
3 1761 08116755 3

HLÍDKA.

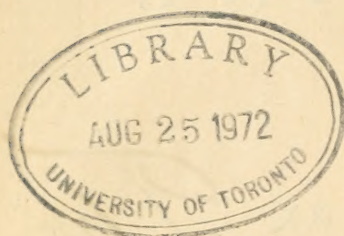
ROČNÍK XX. J. B.

SPOLUPRACOVNÍCI:

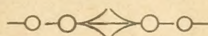
Školní rada Fr. Bartoš, J. Bečvan, prof. Dr. Fr. Botek, H. Dlouhý, Fr. Dohnal, Dr. K. Eichler, J. Holcman, Dr. J. Hudeček, prof. Leoš Janáček, J. M. Kadlčák, J. Kakš, Dr. Josef Kašpar, Alois Koudelka, F. Kubíček, z. s. rada Konst. Löffler, Dr. J. Moravec, prof. Dr. A. Musil, J. Oliva, Dr. K. Římský, prof. Dr. J. Samsour, prof. Dr. J. Sedlák, B. Simonides, Fr. Snopek, Fr. Stojan, prof. Lev Šolc, prof. Dr. Jar. Šťastný, Prokop Šup, Jan Tenora, Richard Tenora, prof. Frant. Vacek, J. Vojenský, J. Vrchovecký, Aug. Vrzal, P. Vychodil, Ign. Zháněl, Alf. Žák.

V Brně 1903.

Tiskem a nákladem Papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských.

OBSAH.

Ročník XX. Číslo 1.

HLÍDKA.

O právu osoby třetí z pojišťovací smlouvy na případ smrti.

Napsal c. k. soudní sekretář KONSTANTIN LÖFFLER.

Zvláštního zákona, který by po stránce soukromoprávní upravoval pojišťování vůbec a životní pojišťování zvláště, v Rakousku nemáme. Občanský zákon z r. 1811 jedná sice o pojišťovacích smlouvách, nehledíme-li k § 1287 (o společenských ústavech zaopatřovacích), ve čtyřech paragrafech, totiž § 1288—1291, zařaďuje je mezi smlouvy odvážné (Glücksverträge), avšak předmětem smlouvy pojišťovací jest dle obč. zák. přes všeobecné znění § 1288 jen nebezpečí věcí; životního pojišťování nebylo, jak Onciul ve svém spise „Der Versicherungsvertrag nach österr. Rechte“ z r. 1896 uvádí, proto zmíněno, „jednak poněvadž prý již všeobecný předpis, že veškeré druhy nebezpečí pojištěny býti mohou, i tento zvláštní předmět v sobě zahrnuje, jednak poněvadž tento dosud málo známý případ, kdyby zákon výslovně o něm se zmínil, stával by se obvyklejším a tu a tam sváděti mohl ku sebevraždě, aby zanechané rodině dostalo se výživy“. Přes tyto obavy vyvinulo se životní pojišťování zejmena na základě pokroku vědy mathematické a statistické měrou netušenou a jest dnes tak rozšířeným, že nedostatku specielního práva assekuračního zejmena u nás těžce postrádáme. Tento nedostatek má v zápětí, že věda právnická a praxe soudní při řešení otázek, týkajících se právních poměrů smlovy pojišťovací [1]) pomáhá si analogií dle jiných ustanovení zákona a výkladem podmínek pojišťovacích a stanov pojišťoven. Jest přirozeno, že tam, kde není pevné

[1]) Užívám tu slova »smlouva pojišťovací« pro stručnost o pojišťovací smlouvě na případ smrti.

opory v zákoně, zejmena v zákoně, jehož redaktoři nemohli míti ani porozumění pro národohospodářský význam životního pojišťování, nastává rozháranost v posuzování jednotlivých otázek útvaru toho se týkajících a že snaha vtěsnati tuto moderní instituci do jistých příbuzných ustanovení občanského zákona dostává se do konfliktu s jinými předpisy jeho, jimž nelze se vyhnouti.

Jednou z nejspornějších otázek jest, patří-li kapitál na případ smrti pojištěný do pozůstalosti toho, jenž smlouvu s pojišťovnou uzavřel (pojištěného) a sdílí-li tedy osudy ostatního zůstalého jmění, neb náleží-li tomu, v jehož prospěch smlouva pojišťovací jest uzavřena; budu tuto třetí osobu, pro niž užívá němčina slova „der Begünstigte“ nazývati „obmyšleným“ (někoho něčím obmysliti). Mám tu na mysli ovšem jen obyčejnou smlouvu pojišťovací, jíž pojistí se někdo pro případ své smrti ve prospěch osoby třetí, buď určitým jménem, neb jiným způsobem označené, na př. manželky, dětí dědiců, majitele police a p.

Nejsnadnějším rozřešením sporné otázky shora zmíněné jest říci, že smlouvy pojišťovací jsou smlouvami ve prospěch osoby třetí ve smyslu § 1019. občanského zákona, jak to četní spisovatelé a judikatura rakouská činí. Tento § 1019. praví totiž, že, obdržel-li a přijal-li zmocněnec příkaz, aby někomu třetímu něco věnoval (einen Vorteil zuzuwenden), nabývá tento třetí, byv o tom zmocněncem neb zmocnitelem zpraven, práva, jednoho neb druhého žalovati. Za důvod uvádí se obyčejně, že pojištěný, po jehož smrti teprve kapitál stává se splatným, žádného vlastního prospěchu z pojišťovací smlouvy nemá, že tedy pojištěný kapitál pro něho ani žádné majetkové ceny nemá, poněvadž dle jeho úmyslu nikoliv on, nýbrž třetí osoba majetkovým prospěchem obmyšlena býti má.

Logickým důsledkem pojímání smlouvy pojišťovací, jako smlouvy ve prospěch osoby třetí, bylo by, jak zejmena Unger ve spise: „Die Verträge zu Gunsten Dritter“ učí, že by obmyšlený nabýval uzavřením smlouvy pojišťovací přímého samostatného práva na vyplacení pojištěného kapitálu, splatného v okamžiku smrti pojištěného, že by tudíž kapitál takový nikdy do pozůstalosti pojištěného nepatřil, a že by ani věřitelé tohoto nemohli naň exekuci vésti. Dalším důsledkem toho bylo by, že by obmyšlený nutiti mohl pojištěného ku placení premií a že by pojištěný bez svolení obmyšleného nemohl polici ani zastaviti, ani jinakým způsobem zciziti. Ovšem dle striktního předpisu § 1019 mělo by se předpokládati, že obmyšlený byl o smlouvě pojišťovací v jeho prospěch uzavřené zpraven.

Avšak již tento rekvisit smlouvy dle § 1019 dělá obtíže, poněvadž při velké části smluv pojišťovacích osoba třetí ani pojišťovně, ba ani pojištěnému při uzavření smlouvy známa není, na př. zní-li smlouva ve prospěch dětí, kterých pojištěný dosud nemá, dědiců neb majitele police, kterýžto posléze uvedený druh smluv pojišťovacích pro svoji pohodlnost při realisování police právě v poslední době nejvíce jest oblíben. Obmyšlený, nebyv o smlouvě zpraven, nemohl by dle této theorie práva na pojištěný kapitál nabyti, pojišťovna jest ale vázána smlouvou, jemu jej vyplatiti. Co by tedy nastalo?

Aby tyto obtíže byly odstraněny, nutno si pomáhati různými theoretickými fikcemi, jako že právo obmyšleného zakládá se v právu obyčejovém (Hasenöhrel, Das österr. Obligationenrecht I díl str. 477 II vyd.), že jest obmyšlený cessionářem pojištěného (Onciul n. u. m. str. 128) a j. v., nebo prohlášením, že § 1019. se sem úplně nehodí, poněvadž pojišťovací společnost nevyplácí kapitálu jako zmocnitelka pojištěného.[1]) Někteří spisovatelé[2]) pokládají zase za rozhodné znění tak zvané destinační klausule, t. j. zní-li smlouva ve prospěch osoby určité, neb aspoň určitelné, neb zní-li jen majiteli police. V prvém případě nabývají prý obmyšlené osoby ihned t. j. ještě za živobytí pojištěného práva na pojištěnou sumu na základě smlouvy pojišťovací, při čemž někteří zase kladou důraz ještě na to, že pojištěný klausuli destinační nezměnil, v druhém případě zůstává prý právo na pojištěnou sumu ve jmění pojištěného a přechází též do jeho pozůstalosti.

Judikatura nejvyššího soudu celkem, avšak nikoliv důsledně, přidržuje se těchto theorií. Tak bylo uznáno ku př. rozhodnutími[3]) č. 10382, 14754, 16076 a č. 998 nové řady, že police znějící na „dědice“, „právní nástupce“ nepatří do pozůstalosti pojištěného, rovněž tak rozhodnutím č. 11462, ohledně police znějící ve prospěch „dědiců neb manželky“, poněvadž prý je tu smlouva ve prospěch osoby třetí, s kterou právo dědické nemá co činiti. Rozhodnutím č. 381 nové řady bylo nalezeno, že smlouva znějící ve prospěch nezletilé dcery pojištěného, jménem označené, nepatří do pozůstalosti jeho; v tomto případě zejmena vysloveno, že otec pojistiv se ve prospěch své nezletilé dcery, nejednal pouze vlastním jménem, nýbrž že i jménem jejím slib přijal.

[1]) Tak *Hasenöhrel* a nejnověji též *Becher:* »Die Interessenkonflikte bezüglich der Lebensversicherungssumme« v »Gerichtszeitung« 1902 (dosud nedokončeno).

[2]) Srv. o tom: *Neumann-Utenreich,* »Civilrechtliche Fragen«.

[3]) Cituji dle sbírky Glaser-Ungrovy a jich pokračovatelů.

Naproti tomu uznáno rozhodnutím č. 12742, že police znějící ve prospěch „zákonných dědiců" patří do pozůstalosti pojištěného.

Pokud běží o pojišťovací smlouvy uzavřené ve prospěch „majitele" neb „držitele" police uznáno na př. rozhodnutími č. 12824, 15402, 16042 a č. 355 nové řady, že pojištěný kapitál patří do pozůstalosti pojištěného, poněvadž tento za svého živobytí žádného opatření ohledně nároku na pojištěný kapitál neučinil, police v pozůstalosti byla nalezena a tudíž nárok z police vyplývající tvoří část jmění zůstavitelova. Opačně rozhodnuto na př. v č. 257 n., poněvadž prý povaha smlouvy pojišťovací přímo vylučuje, aby zemřelý pojištěný a tedy i jeho pozůstalost, oprávněn byl k vybrání pojištěné sumy, ježto prý pojištění na případ smrti jen tehdy má smysl, bylo-li činěno ve prospěch toho, kdo pojištěného přežije, jenž zase prý může býti osobou od zůstavitele různou, jure proprio nároku na pojištěný kapital nabývající.

Již tato kolísavost v judikatuře a umělá konstrukce každé smlouvy pojišťovací jako smlouvy ve prospěch osoby třetí ukazují nám, že tato cesta nevede k cíli. Tím ovšem nechci popírati, že za jistých okolností může tu býti platná smlouva ve prospěch osoby třetí, jak níže bude uvedeno.

Přihlédneme-li blíže k věci, shledáváme především, že za normálních poměrů osoba třetí, pojišťovací smlouvou obmyšlená, pouze z této skutečnosti, třeba o ní byla zpravena, žádného práva, ba ani prospěchu nemá.

Dle podmínek všech pojišťovacích společností kontinentálních[1], a dle konstantní praxe soudní[2], může totiž pojištěný za svého živobytí svým nárokem ze smlouvy pojišťovací libovolně nakládati, může osobu obmyšleného změniti, může svůj nárok jinému postoupiti neb jej za dluh v zástavu dáti, ano může i smlouvu neplacením premií zrušiti a tak domnělé právo obmyšleného zničiti; na police lze též exekuci vésti. O tom všem není též v novější literatuře a sice ani u zastanců smlouvy pojišťovací, jako smlouvy ve prospěch osoby třetí, sporu.[3]

---

[1] Srv. *Onciul* n. u. m. str. 164.

[2] Zajímavým jest rozhodnutí č. 11462, v němž na jedné straně se praví, že smlouva ve prospěch »dědiců neb manželky« pojištěného jest smlouvou ve prospěch osoby třetí, že není tu successe v práva zemřelého, jenž ani neměl práva pojištěnou sumu žádati, v němž ale na druhé straně se uznává, že, dokud pojištěný žil, obmyšlený prażádného nároku z pojišťovací smlouvy neměl, že pojištěný byl oprávněn, o právech ze smlouvy vyplývajících disponovati, je zastaviti, ano i smlouvu zcela zrušiti!

[3] Srv. zejmena *Onciul*, *Becher* l. c., *Ehrenzweig*, »Die zweigliedrigen Verträge« str. 15, 36, *Hauenschild*, »Die Lebensversicherung nach österr. Rechte« 1901, *Neumann-Ettenreich*.

Avšak „právo", které jest takto výhradně závislým, na milosti pojištěného, jenž smlouvu uzavřel, jest úplně illusorním, jinými slovy není ničím, není ani nadějí, expektancí, na příští jmění, jak někteří spisovatelé se vyslovují. Jest to asi podobné tomu, uloží li někdo do spořitelny peníze na cizí jméno, vkladní knížku ale ku své disposici si ponechá. Kdyby měl obmyšlený již na základě (ex titulo) smlouvy pojišťovací právní nárok na pojištěný kapitál, mohl by jím libovolně vládnouti, čímž by zase pojištěný ve svém všeobecně uznaném právu disposičním musil býti obmezen. Sám Hauenschild, ačkoliv zastává theorii, že pojišťovací smlouva jest smlouvou ve prospěch osoby třetí, uznává, že „vázati pojištěného na první jeho disposici (v příčině jmenování obmyšleného) bylo by nelogickým, ba i nerozumným, poněvadž by tím dobročinný účel pojištění snadno v opak mohl býti převrácen".

V tomto směru dlužno mu přisvědčiti. Pomysleme jen na případ, že někdo pojistí se na případ smrti ve prospěch své manželky a že ji též o tom zpraví, dále však žádné disposice s policí neučiní. Hospodářský a mravní účel této smlouvy jest nastřádati a zabezpečiti kapitál pro manželku, při čemž ovšem pojištěný předpokládá, že tato rodinný život až do jeho úmrtí s ním bude sdíleti a jej přežije. Dejme však tomu, že manželství vinou manželky není šťastným, že následuje rozvod neb u nekatolíků i rozloučení manželství a že v tomto posléze uvedeném případě pojištěný znova se ožení. Kdyby pojištěný na první svoji destinaci byl vázán a kdyby obmyšlená první manželka již ex titulo smlouvy pojišťovací práva na pojištěný kapitál nabyla, byl by tím zmíněný účel pojištění zmařen, ponévadž by kapitál připadl po smrti pojištěného první manželce a nemohl by přejíti do pozůstalosti manžela a tak snad dostati se druhé manželce. (P. d.)

Moderní mystik.

H. DLOUHÝ.

I.

Míníme tímto moderním mystikem Otokara Březinu. Z dosavadních literarních prací, které máme od Březiny, vystupuje v určitých rysech jeho umělecká fysiognomie, a budoucí díla, která snad ještě můžeme od Březiny očekávati, sotva ony podstatné kontury pozmění, na nejvýš jen jednotlivé tahy šíře rozvedou a přesněji vysloví. Jako člověk jen jednou žije, tak i celé životní dílo skutečného umělce tvoří jednotný a organický celek, a těžko si mysliti nějaké umělecké znovuzrození, aby totiž umělec vytvořil v úplně jiném duchu a směru díla nová, zásadně se lišící ode všech předchozích. Odporovalo by to též zákonům psychologickým. Z toho důvodu třeba míti za to, že směr, kterým se snad bude bráti možný ještě rozvoj Březinův, jest již nyní předem stanoven charakteristickými vlastnostmi jeho dosavadních děl, ve kterých rozvinul již celou svou individualitu a své umělecké schopnosti.

Opravňuje nás k tomuto závěru také okolnost, že u Březiny nelze mluvit o vývoji ve vlastním slova smyslu. Nenalezáme u něho žádné delší periody hledání sebe sama, žádného povlovného krystalisování jeho umělecké osobnosti. Vyjímaje „Tajemné Dálky“, kde myšlenka básníkova jest ještě dusena těžkou parnassistickou formou, ač již tu patrno, jak ji proráží a láme, vyjímaje dále první trochu nejisté kroky na vlastní půdě ve „Svítání na západě“, stojí tu Březina hned od počátku jako jednolitá básnická postava s jasně vyjádřeným uměleckým a filosofickým přesvědčením. Nějaký rozvoj, ale pouze zevní a formalní možno stanovit potud, pokud ono překypující básnické nadšení, dostupující ve „Větrech od polů“ svého vrcholu, znenáhla se mírní a ustupuje formě více reflexivní, která v posledních pracích přese všechnu nádheru slovnou leckde přechází i v retoriku. Jinak jest to stále týž Březina, s týmiž city, touhami a sny, který k nám hovoří z prvních slok „Svítání na západě“ i z posledních veršů „Rukou“.

Básníkova tvář, která při čtení Březinových veršů zvolna vyvstává před naším duševním zrakem z těžkých mlh melancholie, patří k oněm výrazným hlavám, které každého kolemjdoucího donutí, že se zamyslí a zahloubá, které mimovolně budí zájem každého myslícího člověka. I když odepřeme Březinovi svůj souhlas, nemůžeme mu odepříti jisté části svých sympatií; nemůžeme ho lhostejně pominout, i když je naše přesvědčení přímo opačné. Výraz jeho tváře se zamlklými rty a se

zrakem upřeným do nekonečna dává nám ve svých rysech čísti kus historie soudobého člověka, a tedy i kus historie lidské. Láska pak a všelidský soucit, jaký básník všem, i nepřátelům přináší vstříc, staví jej výše, než kam dosahují vlny všedního literárního boje.

Přímých odpůrců Březina tedy nemá. Ale kdežto jej jedni prohlašují za nejvyšší stupeň soudobé české poesie vůbec, druzí, a těch je více, zdržují se všeho úsudku a doznávají upřímně, že při vší dobré vůli nemohou v sobě pro Březinovu poesii nalézt porozumění. — Kterak lze si vysvětliti tento nedostatek pochopení, osud to pro umělce jistě velmi málo závisti hodný, a tím smutnější, je-li Březinovo umění uměním opravdovým a ne pouze vzdušnou a barevnou hrou slov? Snad nechápe obecenstvo básníka proto, poněvadž předstihl svou dobu a píše pro století příští? Odpovědi třeba tu ponechat budoucnosti. Budoucnost, jako stíhá kletbou zapomenutí díla vnitřně špatná, i když byla svým časem předmětem obdivu, tak přivádí k uznání a ocenění tím většímu každé dílo opravdu velkého umění, dílo, v němž je uložena nesmrtelná jiskra geniova. Shakespeare, Shelley a jiní jsou toho dokladem. Než příčina lhostejnosti oné může spočívati též v povaze a rázu Březinovy poesie samé. A tu, ať již onen zmíněný soud budoucnosti dopadne jakkoliv, třeba připustit, že opravdu jak obsah tak forma Březinovy poesie činí jeho básně širšímu obecenstvu knihou uzavřenou sedmerou pečetí. Čísti v ní dovedou pouze duchové dosti filosoficky a umělecky vyškolení, kteří jsou s to sledovat autora do oněch sfér, kam zalétá jeho exaltovaná fantasie.

Kterak tedy Březinovi porozumíme? — Anebo postavme si před tím otázku všeobecnější: co to značí rozuměti umělci? — To znamená: vniknout do nitra umělcova, vmyslit a přenést se v jeho myšlenkový svět, poznat jeho city a snahy, jeho světový a životní názor, a to poznat ne pouze chladnou rozumovou úvahou, ale s láskou a citem; — to značí dále: státi se na základě takové assimilace s umělcovým nitrem schopným prožít a procítit ony emoce, které umělce roznítily k tvorbě jeho děl, a které umělec právě těmito díly chce vzbuditi u těch, kteří jej chápou a milují; čili krátce: reprodukovat v sobě illusí onen duševní process, který dal vznik uměleckému dílu.

A tak i, chceme-li rozuměti Březinovi, prvním krokem a jedinou cestou k tomu cíli jest vniknutí v jeho životní názor a myšlenkový obsah tvořící ideový podklad jeho umělecké tvorby. Tento ideový obsah je takořka material, z něhož umělec staví svá díla, a porozumíme-li tomuto, pak se nám různé zvláštnosti umělecké formy označí samy

sebou. Tak jenom budeme moci v exotickém pralese Březinovy poesie, kde z počátku ztrácíme všechen rozhled a směr, zase nalézti orientaci.

První dojem, jakého zakusíme při čtení Březinových veršů, je překvapující. Jako tiché krůpěje deště slyšíme padati do duše slova plná lahody a hudby. Slova jsou nám známá, ale nechápeme dobře jejich smyslu a souvislosti. Tušíme, že má jimi býti řečeno něco velkého a vznešeného, ale jejich význam je nám uzavřen. Je nám jako nezasvěceným, kteří se náhodou stali účastníky při slavení starých mysterií. Kolébavá kadence a stále se opakující rythmus veršů uvede nás konečně v jakési hypnotické opojení. Přivíráme oči a necháváme se unášet proudem této omamující poesie a sníme při šepotu vln o tajemných končinách plných kouzla a krásy. Je nám jako bychom byli zabloudili v začarovaném zámku z křišťálu, bez východu a bez hnutí, kde zrcadlové stěny odrážejí do nekonečna míhající se bílé stíny.

Znenáhla však, čteme-li dále a opět, mizí opojení a vrací se rozvaha. Jako zajiskření slunce na vlnách zablesknou nám na povrchu pěnicích veršů myšlenky a obrazy, jež se nám hlouběji vtisknou do mysli. To jsou stopy ukazující cestu do duše básníkovy. A tímto způsobem sestavíme si zvolna celý filosofický system tvořící ideovou osnovu, do níž vetkává Březina květy své poesie. Tak stává potom se i nám, nezasvěcencům, esoterická řeč tohoto novodobého maga srozumitelnou.

Na poznání Březinových filosofických názorů proto třeba klásti důraz, poněvadž Březina je nejenom básníkem, ale i filosofem, a sice filosofem na prvním místě. Jako ve starověku Herakleitos, Lucretius a jiní mnozí se zálibou odívali své filosofické nauky v básnické roucho, tak i poesie Březinova je vlastně jen básnické vyjádření jeho filosofických názorů. Poesie jest mu jenom prostředkem, je mu jenom nejvhodnější formou, v níž se nejvolněji pohybuje a jíž nejlépe vylíčí své básnicko-filosofické vise.

Ovšem filosofem jest Březina v širším slova smyslu, pokud vůbec se zabývá světovými záhadami a jejich řešením. Řešení toho rovněž nekoná jako filosof z povolání, který vědeckou methodou a logickými dedukcemi zvolna ku předu postupuje snaže se přiblížiti k některému problemu. Březina naproti tomu, jako umělec, útočí na záhadu ne rozumem, ale vší silou své básnické intuice. Ve chvílích uměleckého roznícení, tak je přesvědčen, stupňuje se energie všech duševních sil k mezím, jichž při chladné rozvaze nikdy nedostihneme. Ve šťastném okamžiku takového prorockého unesení nenadálé zazáření v duši, neočekávané sdružení představ osvětlí snad a rozluští najednou náhodou

ony záhady, o které se po staletí bezvýsledně rozbíjelo úsilí methodicky pracující intelligence. Takto umělec netrpěliv a nedočkav, předbíhá unášen na křídlech fantasie dumajícího myslitele, jehož volný chod nestačí planoucí touze umělcové. A třeba tyto vášnivé rozběhy končily většinou nezdarem, přece odkrývají zase bádajícímu duchu lidskému nové dráhy a cesty. Tak filosofie a umění se podporují při práci za týmže nejvyšším cílem. Umělec bez jakéhokoli filosofického názoru na svět, a filosof, jehož při řešení nejhlubších záhad nepodporuje žádná fantasie, oba tito nevytvoří díla trvalého. Rozumí se, sloučení filosofie a umění přihází se v nejrůznějších stupních a odstínech.

Podobně i Březina spojuje ve své osobě filosofa a umělce, a sice filosof zaujímá místo přední. Každá jeho skladba jest jenom variací na totéž thema, na některou stránku jeho světového názoru. A ona spousta bohatých obrazů, jimiž oplývají jeho skladby, celé jeho umění, jest mu, jak již řečeno, jenom prostředkem, aby své filosofické názory podal formou co možná velkolepou a úchvatnou.

Bývalo vždy spojeno s obtížemi a trvá to delší dobu, než-li vnikneme do učení některého filosofa. Tím více to platí o filosofických meditacích Březinových, jakýmiž jsou vlastně jeho básně. Operujeť v nich s nejabstraktnějšími metafysickými pojmy a pro tyto pojmy, pro které mu, jak myslí, obyčejná filosofie neskytá vhodných slov a výrazů, tvoří si svou vlastní básnicko-filosofickou terminologii. Tato sestává ze symbolu, obrazu a metafor, které často nejen nevyslovují přímo myšlenky autorovy, ale sotva nám ji dávají z daleka tušiti. To ovšem přirozeně stěžuje porozumění Březinovy poesie. Nadto nepředkládá Březina svého světového názoru soustavně, ale jako jej má v sobě hotový, tak předpokládá také jeho znalost u čtenáře, který pak si musí sám z jednotlivých úlomků a rozptýlených částí filosofický system autorův teprve konstruovati. A na druhé straně, beze známosti tohoto systemu, Březinovi rozuměti nelze. To jsou asi ony zmíněné hlavní příčiny, ležící v obsahu a formě, proč Březinova poesie nesetkává se s porozuměním čtenářstva.

I jako umělec i jako filosof představuje nám Březina typ moderního člověka. Těmito dvěma slovy „moderní člověk“, jest vlastně již udáno duševní ovzduší, v němž Březina vyrostl, a půda, v níž kotví kořeny jeho umělecké osobnosti. Je těmito slovy řečeno, že Březina shrnuje a ztělesňuje v sobě ony ideje, které přítomnou dobu zvlášť vyznačují, a kterými se ona odlišuje od ostatních kulturních epoch minulosti i budoucnosti. Moderními slují tyto myšlenkové proudy protivou k oněm

ideám, jež z minulosti přesahují do přítomnosti tvoříce druhou, stejně, ne-li více, důležitou složku kulturního vývoje a zastupujíce živel konservativní jakožto protiváhu proti nerozvážnému a bořivému radikalismu, s jakým pravidelně stoupenci nových idejí odvrhují a zamítají vše minulé, ať dobré, ať špatné. Také Březina stojí v táboru těchto moderních duchu. Moderní člověk je posledním článkem, k němuž v přítomné době dospěl kulturní vývoj jedné části evropské společnosti. Jako vůbec v kulturních dějinách jednotlivé útvary organicky ze sebe se vyvíjejí, tak i tento současný typ moderního člověka je spojen nesčetnými nitkami souvislostí s dobami minulými. Bezprostředně však mužeme stopovat jeho genesi zvláště od doby oné myšlenkové formace, která se koncem 18. století projevila na venek revolucí, revolucí nejen socialní a politickou, ale i myšlenkovou (rationalismus) a uměleckou (romantismus).

Přijmeme-li srovnání, že kulturní vývoj postupuje čarou vlnitou, při níž část stoupající značí myšlenkový vzmach, část klesající pak ideový úpadek, tu můžeme říci, že doba od francouzské revoluce až do přítomnosti tvoří jednu takovou vlnu kulturního života. Revoluce znamená počátek stoupání, doba od r. 1848. až do let osmdesátých nejvyšší vzepjetí kulturní vlny, která od této doby počíná nejprve zvolna, potom zrychleným tempem zase padati. Je-li v přítomnosti nejnižší bod vlnité křivky dosažen, nebo dokonce jak někteří hlásají, již překročen, a svítá-li již uprostřed ideového poklesnutí naší doby zora nové kulturní aery, těžko říci.

Jako kulturní stoupání se vyznamenává všestranným a intensivním rozvinutím sil, nereflektující a tvořivou činností, mladistvým zápalem a optimismem, tak známkami pohybu sestupného jsou: ochablost a passivnost sil, nečinná a kritisující reflexe, stařecký pessimismus v theorii i v životě. Vezmeme-li specielně století 19. v úvahu, shledáváme i zde tuto pravdu potvrzenu. Mohutnému rozkvětu věd, zvlášť přírodních, a umění v periodě první, odpovídá v době druhé, úpadkové, poznání stinných stránek a nedostatečnosti jak užité methody, tak docílených výsledků, přiznání neúspěchu v otázkách hlavních a nejdůležitějších, atomisace a rozklad přecházející od výstředního subjektivismu a individualismu až k úplné anarchii na poli intellektualním, mravním a uměleckém: slovem dekadence, a to tím hlubší, čím výše se povznesla doba předcházející.

Autokratická věda, emancipujíc se od autority a Zjevení, slibovala mnoho, dodržela málo. Slibovala pomocí vymaněného rozumu a empirické

methody odhaliti a rozluštiti všechny záhady, ukojiti všechny tužby. Dala lidstvu sice mnoho, zvláště hmotné úspěchy a výhody, ale právě ony nejvyšší otázky nechala nezodpověděny, ba, co více, zahradila člověku každou jinou cestu k jejich rozřešení vyzývajíc jej, aby se spokojil resignovaným ignorabimus, aby nekladl otázek, na něž prý nemáme práva, aby poručil mlčet srdci tážícímu se na věci, na které hrdý rozum nemá odpovědi. Tím samým však, totiž doznáním, že její methoda se zastavuje tam, kde pro člověka počíná to nejdůležitější, ukázala, jak úzkoprse a jednostranně pojala celý světový problem. Právě positivismus, který není než logicky důslednou applikací výlučně empirické methody, svou naukou o „nepoznatelném", jak ji na příklad předkládá H. Spencer, dokázal vědecky celou bezmocnost moderní vědy v otázkách fundamentalních a prohlásil veřejně její bankrot.

Než takovým závěrům vědy vzpírá se přirozený a zdravý cit. Proto v zápětí za těmito důsledky různých vědeckých systemů objevila se reakce. Reakce tato jeví se dvojím způsobem. Jedni, přesvědčení přívrženci vědy, vidouce bezúspěšnost své námahy, upadají v malomyslnost a úplnou skepsi, ztrácejí víru v sebe, ve svou práci, ve vše a tříští si vzdorně hlavy o žulové stěny svého žaláře, z něhož jim jejich věda neukazuje ani východu, ani pomoci. Druzí naproti tomu opouštějí vědu, která je sklamala, utíkají ze světa vnějších zjevů a uzavírají se do svého nitra. A tam, proti jich naději a proti všemu očekávání, objevuje se jim takové bohatství a tak nové obzory života a myšlenek, o jakých se ani nesnilo moderní vědě omezivší duši na pouhý myslící a registrující apparát. Zde právě, v této duševní disposici soudobého člověka, dlužno hledat původ a vysvětlení moderní mystiky, jejímž představitelem je také Březina. Všechny ony fase naděje a sklamání, jež zažil moderní člověk, spolupůsobily i u Březiny při vytváření jeho mystického názoru na svět. I Březinova mystika vychází z reakce proti moderní vědě a její nauce o „nepoznatelném" s omezením našeho poznání na obor smyslných zjevů. Jest také jedním z pokusů překonat myšlenkovou dekadenci přítomnosti, pokus vytvořit si samostatný světový názor nezávislý od mínění a nauk vědy a razit takto dráhu ideové renaissanci budoucnosti.

Zdali pokus ten měl zdar, poznáme z následujícího, kde se pokusíme mystickou nauku Březinovu stručně a soustavně vyložit. Při tom se vynasnažíme Březinovy názory podat v onom myšlenkovém pochodu, jak se asi u něho vyvinuly — pokud se nám to ovšem podaří právě pro ony překážky, které jsme v předešlém uvedli. P. d.

Jak zjednodušiti a prohloubiti vyučování theologické?

Jan Oliva.

Účelem těchto řádků jest ulehčiti a prohloubiti přípravu v semináři. Celé vyučování v semináři a na fakultě má směřovati u všech posluchačů k budoucí praxi kněžské, z nichž někteří sice věnují se pak odbornému studiu, ale i takto vykonávají aspoň některé, a to nejdůležitější úkony praxe kněžské. Čím lépe se to theologii podaří, tím více bude plniti svůj úkol. Theologie jakožto věda vyšla z církevní praxe, v církevním životě má svou hlavní oporu, obrození této praxe a církevního života vůbec jest jejím idealem a odměnou. Tímto názorem by měly býti provanuty a dle něho uspořádány všechny příručky pro theology. Při tom vlastní své podstatě jakožto věda může theologie docela dobře vyhověti, neboť praxe vyžaduje vědy a věda praxe; jedno bez druhého zakrní.

Nemyslím nikterak, že jsem řekl v té věci poslední slovo, aniž si osobuji mínění, že náhledy mé jsou jediné správné. V takové rozsáhlé věci jest potřebí součinnosti mnohých. Z té příčiny prosím toho, kdo práci mou přečetl a nebude mu to obtíží, aby mi laskavě oznámil, s čím souhlasí a s čím nesouhlasí a udá své pro to důvody.

Ba jsem přesvědčen, že mnohý čtenář by mohl mou práci v mnohém doplniti jednotlivými příklady, ode mne opomenutými, i všeobecnými úvahami. Takového prosím, aby si nelenoval buď přímo mně něco o tom sděliti, nebo pozorování a návrhy své v některém časopise uveřejniti. Jde tu o lepší působení církve na přítomnou a budoucí dobu v naší vlasti, a to jistě je předmět hodný úvah a přemýšlení všech nás!

Navazuji na článek v „Hlídce“ 1900, 444 n. Od té doby jsem se věci častěji zabýval, zvláště podrobně při přípravě na konkurs a chci tudíž myšlenky v prvním článku přítomnou prací doplniti. Vede mne k tomu i to, že se začíná o předmětě tomto více mluviti od doby, kdy pronikly zvěsti, že z úrady ndp. biskupů rakouských budou předsevzaty změny v plánu učebním na ústavech theologických. Zejména bude prý dogmatika dána do dvou ročníků, bude prý zaveden nový předmět: dějiny dogmat a pod. Tím se chce vyhověti návrhům a přáním po delší dobu již projevovaným. Nedoufám však, že přijaté reformy budou nějak velice blahodárnými. Rozmnožením látky učebné při dosavadní methodě zlo nynější jen se zvětší. Neboť čeho jest nám potřebí, má-li reforma býti skutečně praktickou? Zkrácení dosavadních theoretických věcí. Mezi kněžstvem jde jeden hlas o tom, že se v seminářích učí

mnoho úplně nepotřebné theorie; na mnohé věci v celém životě knežském nikdy nedojde. Tím však se ubírá drahý čas praktickým, skutečně potřebným věcem, a proto je druhým, všeobecně uznaným přáním kněžstva, aby se v seminářích podávalo více, lepší přípravy k praxi. Dokladů nemusím snad podávati, jeť věc všeobecně známa i v literatuře z hlasu kardinala Manninga (Závady pokroku katolicismu v Anglii). Ano i po theorii, která nutně zůstane, žádá se, aby byla kriticky prozkoumána, aby nebyla jen opsána ze scholastiky, neboť by pak nebyla už spolehlivou pro naši dobu. Praví o tom známý učenec Dr. Pavel Schanz při posudku knihy: Clerical studies by J. B. Hogan takto:[1] „Heslem 19. století je příroda a dějepis! Filosofie je sice theologu nepostrádatelnou, a thomistická filosofie byla Lvem XIII. znova doporučena, ale výsledek scholastické filosofie závisí ode dvou věcí: předně a hlavně od její vnitřní ceny, kteréž autorita nemůže dáti: potom od uvarování se chyb, které v minulosti tolik uškodily. Spisovatel mluví ze zkušenosti dlouholeté, když líčí obtíže při vyučování filosofii scholastické a když ostře projadřuje nepřístojnosti, jaké forma a řeč této filosofie přináší pro budoucí život. Co prospěje stará filosofie, neznáme-li nové, se kterou se přece při každém kroku setkáváme? Moderní člověk je pro syllogistické dedukce a metafysické spekulace málo zaujat. Žádá pro všechno verifikace z pozorování a zkušenosti, skrze fakta a dějiny... Doporučuje methodu dogmato-dějinnou, historicko-psychologickou... Vřele se přimlouvá za vzdělání v oborech praktických."

Zkrácení theorie — rozšíření věcí praktických, to jest úhrnný požadavek pro reformu seminářského učení. Poměr asi ten, aby polovina studií bohoslovných (dvě leta) věnovala se theoretickým předmětům a nejméně polovina (dvě leta) praktickým. Tím by se dosavadní poměr ovšem změnil na prospěch věcí praktických, ale vzdělání samo by tím nikterak netrpělo, neboť co nyní probere se za tři leta, dobrým postupem docílilo by se za dvě leta snadno. Třeba jen odstraniti vše, co nyní jest v oborech theoretických zbytečného a prohloubiti novou methodou nauku samu obsahově. Tím jest dána disposice dalšího pojednání.

ℵ Věci v theologickém učení zbytečné.

Nemohu zde podrobně probírati všechněch oborů vědy theologické a vytýkati všechněch jejich zbytečností pro naši dobu, to by byla práce jednak příliš dlouhá, jednak i málo vděčná. Postačí, když proberu hlavní předměty; podle toho se pozná účel přítomné práce dostatečně.

[1]) »Literarische Rundschau« 1900, 52.

A) Dogmatika.

Mám tu na mysli knihu: F. Egger, Enchiridion theologiae dogmaticae specialis, editio altera 1890. Proberu nejprve věci, které k celkovému účelu dogmatiky jsou zbytečné, pak věci chybné a tím i zbytečně se opakující v postupu jednotlivých oddílů, konečně poukáži na to, co třeba lépe projádřiti.

I. Věci v dotčené dogmatice (a totéž platí celkem o všech dogmatikách) zbytečně uváděné jsou buď nadbytečným důkazem, nebo špatným a tím i zbytečným důkazem, nebo jsou pro účel dogmatiky nepotřebné, nebo konečně zbytečné pro svou šířku a podrobnost.

a) 1. Za nadbytečný důkaz mám vše to, co se uvádí na důkaz a obhájení některého, výslovně prohlášeného dogmatu. Všeobecné v dogmatikách se děje, že i dogma buď papežem nebo všeobecným církevním sněmem prohlášené se dokazuje z písma, z tradice a rozumu. Kdo logicky o tom uváží, musí poznati, že takový důkaz je zbytečný, zbytečný proto, že ve věci pranic nerozhoduje. Nebo buďto věřím onomu dogmatu, nebo nevěřím. Věřím-li mu, věřím mu pro autoritu církve, pro nic jiného. A ta autorita církve jest mi zárukou, že církev, když ono dogma stanovila, dobře uvážila tradici, písmo a rozum, a dala tradici i písmu jedině správný výklad, který se s rozumem nemůže proto potýkati. Třeba tudíž jen slova dogmatu si plně ozřejmiti a věc jest materialné úplná, úplnější nežli pouhé citaty z tradice a písma, poněvadž tu mám zároveň authentický výklad církve. Z těchto důvodů považuji dokazování vyslovených dogmat za věc úplně zbytečnou materialně i formalně. Třeba jen si uvědomiti, jak v učení o církvi se děje, poměr církevní autority k tradici a písmu a pozná se, že dosavadní methodou v té příčiné v dogmatikách užívanou zbytečně se obtěžuje paměť žákův. A není toho věru málo, co vše důkazy dogmat zaberou místa, místa zbytečného.

Názor zde hájený liší se zásadně od dosavadní methody v dogmatikách užívané, a proto třeba toto nové stanovisko blíže vysvětliti a dle možnosti i zdůvodniti.

Základem celého uvažování jest mi vědecky zpracovaný pojem neomylnosti církve. Tento pojem nutně v sobě obsahuje vývody o působení neomylnosti církevní, o pramenech, jichž neomylnost užívá, o způsobu, jak jich užívá a pod.

„Prvním a hlavním předmětem neomylnosti jsou všechny pravdy, zřízení a fakty, které bezprostředně a formalně v depositum fidei,

t. j. v písmu a tradici, jakožto slovo Boží jsou obsaženy a jako takové fide divina věřitelny... Vedle pravd v písmě a tradici explicite zjevených náležejí v obor prvního a hlavního předmětu neomylnosti i ona učení, která jsou ve jmenovaných pramenech víry jen implicite obsažena.“ [1] „Církev uchovává, hlásá a vysvětluje na základě písma a tradice neomylně učení Kristovo.“ [2] Z toho viděti, že neomylnost církve při jejích výrocích jest vázána na písmo a tradici, to jsou její prameny, stránka materialní.

Jaký však jest formalní při tom postup, jak si počíná neomylnost, kdykoliv jde o to, učiniti nějaký neomylný výrok čili dogma? To třeba si nyní uvědomiti, a sice o obou nosičích neomylnosti, o ekumenickém sněmu a o papeži.

Jak si počíná sněm při stanovení nějakého dogmatu, máme všichni v dobré paměti ze sněmu Vatikanského. Biskupové a proslavení theologové zkoumali v písmě a tradici, má-li tam chystané dogma dostatečnou oporu, a když takto písmo a tradici zevrubně prozkoumali a dogma to tam našli, jednali o formalním jeho prosloveni. Při tomto prosloveni dbali toho, aby nepochybili proti vědě theologické v jich době jsoucí. Užívali tu tedy rozumu, písma a tradice, a sice s celým aparatem veškeré současné theologické vědy. To třeba dobře pamatovati.

A jak si počíná papež při stanovení dogmatu? „Papež má samozřejmou povinnost, ve vroucí modlitbě za osvícení, v horlivém zkoumání pramenů víry, tázáním se kardinalův a učených theologů, svoláním partikularních synod, při otázkách pak zvláště těžkých a důležitých svoláním všeobecného sněmu, vše podniknouti, aby si získal jasný názor o předmětě víry, o kterém chce rozhodnout... Bázeň před ukvapením je při něm tak bezpodstatná jako při všeobecném sněmu, poněvadž předběžné zkoumání pramenů víry stojí právě tak pod ochranou Boží jako rozhodnutí samo.“ [3] Užívá tedy papež právě tak všeho vědeckého aparatu jako církevní sněm. K tomu pak mají oba ještě dar neomylnosti pro zkoumání pramenů víry, čehož nemá žádný učenec. Nemůže tedy ani sněm ani papež učiniti nějaký dogmatický výrok, aby nebyl založen v písmě, tradici a rozumu. „Ani ekumenický sněm ani papež nemohou dle své libovůle činiti výroky o víře a mravech, musejí se naopak držeti písma a tradice jako nezměnitelného základu svých výroků... Nové dogma není nic jiného než důsledný výraz,

[1] »Kirchenlexikon« 2. vyd. 12, 262.

[2] Ib. 7, 495.

[3] Ib. 12, 244. 5.

logické rozvinutí starší, všeobecnější pravdy zjevené... Neomylné rozhodnutí nevylučuje tedy lidskou působnost úřadu učitelského, naopak má tuto působnost za nutný základ... Církevní výnosy jsou tedy slovem církve, ale následkem neomylnosti v nutné souhlasnosti s obsahem **slova Božího, jak jest obsaženo v písmě a v tradici.**" [1])

Učení o neomylnosti patří ve vědeckém theologickém systemu do apologetiky čili fundamentalní theologie. Ta má specielně ukázati, co jest neomylnost, na čem se zakládá, na čem se projevuje a pod. Tím vším je základem pro dogmatiku, předchází před ní, jest jejím vědeckým principem a jmenuje se dle toho také namnoze generalní dogmatika.

Z toho viděti, že principielní, zásadní stanovisko pro vědeckou dogmatiku se rozhoduje v apologetice. Obsahem dogmatiky pak po výtce, jak jméno ukazuje, jsou dogmata. Mají tedy dogmata ve vědecké theologii svůj raison d'être v apologetice. To nám ukazuje i povaha apologetiky. Jest přechodem od theologie historické k theologii systematické. Z theologie historické vybírá všechno potřebné základní stavivo pro theologii systematickou. V této theologii systematické jde vlastně o zpracování a applikování dogmat. Nedokazuje tedy theologie systematická dogmat, nýbrž přejímá je již dokázaná. Dogmatika je částí theologie systematické, proto dle našeho názoru dogmat nedokazuje, k tomu jsou vědy historické, hlavně apologetika,[2]) dogmatika jen přejatá dogmata zpracovává v system a applikuje je dále.

Stanovisko zde hájené materialně souhlasí se známým Augustinovým výrokem: Já bych evangeliu nevěřil, kdyby mne nepobádala autorita církve. A o autoritě církve v celém rozsahu vědecky se mluví v apologetice. A právě při stanovení dogmat autorita církve se jeví **nejvýznačněji.** (P. d.)

[1] Ib. 12. 242.

[2] Apologetika většinou, byť ne celá, jest povahy historické.

Kardinal Dietrichštein a jazyk český.

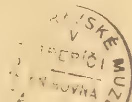
Podává Jan Tenora.

František z Dietrichšteina narodil se 22. śrpna 1570 v Madridě. Otec jeho Adam svob. pán z Dietrichšteina, jenž pocházel ze staré šlechtické rodiny původně osedlé v Korutanech, byl tam vrchním hofmistrem Rudolfa a Arnošta, synů Maximiliana II, kteří na dvoře krále Filipa II vychováni byli, a zároveň byl tam vyslancem rakouským. V Madridě pojal také za manželku Markétu, vévodkyni z Kordony, která byla tedy matkou Františkovou. Staršími bratry Františkovými byli Maxmilian (nar. 3. února 1561) a Sigmund.

Již však roku 1571 vrátil se Adam svob. pán z Dietrichšteina s rodinou svou ze Španěl. Vzhledem na jeho diplomatické zásluhy ve službách domu rakouského udělil mu r. 1572 císař Maxmilian II v léno zboží Mikulovské, kteréž bylo po smrti bezdětného Krištofa z Kerečína na císaře spadlo. Tři léta potom propůjčil mu císař zboží to dědičně a Adam zůstával pak s rodinou svou téměř stále na Mikulově. Tam prožil František dětství své.

Do škol poslal jej otec jeho do Prahy. Na gymnasiu vedeném jesuity studoval František až do roku 1588, kdy poslán byl do Říma pokračovat ve studiích. Tam v německé kolleji po tři léta studoval humaniora a dialektiku, jakož i bohosloví. V únoru 1591 obdržel od biskupa Stanislava Pavlovského kanonikát olomoucký, r. 1593 byl již také kanovníkem vratislavským a téhož roku Klement VIII udělil mu kanonikát pasovský. Když probošt litoměřický Zbyněk Berka z Dubé stal se arcibiskupem pražským, jmenován byl císařem Rudolfem II František svob. pán z Dietrichšteina r. 1594 proboštem litoměřickým. S úřadem tím spojena byla residence, proto odebral se František do Litoměřic a sídlil tam. Knězem posud nebyl; po bedlivé přípravě byl však r. 1597 arcibiskupem Zbyňkem Berkou na kněze vysvěcen. První mši sv. obětoval v Praze v jesuitském chrámě sv. Salvatora.

Ještě však téhož roku byl velikým svým příznivcem Klementem VIII povolán do Říma. Od té zůstal již na dvoře papežském jsa miláčkem papežovým. Dne 3. března 1599 byl Klementem VIII jmenován kardinalem knězem titulu u sv. Sylvestra in campo Martio, 21. června ustanoven byl papežským legatem a latere, a mezi tím dne 26. května 1599 zvolen byl na usilovné přání papežovo i císařovo jednohlasně kapitulou olomouckou za biskupa. V Římě byl hned potvrzen a na biskupa posvěcen.

Kardinal František Dietrichštein vypravil se brzy do své diecese. Dne 17. října 1599 konal vjezd svůj do Brna; jel na bělouši ve svém kardinalském úboru.[1])

Přibyl jako nejvyšší hodnostář na Moravě, jako biskup olomoucký, nad to ozdoben jsa důstojností kardinalskou. Důstojnosti své byl si vědom a o úřadu svém biskupském měl vysoký pojem, v něm pracovati chtěl ku prospěchu církve katolické a práva svá chtěl si hájiti a je v platnost přiváděti. Ale velikou překážkou činnosti jeho bylo ve všem, že neuměl česky, byl, jak řekl Žerotín, cizozemec. Jen česky jednalo se na sněmě a soudě panském, rovněž jako na manském soudě biskupském, česky se dopisovalo do měst nyní poněmčených, jazyka potřebí bylo k řádnému zastávání úřadu biskupského: jak bude moci kardinal Dietrichštein veřejně vystupovati, když neumí česky?

Trpce to pocitoval kardinal. Čeho posud žádný biskup olomoucký nečinil, činil Dietrichštein: rád kázal, sám zpovídal. Zase viděl, jak nezbytno jest uměti česky. Rád by účastnil se veřejného jednání, a opět bylo potřebí češtiny. Chtěl působiti, aby náboženství katolické se rozmáhalo, ale co by vyřídil u stavů moravských beze znalosti češtiny?

Jako biskup olomoucký byl přirozeným vůdcem katolíků na Moravě. Měl jim býti podporou a posilou, obhájcem a velitelem; měl jich brániti, ale také k vítězství vésti. Úkol jeho nebyl snadný. Vždyť proti němu stál muž velikého významu, Karel ze Žerotína, jenž byl výtečně vzdělán, ve všech právech a svobodách obeznán, a jenž byl zase vůdcem politickým nekatolických stavů moravských. Žerotín klasicky ovládal český jazyk, a kardinal Dietrichštein neuměl česky!

Žerotín viděl v Dietrichšteinovi vlivuplného, energického odpůrce. Žerotín byl nepřítelem katolíků, se svého stanoviska byl tedy přirozeně odpůrcem a protivníkem Dietrichšteinovým. Vůdcové stojí proti sobě, zajisté při nejbližší příležitosti tuto se utkají! Stalo se tak při soudě olomouckém svatojanském léta 1600. V Žerotínovi oživla také vzpomínka: Roku 1594 byl předešlý biskup Stanislav Pavlovský proti tomu, aby Žerotín byl přijat do soudu zemského, nyní tedy pracoval zase Žerotín, aby kardinal Dietrichštein přijat nebyl. Vhodnou příčinou bylo Žerotínovi, že Dietrichštein neumí česky. Politické snahy a záměry byly Žerotínovi pobídkou, že vystoupil ostře proti kardinalovi. Při tom pak zajisté byl i moment osobní; mezi Žerotínem a bratrem kardinalovým Sigmundem

---

[1]) *P. Ritter v. Chlumecky*, Des Rathsherrn und Apothekers Georg Ludwig Chronik von Brünn, str. 48.

bylo nepřátelství, neboť Sigmund obvinil Žerotína, jakoby se byl dopustil zločinu proti majestátu.[1])

V pondělí 26. června 1600 zahájen byl v Olomouci soud panský. Sjeli se k němu pan hejtman Jáchym z Haukvic, pan Smil z Doubravice, pan Jan z Vrbna, pan Jan starší ze Žerotína, pan Vilém z Roupova, pan Jeronym hrabě z Turnu, pan Karel ze Žerotína, pan Viktorýn ze Žerotína, pan Vikhard hrabě ze Salmu, pan Kryštof Teufftl, a z vladyk: pan Bernard z Drnovic, nejvyšší hofrychtýř, pan Mikuláš Kobylka, pan Václav ze Zahrádek, pan Arkleb z Víckova. Přítomni nebyli: nejvyšší pan sudí Karel z Lichtenšteina a nejvyšší pan komorník Ladislav Berka.

Napřed vyhlašovali se půhonové. Když se jednou páni soudcové za příčinou nestání původní strany sstoupili, pan hejtman jim přednesl strany pana kardinala, měl-li by do soudu vzat býti. Jak o tom jednáno, obšírně vypravuje Žerotín.[2]) Ti, kteří se před ním přimlouvali, krátce toho odbyli; když potom na Karla ze Žerotína přímluva podána byla, oznámil své zdání takto: Předně že by se k tomu přimlouvati chtěl, poněvadž dvou úředníků nejvyšších při soudu není, aby toho až do příjezdu některého z nich odložili, avšak poněvadž by snadno pan kardinal jakož ten, který snadno pohnut býti může, a ledajakými domněními se spravuje, odklad něčemu jinému připisovati mohl, že vidí mu se, aby s tou věcí neprodlívali. Pořádek panský že s sebou přináší, aby biskup, byl-li by pán, z práva v soudu sedal, ne proto, že biskupem jest, než proto, že pánem jest. Uvažoval tedy Žerotín, je-li kardinal pánem zemským, jak požadovala kniha Tovačovská. Ačkoli by i touto příčinou nějaká pochybnost vzniknouti mohla, poněvadž není ze starého rodu panského moravského, než že nyní není čas na subtilní hádky nastupovati, a k tomu jest věc vědomá, že otec jeho, pan Adam z Dietrichšteina, do země za obyvatele stavu panského přijat jest, v zemi statek měl, který po smrti jeho synové zdědili, on pak kardinal sám, že dlouhý čas díl toho držel, bratr jeho pan Sigmund také do rodů starožitných přijat jest, z čehož všeho více se souditi může, že by pánem zemským byl, nežli že by nebyl, že vidí mu se, že má do soudu vzat býti a v soudu sedati. Než hned dokládal Žerotín, že by kardinal neměl hrubě oč státi, aby se do soudu dostati měl, a to odůvodňoval tím, že pánem jest mladým, pořádků zemských nepovědomým, a že jazyku našemu nerozumí. Ale, pravil, že malá naděje jest, aby kardinal více na to

[1]) *Brandl*, Žerotínovi zápisové, X. — *Chlumecky*, Karl von Žerotin, 211 n.

[2]) Žerotínovi zápisové I. 236 násl.

myslil, že přísaze své v nepovědomosti jazyka a řízení zemského dosti činiti moci nebude, než na to, aby skrze nesedání jeho v soudu důstojenství a slávě jeho něco neubylo. Vytýkal mu pýchu a vyzýval pány, že se opatrovati musejí, aby pořádkům jejich a starobylým obyčejům nějaká přítrž se nestala. Pročež navrhoval, aby dva páni ze soudu k němu posláni byli, kteří by mu oznámili, jaký pořádek v zemi této stran přijímání biskupův olomouckých do soudu se zachovává, totiž že biskupové, kteří jsou páni zemští, z práva, kteří pak nejsou páni zemští, ze samé toliko milosti do něho bráni bývají; páni pak majíce kardinala za pána zemského, jakožto landfrydníka, že nejsou proti tomu, pokud by chtěl, aby neměl mezi nimi sedati, než že se mu v tom ohlašují, poněvadž od starodávna v zemi této při právě jazyka českého se užívá a žádnému až posavad, aby v potazu jiným než českým jazykem, mluviti měl, trpěno nebylo, že by tolikéž jemu, aby mezi nimi německy mluviti měl, dopustiti nikoli nemohli, jakž pro zachování starobylého pořádku, tak pro nezlehčení vlastního svého jazyka. A protož aby se na to rozmyslil, tak aby s ním skrze to v odpory nějaké vjíti nemuseli; nebo jestliže by jiným jazykem než českým mluvil, by pak ho slyšeli, že by hlas jeho nic neplatil ani mezi jiné počítán nebyl.

Všichni k tomu přistoupili a pan hejtman zdání Žerotínovo také schválil i opáčil obšírně. Když pak přimlouvali se k času a k osobám, kdy a skrze které by poselství ke kardinalovi vykonáno býti mohlo, přestali všichni zase na zdání Žerotínově: že budou míti činiti s panem kardinalem o jazyk český nebo moravský, že vyšlou k němu ze soudu moravského, že jsou v zemi moravské, a že tedy nesluší k němu vypraviti osobu, která by s ním německy mluvila, aby nemyslil a snad také kdy nemluvil, že nechtěji jemu trpěti v soudu německé řeči užívati, a že k němu sami s německým poselstvím vypravují; aby nečinili hanby své vlasti a svému jazyku, a poněvadž ještě mají lidi, kteří umějí česky mluviti, aby z těch některého k sobě vybrali a k němu vyslali. Žerotín sám se vymluvil nepřátelstvím, které jest mezi ním a mezi Sigmundem z Dietrichšteina, tolikéž aby soud nepřišel v domnění, že se pikartům namluviti dal, a konečně zůstáno na tom, aby pan hejtman, který zítra pana biskupa navštíviti chtěl, vzal s sebou pana hofrychtýře a pod způsobem navštívení, aby mu tyto věci předložil a nějak pěkně jej v tom oblomil, aby pánům potom nebylo potřebí v nějaké odpory s ním vcházeti.

Druhého dne hned po zasednutí soudu pan hejtman svolal potaz a oznámil, že vedle včerejšího snešení s panem hofrychtýřem dnes

pana biskupa navštívil a po jiných řečech také to, oč včera mezi pány promlouváno bylo, jemu obšírně avšak pěkně a povlovně předložil, ukazuje předně rozdíl mezi biskupy, že jedni z práva, druzí z milosti v soudu sedají, že on jakožto pán ze země z práva mezi pány, pokudž by chtěl, sedati může, a co dále strany mluvení v potazu jazykem německým nebo jiným cizím mezi pány uvažováno bylo, v známost uvozuje, a tudy z daleka návěští dávaje, aby se prve řeči české vyučil, nežli by se mezi pány dostal, však s tou zjevnou protestací, že bude-li německy neb jinak než moravsky mluviti, že mu toho trpěti nebudou, a že, by ho pak slyšeli, hlas jeho platiti nic nemá. Na to že kardinal nejprve dosti mírně odpovídati začal, ale potom že se hněval a sápal. Odpověď jeho zavírala v sobě, že kardinal ví o pořádku panském, a maje také knihu pana Tovačovského, že sám to uznává, že sami biskupové z rodu panských mezi pány sedati mají, on pak, poněvadž pánem jest, že práva svého se držeti chce, zvláště maje toho příklad na předcích svých a poručení od císaře, aby v soudu sedal: Moravsky že neumí, k tomu že se zná; na větším díle že rozumí, avšak pronunciací že nemůže dosáhnouti; ale že se pomalu učí a učiti chce, nicméně že to jemu k žádné překážce býti nemůže a nebude, poněvadž ukázati to může, že jiným dovolováno bylo německy mluviti, ano, že i před právem německy čteno bylo. A by pak německy mezi nimi mluviti nemohl, že v latině bude mluviti, poněvadž to provede, že se prve latinským jazykem všecko právo řídilo. Mezi nimi že jako špalek seděti nechce, než čemu rozuměti bude, podle dobrého svědomí že se k tomu přimlouvati chce; budou-li mu toho brániti, že se uteče k císaři, kterýž jako vrch a hlava práva mezi nimi rozsudek učiní. Při čemž jak pan hejtman tak pan hofrychtýř nemálo zevrubně vypravovali, jak sobě kardinal v řečech a způsobech počínal. (O. p.)

O Gundulićově „Osmanu“.

Napsal Lev Šolc

Dubrovničan Ivan Gundulić (1588—1638) náleží k předním ozdobám srbsko-chorvatské literatury, jejíž větví jest literatura dalmatská a z ní na prvém místě dubrovnická.[1]) Dubrovník, druhdy svobodná obec, proslulá bohatstvím, jejíž obchod kvetl na poloostrově balkánském a po všem středomoří, od sklonku středního věku také vzdělaností a duševním rozvojem svého obyvatelstva vysoko vynikal nad celým dalmatským Přímořím, ba nade vším slovanským jihem, tak, že se mu dostalo názvu jihoslovanských Athen. Jsa položen uprostřed mezi Byzantiem a Benátkami, jednak přímo zasažen byl znovuzrozením klassicismu (Chalkondylas, Laskaris a j. našli tam útočiště po pádu Cařihradu), jednak plným proudem přijímal vzdělanost italskou, jíž církevními a světskými institucemi, školami, svazky rodinnými, obchodním i duševním stykem obyvatelstva přístup otevřen byl dokořán. A jako Vlaši proti latině stvořili a obhájili si svůj jazyk národní, tak Dubrovník proti latině a vlaštině dovedl si uchovati a k nejvyšší dokonalosti vypěstovati svou mluvu domácí, a co více jest, hledě k obsahu i k formě, nejeden podstatný rys původního slovanského charakteru v literatuře přivésti k platnosti. Jinak vlny literatury vlašské, vznikajíce i klesajíce, věrně se obrážejí v písemnictví dubrovnickém po všechnu dobu jeho květu v 16. a 17. století. Koryfeové vlašské romantiky Ariosto a Tasso během dvou generací vyvolají v Dubrovníce podobné genie: Gunduliće a Palmotiće. Erotická lyrika, epos i pastýřské drama, než vánek přeletěl přes moře, podobné směry mají v literatuře dalmatské. Celkový ráz dubrovnického básnictví je týž, jako vlašského, a co o tomto říci lze, platí i o onom. Forma převládá nad obsahem, poesii utlačují živly retorické. V lyrice myšlenkový obsah a upřímnost citová mizí v záplavě metafor a antithes; písním přibývá objemu. Epos pro řeči, líčení, reflexe a hříčky slovné postrádá soustředěnosti děje a názorné charakteristiky osob a věcí. Podobnými nedostatky trpí též drama. Sevřeno jsouc ztrnulými pouty „klassicismu“ a následujíc vlašského vzoru, má chudý děj; osobám jeho nedostává se vniterního života; převahou lyrického živlu blíží se zpěvohře neb opernímu librettu. Vedle Junia Palmotiće a Iv. Bunića-Vučićeviće hlavním representantem poesie dubrovnické jest Ivan Gundulić.

[1]) O této viz *Pypin-Spasović*, Historie literatur slovanských (přel. A. Kotík). Praha 1880. Díl I. str. 145 ss.

Díla Gundulićova jsou *a*) původní: 1. Piesan od veličanstvah božjich. 2. Suze sina razmetnoga (slzy marnotratného syna). 3. Ariadna. 4. Proserpina ugrabljena. (Únos Proserpiny.) 5. Dubravka. 6. Galatea. 7. Diana. 8. Armida. 9. Posvetilište ljuveno. (Oběť lásky.) 10. Cerere. 11. Kleopatra. 12. Adon. 13. U slavu Ferdinanda II velikoga kneza od Toskane. 14. U smàrt Marie Kalandrice. 15. Osman. *b)* přeložené: 1. Kralja Davida piesni pokorne (7 žalmů). 2. Koraljka od Šira (z vlašského od Bonarella). 3. Ljubovnik sramežljiv (stydlivý milovník) z vlašského od Preta. 4. Jerusolim oslobodjen (z vlašského od Tassa). 5. Filida. Z původních zachovala se 1., 2., 3., 4., 5., 7., 8., 13., 14., 15., z přeložených: 1., 3. Z lyrických básní původních 1., 2., 13., 14 zasluhuje zvláštní pozornosti 2. „Slzy marnotratného syna“, tré dojemných rozjímání založených na evangelické parabole. — Kusy 3., 4., 5., 7., 8. jsou skladby dramatické, z nichž 3. Ariadna a 4. Proserpina náleží v obor vážného dramatu klassického, kdežto 5. Dubravka representuje z pola žertovnou hru pastýřskou. Hlavní znaky klassického dramatu jsou: Děj vzat z antické mythologie. Jednajícími osobami jsou většinou bohové a heroové. Proti nim stojí sbor venkovanů (pastýřů, rybářů). Hra uvedena jest prologem, jejž prosloví Bůh. — Jiného rázu jest „Dubravka“, pravá to hra pastýřská, jejíž podstatnou částí jsou veselé výstupy satirův a satirek (divých mužů a divoženek), připomínající starodávné živly domácího básnictví lidového, prvky řeckého dramatu satirského a římské satiry. — Zbývající čísla 7. a 8. jsou výjevy ojedinělé, z nichž onen představuje Dianu sestupující k Endymionovi, tento poslední setkání Armidino s Rinaldem. Ale tento kus, ač se počítává k původním pracím, není než doslovným překladem z Tassova „Osvobození Jerusalema“ (XX, 123.—136.)

A tím už přistupujeme k nejpřednějšímu dílu Gundulićovu, k „Osmanu“, pro nějž Gundulić slove nesmrtelným a pro nějž vlastně toto pojednání bylo napsáno.

Jistě mnohý je si dobře vědom, že nestačí chválami vynášeti posvátnou relikvii, proslulé dílo umělecké, nýbrž pravému ctiteli že dlužno navštíviti místo památné, že mu dlužno znáti drahocenný předmět rodinný, o němž doma i v cizině jde jeden chvalný hlas. A snad by ten dluh i rád splatil; snad by si rád přečetl „Osmana“. Ale original není snadno přístupný, a překlady (většinou vlašské a latinské) ještě méně. Tu by pomohl jen překlad český. Ale poříditi dobrý, svědomitý překlad takového eposu je práce vyplňující valnou část lidského života. Obsahujeť 18 zachovaných zpěvův „Osmana“

2608 strof o čtyřech řádcích, celkem tedy 10.432 veršův. A mimo to jest více než pochybno, zda by se překladatel zavděčil obecenstvu převodem díla, jež leží daleko mimo směry literarní nyní vládnoucí. Proti tomu překlad zběžně zdělaný ukazuje original ve špatném světle a míne se cíle, nejsa chutným dosti, aby mohl býti čten rád a s požitkem. Volil jsem tedy cestu jinou, abych českému čtenáři velebáseň tu ve známost uvedl. Pokusím se totiž po nezbytném úvodě historickém, vypravovati obsah Gundulićovy básně, a seznámě tak čtenáře s věcí samou, několika pohledy do nejbližšího okolí literarního vytvořiti v mysli jeho pokud možno úplný a jasný obraz, jenž by mu pomohl o podstatě, rázu a umělecké ceně tohoto arcidíla Gundulićova učiniti si pojem. Tou cestou, myslím, lze aspoň z části splatiti dluh, jímžto vzhledem ke jménu Gundulićovu povinni jsme literatuře srbsko-charvatské.

I. Rozhled dějinný.

Ivan Gundulić z Dubrovníka [1], žil v letech 1588—1638. Poněvadž arcidílo jeho „Osman", jakožto epos historické, opěvuje znamenitou událost dějinnou, jež se sběhla za života básníkova ve vzdálenosti jemu dobře dohledné, totiž vítězství králeviče polského Vladislava, syna Zikmunda III Vasy, nad Turky u Chotimu nade Dněstrem v září r. 1621 a svržení i zahynutí sultana tureckého Osmana II roku potomního následkem vojenské vzpoury v Cařihradě a mimo to oplývá zmínkami o událostech a osobách vynikajících ve tkanivu současných neb nedávno minulých dějin téměř celé Evropy (o přehojných vzpomínkách z historie a mythologie antické ani nemluvě), přehlédněme si nejprv rychle směřující sem děje současné a popatřme pak, jak dějiny vypisují události, jež Gundulić obral si za předmět své básně.

A) Povšechný přehled.

Věk Gundulićův jest pro Evropu dobou zuřících válek náboženských. Křesťanstvo stůně heresií, král a sedlák přepychem stavů. Tu svoboda tvoří svobodné republiky, tam sežírá ji vyvrcholený absolutismus. Turek je postrachem Evropy, uprostřed níž je rozvrácené v sobě Německo (unie — liga) s bezmocnými císaři. Proti Habsburkům, obrancům katolicismu, stojí Jindřich IV francouzský s unií a stavové čeští. Uherska není; v Budíně sedí turecký paša, a Praha chystá se

[1] O Dubrovníce viz *Dr. Frant. Brdlík*, Průvodce po dějinách. 2 vyd. V Rychnově n. Kn. 1893. str. 402. pozn.

býti jevištěm tragedie bělohorské. Ale přece už je tu nové Rakousko, narozené na nešťastném bojišti moháčském, a sláva jeho panovníků (Maximilian II, Rudolf II, Matiáš, Ferdinand II) střílí mocnými paprsky na turecký půlměsíc, zářící v plné síle. Arciť neumí Rakousko ještě všude odolávati, ale za prolitou krev svých hrdin a za tisíce placených dukátů vychovává se k budoucím vítězstvím. Panovnický dům rakouský nedosáhl sice trůnu polského (byltě proti arciknížeti Maximilianovi, provolanému stranou Zborovských, r. 1587 na poli u Varšavy přispěním Zamojského za krále zvolen Zikmund III Vasa); ale svazky příbuzenskými těsně připoután byl ke koruně polské. Tak již Ferdinand I, zakladatel mocnářství rakouského, měl za manželku Annu Jagajlovnu; syn jejich Karel Štyrský, dvě dcery, Annu a po ní Kateřinu, usadil na trůně polském, dav je za manželky Zikmundovi III, a králevič Vladislav opět měl za manželku Cecilii Renatu, dceru Ferdinanda II. Navzájem zase Zikmund pomahal Ferdinandovi v českém povstání. Tato blízkost ku předmětu básníkem slavenému, stejnost smýšlení náboženského (byltě Gundulić katolík plným přesvědčením), snad i city rodinné oddanosti (byliť dva synové Gundulićovi František Matěj a Jeronym ve vojenských službách císařových) jsou příčinou, že Gundulić k panovnickému domu rakouskému vzhlíží s úctou a obdivem.

Francie zmítaná válkami hugenotskými dala Polsce za krále Jindřicha z Valois r. 1573.

Španělsko vládnoucí dvěma světy (Filip II a III), ve spojení s papežem Piem V a s Benátčany dobylo sice nad Turky slavného vítězství na moři u Lepanta 1571, ale neužilo ho. Ani odbojného Nizozemska nezdolalo.

Švedsko spřízněno bylo s Polskem skrze Jana III (1568—1592), jehož manželkou byla Kateřina polská. Syn jejich Zikmund III zvolen 1587 po Štěpánu Báthorim za krále polského a po smrti otcově nastoupil i na trůn švedský (1592—1604), jejž mu však urval strýc jeho Karel IX. Tento a hlavně syn jeho Gustav Adolf, válčil vítězně s Polskem a Ruskem.

Rusko setřásalo zbytky jha tatarského, a jako Tataři krimští plenili Rus a Podolí, tak Kozáci dněprští a donští na svých šajkách po Černém moři loupežně vyjížděli k Sinopě, Trapezuntu, Varně, ba až pod sám Cařihrad. Vzájemné ty vpády zavdávaly příčinu k neustálým stížnostem mezi Polskem a Portou. Neboť Kozáci, pokud nebyli poddáni Polsku, jako ukrajinští („Hetmanština“), přece více méně podlehali moci jeho, ač nechtěli, jako Zaporožští, uznávati žádného pána nad sebou.

B) Polsko a Turecko.[1])

a) Multánský boj.

Polsko rozložené od moře do moře bylo za časů Gundulićových jedinou nejen ze zemí slovanských, nýbrž vůbec ze sousedních říší. jež trvale a s jakýmsi zdarem odolávala o překot se rozpínajícímu Turecku.

Sedmihradsko, Valašsko a Multánsko, země národa valašského. sjednoceného r. 1600 na čas Michalem Valašským, byly pod svrchovaností tureckou, a vladařové jejich dosazováni jen se svolením sultánovým. R. 1615 dokonce Osmani netajili se záměrem obsaditi Valašsko, dobyti Kamence Podolského a vytrhnouti přímo na Kijev.

Na severovýchod od bukovinských Černovic, na pravém břehu Dněstru, pevný hrad Chotim byl stále ohrožen a za Dněstrem Kamenec Podolský poslední baštou Poláků. Sedmihradsko po mnohých zmatcích v létech 1613—1629 octlo se v rukou Gabriela Betlena, jenž se držel Turků proti císaři. Michal Valašský r. 1600 vyudil Jeremiáše Mohilu, vévodu multánského, ze země; ale ten pomocí polskou zmocnil se jí zase téhož ještě rok, ba i Valašska samého. Zeti jeho byla knížata polská Samuel Korecki a Michal Wiśniowiecki, z nichž onen byl vladařem ukrajinským.

R. 1614 Kozáci s 80 čluny vyjeli až pod sám Cařihrad, tak že sultán z oken seraje viděl, kterak zapalují lodi ve přístavě. Vůdce vypravených proti nim galejí byl jat a zemřel od ran. Za trest poslal sultán Tatary na Podolí a na Volyň. Tehdy oba zeťové Mohilovi zdvihli se pomstít škody, při čemž Korecki upad v zajetí turecké. Odtud asi vyšel Gundulićuv Korevský, úpící v temnici cařihradské; a Krunoslava, nevěsta jeho je podle toho dcerou Jeremiáše Mohily.

Když r. 1617 opět vznikly potyčky mezi Tatary a Kozáky, vypravil se veliký hejtman Żółkiewski proti Džanibekovi, chánovi krimských Tatarů. Tu však vyšel proti němu Iskender-paša, beglerbeg rumelský, se 100.000 Osmanů. Żółkiewski nejsa s přesilu tu, okopal se pod Jarugou nade Dněstrem a přinucen byl uzavříti mír málo výhodný.

R. 1619, 4. února, od sultana Osmana II učiněn vévodou multanským Kašpar Milostić (Graciani). Gabriel Bethlen, vévoda sedmihradský, hněvající se na Poláky, že mu nepomahali ve vzniklé právě válce

---

[1]) K tomuto článku užito hlavně těchto děl: *Theodor Morawski*, Dzieje narodu polskiego, tom. III. Poznań 1877 a *Mažuranićova* slovníku k »Osmanu« pod heslem »Osman«.

proti císaři, zachytil listy, v nichž onen smlouval se s Poláky, a poslal je sultanovi. Když touže dobou (1620) Kozáci s 90 lodicemi vyjeli na Černé moře a spálili Varnu a několik set janičarů zkomolili, rozezlil se Osman II a sesadil Graciana. Iskender-paša s Tatary ak-kermanskými a krymskými a s jinými silami nesčetnými vypravil se na Polsko. Żółkiewski, veliký hetman korunní, vzdor schválení sněmu, nemohl sehnati více než 6000 jízdy a 2000 pěchoty. Kozáci se nedostavili, a Graciani místo slíbených 25.000 Valachův a zásob na konec jen z přinucení dostavil se o 600 koních. Żółkiewski prohlédaje hříchy své otčiny (trvaliť Poláci umíněně na starém obyčeji, nepovolovati hotovosti zemské leda k obraně uvnitř hranic hotov byl obětovati se. Sotva že přešel Dněstr (3. a 4. září 1620) a zastavil se nad Prutem v okopech Čečúrských u Jaše (Jassy), obklopen byl přesilou nepřátel. Po několika šťastných šarvátkách netrpěliví Poláci přinutili vůdce svésti bitvu (19. září), jež dopadla pro ně nešťastně, tak že bylo třeba pomýšleti na návrat. Tu zmocnila se vojska zoufalost a jezdci jeden po druhém začínali se vytráceti z tábora. Příklad dali úhlavní utrhači hetmanovi: Samuel Korecki a Kalinowski. Ale zběhové buď utonuli v Prutě (Kalinowski), buď zabiti jsou od nepřátel (Graciani). Korecki zkoupav se v řece, sotva že se vrátil do tábora, odvážil se vyčítati hetmanovi, že on je příčinou všeho neštěstí. Żółkiewski chtěl za peníze vykoupiti vojsku volný návrat. Ale zapřisáhlý nepřítel Poláků, „vzteklý slon" Kantemir, paša białogrodský, nabídnutí nepřijal a posla vsadil do vězení. Tu Żółkiewski odvážil se posledního. Rozdělil tábor na sedm oddílů ohražených vozy a děly; uprostřed umístil choré a raněné, okolo šlo vojsko k boji hotové. Tak, otočen nepřáteli pálícími a plenícími, tábor ve dne bojoval, v noci postupoval. Když za neslýchaných útrap a strázní došli asi míli od Mohyleva (5. října), začalo se vojsko rozbíhati; povstaly mezery v táboře, a nepřítel vetřel se mezi šiky. Sedmdesátiletý hetman, nechtěje opustiti pěších, zabil koně, rozloučil se se svými a pustil se v nejlítější seč, až. ztrativ ruce obě, pod ranami padl. Hlava jeho u vítězoslávě přivezena do Stambulu a pověšena nad hlavní branou sultánova paláce. — Toť skutečnost, na základě jejímž Gundulić vylíčil multanský boj (Osm. V, 42—54), jehož hrdinou je Korevský. (P. d.)

O podpůrných snahách drobných řemesel.

Podává FR. STOJAN.

Poslední dobou rozčeřily se poněkud vlny živnostenského života, čemuž nasvědčují hojné schůze, na nichž se přetřásají poměry o úpravě živnostenských záležitostí. Namnoze převládá mínění, že živnostenský řád spočívající na zásadách pouhého liberalního doktrinářství z let minulých zavinil těžký úpadek drobných řemesel a že pod tíhou krajní svobody zaniklo jindy utěšeně kvetoucí řemeslo. Není účelem těchto řádků vyvraceti bludné náhledy a rozvášněná hesla živnostenských politiků; ačkoliv se nedá upříti, že by některé změny zákonitých předpisů uklidnily a vyrovnaly mnohé rozpory, přece musím poukázati, že žádný zákon, žádné nařízení není s to, aby vyvolalo určitou řadu prospěchu a trvale aby obmyslilo příslušníky jistého stavu žádanými výhodami. Vždyť sotva že na jedné straně rozvine se akce v určitém směru, vyvolá se protiproud na straně opačné a místo očekávaných výsledků obrozujících nastane mnohokráte žalostná reakce čilejším a hbitějším proudem protivným.

V následující úvaze, v níž pojednám nejprve všeobecně o akci průmyslových škol ve prospěch drobných živností a řemesel, o učňovské otázce a pak o družstevní organisaci, chci dovoditi, že nejlepší a nejbezpečnější pomoc záleží ve vnitřní úpravě a konsolidování společenských zájmů jakož i ve vlastní účinné práci organisační, poněvadž výsledky těchto opatření stávají se trvalými a nepodléhajíce náhlým změnám a rušivým, ničivým směrům reakčním, přecházejí ovšem pozvolna v maso a v krev, t. j. v ústrojí celé organisace. Těmito myšlenkami opravnými zabývají se vudčí organy, kterým v přední řadě záleží, aby střední stav živnostenský, jak se vyvinul v městech a větších osadách venkovských, zustal zdráv a zachoval si pevnou existenci v dalším vývoji hospodářském a zásady z příslušných míst derou se do popředí skutečného života.

Z těchto příčin a naléhavých důvodů zřízena byla při ministerstvu vyučování ústřední komise pro záležitosti živnostenské, která v souhlasu s ministerstvem obchodu provádí činnost na zvelebování živností a v této příčině utěšenými výsledky od svého trvání z r. 1892 se vykázati muže. V první řadě přikázány zvláštní vzdělavací úkoly na úpravu poměrů živnostenských ať již v oboru uměleckém či technickém i hospodářském školám odborným, od nichžto vším právem, jak úřední zprávy

doznávají, v mnohém ohledu žádoucí nápravy očekávati lze. Požadavek není jistě upřílišený, než jest jasným dokladem, že proniklo právě na místech příslušných vážné přesvědčení a jasné poznání, kterak moderní škola odborná svým osvětovým úkolům ve dvojí příčině prospívati může. Školy odborné vyplňují skvěle své poslání v oborech techniky, uměleckosti, což každý dosvědčí, kdo z blízka pozoroval účinky na výrobu prací řemeslných.

Buď stojí dotyčné řemeslo samo v přímém styku se školou, hledá rady a poučení ve škole, odpozoruje nové směry a proudy slohové i v zařízení moderních strojů, naučí se úspoře materialu a přidržujíc se samovolně k lepší a vzhlednější práci, přizpusobuje umělecký průmysl potřebám svých zákazníkův. Úspěch značný na všechen způsob jest docílen, škola nepřímo zrovna nevědomky již svou existencí vykonává ohromný vliv na technickou dokonalost řemesel vůbec a uplatňuje zručnost a obratnost řemeslnou svým obrozujícím vlivem. Druhá část úkolu, tak zvané přímé působení na živnosti, jejich rozkvět a všestranný rozvoj, připadá též školám odborným, než akce tato, ačkoliv na některých místech značných úspěchů docílila, posud neprovádí se našimi školami odbornými v žádoucích rozměrech. Odborné školy mají býti středisky živnostenské činnosti v každém ohledu buď pro menší okruhy nebo pro úkrají větší. Z nich má se dostati mistru, průmyslníku, hlavně malému živnostníku žádoucí rady, bezpečného poučení, aby v tomto svízelném boji proti ohromné převaze vše rušícího kapitalu aspoň poněkud obstál a své žití uhájil. Za tím účelem mají se odborné školy seznámiti, mají vypozorovati nejprve okolí své činnosti, aby nedostatkům a potřebám z vlastního názoru poznaným s tím větším úspěchem čelily. Náš malý živnostník uvázán jest většinou na dílnu svou; chce-li sebe a svou rodinu poněkud živiti, musí pracovati se svými dělníky sám, poněvadž nepatrné rozměry řemesla samého neznají žádných vůdčích kruhů, jinak by s tíží při skrovném a laciném odbytu nároky své na zvýšený výnos námezdní k platnosti přivedl.

Následky toho dostavují se obecně, živnostníci nepoznají úspěšných zřízení jako škol mistrovských, kursů odborných a j. z vlastního názoru, a ty právě nejvýše zapotřebí aby škola zprostředkovala a hlavně ony činitele, kteří se veškerým novotám způsobem neodůvodněným vzpírají, též k návštěvě škol průmyslových přiváděla. Jedná se v první řadě o syny živnostenských majitelů, kteří převezmou živnost po otci do svých rukou a tím stávají se vychovateli a pěstiteli živnostenského dorostu; tyto kruhy získati, jest jednou z nejzáslužnějších úkolů,

které by školám v přímém působení odkázány býti měly. Zvláště by se mohl současně zvláštní důraz položiti, aby vyučení tovaryši prošli a prodělali pravou školu života a zkušenosti určitou řadou let, kde by byli odkázáni na dílny vzorné, v nichž by jistě dle svých schopností užitečné návody ve svém budoucím povolání využitkovati mohli.

Rovněž jest každá odborná škola povinna, aby působila v zájmu pokroku v ohledu uměleckém a technickém; než cíle tohoto nelze dosáhnouti jen věcným, spíše přímým vlivem na závody živnostenské. Škola udílí odborné rady, aby se vedení závodu zlepšilo, nových odbytišť a pracovních pomůcek aby se získalo, k nim se přidružují poptávky po cenách, nákupních pramenech. Při této příležitosti upozorňujeme na důležitou okolnost, že mnohým školám odborným dostává se některých zakázek. Škola sama nesmí živnostenský průmysl provozovati, a proto může při podobných příležitostech velmi dobře živnostníky svého místa odporučiti a jim tuto objednávku propůjčiti. V podobných případech jest škola každé chvíle ochotna, poukázati na patřičný pramen surovin, zhotovení skizzí a podrobných náčrtů. Za tím účelem zřízen jest při rakouském museu ve Vídni zvláštní malířský sbor, který má vypracovati modely, výkresy, předlohy a jiné propravní obrazy a je bezplatně na žádost společenstvům a jiným svazům živnostenským s největší ochotou dodávati. Poněvadž tuto činnost považujeme za velmi účinnou a významnou poznamenáme několik slov o zřízení kreslířské kanceláře ve Vídni. Kancelář tato zřízena byla při rakouském museu pro umění a průmysl na popud ministerstva vyučování r. 1899 a má za povinnost a jediný účel, aby školy se směrem umělecko-průmyslovým zaopatřovaly snaživým živnostníkům neustále grafické náčrty vybraných potřebných předmětů rázu umělecko-průmyslového a to tím způsobem, aby náčrty tyto vyhovovaly skutečným poměrům života praktického. Předměty na kreslení volí ředitel rakouského musea; mimo napodobeniny vzorných předmětů starší a novější doby přijímají se jako předlohy práce vynikajících umělců, průmyslníků, dále práce učitelských sil na školách průmyslových jakož i nákresy cenami při různých konkursích poctěné. V první řadě týkají se tyto práce nábytku.

Práce přijaté a provedené rozmnožují se ve státní tiskárně a rozdávají se všem školám, kdež intensivní průmyslový rozmach zaveden jest. Zařízení potkalo se za krátké doby svého trvání se všeobecným úspěchem a hlavní přednost pozorovati po stránce, že možná tímto způsobem okamžité proudy vkusu po celé říši snadno rozšířiti. Tak se vyhovilo nejen školám, než i živnostníkům, kteří zadarmo obdrželi

nákresy a předlohy, jichž by mnohdy ani za značných peněžitých obětí nebyli docílili.

K tomu zajisté velmi prospěšnému jednání podotýkáme, že by bylo na místě, aby živnostníci také byli poučeni o předlohách dodaných. Náčrty tyto jsou pěkné, vzorné a dle moderních proudův upraveny, než bylo by na nejvýše záhodno, aby při dodávkách buď zjednáno písemné poučení aneb, což jistě lépe by působilo, aby znalec celé zařízení a částečné provedení předmětů nakreslených na místě samém vysvětlil. Předlohy a nákresy tyto mohou býti též výtečným vodítkem pro učitele škol pokračovacích, kde by se mistři a jejich učeníci seznamovali právě s moderními požadavky a kráčeli s duchem času a mody v před.

Též výstavy učednické lze zařaditi v tento obor působnosti; než práce jen samými učni, arcif za jistého návodu provedené, mají býti účelně volené a mohly by se současně s grafickými výstavami na sklonku školního roku pořádanými vhodně spojiti. Práce učňovské by nejlépe ukázaly nejen schopnost a individualní dovednost učňovu, než dal by se z nich sestaviti též krásný a poučný obrázek o celkovém rozvoji průmyslovém a o svědomitosti učebních pánů samých. Práce výstavní nesměly by býti jen ad hoc, jelikož jednostrannost tato uškodila by nejen učňovi, než zabrala by též učebnímu pánu mnoho času a způsobila by přílišné výdaje, než musely by to býti práce praktické, pro život obyčejný přiměřené. Také by se dobře doporučovalo, aby vystavené práce snad cenou neb jinak vyznamenané byly zakoupeny jako vzorky pro pozdější dorost živnostenský a po delší dobu ve zvláštních místnostech, tržnicích a p. vystaveny. Obecenstvo samo nabude tak řádného přesvědčení, že řemeslo pokračuje, všímá si vymožeností časových a tak nejlépe upraví se žádoucí poměr mezi živnostníkem a spotřebitelstvem a jakási vzájemná důvěra tyto styky na vzájemný prospěch do budoucnosti uchová. Při této příležitosti dlužno poukázati na mnohé nedostatky ve příčině organisování škol pokračovacích, ne snad že by učitelstvo buď v odborných kursech, buď vlastní pílí dobře vyzbrojené neplnilo úkolů vyměřených, než sluší se zmíniti povrchně o slabé organisaci těchto škol.

Předně jsou pozdní hodiny večerní až do 8 hod. velkou překážkou úspěšnému rozvoji a celkovým výsledkům. Vada tato jest zvláště v zimních měsících velmi citelná. Jednak přichází žák unavený po celodenní práci do školy a potom teprve má sledovati duševně výklady dosti nesnadné. Vždyť i tu platí stará zásada: Mens sana in corpore

sano![1] Že tomu není u učňu vždy tak, nezmiňujíc se ani o jiných nedostatcích, jako o chatrném oděvu a jiných hmotných nedostatcích, o tom není potřebí výkladů širokých rozváděti. Těchto důkazů jsou si dobře vědomí nejen učitelé, než i veškeré organy, které se otázkami těmito zabývají. Za takové průpravy přichází sklíčený žák do školy a proto není divu, že v hodině vyučovací hledí si všelikým způsobem různé nedostatky zaháněti. Přiházejí se tu výstupy, kterým ani nikdo neuvěří. A přece mnohé z nich dají se snadno vysvětliti jednak již pro obtíže svrchu udané, rovněž i ze socialního postavení, z něhož se učňové vybírají. Proto jest předním a prvním úkolem učitelstva, aby nahradili laskavým a vlídným chováním veškeré mezery humanitní, kterých se učňům v mnohých ohledech nedostává. Dále vzdělávají se učňové všech odborů namnoze hromadně a následkem toho mnohé živnosti při celkovém rozvrhu látky učebné nemohou využitkovati veškerých vymožeností, kterých při řemesle svém budou potřebovati. Ovšem i v tomto směru pokračuje učitelstvo statně v před, že vybírá předlohy kreslicí pro jednotlivá odvětví živnostenská a tím hledí za koncentračního postupu individuelním potřebám vyhověti. Výsledky tyto jsou vesmés cenné, v případech, kde škola není přeplněna a učitel má patřičný rozhled po svých svěřencích; jinak ale obtíže při třídách přeplněných hlavně v kreslení mnohdy zastiňují veškeré úsilí svědomitého pracovníka školského.

Bylo by jen na prospěch příslušných řemesel, kdyby si více všímali těchto nezbytných nedostatků a všemožně se vynasnažili, aby svému vlastnímu dorostu živnostenskému popřáli účinného a žádoucího vzdělání. Při dobré vůli súčastněných činitelů dalo by se leccos odstraniti.

K těmto obecným nesnázím druží se i technické obtíže ve příčině osvětlení. Nemíním snad tvrditi, že by místnosti nebyly s dostatek osvětleny, než každý pracovník uzná, že práce duševní při nějakém šumu v dobách večerních při lampách těžko pokračuje; předně není možná, aby se dobře a intensivně osvětlila tabule, některé jemnější čáry a p. zůstávají neviditelny a přirozený následek toho jest zajisté neúspěch se strany učňovy. A potom atmosféra vzduchu prosyceného petrolejovým zápachem zmalatňuje duševní výkony žactva a jeho čilost a pozornost otupuje. Ustavičné stížnosti na poznané nepřístojnosti neodpomohou, než dlužno záležitost tuto jedenkráte na vzájemné uspokojení rozřešiti.

[1]) Zdravá mysl v zdravém těle.

Nehodlám podávati tuto určitých návrhů, ale jsem pevně přesvědčen, že mnohé z těchto vad, které i nedbalé docházce platí, daly by se při obapolné dohodě při uzavírání učebních smluv jak se strany učebních pánů tak i učňů nebo jejich zástupců přiměřeně odstraniti. Také bylo by jen velkou výhodou, kdyby i praktické pokusy v řemesle příslušném po případě výklady o nákupu zboží, o jakosti jeho, o úspoře při spotřebě látek, při zpracování hotových výrobků a p. byly ve školách pokračovacích konány buď místními znalci nebo silami učitelskými z bližší odborné školy, případně i z vyšších škol průmyslových. Pojetím těchto praktických pokusů do učebné osnovy získali by předně příslušní učňové a vyučování samo stalo by se sloučením prakse s theoretickými výklady zajímavější a na všechen způsob účinnější. Ovšem potřebí tu jisté blahovolnosti a pak jistě prorazí si jedině zdárná zásada cestu, že upravení živnostenské otázky a správné její rozřešení spočívá mezi jinými na rozhodném a pečlivém vzdělání učňů.

Též otázka učňovských besídek razí si pomalu cestu — vůbec mělo by se v době, kdy mladík nezkušený snadno přichází k úrazu duševnímu a tím i hmotnému úpadku spěje vstříc, více přihlížeti k jejich činnosti a zaměstnání mimo dům a dílnu a dopřáti mnohdy snaživým mladým učňům i po této stránce osvěžujícího povzbuzení.

Z literatur o Armenii a Gruzii.

Podává Al. Koudelka.

Chci se tu zmínit o některých publikacích cizojazyčných, pojednávajících jak o těch zemích, tak i o jejich obyvatelích a duševním životě jejich. Referat arci nečiní žádných nároků na úplnost, neboť dotknu se v něm jenom těch spisů, které se mi do ruky dostaly a jež v poslední době (1901—1902) vyšly.

Jednou z nejpřednějších prací napsaných k jubileu 100leté ročnice připojení Gruzie k Rusku je spis pí. Wardropové a jejího bratra J. O. Wardropa „Life of St. Nina". Práce ta vyšla v publikaci „Studia biblica et ecclesiastica", vydávané členy oxfordské university. Jedná o životě světice, jíž se všeobecně připisuje za zásluhu pokřesťanění Gruzie. Zprávy o životě jejím čerpali spisovatelé jednak z gruzinských pramenů (jako: Sakhartvelos Samotche = Ráj Gruzie a Mokceva Karthlisa = Obrácení Gruzie), jednak ze zpráv byzantského historika Rufina a armenského dějepisce Mojžíše Chorenského. Spis ten vysvětluje mnohá temná dosud místa v životopisech sv. Niny. Co však mu největší ceny i pro Gruzince dodává, jest přičiněný překlad z péra výtečného armenského filologa anglického F. Konebira armenského rukopisu Džuanšerova. Rukopis ten obsahuje překlad ztraceného teď rukopisu[1]) z konce 5. století po Kristu a jedná o životopise sv. Niny. I vychází z něho na jevo, že v pozdějších životopisech této světice všelicos od skladatelů přibájeno, tak zejména co do učení o nejsv. Trojici.

Zmiňuji-li se tu o díle Charlesa Hecquarda „La Turquie sous Abdoul-Hamid II" (Exposé fidèle de la Gérance d'un empire pendant un quart de siècle), činím to jedině z té příčiny, že autor v knize té dotýká se také bědného postavení Armenů pod žezlem tureckým. Charakteristika, kterou spisovatel podává o nynějším sultanovi, není mu nikterak lichotiva. Prohlašuje ho za špatného politika, za člověka, který jedině myslí na svůj osobní klid a pokoj, sic o nic se nestará. Celkový úsudek autorův vyznívá v ten smysl, že Turecko za vlády nynějšího sultana octlo se na pokraji záhuby, jestliže se brzo nevzpamatuje a nepodejme rozumných reforem.

Spisek Abv. Gukasova, čítající 37 str. (Tiflis 1901) „Osnovnyja čerty sredija Armjanskago nagorja" pojednává o rozloze armenského pohoří, jehož hranice stanoví mezi 38° 15' a 42° severní šířky a 39°

[1]) [illegible]

a 47° východní délky, tak že by se táhlo nějakých 3600 zeměpisných mil. výška jeho kolísá mezi 1500—1800 metry; dále rozebírá jeho geologické složení a končí svou stať přehledem jeho rozčlenění. Čistě propracovaná mapka nemálo poslouží čtenáři spisku toho.

Rázu sice kompilačního, ale po soudě znalců podařená jest dále práce kapitana F. A. Michajlova „Tyzemcy Zakaspijskoj oblasti i ich žizň". Ze spisku toho dovídáme se, že v krajích zakaspických citelný panuje nedostatek pitné vody, podnebí že je tam suché, ale ne teplé, přechod od denní teploty k chladným nocím překotný. Střední roční temperatura rovná se + 15½° C. Bez umělého zalévání nebyla by vůbec vegetace ani možna tam. Dle sčítání obyvatelstva posledního (1897) napočteno v celém kraji 351.246 duší, z nichž 70% činí Turkmenové, 19% Kirgizové, 5·8% Rusové, 2·6% Peršané a skoro 2% kavkazské čeledi. Na čtvereční verstu připadá toliko 0·66 duší. Kdežto Turkmeni zajímají se více orbou, Kirgizové věnují se toliko chovu dobytka. Jedni i druzí málo vzděláni, ač prý loupežnictví tam úplně vymizelo.

T. M. Tumanov podává ve svém spisku „Charakteristiki i vospominanija" živě podané líčení veřejné činnosti těchto gruzinských a armenských spisovatelů: G. Cereteliho, Bachtadze, Arcruniho, R. Eristava, V. Orbelianiho a nešťastného a nejnadanějšího romanopisce gruzinského Al. Kazbeka. (Cena 50 k. Tiflis.)

Spisovatel, podepsavší se pouze začátečními písmenami E. K., vydal vloni v Tiflisu dvě knížky. Jedna nese nadpis „Voskovaja svěča v greko-gruzinskoj cerkvi", druhá „Kratkij očerk istorii gruzinskoj cerkvi i eksarchata za XIX. stolětie". V oné vypisuje, od kdy a u kterých všech národův užíváno vosku při bohoslužebných (v nynějším smyslu) úkonech. V Gruzii včelařství hned v starověku kvetlo, jak svědčí Strabo. Když Gruzie pokřesťaněna, přijala též k církevním úkonům zvyk voskových svěc, jenž nejvíce pěstován asi v 6. století. V druhém spisku líčí vznik a rozvoj církve a církevnictví v Gruzii, a to hlavně od připojení Gruzie k Rusku. Původně katolická církev gruzinská odtrhla se od římské stolice s odpadem východní církve, neboť cařihradskému patriarchatu podřízen byl první stolec arcibiskupský v Gruzii, a to ve městě Mcchetě, jejž tam zřídil antiochenský arcibiskup Eustachius. Roku 542 však prohlásil se tamní arcibiskup „autokefalním", roku 950 pak osvojili si titul „patriarchy katolikosa". S pravoslavnou církví ruskou začali navazovati styky gruzinští katolikosové hned ve 12. století, vpád Mongolů přerval na časek styky ty, ale v 16. století znova navázány a připojením Gruzie k Rusku dokonány, arci na ujmu samo-

statnosti vlastní, neboť roku 1811 prohlášena církev gruzinská za „exarchat“ pravoslavné. Požívali napřed titulu metropolitů, teď však se titulují arcibiskupy kartalinskými a kachetinskými. Všech exarchů bylo dosud jedenáct, nynější Flavian (Gorěckij) jest dvanáctý. Nyní počítá se k tomu exarchatu místo původních 15 eparchií toliko dvé, neboť od roku 1814 má západní Gruzie (Imeretinsko) svého exarchu. V třetí kapitole svého spisku pojednává E. K. o missionářské činnosti na Kavkaze, najmě u kavkazských horalů. Z činnosti té patrno, že i mezi horaly kavkazskými s úspěchem šíří se evangelium Kristovo. Za to méně přístupny jsou různé kavkazské čeledi učení různých ruských sektařů. Na celém Kavkaze nenapočteno ani 30.000 sektařů. V hlavě čtvrté vypisuje autor, co oba exarchaty vykonaly na poli osvětném. Mluví tu o založení různých ústavuv a škol, o reformě gruzinského církevního zpěvu, o vydání gruzinského překladu Písma sv. atd. V páté a poslední hlavě jedná spisovatel o materialním postavení gruzinského duchovenstva dříve a nyní. Článečkem o duchovní žurnalistice v obou exarchatech končí spisek.

Kdo chce poznati dnešní Armenii se všech možných stránek, tomu lze jenom doporučiti dvousvazkové dílo H. Linche, anglicky psané a v Londýně u Longmans Greena vydané: „Armenia“. Dílo to ozdobeno 197 většinou velice pěknými obrázky a 16 mapkami a plány. Psáno zrovna s nadšením. Není věci, která by se Linchovi jak v ruské tak i v turecké Armenii nelíbila. Příroda i lidé samá unica! Lituje arci postavení Armenů pod žezlem tureckým, ale nemůže se připojiti k mínění těch, kteří horují pro připojení a přidělení celé Armenie k Rusku. Tím prý by byla porušena rovnováha na východě (nepochybně v neprospěch Angličanův!) a radí Turecku, aby raději dopřálo Armenům jistých svobod a práv.

Kavkazu zase věnováno G. Merzbacherovo dílo „Aus den Hochregionen des Caucasus“. Ač hlavním cílem spisovatelovým jest obeznámiti své čtenáře s kavkazskými Alpami, přece všímá si také pilné i ethnografické stránky Kavkazu, tak že jistý gruzinský kritik nazval Merzbacherovo dílo „posledním slovem“ o Kavkazu.

Spisek (otisk z „Vostočnych Drevnostej“) G. A. Chalatiance snaží se uvésti v soulad a harmonii některé zeměpisné názvy armenské s názvy na vanských nápisech a u klassických spisovatelů se vyskytující. Na základě assyrských a vanských nápisů konstatována už totožnost slov Urartu a Araratu (z Písma sv.) s Ajraratem, střediskem to starověké říše armenské; v assyrském nápise Musasir vidí dnešní armenský Muš atd.

Jistá společnost armenská v Tiflisu vytkla si za úkol vydati celou řadu statí, pojednání atd. z oboru historie, ethnologie, geografie a literatury Kavkazu pod společným názvem „Kavkazověděnie". Sebrati jednotlivé články z těch oborů převzal na sebe E. G. Vajdenbaum. A roku 1901 vydán už první svazek „Kavkazověděnij" jako „Kavkazskie etjudy". Obsah jeho je tento: 1. Veliký Ararat a pokusy o vystoupení na jeho vrchol. 2. Posvátné stromy a keře u kavkazských národů. 3. Z Batuma do Artvina (cestopisné vzpomínky). 4. Zakavkazský pochod hraběte Totlebena v letech 1769—1771. 5. Hrabě Pavel Sergějevič Potemkin. 6. Ermolov a Paskevič. 7. O pobytu Puškinově na Kavkaze roku 1829. 8. Zatčení Gribojedova. 9. A. Bestužev na Kavkaze. 10. Kavkaz v ruské poesii. 11. Plukovník F. J. Gene. 12. Bergenheim a Gordějev. 13. První gruzinský časopis. 14. V. T. Narěžnyj a jeho kavkazský roman.

„Das Gewerbe in Georgien unter besonderer Berücksichtigung der primitiven Betriebsformen" zove se práce, kterou původně uveřejnil Dr. Phil. Gogitschayschvili (tak je na spisku podepsán) v časopise „Zeitschrift für die gesammte Staatswissenschaft" a jedná v trojím oddělení o výrobcích průmyslových, a to domácích, řemeslných a kapitalistických. Hlavní arci zřetel — jak se jinak při poměrech v Gruzii ani mysliti nedá — na „primitivní". Vykládá, co vytisklo domácí řemesla. (Totéž, co jinde.) Uvádí, jak to tam teď vypadá a líčí poměr mezi „Lohnwerker" a „Preiswerker", dále počet řemeslníků (27, 695) a jejich stupně (mistry, tovaryše a učně) a kolik jich připadá procent na města a na venkov, konečně dotýká se velkoprůmyslu (r. 1898 napočteno v Gruzii už 1782 velkoprůmyslových závodů!). Jako u nás tak i v Gruzii má velkoprůmysl za následek odlidňování venkova a zkaženost mravů.

K nejplodnějším a také nejkompetentnějším pracovníkům na poli armensko-gruzinské filologie vůbec patří N. Marr (professor universitní v Petrohradě). Z posledních prací (čili studií) jmenuji tyto tři: „Hippolyt. Výklad písně písní", pak „Bogi jazyčevskoj Gruzii po drevne gruzinskim istočnikam" a konečně „Grammatika drevne-armjanskego jazyka".

V první z uvedených studií podává text gruzinského překladu práce sv. Hippolyta, totiž výkladu jeho Šalomounovy velepísně. Z této práce onoho sv. Otce zachovaly se sice i v jiných řečech překlady, ale jenom úryvky z ní. Jedině gruzinský text obsahuje celou práci sv. Hippolyta, tak že milovníci patristiky a exegese s radostí mohou k této práci Marrově sáhnouti.

Druhý spisek je samostatný otisk ze zápisků archeologického východního odboru a jedná o třech pohanských bůžcích, o nichž je

zmínka ve starobylých památkách gruzinských. najmě v životopisech sv. Xiny, a to o bužcích: Ga, Gati (Gaci jinak) a Itrudžan. Učený autor dokazuje, že ani jedno z těchto božstev není puvodu (pohanského) gruzinského, nýbrž že kult jejich přinesen byl do Gruzie dílem od západu (od semitských národův) a dílem od jiho-východu (z Chaldejska a Persie) cestou písemnou. Za doklad toho uvádí Písmo sv. (kdež v I. knize Královské děje se zmínka o bůžku „gain" = ga), pak četné nápisy palmyrské a karthaginské. Bůžku „Gati" odpovídá prý řecká transkripce Ἀτάργατις.

Třetí konečně spis jeho (zatím jenom první svazek) vyplynul, jak autor sám udává, z potřeby universitních studujících míti nějakou příruční knihu v ruském jazyce sepsanou a jednající o „grabaru" neboli staré armenštině. Evropané mají tu práci Petermannovu (latinsky psanou) a Hübschmannovu (tato zatím také neukončena). Grammatická práce ta má svou důležitost nejen pro ty, kteří se chtějí věnovati studiu starých armenských spisův, ale i pro ty, kteří chtějí studovati novou armenštinu, neboť bez znalosti „grabaru" není možné studium, ba ani sebe povrchnější znalost novoarmenštiny.

A když už o novoarmenštině mluvím, nemohu se nezmínit o dvou vloni (či správněji řečeno letos) vydaných pomůckách. Pro dialekt západní (t. j. novoarmenštinu, jakou mluví Armenové v říši turecké usedlí) napsal anglicky pomůcku Kevork H. Gulian (Elementary modern armenian grammar), jíž praktičnosti nelze upříti (podána podle methody Gaspey-Otto-Sauerovy); pro dialekt východní (t. j. armenštinu v Rusku užívanou) vydal F. N. Fink „Lehrbuch der neuostarmenischen Literatursprache". Ani tato ani ona práce nečiní nároků ni na původnost ani na hloubku vědeckou, jsou to prosté příruční pomůcky, a účelu tomu zajisté s dostatek vyhovují, najmě poslední, jež krátce shrnuje vše, co napsaly armensky tifliští novogrammatikové.

Od minulého roku vydává N. G. Elvertovo nakladatelství v Marburgu (za spolupracovnictví výše jmenovaného Finka) časopis, jehož tendenci ohlásila takto: „Diese neue Zeitschrift (für armenische Philologie, tak zní plný nadpis) soll eine Sammelstätte für alle der armenischen Philologie im weitesten Sinne dienenden Arbeiten sein, sofern diese streng wissenschaftlichen Charakters sind." Za celý rok vydány tři nepatrné sešity, a to proto, že jak hlavní redaktor tak i spoluredaktoři sídlí na Rusi (v Tiflisu, Ečmiadcině atd.) a jim musí se korrektura zasílat. Obsah je pestrý. Články psány nejen německy, ale i francouzsky, ano i cele armensky (což arci ve větším množství

činilo by ten časopis zbytečným, ježto podobného obsahu armensky psaný časopis „Hantês Amsoryah“ vychází ve Vídni u Mechitaristů). Zajímati snad bude čtenáře „Hlídky“, že hned v prvním sešitku má práci jeden z těch „černých ohlupovatelů“ Canonic. hon. Pfarrer (užívám titulu, jak pod článkem uveden) J. M. Schmid, a to „Geschichte des Apostels Thaddaeus und der Jungfrau Sarducht“ na základě staro-armenských textů.

A konečně zaznamenávám vydání „Úplného rusko-armenského slovníku“ od A. S. Dagbašjana. Ač, v jádře vzato, „copia verborum“ novoarmenštiny z veliké většiny převzata ze staré armenštiny, přece, a to hlavně ve východním dialektě, vyskytá se síla neologismuv a pak slov z arabštiny a perštiny vzatých, tak že čtoucí nějakou novou armenskou knihu musí znát aspoň potud ony řeči (a gruzinštinu k tomu), aby se dovedl orientovati ve slovnících dotyčných řečí, že věru pociťovali Rusové potřebu nějaké úplnější v tom ohledu pomůcky. Pokud jsem měl příležitost do vydaných dvou svazků (po 140 str.) nahlédnout, všímá si autor bedlivě i lidových výrazů (t. j. právě oněch z cizích řečí přetvořených slov), jenom chybou díla jest drobný a místy více nežli nejasný tisk. A přece u armenského tisku třeba dbáti více než u kterého jiného na různé ty vlasové čárky. Kdo nezná trochu lépe armenštiny, nevyzná se v tom tisku, neboť dle něho místy *t* vytisknuto jako *k* i jako *gh*. Armenští kritikové někteří horší se i pro název „úplný“, ale dobře jim odpovídá Dagbašjan: „Který slovník jest úplný a dokonalý? A začátek třeba bylo jednou udělat!“

Nová díla.

Dr. E. L. Fischer: Die modernen Ersatzversuche für das aufgegebene Christentum.

Spis má býti, jak praví autor sám, dodatkem k apologii a filosofii náboženství. Ze všech pokusů moderních, jichž bylo velmi mnoho, vybral si autor pouze čtyři, totiž positivistické náboženství Comteovo, pak náboženství materialismu, zastávané Straussem, bývalým protestantským vikářem a professorem; náboženství panmonotheistické, jehož hlavním repraesentantem jest filosof „Nevědoma“, pessimista Hartmann, a konečně náboženství ethicismu, pro něž horlil Egidy. Pojednává každé náboženství zvlášť a předesílá vždy životopis každého zakladatele, přikládaje tomu velikou váhu znáti důkladně život učenců, již chtěli křesťanství nahraditi svým náboženstvím. Po biografii následuje stručný přehled navrženého náboženství, jeho bezohledná kritika a zároveň se také vyvracejí všechny námitky, jimiž tito zakladatelé nových náboženství křesťanství chtěli potříti. Comteovi vytýká předně nesprávnost jeho positivismu, lichost námitek proti vědeckosti metafysiky, odsuzuje jeho kult „lidstva“, jako mrtvé bohyně, pouhého abstrakta, poukazuje na planost jeho svátostí beze všeho účinku, nedostatečný podklad mravnosti a usuzuje zcela správně, že takový chabý surrogat nemá ani stínu oné vznešenosti, kterou křesťanství v sobě chová.

Podobně děje se i s náboženstvím materialismu, které hlásal Strauss ve svém spise „Der alte und der neue Glaube“. První práce tohoto byly veskrz negativní; chtěl totiž kriticky křesťanství zničiti, tvrdil, že mezi ním a světem moderním jest odpor, který se nedá odstraniti. Autor poukazuje předně na jeho mylné názory o křesťanství, zvláště co se týče jeho božského Zakladatele a jeho prvních dob, což dle Straussa je zahaleno mystickým závojem. Pak obrací se k jeho positivní práci o náboženství, jež mu jest citem závislosti na vesmíru, k němuž máme míti stejnou úctu a zbožnost jako k osobnímu Bohu křesťanství. Tím se však člověk neuspokojí, proto má k tomu přistoupiti požitek „krásna jak v přírodě tak v umění.“ Úctu můžeme míti jenom k osobní bytosti, píše Strauss, ale jak může potom ještě požadovati, abychom ctili mrtvý, necitelný vesmír; nežádá tím po nás holou nemožnost? Ano, jak hrůzyplně vypadá Straussův světový názor! Sám píše: „Ztráta víry v prozřetelnost jest jedna z nejcitelnějších, o něž jsme byli připraveni zřeknutím se křesťanství. Jsme postaveni v ohromný stroj světový se železnými, zubatými koly, jež se dunice otáčejí, s těžkými kladivy, jež omamujíce padají; v tomto příšerném díle jsme bez pomoci, ani okamžik nejsme si už jisti, že nás při nepatrném pohybu kolo nezasáhne a kladivo nerozdrtí. Tento pocit býti vydánu na pospas je skutečně zdrcujícím.“ (Der alte und der neue Glaube, str. 252.) Lze k takovému vesmíru míti ještě „milou důvěru“, „pietu“? Proti mínění Straussovu, že náboženství se má nahraditi uměním, mohl bych uvésti

slova Schillerova z prologu k „Valdštýnovi“: „Vážným je život, veselým umění“. (Ernst ist das Leben, heiter ist die Kunst.) Ano život jest vážným a vyžaduje proto i vážný, pevný základ, o nějž bychom se mohli ve všech možných okamžicích opříti, a který by nebyl pouhou duhou fantasie. Samé cukrovinky člověka nenasytí a nesloužily by také zdraví. Velicí umělci trpce pociťovali nedostatečnost umění jako náhrady za poklady, jež skýtala jim víra.

Na to následuje Hartmannův panmonotheismus. Po dosti obšírném nastínění života, jímž byl filosof přiveden k pessimismu, přikročuje autor k jeho světovému názoru, jenž se velikými odpory zrovna hemží. Bůh jest dle něho neosobním Nevědomým, jež bylo kdysi v pouhé možnosti, s nímž máme stejnou podstatu, jsouce jenom jeho světluškami, na okamžik se k vědomí probudivšími. Jak je tady náboženství vůbec možným, když jsem částkou božstva? Předpojatý jest dále názor Hartmannův, že osobnost omezuje nekonečnost, což mistrně autor dokazuje. Na slabých základech spočívá také jeho pessimismus, jímž upadá do mnohých odporů. Křesťanství nás učí, že Bůh spasil a osvobodil lidstvo z hříchu, ale u našeho filosofa má se věc opačně; dle něho má člověk boha vysvoboditi. Pravou bohoslužbou jest úplné oddání se světovému procesu, k všeobecnému vysvobození lidstva, jímž jest — Nirvana. Co se týče Hartmannova poměru k protestantismu a katolicismu, je tomuto více nakloněn, vytýkaje onomu nedůslednost; katolicismus jest mu zastancem pravého křesťanství, neomylnost papežova plyne z něho zcela logicky.

Egidyho náboženství ethicismu jest pokus suchým moralismem nahraditi víru Kristovu. Idealem mu bylo odstraněním všech vyznání všechna náboženství spojiti v jedno světové, bez rozdílů dogmatických, které by hlásalo sbratření všech národů. Zprvu byl Egidy orthodoxním protestantem, později — snad pro rozervanost a nejasnost orthodoxismu — dal se na stranu liberalní a blouznil o křesťanství bez církve, jak prý bývalo v prvních dobách. Upíral církvi právo někoho zavazovati k tomu neb onomu dogmatu. Vytýkal jí nesnášenlivost pro její nerozumné články věroučné, v něž káže svým poddaným věřiti; tím žádá od nich nemožnosti, jež se nijak s moderními názory nesrovnávají, jako božství Kristovo, jeho nadpřirozené zrození, z mrtvých vstání, zkrátka všechno, co přesahuje meze přirozené; „všechny tvrzené zázraky jsou nepravdou.“ Poutem však, jímž se má spojiti veškeré lidstvo v jeden celek, jest dle Egidyho víra v Boha, Stvořitele, jenž jest láska, jehož jsme si vědomi a v něhož věří všichni. Jest názor takový schopen uskutečnění? Vždyť máme mnoho a mnoho lidí, již si nejsou Boha vědomi, tvrdí tedy pravý opak. Jak by se to dalo provésti bez patřičné autority? Že lidská jest nedostatečnou, uzná snad každý. Zde není pak žádného místa pro svaté obřady a svěcení Egidym navržené; jeho rada náboženská, jež má býti v každé obci, jest proti jeho vlastním názorům. Dvanáct let pracoval Egidy úsilovně, s obdivuhodnou horlivostí pro rozšíření svého náboženství, ale s výsledkem se minul.

J. V.

Prof. *Al. Vvedenskij:* Religioznoje soznanije jazyčestva. Opyt filosofskoj istorii jestěstvennych religij. Sv. I. Religiji Indiji. Moskva 1902. Cena 3 r.

Autor ve svých „Prologomena“ dokazuje, že t. zv. přirozená pohanská náboženství třeba vykládat s křesťanského stanoviska i vyvrací názory mnohých badatelův o původu náboženství. Z knih staroindických zevrubně ukazuje, že nejprvnější názory na božstvo u Indů byly podobny názorum hebrejským. víře v jednoho Boha, časem však názory ty se zatemňovaly. Buddhismus je sice krokem ku předu proti brahmanismu, ale je to přece jen hledání Boha ve tmě. jež nepřivedlo k žádnému výsledku. Vůbec přirozená náboženství ve staré Indii byla snůškami nesmyslných a často neslušných mythů.

Carolus Frick S. J.: Logica. In usum scholarum. Editio 3. emendata. Friburgi Brisgoviae 1902. Herder. Str. XII a 323 v 8°. Cena M. 2·80.

Kniha jest první částí filosofického kursu. vydávaného jesuity valkenbergskými a stonyhurstskými. Třetí vydání (od roku 1894) jest její jakosti dobrým svědectvím. Jest důkladným výtahem z Peschových „Institutiones logicales“. Odtud nejasnost místy. Důkazy jsou pádné, formou syllogistickou vesměs úplně provedenou až těžkopádné. Žáku tím odejmuta příležitost cvičiti se samostatně v syllogismech, základní myšlenka někdy zastřena. Kniha uvádí výborně žáka do sv. Tomáše a odpovídá v hojných a bohatých korollariích a scholiích na nejdůležitější otázky světové. Ve volných názorech jest Frick stoupencem školy molinistické.

J. Hudeček.

P. Flamerion S. J.: Die Lage der katholischen und protestantischen Völker.

Často slýcháváme výtku, že národové katoličtí jsou pozadu za protestantskými, zvláště v hospodářství. Bez dalšího rozmýšlení papouškuje se po Schopenhauerovi, že v katolicismu nacházíme pessimistickou, pokrok ničící tendenci, kdežto protestantismus se může právem honositi optimistickou tendencí, jež přivádí všestranný pokrok. Obyčejně se z toho též usuzuje, že proto musí býti toto náboženství pravým. Dle této logiky byla by víra „národa vyvoleného“ pravou, poněvadž jeho hmotné postavení jest přece nejskvělejším. Kde jest na světě náboženství, jež si vytklo za cíl zjednati svým vyznavačům hmotný blahobyt? Není snad účelem jeho něco zcela jiného? Rozvoj národohospodářský závisí obyčejně od jiných činitelů ležících mimo náboženství, na př. od zeměpisné polohy, podnebí, úrodnosti atd. Jest pravda, že i náboženství může přispívati k rozmachu společenskému; navádí k počestnosti, vytrvalosti, spořivosti, nezištnosti. Náboženství, jehož cílem by bylo časné blaho, bylo by čirým egoismem. O katolicismu tvrdí i učenci jemu nepřátelští, jako Paulsen a Harnack, že vychoval indogermanské národy, že je přivedl k vysoké kultuře, že po 1500 let v tom osvědčil svou sílu. Poněvadž se však od svého principu neuchýlil, jest i nyní schopen plniti i v tom své poslání. Poukazuje-li se na Francii, Italii nebo Španělsko, neprávem se přičítá

úpadek katolicismu, neboť právě opuštění jeho principu zavinilo krisi. Princip protestantský jest nestálý a s jeho odstraněním božské autority jde v zápětí i odstranění autority státní. První doby reformace jsou toho dokladem. Všeobecné anarchii tehdejší učinila jenom světská moc konec. Jaksi vítězoslavně poukazují někteří protestanté na Anglii, ale není právě tato země hnízdem kapitalismu a stále víc se vzmáhajícího socialismu? Podobně v Americe. Kdo se odváží stav takový míti za idealní? Co se týče mravní stránky, uznávají mnozí objektivní protestanté, že v té věci se státy protestantské rozhodně nemohou měřiti s katolickými. Zločiny, prostituce a pod. vykazují mnohem větší procenta u protestantů než u katolíků. J. V.

D. Orsjaniko-Kulikovskij: Voprosy psichologiji tvorčestva. Petrohrad 1902. Cena 1 r. 50 k.

Kniha professora charkovské university uvádí nás v obor umělecké kritiky. Jsou tu sebrány články o Puškinovi, Heineovi, Goetheovi, Čechovu i všeobecná stať „K psichologiji mysli i tvorčestva“. Jsou to učené studie o jmenovaných spisovatelích, které však nevyčerpávají úplně jich činnosti, nepodávají jich charakteristiky a neurčují místa jich v dějinách literatury. Statě ty rozbírají pouze nějakou otázku, týkající se tvorby těchto spisovatelův. Ostatně nelze vždy souhlasit s tím, co autor snaží se dokázat, na př. o Heineovi, že prý byl povaha nábožná. Jestliže Heine v poslední době činnosti obrátil se k náboženství, přece spisy jeho svědčí o nejvyšší lehkomyslnosti, s níž nikdy nepřestal ironisovat nad náboženstvím a útočit na ně. Také tvrzení jeho, že Čechov popisuje pouze temnou stránku ruské společnosti, chtěje podat psychologický obraz pessimismu a škaredohlídství Rusu, je nesprávno.

Petr Struve: Na raznyje temy. Petrohrad 1902. Str. 555. Cena 3 r.

Je to sbírka statí, napsaných současným ruským ekonomistou P. Struvem o různých předmětech v letech 1893—1901. Tak najdeme tu články o Čechovu, jehož „Mužíky“ autor chválí, že se v nich soustředěně odrazila společenská idea současného života, o filosofii a publicistice Vl. Solovjeva, jehož idealistická filosofie povstala proti politickému materialismu i strhla s něho škraboškú idealistických slov, o Lassalleovi, jehož autor velebí jako neohroženého bojovníka za své idey, od nichž prý nikdy neodstoupil, o Hauptmannovi, Nietzscheovi, „O socialně-ekonomickém podkladu německé otázky v Rakousku“ atd. Rozbíraje otázku, v čem záleží pravý nacionalismus, praví, že nacionalismus nemůže být ničím jiným, než bezvýminečnou úctou k jedinému realnímu nositeli duchovního prvku na zemi, ke člověku.

Dr. Franz Schmid: Der Unsterblichkeits- und Auferstehungsglaube in der Bibel. Brixen 1902. Str. 362.

Rozšířený jest názor, že S. Z. před 3.—4. stoletím nezná víry v nesmrtelnost duše, tím méně v těla vzkříšení. Pan spisovatel probírá všechny příslušné výroky N. i S. Z., dochází pak úsudku, ovšem, jak

u něho zvykem, více spekulativního, že starší knihy S. Z. zdají se sice mluviti o úplném usnutí, že však jimi není popřena možnost, ba dle jistých příznakû dějinných ani skutečnost budoucí odplaty

J. B. Terrien: La Mère de Dieu et la mère des hommes d'après les Pères et la Théologie. Paris 1902. I. a II.

Obsáhlé to dílo francouzského jesuity shrnuje celou mariologii, jak ji zbožná rozjímavá mysl z pramenů náboženského písemnictví může sestaviti. Manýra jest ovšem francouzská, theologie jako věda by leckde protestovala, na př. proti četným anthropomorfismům, proti neoprávněným výkladům nečetných zmínek N. Z., proti pověrečné nadsázce o údělu Matky Boží v ekonomii spásy (že prý všech milostí dostává se lidstvu skrze Marii!) atd. Theolog, jenž poněkud jen na paměti podržuje, co jest Bůh a co člověk, co jest milost a spása, nemůže schvalovati takové fantastické mariologie, která jest největším Otcům cizí a která nás jen kompromittuje.

Dr. W. Scherer: Der erste Clemensbrief an die Corinther, nach seiner Bedeutung für die Glaubenslehre der katholischen Kirche. Regensburg 1902. Pustet. Velká 8°. Str. XV a 315.

Spisovatel vystupuje na veřejnost poprvé a velmi čestně. Zevrubná, kritická znalost nesnadného listu Klimentova ke Korintským a spisův o něm jak katolických tak protestantských činí ho způsobilým na otázky sebe těžší dáti vždy odůvodněnou odpověď. Že dogmata katolická věřena již v dobách apoštolských, ovšem věrou živější a obětavější než po 18 stoletích, plyne ze zajímavých úvah spisovatelových. J. Hudeček.

A. Mucha: **Otčenáš.** Nákl. Unie v Praze. Cena 4 K.

Napřed budiž dáno nakladatelství, co mu patří, totiž úplné uznání a dík za skvostné provedení díla.

Naproti umělci bylo by třeba úvahu rozvésti. Dílo toto uspokojuje pouze z části. Nemám za zlé, co mu vytýkáno, že koncepce jsou místy tak bizzarní. Ušlapanými cestičkami jdou jen pozorovatelé a napodobitelé, nikoliv umělci. Škoda jen, že některý obraz, na př. Posvěť se jméno Tvé, nebo Chléb náš, tak málo mluví ve smyslu myšlenky své; nejsou případnými illustracemi, nevynikajíce ani komposicí. Jiné za to jsou výrazné a idealní. Ani za to Mucha nemůže, že jeho Otčenáš není všude modlitbou; náboženské umění jest v úpadku, jako nábožné smýšlení, a Muchova umělecká činnost dosavadní pramálo vedla do tohoto chrámu. S manýrou naháčskou v obraze samém neodůvodněnou se přirozený smysl lidský nesmíří nikdy, zvláště ne v tomhle provedení; zde nemluví pruderie, je to člověku téměř organicky odporné.

Průvodní text klade místy přílišný důraz na absolutní altruismus, jenž není ani křesťanský ani rozumný. Na listě 13. stojí „apothesa vůle". Tamtéž praví se: „Největší blaho je míti vůli svou v souladu s vůlí Boží, proto prosíme, aby vůle Boží byla na zemi taká, jaká je v nebi." To zajisté ne!

Z. Ragozina: Drevnějšaja istorija Vostoka. Istorija Chaldeji s otdalennějšich vremen do vozvyšenija Assiriji. Petrohrad. Cena 2 r. 50 k.

Spisovatelka knihy této těší se dobrému jménu mezi spisovateli o starožitnostech východních. Spisovatelka snaží se čtenáře seznámit s dějinami chaldejskými, s jich náboženstvím, vzděláním, jakož i s dějinami vzniku studií a bádání v Mesopotamii. Při tom hledí dokázat, že assyrské starobylosti potvrzují mnohá údání biblická.

V. Veličko: Vladimir Solovjev. Petrohrad 1902. Cena 1 r. 50 k.

V. Veličko jest nadšeným ctitelem slovutného i originalního filosofa ruského, nedávno zesnulého V. Solovjeva. Za přední zásluhu tohoto myslitele autor uvádí poctivost myšlení, úctu k cizím, upřímným názorům i vřelou lásku k bližním. Jasně nakreslena duševní povaha tohoto „velikého křesťana".

A. Benua: Istorija živopisi v XIX věkě. Russkaja živopis. Petrohrad 1902.

V prvních dvou dílech svého spisu pojednává spisovatel o dějinách ruského malířství se stanoviska novější umělecké školy i pronáší celou řadu nových názorů, s nimiž druhdy těžko souhlasit.

Děvín a Velehrad. Napsal *J. Glos,* tajemník obecní rady města Kroměříže. V Brně 1902. Nákl. vlastním. Str. 51.

Zajímavé poznámky, jež si sčetlý pan autor napsal po přečtení spisku stejného záhlaví inženýra I. L. Červinky. Horlivě zastává se tradice, že Velehrad onen dávný byl na Moravě a ne, jak se Červinkovi zazdálo, někde na uherském Slovensku. Není divu, že p. Glos, nejsa odborníkem, nerozřešil záhady; vůli zajisté měl dobrou. Spis vrcholí ve větě: „Když všechny pověsti a jiné okolnosti staroslavný Velehrad moravský do krajiny Uh. Hradiště na Moravě kladou, pak jest opačné tvrzení hříchem umlčování pravdy, která bohda nikdy vyvrácena nebude." (49.)

V. Mjakotin: Iz istoriji russkago obščestva. Petrohrad 1902. Cena 2 r.

Řada studií o činnosti Avvakuma, knížete Ščerbatova, Kavelina, Gramovského a jiných společenských činitelů ruských.

Iv. Zabělin: Istorija goroda Moskvy. Část I. Moskva 1902. Str. 635.

Bývalý professor moskevské university a spisovatel znamenitých knih „Domašnij byt russkich carej" i „Domašnij byt russkich caric" v nové knize své líčí Moskvu podrobně se stanoviska historického, topografického i statistického, její život politický i náboženský, duchovní i mravní, společenský i domácí, obchodní i průmyslový, řemeslnický i umělecký. Velmi obšírně jedná autor o starobylém Kremlu.

Fr. Soldán: **Z mého Panoptika.** (Satirické šlehy.) Knihova „Srdce". II.
Fr. Gelner: **Po nás ať přijde potopa!** Knihovna „Nového Kultu". II.
Ad. Velhartický: **Ghisola.** Nákladem „Moderního života". 1902.
A. Bláha: **Po cestách vítězů.** V Praze 1902. Nákladem vlastním.
Fr. Eisler: **Mořské sny.** Verše. V N. Jičíně 1902. Nákl. „Nového Života".

Kdyby tázal se mě někdo, co jest nejcharakterističtějšího, nejtypičtějšího na naší moderní poesii, odpověděl bych bez rozpaku: moda. Byla doba, kdy v modě byl mysticismus a symbolismus — a básníci psali verše mystické a symbolické. Bylo v modě psáti verše jemné, náladové, groteskní — a básníci psali verše jemné, náladové, groteskní. Bylo v modě opěvati Slunce, Život, Pohlaví a Satana — a básníci opěvali Slunce, Život, Pohlaví a Satana. A dnes? Stalo se modou psáti verše satirické, ironické, psáti parodie a panoptika — a básníci píší satiry a parodie a vydávají panoptika...

A z takových je také p. F. Soldán. Psal verše náladové, plné mlžného, sešeřelého kouzla, verše nejčistšího subjektivismu, jakým byly ještě nedávno vydané „Soumraky". Ale tu přišel p. Dyk a p. Opolský se svou ironií a sarkasmem. A p. Soldán, aby nezůstal pozadu, honem přihlásí se sbírkou satirických veršů „Z mého Panoptika". Pan Soldán učinil tu odvážný pokus ze subjektivismu, z toho začarovaného kruhu vlastního „Já" postaviti se na pevnou basis objektivismu — ale dlužno říci hned předem, že pokus se nezdařil. Příčinou toho je genre, které si p. Soldán zvolil ku svému pokusu. Chtěl napsati „satirické šlehy". Ale k tomu je třeba především vtipu. A toho právě v knize Soldánově najdete velice málo. Proto také pokus jeho nutně musil se ztroskotati již v samých začátcích. Ta dvě tři čísla, v nichž šlehne to živěji, v nichž zazvoní to vtipem — ta dvě tři čísla celou knihu zachrániti nestačila.

Pan Fr. Gelner je zlomená, otrávená duše. Byl také jedním z těch mladých, nadšených snílků, kteří „se vzdorem v srdcích, s pěstí sevřenou" vyšli bořit staré, spuchřelé stavby věků minulých, aby na jejich troskách zbudovali lidstvu nová města, nové ráje. Ale sprcha času, jak sám doznává, schladila jeho vzdor a jeho touhu, meč zrezovatěl v pochvě — a básník opouští mladé dobyvatele a hledá nové druhy: „Brutalní, zpěvnou, lehkovážnou chasu v svém srdci jsem si zamiloval teď." A celá jeho moudrost životní je teď:

Milovat hlučnou vřavu boje,
za nocí vnikat do snů žen
a trochu býti zadlužen,
pískat si, jak mi zobák narost,
vínem si plašit s čela starost,
svůj život rychle utratit,
nic nezískat, nic neztratit.

Smutná to zajisté „moudrost" životní. Ale na štěstí je to zase jen prosa. Je to jen maska, kterou básník marně se snaží přelhati sama sebe. Nazvedněte masku, a místo rozpustilého bezstarostného smíchu naleznete hluboký smutek, naleznete bolest, která stupňuje se až v zoufalství, naleznete touhu, jíž ani víno ani smyslné orgie nemohou

ukojiti. Na chvíli sice snad stiší se bolest, umlkne touha, duše zapomene na ně ve chvíli opojení, ale to opojení zmizí brzy a zanechá v duši jen mdlobu a hnus a lítost, kterou básník marně snaží se ironisovati. Miluje život a nenávidí ho zároveň. Miluje život, protože každá céva v něm bouří a volá po životě; a nenávidí ho, protože není ten život takovým, jak o něm snil, jak jeho touha mu ho kreslila.

Mé srdce divě životu se rouhá, mé srdce divě život miluje.
Přes mrtvoly snů bolestná má touha za novou fikcí v běh mne bičuje.

A doufejme, že v tom novém běhu, v tom novém hledání bude šťastnější, že najde neklidné, otrávené své duši konečně klid a utišení. Neboť to stálé opěvování smyslných vášní, puberty a prostituce, jímž častuje nás p. Gelner a vůbec pánové z „Moderní Revue“ a z „Nového Kultu“, se člověku skutečně již hnusí.

Čeho J. Zeyer po celý život se nedočkal, toho dostalo se mu po smrti. Má epigona. Ničím jiným zajisté není p. A. Velhartický v básni „Ghisola“. Ovšem je to jen zevnější faktura; duševně nemá p. Velhartický s Zeyerem nic společného. Slova à la Zeyer, obrazy à la Zeyer, styl à la Zeyer — to všecko ještě daleko není Zeyer. Není tu duše Zeyerova a proto není tu také to kouzlo jeho, které jest nenapodobitelné. Jinak čte se báseň Velhartického dobře a jeho „Ghisola“ vzhledem ku směrům, jimiž nyní se bere moderní poesie česká, je zajisté skoro raritou. Bylo vytýkáno, že báseň jeho jakožto šablonovitý odlitek a napodobení pro umění nic neznamená. Souhlasím. Ale konečně: co znamená pro umění většina těch knih, jež nadprodukce našich mladých básníků hází dnes na trh literarní?

Také katolická moderna přihlásila se dvěma debutanty. Jsou to: Arnošt Bláha a Fr. Eisler.

A. Bláha jest milá, sympathická hlava. Taková roztesknělá duše, plná tužeb a snů, plná krásných idealů, plná nadšení, nadšení ztravujícího, zapomínajícího tak často na neuprosnou skutečnost. A právě proto přichází katastrofa. Přichází rozpor se světem, rozpor se skutečností; přichází rozpor i s vlastní duší. „Zdá se mi“, praví básník v předmluvě, „že se podobám člověku, jenž hledá duši svoji mimo sebe. Systemy filosofů jako ty kalné, neznámou zimnicí raněné svítilny; stačí pro své malé okolí, tisíce jich svítí do cest, ale ve výškách jsou tmy — jen se dívejte s výšek. A je třeba něčeho absolutního, je třeba do tmy života majáku od východu až na západ, od pólu k pólu...“ A básník hledá tento maják života, hledá ho na všech stranách, ve všech soustavách filosofických, staví, boří a zase staví; dobývá hradu, dobývá měst: však mír se před ním přece dal na útěk! „Což nikdy nespatříme zaslíbenou zemi?“ Tak táže se znova a znova, s novou touhou žene se na nové cesty do nových krajů, do nových hradů — marno vše: řad hradů rostl, rozum stonal dál!... Je to doba bojův a hledání, doba touhy a nejistoty, doba strádání duševního a tělesného. Až konečně básník poznav bolestné rozvraty mezi životem a snem, mezi touhou a sklamáním, mezi věrou a nevěrou, vrací se po marném hledání tam, odkud vyšel, k víře.

k Bohu... Toť filosofie a obsah básní jako: „Modlitba“, „Což věčně půjdem sami...?“ „Modlitba ukřičených“, „O Pane, přijď“, „Víra“, „Na konci filosofického systemu“ aj. Zvláště posledně dvě jmenované jsou krásné a charakteristické po stránce umělecké i psychologické. Snad nejcennější čísla celé knihy.

Po bojích nastává mír; víra vrátila duši klid, vrátila básníka životu a básník stojí tu dnes s novou silou a sebevědomím, s novou intensitou mládí a nadšení.

Již dosti bojů! Dnes zas stojím hrdě!
— — — — — — — —
Zas stojím hrdě! Vím, že pad' jsem často
v těch úzkých, blátem stříkajících cestách,
však došel jsem — když bratři za mnou padli,
a jak stráž bledá v kraje Ave volám!

Kromě těchto básní reflexivních nachází se v knize ještě několik čísel, řekl bych, eroticko-reflexivních a několik více méně volných překladů hlavně z R. Dehmela, pak z M. Maeterlincka, Fr. Herolda a W. Holzamera. Nepokládám to za myšlenku šťastnou. Celá kniha beztoho trpí roztříštěností a neuspořádaností, vše jakoby jen tak pêle mêle nahozeno — vloženými překlady jednota její ruší se ještě více.

Fr. Eisler debutuje malým, elegantně vypraveným svazečkem veršů „Mořské sny“. Z toho mála, jež nám tu podává, těžko vytvořiti charakteristiku básníkovu, a to tím více, poněvadž není zde psychologických processu, jsou zde jen hotové výsledky. Pan Eisler jest básník náladový; ale k podivu: jeho nálady nejsou citové, jsou chladné, neživé; jakoby zde mluvil rozum, ne cit, ne srdce. Pusobí spíše jako pěkně tesané obrazy, sochy, polité magickým kouzlem svitu měsíčního. Příčinou toho je právě to, že p. Eisler podává své nálady jako již hotové psychologické výsledky bez jejich příčin a vývoje, a pak také to, že přílišným hromaděním obrazů, přílišnou vnější ornamenturou vlastní citové jádro dusí a tlumí. Na mnohých místech dobře znáti studium a vliv mistrů francouzských. Také několik rozběhů sarkastických tu naleznete. Ale nemyslím, že by to bylo pole Eislerovo. Spíše dal se k nim svésti nynějšími literarními poměry, které mimoděk nutí k ironii a sarkasmu, a pak snad také trochu, že je to dnes vůbec v modě, jak jsem již řekl na počátku dnešního referatu... Mně aspoň u Eislera daleko milejší jest píseň jako na př. „Jsem jako sosna na horách“.

Jsem jako sosna na horách,
kolem níž větry plují,
jako ta sosna na horách
já do bahen nesestupuji!

Jsem jako sosna na horách,
o kterou větry hrají;
jako tu sosnu na horách
mě z kořenů nevytrhají!

Jsem jako sosna na horách,
do které větry dují;
ale ta sosna na horách
vstříc slunci tak vášnivě bují!

Taková prostá, sebevědomé hrdá píseň s vášnivou touhou po slunci a kráse je temperamentu Eislerovu nejbližší a zde také jest p. Eisler nejpřirozenější a nejsvéráznější.

Fr. Dohnal.

Směs.

Slavnostní koncert filharmonického spolku Besedy Brněnské ve prospěch fondu na pomník P. Pavlu Křížkovskému dne 14. prosince 1902 přivábil četné obecenstvo pod heslem oslavy Křížkovského, jehož jméno ozářeno je gloriolou pravého národního skladatele, který pěstoval po přání Sušilově umělou sborovou hudbu z látek písně lidové a docílil plodů ušlechtilých, jež povždy cenou svou absolutní plniti budou posluchače nadšením.

Neméně než šest skladeb jeho bylo provedeno, tři mužské sbory a tři písně pro vyšší hlas. Sbor „Utonulá", jenž dle svědectví Beneše Meth. Kuldy první v duchu národním od Křížkovského byl složen a jenž vlastně razil hudbě národní nejvíce cestu, dán byl i při našem koncertě na první místo — ovšem ne ve zpracování původním, jednoduchém, v jakém již roku 1851 byl provozován od Männer-Gesang-Vereinu v Brně,[1] nýbrž v přeměně pozdější, v níž „Beseda Brněnská" jej ponejprv předvedla r. 1860 — jako první ze všech národních děl Křížkovského. Z prosté písně lidové vytvořil Křížkovský velebný, mohutný sbor s textem úplně propracovaným, a v něm všechny odstíny děje vyjádřil hlavními motivy, měně tempo, sílu hlasů, toniny a místy poněkud i nápěv. Malými těmi a průzračnými prostředky docílil velikých výsledku. Základní ten kámen národní hudby vždy zůstane skvostem prvního řádu. Zapěn byl s chutí 64 pěvci, tedy mohutně a slavnostně, jak toho zasluhuje.

Na druhém místě zazpíván sbor „Dívča" čili „Odpadlý od srdce" solovým kvartettem „Besedy Brněnské." I ten byl již r. 1851 v prosinci zpíván M. Gesang-Vereinem pod titulem Dewa a r. 1862 Besedou pod titulem „Odpadlý od srdce". Kritika se již před 50 lety vyslovila, že se vyznamenává sborek ten důmyslem (Sinnigkeit). Dumysl se zračí ve šťastné myšlence, že je podán z polovice jako ukolébavka a z polovice jako náruživé vzplanutí staré lásky. Druhá sloha obsahem textu ovšem nepřiléhá úplně k hudbě sloky první, což se však při strofové písni často stává, aniž jest za chybu považováno.

Třetím byl sbor „Odvedeného prosba", jehož stopy jsme před r. 1862 dosud nenalezli, ač také z dřívější doby pochází v zpracování jednodušším. Je z nejlepších prací našeho oslavence a byl také nejčastěji Besedou zpíván — letos po dvanácté v povinných besedách, tentokráte velikým sborem jako „Utonulá". V této skladbě si dovolil Křížkovský značných odchylek od původní melodie a také měnil text; za to podařilo se mu dodati k lidové poesii hudbu vskutku dramatickou.

Další částí programu byly dvě písně národní s průvodem klavíru od Křížkovského „Zahučaly hory" a „Letěl, letěl roj"; první z nich byla v Besedě zpívána r. 1864, druhá nyní ponejprv, ana byla dosud neznáma. Analysí seznáme, že nápěvy obou jsou si velmi podobny a nad to jsou i v téže tonině podány; první ve formě variac. — Před ně byla vsunuta (ač do programu veskrz na lidové poesii spočívajícím vlastně nepatřila) od

[1]) Spolek ten musel vždy jedno číslo zpívat česky. Míval osm čísel na programě. Za to i česká »Beseda Brněnská« musila vždy z počátku jeden sbor německý provésti.

Křížkovského samostatně složená píseň „Jeseň a máj“ na slova Soukopova Obsah její vzat je ze skutečnosti: „Mladá příbuzná Soukopova přišla na podzim z procházky domů a vypravovala, že si na chvíli sedla na pokraji lesa. Lístek žlutý spadl jí do klína, což ji naplnilo smutnou předtuchou, že tu zimu zemře! A vskutku jara nedočkala.“ Křížkovský ozářil slova překrásným hudebním pozadím, zdá se vám však, že píseň pro svou něhu a zádumčivost méně se hodí do koncertní síně, kde při slovech na polo jen srozumitelných ani krásy hudební posluchač nedovede jak náleží procítit a ocenit.

Program přeskočiv Smetanu, jehož těžiště co do národní hudby jest hlavně v dramatě a v orchestralních malbách, věnoval tři čísla Dvořákovi. a to jeho moravským dvojzpěvům pro dva dívčí hlasy s průvodem klavíru. Provedeny byly „Zelenaj se, zelenaj!“ „Zajatá“ a „Šípek“. V dvojzpěvech těch Dvořák nastoupil novou dráhu, posunuv zpěv národní z těžkopádného celkem sboru mužského do hravého laškování dívčího. Tok jeho myšlenek jest jako bystřiny šumivé, občerstvující každého, kdo z ní čerpá. Dvořák v propracování a využitkování myšlenek vždy duchaplný, osvědčuje se tu v nejlepším světle.

Jako třetí skladatel národní uveden pak V. Novák. Napřed zapěny čtyři jeho slovenské písně (z vydaných 25). Jsou ponechány v původním znění a jen průvod klavírový se mění, stupňuje výraz od sloky k sloce. Na těchto písních by proti Dvořákovým dvojzpěvům nebylo pozorovati v tvorbě žádného pokroku a byly by vyzněly po něm bez hlubšího dojmu. Za to však následující Novákovy „Dvě ballady slovenské“ (věnované Besedě Brněnské) pro smíšený sbor s průvodem klavíru (vlastně orchestru, jenž prozatím nahražen byl klavírem) jsou skladby, jimž činím hlubokou poklonu. Jsou to ballady textem i hudbou, ballady plné dramatiky v ovzduší ponurém, hrůzném. Na těch ukázal Novák, seč jest, co dovede v harmonii moderní, ve využitkování sboru smíšeného a jeho hlasů jednotlivých, v malbě zvukové při průvodě, ve stupňování výrazu při stálém zřeteli k motivům převodním a typům charakteristickým, jimiž se stávají a zustávají ballady ty národními, v nichž proudí krev slovenská, v nichž mluví obdivuhodný duch našich soukmenovců.

Máme-li ještě něco říci o provedení, vzdáváme všem účinkujícím díky za svědomitou píli při cvičení. Bylo ji viděti z každého taktu. Mužský sbor zpíval s patrnou chutí; v „Utonulé“ nás pouze zarazilo neodůvodněné spojení tonů na jednom místě a pak odmlka v předposledním taktě po slovech „k nebi se“, načež po chvíli pěno dále „zdvihaly“.

Solový kvartet Besedy Brněnské podvolil se úloze těžké. „Dívča“ vyžaduje táhlé provedení při velké výšce prvního tenoru. Zhostil se úkolu svého velmi čestně.

Písně předneseny od paní M. Musilové Méně se jí podařily písně Křížkovského, lépe slovenské, které s větší chutí a vervou zpívala, avšak i ty, zejména „Pod tým našim okenečkem“ více akademicky-přesně, než lidově-ohnivě.

Sbor damský při tolikerých silách — načítali jsme 40 pěvkyň — poměrně slabě, avšak čistě zněl.

Nejlepší byl pak sbor smíšený — stočlenný, v němž jaksi s větší kuráží bylo zpíváno za průvodu klavíru.

Písně doprovázel pan Reissig, dvojzpěvy sl. Illnerova a sbory též s p. Musilem docela přiměřeně. Pan Reissig jako sbormistr vykonal koncertem tím kus poctivé práce; odměnou jest jemu a všem spoluúčinkujícím skvělý výsledek.

K. Eichler.

Citáty z Písma. „Znalost Písma v mateřštině měla by se více pěstovati", žádala „Hlídka" r. 1902 str. 456, a to vším právem. Je věru smutno, jak chatrná je znalost Písma v mateřštině druhdy právě v těch kruzích, kde by měla býti největší — v kruzích kněžských. Uvedu toho několik dokladů ze spisů známých spisovatelů kněží. Doklady uváděné jimi z Písma, i takové, které se již dávno staly slovy perutnými a které zná každý školáček i každá babka venkovská, docházející pilně na kázaní, kněz, který je přece tolikrát na kazatelně předčítá a ve škole vykládá, ve svých spisech uvádí zcela zkomoleny, nejhrubšími chybami jazykovými a germanismy znešvařeny. Na př.: „Nejprv hledejte království Boží a jeho spravedlnost." Ev. Mat 6, 33 má tu ovšem správný genitiv: Hledejte nejprve království Božího a spravedlnosti jeho.

„Milovati máš (!) Pána Boha svého ze vší duše své", t. j. du sollst Gott deinen Herrn lieben!

„Miluj bližního svého jako sama sebe" = Milovati budeš bližního svého jako sebe samého.

„Kdo hladoví po spravedlnosti, nasyceni budou" = Blahoslaveni, kteříž lačnějí a žíznějí spravedlnosti. (Mat. 5, 6.)

„Učiňte (!) sobě přátel (!) z nespravedlivého (!) mamonu" = Čiňte sobě přátely z mamonu nepravosti. (Luk. 6, 9.)

„Lev řvoucí obchází kolem (= umher!), hledaje, koho by sežral" = Protivník váš ďábel jako lev řvoucí obchází, hledaje, koho by sežral. (1. Petr 5, 8.)

Někdy cituje se napřed latinsky a pak se to „hezky" přeloží: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt „Blahoslaveni čistí duchem, neboť oni Boha viděti budou" Blahoslaveni čistého srdce. (Mat. 5, 8.)

Myslím, že by se každý spisovatel poděkoval, kdyby se takové nešvarné spotvořeniny citovaly za jeho výroky! A Písmo nezasluhuje žádné šetrnosti?!

F. B

Ceny akademické. Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění udílí každého roku ceny za vynikající díla vědecká i umělecká. To se děje tím způsobem, že každá třída akademie na počátku správního roku vypíše soutěž na ceny, které toho roku uděliti hodlá, spisovatelé pak a umělci se o tyto ceny ucházejí. Žádosti o ceny došlé uveřejňují se ve „Věstníku": Pan N N „prosí" nebo „žádá" za výroční cenu té a té třídy a p. V slavnostní schůzi akademie, konávané v prosinci, udělené ceny se potom veřejně oznamují.

Tento způsob udílení akademických cen nezdá se nám býti přiměřeným. Ceny spisovatelův a umělců takto „vyprošované" a „vyžadované" mají spíše ráz podpory, proto leckterý spisovatel a umělec ostýchá se ucházeti takovým způsobem o ceny akademické, a tak dílům jeho jakkoli vynikajícím žádné ceny nikdy se nedostane. Stačí tu poukázati na Sv. Čecha, který přece už také všelico napsal, co by ceny akademické zasluhovalo, a nedostal posud žádné. Proč? Protože se jí doprošovati neodhodlal.

A vyprošená taková cena nemá ani té hodnoty, jaká se jí druhdy přičítá, když si na př. spisovatel na svou knihu potom vytiskne: „Poctěna cenou České akademie.“

Zcela jinak by se věc měla, kdyby slavná Česká akademie sama si vyhledávala díla ceny hodná a cenu potom udílela ze své iniciativy bez ucházení a doprošování autorů. Taková cena byla by skutečným vyznamenáním našim spisovatelům a umělcům. A nebylo by to věru nemožným. Vždyť toho vynikajícího neobjevuje se u nás do roku tolik, aby toho pánům akademikům nebylo lze přehlédnouti! F. B.

Sbírka národních písní rakouských. „Akciová společnost pro universalní edici ve Vídni“ zamýšlí uveřejniti řadu svazků, jichžto souhrn „Národní píseň v Rakousku“ podati má v jednotlivých svazcích hudebně národní sbírku, jaké dosud v takové úplnosti není.

Perly rakouských národních písní mají se takto učiniti přístupnými netoliko v zemi vlastní, nýbrž veškerému světu hudebnímu.

Společnost zamýšlí vydati písně s původním textem národním i v dobrém překladě německém.

Ale opatření obsáhlého materialu působilo by prý společnosti značné obtíže, a mohla by prý snadno, kdyby se to jí samé ponechalo, úplnost sbírky utrpěti. Proto řečená akciová společnost obrátila se o podporu k ministerstvu vyučování, to pak nařídilo, aby „ke spolupůsobení přibrány byly úřady školní, zvláště také učitelstvo země, dále jednotlivá učeliště hudební a osobnosti známé jakožto sběratelé písní lidových.“

A tak rozeslala zemská školní rada skutečné na všecky výše uvedené ústavy, učitelské i hudební spolky i jednotlivé osobnosti dotazy, mají-li sami tištěná vydání nebo rukopisy písní národních, nebo jsou-li jim známi jednotlivci nebo soukromé knihovny, které takové rukopisy nebo vydání chovají.

Kolik tisíc odpovědí na tyto dotazy sejde se z celého Rakouska! A obsah všech nebude asi jiný než tento: České, moravské, štýrské, tyrolské atd. písně lidové jsou již dávno sebrány a vydány tiskem v těch a těch sbírkách, jež si opatřiti lze v každém knihkupectví. Nových, posud neznámých písní se již asi mnoho nenasbírá, a ty nové jistě nebudou lepší oněch starých, neboť o lidových písních platí pravidlo: Čím starší, tím lepší.

Nebyla-li by „Akciová společnost“ mnohem lépe učinila, kdyby se byla obrátila v každé zemi na znalce lidových písní a těch přímo požádala, aby jí učinili výbor tolika a tolika písní, po stránce básnické i hudební nejlepších, a ty pak osvědčeným překladatelům na jazyk německý přeložiti dala? Byla by to cesta nejen mnohem pohodlnější, ale i spíše a jistěji k cíli vedoucí. Moravských písní lidových na př. je ve sbírkách tištěných obsaženo aspoň 5000. Z těch už lze pořídíti pěkný výbor větší nebo menší. F. B.

Kněžská dřina. „Bílý prapor“ v č. 21. píše: „Když se stal „Čas“ obdenníkem napsal kdysi: ‚Klerus svoje poslání vzdělávací již dohrál, a pokud se pamatuji tvrdí v dalším — že úkol ten v přítomné době přejalo učitelstvo. Nechci ve svém článku polemisovat — přijmu to tedy jako faktum skutečné. Táži se však: bylo by to něco divného? Ve vikariatě, — v němž působím — je všech kněží čtyřycet osm. Hranice vikariatu přibližně kryjí se s hranicemi okresního hejtmanství a v něm je učitelů na obecných a

měšťanských školách 280, pravím dvě stě osmdesát — čili skoro sedmkrát tolik! Řekněme, že tento vikariat je typickým pro poměry české a hleďme na poměry kněžské v něm dále. Na jedné konferenci naší povzbuzoval vikář přítomné k intensivnější činnosti spolkové. Když domluvil, vstal přihrblý — mladý — vyhublý muž se žlutou nezdravou pletí a hlasem zastřeným, prozrazující katarr hlasivek, řekl: „Jsem kaplanem na osadě, v níž vedle domácí jsou ještě tři filialní školy — celkem devět tříd — z nichž domácí dvě učí zde přítomný sedmdesátiletý můj farář. Dva lidé den jako den — v každém počasí vycházejí ráno po osmé hodině z naší vsi — to je listonoš a já — poněvadž musím navštívit dvakráte každou školu v týdnu. Přicházím domů schvácen jako tažný kůň — s krkem vyprahlým — ale ne abych si odpočal — ale abych usedl do kanceláře k matrikám — peru a kalamáři — v mém kontraktu je věta — že zaopatřím všecky nemocné, k nimž farář výslovně nebude volán — že budu míti všecka kázání a velké — všecka křesťanská cvičení a požehnání Nemyslete, že si stěžuji — žiji v dobré harmonii se svým farářem a konám za starce z ochoty i víc než jsem povinen — ale táži se — kde mám nabrati času a sil k té ještě intensivnější činnosti?“ Salva potlesku svědčila že mluvil ten člověk z duše většiny přítomných kněží. Svět si myslí, že neděláme nic a my — „nižši“ klerus, my se dřeme v doslovném smyslu. Učíme průměrně ve škole 14 až 16 hodin týdně a připočteme-li cesty — je to dvacet hodin — průměrný to počet hodin třídního učitele obecné nebo měšťanské školy. Ale jak namahavých hodin! Není to žádné kreslení, žádný krasopis, žádné ‚tiché zaměstnání‘, ale mluvení — mluvení — stálé mluvení! Po škole má učitel volno — věnuje čas přípravě — kněz po škole má další duchovní správu — breviř — v neděli a ve svátek nemá prázdno — on neví, co jsou svátky — co jsou prázdniny — on jako luk je stále napjatý — a výsledek? Ztrácí pružnost duševní i tělesnou Není schopen fysicky ani duševně měřiti se s jiným průměrným inteligentem na venkově, protože není venku druhého stavu, který by byl tak ustavičně zapřažen jako kuratní klerus v krajích hustě obydlených. Před časem na mé osadě byli dva kněží a dva učitelé (ještě r. 1856). Dnes je na osadě učitelů dvanáct — a kolik kněží? Zase jen dva — farář a já, právě jako tenkrát. Práce nejen ve škole, ale i v kanceláři proti tehdejší době se zpateronásobila Ptám se všech soudných lidí, zda je prostě možno, abychom my dva pusobili ve veřejnosti jako pracovali naši předchůdci před padesáti lety a abychom činností svojí vyrovnali se činnosti dvanácti lidí? Absorbuje nás úřad ráno od šesti až večer do devíti a pak v člověku všecko volá: ‚klid — pokoj — odpočinutí‘ a neláká nic — často ani kniha ne . . .“ A ta „činnost“ většiny učitelů?!

Ochranné masky zvířat. Známá okolnost, že barva mnohých zvířat připodobňuje se barvě krajiny, čímž poskytuje zvířatům pronásledovaným snadnějšího a bezpečnějšího úkrytu v nejbližším okolí, dala podnět k bedlivému pozorování oněch ochranných masek i u jiných zvířat B. Tümler udává v „Natur und Offenbarung“ (seš. 8) několik zajímavých příkladů. Kozodoj (noční vlaštovka) při denním spánku na tlustém kmeni ležící nebývá často pozorován ani vycvičeným okem bystrého pozorovatele; tak dokonale splývá barva jeho s barvou kůry onoho stromu. Pozoruhodné jsou podoby mladých

ptáků bahenních: nesnadno rozeznáš na zoraném poli kulíka a nemálo se zalekneš, když sahaje po shnilé houbě vypustíš z ruky vyletévší mladou čejku. Velmi často zaměňují ptáci svou podobu se spráchnivělým dřevem, suchým kolkem, kusem oplaty (dudek), ano i rákosím (bukač). Zhusta nacházíme též příklady, v nichž zvíře jinak bezbranné odívá se v podobu zvířat dravých, strach budících. V Australii a na ostrovech Moluckých žije Tropidorhynchus, pták to velice silný a bojovný, jenž svým krákotem z daleka plaší ostatní ptactvo. V téže krajině nachází se jiný, mnohem slabší druh mimeta, jenž jinak jest mu velice podoben a krákot jeho napodobuje. V některých krajinách tropické Ameriky žijí dva druhy hadů: jedovatý druh elaps a neškodný pliocerus, tak sobě podobné, že jen zkušený přírodopisec je od sebe rozezná. Dr. Günther zjišťuje, že mimo Ameriku nikde jinde na světě se hadové takové barvy nevyskytují. U nás možno jmenovati kukačku, napodobující svým zjevem krahujce. Sykotem hadím chrání se pronásledovaný krutihlav; naopak zase ťuhýk vábí k sobě svým zpěvem ostatní ptactvo, aby tím snáze mohl na nich vykonat krutou vraždu. I tady patrný jest vliv účelného zařízení intelligentní prapříčiny, na než zevnější podmínky, jaké si představují darwinisté, t. j. teplota, světlo, potrava a pod. nemohou míti žádného účinku. J. H.

Pohyb země a ether. Professor vídeňské university Dr. E. Oppolzer připomněl na jedné z loňských schůzí vídeňské akademie vědecké v zapomenutí zašlou práci Kristana Dopplera o rotatorické odchylce. Otáčí-li se totiž nějaký předmět vlnění schopný kolem jistého bodu a padá-li paprsek nějaký na něj, nastává kromě obyčejného lomu v předmětě uchylka onoho paprsku od původního směru, závislá především na rychlosti otáčení. Přijmeme-li hypothesu, že ether do výše mnoha kilometrů zároveň se vzduchovým obalem naší země se pohybuje, pak dle pravidla Dopplerova možno vypočísti velikost této uchylky pro naši zemi, která závisí na výšce onoho pohybujícího se etheru nad povrchem zemským a na vzdálenosti od zenithu. V připojené autorem tabulce pro výšku 300 kilometrův obsahuje uchylka od 80° zenitové vzdálenosti již přes 0·06″, tedy velikost, jež by se nynějšími dokonalými přístroji při vhodném uspořádání stanic pozorovacích dala zjistiti. Jelikož dále uchylku lze pozorovati ve směru výstupu (rektascensi), tu by přesná udání pozorované differencí mezi uchylkami hvězdy nahoře a dole kulminující podala samozřejmý důkaz o správnosti náhledu. Takových však údajů nebo tabulek postrádáme. Hodnota na hvězdárně v Pulkové (u Petrohradu) stanovená pro 35—40° deklinace vymyká se nad maximum uchylky Dopplerem vypočtené; patrně se stala chyba v pozorování. V případě, že by rotatorická uchylka skutečně existovala, musil by na př. kuželovitý stín Jupiterův tak býti pošinut, že by zatmění měsíců jeho o půl minuty později nastalo. Prozatím doporučuje Oppolzer pokusy v tomto směru větší pozornosti vědeckých kruhův a připojuje další pokus se skleněným válcem, jehož otáčením při vhodných rozměrech dala by se zjistiti odchylka až 0·23″, pakli by ether se sklem toutéž rychlostí se otáčel. J. H.

Jaké jest vnitro naší země? Od toho času, co zavládla v geologii při výkladě útvarů hornatých Suessova theorie lateralní, dle níž většina pohoří povstala bočním sešinováním půdy následkem mocných horizontalních sil, povstalých tuhnutím zemské půdy a zmenšováním se povrchu zemského,

počaly se výjevy tektonických otřesů naší země uváděti v úzkou souvislost s touto theorií. Sem pak přenesena i otázka o jakosti našeho vnitřku zemského, jak o tom svědčí na př. úvaha prof. Dr. Lásky v „Natur und Offenbarung“ („Ziele und Resultate der modernen Erdforschung“, seš. 10). Ze tří po sobě jdoucích hypothes o kapalinné, pevné a plynné povaze našeho jádra zemského přirozeně poslední nabyla největšího rozšíření. Je-li skutečně tuhnutí zemské kůry provázeno zemětřesením, pak jest na snadě, že system vln otřesem povstalý probíhaje pevnou zemí, zcela jinak chovati se bude na povrchu zemském, nežli vlny plynným žárem postupující. Kdybychom tedy po celém povrchu zemském rozestavili dostatečnou síť pozorovacích stanic týmiž přístroji opatřených, pak bychom si zajisté mohli z pozorovaných údajů mnohem správnější názor o vnitřku země utvořiti. Podobná organisace již na mezinárodní konferenci ve Štrasburku roku 1901 umluvena, ale ještě snad k rozhodným a určitým výsledkům pro krátkost času se nedospělo. Pozoruhodné jsou výsledky měření t. zv. seismografy, v podstatě kyvadly na dlouhou dobu kyvu (5, 7—10 sekund) naladěnými a s přesností až na 0·01″. Na těchto přístrojích možno při každém dostatečně silném otřesu zřetelně sedm a více fasí rozeznávati, které nám slouží k vypočtení vzdálenosti epicentra, t. j. místa, od kterého vlnění na všechny strany se šíří. Vyjádříme-li totiž differenci mezi časem nastoupení fase první a druhé minutami, tu po odečtení jedničky obdržíme vzdálenost epicentra v míře 1000kilometrové. Škoda, že ještě neovládáme přístroje, jenž by nám udával vlny i ve směru svislém aspoň tak důkladně, jak toho ve vodorovném směru docíleno. J. H.

Velikost jedné molekuly. Velikost jedné molekuly kapalinné vypočetl z příslušných formulí H. Mache. Poloměr kulovité molekuly vody při 0° C. obnáší 122 stomiliontin milimetru, pro aceton 171, pro benzol až 206. Pro páry těchto kapalin jest poloměr molekuly přibližně až desetkráte menší. Těmto nepatrným rozměrům přiblížil se pokusem K. Fischer při stanovení minimalních tlouštěk vrstev kapalinných. Kapky kapalné rozprostíraly se po hladině rtuťové ve značně široké ploše, z jejíž změřené velikosti a známého objemu kapky mohl snadno vypočísti tloušťku oné vrstvy. Fischer ujišťuje, že možno získati vrstvu až na pět miliontin milimetru tenkou, rozměr to rozměrům molekularním nepříliš vzdálený. J. H.

Ze života náboženského.

O reformním hnutí promluvil velmi rozumně 1. prosince na konferenci kněžské biskup Rottenburský mons. P. W. Keppler. Jezto řeč jeho byla celá v „Hlasu" podána, zmíníme se jen krátce. V reformním hnutí vidí p. biskup jen snahy, jež celý cíl člověka a křesťana kladou ve vzdělání a v přizpůsobení víry a vědy. Klade proto důraz na reformu srdce a povahy. Reformní hnutí má jen úzký a proto i falešný cíl. Vědomky či nevědomky vychází z vědeckého rationalismu. Jest bez naděje na úspěch. Marně čekáme na jasné, obsažné a určité návrhy se strany reformatorů . . Celé to hnutí, neobrátí-li zavčas, neponese jiného ovoce, leda pustotu a zmatek, ne-li docela odpadání. Při tom měl řečník na mysli hlavně poměry francouzské, od Německa aspoň odmítá výtku takového prázdného, liberalisujícího reformismu.

Také Dr Müller ve své „Renaissance" posledním čísle slibuje na příští rok vážnější a klidnější práci i ton, zvláště osobních útoků míní zanechati. Mimo to chce upustiti od nájezdů na katolický střed německý. Dosud bylo známkou mladých směrů reformních v Německu, že bili do výtečné politické organisace katolíků v Německu. Hlásali tak zvaný „náboženský katolicismus", zavrhujíce politický. Müller přiznává, že stanovisko to bylo falešné. Katolický střed německý má v sobě mimo to všecky odstíny ruchu a názoru, jaké církví samou hýbají. Založen tudíž na naprosté svobodě směru uvnitř katolicismu, jest mimo to nejskvělejším průkopníkem laické práce a laického oduševnění katolického v církvi a státě, a nad to dovedl si uchovati vždy dosti nezávislosti na všech stranách. Hlavně však to, že řady středu stále více se zaplňují „novými" lidmi bere si Dr. Müller za záminku k ústupu. Zbývají tudíž jen reformisté kolem „XX věku" shromáždění, kteří však podobně na svém nedávném sjezdu v Mnichově umínili si vystupovat rozvážněji a disciplinovaněji.

Mezitím co socialisté polští s německými od předminulého sjezdu soc. demokracie německé se smířili, zdá se, že shoda mezi katolickými Poláky a katolickým německým středem se přece jen roztrhne. Přes všecko zakládání a forcování mladého radikalního směru v Poznańsku i ve Slezsku (ba i ve Vestfalsku), přece Slezsko polské zdálo se, že zůstane věrno dosavadní shodě se středem katolickým. Proti agitaci za osamostatnění polské politiky i ve Slezsku vystoupily aspoň všecky konservativní kruhy a listy polské ve Slezsku. Tu však vystoupil farář Rassek v Komornikách s brošurkou, v níž ospravedlňuje a doporučuje pastoraci mezi slezskými Poláky zcela německou. Dal tím výraz té části — dosti četné — katolického kněžstva slezského, jež je stejné s hakatou pro úsilovnou germanisaci Poláků. Následkem Rasskovy brošurky vystoupily teď i katolické a konservativní listy slezské proti středu katolickému, žádajíce buď vyloučení germanisujícího kněžstva slezského z organisace katolického středu, anebo, že nuceni

budou odloučiti se od středu a založiti úplně svou polskou politickou a národní stranu i ve Slezsku. Katolické listy německé sice brošurku Rasskovu kářou a odmítají. Ale to zdá se bude teď už pro Poláky malým dosti učiněním.

Část táboru „Katolika" bytomského odtrhla se od konservativní strany a s vůdcem Siemianowským, velmi zdolným politikem, řečníkem a žurnalistou, přešla do tábora radikalního „Górno-szlazaka".

Koncem října za příležitosti zápisu katolických dítek v Berlíně na vyučování před prvním sv. přijímáním, uspořádali Poláci berlínští schůzi svolanou spolky polskými a výbory farními. Na schuzi žádáno, aby dítky polské byly k první sv. zpovědi a prvnímu sv. přijímání připravovány polsky. Žádají vůbec za polské kněze, když dnes prý z berlínských katolických kněží ani jeden polsky neumí a mezi Poláky tudíž pastorovat nemůže; ti zůstávají tím způsobem beze všeliké náboženské útěchy a náboženského vyučování. V dělnické čtvrti Moabit, kde žije na třicet tisíc Poláků, jsou náboženské poměry do nebe volající. Lidé tu žijí nesezdaní, dítky jsou nekřtěné, bez vyučování, mluvíce polsko-německou hatmatilkou, které nikdo nerozumí. Úřady jako zúmyslně o tyto dítky se nestarají. Rodičové pak jsouce celý den v práci, nemohou, a s kněžími ani oni ani dítky se nedomluví, a proto všeliké náboženské útěchy se vzdáti musí. Schuze proto usnesla se sbírati na zvláštní fond, z něhož aspoň jednoho polského kněze by si mohli sami vydržovati. Mimo to utvořeny farní kroužky, jež samy se budou starat o polské vyučování dítek náboženství . . . Berlínské kněžstvo katolické jest velmi zaujato proti této „propagandě polské". Na schuzi pozváno, ale žádný se nedostavil, jen děkan od P. Marie Jeder poslal vyjádření, že domáhání se polské katechisace jest agitací nemístnou a škodlivou, jest to čirý socialismus v církvi, když prý se Poláci budou modlit po německu, Pán Bůh je stejně vyslyší, jak po polsku! — „Kölnische Volkszeitung" káře berlínské kněžstvo, že za ta léta, co Poláci v Berlíně v massách přebývají, a není to ode dneška, ještě ani jeden z nich nepovažoval za svou povinnost naučiti se polsky. A missionáři katoličtí učí se jazykům všelikých divochů, aby jim spásu Kristovu hlásati mohli!

Stejný boj vede se o bohoslužby protestantské! Luteranští Poláci nejinak jsou germanisováni nežli katoličtí, ale časem přece veřejnost uzná, že v modlitebnách má se jim dáti volnost národního jazyka. Podobně, když na nedávné východopruské synodě protestantské v Kralovci jeden z účastníků podal návrh, aby se litevský jazyk nahradil v bohoslužbě německým, na samé synodě zdvihl se velmi silný odpor a návrh padl. Litvané sami také na návrh odpověděli velmi obrněným protestem.

Biskup vilenský Zwierowicz pro agitaci proti církevno-pravoslavným školám do Tveru internovaný, propuštěn a dosazen na biskupskou stolici v Sandoměři. Tento východ z nemilé záležitosti, nemilé pro vládu ruskou i pro Vatikan, nastoupen po dlouhém vyjednávání s kurií římskou.

Veliké nadšeni projevily pravoslavné kruhy nad „biskupem“ polsko-národním Kozlowským, jenž na sjezdě starokatolickém v Bonnu učinil na ruské pravoslavné hosty velmi dobrý dojem. Od počátku jeho odpadu od Říma očekává od něho pravoslavná církev veliké věci pro sblížení Poláků a Rusu. „Církevní Věstník“ petrohradský mu jen zazlívá, že ucházeje se o spojení u anglikanské církve americké, nazval ji nejvěrnější representantkou pravé církve Kristovy. A za takovou se přece považuje církev pravoslavná a řecko-východní.

V diskussi, jaká v ruském tisku církevním zahájena u příležitosti odpovědi ruského sv. Synodu starokatolikům na jejich dřívější návrhy o kommunitě, jakož i za příležitosti letošího sjezdu jejich, probrány ruskými theology všecky rozdíly, jaké dělí církev pravoslavnou a církev římsko-katolickou, vlastně starokatoliky, kteří jen vatikanský sjezd zavrhli, ostatné však nauku disciplinu už nikoliv katolickou podrželi. Mezi jiným jest to názor o pravé církvi a o církvi vůbec, jak jej vysvětluje v Cerk. Věstn.“ biskup jamburgský Sergij. Starokatolíci upírají totiž východní církvi právo nazývati se jedinou pravou církví Kristovou, tvrdíce, že jest to právé taková osobivost jak u církve římské, která rovněž sebe zove pravou a ostatní vylučuje. Biskup Sergius však proti tomu klade názor, jenž se shoduje skoro úplně s církví katolickou. Nestačí podle něho, aby nějaká církev měla pravé kněžstvo, aby měla pravou nauku, že by tím už byla i církví Kristovou. Třeba aby byla také účastna života Kristova a ochrany jeho, a Kristus žije pouze v jediné církvi, pouze jedné apoštolské slíbil, že s ní bude až do skonání světa. A tou církví je ta, která od roztržení východo-západního udržela se v čistotě a neporušenosti. Pravost církve není a nemůže býti dogmatem ale historickým faktem. Jen že o toto faktum a jeho výklad je potíž právě. O té ekumeničnosti, „vselenskosti“ východní církve svědčí velmi špatně hned to, co dále biskup Sergius vyvozuje o sjezdech ekumenických. Pouze pravá církev má právo pořádat takové sjezdy. A kdyby byla sebe menší počtem a proti ní stály stamiliony vyznavačů odpadlých sekt a církví, ona jen pořádá sněmy ekumenické a žádná jiná církev. Jen že dnes východní „vselenská“ církev na „vselenský“ sněm nemůže ani pomyslit. Sněmy všeobecné byly prý možné, dokud byla jedna říše. Tu císař (byzantský) věda, že biskupové jeho říše to jsou, kteří na sjezdě zákony dávají, byl bez starosti o ráz usnešení sněmu. Ale dnes, kdy církev „vselenská“ rozdělena mezi několik království a říší, jejichž zájmy jsou protivny, sotva dovolí státy tyto, aby nad nimi byl nějaký všeobecný sjezd, jenž by jim zákony dával. A církev východní má a hájí stále ten názor (theoretický ovšem), že církev a sněmy její jest nad státy a nad panovníky, církevní sněm všeobecný nejvyšší instancí na zemi, proti němuž není odvolání nikomu ani nejmocnějšímu panovníkovi!

Tedy ta ekumeničnost církve se ani nemůže nijak projevit, ba ona se od rozdělení církve ani nemohla konstatovat! Jsou to tedy přece jen „disjecta membra“ ta východní církev. A jak! Vždyť ani to

společenství a ta jednota, jaká v pravé církvi býti má, nepanuje mezi nimi. Patriarcha cařihradský, přece jen „historicky“ první v církvi „vselenské“, neboť sám jediný má i týž titul (ekumenický, vselenský) nemá jednoty s církví bulharskou a posledně ani s církví syrskou, s nimiž ostatní církve pravoslavné jednotu zachovávají!

Úpadek pravoslavného mniššstva v poslední době jest tak zřejmý, že ani samy kláštery a představení jejich názoru tomu neodpírají. Ale hledí ho jen omluviti a vysvětliti. Příčiny jsou: osobní roztržení hierarchie od klášterů. Dříve bráni bývali biskupové z klášterů a zůstávali i jako biskupové s nimi ve styku, podporovali je, starali se o ně, lesk, hodnost, hrdost a pracechtivost členů tím povznášeny — dnes však biskupy si opatřuje samo světské kněžstvo, akademie bohoslovné. — Druhá chyba je: kláštery nemají dorostu a nemají zvláště schopného dorostu. Světská i duchovní škola kláštery ubila! Kdo vystuduje ať tu ať onu střední školu, ten už nejde do kláštera. Stát potřebuje tolik vzdělaných ba i polovzdělaných lidí, že stále mají výhodné nabídky. Do kláštera dnes hlásí se jen duševně zlomené osoby nebo takoví, kteří se nikde neuchytili, nikde k ničemu nebyli, a pak leda prostí lidé beze vzdělání. Kláštery tedy nejen za poslední půlstoletí se vylidnily, ale i to co v nich zůstalo jsou jen lidé prostřední anebo zcela prostí. Nadto kláštery hustě rozseté po vnitřní Rusi, ztratily tu svůj starodávný úkol, býti vyššími školami a kulturními středisky všeho okolí. Vidí, že jsou dnes zbytečny. Chytají se jiných úkolů (školy řemeslné, obecné, nemocnice, chorobince zakládají, nejslavnější pak žijí jen pro poutě a poutěmi). Ale to nejsou ty vlastní. Radí se proto, aby některé ve vnitřní Rusi dnes zcela zbytečné kláštery přenesly se na okrajiny a zvláště do jinorodných oblastí na východ a jih a do Asie a Sibiře. Tu mezi prostým, polodivokým lidem ještě mohou podjati se svých dávných úkolů: rozšiřování křesťanské víry a kultury.

Pro některé zatím i doma vyrůstají nové úkoly. Tak v petrohradské diecesi staroladožský sv. Mikulášský klášter slouží za útočiště těm hochům, kteří ze semináře pro absolutní neprospěch byli propuštěni. S takovými to žáky, syny duchovenstva, často sirotky, má církev ruská veliký kříž. K ničemu se nehodí a přece nechce jich nechat „jako z duchovenstva vyšlé toulat a žebrat po světě.“ K tělesné práci oni sami rukou nepřiloží a jsou tak na obtíž stavu. Dávají je proto do klášterů, aby tu pod neustálým dozorem a intensivnějším vedením vychovali z nich aspoň „psalomščiky“ (zpěváky v kůru duchovenském), anebo aspoň hodné řemeslníky.

O poměru intelligence venkovské ku kněžstvu rozhovořily se nedávno „Vjatské eparchialné Vědomosti“. Duchovenstvo žije obyčejně v dobré společenské shodě s administrativními úředníky, lékaři, sudími, učiteli, správci a pod., to proto, že nečetné tyto vrstvy jsou jaksi na sebe společensky odkázány. Kdo se i společensky straní duchovenstva, jsou moderní „pokrokoví“ učitelé („peredovyje“). Ostatně ani s intelligencí, s níž v dobré shodě žijí, duchovní v náboženském

ohledu mnoho nespraví. Ale nejčastěji svou vinou. Náboženství a náboženský život bývá ve vzdělané společnosti venkovské „netýkavkou“: světská intelligence nezačíná a nerada o něm hovoří, a duchovní, aby si ji neodpudil, sám o něm nemluví, nebo nejčastěji nešikovně apoštoluje. A takovýto život intelligence a duchovenstva má pak na lid velmi zhoubný vliv. A u nás — u nás...?

Stále a stále v církevních listech vracejí se však nářky na neblahý vliv měst a prumyslových středisk, odkud lidé vracejí se načichlí novotami i liberalismem, jehož mnohdy ani na smrtelné posteli nepřemohou. Zvláštní zjev ruského společenského života jest boj o školu mezi církví a společností vzdělanou. Stěžuje si na agitaci inteligence proti církevní farní škole v okružním listě biskup volyňský. Intelligence přemlouvá obec, aby školu církevní změnila v ministerskou, slibuje a vylíčuje, jak vše pak bude lepší, jak i méně bude státi, a mnohdy, když škola se teprve zřizuje, a obec by chtěla církevní, úskokem vnutí obci školu ministerskou. Občané, kteří věci nerozumějí, teprv až po čase vidí, že byli oklamáni. Tak zrovna násilím vyhánějí se církevní farní školy z obcí a svaz mezi občany a duchovenstvem se trhá a uvolňuje co nejvíce. Proto častější a častější jsou hlasy, radící duchovenstvu chodit mezi lid. Ne jak u nás zní totéž heslo, neboť socialně spolková činnost na Rusi je nemožná, ale chodit dum od domu, do rodin, večerem i za dne na slovo, dvé, aby poznal poměry věřících. Příklady činicích mají lákat pohodlnější: jak lid váži si takovéto návštěvy, jak je vděčný za každé slovo, jež duchovní s lidem na ulici a v domě promluví, jak jej to povznáší a ušlechťuje. Podle napomínek tohoto druhu jest mnohde asi poměr duchovního k lidu až příliš uvolněn; duchovní sami se odlučují a straní.

Společnost pro rozšiřování „Písem svatých“ za 33 let činnosti své rozšířila v evropském Rusku a Sibiři přes 2 miliony exemplaru, buď celé bible, nebo části jejích (nejčastěji evangelia a žaltář), v ruském i slovanském jazyce. Za minulý rok 1901 rozprodáno 53.478 knih.

Dříve už jednou ohlášeno, že v osadě Riemanji u Terstu (expositura přifařená do Doliny) přestoupilo 300 osob k církvi sjednocené. Teď se oznamuje, že 500 osob z Rojanu, záp. předměstí terstského podalo žádost k pravoslavnému biskupovi, aby je přijal do církve východní. Terstská „Edinost“ praví, že zprvu chtěli také přestoupiti k sjednocené církvi, ale případ riemanjských, kteří si tím nepolepšili, je přiměl k tomu, že vůbec přecházejí k jiné církvi. Riemanjští totiž myslili, že budou jako sjednocení patřiti k diecesi križevecké (v Charvatsku), že nebudou nijak už ve spojení s nenáviděným farářem (Vlachem) z Doliny, že zajistí si tak slovanskou bohoslužbu a dostanou svou faru (nebožtík biskup vyfaření jim i tak povoloval, ale úřady je překazily). Ale se všeho sešlo. Biskupem jim zustal terstský biskup, platit na Dolinu museli dále (když pohrozili odpadem, tedy úřady rekvisici zastavily), a ještě i kaplan u nich oblíbený z Terstu pronásledován. Biskup terstský nynější pak kaplanu Požarovi rozkázal ihned přestat s bohoslužbou staroslovanskou, neboť

riemanští na ni nemají práva. A tu riemanští jednou už nespokojení ustanovili se přejít k církvi pravoslavné. K nim pak přidalo se mnoho občanů z Rojanu. Tu zase farář Jurizza, terstskou městskou radou jako patronem vybraný a veliký „vlachoun“, zpěv slovinský v Rojanu (je skoro zcela slovinský) odstranil z chrámu a rojanští marně na konsistoři domahavše se zadostučinění, odhodlali se k témuž kroku. Ostatně obojí spor nebyl by ani vedl tak daleko, kdyby po smrti biskupa Šterka nebyl vikařem ustanoven bývalý Vlach Petronio, který přilil oleje do ohně. Nový biskup, poměrů neznalý a podle všeho také Vlachy ihned zpracovaný v jejich prospěch, netroufal si věc ihned rozhodnouti po žádosti Slovinců, ale vše slíbil vyšetřiti. Odkladem tímto, jakož i zhoršením poměrů na všech stranách v Terstu i kol Terstu, kdy teď poslední doba kázaní slovinská z Terstu (města) úplně vypuzena a na venkovské fary slovinské a charvatské dosazováni pouzí Vlaši slova charvatského neznající, za to kněžstvem slovinským smýkáno sem a tam Petronio slovinských kněží za své vlády přesadil na 60, vlašských pouze 6, z Terstu kněze znající více jazyků povyháněl pokud to šlo a zaměnil pouhými Vlachy!, — tyto všecky věci dohnaly Slovince k mínění, že už bez toho lépe nebude, a že v církvi katolické terstské spravedlnosti nedojdou. Proto odhodlali se ku kroku zoufalému. Nemalý podíl na tom ovšem má i terstská slovinská intelligence, která už náboženství tak vysoko necení, aby se hrozila odpadu pro pouhý národnostní spor!

Na sněmu charvatském přijat 13. prosince zákon, jímž se srbské církvi dává název úřední „srbská pravoslavná církev“. Dosavadní zákony mluvily totiž jen o církvích řeckovýchodních v Uhrách a to Srby uráželo. Proto letos na Synodě v Karlovcích usnešeno požádat vládu o zavedení úředního názvu takového, jakého o sobě samé užívá církev pravoslavná.

Radikalní většinou letošího karlovického církevního sněmu srbského vzat na přetřes návrh, aby národ vzal ve správu veliké statky, jaké má karlovický patriarcha srbský (Dalja, Belo Brdo a Borovo), jež mu ročně nesou přes 300.000 zl. příjmů, a aby peníze ty obrátil ve všeobecný prospěch církve a národa, vypláceje z nich patriarchovi ročně pouze náležitou sustentaci. Většina měla velikou chuť návrh přijat, ale právní otázka byla nevyjasněna, jak je to vlastně s těmi statky. Teď v novosadské „Zastavě“ Dr. Ž. Miladinović dokazuje, že podle zákona z r. 1853 statky karlovické jsou národně-církevní, jež jako takové mají zůstati netknuty, dokud potrvá srbská církevní autonomie a dokud bude srbský pravoslavný lid v oněch krajích. Tedy národu patří a národ s nimi může naložiti po libosti. Jiná jest otázka, bude-li který církevní sněm smět to učinit na očích maďarské vlády, hájící episkopatu, vůči sobě povolného, proti radikalním zámyslům zástupců lidových.

Nová srbská vláda Cincar-Markovičova ve svém programu vytkla i upravení materielního postavení kněžstva srbského. Jest to už dávno palčivou otázkou, neboť kněžstvo je odkázáno na dávky

od lidu přímo vybírané, což vede vždy k nepřístojnostem. Kněžstvo samo, takovýmto spůsobem snižované a demoralisované, nevyniká ani disciplinou ani mravní a vědeckou zdatností. Tyto dny došlo v Bělehradě k opravdové rvačce mezi dvěma faráři na hřbitově nad otevřeným hrobem o právo, kdo má pochovávat. Ovšem bělehradské duchovenstvo ostatní ihned protestovalo a žádalo o sesazení a odstranění protojereje Božidara Jovanoviće, který už takových bitek více provedl.

Minule sdělená zpráva o roztržce mezi knížetem černohorským a arcibiskupem barským Milinovićem vyvrací se „Glasem Crnogorca“ jako úplně bezpodstatná. Pravdě nepodobná byla dosti!

Pravoslavní Bosny a Hercegoviny vypravili nedávno deputaci několika kněží a laiků do Cařihradu k patriarchovi, informovat ho o poměrech v Bosně pod vládou Kállayovou. Podle všeho však mnoho nepořídili. Cítit to z dopisu, jež objevily se v různých listech srbských a v nichž hořekují pravoslavní, že vydáni jsou vládě na milost a nemilost, že co zamyslí i provede, ježto nikde nemá překážky ani u biskupů pravoslavných v Bosně ani v Cařihradě, neboť patriarcha je náchylnější vládě okkupační nežli stížnostem lidu, jenž prý už ostatně r. 1880 od patriarchatu prodán vládě uzavřením konkordatu.

Bulharská církev měla dosud společný seminář bohoslovecký pro celé knížectví v Samokově. Letos postaven nový v Sofii a sem teď o vánočních svátcích přestěhují se bohoslovci ze Samokova. Tím Sofii přibude s novým rokem nový celý ústav učebný, bohosloví pro celé Bulharsko.

Ve svaté synodě pojednáván v posledních schuzích návrh, aby zřízena byla pensijní pokladna vdovská a sirotčí pro duchovenstvo. Kněží bulharští pensi upravenu mají, třebas skrovnou, rodiny jejich však po smrti duchovního, zůstávaly beze všech prostředků, na obtíž sousedům a mnohdy i k necti celého stavu. V některých okresích kněžstvo samo dobrovolně se skládalo pro takovou rodinu. Po zařízení povinné pensijní pokladny bude lépe spomoženo.

Velmi začíná rozčilovat bulharský episkopat pravoslavný to, že protestanté a katolíci tak nerušeně po Bulharssku kážou a tolik stoupenců získávají! Ohradil se proto v listopadu slivenský arcibiskup proti tomu, aby bez dovolení úřadů, jehož po zákoně třeba, katolíci v Godžilově si otevírali modlitebnu, jednou už zakázanou. V obci je devět rodin katolických. Případ zavdal Synodu příležitost, že podal memorandum k ministerstvu kultu, v němž žádá, aby se zavřely všecky modlitebny a chrámy katolické a protestantské, které proti vůli úřadů (místních!) byly otevřeny, a nadále, aby přísně dbáno bylo, aby bez dovolení žádná nepravoslavná modlitebna ani chrám se nikde v knížectví nezřizoval. Ale na tom sv. Synod nepřestal. Také positivně ustanovil, působiti proti úsilné propagandě jinověrců. Paralysovati hlásání cizích missionařů, možno zase jen živým slovem. Třeba tedy kazatelů a dobrých! Těch však těžko v Bulharsku

nalézti. Třeba aby kazatel obrněn byl dobře v polemice a ve sporných otázkách mezi pravoslavím, katolicismem a protestantismem dobře vyučen. Potřeba tedy studia. Aby možno bylo vychovati si takového kazatele, zřizuje sv. Synod zvláštní kazatelský fond, na nějž má se sbírati příspěvky kněžstva, klášterů a příznivců. Kdežto však příspěvky obyčejných kněží a klášterů jsou dobrovolné, budou příspěvky hodnostářů církevních a z církevního jmění chrámového povinné a vypisovat se budou ve výši určitého procenta z příjmů ročních.

Slovinský čtvrtletník, Dr. Ušeničnikem řízený „Katoliški Obzornik" přináší v posledním svazku od Dra. Grudna vylíčení středověkého školství a vzdělanosti mezi duchovenstvem slovinským. Nebylo to ovšem slovinské školství, které od 1 . a 13. století rozlévalo záři vysoké kultury, ale školy latinské severovýchodní Italie v Čedadu, Videmu a Padově, byly pro blízkost jako domácími prameny. Jazyk vyučovací nerozhodoval, neboť byl beztoho na všech vyšších školách latinský. Mužové tu vzdělaní rozsévali pak doma vzdělání: kláštery, fary, jmenovitě v městech a residence biskupské byly středisky, kdež vyučováni jak klerici tak děti a studenti. Autor zakončuje svůj článek tvrzením: „Porovnáme-li tehdejší poměry slovinských krajů s druhými rakouskými zeměmi, musíme přiznati, že vzdělání duchovenstva v našich zemích bylo na vyšším stupni než jinde. V době, kdy dnešní Rakousko a Německo neměly ani jednoho všeučiliště (university), slovinští duchovní měli v blízké Italii školy slovutného jména. Proto bylo mezi Slovinci v 13. a 14. století mnoho mužů vzdělaných. Není se tedy proč diviti, že na nově zřízenou universitu ve Vídni bylo pak za professory povoláno velmi mnoho Slovinců. Tato okolnost svědčí zajisté nad jiné o vzdělanosti slovinské ve středním věku."

Velice sympathicky přijali Slovinci ideu professora krakovské university Maryana Zdziechowského, o slovansko-polské vzájemnosti na křesťanském základě. Professor Zdziechowski jest nejčilejším vudcem směru „messianismu realného" mezi Poláky a hlasatelem ušlechtilé vespolnosti kulturní mezi Slovany. Idey své hlásá ve slovanských listech a řečech skoro všech. „Katoliški Obzornik" v třetím svazku šíře o směru tom pojednav a osobní vysvětlení prof. Zdziechowského si vyžádav, vzbudil ve slovinském světě velmi živý interess pro otázku tu. Věrně katolická většina národa slovinského, úporně bojující z bezuzdností mravní, náboženskou i národní nepatrné menšiny, beztoho těžko nesla všovládnoucí český liberalismus, jenž znechucoval všecky její snahy po politickém a kulturním splynutí a součinění s národem českým. A přece Slovinci zůstávají nejvroucnějšími praktiky slovanské vzájemnosti. Touze slovanské většiny tudíž lépe se zamlouvá nálada polské společnosti: jest jí blíže, shodují se v cítění a myšlení náboženském. Ku vzájemnosti vedle národní pásky přibývá tu nové mocné pouto. My Češi známe však jen vzájemnost národního citu — všelijaký jiný sklad odmítáme Proto také idey prof. Zdziechowského v českých listech, vyjma lisy náboženské a konservativní nenalezly ozvuku. Naopak liberalní tisk — tedy hlasatel většiny (v intelligenci

aspoň přijal je velmi nepříznivě. Také řeč prof. Zdziechowského o Husovi v krakovském slovanském klubu nedávno přednešená, vzbudila mnohé námitky liberalního a realistického tábora, jako zase naopak konservativními přijata sympathicky jako zadostučinění.

Dne 18. listopadu ustanovena v Krku „staroslovanská akademie“, dílo biskupa hlaholské diecese krcké, Dra. Ant. Mahniče. Akademie bude míti úkolem, vyučovat kněžstvo staroslovanskému jazyku, bdíti nad čistotou staroslovanské bohoslužby, střežiti privilegium toto přede všemi útoky, sbírati staroslovanské literarní pozůstatky, vydávati knihy a spisy staroslovanskému studiu sloužící. Při akademii, již zatím pohostinnu přijal ve svém paláci biskup Mahnič, bude zřízena knihovna a museum staroslovanské a také tiskárna staroslovanských hlaholských knih.

Velké naděje skládali protestanté angličtí a francouzští v „abbés évadés“ a ve vůdce jejich Bourriera. Ale v poslední své výroční zprávě „protipapežská liga anglokontinentalní“ projevila veliké sklamání nad Bourrierem a jeho druhy. Zdá se jim, že časopis jeho („Le Chrétien Français“) jest příliš vysokomyslný a na vše církevní pohlíží příliš svrchu (tedy i na protestantské církve) a mimo to vidí, že Bourrier a druzi jeho vůbec nemají žádné víry. Ligisty nejvíce rozmrzelo, že ač évadés od nich podporu přijímali, přece ještě vedle nich bratřili se s unitáři, sektou, s níž oni se snésti nemohou Nechuť z Anglie přenesla se i do Němec, kde najednou pravověrnější listy lutheranské na Bourrierovi a druzích jeho také nic dobrého nevidí, jakkoliv každý évadé („vyklouz“) napřed od nich provázen byl celými chvalozpěvy.

Vláda francouzská podala sněmovně koncem listopadu seznam povolených mužských řádů a klášteru jejich. Žádalo 61 mužských a 515 ženských klášteru a kongregací o povolení. Vláda navrhuje povolení pěti řádům a kongregacím: řádu milosrdných bratří s 11 kláštery; cisterciakům 1 klášter; trappistům 24 klášterů; kongregaci „afrických missií“ (Lyon) s pěti kláštery a kongregaci „bílých otců“ v Maison Carré se šesti kláštery. O kongregaci „bratří Nanebevstoupení Páně“ službě nemocným se věnujících nerozhodnuto dosud. Všecky ostatní řády a kongregace však odmítnuty. Ze ženských klášteru bude asi více povoleno, ponévadž ty se více věnovaly charitativní činnosti nežli škole. A vláda hlavně školskou činnost řádovou pronásleduje.

Zajímavou je anketa, kterou uspořádala redakce pařížské socialistické revue „Le Mouvement Socialiste“ (Hnutí socialní). Dotázala se totiž o mínění nejhlavnějších socialistických předáku mimofrancouzských, co soudí o tom, že socialisté francouzští tak se angažovali v protiklerikalním boji stran a vlád měšťáckých a jak vůbec se staví ku klerikalismu. A zajímavo je to, že přímý urputný boj proti klerikalismu odporučil a schválil pouze jediný H. Quelch, socialistický vudce anglický! Tedy ze země, kdež socialisté žádné úlohy nehrají a kde protiklerikalní boj u všech stran zdá se vůbec nemožným! Za to vůdcové stran ze zemí, kde zuří boj protiklerikalní stejně jako ve Francii, neschvalují vubec přímého boje proti klerikalismu a proti

náboženství. Tak španělský vůdce Pablo Inglesias, belgičtí poslanci a vůdcové Vandervelde a J. Destrée, professor E. Ferri z Italie a Kautský a Vollmar z Německa vidí v boji proti klerikalismu jen tříštění sil a plýtvání energie, jež by měla býti obrácena všecka proti kapitalismu; ba bavorský Vollmar zpříma vyhání ze strany socialistické ty, kdož chtějí vésti kulturní boj proti církvím a proti náboženství. Také Kautský nazývá pomoc, jakou socialisté proti řádům skytají vládě, velmi neprozřetelnou, neboť měšťáci namlsavše se výjimečných zákonů, nepřestanou najednou proti řeholím, ale přijdou brzy s jinými proti anarchistům, socialistům a dělnictvu vůbec. Také v Německu před zákonem proti socialistům pustil se Bismarck napřed do katolické církve v „Kulturkampfu". Socialisté, ač jsou pro rozdělení církve od státu, přece jsou zároveň pro svobodu všech náboženských společností. Ferri nazývá boj protiklerikalní škodlivým. Socialisté si tím lid jen odpuzují; aby lid byl vymaněn z vlivu kněžstva, k tomu nejlépe poslouží samo uvědomování třídní a protikapitalistická organisace lidu. — Revue české socialní demokracie podávajíc úsudky tyto, diví se těmto názorům. Ale odporučuje je k uvážení těm, kdož při každé protiklerikalní agitaci, při oslavách Husových a pod. musí býti vždy na prvním místě. Lépe prý i u nás bude působiti socialistické uvědomování lidu než přímá agitace proti kněžstvu a proti církvi.

U nás však dlouho ještě bude trvati asi, než socialní demokracie vystřízliví tak, jako německá (zvláště jihoněmecká) a švýcarská. Tu aspoň i menší duchové ve straně soudí tak jako vůdcové, kdežto v Italii, Belgii, Španělsku dosud mínění uvedená jsou zatím jen názory vůdců samých.

Ve zprávách (sv. z července-srpna) histor. společnosti francouzské „Académie des Inscriptions et Belles-Lettres" (Akademie nápisův a krásných písemností) assyriolog J. Oppert vysvětluje jednu z tabulek sipparských (v Sippaře francouzskou společností vědeckou objevených) a čtení její čte a vysvětluje lépe než to učinil při zběžnosti práce své assyriolog, učený dominikán P. Scheil, luštitel většiny tabulek, nalezených v objevech francouzských v Mesopotamii. Na tabulce napsány rozměry nějaké budovy. Rozměry tyto brány ve čtvercích posvátných čísel chaldejských, celek pak dává čtverec mystického čísla 653. Číslo toto je cyklický počet v kalendáři chaldejském, a ježto bylo důmyslným klíčem v kalendáři tom, platilo za posvátné a často se s ním v historii východních národů shledáváme. Číslo samo násobeno pěti dává periodu Fenixovu, hvězdy Fenixa (3265 let), v něm samém obsaženy periody sothická a lunarní, ona 292 luster (pětiletí = 1460 let), tato 361 luster (1805 let). Chaldeové byli rozhlášeni hvězdáři a počtáři a všecky pozůstatky písemné po nich jsou naplněny známkami této jejich vědy. Cyklické číslo 653 nalezáme v řeckých knihách, aspoň sdělení o něm, nalezáme je v indických knihách, kdež stejně se podle něho řídí (kronika kašmírská Rádžatarandžiní). V Bibli shledáváme se znova s týmže číslem. Od potopy do smrti Josefovy, do konce knihy Genesis uplynulo 653 let, a perioda ta rozdělena na dvě: do Abrahama

292 let a odtud do smrti Josefovy 361 let. V Assyrii podle tohoto cyklu postaveny zdi města Chorzabadu.

Professor Oppert nazývá význam tabulky sipparské s číslem 653 velevýznamným. Osvětluje nám najednou celou záhadu počítání židovského v Bibli, o něž si bibličtí vykladatelé dosud marně hlavy lámali. Oppert opakuje svou starší myšlenku, že všecky počty biblické nejsou leč fikcemi založenými na kosmogonickém podání jiných národů východních. Židé jakožto mladý národ, pozdě z lůna veliké rodiny semitské vyšlý, podobně jako Řekové to učinili, vzali si podání národů starších a upravili podle svého. Tam však, kde starší národové počítali s periodami dlouhanánskými, židé si periody ty zkrátili. Stvoření světa chaldejské prý na př. trvá 1,680.000 let; židé vzavše 10.000 let za hodinu, zkrátili je na sedm dní (168 hodin). Čas od stvoření do potopy (společno jest podání o potopě veškeré tradici orientalní až po Indy) obsahoval 60 × 60 × 24 jednotek časových (86.400). Tyto jednotky Chaldeové vzali za lustrum (pětiletí), Hindové jednotku tu vzali za 1000 luster, tedy 5000 let. Židé ji zkrátili, vzavše místo period 24.000, 21.600 a 40.800 jednotek, tolikéž týdnů, tak že jim před potopou uplynul čas 460, 414 a 782 let. Heroická perioda po potopě obnášela u Chaldeů 12 sothických period (17.520 let) či 292 „sosův" a 12 lunarních period (21.660 let) či 361 „sosů". Židé si vzali tyto „sosy" za léta a počítali pak od potopy do Abrahama 292 let, odtud do konce Genese 361 let, spolu 653 let.

Tabulka sipparská — praví autor — přispívá vedle jiných dokumentů velmi skvěle k tomu, aby lidstvo vybavila od toho žalostného nerozumu, že vesmír trvá 6000 let... Počítání židovskému přišlo se na pramen, a ono padá tudíž samo sebou: učených výkladů, dohadův a všelikých domyslů, theologických výkladů není pro počty biblické nadále potřebí! Dnešní učení assyriologové, zvláště teď po nových objevech, celou Bibli by nám našli a odvodili z assyrských a starochaldejských pramenů! Jen že theologie exegetická má ještě jisté pochyby o samé učenosti assyriologů. Je tu mnoho dohadů v jejich čtení, a ty třeba bude napřed dalším bádáním odstraniti, aby slovo jejich nabylo pravé váhy.

Dva příspěvky k posouzení italského náboženského života přinesly poslední dny. Jeden jest brošurka italská Paola Orana „L'Italia Cattolica", druhý článek nepodepsaný v „Church Quarterly Review" (Církevní čtvrtletní Revue), tedy z protestantského péra pocházi. Paolo Orano vidí obraz velmi černý; praví: „U nás nemá nikdo určitých pojmů v náboženské politice. Jsme národem nejméně náboženským v Evropě; i klerus koná jen své „řemeslo" bez jiskerky idealnosti: návyk, pověra, pokrytství, fetišismus, toť jest essence kultu katolického v Italii. Je to jen na povrchu a pak následkem setrvačnosti, že jsme křesťany; v nitru nejsme nic leč pochybovači (skeptici). Probuzení života a ducha náboženského v Italii, jak někteří hallucinující dokázat chtějí, jest pouze probuzením hospodářským a politickým strany vatikanských legitimistův, ale ne mystická

reakce našich svědomí, jež zustávají nepohnuté a nezměněné pohanská. novokatoliky jsou dva tři interessovaní vůdcové, za nimiž jde neuvědomělý zástup, suggescí přivábený. Zástupy chudých kněží dolních jsou plny závisti a zášti špatně tajené proti vznešeným prelatům navrchu, bohatým, mocným a světáckým; a tato třída kněžská pomalu jest prosycována a pronikána neurčitými ideami revolty, agitace a socialismu. Z této třídy, až si svůj stav uvědomí a se zorganisuje, vypukne bouře odporu, jež smete dnešní Vatikan."

Pokud se revoltujících mass klerických týče, o tom neví anglický zpravodaj, také nezdá se mu Italie pohanskou, naopak chválí její prostou zbožnost: „Anglický návštěvník musí býti pojat opravdovou závistí, pozoruje-li, jak veškero obyvatelstvo bez výjimky spěchá do chrámu a když porovnává s tímto potěšitelným zjevem nějakou vesnici nebo město domova, kdež větší část obyvatelstva tráví nedělní dopoledne v lužku, a ostatek dne ve veřejných zábavných místnostech ..." Pisatel též vyznává, že jen nepatrná menšina ve státě italském to jest, která v politice i v praxi se postavila proti náboženství; daleko větší část obyvatelstva vyznává a koná povinnosti katolického křesťana. — Co zaráží protestantského zpravodaje, to jest, jak přirozeno, radostný nádech víry a náboženství v Italii. V Anglii rozjímá se o umučení Páně a nábožný člověk konaje své povinnosti náboženské, pln jest vážnosti a zasmušilosti. Tu v Italii všecko je však i ta víra a všecky ty náboženské obřady ozářeno kouzlem veselí a radosti. Protestant to přičítá kultu Marianskému a kultu Nejsvětější Svátosti, jež zastínily kult Spasitele a Vykupitele. — A v tom může míti pravdu: kulty tyto jsou opravdu radostné a potěchou pro srdce; protestantismus odmítnuv je, ztratil velmi i před lidmi. Dobře vytýká, že odtud plyne rozdíl mezi katolickou náboženskou potěchou a protestantskou přemrštěnou zasmušilostí. — Jako zvláštní ráz povahy vypisuje ještě náchylnost k řečnění a k poslechu kázaní, jež jsou velmi živě přednášena a vždy uchvacují. — Také moralka italská zdá se mu zvláštní, jmenovitě u kleru. Je to moralka odpouštění a promíjení chyb, která zároveň hledí na mravní celek a neodsuzuje pro jedinou vadu a chybu. Diví se zvláště tomu, jak malou váhu přikládají tam pokleskům proti čistotě u laikův i u kněží.

„Contemporary Review", jež před nedávnem přinesla — ovšem z péra protestantského — zprávu o chystané revoltě kněží katolických, teď v prosincovém čísle přináší nový článek, podepsaný „Voces catholicae" (Více hlasů katol.) pod názvem „Katolicismus proti ultramontanismu". Stížnosti těchto hlasů katolických jsou už známy z proudův a směrů mezi reformisty anglickými dříve pěstovaných: jsou to veliká centralisace moci v církvi, převaha Italie a Vatikanu ve všem katolicismu, italská politika theokratická vnucuje se všem národům! Italská správa církve kazí víru udržováním pověrečnosti v náboženství, čert ve víře z Italie hlásané hrá v celé správě spásy větší úlohu než Vykupitel sám a než vykoupený člověk. Věda se zavrhuje vždy ode dávna a zatracuje jako dílo a výmysl ďáblův, a důraz

v celém životě náboženském klade se pouze na blud. Nemravnost a hřích sebe horší je trpěn, odpouštěn a jako nic přehlížen, ale nejmenší uchylka od římského myšlení, od víry je stíhána a pronásledována. To jest jediný hřích a jediný zločin v církvi. — „Voces catholicae“ litují jmenovitě toho, že tento středověký konservativní názor náboženský neustupuje dnes, ale naopak rozšiřuje se a mohutní i ve vrstvách lidových. — Tento anglický a francouzský reformismus, jenž od nějakých pěti let se rozmáhá velmi hrozivě a počíná si velmi — nekatolicky a nekřesťansky, jest oním míněným v řeči mons. Kepplera, již citujeme na počátku. V zemích německých a našich ho opravdu není.

Věda a umění.

Poslední letoší (1902) svazek Českého Časopisu Historického věnován skoro docela velezajímavé práci prof. Jos. Pekaře o kronice Kristiánově, známé pod jménem „legendy Lžikřišťanovy“. Legendy tyto pojednávají o sv. Cyrillu a Methodovi, o křtu Bořivoje, o sv. Ludmile a sv. Václavu. Dobner a Dobrovský (což Palacký a jiní po nich převzali) legendy tyto prohlásili za padělek 14. století, jež pisatel Kristian velmi dovedně dovedl skompilovat a dát jim ráz starobylosti 10. či 11. věku. S kronikou Kristianovou, jež by byla nejstarší historií českou za sv. Vojtěcha psanou (990—994), jest obrácený případ co s „rukopisy“. Tam silně věřeno v pravost z počátku a nemožno bylo celým pokolením věřit v podvrženost, tu naopak po popravě Dobrovského podvrženost kroniky Kristianovy jmína za jistojistou v Čechách i za hranicemi. Kritická autorita Dobrovského skoro na celé století ubila vliv a hlas českého historika Kristiana. Teprv koncem minulého věku počaly se mezi českými historiky zase ozývati hlasy ve prospěch kroniky této (Emmler, Kalousek) a teď velmi přesvědčivými a pádnými důvody rehabilituje Kristiana Dr. Josef Pekař.

Po jeho práci bude snad aspoň v českém světě, — německý ještě dlouho se asi bude zdráhat — počátek českých dějin na nový základ a trvale postaven. Toto rukopisné obhájení má věru větší význam než jiný známý „rukopisný boj“ a odbylo se — zatím aspoň tiše, bez hluku ulice.

Pisatel Kristian podle dohadu professora Pekaře, jest syn Boleslava I. (krutého) snad podle Kosmy onen syn, jenž se Boleslavu narodil v neblahou noc vraždy sv. Václava, a od otce kajícího zaslíben stavu kněžskému. Dáno mu jméno Strachkvas. Tento vstoupil pak do kláštera německého snad v Řezně, kdež přijal jméno klášterní Kristian. Tento Kristian jmenuje se v poselstvu českém, jež od Boleslava bylo vysláno do Říma, aby sv. Vojtěcha, biskupa pražského přivedlo zpět. Pisatel nazývá také sv. Václava strýcem společným (svojím a svatého

Vojtěcha) a sv. Vojtěcha, jemuž kroniku věnuje a na jehož pobídku ji píše, nazývá svým sestřencem (sebe totiž jmenuje „nepos").

Kronikář Kristian píše už podle hotových předloh legendárních. Byloť od svatých Cyrilla a Methoda uplynulo už přes století, od smrti sv. Ludmily skoro století a od smrti sv. Václava přes 60 let. Ale cizí prameny opravuje a kriticky doplňuje a pozměňuje. Zvláště o českých věcech píše ještě podle vypravování očitých svědkův a zrcadlí se proto v kronice Kristianově první doba české historie zcela bezprostředně. Sloh jest na tu dobu vybraný, řeč (latina) pěkná, duch velmi ušlechtilý.

Podle Kristianovy kroniky některá data české historie vypadají jinak než dosud. Tak Bořivoj byl první křtěné kníže české, a křest přijal z Moravy od sv. Methoděje. Němečtí historikové drží se dosud tvrdošíjné verse, že Spytihněv je prvním křesťanským vládcem a pokřtěn od Němců. Drahomíra byla křesťankou, boje mezi ní a svatou Ludmilou a mezi ní a Václavem byly boje dvorské, pro dvorský život, jenž nevypadal nijak utěšeně. Podobně smrť sv. Václava, jež ustaluje se na rok 929 (a ne jak dosud tvrzeno podle vratkého dohadu z 18. století na 936), měla příčinou dvorské pletichy. O sv. Václavu zdá se Kristian tvrdit, že byl ženat. Rovněž o něm tvrdí, že mnohdy podlehl lákání přátel a oddal se s nimi nočním pitkám, ale potom tím více se kál a tím více dobrodiní prokazoval. Jinak líčí jej jako opravdového světce. Zajímavá okolnost uvádí se, že sv. Václav skupoval na bílou a svatodušní sobotu dítky otroků (otroctví bylo v Čechách usuelní), aby byl na ty dny pro církevní obřad zástup křtěnců, ba i mocí doháněl poddané ke křtu.

Kristian zkrátka sice, ale jinak vypravuje báječný počátek děju českých, založení Prahy ne Libuší, ale před ní národem, jenž přestav býti kočovným, chtěl míti trvalý pro sebe a pevný proti nepřátelům příbytek. Přemysla vybírá lid a dává mu Libuši za ženu.

Morava jako těžce postižená, liduprázdná země, vzpomíná se s bolestí, že se na ní vyplnila kletba Methodova, kterou proklel Svatopluka a jeho zemi za neposlušnost jeho. K Čechám koncem desátého století nepatřila.

Prof. Pekař sám oceňuje význam kroniky Kristianovy pro české dějiny takto: Již sama okolnost, že získáme tím tak starou a poměrně rozsáhlou práci (v I. díle Fontes rerum Bohemicarum vyplňuje drobným písmem strany 199—227) historickou českého původu, prvou českou kroniku, že dostáváme darem nového znamenitého spisovatele a vynikajícího Čecha 10. století, zjev, jenž je kulturním dokumentem veliké ceny, musí s důrazem býti vytknuta. Naše tradice letopisné doby starší náležejí skoro výhradně století dvanáctému; nyní budeme míti v Kristianově práci spolu s legendami staroslovanskými s dostatek materialu pramenného z 9. a 10. století, z doby ještě málo dotčené vlivy západu, abychom aspoň poněkud spolehlivě mohli souditi o vnitřních poměrech jejich. To je zisk druhý. Ziskem dále jest, že mnohé dosud sporné a pochybné události se určují a osvětlují a nové osobnosti a události se zjišťují . . .

Dobrovský byl nepřítelem legend a vůbec všeho nábožného v pramenech. Ale prof. Pekař praví, že legendy neprávem od Dobrovského a jeho nástupců se zavrhovaly jako nespolehlivé prameny historie. Staré legendy naše poskytují mnohem důležitější material historický, než se dosud za to mělo. Mnoho jich je z 10. století... U každého národa by takové úctyhodné doklady starého jeho života kulturního stály v popředí zájmu a pozornosti. My, jak lze bez rozpaku tvrditi, nevěnovali jsme temto cenným materialum dosud pozornosti dostatečné. Jen tím lze vysvětliti, že tak veliké omyly o povaze našich legend udržely se do dneška, jen tím lze vysvětliti, že máme nejstarší legendy své vydány spusobem, jejž označiti pouze za „nedostatečný", jest velkým „eufemismem". Má-li se v tom oboru nová práce začíti, tedy důkladná a už až pro dalekou budoucnost, i musí ovládati veškeren material rukopisný. A tu nevíme dosud na počátku 20. století, co rukopisných prací je v našich archivech a knihovnách. Má li nové vydání historických pramenu českých býti dokonalé, je nezbytno, aby je předcházelo soustavné probrání domácích sbírek rukopisných. I zde náš hloupý liberalismus škodil!

Zajímavou reminiscenci sděluje nám u příležitosti Pekařovy epochalní práce vdp rada Ig. Wurm o náhledech zvěčnělých historiků moravských P. Bedy Dudíka a M. Havelky. „P. Beda Dudik v Kosmu nevěřil. Říkával, že kronika jeho je předělaná, že ji mniši přicházející z Němec upravili pro své kleriky v Čechách a na Moravě. Původní kronika nějak zmizela; snad se ještě najde, říkával P. Beda, když jsme u zvěčnělého hr. Taroucey dějepisné otázky přebírali. Také prof. M Havelka, jenž české kroniky a legendy důkladně znal a o nich také psával, měl Kosmu v nynější úpravě v podezření, že je znásilněn."

Snad ta jeho skoupost ve slovech, aby neopakoval jinde psaného, o níž p. prof. Pekař se zmiňuje, značí něco více.

*

V 2. čísle Čes. Lidu sděluje Dr. J. Karásek některé drobnosti z archivu knihtiskárny Landfrassovy v Jindřichově Hradci, jež v první polovici minulého století zaplavovala literaturou celé Čechy: modlitebními knihami, písničkami, romány a kalendáři švabachem i latinou tištěnými. Přispěvateli nejpilnějšími byli Václav Rodomil Kramerius (syn známějšího otce Krameriusa) a Fr. Bohumil Tomsa. Ještě celé svazky nevydaných rukopisů Krameriových tlí ve skříních tiskárny. Kramerius spisováním (překládáním z němčiny) se živil a zemřel v letech šedesátých zapomenut v pražském chudobinci na Karlově. K vydání „romantických" překladu jeho o rúzných rytířích a loupežnících sotva kdy dojde!

O „staročeském slovníku Gebauerově" napsal František Pastrnek do „Věstníku české Akademie" (říjen) úsudek, jakého nabyl po kontrole jeho podle nejvážnějších starých rukopisů. Vytýkáno totiž slovníku, že mnoho slov ve staročeštině přicházejících neobsahuje. Vypsal tudiž všecka slova, od *a* po *d* (jak ve třech prvních sešitech za 1901 obsaženy) ze stránky některé namátkou vybrané a kontroloval,

obsažena-li všecka ve slovníku. Zkouška dopadla příznivě. Slovník má ve třech sešitech 2863 hesel, prof. Pastrnek vypsal svých 974 z těchto neobsaženo ve slovníku 204, ale jsou to vlastní jména cizí (112) domácí (34). Slov obecných pak vynecháno 49. Jména vlastní a cizí slova (jako advent, convent a pod.) nemají zajisté pro slovník, jenž má býti pomníkem řečné bohatosti staročeštiny, veliký význam. A slova obecná, která vynechána, jsou vesměs z rukopisu 16. a 17. století. Za to prameny ze století starších vyčerpány velmi svědomitě.

Prof. Píč svých „Starožitností země české" předložil Akademii české čtvrtý svazek, v němž dokazuje, že historické latinské město Marobudum jest Hradiště stradonické. Už přes rok vleče se kontroversa mezi Drem Píčem (Archeolog. Listy) a Drem Niederlem (Český časopis H.) o počátky dějin slovanských. Dr. Píč zastává se náhledu, že prastará sídla Slovanů byla mezi Rýnem a Balkánem. Dr. Niederle je klade do Zákarpatí. Dr. Niederle kloní se tu více k hypothesi německých a některých officielních slovanských historiku, ač ve svých pracích podává dosti svého a nového. Dr. Píč pak s myšlenkou svou velmi silnými archeologickými duvody podepřenou, náleží k oněm nemnoha novotářum slovanským, kteří starousedlé domněnky od Romanu a Germanu vypracované vyvracejí. Boj mezi oběma hypothesami sotva ovšem i mladí historiko-archeologové naši dobojují.

V posledních dvou sešitech „Slovenských Pohľadů" podává redaktor Josef Škultéty výsledek dosavadního bádání jazykozpytného o vlivech cizích řečí na slovenčinu. Probírá v ní prvky řecké, romanské, německé, maďarské, turecké a dochází k tomu úsudku, že slovenčina nejvíc cizích slov, jako všecky slovanské jazyky všeobecné, přijala z křesťanské latinořečtiny a později pak z němčiny. Z maďarštiny či spíše jejím prostřednictvím z turečtiny a také z rumunštiny přijato slov jen málo. Za to převzatky Rumunu a Maďaru ze slovanských jazyků čítají na tisíc slov, a to takových, jejichž kmeny slouží v řeči při vývoji celé řady pojmů. Autor shrnuje: „Cudzie slova nášho jazyka v celku neukazujú mnoho potykov so svetom. Slováci mocne zasiahli do dejov sveta v 60. a 70tých rokoch IX. stoletia (Rostislav a Kocel) — potom veľmi premenilo sa všetko. Na území Slovákmi obývanom nastala mŕtvota . . . slovenský jazyk ostal na svojich dedinách. Dejstvovavší ľudia boli v jarme latiny. Tak trvalo tisíc rokov. V dedinách svojich utiahnutá slovenčina i po tej tisícke liet zostala temer len básnikom, aby oni zaujali sa za ňu a jej sladkými zvukmi budili Slovákov". —

Slovenský „Hlas" skalický byl na zaniknutí. Ujal se ho po Dru Blahu Dr. Šrobár a přenesl jej do Ružomberka. „Katolické Noviny" ohlásily, že dále budou vycházet. Také „Ľudové Noviny" dále vycházejí.

Nedávno v obchodní jednotě československé v Brně měl Dr. Blaho řeč o Slovensku, v níž nabádal k tomu, aby český dorost obchodní a technický zaujal prázdná místa na Slovensku, jež buď špatně zaujímá žid, anebo pořídku se na ně tlačí Němec. — Jen že myslíme, naše

hospodářské povznášení Slovenska mělo by jít bez spolků. Jakmile se něco podniká společnou a spolkovou prací na Slovensku, už za tím vláda a Maďaři větří panslavismus a podnikání sobě nepřátelské. Českou chybou je, že všecko se podniká ve znamení velkohubé politiky. Tak se ke všemu nahrne lidí, již vlastně nejsou k ničemu, leda překážejí, a počin se v prvním okamžiku před vážnými lidmi diskredituje a před nepřátely kompromittuje. Zamýšlená na př. českým akciovým družstvem továrna na cellulosu na Slovensku dostala se pro tentýž politický hluk do sněmovny uherské. Jeden z neodvislých poslanců (Nessi) interpelloval předsedu, ví-li, že „panslávi“ zakládají podobnou továrnu na Slovensku a chce-li to překazit. Ministerský předseda odpověděl, že neví nic o podobném podniku. Družstvo tedy ani o koncessi ještě nezadalo, ale zkompromittováno už je! Tak se u nás pracuje. Vždyť toho vůbec není třeba, aby jaké hospodářské podnikání se obracelo proti domnělým či skutečným nepřátelům. Právě to jest výhoda všeho hospodářského podnikání, že člověka posiluje a obohacuje samo o sobě, bez ohledu na nepřátely a přátely politické. Vytknouti hospodářskému povznášení Slovenska prapor protivládní a protimaďarský jest vůbec šílenstvím. To je pak práce jako naschvál a na hru a na žert, ale ne doopravdy. Možno se při tom obejít bez nadlézání maďarským panujícím vrstvám, ale nutno pracovati tiše a neosobivě. Nadělejte ze Slováků bohatších lidí než jsou Maďaři — a netřeba jim pak už žádné ani aktivní ani passivní politiky, aby vládli sami sobě a jiným. Zanechati politiky, znamená ovšem pro Slovensko — smířiti se na čas s poměry, jaké tu jsou a tyto poměry hleděti využitkovati k hospodářskému povznesení. Že to jde a to velmi dobře, dokazuje už i dnešní hospodářský svépomocný ruch družstevní, jenž třebas by někdy i místními orgány byl nerad viděn, ale z ústředí a zvláště od maďarského za stejným cílem jdoucího občanstva jest vydatně poporován. Bylo by kardinalní chybou chtít jinak pracovat, anebo družstevnímu tomuto ruchu dávat nátěr exklusivity národní! Jak poměry jsou mocnější než politické aspirace (zvrácené i prosté) vidno z toho, že na př. i v slovenském národním tisku hledají živnostníci učné, kteří umějí slovensky, maďarsky a německy. Takové požadavky na svou mládež klade tedy sama národní společnost!

Se strany české (moravské) stále houževnatěji se agituje pro sesílení vzájemnosti a zvláště pro rozšíření české knihy a českých novin na Slovensku. V Uh. Brodě ustavila se „Národní Jednota Československá“, jež vyzývá právě k založení knihovny specialně slovenské v Uh. Brodě a k zasílání knih pro lidové knihovny na Slovensku. Táž jednota hodlá též starati se o povznesení domácího průmyslu na Slovensku. Proč Slováci (martinská strana) toto hnutí neradi vidí, z části snad dobře uhodl dopisovatel „Slovenských Národních Listů“ Borsa, píše, že vlivná strana evangelicko-slovenská, která vtiskuje jmenovitě slovenské politice její dnešní ráz, nemá žádného velkého nadšení pro vzájemnost s katolickým jihozápadem, a jmenovitě s katolickými Čechy, jejich propagandu národní neradi vidí, ježto se jí mimovolně šíří

s českou knihou i duch a názor katolický v knihách českých výrazu nacházející. Gravituje proto raději k pravoslavnému slovanskému východu.

Ostatně málo povzbuzující pro Slováky případ té české vzájemnosti sděluje p. K. Kálal v posledním čísle „Slovanského Přehledu“. Dva žáky slovenské, na Slovensku vyloučené pro národovství, nemohl přes všecky prosby, psaní a zaklínání dostat na některé z gymnasií moravských — ani matičných ani státních!

Velmi utěšeně se po našich městech rozmáhá cvičba v ruském jazyku. Tak zvané „ruské kroužky“ se množí a jmenovitě moravská města česká (ač celkem je jich tak málo) dobře jsou zastoupena. Přerov odhodlal se tu k radikalnímu kroku. Pozval si učitele ruštiny až z Ruska samého. Ježto kroužek sotva každý den se scházeti míní, vystačí jeden učitel i pro dvě města sousední.

Učící se ruštině možno upozorniti na dvě věci. Netřeba při učení dbáti tolik na ruské „akání“, to jest na vyslovování každého nepřízvučného *o* jako *a*, neboť Rusi sami tak všeobecně nemluví. Nadto nehroziti se toho, přinese-li český člověk do ruštiny mnoho českého! Při učení se slovanským jazykům zcela oprávněně může zustati základní dialektický ton, na nějž se štěpuje nový jazyk. Přirozeně, že ve většině případu tak se to i stane. Také my, slyšíme-li některého Slovana zatrhovati do svého dialektu při tom když snaží se mluviti česky, neurážíme se tím, naopak působí to na nás příjemnou novotou a svérázností. A ze zkušenosti vlastní víme, že i ostatní Slované takovouto rázovitost řeči své v ústech jiného krajana velmi mile přijímají. Kdo má příležitost naučiti se dokonale, zajisté že tak učiní — zvláště v písmě je to důležitější pro život než ve slově. Neboť správný výraz psaný učiní nás srozumitelnými tisícům, slovo jen několika nejbližším lidem.

Nový „slovanský“ list zakládá už druhý či třetí rok p. Jaroslav Rozvoda, pěstitel zvláště vzájemnosti česko-polské. Zdá se nám, že zvláštní organy začínají teď už býti zbytečny. O slovanských věcech tolik referují všecky skoro české listy, ať už v tom či onom oboru, že obecenstvo neciti potřeby specialního organu. Tak třebas i „Slovanský Přehled“ na př. v mnohém má rubriky takové, jaké čtenářstvo zná i odjinud — z „Národních Listů“, „Hlasu Národa“, „Času“, „Osvěty“, „Hlídky“, „České Revue“, „Naší Doby“ i jiných menších listů našich, ba nepodává ani tolik co ony, zvláště že na příklad hospodářskou stránku pěstovanou „Hlasem“, „Zemědělskou Politikou“ a i často „Hlídkou“ — skoro zcela pomíjí. Život náš rozšiřuje se a srůstá se na tolika místech s životem a zájmy ostatních slovanských národů, že organ měsíční a takového objemu jako „Slovanský Přehled“ na to ani stačit nemůže. A vážnější práce slavistické — pro něž nemáme organu — nepřináší, leda poskrovnu. Sám v sobě dobře a pěkně řízený, ale přece tak, jak jest, nevyplňuje už mezery v literatuře. A doufáme, že už ani této mezery v budoucnosti nenastane, že naše listy a revue, jak už si navykly všímati si pilně slovanského života, tak už si ho všímat budou z povinnosti a z potřeby dále.

Nějaký literarně-umělecký ústřední list slovanský byl by dnes nejvíc na čase — ale podávající spíše originaly než překlady jich, sem tam s potřebným výkladem lexikografickým, nebo parafrastickým — zvláště u básní. Ústřední list takový byl by ovšem spíše na podávání ukázek, revuování směru a proudu literarních a uměleckých. V umělecké reprodukci by se právě Čechy se svým technicky vyspělým ústavem „Unie" hodily nejlépe za místo vydávání. Upozorňujeme tu na vhodnou koncentraci nejen výtvarných ale zvláště hudebních prací a proudu, jež velmi živě se rozvíjejí na všech nivách slovanských. Takový ústřední umělecký list, snad ve Formatě „Zlaté Prahy", těšil by se zajisté i podpoře učených a uměleckých ústavů všech národů slovanských, jmenovitě když by přinášel pro všecky něco. Publikum jeho by ovšem nebylo široké ve vlastním lidu, jaké mají obyčejné obrázkové týdenníky, ale vybírané ze všech národů slovanských.

Pražský „Manes", spolek výtvarných umělců, uspořádal výstavku novinek svých ceněných mladých členů v Krakově. Kritiky listů vyzněly v ten ráz, že polská malířská škola mladá je zdatnější a lepší věci podala nežli česká. Bylo by to i zcela přirozené. Polský malíř má na panských statcích domácích, když ne haličských, tedy v ruském a pruském Polsku vždy ochotné mecenáše. Zámky šlechty rusko-polské jsou hotová musea. Přes to samolibost polská má v kritikách vždy veliký vliv

Krátce zmíněný minule spor o H. Siemiradzského v polských listech vedl se dále ještě koncem listopadu a v prosinci. Střetly se tu dva proudy: starý a nový (individualistní) a každý pro své mínění přinášel celou zbrojnici dobrých zbraní. V posledních dopisech professor a malíř Benedyktowicz a kritik Jasieński zabíhají už do podrobností polských poměrů a osob a názory jejich se tak rozstřikují. Vítězství si vyčte každý podle svého gusta na té či oné straně. P. Jasieński však v kritice své snížil snad Siemiradzského až příliš nízko, tak jak u nás na př. příliš nízko mladí snižují Brožíka — a bezprávně.

Ve Lvově i v Krakově propukly divadelní krise — finanční. Ředitelé Pawlikowski a Kotarbiński, kteří oba svá divadla udržovali na výši moderních požadavků jak umělecko-literarních tak scenicko-výpravných, naříkají na nemožnost vésti dále týmže způsobem správu obou scen. Vůbec u moderních divadel stále všude zřejměji se poznává, že ocitly se na scestí: poskytují víc, než co obecenstvo jim může nahradit. A tak ani s velkými veřejnými subvencemi nevystačují. Jest zajisté oprávněnou otázka: je-li vůbec takového přepychu a mrhání peněz potřeba, aby se dospělo nějakého toho cíle uměleckého a kulturního? Dlužno uvážit, že divadlo je přece jen zábavnou místností pro ohromnou většinu návštěvníků a nic víc. A myslíme, že „Ludové Divadlo" krakovské s mírnými cenami a mírnými požadavky, prosté zařízené v Krakově — a v lidu samém — víc umělecky „vzdělává", než samo městské divadlo s veškerou jeho nádherou a literarními aspiracemi.

Varšavská Filharmonie uspořádala všeobecné hlasování mezi svými návštěvníky o tom, které z hudebních děl se komu nejlépe líbí, a tu nejvíce hlasů (350) soustředila na sobě Symfonie pastýřská od Beethovena, další hlasy až do 300 připadly na Chopina (Praeludium, Pochod smuteční) Griega (V jeskyni krále hor) Saint Saënsa (Tanec kostlivců) Wagnera (Píseň při turnaji) Liszta (II rhapsodie) Brizeta (suita z „Carmen") Tak vyjma Chopina jsou to sami cizí umělci, jimž dalo hlasující obecenstvo přednost. Domácí (Wieniawski, Mlynarski, Paderewski, Helmesberger, Noskowski, Moniuszko) jdou až na konci řady se 210—14 hlasy. Z nepolských slovanských skladatelů pouze Čajkovský jmenován (222 hlasů); tento však i jinak jest varšavským obecenstvem velmi ceněn. Jiných slovanských komponistů však nenalezlo milosti!

O náladě a duchu v mládeži polské svědčí kousek, jejž provedla mládež polská „moskevské slovanské dobročinné společnosti". Za ruchu vřesenského poslala společnost ta polskému klubu 200 rublů sebraných mezi členy na ditky vřesenské. Šovéni polští už tehdy byli velmi podrážděni tímto darem A mládeži polské to nedalo! Sbírala mezi sebou ve Lvově a v Krakově i v jiných menších městech tak dlouho, až sebrala tajně tutéž sumu a posílá ji teď jako odvděčení téže moskevské dobročinné společnosti „ve prospěch rodin duchoborců, jakožto obětem útisku vlády ruské".

U příležitosti představení příliš „realistického" „dramatu Kaliny" ve Varšavě, přinesl „Kurjer Warsz." vzpomínku na dramatického spisovatele polského Bliziňského, jenž první uváděl realismus životní na scenu polskou. Jaký tu rozdíl mezi dnešními realisty a Bliziňským! Dnes autor flákne svinstvem a hrubianstvím na scenu, bez ohledu, jak a kam to padne: čím hůř, tím líp! Jak naivní proti tomu byli staří realisté rázu Bliziňského. Když v Krakově dokončil Bliziňský své drama „Chwast" a mělo přijít už na scenu ve Varšavě, tu pln rozpaků přišel k pisateli, aby mu poradil, zda-li možno užít přece na sceně toho „hrozného" slova „psiakrew". Pln obavy, aby neurazil, vynechal je, zase však vsunul a tak po mnoho dní trápil se stále jen vhodností či nevhodností slova „psiakrew". Konečně, netroufaje si sám věc rozhodnout, dal to na vůli režiserovi a kázal si ihned telegrafovat, jak to slovo se sceny působilo. — Věru, dnešku směšná věc!

Autor historicko-literarních dramat (Turnaj, Taborité, Diana, Ester) Stanislav Kozłowski vystavil ve Varšavě nový kus ze života moderního: „Luminarz", na němž se chválí humor a satirické podání kapitalistických vrstev varšavských, méně originalnost.

Ve Varšavě otevřena polská malířská akademie. Zařízena opět soukromou pomocí a sbírkou. Stát na ni nedává nic, leda povolení, že smí býti otevřena. Po dvě leta se už o ně ucházeli magnati polští, až teď se jim ho dostalo. Družstvo, které školu vydržuje, má členy troje: tisícirublové, storublové (ročně) a desítirublové (ročně). Tito členové vysílají 8 delegatů do správy, dva delegaty vysílá sbor professorský.

Ředitel náleží též do správní rady. Tato správní rada řídí školu zcela autonomně.

List bibliografické společnosti ruské „Literaturnyj Věstnik“ přináší po „Rus. Vědomostech“ statistiku knih za prvé pololetí 1902 v Petrohradě vydaných. Censurním úřadem prošlo tu 1808 děl v 8.919.970 exemplařích. Z toho veliká část připadla na jediného Gogola. jehož jubileum připadlo. Vydáno totiž spisů příležitostných o něm a jeho děl 1.004.000 exemplařů. (Petrohradská „společnost gramotnosti“ sama vydala 300.000 Gogolů.) Dále podle počtu výtisků jdou: pravopis Nekrasova (340 000 ex.), slabikáře Baranova (298.000 ex.), školní knihy Volperovy (213.000 ex.). arithmetické úlohy Goldenbergovy a Ševtuševského (po 100.000 ex.), Sokolova návod na kování koní (100.000 ex). Druhý jubilant téhož pololetí Žukovský dosáhl už jen 95.000 exemplařů spisů svých a oslavných příležitostných. Kromě těchto dvou jubilantů pravé literarní knihy mají ovšem malá vydání. Ale přece čítají: „Zápisky lékařovy“ od Veresajeva 40.000. Gorkého „Měšťané“ 35.000 ex.. Puškin 33.000 ex. Krváky pěstuje jediná firma Cholmušinova. a vydala různých spisu toho druhu 14 ve 285.000 ex. Dosti veliká vydání mají i spisovatelé romanisté starší (Tolstý, Walter Scott. Gogol). Z učených publikací netiskla se žádná ve více než 200 - 600 ex. a ani ty se nerozprodají! (to je na svaté Rusi jak u nás!). Leč také jiné knihy specialní, umělecké, literarní novinky nemívají vydání většího jako 300—600 nejvíc 1000 ex. Výjimku tvoří slovníky: mají vydání kolem 20 000 ex. „Slovník ruského jazyka“ carskou společností nauk vydávaný tiskne se v 6000 ex.

Professor E. F. Karský v Izvěstijach carské akademie nauk, vymezuje podrobně hranici běloruského nářečí, vklíněného na severozápadě mezi pobaltické neslovanské národy: Esty, Kury a Litvany a mezi Poláky a Malorusy na západě a jihu a Velikorusy na východě. Zaujímají Bělorusové kraj celkem lesnatý a vodami, jezery a močály požehnaný. Běloruské nářečí velmi podobno jest maloruskému (rusínskému). Od ruštiny i maloruštiny liší se hlavně tím, že místo *ď* vyslovuje *dz* a místo *ť* má *c*. S Malorusy vyslovují *h* místo *g*, s Velikorusy pak *e* a *i* vždy vyslovují měkce (Malorusi tvrdě). Podle vymezení professora Karského rozsazeni jsou Bělorusi ve 14 guberniích (70 újezdech), z nichž jednu drží úplně sami (mohylevskou), čtyry z větší části (vitebskou, vilenskou, minskou a smolenskou) dvě z velikého dílu (grodenskou a černihovskou), ostatních sedm jen v malých dílcích obývají (kurlandskou, kovenskou, suvalskou, orelskou, kalužskou, tverskou a pskovskou).

Dne 12. pros. připadlo 60. výročí Glinkovy opery ruské „Ruslan a Ludmila“, jež tiše oslaveno v carské opeře petrohradské.

Dne 25. prosince slavila jurjevská (dorpatská) universita 100leté výročí svého založení. V pozdravném listě carském vyslovuje se potěšení, že universita druhdy německá, teď za změněných okolností v Pobaltí stejně jak ostatní university ruské přispívá k upevnění ducha ruského, „v bezprostředním jsa spojení (ruským slovem) s naukou a slovesností velikého národa.“

V městské radě petrohradské povoleno na oslavu 200letého založení města šest milionů rublů, jež věnují se hlavně na školství. Vypsána cena 12.000 rublů (konkurs svěřen akademii nauk) na nejlepší historii uplynulých dvou set let města Petrohradu.

Moskevské družstvo slovanské tvoří si chor pěvecký pro budoucí slavnosti slovanské, na nichž už s ním chce účinkovati (v Sofii při odhalení pomníku caru Osvoboditeli 1903, v Petrohradě na všeslovanské výstavě 1904 a v Praze na sletu všech slovanských Sokolů 1905).

Roku 1903 v září pořádá se v Petrohradě sjezd slavistů, na němž se hodlá upraviti některých dosud neurovnaných úkolů a otázek ze slovanské filologie: bibliografie veškeré slavistiky, encyklopedie slavistická, mapa nářečí slovanských ve velkém měřítku provedená, jakož i jednotné zařízení seminařů, musei a knihoven slavistických při vysokých školách slovanských a jiné.

U příležitosti immatrikulace uspořádali rusínští posluchači university lvovské opět secessi jednodenní. Ale jen malá část. Za to začíná tím houževnatěji boj se Starorusy, kteří se nebezpečně pro Ukrajinofily organisují.

Školní rada zemská v Haliči vydala oběžník, jímž napomíná k národní snášelivosti mezi Rusy a Poláky. „Školní rada prahne“, praví se v oběžníku, „po tom, aby školní mládež milujíc horoucně národ svůj, učila se cenit a vážit si národa bratrského a nabývajíc pravdivého vzdělání, ušlechťovala svůj způsob myšlení, rozšiřovala svůj obzor duševní, šetřila civilisačních zásluh všech národů a při tom pozbývala těsných předsudku a nedávala přístupu hlasum, jež vedou do úmyslné výlučnosti a přílišné pýchy národní, která často končí ztrátou kultury národní a zdivočením.“ — Zvláště napomíná katechety, učitele dějin, literatury a mateřské řeči, aby v předmětech svých všemožně se starali vštípiti mládeži lásku a snášelivost k druhým národům a výstřelky národního šovinismu co nejvíc potírali. Kdo by z učitelu naopak budil v žácích zášť a přepjatost národní, přísně bude stíhán.

Slovinská „Glasbena Matica“ hudební a pěvecké družstvo, jak koncertní, tak vzdělavatelské a vydavatelské, soustřeďující v sobě tudíž všecky hudební snahy národní, nachází se v nebývalé tísni finanční. Nebude asi daleko od pravdy, řekneme-li, že politické boje Slovinců na tom mají veliký díl viny. „Matice“ obrátila se k záložnám o podporu. Krise postihla též lublaňské „Umetniško društvo“, z něhož mladší umělci vystupují, zase pro politiku, která se v něm rozhostila! Tak ta nešťastná politika strannická pomalu ubije vše, co Slovinci dosud na poli kulturním měli.

Srbsko-charvatský spor došel výrazu v posledním zasedání sněmu charvatského věru až do omrzení. Jednalo se o povolení zatímního vyrovnání a zatímního rozpočtu, ale mluvilo se stále o záhřebských výtržnostech a příčině jejich. Řečníci „strany práva“ zvláště sváděli všecku vinu na Srby a vládu, pronášejíce zásadu, že v Charvatsku

má se každý cítiti Charvatem (Maďaři téže zásady užívají pro Uhry mluvíce o jednotném národě!). Charvatští řečníci však bez výjimky dotvrzovali, že není rozdílu mezi Charvatem a Srbem v řeči a krvi, pouze historie, kultura a náboženství rozdíl ten způsobily, a vlastně jen historie. Proto chtějí, kdo je v historických hranicích bývalého Charvatska (Charv., Slav., Dalm. a Bosna), aby se cítil a znal Charvatem jinak Srbem. Poslanec Derenčin navrhl dokonce dlouhé punktace, podle nichž by se měli pořádat a rozeznávat Srbi a Charvati. Derenčin vychází od dělidla: historie a vyznání. Pravoslavný je mu Srbem, katolík Charvatem. Srbové jak jedné tak druhé theorii odporovali, viníce Charvaty, že svou velikocharvatskou ideou poměr mezi oběma větvemi národními zakalují. V rozporu tomto velmi pěkné se zachovalo učitelstvo charvatské a srbské, které přes spílání šovinistů z obou stran poslalo si vzájemné vyjádření bratrské přízně a jednoty, slibujíc pracovati ve škole sobě svěřené o zaštípení lásky a snášelivosti srbsko-charvatské v útlých srdcích dítek. Významné je, že srbské učitelstvo první se ozvalo, ač bylo by bývalo na místě, aby charvatské po bouřích záhřebských první promluvilo. Ba i odpověď charvatskou musilo srbské učitelstvo vyinterpellovati.

Na slavnostní schůzi záhřebské „jihoslovanské akademie" předseda (Dr. T. Smičiklas) dotkl se významu názvu „jihoslovanský". Zakladatelé akademie měli prý v úmyslu utvořiti ústav, jenž by spojoval Slovince, Charvaty, Srby i Bulhary, kteří po tradici i starých památkách svých tvoří jeden jediný kmen slovanský. Proto také prvým tajemníkem akademie zvolen Srb a akademie čítá mezi členy svými skoro tolik Srbů co Charvatů, želí proto předseda, že Dr. Stojan Novaković pro záhřebské bouře z akademie vystoupil. Základní kapitál akademie opět se zvětšil a obnáší koncem 1901 roku 566.438 korun.

V záhřebském „spolku umělců" (družtvo hrvatskich umjetnika) ve schůzi 30. listopadu podáván výsledek minulé výstavky, o níž jsme se dříve zmínili. Z výstavky bylo zřejmo, že jest dosti opravdových charvatských umělců i uměleckého dorostu, ale že není větších úkolů tomuto uměleckému kruhu svěřováno. Prodáno celkem za 5000 korun obrazů od 16 umělců. Spolek požádal akademii, aby utvořila v sobě oddělení pro umění (páté) a členem akademie jmenovala malíře Bukovce, oddíl umělecký pak nechať též má svůj rozpočet na podporu a nákup děl uměleckých. Neboť spolek je té obavy, že při dosavadní všeobecné nevšímavosti charvatské umění výtvarné zakrní. Přijetí v akademii snad by zájem vzbudilo i okamžité materiální pomoc přineslo. Akademie slíbila. Spolek charvatských umělců čítal tohoto roku 87 členů, z nichž 64 žije v Záhřebě.

„Glasnik hrv. naravoslovnog (přírodopisného) družtva" od letošího (XIV.) ročníku přináší krátký výtah prací po německu, aby tím přírodnickou snahu (zatím jen geologie, zeměpisu, zoologie, botaniky se týkající) uvedl v širší známost. Velikou geologickou mapu Charvatska začal vydávati Dr. Drag. Gorjanović-Kramberger (vy-

kladatel zmíněných už dříve diluvialních ostatků Krapinských nákladem zemské vlády. Mapa bude ses ávati asi z 50 listů se slovným doprovodem. Dílo je velmi důkladné a obsáhlé. Výklad je charvatský a německý.

Folkloristická část „Zbornika" prací jugoslavenske akademie od r. 1903 zaujme vynikající místo. V Akademii usneseno odbor ten rozšířiti novými pracovníky a zreorganisovati. Bude přinášet i více prací a také pilněji se budou sbírat materialy po zemích charvatských. Přijme se v sféru folkloru charvatského i celé území slovinské, jež pro ten druh prací nemá svého organu. Příspěvatelská a sběratelská služba po venku se organisuje. Akademie povolila i větší rozpočet na část illustrační, kterou folkloristické práce budou provázeny.

Archeologie charvatská, velmi dobře pěstovaná, zastoupena museem archeologickým v Záhřebu, jež vydává svůj „věstník archeologický", v každém svazku zajímavými pracemi vyplněný. V posledně vydaném svazku „věstníku" 1902 VI. Dr. Jos. Florschütz dovozuje ze starobylých památek a z kulturních pozůstatků, že Stridonium staroříimské, otčina sv. Jeronýma, nebylo v Dalmacii, ale že to byl charvatský Zrin, rodiště a majetek velikého charvatského hrdiny. Myšlenka tato jak i „Vienac" touže dobou vzpomněl, projevena už v Popičově jehož 70tiny právě vřele v srbském a jihoslovanském světe oslavovány „Danici" r. 1845, ale zase upadla v zapomenutí. Florschütz však nevyslovuje pouhou domněnku, on ji podpírá velmi důkladným materialem historickým, zeměpisným a starožitnickým.

Záhřebský illustrovaný belletristický týdenník „Vienac" přechází z nákladu a správy charvatské Matice ve správu soukromou. Povedou jej Ljubomir Babić-Gjalski a Dr. Milivoj Dezman. „Matice charvatská" dávati bude dále příspěvek osm tisíc korun ročně. Ostatně však list bude se muset vypláceti sám a musí zůstati na výši a ve směru, jakým ho vedla či spíše vésti chtěla „Matice charvatská".

Dne 10. prosince dáváno poprvé v Záhřebu drama Viktora Cara Emina „Zimsko sunce", jehož látka vzata z isterských národnostních bojů slovanského živlu s Vlachy; na dramatě poznati ruku povídkáře, jakým dosud slul Car Emin.

Skoro všecky listy srbské žádají, aby při povýšení školy na universitu, jež králem v Srbsku slíbeno, zřízena byla i fakulta lékařská, jsouť dosud jen tři: bohoslovná, filosofická a právnická. Jihoslovanské university všecky této fakulty postrádají, záhřebská už od let marně se jí domahá. A lékařů na celém jih slovanském území působí dnes na 1000 a mělo by jich býti třikrát tolik i dnes za toho stavu hospodářského. Nutnost jedné aspoň jihoslovanské fakulty lékařské jest tudíž čím dále naléhavější.

Školství srbské v uherské části území srbského náleží sic pod právo autonomie církevní, ale není přece lépe opatřeno, než na rakouském a bosenském území, kde se o ně starají úřady. Tu však Srbi mají na podporu školství svého zvláštní spolky „Prosvětu" v Bosně, „Zoru" v Dalmacii, jež zastávají úkol naší Matice školské. Podobnou

„Matici školskou“ hodlají nyní zříditi si i pro autonomní kraje charvatsko-uherské; spolkem by jaksi péče o školství byla centralisována a také úsilnější potom.

Novinářský kongres srbský mezi jiným ustanovil odbor, který by staral se o založení velikého srbského nakladatelství. Odbor ten na schůzi 4/17 prosince se usnesl založiti velikou ústřední srbskou tiskárnu s nakladatelstvím v Bělehradě nákladem 600.000 dinarů, jež se seženou na akcie. Ústřední tento závod má za účel vybaviti a osamostatniti srbské spisovatelstvo při vydávání knih od různých nakladatelstev.

V „Brankovu Kolu“ karlovickém pronáší Marko Car (46) přání, aby, jako vydána nedávno obšírná a výtečná anthologie z literatury srbské (i cizích) od Maksimovića (v Mostaru), tak vydána byla i anthologie srbské literarní kritiky. Přání toto může býti odůvodněno leda velikou náchylností Srbů ke kritice, neboť kritiků a literatů posuzujících práce soudruhů svých má málokterá literatura tolik co srbská. Jest ovšem otázka, zdaž stojí za systematické sebrání a uspořádání hlasy tyto!

„Vysoké učiliště“ sofijské o svém svátku sv. Klimenta ochridského vydalo za rok minulý zprávu, v níž sděluje, že učitelský sbor sestával s 62 professorů, 7 assistentů, 1 laboranta a 1 preparateura. Posluchačů bylo 495 (mezi nimi 17 posluchaček) a to 173 na historicko-filologickém oddělení, 118 na fysicko-matematickém a 213 na právnickém. Rozpočet obnášel 320.000 lvů (méně o 40.000 než rok před tím!)

Koncem listopadu konán II. lékařský sjezd v Sofii za účasti 130 lékařů; raděno se o organisaci služby lékařské, o zdravotnických opatřeních, o zařízení prvního sanatoria pro souchotináře v Metoše v horách rodopských.

Od listopadu vychází nová slovanská revue v Bulharsku, věnována výhradně slovanským záležitostem „Slavjanski Glas“. První a druhé dosud vyšlé číslo vyplněno skoro výhradně slavnostmi na Šipce a vzpomínkami rusko-bulharskými. Vedle článků přináší i básně a povídky. Jiná jest, jak dlouhého bude trvání v záplavě revue a novin v Bulharsku, kde jedno ubíjí se druhým. — Proti této záplavě novin, které žijí jem místními a protivládními nebo strannickými štvanicemi, podáváním pikantností, a zejí jinak hroznou prázdnotou duševní, udržují se však přece třeba pět až osm lístků i v zastrčeném městě krajinském (!), a to hlavně úředními inseraty — zamířena velmi zdravá a očistná rána: plevenský „okružní upravitel“ (okr. hejtman) určil, že budoucně úřední inseraty ať jakékoliv nebudou se žádnému listu platiti a posílati, ale že se bude vydávat samostatný úřední věstník. Po jeho příkladu půjdou i v druhých krajích politických. Tak se ovšem nejsnáze několika tuctům živořících plátkův odejme poslední zbytek životní mízy.

Sofijskou divadelní společností „Solza i Směch“ dávána nedávno novinka Najdenova: „Děti Vanjušinovi“ s velmi dobrým úspěchem. Látka vzata z dnešního života bulharského — z nezdravého poměru mezi mládeží studující a rodinou, jež podléhá komandu svých dětí!

Záhadná kolísavost a nepravidelnost a průměrná chladnost počasí, jaké zakoušíme už třetí rok, vyzvala v časopisech přírodnických, jmenovitě astronomických řadu upozornění na periodicitu skvrnitosti sluneční. Skvrnitost slunce důvodně se pojí sílou tepla sluncem vyzařovaného. Maximum skvrn jest zároveň maximum teploty a pro naše mírné pásmo i maximum srážek, minimum skvrn jest i minimum teploty a minimum srážek. Ježto spolehlivé záznamy meteorologické daleko zpět nesahají, není možno stopovat historicky souvislost tuto, pouze z posledních padesáti let záznamy jsou četnější. Prof. Brückner z vídeňské akademie podle milánských záznamů až do konce století 18. sahajících dovozuje dvojí periodu 11letou a 35letou, jež se navzájem proplétají. Také anglický fysik W. Lockyer obě periody přijímá ve zprávách angl. astron. spol. S. Newcomb zkoumal podle záznamů z let 1610 až 1895 periodicitu 11letou a shledal ji průměrně 11·13 ± 0·02 roku. Při tom vzestup k maximum jest náhlý, tak že maxima bývá dosaženo za 4·62 roku, od maxima k minimu trvá sestup 6·51 roku. Takové minimum skoro bylo teď podle Newcomba 1900 počátkem a v polovici dubna. Roztáhlo se ovšem na delší čas. Neboť teprv až v březnu roku 1902 sděleno jistým hvězdářem, že opět zpozoroval vznikající nové skvrny, kdežto před tím povrch sluneční byl, jak řídko bývá úplně beze skvrn. Skvrny sluneční vysvětloval J. Hahn v loňských „Astronomische Nachrichten“ vyrovnáváním tepla na povrchu slunečním, kdy schlazené vrstvy z povrchu jako těžší padají dolů a rozehřáté proudí nahoru. Avšak proti němu hájil prof. vídeňský Oppolzer, že atmosfera sluneční nalézá se v naprosté tepelné stabilitě. Náš professor Zenger jak celou povahu sluneční tak i skvrny připočítal výbojům elektrickým. B. Emden ve zprávách bavorské akademie vědecké skvrny vyvozuje nejen z vyrovnávání tepelného, nýbrž spolu i mechanického pohybu vrstev atmosferických na slunci. Pohyby tyto mají svou původní příčinu ve dvou pravděpodobných okolnostech: slunce nejteplejší na polech svých, a na rovníku má povrch sluneční největší rychlost v úhlu. Těmato dvěma okolnostmi vysvětlují se i pochodně i skvrny sluneční, jež jsou obyčejnými atmosferickými víry, jaké na naší zemi máme v cyklonech. Skvrny sluneční zpozorují se jen na okraji otáčejícího se slunci, ve středu plochy k nám obrácené zanikají. Na treptovské hvězdárně pozoroval koncem listopadu hvězdář Archenhold na východním kraji řadu 11 skvrn asi 120.000 kilometrů nejdelší rozlohy. Skvrnitost sluneční se tedy zase značně vzmáhá. Nejbližší maximum má nastati podle Newcomba r. 1903·78, tedy tento rok počátkem října.

Ruský fysik E. Rogovský podle zásad [illegible] plynů vypočítal pravděpodobné teploty jednotl[illegible] a slunce v průměru atmosfery a na povrchu tělesa. A tu [illegible] (nikoliv „effektivní“ čili zářivou) teplotu atmosfery sluneční [illegible] + 120.000° C. a povrchu slunečního na + 240.000° C. Teplota Merkura: atmosfery — 135° C. povrchu + 120° C. U Venuše: atmosfera — 110°, povrch + 45° C., u země průměrná teplota atmosfery — 100° C. povrch + 15° C., u měsíce — 140° a — 60° C., u Marsa — 135° a — 55° C.,

ostatní vnější planety má za žhavé ještě a tak čítá u Jupitra atmosféru + 920° a povrch + 2000° C., u Saturna + 220° a + 600° C., u Urana — 20° a + 120° C., u Neptuna + 20° a + 200° C.

Výpočty spoléhají na dvou hypothesách, které nemusí se shodovati s pravdou: že totiž dle Pouilleta teplota prostoru světového jest — 142° C. (teď ji přijímají na — 270° C.) a že zevnější planety za asteroidami jsou ještě ve stavu plynně žhavém.

Při posledním zatmění slunce pátrali někteří z hvězdářů po tom, zdaž skutečně možno zjistiti nějakou intramerkuriální planetu, to jest oběžnici, jež by slunci byla bližší než Merkur, a jež by pro nás nebyla jinak viditelnou, proto že leskem slunce jest oslněna; při zatmění slunce by však v temném prostoru přece vynikla. A tu sděluje Perrine, že neshledal nic takového, aspoň ne nějakou oběžnici, jež by měla aspoň 120 km. průměru.

Teplotu, již nám hvězdy vysílají, měřil minulá léta E. F. Nichols, americký astrofysik, a to tak jemným přístrojem měrným, že zvěstoval ještě při měrné svíčce na vzdálenost 3·4 km. úchylku 0·1 milimetru (s koncetrovanými paprsky). Podle tohoto přístroje Nichols vypočítal se zřetelem na pohlcení tepla vzduchem, že vysílá Jupiter 2·38 stomiliontin tepla takové měrné svíčky; Saturn 0·37 stomiliontin, a jasné hvězdy stálice Arktur 1.14 stomiliontin a Vega 0·51 stomiliontin.

Ředitel hvězdárny pařížské, Loewy, předložil francouzské akademii věd první svazek fotografického katalogu nebes. Tento katalog bude obsahovati, až bude ukončen, 22.054 listů, na nichž bude zobrazeno na 30 milionů hvězd.

V noci 4. listopadu 1902 objevil opět heidelbergský astronom Wolf, známý specialista v nalézání asteroidů, čtyry nové malé oběžnice. Od té doby, co se užívá methody Wolfovy, objeveno bylo každoročně na 20 posud neznámých asteroidů.

Rychlost X paprsků měřil velice důmyslným přístrojem francouzský fysik R. Bloudlot; spíše jen srovnával rychlost jejich se známou rychlostí proudu elektrického (Hertzových vln) a světla. Pokusem dokázáno, že rychlost těchto tmavých paprsků je stejná, jako rychlost elektřiny a světla ve volném prostoru.

V Paříži byl 21. října t. r. v Panthéonu za předsednictví Kamilla Flammariona obnoven světoznámý pokus s kývadlem Foucaultovým na důkaz, že se země otáčí. Od toho dne bylo pak obecenstvo každodenně od 10—3 hodin připouštěno, aby se na pokus ten podívalo. Veřejné přednášky o té věci byly konány každou neděli a čtvrtek.

G. Bertrand nedávno dokázal četnými pokusy, že arsenik se nalézá ve složení těla zvířat divokých a mořských. Armand Gautier již dříve upozornil na přítomnost tohoto metalloidu ve zvířatech domácích a pozemních.

Velmi četné pokusy dějí se v poslední době od biologů, aby se dokázal způsob života v zárodcích, čekajícího na příznivou dobu vyklíčení či líhnutí. Jest to jakýsi utajený život, jenž spočívá v klu semene, v zárodku vaječném. A tento život musí se přece nějak jeviti

jako každý jiný život: to jest musí se udržovati výměnou látek a dýcháním, čili vnitřní produkcí tepelnou a vnitřní změnou chemickou. A skutečně takové dýchání konstatováno u zrnek a semen ať jsou v jakémkoliv položení. I semena docela od vzduchu odloučena dýchají, vnitřním rozkladem uhlohydratů, vybavujíce si tím kyslík z nejbližšího okolí, z vlastní živné zásoby. Také ve vejci děje se neustálá chemická proměna způsobená dýcháním zárodku. Velmi neblaze působí alkohol na život zárodků v semenech. S malou dávkou alkoholu ještě se udrží při klíčivosti (při životě), ale větší dávky a delší močení v alkoholu zabíjí život klíčku úplně.

Dvé podivné domněnky splétají se v nezvěstných dobách dávno uplynulé minulosti lidstva: bylo starší lidstvo ohromné postavy, či bylo to lidstvo trpasličí? Pozůstatky nalezené ve vykopaninách z dob starodávných ukazují tři typy lidské postavy: obyčejné lidi, ohromné lidi a malé lidi. Ohromné kostry až dvousáhové výšky dosahující kladou se obyčejně do nejdávnější minulosti ještě před tak zvaného diluvialního člověka, jenž byl výšky přiměřené dnešku: tak ona kostra ženy vloni v Americe sev. objevená, tak i nedávný objev v Haliči (ač-li zaručený!?) u Mościsk, kdež vykopáno 19 mohyl z doby neolithické s kostrami hlavou k severu položenými, ploských čel a velikých silných čelistí, z nichž některé kostry měly délky až 2·70 *m*. Velmi časté jsou však objevy — a to z dob nedávných — koster malých, trpasličích. A tu uchytila se pravděpodobná domněnka, že před dnešním vysokým plemenem evropským obývalo severozápadní země evropské plemeno malé, trpasličí.

Trpasličí otázkou zabýval se tento rok několikrát obšírněji německý list „Globus“ (čís. 17, 21 LXXXI sv. a 7, 16 LXXXII sv.). Tak v historické tradici sleduje zprávy o trpaslících edinburský professor D. Mac-Ritchie. Norští plavci z 11. a pozdějších století sdělují o trpaslících „skraelinger“ zvaných od nich v nynějším Gronsku. I dnes postavy jsou malé tito obyvatelé gronští, ale přece už větší poněkud, než jak u trpaslíků viděti, křížením asi s Dany a Nory. V Americe máme zprávy ze století 17. a pozdějších o trpasličích národech na řece Amazoně („Guayazis“ a „Cauanas“ zvaných). Ještě v minulém 19. století v jižní Americe v nejzazších brasilských horách trpaslíci pozorováni byli. V Evropě nálezy z doby neolitické obyčejně objevují už obě rasy pomíchány: vysoké plémě i plémě drobné. Tu však nedávno nenadále objeveny pozůstatky trpasličích koster ve Slezsku — nejzáze na východ, dosud známy byly objevy ze Švycar a Francie — a to ještě třeba je přičísti už až dobám pozdním: 9. století, tedy době, kdy ve Slezsku už Slované sídleli. Tak aspoň professor vratislavský Thilenius v „Globu“ dokazuje z pozůstatků v museu chovaných. Postavy jsou výšky 142·9—152·3 cm. Není na kostrách pozorovati žádné zrůdnosti nebo pathologické příčiny (nemoci), která by je byla ve vzrostu zadržela. Slezské nálezy ze tří míst klade Thilenius do tří dob, první (Rotschloss) do začátku periody bronzové, druhý (Jordansmühl) do římské doby a třetí (Svánovice) do slovanské doby. Nálezy podobné v Porýní

a ve Francii patřily vesměs dobám starším, neolithickým a tu už rasy jsou pomíchány; starší slezské nálezy však objeveny čisté samy pro sebe. Zdá se tedy, že ve východnějších částech Evropy, a čím dál více na sever, tím déle se malé plémě udrželo.

Ritchie připomíná ostatně pověsti a pohádky u všech národů evropských bez výjimky, vztahující se na lidi malé, trpasličí, podzemní mužíky. Zajisté, že plémě toto všichni evropští národové zastihli ještě, vytlačili je do hor a pustých míst, z části se s ním pomíchali, z části je vyhubili, ostatek nepříznivými podmínkami vymřel sám. Ritchie má za to, že i Hunové patřili k malému plemeni, jakož vůbec Čuchonci a Laponci severní Evropy k němu přičítáni.

Basilejský professor J. Kollmann o též záhadě malého plemene praví (81 : 21): Jako v celémději stvoření vidime, že malá zvířata vznikají před velkými, tak to bylo asi i při stvoření pokolení lidského. Nejdřív vystoupily na dějiště světové malé typy, a po nich přišly vysoké typy. Bude ještě mnoho námahy třeba, aby se tato přírodozpytná domněnka o pokolení lidském nezvratnými důvody doložila, ale každý nový objev zvětšuje její pravděpodobnost, jíž ani R. Virchow neodpíral (ač byl protivníkem vývoje člověka ze zvířete), neboť sám pracuje mnoho o prozkoumání zbytků asijských a polyneských ras trpasličích vyslovil se: „Člověk si dobře může představiti, že lidé původně byli malí a že teprv během mnoha pokolení vyrostli ve vysoké formy.“

O vymírání malého trpasličího plemene Laponců sdělil nedávno J. Göbel německému listu petrohradskému: Laponci ruští obmezeni sídlem už jen na poloostrov kolský. V roce 1890 napočítáno jich jen 1750 osob. Přes to, že sem tam kříží se s přistěhovalým obyvatelstvem finským, ruským, s námořníky evropskými, přece vymírání jejich rapidně pokračuje. Poměry, v nichž žijí ve svých dírách zemských, jsou zrovna hrozné. Přiměti je k vyššímu stupni života je zrovna nemožno. Obývají 25 vesniček, a ročně o 15 lidí asi celý kmen se zmenšuje. Roku 1860 ještě jich bylo 2200, teď r. 1900 sotva 1600 jich načítáno. Obývají však při tom zemi dvakrát tak velikou jako Čechy!

Zprávy národohospodářské.

Dosavadní neutěšený obraz z hospodářské planosti zákonodárné rozmnožen ještě novými rysy. předlohou cukerní a bezradným hospodářstvím finančním v zemských sněmech. Rozpočty tyto vzrůstají co rok velmi rychle a zdroje jejich příjmů zůstávají skoro tytéž. Přirážkové hospodářství založeno na daních, jež velmi pomalu rostou (daň domovní a výdělková) nebo vůbec nerostou (daň pozemková). A tu nezbývá od let nic jiného. než přirážky stále zvyšovat a zvyšovat. Proto už i země chápou se daní nejneoblíbenějších u občanstva, daní nepřímých, jako jsou zemské pivní a lihové (třebas nepřímo zemské) dávky. A nemožno vlastně ze správného hospodářského zájmu žádat po zemích. aby své výdaje obmezily, neboť tyto zemské výdaje jsou z nejproduktivnějších. na jaké vůbec poplatníci se skládají. Spíše by se mohlo žádat. aby stát snižoval své rozpočty nebo aspoň nezvyšoval neproduktivních. Ale ony naopak. tyto rostou víc nežli všechny ostatní: poplatnictvo co rok překvapováno novými požadavky vojenskými a nad to ještě kouzlí se před ním „růžové tuchy". že to není všecko, že „lepší" přijde!

Předloha o upravení cukerní otázky. jak ji cukerní konvence brusselská činí nutnou. podává pouze zatímní regulaci výroby, ale zároveň už je předzvěstí celé budoucnosti cukru u nás. Část opatření vyplývá přímo z povinností smlouvou brusselskou převzatých. část pak ze snahy domácí výrobě cukerní jiným než dosavadním způsobem přispěti. Z brusselské smlouvy plyne: snížení cla za čištěný cukr na 6 fr. (z 22) a na surový cukr na 5·5 fr. za 1 *q*. Zrušení vývozních premií. jež dosud obnášely ročně 18 milionu korun. se letos určuje naposledy a a zvyšuje na 21 milionů korun. ježto bude platno na 13 měsíců. Kartell cukrovarů a raffinerií na využitkování domácího trhu uzavřený po 1. září přestává jako protizákonný. Místo něho navrhuje se vládou jiná úprava výroby — kontigentování. Kontingent určen na rok 1903/4 na 2.770.340 *q* bílého cukru pro spotřebu rakouskou. na 860.660 *q* pro spotřebu uherskou a na 26.000 *q* pro spotřebu okkupovaných zemí. Tímto kontingentem zajištěna třetina dosavadní cukerní výroby. Zajištěna tím také na budoucnost třetina osevu řepního za podmínek, jež ne-li hned první rok. tedy ještě budoucí léta utváří se snad lépe než jak jsou dnes. Rozdělení kontingentu mezi oběma polovicemi říše nadržuje Uhrám. jimž dává kontingent o 77.000 *q* větší než byl dosavadní průměrný konsum, tedy o 10% zvýšený, kdežto pro Rakousko je určený kontingent jen o 5% vyšší než dosavadní průměrná spotřeba. Toto plus kontingentu uherského nemá však tolikého významu, považí-li se, že cukr přestane býti volným zbožím, jež nesmí přecházeti přes hranice rakousko-uherské. podobně jako sůl a tabák dnes. Cukrovarů uherských jest 21 a dosud měly kontingentu kartellem určeného 564.000 *q*. Budoucně tedy smí každý uherský cukrovar vyrobit pro domácí spotřebu 41.000 *q* cukru, na rakouský každý cukrovar průměrně, ježto

jest jich 336, připadne jen 11.700 *q*. Tu ovšem jsou rakouské v nevýhodě jak u porovnání s dneškem, kdy uherským cukrovarům kartellem povoleno jen 26 800 *q* průměrné na jeden.

Vláda však neposkytla jak se očekávalo žádné daňové úlevy pro domácí cukerní spotřebu, jak navrhla německá a francouzská vláda. Ani těch 18 milionů korun, pro něž druhdy daň cukerní o 4 haléře zvýšena, neobráceno na snížení daně, nebo jinak na podporu výroby, ač na placení premií vývozních jich třeba nebude. Také ovšem snížení o 4 haléře by nic neznamenalo, přímé podpory výrobě pak jsou brusselskou smlouvou vyloučeny. Cukr tedy oblacini budoucím podzimem jen o zisk kartellový a o rozdíl cla mezi 22 a 6 franky, tedy snad 20 až 30 korun na 1 *q*.

Řepařství našich českých zemí, které druhdy drobný výnos přinášelo, čeká doba omezení a úbytku. Na vývoz nebude možno vyrobiti už leda polovici dnešní výroby vývozní. A to jen v příznivých letech. Vývoz však nebude se díti tak pod cenou jako dnes. Má se za to, že za nějaký rok ceny cukru se povznesou, ač-li výroba třtinového cukru, pro nějž bruselská konference uzavřena, příliš se nerozmůže a nezdokonalí. S lácí cukru třtinového výroba řepného cukru konkurovati nemůže. Konkurrence ta jest však ještě v daleké budoucnosti. Možno tedy očekávati, že pro dvě třetiny dosavadního průměrného osevu nastanou po málo letech příznivější podmínky než jaké měl tři čtyry léta poslední. Zbývající třetinu řepařských polí možno vhodně obrátiti k jiné kultuře, neboť tolik jest věcí, jež Rakousko musí dovážeti a které by buď při zvýšené dokonalosti kultury, nebo zlepšením obchodu, po případě zvýšením celní ochrany, dobře se vyplácely doma pěstovány, že netřeba chovati obav, leda pro dobu přechodní. Ovšem zlá je doba přechodní, neboť ona hospodářsky seslabuje, ale snad i vzpruží k vydatnější snaživosti a pokrokovosti!

Ruská vláda dne 5. března 1902 rozeslala všem vládám na brusselské konvenci súčastněným protestní notu, v níž dovozovala, že na Rusko se nemohou vztahovat hrozby a poenalia ve smlouvě určené, poněvadž ruská „normirovka“ cukerní není žádnou utajenou premií: Stihati tudíž ruský cukr zvýšením cla není správno. Na notu onu odpověděla jen anglická vláda, jíž ostatně nejvíc se to týkalo. Prohlašuje v ní, že nepokládá to za porušení smlouvy obchodní, když na ruský cukr uvalí se zvláštní clo, premiím skrytým přiměřené. Návrh však ruského finančního ministra, aby se podobně jako s cukrem a cukerními kartelly zatočilo i s ostatní skartellovanou výrobou, pokládá anglická vláda pro dnešek neuskutečnitelným. Za tímto vyjádřením sledovala pak replika ruská a zase na ni pak odpověď anglická. Vláda ruská stála na svém, že v Rusku premií není, a že clo zvýšené bude považovat za hrubé porušení obchodních smluv. Anglická vláda v nové odpovědi své zase nijak nepokouší se vyvraceti ruské tvrzení, že normirovka není skrytou premií, ale za to navrhuje, aby tedy ruská vláda přistoupila k uzavření nové obchodní smlouvy, s níž by zvýšené clo cukerní nebylo v odporu. Tím způsobem Rusko následkům smlouvy brusselské

se nevyhne a dříve či později bude asi nuceno k ní přistoupiti, zvláště poroste-li produkce cukerní tak, jak dosud rostla. Letos zajisté přebytek výroby nad domácí spotřebu vzroste už na 25 mil. pudů čili 38% veškeré produkce letoší (66 mil. pudů).

Listy neruské píší o urputném boji, jaký se rozvinul mezi ministrem vitra Plehwe, činovnicko-konservativním strannikem, a ministrem financí Witte, liberalním svobodářem. Za rány v boji tom zasažené Wittemu, považuje se nedávné zřízení námořního obchodního oddělení, jež vyňato z pravomoci ministerstva financí a podřízeno přímo jednomu z velkoknížat. Jinou ránou jest odstoupení Kovalevského, sekčního šefa a pravé ruky ministrovy. Kovalevský, jeden z nejlepších pracovníků národohospodářských světového jména, postaven v čelo akce, jež zahájena vloni pod názvem „zvláštní ankety o nouzi hospodářství selského.“ Anketa tato, ač byla by svým obsahem patřila pod vedení ministra zemědělí, přece ponechána v ministerstvu financí. Bylať jedním z prostředků, přivésti co nejširší kruhy k slovu a vnésti do nich ducha sebevědomí a agitace. Ale přiznáváme, že úkol její byl asi poctivější a upřímnější, než jaký jí tím podkládají. Jeť opravdu mnoho těch běd v hospodářství selském na Rusi a komuž mají více ležeti na srdci než ministru financí!? Otázka kompetence a vedení ankety je tu zcela vedlejší, neboť obor ministerstva financí je tak rozsáhlý, že každá záležitost da se v něm projednávati. Ústřední sbor anketní zřídil místní komitety v guberniích a tyto komitéty měly by se radit jako o příčinách běd selských, tak i o prostředcích nápravy. Pole jednací bylo tudíž co nejširší a komitéty se zrovna lekly té svobody slova! Žádajíce o vymezení hranic jednacích, dostaly opět dovolení mluvit o všem, co spadá v obor věcí, jež s hospodářstvím souvisejí a vliv na ně mají. A tu mnohé komitéty skutečně využily své svobody co nejvíce. Některé žádaly zavedení všeobecného školního vyučování, rozšíření pravomoci zemstev, jiné zavedení řeči národní do škol (maloruské), a jeden dokonce žádal za zavedení ústavy, odpovědnosti ministrů a úřednictva parlamentu. Toto crimen komitétu voronéžského potrestáno ihned mocí policejní sesazením gubernatora, zatčením členů výborníků, sesazením ředitele ankety Kovalevského. Anketa možná přece jen dále bude prováděna, i kdyby konečně hned přetržena byla, sebrala už tolik materialu a tolik úsudků, že budoucí uprávcové hospodářských poměrů budou se na ni muset odvolávat.

V obou ministerstvech také mají různé názory o jednom ze starobylých a za pravé ruské pokládaných zřízení o „obščině“. Ministerstvo financí obščinu pokládá za největší překážku všeho rozvoje s „mirem“ a čím dřív padne, tím líp. V ministerstvě vnitra jako konservativním a jemu oddaných ostatních seskupili se obhájcové „obščiny“ selské. Ve „zvláštní anketě“ však skoro vesměs se vyslovováno proti obščině. Už proto musily se zdáti komitéty tyto podvratnými.

Hospodářský ruch v Rusku stojí stejně jako jinde ve znamení sdružování. Ač zakládání spolku vůbec spojeno s obtížnými

formalnostmi, přece vláda aspoň shora dává neustále pobídky k hospodářskému organisování. Ale i tu vychází impuls hlavně z ministerstev financí a zeměděli. Policejní úřady jsou vůbec všemu, i tomu hospodářskému spolčování nerady. Ale začínají povolovat. Z ministerstva vnitra dokonce jali se směle působit zakládání dělnických organisací veřejných proti tajné organisaci soc. demokratické. Nám Ruska vzdáleným vnucují se nejčastěji zprávy německých a jiných listu, židy obsluhovaných. Líčení všech persekucí a útisků bývá přepjaté. Ve většině případů není o nic horší než jinde. Kde je horší, tam jen všeobecný nízký stupeň kultury vedených i vedoucích je příčinou. Považíme-li pak ohromný počet židů a jiných živlů v Rusku a to vesměs nespokojených, netřeba už nic dále vykládati. Agitace tajná a co nejzuřivější vysvětluje se tím sama sebou. Také i ta hruza konservativních živlů před naprostou svobodou občanstva, vyznání a národu jest vysvětlitelna a — oprávněna!

Snahy rozhodujících kruhů pomoci svým způsobem jsou upřímny a sotva kde v kterém státě se tolik rad jedná a navrhuje o všemožných nápravách všelikých poměrů hospodářských i občanských — sotva kde také tak často ústavy a zákony stále novým proudům a směrům přizpůsobují. Přes to přese všecko toto vnitřní vření snad silným a mocným rozvojem hospodářsko-kulturním bude přerušeno samo sebou. Nějaký ústřední parlament jest pro Rusko nonsens. Vyvinují se věci také jiným směrem: k autonomii jednotlivých krajů. A tu konservativní živly zase lépe vidí, než centralisační liberalismus. Už dnes přes ohromnou agendu a kompetenci centralních úřadů, Rusko je spojením několika více méně autonomních skupin (Polsko, nezemské gubernie západní a jižní, Donská oblasť, Kavkaz, Finsko, střední Asie, Sibiř vlastní západní, Přiamuří), to vše jinak řízeno a samovládnými skoro guvernery spravováno, než vlastní Rus — s guberniemi zemskými, jejichž zemstva stále větší kompetence se dožadují a i dnes ji širší mají než-li sněmy rakouských zemí!

Státní hospodářství dvou slovanských států balkanských kolísá od deficitu k deficitu. Žádný z celé řady roků posledních, ať v rozpočtu dělány úspory jakékoliv, neskončil bez deficitu. A tak z drahých a běžných dluhů státy ty nevybředají. Bulharsko sjednotivši opět běžné dluhy nahromaděné za několik let, poněkud se vybavilo z finanční krise, huře je se Srbskem, jehož výpujčka stále se kartí. Příčinou deficitu jsou předně výdaje nad sílu (na vojsko, úrokové břímě, úřednictvo), zadruhé neurovnanost bernictví, takže nikdy nesejde se, co předepsáno, a nedoplatky se musejí velmi zhusta odpisovat. Neupravenost bernictví v mladých státech těchto zaviněna ani ne tak nepoctivostí nebo zpronevěrami úřednictva, jako spíše neumělostí a slabostí, na neplatící dolehnouti v pravý čas. Stranické hospodaření vlád má největší vinu veškeré té státní zbědovanosti. Proto v Srbsku stále se opětují pokusy s vládami nad stranami, v Bulharsku pak povolána k vládě strana hospodářského pokroku, jež ze všech dosavadních zdá se nejpoctivěji pracovati a popřává také svobody všem i cizím

stranníkům. Vedle snah o zaštípení průmyslových závodů v zemi, oba státy nespouštějí se zřetele hlavní výroby — zemědělské, všemožná opatření ze západu přinášejíce na půdu svou.

Srbsko hlavně vymaniti se usiluje ze závislosti na rak.-uherském sprostředkovatelství všech koupí a prodejů — veškeré své tržby. Snahy tyto korunovány už mnohým úspěchem. Nedávno pak hospodářský spisovatel a dobrý znalec tržních poměrů evropských Božidar Nikašinović v Bělehradě důtklivě nabádal obchodnictvo srbské k tomu, aby vůbec volilo si nové cesty na západ — ne přes Rakousko, ale přes Turecko a Soluň. Jakkoliv cesta ta dnes nezvyklou, ale výhodnou může býti, zvláště když Srbsko ji opanuje hojností vývozu (aspoň 40 vagonů v pěti dnech). Srbsko tudy nejlaciněji a nejvýhodněji vyvážeti může a učiniti přístav soluňský srbským, na sobě závislým: politický i hospodářský úspěch v jednom. Důvody Nikašinovićovy v mnohém jsou velmi přesvědčivé.

Hlavní úloha hospodářství v Německu, jež mysli už po tři léta zrovna fascinovala, rázem dovršena: parlamentárním násilím projednána vládní předloha celní zkrácenou cestou jednací a schválena ve smyslu vládním. Německo, ač mělo těžkostí navaleno nejvíc, neboť tam protivy se nejbouřlivěji střetly, stojí nejdřív připraveno. Celní a obchodní plány hýbají nejmocněji ze všech otázek i Anglií: tu jsou to snahy o připojení co nejužší vlastních kolonií, o utvoření z nich a z mateřské země jednoho hospodářského tělesa. Ale přes veškeru diplomatickou zručnost Chamberlainovu, nepodařilo se na nedávné konferenci kolonií sjednotiti je a zvláštnosti z nich setříti. Autonomie hospodářská, jíž kolonie jsou obdařeny, ceněna jimi velmi vysoko a ani vůči mateřské zemi s ní nespouštějí. Tak vymoženo leda pro Anglii clo snížené: v Kanadě o 33⅓%, na Novém Sélandě o 10%, v Kapsku a Natálu o 25%, v Austrálských státech o nestejnou a neurčitou zatím částku. Osady zmíněné jsou na rozdíl od mateřské země státy velmi ochranářskými. Hotovy by byly ochranu svou vůči mateřské zemi zrušiti jen tehdy, kdyby Anglie před ostatním světem se uzavřela a jen jim poskytla výhody bezcelnosti. A toho ona za dnešního systemu „svobodné tržby“ nemůže.

Při letošním otevření skotské university St. Andrews, štědře obdařené americkým milionařem Andrew Carnegiem, měl Carnegie jako rektor její řeč, v níž vylíčoval hospodářské prvenství Ameriky a příčiny úpadku evropského, radil zároveň jak Evropa (Anglie) znovu by se mohla ne-li k bývalé přednosti, aspoň k rovnosti s novým světem vyšinouti. Leč Carnegie objevil se tu sice jako velebitel americké povýšenosti, ale ne jako důkladný národohospodář a ještě méně politik. Radí Evropě tutéž konsolidaci a sjednocení průmyslových odvětví a státních celků jakou má Amerika v Unii. V Evropě středem této jednoty by prý mělo býti Německo s rázným císařem Vilémem v čele! Evropské státy dnes vypadají jako trpaslíci vedle ohromné americké Unie: nesjednotí-li se, budou jejím rozmachem jeden po druhém udolány velmi snadno. Jen Rusko se dovede proti Americe

udržeti a uzavříti, majíc na svém ohromném prostranství a ve svých massách lidstva sílu poměrně stejnou, ač ne i touže zkušenost a praktickou dovednost a zapracovanost co Amerika.

Zcela jiný obraz vidí však z dnešního průmyslového rozmachu Americké Unie vyzírati velmi dukladný a zkušený národohospodář F. Vanderlin, jenž nedávno na banketě jisté obchodní komory se vyslovil, že Spojené Státy spějí k velikému popraskuu finančně-průmyslovému. Vše je tu nepřirozeně nadmuto a nastrčeno. Za posledních šest let produkce zemědělská vyrostla o celý tisíc mil. dollarů v ceně. V průmyslu stále bylo dosti práce a mzdy vstoupaly. Všeobecné zvýšení blahobytu a rozhojnění příjmu objevilo se i na vkladech v nár. banky, r. 1896 uloženo v nich 1600 mil. dollarů, r. 1902 však 3200 mil. dollarů. Přebytek vývozu nad dovozem došel až do 600 mil. dollarů ročně. Evropa za jediný rok dovezla do Ameriky 105 mil. dol. zlata — jako splátku. Průmysl zvýšil svůj výdělek na cizích tržištích ze 200 na 400 mil. dol. ročně. Evropa zalekla takovýmto obratem před třemi lety svolávala se k společné obraně. — Ale přes to přese vše praví Vanderlin, poslední rok viděl jsem v Evropě, že se přestali báti Ameriky, naopak, bojím se, že po tolika chvalozpěvech na nekonečný rozmach a rozvoj, tuší už v Evropě náš brzký úpadek. Dovoz do Ameriky už se zvyšuje, Amerika tedy zase víc utrácí, a přes všecky sumy na světovém tržišti nashromážděné cítí nedostatek peněz. Vývoz průmyslových výrobků letos už poklesl. V bankách a peněžních závodech amerických vklady za tři leta poslední vzrostly o 4000 mil. dolarů, ale záložní fondy těchto ústavů nevzrostly — to jest, proti r. 1899 ty nové vklady visí ve vzduchu. Stalo se to tak, že dřívější soukromé majetky proměněny v akciové, konsolidacemi závodů nahrnulo se do bank veřejného — akciového majetku, papírů a obligací. Závody rozšiřovány, práce ruční nahrazována strojovou, ohromné investice učiněny a to všecko objevilo se jako veliké plus vkladů, veliké plus bohatství, jímž není. Je to všecko jen fiktivni přírůstek. Tento přírůstek však přece žádá zvýšeného zúrokování; pokládá se za vložený kapitál. Kdyby kapitál vkládaný rovnal se jen ročnímu duchodu, dobře by bylo, ukládali bychom svoje, ale on převyšuje tento důchod a to znači, že ukládáme už pro sebe na svůj nový duchod i kapitál budoucích pokolení a to je nezdravé. Má to za následek zvýšení cen všeho zboží; od r. 1897 podražilo vše ve Spojených státech o 50 až 80 procent. S cenami zboží vstoupply zase i ceny akcií a tu z Evropy naplynulo do Spojených Států akcií amerických prumyslových, jež Evropa za výhodné ceny odbyla. Ale fondový dluh (v akc. papírech) byl pro Spojené Státy výhodnější než-li nynější peněžný běžný dluh, který vzrostl až na 300 dol. ročních rent.

Tak konec koncú Amerika svým rozmachem došla tohoto výsledku: ceny sboží stoupají a dovoz zboží cizího stává se výnosným, tržní přebytek ten ztravuje se tím, že závodní papíry z Evropy se vracejí do Ameriky, banky přejímají ohromná břemena krátkolhůtových úvěrů, zlato uniká znovu z Ameriky, banky nemají dostatečných reserv

— to vše je předzvěstí ne sic nutné, ale možné veliké finančně průmyslové katastrofy. —

Tedy i za tak abnormálních poměrů — nastává v brzku přirozené vyrovnání hospodářských maxim a minim. Vždy jeden kraj závisí na druhém a nebohatne ani nechudne jeden sám pro sebe, ale účastní se všecky třebas pozdě a pozvolna ve všeobecném vývoji. Kdo náhle pravidelnou cirkulaci hodnot přeruší — odraz smrštěného proudu sám pak nejdřív ucítí.

Školství.

Zákon školský dosud platný vytkl škole obecné za cíl nábožensko-mravní výchov dítek a každý učitel přísahou služební se zavazuje platný zákon zachovávati a svědomitě plniti veškeré povinnosti z toho plynoucí. Je tedy jasno a nesporno, že učitel z povinnosti přísahou jsa vázán má svědomitě všechno vykonati, což nutno a potřebno je, má-li škola úkol svrchu naznačený splniti, má-li nábožensky mravně vychovávati. Proto přímým porušením služební přísahy je každý čin, jímž nábožensko mravní výchov buď vůbec se znemožňuje anebo znesnadňuje. A takovým činem zajisté bylo by, kdyby učitel uposlechl pokynů nedávno v organu ústředního spolku moravských učitelů uveřejněných, kdež se prohlašuje za „klerikalismus“ všechno, což věřící křesťan a povinností náboženských dbalý učitel konati má. Vždyť přece i laik ví, že nejmohutnějším prostředkem vychovatelským je příklad. A nazývá-li „Věstník“ „klerikalismem“, když učitel svěřence předchází dobrým příkladem, a kárá, když se žáky koná povinnosti náboženské a tím plní přísahu, pak žádá nejen zanedbávání nejúčinnějších zásad vychovatelských, nýbrž vybízí přímo k proněvěře.

Projev uveřejněný ve „Věstníku“, jímž učitelstvu se takměř za příkaz stavovské cti ukládá hrubé zanedbávání povinností náboženských, není „proticlerikalním“ projevem, nýbrž výpadem je protináboženským tak hrubého zrna, že nemůže zůstati bez důsledků.

Když se přijímání svátostí prohlašuje za servilnost, účastenství učitele při církevních obřadech na Hromnice, Květnou neděli, je „Věstníku“ symbolem otroctví, když takové posvátné výkony prohlašují se za ponížení a hanbu, pak projev „Věstníku“ není jenom „proti-klerikalním“ útokem, nýbrž je důkazem, že část učitelstva zabředla do proudů protikřesťanských, ba přímo atheistických. Ne o klerikalismus, nýbrž o atheismus jedná se a tu je pochopitelno, když i z kruhu ne právě „klerikalních“ se ozývají hlasy, že takovému protináboženskému řádění třeba učiniti konec. Zmíněný projev není známkou pokročilosti, ani dokladem osvícenosti, nýbrž důkazem úplného poklesnutí náboženského a tudíž dokladem, že učitelé takového smýšlení nemají vůbec

způsobilosti vychovávati mládež nábožensky mravně. Učitel podle ideálu „Věstníku" do školy obecné vůbec nepatří, proto že tam není možný ani podle platných zákonů školských. Takovými projevy učitelstvo nezíská přátel a škole nepřibude příznivců, neboť pro čirý atheismus u nás přece jenom není půdy.

Kterak u nás dosud nechápeme ceny škol odborných, o tom poučuje nejlépe výkaz nezadaných stipendií na školách hospodářských. Na Moravě zřízeno 410 stipendií pro žáky hospodářských škol středních, rolnických a zimních. Z těch 140 nemohlo býti vůbec zadáno. Na středních hospodářských školách z 38 zadáno jenom 25; na rolnických ze 203 neobsazeno 146 stipendií a na zimních ze 179 stipendií nezadáno 90.

Za to šíří a ujímají se na Moravě školy měšťanské. Máme již 80 měšťanských škol českých s 9626 žáky a 65 německých s 9275 žáky. Škola měšťanská připadá na 21.600 českých a na 10.376 německých obyvatelů. Kdybychom podle toho měli dohoniti Němce, potřebovali bychom na českých školách třikráte více žáků než máme. Abychom byli s Němci ve stejné výši, bylo by třeba zříditi ještě 25 českých a zrušiti 30 německých škol měšťanských. Z toho patrno, že třeba nám ještě mnoho doháněti, chceme-li se vyrovnati Němcům.

V Kroměříži máme tedy první školu mlékařskou, zřízenou nákladem 300.000 K. Je to první škola v Rakousku. Zajímavé je, že podobnou školu zřizují Rusi v Kurganě na Sibiři západní. Jakož vůbec ruská vláda školství hospodářskému věnuje mimořádnou pozornost. V rozpočtu na rok 1903 zařadila půl milionu rublů na podpory nově zřízených nižších škol hospodářských a dovolila vyšším školám, že mohou přijímati řádné posluchačky, kteréž vláda hodlá zaměstnávati v hospodářských oborech státní správy. Také zemstva pilně zřizují hospodářské školy. Příštím rokem bude otevřeno 50 nových škol. Podle toho není „zpátečnictví" ruské tak hrozné, jak nám je malují židovští novináři.

Vysvědčení škol obecných a měšťanských zase obohaceno novou známkou. Ministerstvo kultu a vyučování nařídilo, aby příště klasifikována byla též zevnější úprava žákovských prací a na příslušných zprávách i vysvědčeních byly známky o postupu: velmi úhledně, úhledně, méně úhledně a neúhledně.

Absolventi vyšších průmyslových škol snaží se uhájiti právo na titul inženýrský. Dne 7. a 8. prosince konali ve Vídni sjezd a usnesli se žádati, aby vyšší školy průmyslové obdržely příhodnější rozvrh, absolventi aby mohli býti řádnými posluchači na technice a každý absolvent po čtyrleté praxi směl užívati názvu inženýr.

Učitelstvo v Čechách nasazuje všechny páky, aby sněmem schválený zákon o úpravě služného 1. lednem 1903 nabyl platnosti. Vláda, jak známo, dosud zákona nepředložila k sankci a podle řeči ministra Dr. Koerbera ku schválení předložiti nehodlá proto, že sněm přijal vyšší daň z piva, než vláda navrhla. V Čechách mají ohromný schodek,

aby vydaje s úpravou služného spojené mohly býti uhraženy, schválil sněm, že má býti vybírána zemská daň z piva, a sice 2 K z hl. Nyní však vychází na jevo, že vláda také měla zálusk na podobnou daň a proto schválení zákonu oddaluje. Z toho je v Čechách pochopitelné a odůvodněné rozechvění mezi učitelstvem. Zcela vážně se mluví o stávce učitelstva. Křivda spáchaná nedá se odčiniti sebe ostřejšími výnosy, jimiž nařizuje se školským úřadům ostřejší dozor na projevy učitelstva právem nespokojeného.

Časovou opravu schválila zemská školní rada štyrská. Přijala totiž návrh, aby příště z tabelí služebních vypuštěna byla rubrika: „politické chování učitelů“. Také rubrika: „mravní chování“ příště odpadne a budou obě rubriky nahraženy novou rubrikou: „chování mimoškolní“.

Mezinárodní sjezd studentský v Pešti chystaný byl odložen, vlastně odřeknut. Maďaři se obávali, že by slovanští studenti vyložili druhům zahraničním, jaká je ta „uherská“ svoboda, proto sjezd znemožnili.

Z říše nelásky a násilností zase dochází zpráva žalostná. V Poznani úřady zavřely polskou ochranovnu, v níž polské dámy v době mimoškolní dohlížely na chudé dítky domácí péče nemající. Pomahaly ubožákům pracovati úlohy a opatřovaly dětem teplé večeře. Za to vláda ochotně dovolila zříditi židovskou ochranovnu, v níž děti se učí hebrejskému jazyku, aniž by úřady si osobovaly nějaký dozor. Židovská ochranovna zřízena nedaleko zrušené polské ochranovny a sice hned po zrušení polské. Ochranovnu židovskou zřídila židovská lože svobodných zednářů.

V senatě pařížském předložil ministr osvěty nový zákon, jímž sice i nadále dovoluje se kněžím světským vyučovati na školách středních, ale jenom tenkráte, když se jako učitelé laici vykáží příslušnými státními zkouškami. Nový zákon školní zavádí obligatorní státní dozor, a to i na obsah učiva a předpisuje, že nesmí býti učitelem na škole střední i když je soukromá, kdo nemá státní zkoušky a akademické hodnosti licenciata. Kromě toho každý ředitel i učitel musí učiniti slavné prohlášení, že není členem kongregace nepotvrzené. Patrně míří návrh výhradně proti řádovým školám. Francouzští radikalové však žádají, aby duchovní osoby vůbec byly vyloučeny z úřadu učitelského. V tom smyslu též vláda učinila usnesení, že nepotvrdí vůbec žádné duchovní kongregace, kteráž se zabývá vyučováním na školách obecných.

Ve Švýcařích měli **všeobecné hlasování o škole.** Bylť podán ná[illegible] ústavy, podle kteréhož má ze společných příjmů kantonům [illegible] na podpora na školství, kteréž tam je samosprávné a v [illegible] kantoně zřízené podle potřeb kraje a přání lidu. Návrh 250.000 proti 78.000 hlasům schválen a do ústavy vloženo ustanovení, že soustátí má kantonům udělovati přiměřenou podporu na vydržování školství. Vláda ústřední bude tedy příště na školy asi dva miliony franků vypláceti kantonům.

Školství nanejvýš zubožené má Italie. Doma na školy není peněz. V některých místech je až 70% analfabetů, ačkoliv italské školství je úplně zbaveno „klerikalismu" a důsledně je řízeno v duchu „svobody". Za to na školy v Rakousku, ovšem jsou to italské školy na slovanském území v Přímoří, Dalmacii atd., do rozpočtu zařadila **italská vláda 400.000 lir.**

V Petrohradě letos ponejprv připuštěny studentky k závěrečným zkouškám na lékařské fakultě tamnější university. Státní zkoušky, a tím nárok na doktorát, 111 studentek s plným zdarem složilo.

Ve stolici jižní Rusi, staroslavném Kievě založeno pedagogické museum, v němž budou učitelstvu bezplatně přístupny učebné pomůcky, učebnice a pedagogická knihovna. Kdy podobné věci budou naše **veleměsta zařizovat?**

Katolický spolek školský v německých zemích rakouských znamenitě kvete. Má již 50.000 členů. Ročně přijímá 283.000 K, vydává 275.000 K. U nás o podobných organisacích dosud není ani **potuchy.**

V Berlíně založen spolek „Jugendschutz", kterýž vytkl si za úkol ochranu mládeže dospívající, zejména pokud se týká věcí sexuelních. Pruský ministr osvěty snahy spolku velmi chválí a podporuje.

Vojenství.

Zkušenosti expedice „Červeného kříže" v burské válce. Německo vypravilo roku 1899 několik oddílů „Červeného kříže" na bojiště, z nichž byli tři dr. Matthiolimu, štábnímu námořnímu lékaři, podřízeni. U oddílů těchto nacházelo se více zručných chirurgů a dobrých vojenských lékařů, z jejichžto zkušeností podáváme tyto úryvky. Pozorování vztahuje se k 1358 nemocným a raněným Burům: Tito byli vyzbrojeni opakovačkami systému Mauser, ráže 7 *mm* a znali využitkovati znamenitě svých zbraní, pálíce z zákopův a nepatrných úkrytu proti přesile anglické, vyzbrojené ručnicemi Lee-Metford ráže 7·7 *mm*. Z konstatovaných zranění připadá: do hlavy 14·2%, do krku 0·9%, do prsou 16·3%, do břicha 6%, horních končetin 22·7% a do dolních končetin 39·9%. — Počet padlých není možno přesně stanoviti, ale zjištěn aspoň poměr počtu padlých k počtu raněných v některých bojích. Poměr tento obnášel: u Magersfonteinu 1:2·3, u Ladysmitu a Colesbergu 1:2·3, na Tugele 1:4 u Burů a 1:4·7 u Angličanů. — Průměr obnáší asi 1:3. — Použití zhoubných střel „dum-dum" bylo dokázáno, ostatně pocítili Angličané sami jich účinky na sobě, po ukořistění značných muničních zásob Bury. Účinek granátů a bomb lyditových však nejeví se býti tak strašlivým, jak původně předpokládáno bylo. Toliko zjištěno, že došlo v četných případech

velkým tlakem vzduchu k přeražení páteře a k úplnému odtržení končetin. —

Prozkoumání Röntgenovými paprsky dokazuje, že delší duté kosti moderními projektily bývají roztříštěny, ale lehce srůstají, za to zmírá mnoho raněných, dostali-li střelu do páteře a do lebky. Z prvnějších zmírá 50%, z těchto 44·4%, kdežto z poraněných na končetinách zemřelo jen 0·5%. Při tom se nesmí zapomenouti, že nebylo prostředků k rychlému transportu raněných a tím zaviněno mnoho úmrtí.

Zbraněmi použitými v této válce usmrceno bylo více lidí, než kdy před tím zbraněmi starými, ale za to z raněných vyvázne jich mnohem více životem než za válek dřívějších

Zřizování srubů ve válce. Jak známo, bylo ve válce jihoafrické použito srubů, a mnohý si asi při tom myslel, že to prostředek nový, moderní, leč tomu tak není. Již v tažení proti škotským povstalcům 1745 dal vojvoda z Cumberlandu vystavěti řadu srubů na míli od sebe vzdálených a od Inverness po Inverary sahající. Podobné soustavy použil jeneral Dalrymple k potření vzbouřených Caribů a k zajištění anglických osadníků na sv. Vincentě (Západní Indie) roku 1772—1773.

Při dobytí Kavkazka r. 1813 počínali si Rusové podobně jako Angličané ve válce Burské! Voroncov zřídil tu poznenáhlu z dřevěných srubů pás, který povlovně užeji a užeji svíral domorodce, až se vzdali do posledního muže.

Tažení Monkovo v škotských horách 1754, podnik Cornwallisův v Jižní Karolině a Hocheův ve Vendée, francouzské operace v Alžíru a španělské na Kubě 1898 vykazují větší neb menší úspěchy s používáním srubů. V tom ohledu usilovali nejvíce Španělé, zřizujíce sruby na malé vzdálenosti od sebe a spojujíce je mezi sebou příkopy a náspy. Tyto příkopy slují „trocha".

Již roku 1868—1878, v čas kubánské revoluce, zřízen takový „trocha" mezi hustě rozestavenými sruby a sice za tím cílem, aby povstalci zatlačeni byli do jisté prostory na ostrově. Též Weyler používal „trochy" k rozdělení nepřátelských sil a k obemknutí Macea. Po celé čáře, kde vedla lesem, vymýtěny aleje v šíři 90—730 metrů a kol stromů po jedné straně napnuta drátěná síť s ostny, 1·20 metru vysoká. Sruby zbudovány jsou ze dřeva zevně sesíleného ještě přibitými odkorky. Na 460—730 metrů od sebe připadá jeden srub.

Snahou lorda Kitchenera bylo, zajistiti podobnými sruby jihoafrické dráhy a umožniti jich střežení menšími oddíly než dříve, čímž opět vyzískal víc mužstva pro taktickou ofensivu. Jak dalece úlohám těmto sruby dostály, uvažovali jsme již dříve na tomto místě.

Má-li sruby těmi zameziti přecházení nepřátelských oddílů, dlužno rozhodně mezi nimi zříditi celé pásmo překážek z drátu neb jiných a z toho vysvítá, že tento system pohltí strašné sumy. Anglické sruby stály dle velikosti 200—600 liber šterlinků a bylo jich na 5000.

Francie. Jako v jiných státech zaveden prvním listopadem nový cvičební řád vymítující ony pohyby a formace, které nemají pro

válku praktické ceny a zavádějící za to cvičení taková, jimiž se pohyblivost vojska a schopnost k manevrování zvyšuje. — K různým nehodám nové branné soustavy ve Francii náleží též nedostatek důstojnického dorostu a s tím souvisící doplňování tohoto sboru poddůstojníky. Byly totiž zavedeny na zkoušku kursy, v nichž se připravují intelligentnější poddůstojníci ku zkoušce důstojnické. Některé autority praví, že touto soustavou přivádí se velmi různorodé částky do sboru důstojnického a že by dosavadní duch pospolitosti v armádě tím trpěl. Jisto jest, že aspoň kvalita oněch poddůstojníků, kteří ku zkouškám připuštěni býti nemohou, v duševní úrovni se proti jiným státům nezlepší. — V novém předpise cvičebním pro francouzskou jízdu stojí: „Jízda se hodí k výkonům překvapujícím a využitkuje-li překvapení u nepřítele tasenou zbraní, může být jista úspěchem. Dalekonosné karabiny umožňují zase, aby do nepřátelských kolon nepořádek uvedla a je donutila k rozvinutí se. Po boku dělostřelectva hodí se dobře i k delší obraně.“ To vše zdá se být trochu optimistické. — Utvořil se spolek „Association du tir universitaire de France“ (střelecký universitní spolek), jenž jest ministerstvem války všemožně podporován. Odbývá svá cvičení na vojenských střelnicích a čítá mnoho důstojníků za členy.

Anglie. Z doby, kdy postavila Kanada několik tisíc mužů proti Burům do pole, datuje se ohromný zájem pro střelbu do terče v Kanadě. Každá ves má nyní svou střelnici, kde se buď z revolveru neb z ručnic Lee-Metford střílí za státní útraty. — Již od září zřizují se u všech pěších praporů místa pro jednoho „chiropodistu“ t. j. lékaře pro nohy. — Státní sekretář ministerstva války uvedl v dolní sněmovně, že stav milice obnášel 1. října 104.300 mužů krom 272.957 dobrovolníků.

Italie. „Italia militare e marina“, nejlepší odborný časopis vojenský pojednával v delší serii článků o „setníku, jeho postavení ve vojště;“ nyní končí svá pojednání slovy: „Vším možným způsobem jest nutno podporovati rozvoj rutiny, autority, samostatnosti a svéráznosti u velitelů setnin!“ Roberts zase uznává, že „setníci mají míti postavení co nejlepší se stanoviska mravního a materielního. Pluk, pozůstávající z dobrých setnin, byť i byl plukovnikem špatně veden, bude vždy dobrým.“ Názory tyto o velitelích setnin uznáváme i u nás za správné. — Z téhož pramene uveřejňuje „Naval and military record“ odsuzující kritiku o vlašském loďstvu. Z osmi „ničitelů I. tř.“ jsou 4 čtrnáct let a 1 třináct let staří. Z „ničitelů II. tř.“ (jest jich 94) jsou 4 na 110 tun a ostatní na 70 tun uhlí a dle stáří jen 2 z r. 1895, šest z r. 1894, jedenáct z r. 1893, dvacet z r. 1892, jeden z r. 1890, čtyrycet pět z r. 1888, šest z r. 1887 a tři z r. 1886. Z této imposantní flotily jsou prý jen dvě lodě k službě schopny a z 38 „ničitelů III. tř.“ jsou vůbec 2 lodě z roku 1882 a vše ostatní zastaralé, nejnovějšího datum 1888.

Ročník XX. Číslo 2.

HLÍDKA.

O právu osoby třetí z pojišťovací smlouvy na případ smrti.

Napsal c. k. soudní sekretář KONSTANTIN LÖFFLER. (O.)

Uznává-li se však, že obmyšlený ze smlouvy pojišťovací samé žádného nároku na pojištěný kapitál nenabývá, naopak že jedině jím nakládati může pojištěný, pak náleží právo ze smlouvy pojišťovací výhradně a jedině tomuto, je částí jeho jmění, neboť „jen o svém mohu libovolně disponovati", jak praví professor Hofmann ve svém pojednání „Lebensversicherungspolizzen" v „Jur. Blätter" 1882. Zejména okolnost, že pojištěný může nárok ze smlouvy pojišťovací jinému postoupiti, že jej může zastaviti a že věřitelé jeho mohou jej zabaviti, plyne, že nárok ten povstává a zůstává ve jmění jeho, neboť to, čeho nemám, nemohu postoupiti, nemohu zastaviti ani dobrovolně ani exekučně. (Tak i Becher l. c.)

To srovnává se též s hospodářským účelem životního pojišťování. Jak Onciul ve svém citovaném spise přesvědčivě vykládá, jest účelem smlouvy pojišťovací v první řadě spoření, a sice spoření zajištěné; k rozmnožení vlastního jmění a nikoliv ku zjednání prospěchu osobě třetí nese se úmysl pojištěného. Že prospěch osoby třetí nenáleží k podstatě smlouvy pojišťovací, plyne též z toho, že smlouvy takové zhusta uzavírají se nejen na případ smrti, nýbrž i na dožití, a že i při pravých smlouvách pojišťovacích na případ smrti velká část pojišťoven v novější době pojištěný kapitál nejen po smrti pojištěného, nýbrž i při dosažení nejvyššího pravděpodobného stáří (85. nebo 90. roku) splatným činí a tak přímo pojištěnému odvádí. Zde tedy vlastní prospěch pojištěného vstupuje do popředí. Jest povahou lidskou, že každý doufá,

že tohoto maximalního stáří dosáhne a pojištěného kapitálu bude moci užiti, a již tato přirozená naděje svědčí o tom, že pojištěný má předem svůj a pak teprve prospěch jiného na mysli. Avšak i tam, kde nárok na pojištěný kapitál stává se splatným jen úmrtím pojištěného, nelze říci, že tento nejednal ve vlastním prospěchu, neboť úmysl jeho směřuje přece jen k rozmnožení vlastního jmění, k udržení spořicí síly a k paralysování účinků, které by spořivost tu ohrožovati nebo zničiti mohly. (Tak Onciul.) Vědomí, že po mé smrti zůstane mé rodině jmění, kterého bych jí bez pojištění nemohl zanechati, patří zajisté ku světlým stránkám života, a konám-li něco, abych tohoto vědomí nabyl, jednám zajisté též ve vlastním zájmu! Avšak i po stránce čistě materielní jest nárok ze smlouvy pojišťovací částí jmění pojištěného, cenným předmětem, který může za svého živobytí zastavením nebo prodejem police, nebo vykonáním tak zv. koupě zpátečné[1]) ve vlastním prospěchu zužitkovati.

Nemá-li však tak zv. obmyšlený pouze ze smlouvy pojišťovací žádného nároku na pojištěný kapitál, zůstává-li tento naopak ve jmění pojištěného, jest pro otázku, komu patří po smrti pojištěného suma pojištěná, znění destinační klausule zcela lhostejným. Klausule ta má význam jen pro pojišťovnu, a sice v tom směru, komu má pojištěný kapitál vyplatiti, ježto jest pro ni znění smlouvy závazným. Je-li však určitá osoba legitimována peníze od pojišťovny přijati, nenásleduje z toho ještě, že vybrané peníze může si podržeti. O tom rozhodují zcela jiné okolnosti.

Ostatně nelze v obvyklém znění destinačních klausulí shledati podstatného rozdílu: je přece lhostejno, pojmenuje-li pojištěný obmyšleného jménem křticím a vlastním nebo nějakým příbuzenským označením, na př. „manželka, děti, zákonní dědicové“, nebo vztahem k nějaké zevnější okolnosti, jako jest na př. držení police. Rozdíl jest pouze v tom, že kdežto v té případnosti, když osoba obmyšleného jest jménem označena, legitimace k vybrání pojištěného kapitálu již předem touto okolností jest dána, dlužno při jiných označeních skutečnost, která dle úmyslu pojištěného má býti podkladem legitimace, teprve později zjistiti.

Že destinační klausule, ať je znění jakéhokoliv, sama o sobě není zdrojem práva na pojištěný kapitál, plyne též z toho, že v polici není nikdy udán právní důvod destinace (na př. darování, koupě, půjčka a p.). Pojišťovně je též úplně lhostejno, z jakého důvodu její spolukontrahent

[1]) T. j. pojištěný může po jisté řadě let od smlouvy odstoupiti a část svých premií zpět žádati (Rückkaufsrecht).

(pojištěný) do smlouvy pojišťovací toho neb onoho obmyšleného pojal. Nemáme u nás zákona, který by těmto abstraktním klausulím, pokud běží o poměr mezi pojištěným a obmyšleným, přikládal závaznou moc, jaký má na př. abstraktní závazek ze směnky a podobných papírů, při nichž dle positivního ustanovení zákona na právním důvodě slibu nezáleží.

Nelze též říci, že smlouva pojišťovací je smlouvou zvláštního druhu (sui generis), do které obmyšlený úmrtím pojištěného na jeho místo vstupuje; to byl by zvláštní převod práv na případ smrti (successe mortis causa), kterého však v této formě rakouské právo nezná.

Jak již opětně bylo řečeno, nemá obmyšlený z pouhé smlouvy pojišťovací žádného nároku na pojištěný kapitál, naopak jest police a nároky z ní plynoucí části jmění pojištěného. Je-li tomu tak, nemůže, dokud není specielního ustanovení zákona, nárok na pojištěný kapitál ze jmění pojištěného přejíti do jmění osoby druhé jiným způsobem, než které jsou dle platných zákonů při převodě pohledávek vůbec možné, tedy jen buď právním jednáním mezi živými (actem inter vivos) nebo právním jednáním na případ smrti (actem mortis causa).

Nejobyčejnějším právním jednáním mezi živými bude zde asi smlouva darovací (t. j. darovací postup pohledávky ze smlouvy pojišťovací), prodej, zastavení za poskytnutou zápůjčku a p. Ovšem bude při tom praktickým, aby pojištěný druhé straně odevzdal polici a dotyčný akt oznámil pojišťovně. O darování dlužno podotknouti, že rozeznáváme darování se skutečným odevzdáním darované věci a pouhý darovací slib. Dle plenissimarního rozhodnutí nejvyššího soudu ze dne 20. června 1899, č. 142 knihy judikatů, stačí v prvém případě k platnosti darování smlouvy, tedy i darovacího postupu práv ze smlouvy pojišťovací, odevzdání police a zpravení o tom pojišťovny; při pouhém slibu darovacím dlužno zříditi o darovací smlouvě notářský spis, má-li slib darovací býti platným. (Zák. ze dne 25. července 1874 č. 76 ř. z.) To platí též o darovací smlouvě na případ smrti. Rozumí se samo sebou, že takové darování jest dle všeobecných předpisů naříkatelným, t. j. že mu lze odporovati nepominutelnými dědici dle § 951 obč. z. neb i věřiteli, jsou-li tu podmínky odpůrčího zákona ze dne 16. března 1884 č. 36 ř. z. Kdyby obmyšlený již z pouhé pojišťovací smlouvy, tedy uzavřením jejím, nabýval práva na pojištěný kapitál, mohl by pojištěný cizími penězi nebo na úkor ostatních členů své rodiny ve prospěch jednotlivce nahromaditi jmění, na které by nikdo nemohl sáhnouti, poněvadž lhůty, na které jest naříkatelnost smlouvy vázána, jsou krátké, a věřitelé, ku kterým v širším smyslu zajisté jest počítati též dědice nepominutelné

(děti a rodiče) a stát ohledně převodních poplatků,[1]) přišli by v četných případech pozdě.

Také tato okolnost mluví pro neudržitelnost theorie, že obmyšlený pouhou smlouvou pojišťovací nabývá nějakých práv.

Jak již z počátku bylo naznačeno, není vyloučeno, že pojišťovací smlouva může býti platnou smlouvou ve prospěch osoby třetí, totiž v té případnosti, když pojištěný na základě zvláštní smlouvy mezi ním a obmyšleným uzavřené dá se v jeho prospěch pojistiti. Tu však jest pojišťovací smlouva pouhým plněním závazku prvého a obmyšlený může na dodržení tohoto plnění, tedy i na placení premií žalovati. Policí v jeho prospěch znějící není obmyšlený pouze oprávněn kapitál u pojišťovny vybrati, nýbrž i podržeti, ježto naň nabyl nároku na základě oné zvláštní úmluvy a smlouvy pojišťovací. Případ ten zajisté nezřídka se přihází; na př. stát nebo kdokoliv jiný poskytne svému úředníku zápůjčku a vymíní si, že tento se dá v jeho prospěch na obnos zapůjčený pojistiti, poněvadž neví, zdali dlužník jeho bude tak dlouho žíti, aby srážkami s platu mohl se učiniti zaplacena. Z opatrnosti dá si ovšem věřitel polici odevzdati, aby dlužník nijakým způsobem nemohl jí disponovati. V tomto jakož i ve všech ostatních případech, kde nárok na pojištěný kapitál převeden byl aktem inter vivos na obmyšleného, pozbývá pojištěný disposičního práva o polici, pojištěný kapitál vyloučen byl již za jeho života z jeho jmění a není tedy částí jeho pozůstalosti.

Nestalo-li se tak však za živobytí pojištěného, jest přechod nároku na pojištěný kapitál ze jmění jeho do jmění obmyšleného nebo vůbec osoby druhé jen dle práva dědického, poněvadž zustal až do smrti pojištěného v jeho jmění a tvoří tudíž část jeho pozůstalosti. Aby tedy v této době přešel do majetku osoby jiné, bude k tomu potřebí poslední vůle pojištěného (buď testamentu nebo kodicillu, nebo smlouvy dědické neb odkazní, kteréž však jsou možny jen mezi manžely a jen ve formě notářského spisu platny, nebo konečně posloupnosti zákonné, není-li tu ani posledního pořízení ani smlouvy dědické neb odkazní.

Pojmenování obmyšleného v polici jest i pro dědickou posloupnost úplně lhostejným, pojištěný může tak, jako to mohl učiniti akty inter vivos, též aktem mortis causa, na př. testamentem disponovati svým nárokem na pojištěný kapitál bez ohledu na to, že smlouva pojišťovací zní ve prospěch té neb oné osoby. Není-li tu ani posledního pořízení ani smlouvy dědické neb odkazní, připadá pojištěný kapitál tomu, kdo

[1]) Srv. *Becher* l. c.

obdrží ostatní pozůstalost, tudíž zákonným dědicům. Rozumí se samo sebou, že kapitál ten sdílí osudy ostatní pozůstalosti, že tedy i věřitelé zůstavitelovi naň exekuci vésti mohou.

Poněkud jinak je tomu dle německého občanského zákona ze dne 18. srpna 1896, který životní smlouvy pojišťovací prohlašuje výslovně za smlouvy osoby třetí,[1] čili, jak se tam praví, za smlouvy o „Leistung an einen Dritten“ a jenž v § 330 ustanovuje, že je-li v pojišťovací smlouvě vyminěno, že pojištěná suma osobě třetí má býti vyplacena, v pochybnosti za to míti jest, že tento třetí bezprostředně má nabýti práva zaplacení žádati.

Velmi podrobná ustanovení má osnova nového uherského zákona občanského o životních smlouvách pojišťovacích, které i tam výslovně prohlášeny jsou za smlouvy ve prospěch osob třetích. Stanoví totiž § 1027, že smlouvou, kterou se jedna strana vůči druhé straně (příjemci slibu) k nějakému plnění ve prospěch osoby třetí zaváže, obmyšlená třetí osoba bezprostředné práva nabývá, srovnává-li se to s projeveným nebo domnělým úmyslem stran. Úmysl takový dlužno předpokládati, ujedná-li příjemce slibu plnění ve prospěch osoby třetí za patrným účelem, aby se o ni postaral, tak zejména uzavře-li v jejím zájmu pojišťovací smlouvu (§ 1028). Pokud příjemce slibu nezpraví obmyšleného o smlouvě v jeho prospěch uzavřené a pokud tomu poměr mezi ním a obmyšleným není na závadu, může o právu pro obmyšleného volně disponovati (§ 1029) a může osobu obmyšleného třebas ještě v posledním pořízení změniti (§ 1031). Toho disposičního práva nelze však zabaviti a nepřechází též na dědice, pokud smlouva nic jiného neobsahuje.

Anglické právo zná životní smlouvy pojišťovací, z nichž obmyšlený ihned nezrušitelného práva nabývá; zvláštní zákon, tak zv. Married Women's Prosperty Act z roku 1882 stanoví totiž, jak Ehrenzweig v uvedeném spise str. 37 uvádí, že pojistil-li se jeden manžel ve prospěch druhého nebo svého dítěte, obmyšlenému již za živobytí pojištěného uzavřením smlouvy pevné právo přísluší, které ani disposicemi pojištěného ani exekučními úkony jeho věřitelů nemůže býti zkráceno.

Týž právní stav jest dle téhož autora v největší části amerických států.

V Rakousku takových zvláštních ustanovení zákonných nemáme a dlužno proto otázku, komu patří kapitál na případ smrti pojištěný,

[1] V německém občanském zákoně jsou smlouvy ve prospěch osob třetích výslovně uznány jako platné smlouvy, kdežto u nás jest otázka ta zřetelem k neúplným a nedosti jasným ustanovením zákona vůbec spornou.

řešiti dle platných zákonův, a to, myslím, jen způsobem shora naznačeným, totiž že označení obmyšleného v polici je samo sebou bezvýznamným a že pohledávka čili nárok na pojištěný kapitál jest jměním pojištěného a do jmění osoby druhé převedeno býti může jen tak, jako každé jiné právo.

Jak zjednodušiti a prohloubiti vyučování theologické?

JAN OLIVA. (Č. d.)

Učenci, kteří neměli apologetiky, přece jaksi cítili potřebu před vlastní dogmatikou o všem tom, co jsem tuto podotkl, se zmíniti. Činí tak v úvodě k dogmatice, který jim vzrostl na celou knihu, jako na př. Kuhnovi, Staudenmaierovi a j. Toto starší stanovisko jest posud u starších kněží, na apologetiku mnoho nedají. Za to u moderních učenců je to hlavní obor, jak viděti u dogmatiků Schanze, Schella a p. A to nové stanovisko jest jistě lepší. Hlavní boj s vědou světskou a s protestanty atd. vede se a povede se ještě více v apologetice, a sice právě v té části, pokud jest historickou, nejvíce.

Mohu snad nyní učiniti závěrek, že dokazováním definovaných dogmatů z písma a tradice kvalitativně nic nového nezískáme, vše to vlastně již každý ví nebo má vědět z apologetiky, která se všeobecné přednáší před dogmatikou, nanejvýš kvantitativní nějaký zisk by se ukázal.

Snad se nám to osvětlí tímto příkladem. Rozum má v sobě jisté pravdy, které se nemohou a nemusí dokazovat, axiomy. A něco podobného máme tuto. Co je v přirozeném rozum, to je v theologii neomylnost, a co je v přirozeném axioma, to je v nadpřirozeném dogma. Axioma předpokládá rozum, v rozumu má svůj základ bytování, v rozumu má svůj důkaz, ale samo se nedokazuje; právě tak dogma předpokládá neomylnost církve, v ní má příčinu své jsoucnosti, v ní má svůj důkaz, ale samo se nedokazuje. Nedokazuje se však ani v apologetice (tam patří neomylnost) jedno dogma po druhém, **nýbrž všechny najednou, sumárně, zásadně.** Jakmile řeknu slovo dogma, hned se mi jeho důkaz podává z neomylnosti církve. Máme tedy výsledek:

rozum — axiomata,
neomylnost — dogmata,

a vyjádřený vědami: noetika — logika, mathematika.
apologetika — dogmatika,

a po stránce historické máme v theologii: dějiny dogmatuv a ve filosofii: vědosloví (Fichteova „Wissenschaftslehre“.[1]) Dějiny dogmatů se opírají o apologetiku, ale přibližejí i k dogmatice; analogicky je s vědoslovím.

Nynější uspořádání, dle kterého při každém dogmatu zvláště se dokazuje jeho souhlasnost s písmem a tradicí, je zbytek z dřívějších dob, kdy apologetiky v našem smyslu ještě nebylo a funkci její zastávala dogmatika. Po usamostatnění nynější apologetiky mám za to, že se tak již díti nemá, nýbrž přijati stanovisko zde hájené a k ulehčení studia valně způsobilé.

Nadbytkem snad již chci tu ještě k obhájení jeho upozorniti, jak tomu jest ve vědách logicky spořádaných. Každá věda předpokládá jisté principy, kterých sama nedokazuje, nýbrž přebírá z jiné vědy jako dokázané. A to právě je zde. Dogmatika přebírá z apologetiky jako dokázanou věc, že neomylná církev při vyhlašování dogmatů dobře uvážila písmo a tradici a rozumově vědecky vše zpracovala. Nemusí tedy dogmatika zvláště při každém dogmatu důkaz dogmatický vésti, postačí jí úplně **jeden, všeobecný důkaz** pro to v apologetice. Vlastní a hlavní úlohou dogmatiky jest dogmata, která jako dokázaná přejala, systematicky zpracovati a logické důsledky z nich vyvozovati, aby tak celý system dogmatiky nynější byl jednotně zpracován. Tato činnost jest dále dotčena pod 2.

Náhled můj směřuje, jak vidno, k lepšímu, vědečtějšímu oddělení a zpracování apologetiky, dogmatiky a dějin dogmatův, aby při učení mnohé věci zbytečně se neopakovaly, naopak bez ublížení poznání zkrátily.

Namítne se však, že citáty ony z písma a tradice jsou k osvětlení dogmatův oněch. Ani to nemyslím. Kdyby byly skutečně tak jasnými, proč by povstávaly na základě jich bludy, které teprve církevní autorita musila zavrhnouti? Z toho nejlépe vidět, že ani písmo ani tradice nejsou tu průkaznými, nýbrž autorita církve. Autorita církve rozhodovala, kdy ani písma nebylo, jen tradice, a také ne úplná, totiž na sněmu apoštolů v Jerusalemě. Kdo nedá na autoritu církve v prohlášeném dogmatu, ten není katolíkem, kdyby jinak sebe více písma a tradice si vážil.

A důkaz z rozumu není také třeba zvláště uváděti, vždyť dogma jest, jak výše ukázáno, rozumový důsledek na základě pramenu

[1]) *Rabus*, Logik, 40, 334.

víry zhotovený, a k tomu ještě důsledek vyvozený z osvícení Ducha sv., tudíž důsledek neomylný. A to jest, jak všeobecně známo, nejhlavnější důvod, proč věříme dogmatu prohlášenému: církev tu byla pod přímým vlivem Ducha sv. a proto se nemohla mýliti ve výkladě písma a tradice. Nač tedy ještě něco dokazovati, co jest dokázáno nezvratně, božsky při svém původě? Mimo to mnohé t. zv. rozumové důkazy jsou vlastně jen pokusy učiniti dogma našemu myšlení přístupnější, nemají tedy ceny logické, ale pedagogické.

Když by však někdo přece myslil, že bez dokladů z písma a tradice se neobejde při tom, pak by musil uváděti nejen ty citáty, které jsou pro dogma, ale i ty, které jsou proti němu, a těch jest někdy dosť u Otců. Musil by je pak vyvracet, a tím by mu vzrostlo celé pojednání z oboru zvaného dějiny dogmat. Kdyby tak neučinil, byl by formalně neúplný. Vím ovšem dobře, že se tak namnoze děje, ale také často neděje a tím do celé nauky se přivádí nesouměrnost. Čím však by je vyvrátil? Písmem? tradicí? rozumem? Ani tím, ani tím, nýbrž jediné autoritou církve, neboť při písmu i tradici protivník mu snadno najde citáty úplně dogmatu, nauce odporující. Tak na př. proti dogmatu o neposkvrněném početí uvede sv. Tomáše Aqu. a jiné, proti křtu dětí uvede sv. Jeronyma: Primum docent omnes Gentes, deinde doctas intingunt aqua. Non enim potest fieri, ut corpus baptismi recipiat sacramentum, nisi ante anima fidei susceperit veritatem. (Breviar. feria sexta post Pascha.) Proto praví Max Huber S. J. v „Theologisch-praktische Quartalschrift" 1901, 340: „V dogmatice platí zásada, že není jednotlivý Otec církevní neomylný, nýbrž jen všichni dohromady v jednotném učení, a že nemusí býti každý výrok některého církevního Otce bludu prost, nýbrž jen ten, který se srovnává se všeobecným učením církve." Jsme tedy tam, odkud jsme vyšli. Církevní výrok rozhoduje a není třeba ho ještě dokazovati, neboť měl-li býti skutečně logicky dokázán, musil by se dokazovati veličinami rovnorodými sobě, tedy zase jen výroky neomylné církve, tedy v podstatě apologetikou. Komu by to vše nepostačilo, ten nechť uváží tato slova Christiana Pesche S. J. v „Zeitschrift für katholische Theologie" 1902, 274: „Je-li nějaké učení definicí všeobecného sněmu stanoveno, tu jest dějepisný rozbor o vývoji tohoto učení dogmaticky úplně bez významu co do důkazu o jeho správnosti. V ohledu apologetickém a mnohém jiném může býti takový dějepisný rozbor velice užitečný a zajímavý, na dogmatické ceně však nemůže nic přidati ani nic ubrati."

A kdyby někdo mermomocí chtěl míti důkazy z písma a tradice, postačí úplně jeden text, je-li jinak úplný, není třeba více textů hromaditi. Proč? Kdo věří, že písmo celé, totiž všechny jeho knihy a všechny jednotlivé pravdy náboženské v něm jsou inspirovány, tomu postačí úplně jedna taková pravda pro důkaz; nahromaděním podobných pravd se kvalitativně na důkaz nic nemění, jenom kvantitativně. Tak děje se všeobecně v dogmatikách, že k důkazu některého dogmatu uvádívá se více textů z písma stejně cenných. To jest jistě nadbytečné plýtvání časem a místem. Takový postup patří do biblické theologie, ale ne do dogmatiky. Pro dogmatiku jakožto vědu systematickou postačí úplně jeden zřejmý, průkazný citát, t. zv. loci classici. Tímto pravidlem, jistě odůvodněným, ušetří se v dogmatice mnoho zbytečného namáhání.

Opakuji, že vše, co předešlo, týká se dogmatu, článku definovaných, de fide. A mohu dodati, že i Egger sám někde dle toho se řídil, jako na př. 232 ad 3.

2 Jinak jest při věcech posud nedefinovaných, kde jest volnost náhledů. Tu musí autor mínění své dokázati z pramenů víry a z analogie věcí definovaných. Tu se již nepředpokládá autorita církve jako všeobecný důkaz provedený v apologetice, jak tomu bylo pod 1, tu jsme již na vlastním poli dogmatiky jakožto vědy.

Avšak i tu třeba dbáti, aby se zbytečně neplýtvalo místem a časem.

Především dlužno uvážiti, jakým postupem tu jíti zdali napřed písmo a pak tradici nebo opačně.

Myslím, že se dle našeho stanoviska jedině správně může počínati tradicí. Písmo jest jednou uzavřeno, ani ve formě se již nevyvíjí, tradice však se posud byť ne obsahem, tedy formou vyvíjí. A tu pak jest obyčejným zjevem, že ve vývoji postavím se na ten bod, ku kterému vývoj vůbec dospěl v tom okamžiku, co o tom uvažuji, a na základě tohoto stanoviska posuzuji věci minulé, tedy abych tak řekl uvažuji zpět proti proudu. Avšak i když bychom pohlíželi na věc geneticky, musíme počínati tradicí, neboť tradicí počala i církev, nepočala písmem. Dále jsou mnohé věci, kterých písmem nemohu důvodniti, ponévadž vůbec v něm nejsou, ale z tradice mohu oduvodniti každé církevní učení, a proto jest radno dáti na první místo to, co mně všude pomáhá při důkaze, tedy tradici, a ne to, co mne časem při důkaze opouští, tedy písmo. Konečně tradice byla napsána až po písmu, pokud nebyla v písmě.

Tradice a písmo jest materialní stránka důkazu, je tu však též formalní, rozumová činnost. Tato formalní činnost ve vývoji jest po-

slední, mohu zajisté teprve tehdy rozumovat věcně, když mám k tomu látku, předmět. Ve vývoji tedy rozumová činnost, celý postup, jak při práci měl bych si počínati, methoda, jest poslední, ale při skutečném systematickém zpracování jest první. Máme tedy postup: stránka formalní — methodický postup rozumový; stránka materialní — tradice a písmo. Tak si skutečně vede ve své dogmatice Einig. A to právem, neboť koncilia a papež jednají též tak, jak svědčí slova M. Cana:[1] „Concilium et Pontifex humana via incedunt, rationemque sequuntur, atque argumentando verum a falso discernunt." A dávají-li se usnesení jejich (dogmata) na první místo, analogicky soudím, že třeba rozumovou činnost dáti na první místo i v tom, co se theologicky chce dokázati.

Rozum dávali někteří i tak na první místo, že řekli, zdali a co rozum o některé pravdě theologické sám od sebe ví, a na to teprve připojovali učení zjevené. Tak činí na př. Melanchthon[2]) ve třetím vydání své dogmatiky v učení o Bohu. V druhém a prvním vydání předesílá svobodu vůle.

Na utvrzení svého mínění, že tradici třeba probírati před písmem, uvádím tu slova známého dogmatisty Dra. J. Kuhna:[3]) „Tradice jest dle svého jádra a vlastní své podstaty objektivním křesťanským sebevědomím církve, duchem křesťanské pravdy, kterýžto duch od apoštolů přešel na církev a jenž se jeví jak ve věrném (čistém a úplném) uchování, tak ve správném applikování dochovaného učení (podstatné pravdy křesťanství), tak i ve správném užívání, ve správném výkladě písma." Ještě srozumitelněji vyjadřuje se jiný známý dogmatista Dr. F. Staudenmaier takto:[4]) „Theologie některé doby jest jen vědecky prosloveným sebevědomím zjevení živě se udržujícího a rozšiřujícího. Jelikož však zjevení jest v živé tradici, proto je theologie vědou této živé tradice." A mezi obory theologické na prvním místě patří dogmatika.

Pokračujíce dle pravidla našeho, musíme říci dále, že v písmě třeba respektovati na prvním místě Nový Zákon a po něm teprve Starý. Výhody toho nejlépe se vidí při učení o Trojici Boží. Ve Starém Zákoně nic určitého o ní není a přece pro nás je to hlavní učení. Mimo to mnoho ze Starého Zákona v Novém pozbylo platnosti. Dobře to uznamenal vzpomenutý Dr. Kuhn slovy:[5]) „Dogmatické dovozování

[1]) Citovaná u *Schäzlera* »Neue Untersuchungen über das Dogma von der Gnade« 1867, str. 404.

[2]) Viz *Kuhn*, »Einleitung in die katholische Dogmatik« 1859, 480.

[3]) l. c. 217.

[4]) »Encyklopädie der theologischen Wissenschaften« 1840, 412—413.

[5]) l. c. 212.

z písma sv. musí míti zřetel k oběma Zákonům, při tom však dáti pozor, aby dějinný poměr křesťanského zjevení ke zjevení starozákonnímu náležitě vynikl a se uplatnil."

Tolik postačí o postupu pramenů při dogmatickém důkazu.[1]

Nyní třeba ještě přihlédnouti, kolik a co z těchto pramenů jest dlužno uváděti, neboť otázka tato není posud náležitě zpracována a přece pro náš účel se tu najde mnoho látky k úvaze.

[1]) Při prohlídce kritického listu »Theologisches Literaturblatt«, vydávaného prof. Dr. F. H. Reuschem v Bonně, v ročníku třetím na str. 130—131 z roku 1868 připadl jsem při kritice apologie Hettingerovy na podobné mínění, jaké jsem v 1. sešitě »Hlídky« letošní podal. Ku srovnání s podanou úvahou a k potvrzení svého mínění uvádím slovně ono místo. Am meisten wird in der vom Verfasser befolgten Ordnung der Vorträge die Stellung auffallen, welche er der Lehre von der Kirche gegeben hat. Nachdem bereits alle Dogmen des Christenthums vom ersten bis zum letzten, bis zu Himmel und Hölle, abgehandelt sind, kommt der Verfasser erst auf die Lehre von der Kirche zu sprechen. Was ihn bewogen habe, die Darstellung dieser Lehre so lange aufzuschieben, darüber haben wir vergebens Aufschluss gesucht. Dagegen will es uns scheinen, dass unter den verschiedenen Stellungen, welche in einer Apologie die Lehre von der Kirche einnehmen kann, die vom Verfasser vorgezogene die am wenigsten passende sei. In den Vorträgen des zweiten Bandes behandelt er »die Dogmen des Christenthums«. Dass er unter dem Christenthum nicht eine beliebige selbstersonnene Auffassung, ein Christenthum ohne jede kirchliche Gestaltung verstehe, dass er vielmehr das Christenthum als katholische Kirche meine, bedarf keiner Versicherung. Wenn es sich aber so verhält, so ist klar, dass schon bei jedem einzelnen Dogma, das er darstellt, das Dasein der katholischen Kirche vorausgesetzt ist, dass schon im voraus und stillschweigend die Wahrheit der katholischen Kirche angenommen wird, so oft eine Lehre derselben zur Sprache gebracht wird. Wie die Lehre von der Menschwerdung, so hat auch die Lehre von der Kirche in der Apologie einen ganz allgemeinen Charakter. Beide bilden die allgemeine Grundlage, auf welcher das ganze theologische Lehrgebäude mit allen seinen einzelnen Disciplinen ruht. Nur wer an Christus glaubt und davon überzeugt ist, dass sein Werk in der Kirche fortdauere und er in derselben für alle Zeiten gegenwärtig sei, kann für die geschichtliche Erscheinung des Christenthums, für seine Lehren und Institutionen das rechte Verständniss und den rechten Standpunkt der Betrachtung finden. Und umgekekrt, wer mit dem Glauben an Christus gebrochen hat oder auch nur in der Kirche eine rein menschliche Einrichtung sieht, für den können die Dogmen der Kirche keine unfehlbare Wahrheit sein, auch dann nicht, wenn die wissenschaftliche Beweisführung noch so vollkommen und so überzeugend wäre. Im besten Falle würden sie doch immer nur den Eindruck einer wohl begründeten Theorie des Christenthums machen, aber keinen Anspruch daran haben, als authentischen Inhalt der Offenbarung geglaubt zu werden. Ehe wir also in das Lehrgebäude der Kirche eingeführt werden, müssen wir wissen, dass wir an der Kirche die Säule und Grundfeste der Wahrheit haben, dass sie kein äusseres Anhängsel an das Christenthum, keine willkürliche menschliche Zuthat, sondern die äussere sichtbare Form sei, welche nothwendig zum Erlösungswerke hinzukommt und von demselben gar nicht zu trennen ist.

O písmě již výše podotčeno, že postačí jeden citát, je-li úplný. Ostatní věci sem náležející budou uvedeny později.

Více místa zaberou úvahy o tradici. Tradice jakožto část dogmatického důkazu v našich dogmatikách jest úplně nestejnoměrně zpracována.

Především není tu zachován jistý, určitý postup, což jest věc pro učení se nemilá, jelikož se tím žákovi úloha jenom ztěžuje. Tak na př. (str. 265) jest dokazováno, že Kristus jest Bůh, z písma a z tradice, která jest uváděna: svatí Otcové, mučeníci, kult, symbola, koncilia. Podobná látka o dogmatu nejsv. Trojice (str. 102) zase takto: písmo a tradice v tomto pořádku: symbola, svátosti, sv. Otcové, mučeníci, kult, historie dogmatu. Na str. 191 opět tradice takto je řaděna: sv. Otcové praxis Ecclesiae, sněmy (partikularní), consensus theologorum. Podobně různých řad našlo by se snadno více.

Hlavní však vada v učení tradičním v dogmatikách spočívá v tom, že není přesně držen pojem tradice. Každý, kdo studoval dogmatiku, ví, jak velmi často beze všeho ladu a skladu hned to, hned ono se uvádí jako důkaz z tradice. A přece při kritickém rozboru názor takový neobstojí. Mám tu hlavně na mysli svaté Otce. To, co se z nich často uvádí jako důkaz tradiční, po náležitém rozpoznání ukáže se pouze výkladem některého místa písma sv. a patří to tudíž do exegese, ne však jako důkaz tradice do dogmatiky. Sv. Otcové byli velkou většinou lidé klassicky vzdělaní, kteří dovedli řečnicky výmluvně myšlenky, které přejali z písma, projadřovati, tak že se zdá to býti na první pohled něco nového, ale skutečně je to jen parafrase textu písma. Všechny takové výroky třeba tedy z důkazu tradičního vyloučiti, ponévadž podávají jen to, co známe z písma, kdežto tradice podstatou svou je to, co není v písmě. (P. d.)

Kardinal Dietrichštein a jazyk český.

Podává Jan Tenora. (O.)

Po této zprávě podal pan hejtman na pány, co činiti. Zase měl rozhodné slovo Žerotín. Pan z Doubravice a ti, kteří před Žerotínem hlas měli, přimlouvali se, poněvadž kardinal sám sobě srozuměti nechce, aby ho tak nechali a do soudu nebrali. Ale Žerotín a všichni po něm na odpor tomu nastoupil a radil, aby mu toho, co jeho jest, nebrali, totiž v soudu sedati jemu nebránili, než také, aby sobě toho, což jejich jest, bráti nedali, totiž jinak než moravsky mluviti nedopouštěli, a na tom aby stáli, by cokoli z toho pojíti mohlo, že pán jejich, poněvadž jim přísahu učinil, také nad jejich zvyklostmi a starobylými obyčeji ruku držeti ráčí. Při čemž, jak Žerotín vypráví, někteří se velice rozhorlili, že pravili, nežli by dopustili, aby se v potazu jiným než jejich vlastním jazykem mluvilo, že by raději vlast opustili, pan hofrychtýř uvedl příklad jednoho ze starých pánů z Pernštýna a pan hejtman pana Zdeňka Kavky z Říčan. A tak když na tom zůstáno bylo, poručil pan hejtman z potazu panu Jiříkovi z Vrbna a panu Emerichovi Dozimu z pánův a panu Vilímovi Zoubkovi, komorníku práva menšího v kraji olomouckém, a panu Janovi z Bukovky z vladyk a promluvil k nim, aby došli k panu biskupu olomouckému a oznámili od pánů přátelství jejich a povolné služby a žádali, aby ráčil mezi pány přijíti.

Odešli tedy ke kardinalovi. Brzy potom bylo slyšeti šust vcházející do soudnice čeládky biskupské. Tu hned pan hejtman pány soudce svolal a dotazoval se, jak má k biskupovi promluviti. A jest společně od nich na dolepsaných slovech zůstáno, kterýmiž, když se páni soudcové rozstoupili, na svá místa zasedli, a kardinal před šraňkem se postavil, krátkou řeč k němu učinil: „Pane biskupe holomoucký! Poněvadž starobylý chvalitebný obyčej v této zemi se zachovává a zřízení zemské to vyměřuje, aby biskup holomoucký, byl-li by osoba stavu panského z této země, mohl, ač by chtěl, v soudu zemském sedati a J. M. ráčí Vašnosti za pána zemského míti a držeti, ráčí Vašnost, pokudžby vůle Vašnosti v tom byla, do soudu bráti v té naději a důvěrnosti, že ráčíte J. M. v dopomáhání a vyhledávání spravedlností lidských nápomocni býti. Račte do šraňku vstoupiti a povinnost obyčejnou vykonati."

Kardinal sám neodpověděl, nýbrž dal od sebe skrze Daniela Sponara z Blinsdorfu promluviti, že tu lásku od pánů vděčně přijímaje jim z ní děkuje a pokudž rozum jeho postačovati moci bude, že chce pánův

předkův svých následovati a pánům v práci této při soudě věrně pomáhati, a že té poctivosti, kterou mu učinili, jim jako svým milostivým pánům rád se chce odsluhovati (v tom však podle Žerotínova zdání Šponar přimluvil). A tak kázali kardinalovi do šraňku vstoupiti, a jest mu přísaha vydána, kteráž mu čtena byla v tato slova: „Slibuji a přísahám Pánu Bohu, Matce Boží i všem svatým a nejjasnějšímu knížeti a pánu, panu Rudolfovi Českému králi a markrabí Moravskému, že chci a mám v soudu a v právě zemském, chudému i bohatému, duchovnímu i světskému, což nejdál rozum můj snésti můž, nehledíc na přízeň ani na nepřízeň, ani na které dary, soud spravedlivý činiti, pravdu velebiti a křivdu tupiti. Tak mi Pán Bůh pomáhej, Matka Boží i všickni svatí.“ Když přísahal, držel pravou ruku na prsou podle způsobu kněžského, až pod tou kardinalskou sukničkou, které mozzetta říkají, a enunciaci českou — jak Žerotín dí — dosti dobře zachovával, ač v některých těžších slovech chyboval.

Hned po přísaze střetli se páni soudcové s kardinalem o mluvení při soudě. Žerotín zaznamenal to takto: „Po přísaze pak nedočkaje, až by ho pan komorník vzal a na jeho místo uvedl, šel a usadil se sám. Jak dosedl, pan hejtman nás svolal a u přítomnosti naší předně mu štěstí vinšoval a potom vedle snešení našeho jej žádal, aby česky mluvil mezi námi, poněvadž to prve nikdy nebývalo, aby se v potazu jinšího jazyka užívalo a my pro neprotržení pořádkův našich nemohli bychom toho snášeti ani dopouštěti. Na vinšování a gratulacii odpověděl dosti jalově; na druhý pak artykul téměř zuřivě. Suma byla, že on česky mluviti neumí, latině neb němčině že mluviti chce, zvláště pak latině, poněvadž to prve se při právě našem zachovávalo, aby se latině mluvilo. Pan hejtman mu dal odpověď, že my Moravci jsme, latině a německy že nerozumíme; jsou-li někteří, kteří rozumějí, že jiní jsou zase, kteří nerozumějí, a poněvadž jest ten jeden z našich starobylých zvyklých obyčejův, k nimž pán náš jest nám přísahu učinil, aby při našem právě naším jazykem všecko jednáno bylo, že my také nechceme od toho pustiti. Popudil se a pověděl, že on nechce mezi námi býti špalkem, načež mu pan hejtman řekl, že my také nechceme seděti tu jako blázni a hluší, aby se k nám mluvilo a my abychom nevěděli, co se mluví. A tak otázal se pana hejtmana, jestli jsme se na tom ustanovili, abychom mu nedali mluviti latině neb německy. Odpověď dal pan hejtman, že jsme se ustanovili na tom, aby mezi námi nebylo mluveno jináč než moravsky. Otázal se podruhé; pan hejtman touž odpověď dal. Otázal se po třetí. Tak pan hejtman ohlídl se na nás a řekl k němu:

‚Proč se mne tak často ptáti ráčíte, zdaliž já sám od sebe mluvím? Já Vašnosti pravím, co mi od J. M. poručeno jest‘, k čemuž jsme my se všichni ochotně přiznali. A tak biskup přestal a tím zavřel, že bude věděti, co činiti a jak a kam to vznésti. Oznámil pan hejtman, že jest v tom naše dobrá vůle.“

Za chvíli zase se srazili. Jednalo se o Vyzovice a páni se sstoupili. Žerotín opět vypravuje: „Když přímluvy okolo šly, a na kardinala přišly, nechtěl mluviti, než dal se s námi v novou svádu a vykal nám německy Aller Herrn es habt mitt mir a t. dále. Suma jeho mluvení byla: poněvadž jsme mu zapověděli mluviti, že on nechce více mezi nás přicházeti a ku posměchu sobě tu seděti; než poněvadž mu jest oznámeno o sněmě Znojemském aby ukázal, jaké na to svobody má, aby mejta vysazoval, že jest ty listy s sebou přinesl, aby to ukázati mohl. Za druhé, že mu pan hejtman v svém k němu promluvení dvakráte toliko Vašnost dal a tytul knížecí vypustil, a že on kníže jest, aby pak knížetem nebyl jako biskup, že jest knížetem jako kardinal a ujav tu svou mozzettu řekl: der ist fürstlich. Krátce jsme ho odbyli, že mu od nás nic ublíženo není, že on nesedá v soudu jako biskup, než jako pán.“

Obšírné toto vypravování Žerotínovo jest zajisté velice charakteristické jak pro pány, a z nich především pro Žerotína, po němž se všichni řídili, tak pro kardinala Dietrichšteina. Obráží se v něm i povaha obou. Ale zatím o toto neběží; chceme jen mluviti o kardinalu Dietrichšteinovi a jazyku českém.

Podle Žerotína zřejmo, že kardinal r. 1600 česky mluviti neuměl, na větším díle však česky rozuměl, a výslovnost českou dosti dobře zachovával. Česky se pomalu učil a učiti chtěl, poněvadž pak mu jiným jazykem zakázali mluviti, nechtěl již do soudu přicházeti a ku posměchu svému tu seděti.

Ale přece za několik dní potom kardinal v soudě byl. Dle zápisů Žerotínových dne 10. července 1600 účastnil se kardinal jednání. Pán hejtman omlouval svých slov o panu Čejkovi a zůstáno na tom, že k němu čím více přikročeno býti nemá, ačkoli pan komorník a pan sudí velmi proti tomu byli, jimž dobře napomáhal pan kardinal. Potom zase Sigmund Oneš učinil přísahu k úřadu nejvyššího písařství. „Z té přísahy — píše Žerotín[1]) — opět nemalý odpor mezi námi povstal. Nebo pan kardinal o to se tuze domlouval, že Matce Boží a všem svatým nepřísahal, s tím doložením, že, by se pak to některým pánům

[1]) Žerotínovi zápisové I. 268, 269.

trpělo, však že se to těmto jako služebníkům soudu přehlídati nemá, a poněvadž v jiných věcech tak tuze nad pořádky našimi držeti chceme, že bychom slušně nad tímto také jakožto nejpřednějším ruku držeti měli, k čemuž že nás napomíná, sice že by on to pro svědomí snášeti nemohl a že by musil to na J. M. C. vznésti a žalovati, aby J. M. C. ráčil v to nahlédnouti." Přímluvy o té věci zavřel pan hejtman, poněvadž to starodávný pořádek jest, aby každý svým svědomím a náboženstvím byl svoboden, že se mu vidí, aby při tom pozůstaveno bylo. „Ačkoli viděti bylo na biskupu, že se hněvá, avšak snažoval se zas zaobaliti tu pohrůžku strany žaloby, a byl by ji rád zapřel, ale bylo příliš mnoho svědkův."

Ze slov uvedených patrno, že kardinal častěji mluvil. Jak si to však vyložiti? Česky mluviti neuměl, latinsky nebo německy mluviti mu zapověděli a na této zápovědi zajisté pánové žárlivě stáli; nezbývá tedy než mysliti si, že „dal od sebe" skrze někoho jiného promluviti, ovšem česky.[1])

Na následujících sjezdech kardinal nebyl; na soudě zemském při čase sv. Matěje v Brně 1601 však jest podepsán; rovněž podepsán při soudu svatojanském v Olomouci u při soudu svatokunhutském v Brné téhož léta; z toho souditi možno, že kardinal na nich byl; ovšem pokud se jednání účastnil, nelze říci; není o tom zpráv.

Ale zajisté již r. 1602 musil kardinal Dietrichštein sam osobně do jednání zasahovati. Byl totiž toho roku v úterý po sv. Prokopu držán v Olomouci sjezd obecní na rozepsání pana místodržícího úřadu hejtmanského Františka kardinala Dietrichšteina.[2]) Poněvadž mu tehdy zřízení sněmovní svěřeno býti mohlo, možno usuzovati, že již tehdy jazyk český s dostatek ovládal, aby rokování úplné české sledovati mohl.

Jeho místodržitelství úřadu hejtmanského netrvalo ovšem dlouho, neboť sjezd obecní do Brna v pondělí po sv. Kunhutě 1602 rozepsal Jan starší Bruntalský z Vrbna, místodržící úřadu hejtmanského. Kdyby snad tato změna osobní naznačovati měla, že kardinal pro neznalost jazyka českého přece nebyl schopen zastávati úřad zemského hejtmana, i přes to nelze již na dlouho popírati, že by česky mluviti neuměl. Počínaje rokem 1603 dožadován byl kardinal do rozličných komisí.

[1]) Prokuratorem kardinalovým byl Daniel Šponar z Blinsdorfu. R. 1606 zemřel a tu chtěl kardinal s Bohuslavem Pergerem mluviti, aby v podobných příčinách se mu propůjčil, že mu tu záplatu, kterou Šponarovi dával, ročně po 100 tolařích, a kdy by se koli ke dvoru kardinalovu zahodil, náležité vychování dávati chce, i sice všelijakou přívětivou lásku a fedruňk prokazovati. Z kopiáře r. 1606 dto 17. dubna.

[2]) Památky sněmovní; sig. 16, list 126.

a od té nelze si ani mysliti veřejného života bez čilé a živé účasti kardinala Dietrichšteina; doklad to a důkaz, že kardinal již česky mluviti uměl. Učil se tedy česky, až se naučil.

Při tom ovšem nemusíme hned mysliti na klassickou češtinu, na češtinu Žerotínovu. Jak velezasloužilý pan archivář Fr. Snopek pisateli řekl: připadl na listinu asi z r. 1622, v níž kardinal o sobě píše: „Tu scis, me linguam bohemicam non callere". Zdá se mi, že slova tato jest si vyložiti tak, jakoby říci chtěl, že řeč česká není jeho řečí mateřskou, nýbrž naučenou, a snad také opravdu některým výrazům a úslovím ryze českým a Čechům vlastním nerozuměl, jakož bývá také na opak u Čecha, který si osvojil řeč německou.[1])

Jak se však choval kardinal Dietrichštein k jazyku českému? V kanceláři své měl sekretáře českého, latinského a německého, z české pak jeho korrespondence zachovalo se jak v kopiářích tak konceptech velmi mnoho. Česky psáti dával všude na Moravu a do Čech, císaři, nejvyšším úředníkům, pánům i měšťanům; česky se z kanceláře jeho psalo také do Slezska (do Hradce, do Ketře, Těšína, Osoblahy, Opavy, Ratiboře, Hlučína, Hlavnice atd.) i do Uher.

R. 1602 psal hejtmanu mírovskému, poněvadž farář ve Vendoli žádal od sv. Jiří o jiné místo, aby mu oznámil, umí-li farář také česky a jakých je vědomostí, aby mu jiné místo uděliti mohl.[2])

Roku 1605 dne 15. října psal purkmistru a starším a vší obci městečka Ketře, aby poslali některé osoby z prostředku svého k příštimu soudu manskému v první neděli adventní do Kroměříže a dokládal, zvláště pak aby se zaopatřili osobou správnou, která by potřebu jejich českým jazykem před soud přednášeti uměla.[3])

Znamenitě roku příštího odpověděl purkmistru a starším Brušperským. Psaní to zní: „Opatrní věrní naši milí! Psaní a zprávě vaši latinskej jsme porozuměli, než, abyste vy jí rozuměti měli, nesmejšlíme, protož napotom pište nám v jazyku tom, kterýmu rozumíte, v českým neb německém." Rovněž i úředníku svému oukvaldskému o tom píše: „Brunšperští co nám psali, také přiležitě porozumíš, a snadný, že oni tomu, co se od nich píše, nerozumějí. Protož jsme jim toto psali, aby napotomně v řeči tej, který rozumějí, buď českej neb německej psávali..."[4])

[1]) Jakou zkázu vzal jazyk český od časů kardinala z Dietrichšteina při manském soudě kroměřížském, ukázal již Al. V. Šembera. Časopis Matice Moravské III. 1—5.

[2]) Kopiář z r. 1602 v kníž. arcib. archivu v Kroměříži, dto 3. dubna.

[3]) Kopiář z r. 1605 dto 15. října.

[4]) Kopiář z r. 1606 dto 3. května.

Když kardinalovi r. 1610 Melichar Gašinský psal z Keťře na české psaní německou odpověď, vytýkal mu to takto: „Však jest nám to do osoby tvé s podivením, že ty nám na psaní naše tobě moravským jazykem . . . učiněné, v německy řeči odpověď dáváš, s čímž my spokojeni býti neráčíme.“ [1])

Sám kardinal hlásil se ovšem k německé národnosti. Když r. 1602 usiloval, aby byl jmenován protektorem Germanie dovolával se toho, že jest jediným kardinalem téhož národa. Taktéž nedopouštěl Němcům ubližovati. Roku 1602 posílal úředníku svému vyškovskému suplikaci Jiříka Reychle, mlynáře v Rybničku, a pravil, že nad tím žádného oblibení nenese, že úředník ho na tom mlýně trpěti nechce, protože jest mlynář Němec a jazyka českého nepovědom. Není-li v tom co jiného, jediné to samo, že Němcem holým jest, dokládá kardinal, že proti tomu není, aby mlynář ten v jistý peněžitý, jak kdy prve, neb i v lepší plat puštěn od úředníka býti neměl.[2])

Uměl však kardinal sám česky psáti? Omlouval se sice r. 1611 v listě českém k panu hejtmanovi zemskému,[3]) že sám rukou svou vlastní nepíše, ale zdá se, sám že by německy psal. Podle všeho česky zběžně psáti neuměl. Souditi lze z přemnohých zachovaných českých konceptu, k nimž kardinal činil vesměs německé poznámky. Německých je hojnost, kdežto české slovo jen jediné v jednom konceptu z r. 1614 vlastní rukou Dietrichšteinovou psané jsme postřehli: jest to slovo: „nengi“ (není.[4])

Na konec na doklad, že Kardinal Dietrichštein uměl česky, uvádíme poctivého kronikáře Beckovského. Vykládá, že r. 1633 byl Valdštýnem u Stinavy zajat bývalý direktor moravský Václav Bítovský z Bítova na Bystřici pod Hostýnem a Prusinovicích a že byl do Moravy poslán. „Do města Brna on s dobrou stráží opatřený přijeda, pozastavil se přinucené k divadlu celého města před domem Františka kardinala knížete z Dietrichšteina, tehdejšího v markrabství moravském zemského hejtmana, jehož když kardinal z okna spatřil, řekl k němu v české řeči: ‚Zde si ty ptáčku?‘ Na to poručil ho do vězení vézti a jemu, dokud v něm seděl, od svého stolu každodenné jídla posílati.“ [5])

[1]) Koncept z r. 1610 dto 27. června.

[2]) Kopiář z r. 1602 dto 19. února.

[3]) Koncept z r. 1611 dto 23. února.

[4]) Koncept z r. 1614 dto 17. dubna.

[5]) *Beckovský*, Poselkyně, vyd. Rezek II 351.

Moderní mystik.

H. Dlouhý.

II.

Všechny filosofické nauky otáčejí se okolo dvou stežejných otázek. Snaží se totiž vysvětliti zevnější svět mimo nás a naše svědomí v nás, v němž jako v ohnisku se zevní svět soustřeďuje a zrcadlí, čili tajemství kosmu a mikrokosmu. Naivní světový názor přijímá fakta obojí zkušenosti, vnější a vnitřní, jako zamozřejmá, při nichž žádného dalšího objasnění není třeba. Jakmile však člověk postoupí k vyššímu stupni duševního rozvoje, jakmile počne blíže a hlouběji uvažovati o sobě a věcech jej obklopujících, tu pozná najednou s údivem, že to, co mu dosud následkem zvyku připadalo samozřejmým, nejen samozřejmým není, ale že první krok, který veden pudem po poznání pokusí se učinit za nejbližší smyslné zjevy, uvádí jej již do oblasti záhad a neznámého. S údivem pozoruje, jak najednou mizí a v dálce se ztrácí smysl a účel onoho kosmického divadla, v němž sám, nevěda jak, stál se spolu divákem i účastníkem. Údiv tento, který Platon nazývá matkou filosofie, nutí člověka k dalšímu přemýšlení a ku hledání vyššího světového názoru.

Všechny filosofické systemy jsou vlastně jenom tolikéž pokusu proniknout ruznými cestami k první příčině, která by nám dala jednotné, uspokojující a pravdivé vysvětlení pro souhrn kosmických zjevu. Ale současně vidíme pri všech těchto pokusech, že jsou to s nepatrnými obměnami celkem stále tytéž dráhy a směry, jimiž duch lidský usiloval a usiluje objevit tajemné centrum všehomíra. I ve filosofii platí: nic nového pod sluncem. Podobá se toto snažení lidského ducha víření oceanu, se všech stran skalami obklíčeného, ve kterém každá vlna vržená na břeh se tříští a odráží a zase protivným směrem proudí k druhému břehu — aby tam byla z nova roztříštěna a znova odražena. Při tom však ocean stojí na svém místě a marně se namáhá převalit své vlny přes tísnivý okruh skal. — Nicméně, přece opětované neúspěchy filosofického myšlení ony základní otázky každé filosofie — odkud a proč jsem, odkud svět a jaký jeho cíl, jaká příčina všeho? — tkví hluboko v nitru každého, a kdykoliv počne člověk vážně o sobě přemýšleti, vystupují v popředí všech ostatních péčí a zájmu a vyžadují od nás odpovědi neodbytné, násilně, neúprosně jako sama smrt.

Že tedy moderní mystika, a tudíž i Březinova, obírá se především těmito záhadami, je pochopitelno, ba nutno. I ona jest jednou takovou

vlnou na oceanu lidského myšlení, a sice je to vlna zpětná, způsobená reakcí proti posledním důsledkům moderní vědy. jak bylo řečeno již. Reakce ta je u Březiny snad neuvědoměná, možná, že by se sám vzpíral ji připustiti, přece však existuje. Věda nedala člověku uspokojivé odpovědi na hořejší otázky. Následek tohoto nového neúspěchu, kterého člověk zakusil. bylo sklamání, sklamání tím hlubší, oč sebevědoměji moderní věda vystupovala. Oč většími nadějemi a illusemi soudobého člověka ukolébala. o tolik bylo probuzení z klamného snu trpčím a bolestnějším.

Vmysleme se do duševní situace soudobého člověka, abychom poznali podmínky, za kterých vznikla moderní mystika!

Věda mne oklamala. Na nejpalčivější otázky zmítající mou hrudí mlčí nebo dává odpověď, která vlastně odpovědí není. Mám se tedy vzdát každého dalšího pokusu. vší naděje a nechat své srdce v nečinné resignaci marně toužit a plát? Na to jest ona vnitřní touha příliš mocnou. na to se cítím příliš nešťastným v ledovém ovzduší zákonů a formulí, které věda sice objevila. které však srdce nechávají chladným a lhostejným. Přijímám moderní vědu, s obdivem uznávám výsledky, jakých se dodělala svou methodou a svou intensivní prací. Obdivuji se její důslednosti a logičnosti. Ale sama tato věda mne učí, jak často bloudil člověk hledaje pravdu! Nelze této tisícileté zkušenosti užíti též u moderní vědy? Nemýlí se i ona. aspoň ve svých posledních závěrech, jimiž mi zahrazuje každou další cestu k poznání? Nevloudil se do jejího železné sečlánkovaného systemu, snad hned při prvním počátku. nějaký osudný logický omyl, nějaké nepozorované odchýlení od přímého směru, které nás zavedlo na cestu nesprávnou. kde nyní bezradně stojíme, nevědouce jak dále? Možnost ta není vyloučena. Proto pokusme se hledati cestu jinou. pravou, která nás snad uvede do oné říše Tajemného a Nepoznaného, kam moderní věda nenašla vchodu! Hledejme tuto cestu!

Snad každý zná z vlastní své zkušenosti ve vnitřním životě chvíle, kdy tělo a organismus sice bdí, kdy však rozumová činnost ustává skoro úplně; smyslové ústroje vnímají obrazy a dojmy zevnějšího světa, ač tyto nedospívají až k uvědomění. Žádná myšlenka neprobíhá při tom vědomím. intelligence jest upoutána jakýmsi hypnotickým spánkem. Mezi tím však, co zrak náš strnule zírá před sebe ničeho nevida, cítíme, že duše naše není nečinnou. Jakoby uvolněna od těla, bloudí v neznámých krajích jiného světa a tam vidí a cítí věci, pro něž lidská řeč nemá ani slov ani pojmů. A když se duši zase vrátí vědomí, a

rozum obnoví svou pravidelnou činnost, zbude nám po tom všem jen temné tušení a teskně bolná touha po čemsi tajemném a nevýslovně krásném, co jsme viděli a zase ztratili. Svět a naše okolí připadá nám tak cizím a neznámým, ona vzpomínka však na tajemnou výpravu duše do druhého světa tak milou a důvěrnou, že nás při ní vždy prochvěje radostné a slavné zamrazení. Tiché nadšení rozvlní nám hruď, a je nám jako vyhnanci, který v cizině má sen o návratu do ztracené otčiny a ve spánku prolévá slzy radosti.

Tyto úkazy duševního života vyskytují se v různých stupních síly, od tichého zadumání až do extase tvořícího umělce, nedají se zařadit do žádné kategorie v oboru vědy. Vymykají se její kontrole, jejímu zkoumání a leží vůbec mimo dosah rozumové činnosti. A přece to nejkrásnější a nejvznešenější, co duch lidský tvoří, umění, bývá vždy ovocem a výsledkem oné tajemné duševní práce. Kterak si tyto zjevy vysvětliti? Odkud onen pocit štěstí, když se duše pohřižuje do takového mystického snění, proč cítí se při návratu k pravidelnému chodu života cizí, nespokojenou, nešťastnou? Kam bývá duše v takových chvílích unášena, jaké to síly bývají v ní tehdy činny?

Poněvadž nás věda v těchto oblastech duševního života opouští, přidržme se vedení onoho instinktivního pocitu, který v sobě znamenáme. Povede nás jistější cestou než všechno rozumové uvažování, neboť rozum se mýlívá, instinkt nikoliv. V rozumu nenalezáme sice pro onen pocit žádného důvodu a podkladu, ale za to jej tím živěji a hlouběji cítíme. A pocit ten nám praví, že jsou v duši utajeny síly a mohutnosti, které za jistých okolností nám mohou také zprostředkovat poznání, a sice poznání vyššího druhu. Poznání to liší se mi naprosto od poznání rozumového, leží mimo logické zákony, ale za to otvírá nám brány poznání právě do oněch tajemných končin nepoznaného a nadpřirozeného, po nichž naše touha nejvíce se vzpíná. A dále praví nám onen pocit, že vedle světa viditelného a hmotného existuje svět druhý, duchovní, který odpovídá a je přiměřen duchové podstatě naší duše. Tam cítí se duše ve svém domově, ve svém pravém živlu. Zevní svět, který je poznání rozumovému předmětem konečným, je pro poznání vyšší, mystické teprve počátkem a východiskem. A zkušenosti duše, když se odtrhne od hmotného světa a do onoho neviditelného ponoří, tvoří druhou sferu poznání, různící se od poznání rozumového tak, jako oba ony světy od sebe, ale o tolik jistěji, oč poznání bezprostřední — a takovým je poznání mystické — převyšuje jistotou ono poznání, které nám sprostředkují smysly a mozek.

Vstupme do onoho vnitřního světa, uzavřeme brány smyslů hluku a vřavě zevnějšího světa, který duši naši rozptyluje a vzdaluje od jejího vyššího určení, poslouchejme, co ve chvílích onoho vnitřního ticha hovoří tajemné hlasy v naší duši, hleďme zadržet, prodloužit a co nejplněji užít oněch okamžiků mystického snění a unesení! Odvažme svou loď od břehu naší země a pusťme se po neviditelných proudech mystického života tam, kam nás ponesou plachty vzduté větry naší touhy! Zanesou nás snad větry ty z polárního a mrazivého chladu, v jakém se zde srdce naše cítí, do báječných rovníkových končin kypících bohatstvím a zářivým výsluním druhého světa!

Svět viditelný, jak znamenáme, není než „vlnící se moře metamorfos", kde změna stíhá změnu; jest omezený, nedokonalý, neuspokojuje nás v žádné příčině, onen svět druhý, mystický, je povznesen nad čas a prostor, je nepodmíněný, naprostý, věčný. Přes tento podstatný rozdíl, existují nesčetné souvislosti, které oba světy spojují. Základ, o který se ona souvislost opírá, jest pravda, že tento svět jest odleskem, je symbolem světa mystického. Věci stvořené jsou obrazem a analogií nestvořeného, duchového. Zastírají pozemskému zraku ono Absolutno podobně jako oblaka slunce; jako však skrze mraky přece proniká zář a svit slunce, jehož nevidíme, jelikož je zastřeno, tak i zevními zjevy, fainomeny, prosvítá a prozařuje krása a podstata Věčného. Pro toho, kdo dovede vniknout za věci konečné, otvírají se za nimi nekonečné perspektivy do druhého světa.

Pro zjevy a zákony druhého světa nemáme v naší řeči výrazů, které by vystihovaly podstatu a celou rozmanitost mystického života; máme pouze neurčitá a všeobecná slova, jako: sny, tušení, touhy. Chceme-li proto zkušenosti zažité v mystickém vytržení učinit aspoň přibližně pochopitelnými, třeba nám hledat v oboru smyslového světa přirovnání, obrazy, symboly, které aspoň dávají tušiti to, pro co nemáme jména. Tedy náš svět jest nejenom „zahradou symbolů světa druhého", ale také jen v symbolech můžeme o onom druhém světě mluviti. Pro tento dvojí symbolismus, věcný a slovný, není název „symbolický" nepřípadným jak pro světový názor Březinův zbudovaný na tomto základě, tak i pro jeho umění na tomto názoru spočívající.

O Gundulićově „Osmanu“.

Napsal Lev Šolc (Č. d.)

b) Chotimský boj.

Nadut tímto vítězstvím, mladý sultan Osman nadál se, že pohltí Polsko a podmaní si veškero křesťanstvo. S císařem a s Persií měl příměří, mohl tedy užiti všech svých sil. Mimo to Řekové cařihradští, z ponuknutí svých moskevských spoluvěrců, získali mu lid nesjednocený v Polště.

Dosud byli se Poláci potýkali jen s pašemi sousedních krajin; teď utkati se měli se vší mocí osmanskou. V nepřetržitém boji zdokonalili Osmani nejtěžší části umění válečného, především dělostřelectvo, a a jakkoli u Lepanta byli poraženi, majíce v době, o níž jednáme, pořád na 70.000 janičárů a 30.000 spahiu, byli tou měrou postrachem Evropy, že nedávno císař Rudolf II zavedl proti nim „turecký zvon“. Mimo to hrozilo Polsce nebezpečí od Švedska a Moskvy, a uvnitř země podniknut útok na život samého krále. Pobouřený nad tím národ povolil na sněmě osminásobnou daň a 60.000 žoldnéřů. Hetmanem výpravy po boku kraleviče Vladislava jmenován Chodkiewicz, náměstkem Lubomirski.

Osman shromaždil ze všech svých zemí na 400.000 mužů vojska, na 300 děl, mnoho tisíc velbloudů a buvolů; 4 sloni nesli jeho stany. Proti tomu Poláci, ač vyslali poselstva po všem křesťanstvě, nedostali téměř odnikud pomoci. Papež Řehoř XV poslal jim posvěcenou korouhev; císař dokonce, aby nepopudil Turků, zapověděl prodej potřeb vojenských i odvod. I v Polsku samém zbrojení postupovalo špatně. Velký hetman sebral sotva polovici sněmem povoleného vojska: dodávky byly špatné a především nedostávalo se peněz. Nad to soužil jej dozor „delegace“ sněmovní, tak, že už chtěl složiti žezlo velitelské: ale láska k vlasti zvítězila.

Rozděleno jsouc na 10 pluků, táhlo vojsko na Dněstr pod Brahu. Mnoho žoldnéřů, zvláště Němců, cestou uteklo; jmenovitě zběhové vytrubováni v Kamenci. Bylo záměrem královým, aby velký hetman zalehl Osmanům cestu při Dunaji; snázeť bylo brániti vojsku při přepravě přes Dunaj, a též od Valachů nadíti se bylo pomoci. Ale Osmani uloživše v čas Bulharům a Valachům zbudování mostů, s nezvyklým u nich spěchem přešli přes Dunaj už v prvních dnech července. Nečekajíc na kraleviče, jenž se opozdil na pochodě vlastní chorobou a

nemocí v pěchotě německé, přešlo vojsko Dněstr (8.—16. srpna); přešlo přes něj v největším pořádku, než ještě mosty byly dohotoveny. Se vztaženými, žehnajícími rukami přijali je Multánci. Chodkiewicz stanul pod samým zámkem chotimským, o nějž se opřel. S jedné (s pravé) strany otáčely ho skalnaté břehy řeky, s druhé (s levé) křoviny a lesy; před sebou měl rovinu k bitvě.[1]) Most pro královiče na rychlo opevnil. Konečně přibylo 30.000 tovaryšstva zaporožského pod Konaševičem. Osm dní už byli se potýkali s Tatary, klestíce si cestu, 130 mołodcův udusili Osmani zatarasených v jeskyni, nemohouce jich přivésti ku vzdání. Hned na to (2. září) oblak prachu oznámil, že vojsko Osmanovo se blíží. „Zavítal den památny pro všecku budoucnost.“ — promluvil Chodkiewicz k rytířstvu — „Pole to — vece — ne slov, ale činů. Nestvořila mne též příroda řečníkem, ani vám nedostávalo by se času poslouchati. Připomenu vám toliko, že neběží již o to jen, bude-li Valašsko naše: ale na našich pravicích leží spása a naděje vší obce pospolité. Poděkujmež prozřetelnosti, že zdravé nás vyvedši z tolika bojův a příhod, zachovala ke dni dnešnímu, kdy buď živi dobře zasloužíme se o královský majestát i o tu slavnou obec pospolitou, aneb zemřeme za její celosť. Pro chrabré vojíny otevřené tu pole nesmrtelné slávy. Co mne se týče, ježto všechna vyznamenání a důstojenství na mně skupena jsou, zbývá mi jedno přání, abych na obranu vlasti život položil. Na dané znamení udeřme proto na nepřítele, Poláci i Litvíni, pamětlivi jsouce slávy svých pradědův. A ty svatá moci spravedlnosti, skrze niž králové i vůdcové panují a vítězí, dodej nám síly; ty, Bože, zadrž pomstu za hříchy naše; vyřkni rozsudek nad nespravedlnými, ať poznají pohané, že jsi Bohem a obráncem naším!“ Mnozí zaplakali, všici vyzpovídali se kněžím, procházejícím řadami vojska, ze svého pořízení, a kdo zanedbal doma, spisoval teď poslední vůli.

Osman, nemoha chápati, že tak nepatrná hrstka odvážila se vystoupiti proti nespočetnému vojsku jeho, a jist jsa vítězství, zvolal, že nepožije pokrmu, pokud všech těch svévolníků nedopraví do pekla na večeři; a bez odkladu, nedav ani odpočinouti vojsku svému, rozkázal hnáti útokem. S velkým zápalem s obou stran vedený boj teprv noc přetrhla. Padl paša Silistrie, jiný z vůdců osmanských upadl v zajetí; pole bylo poseto trupy nepřátel.

Boj počat s nejlepšími vyhlídkami. Rád by odtud byl kořistil Chodkiewicz. Jsa tak prudkým a kvapným v jednání, jak Żólkiewski pozvolný a ostražitý, chtěl nazejtří obnoviti boj a pokud možno skončiti,

[1]) Osman IV, 10 n.

pokud bylo vojsko bojechtivo, potrava v táboře, počasí mírné a dostatek kulí a prachu; slovem „pokavad by vojákům nedošla slanina". Ale po úradě, kterou měl v noci s delegáty sněmovnými, bylo mu vyčkati příchodu Vladislavova. Říkalo se, že lépe vyčkati zimy Asiatům nepříznivé; že ostražitě užívati třeba sil, na nichž závisela spása vlasti; co do výživy, že postačí blízký Kamenec. Připomínáno též naučení královo, doporoučející největší ostražitost. Mimo to, rytířstvo uzavíralo spolky s pacholky, jichž bylo v táboře pětkrát tolik, co oněch, a jichž užíváno z pravidla jen k obraně zásob.

Přibyl Vladislav (3. září), prosekav se zástupy Tatarů, kteří mu zaskočili již cestu od Kamence, ale svedená v úpalu bitva přitížila jeho nemoci. Osmani posunuli svůj tábor na 4000 kroků k polskému. Rozložilo se tu nepřehledné město stanů, lesknoucí se zlatými makovicemi, půlměsíci a pyšnými prapory všech barev. Uprostřed na výšině skvěl se stan sultánův jako zámek; podle něho vysoká věž, aby se dívati mohl pohybům vojska. Předek tábora zaujali janičáři, za nimi spahiové; hojné lucerny osvětlovaly tábor v noci k jeho bezpečí.

Poláci jali se kopati příkopy a sypati náspy. Sprostý i šlechtic, rotmistr, plukovník, žoldnéř i pacholek chopili se náčiní, a hetman zavedl tak tuhou kázeň, že, když dobrovolník jeden vzpíral se službě v táboře, pravě, že jen k polní zavázán jest, na místě byl sťat. Zůstaviv sobě a Litvě obranu levého křídla, pravé Chodkiewicz svěřil vojsku korunnímu pod Lubomirským; královiči zůstavil střed s pěchotou polskou, uherskou a německou; s ním byla nejurozenější mládež. Kozáci rozkryli se po křovinách a dolech, kryjíce tábor

Turecké vojsko[1]) obklíčilo tábor polský na Dněstru se všech stran: na břehu Dněstru stál beglerbeg diarbekirský, Dilaver, pod ním beglerbezi z Anatolie Karamanie a Sivasu, za nimi janičáři, za těmi v srdci vojska spahiové, dále vojsko z Damašku a Alepa, muteferikové a komorní písaři, za nimi vévoda multánský a až u samého lesa chán Tatarů krimských.[2]) Započal nepřetržitý boj. Ve dvacíti dnech vydrželi Poláci šest hromadných útoků, šarvátek bez počtu; podobného hukotu děl neslýchal nikdy ani sám Chodkiewicz. Jako z jednoho plamene ulité — praví dějepisec osmanský — okopy polské nedopouštěly nikde přístupu. Ničím nezastrašení Kozáci vpadali za lupem až do vnitř tábora nepřátelského.[3]) V prvé půtce (8. září 1621), započaté u lesa, zahynul

[1]) Osman IV, 10 n.

[2]) IV, 17 121.

[3]) Srv. Krunoslavu Osman II, 110 n. V, 60 n.

beglerbeg bosenský, a vévodovi multánskému bylo poručeno položiti most přes Dněstr. Mezi tím podniknut první hlavní útok na tábor polský, jenž dopadl šťastně pro Turky; dobyliť 12 velkých děl, 32 malých, dvou velikých praporův a pobili více než 1000 Poláků. Kantemir Mirza, paša nogajský (białogrodský), na rozkaz Osmanův vpadl do Polska, poplenil a požehl, co mu padlo do rukou, a odvedl 2000 polských obyvatelů do otroctví. Druhý útok odrazili Poláci dobře vedenou palbou z děl. Ani třetí nebyl úspěšnější, ač vytrhli všichni beglerbezi a ač Ali paša Togandžia s oné strany vody bez ustání z děl střílel na Poláky. Nejhroznější byl útok čtvrtý (15. září), jímž Osman osobně udeřil na tábor Kozáků, stojící přímo proti němu. Tu stihla Turky pohroma nesmírná. Mnoho tisíc nejvýbornějších vojínů zahynulo, mezi nimi též Muhamed-paša Karakaš, beglerbeg budínský, který v předvečer žalostného dne toho došed s vojskem do tábora sultánova, byl od velikého vezíra Huseina schválně beze vší podpory poslán do nejlitějšího ohně. Proto Osman sesadil Huseina a učinil velvezírem Dilavera, beglerbega Diarbekirského, Huseina ponechav si za druhého vezíra, a poručiv mu, aby přešel řeku a tam odtud vedl jeden oddíl proti Polákům. Naň udeřili Poláci 23. září v noci se zdarem. Nazejtří podnikli Turci na Poláky pátý a všeobecný útok, ale janičáři vypověděli poslušnost. Ještě jednou Turci udeřili na Poláky; bojováno od jitra do tmavé noci s nesmírnou pro Turky škodou. Však i ztráty Poláků byly nemalé, a jak předvídal Chodkiewicz, když dovoz z Kamence byl odříznut, otočeným odevšad hrozily hlad a nemoci. Došlo v ty konce, že nejeden chtěl se raději utopiti v Dněstru, než déle takové útrapy snášeti. Vojáci začali odbíhati, padali koně, nedostávalo se prachu, a co nejhoršího, starý vůdce zemřel od ran a lopot (24. září). Polsko ztratilo největšího ze svých mužů, vůdce nevyrovnaného, a co řidší, občana velkodušného, nezkaženého sobectvím, věrného, oddaného služebníka královského majestátu. Pamětliv jsa, že „hetman stoje má umírati“, odevzdal žezlo Lubomírskému teprve v poslední chvíli (23. září).

Smrt vrchního velitele vznítila spory, zvětšila malomyslnost. Litvíni odepřeli poslušnost Lubomírskému, že byl úředníkem korunním, již i Kozáci se kolísali; již se mluvilo o opuštění tábora. Však zvítězila vytrvalost k r á l e v i č o v a, jenž, ač churav, byl hlavou mezi vůdci. Čiňte co chcete, — pravil nesvorným — já, syn vašeho pána, dbanliv vůle královy i národa, budu poslušen nového vůdce a umru raději, než bych podle tábor opustil. Dobrý příklad ten uchvátil zbabělce i umínénce. Nepříteli neuměvšímu kořistiti ze smrti velikého vůdce.

ani poslední dva útoky nepřinesly užitku. „I po smrti jsa vítězem“.[1] Chodkiewicz dotáhl boj do zimy. Blížil se čas sebrání obecné hotovosti ve Lvově (14 října). Nepovedlo se Osmanovi ani udeření na Kamenec Podolský. Obě strany toužily po narovnání, o něž před válkou jednal vévoda valašský. Aby se sultanovi ušetřilo hanby, Radula, hospodar valašský, a jiný jednatel Vavelli, vzali na sebe prositi o mír. Osman, napřed jakoby prosbám povoloval. Napřed (3. října) velvezír, potom aga, vychovatel sultánuv, konečně sám sultán vlídně přijal posly polské. Osman chtěl, aby před očima jeho na muky vydáni byli Kozáci; taková byla zlost jeho na ně, že na zajatých ukazoval, jak zručným je střelcem. Nehodnou podmínku tu odklidili Żorawiński a Jakub Sobieski připomenutím, že taktéž by se patrilo naložiti s Tatary. Sultán žádal daň; ne s menší pevností odmítnut i ten požadavek. Žádá-li si sultán upřímně míru — odpověděli poslové — rád král polský dá dar za dar na znamení přátelství. Konečně (6.—9. října) dohodli se na míru jarużském (z roku 1617 v. st.) s opravením hranic ve prospěch Polsky. Na hospodářstvo Valašské měli povýšeni býti křesťané pokojní, prospěchu obou říší dbalí. Poláci měli míti stálého vyslance při Portě. Obě říše, obnovujíce dávné svazky, měly míti společné přátely i nepřátely.[2] Velvezír obrátiv se ke kancléři tatarskému, napomenul ho, aby pod trestem smrti chán neopovážil se napadnouti země polské. Poslové položili za dar před sultána ozdobný terč se svazem střel a s toulem. Panské pohostění, vzájemné podary utvrdily shodu. Kolik bylo stanů, tolik světel zazářilo v táboře osmanském na znamení radosti. Nádherný byl návrat Osmanů. Ztratili kolem 100.000 lidí, ale ničeho nedostávalo se v táboře jejich: vše lesklo se přepychem. Z polských okopů vlekly se hubené, bledé tváře, opěšelá jízda, vojáci otrhaní, vozy bez zásob, množství korouhví, málo lidí. Ne bez příčiny naléhali poslové polští, aby Osmani první opustili svá stanoviska. Ukázalo se, že Polákům zbyla — jediná bečka prachu. „Na tenké niti visela celá Evropa.“ Řehoř XV a Urban VIII zasvětili den 10 října na věčné díky Bohu za šťastný konec výpravy. Mediceové postavili Chodkiewiczovu sochu ve svých sbírkách. Tělo jeho pochovala manželka v Ostrogu. Osman, vrátiv se do Cařihradu, následujícího roku nezdar ten zaplatil životem.[3] (P. d.)

[1]) Etiam post mortem victor — zní nápis na náhrobku Chodkiewiczově.

[2]) Srv. řeč Ali-paše Osman XI, 143.

[3]) Morawski na m. u. st 201—303

Symbolismus Chamitův a tabulka sipparská.

Dr. Fr. Botek.

V lednovém čísle t. r. upozornila „Hlídka“ na zprávy assyriologa J. Opperta podané v historické společnosti francouzské (Académie des Inscriptions et Belles-Lettres) a na vysvětlení desky sipparské. Professor Oppert nazývá význam tabulky sipparské, na níž se objevuje záhadné posvátné číslo chaldejské 653, velevýznamným a doufá, že objev tento nám rázem vysvětlí celou záhadu počítání chronologického v Bibli, o něž, prý, si bibličtí vykladatelé dosud marně lámali hlavy. Dále tvrdí Oppert, že všecky výpočty biblické jsou pouhými fikcemi založenými na kosmogonickém podání jiných národů. Jakoby bylo vyloučeno, že by nemohly tradice i biblické i pohanské býti dvojím odleskem jediného původního zjevení! Konečně obviňuje židy, že s tradicemi chronologickými čili lépe řečeno kosmogonickými si počínali hodně libovolně. Ovšem, Oppert pro toto své tvrzení jiného dokladu asi by uvésti nemohl, než libovůli. Deska sipparská, praví autor, přispívá vedle jiných dokumentů velmi skvěle k tomu, aby lidstvo vybavila od toho žalostného nerozumu, že vesmír trvá 6000 let. Počítání židovskému, prý, se přišlo na pramen a ono padá tudíž samo sebou; učených výkladů, dohadův a všelikých výmyslů není pro počty biblické nadále potřebí!

Příliš odvážné tvrzení Oppertovo nejenom předpokládá zcela neodůvodněným způsobem, že veškeré mystické počtářství národů chaldejským jest a priori šmejdem a pouhou hříčkou (!), ale opírá se ještě nepochopitelnějším způsobem jedině o nově nalezené číslo mystické na tabulce sipparské 653 a míní, že tímto tajemstvím rozťal veškeré uzly záhadných dějin starého světa. Toto číslo souvisí sice s cyklickými výpočty chaldejskými, sothickými a lunarními, avšak nikterak není základním číslem kosmogonických epoch starých národův asijských, ať si již chamitských, semitských neb arijských. Přednost tato patří, jak uvidíme, číslu docela jinému, které písmem neznićitelným vepsáno jest do velikolepé soustavy světové. Tohoto čísla, o němž brzy promluvíme, dotkl se Oppert sám, když tvrdil, že čas od stvoření světa až do potopy obsahoval dle prastarých tradicí národův asijských $60 \times 60 \times 24$ jednotek časových, tedy 86.400 jednotek, t. j. 2×43200.

Nalezneme-li ono posvátné číslo, jež je skutečně základní jednotkou veškerých kosmogonických výpočtů nejstarších národů kulturních a poznáme-li, že totéž základní číslo podivuhodným způsobem jest uvedeno

i do výpočtů biblických, nepřidáme se k názoru Oppertovu, ale spíše jej jako libovolný zavrhneme.

Biblická kosmogonie jeví velikou spřízněnost nejenom s tradicemi perskými, ale též babylonsko-chaldejskými a fenickými, ačkoliv tyto postrádají již ryzé původní zřetelnosti a znešvařeny jsou příměsy hylozoistického naturalismu chamického. Theogonie pohanů nabyla časem rázu spekulativního, pantheistického, tak že pravěký podklad božského zjevení jakožto podané, zděděné nauky v soustavě smyšlenek emanatických nadobro zmizel. Nicméně jsou známky společného původu veškerých tradicí kosmogonických vždy ještě vědeckým bádáním rozpoznatelny.

Kosmogonie fenická, o níž máme zprávy u Sanchuniathona a Filona,[1]) jest na první pohled sdružením ideí hrubých, nahodilých. A to je právě momentem důležitým. Kdyby člověk si byl první mythy tvořil úplně sám neodvisle od jakési původní tradice, nikdy nebylo by bývalo v mythech lidstva pohanského takového spojování ideí sobě navzájem cizích. Svobodná rozumová práce lidská jeví vždy členitost organickou, t. j. jednotnou, živou, účelnou.

Eusebius vypravuje,[2]) že dle Feničanů bylo počátkem světa vanutí temného vzduchu a jakási neuspořádaná prahmota. Splynutím Ducha s vesmírem zplozen byl Μώτ, prabahno, z něhož se všechny zárodky budoucího stvoření vyvinuly, a Ζωφασημίν, nebe v podobě obrovského vejce atd.

Dle jiného mythu kosmogonického byla původkyní světa žena „Baau“, která s mužem „Kolpia“ zplodila všechno, co jest.

Již Dr. Werner upozornil roku 1871 na to, že mezi zprávou Mojžíšovou (1 M. 1, 2) a tradicemi Feničanů je spřízněnost nejenom věcí, ale i jmen. Baau připomíná nám biblické „bohu“ a kol-pi-jah, hlas Boží anebo vznášení se Ducha nad vodami (קוֹל = hlas).

Podobně má se věc i s oněmi zprávami, které nacházíme u fenického kněze a spisovatele Mochos zvaného.[3])

Tradice Feničanů doplňuje nám kosmogonie babylonská. Demiurg Bel je příčinou veškerého života pozemského. On buď sám rozdělí jakožto zevnější příčina vejce — svět, z něhož pak veškeren život pochodí — a tento mythus jest rozhodně původu staršího — anebo vycedí svou vlastní krev a tímto způsobem nabývá nejenom tělo lidské,

[1]) Filon z Biblos.

[2]) Euseb. praep. I. 10.

[3]) Eudemos Damascius 260.

ale i zvířecí a veškerá bytost organická prvoti životní, jsouc oživena krví Bélovou.

Písmo sv. mluví ovšem o stvoření člověka zcela jinak. Bůh vdechl ve tvář člověka dechnutí života (1 M. 2. 7), nikoliv život svůj, čímž veškeré výklady emanatistické a pantheistické v křesťanství naprosto vyloučeny jsou. Chamité, odloučivše se první po rozdělení národuv od střediska kultury náboženské a postrádajíce učitelů Bohem poslaných,[1] nedovedli si na dlouho udržeti v paměti původní zjevení Boží a proto není divu, že před záhadami života nadpřirozeného ve zmatek uvedeni byli. Přislíbení nadpřirozená mění se u všech národů chamitských ve všebožství. Osudný omyl, z něhož se pohanství až dodnes úplně nevymanilo.

Nejenom tradice o stvoření světa, ale i ono prazjevení, jež týká se nejstarších počátků pokolení lidského, objevuje se nám jakkoliv zjinačené v náboženských mythech vzdělaných národů starého světa. Zvláště Babyloňané a Chaldeové jsou toho dokladem. Jako Písmo svaté, mají i Babyloňané deset předpotopních patriarchů-králů, kteří dlouhými, na tisíce let trvajícími vládami representují desatero pokolení světa antediluvialního. Možno tedy mluviti i u Babyloňanův o posledním patriarchu předpotopním, Noahovi. Zprávy chaldejské o potopě světa jsou pamětihodné mnohými význačnými jednotlivostmi, které s posvátným zjevením židovským nápadně se shodují. Není divu, že vzpominky u těcho národův ostaly co nejživější a poměrně nejvěrnější. Vždyť země, kterou obývali, byla střediskem tehdejších katastrof a zároveň dějin. Jako slábnou a lámou se vlny, čím vzdálenější jsou od svého centra, tak slábly, tříštily se a vybočovaly ze směru původního i tradice národů. Zprávy tyto o potopě světa dostaly se na východ do Indie k národům arijským, na západ do Frygie a Řecka. Frygický „Annacus“ jest patrně dle domnění mnohých osobou povstalou splynutím jmen Enocha a Noe. Že i Parsové o potopě světa své tradice kdysi měli, dalo by se již z toho souditi, že obdobná spřízněnost Zendavesty s Genesí Mojžíšovou jest faktem naprosto dokázaným.[2] Poněvadž však tradice náboženské u Parsů jsou jako poměrně u všech národuv arijských

[1]) Máme-li i na mysli Melchisedeka, Jethro, Joba, sibylly a filosofy řecké, přece poslání jejich nedá se porovnati jako něco rovnocenného s proroky. Mluvíme-li o pohanství, vztahuje se slovo toto především na dobu Abrahamovu, kdy tedy již židé zvláštním způsobem od pohanuv odděleni byli. Zdá se nám, že moderní apologie význam slova pohan příliš široce rozepjala na úkor pravdy.

[2]) *Migne*, Demonstr. evang. VII. Mojž.

silné znárodnělé a protkané pověstmi do zjevení nepatřícími, neostala původní tradice tak zřetelnou jako u Babyloňanův a Chaldeů. Že tomu skutečné tak jest, svědčí mythus o býku „Abudad" zvaném. Windischmann[1]) domnívá se, a to ne neprávem, že to, co vypravuje Hamzah o králi Tahmurafovi, za něhož se událo rozdělení lidstva po všech končinách (Bundeheš), dá se vysvětliti jen ve vztahu k potopě světa. Tahmuraf Parsu jest osobností totožnou s Xisuthrem Babyloňanu. Tahmuraf rozkázal postaviti u Ispahanu vysoký hrad, aby v něm veškeré drahocenné knihy, obzvláště astrologické (tedy obsahu náboženského) zachráněny byly. Xisuthrus Babyloňanu (Noah u židu) dal rovněž na rozkaz Bélův „počátek, obsah, střed a konec" všech spisů pečlivě uschovati v městě Sippaře, aby byly uchráněny pohromy potopní. Po potopě světa byly knihy tyto opět vykopány a čteny. Též Manetho vypravuje nám o Thotovi neboli Thautovi, o němž později, že rozkázal, aby veškeré tradice a vědomosti předpotopní „vtesány byly na vysoké sloupy obeliskové v zemi seriadské (syrské?), aby žádná potopa jich zničiti nemohla!" Pozoruhodno jest, že u Josefa Flavia je Thot a Seth identickou osobou a proto pokládán byl i Seth za vynálezce písma, umění a věd, obzvláště mathematiky a astrologie. Dle Vigouroux je Thot v mythologii egyptské personifikací rozumu, moudrosti, pánem božských slov. Od něho obdržel i Osiris pravdu, autoritu zákona. Thot byl později tajemníkem, písařem bohu. Zobrazován byl s hlavou ibise (nejesyt) posvátného, jenž uctíván byl v Egyptě jako věštec rozvodnění Nilu.[2]) Thot byl mimo to i bohem snů.

Tak se stala časem, vývojem mythologickým, osobnost patriarchalní božstvem. Mythus starší je skoro u všech národů původním zjevením bližší: o tom svědčí i náš případ. Nejstarší kultura patří Chamitům. Národové tito oddělili se, jak řečeno, první od kulturního střediska asijského a obsadili nejrozkošnější a nejbohatší končiny na pobřeží Eufratu a Nilu. Příroda a štěstí přála těmto národum. Jen tak se dá vysvětliti jejich bohatství, sláva vojenská, jejich umění a vědy, jejich důmysl státnický a hierarchický. Babylon a Egypt byli prvními

---

[1]) Zoroastrische Studien, str. 208.

[2]) *Vigouroux* II. 61, 511. Totéž u *De Rouge, Pierreta* a *Conte de Sitna*, cit. u Vigouroux. Pozn. Sanchuniathon, o němž byla řeč při výkladě mythologie Feničanův a Chamitů vůbec, byl spisovatelem fenickým. O něm mluví Suidas, lexikograf řecký, a Filon z Byblos, grammatik fenický. Zprávy Sanchoniathona nejsou zachovány v původním znění, ale šmahem zavrhnouti se nedají, jak by rád učinil Mayer. Mezi Mojžíšem a Sanchoniathonem je styk patrný.

průkopníky a šiřiteli osvěty přirozené a zdá se, že těmto dvěma národům nebude jistá priorita ve vývoji lidstva odňata nikdy. Ve zříceninách Chaldeův a Egypťanů jest pečlivě uschováno tolik dějin, že po staletích ještě budou sestupovati učenci budoucích pokolení do hrobek faraonův, aby se učili moudrosti, která byla jen slabým odleskem původní velikosti člověka.

Kdežto národové semitští ostali prazjevení věrni a náboženství nového ani nepotřebovali ani nehledali, byli Chamité, opovrhnuvše zjevením, odkázáni sami na sebe. Tím se dá vysvětliti jejich vroucné splynutí s přírodou a neunavná snaha, učiniti z přírody nové evangelium pravd náboženských. Chamité zkoumají vesmír, čítají, měří, sestavují v určité mythologické skupiny hvězdy, znají jejich vzdálenosti, oběh slunce a měsíce, rozdělují dle jistých posvátných čísel veliké epochy světa, a to, co měli židé ve svých knihách o příští budoucího Spasitele, to oni vidí psáno ve hvězdách (Balaam!). Mezi pořádkem vesmíru a během věcí lidských na zemi je zcela zřetelná souvislost. Všechno jest psáno ve hvězdách. Nebe jest evangeliem, prorokem člověka. Cyklus planetární jest věštbou budoucích cyklů časových. Proto řídí se Chamité ve všem přírodou a nebem. Jejich budovy směřují pečlivě ku čtyřem úhlům světa a jednotky architektonické jsou vyňaty z čísel pohybu a rozměru vesmíru. Míra a váha, všechno, co člověk podniká a koná, řídí se posvátnými jednotkami, které nejsou veličinami libovolnými, nýbrž úzkostlivě odměřenými mathematickými údaji kosmogonického celku.

Veliké periody světové a jejich přesné odhadnutí byly odjakživa předmětem počtářství a kosmogonických studií národu chamitských.

Zdálo by se, že světový názor Chamitů byl původně fatalistický. Nasvědčuje tomu zdánlivě otrocké sledování pohybu a rozmanitosti drah těles nebeských. Nikdo však doposud nedovedl dokázati, že nebyla vůdčí hvězdou chamitských hvězdářů nějaká idea zachovaná z prazjevení. Spíše dal by se snadno dokázati opak toho. Jakmile shasla hvězda Balaamova nad jeslemi betlemskými, zanikla s ní i odvěká touha lidstva vyčísti z nebe to, nač čekalo srdce člověka po tolik tisíciletí!

I křesťanství má své veliké epochy časové. I ono vykládá nám o předhistorických dobách stvoření. Je to šest dnů (jednotek časových) týkajících se stvoření světa, pak veliký den odpočinku. Na to následuje doba desíti pokolení patriarchalních před potopou světa. A po potopě světa znova dělí se od sebe doby theofanií patriarchův až do Abrahama a Mojžíše, až v plnosti času otevřely se brány posledního věku lidstva, jenž byl očekáváním národů.

Pohané měli své zprávy o velikém úpadku lidstva, věk zlatý, stříbrný, měděný a železný, i oni očekávali rozbřesknutí červánků velikého dne spásy. Kdy zavítá onen den? Nemajíce zjevení písemního a ani proroků (?), hledali pohané odpověď ve hvězdách. (O. p.)

Ze slovinského písemnictví.

Referuje ALOIS KOUDELKA.

Vyšla dvě čísla nového (v „Hlídce" 1892 opověděného) zábavnopoučného listu slovinského. Jméno mu „Slovan", redaktorem mu však ne, jak hádáno Aškerc, nýbrž Fran Govekar. Vnější úprava věru elegantní a i zručná. Illustrace — na ty tuším hlavní položena váha — čistě a umělecky provedeny (až na tu světlerůžovou podlohu asi u dvou) a i bezvadny. Programem má prý zustati program listu téhož jména už jednou vydávaného. Přinášeti o obsahu nějaký soud už teď bylo by opovážlivostí. Dokládám pouze, že to měsíčník (předplatné na rok činí 12 K), jako jsou druhé dva čelné listy slovinské, totiž „Dom in Svet" a „Ljubljanski Zvon". Oba ty listy už hezky dlouho pracují o kulturním povznesení Slovincův; onen dokonal r. 1902 svuj XV. ročník, tento XX. Co do programu látkového (obsahového) valně se nerozcházejí, leda že „Dom in Svet" přináší také illustrace, čehož u „Zvonu" není; oba kromě lehce psaných poučných essayí pěstují hlavně poesii a krásnou prosu jakož i písemnictví v užším a vlastním slova toho významu. A přece podstatný mezi nimi rozdíl. „Dom in Svet", abychom se vyjádřili terminy politickými, zastupuje směr a tendenci katolické strany, „Ljubljanski Zvon" strany liberalní, klada najmě důraz na národnost a tu a tam vystupuje i zjevně protikatolicky, pokládaje snahy katolíku druhdy za škodné a zhoubné kulturní osvětě Slovinců. Právem-li, to budiž stranou zůstaveno. Tím už také napověděno, že každý z nich má svoje přispivatele a spolupracovníky — arci jsou někteří spisovatelé, kteří pracují do obou listův, ale není jich mnoho — a nepochybně také svoje čtenáře. Z básníků první a nepopíratelnou ozdobou nejen „Zvonu", ale slovinského Parnassu vůbec jest A. Aškerc. V loňském ročníku uveřejnil pod názvem „Rapsodije bolgarskega goslarja" několik čísel, pravých to perel formou a drahokamů co do obsahu, v nichž opěvá jednak přední hrdiny a osudy jejich, jednak památná místa a

události z boje Bulharů za svobodu. Kromě toho uveřejnil několik čísel (z „Cestopisného denníku“), v nichž mistrně a úchvatně líčí dojmy, které na něho učinila příroda a lid na jeho cestě na Kavkaz. Zajímavo by bylo srovnati čísla ta s básněmi našeho Machara z téže cesty. Ale jako „Zvon“ honosí se Aškercem, tak zase honosí se „Dom in Svet“ A. Medvedem. Arci lyra tohoto není tak drahocenná jako Aškercova, ale i on pravým básníkem. Pod názvem „Trtje in povrtje“ (česky snad „Snítky a výhonky“) uveřejnil celou řadu drobných básniček obsahu epigramového, sentencí ze života a pro život. Vedle Aškerce píší do „Zvonu“ básníci mladší, z nichž nejznámější: O. Župančič, I. Šorli a E. Gangl, pak nejmladší: A. Gradnik, C. Golar, J. Hacín. V. S. Fedorov a jiní. Do „Domu in Sveta“ píše nejvíce po Medvedovi Silvin Sardenko, jehož vánoční romance dýší pravou katolickou poesií, což platí i o mnohých číslech z jeho „Nových kroků“. Mimo to uvádím Cvetka Slavina, Iva Daniče, J. Volce a R. Romanova. Jak těchto tak i svrchu „Zvonových“ svrchu básníků poesie jest více méně rázu lyrického, reflexního tu a tam.

Oba jmenované měsíčníky přinesly minulého roku po delší povídce (celým ročníkem se vlekoucí), a to od spisovatelův už známých a osvědčených v žanru tom. B. Vened uveřejnil v „Domu“ povídku „Nesrečno zlato“, „Zvon“ pak z péra J. Kostanjevce „Noč“. V oné líčí se, k čemu až svede člověka touha po penězích, v této trest jdoucí v zápětí hříchu svůdnictví, cizoložstva. Upřímně řečeno, ani jedna ani druhá povídka nás neuspokojila, a to hlavně pro rozvleklost a u „Noci“ nevybraněností hlavního reka povahy. To jest věru povaha temná jako noc — a osud její rovněž tak. Ostatní příspěvky jsou drobnější a ceny valně nestejné. Přispěli do „Zvonu“ známější už I. Šorli, Z. Kvederova, Fr. Dolinčan a Podlimbarski; do „Domu in Sveta“ mistr slova Ksaver Meško a Fr. S. Finžgar; o těchto bude ještě dále řeč. A abych ještě obdobu mezi oběma vytkl, zmiňuji se, že oba přinesly i po příspěvcích dramatických. „Zvon“ přinesl z péra E. Kristjana drama ve 4 dějstvích nadepsané „Volja“. Autor prozrazuje, že pilně studoval dialog francouzských dramatických spisovatelů, toť hlavní předností jeho kusu, a že také má vnímavý smysl pro své okolí. Věrně a pěkně podány postavy blaseovaných dvou mladíkův, ale na jeviště zdali se kus hodí, pochybuji; příliš mnoho se mluví a pramálo děje. Obsah krátce tento: Prof. Ivan Mrkulin, jenž má z prvního manželství syna a dvě dcery, ožení se podruhé s Margaritou, jež se milkuje s nadporučíkem Edvardem Gospodarem, jemuž vnucuje starší svou dceru

Marici, aby i nadále hříšný poměr s ním mohla udržovati. Ovládne Marici, jež se zamilovala do Milana Slavce, hudebníka, a s ním klesla, tak že mu Marica vypoví lásku a zakáže vstup do domu, a vzala by si i nadporučíka, ač pozoruje poměr jeho k maceše své. kdyby sestra její mladší Ljubica, jež si zachová nepokažené srdce a přirozený zdravý smysl, nevytrhla ji z vlivu macešina a nepřivedla do náruče Slavkovi. Vidouc, že proti Ljubici prohrála, bere si Margarita život (!).

V „Domu in Svetu" uveřejnil drama taktéž o 4 dějích Anton Medved „Na odru življenja" (Na jevišti života). Obsah krátce tento: Zober, velkoobchodník, má dvě dcery: Matyldu a Helenu. Onu miluje, ač není od ní milován, Ivan Vilánov, spisovatel. Matylda zadá srdce své Em. Horebskému, privatistovi, jenž vlastně spekuluje na jmění Zoberovo a své tetky. Tato však ho vydědí pro jeho nešlechetné jednání proti Vilánovi, jehož ona ctí a jejž místo synovce dědicem svým ustanoví. A v té právě přijde Zober též o všecko. Horebský opouští Matyldu a Zoberovu rodinu zachraňuje Vilánov zasnoubiv se s Helenou, jež ho dávno potaji milovala. Tu jest děje až moc. Nezdá se nám však s dostatek odůvodněno vydědění Horebského a Helenina povaha nedosť ostře podána.

Kromě toho uveřejnil v „Domu in Svetu" Fr. S. Finžgar „Divji lovec". Národní hra se zpěvy ve čtvero dějstvích. Hra zosnována na zdánlivě skutečné události z roku 1848, kdy ještě chytali na vojnu. Děj krátce tento: Mladý, chudý chasník zamiluje se vroucně do županovy (starostovy) dcery, jíž však otec zaslíbil zámožnému, jí však protivnému člověkovi. Aby se žebráckého nápadníka zbyl, dá jej župan odvést na vojnu. Jelikož dívka slíbila mu věrnost, uteče z vojny a vrátí se domů. Na sběha vypsána cena. Hledají ho. Četníci vyslídivše ho, nutí ho, aby se vzdal. Sběh nechce. Vzplane boj, a v boji tom padá jinoch a s ním zasáhnuta koulí také jeho milá, jež právě v té přiběhla mu na pomoc. Lidová hra tato dávána už několikrát na divadle, a to s nemalým úspěchem. Třebas smrt milenky není dramaticky zdůvodněna, přece hře nelze upříti mnohých a vzácných předností, a to věrné podání života na vsi, dobré charakteristiky, najmě župana a hovor živý a samorostlý.

Z dalších prací rázu vědeckého a poučného jest „Dom" bohatší nežli „Zvon"; vytýkám z tohoto především články: „Ruski novelisti", „Iz zgodovine nar. poljske dramatike", „Novija pripovetka u Srba", „Vazov Ivan". O Sv. Čechovi a J. Vrchlickém napsal po studii Jan Voborník a o Dr. A. Dvořákovi Fr. Grbič. Zajímavou prací je také R. Perušky „Srbské školství" a mnohé jiné. V „Domu in Svetu"

zajímala nás především práce Dr. J. Grudena „Akvilejska cerkev med Slovenci v dôbi njihovega pokrščevanja“ (o níž se už „Hlídka“ zmínila), pak „Slovenština v semeniščih“ od A. Fekendy a konečně srozumitelně a každému pochopitelně psaný článek A. Žnideršiče „Bursa a bursovní obchody“. Pěkně psaný je také cestopis „Od Save do Bospora“ od I. Knifice. Tím arci nejsou ještě vyčerpány všecky práce, ale aspoň některé čelnější vytčeny.

Z dalších stálých — ročních — publikací zmíniti se dlužno o knihách „Matice Slovenske“ a „Družby sv. Mohorja“. Onano vydala roku 1902 tyto spisy: 1. „Vojvodina Kranjska“ od F. Orožena (IV. díl), popis Krajiny s hlediska přírodovědeckého, politického a kulturního; 2. tak zv. (po zakladateli) „Knezovy knjižnice“ sv. VIII.; 3. dále 6. sešit „Národních slov. písní“ (sbírá a pořádá K. Štrekelj); 4. „Zborniku znanstvenih in poučnih spesov“ III. sv., jenž obsahuje kromě bibliografie ještě sedm článkův, a konečně 5. „Zabavne knjižnice“ XIII. svazeček.

V „Knezově knihovně“ uveřejněny tenkrát samé belletristické příspěvky. Na prvním místě jak rozsahem tak i obsahem stojí Ivana Cankara „Tujci“ (Cizinci). Práce ta uvítána vesměs ode všech kritiků co nejpříznivěji po stránce umělecké, ale všichni prohlašují, že dojem práce té neuspokojuje. Proč asi? Inu, protože Cankar v ní přidržuje se západoevropského směru novoromantického, líčí lidi, typy Slovincům opravdu cizí, pravé to mátohy či, chcete-li, učeně řečeno „Übermenschen“, kdežto pravé typy lidové (národní) karikuje jako „filistry“ v očích oněch „nadčlověků“. Ježto obsah těžko podati, podotýkáme, že v práci té podána fotografie vagabundství umělců ve Vídni žijících a že to zajímavý doklad, jak slovinští umělci ve 19. věku málo pochopení a podpory docházeli doma — ve své vlasti. K této práci druží se patero „Črtic“ od Fr. Ks. Meška. Autor, jenž jest mistrem slova, drží se směru, jaký u nás patrný v „Novém Životě“. Je to visionář, jenž v pracech svých, jež lze nazvat hymny neveršovanými, básněmi v prose, plnými nadpozemských fantasií, touží po „Neznámém“, po Bohu. — Nejslabší prací jest obrázek ze života vzatý „Lajnar“ od pseudonyma F. J. Doljana.

V „Zábavné knihovně“ snaží se G. Peter Bohinjec podati ve své historické povídce „Za staro pravdo“ vylíčení pohnutek, jež daly vznik selskému povstání v Krajině roku 1515.

„Družba sv. Mohorja“ vydala pak tyto knihy: 1. Pokračování, jež po úmrtí slovutného Dr. Fr. Lampeho vede Dr. Krek, „Zgodeb

sv. Pisma“; 2. obvyklý svůj „Kalendář“, pak 3. modlitební knížku; 4. druhý díl (na základě německém zpracovaného) „Poljedelstva“ a 5. „Zimski večeri“. O autorovi těchto J. Stritarovi krásně praví u příležitosti té knížky A.(škerc?) v „Ljublj. Zvonu“ toto: „V ‚Zimskich večereh‘ podal nám zasloužilý spisovatel písně, zkazky, dramatické obrazy a hršt drobných historek. Vše to napsáno výslovně pro lid, ‚in usum delphini‘. Stritar usedl na stará leta mezi venkovany, rozmlouvá s nimi ‚po našemu‘, zpívá jim písničky ne svoje, ale písničky, jež umí čerpat ze srdce svých posluchačů, dává jim hádanky, vykládá jim kratičké historky a předvádí jim jejich život v živých (dramatických) obrázcích.“ Místo „Večernic“ vydala tentokrát společnost sv. Mohorja větší povídku z péra E. Gangla „Veliki trgovec“. Je to vylíčení, jak Janez Zalokarjev svou vlastní přičinlivostí vyšvihne se až na „velkoobchodníka“ v Terstu, ale jak najednou při zprávě, že zatím doma jeho rodný dům propadl, ztrácí všecku lásku (toť málo zmotivováno) k další činnosti, a jak se po úmrtí ženy a dcerky vrací s trochou zachovaného majetku ve svou otčinu a pomáhá zbudovati znova domácí hospodářství. První díl široce založen, druhý však rapidně zrovna spěje ke konci. K přednostem knihy patří ona místa, kde autor líčí vniterný život svých hrdin. Dr. E. Lampe dí, že pověst založena na historickém, skutečném podkladě a že podává věrný obraz povahy pravého Belokranjca.

Z ostatních samostatně a ojediněle vydaných prací uvádíme: „Prešernove poezije“ u vydání upraveném A. Aškercem a od téhož spisovatele opatřeným úvodem, v němž popisuje život Prešernův a oceňuje jeho básně. Od I. Cankara (viz výše) vyšly ještě tyto spisy: *a)* „Erotika“, *b)* „Knjiga za lahkomiselne lidi“ a konečně *c)* „Kralj na Betajnovi“.

„Erotika“ je sbírka básní (druhé vydání). O ní dí Dr. E. Lampe: „Chorá duše, slabá ve svém hněvu, pohrávající si s rouháním, všecka pohroužena v cit, pokorná v titanstvu a filosofující v nihilismu vane s dechem uvadlých fialek z té knihy.“

V „Knize pro lehkomyslné lidi“ sebral spisovatel deset črt, jež se všecky vyznačují rázem a duchem Cankarovy činnosti, totiž cynismem, jenž člověka ubíjí. Spisovatel tropí si posměch ze všeho i ze sebe samého. Celý náš Machar. Jako Machar vzdělal se na Heinem a drží se myšlenek Bahrem a Nietzschem hlásaných, tak i Cankar. Nejlepší jest „Križev pot“ a „Iz predmestja“.

Třetí kniha jeho jest drama ve třech dějstvích, v němž rovněž hlásá ideje Nietzscheovy, an dí: „Kdo chce čeho pro sebe dosáhnouti,

nesmí býti nesmělým ani chabým, nesmí se na nikoho ohlédati, nikoho šetřiti. Cesta ke trůnu vedoucı je tvrda, člověk aby až po kolena brodil se v krvi a v slzách... Kdo se chce dostati ku předu, musí odhoditi každý kámen, jenž se mu v cestu šine, když toho třeba, i přes mrtvoly lidí.“

Murnik Rado, jenž se pokládá za nejlepšího slovinského humoristu, sebral své humoristické črty a povídky a vydal je pod souborným názvem „Navihanci“. Hlavním prostředkem, jehož Murnik užívá k docílení komiky, jest jazyk či žargon. Zvláště vyniká v humoru ze života dětského či mládeže. Šlehá však i jiné směšnosti z pospolitého života. Všech humoresek jest devět.

Janka Kersnika sebraných spisů vyšel svazek druhý, jenž obsahuje „Lutrski ljudje“ a „Testament“. Ona povídka má historické pozadí, tato je socialním romanem. Kersnik jako Jurčić nepsal tak pro jednotlivce, pro literarní gourmandy, nýbrž pro lid, avšak ač z lidu náměty k povídkám svým čerpal, přece zpracování jejich budí i interes intelligentních kruhů.

V „Knihovně salonní“, již vydává (bylo už o tom tuto zmíněno) A. Gabrščček, vyšly jako čtvrtá kniha „Odsevi“ I. (Reflexe). od Zofky Kvedrové. Autorka, odchovanka slovinského ženského listu „Slovenka“ (vychází od roku 1897 v Terstě. Prvním programem listu toho bylo budit a rozněcovat národní vědomí u Slovinek, dnes však slouží za organ moderního ženského hnutí u Slovincův, ale více stránek věnuje belletrii nežli otázce ženské) vyznačuje se neobyčejným talentem, jehož však dosud nedovede ovládati. V prvních svých pracích jevila mnoho něžnosti a milostného humoru, ale brzo se pustila a zahloubala do socialních otázek, najmě žen se týkajících, a čerpá z nich teď náměty ke svým pracím. A jak co do obsahu tak i co do formy dobou se předělala Kvedrova. Dnes je „modernistkou“. Svou výstředností jak u vyhledávání námětů tak i formy spíše odpuzuje než vábí. V „Reflexích“ shrnula své črty, povídky atd. počtem 20, z nichž nejdelší (už uveřejněná) „Telegrafistka“. Nedá se autorce upříti, že umí vypravovat ani že by nedovedla pozorovati života, ale celek činí dojem, že autorka jako stará panna brble na muže. Kromě toho pro samu přilínavost k cizím směrům vplétá do svých povídek nejen jednotlivá slova, ale i celé frase německé, ač jinak výtečně ovládá slovinský jazyk. Inu, také vymoženost internacionalismu!

Ku konci budiž vzpomenuto ještě almanachu, jejž vydala slovinská omladina „Na novih potih“, v němž uveřejnili svoje příspěvky nejmladší.

Přečetše tento almanach a hořejší spisek, povídali jsme si: Škoda nadání tak mnohých lidí, kteří nechávajíce se unésti „modou“ — neboť že teď v písemnictví nepanuje umění, nýbrž „moda“ jako v ženských úborech, toho asi nikdo nepopře — a již vzdávajíce se své národní individualnosti, zbytečně se ztrácejí v tom přílivu německé a francouzské, po případě i norské literatury! Nechte Němcům, Francouzům a ostatním jejich choutky, vy však buďte Slovinci, těžícími z nových úspěchů literarních!

Nová díla.

Rudolf Eucken: Thomas von Aquino und Kant.

Pojednání vyšlo asi před rokem v časopise zvaném „Kantstudien“ a na přání redakce jeho vyšlo ve zvláštní brošurce. Hned v předmluvě praví autor, že si dobře vědom aforistického charakteru svého spisku, ačkoli pojednávané problemy by zasluhovaly větší obšírnost, neboť zasahují svou důležitostí přes kruhy učenců i do života obecného. Eucken chce upozorniti pouze na veliké protivy, jež jsou mezi hlavními zastanci protivných si světových názorů. Jest prý pozoruhodným zjevem, že za našich časů přechází Tomismus se stanoviska defensivy k formalní offensivě, což se děje i od největší instance církevní autority proti mistru kritiky, rozumu. Nemíní se tím pouze Kant, nýbrž směr moderního myšlení vůbec, jak v novější filosofii se v novém věku utvářilo. Spisovatel chce probrati různé principy obou stran, hned předem však podotýká, že se nekojí žádnou nadějí, že se mu snad podaří působiti na strnulé Tomisty. Pojednání dělí se na dvě části. V první se poukazuje na nemožnost pochopení Kantovy filosofie od přívrženců sv. Tomáše; druhá dokazuje, proč nemohou Kantovci zpět k Tomismu Subjektivismus, psychologismus, individualismus ozývá se z protivného tábora proti Kantovi, jenž prý místo pravé skutečnosti skýtá pouhé illuse a místo zavazující mravní moci staví autonomickou libovůli a proto jako vrchol protestantismu se jeví. Toť jsou ovšem jenom negativní stránky, přes které se nedovede přesunouti omezenost vlastního myšlení, jež duševní veličiny beze smyslového stělesnění jako skutečné nemůže uznati. Veškerý duševní vývoj jedině z vlastních duševních sil bez smyslových přívěsků připadá prý Tomistům jako bloudění v říši stínův a schemat. Zvláště brání se tito přiznati moderní filosofii ethický prvek. Svoboda a vniternost jsou jim fantomy, bludičky, a podobně též i výraznější individualita, osobnost, povznešení v nadsmyslný svět. Kantovi nedostačil starý pojem

pravdy, jež je souhlasem našeho myšlení s věcmi mimo nás. (Čím pak jest potom pravda?) Jen tenkráte se mu zdála věda býti možnou, když se jádro poznání vneslo v činnost ducha; věci samé se svými podstatami unikly mu do nedozírné dálky; čím bohatější byla činnost, tím jemnější byla vlákna ducha. Jest pravda, jestli takovéto rozluštění přivede nás k cíli, jest problematickým, ale můžeme Kanta ctíti aniž ho následujeme; zůstaneme jeho duchu tím věrnějšími, čím větší samostatnost proti němu zachováme. Hranice proti subjektivismu nejsou vždy dobře vytčeny, ale jádro samo prý není subjektivistickým. Dále prý není většího nedorozumění než Kantovu autonomii s egoistickou svévolí a vzepřením proti mravnímu řádu míchati. Zde jde o autonomii rozumu, jemuž se má každý podrobiti. Povinnost jest mu úhelným kamenem mravnosti. O nynější filosofii a o moderním životě dí autor, že je stižen velikými protivami a že vězí stále v nebezpečí a ve velikém napjetí; člověk moderní má velikou úlohu, vznésti se na výši duševní práce a jejím obsahem život naplniti. (Kdyby jenom tento obsah dostačoval a uspokojoval každého člověka!) Pravá obrana Kantova a veškerého myšlení moderního pozůstává v energickém propracování se k duševní podstatě, k charakterům. Co je Tomismus? Je to aristotelická filosofie sloučena systematickým duchem sv. Tomáše s učením církve. Je zde snad takový poklad, kterým se ukájí žízeň po pravdě a dává životu dostatečný obsah? Autor odpovídá negativně a upírá Tomismu nároky na duševní vedení lidstva. Aristotelismus se nehodí pro naše doby; jeho názorův o přírodě se dnes nikdo nepřidržuje; jeho logická schemata, jimiž svět obetkává, jsou bez pevného podkladu. Nad světem Aristotelovým pne se křesťanský svět víry a milosti. Dle Euckena nehodí se filosofie onoho řeckého filosofa k podkladu náboženskému, neboť Aristoteles nezná žádné prozřetelnosti, nehledá v náboženství zdůvodnění mravnosti a nezná individuelní nesmrtelnosti. Život takový, jenž obejde se i bez jiné pomoci, nepřipadá mu nijak nedostatečným, pln rozervanosti chce usmířiti člověka se skutečností. Filosofie Aristotelova dá se tak jako s křesťanstvím i s jinými náboženstvími jako s mohamedanismem a židovstvím sloučiti. O svatém Tomášovi dí, že by se dnes sotva přidal na stranu, jež chce běh času o několik století zpět otočiti. Vracíme-li se k některému filosofovi, nechceme tím dogmatisovati jeho názorů; nepomohl by nám ani kriticismus ani dogmatismus. Kant nemůže nám práce uleviti, ale může nám pomoci udržeti problem filosofie ve výši (i kdyby bylo jisto, že práce tato namáhavá jest naprosto beznadějnou?), která vždy odpovídá duchu času. Bojujme, dí Eucken ke konci, jako přátelé Kantovi o opravdovou podstatu duchovou, o nezlomné charaktery, odmítejme pouhý relativní subjektivismus, tím nejlépe uctíme velikého myslitele Královce.

Jest boj takový možným u moderní filosofie, jež zásadně a priori popírá substanci ducha (Paulsen, Wundt, Jerusalem), definujíc jej jako pouhou aktualitu? V „Problemu ducha“ (str. 8) přijímá i Schell tuto definici, ale hned podotýká, že ona aktualita, živá souvislost mnohých stavů duševních, není těmito podmíněna, není jejich produktem, nýbrž jejich principem, jenž v živé jednotě mnohost udržuje. J. V.

Eleutheropulos: Einführung in eine wissenschaftliche Philosophie.

Je to úryvek většího spisu, zvaného „Wirtschaft und Philosophie“, jenž pro smělé stanovisko, které autor zaujímá i proti největším autoritám filosofie, dožil v krátké době nového vydání. Ozývaly se mnohé hlasy, jež ostře kritisovaly názory autorovy. Filosofie jest dle něho podmíněna různými potřebami životními a různým pojímáním životním a světovým, jakož i individualitou filosofovou. Národové romansko-germanští nemají prý ve filosofii nic nového, co by nebylo bývalo již u Řeků; tak na př. pochází Hegelův pojem bytí vlastně od Herakleita, jeho ontologický vývoj pojmový jest modifikací Platonova učení o ideách s Herakleitským principem bytí na základě Parmenidovy identity myšlení a bytí. Dle našeho autora zabývá se filosof theorií poznání a esthetikou jenom proto, aby ospravedlnil dle potřeby citové svůj světový a životní názor již předem konstruovaný. Tak to bylo u Řeků, nejinak má se věc i za našich časů. Sokrates je sofistou, ale Kant prý ještě větším, jenž na úkor vědění rozšířil obor víry a snažil se všemožně dokázati nemožnost transcendentalního vědění, aby dal tím mravnosti pevnější podklad (!). Není jiné příčiny, proč by se za zjevem mělo ještě skrývati neznámé x (Ding an sich). Tato chyba je společnou všem filosofům bez rozdílu. Beze vší piety účtuje tak autor se všemi vychvalovanými polobohy, trhá jim bezohledně vavříny; nikdo se mu nezamlouvá. Boření ovšem lehká práce, ale horší stavěti, nějak zbořené nahraditi, positivně pracovati. Úlohou filosofie jest dle našeho autora zbudovati „všeobecný (allgemein snad myslí), jednotný názor o světě na základě jednotlivých výzkumů čerpaných ze zkušenosti“ (str. 30). Tím nepodává spisovatel nic nového, neboť tutéž definici nacházíme také u Wundta, jenž píše: „Podstatou a úlohou filosofie je souhrn jednotlivých poznatků za tím účelem, aby zbudoval se světový a životní názor, jenž by uspokojoval požadavky rozumu a citu.“ (Viz Gutberlet, „Kampf um die Seele“ pojednání „Psychologische Religion“.) Metafysiku autor zavrhuje, není mu vědou; dá se však bez ní světový názor vůbec mysliti? J. V.

Jesuita *Scheffmacher* vydal časový Controverskatechismus.

Probírá tu stručně a jasně celý protestantismus i s jeho dějinami a uvádí tak i laika k správnému názoru o církvi Lutherově. Předně pojednává vznik protestantismu, jeho příčiny a následky, pak nastiňuje charakteristiku reformatorovu dle jeho vlastních slov a jednání a táže se, zda byla reformace dílem Božím, zda byl původce její Bohem seslán? Církev tato nemůže býti pravou, poněvadž postrádá jistých známek, není jedna, není apoštolská, není sloupem a základem pravdy; toto poslední vysvítá zvláště ze zásady, že každý může čísti Písmo sv. a si je libovolně vykládati, což vede k mnohým absurdnostem. I na druhý princip, že pouhá víra bez dobrých skutkův ospravedlňuje, upozorňuje autor a dokazuje, že jest nekřesťanským. Další články jsou popularní apologií některých věroučných, často napadaných článků katolicismu. — Kniha je psána slohem lehce srozumitelným. Podobný katechismus pojednávající o husitismu, starokatolictví a protestantismu byl by i u nás velmi prospěšným. J. V.

Ruská knihovna. Spisy hraběte L. N. Tolstého. Sv. 11. Povídky pro lid. — Co jest umění. Překlad rediguje Pavel Papáček. Nakl. J. Otto v Praze 1902. Str. 380.

První část knihy zaujímají „povídky pro lid", které hr. Tolstoj napsal v době, kdy obíral se svou mravní theorií. Když totiž uvěřil v učení Kristovo, učení lásky, jež postavil proti učení světa, hlásajícímu sílu, a poznal, že svými dřívějšími spisy také hlásal učení světa i sloužil síle, zavrhl své slavné romany a počal psát pro lid, uče jej neustále lásce, pokoře, trpělivosti, neodpírání zlu, prospěšnosti tělesné práce, jíž člověk nejsnáze nabude duševního štěstí a klidu. Umělecká cena povídek těchto není značná: tendence stojí v nich příliš v popředí. Jsou to vlastně jen illustrace a výklad jeho mravních zásad v belletristické formě. Jelikož pak nelze souhlasit s jednotlivými zásadami mravního učení Tolstého, nelze ani souhlasit s tendencí některých povídek.

Překlad „povídek pro lid" pořídila větším dílem Hana Bernhardova, a to celkem zdařilý. Třeba uvážit, že Tolstoj užívá tu často mluvy prostého lidu, lidových frazí, jež často těžko případně přeložit. Ale přes to shledali jsme některé nesprávnosti v překladu. Tak „valenki" (= bačkory) překládá napořád „shrnovačky", „položil bokom" (= položil stranou) přel. „obrátil" (34), „zašibajet" (= je oddán pití) přeloženo provedl nějakou hloupost" (49), „jazyk česať-to" (= mluviti nesmysl) přel. „láměš si jazyk" (73), „palestinu bolšuju" (= velikou plochu) přel. „celou Palestinu" (123), k poldniku" (= k svačině) přel. „k poledni" (125), „popřel" (= zapařilo se — obilí) přel. „opozdilo se" (129), „s mochrami" (= s třepením) přel. „s květy" (152) a podobně.

Stať „Co jest umění" obsahuje mnoho pozoruhodných myšlenek o vztazích umění k životu, ačkoli ne nových ani divinačních, leda pro ty, kteří sami o věci nedovedou mysliti. Byly také od enthusiastů s velikým nadšením přijaty, ale umění se jimi neřídí, jde svou kluzkou cestou dál. Tolstému i zde na proroka chybí důslednost.

Knihovna Zlaté Prahy. R. X. Seš. 20—31. *I. N Potapenko:* Smrtelný zápas. Roman. Z ruštiny přel. Žofie Pohorecká. S úvodem překladatelky. Nakl. J. Otto v Praze 1902. Str. 390.

Nejzajímavější z celé knihy jest úvod překladatelky samé, která sice uznává, že Potapenko, jenž „diktuje své romany písaři, který používá psacího stroje," napsal leccos, „nač nelze bráti přísného měřítka uměleckého," ale roman, který sama přeložila, počítá k nejsilnějším a nejkrásnějším dílům z jeho péra. Znajíce všechna díla tohoto veleplodného spisovatele, musíme říci, že Potapenko kromě překrásných povídek ze života duchovenstva pravoslavného, jimiž získal slávu svou, napsal jen několik cennějších prací, na př. „Zdravé pojmy", „Svaté umění", „Generálova dcera", jež pocházejí vesměs z dřívější doby jeho činnosti. Roman přítomný, věnovaný dle slov překladatelčiných „útrapám a bojům dnešní ženské duše, zápasící mezi novou a starou morálkou," náleží podle našeho mínění i soudu vážné kritiky ruské k nejslabším dílům Potapenkovým. Jednající osoby tohoto romanu

vyjadřují se všude slohem autorovým, jazykem nesvým, knihovým, nemají svých myšlenek, jsou nepřirozeny. Hrdinka sama, Olga Kaširceva, manželka ruského spisovatele, jenž přijel s ní i s dětmi oddechnout si do Paříže, je žena sobecká, jež v Paříži začne se trápit tím, že lepší léta věnovala muži svému i dětem, nemůže se již vrhnout do kalných proudů polosvěta pařížského a užít života, radostí, požitkův i rozkoší jako pravé Pařížanky. Vidouc ve zputlém životě koketek, herešek a ženštin pařížského polosvěta ideal života ženského, pobízí vychovatelku dítek svých Dašu, by opustila prostého, milujícího ji ženicha, i oddala se zvrhlému, bohatému a ženatému Loviči, sama pak se otrávila. „Smrtelný zápas“ je velice nepěkný podle svých výsledkův.

Překladatelka druhdy příliš lpěla na slově i přeložila některé ruské frase doslovně, ale nečesky. Tak „lomiťsja“ překládá „lámati se“ (17) místo česky správného „pitvořiti se“; „nelomiťsja“ překl. „býti silen“ (236) místo „nepitvořiti se“; „zatykať za pojas“ překl. „dávati si za pás (44) místo strkat do kapsy“; „ťanuť ljamku“ překl. „stáhnout láno vlečné lodi“ (356 a 376) místo „dřiti se“; „prijemy“ překládá „příjmy“ místo „způsoby, chování“, „skrutit v baranij rog“ překládá „zkroutit jako beraní roh“ místo „zastrašit“. Český sloh jest místy hrozný; na str. 346 stojí dokonce: „ta věc b u d e vám p a d n o u t i“! atd.

Moderní autoři slovanští. I. *Maxim Gorkij:* F o m a G o r d ě j e v. Roman. Přel. J. Wagner. Seš. 1—16 po 30 h. Nakl. Fr. Hovorka v Praze 1902.

Zdá se, že celá Evropa je zblázněna za Gorkým, ve všech jazycích vycházejí jeho překlady, druhdy v několika vydáních zároveň. Také u nás vyšlo již několik svazečků překladů jeho povídek, nyní pak nakladatelství Hovorkovo vydalo překlad jeho romanu „F o m a G o r d ě j e v“. vydává roman „T ř i“ a slibuje opět jeho „povídky“. Skutečně nalezneme v pracích Gorkého roztomilé, vysoce poetické povídky („D v a c e t š e s t a j e d n a“, „D ě d A r c h i p a L e ň k a“, „J e m e l j a n P i l j a j“ a j.), ale vedle toho mnoho prací, jež svojí cyničností, oplzlostí a hrubostí mravních názorů přímo odpuzují, jako jsou povídky „P r o c h o d i m e c“, „M a l v a“ „O l e ň k a V a l e s o v a“, jež netřeba pospíchat překládat. Ani roman „F o m a G o r d ě j e v“ se nám nezamlouvá. Foma Gordějev, syn bohatého povolžského otce, zděděv po matce, jež po jeho porodu zemřela, rozjímavou povahu, hledá neustále v životě rozřešení trápící jej otázky o pravém smyslu života: hledá pravé lidi i mezi kupci, i mezi úředníky, i mezi spisovateli, i mezi padlými ženami, ale nikde jich nenachází i začne pochmurně pohlížet na život a upadá v zoufalství. Foma s jedné strany setkává se s lidmi, nadšenými snahami, hledajícími pravý život, ale majícími slabý charakter, neschopnými k životu, zbytečnými právě tak, jak jest on sám. S druhé strany setkává se s lidmi — jako je Mojakin i jeho syn — schopnými k životu, s lidmi silné vůle, ale nemajícími žádných mravních zásad, vyšších snah. Lidí, kteří by uměli spojit mravní požadavky s „uspořádáním života“, s životní praxí, nenalézá. Hodní lidé hynou, špatní vítězí. Foma vida tento nerovný boj, nenalézaje nikde opory, pociťuje odpor k životu a zároveň ztrácí

schopnost odporovat svojí bouřlivé povaze, zděděné po otci, poddává se svým vášním, provádí ničemné, hloupé a oplzlé kousky, tak že kmotr Majakin o něm právem dí: „Svině hledá, kde je louže, Foma pak — kde je hůře!“

Mnoho popisů pijáctví, hrubých orgií s padlými ženštinami, oplzlých výjevů naplňuje roman, v němž Gorký snaží se opoetisovat sobecké, ba dravecké projevy přirozenosti lidské. Hrubá filosofie jeví se v názorech o uspořádání života od pořadatelů-kupců, jiř autor pronáší ústy starého Majakina.

J. Wagner překládá místy velmi volně, nepřesně, místy nesprávně. Srovnali jsme jen malou čásť originalu s překladem i poznali jsme, že je dost nedbalý, pořízený ledabylo. Tak „šalyj“ neznamená „taškáře“, jak překládá (14) W., nýbrž „ztřeštěnce“; „smirenno“ není „klidně“, nýbrž „pokorně“; „posolověvšij“ je „zakalený“ nikoli „vyboulený“ (252); „v čistyj ponědělnik“ přeložil prostě „v pondělí“, místo „v první pondělí velkého postu“ (288); „ne uživešsja“ není „neuživíš se“, nýbrž „nesneseš se s ním“ (323); „Iydy“ nejsou „židé“ (371), nýbrž „Jidáši“; „podygryvalsja“ není „poskakoval“, nýbrž „sekundoval, přizvukoval“ (377); „eh, polnotě“ není „ano, zajisté“, nýbrž „eh, přestaňte!“ (406); „vskinuv“ není „skloniv“, ale „zvednuv, pohodiv“ (446); „v proletkě“ je „v lehké drožce“, ne však „v letu“ (453); „gnuť v baranij rog“ přeložil doslovně „stáčet do beraního rohu“ místo českého „naháněti strachu“ (455); „archijerej“ znamená „biskupa“, nikoliv „arcikněze“ = protoierej.). Větší pozorností — ovšem napřed znalostí — předešly by se snadno takové chyby, jichž je tu plno. A. VRZAL.

B. Mellanová: **Neobstála**? Ludmila V. 2.

Děvče chystající se k divadlu intrikou při zkušebném představení propadne, najde však za to ženicha. Toť suchý výtah z děje dosti jednoduchého, snad i ne právě obyčejného. Charakteristika potřebovala by ještě jistější ruky; na př. ta stará služka Markéta, jež děvče provází, je zjev při té vyřídilce hodně pravděnepodobný. Sloh povídky jest ušlechtilý, jen bych i zde doporučoval více prostoty a upřímnosti, méně strojenosti, zvláště v rozmluvách.

Karel Šípek: **Za větrem.** Humoresky. Čítárna Švandy Dudáka 1902.

Nelze nevzdati uznání p. Ign. Herrmannovi, že snaží se šířiti zdravý, ušlechtilý humor v českém obecenstvu; i když ne právě humor nejvyššího slohu, o němž ostatně není všude jasných představ, ale humor celkem jemný, a humor náš, prozatím více z městských tříd, ale i takto již našemu čtenářstvu blízký. K nejlepším humoristům našim náleží bez odporu p. Karel Šípek. Humoresky jeho vynikají především ve slohu, jenž jest vytříbený a výrazný, pak v obratném utváření komických situací. Nejdou tuze do hloubky, jsou zcela lehoučké, někdy i dosť povrchní a průhledné, zdá se mi, tak právě české; zastřený, zadumaný humor zřídka přerušuje to bezstarostné laškování. „Čítárna Švandy Dudáka“ vůbec dosud podala příspěvky celkem cenné a zajímavé.

Směs.

Víra a věda. Věda je světlem, jest darem Božím, jest dcerou Boží, jak dí veliký Pius IX, je sestrou víry. Věda jest mocí, je silou člověka, jest jeho právem a povinností, ona jest jeho největší pýchou, ziskem neocenitelným. Věda jest pokladem velecenným. Ale při tom nikdy neřekneme, že pravda jest pokladem jediným, že jest pokladem jednotlivci vždy nevyhnutelným, že jest jedinou a poslední nadějí lidstva, jak by nám rádi napovídali nepřátelé. My víme, že věda nikdy nebyla s to, aby člověka učinila tak šťastným, jak pyšným — „inflat" — že nikdy neobdařila člověka úplnou jistotou, spokojeností, sebedůvěrou, pevnou nadějí a že lidstva po tisíciletí namáhavé práce spasiti nedovedla. Za tisíce věků neučinila věda ani jediného člověka šťastným, nepotěšila ani jediné rozervané duše, nesetřela ani jediné slzy, neučinila ani jediného srdce v pravdě úplně blaženým: bez jiné útěchy umíral posud každý mudrc v zoufalství — posledním slovem každého z nich byla nevýslovná muka — hlad duše po světle pravdy! I prostřed slávy vědecké, na trůnech moudrosti ostali králové filosofie jarem bez květův, oceanem bez vody, kvítím bez vůně, nocí beze světla, sochami bez duše. Věda sama přivedla člověka až k branám ráje, ale tam ho nechala zahynout bídou vyhnanství. Člověk není stvořen jen pro vědu. Věda sama není jeho spasitelem! Bůh, chtěl-li člověka učiniti šťastným, musil mu dáti vědu divotvornou, která by dovedla vyplniti bezedný ocean duše, vědu při tom snadnou, jistou, neochvějnou, snadno pochopitelnou dítěti i starci, chuďasům i králům, všem: neboť věda, před kterou člověk spíše šediví a umírá než ji pochopiti dovedl, není nejlepším darem. Věda všem potřebná, musí všem vyhovovati, všem dáti útěchu, pokoj, jistotu a záruku zcela bezpečnou, že ona nevede jen k poznání ráje, ale až ke trůnu Božímu. Člověk chce dosíci cíle, toť jeho egoismus nutný, spravedlivý. A tuto vědu nazýváme vědou, vědou božskou. Ona není pouze poznáním, ale ctností, nejenom předmětem obdivu, ale i živým podnětem života bohabojného, svatého, nadějí a útěchyplného. Tato věda je snadná — dítě ji pochopí, pevná — mudrci jí neotřásli, všeobecná. Tak dlí pod doškami chatek jako pod cimbuřím pyšných paláců. Kdo této vědy Boží se přidržel, umírá klidně, s úsměvem na rtech a štěstím v srdci, i kdybyste mu žádné jiné knihy nepodali, než knihu kříže. A to je tajemství víry, to jest útěchou katolicismu. Náš názor o víře a vědě je správný, jest praktický, jest faktem dějin. Pravdu tuto opakuje s přesvědčivostí každá minuta, v níž umírá spravedlivý. Víra jest vědou par excellence, jest postulatem člověcké bytosti, poněvadž bez ní nelze ani žíti ani umříti lidsky: věda jest pokladem, je silou, jest pýchou života, jest darem Božím, ale bez Boha je záludnou bludičkou, kahánkem dohasínajícím. Věda a víra jsou sestrami a jsou si dle toho i podobny. Obě vycházejí z předpokladů nedokázaných ani nedokázatelných, ale jistých. Jistota předpokladů rozumových záleží v bezprostřední evidenci vniterné a nutné. Jistota předpokladů zjevených spočívá v evidenci vyšší, Boží, zevnější sice nám, ale přece tak hluboce do vnímavé mysli vštípené, že jistota tato jest jedinou jistotou člověka na-

prostou, uspokojující, ničím neoblomnou, leč odvrácením se od Boha, hříchem, negací bytosti božské. Proto jest námitka o ztrnulosti dogmat námitkou, která víc poráží přemrštěné nadšence vědy než nás, a otřepaná frase o bezpodmíněnosti vědeckého bádání jest ne-li lží, tedy pouhou vějičkou. Závěry a položky vědy jsou tím nejistější, čím výše se vypínají: ve vrchním poschodí babylonské věže vědy viděti vždy zmatek. Víra čím výše člověka povznáší, tím více jej oblažuje, a kdo se jejímu božskému vanutí úplně odevzdal, dospěl vždy k cíli. Ona jest pravou archou Noemovou, jedinou záchranou na vlnách vědeckých sporů. Víra si nikdy neodporovala a nikdy neměnila ani svých systemův a slov. I otázka Galileova jest faktem práva, ne vědy. V řadách vědeckých systemů však nebylo posud svornosti, ale sváru, protiv, odporů dosť. V čem všechny systemy se shodují, toho posud pro život málo, pro hrob moc! Dosť výstražné znamení! A přece nikdy nepronesla Církev tolik a takových anathem proti kacířům, jakými se dnes vědecké soustavy, ba učitelé a žáci navzájem potírají, jakoby každá soustava zvlášť měla svou neomylnou stolici. Dr. B.

Boj proti naturalismu částečně vylíčen ve Falckenbergově řeči „Euckens Kampf gegen den Naturalismus". Jedním z nejvyhlášenějších a na spisy nejplodnějších universitních professorů filosofie jest bez odporů Rudolf Eucken, prof. na universitě v Jeně. O tom svědčí živý zájem o jeho vědecká díla (Einheit des Seelenlebens, Lebensanschauungen grosser Denker. Kampf um einen geistlichen Lebensinhalt, Wahrheitsgehalt der Religion atd.), z nichž jde na jevo, že jest rozhodným nepřítelem naturalismu, jímž míní materialistický monismus; pak jest také toho dokladem slavnostní řeč professora university v Erlangách, Falckenberga, chvalně známého historika filosofie, pronesená u příležitosti osmdesátých narozenin Jeho Výsosti Luitpolda, bavorského prince. Tatáž universita, totiž v Jeně, z níž Arnošt Haeckel posílá do světa své materialistické kredo, jest též ohniskem tuhé oposice, jíž hlavou je Eucken, jenž věren tradicím své vysoké školy odhodlaně po léta již láme kopí pro idealismus podstaty a činu, a ten zrovna do očí bije z jeho spisů, v nichž nacházíme mnohou břitkou zbraň proti monismu. Řečník vzpomíná podobný boj Lotzeho, za jehož života vzmáhal se materialismus hrubšího zrna než nyní, kdy málo který skutečný intelligent opravdově považuje svět duševní za pouhý útvar hmoty, touto naprosto podmíněný a snaží se zjevy psychické zredukovati na fysické. Ony mají se dnes za nevysvětlitelnou hádanku, jsou částečně podmíněny mechanismem tělesným, s nímž zanikají. Proti tomu naturalistickému monismu bojuje se kladením důrazu na samostatnost duševního života, v němž se nám otvírá nový svět idealu věčných nutností (zákonů logických, mravních) a zcela marným jest úsilí odvozovati je z temného podkladu našich smyslů. Naturalismus rozeznává zjev od podstaty, uznává tedy možnost povznesení myšlení nad svět smyslový, vymyká se fysické nutnosti; idea objektivnosti vzniká z našeho nitra a ne ze světa smyslům přístupného; poznání mechanismu vědění o něm není mechanickým. Zneuznává se zvláštnost duševního; a to jak obsahová tak formalní; soud, pojem, nazírání, paměť, stálé „já" proti vystřídajícím se atomům, synthese, synopse, zda nepřekročují meze fysické? Podobně má se věc též s mravností, jež vylučuje empirický podklad jako princip. Přehlíží se

důležitý moment ve smýšlení; cit povinnosti! V přírodě stálá mechanická nutnost, u ducha samostatné původní rozhodnutí nerozlučně doprovázeno ideou svobody. Ethický problem nepovstává teprve ve společnosti vztahem různých individuí. Jak je to s pravdivostí? Povstává také teprve z poměru k bližnímu? Ne, nýbrž jest povinností člověka k sobě samému a velí mu, by v tom ohledu bylo smýšlení a jednání jeho čestným. Dále podceňuje naturalismus sílu jednání lidského v dějinách, tím že je podřaďuje úplně okolí a minulosti, ale vůdčí duchové nebyli pouhými produkty dějinnými, nýbrž „často zaujímali originalostí svého působení příkré stanovisko k minulosti.“ (Eucken, Einheit des Geisteslebens, str. 218.) Třetí úskalí naturalismu jest apriorismus a historismus. Zavrhuje se svět transcendentalní se všemi nezměnitelnými veličinami a hodnotami a vnáší všechna jestota či bytí ve vývoj, proces (i logické zákony, kam v novější době dospěl R. Wahle ve spise „Das Ganze der Philosophie und ihr Ende“, kde končí slovy (str. 539): „Ať přijde čas, kdy budeme moci říci, kdysi byla filosofie“). Tak činí se vše relativním, což se však nepodaří se stále trvajícím v tomto vývoji, proto se vyžaduje vedle mechanismu prvek vedle neb mimo něj. Dějiny nepovstávají pouhou sukcessí jednotlivých momentů; chceme-li mezi minulostí a přítomností míti vztah, musíme je v sobě učiniti přítomnými, vystoupiti z řady časové v bodu nadčasového pozorování, což opět se vymyká poutům smyslnosti. Náboženství, jež směřuje k absolutnu a nijak se nedá vyhladiti, poněvadž jest hluboce v nás zakořeněno, síla idealu (při vší změně zvláštních ideálů udržuje se stále všeobecná myšlenka ideálů, Eucken, Einheit des Geisteslebens, str. 206) je zrovna až křiklavým protestem proti suchosti a fysické nutnosti naturalismu. J. V.

Extrema se tangunt. Plnou měrou uskutečnilo se toto přísloví na apostatovi Hoensbroechu. Jako jesuita vydal spis „Dogmatická (!) důležitost církevního státu“, a dnes vydává spisy o papežství, pravé pamflety, při nichž o nějaké objektivnosti nemůže býti ani řeči. Jeho „ultramontanní morálku“ rozebral kriticky ve vědecké příloze „Germanie“ prof. moralky Dr. Mausbach a vydal později články ve zvláštní brošuře. V předmluvě svého díla slibuje Hoensbroech, že podá „důkladné a všestranné pojednání ultramontanní moralky,“ ale místo toho nacházíme na mnoho místech nesouvisle vytržená místa z příručních knih moralních. Ohromnou snůškou citátů většinou z autorů trochu laxnějších chce dokázati, že jsou majetkem všech směrů, všech škol a všech časů v katolicismu. Ultramontanismus začíná dle něho brzy čtvrtým stoletím, koncilem Nicejským, brzy zase začátkem třináctého století koncilem Lateranským. Na stránce 512 čteme, že „celá ultramontanní moralka směřuje k jednomu bodu, k zpovědi“, jakoby moralky nejednaly také o ctnostech; zpověď jest mu „Zwingburg und Frohnfeste der katholischen Welt“ str. 513. Nekřesťanskou moralku katolicismu přičítá na vrub papežství; toto má prý na svědomí krvavé děje inkvisice a jiné nemravnosti. Hoensbroech tvrdí, že „božská“ neomylnost papežova nevztahuje se jenom na otázky víry a mravů, nýbrž na všechno, co se vůbec lidstva týče (strana 576). Dále: „Mínění známého theologa oprávňuje opustiti učení dosud všeobecně uznané. (str. 57.) Můžeme po těchto citátech autorovi ještě důvěřovati? Cituje také mnoho ze spisův anonymních, z nichž jeden připisuje

Rolandovi, pozdějšímu papeži Alexandru III; důkazy ovšem, jak obyčejně, scházejí. Nevynechal ani knih římskou stolicí zavržených; i z nich snaží se illustrovati „nemravnou“ moralku ultramontanismu, „jenž udělal z přísahy komedii“ (str. 585). Restrictio mentalis, jíž důležitost jest všeobecně uznána, se u něho překrucuje. Pojednání o šestém přikázaní zaujímá asi třetinu Hoensbroechova díla; nescházejí ani škandalní historky z Boccaccia. Zdá se na některých místech jako druhým Grassmannem. J. V.

Alkohol ve formě tuhé požitiny. Zneužívání alkoholu zavdalo příčinu chytrým Američanům k novému vynálezu. Od jisté doby lze ve Spojených Státech alkohol nejen píti, ale též pojídati. K hrůze všech lékařův a hygieniků prodávají se skutečně sušené paštiky, jež obsahují v sobě značnou částku vhisky. Zdravotní rada Spojených Států vytáhla ihned do boje proti továrníkům a prodavačům výrobku toho, jenž přes to vše těší se příliš veliké výrobě. V Anglii už se napodobuje ten průmysl, lidskému zdraví škodlivý. V Manšestru se totiž prodává cukrkandl, jenž obsahuje rovněž velikou dávku alkoholu, jako pečivo americké.

Alkoholická otázka u železničních zřízenců. Velký poplach za ztroskotání francouzského parníku „La Bourgogne“ roku 1898. Veškero mužstvo na parníku i s důstojníky oslavilo večer před neštěstím americkou národní slavnost nemírným pitím a bylo proto v noci neschopno služby. Jelo se rychleji než povětří dovolovalo. Okolo 4. hodiny ráno srazil se parník s anglickou lodí „Cromartyshire“. Spité mužstvo nedbalo toho, nestaralo se o rychlou opravu poškozených nárazem míst, a uvědomilo si nebezpečí, až parník plnící se rychle vodou počal klesati. Nastal hrozný zmatek. Kapitán lodi zastřelil se dvěma ranami z revolveru a ze 714 lidí, kteří na lodi „Bourgogne“ se nacházeli, zachránilo se pouze 164, a z těchto jen 44 cestujících. Zpráva tato, jež proletěla žurnály světovými, poukázala na hlavní příčinu děsného toho neštěstí a ukázala, jak velké střídmosti jest lodnímu personalu třeba, aby v rozhodném okamžiku mohl jednati s úplnou duchapřítomností. Mimoděk napadá myšlenka při tom na železnice. Tisíce lidí jezdí denně po dráze, jsouce úplně odkázáno na schopnost železničního personalu. Rychlost vlaků se rok od roku zvyšuje a proto jest nutna napjatá pozornost personalu, aby se vyhovělo všem požadavkům bezpečnosti ve prospěch cestujících. Jako průměrní lidé vůbec, tak žije i mnohý železniční zřízenec v blahém vědomí, že se posílí a osvěží lihovinou. Právě pro tuto třídu lidí jest nebezpečí a pokušení k pití veliké následkem namáhavé služby. Pravdou jest, co „Volkswohl“ (Sarnen 1902, 4) píše: „Od rána až pozdě na večer jest většina jich namáhavou prací zaměstnána. Zhusta nemají času ani příležitosti, aby ráno něco teplého posnídali. Obědvati musejí většinou v nádražních restauracích, kde dostanou sice něco laciněji stravu, kde se však od nich očekává, že to nahradí konsumem lihovin. K tomu jsou též svou vysilující prací, střídáním horka a zimy, jež den co den snášeti musejí, zrovna nuceni. Opravdového přesvědčení a pevné vůle je třeba takovému uhřátému muži, posmívanému od druhu jako temperenclář, aby se ponenáhlu více nebo méně nestal kořistí alkoholismu.“ Dr. Waldschmidt uveřejnil pod titulem „Alkohol a úraz“ své porovnání o tom, pokud se mohou připočísti úrazy pití lihovin. R. 1897 bylo 2,395.654 marek zaplaceno za úrazy, při nichž vinu měla nepozornost a

neobratnost zaměstnaných; 167.842 m. zaplaceno za úrazy, jež zavinila přímo lehkomyslnost (hra, pití) zaměstnaných. Je to tedy 1·33% odškodného. Vina prácedárců při úrazech klesla v letech 1887—1897 o 3%, a vina zaměstnaných stoupla o 3%. Zprávy živnostenských rad v různých pruských provinciích dokazují nad světlo jasněji, že úrazy a alkohol velmi těsně spojeny jsou. Velká část úrazů v nejrůznějších povoláních a živnostech má svou příčinu v požívání lihovin, a zde není jenom stav úplné opilosti nebezpečný, nýbrž už ona nálada duševní, při níž zmocňuje se člověka jistá lehkomyslnost a svévole. „Jest beze vší pochybnosti“, praví Dr. Waldschmied „že nejen právě ve velké opilosti, stěžující velmi schopnost ku práci, úrazy se naskytují, ale že už velmi nebezpečný a osudný je stav rozjařenosti, prvního to stadia otravy alkoholové, jež jeví se nezvykle rychlým, impulsivním způsobem jednání, jež podporuje nerozvážlivost, nepředloženost, opovážlivost a odvahu.“ Autor pak naléhá na to, aby se zakázalo píti lihoviny před i při práci. Stanoví-li se tento požadavek pro řemeslníky a dělníky tovární, pak jest ještě více na místě u železničních zřízenců, kteří potřebují neochabující pozornosti a bdělosti při své tak odpovědné službě. Snadno si domyslíme, že mnoho úrazů na drahách zaviní se pitím lihovin, a zkušenost to také potvrzuje. Na shromáždění amerických lékařů železničních v Chicagu bylo sděleno, že řidič parostroje za jasného dne nechal vlak jeti přes překážku; ač ji mohl z daleka dobře viděti, a ač ji skutečně viděl, přece neučinil řádného opatření. Jeden z přítomných lékařů byl toho náhledu, že mezi příčinami podobného opominutí povinnosti alkoholismus jest příčinou nejčastější a nejdůležitější, ne zrovna jako opilost sice, ale jako následek kocoviny před jedním nebo dvěma dny prožité. Mozek nalézá se pak v automatickém stavu, v němž jest neschopen, nezvyklé zjevy chápati. Potěšitelným však zjevem jest, že se poznala důležitost otázky alkoholické mezi zřízenci železničními samými. Začalo ovšem nedříve Německo. Velkou zásluhu má ve hnutí tom ředitel drah de Terra v Prusku, jenž založil „Spolek zdrženlivých německých zřízenců železničních.“ V nadšeném provolání ke svým druhům v povolání poukázal na to, že alkohol jest jedem nervovým a mozkovým, že je bez výživnosti, že nenahražuje teploty tělesné, naopak, že daleko více působí ničivě na činnost mozkovou. Alkohol jest škodlivý zdraví, mravnosti a blahobytu. „Prchavá radost z požitku lihového je příliš zaplacena vlivy lihu na tělo a ducha, na mravnost a blahobyt.“ De Terra žádá úplnou abstinenci. (Viz „Deutsche Eisenbahnbeamtenzeitung. 1902. č. 3.) Spolek zmíněný, v lednu r. 1902 založený, čítá již dnes přes 500 údů, což je důkazem, že myšlenka de Terra padla na úrodnou půdu. Ovšem porozumění pro tu věc jest nutno u zřízenců samých, kteří musejí poznati zhoubnost alkoholismu a sami chopiti se sebeobrany. Jen v tom případě budou míti nějaký výsledek nařízení správy drah v tomto boji. Různé správy drah chopily se obrany v tom směru, že chrání zřízence od zneužívání alkoholu. Tak v Prusku nařízením ministerstva roku 1897 nařízeno bylo nádražním hostinským, aby vedle kávy za dražší cenu prodávali kávu laciněji. Šálek s mlékem a cukrem ne více než za 15 fen., bez mléka a cukru ne více než za 10 fen. Následkem dalšího zařízení z r. 1898 byly zařízeny pro personal železniční kantiny, v nichž pouze pivo, nikoli však kořalka

prodávána býti má. Nařízení tato dle zprávy ředitelství skutečně služební personal zdržela od návštěvy hostinců. Další nařízení vydáno r. 1900, jímž zakázáno nájemcům nádražních hostincům prodávati kořalku (fusel). Nádražnímu a železničnímu personalu smějí se prodávati pouze jídla, pivo, káva nebo vařené pivo, nikoli však kořalka. V čekárnách jsou postaveny láhve s čerstvou vodou na snadno přístupných místech. Dle dalšího nařízení z téhož roku prodej kořalky v kantinách zásadně zakázán. Na rozkaz správy drah v pracovních místnostech vyvěšeny letáky o alkoholismu a spis vládního rady Quensela „Der Alkohol und seine Gefahren.“ Též bavorské dráhy sáhly k praktickému řešení alkoholické otázky. Podán totiž ministerstvu pamětní spis, aby píti lihoviny ve službě bylo úplně zakázáno: V hostincích nádražních nemají zřízencům od 11 hod. večer do 8 hod. ranní prodávány býti lihové nápoje. K tomu dodávají „Kath. Mässigkeitsblätter“ (1902 Dec. Nr. 6.): Správa drah nechce použiti radikalního prostředku, úplného totiž zákazu všech lihovin. Bylo by velmi těžko kontrolovati, zda zákaz se provádí. A bude to asi nejlepším bojem proti alkoholismu, když správy drah poučí zřízence a poskytnou jim možnosti, píti jiné nápoje. Takovému snažení vyjde ochotně vstříc hnutí střídmostní mezi železničními zřízenci. Probudí se porozumění a nařízení s vrchu uvedená naleznou ochotné přijetí. K tomu přistupuje konečně důležitý moment, dobrý příklad. Příklad totalní abstinence bude působiti na kollegy lépe, nežli všecko nařízení. J. Bč.

Konvertita Dr. Krogh-Tonning.[1]) Jedna z posledních konversí, jež vzbudila mezi katolíky a protestanty všeobecnou pozornost, byla konverse universitního professora bohosloví Dr. Krogh-Tonninga, jenž 13. června 1900 složil vyznání víry. „Teprv nyní?“ tázali se katolíci, již znali jeho spisy, zvláště poslední, z nichž jasně bylo pozorovati tendenci: „Zpět k Římu“. Bude snad zajímavo podati jeho životopis, nastíniti jeho dlouholetý boj o pravdu, vedený nepředpojatě beze všech předsudků. Hodláme tím zároveň podati kus apologie katolicismu, ukážeme-li, jak velikých obětí schopen jest, kdo poznav církev katolickou, nositelku pravého, nezkaleného křesťanství, ničeho se neleká, všechny obtíže překonává a zpět do lůna samospasitelné církve se vrací.

Karel Krogh-Tonning narodil se dne 31. prosince 1842 z rodičů, již byli církvi celým srdcem oddáni; zvláště pak jeho matka byla skoro až pietistkou, což vysvítá z dopisů, jež ještě v pozdním věku synu svému psávala; měla tudíž záhy na děti své veliký vliv v náboženství. O hmotný blahobyt bylo dosti postaráno, neboť otec byl správcem a měl kromě toho ještě soukromý majetek. Mladý nadaný Karlíček mohl býti proto poslán do Skien na gymnasium, kde však dlouho pro nemoc nevydržel. Rodiče vzali jej tedy domů a dali vyučovati soukromým učitelem. Brzy se pozdravil a mohl opět s jinými ve školách pokračovati. Jako student těšíval se vždy na prázdniny, kdy volně mohl mluviti s přírodou a kochati se v jejích krásách, jimiž rodiště jeho hojné se honosilo. Pro svou mírnou a vlídnou povahu byl u svých soudruhů všeobecně oblíben. Po šťastné odbyté maturitní zkoušce

[1]) Dr. Krogh-Tonning. Eine Lebensskizze, gezeichnet von einem seiner früheren Glaubensgenossen. Der Protestantismus der Gegenwart (Zersetzungsprozess) von Dr. Krogh-Tonning. (»Pastor bonus« 1895.)

věnoval se studiu bohoslovnému; státi se hodným, vzdělaným duchovním bylo již v mládí jeho idealem. Vnitřní život jeho jako bohoslovce podobal se často bouří rozvlněnému moři, neboť pochyby u víře velmi zmítaly jeho duší, silně na ni dorážely, až se jich konečně horlivý bohoslovec po dlouholetém a namáhavém studiu děl apologetických zbyl. Tím se též vysvětluje jeho zvláštní záliba pro apologii, v jejímž světle se mu ponenáhlu celá theologie jevila. Nejvíce zamlouvala se mu apologie Blažeje Pascala. Roku 1870 odbyl si poslední zkoušky bohoslovecké, a to s prospěchem velmi dobrým. Brzy na to se oženil a stal se učitelem náboženství na učitelském ústavě. Zde čekala ho úmorná práce, jíž se pln zápalu věnoval. Ze všech učitelů byl snad nejvíc oblíben. Rádi naslouchávali mladíci jeho slovům; duši byli by za něho dali. Snažil se svým svěřencům býti vším, i v prázdných chvílích uměl s nimi zacházeti; vodil je do volné přírody na výlety k osvěžení ducha, a to byly pravé svátky pro ně, na něž si ještě v pozdějším věku s radostí vzpomínali. Jakou láskou žáci k Tonningovi lnuli, o tom svědčí korespondence, již dlouhá leta později s ním udržovali. Jednomu ze svých žáků zachránil i život. Osobně dohlížel, když se koupávali v moři. Nerozvážně osmělil se jistý neposeda příliš daleko od břehu, neuměje ještě dobře plovati. „Tone!" zněly zevšad výkřiky. Bez dalších rozpaků skočil K. Tonning do moře a zachránil nešťastníka od jisté záhuby. Po třech letech jmenován byl farářem v Aardalu, v městečku s chmurnou přírodou, kde v zimě celé čtyři měsíce slunce neviděti. Nedlouho po jeho nastoupení stihla krutá katastrofa jeho milou osadu. Ohromné horské balvany sřítily se s hory na stavení a pohřbily větší část, vyjma jen několik málo domů. Jako archa vyčnívala fara ze zřícenin, obklopena zevšad rozbitými trámy. Po celé dva dny bylo ještě slyšeti ohromující dunění, jež v noci bylo doprovázeno bleskem tu a tam se kmitajícím. Jako starostlivý otec staral se tu farář o své nešťastné osadníky. Do mnohých časopisů psal o tomto neštěstí, prosil o rychlou pomoc, založil spolek, jenž škodu odhadl a všemožně bídu mírnil.

Dostav stipendium, jež se povoluje umělcům, učencům jakož i nadějným farářům k cestám do cizozemska, odebral se do Lipska, aby se mohl ve svém studiu zdokonaliti. Nějaký čas se také zdržoval v Erlangách, pak v Curychu, Basileji a v Paříži. Vrátiv se zase na svou faru, oddal se opět celou duší svému úřadu, jenž jej však tak namáhal, že onemocněl a po nějaký čas práce se zdržeti musil, až se opět pozdravil. Pak dáno mu lehčí místo katechety v Portsgrundě, kde se mohl svému soukromému studiu, na něž nikdy vůbec nezapomněl, oddati. Jeho činnost neomezovala se pouze na školu, nýbrž jevila se i v duchovní správě čtením a vysvětlováním bible, ve spolcích charitativních; jenom večer zůstal mu pro rodinu. I jako katecheta osvědčil svou zručnost, ačkoli se zřídka stává, že učenec zvyklý abstraktnímu myšlení se také hodí za učitele pro malé, nedospělé dítky. Vlídností dovedl si získati všechny, tak že byl nejoblíbenější osobou celého města. Kázaní jeho byla dobře promyšlena, a byť rozdíl mezi jeho posluchači co do vzdělání byl sebe větší, každý si mohl z jeho slov něco pro sebe odnésti. I jinde vyhledával práci, ač toho povinnost nevyžadovala. Navštěvoval chudé a opuštěné, pomáhal radou a skutkem a pořádal sbírky na ně. Přičiněním jeho byly v zimě i polévkové kuchyně otevřeny. Vydal také sbírku přednášek o

křesťanské charitě, pořádaných v různých spolcích. Založil též theologický spolek čtenářský, jenž za jeho vedení velmi zkvétal.

Při vší té namahavé, ano zrovna vysilující práci nezanedbával však sebe, nýbrž prohluboval se v theologii. Ovoce jeho studia máme v jeho „Křesťanské věrouce“, jež vyšla v několika vydáních a skoro všemi vědeckými časopisy theologickými byla chválena. Zvláštní zálibu jevil tenkráte k patristice, což snad také valně přispělo k tomu, že později přišel na stopu pravdy katolicismu. Jeho návodem bylo též vydáno asi 18 svazečků z patristiky.

Professor Caspari, bývalý učitel Tonningův, poznav jeho neobyčejné nadání a úžasnou píli, často mu domlouval, aby podal přece nějakou práci dissertační k dosažení doktoratu. Krogh-Tonning se konečně k tomu odhodlal a za nedlouho odevzdal theologické fakultě pojednání o „nejstarší církevní apologii“, jež vyšlo později tiskem. Práce došla všeobecného uznání a autor její byl přesazen do Kristianie za duchovního v nemocnici a učitele pedagogiky v prakticko-theologickém semináři; zároveň odbyl si přednášky, jež mu byly na zkoušku předepsány. Dne 16. března 1883 nastal pro něho den slávy, kdy totiž disputoval v universitní aule s nejučenějšími a nejvyhlášenějšími autoritami theologickými a filosofickými své vlasti. Výsledek byl skvělý triumf učeného doktoranda, jenž brzy s plamenným nadšením brzy zcela chladně, ale přesvědčivě dokazoval své these, jsa si vždy jist svou pravdou; zde jevil svůj pronikavý rozum a veliký rozhled jak v theologii tak ve filosofii. Za všeobecného souhlasu professorského sboru byl tedy prohlášen za doktora. Brzy na to stal se nově jmenovaný doktor členem „Vědecké společnosti“. Téhož roku vyšel od něho překlad „Justinovy apologie“. I rozjímavé knihy psával K. Tonning. Jeho „Slovo Boží a modlitba“ jest v tom ohledu pravou perlou v literatuře norské. Nejdůležitějším dílem jeho jest však dogmatika o pěti svazcích, jež se směle může družiti k jiným protestantským spisům podobným, jako Martensenově, Dornerově a j. Skoro všechny časopisy přinesly o ní pochvalné referaty. Roku 1886 byl definitivně ustanoven řádným professorem na theologické fakultě, což bylo na všech stranách s jásotem uvítáno.

Z mnohých míst dogmatiky Tonningovy vyzírá, že se již tenkráte přibližoval ke katolicismu, tak na př. ve snaze po patřičné autoritě a po jednotě. O Panně Marii je s Martensem téhož názoru; tento totiž píše: „Byla vyvolenou v národě vyvoleném... jest nejčistším bodem v dějinách, nejčistším bodem v přírodě.“ Sám pak píše takto: „Zda můžeme se domnívati, že žena, z níž Pán svou bezhříšnou lidskou přirozenost má, byla hříšnicí?“ Veliký důraz klade také v dogmatice na primat a sankci apoštolskou. Onen jest mu faktem historickým, jež se nijak nedá popříti. Jest úplně srozuměn s míněním Grotiovým, že bez autority primatu nemají hádky v církvi konce. Souhlasí také s Ohlshausenem, že slova u sv. Matouše (16, 18) jsou rozhodujícími pro primat sv. Petra mezi jinými apoštoly, a jest prý k tomu třeba hodně mnoho zaslepenosti a strannického ducha přesvědčivou sílu oněch slov zneuznati nebo jim jiný smysl podkládati. (O. p.)

Ze života náboženského.

Bylo proneseno u nás heslo: „prohlubovati vědomosti o Husovi.“ Tomu účelu zajisté měla sloužiti také řeč, kterou měl na oslavu pětisetleté památky rektora Husova na universitě pražské prof. Gebauer dne 21. října 1902. Řeč ta uveřejněna nyní v „Listech filologických“ (1902. VI). Jedná o významu mistra Jana Husi v českém písemnictví nejprv po stránce formalní, pak obsahové; potom se z obsahu spisů soudí na snahy Husovy. Prof. Gebauer tvrdí, že Hus žádal jen „změny, důkladné nápravy mravů“ (428). Této snahy o reformu nikdo Husovi neupírá, ale jiná je otázka, byl-li účelný a rozumný způsob, jakým se o ni usilovalo (veřejné, fanatické útoky na kněžstvo vůbec!), a rozhodně nutno popříti, že duchovní, touto snahou umravňovací znepřáteleni jsouce, „nalezli si obratně příčinu na poli věroučném“ (440). Milé jim to ovšem nebylo, jakž každému soudnému člověku pochopitelno. Když na universitě professor proti professoru před studentstvem vystoupí a jej snižuje, appelluje se k vyšší instanci. A co Hus proti kněžstvu mluvil, nebylo jenom nekollegialní, nýbrž bylo přímo revoluční. A ta zkaženost kněžstva, ač byla veliká, přece zase nebyla toliká, aby k takovým prostředkum opravňovala. Známe nyní soudní akta konsistoře pražské, známe reformní snahy arcibiskupů právě z doby předchozí, a to vše mluví poněkud jinak.

Ale rozhodně nesmí se stanovisko přesouvati, neboť u odsouzení Husova nejde o stránku mravní, nýbrž o bludy Wiklefovy, jichž se, třebas ne všech, přidržoval Hus, o ně běželo hned z počátku, i na sněmě Kostnickém. Není pravda, že Hus „články křesťanské víry držel věrně“, jak professor Gebauer tvrdí (427), a měl-li všecko své učení „optima fide“ za církevně správné (428), nesvědčí to o tom, „že byl na výši vzdělání theologického své doby, že znal křesťanskou věrouku a mravouku náležitě“ (427).

Opakování starých frasí nepovede k prohloubení našeho vědění o Husovi.

Také v Naší Době (X. 4) jedná jakýsi „čtenář“ o Husovi. Polemisuje s Drem Pekařem a ukazuje, že národnostní moment neměl tak velkého významu, jaký mu přisuzuje Dr. Pekař. Také potírá tvrzení Pekařovo, že Hus od církve s jejího hlediska odsouzen byl správně. Ale argumentace jeho (na str. 318) sotva koho přesvědčí. Sněm Bazilejský jednal s Čechy jinak, proto že se podrobili, jak sám „čtenář“ uznává; stanovisko církve bylo v XVI. věku (co to? — snad chyba tisku — Bazilejský sněm nebyl přece v XVI. věku!) totéž jako na sněmu Kostnickém. Hus byl pro bludy, od nichž nechtěl upustiti, prohlášen za zatvrzelého kacíře a vydán rameni světskému. Že se církev „mohla“ držeti lidštějších mínění a před právním následkem rozsudku svého Husa uchrániti, z toho nenásleduje přece, že ho odsoudila nesprávně. Správnost rozsudku (jest Hus vinen či nevinen kacířstvím?) závisí přece od existence nebo neexistence viny! A vina tu byla! I trest byl dle

platných norem spravedlivý, třeba se nám jevil „nemírný, nelidský“, čili jak již Lenz napsal, třebas bylo nám litovati, že s Husem, jinak mužem bezúhonným, odečteme-li ty jisté vady, tak krutě bylo naloženo, ale nezákonně nikoli. Uznáváme, že krutost zákona postiženého aspoň stejně bolí jako nezákonná, že tím tedy není nic omluveno co do výsledku. Ale výtka justiční vraždy je tím dokázána jako pomluva. Zákonodárství to z počátku stol. 13. bylo kruté, pravda; a pravda také jest, že příslušní církevní hodnostáři měli na ně nemalý vliv jakožto přední činitelé veřejné správy. Ale za to přece nemohla Církev, že nosičem dějin středověkých, těch dle běžné frase temných a krutých dějin středověkých, byli barbaři, které měla teprve krotiti, kteří by bez ní se byli navzájem pozabíjeli a jen jejím obrovským, v pravdě božským úsilím byli zachováni. Řekl jakýsi vtipkař, že by Germani bez Církve dodnes po lesích jedli žaludy; myslím však, že ani to ne. Při lepším materialu by také dějiny ty byly dopadly jinak, a též asi zákonodárství tehdejší, které ostatně i tak proti zákonodárství vysoce kulturních národů nekřesťanských (starých i nových) vypadá jako řád školní proti kriminalnímu. Prohlubujme své vědění o Husovi dále, prohlubujme lépe než se zde děje!

Reformní hnutí v Německu bylo řečí biskupa Kepplera, jíž se dostalo zvláštní pochvaly z Říma, poněkud zastaveno. Ostatní biskupové následují jeho příkladu, tak zavazuje würzburský biskup pastýřským listem ze dne 6. ledna t. r. přísně zvláště mladší klerus, by se nesúčastnil schůzí a spolků a nepodporoval novin a časopisů, jež odporují společnému listu biskupů z května r. 1902. — Proti příliš úzkému pojetí reformy, jak o ní mluvil biskup Keppler (reforma srdce), napsal Sickenberger spisek „Falsche Reform“. Augsburg 1903. Též zde již bylo poukázáno, že jde také o veřejnost, v jejíchžto institucích právě se jeví „srdce“ těch, kteří na ni mají vliv. A to nejsou sami kooperatoři nebo seminaristé! Řekne-li se: Zelus domus Tuae comedit me, tedy to má také býti vidět a u každého vidět, kdo k čemu povolán.

Jakési satisfakce však dostává se „mladým“ povoláním Dra. Ehrharda za professora církevních dějin na nově zřízenou theologickou fakultu ve Strassburce. „Germania“, která to napřed popírala, sděluje 18. ledna z authentického pramene, že Dr. Ehrhard do Říma povolán nebyl, nýbrž ze zdravotních příčin do Italie se odebral a maje na mysli, že osobním zakročením pochybnosti nejsnáze se rozptýlí, přišel do Říma, kde kdysi studia svá, zvláště starokřesťanská konal a jak pro nadání a píli, tak pro zbožnou a milou povahu vůbec sympathií požíval. I nyní byl vlídně všude přijat a, když ukázal, za jakých okolností a předpokladů kniha jeho vznikla, dovolil sv. Otec, ba přeje si, by byl Dr. Ehrhard do Strassburku povolán. Jesuita kardinal Steinhuber, prefekt Congreg. Indicis, zcela rozhodně prohlásil, že nikdy nebylo pomýšleno dáti dílo Ehrhardovo na Index, ačkoli některá místa budila obavy. „Germania“ ku zprávě své dodává: Auch gewisse katholische Gegner Ehrhards in Deutschland und Oesterreich können

aus der Erklärung Steinhubers Manches lernen. „Hlídka“ nezabývala se ex professo knihou Ehrhardovou, jen tu a tam podala zprávy o jejích a jeho osudech. Dnešní zprávou, která čerpána z berlínské „Germanie“, organu to katolického středu, a též z osobních známostí, nejraději řadu jejich zakončujeme, myslíce si: No tak tedy! Bylo toho celého rozčilování potřebí?

Delitzschova řeč, kterou měl 12. ledna t. r. o thematě „Babel und Bibel“ před císařem, císařovnou, kancléřem Bülowem a předními osobami ode dvora, a v níž dokazoval úplnou odvislost bible od starých mythických zpráv babylonských, vzbudila, jako loňská řeč o témže předmětě, předčasnou radost v kruzích rationalistických nad pochováním všeho zjevení, ale také mohutný odpor se strany positivních theologů katolických i protestantských. Nejdivnější je při tom chování císařovo, jenž nejen při přednášce byl, nýbrž prý též přikázal, by se výklady Delitzschovými řídilo vyučování. Protestantský papež!

*

Ve slováckých „Katolických Listech“ (č. 1.) jistý dopisovatel vyličuje utiskování slovenčiny v kostelích takto: „Sú kostoly, v ktorých prez týždeň spieva sa maďarsky a len v nedeľu slovensky. Sú kostoly také, v ktorých sú Slováci nutení do pol omše spievať maďarsky a od pol omše slovensky a naopak; alebo jeden verš piesne slovensky a druhý maďarsky. Nech sebe každý predstaví, ako to vyzerá. Sú obce čisto slovenské, v ktorých je reč slovenská jak z chrámov Božích, tak zo škol i pri vyučování náboženstva úplne vytvorená. Nedivili by sme sa, keď by sa to činilo len ve školách štátnych, ačkoľvek aj v týchto aspoň náboženstvo má sa učiť v reči srozumiteľnej, ale keď sa to deje v školách katolických! Keď by sa to dialo len po mestách, ale po obciach, v ktorých ľudia vic reči nikdy znať nebudú!...“ Takové hospodářství ve chrámech člověk by nevěřil že mohou trpět katoličtí, tolika bohoslovím prošlí biskupové — a oni je zavádějí, ba poroučejí a nepovolné trestají a utiskují. Takové pobloužení není už daleko vzdáleno od opravdové choroby duševní!

Boj osady Ricmanje u Terstu, svedený za vyfaření Ricmanjí od Doliny, došel těch konců, že teď o věřící v Ricmanji bojují tři biskupové: terstský, križevecký sjednocený a zaderský pravoslavný. Tento ještě, ač nejdřív se k němu Ricmanští přihlásili, chová se passivně. Ostatně pozdější přihláška do sjednocené diecese križevecké platí snad už za odhlášku v zaderské. Ze zpráv časopiseckých konečně nevysvítá, co Ricmanští jsou. Oni toho sami nevědí. Nevědí toho však ani úřady. Biskup terstský Nagl v listě dojímavě psaném domlouvá jim, aby nepřistupovali k pravoslaví, a križevecký biskup katolický posílá jim svého duchovního, aby jim na sv. Tří Králů sloužil slovanskou mši sv. Úřady ho nepřipouštějí k tomu, kostel zavírají, kaplánku zamykají a posílají jen občas latinské kněze z Terstu sloužit za assistence četníků mši sv. v zavřeném ricmanském kostele! Pochovat mrtvé nedovolují ani sjednocenému ani pravoslavnému knězi, a tak Ricmanští pochovávají sami! Z Říma, jak úřední list terstský sděluje, vloni, když přestoupení

ohlášeno, kázáno prý oběma biskupům kříževeckému a terstskému dohodnouti se, rakouské úřady však stály na tom, že Ricmanje nesmí patřit k jiné diecesi než terstské! Smutný tento případ bude možná vlašským monsignorům výstrahou, aby slovanské trpělivosti tak příliš nenapínali a všech práv jí neolupovali. Lublaňské a krajinské kruhy katolické, jež práv národních pro terstské a okolní Slovince dosud vždy velmi rozhodně bránily, přece takový konec sporu s bolestí oplakávají. Dávají při tom hlavní vinu liberalní intelligenci a samému duchovnímu Ricmanských, jenž je prý k odporu podněcoval (teď suspendován, úřadu zbaven a násilím z osady vyveden). V nesúčastněném sice „Slov. Narodu", organu liberalní intelligence slovinské, prohlášeno nepokrytě, že mezi pravoslavím a katolictvím pro intelligentního Slovana není rozdílu; ta nebo ta víra, která líp odpovídá duchu a požadavkům jeho a háji lépe práva jeho: pro intelligentního člověka beztoho prý kromě mravního obsahu všecko ostatní na všech vírách jsou jen vedlejšími přídavky. Intelligence terstská není sice tak daleko v liberalismu, jako lublaňská, ale zato národnostně je tím citlivější a v tom ohledu drážděna a urážena už až příliš dlouho a ukrutně. Boj za slovanskou bohoslužbu stal se dnes jejím heslem na celém Přímoří, mezi Slovinci i Charvaty. Kanonických obtíží při tom neuznávají a nechápou, rozhodnutí Říma o bohoslužebném jazyku slovanském aspoň před 30 lety ještě užívaném a tím i pro dnešek právoplatném, jest jim málo. Tvrdí, že slovanské obce všude byly úskokem a násilím vlašských pánů o bohoslužebný jazyk oloupeny a proto bez výjimky všem se má vrátit; neboť proti loupeži neplatí žádné promlčení.

Úspěchy, jakými korunovány snaby o slovanský jazyk bohoslužebný v sousedních diecesích, tím více pak i v sourodácích okolních diecesí rozplameňují touhu po témže. Tak biskup krcký Dr. Mahnič oznámil v pastýřském listě kleru svému, že ustanovení krcké synody r. 1901 konané, pokud se týkala znovuzavedení slovanského jazyka bohoslužebného, schválena římskou kongregací obřadní v minulém listopadu.

Zaderský arcibiskup msgr. Dvornik nedávno vydal se do Říma, kdež předložil žádost 79 obcí dalmatských o znovuzavedení hlaholice a spolu k žádosti přiložil i šetření o právu obcí těch na ni. Veřejnost slovinsko-charvatská domnívá se, že totéž pro slovanské obce svých diecesí vymoci by mohli biskupové terstský a porečský, jen kdyby chtěli. Užívání jazyka slovanského v těchto obcích ze 17. a 18. století nezvratnými fakty historickými dokázáno. Třeba prý jen v Římě pravý stav věci vyložit a přimluvit se. Nepřátelé hlaholice nejsou v Římě, ale v konsistořích a v úřadech světských všech přímořských diecesí.

„Slavenska Misao" Tresićem Pavičićem místo Jakićovy „Pensée Slave" v Terstě vydávaná uvádí i bohoslužebný jazyk slovanský jako dobrý důvod pro shodu Charvatů se Srby. Rozumějíce si navzájem v chrámě i v životě si porozumějí. A pravoslavní přestanou s nedůvěrou pohlížet na církev katolickou. Vůbec horlitelé pro staroslovanský jazyk

bohoslužebný od restaurace její slibují sobě i Římu zdar a pokrok myšlenky na spojení obou církví.

Kláštery srbskopravoslavné v Uhrách a v Charvatsku spadají, co se materialního stavu týče, pod dozor samosprávného církevního sněmu srbského. Statky klášterní považují se za fundace národa, jež má na ně nejen radikalní, ale i dispoziční právo. Proto sněmy určují roční důchod klášterů, z důchodu toho odměřují na potřeby sborů řeholních, ostatní pak požadují na účely kulturně národní. Podle znění fundací dovozují dokonce radikalní strážcové národní samosprávy, že jen polovice duchodů patří klášterům a polovice druhá sama sebou má připadati na národní účely. Jak s jedné polovice duchodu svých kláštery vyžijí, toť jejich věc. A zatím dosud kláštery srbské celý důchod spotřebovávaly a na účely kulturně národní neodváděly nic — leda směšné maličkosti, ba naopak, ještě jim scházívalo. — Všech 26 srbských pravoslavných klášterů mají 53 000 jiter půdy a z toho jim předepsáno minulým sněmem přebytku pro národní fond — 3 koruny! Rozpočet, jejž kláštery samy navrhly na rok 1903, končí schodkem. A kláštery jsou také dlužny ještě národnímu fondu, z něhož si minulá léta stále připůjčovaly a vůbec jsou na pokraji úpadku. Poslední nový sněm umínil si tedy vnésti pořádek do klášterního hospodářství. Podřídil je přísné kontrole svých funkcionářů a předepsal jim na rok 1903 rozpočet se zbytkem 180 000 korun, jejž musí letos pro národní fond odvésti. Tímto opatřením sněmovního odboru (stalo se koncem prosince) srbští mniši velice pobouřeni. I usnesli se uspořádati proti tomu společnou demonstraci a podali memorandum předsedovi ministerstva uherského kol. Széllovi. Vláda uherská znajíc dobře hospodářství v klášteřích srbských, sotva bude jim po vůli; a třebas radikaly srbské ráda neměla, přece když se teď na posledním sněmu valně polepšili a v mnohém jí vyhověli, nechá je zavádět pořádek, k čemuž sama už dávno sněm volala. Že sněm chce zavésti také pořádek v hospodářství jednotlivých biskupů a jmenovitě na statcích patriarších, už minule jsme sdělili

S takovým odporem dosazený metropolita skopijský řeckosrbský Firmilian, teď už tiše a klidně pracuje a zatím zdá se i Bulhaři už toho oželeli. Minulý podzim vykonal po celé metropolii kanonickou visitaci, a to nerušeně, což je tím významnější, ani dosavadní řečtí metropolité skopijští obyčejně z residence své po celý život nikam nevycházeli, leda do měst sobě podřízených, na venek však nikoliv.

Ze Samokova do Sofie o svátcích vánočních (pravoslavných) přestěhovaný jediný bulharský seminář dočkal se nejen nové budovy, ale i reorganisace. Dosud byl čtyrtřídní. Přijímali se do něho hoši s pouhým prvopočátečným vzděláním. Připravováni pouze trochou theologických věd, cvičením ve zpěvu a obřadech. Celkem byla to slabá průprava a bulharský pop s takovou odbornou vzdělaností u porovnání s knězem katolickým a duchovním protestantským velmi trpěl. Protestanté (američtí hlavně) šiříce mezi Bulhary svou víru obyčejně v brošurkách, jež hojně mezi lid rozhazují, této nevědomosti

popů využívají jako agitačního prostředku, stavíce před lid popa hloupého vedle chytrého a učeného kazatele protestantského. Reorganisace bohoslovného učení v Sofii spočívá v tom, že studium seminarní srovnáno se studiem v Rusku a rozšířeno na šest let. Mezi učebné pomůcky vzata také latina a řečtina (dosud jí nebylo) jako v Rusku. Hebrejština však, jíž se v Rusku učí, vypuštěna z osnovy učební. Také bohoslovné studium rozhojněno a prohloubeno. — Rusko ostatně přišlo samo Bulharům na pomoc a u příležitosti slavností jubilejních na Šipce dalo tu postavit vedle jubilejního chrámu ruský seminář. Budova sice stojí, ale seminář sám zatím ještě nezařízen. I když by už zatím tedy Bulhaři sami byli s dostatek opatřeni, přece pro svaz a přátelství obou církví ruský seminář bude konat výtečné služby.

Protestantisace a germanisace sice kráčela dosud vždy všude ruku v ruce, ale mnohdy se vyslovuje a projevuje v tom směru zvláště nepokrytě, jindy jinak své síly zastírajíc. Tak nedávno superintendent (vrchní pastor) poznaňský Dr. Hasekiel vydal dokonce pastýřský list ke všem Němcům na východní hranici pruské, vyličuje hrozivý postup polského nebezpečí a zapřísahaje je do boje proti Polákům. A list konečně nevyšel z jeho vůle, ale usnesen na provincialní synodě protestantské v Poznani! Velice synodu bolelo, že protestanté vidouce neutěšené poměry na východě, po krátkém pobytu se vyprodají a odcházejí nazpět, odkud byli přišli, nic nedbajíce, že posici německou na východě tím seslabují. Proto synoda a Dr. Hasekiel úpěnlivě prosí všecky vyznavače čistého evangelia, aby vzbudili a posílili v srdcích svých lásku k otčině a zmužile setrvali pro ni na místě, kam je vyslala; v obětování sebe pro vlast nechť vidí cíl života svého.

Tímto vyzváním nepříjemně překvapeni mnozí z protestantů: předně že tak veřejně odkryty záměry a cíle evangelia, a pak proto, že doznání takového neúspěchu po tolikém germanisačním namáhání přece jen nečekali.

Agitace proti katolickému středu ve Slezsku polském zdá se uspěla skoro všecky polské hlasy mu odvrátit. Nedávno aspoň v Bytomi polské voličstvo protestujíc proti německo-katol. poslanci a jeho německé kandidatní řeči, opustilo sál a nechalo jej s několika kněžími německými samého. Bytom byla sice dávno už nejčilejší, ale ruch stejný z Bytomi rozšířil se i po všem okolním kraji.

Nedávno ve finančním výboru sněmu uherského ministr orby Darányi velmi pochvalně zmínil se o rusínském kněžstvu severovýchodních Uher. Vláda tu totiž od dvou let provádí záchranu rolnického stavu, židy zuboženého. Ministr vyznal, že bez rusínského kněžstva vláda by byla bezmocna. Kněžstvo rusínské tedy, jež namnoze poslední dobu i v národním ohledu bránívalo práva lidu, i v hospodářském mu prokazuje služby neocenitelné. Tu i ti, kteří národně už zvlažněli, dávají se do práce — pro dobrou vůli nahoře — a snad i pomalu v ostatním k lidu přilnou. Hospodářsky posílený lid nedá se už ostatně ani v kostele ani ve škole ani na úřadě tak porobit, jako slabý a ožebračený.

V organě kazaňské bohoslovné fakulty „Pravoslavném Sobesědniku“ podával professor P. Znamenský v minulém ročníku (seš. 4—10) zajímavé historické reminiscence z let šedesátých o neúspěchu tehdejšího „ruského Ehrharda“ archimandrita Feodora Buchareva. V letech padesátých a šedesátých veliká vlna ušlechtilé svobodomyslnosti zachvátila ruskou společnost, ještě dozvukem k roku 1848. Nevolný lid osvobozováu, v intelligenci vřelo to a kypělo západními idealy o svobodě, bratrství a osvětě a život ruský začal nabývat nebývalé tvářnosti. Lidé církevní buď spolu uchvacováni, nebo nechápajíce všeho stáli stranou a s hrůzou na vše pohlíželi. Liberalismus vnikal i do církve, na stolice professorské i na kazatelny. Pocítěna touha obrodit se, smířit se se všemi, láskou jedinou objat všechny. Mnohé listy církevní, mezi nimi i sám kazaňský „Pravosl. Sobes.“ psaly tak, že budily úžas, a sotva se vyhnuly tomu, že nebyly potlačeny. Opat Bucharev sebral roku 1860 své články a kázaní, doplnil a sestavil je v knihu pod názvem „O pravoslavii v otnošenii k sovremennosti“ (O pravoslaví v poměru k současnosti). Kniha uchvátila svou jímavou dikcí, svou vřelostí a svými názory. Hlásala lásku k lidstvu a hlásala uplatnění a applikaci Beránkovy oběti všem a všude. Kladla důraz na cit a lásku evangelia, pomíjejíc, ba kážíc pomíjeti nauku době nemilou a nevhodnou. Kniha Buchareva našla v tisku svobodomyslném vřelého ohlasu, ovšem i nepatřičné chvály a nepatřičného výkladu. Tento výklad, jaký Bucharevu podkládán, roznítil professora kyjevského bohosloví B. J. Askočenského k takové jízlivé a trhavé kritice, že společnost jako násilím roztržena na dva tábory. Askočenský už i dříve v listě svém „Domašnjaja Beséda“ dotíral na moderní proudy tonem velmi břitkým a bezohledným a shromáždil kolem sebe kroužek ultrakonservativní, jenž stal se brzy terrorem pro církevní život ruský, kdežto světská intelligence si ho nevšímala. Polemikou mezi Askočenským a Bucharevem „o smíření s dobou“ tak rozeštvány poměry v kněžstvu a církvi, že po několika letech konečně sám sv. synod a ober-prokuror jeho hrabě A. Tolstý viděl se nucena zakročiti. Trest určen obojí straně: Askočenskému pohroženo zastavením listu a rozkázáno mu boj zastaviti a vůbec se mírniti. F. Bucharev složen s úřadu duchovního censora a roku 1881 odejel vůbec z Petrohradu do Pereslavského kláštera Nikitského. Jestě i v letech osmdesátých nacházel F. Bucharev obhájce, kteří správného ducha pravoslavného jeho spisů hájili. Dnešní „modernisté ruští“ vycházejí pak z jiných konců a chtějí též něco jiného, nežli co chtěl archimandrita Bucharev!

Často neohroženě na všecky strany výtky vysílající petrohradský týdenník knížete Meščerského „Graždanin“ (Měšťan) hovoře nedávno o bezvlivnosti ruského kněžstva na lid, pustil se vůbec do všech kněží pravoslavných venkovských i městských, vytýkaje, že ani toho kázání slova Božího nedbají, jak by měli. Protestantské a katolické chrámy jsou nabity, řeči duchovních pronášené při bohoslužbě opravdu povzbuzují, mnohdy zrovna uchvacují, ale mezi pravoslavnými v celém Petrohradě jsou pouze dva kněží, kteří slynou jako kazatelé, a k tomu ještě jeden z nich káže vlastně protestantské

pravoslaví zmírněné podle moderních proudů bohoslovných v protestantismu. Vejdete-li do chrámu v neděli, když se káže, po několika slovech nabudete přesvědčení, že tam kdosi odříkává svůj úkol, bez zájmu a bez ohně a také bez nejmenšího vlivu na své posluchačstvo. Ve třech katolických kostelech petrohradských učiní se více pro slovo Boží a a spásu duší, než ve všech těch 170 pravoslavných dohromady!

Kazatelská činnost ruského kněžstva vůbec je slabá a je to následek výchovu: přílišného ulpění na výkladech sv. Otcův a textech knih liturgických a Písma sv. Pro vyškolení ruského kněžstva v kazatelství ustanoven zvláštní prostředek: venkovští kněží povinni na určitý den dojeti do svého biskupského města a tu pronésti v chrámě řeč na dané thema. Na míle daleko vypraví se tudíž občas takový duchovní se svou řečí do města, předloží ji censoru, který kritisuje, není-li v ní něco nemístného v politickém nebo náboženském ohledu, a pak kazatele pustí s dílem jeho. Ale tato zkouška nepusobí nijak vzdělávacím zpusobem, naopak jen břímě ukládá a mnohdy nemožné žádá. Na jiný prostředek připadli proto v diecesi podolské: ustanovili tu kazatelskou kancelář, jíž přiděleni na pomoc místní censoři (pro několik far každý). Tito kázaní ode všech duchovních celého okruhu seberou a přečtou i zkritisují a pošlou kanceláři ústřední. Tato přehlédne censorské ocenění a práce a sestaví všeobecný přehled, který pak teprve předseda kanceláře ocení a ocenění přednese biskupovi. Biskup pak podle posudku předsedo a zjedná nápravu, kde třeba, hodné pochválí, nehodné potrestá. Jak se tento ústav osvědčí, jest jiná, donutí asi venkovské duchovní k tomu, že častěji něco budou musit buď opsat, buď zkompilovat; přidá jim písemné práce, ale kázat jich nenaučí — ani nedonutí.

Jeden z místních výborů „pro vyšetření hospodářských běd lidu selského" mezi příčinami hospodářského úpadku vytkl časté a hojné svěcení svátku v lidu. Na tuto výtku upjala se ihned celá debatta v ruském tisku politickém i církevním. Vypočítáno, že lid ruský tratí tím proti poměrum na západě ročně sumu $179\frac{1}{4}$ mil. rublů čili více než tři ruble na duši, skoro dvakrát tolik, co obnáší daň pozemková s výkupem selským. Lid ruský světí církevních a státních svátku celkem 120, na západě (ve Francii) světí se jen 65 dní v roce, tedy polovička. Ruský člověk musí tedy zahálet celou třetinu roku. Jen že s tím svěcením svátku na Rusi není to tak opravdové. Lid právě, že je svátku mnoho, když má práci (ve zně a v letě) nesvětí žádných, ani neděle ne, zvláště v osadách, kde není chrámu, a těch je většina. Stěžují si na to aspoň duchovní ze všech končin. Ostatně svátku cirk. není 120, tvrdí církevní listy, ale kolem 75—80 ročně. Ve svátek pak není zakázáno pracovat, ale pouze nutit druhého ke služebné práci.

Když se vláda francouzská jala vystupovat proti řádum a řády zamýšlely vystěhovati se z Francie, lekli se jesuitu také — v Řecku. Bohoslovská fakulta athenská sama vypracovala pamětní spis na ministra osvěty, vypočítávajíc všecky hruzy a neštěstí, jaké by mohli v církvi řecké zpusobiti jesuité, kdyby se v Řecku usadili. Snad jesuité

francouzští vůbec neměli úmyslu do Řecka se stěhovat, ale ministr postrašené fakultě vyhověl. V Řecku ovšem za těch poměrů zuboženosti v církevních a náboženských věcech i menšího „nepřítele“ by bylo dost, ne tak jesuitův, obrněných vědou a disciplinou!

Věda a umění.

Ve „Vlastivědě moravské“ vydán svazek pojednávající o Brnu. Z péra osvědčeného už brněnského historika vyvstává tu před námi Brno, jaké bylo v pravdě a vskutku, naše nenaše, jaké bude, záleží na nás, ale když ne zrovna potřebnou, aspoň zajímavou může pro nás býti známost o tom, jak povstalo a žilo budoucí velké město české Moravy. Rok co rok naříká „Vlastivěda“ na malou podporu obecenstva. Jinde taková díla mají své dekretované odběratele, u nás i takové věci musí se probíjeti pouhou dobrou vůlí hloučku spolupracovnického a odběratelského; všude svépomoc bídy a odstrčení.

Musejní společnost brněnská z části oživena a obrozena ve svém českém odboru. Přednášky, jež ode dvou let pořádá, jsou jednou z pěkných vymožeností českého Brna. Zdá se ostatně, že všude v životě nastala silná era přednášková: vedle úředné podporované universitní extense máme my svůj přednáškový boj za universitu, kursy a přednášky jednot a spolků pro jihozápadní Moravu, selských jednot obou, hospodářské společnosti, zemědělské rady atd., tak že věru až podivno, kde najednou se nabralo tolik řečníků, v nich tolik vědění, a kde tolik posluchačstva a v něm tolik vědychtivosti! Po planém strannickém, agitačním, politickém mluvení dosavadním je to zdravá evoluce; snad jsme tak k tomu musili dospět, a všem těm dosavadním politickým agitatorům proto, za minulost aspoň, budiž odpuštěno. Pro široké obecenstvo tento ruch přednáškový přispěje asi mnoho k osamostatnění myšlenek a prohloubení názorův, a tím snad znemožní pro příště škodu z politických hesel a frasí vznikající.

První svazek třetího ročníku musejního časopisu brněnského přináší popis památného bořitovského kostelíka (hejtmanství boskovské) v slohu romanském století 12. U nás na Moravě soupis památek úředně vypravený dá ještě asi na sebe dlouho čekat. Vůbec ač mnoho už v musealních oborech u nás nashromážděno, přece málo též vědecky a soustavně zpracováno, o monumentalních, vyčerpávajících a souhrnných dílech ani nemluvě.

K pěkným našim vědeckým časopisům moravským, jakých už máme hezký řádek a opravdu cenných, přibyl nový „Pravěk“, list pro předdějinné památky a anthropologii, vydávaný v Uh. Hradišti. Podle názvu a i obsahu svého bude to list ústřední pro ty obory, pro

všecky země české. Tedy nový, ještě větší úspěch! Osmý vážný pracovník — ejhle, jak dobře už půda připravena pro budoucí vysoké školy na Moravě! „Pravěk“ staví se na půdu nových našich českých a slovanských vymožeností vědeckých a přimyká se tím, třebas asi ne zcela, ku směru professora Píče. První číslo překvapilo hojností zpráv a přehledů. Jsou tu i všeobecně zajímavé shrnující obrázky, jež suchou, těžkou vědu pravěku dostupnou činí i širšímu čtenářstvu; tak hned článek o „Kultuře knovízské“ (podle vykopanin u Knovíze v Čechách), o značkách obchodních cest moravsko-českých a j.

Olomoucký „Selský Archiv“ přináší v prvním čísle druhého svého ročníku hojnost zajímavých drobtů kulturních i větší rozběh k hospodářským dějinám selského stavu, v němž professor Prasek oceňuje stav hospodářský selské Moravy před vpádem Tatarů (1200—1241).

M. Schönbaum v „Českém Lidě“ (4. s.) navrhuje probrati dosti sice podřízenou, ale přece ne bezvýznamnou otázku, jak působí na českou duši první styk s Němci. Dodáváme, že má-li se sbírati material podobný, ovšem zvláštní věrohodností ověřený, mohlo by se přibrati i podání dojmu, jakým působí první styk se slovanskými sousedy, Poláky, Slováky (pro Čechy), Slovinci („Grány“), Charvaty a Srby, ale nepřikrášlený stanoviskem politickým, nýbrž jak prosté se pojímá v lidu. Pro ráz a povahu duše lidové tento průměr dojmu, jakým působí styk s cizinci, jest všude markantním. My si ho dosud tvořili aprioristicky spíše, než podle dokumentů.

V posledním „Věstníku České akademie“ podán rozpočet na rok 1903 a rozvaha jmění. Základního jmění vykázáno 592.728 K, reservního fondu 27.076 K, šest fondů zvláštních 243.050 K. Celkem tedy spravuje akademie naše jmění 862.854 K, nečítaje odkazy a fondy během minulého roku akademii připsané, s nimiž veškeré jmění obnáší asi 909.000 K. Rozpočet obnáší 106.850 K, z čehož připadá na spolkové vydání 28.850 K a pro čtyry třídy akademie rozvržen zbytek po 19.500 K pro každou. Z toho I. třída majíc deficitu 10.000 K za leta minulá, použije jen 14.500 K, odrážejíc letos a na rok po 5000 K na uhražení onoho deficitu.

Je to vůbec zvláštní, že třídy podělovány jsou stejně, jakoby i šíře oboru jejich i důležitost jejich byla stejná. Nestejnost mezi jednotlivými roky v téže třídě dá se sice vyrovnat spořením či braním z budoucích let! Ale ani uvnitř třídy samé nemožno tak požadavky jednotlivých let vyrovnat, jakž teprve různost směrův a potřeb v tak různých oborech, jež akademie v sobě pojímá. Pro národní prospěch významno jest mnohdy tím, mnohdy oním směrem více pracovat; v akademii nemožno tohoto volání doby následovat!

Zvláště dobře vypravena jest fondy literatura krásná; dosud odkazováno jen pro ni, mecenáši hlavně na ni a snad ještě sem tam i na dějiny pamatovali. A přece jaký význam má konečně celá ta literatura krásná vedle ostatní!! Národy jí nežijí, baví se jí jen, ale touto žijí a rostou. Kdybychom byli národem samostatným se svým

státním hospodářstvím a v hranicích tohoto státu jednolitě národní, budiž, mohlo by se říci, že praktická vědecká literatura čerpá z hojného bohatství právě praktických podniků, jimž slouží a jež na ni hojně pamatují, a theoretická věda už se při tom přiživuje; leč u nás tomu tak není a nebude buď dlouho ještě, možná tuze dlouho. A tak vypadáme v tom svém celém snažení jako člověk, který spoří na zimní zábavu pro dlouhé večery, ale na teplý oděv a živnou, výhřevnou stravu si na zimu nenaspořil! A tak to právě mají i všichni naši bratří slovanští zařízeno, vyjma Rusko. Všecky ty „Matice“ národů slovanských a jiné společnosti národní vládnou fondy věnovanými vesměs na krásnou literaturu, a tak se všude jen básní a básní a básně o básních píší. Touto prací se dobývají vavříny a — premie, ale ztrácí samostatnost politická i hospodářská.

Přehled táže se v č. 7. na konci delší zprávy: „Oč se stará naše dnešní akademická mládež? Čím žije, co ji zajímá, co ji uchvacuje?... Nic je nepojí, společného zájmu nemají. A to má býti příští intelligence kulturního národa?“ Jednu „práci“ však přece „Přehled“ zneuznává. Akademická mládež naše je všecka zaměstnána potíráním klerikalismu, a proto je tak — inu idealní, že nemá pro kulturní snahy národní ani smyslu ani času. Velmistrové nařídili: potírati klerikalismus! nuže studenti potírají... Každé proč má své proto.

Pařížská „Revue“ přinesla v posledním čísle minulého roku delší práci o literatuře české v 1902. roce, a zároveň s úvodem pro poznání českého vývoje literarního, jejž podává podle názorů moderních literarních historiků českých J. Vlčka, Máchala, Hanuše a j. Z daleka rozvinuje také, jak působila na dnešní literaturu práce Zeyerova, Vrchlického a Čechova (tohoto však nejslaběji vytýká). Připomíná z novinek díla: Karáska (Huysmans), Šimáčka (Champfleury) — porovnávaje s francouzskými typickými spisovateli. — Sovu (Bourget), Kronbauera (Zola zmirněný v Auerbacha), Hilberta (v dram. Brieux Mirbeau), Hladíka, Machara (Heine), Theera (Xavier de Maistre). Mimochodem dotýká se Svobody a Mrštíků, a slibuje budoucně zvláštní studii o ženách spisovatelkách českých. Podepsán na článku Ch. Lesueur.

Na pražském národním divadle dávána Svobodova novinka „Olga Rubešova“, opět thematická činohra, slabší všech dosavadních divadelních prací Svobodových; provedeno též s hudbou Nedbalovou Zeyerovo „Pod jabloní“, lyrické intermezzo poetické sice, ale ne dramatické. Nedbalův „Hloupý Honza“ studuje se pro vídeňskou dvorní operu.

Tak často projevované v poslední době snahy československé vzájemnosti vzbudily v Uhrách pozornost i na straně maďarské. Slovácký úřední spisovatel a sekretář ministerský Dr. Samuel Czambel vydal totiž nedávno spisek maďarský, v němž na českou propagandu upozorňuje, ji zveličuje a Maďary napomíná k obraně, sice že uvědomění a vzdělanost na Slovácko z Čech pronikající úplně vymaní Slováky z vlivu maďarské kultury, tak že se pak k národní jednotě maďarské nebudou moci přivtěliti. Dorostu řemeslného v Čechách vychovaného a české knihy se Czambel a Maďaři nejvíc bojí. Vládní „Slovenské Noviny“

hovoříce o této brošurce odmítají (za vládu ovšem) tuto vzájemnost českou: oni (Slováci) že jsou dobrými uherskými vlastenci a místo jejich že je po boku Maďarů, jakožto bratrů Bohem daných, po Češích že jim tak nic není a nic je s nimi nepoutá jako s Němci nebo s Francouzi.

Z české strany není ostatně potřeba pražádné agitace. Čím agilnější budou Slováci, tím se budou sami více přimykati ke kultuře naší, protože nejlevněji na ní se vycvičí. Jen že by naši vlastenci, kteří už o slováckou mládež u nás se starati chtějí, nejlépe učinili v jejím prospěchu, kdyby se postarali, aby se u nás doučila, nebo nezapomněla maďarsky a jde-li to, i německy. V Uhrách se člověk bez těchto dvou řečí jednoduše neobejde, jmenovitě v hospodářském životě ne. a kdyby byl sebe větší národovec slovanský! Tím se vyznačuje právě celé Podunají od Pasova a celé Pomoří Černomořsko-jaderské, že tu vládne mnohojazyčnost v hospodářském životě. Čím kdo více jazyků umí, tím lépe pro něho. Uvědomění a zvláště hospodářská samostatnost musí se pak už o to postarati, aby i v Uhrách lidé více jazyky hovořící věděli čí jsou. Nejlépe všude dosud uvědomovaly lid persekuce. A dokud Maďaři těch nezanechají, není se třeba o Slováky báti.

Strana „národovců martinských“ zazlívá „Ludovým Novinám“, že ohlašujíce se od nového roku jako obdenník v programě napsaly: „pri nezlomnej vernosti k našej vlasti všemožne se zasadíme o obranu našej slovenskej národnosti. Na zákonnej pôde stojac, všetko podujmeme, aby sme do sŕdc a duší našich bratov vštepovali potrebu vzdelania v reči materinskej, občiansku hrdosť a sebavedomie, úctu k zákonom vyšším ako i ku krajinským. Zachovanie a zvelebovanie našej národnosti v smere kresťanskom bude naším nejvyšším ciel'om. Smer nás viesť láskou k našim spoluobčanom uherským. Budeme oboznamovať naše obecenstvo o veciach rakúskych se stanoviska spravedlivého. Menovite o politických a vzdelanostných ako i národohospodárskych snahách našich bratov Čechov pri nezdolnej vernosti k našej vlasti, budeme často písať, ako to dobre pochopené naše záujmy vyžadujú.“

Tato často opakovaná věrnost k vlasti a poslušnost zákonů, jakož i láska k uherským bratrům (Maďarům) se druhému — staršímu směru nelíbí. V „Slovenských pohledech“ se jim to aspoň vytýká (čís. 1.). Zdá se, že „Ludové Noviny“ myslí na tutéž práci, kterou jsme v minulém čísle odporučovali, a která značí nejprospěšnější dnes taktiku opportunity. Kde zeď hlavou neprorazíš, musíš pomalu do ní dlabat, až povolí.

Petrohradský „Kraj“ polský hořekuje nad bezčinností na poli dějepisu polského. Pořád se prý jenom snášejí a sbírají prameny, stále se jen monumenta a dokumenta vydávají, ale ku zpracování toho ohromného materialu se nikdo nemá. Dosti sice ještě ze zřídel dějinných nevydáno, ale přece už dávno mělo se přikročit k systematice dějin polských. Tak stále ještě tentýž falešný názor na své vlastní dějiny má polský lid a svádén jím k novým a novým omylům. — Tedy totéž, co s námi.

Vzorné — či aspoň pro nás idealní — vydavatelstvo mají Poláci se své „Matici“ (Macierz Polska). Vydavatelstvo toto spojené teď s fondem F. Kościuszkovým dělí svá vydání na několik odborův vesměs poučných, jež ročně všecky nebo většina z nich zastoupeny. Tak přibude rok co rok Polákům celá řada knih popularně poučných ze všech předmětů a odborů poznání lidského. Na rok letoší uchystány literarně historické spisy: „o Janu Kilińském“, „o básníkovi Kornelovi Ujejském“, „o krajích jihoslovanských“, „o geologii“, „o pěstování stromův ovocných“ mimo to z fondu Mickiewiczova: „o vychování“, „universita vilenská a její význam“, „básníci vojáci“, první sešity díla: „Polska obrazem i slovem“ jakož i druhé vydání malého naučného slovníka illustrovaného: „Encyklopedie Macierzi Polskiej“. Všechno to jsou práce původní, domácích učenců! Z belletrie pojata v plán pouze jediná povídka W. Szalegové!

Polská divadla předvedla opět některé zajímavé novinky: varšavské Stef Krzywoszewského „Małe dusze“ činohru z bankéřského ovzduší varšavského, krakovské Jana Galasiewicze čtyraktovou činohru „Na strażnicy“ z bojů polskoněmeckých o půdu v pruském a ruském Polsku; lvovské Zygm. Przybylského „Dług honorowy“ třiaktovku dýšící chlopomanií, ale postrádající zvyklé u autora vtipné veselosti, a Zygm. Kaweckého „Widziadła“ (Příšery), jenž od svého „Dramatu Kaliny“, přijatého s enthusiasmem, mladými i starými zpola uznán, teď v novém díle obojí zklamal: zůstalo mu jen to, co už v Dramatě Kaliny zaráželo: veliká ničím neodůvodněná a zarážející sprostota výrazu a smýšlení. Trivialnějšího díla polská scena dosud neměla. V něčem tedy přece jediné! Trvalejší cenu těchto novoročních novinek má prý pouze drama Krzywoszewského.

Mezitím co Rusíni stěžují si na to, že šovinisté polští chtějí je násilnou kolonisací, podobnou na vlas pruské kolonisaci, vypuditi z jejich půdy ve východní Haliči, stěžují si Poláci na štvaní a nebývalé projevy nenávisti ruské. V tom ohledu obojí mají vinu, ale Poláci počínají si zaslepeněji, kdyžtě snahami udržeti své menšiny mezi Rusíny, ba rozmnožiti je novými, zbytečně kalí poměr mezi oběma národy. Pro ně samy je to zajisté jen rozstřikování sil beztoho nečetných, vydávají-li statisíce lidu svého na území jinonárodní, míchajíce je s jiným a to ještě tak blízkým národem. Udržet je v polskosti čisté je na delší dobu nemožno a pro přítomnost jen oleje do ohně přilévá.

Starorusínská strana stejně jako dříve už v různých jiných institucích, tak teď i ve společnosti „Národního Domu“ se zmladila přibráním svěžích sil. „Národní Dům“ lvovský s různými společenskými, vědeckými (bibliotéka, museum) a obchodními i charitativními ústavy ve Lvově, opatřující i mnoho úkolů po venku, jest ústavem pácícím své jmění as na dva mil. K, z nichž má ročně přes 70 tisíc důchodu. „Národní Dům“ vedle ústavu pro vychování dívčí mládeže ve Lvově, otvírá podobný pensionat teď i v Kolomyji; vydržuje dvě bezplatné bursy pro studenty (jídelny), a otevírá letos národopisné museum rusínské.

V Petrohradě ustavilo se družstvo pro podporu styků mezi Rusíny haličskými a Rusy, aby je pomáhalo kulturně sbližovat. Rusi sami všímají si dnes více haličských Rusínů a nabývají nové naděje, že věc jejich není přec ještě ztracena, že možno přece i s Haličí a Bukovinou ještě dočkati se literarně kulturní jednoty. A v Haliči samé staroruská strana tytéž snahy podporující skutečně poslední dvě tři leta nápadně mohutní.

Nové jubileum literarní slaveno v Rusku 9. a ve dni kolem 9. ledna — 25letého úmrtí básníka N. A. Nekrasova.

Jubileum 200letí tisku ruského slaveno až 3. (16.) ledna, ač první noviny ruské „Kuranty" Petrovy založeny už 16. (27.) prosince 1702. Za příležitosti příprav k jubileu, a za jeho oslavy hrnuly se žádosti a přání, jaké by se tisku měly dáti presentem, hrnuly se však také výčitky, jež znovu odráženy a omlouvány. Mnoho vyčítá se ruskému tisku bezcharakternost a společenská nicota jeho vydavatelův a redaktorů. Nahrnulo se lidí, kteří všude jinde stali se nemožnými a tiskem se zachraňují před materialní ruinou. Zvláště židy obviňují v tom, že korrumpují ruský tisk. Tak M. Meňšikov, známý ruský filosof essayista píše v Nov. Vremeni na výtky starokonservativního „Mosk. Sborníku", že společnost ruská sama je vinna, že má takový tisk, a ještě někdo: „Mluvíte o židech, faktorech a lichvářích. Ale já znám případy, kdy o vydavatelství se ucházeli učení professoři, zasloužilí spisovatelé, vážení veřejní činitelé — chtěli vydávat listy a nesměli mezi tím, co židům, faktorům atd., jako na př. bratřím Rammyovým dáno povolení vydávat hned několik listův a časopisů!" Ostatně tisk ruský i přes své sežidovění, jež zvláště na vydavatelství se vztahuje jako na výnosný obchod, přece obsahem svým, následkem stálého censorského dohledu, není tak otravným jako tisk jiných národů. Židovská vydavatelstva obmezují se obyčejně jen na mámení peněz a předplatitelů tím, že ohlašují mnoho příloh, jež buď pak nedodají, anebo jen tolik, že čtenář dvakrát i třikrát přeplácí, co dostane. A při tom jsou to samé bezvýznamné věci, nebo i když jsou zastoupeni slavení autoři, pak jen výjimkou, aby zakryli svým jménem ostatní prázdnotu.

Nový list, měsíčník, počal novým rokem vycházeti, list mladých, řeklo by se podle našeho, církevních reformistů, ale směr ruský není totožný se západními. Už proto ne, že zastoupen jest více laiky než duchovními, a že se tu jedná o mysticko-filosofické pokračování v pracích křesťanských ruských filosofů, a hledání nových cest nábožensko-filosofických, jež by moderní intelligenci s náboženstvím dosud netrhší, vyhovovaly. Měsíčník nese název „Novyj Puť" (Nová cesta). Jest organem kroužku, jenž předminulého podzimu zahájil v Petrohradě filosoficko-náboženské rozpravy a schůzky.

Sláva a rozhlas Gorkého tak vstouply jak v Rusku tak v cizině poslední rok, že dnes sotva který autor objevuje se tak často v listech a tvoří takovou attrakci jako Gorký. Náhlá sláva jeho podobá se v mnohém náhlé slávě Sienkiewiczově; Gorkému dopomohly však

značně i vládní persekuce a celá jeho zajímavá osobnost, jakož i silně socialně mystický nádech prací jeho. Jako však u všech dosud rozhlášených slovanských literátů, není to ani styl, ani forma, ani konečně pikantní nebo zajímavý obsah, ale myšlenky, zvláštní názor životní slovanské duše, který uchvacuje cizinu i u Gorkého a činí ho právě velikým autorem. Z tohoto věhlasu a popularity kořistí četní nesolidní nakladatelé ruští, dávajíce svým publikacím stejné obálky s obálkami děl Gorkého (v illustracích, ozdobách, podobě, barvě). Tedy až tam zašlo napodobování slavného autora!

O nevšímavosti k rukopisům Puškinovým, jakou jevil sám vydavatel, literat a ctitel básníkův P. V. Annenkov, zmiňuje se v předmluvě k novému vydání Puškina jeho redaktor P. A. Jefremov. Rukopisy Puškinovy rozdával svým známým, většinu jich nechal v domě svého bratra v Petrohradě pohozeny, některé našly se i pod kůlnou Annenkova statku zahozeny.

„Ženščina-vrač“ — žena lékařka jest dnes sotva kde všednějším zjevem jako v Rusku. Dva ženské medicinské ústavy, moskevský, a petrohradský už od let sedmdesátých připravovaly ženy v Rusku aspoň k pomoci a ošetřování nemocných, z části i k léčení. Když r. 1881 kursy zavřeny, chodily ženy na zahraniční university a vracely se jako lékařky do Ruska. Ostatně ani domácí university se před studentkami neuzavíraly. Před několika lety zřízena v Petrohradě opět výlučně ženská medicinská fakulta, jejíž první absolventky, počtem 111 minulý podzim diplomovány jako lékařky. Fakulta ženská má v brzku nabýti též úplné rovnoprávnosti s mužskými fakultami. Lékařky však v životě bojují teď boj existenční s muži o služby. V nemocnicích ustanovovány už dříve na ženských odděleních beze všeho; také do zemské služby cestu si prorazily; státní administrativa rovněž jim konečně učiněna přístupnou, podobně železniční a námořní služba — teď posledně otvírá lékařkám přístup i vojenský úřad, jenž přirozeně nejdéle zůstával nepřístupným: lékařky dopouštějí se i na službu k vojsku, ale jen do kanceláří.

Na schůzi společenstva architektů a malířů dne 30. prosince v Petrohradě hovořeno opět o otázce, jak zabezpečit nástěnné malby před brzskou zkázou. Ukázalo se totiž, že v mnohých chrámech a veřejných budovách provedené nástěnné malby za krátký čas ztratily svou živost, vybledly, popraskaly a ba i odprýskaly. Tak dílo stojící obyčejně do set tisíc za několik let bere zkázu. Nemá-li tudíž nedůvěra a odpor proti nástěnné malbě se všeobecně rozšířiti, nutno hledati nápravu. Vinu dávali řečníci německým firmám dodavatelským, které barvy falšují, a nedodávají v jakosti vyžádané. Také stavitelé, malíři, i sami nakladatelé stavby vinni bývají dávajíce malovati na zeď a omítku dosud nevyschlou.

V Petrohradě odvážili se také konečně „staří“ umělci výtvarní k samostatné výstavce, když dosud kromě officielních výstav pouze mladí kol časopisu „Mir Isskustva“ (Svět umění) shromáždění ročně kol vánoc nebo na jaře na sebe pozornost upoutávali. Hlouček

starých dal si název „Mjussarovských pondělků“, na památku schůzek přátelských u Mjussarovského. Výstavka neobeslána sic příliš hojně (na ruské poměry), ale věcmi, jež obecenstvo přece mile přijalo. Mezi jmény vystavovatelů jsou starší: A. I. Aleksjejev (portrétista), E. P. Vereščagin, P. Venig, M. Suchorovský, V. Bobrov, K. Makovský a též mladší Aleksandrovský, Šipov, R. Vilde, A. A. Majkov (syn básníka Majkova), V. Samojlov, jakož i sochař Kifferle, jehož dílo „byvši lidé“ nazváno „kamenným romanem Gorkého“. Střízlivé obecenstvo chválilo si na výstavce, že nebylo tu nic moderně chorobného, přepjatého a urážlivého, ač nové techniky a nových myšlenek ani silných námětů na této první výstavce starých nescházelo.

O dovršené v devátém svazku „Historii Písem svatých“ (Zgodbe svetega pisma), v níž podán nárys historie národa židovského na podkladě starozákonných knih, praví „Dom in Svet“ (č. 1.), že je to nejdrahocennější a nejzajímavější slovinská kniha doposud vyšlá. Dějiny vypravují † Dr. Lampe a Dr. J. Ev. Krek slohem prostým, způsobem velmi poutavým, tak že je budou se stejnou dychtivostí čísti dítě i starec.

Zemskou školní i okresními radami sužovaní slovinští učitelé jihoštyrští seskupili se nedávno v učitelské družstvo, jež má vedle kulturních cílů poskytovati také členům vzájemné ochrany a podpory.

V Korutansku, jak sdělují slovinské listy, usadil se první slovinský lékař ve Velikovci. Ani věřit se nechce, že by první!

Za cílem úspory restaurované záhřebské divadlo charvatské, totiž na činohru se omezivší, uveřejnilo výkaz příjmů svých za prosinec, nejvýnosnější obyčejně pro všecka divadla. Největší příjem dosažen byl 26. (večer) a 27. prosince, totiž 1241 a 1172 K. Vůbec jako všude nedělní dni bývají nejúrodnější. Největší příjem všedního dne byly pátek a sobota 12. a 13. prosince, kdy dáván „Hamlet“ a „Sirotek“, oba kusy cizí. Průměrný denní příjem 25 představení v prosinci byl 632 K, celkový 15.810 K. Na representativní, jediný národní ústav přece jen málo, ač při zlevnělé režii snad vystačí.

Karlovecké „Brankovo Kolo“ připomíná v č. 1. několik srbských jubileí, jež by se měly slaviti. Předně 60letí vystoupení básníka Branka, 20letí přenesení jeho ostatků z Vídně do Stražilova u Karlovce, 100letí od smrti D. A. Sabova, zakladatele nejstarší vyšší srbské školy, pravoslavného gymnasia v Karlovcích (založena 1791).

Dne 16. ledna uspořádán závodní koncert na jubilejní kantaty pro slavnost odhalení pomníku caru Osvoboditeli v Bulharsku. Hráno a zpíváno pět písní konkurenčních. Za nejlepší uznána píseň Georgieva, učitele na dívčím gymnasiu sofijském; druhé dvě ceny dostaly písně dvou kapelníků, podle jména asi Čechů, Macáka a Kautského.

Zemřeli ve světě slovanském: 27. prosince A. Stöckl, rodák lublaňský, professor na hudebním ústavě záhřebském, skladatel několika operetek charvatských a mnoha menších komposicí. — 2. ledna Dr. St. Ilašević, kanovník, nestor charvatských básníků (* 1. l. 1814), spoluzakladatel charvatské literatury. — 3. ledna F. J. Fortinský, professor university kyjevské, historický spisovatel. — 10. ledna V. Nowakowski

O. Cap., asceticko-náboženský spisovatel polský, známý více jako kazatel krakovský. — 18. ledna E. K. Liška, professor umělecko-průmyslové školy (* v Mikulovicích na Moravě 1852), proslulý svými obrazy velkého slohu s náměty náboženskými.

*

Již od r. 1823 nebylo léta chudšího na sluneční skvrny nad rok 1901. Průměrný počet skvrn připadající na jeden den r. 1901 obnášel 2·7 Bylo též mnoho dní (as 79%), ve kterých vůbec žádná skvrna nebyla pozorována. Jiná chudá leta na skvrny sluneční dle statistického údaje zjednaného A. Wolferem byla tato: 1889 (průměrný počet skvrn na den 6·4), 1878 (3·4), 1867 (7·3), 1856 (4·2), 1833 (8·5) a 1823 (1·8). Trvají-li po delší dobu minima slunečných skvrn, lze očekávati v nejbližším čase značnou jejich hojnost i velikost. Téhož roku 1901 v květnu objevil E Tringali (Collegio Romano) krásnou skupinu skvrn a pochodní poblíž východního kraje a pozoroval je tak dlouho, až zmizely na kraji západním. Tringali očekával výjev ten, až se opět na východním kraji obrácenou od nás částí slunce vrátí. Na očekávaném místě se objevily zprvu tři světlé protuberance, později dále od kraje nalezeny opět skvrny, ale menších rozměrů. Tringali pojal domněnku, zda nejsou protuberance pouze podřízeným zjevem skvrn slunečních, t. j. nejeví-li se ony skvrny a pochodně na okraji slunečního kruhu našemu oku v podobě oněch protuberančních výšlehů. Bedlivá pozorování, která dosud k tomu účelu konal, shodovala se v celku s tímto náhledem; vyskytly se tu a tam ojedinělé výjimky, buď že očekávaná protuberance po skvrně nenásledovala, aneb že nová se ukázala, obojí však dá se snadno vysvětliti: skvrna pozorovaná buď zatím zanikla aneb jiná nová povstala.

Nové tabulky obsahující atomovou váhu jednotlivých prvků počíná spracovávati mezinárodní společnost, do níž zvoleni tři členi (z Ameriky, Anglie a Německa). Společnost jest sestavena dosavadní komissí „německé chemické společnosti pro stanovení atomové váhy“.

Jak známo, jest naše země slabě negativně elektrická, naproti tomu vzduch ji obklopující kladně. Schmaus vysvětluje úkaz ten tím způsobem, že zhuštěné vodní páry působením negativních ionů vzduchu stávají se negativně elektrickými; rovněž tak kapky zvláště ve vysokých vrstvách vzduchu se negativně nabíjí a dopadše na zem, sdělují jí tuto svoji negativnost. Domněnku potvrdil pokusem: působil Röntgenovými paprsky na vodu, která padala vzduchem a shromažďovala se v nádobě, v níž bylo možno její nabití měřiti. Tu shledal, že voda byla negativní aspoň z počátku. Později ovšem nastal výjev Lenardův: třením zelektrována voda positivně a okolní vzduch negativně. Schmaus opakoval pokus bez působení Röntgenových paprsků a i tu docílil slabého negativného náboje nechav protékati vodu síťkou, čímž přístup ionisujícího vzduchu k vodním parám sesílen.

Pokusy konané G. Marconim během minulého roku mezi stanicí Poldhu (na břehu Cornwallském) a lodí „Philadelphia“ zjistily velký účinek světla slunečního na telegrafii bez drátu. Až

do vzdálenosti 500 mil angl. zprávy pravidelně zasílané přicházely téměř bezvadně. Avšak ve vzdálenosti 700 mil již zprávy vůbec nedošly, kdežto v noci bylo možno stále telegrafovati bezpečně až do 1550 mil; rozeznati se dala zpráva ještě v dálce 2100 mil. Mimo to konány ještě jiné pokusy ku kontrole mezi stanicemi Poldhu a Poole, vzdálenými asi 152 mil.

Ve dne vyžadovaly zprávy drátů 18·5 *m* dlouhých, kdežto v noci stačily dráty dlouhé 12 *m*. Poněvadž sluneční světlo při těch pokusech na výbojovou jiskru odesílačovu nemělo rušivého účinku, nutno uzavírati, že vliv světla týká se spíše negativně zelektrisovaných těles na zemi. Jak sdělují anglické noviny, podařilo se již Marconimu spojiti svojí telegrafií Anglii s Amerikou přes Atlantický ocean.

Elster a Geitel dokázali, že vzduch, který se nachází v půdě zemské, zejména ve sklepích a jeskyních podzemních, jest mnohem radioaktivnější, nežli vzduch atmosferický. Příčinu toho shledávají ve množství radioaktivního vzduchu obsaženého v porech a štěrbinách okolní půdy, se kterou tyto podzemní dutiny průdušnými stěnami hraničí. Podařiloť se jim přímo z čerstvé půdy z hloubky asi půl druhého metru vzduch vyčerpati a zkoumati. Má se za to, že vzduch atmosferický nabývá své radioaktivity z největší části stykem se vzduchem podzemním. O zdroji této radioaktivity vzduchu nelze dosud rozhodnouti, pochází-li z radiačné schopnosti země samé, aneb náleží-li hloubkám daleko nižším, odkudž snad známé radioaktivní kovy působí celou tlouštkou vrstev zemských.

Známo, že rostliny přijímají ze vzduchu kyselinu uhličitou. H. G. Brown snažil se dokázati, že množství této kyseliny uhličité (CO_2), kterou list z okolního vzduchu přijímá a zpracuje, jest přímo úměrno množství jejímu ve vzduchu. Pozorování však, na základě nichž tento úsudek pronesen, nevztahovala se na delší dobu a na rostlinu jako celek. Byloť již po půl druhém týdnu u bobu (Vicia Faba) za nadbytečného příměsu kyseliny pozorováno, že vzrůst rostliny byl ve své činnosti zdržován. Důkladnější pokusy dály se ve skleníku Iodrell Laboratory (uveřejněno ve zprávách anglické královské společnosti nauk: „Proceedings of the Royal Society“ 1902). Asi 9 druhů rostlin, a to každého druhu několik, bylo rozestaveno do dvou od sebe úplně oddělených a uzavřených místností, z nichž v jedné byl normalní obsah kyseliny uhličité asi 0·03%, ve druhém mnohem větší množství, asi 0·11%, a přítok kyseliny vpouštěn po vyvětrání jen za dne. Po 76 dnech prozkoumány hlavní rozdily rostlin z oddělení s kyselinou nadbytečnou a z oddělení s kyselinou normalní: plochy listové se u oněch zmenšily a počet podružných vláken listových se rozmnožil. Internodie se zkrátily a zduřily, ale jejich počet se zvětšil. Sachsovou methodou objeveno velké množství škrobu v listech. Nejzajímavějším však ukázal se účinek přebytečné kyseliny ve tvorbě plodivých organů: tvoření květů zcela přestalo, neboť poupata odpadla. U netýkavky odpadly i listy. Listy některých rostlin se dovnitř zavinovaly, což svědčí o jakési reakci listu vyprostiti se ze svého okolí

tím, že zavinutím zamezí se přístup světla, jež přílišné vdechování kyseliny podporuje. Podobný pokus opakovali Brown a Escombe, zvětšivše množství kyseliny uhličité na celých 6% (200kráte větší nežli normalní). Výsledek se však od pokusu předešlého v hlavních věcech nelišil. Nechová se tedy kyselina uhličitá na rostlinu v nadbytečném množství jako jed, nýbrž zvýšenou assimilací překáží vývoji ostatních funkcí rostliny. Množství 0 03% kyseliny uhličité pro tvorbu květnatých rostlin jest tak přiměřeným, že by náhlé zvýšení jeho všechen vzrůst zničilo. Možno se tudíž domnívati, že takový náhlý přechod nestal se během oné dlouhé doby, co rostliny (aspoň květnaté) na našem povrchu zemském žijí; aspoň dála se každá atmosferická změna tak povlovně, že nikdy nepředstihla možné přizpůsobení se rostlin k jejich životním podmínkám.

Dle zpráv různých statistik očekává se, že hlavní město Argentiny, Buenos Aires, bude úplně poitalštěno. Z více než 90 tisíc přistěhovalců z r. 1901 byly téměř dvě třetiny Italů. Z 3300 narozených náleželo as 35% sňatkům ryze italským, 7% sňatkům italských mužů s argentinskými ženami. Zároveň úmrtnost Italů shledána nepoměrně menší nežli domorodců; umřelť toho roku jen asi 3000 Italů proti 10.000 Argentinců. Téhož roku as polovice statků argentinských skoupena obyvateli italskými.

První pozorování nového vzrostu rostlinstva na sopce Krakatau po katastrofě r. 1883 učinil M. Treub po třech letech. Jako první rostlinu na pemse, lávě a popelu se vyskytnuvší připomíná mikroskopické řasy z řady Cyanophyceí. V tmavomodré, rosolovité hmotě na svazích hory usadily se kapradiny (11 tropických druhů) a mechy, které sem byly bezpochyby větrem zaneseny. Z jevnosnubných nalezeno as devět druhů rostlin pobřežních v nepatrném počtu individuí, jejichž semena byla na břeh přenesena proudem mořským, a asi šest druhů rostlin vnitrozemských. Druhé pozorování po 10 letech, jež týkalo se i okolních ostrovů, zjistilo sotva trojnásobné rozmnožení všeho rostlinstva dřívějšího. Z druhů poznamenati jest hlavně skupinu „Pes-Caprae“, jisté traviny dosahující výšky člověka, a na vrcholích nižší trávy. Kře vyskytly se velmi pořídku; stromy v tlusté vrstvě eruptivních látek vůbec nerostly. Celkem nalezeny jen ty druhy, které buď větrem, buď mořem aneb zvířaty sem na osamělý ostrov mohly býti zaneseny.

V posledním čísle minulého ročníku „Globus“ pojednává basilejský professor J. Kollmann o své theorii o „persistenci ras lidských“. Jest to jen důsledek učení o stálosti a nezměnitelnosti druhů vůbec. J. Kollmann tuto stálost a nezměnitelnost připisuje i odrudám a variacím. Žádným způsobem, ani křížením ani sebe delším životem pod týmiž podmínkami není možno, aby člověk jedné rasy převrátil se v druhou, anebo novou rasu vytvořil. Mohou povstati abnormity, ale nikoliv zákonný zjev plemenný. Tak čtyřstaleté spolužití Evropanů s Indiany americkými nijak nepřispělo k tomu, že by dnešní Američané byli jinakého plemene, nebo aspoň nějaký rozběh k odchylce jevili od Evropanů. Také mísení ras navzájem nevede k novému plemeni, ale k abnormitě, jež se rozhodně jako taková představuje a během věků

úplně degeneruje. J. Kollmann nechce tím zastávati, že by lidstvo nebylo z jednoho a téhož kmene původního, z jednoho praroditče: ale dnešní potomci tvoří už odrudy, které jsou nezměnitelny a svým vnitřním zákonem ovládány. J. Kollmann svou theorií usnadniti chce cestu theorii o náhlé mutaci (proti vývoji povlovnému) v tvorstvu. Druh vyžilý a degenerovaný najednou ne v jednom jedinci, ale v celých skupinách „mutuje", to jest přemění se jakýmsi nezvěstným výšlehem vnitřní životní síly v novou odrudu, jež nehledá teprv svých znaků, které by měla ustáliti, ale už je tato proměněná skupina sama pro sebe novým persistentním druhem.

Mutační theorie doplněná takto persistencí nejen druhův, ale i odrud jest dnes nejsilnější reakcí proti všeobecně přijímanému darwinismu. Místo jeho přílišného „racionalismu", ať tak díme, nastoluje se nový „mysticismus" — sit venia verbo — přírodní. Tento nový mysticismus náhlé, nevysvětlitelné mutace byl by ovšem vypravování bible mnohem bližší než pomalý vývoj, postrkovaný přirozeným výběrem a bojem o život.

Překvapující zprávu pro veškero kavkazské bílé plemeno podává v prvním sešitě téhož „Globu" japanský lékař a fysiolog Dr. Buntaro Adachi: Bílé plémě silně a nepříjemně páchne! My to tvrdíme o černoších a Indianech, o nás to zase tvrdí příslušníci žlutého plemene. Zápach tento vychází ze zvláštní aromatické přísady potu. Zdaž přísada tato jest u každého plemene jiná, či jen menší či větší hojností potu stává se znatelnější, Dr. Adachi nerozhoduje. Ale toto poslední z jeho vypravování vysvítá. Potí prý se Číňané a Japonci u porovnání s Evropany velmi málo, skoro nic. Zápach bílého člověka jest pro žlutého nesnesitelný, velmi nepříjemný. Na evropského hosta pohlížejí proto v Japansku a Číně jako na opravdovou obtíž! Ponenáhlu si teprv na zápach ten navyknou a pak jej už méně cítí nebo vůbec necítí. Zápach není však prostou potní přísadou, nýbrž průvodcem sexualního života. Znatelný jest proto velmi u mužův a žen ve věku od 20—40 let. Silnější jest u žen a u nich také trvalejší než u mužů!

Tato drobnůstka sdělená příslušníkem cizího plemene mimoděk na mysl uvádí: žádný jiný národ a jiné plémě tak se před cizinci neuzavírá a jich od sebe nevyhání jako Číňané; žádné jiné tak na ostatní plemena svrchu nehledí jako Číňané a Japonci. Ejhle tu by byla přirozená příčina. O mnohých svatých a světicích se tvrdí, že hříšníky vilné z daleka po nepříjemném zápachu poznávali. Tu je doklad, že je to zcela přirozeno!

Školství.

Požadavky moravského učitelstva, kteréž má splniti zastupitelstvo zemské — alespoň dali poslanci lidovi čestné slovo, že splněny budou — formulovány na sjezdě německého učitelstva dne 7. prosince v Brně konaném, kdež v souhlasu s českým učitelstvem schváleno žádati: 1. zrušení míst podučitelských, 2. základní služné 1200 K pro zatímního učitele, 1600 K pro definitivního učitele a postup na 1800 a 2000 K na školách obecných. 1800, 2000 a 2200 K na školách měšťanských s pětiletým postupem služebným a 7 kvinkvenálkami po 200 K na obecných školách. 250 K na měšťanských školách od zkoušky způsobilosti. Funkční přídavek by měl býti na školách 1—2třídních 250 K, na 3—5tříd. 300, 350 a 400 K, ředitel měšťanské školy 400 a 600 K. Po 20 roků služby přísluší učiteli osobní přídavek. Kromě toho žádá se přibytečné anebo naturalní byt, aktívní příplatek podle míst a snížení služebné doby na 35 let. Výslužné po 5 letech 40% a pak za každý rok další 2%. Nejmenší výslužné by činilo 800 K. Příspěvek výchovní do 24 let, zvýšení pense vdov o 25%, když před rokem 1900 byla vyměřena a v počítání let na soukromých školách strávených do služební doby.

Školy měšťanské šíří se na Moravě způsobem obdivuhodným. Ve školním roku 1902—1903 máme celkem 142 měšťanských škol, a sice 77 českých a 65 německých. Českých bylo 42 chlapeckých a 35 dívčích a v nich 5114 hochu a 4118 dívek, celkem 9264 dítek. Nejméně žáků má chlapecká škola ve Val. Kloboucích, celkem 75, nejvíce Ivančice s 214 žáky, dívčích mají v Uh. Hradišti, Napajedlích a Hulíně po 70, v Prostějově 335 žaček. Německé školy mají 4175 žáků a 5095 žaček, úhrnem 9275 dítek. Z uvedeného patrno, že z naší strany třeba ještě mnoho doháněti, nežli s Němci budeme na rovni.

Pohyb učitelstva na Moravě r. 1901 byl dosti značný. Z českých zemřelo 22 učitelů a 3 učitelky. Na odpočinek dáno 29 učitelů a 6 učitelek. Pro nemoc anebo z příčin rodinných vystoupilo 13 učitelů a 9 učitelek. Do jiné země odešli 4. Z německých zemřelo 17 učitelů a 1 učitelka. Na odpočinek odešlo 23 učitelů a 8 učitelek. Vystoupilo 25 učitelů a 16 učitelek, do jiné země odešlo 11 učitelek. Z útrap zemřel 1 učitel a 2 dáni na odpočinek.

Zajímavá je statistika o povolání životním, jež zvolili absolventi měšťanských škol. Na Moravě celkem r. 1900—1902 vystoupilo 1737 žáků. Z těch šlo na učitelské ústavy 183, na školu průmyslovou 132, na školu tkalcovskou 32, na odbornou školu pro průmysl dřevařský 3, na odbornou školu pro průmysl hliněný 1, na odbornou školu strojnicko-průmyslovou 13, na odbornou školu kamenickou 1, na rolnickou školu 27, na obchodní školu 130, na plaveckou školu 8, na hospod. školu střední 20, na vyšší zahradnickou školu 4, na gymnasium 7, na realku 62, na pivovarnictví 7, k živnosti 383, k obchodu 160, k hospodářství 94, k zahradnictví 15, k lesnictví 21, k praktikantství do továren 18,

k stavitelství jako praktikanti 18, ke knihtiskařství 22, k hudbě 5, k elektrotechnice 7, k poště jako praktikanti 5, k službě kancelářské 14. k službě železniční 6, k službě vojenské 4, do ciziny za účelem učiti se druhému zemskému jazyku (českému neb německému) 27. opakují dobrovolně 3. třídu 20, bez povolání u rodičů 74, k neznámému povolání 17, na malířskou akademii 2, na vinařskou školu 3, k hornictví 11. Nejvíce obrátilo se k živnosti (383), nejméně šlo na odbornou školu pro průmysl hliněný (1) a na odbornou školu kamenickou (1).

Za vlády nynějšího panovníka bylo nově zbudováno 9260 budov školních. A sice v Čechách 2127, na Moravě 816, ve Slezsku 443, v Haliči 1785, v Dol. Rakousích 1132, v Hor. Rakousích 531, v Štýrsku 417, v Solnohradech 385, Bukovině 338, Tyrolích 323, Korutanech 311, Krajině 288, Přímoří, Gorici a Terstsku 217, v Dalmacii 147.

Aby se obrátila větší pozornost ke studiu zvěrolékařství, ministerstvo vnitra založilo deset státních stipendií po 600 K pro posluchače na zvěrolékařské škole vídeňské. Výnosem ze dne 30. června m. r. č. 4597 vyhlášeno, že 1. lednem 1903 zadá se šest těchto stipendií; a sice zadá je ministerstvo kultu a vyučování za souhlasu ministerstva vnitra. Bude prospěšno, když absolventi českých škol těchto stipendií si povšimnou.

Zkoušky učitelské pro střední školy vykonali roku 1901/2 u pražské komisse zkušebné pro klassickou filologii a češtinu 4; pro češtinu a vedlejší předměty latinu i řečtinu nikdo; zeměpis a dějepis 13, z mathematiky a fysiky 19, z přírodopisu s mathematikou a fysikou 13, z moderní filologie 19, z mathematiky a měřictví 8, z přírodopisu a lučby 10, z kreslení 14, úhrnem 100 kandidatů českých. Z toho patrno, že se studium na filosofické fakultě pro příští desítiletí již nedoporučuje

Aby se absolventům vyšších průmyslových škol uvolnilo, navrhuje professor pražské vyšší průmyslové školy české Dr. Ot. Wagner, by učitelská místa na pokračovacích a nižších školách odborných byla vyhrazena absolventům vyšších průmyslových škol. Věc chvály hodná, jenom že by absolvent vyšší průmyslové školy sotva byl spokojen se služným 6—800 K, a více se na školách těch dosud učitelům neplatí.

Pozoruhodnou statistiku středního školství uveřejnil „Věstník českých professorů“. Dle toho bylo r. 1859—60 celkem 97 gymnasií a 91 realních gymnasií, r. 1900/90 210, realek 1859/60 32, r. 1899/90 102, dohromady škol středních r. 1860 123, r. 1900 312. Na Moravě r. 1860 bylo gymnasií 91, realky 4, r. 1900 gymnasií 28, realné gymnasium 1, realek 26, škol středních celkem 55. Co do počtu škol středních je dnes Morava v Rakousku na druhém místě. Na prvním jsou Čechy s 592 školami středními, na třetím Dol. Rakousy se 46, pak přijde Halič s 36 školami středními. Pokud se týče škol středních vzhledem k počtu obyvatelstva, je Morava dnes na prvním místě. Připadať na Moravě škola střední na 48.730 obyvatelů, v Čechách na 70.858, ve Slezsku na 70.334, v Dol. Rakousích na 66.907, v Haliči

na 206.080 obyvatel. Žáků na školách středních bylo v Rakousku r. 1860 celkem 34.335 (na gymnasiích 25.683, na realkách 8.722), r. 1900 95.920 (na gymnasiích 64.653, na realkách 31.269). Na Moravě bylo r. 1860 na gymnasiích žáků 3223, realkách 1779, r. 1900 na gymnasiích 7643, na realkách 6276. Na 10.000 obyvatelů připadá roku 1899 na Moravě 29·6 žáků na g., 23·7 na r. v Čechách na g. 22·9, na r. 14·6, ve Slezsku na g. 26·4, na r. 19·7. Nejvíce žáků na 10.000 obyvatel připadá v Tyrolsku a Vorarlbersku na g. 33·4, za to na r. jen 5·4. Co do počtu žáků na 10.000 obyvatel je Morava zase na prvním místě, čítajíc roku 1899 žáků na školách středních na 10.000 obyvatel 53·3, v Čechách 37·5, ve Slezsku 46·1, v Dolních Rakousích 46·6, v Haliči nejméně 23·8. Morava stojí tedy co do školství středního v čele.

Školství Matice ústřední počátkem r. 1903 je tak rozsáhlé, že někde korunní země Matici se nevyrovná. Vydržuje anebo podporuje Matice pět středních škol (Místek, Ostrava, Olomouc, Vyškov, Zábřeh) spolu s Maticemi místními. Na školách těch zapsáno 922 žáků; o 215 více než minulého roku. Škol obecných Matice vydržuje 47, a sice 41 v Čechách, 4 na Moravě a 2 ve Slezsku. Na školách matičních je 104 tříd se 6217 žáky; o 434 více než minule. Dále vydržuje 52 opatroven s 3530 dítky. Celkem mají matičné školy 10.633 žáků. Řídí je 2 ředitelé, 11 professorů, 49 správců škol, 61 učitelů a učitelek, 60 pěstounek a 48 opatrovatelek. Na matičných školách vyučuje 20 katechetů. Sbory učitelské v Místku, Vyškově a v Olomouci platí Matice místní.

V Uhrách dosud školství i učitelstvo je rozděleno přesně podle konfese. Děti katolické chodí do katolických, protestantské do protestantských škol a učitelé na školách těch jsou téhož vyznání jako žáci. Katolické učitelstvo uherské je soustředěno ve 112 spolcích. Tedy skoro tolik spolků, kolik u nás je členů v katol. spolku učitelském.

Na katol. universitě ve Frýburku bylo v zimním semestře 446 studentů, mezi nimiž 36 dívek a paní. Fakulta theologická má 77, právnická 76, filosofická 105 a mathematicko-přírodovědecká 89 posluchačů. Podle vlasti je 158 Švýcarů, 105 Němců z říše, 23 Rakušanů (?!), 21 Poláků, 20 Francouzů, 13 Američanů, 9 Italů, 7 Hollanďanů, 5 Bulharů, 3 Lucenburáci, 2 Rumuni a 2 Turci (?!). Návštěva rok po roce vzrůstá.

Kartel katolických spolků studentských v Německu měl v minulém semestře 34 združených spolků se 1575 členy. Nejmohutnější je družstvo Askania v Berlíně s 103 členy.

Pozoruhodné změny chystají se také ve školství srbském. Byl tam sestaven zvláštní sbor poradní, kterýž vypracoval a ministerstvu předložil návrh reorganisace školství. Navrhuje mezi jiným 1. Vyučování v obecné škole jest rozděleno tak, aby měla šest ročníků, ale ministr jest oprávněn výjimečně dovoliti, aby tam, kde toho vyžadují místní poměry, navštěvovaly dítky 5. a 6. rok školu jen v zimě. 2. Měšťanské školy zůstávají, jak byly, ale doba vyučování prodlouží se ze tří na

čtyři roky. 3. Stálý školní dozor zůstane, a školní dozorci (inšpektoři) budou míti plat i postavení professorů středních škol 4. Stavby škol nutno prováděti dle typického plánu. Chudým obcím musí přispívati na náklad stavby školních budov okres a země. Školy budou vydržovány z okresních školních přirážek, kteréž budou rozvrhovány a vybírány odloučeně od ostatních. Každá škola bude míti svůj rozpočet.

Na konec uvádíme posudek nynějšího učitelstva z péra mladého učitele v č. 4. „Školy našeho venk." uveřejněný Praví se tam: „Jsou bohužel i učitelé, kteří všecko rádi dělají, jen neradi do školy chodí a učí. Ovšem, když nemají lásky k svému povolání, nepusobí ve škole, jak by působiti měli. Chyby jejich rostou, a následky pak jsou nepříjemné. Jak by mohl takový učitel chtíti, aby se ho kdo zastal, aby za něho snědl, co si sám nadrobil?" Není to známkou zdravé reakce? Na čase by již byla.

Vojenství.

Rakousko-Uhersko. Nové námořní dělo. Pro doplnění výzbroje našich námořních lodí určena jsou rychlopalná děla z dílen Škodových a počátkem tohoto měsíce započaly zkoušky nově zhotovených děl ráže 24 cm. značky L. 30. a dopadly zcela příznivě. Děla tato jsou tovarem zcela vnitrozemským, neboť material pochází z Vítkovic. — Dne 14. prosince slavila naše vojenská akademie ve Víd. Novém Městě 150leté výročí svého trvání. V tento den vydán byl Jeho Veličenstvem armádní rozkaz, dle něhož zavádí se pro posluchače název „vojenští akademikové" (dosud chovanci) a pro ročník nejvyšší, totiž třetí, zlaté prýmky na rukávech a mimo ústav povolení k nošení důstojnické šavle s hedvábným port-épée. — Na místě odstoupivšího říšského ministra vojenství, šlechtice Krieghammera, jmenován byl na toto místo polní podmaršálek Jindřich rytíř z Pittreichů. Armada klade v dobrosrdečnost a pracovitost nového pana ministra velké naděje. — Generalmajor Oskar Paliorek byl jmenován zástupcem šefa generalního štábu. Narozen 1853 v Korutanech, absolvoval během času technickou vojenskou akademii a válečnou školu a sloužil u 2. pluku zákopníků, pak u generalního štábu, kdež se jmenovitě co přednosta kanceláře pro operativní práce vyznamenal. Poslední dobou velel 64. pěší brigadě.

Italie. V parlamentě prošla předloha o reorganisaci dělostřelectva, která tentokrát nemá za účel větší změny, hlavně jen uspořádání postupu. Obsadí se totiž nově tři místa plukovníků, osm podplukovníků, 15 majorův a 12 setníků. Změny organisace týkají se 1. zřízení generalního inspektoratu. 2. zřízení dělostřeleckého velitelství, 3. reorganisace polního a horského dělostřelectva a 4. pevnostních dělostřeleckých pluků.

Rusko. „Kronštadskij Vjestnik“ uveřejňuje námořní budjet pro r. 1903. Proti roku minulému jeví se ve vydaných sumách tento poměr:

		1902	1903
Stavba a vyzbrojení lodí		36,903.856	40,449.6[illegible]2
lodě službu konající		20,485 003	26,462.717
platy, strava, oděv		10,891.845	11,608.550
administrace		2,402.674	2,438.249
výcvik		1,128.638	1,175.502
na budovy		5,959 934	5,216.372
dílny a loděnice		5,740.523	5,725.884
expedice		840.000	1,492.351
zdravotnictví		1,214.063	1,266.437
různá vydání		2,088 064	1,951.355
hydrografie a majáky		1,215 809	1,535.015
stavby na Jeniseji a Obí		54.700	54.700
přístavy	Port Alexandr III	4,026.738	2,349.033
	Vladivostok	2,000.000	3,181.550
	Port Arthur	3,200.000	4,105.000
	udržování všech přístavů	9,226.738	9,635.583
	stavba loděnice na ostrově Galerny	—	407.394

Poruštění finských vojenských institucí pokračuje pomalu, ale jistě. Nyní došlo na finský „sbor kadetů“. Dva nejvyšší ročníky byly zrušeny a chovanci mohou studovati dále na vojenských školách ruských. Noví chovanci se už do nižších tříd přijímati nebudou a tak celý ústav brzy úplně zanikne. — Již po leta byly malé oddíly pěchoty neb jízdy komandovány na dělostřelecká cvičiště, aby se přiučily obsluze děl. Dosud se na využitkování tohoto mužstva k službám dělostřeleckým v poli nekladlo velké váhy, až nyní uchopil se věci té sám velkokníže Michal. — Dva vojevůdcové nastoupili právě na Rusi na důležitá místa. Jsou to generalové Subotič a kníže Vasilčikov. Dean. Ivanovič Subotič jmenován byl 15. listopadu generalním gubernatorem Priamurska a nejvyšším atamanem kozáků těch končin. Subotič byl již od roku 1892 v Amursku a vynikl za čínských bouří jako spolehlivý velitel. Vyznamenán byl řádem sv. Jiří a povýšen. Subotiči jest nyní 51 let. Jím vystupuje tam osobnost, která by pro případ válečný hrála na dalném východě vůdcovskou úlohu. Jako politik zaujímá stanovisko proti lživosti anglického časopisectva a hodlá vystupovati proti cizáckému vlivu. — Druhý general, kníže S. J. Vasilčikov, stal se velitelem veškeré gardy a petrohradského obvodu. Jeho vliv platí především hlavnímu městu. Vasilčikov jest vynikajícím členem slovanské strany. Vychován ve sboru pážecím, byl jmenován za války rusko-turecké rytmistrem a vyznamenal se v několika srážkách. Pro případ války hrál by i on důležitou úlohu.

Anglie. Při vyšetřování zavedeném s odvodními komisemi pro koně vyjádřily se některé autority v tom smyslu, že v čas burské války, když poptávka po koních v krátkém čase náramně vstoupla, nebylo možno za 200—300 zl. ve zlatě lepších koní nakoupit, neboť

větší firmy překupnické bylyť již lepší material zavčas skoupily. Musely se tedy komise nakupující koně v Australii, Argentině, Kanadě, Uhrách a Italii spokojiti s tím materialem, který jim byl nabízen, an skoupena býti musela třetina milionu koní a mezků. V Jižní Africe stoupla potřeba na 1000 koní denně, a nebyla tedy úloha remontujících komis lehkou.

Turecko. Povstání v Makedonii končí pro tento rok ústupem čet povstaleckých do krajin nepřístupných a na půdu řeckou nebo bulharskou. Turecká opatření vojenská proti povstalcům sahají zpět až asi k březnu minulého roku a řídila se dle ruchu povstaleckého. Tak na př. bylo povoláno od března do dubna 42 ilavé-praporů, v květnu již jen 13, v červnu 10, v červenci a v srpnu pak pouze 8. Jakmile se objevil plukovník Jankov v okresu monastýrském, mobilisováno ihned 16 praporů redifů třetího ordu (sboru) a soustředěno v území mezi Strumou a Vardarem. Tato síla prozatím dostačila na potlačení povstání, aspoň vloni. Jak bude, až se vrátí jaro? — Těžko posouditi, co ve zprávách o ohavnostech a ukrutnostech v povstání makedonském pravda a co přehnáno, avšak k posudku poměrů sloužiž tento zaručený a „čistě vojenský“ případ. V Čanak Kalessi (v Dardanelách) obklopilo asi 50 ze 300 propuštěných vojínů dům velícího generala a žádalo pro sebe a své druhy vyplacení dlužovaného žoldu za čtyry leta. Ze strachu před povstáním „daroval“ sultán jako odbytné 230.000 fr. těmto reservistům.

Bulharsko. „Generalní štáb“ zove se nadále v Bulharsku „armadní štáb“. — Na příští tři leta odvedeno bude pro pěchotu 11.000 mužů, pro pohraniční stráž 2180, pro zbraně specialní 5000, celkem 18.180 nováčků. — Na ruské vojenské školy komandováno opět více důstojníkův, a to dva nadporučíci a dva poručíci na Mikulášskou akademii, dva nadporučíci na Michalskou dělostřeleckou, dva nadporučíci na Mikulášskou zákopnickou a dva setníci na vojensko-soudcovskou školu. Dále dva důstojníci na petrohradskou školu pro jízdu a tři námořní důstojníci do Kronštadtu. — Poměry starobní důstojnictva bulharské armady jsou tyto: Armada čítá mezi 1989 důstojníky v činné službě 12 generalů, mezi nimiž čítá nejmladší 41 a nejstarší 49 let. Stáří plukovníků kolísá mezi 39 a 47 lety. Ze 106 podplukovníků jsou nejmladší 36 a nejstarší 47 let. Majorů je 133, mezi nimiž nejmladší 32 a nejstarší 45 let. Mezi 765 setníky jsou nejmladší 29 a nejstarší 45 let. Stáří lajtnantů kolísá mezi 25 a 40, podlajtnantů mezi 20 a 32 lety.

Rumunsko. Major Demetriadi od zákopníků spolu s vojenským lekárníkem Jonesem vynalezl třaskavinu idealních vlastností. Látka ta jest laciná, spolehlivá, nevznítí se nárazem nebo „náhodou“, nevtahuje vlhkost a tedy se nemění, konečně pak jest i velmi silnou třaskavinou. — Anglie a Německo zavedlo oddíly se strojovkami a chce těchto strojovek různě využitkovati. Kdežto německý reglement sestavuje ze šesti strojovek oddíly k disposici toliko vrchnímu velení, míní Angličané, že jen intensivním využitkováním jednotlivých strojovek dobude se úspěchu. Němci míní, že citlivý organismus strojovek vede k tomu, použiti jich více na jednom místě, za to Angličané praví: Ano, citlivý

organismus vyžaduje, aby byly strojovky dobře kryty, a to jest možno lépe po jedné. Rumunské listy oznamují tyto úvahy, poněvadž se tam pomýšlí na zavedení strojovek.

Belgie. Král potvrdil dne 24. prosince nový branný zákon a stanovil počet oddílů vojenských v míru takto: 1. U pěchoty zůstane nynější počet aktivních praporů nezměněn, ale nad to bude každému pluku ještě jeden neaktivní prapor přidělen. Prapory čítají čtyry setniny a jen u karabinníků pět, pátá je setninou cyklistů. 2. U jízdy není žádné změny. 3. Zatímní rozdělení dělostřelectva zůstane, až bude počet baterií zdvojnásoben. Nynější počet baterií obnáší 78 pevnostních a 64 polních.

Francie. Ústřední škola střelecká „Ecole normale de tir“ v Châlonu uveřejňuje výsledek svých pokusů: Na prostřední až velké distance (od 600 *m* výše) rozstřikuje se palba celých oddílů na prostor 400—400 *m*. a to jen když nejsou střelci unaveni Co se týká odhadování vzdáleností (distancí), pozorováno, že i dobře vycvičení důstojníci chybují asi o 15% a na nejlepší aparaty vykazují přece chyby asi o 2—3%. Druh palby, t. j. bylo-li vystřeleno hromadně nebo dle vůle jednotlivce, nemá vlivu na docílený úspěch. Co se týče formací, v jakých dlužno postupovati, aby byly ztráty co možná nejmenší, bylo zjištěno, že tažný houf (kolona) se vůbec nehodí a že i formace dvojčlenné vykazují více ztrát než formace plýtké, jednočlenné. Dále zjištěno, že postupují-li tažné houfy na území stoupajícím, ztráty se množí.

Německo. Úmrtnost v německé armadě jest u porovnání k úmrtnosti v armadě francouzské značně menší. Statistika vykazuje nemocných v Německu 28.193, ve Francii 57.524 a v tom též poměru i úmrtí: 433 v Německu proti 2131 ve Francii. Zůstává tedy otázkou, jest-li tu vskutku rozhodujícím vliv kolonií na úmrtnost nebo nevězí-li věc přece jen v lepších zdravotních zavedeních německých. — Při loňských manévrech na rozhraní Braniborska a Poznaňska zřízeny byly poprvé pohyblivé telegrafní stanice pro telegrafii bez drátu. Zvednutí přijímacích drátů do výše obstaráno balony a k telegrafování použito nemeckého systemu Braunova. Tímto systemem pojišteno jest spojení mezi velitelstvím armady a na př. velitelstvími sborovými bezpodmínečně. Každá stanicě má svůj vůz s aparatem Braunovým a Morseho a šestipřežný vůz s balonem. Úspěch byl znamenitý — Aby se předešlo možné týrání vojínů, vydal velitel 18. armadního sboru, general Lindequist předpisy vztahující se k „jednání vyšších s podřízenými“ a zvlášť k „zacházení s nováčky“, dle nichž nesmí poddůstojník přistoupiti k nováčku blíže než na 3 kroky. Důstojníkům nakázáno, aby prováděli všude tyto předpisy. — Bavorské generalské klobouky podobné našim, byly císařem odstraněny a zavedeny místo nich šišáky určené pro pruské generaly. Tyto přilbice mají stříbrný znak a stříbrné kování, v gala pak se nastrčí chochol z bílého a temnémodrého kohoutího peří. — O rozsáhlosti závodů Kruppových lze sobě učiniti pojem dle těchto číslic. Zaměstnáno bylo ve všech závodech Kruppových 25.300 dělníků. V Essenu nachází se v železárnách 1300 pecí, 3000 strojů mimo 111

parních kladiv, 421 parních strojů, 263 parních kotlův a 22 mohutných válců. Pro pokusy v střelbě má firma svoji střelnici v Meppen v délce 17 *km*. Pro zámořský transport má 4 vlastní parníky. Kruppovy vysoké pece na Rýně zpracují denně průměrně 1200 tun surového železa.

Španělsko. Na západní hranici Alžíru k Maroku založil Francouz S. Sase obchodní kolonii, která utěšeně zkvétá a tím španělské Melille stává se nebezpečnou, neboť všechen tamní obchod táhne k sobě. Toť asi bylo pohnutkou, že se konečně i Španělsko k postupu rozhodlo. Pan Š. Ximenez byl vládou splnomocněn, aby na Ista del Rey (naproti francouzské kolonii na řece Muluya) založil uhelnou stanici. Taková stanice má velký význam nejen pro španělskou politiku, nýbrž pro plavbu na Středozemním moři vůbec.

Spojené Státy. Mimo Anglii poznává jedině ještě Amerika důležitost neutralních barev oděvu a zavádí pro celé vojsko uniformu olivové barvy. — General Chaffee postoupil velení na Filipinách generalu Davisovi a tento provedl konečné politické rozdělení země na tři teritoria, a sice I. Depart. Luzon, II. dep. Visayas, III. dep. Mindenao. — Politika a peníze vedly k zápletce ve Venezuele. Republika ta, častými vzpourami otřásána, čítá nyní devět praporů pěchoty, jeden prapor dělostřelectva, jednu škadronu jízdy, a dvě setniny námořních vojínů. Děl má 30 polních, 12 pevnostních a 12 horských. Nejpodivnější na věci je, že čítá 11.700 důstojníků (mezi nimi 1439 generalů), tedy asi dvakrát tolik co mužstva ve válce, což se však vysvětluje tím, že vláda činí prodejem důstojnických míst dobré obchody. Loďstva venezuelského nyní už není, neboť bylo spojenými Angličany a Němci schytáno. Celá akce, s tančícím a hýřícím presidentem Castrem uprostřed, vyjímá se jako scena operetní. Urážky, ultimatum, proklamace, národ spěchá do zbraní a řve, první rány, národ spěchá od zbraní a řve, Castro se poroučí, opona spadne.

Žaponsko. K doplňování loďstva povoleno ročních 16,500.000 jenů do deset let, od r. 1904 počínaje. Vystaví se tři velké lodě, tři křižáky pancéřové a dva menší křižáky. — Společnost Červeného kříže v Žaponsku slaví letos 25leté jubileum. Čítá 600 000 členův a získala si nemalých zásluh v čínsko-žaponské válce a při posledních čínských expedicích. — Velkým manevrům u Kyusku, v prosinci konaným, přítomen byl císař žaponský a mnoho cizích vojenských zástupcův a čínských důstojníků.

Ročník XX. Číslo 3.

HLÍDKA.

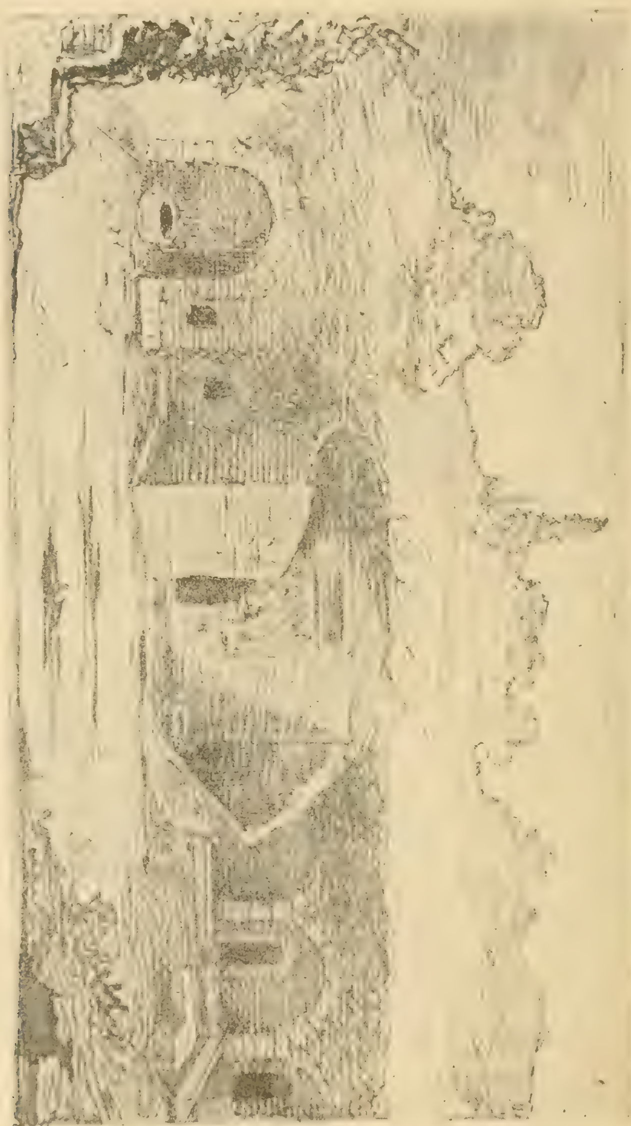

Na hrobě Flaviů.

Dr. Fr. Botek.

Přehlédnuvše si basiliku sv. Pavla, pomodlili jsme se na hrobě jeho společně hlasité „Věřím" ve svém mateřském jazyce, tak vroucně a důrazně, že apoštol národů nemohl si nás nepovšimnouti. Pak spěchali jsme dále úzkou, tisíci poutníků rozjetou a rozšlapanou cestou „delle sette chiese" k silnici ardeatské. Veselý, až dovádivý humor, jejž jsme si s sebou přivezli do Říma z Terstu, Benátek, Padovy, Ravenny, Ferrary a z Rimini, proměnil se rázem v jakési nadšení tiché, tajemné, nevýslovné. Mlčky táhli jsme Kampaní římskou a přemýšleli o divotvorném hrobě apoštola národů. Divadlo božské! „Veliké aleje štíhlých sloupů mramorových, dlouhé řady zlatých stěn, prolomených pásem barevných oken, jiskřících jásavým kmitem barev, květů, hlav, proužkův a ozdob. Přísné tváře papežů v kruhových rámcích, jako aureolou mosaiky v nepřetržitý věnec posloupnosti spojených — obrazový to text slov: „Ty jsi Petr, t. j. skála…" Před námi — jako květy poseté zrcadlo lesklé dlažby, nad námi — zářivými kasetami síťované břevnoví podlahy." Vše to vynořovalo se opět a opět ve vzpomínkách. Kampaň se zahalila do mračen prachu a letním vedrem rozpálený vzduch chvěl se, jakoby práhl právě tak jako my po kapce deště. Neviděli jsme ničeho, než co jsme opustili. „Štíhlé sloupení pestrého svatostánku nad oltářem sv. Pavla zlatem a drahokamy posetým, pilíře, římsy, hlavice, sloupce, růžice, věžky a štíty vpily se obrazem svým do duší našich! Pomník to, jemuž se sotva najde cos rovného na světě mimo posvátný Řím! Jarní zelení protkané desky malachitové, voskovou ambrou vábící zrak průsvitné dříky alabastrové, syté plochy tmavo-

fialového porfydu, rudé klíny z rosso antico, obložené mosaikovými meandry, vše to nedalo se z mysli vytlačiti dojmy všedními, sebe

Vehod do hrobky Flaviův, objevený r 1865.
V pravo Triclinium, v levo byt strážce a puteus (cisterna).
Kreslil Dr. Fr. Botek.

živějšími.“ Šli jsme a přece jsme v duchu ještě klečeli před věkopamátnou apsidou sv. Pavla, před níž i oheň zastavil kdysi kroky

zhoubné. Kristus, skláněje „virgam virtutis suae", kterou třímá levicí, žehnal nám na místě, na kterém v prach klesají národové poutníků již po patnáct století. Ó jak jsme byli šťastni, jak vřelo srdce ohněm svatých, když jsme líbali tuto posvátnou zem Luciny! Tak jsme dospěli ku Casale di Tor Marancia a minuvše S. Sisto, zvolali jsme radostně „Sepulcrum Flaviorum!" Velikými písmenami hlásal nám to nápis „Coemeterium Domitillae", že jsme u cíle.

Divné cesty Boží! Pyšný palác Flaviův, ona řada hradů neuvěřitelným bohatstvím zlata, perel a drahokamů kdysi proslulých na návrší Palatinském je skoro úplně zničena. Ze sloupův, o nichž mluví Plutarch (Publicola 15), ostalo sotva několik přelomených holení. Pozlacení oněch siní císařských stálo prý kdysi přes 50 milionů korun (120.000 talentů). Papinius Statius (Silvae IV. 2, 18—31) pěje o palácích Flaviů na Palatině, že ne sto sloupů neslo střechy jeho, „ale tolik jest jich, že bys jimi nebe podepříti mohl!"

A hle, z toho všeho mramoru a zlata neostalo nic! Hrob však Flaviů křesťanských, daleko v Kampani, přečkal skoro dvacet století. Z paláců Flaviů pohanských zachovalo se sotva několik desek? Ano! Jen čeho se dotklo křesťanství nesmrtelnou rukou víry, jen to přetrvá věky. Pyramidy faraonův a trůny cesarů pukají a drobí se v prach. Za to šlépěje křesťanství, které ono v písku jakoby jen chvatně vytlačilo, ostaly podivným způsobem skoro úplně nesetřeny. Hluboko pod zemí napsal neznámý křesťan slova „Aurelii Petronille, dceři nejsladší", a slova ta určena pro noc hrobů, budou věčna. Církev je posvětila svou úctou!

Té zázračné moci slova rybářů palestinských, jimž se Voltaire vším právem divil! Je tomu sotva 40 let od té doby, co dal v Jerusalemě Syn chudého tesaře rozkaz dvanácti bázlivým žákům: „Jdouce, učte všecky národy... učíce je zachovávati všechno, cožkoliv jsem přikázal vám", a hle, za 40 let již, ba dle Bilczewského ještě dříve, sklánějí se císařové světovládného Říma před bezbrannými apoštoly!

Křesťanství Říma je tak staré jako křesťanství vůbec. Sudermann vzpružil opět pravdu dějinnou tím, že postavil i na jevišti vojíny římské do nejtěsnější spojitosti s mesianskými horliteli zákona židovského, ba se samými žáky sv. Jana. A jak vděčně přijal lid tuto pravdu! Skoro tak, jako kříž Baretův!

Na prvním kázaní nové církve Ježíše Krista v Jerusalemě (Sk. ap. 2, 10. 10) byli již i Římané a „v nově na víru obrácení." Mezi hlavou světa starého, Římem, a jeho provinciemi býval vždy nad míru čilý

a nepřetržitý styk. Zajisté neostaly zprávy o zázračných událostech, které se v Jerusalemě sběhly, na Kapitolu nepovšimnuty! Kornelius, setník vlašské legie, nábožný a bohabojný se vším domem svým, jenž obrácen byl s celým příbuzenstvem v Cesarei skrze řeč sv. Petra na víru křesťanskou, byl dle všeho vznešeným Římanem a příklad jeho nemohl ostati tajemstvím. Vždyť židé způsobili k vůli tomu veřejný poplach, „aby nebylo hlásáno slovo pohanům.“ (Sk. ap. 10.)

Pamětihodno jest, že sv. Petr v kázaní svém k rodině Korneliově poukazuje proti pohanskému setníku na veřejné vystupování Ježíše Krista jako na věci zcela známé: „Vy víte, které slovo se stalo po všem Judsku?“ — Apoštolové měli tedy v Římě a v Italii spíše své oddané ctitele kříže, nežli se tam odebrali sami!

Tobiáš ml. s rybou.
Kresba z katakomb sv. Nerea a Achillea.
Kreslil Dr. Fr. Botek.

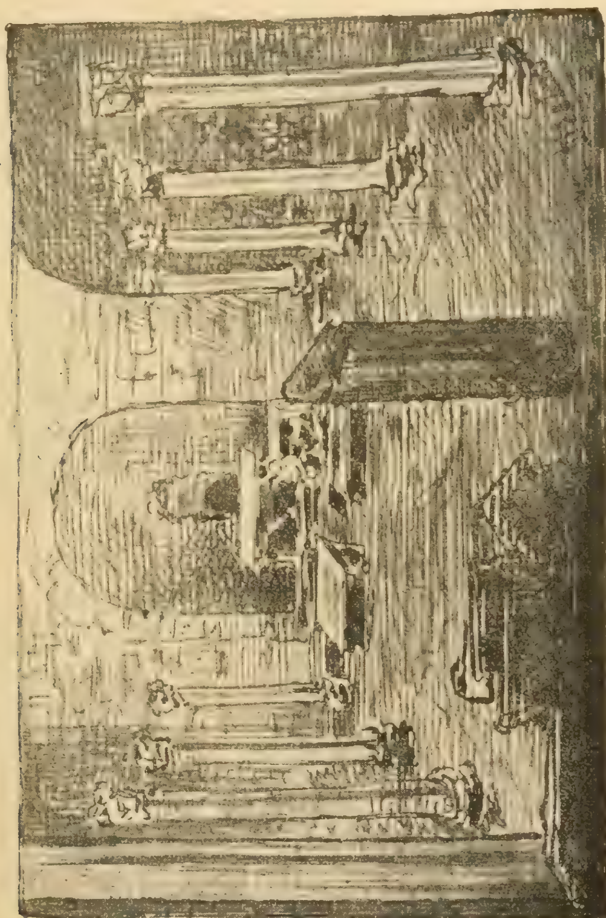
Petr nejenom směl do Říma přijíti, on tam **musil** jíti: to jest dnešní stanovisko kritiky, která kdysi nedovedla pochopiti faktů křesťanských. Jak volal Kornelius sv. Petra k sobě, tak ho asi volal i Řím.

Proto pochopitelno též jest, že sv. Pavel již roku 58 psáti mohl Římanům, „že víra vaše rozhlašuje se po všem světě“ a že směl připojiti k listu svému k Filippenským slova: „Pozdravují vás všickni svatí, zvláště pak kteří jsou z domu císařova.“ Zdaž nebyl mezi těmito i onen „Alexamenos fidelis“, jehožto jméno nalezeno bylo na stěnách pedagogia za palácem Augustovým?

Před zrakem naším vynořují se vznešené postavy prvních Římanů, šlechetný Flavius Clemens (byl-li skutečně sv. Klement, papež, příbuzným jeho, pak navštívil Řím křesťanský Moravu spíše než Morava Řím!), senator Apollonius, patricij Liberalis a obdivuhodná rodina Glabrionů (Acilius Glabrio); a vedle nich rekovné šlechtičny římské, Pomponia Graecina, obě Domitilly, Petronilla, Marcia, Caecilia, Anežka

a všichni ti senatorové a jejich rodiny, kterých se zastával, jak píše Hippolytus ve „Philosophumena“, císař Septimius Severus. (Phil. lib. IX. c. 2.)

Kdyby nebylo bývalo Diokleciana, jenž si dal postaviti až ve Španělích krutý pomník své zuřivosti jakožto „vyhubitel křesťanství“, věděli bychom o prvotní církvi Říma mnohem více. Vždyť nikde se

Basilika sv. Petronilly čili sv. Nerea a Achillea.

Kreslil Dr. Fr. Botek.

nezaznamenávaly výslechy a odpovědi soudní tak přesně a tak veřejně, zrovna úředně (notarii publici), jako v Římě: oheň však a meč zničil skoro všechny památky písemné. A přece mluví, když umlkli lidé, kamení! K nejkrásnějším pamětem církevním z dob prvotního křesťanství v Římě patří obrácení císařské slavné rodiny Flaviů.

Flaviové vládli od roku 69 až do 96, a právě v době této nabylo křesťanství v Římě vážnosti a síly neobyčejné, tak že se mohlo odvážiti až do paláce císařského.

První styky Flaviů s křesťanstvím povstaly asi již kolem let šedesátých. Té doby byl prefektem města Titus Flavius Sabinus, starší bratr Vespasianův. Sestra obou, věkem nejmladší, nazývala se Flavia Polla nebo Petronilla. Otec všech tří nazýval se Titus Flavius Sabinus, děd (dle de Rossiho) Titus Flavius Petro. Jakožto prefekt měl Flavius Sabinus příležitost poznati sv. Petra i Pavla. Veliká svoboda, které obzvláště sv. Pavel v Římě i v zajetí požíval, poukazuje mimoděk na shovívavost Flaviů, kteří měli moc v rukou. Není ovšem vyloučeno, že sv. Pavel již dříve skrze Josefa Flavia, spisovatele židovského, a nešťastnou manželku Neronovu, Poppaeu (židovku? — tomu nasvědčuje její hrob, o němž Tacit. v Ann. 14 6 mluví) zvláštní ochraně neviditelné ruky se těšil, ale po smrti zmíněné císařovny sotva kdo jiný křesťanům tak přál, jako Flaviové. Tacitus líčí Flavia Sabina jako muže ctnostného a ušlechtilého, mírné povahy, jenž se štítil veškerého neoprávněného krveprolití a zneužívání právní moci. (Hist. III. c. 65.) Ku konci svého života byl však Flavius Sabinus obžalován, že se vyhýbá veřejným záležitostem a žije jen sobě. Jiní vinili jej ze zbabělosti, protože si počínal příliš mírně proti obžalovaným. Jiní však zastávali se ho a omlouvali jeho domnělou slabost stářím.

Titus Flavius Sabinus byl otcem čtyř dítek, z nichž pozornosti zasluhuje především Titus Flavius Clemens, pozdější konsul a mučeník. Clemens byl asi druhorozeným. Soudíme tak proto, poněvadž prvorozený míval skoro vždy jméno otcovo. Alespoň v rodině Flaviů byl zvyk tento skoro stále zachováván. Poukazujeme jen na Vespasiana Augusta a jeho otce Sabina. Titus Flavius Clemens, konsul, pojal za manželku Domitillu, vnučku císaře Vespasiana. Matka této Domitilly zvala se též Flavia Domitilla a byla sestrou Tita Augusta a Domitiana Augusta.

Z manželství tohoto narodilo se dvé dítek, Sabinus a Plautius, jimž později Domitian, přijav je za císařeviče, změnil jména ve Vespasian (mladší) a Domitian (mladší).

Manželé Domitilla a konsul Clemens byli sotva potěšeni neočekávanou přízní Domitianovou. Neboť Vespasian (mladší) a Domitian (mladší) dostavše se na dvůr císařský, dle všeho již dobře v náboženství katolickém vychováni, odevzdáni byli pohanskému učiteli Quintilianovi.

O Domitianovi víme určitě, že křesťanství nepřál. O Titovi, starším bratru jeho a předchůdci na trůně císařském, s velikou pravděpodobností

souditi můžeme, že křesťanství již za dob války židovské v Palestině poznal a že též skutečně z nauky Kristovy mnohé si osvojil. Byl sice v mládí obviňován z ukrutnosti, lakomství a prostopášnosti (Berenice, židovka!), tak že mnozí se obávali „nového“ Nerona, avšak po návratu z Palestiny a obzvláště od povýšení na trůn císařský jevil mírnost, blahosklonnost ke všem poddaným, tak že zván byl „amor et deliciae generis humani“.

Rozhodně jevil Titus vůči křesťanům ochotu, poněvadž za vlády jeho bylo udavačství zákonitě zapovězeno. Škoda, že náhlá smrt jej překvapila! Snad poznal i křesťany v Pompejích![1]

Titus Flavius Clemens, konsul, zemřel jako křesťan smrtí mučenickou. Zprávy o tom zachoval nám Dio Cassius (Hist. 67, 13).

Domitian dal, tak vypravuje, množství osob usmrtiti, mezi nimiž i konsula Flavia Clementa, ačkoliv byl jeho pokrevným příbuzným a měl za manželku Flaviu Domitillu taktéž příbuznou. Oba byli obžalováni na základě zákona o nevěře (atheismus). Z téže příčiny bylo i mnoho jiných na smrt vydáno, protože se přidržovali židovských předpisův a obyčejů. Na jiné zase uvalen trest zabavení majetku. Na tomtéž místě mluví Dion i o Glabriovi, o němž Dr. Kraus nápadným způsobem mlčí.

Domitilla byla pouze poslána do vyhnanství na ostrov Pandataria (nynější St. Maria naproti Gaetě, mezi Ponzou a Ischií). (O. p.)

---

[1] Že křesťané v Pompejích byli před známou katastrofou (o Puteoli nikdo nepochybuje), je dnes událostí kriticky dosvědčenou. Nápis v Pompejích č. 26 nalezený mluví zřetelně. Nám zdá se i nápis nalezený v amfitheatru »quisquis amare vetat, pereat« poukazovati na křesťanství. Ač jsme navštívili forum, basiliku, chrámy Jovišův, Quiriniův a prošli skoro celou část města vykopanou a hrobky za branou Herkulanskou, domu č. 26 jsme navštíviti nemohli. V určité dny bývá zavřen.

Jak zjednodušiti a prohloubiti vyučování theologické?

Jan Oliva. (Č. d.)

Avšak ani tím není ještě všechno vykonáno. V dogmatikách uvádějí se na důkaz tradice věci, které skutečně v písmě nejsou, jsou tedy opravdu důkazem pro tradici, ale závada bývá někdy v tom, že takových svědectví se chce uvésti více, aby byl důkaz silnější, a jmenují se proto postupem času různí Otcové jakožto různí svědkové, kdežto ve skutečnosti někdy to svědek jeden jediný. Jak to možno? Ti následující všichni opisovali, ovšem parafrasticky, z předcházejícího jednoho Otce, a máme tu tedy vlastně jen jednoho svědka. Jako nyní učenci musí znáti literaturu, tak bylo i tenkráte, jen že tenkráte jí mnohdy necitovali. Co asi míním, vysvitne ještě lépe ze slov našeho učence Dra. J. Golla:[1]) „Z Kosmovy kroniky čerpali pozdější kronikáři češtÍ. V těch částech, ve kterých kroniky jich čerpaly jedině z Kosmy, přestávají tyto nám býti pramenem, protože jich pramen nám jest přístupným. Oni sami, třebas žili v době starší, nebyli přece události bližšími, nežli jsme my pozdější, neboť mezi nimi a fakty leželo vypravování Kosmovo právě tak, jako dělí také ony dávné události a nás. Pro verifikaci fakt tedy tyto pozdější kroniky — v jiném ohledu mohou býti zajímavé — nemají ceny žádné. Faktum nějaké tím, že o něm po Kosmovy a podle Kosmy vypravuje také Pulkava, pro nás jistějším se nestává. Pulkava není nám druhým pramenem, protože pro tuto věc není pramenem vůbec žádným. Často čtenář domnívá se, že některé faktum jest skálopevně zjištěno, protože se dá z velikého počtu ‚pramenů‘ doložiti. A jak často to vše nic neznamená! Nezřídka při redukci bychom poznali, že tu nemáme než jediný pramen.“ To jsou slova jasná a pro nás dobrým vodítkem. Ovšem bude trvati dlouho, nežli celá tradiční nauka v dogmatikách takto se zreviduje, ale jednou k tomu dojíti musí.

Až se to stane, až ze spisů sv. Otců získá se látka pravé, přesné tradice, ještě tu bude čekati jedna úloha, totiž roztříditi tuto látku dle jakosti. Neboť tradice není jednoho jádra, jest v ní více vrstev, jak pěkně o tom poučuje „Kirchenlexikon“ (2. vyd. XI. 1935—1936) takto:[2]) „Každé apoštolské, po případě církevní tradici nepřináleží stejná autoritativní cena, neboť některá učení a nařízení apoštolů mají původ bezprostředně od Boha samého, jiná poukazují sice na apoštoly jako na své původce, avšak ne v tom smyslu, pokud byli vykonavateli vůle

[1]) »Athenaeum«, VI. 99.

[2]) Co nutně nepatří k našemu účelu, vynecháno.

Kristovy nebo nástroji Ducha sv., nýbrž pokud vystupovali jako pouzí lidé, byť i pověřeni úřady božskými. V prvním případě povstává ‚tradice božská‘, která jediná zavazuje k víře nadpřirozené, kdežto ‚tradice čistě apoštolská nebo lidská‘ vyžaduje toliko úctu a vážnost. Mnohem ještě více patří ovšem označení ‚lidské tradice‘ nařízením zákonitých nástupců svatých apoštolů, nařízením papežův a biskupů (jako jsou: starocírkevní kajicná kázeň, zavedení svátkův a postů, dodatky v mešním kanoně). V podstatné rozdílnosti božské a lidské tradice spočívá nejhlubší základ pro fakt, že božská tradice obsahuje úhrn věcí víry a mravův a k tomu zároveň dogmata kultu a zřízení (traditio fidei et morum), kdežto tradice lidská obsahuje předměty kázně a obřadů (traditio disciplinae et rituum). Z tohoto rozdělení vyplývá i rozdíl obou tradic co do jich závaznosti. Kdežto traditio fidei et morum pro svůj božský původ zavazuje všechny věřící všech míst a časů ‚neproměnně‘ k poslušnosti, váže čistě lidská tradice vědomí jen potud, pokud jest právem, a jen ty, již žijí v jejím obvodě (na př. užívání kvašeného chleba při mši sv. u Řekův). Avšak i mezi tradicemi čistě lidskými, v celé církvi rozšířenými jsou některé, které od časův apoštolských zavazují celé křesťanstvo (na př. svěcení neděl), a opět jiné, byť i všeobecně rozšířené, pod hříchem nezavazují (na př. dělání kříže). Ze všeho řečeného vyplývá, že ústní podání platí tolik, kolik platí princip, z něhož podání vyplynulo, že tedy božskému podání přináleží božská autorita v témže rozsahu jako písmu svatému. Tridentinum pak vymezilo tuto božskou autoritu (tradice) výslovně na res fidei et morum. (Sess. IV.)“ — To vše musí náležitě uvážiti, kdo chce něco dogmaticky správného dokazovati z tradice. Že jsme od takovéto methody ještě hodně daleko, theolog každý snadno přizná.

Než namítne snad někdo, proč by bylo potřebí při učeních posud nedefinovaných takto podrobně vésti důkaz, nepostačila by tu tradice sama? Nepostačila, jako nepostačovala při definování dogmatu. Tu církev užila tradice, písma i rozumu jako zde učenec theolog musí činiti. Jen že církev to činí neomylně, a proto rozhodnutí jejího není potřeba v dogmatice zvláště dokazovati, což ovšem o učenci neplatí, ten musí uvésti pro své mínění důvody z pramenů víry.

Důvody z tradice a z písma jest dogmatický důkaz v podstatě podán. Nahlédneme-li však do kterékoliv dogmatiky, vidíme tu ještě jeden druh důvodů, totiž z rozumu buď samotného nebo věrou osvíceného. A postup tento třeba ponechati z těchto příčin.

Hned od počátku církve musili theologové obhajovati učení zjevení proti pohanům a židům. Tím povstali apologeté. A činnost tato udržela

se až podnes a udrží se stále, neboť jest potřeba jednotlivé pravdy zjevené i nyní obhajovati proti odpůrcům, což právě jest apologií (neb i méně správně apologetikou se nazývá). Proto každá dogmatika tímto způsobem přechází v apologii.

Při tomto obhajování, jak každý vidí, více méně je rozhodujícím rozum, poznání. A děje se to dvojím postupem: jednak třeba jednotlivou pravdu náležitě ozřejmiti, jednak pravdu takto vysvětlenou spojiti vhodně s jinými pravdami v soustavu.

Především tedy směřuje rozum k osvětlení, pochopení pravd tradicí a písmem podávaných. To ovšem může se díti s větším nebo menším použitím rozumu a dle toho rozeznávati třeba několik vrstev v důkazu rozumovém.

Takovým rozumovým zpracováním tradice a písma jest jistě i to, co výše bylo nazváno „tradicí čistě lidskou", jen že ovšem rozum tu jest jaksi méně účasten. K této tradici možno přičísti i to, co se v dogmatikách obyčejně jmenuje praxis Ecclesiae, consensus fidelium.

Rozumovým zpracováním tradice a písma, kde však rozum již má větší úlohu, jsou výroky sv. Otců, pokud nejsou tradicí pravou, čili pokud jsou dle našeho výrazu výše udaného exegesí tradice a písma. To jsou většinou výroky, jaké se až dosud v dogmatikách uvádějí ze sv. Otců na důkaz tradice. To tedy třeba dobře rozeznávat. Rozum proto tu má větší úlohu, že sv. Otcové stále měli zřetel k vědě své doby.

Ještě více uplatnil se rozum v jednotlivých soustavách theologických, a sice dvojím způsobem. Jednak na základě pravd zjevených vyvozovaly se důsledky (ratio theologica), jednak se ukazovalo, jak rozum pouhý o těchto pravdách soudí (ratio philosophica). V tomto druhém způsobě zase šlo hlavně o nejpodrobnější rozvinutí poznatků theologických. Spojený pak obojí způsob směřoval k soustavě, systematice dogmatické, čili k dogmatické vědě. Tím úloha rozumu dovršena a tím dán, jak pozorný čtenář snadno pozná, snadný přechod k formalní, methodické stránce, od které jsme vyšli a kterou začíná důkaz pravdy nové. Právě na této systematice rozumové zakládali se novější dogmatistové němečtí od Hermesa až k Schellovi, pro ni přijali tolik filosofického materialu. Ostatně scholastikové činili totéž, jen že v jiné podobě methodické, a patristika též, ale zase jinou methodou. Věc tedy prokázala se býti nutnou v dogmatice a třeba ji podržeti. Jak? O tom hned něco povím. Zde chci zkrátka označiti dosažené výsledky našeho uvažování. Dogmatický důkaz má správně takto postupovati:

α) Formalní, methodická rozumová činnost, co rozumem pouhým vyzkoumáno.

β) Tradice božská (retrospektivní postup); písmo svaté (nejdříve Nový, potom Starý Zákon).

γ) Tradice lidská, výklad svatých Otců, výklad theologů (ratio theologica, philosophica).

b) Myslím, že každý, kdo pozorně přečetl úvahy posud podané, uzná, že tímto způsobem mnoho místa a času by se ušetřilo a přece věcné poznání nepoškodilo, naopak prohloubilo. Důkazy pro to podány u všech jednotlivých oddílů právě podaného schematu až na „výklad theologův". O tom tedy nyní několik slov. Učinil jsem z toho zvláštní odstavec, poněvadž třeba míti o věci jasno v hlavě.

Oddílem „výklad theologů" připojuje se dogmatika k vědám světským, a to nejen proto, aby ukázala shodnost pravd zjevených zjevených nepopíratelnými výzkumy vědy, ale i proto, aby jasně ukázala, oč pravdy dogmatické stojí výše pravd přirozených.

Že k náležitému vyplnění tohoto požadavku musí býti dogmatik dobře obeznámen se stavem věd, jež se dogmatiky dotýkají, jest jisto. A tu právě v dogmatikách je cítiti veliký nedostatek věcný, ačkoliv je tu nadbytek formalní. Je tu nadbytek, že se tu vláčí mnoho slov a zdánlivých důkazů ze scholastiky a i z patristiky, jež vědou jsou již dávno vyvráceny, a jež tedy jsou úplně nyní zbytečnými, a je tu nedostatek výzkumů přítomné vědy. — Jiný nadbytek jest i v tom, že zvláště se uvádí mnoho z metafysiky jakožto zdánlivě rozumový důkaz, což však ve skutečnosti je teprve sděláno úplně jen logicky k vysvětlení pravd zjevených, tedy důkazy zdánlivé, bez ceny, in usum delphini.

Uvedu tu z Eggera jen některé příklady. Na str. 6 uvádí na důkaz, že lidé nemohou Boha bezprostředně za živa viděti, i to, že kdyby Boha viděli, nemohlo by povstati tolik bludův o Bohu Důkaz načisto nepodařený, neboť slunce, měsíc, hvězdy, zvířata atd. lidé stále viděli a přece co bludův o nich napáchali!

Na str. 6—7 mluví proti idei vrozené. Ale důvody jeho všechny neobstojí. Praví: Důvod pro ideu vrozenou nemůže býti jiný leč ten, že by člověk nemohl z tvorů Boha poznati. Avšak dle sněmu Vatikanského může se Bůh z tvorů jistě poznati. Pravda, může, ale nemusí. Nemusí každý nutně jen z tvorů přijíti uvažováním na Tvůrce, jinak by lidé, kteří se nejvíce hmotou zabývají, musili míti nejlepší znalost Boha, ale právě opačně tomu jest; lidé rozjímaví znají Boha lépe.

Na str. 93 má důkaz rozumový o moci Boží dle sv. Tomáše na základě rozdílu materie a formy. Důkaz není-li nesprávný, jest nejasný, jakož vůbec učení sv. Tomáše o hmotě a formě dnes již nevyhovuje, jak všeobecně uznáno, a proto rozbor vynechávám.

Na str. 278 vyvrací námitku nesprávně, klada na roveň přídavné jméno a podstatné.

Než nechci dále příkladův uváděti. Co podáno, svědčí, že na mnohém místě třeba opravy, a o nic víc nám zde nejde.

c) Velice se zkrátí látka dogmatiky, když se z ní vypustí všechny věci, které přísně vzato nepatří do dogmatiky, nýbrž do jiných disciplin.

Tak nepatří sem zmínka o jednotlivých haeresích, které již dávno vyhynuly. Haerese ty byly ovšem svou dobou příčinou rozvoje víry, ale přes to nepatří do dogmatiky nynější, která podává výsledky vývoje církevního učení logicky seřaděné. Haerese takové nemají nyní pražádné důležitosti a patří nanejvýš do dogmatiky historické, do dějin dogmatu. Stanovisko zde hájené provádí se ve vědách světských. Tam se žákům nevypravuje na př. v zoologii celý průběh, jak jednotlivá zvířata jednotlivými badateli byla uváděna do vědy, nýbrž předkládá se jim hned hotový system nejnovější. A kde, na př. ve fysice, vypravuje se o prvních objevitelích, je to jen proto, že týž pokus pořád platí, je praktický. Myslím, abychom i v dogmatice přidrželi se této methody.

Poněkud jinak je s těmi haeresemi, jež mají posud váhu, jsouce živými, jako jest na př. protestantismus. Těch pominouti nemožno, ale přes to nemíním, aby se o nich jednalo v dogmatice. Pamatuji se dosud ze svého studia seminářského, jak mne to mátlo, když v Knollově dogmatice stále se zároveň přednášelo učení katolické a protestantské všech hlavních odstínů. Proto jest nejlépe tyto živé haerese z dogmatiky vymítit a dáti je, kam vlastně patří, do symboliky, která by mohla býti druhým oddílem celkovým při dogmatice.[1]) Dle toho by dogmatika podala stručně, ale úplně toliko celek nynější vědy dogmatické, a až by takto studující znal dobře celek dogmatiky katolické, pak teprve by přistoupil s prospěchem ke studiu partií protestantských, od nás odchylných. Každý system by se uvedl zvláště celý, aby tak vynikl patřičně jeho ráz. Tím by se ve věci samé nic nezměnilo, ale methodicky mnoho ulevilo. Ať už bychom se rozhodli jakkoliv, na to třeba dbáti, že původního učení reformatorů bychom nemohli vzíti, jak posud

[1]) Tento postup doporoučí se zvláště i proto, že se tím zachová lépe jednota látky. Protestanté neuznávají tradice a proto při jich vyvracování nemůžeme se na tradici odvolávati, čímž vlastně důkaz pak není přísně katolický.

stále v dogmatikách se děje, neboť bychom bojovali proti něčemu, co již dávno není. Jak známo,[1]) nedrží se již nikde původního učení reformatorů, nýbrž mění je více méně skoro ustavičně. Co měli dříve ještě s námi společné, na př. víru v božství Kristovo, toho se již vzdali a p. Dobrým pozorem k tomuto stavu věcí ušetříme si v dogmatikách mnoho místa.

d) Mnoho místa by se ušetřilo i tím, kdyby se vyhnulo nepotřebné šířce a podrobnosti.

Tak na př. vlastností Božích, proti nimž nikdo, kdo Boha jinak uznává, nyní nic nenamítá, není potřeba široce dlouze dokazovati. V dřívějších dobách, za nižší vzdělanosti, za menší vyspělosti vědy dogmatické třebas to bylo nutné a užitečné, ale dnes se poměry změnily, tak že toho není potřebí. Proto se vleče celé učení to v dogmatice jako nějaká historická památnost, ale bez potřeby, neboť dogmatika není museem starožitností, ale výstavou nejmodernějších vymožeností. Ony starožitnosti patří do jiného oboru. Tak je zbytečno obšírně dokazovati unitas, simplicitas Dei, postačí stručný výklad. Právě tak aeternitas, immensitas a p. To všechno se dokazovalo obšírně od Otců proti pohanům, ale kde my už jsme od takových názorů? Za to třeba více probrati věci nyní důležité.

Nepotřebnou šířku a podrobnost spatřuji i v tom, když každá podružná pravda s celým apparatem se dokazuje. Nač to? Přece studující theologie jsou po oktavě a musí dovésti něco myslit. Proto postačí úplně náležitě probrati jenom pravdy důležité, pravdy však, které jsou toliko logickým důsledkem oněch pravd, odbýti stručně s poukázáním na jich povahu (logický důsledek). Tím právě nejlépe se ukáže dogmatika jako věda; věda zajisté z daných poznatků logicky usuzuje; následek bude lepší organická spojitost dogmatických pravd; posud je to více přihrádkové, škatulkové.

II. Mnohé věci nejsou samy sebou zbytečné, ale stávají se zbytečnými špatným pořadím jednotlivých oddílů.

Jak právě řečeno, je vše rozškatulkováno. Jednotlivé traktaty proberou se celé, ačkoli k náležitému vědeckému poznání třeba známosti některých věcí, které teprve v pozdějším traktatu přijdou. Následek toho jest, že se učí dvakráte, dříve stručněji, v traktatu vlastním obšírněji. Zavedením pravé genetické, pragmatické methody ony stručné přehledy by odpadly, a tak by se nabylo místa a jasnosti. A právě

[1]) Viz o tom důkladný článek V. Olivy »Hlavní proudy protestantské theologie« v »Časopise katolického duchovenstva« 1902.

tak tomu bývá i v jednotlivých traktatech samých; na počátku se musí něco stručněji předejmouti, co později se obšírněji probírá. Opět zbytečná ztráta.

Tak na př. při učení o člověku musí se mluviti o milosti, o které později ve zvláštním traktatu teprve jedná ex professo. Učení o vnitřním životě nejsv. Trojice podporuje citáty, které předpokládají již vtělení a působení Syna Božího. Viděti, jak tu v celé dogmatice následkem škatulkování vládne úžasný methodický zmatek. — Na str. 177. mluví o milosti posvěcující u andělův, aniž slovem jí vysvětlil, jen odkáže, že později o ní bude jednati. A přece její pojem je tu pro důkaz nutný. Viz též methodicky nesprávné vyvrácení námitky 275 ad 3.

III. Leckteré věci jsou méně správně pověděny a tím i bez účinku a zbytečny.

Co praví na př. 136 o paternitě Otcově, nesmí se příliš přepínat, neboť by nás to vedlo proti celibátu, ano k příkazu pohlavního obcování. Proto více opatrnosti. — Podobně na str. 206. uvádí na důkaz, že duše u všech lidí jest od Boha, tělo ze země. (Genesis 2, 7.) Avšak každý ví, že tam je řeč pouze o Adamovi, čímž není už dokázáno, že tak jest a musí býti u ostatních lidí. I tu třeba více opatrnosti, takto jest důkaz falešný a tím zbytečný.

Myslím, že na základě všeho předeslaného materialu mohu směle říci, že lepším methodickým zpracováním dogmatik dle pokynů zde udaných celé učení dogmatické by se zkrátilo bez ujmy vzdělání dobře o polovičku. Čas takto získaný mohl by se pak věnovati jiným důležitým a potřebným věcem. (P. d.)

Symbolismus Chamitův a tabulka sipparská.

Dr. Fr. Botek. (O.)

G. H. Schubert pokusil se první úspěšně o to, aby učinil tajůplné výpočty pohanské srozumitelnými.[1])

Dle Schuberta je tedy základním mystickým číslem Chaldeů 432 anebo 4320. 4320 roků lunarních tvoří periodu základní, která se naskýtá ve všech tradicích národů středoasijských. Číslo 4320 povstalo násobením počtu měsíců (12) počtem ročních dnů (360), při čemž označuje číslo toto zároveň i počet stupňů rovníku astronomického, kdežto číslo 12 souhlasí s dvanácti znameními čili souhvězdími zvířetníku. Od národů chamitských a semitských [2]) dostala se soustava 60tní a 12tinová (360 = 60 × 60) i k národům arijským. Rozdělení orloje hodinového, obdobné rozdělování starých měr a váh jakož i jednotěk peněžných má původ svůj ne v libovůli, ale v prastarých zvěstech a zákonech národů předhistorických a od té doby, co oživl zájem pro studium starožitností chaldejských, stala se tato nepatrná okolnost vážným činitelem ve vědách ethnografických.

Že Egypťané počítali až do králů XV. dynastie (dle Jul. Afrik.) roky po 360 dnech, o tom svědčí poznámka scholiasta Platonova (viz Bekker, II. str. 424): Ὁ δὲ Σαΐτης (Σλίτης = ΣΑΙΤΗΣ??) προσέθηκε τῷ μηνὶ ὥρας ιβ′ (= 12), ὡς εἶναι ἡμερῶν λ′ (= 30), καὶ τῷ ἐνιαυτῷ ἡμέρας ε′ (= 5), καὶ γέγονε ἡμερῶν τξε′ (= 365), t. j. král Saites přidal měsíci hodin 12, tak že měl od té doby 30 dní a k roku připojil 5 dní, tak že od té doby měl rok 365 (jiní čtou 366) dní. Syncellus zmiňuje se o této změně roku a měsíce, když mluví o králi Sethovi, jenž ovšem nezdá se býti identickým se Saitesem, avšak dobou od něho málo se liší. (Viz Alker, „Vortroj. Chron.“ str. 56.)

Rok jednotlivý jest obdobou, obrazem velkého roku kosmogonického. Rok obyčejný, jenž je symbolem roku kosmického, má 4320 hodin denních a proto i onen velký rok kosmogonický rozdělen jest na 4320 hodin, jehožto jednotlivé hodiny ovšem tvoří samy o sobě dlouhánské periody lidstva.

---

[1]) Symbolik des Traumes, str. 51. — *Sepp*, Leben Christi (Uranologie), str. 51.

[2]) Zde zapotřebí vyjmouti čeleď židů, kteří proti ostatním národům semitským a chamitským houževnatě se drželi systemu sedmičkového, vytknutého zjevením Božím. Od moderního rozdělení plemen na kavkazské (Arijci, Chamité, Semité), mongolské (Mongoli, Altajci, Malajové atd.) a negrity (černoši, Hottentoti, Australci atd.) tu vším právem odezíráme.

Rok kosmogonický se svými obrovskými periodami jest analogickým obrazem roku obyčejného ve velkém. Den jest obrazem roku v malém. Dvanáct měsíců roku mění se tu ve dvanáct hodin denních a dvanáct hodin nočních, tak že i den má své mystické číslo 4320. 4320 hodin denních a 4320 hodin nočních. A opět jako se dělí den v šest hodin ranních a šest hodin odpoledních, nebo rok v šest měsíců leta a zimy (na východě), uprostřed nichž jest poledne odpočinku a radost leta, tak dělí se i veliký den lidstva v šest věků stvoření, po nichž nastala doba odpočinku, sobota Boží (ráj), po níž nastane odpoledne spásy. Kolem třetí hodiny uplynou tři periody lidstva (Noe-Abraham, Abraham-Mojžíš, Mojžíš-Kristus) a přijde Očekávaný ode všech národů. Po něm uplynou další tři věky a nastane noc, ve které nebude nikdo již moci pracovati.

Jak dlouhá jest hodina roku kosmického? Jak dlouhý jest mythický rok lidstva?

Rok mythický rozdělen jest u Chaldeů na 120 období „saros“ zvaných. Taková perioda čili rok kosmický obsahuje 432.000 jednotek časových. Tato doba uplynula od stvoření prvního člověka (Allorus) až po Xisuthrusa, jenž jest osobou identickou s Noe biblickým. Neboť saros dělí se na 6 neros, neros na 10 sos a sos na 60 jednotek časových. Tedy $120 \times 6 \times 10 \times 60 = 432.000$ jednotek časových. Tomuto prvému období (od stvoření člověka až po Noe) má následovati dle posvátných knih chaldejských (proroctví Beluse) epocha ještě delší, skládající se z tolik sarosů, kolik obsahovala dřívější perioda jednotek časových. Mythický rok chaldejský, čili první období světa se svými 432.000 jednotkami časovými, od stvoření světa až po Noe (Xisuthrus), dá se dle Suida v souhlas uvésti se zprávami biblickými. Neboť dle téhož rovná se 120 sarosů 2222 rokům lunarním o 272 dnech (cyklische Cultjahre), což vydá 1656 roků slunečních

Již jsme se zmínili o tom, že dle posvátných knih chaldejských neměly býti jednotlivé periody lidstva stejné, ale nestejné. V jakém poměru měly se navzájem utvořiti, dovídáme se z tradicí indických o periodách „jug“ zvaných, dle nichž se jednotlivá období k sobě navzájem mají jako 4 : 3 : 2 : 1. Jedničkou tohoto poměru jest opět posvátné číslo 432. Tedy odezíráme-li od nicek na konci čísel, dostaneme toto schema period světového veleroku: $1728 + 1296 + 864 + 432 = 4320$. Číslo 1728, které dle nauky brahmanské označuje období před potopou světa, má se k epochám následujícím (po potopě světa) jako 2 : 1, poměr

to, jenž dle Seppa[1]) nápadným způsobem připomíná nám poměr biblické doby předpotopní a po potopě, 1656 : 2526.

Použije-li se tradicí indických o periodách „jugových“ (Kritajuga, doba spravedlnosti celé — Tretajuga, doba $^3/_4$vé spravedlnosti — Drâparajuga, doba $^2/_4$vé spravedlnosti — Kalijuga, doba sotva $^1/_4$vé spravedlnosti) k rozdělení i prvního období chaldejského svrchu uvedeného, t. j. 1656 roků slunečních čili 2222 cyklických roků lunarních, tu rozpadne se doba ta pozoruhodným způsobem na 43.200 čtrnáctidenních mystických období, u Babyloňanů dávno známých, což opět vydá 140 × 4320 dní (20 velkých téhodnů).

Z toho pak dá se sestaviti zajímavé schema cyklických roků lunarních tímto způsobem:

$^1/_{10}$ čili	14 × 4320	dnů	= 165·6	roků slun.		= 222·2	lunarních	roků	cykl.
$^2/_{10}$ „	28 × 4320	„	= 331·2	„	„	= 444·4	„	„	„
$^3/_{10}$ „	42 × 4320	„	= 469·8	„	„	= 666·6	„	„	„
$^4/_{10}$ „	56 × 4320	„	= 662·4	„	„	= 888·8	„	„	„

Jinými slovy, 140 × 4320 dnů rovná se (až na — 41 dní) 1656 rokum slunečním anebo 2222 lunarním rokům cyklickým.

Než všimněme si nyní i tradicí jiných národův a porovnejme je navzájem, zdali nenalezneme i tam tajemnou jakousi souvislost s původní tradicí a tím i s Biblí.

2222 jest nejenom prvním obdobím u Babyloňanův, ale je zároveň i první periodou kosmické doby, o níž mluví Arrhetes Dyrrhachinus, t. j. $^2/_3$ periody o 5550 letech, předpokládáme-li při tom totéž poměrné rozdělení jug jako u Indů. Dle toho počítá Bible od Adama až po Abrahama (dle Septuaginta) $^3/_5$ roku Dyrrhachinova čili 3333 let. Připojíme-li k tomuto číslu ještě 1656 let slunečních anebo 2222 cyklických roků náboženských jakožto dobu stvoření, dospějeme — považujíce číslo 1656 za základní jednotku svrchu zmíněné stupnice a berouce zřetel k proroctví Danielovu o uplynutí půl čtvrté doby až po Krista — k číslu 7777, t. j. velikému to roku světa, o němž mluví Plutarch. Toto pak číslo opět připomíná nám prastaré tradice etrurské o velikém témdni, jehožto každý den rovná se 1111 rokům.

Podivuhodným způsobem mají i tyto ery světové za základní jednotku číslovou posvátné číslo Babyloňanů čili prorocké číslo vesmíru 4320; neboť 1111 cyklických roků hieratických rovná se 70 × 4320 dnům. 70 × 7 čili 490 × 4320 dnů rovná se dle základních čísel proroctví Danielova právě oněm svrchu uvedeným rokům Plutarchovým. Toto číslo

[1]) Leben Christi, Uranologie.

dá se pak konečné snadno v souhlas uvésti i s dvojnásobnou „Satya-jug“ u Induv a číslem Babyloňanů posvátným (2 × 1728) + 4320, což se rovná opět 18 × 432 = 3 (6 × 432) čili uplynutí tří dob až po Krista (doba stvoření, před potopou, po potopě). 6 × 432 rovná se dále druhému, třetímu a čtvrtému členu brahmanského období předpotopního dle stupnice výše uvedené (2592 = 1296 + 864 + 432).

Zmínili jsme se, že období antediluvialní obsahuje v sobě 20 týhodnův o 4320 dnech (140 × 4320) čili 43.200 period čtrnáctidenních (604.800 dní) nebo 600 × 1080 dní. Následkem toho patrno jest, že i cyklus pythagorejský (6 × 35) čili 210 dní jest ve zmíněném počtu přesně (2 × 1440)krát obsažen. Číslo 1440 jest však dále obsahem perského roku Sal-Chaddi.

Poněvadž pak i týdny uvedené o 7 × 4320 dnech rovnají se $85^1/_3$ roků lunarních, nelze se ubrániti, abychom neviděli v těchto $85^1/_3$ týdnu pozoruhodný odlesk oněch $85^1/_3$ jubilejních týddnů, které uplynouti měly od stvoření Adama až po příchod Ježíše Krista.

Septuaginta neřídili se co do počtu let periody antediluvialní příkladem Chaldeův a jejich žákův, ale udávají místo 2222 let dobu 2242. Poněvadž tato doba rovná se asi 1672 rokům slunečním, dospějeme, naložíme-li s číslem tímto jako s první jugou dle systemu brahmanského — (což by činilo $^4/_{70}$ celé epochy od Adama až po Krista) — k číslu 5605 roků cyklických anebo 4180 roků slunečních, tedy opět k přibližné době příchodu Spasitelova.

Ze všeho toho patrno jest předně, že není podstatného rozporu mezi Zjevením a touto vědou a že je skutečně jakási tajůplná souvislost mezi přirozeným pohybem těles nebeských, najmě země samé, a mezi stvořením a vykoupením člověka, tak že nebylo by počínání národů pohanských, hledajících ve hvězdách prorocké poučení o příští budoucího Spasitele, trestu nebo posměchu hodným, i kdyby souvislost tato byla buď pouze nahodilou neb umělou, což sotva pravděpodobnějším by bylo než názor opačný. Že pak číslo 432 má oprávněnost velikou zváti se číslem mystickým, o tom nejlépe svědčí nejnovější výzkumy astronomické. Není skutečně, dí Schubert, jemuž přináleží samému dík za výzkumy svrchu uvedené, není žádného jiného složeného čísla, které by v přirozených poměrech světa viditelného tak hluboce a nezničitelně vtisknuto bylo, jako číslo 432.

Průměr dráhy zemské rovná se asi 432 poloměrům slunečním. Průměr dráhy sluneční rovná se asi 432 poloměrům měsíce. 4320 poloměrů slunečních rovná se vzdálenosti Uranově od slunce.

Oppert, pravili jsme výše, sám zmínil se o tomto základním čísle, ač místo něho jiné postaviti se snažil. Neboť udávaje dle tradicí indických dobu od stvoření světa až do potopy (dvě periody!), vyznačil je 60 $\times$ 60 $\times$ 24 jednotkami časovými, což se rovná 2 $\times$ 4320 jednotkám základním.

Tabulka sipparská tedy prozatím nepřispívá k tomu, aby vybavila lidstvo od žalostného nerozumu, že vesmír trvá 6000 let, ale právě naopak napomíná nás, abychom si tradicí biblických s neobyčejnou úctou vážili. Dokud nám nepovědí lidé něco kloudnějšího než Bible dle dosavadních výkladů, držme se toho klidně dále.

Z toho však nevyplývá, že věřiti musíme, že vesmír trvá 6000 let.[1]) Tohoto článku víry by Oppert nedovedl nalézti ani v Bibli, v nižádné knize Písma svatého, a ani v katechismech katolických sebeobšírnějších. Zajisté však věříme v pravdivost a neomylnost Písma sv., nikoli však podle soukromého výkladu svého, ale tak, jak tenet et tenuit sancta mater ecclesia, jížto přísluší rozhodovati o obsahu a výkladě Písem svatých. Tvrzení Písma sv. ostane proti všem otřesům podnikavé kritiky moderní neobyčejně pravdivým i v oněch partiích, o nichž posud svoboda mínění vědeckým pokusům ponechána byla, aniž by tím kolísala i víra věřících. Neboť implicite jsou i nejasná a neobjasněná místa Písma sv. předmětem víry, poněvadž je pokládáme vším právem za zjevené, inspirované slovo Boží, tvrdíce směle všechno, co tvrdí Písmo sv., ovšem ne ve smyslu svém, ale ve smyslu pisatele inspirovaného, čímž veškeren omyl a priori vyloučen jest a zároveň ponechána veškerá svoboda volného bádání.

Není to článkem víry, čemu tak mnozí i katolíci věří na základě buď soukromého výkladu Písma sv., buď na základě rozumové spekulace (což by nezbytně k protestantismu a anarchii dogmatické vedlo), ale to je článkem víry, co celá církev svatá věří jakožto nauku zjevenou, a to na základě výkladu a učení všeobecného, authentického úřadu učitelského, když tento nauku nějakou jakožto zjevenou nebo se zjevením nezbytně souvisící právoplatně předkládá.

Proto ať si jest význam slova den a noc v první knize Mojžíšově jakýkoliv, nemá posud žádná theorie práva bíti do církve katolické.

[1]) Let čili roků nynějších o 365¼ dnech. Že pojem roku má své dějiny, o tom podal ctihodný kmet kněz-učenec E. Alker ve dvou dílech svých důkazy tak genialní, jak nezvratné. Egyptské Hanti, ὧραι, γενεαί, δυναστεῖα, γενεαὶ ἀνδρῶν à 33⅓ let, τριετηρίς, πεντετηρίς atd. jsou jednotky časové, které byly kdysi též roky. O této zajímavé, důležité otázce viz i *Lepsius*, »Chron.« I. 155; *Brugsch*, »Gesch. Aeg.« 146. I *Oppert* ve své »Chron. de la Bible«.

Porovnání vědecké mezi Mojžíšem a tradicemi nejstarších kulturních národů starého světa směřovati se zdá čím dále tím určitěji (odezíraje i od theorií astronomických doby nejnovější) k oprávněnosti závěru logického, že jako Chamité a národové iranští užívali semité slova den ve významu symbolickém jako jejich učitelové, což by se podivuhodným způsobem shodovalo se stanoviskem astronomickým, dle něhož pravděpodobně den prvý, druhý a třetí za světla atmosferického trvati mohl dlouhá tisíciletí, kdežto den planetarní (otočení země okolo osy) mohl uplynouti i v kratinké době, jak se to nyní děje u Jupitera a Saturna.

Podaří-li se moderní vědě dopodrobna udati hranice dnů stvoření a prvních věků lidstva, bude asi rozdíl mezi výpočty jejími a tradicemi kulturních národů pravěku nepříliš velký, za to však nelze pochybovati o vědeckém rozpoznání a odůvodnění jednotlivých položek, jimiž se arcif staří chlubiti nemohli.

Pozoruhodno jest, že se vším, co posavade řečeno bylo o výpočtech chronologických u Chaldeů, shoduje se hypothesa Alkerova (Chronologie etc., Leobschütz 1889, a Die vortrojanische ägyptische Chronologie, Leobschütz 1896). Alker rozluštil mnoho problemů chronologie egyptské, přijav za jednotku časovou $^6/_{10}$ roku obyčejného (ve starověku) $= ^3/_5 \times 360 = 216$, tedy polovice cyklického čísla 432! Cena hypothesí jest vždy problematickou, dokud skutečnost nerozhodne: avšak v otázce naší viděti, že nelze pokládati chronologii starých národů za pouhou hříčku libovolně sestavenou, ale že spočívá na základech buď tradicí podaných anebo na určitých faktech kosmogonických. Alker mluvě o resultatech, ku kterým dospěl ve svém spise o chronologii knih královských a Paralipomenon, takto píše na str. 134: „Tyto zajímavé závěry, ku kterýmž jsme, předpokládajíce ovšem správnost pravěké chronologie biblické, dospěli na základě důsledně postupující argumentace, dosvědčuje zřejmě, že roky udané dle Syncella pro I., II. a III. dynastii (egyptskou) nemohou býti považovány za nic jiného, leč za roky $^3/_5$vé $= ^3/_5 \times 360 = 216$ dní $= ^5/_{10} \times 432$.“

Koho by zajímalo rozluštění otázky, jak se dají jednotlivé údaje chronologie profanní (zprávy Manethovy, Syncella, Chronikon paschale, Barbarosy [Mithiové!] a nejnovější nápisy monumentalní assyrologie a egyptologie) s chronologií biblickou (ovšem kriticky ustálenou), tomu doporučujeme především Alkera. Champollion, Wilkinson, Brugsch, Boeckh, Bunsen, Lepsius, Lieblein, Mariette, Lauth neuspokojí, ba ještě rozmnoží nesnáze otázky, o které již sv. Augustin pronesl památná slova „famosissima quaestio!“ (De civ. Dei, XV. cap. XI.)

Zavrhujeme-li však podezřívání údajů Písma sv. vzhledem na chronologii, jakoby byla pouhým výmyslem nebo slepě přijatou tradicí národů pohanských, nikterak tím ještě netvrdíme, že chronologie biblická, tak jak se nám v dnešních textech biblických, najmě ve Vulgatě, pak v textě řeckém, samaritanském a židovském dochovala, jest úplná a zřetelná, jako jistě byla v textech originalních.

Jak církev sama o chronologii biblické vzhledem na dogmatickou cenu její soudila, ukázala nejlépe svým příkladem všeobecná shromáždění církevní, Cařihradské (3) a Tridentské.

Moderní mystik.

H. Dlouhý. (Č. d.)

Neuzavírá-li člověk vědomě duševní zrak světlu věčnosti, poslouchá-li ve chvílích mystického ticha, co šeptají tajemné hlasy v jeho nitru, tu dospívá k přesvědčení, že i on svou duchovou části patří do onoho vyššího světa. Přesvědčení to je prvním krokem k vyššímu poznání a zároveň zdrojem vnitřní hrdosti a slávy nad vlastním původem. Tím těžším je proň poznání druhé, že duše jeho jest z říše vyššího světla vytržena a upoutána do světa nižšího, hmotného, že ze své otčiny je vypuzena do bolestného vyhnanství. Jen matná vzpomínka na nekonečnou krásu pravé jeho domoviny zbývá člověku oživujíc ve chvílích mystického vytržení a naplňujíc jej blahem a štěstím. Ale ony tak řídké chvíle dávají člověku tím bolestněji pocítiti celou nesmírnost jeho ztráty.

Vzpomíná tedy duše, jak dříve, než byla zajata v těle, žila v bratrském obětí milionů příbuzných bytostí životem jiným, vyšším a blaženějším. Než z tohoto království světla byla vyloučena a přikována ku hmotě. Ale jaké a čí provinění přivodilo „světovou katastrofu, již nazýváme stvořením“, při níž tolik jisker vyššího světla — i naše duše — uvrženo do žaláře viditelného světa, odkudž vzdýchá a úpí po vysvobození? Tajemná vina ona je nám sice neznáma, ale její stín padá do všech kročejů našeho žití, její tíha tlačí nás v každém oddechu. Tak smýšlí jistý směr mystiky.

Touha, bezměrná a stravující touha po osvobození z tohoto světa a po spojení se svým duchovým prazdrojem jest to, co chvěje hrudí nejen všeho lidstva, ale i všech ostatních stvořených bytostí celého

vesmíru, ona touha, v níž nesčetné myriady tvorů zvedají vzhůru ruce umdlené zápasem a prosící za vykoupení. I v záhadném pohledu zvířat a v celé přírodě čteme tajemství této touhy. Všechny zpěvy, nářky a boly proroků, myslitelů a básníků jsou jenom výkřiky a ohlasy téže touhy zmítající zajatými bytostmi, které se rozpomínají na svou otčinu tak jako „zajatí králové na rýžovištích vítězných vládců“ na dřívější slávu svého panování. Země naše, již obýváme, jest jednou z výsep v moři věčnosti, na kterou jsme světovou bouří byli zahnáni my — hrstka trosečníků, kteří odtud toužně zírají přes nekonečné vlny oceanu očekávajíce svého vysvobození.

A jest ono osvobození, ono vykoupení možným? Ano, třeba že dlouhá a nesnadná jest cesta, jež k němu vede. Lze je pozvolna uskutečňovati prací a bolestí. „Práce mystická“ záleží v tom, že zdokonalováním duchových stránek naší bytosti a potlačováním hmotných náklonností stále více se ze závislosti na hmotě a na smyslném světě vyprošťujeme a tím také stále výše a výše stoupáme ve světě duchovním. Práce tato, toto přetvořování člověka nižšího ve vyššího, hmotného v duchového je spojena s bolestí. Bolest je přívlastkem a známkou každé mystické práce.

Bolestnou jest ona práce, poněvadž cíl, k němuž spějeme, jest tak tajemný a pořád dále před námi uniká. Když se domníváme již, že jsme ho dosáhli, prchá před námi v dálku jako Tantalovo ovoce a zustavuje po sobě jen novou žízeň a tryzeň. Jest nám jako tomu, kdo stoupe na horu nesmírně vysokou a jemuž za každou výšinou, na niž dospěl, objevují se stále nové a vyšší vrcholy. Čím výše se povznesl, čím čistší a průzračnější jsou hořejší atmosfery, tím lépe poznává vzdálenost a obtíže cíle. Bolestnou jest ona mystická práce, poněvadž tak nečetné jsou okamžiky vnitřní radosti a slavnostního nadšení, kdy duše svými nadějemi zalétá do ethernych výšek a tam své zraky opájí mystickým světlem druhého slunce. Bolestnou jest ona práce, poněvadž tak časté a hrozné jsou chvíle vnitřní nejistoty, sklamání, pochyb, kdy všechna naše práce a snaha zdá se nám marnou, kdy ruka umdlena klesá a zrak se v beznaději zavírá; kdy vše, co naše touha vysnila, jakoby požárem zachváceno hoří a klesá v popel.

To jest smysl bolesti jakožto přechodu a přetvořování z nedokonalého k dokonalejšímu, jakožto únavy spojené se stoupáním do výše, jakožto trhání pout, jimiž jsme ku hmotě připevněni.

Není však bolesti tak veliké, aby při ní nebylo nějaké vnitřní útěchy. Největší útěchou je nám tajemná naděje, pro kterou žijeme a

trpíme, naděje, že naše práce a utrpení nejsou nadarmo, že jimi vyrovnáváme a vykupujeme tajemnou vinu, že každý krok bolestí zaplacený povznáší nás z údolí temnot do jasných končin světla, kde jednou všechny dissonance tohoto života, všechny výkřiky bolesti vyzní ve věčném akkordu smíření a odpuštění.

Vniterná přeměna a produševňování člověka je „*mystické zrání*" v čase pro věčnost. Toto zrání, kterým máme z lidí tvrdých a hmotných býti přetvořeni v bytosti duchovnější, jest účelem našeho pozemského života. A to nejen života nás lidí, ale života a bytí celého kosmu, od atomu prachu až do nejvzdálenějších konstellací, které všechny jednou, až nadejde doba žní a přijde tajemný srpen světa, shrne do svého klína jako zrna zralých klasů Věčný Hospodář, Pán mystické žně. Jeho vůle jest, abychom při tomto processu zrání dle sil svých spolupůsobili, jemu se neprotivili, neboť takto připravujeme a urychlujeme své osvobození.

Osvobození se uskutečňuje *smrtí*. Smrt, pro jiné hrůza a děs, pro mystika je slavným okamžikem dosaženého vítězství, je kýženým přechodem k novému, vyššímu žití, jest návratem do pravé vlasti. Symbolem smrti je západ, který sháší sice naše slunce, ale činí nám za to viditelnými tisíce jiných sluncí, větších a zářnějších, planoucích v končinách vesmíru. Poslední záblesky na západě jsou svitáním nového dne; tak i smrt je zorou a počátkem života věčného, nepomíjejícího.

Smrtí jednotlivce není ovšem nikterak process světového vývoje zakončen. Celé lidstvo tvoří *mystickou jednotu*, jednotlivec je tu pouze článkem v řetěze slučujícím všechna pokolení minulosti a budoucnosti. *Všeobecné vykoupení* — restitutio in integrum, ἀποκατάστασις πάντων — návrat všeho do prazdroje, z něhož všechno se vyřinulo, sjednocení a slití s principem, od něhož jsme byli odtrženi a po němž toužíme, vyrovnání všech nesouzvuků v jedinou harmonii vesmíru, všeobecné usmíření, odpuštění a oblažení: to je poslední, nejvyšší a konečný účel všeho stvořeného, po němž dychtíme a pro který pracujeme. Než co jest ono tajemné centrum světa, princip všeho, původ a cíl všeho? Je to onen *Nejvyšší*, Bezejmenný, Nepochopitelný, Nepochopitelný — βυθός, ἄρρητος, ἀκατονόμαστος starých gnostiků. Jeho dech a vůli všude cítíme a znamenáme, k němu však ani v nejsmělejších mystických extasích nejsme s to se přiblížiti, aby přílišná odvaha naše nebyla strestána zničením.

On prostupuje a proniká celý svět. Spravedlnost a láska jsou nejvyšší zákony, v nichž se odráží Jeho vůle; krása je odleskem Jeho bytosti. *Spravedlnost* Jeho obejímá celý vesmír a všechny časy

a je tak obrovská, že jí nikterak pozemským zrakem nemůžeme pojmouti a obsáhnouti; vidíme často záhadnou nespravedlivost v tom, co jest vlastně aktem nejvyšší Spravedlivosti vyrovnávající tisíciletí s tisíciletími. Láska Jeho je stejně velká jako spravedlivost; právě ve spravedlivosti jeví se nám nejvyšší stupeň Jeho lásky. Krása jest dech Věčného, oživující a prostupující vesmír. Vnímání krásy je vnímání Věčna. Podstatou krásy jest harmonie a rythmus; obojí mluví k nám nejbezprostředněji hudbou, jest však také základem všech ostatních umění. Umělec — jako Prometheus božský oheň kdysi — uchvacuje na své mystické výpravě část věčného světla, upoutává je ve hmotu, kterou nám prosvítá zář věčné krásy skryté za věcmi viditelnými. Uměním zprostředkujeme bližním poznání Věčného, je to jediná řeč, kterou dovedeme své zkušenosti z druhého světa učinit též jiným pochopitelnými a poznatelnými. Tento nejvyšší Princip spravedlnosti, lásky a krásy jeјstředem, kol něhož gravituje celý svět a všechny hierarchie duchů. Jest mystickým Sluncem, k němuž tíhneme a toužíme, a v jehož paprscích zrajeme pro věčnost. Propast dělící Jej od nás překlenuje tím, že se k nám schyluje svou ideou, tak jako my se k němu vznášíme svou touhou. Božská myšlenka, věčné Slovo, logos snaží se uskutečniti naše vykoupení; působení jeho jeví se hlavně milostí. My se své strany můžeme a máme si milost zasloužiti modlitbou.

Jako gnostikové dle různého stupně poznání rozeznávali tři druhy lidí: ὑλικοί, ψυχικοί ἀγνωστικοί, tak podobně můžeme znamenati různé stupně dle toho, jak kdo v mystickém životě pokročil, jak se přiblížil k mystickému Slunci. Nepřátelé jsou ti, kdož mystickému poznání se vzpírají a proti němu u jiných bojují posměchem a pohrdáním; ale tím přispívají k očištění a katharsi těch, kteří svou touhou směřují výše. Ti, kteří bolestí a prací z otroctví hmoty se vymaňují, tvoří bratrstvo věřících, družinu stavitelů, pracujících po tisíciletí Veliké Myšlenky, o uskutečnění vysvobození lidstva a světla. Vzájemná láska ku všem, i k nepřátelům druží je v mystickou jednotu. Jim v čele kráčejí proroci a dobyvatelé, kteří ostatní předcházejí razíce jim nové dráhy, kteří však též tím více trpí, oč prudší a bouřlivější touha se žene ku předu. Také mají všichni, každý dle svých sil a schopností, přispívati k tomu, aby nejvyšší cíl lidstva byl dosažen. Prostředky k tomu a také nejvyšší mravní povinnosti pro každého z toho vyplývající jsou dvě, vlastní sebezdokonalování čili ona mystická práce a účinná láska k bližnímu. (P. d.)

Josefa Františka Smetany korrespondence.[1])

K tisku připravil Dr. Jaroslav Šťastný.

Smetanova korrespondence, pokud se nám zachovala, vykazuje:

1. List P. V. Matějkovi, faráři v Úpici, z 8. června 1834. (Majetek vydav.)
2. Čtyři listy Fr. Palackému z let 1834—1848. (Majetek zemského archivu království českého.)
3. Jedenáct listů V. Hankovi z let 1836—1850. (Majetek Musea království českého.)
4. List Čtenářské společnosti ve Spáleném Poříčí z roku 1836. (Na děkanství ve Spáleném Poříčí.)
5. Úryvek z listu J. J. Markovi z roku 1836. (Otištěno ve spise J. V. Sedláček od A. Srba. V Plzni 1879.)
6. Listy K. Vinařickému z let 1835—1850. (Otišt. v koresp. Vinař. vyd. J. Slavíkem v Akad.)
7. Úryvek z listu V. Nejedlému z roku 1837. (Otišt. u Rybičky, Křisit.)
8. List T. Burianovi z roku 1840. (Otišť. u Čenského, Z dob našeho probuzení. V Praze 1875.)
9. List strýci (?) z roku 1843. (Majet. uč. knih. ob. školy v České Skalici.)
10. Část listu J. K. Tylovi z roku 1844. (Otišť. v Květech 1844.)
11. List J. E. Vocelovi z 8. května 1845. (Maj. Mus. král. česk.)
12. Dva listy W. W. Tomkovi z roku 1847. (Tamtéž.)
13. List Bedřichu Smetanovi z roku 1847. (Maj. p. Srba-Debrnova v Praze.)
14. List redaktoru Květů Jak. Malému z roku 1847. (Maj. Mus. král. česk.)
15. List plzeňské městské radě z roku 1850. (Maj. Hist. musea plzeňského.)
16. List prof. Dr. J. Mayerovi z roku 1858. (Maj. Hist. mus. plz.)

1. Smetana P. Matějkovi.

(Děkuje za vykonání obřadů při pohřbu matčině a sděluje úmysl svůj, obě své sestry vzíti k sobě do Plzně.)

Hochwürdiger Herr Pfarrer!
Innigst verehrter Freund!

Empfangen Sie den herzlichsten Dank für die edelmüthigen Opfer, die Sie mit gütiger Fürsorge am Begräbnisstage meiner verewigten, guten Mutter so bereitwillig als grossmüthig der Nachricht meiner Geschwister zufolge dargebracht haben. Diese unverdiente Güte, nebst

[1]) Životopis J. F. Smetany vychází letos ve »Věstníku Ústředního spolku českých professorův« a v »Časopise Českého musea«.

so vielen andern Beweisen Ihrer edlen Freundschaft gegen unsere Familie, insbesondern gegen mich, wird mir stets unvergesslich verbleiben, und jede Gelegenheit erwünscht seyn, meine Dankbarkeit an den Tag legen zu können.

Meinen Schmerz über den unersetzlichen Verlust verdrängen Sorgen um meine zwei unversorgten Schwestern. Um sie besser unterstützen zu können, trage ich ihnen an, nach Pilsen zu übersiedeln, wo sie mit ihren Handarbeiten mehr als in Eipel gewinnen können. Sollte diess ausgeführt werden, so lockt mich nach Eipel künftig nichts mehr als das kalte Grab meiner Mutter und Ihre theuere Freundschaft. Jedenfalls eile ich gleich zu Anfang der Ferien heuer dahin, um mich mit den Schwestern über das Nähere zu berathen, und den geweihten Hügel zu sehen, unter dem die theuern Überreste ruhen. Ihre Freundschaft, hochwürdiger Herr, wird dann meinen Wehmuth lindern, und ich werde das langentbehrte Vergnügen geniessen, einige frohe Tage in süsser Erinnerung an verflossene heitere Tage an Ihrer Seite wieder einmal in dem niedlichen Gärtchen im vertrauten Kreise der Freundschaft und Liebe zubringen zu können. Dann will ich auch dem hochwürdigen Herrn Pater Dietrich und Herrn Pater Samohrd für ihre gefällige Güte meinen innigsten Dank persönlich abstatten, den ich diesen beiden geliebten Freunden in meinem Namen indess zu melden Euer Hochwürden gehorsamst bitte.

Indem ich meinen innigsten Dank nochmals wiederhole, habe ich die Ehre mit aller Hochachtung zu verharren Euer Hochwürden ergebenst verpflichteter Professor Smetana.

Pilsen 8. Juni 1834.

Sr. Hochwürden Herrn, Herrn Vincenz Matěgka, würdigsten Pfarrer Wohlgeboren in Eipel per Trautenau.

2. Smetana Palackému.

I.

(Slibuje příspěvky do Časopisu Českého musea.)

W Plzni 29. července 1834.

Slowútný Pane!

Na laskawé pozwánj, gjmž gste mne uctiti ráčili, začež djky upřjmé wzdáwám, nebyl bych čekal, kdybych se byl za hodna pokažowati mohl připogiti se mužům w literatuře našj nazwjce tak wýtečným gako gsau spisowatelé časopisu českého musea. Giž skrowné mé pogednánj o kometách, we Kroku nynj wycházegjcj, wlastně pro

časopis musea sem ustanowil; domnjwage se wšak, že by málo přjgemnosti do sebe mělo, změniw ge poněkud, welectěnému Panu Preslowi na žádost geho sem poslal.

Historická sepsánj i pro mě negwětšj cenu magj w časopisu národnjm a nad giné wjtána snad budau každému wlastenci, zwláště když se geště bljže než potud wlasti a národu týkati budau. K takowým ale pracem potřeba wjce pramenu půwodnjch, než nám gich wenku stáwá, pročež mnozj se mnau za to magj, že by zwláště oni páni Wlastenci, gimž z pokladu musea čerpati wolno, o národnj archeologické a historické spisy, jakožto hlawnj cenu a ozdobu časopisu národnjho se zasazowati měli. Nám, wenkowským menšj, podřjzená stránka obsahu rozličného zůstawena budiž, k čemuž i gá, dlé možnosti milerád přispégi, důwěřuge w dobrotiwost Wašj, gjžto gste začátečnjka tak laskawě powzbuditi ráčili. W prwnjch dnech srpna Prahu nawštjwjm, kdežto také na Wás, wysoce wážený Pane, srdečně se těšjm, an se mně wlonj nalezti Wás doma nepoštěstilo.

Do přjzné swé poručena mjti račtež Důstognosti Wašj we wšj uctiwosti oddaného sluhu prof. Smetanu.

II.

(Zasílá článek »Boje Fried. Barbarossy« do »Časopisu Českého musea«.)

Slowútný Pane!

Dle přjpowědi Wašnosti učiněné zasjlám do časopisu muzea obšjrněgšj wypsánj „boge Fridricha Barbarossy s Milánskými“ hodlage wždy budaucně zasjlati přjspěwky podobné dle aumyslu Wašnostina, gestli pro wzácný časopis tento dosti ceny mjti budau.

Slowútnosti Wašj uctiwě oddaný Professor Smetana.

W Plzni dne 21. února 1835.

III.

(Žádá za vrácení rukopisu »Obrazu středověku«, aby jej mohl do Šafaříkových »Starožitností« opraviti.)

Sr. des Herrn. Herrn Franz Palacky, Redaktor der böhm. Museumzeitschrift etc. Wohlgeboren in Prag (Gürtlergasse).

Důstojný Pane!

Račtež, prosjm, odeslati mně po študentowi tomto rukopis műg: Obraz středowěkosti, který, gak sem se dozwěděl, dáwno giž w rukau Wašnostiných se nalézá čekage nowého zgewení páně Šafařjkowa oswícenj čjré tmy starého Slowanstwa, aby poctiwě na swětlo wygjti mohl. Do lepšj censury se owšem dostati nemohla práce moge, a gá Wašnosti djkami powinen gsem welikými, že gste se gj tak ochotně ugmauti ráčili; abych ale dle snažně očekáwaného wýtečného spisu páně Šafaříkowa

nedostatky práce swé dosaditi mohl, proto Wašnost o nawrácenj gegj uctiwě žádám. Zatím snad také třetí periodu dokonám a celý obraz středowěku do censury Wašnostiny potom zaslati opět hodlám, gestli se gen Starobylostj taužebně čekaných tak brzo dočkáme, gako nám slibeny gsau. Důstognosti Wašj neguctiwěgšj přjtel

W Plzni dne 27. března 1836. Smetana.

IV.

(Žádá, aby Palacký při sněmu říšském se zasadil o práva jazyka českého na školách hlavních a na gymnasiích.)

Na Březnici dne 25. srpna 1848.

Wysoce Důstojný Pane!

Osměluji se Wašnost učiniti pozornu na článek we „Prager Zeitung“ od 23. srpna Nr. 46 obsažený, kde slawné české gubernium o tom zpráwu podáwá, jakých prostředků ku stejnému oprávnění obau národních jazyků we školách pro příští školní se uchopiti, a čeho nám w ohledu tom poskytnauti hodlá. Račíte zajisté poznati ze článku toho, kterak sl. gubernium po úwodní omluwě, co by se wše státi mělo, konečně k tomu wýsledku přichází, že se celá ta weledůležitá oprawa toliko na některé triwialní (Volksschulen!) wztahowati, na hlawních školách pak a gymnasiích wše při staré němčině zůstati má.

A přece celý národ tak taužebně očekává, aby aspoň něco ze všech žádostí jeho se jednau uskutečnilo, aby zde aspoň nějaký počátek učiněn byl. Pročež Wašnost co nejsnažněji žádám, abyste tuto wěc w poradu wzíti a při sněmu říšském o to se zasaditi ráčili, by již pro příští školní rok na hlawních školách a gymnasiích učení českému počátek dán byl.

Na hlawních školách měst českých ať se přednášejí wšecky předměty česky a při tom německému jazyku co zwláštnímu předmětu se učí, na gymnasiích pak ať předběžně aspoň některý předmět česky se přednáší a při tom mluwnici a slohu českému prawidelně se wyučuje. Nestane-li se wšade w tom ohledu ještě nic a půjde-li to dle náwrhu sl. guberny, tedy i těch několik ochotníků, kteří sem tam dobrowolně česky učili, zase přestane a wěc naše školní w horší než bývalý staw se nawrátí. Weledůstojnosti Waší nejuctiwější

Dr. F. J. Smetana,
professor v Plzni.

Pan hrabě Kolowrat, u něhož práwě pohostinu se nacházím, Wašnostem co nejuctiwěji se poraučí.

O Gundulićově „Osmanu“.

Napsal Lev Šolc. (Č. d.)

c) Osman II.

Moc turecká,[1]) založená Osmanem (1299—1326) v Bithynii maloasijské, dostoupila vrcholu síly a rozlehlosti Solimanem I Slavným (1520—1566). Po něm vládl Selim II (1566—1574). Po něm syn jeho Murat III (1574—1595), jenž dal pět bratrů svých uškrtiti. Po něm Mahomet III (1595—1603). Po něm Achmet I (1603—22. listopadu 1617). Po něm bratr jeho Mustafa do 26. února 1618. Po něm syn Achmeta I Osman II. Osman II narodil se 4. listopadu 1604. Po smrti Mohameda III (22. prosince 1603) z pozůstalých jeho synův, Achmeta a Mustafy, po právu staršinstva nastoupil na trůn Achmet I, jenž, zemřev 22. listopadu 1617 a zůstaviv po sobě na živě bratra Mustafu a několik synů, z nichž nejstarším byl náš Osman, uvedl říši tureckou ve zmatky nebývalé. Tři sta let, co stála říše turecká, trůn přecházel vždy s otce na syna. Neboť sultán umírající buď vůbec neměl bratří od přírody, anebo je zahubil, nastupuje na trůn, což vešlo v obyčej od času Mohameda II přímo uzákoněný. Nikdy tedy až do smrti Achmetovy nebylo závodění o trůn mezi strýcem a synovcem, jako tehdy mezi Mustafou a Osmanem. Ale Mustafa, 13 roků starší Osmana, po právu staršinstva na trůn povýšený, pro pošetilost svou a neschopnost, aby sám ovládal tak rozlehlou říši (pročež byl nucen odevzdati otěže vlády své matce, ženě velmi zpupné), 26. února 1618 náhle od veškerého divanu byl svržen s trůnu a povýšen místo něho Osman II, mladík ne plných 14 let. Ta proměna byla vojsku velice milá proto, že opět bylo obdařeno darem obyčejným při nastolení každého nového sultána. Tak bylo za tři měsíce, pode jménem daru Mustafy a Osmana, rozdáno vojsku 6 milionů cechin. Dne 12. ledna 1621 byl rozkazem Osmanovým a k radě nového kizlar-agy Sulejmana zahuben bratr Osmanův Mohamed,[2]) předně, že nad ostatní byl způsobilým k vládě a tedy vládci tehdejšímu nebezpečné, za druhé k zastrašení ostatních bratří. Tu pak umřel dva měsíce potom veliký vezír Ali-paša, na místo jeho dosazen Arbanas Husein z Ochridu, nevzdělaný a pyšný fanatik, jenž myslil, že mimo sultána není na zemi vyššího nad ním, a že ostatní všichni vládnou jen z jeho milosti.

[1]) Viz *Brdlík* str. 264 a 325.

[2]) Srv. Osm. II. 55.

Dokonav 17. rok, Osman počal pomalu vybavovati se z uzdy svých vezírův a ve správě říše svou vůlí se říditi. Ač byl bojovný a zkušený ve zbraních, nemilovali ho vojíni pro lakomost a obyvatelé cařihradští pro jeho slídivé špehounství.

Odhodlav se k válce s Poláky, 21. května 1621 osobně vytrhl s vojskem přes Drinopol, Jamboli a Balkan Dobrudžou do Izakdži, města na Dunaji několik mil od Celijí (Kilia) vzhůru po vodě. Prodlev tu 18 dní, dokud by most přes Dunaj nebyl položen, dal několik set zajatých Tatarů, jež mu vůdcové jeho poslali, ukrutně usmrtiti. Když byl most hotov, oděn zbrojí sultána Solimana, jehož si byl obral za vzor v činech svých, přešel Osman přes Dunaj, a koncem srpna 1621 stál blízko Chotima, kde sveden boj výše popsaný. Hlavní vinu této porážky turečtí dějepiscové přičítají nepřátelství mezi Huseinem a Karakašem, mezi chánem Tatarův a Kautemirem a nejvíce holé nevědomosti a naduté osobivosti kizler-agy Sulejmana.

Když Osman asi prostřed ledna 1622 došel do Cařihradu a tu ve výroční den proroka Mohameda s velikou slávou a trojnásobným osvětlením města byl uvítán, učinil veliké změny v úřadech říšských a hodnostech vojenských. Sloupy jeho vlády stali se: velvezírem Charvat Dilaver-paša, náčelníkem janičárův Ali-aga, muftim Esad-efendi, a nade všemi vládli v samém haremu dva pověstní lidé, jeden: svévolný, nadutý, prchlivý hodža Osmanův, Omer-efendi, druhý: pyšný nevědomec kizlar-aga Sulejman, původce války proti hanobenému králi polskému a zahubení sultánova bratra Mohameda.

Od svého návratu do Cařihradu upadl Osman pro svůj nerozum vždy více u lidu v nelibost, obcházeje v noci často sám druhý-třetí ulicemi města i po krčmách, jako ponocný. Víno i tabák byly přísně zapovězeny,[1]) a o drahotě potravin v Cařihradě myslili obyvatelé, že pochází jen z lakoty Osmanovy. Jádro vojska, janičáry a spahije, odcizil si Osman částečně lakomostí, částečně tresty: ony tím, že pod záminkou, jakoby je chtěl obdařiti, potáhl je k vojenskému cvičení u Chotimu a nedal jim více než půl piastru každému; druhé tím, že je byl přísně pokáral,[2]) ani se vraceli z boje, v němž zahynul budínský Karakaš. I cenu z nepřátelské hlavy snížil k veliké nevoli vojáků. Vrátiv se domů, vyslovil vojsku svou nespokojenost se zmužilostí osvědčenou v boji polském a několik pijáků janičárů dal hoditi do moře, měšťanů pak přikovati na galeje. Jelikož mu zahynul syn prvo-

[1]) Srv. *Neruda*, »Sebrané spisy« V. 11, 19 n.

[2]) Viz Osman, V, 21 n.

rozený, aby ztrátu tu nahradil, odhodlal se pojmouti tři ženy najednou, ale ne rodu nízkého, jak předpisuje zákon, otrokyně, nýbrž proti obyčeji a posavadní politice turecké rodu vznešeného.[1]) Tak pojal dceru Pertev-paše a muftiho Esad-efendiho. Ale nade vše pobouřilo vojsko rozhodnutí sultánovo, že ještě téhož jara osobně se vypraví do Syrie, aby pokořil odpadlého od několika let emira[2]) druzského Fahredina, jemuž Filibert, vévoda messinský, byl poslal na pomoc 60 galejí. Poručiv tedy svým ministrům, aby do polovice dubna k té cestě připravili 100 galejí, dal rozhlásiti, že podnikne dle slibu pouť do Mekky. Za tím účelem poslal důstojníka do Syrie a Egypta, aby opatřil zásoby, a šerifu z Meky přikázal, aby poslal pašovi egyptskému dostatek lodí k převezení zásob těch přes Červené moře do arabského města Džidu. Posléze rozkázal, aby jej provázelo jen 500 janičárův a 1000 spahijův, ostatní aby zůstali v Cařihradě. Velikého vezíra a jiné hodnostáře chtěl vzíti s sebou, za náměstníky měli zůstati v Cařihradě Husein-paša, bývalý velvezír, v Drinopoli Gurdžia Muhamed-paša, v Bruse Redžep-paša, aby střehli tří hlavních měst říše.

Dilaver i Esad hleděli Osmana všemožným zpusobem odvrátiti od nešťastné pouti do Mekky; ale hodža i Kizlar-aga zmařili úsilí jejich, namluvivše Osmanovi, že žoldnéřové egyptští jsou daleko lepšími vojáky než janičáři, a že nahnilé jádro vojska tureckého — janičáry a spahie — třeba obroditi novými četami egyptských a syrských vojsk.[3]) K tomu přihodilo se, že Osman měl jedné noci divný sen. Zdálo se mu, že sedí na trůně a čte koran, když tu najednou přistoupil k němu prorok Mohamed a vytrhnuv mu z ruky knihu a s těla brnění Solimanovo, dal mu políček. Osman probudiv se ze spaní všecek polekán, tázal se hodže, co sen znamená. Ten odpověděl: „Hněvá se prorok, že odkládáš tolik svou pouť do Mekky.“ To utvrdilo Osmana v jeho úmyslu tak, že když mufti mu poslal spis, v němž dokazoval, že panovníci nejsou zavázáni putovati ke hrobu prorokovu, vzal ten spis a roztrhal jej na kousky. Zrazoval mu též hvězdář dvorský Mohamed-Čelebija, pravě, že ten rok jest pro něj nešťastný pro setkání Saturna i Marsa ve znamení raka a pro zatmění slunce, jež mělo nastati toho roku ve znamení narození Osmanova; dovozoval dále, že se ukazují později časy lepší, ale teprve za dva měsíce, a že ten měsíc (květen) dle přísloví arabského vůbec jest nešťastný. Ale nezvrátil Osmana v jeho úmyslu.

---

[1]) Osman, II, 65 n. v řeči hodžově.

[2]) Osman, I, 93.

[3]) Osman, I, 80 n.

Den před tím, než se měly sultánovy stany přenésti do Skutari (18. května 1622), janičáři a spahijové slyšíce, že sultán putuje do Mekky, aby je zahubil, sešli se v nových kasárnách a odebrali se na masný trh ve čtvrti Karaman. Radíce se tam o svých stížnostech, tázali se muftiho, dovoleno-li zabiti ty, kteří navádějí sultána k všelikým novotám a utrácejí statky Musulmanů? Mufti odpověděl, že je. Tak počala se vzpoura vojenská, jejíž obětí stal se sultán Osman a již celkem věrně vyličuje Gundulić v druhé polovici „Osmana“.[1])

Konec sultána Osmana II. líčí dějiny takto: Po poledni dne 20. května byl sultán Mustafa se dvěma otrokyněmi a s matkou na voze dovezen do seraje a na trůn posazen. Vojáci se rozešli a jen několik jich zůstalo, hlídajíce Osmana. V tom, vrátiv se ze seraje, přišel k němu Daut-paša se svým náměstkem Omerem, Džebedži-pašou a Kalenderem-Ogrim, t. j. lupičem dětí, aby Osmana z mečetu janičárského dovedli do tvrze o sedmi věžích. Lidem se jen hemžilo. Když nával trochu ustal a brána Jedikuly se zavřela, veliký vezír se třemi pomahači svými začal svůj katanský úkol. Osman, mladý a silný, bránil se dlouho oněm slabým čtyřem lidem; ale naposled Džebedžia, hodiv mu na krk oprátku, začal ho škrtiti a Ogri hnísti rukama stydké jeho údy, až bylo po něm.[2]) Odříznuté ucho nešťastníka doneseno za poklonu validě, matce sultána Mustafy.

Nedlouho po smrti Osmanově uškrcen byl v temnici Korevski na rozkaz velvezíra Mere-Huseina, jenž myslil, když jeho nebude, že se snáze sjedná mír s Poláky. Ale mír uzavřen teprve 18. února 1623 knížetem Kristoforem Sborovskim. Daut pak po pomstění smrti Osmanovy na témže voze, na němž zavezl na smrt Osmana, od vzbouřeného vojska dovežen do Jedikuly a uškrcen 9. ledna 1623.[3]) (P. d.)

---

[1]) Osman, XVI. 41, 75 n.

[2]) Osman, XX.

[3]) *Ivan Mažuranić*, »Riečnik« k »Osmanu« p. h. Daut, Osman a j.

Maurice Maeterlinck a poslední díla jeho.

František Dohnal.

Maurice Maeterlinck, básník hrůzy a děsu, moderní Shakespeare, jak nazval Octave Mirbeau autora „Princezny Maleiny". A skutečně, aspoň pokud týká se tohoto dramatu, jest výrok ten dosti oprávněn. Oč jedná se? O mladou princeznu, uškrcenou žárlivou královnou před očima krále smyslu polozbaveného. Hamlet a terassa Elseneuru, lady Macbeth a vražda Dunkanova, král Lear, pustá, osamělá step, bouře, smích blázna, nářek starého krále nad mrtvolou Cordelie: autor „Princezny Maleiny", jak praví Réné Doumic, všecky tyto hrůzy spojil, ba ještě je zvětšil, nové vynalezl, novými rozmnožil. Není pochyby: jako dramatikové z konce století 18. napodobovali Racinea, tak Maeterlinck vyšel od Shakespearea Kdežto však díla oněch zůstala bezcennými a nanejvýš nechutnými napodobeninami, Maeterlinck naproti tomu uměl dílo své proniknouti svojí individualitou, uměl nalézti vlastní formu, formu novou a originelní, psychické stavbě díla dokonale odpovídající a navzájem s ní se doplňující. Tak stojí zde Maeterlinck již v prvním díle svém jako umělec celý, ryzí a původní.

A tato originelní, svérázná individualita Maeterlinckova ještě více vynikla v dalších pracích jeho: ve „Vetřelkyni" a ve „Slepcích". Zde nelze již mluviti o Shakespeareovské hrůze nebo o scenách Shakespeareovských. Ten děs, ten strach, který zde suggeruje duši, ten je zcela jiného druhu, nežli hrůza, kterou znali jsme z dramat Shakespeareových. Spíše jiné jméno tanulo by mně na mysli: Edgar Poe. A snad i Hoffmann a pod. Ano taková Poeovská hrůza, chladná, vypočtená, mathematická, z nervů vycházející a k nervům směřující hrůza Poeova „Havrana" chytí vás i při čtení „Vetřelkyně". Ale je to zase jen příbuznost duševní, příbuznost, abych užil slov Šaldových, obdobně vyvinutých organů básnických a obdobným způsobem pracujících. Je to příbuznost, přiblížení se duchů, které však stalo se bez ujmy originality.

Všimněme si blíže „Vetřelkyně". Ve stmělém sále kolem stolu sedí starý slepý děd, otec, strýc a tři dcery. V sousední místnosti leží těžce nemocná žena. Smrt krouží kolem tohoto domu, smrt vniká v tento dům, ale nikdo jí nevidí, nikdo ji netuší, leč ten slepý, nad hrobem stojící kmet, zbavený sice zraku smyslového, ale obdařený za to smyslem jiným, tajemným, kterým vidí a slyší, kde obyčejní, normalní lidé nevidí

a neslyší. Šelest stromův. umlknutí slavíků, zvuk kosy — všechno to, co jiných pranic neznepokojuje. čeho jiní ani si nevšímají, všechno to znepokojuje starce, plní ho strachem a neznámou hrůzou, jež stále se vzmáhá a stupňuje. Zdá se mu, jakoby kdosi neviditelný šel světnicí; teď posadil se u stolu; teď zvedl se a zaměřil ke dveřím, za nimiž leží nemocná žena — v tom otevrou se dvéře a milosrdná sestra oznamuje smrt její... Zajisté prosté, jednoduché a působivé thema, ale na druhé straně thema těžké a monotonní. A právě tak také je provedeno. Celé to drama není vlastně nic jiného nežli řada nejasných tuch a děsivých dojmů, které za sebou jdou tiše a monotonně v těch krátkých, trhaných, jako nadechnutých, zpola jen napověděných větách, chvějících se jako strach, jejž suggerují.

A zkoumáme-li další díla Maeterlinckova, nalezneme totéž. Vezmete na př. „Slepce“. Zda není to vlastně pouhá variace toho, co viděli jsme ve „Vetřelkyni“? Snad jedině nové jest, že celé toto drama je symbolisace, nebo abych tak řekl, scenické upravení ideje filosofické. Vizte! V hlubokém, temném lese naříká zástup slepců, mužův a žen. Děsí se, že neslyší již hlasu kněze, který — jediný vidoucí! — vedl je dosud tím hrozným lesem. Hodina za hodinou míjí: kněz nepřichází, hlasu jeho neslyší. Konečně jeden ze slepcuv učiní několik krokuv a nalezne kněze — mrtvého. Hrozný, zoufalý nářek všech byl mu odpovědí. Vždyť nyní není nikoho, kdo by je vedl, nikdo nepřijde na pomoc, všichni zahynou v tom hrozném, neznámém lese... Idea? Ti ubozí, bezmocní slepci — toť lidstvo. A kněz, vůdce jejich — toť náboženství. Lidstvo nemůže jíti, nemůže žíti bez náboženství.

Taková jest filosofická idea „Slepců“, kterou v jistém ohledu rozhodně „Slepci“ vynikají nad „Vetřelkyni“. Ale přihlížíme-li k psychickému materialu a k formové struktuře díla, pak „Slepci“ i „Vetřelkyně“ jest jedno a totéž, jen v jiné podobě, v jiné variaci.

A to platí také o ostatních pracích pocházejících z této doby tvorby Maeterlinckovy. „Vnitro“, „Sedm princezen“, „Pelléas a Mélisanda“, „Alladina a Palomides“, „Smrt Tintagilova“ — všude týž psychický material. Ruzné obrazy téhož kaleidoskopu. Jen že jednou ten obraz obestřen tajemnou mlhou pohádek a báchorek (Sedm princezen), jindy zase dekorován středověkou gothikou (Pelléas a Mélisanda), po třetí dokonce zasazen v rámec denního života, v rámec reality (Vetřelkyně). Odmyslete však dekoraci, odvrhněte slupku — a psychické jádro, psychický obsah zjeví se týž. Nebudu jich tedy rozbírati jednotlivě. Dosti bylo již i u nás o nich napsáno. A není to

ostatně účelem těchto řádků, které upozorniti mají na Maeterlincka již daleko jiného, na Maeterlincka v daleko vyšším stadiu vývoje, na Maeterlincka dramat: „Aglavaina a Selysetta“, „Ariana a Modrovous“, „Sestra Beatrice“ a „Monna Vanna“. A jestliže mluvím zde také o pracích dřívějších, činím tak pouze proto, aby tím více vynikl rozvoj, podstata a význam umění Maeterlinckova v dílech nejnovějších, v dílech od „Aglavainy a Selysetty“ počínaje — zkrátka kreslím Maeterlincka včerejška, aby tím více vynikl Maeterlinck dneška.

Resumuji tedy pouze všeobecné. Umění Maeterlinckovo v první periodě jeho vývoje je sice umění čisté, ryzí a poetivé, umění neobyčejné prostoty, umění svérázné, prudké a suggestivní, pohrdající všedními effekty a všední sensací, nenávidějící vše, co nízké, všední a banalní, umění bez nejmenších koncessí obyčejným tradicím divadelním a literarním, ale na druhé straně, jak dobře bylo řečeno, umění velice úzké a velice trpné, které obmezuje se na pouhou náladovou a pocitovou dojmovost, které z nesmírného psychického světa podává jen úzký výkrojek, mrtvý, strnulý záliv Smrti, utonulý v sobě a zakotvený v strnulou prohlubeň tmy a ticha, neosvětlený žádným měkkým, světelkujícím vzduchem perspektivujícím nápovědi a symboly věčnější pravdy, než je zmar a smrt... Odtud také ta psychologická chudoba dramat Maeterlinckových. Vždyť strach a pocity s ním sourodé nebo příbuzné, jako: úzkost, tíseň, bázeň, hrůza a zděšení — toť jediné, co podává nám ze života psychického. Tedy vlastně jediný stav duše, jediný cit, ovšem v nejrůznějších toninách, v nejrůznějších gradacích, v nejextremnějším rozsahu. Malé, úzké pole, ale Maeterlinck na něm kořistil jako žádný jiný.

Zkoumáme-li, proč právě takové jest umění Maeterlinckovo, nalezneme příčinu toho ve zvláštním způsobu, jímž Maeterlinck nazírá na svět. Maeterlinck je živě proniknut pocitem Tajemného. Tajemné jest v nás i kolem nás; obkličuje nás na všech stranách: je to naše vzduchová atmosfera. Každý předmět má pro nás své tajemství, neboť naše smysly jsou příliš hrubé, než aby pronikly a poznaly předmět ten dokonale; vidíme, poznáváme pouze povrch, vše ostatní nám uniká. Cítíme vliv tajemných sil, ale příčin jejich neznáme. Kráčíme v temnotách neznámého, nepovědomého, nevysvětlitelného. A strach a úzkost jest průvodcem toho, kdo kráčí v temnotách!

Prostředky, jichž Maeterlinck užívá k vyslovení toho Tajemného a jimiž suggeruje úzkost a strach z Neznámého, jsou právě tak prosté a primitivní jako dílo samo. Je to především dikce, kterou tak neodolatelně útočí na duši čtenářovu. Samé malé, krátké věty, výkřiky

a otázky. Zvláštního suggestivního účinku dosahuje často Maeterlinck opakováním téhož slova, téže věty. A všecka ta slova jakoby chvěla se bázní a horečkou. C'est de l'écriture tremblée.

Ani čas ani místo nejsou přesně determinovány. Krajina označena pouze hrubými tahy bez detailův a accidentalií. Ovšem vždy ponurá, skličující. „Brzy je to", jak pěkně líčí tu štaffáž Maeterlinckových dramat J. Karásek, „šerá síň starého hradu, kde do napjatého ticha lkavě hovoří staré flámské hodiny, hned zas odvěký prales na severu pod hlubokým, hvězdnatým nebem, kde nad svým mrtvým průvodcem slepí starci dlí ve ztrnulosti, jakoby byli odvykli marnému posunu ruky, a jakoby ani tlumený, neklidný z Ostrova ruch jich nevzrušoval. Jen veliké, staré stromy, smuteční vrby, tisy a cypřiše halí je do stínu... Nebo je to stará zahrada, kam nevkročí nikdo, jejíž vrátka jsou zavřena a do níž smutně hledí slepými zraky zamčené okenice. To jest jeden druh štaffáží Maeterlinckových. Druhý je pravý opak. Zde klid, mrtvo; tam zase burácející a hřmící rozpoutanost živlů. To je hovořící příroda dramat Maeterlinckových. Tajemné hlasy se z ní ozývají, mluví k vám, děsí vás. Jest podobna přírodě na obrazech Salvatora Rosy. Je grandiosní, deprimující, nepřátelská a barbarská. Samý vichr, blesk, mrak: děj se odehrává v příšerných nocích, pod nebem černým a nízkým, ve starých parcích plných vzrušivých a lámavých kvilů, v neproniknutelných houštinách hvozdů, ve chmurných průplavech a jezerech. Vše je ‚neobyčejno', ‚nezvyklo'. Objevují se krvavé vlasatice zvěstující smrt a válku, měsíc je ‚neobyčejně rudý', labutě plaší se ‚z nenadání' na jezerech, moře přináší tajemné lodi bez lodníků, plno příšerných stínů zvedá se v koutech slabě ozářených komnat. A uprostřed tohoto nepřátelství živlův a hmoty bloudí uděšeně s vytřeštěným, skleněným zrakem osoby dramat Maeterlinckových, pod grandiosním děsem věcí, jež je obklopují, ulekány přírodou, jež k nim jeví nepřátelství..."

A tak v celém Maeterlinckově díle tohoto období je cosi stmělého, ponurého, n e u r č i t é h o. I ty osoby v těchto dramatech kresleny jsou jen hrubými, v š e o b e c n ý m i rysy, nemají přesných znaků specielně individualních, jimiž jednotlivec liší se od jednotlivce. Jsou to „un vieillard", „un jeune homme", „une jeune femme" atd. (P. d.)

- - -

Doplňky diplomatáře moravského.

Sebral ALFONS ŽÁK.

Nejsou to listiny, nýbrž listy, o nichž zde dnes zprávu podáváme, a jež psal v prvních letech druhé poloviny 17. století učený probošt premonstratského kláštera steinfeldského v Porýní Mag. Oldřich známým osobám věku svého, namnoze vysoce postaveným. Listy tyto zachovaly se v opisu, počtem 73, a to v tak zvaném Kodexu arnšteinském, pocházejícím z někdejšího opatství Arnšteina nad Lahnou, nyní uloženém v knihovně biskupského semináře v Mohuči. Pozoruhodnou sbírku listův uveřejnil poprvé knihovník Dr. Fromm v XVIII. díle „Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereines" (Cáchy 1896), u nás pak upozornil na ni Dr. Zahradník (Časopis katol. duchovenstva, 1900) a pisatel těchto řádků (Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění VIII. tř. I. č. 1. 1900), jenž otiskl tamže 19 listův Oldřichových, do Čech a na Moravu zaslaných. Že sem tato řada listů byla adressována, dá se o některých naprosto jisté, o několika však pouze s pravděpodobností tvrditi.

Poukazuje k zmíněnému článku svému, upozorňuji zde jen na něco látky v listech těch, týkajících se církevních dějin moravských. Dle výzkumu ze života autorova zvolen byl Oldřich proboštem na Steinfeldě po smrti Ebervina, prvního prelata steinfeldského, roku 1153, zemřel asi roku 1170. Pročež bude nedatované listy jeho klásti do letopočtu 1153—1160.

Žádaje Daniele I. biskupa pražského, o přízeň k řádu premonstratskému (Roth č. 11, Žák č. 3), dovolává se Oldřich ve psaní svém svatého života a moudrosti olomouckého biskupa Jindřicha Zdika (recolo sanctitatem ac prudentiam venerabilis viri Moraviensis episcopi), jenž sám jsa od roku 1137 členem řádu sv. Norberta, nesmrtelných zásluh dobyl sobě o zavedení jeho do zemí našich. Názvem tím mínil zajisté pisatel jen biskupa Zdíka, klada mu po boku zbožnou vévodkyni Kedrutu († 1150) a předchůdce svého Ebervina († 1153), již všichni měli velikou účast na zařízení řádové cirkarie česko-moravské.

V pěti listech (Roth č. 12, 17, 19, 20 a 32, Žák č. 4, 5, 7, 8 a 12) zmíněn opat jakýsi, dosud v dějinách neznámý, jménem Rainer. Oldřich zve jej k sobě na Steinfeld, radí mu a přimlouvá se za něj v trudném postavení jeho, jež způsobila nespokojenost řeholníků, v klášteře Rainerovi poddaných. Z listů citovaných dá se souditi, že byl Rainer premonstratským opatem na Moravě, zvláště když jej poukazuje Oldřich na pomoc a radu biskupa moravského, a obzvláštním listem prosí Jana III, biskupa olomouckého, za opata Rainera i celý konvent jeho. Rainer, zřeknuv se posléze hodnosti své, opustil klášter, zmizel beze stopy i s hodností svou. Kde opatoval, nepovídá se, ale mohlo to býti na Moravě toliko v klášteře hradišťském u Olomouce, jelikož dosud jiného kláštera premonstratského nebylo v celé zemi. Nejstarší,

velmi nesporé listiny hradišťské uvádějí jen roku 1151 opata Jiřího, 1160 Blažeje, 1171 Michaela. Snad tedy náleží Rainer do jejich řady. (Cf. Ruebner, „Memoriale Saeculorum gradicensis Ecclesiae“, Opava 1751, str. 134; D. Čermák, „Premonstráti v Čechách a na Moravě“, Praha 1877, str. 249.)

List psaný Janovi, biskupu olomouckému, položil Roth ve své sbírce prostě do let 1150—1172. Avšak v letech těch byli v Olomouci dva biskupové toho jména, oba řádu premonstratského, Jan III od roku 1151 († 19. února 1157) a Jan IV Holý 1157—1172. Kdyby byl lépe znám úmrtní den strahovského opata Gezy, jemuž také Oldřich dopsal o záležitosti Rainerově, pak by bylo snáze udati, kterého biskupa Jana míní, takto však zdá se to býti spíše Jan III.

Též Richard, „milený pán a ctihodný otec“, jenž má ve sbírce jeden list (Roth č. 71, Žák č. 19) a jehož osobnost není dále známa, byl asi nějaký opat premonstratský, snad na Moravě (Hradisko?), a není vyloučeno, že i list, psaný jakémusi biskupovi (Roth č. 48, Žák č. 15), byl zaslán na Moravu. Jisto však, že základem známých nám klášterů premonstratských našich nikterak nebyla ukončena řada nových podniků, z nichž arciť opět sešlo pro rozmanité okolnosti a překážky.

Jen jako dodatkem budiž zde vzpomenuto jedné listiny, která pochází, zrovna jako sbírka listův Oldřichových, z někdejšího klášterního archivu arnšteinského a chová se nyní v královském pruském státním archivě v Idšteině (Hessen-Nassavsko) v originale (Archiv der Abtei Arnstein, I. Urkunden Nr. 503). V listině té jedná se o novou volbu opatskou v klášteře arnšteinském roku 1478, jíž předsedati měl opat z kláštera saynského Jan z Berky. Avšak předseda tento přišel k volbě s dvěma bratry nassavskými a četnými zbrojnoši, v čemž spatřovali konventualové arnšteinští omezování svobodné volby a zdráhali se proto voliti (electio prelati per laicos aut metu laicorum facta — nulla atque irrita). Ježto předseda nechtěl určiti nový termin volby „secundum statuta et privilegia ordinis Premonstratensis et monasterii in Arnstein“, protestoval konvent skrze kapitulary Jana Schnabla a Bedřicha z Helfenšteinu listinou svrchu uvedenou a od notáře pověřenou dne 13. července 1478. Protest podán jest Bernardovi, opatu kláštera hradišťského, olomoucké diecese, jakožto zástupci generaln. opata Huberta z Prémonstré. Škoda, že není nic bližšího o tom známo; dne 28. září 1478 nalezá se v Arnšteině již opat Folbert, náhodou jeden z oněch opatů, jejichž volební instrumenty scházejí. Dne 17. února 1478 nalezáme opata Bernarda z Hradiska v listině, jíž byl vydal jako komisař a visitator, splnomocněný od generalního opata Huberta z Prémonstré, v cirkariích uherské, české, polské, vadgassenské, ilfeldské, švábské, bavorské, vestfálské atd., proboštu Janovi a bratřím premonstratského kláštera Ilbenstadtu (Ilbenstadt) v mohučské diecesi. Listinou tou zapovídá Bernard klášteru uvedenému jakéhokoli vojta (tutor) či obhájce mimo arcibiskupa mohučského. Listinu samu otiskl Karel Ludvík Hugo ve svém monumentalním díle „Annales Ordinis Praemonstratensis“ (Nancy 1734) I. d. k. DCLXX.

Z obou listin patrno jest, že moravský opat Bernard, jenž byl dosud téměř neznámým, jest osobností svého času a řádu velice váženou a důležitou. Pozoruhodno však, že ani kronikář Ruebner ani Hugo, jenž jistotně obdržel článek svůj z Hradiska, ničeho o opatu Bernardovi nevěděli. (Cf. Čermák l. c. str. 270. Dr. Becker, Nekrolog von Arnstein a/Lahn; Annalen des Vereines für nassauische Alterthumskunde. Wiesbaden 1881, XVI. 223.)

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

CCCCL.

76. Týž biskup. Bez data, asi 1400. — Tytéž knihy II. str. 145.

Dr. Lechner: Provenienz und Druck richtig.

Str. 93. ř. 1. manské knihy: notumfacimus. Quod, bez etc. po notumfacimus;
ř. 15. manské knihy: non exitur s kličkou, ponévadž se vztahuje na: clientem militarem, o němž ř. 12, třeba správně čísti: *exiturum*, ne: exituri.

Str. 94. ř. 3. manské knihy omylem: ipsasque, místo správného: ipsisque, jak tištěno;
ř. 13. manské knihy omylem: notalibus, místo: notabilibus, jak tištěno;
ř. 15. manské knihy: reliquimus sibi *etc.*

CCCCLI.

77. Týž biskup. Bez data, asi 1400. — Tytéž knihy II str. 135.

Str. 94. ř. 1. manské knihy: strennui;
ř. 3. manské knihy správně: inferius *dicte arce*, ne: de arce, jak omylem tištěno;
ř. 4. „ „ domine . . conthoralis etc.;
ř. 7. „ „ libere et *pacifice* habere et *possidere* ab omnibus etc.

CCCCLII.

78. Týž biskup. Bez data, asi 1400. Tytéž knihy II. str. 146.

Str. 94. ř. 1. manské knihy: Nos Johannes *dei gracia* etc. *subscripti promissi* debitor principalis etc.;
ř. 1. manské knihy: Woytyechius;
ř. 2. „ „ de Melicz.
Str. 95. ř. 5. „ „ nos *pre*nominati.

CCCCLIII.

82. Týž biskup. Mejlice, 6. ledna 1401. — Tytéž knihy II. str. 137.

Str. 96. ř. 2. manské knihy: z naší rukú;
Str. 97. ř. 2. „ „ toho vrchupsaného přijímání;

ř. 6. manské knihy: Také při tom při všem byli sú naši manové Hereš Smetana z Modřic, Vojtěch, Znata a Jaroš z Mélic;
ř. 7. manské knihy: post circumcisionis *etc.*

CCCCLIV.

83. Sazema z Tasova. Tasov, 11. ledna 1401. — Tytéž knihy II. str. 152.

Str. 97. ř. 4. manské knihy: semper*que* virginis;
ř. 6. manské knihy: suorumque *eciam* parentum similiter fratrum, *sororum* nec non etc., zcela zřetelně: soror s obyčejnou při *r* kličkou značící zde: um, „suorum" jest osudný omyl tiskový;
ř. 8. manské knihy: Hersonis de Swabenicz;
ř. 12. „ „ alteram *vero* capellam;
ř. 13. „ „ in honore *beatarum* Margarethe etc.;
ř. 14. „ „ creo *et* realiter fundo;
ř. 15. „ „ pro dothe et eius cappellanis;
ř. 16. „ „ in *villa* Neustich;
ř. 17. „ „ XII marcas *grossorum* morauici etc.;
ř. 19. „ „ annuatim quartam dimidiam marcam etc.;
ř. 22. „ „ *mihi* heredibus et suuessoribus meis, ne: nobis;
ř. 26. „ „ *modis tamen et* condicionibus infrascriptis, ne m o d o, jak čte Dr. Lechner, jest zde známá klička znamenající zde *is*

Str. 98. ř. 3. manské knihy: frequenter, nikoli perfrequenter, *p* jest před tím napsáno ale přetrženo kolmou čárou;
ř. 3. manské knihy: Volo *eciam* et ordino;
ř. 4. „ „ celebre*nt*, ne: celebret, psáno: celebrēt;
ř. 5. „ „ *aut* alias etc., ne: *et* alias, psáno asi: a';
ř. 8. „ „ správně: ad instar *et similitudinem* aliorum etc., ne jak Dr. Lechner čte: et fidelitatem, psáno jest asi tak: s̄ıli^{em};
ř. 9. „ „ aliquis capellanorum *ipsorum* siue altaristarum, psáno: ı^{or} s kličkou znamenající zde: um;
ř. 10. „ „ negligens fuerit et remissus;
ř. 11. „ „ sedentibus erogandum. Volo *eciam* quod, *d* před erogandum přetrženo šikmou čarou;
ř. 12. „ „ idem cappellani siue etc.;
ř. 13. „ „ ministris *eciam,* nad značkou *et* čára obloukovitá;
ř. 14. „ „ *in* singulis horis diurnis etc.;
ř. 15. „ „ snad: superpelliciati, (superpelli^{ti}) se zkratkem jejž tiskem nesnadno napodobiti místo jak tištěno: superpelliciis;
ř. 15. „ „ *ac* aliis licitis mandatis debent *et tenentur* conformari. Volo *eciam* et etc.;
ř. 16. 17. „ „ zcela jasně: presentacio ips*a*rum capellarum etc. ad me *principaliter* deinde ad Tassonem et Smyıonem fratros meos de Tassaw, ne, jak tištěno: presentetur, nebo verbum věty jest na konci: debent . . . pertinere, pak není obyčejno: presentacio . . . presentetur. Však

nelze čísti s Lechnerem ani: pariter, zajedno pro následující: deinde, a pak že psáno asi tak: *pn'r*;
ř. 18. manské knihy: Buskonem de *Mostiez*, *M* bylo původně již opravováno;
ř. 20. „ „ Morientibus *autem*, ne: attamen (at);
ř. 22. „ „ ita *quod* unus etc.;
ř. 23. „ „ pro tempore *existens* ambas capellanias (capl^as^) conferat ydoneis presbiteris;
ř. 25. „ „ Volo *eciam* et ordino;
ř. 29. „ „ distribuendis (náleží k „de duobus sexagenis“);
ř. 30. bych četl: sex grossi, ř. 31. quinque grossi, ř. 33. sex grossi jako 32: unus grossus a: duo grossi, raději všecky v nominativě než všecky v akkusativě pro následující: impendatur;
ř. 34. četl bych s vydavatelem: (cum visitacione sepulcri) talia peragentur frequenter raději než: peragent, jak míní Dr. Lechner;
ř. 36. manské knihy: assignent (assignēt) cuilibet pauperi per unum bonum halensem;
ř. 39. „ „ Volo *eciam* et ordino;
ř. 40. „ „ colligetur, ne: colligeretur, psáno asi: collige^r.

Str. 99. ř. 1. manské knihy: septima *media* marca (me^a, ne minus);
ř. 5. manské knihy: Ceterum *eciam* volo (t), ne s Lechnerem: autem;
ř. 7. „ „ imperpetuum;
ř. 9. „ „ jasně: pro ornamentis altariorum meorum, ne: altaristarum etc.; tak i ř. 15.;
ř. 13. „ „ *eciam*, ne jak Dr. Lechner chce: autem, jako str. táž ř. 5.;
ř. 14. „ „ zřejmě: possint *adire* valeant místo: ac iure jak tištěno;
ř. 18. „ „ iura laycalia; ř. 19. alteri ydoneo; ř. 20. ydoneus;
ř. 21. „ „ imperpetuum;
ř. 23. „ „ humiliter *et deuote*, quatenus; „cuius per sua“ před „de gracia“ nemá smyslu;
ř. 24. „ „ cappelanias meas (capll^as);
ř. 26. „ „ officium *auctorisare* atque etc.;
ř. 30. „ „ plebani *sancti Petri* in Tassaw.

CCCCLV.

84. Biskup Jan. Mejlice, 15 ledna 1401. — Manské knihy II. str. 152.

Str. 99. ř. 1. manské knihy: *in domino* [(do^o) sempiternam].
Str. 100. ř. 2. „ „ in honore (*i* vypadlo při tisku);
ř. 2. manské knihy: parrochiali etc. dyocesis;
ř. 3. „ „ nobilis *domini* Sezeme;
ř. 10. „ „ Seseme;
ř. 15. „ „ po „altaria“: *primum videlicet in honore sanctarum Catherine et Angetis secundum vero in honore Dorothee et Margarethe virginum*, a pak teprve: erigimus;
ř. 16. „ „ zcela zřetelně: *sepius* descripta, nikoli superius.

CCCCLVI.

89. Týž biskup. Mejlice, 12. února 1401. — Tytéž knihy II. str. 131.

Otisk Dra. Lechnera v uv. časopise str. 302. správný až na ř. 9., kde snad čísti dlužno: Wyekowicz omylem ze Wyelowicz, což zastupuje jméno: Byelowicz.

CCCCLVII.

91. Týž biskup. Mejlice, 24. února 1401. — Tytéž knihy II. str. 151.

Str. 104. ř. 6. manské knihy píšou: Luthomislensis;
ř. 9. manské knihy: inmemor;
ř. 13. „ „ viz poznámku při čísle CCCCLVI.

CCCCLVIII.

93. Týž biskup. Datum 28. února 1401. — Tytéž knihy str. 136.

Dr. Lechner: Provenienz und Druck richtig.

Str. 105. ř. 2. manské knihy omylem: Wawlaczowy místo Václavovi . . . měščenínovi . . . Lidmile;
ř. 4. manské knihy: počítajíce;
ř. 6. „ „ rejestra;
ř. 7. „ „ zaplačiti.

CCCCLIX.

94. Týž biskup. Mejlice, 28. února 1401. — Tytéž knihy II. str. 62.

Str. 106. ř. 1. manské knihy: z Paczowa, čísti třeba z Pacova;
ř. 4. Manské knihy: na dvú lánů *ovú*, ježto atd.;
ř. 16. „ „ pól třetí hřivny *grošiev* pražského rázu atd.

CCCCLX.

97. Papež Bonifatius IX. Řím, 7. března 1401. — G. II. a. 3

Str. 107. ř. 1. original: Bonifatius;
ř. 2. original: Pustmyr;
ř. 6. „ alterius licencia minime requisit*a*;
Str. 108. ř. 3. „ commode;
ř. 4. „ duntaxat.

Olověná bulla na červených a žlutých nitích hedbávných zachována. Na plikatuře záznam: G r a t i s d e m a n d a t o d o m i n i n o s t r i p a p e. Pod tím. Ja. d e B o n o n i a. Pod plikaturou: Jo de Bononia týmž písmem. Na rubě značka registratorova ozdobné *R* a v něm IAC.

Záznam na rubě není téměř celý vymazán, jak míní Dr. Lechner, nébrž jest celý přepsán, ale dosti patrný; zněl: B u l l a s u p e r e l i g e n d u m c o n f e s s o r e m B o n i f a c i i p a p e. Přes to psáno písmem asi z konce šestnáctého století: B u l l a s u p e r e l i g e n d o c o n f e s s a r i o m o n a s t e r i i.

Nová díla.

Osvald Külpe: **Úvod do filosofie.** Přeložil Dr. Fr. Lukavský. Nakl. Pelel v Praze 1900. Str. 155. Cena 2 K 40 h.

Spis je proto pozoruhodným, poněvadž autor, professor filosofie na würcburské universitě, nezaujímá nepřátelské stanovisko k metafysice, jak bývá zvykem skoro u všech jeho nynějších kollegů. Předně podává různé definice filosofie, jak byly jednotlivými filosofy během času formulovány a po jejím rozdělení přechází k metafysice, jíž chceme věnovati větší pozornost. Úkolem jejím jest zbudovati „světový názor, jenž vyplývá na základě vědeckých bádání, jsa jejich sjednocením a zakončením, a jenž má obsahovati zároveň životní názor, dle něhož lze plniti praktické, mravní úkoly; rozum a cit musí zde býti stejně ukojeny“. (Str. 12.) „Odtud je patrno, že metafysice je vytknut tímto způsobem nejvyšší cíl; tíhnouc k němu jeví se býti ‚královnou věd‘.“ Jest však možnou jako věda? [Volkelt (Možnost metafysiky) a professor lipské university, Wundt, uznávají otevřeně její možnost, ale o její vědeckosti nemůže býti dle nich ani řeči.] Kant odpovídá na tuto otázku negativně, ale nesmíme přehlížeti, jakou metafysiku tím mínil: představoval si ji totiž od zkušenosti úplně oddělenu, mimo empirický základ, naprosto transcendentní. Není tedy divu, že ji zavrhoval, neboť pouhými prázdnými pojmy beze vší zkušenosti nedopracujeme se nijak něčeho makavého. Kant nebojoval pro odstranění vší metafysiky, nýbrž byl pro její reformu; neboť i u něho nacházíme metafysiku mravů, přírody, pojednání o náboženství v mezích pouhého rozumu. Ano autor „kritiky čistého rozumu“ dí, že metafysika je nevyhladitelnou potřebou a že se jí přirozenost lidská nikdá nezbude. Paulsen dí ve studii o Kantovi, že považoval za svou úlohu metafysiku budovati a ne ničiti (str. 239). To také viděti na idealistech pokantovských, již navázali na Kanta a pouhou pojmovou konstrukcí se snažili veškeru jestotu obetkati. (Fichte, Schelling, Hegel) Základní chybou bylo ovšem u Kanta, že ji měl za resultat čistého rozumu beze všeho spojení s positivními vědami a že je úplně apriorní. „Idea induktivní metafysiky, vyrůstající z ostatních věd a je doplňující, ani nepřišla mu na mysl jako možnost, ani v kritice jeho se o ní nikde zmínka nemohla státi. Dle našeho názoru může však jíti jen o takovou metafysiku, pro budování vědecky odůvodněného světového názoru, a nebylo by obzvláštně nesnadno ukázati, že i starší metafysika přes zdánlivou apriornost své methody vždy bezděky přihlížela k vědění své doby“ (str. 1.). Zde viděti, že mnohdy se neprávem vytýká předkantovské době přílišný racionalismus. Naznačený postup není nevědeckým, nevede jenom k pojmovému básnění, neboť přidržuje se jako každá jiná věda co nejpřísněji method logikou doporučených. „Nechce vrhati do světa neodůvodněná tvrzení, rovněž ne všelijaké oslňující nápady ve vzletné aforistické formě“ (str. 15.), podává své názory pečlivě uvážené pevně sepjatým logickým řetězem. Se vším důrazem zastává se zde autor metafysiky, hájí proti positivismu, na-

pomíná však, by zůstala vždy v nejužším spojen. s empirickými vědami, poukazuje na odstrašující příklad idealistické trojice pokantovské. „Nechce-li metafysika doplňovati vědy odborné, nýbrž je nahrazovati, chce-li si vymýšleti, co tyto vyzpytují, pak musí strpěti, je-li odstrčena stranou jako nevěda.“ (str. 16.)

Pojednávaje různé směry metafysické odsuzuje příkře materialismus. Na straně 73. čteme: „Může-li se některá metafysika zváti dogmatickou, tedy jest to rozhodně tato, neboť důvody, které uvádí, jsou neobyčejně chuďounké.“ A věru jak ohromný jest skok mezi čistě hmotným pochodem, fysiologickým zjevem a světem psychickým, vědomím. [Mimochodem poukazuji na bezohlednou kritiku materialismu v Müllerově „System der Philosophie“ (str. 99.)] Ani nejjednodušší počitky nedají se vysvětliti pouhým mechanismem. Du Bois Reymond proto počítá i toto mezi světové hádanky.

Divím se autorovi po tak skvělém obhájení metafysiky, že důkazy jsoucnosti Boží mu nedostačují, ačkoli tvrdí, že směr theologický je nejpřiměřenějším našim potřebám. (Str. 107.) — V směrech psychologických dokazuje, že důvody aktualní theorie (duše jest pouhá činnost bez immaterielní podstaty) Humeovy, Kantovy, v novější době pak Wundtovy a Paulsenovy proti substanci duše postrádají přesvědčivé síly, že se tedy musí uznati možnost theorie substancialní.

Na konci shrnuje autor své názory o úkolu filosofie. Jsou vlastně dva. Prvním jest, zbudovati vědecký názor světový, jenž jest zakončením a spojením věd positivních v jeden souladný celek, jenž by zároveň vyhovoval praktické potřebě, míti řádně odůvodněný životní názor. Druhým jest, zkoumati předpoklady každé vědy.

Můžeme býti p. překladateli vděčni, že obohatil cenným spiskem naši skrovnou literaturu vědeckou.

Jinak se však má s jiným překladem. Míním

Světový názor moderního člověka od *Vettra.* Přeložil Dr. Fürst. Nakl. Pelcl v Praze. Cena 1 K.

Hned na začátku zaráží skoro přepjatý optimismus, jímž se autor dívá na minulé století. Cituje dokonce verše ze Schillera: „Wie schön o Mensch . . .“ Zcela opačně mluvily jiné autority jako štrassburský professor universitní Ziegler v objemném díle „Geistige und sociale Strömungen im 19. Jahrhundert“, str. 524. „Vře a bouří se to všady a trhá nás ve své víry. Světem plným protiv jest toto fin de siecle, v němž všecko chaoticky se míchá. Karneval a škaredá středa, silně se vzmáhající renaissance s pessimistickou, ochabující dekadencí.“ Podobně soudí též učenec Chamberlain (Základy století, str. 11[2]) vyčítaje naší době, že nemá nic uceleného, vyrovnaného, definitivního; dle něho jsme uprostřed vývoje a hodně daleko od cíle.

Náš autor chce podati světový názor moderního člověka, mohl ještě dodati „polovzdělaného“, neboť materialisticko-darwinistický názor jest za našich časů z vědeckých kruhů vyobcován; jenom medicinské fakulty jsou dosud většinou jeho baštami. Socialisté udělali ho svým

kredem. Zamlouvá se na první pohled, poněvadž nejsnadnějšími prostředky pokouší se o rozluštění světových hádanek. Ve jménu pravé vědy vyřkli nad ním učenci na slovo vzati své anathema, jako Du Bois Reymond neb Virchow nad darwinismem, Paulsen Eucken, nad materialismem, v novější době pak professor botaniky na universitě kielské Dr. Reinke pozoruhodným dílem: „Die Welt als That" a berlínský professor universitní Thiele (Philosophie des Selbstbewusstseins). Oba dva nejsou daleko od theismu; Reinke píše: „Spontanní plození jest naprosto neudržitelným. Mechanické a chemické síly nedostačí nikterak, aby stvořily živou bytost. Tím hroutí se materialistický názor světový jak dům z karet." (Str. 315.) V posledním pojednání: „Přírodověda a pojem Boha" píše Reinke na str. 457. „Znalost přírody vede nevyhnutelně k idei Boží, a právě podle zákonů kausality mám dle mého mínění o jsoucnosti Boží takovou jistotu jako jsoucnosti přírody." Vetter zavrhuje metafysiku a priori, ale při luštění světových záhad počíná si mnohdy jako pravý Hegelovec.

H. Schell: Christus. Mainz 1903. Kirchheim. Str. 154. Cena 4 K 80 h.

Spis není určen pro obyčejný lid, nýbrž pro intelligenci dobře obeznámenou s předsudky o křesťanství a různými názory o Kristovi, jež nacházíme u nynějšího světa moderního; to všechno předpokládá autor u čtenáře, chce-li mu rozuměti. Celým dílem prozařuje přísná vědeckost Schellovi vůbec vlastní. Staví se na stanovisko člověka hledajícího pravdu; chce býti kritikem, jenž nepředpojatě bádá v pramenech novozákonních; snaží se všemožně oprávněnost víry dokázati z exaktního bádání v dějinách. Jest počínání takové správným? Rozhodně. Jedině takovým způsobem jest možnou debata s lidmi stojícími mimo křesťanství, jenom tak lze na ně působiti. Tohoto směru jest se přidržeti naší apologii, sic pracuje na prázdno, pouze tím dá se provésti účinná demonstratio christiana. Podá se nám však takovým způsobem celý Kristus? Nikoli. Oprávněnost víry v Syna Božího dá se vědecky ospravedlniti; dostaneme se k nevysvětlitelnému faktu, v něž vnese světlo vyznání v Cesarei Philippi, víra v Krista; zasáhnutím nadpřirozených sil dá se jedině rozvázati gordický uzel v dějinách, jímž je Kristus všem, kdož ho nechtějí uznati božským Zakladatelem nadpřirozeného náboženství. Toto chce autor vědecky dokázati, podávaje věrný obraz Kristův, jeho snah a působení dle jednotlivých evangelií. V prvním pojednání rozepisuje se o dějinném významu Kristově. Od Jeho dob změnilo se lidstvo k nepoznání. Přirozenost lidská zůstala ovšem táž; přišly vánoce, obrození, vzkříšení k vyššímu pojímání životnímu. Dosud nevyhasly žáry svatodušní. Stupňovaný zápas plápolajících netušených ideálů u všech národů, k nimž proniklo světlo Kristovo, jest důkazem, že svět není týmž, jakým býval dříve, kdy příroda mívala nadvládu u člověka, co do snažení a myšlení, kdy hrubé neb zjemněné uctívání přírody všude nacházíme. Šíleně řinčelo se okovy přírodního otrokáře; marně pokoušela se budhistická askese, bramanská hloubka ducha, řecké mudrctví a římská panovačnost zbýti se jich,

vymaniti se jim z poddanství. Teprve křesťanství podařilo se podrobiti si krutovládce; jím přišlo na chabý odumírající svět nové zdravé pokolení s novými idealy všech odstinů, směřujícími ke Kristu, idealy, jež přeměnily tvářnost světa, idealy, o nichž neměl starověk ani tušení. Účinky Kristovy v dějinách nedají se nijak zamluviti, jsou příliš patrny, ačkoli moderní svět nerád o tom mluví. Ale přes všechnu lhostejnost debatuje se živě v našich dobách o Kristovi; uznává se mezi vážnějšími učenci nedostatečnost, suchost, bezvýznamnost idealů, jež zůstávají zde na zemi, a nedovedou naplniti vyprahlé nitro lidské, stvořené pro vznešenější dobro, vracejí se proto ku křesťanství, k jeho Původci. Čím asi byl? co chtěl? Jaký byl Jeho charakter? Jakým je Jeho dílo? Jest jenom směsí různých nahodilostí? V kterém světle jeví se nám pravý Kristus? Tak jak nám Jej podává křesťanská dogmatika či kritický racionalismus popírající apriori všechno nadpřirozené v evoluci lidstva? Kdo jest pravým původcem křesťanství, Pavel či Kristus? Který z nich jest nynějšímu modernímu světu, jenž jako Ahasver štván hledá pravdu, bližším? Apoštol národů v boji se vším nízkým v stálém napjetí, raduje se v neštěstí, či Ježíš se svým obdivuhodným klidem a úžasnou trpělivostí? Pravda, Pavel toť požár ducha hledajícího Boha, snažícího se po stálém připodobnění se Jemu; ale čím jest Pavel bez Krista? „Ne já žiju, ale Kristus žije ve mně.“ Pavlem stal se Zakladatel křesťanství přístupným všem; jím otevřelo se království Boží všem pravým idealům všech národů. V každém evangeliu máme vyznačenu nějakou velikou ideu říše Kristovy. U sv. Matouše nalezáme ideu činné síly duševní (geistige Tatktkraft) jevící se v sebezapření a sebeurčení (k pravdě a dobru): spravedlivost ve skutcích. Evangelium Markovo jest náboženstvím nitra, na něž se klade veliká váha proti tehdejšímu židovskému formalismu, jenž přenesl podstatu na zevnější úkony. Duch smilování a lásky vládne u sv. Lukáše. Sv. Jan hlásá zvěst pravého života v království Božím, jehož organem jest nitro lidské, jež se má naplniti světlem pravdy a žíti jen pravým dokonalým idealům, neboť tím stavíme v sobě chrám Ducha sv. — Každý evangelista snaží se psáti o Kristu se stanoviska své doby, což jeví se zvláště u posledního; v tom hledati nutno rozdíl mezi nimi. Dle Harnacka jest prý učením katolicismu, že následovati Krista jest pouze mnichům možno. Nebyli snad svatí ze všech stavů? Nebyla jim dána možnost uskutečniti v sobě ideal božského Mistra přes veliké rozdíly stavovské, uskutečniti v sobě království Boží? Všem byl svět pouhým mostem, po němž nám kráčeti k cíli, jehož na mostě nenajdeme; proto nestavíme na něm; těžiště našeho myšlení a jednání musí býti mimo tento sobecký svět. Podle různých individualit bylo následování Kristovo buď více buď méně intensivním, ale následováním Jeho bylo vždy; ať u světoznámého učence, jenž pravdu hledá a naleznuv ji za ni se nestydí, neb u milosrdné sestry méně vzdělané, jež nemocné ošetřuje. — Jak staví se křesťanství k úlohám kulturním? Moderní svět se Straussem tvrdí, že u křesťanství není smyslu pro pěstování práce, pokroku ve vědění, zápasu o pravdu, ocenění přírodních sil. Evangelium hlásá odevzdanost,

trpělivost. pokorné zříkání se a tiché doufání v budoucnost. Jest prý v něm dekadence, kdežto svět potřebuje renaissance. Naproti tomu dí náš autor, že nejenom v Genesi I 26—28 jest magna charta veškerého snažení kulturního, ale ještě více v uskutečnění království Božího na zemi. Bažíce ve všech odvětvích vědy po jasné pravdě, snažíme se připodobniti samé Moudrosti Boží a tak se práce jaksi posvěcuje a dává se jí vyšší cíl, jakého moderní svět postrádá. „Boha si učiniti obsahem životním znamená míti pravdu a dokonalost za duševní obsah, toužiti po nich a tak se Nejvyššímu připodobňovati.“ (Str. 120.) — Co se týče církve, domnívají se mnozí, již horují pro volné křesťanství, že jest antagonismus mezi řečí a jednáním Kristovým; svým příkrým vystupováním proti tehdejší hierarchii prý ji zavrhl. Časopis „Katholik“ píše: „Co Schell podává . . . jest výtečným a patří k nejlepšímu, co se proti necírkevním názorům tohoto způsobu z naší strany uvádí“ (str. 556.) Církev jest nutnou formou „království Božího“; nutnou jest autorita La mediocrité fonda l'autorité. Tím nepopírá však autor, jak mylně píše „Schweizerische Kirchenzeitung“, že autorita pro učence jest nutnou. Ostatně vidí i tento list v „Kristovi“ mnoho pokladu. Vzdělavací knihovna katolická zjednala by si velikou zásluhu, kdyby vydala český překlad, ale s poznámkami.

Kossuth: Was ist die Wahrheit? Eisleben 1902. Selbstverlag. Cena 1 M 50 pf.

Pojem pravdy není dle tohoto spisovatele dosti vysvětlen. Všeobecně se má za to, že pravdou se rozumí podoba věci s názorem vnímajícího ducha (similitudo rei cum mente percipiente). Jak se máme však o tom přesvědčiti? Nezbývá nic jiného, než přihlížeti k tomu, zda slova a všechny dedukce sobě a jiným uznaným pravdám neodporují. Záleží tedy pojem pravdy v tom, že si neodporuje (Widerspruchslosigkeit). Proti tomu se dá namítati, že to, co si odporuje, nemůže býti nijak pravdivým, ale ne opačně; co si neodporuje, nemusí ještě býti svatou pravdou; sic se dostaneme do ontologismu. Jen tenkráte máme pravdu, jestli názor náš s věcí se skutečně shoduje. (Sachgemässe Erkenntnis.) Ze svého nového pojmu pravdy míní autor pokračovati až k existenci osobního Boha. „Je-li pravda předpokladem všeho vědeckého snažení, pak je nějaká pravda tak jistojistou, jako že máme oprávněné vědecké snažení. Pravda a omyl jsou však jenom v myšlení a toto lze si pouze v sobě představiti. Jsme tedy nuceni, představiti si osobní myšlení, jež jest pravda sama a zároveň předpokladem vědeckého úsilí.“ S obvyklými důkazy jsoucnosti Boží není autor spokojen; nedostačují mu, „poněvadž se konkluduje na existenci Boží z pojmů lidského vědění, kdežto prý bytí toto jako takové není konklusí, nýbrž předpokladem všeho vědění.“ Patrně si tu zaměňuje autor řád ontologický s logickým. Ve skutečnosti jest Bůh nezbytnou podmínkou všeho, ale mnoho věcí poznáváme přece dříve než Boha. Dle všeho zdání upadá spisovatel do ontologismu, jak tomu nasvědčují jeho slova: „Jak mohlo by se bytí pravdy lépe dokázati, nežli z podstaty pravdy samé.“

Dr Drews: Eduard von Hartmanns philosophisches System. Heidelberg 1902.

Spisů Hartmannových je již hodně veliká řada a pořád ještě vycházejí nové jako na příklad: „Světový názor moderní fysiky“, jenž nedávno vyšel. Není možno všechny důkladně prostudovati a na jejich základě si utvořiti celkový úsudek o světovém a životním názoru autorově i co do jednotlivých podrobností. Za tím účelem shrnul Drews, nadšený ctitel Hartmannův, všechny nejdůležitější části systemu svého učitele, aby tak učinil jeho ideje přístupnými i širším kruhům. Spisovatel si stěžuje, že universitní professoři filosofie Hartmanna většinou prostě ignorují, ačkoli co do síly spekulativního myšlení Hartmann mnohé o hlavu převyšuje; mnozí přepjatí empiristé našich dob, lpíce slepě na hrudě smyslového světa s jeho žabí perspektivou, mohli by se od něho mnohému přiučiti. Všude se dává přednost exaktním vědám; toť známkou minulého století proti jeho začátku, kdy vládl neobmezeně idealismus. Nynější positivní věda jest roztříštěna na mnohá odvětví; schází pouze úrodná idea ducha silně spekulativního, jenž by celý obor moderního poznání obsáhl, si všechny resultaty jednotlivých věd podrobil a vše v jednotný souladný celek spojil; tím jedině mohli bychom se dopracovati jednotného názoru o světě „bez toho nemůže býti filosofie, čím by vlastně dle své ideje býti měla... královnou věd.“ Drews vidí takového systematického ducha v Hartmannovi; respektuje prý bez všelijakých předpokladů všechny směry moderního světa, a vynáší ho skoro až do nebe; Hartmann jest mu Bismarckem myšlení. Svými spisy prý dokázal, že i nyní lze obsáhnouti všechny vymoženosti positivních věd a sloučiti je v celkový vědecký názor o světě. Hartmannův pessimismus však jest zbudován na úplně nesprávných základech a nezíská si nikdy všeobecné přízně.

Dr. August Müller: Ist die katholische Moraltheologie reformbedürftig? Fulda 1902. Str. 73. Cena 90 h.

Pojednání toto bylo napřed uveřejněno v časopise „Katholik“. Autor obhajuje nynější moralku proti různým výtkám, jež jí poslední dobou činěny některými učenci katolickými, jako biskupem rottenburským Kepplerem, nejmenovaným professorem universitním, jenž uveřejnil své náhledy o reformě katolické moralky ve vědecké příloze listu katolického středu v „Germanii“ a proti jiným nájezdům z „Kölnische Volkszeitung“. Lze prý pozorovati již delší dobu u této větve vědy bohoslovné jakousi stagnaci; nekráčela prý s duchem času; od minulého století nepozorovati žádného pokroku u ní; nevšímala si mnohých palčivých otázek moderního světa; zanedbávala se racionelní ethika a zbytečně se přeháněla kasuistika. Proti tomu snaží se autor dokázati, že novější moralisté dle možnosti všímali si přirozené mravnosti, přihlíželi k filosofickým předpokladům, pokud ovšem to bylo možno v příručkách pro budoucí zpovědníky; více si této stránky všímáno v odborných dílech jako u Cathreina, Gutberleta, Didia, biskupa Schneidra a j. Že všechny mravní otázky moderního světa nejsou rozluštěny v moralkách, uznává

autor, ale částečně se to pak doplňuje v přednáškách a v odborných časopisech. Zastává se kasuistiky jako nutného doplňku theorie; varuje ovšem také před krajnostmi, jež vedou k ztrnulosti a formalismu a uznává potřebu poučného díla z moralky pro učené laiky, které by tutéž službu prokazovalo jako Hettingrovo dílo v apologii.

Dr. Wilhelm Jerusalem: Lehrbuch der Psychologie. Wien-Leipzig 1902. Braumüller. Str. 213. Cena 4 K 80 h.

Jest to duševěda zbudována na základě empirickém a jak bývá zvykem skoro u všech podobných spisů psychologie bez duše. Že autor jest nepřítelem psychické theorie substancialní viděti též z jiného díla jeho, totiž z Úvodu do filosofie, kde praví, že eliminace pojmu duševní podstaty z duševědy a to eliminace absolutní jest rozhodně nutnou; toť prý oprávněný požadavek moderní filosofie. Nenahliží se však, že tím dostane se mimě do slepé uličky, z níž není východu; takový psycholog stojí před alternativou — buď pozná podstatu nehmotného principu nebo propadá agnosticismu. Příklad máme na spisech Dra. R. Wahle, o němž byla minule zmínka. Ve stati o náboženských citech uznává autor jejich všeobecnost u všech národů, a zároveň také jejich závislost na představách; toto poslední moderní filosofové většinou popírají, považujíce náboženství za věc citu, nemající nic společného s představami rozumovými. Náboženství pochází prý z animismu. K jeho vývoji přispívaly prý různé představy jevící se ve snách. — Co se týče mravních citů, na něž působí city náboženské, jest dle mínění autorova dobrým, co prospívá celku a dochází všeobecného uznání, opačné špatným — hlásá se tedy socialní eudaimonismus čili utilitarismus. Výnosem ministerstva kultu byl spis approbován pro střední školy!

Dr. C. Güttler: Giebt es eine „katholische“ Wissenschaft? Druhé vydání. München 1902.

Autor je znám z „Kirchenlexikonu“ článkem o hexaemeronu a j. prací. V přítomném spise probírá velice časovou otázku nadpisem udanou. Známý učenec v. Hertling častěji dovozuje, že vědy pouze dějepisné a filosofické připouštějí konfessní stanovisko, ne však vědy přírodní. Autor ukazuje, že v zápasu přírodovědy a bible na celé čáře zvítězila přírodověda, kteráž i přemohla autoritu kongregací (system heliocentrický proti biblickému geocentrickému). Po hexaemeronu probírá potopu, darwinismus a obrací se zvláště k filosofii. Když byl dokázal, že nikde tu není zvláštní nějaké katolické vědy, nýbrž že všude zvítězila věda vůbec, táže se po příčině toho a nalezá ji v ultramontanismu. V druhé části spisu táže se: není-li nějaké katolické vědy, jak se má věrný katolík chovati k vědě vůbec? Odpovídá, že je to osobní záležitostí každého vědce, tedy věcí subjektivní, objektivních, vědeckých norem tu nemůže býti. Spisek má jisté mnoho jednostranného, ale má i mnoho nábadného a vybízí k vážným úvahám. Zasluhoval by principielního delšího pojednání. Zde jen na něj upozorňuji. Ukázkou uvádím z něho, co praví na výmluvu Hertlingovu, že církev nemajíc

jmění nemůže vědecky pracovati: „V Rakousko-Uhersku je celá řada po knížecku dotovaných církevních praebend, i v Belgii je církev penězi a statky hojně požehnána, nemožno však tvrdit, že by v těchto zemích vědecký život katolíků byl rozvinut v náležitém poměru k těmto prostředkům.“ Jiná ukázka: „Nebyla to malá zásluha spisku Schellova, propadlého indexu ‚Katholizismus als Princip des Fortschrittes‘, že pisatel odvážil se veřejně vystoupiti proti nebezpečně vzrostlému absolutismu v theologickém oboru. Bolno, že žádná ze 7 katolických fakult v Německu neodhodlala se ku kroku korporativní sympathie.“

Dr. Adolf Deissmann: Ein Original-Dokument aus der Diokletianischen Christenverfolgung. Tübingen 1902.

Roku 1897 vydán byl anglickými učenci Grenfellem a Huntem original papyrusu, nalezený před tím před několika lety v oase El-Khargeh na libycké poušti. Tento papyrus zkoumán pak r. 1901. znovu Deissmannem a při tom vyšlo na jevo, že je to velice stará původní památka křesťanského původu. Original je věrně fotografován a přidán ke spisku. Je 21·69 *cm* vysoký a 8·255 *cm* široký. Čítá 20 krátkých řádek a obsahem jeho je psaní jednoho presbytera k druhému o šťastném příchodu křesťanky Politiky, vypovězené do pouště od vlády; křesťanku provázelo bratrstvo pohřební, částečně křesťanské. Podle palaeografických známek pochází tento original z doby mezi 240—310 po Kristu, nejspíše však z doby Diokletianovy, tak že je to vedle fragmentu psaní z Říma do Faijûmu nejstarší nás došlý original psaní zhotoveného rukou křesťanskou. Odtud jeho zajímavost, nehledě k vědeckým výtěžkům na základě jeho dosaženým. Spisek potěší každého zajímajícího se o dějiny křesťanství.

Dr. Paul Drews: Zur Entstehungsgeschichte des Kanons in der römischen Messe. Tübingen 1902.

Začátek nové sbírky učených pojednání pod názvem: Studien zur Geschichte des Gottesdienstes und des gottesdienstlichen Lebens. O účelu sbírky praví se v předmluvě: „Ve volných svazcích míním uveřejňovati jednotlivé ‚studie k dějinám bohoslužby a bohoslužebného života‘, a to hlavně k dějinám starocírkevní bohoslužby. Volím pro své příspěvky formu samostatných sešitů, poněvadž doufám tímto způsobem kritiku vyvolati a tím i poněkud pomoci ku vzpružení součinnosti na tomto poli. Zdá se mi totiž, že mezi námi obor bohoslužebných dějin, nehledě k době reformační, leží příliš ladem. Kéž by mé skromné příspěvky věci poněkud posloužily.“ Doufám, že se tak stane, neboť autor je síla osvědčená v praktické theologii. Jeho návodem povstává právě celá věda: náboženská lidověda, jíž pořídil program a prakticky jej provedl ve svém díle: Evangelische Kirchenkunde. I Teil. Das kirchliche Leben der evangelisch-lutherischen Landes-Kirche des Königreichs Sachsen 1902. V díle v nadpise jmenovaném počíná vzpomenutý nový podnik úvahou o vzniku a proměnách kanonu ve mši svaté římského ritu. Domnívá se, že našel parallelu k němu v liturgii syrského

typu, dle něhož pak stopuje přeměny kanonu římského. Vznik odchylek tohoto kanonu od typu syrského klade do doby papeže Gelasia 492—496. Pohnutku k změnám dostal papež dle Drewsa z Alexandrie, kteráž působila i na ritus Milanský sv. Ambrože. Vedle změny Gelasiovy byly i změny od jiných papežů podniknuté. Na zdůvodnění tohoto svého náhledu o častém měnění liturgických věcí praví, že prvotní církev v té příčině počínala si velice svobodně, biskupové proti liturgii byli volni. — Výsledky práce všecky jistě neobstojí, ale mnoho je tu, co přinese užitek vědě. Zde ovšem podrobněji věcí nemohu se zabývati, jen na ni upozorňuji.

Dr. P. A. Kirsch: Die historischen Brevierlektionen. Würzburg 1902.

Spisek je polemikou proti článku Dra. Brudera v časopisu „Pastor bonus" v říjnovém čísle 1900, v němž se upírá oprávněnost hlasů toužících po opravách v historických čteních breviře. Autor spisku dokazuje přesvědčivě, jak posud v breviři je dosti věcí úplně legendarních, mnohdy i na falšovaných ve středověku listinách a sbírkách založených, a specialně uvádí, že leccos v breviři posud je, co již Bellarmin uznal za falešné. Benedikt Morin dovodil, že asi 50 homilií v našem breviři je apokryfních. Na základě všeho toho přimlouvá se za brzké napravení tohoto stavu. Není nikoho soudného, kdož by nechoval podobného přání. Nemohu tu však nepoznamenati, že ještě větší, nalehavější potřebou je nový překlad a rozmnožení biblických části breviře. V těchto listech již častěji to bylo dovoděno.

Nejnovější směry v kritice Starého Zákona. *C. A. Briggs:* The higher criticism of the Hexateuch. New-York 1897. — *G. A. Smith:* Modern criticism and the preaching of the Old Testament. London 1901. — *Eduard König:* Neueste Prinzipien der alttestamentlichen Kritik geprüft. Berlin 1902.

Málo jest ve vědeckém světě studia starozákonního mužů, již by se vědomostmi, logickým myšlením a jadrným slohem mohli porovnati s prof. Königem. Jeho díla[1]) a přečetné články roztroušené po různých časopisech — zvláště „Expository Times" — patří k nejlepším, jaké dnešní literatura má. Zajímavo jest, že tento duševní velikán na panující zásady školy Reuss-Wellhausenovy a nejmodernější Gunkel-Wincklerovy nepřisahá, nýbrž je vždy a všude slušně a věcně potírá. Tak činí v uvedeném spise, jejž vřele doporučuji všem, kdo chtějí míti jakýsi přehled dnešních proudů v kritice textu Starého Zákona.

---

[1]) Der Offenbarungsbegriff des Alten Testamentes, Leipzig 1882; Falsche Extreme in der neueren Kritik des Alten Testamentes, Leipzig 18[illegible]; Stilistik, Rhetorik, Poetik in Bezug auf die biblische Literatur, Leipzig 1900; Einleitung in das Alte Testament mit Einschluss der Apokryphen u. der Pseudepigraphen des Alten Testamentes, Bonn 1893; Historisch-kritisches Lehrgebäude der hebräischen Sprache, Leipzig 1881, 1895, 1897; Das Berufsbewusstsein des alttestamentlichen Propheten, Barmen 1900; Hebräisch und Semitisch. Prolegomena und Grundlinien einer Geschichte der semitischen Sprachen, Berlin 1901; Fünf neue arabische Landschaftsnamen im A. T. beleuchtet, Berlin 1902; Babyloniens Kultur und die Weltgeschichte, Berlin 1903.

Základem rozumné exegese jest původní authentický text, neboť i Písmo sv., zvláště Starého Zákona, „sua habuit fata", jak nesčetné varianty jak ve vydání masoretickém tak v pentateuchu samaritanském a nejstarších překladech dosvědčují. Z Písma sv. Nového Zákona je zřejmo, že má exegeta právo pátrati, jak to které místo znělo v originale, ba že má povinnost práva toho náležitě užívati. Totéž možno dovoditi výroky sv. Otců — sv. Jeronyma, sv. Augustina — a přečetnými výroky Lva XIII. zvláště ze dne 30. října 1902. „Artis criticae disciplinam, quippe percipiendae penitus hagiographorum sententiae perutilem, nobis vehementer probantibus nostri excolant." Živě schvalujeme, aby si naši osvojili znalost kritiky, tak užitečné k úplnému pochopení smyslu sv. spisovatelů.

Biblická kritika starozákonní zahrnuje kritiku textu, literarní a věcnou — a zabývá se jí náležitě, kdo správně pozoruje předmět posudku — a používá jen platných zásad.

Prvou zásadou jest: mluvnická správnost, neboť které slovo nebo místo odporuje zákonům mluvnice hebrejské neb aramejské, sotva jest původním.

II. Literarní starobylost, neboť čtení v knihách původem starších má přednost před citáty v knihách mladších (dokud opak nedokázán). Toto platí zvláště o záměně jmen Jahve a Elohim, o zjemňování původních prostých výrazův, o zmírňování zpráv pohoršlivých.

III. Prvenství názorů náboženských, neboť slova a místa původním významem úplně správná stávají se později nedovolenými (Ba'al původně = Pán, později = Bál).

IV. Slova a místa těžce pochopitelná mají (často) přednost před jasnými, což zvláště možno dokázati z targumův a překladů.

Tyto zásady jsou ode dávna všeobecně uznány, čehož nelze říci o následujících zásadách.

V. Slohová správnost a samostatnost, ježto dle názorů moderních škol každý starozákonní spisovatel musí psáti jen svým slohem, jaký mu určí subjektivní domněnka kritikova. Avšak sloh nějakého spisovatele jest veličinou těžko určitelnou, poněvadž nelze jasně vymeziti součástky slohu spisovatelského, a žádný spisovatel nemá sloh úplně ustálený — proto se nelze při kritice textu na tuto „zásadu" odvolávati.

VI. Metrické vlastnosti, neboť prý je třeba při básnických místech Starého Zákona dbáti metriky a strofiky.[1])

Tato zásada jest nejnovějšího původu. Dříve se dbalo pouze abecedních akrostichů při básních, jichž každý verš začíná novou souhláskou hebrejské abecedy. Toto se uznává úplně oprávněným, ale König popírá naprosto, že by se nalezala ve Starém Zákoně ještě jiná

[1]) *J. W. Rothstein*, Zur Kritik des Deboraliedes und die ursprüngliche Form desselben. ZDMG. Bd. 56, str. 175, s jehož názorem souhlasí též *E. Peiser*, Der Prophet Habakuk. Berlin 1903, str. 2 n.

akrosticha,[1]) jak je hledá a nalezá tak mnohý subjektivní kritik moderní. Popírám, že by se v básních Starého Zákona nalézal rým nebo quantitativní rythmus způsobu řeckého (oboje proti Grimmeovi.[2]) Pojednávaje o rythmu přízvukovém, ukazuje na absurdnost domněnky Bickellovy, že se klade metrický přízvuk vždy přes jednu slabiku, jenž aby jej uskutečnil, pouze v Žaltáři asi 2600 slabik vyloučil nebo přidal a 3811 samohlásek zaměnil.[3]) Jiní myslí, že záleží pouze na počtu slabik přízvučných, kdežto bezpřízvučné jsou bez významu. Tato domněnka jest pravděpodobna, ale není rozhodnuto, zda se přízvučné slabiky počítaly a zda se týž počet ve všech verších a slokách zachovával. Někteří to naprosto tvrdí[4]) a podle toho si místa básnická „upravují", jiní[5]) s velikou reservou připouštějí, myslíce, že spočívá rythmus starohebrejský pouze v podstatné symmetrii parallelních řádků či veršů, že jest povahy volné psychologické, nikoli vázané fysiologické. Cornill i Kautzsch[6]) souhlasí též, pouze kde jest podstatná symmetrie hrubě porušena, možno užiti operace kritické.

König uznává snahu básníků Starého Zákona po jakýchsi strofách, ale varuje, abychom s nimi nespojovali naše představy o slokách a podle nich básně Starého Zákona nepřetvořovali a nedoplňovali.[7]) Odsuzuje tudíž zásadu VI.[8])

VII. Zásady porovnávací (nikoli srovnávací), a sice:

1. Nikdy nevznikají noví národové rychlým rozmnožením jediného kmene, nové kmeny nevznikají rozmnožováním se jediné rodiny.[9]) Dle toho nejsou Isaak, Jakob a (nejmladší) Abraham jednotlivci, nýbrž kmeny, podobně jako nebyl Josef, Ruben atd. nikdy osobou historickou, nýbrž hned čeledí nebo kmenem. Ale nikde nenajdeme **důkazu** oné věty, kterou vyvracejí místa Starého Zákona, z nichž je zřejmo, že se jedná v Genesi o jednotlivce a osoby historické.

Jinde se praví:[10]) „Jméno národa, kmene a čeledi stává se beze změny jménem praotce a muže"; ale není přirozenějším a tudíž jedině správným právě opak? Zajímavým jest názor

---

[1]) *Ed. König,* Ist Psalm 110 akrostichisch? »Ev. Kirchenzeitung« 74, str. 510 n.

[2]) *H. Grimme,* Durchgereimte Gedichte im Alten Testamente: Bibl. Studien 6, str. 41 n.; Mètres et strophes dans les fragments du manuscrit par chemin du Siracide: Rev. bibl. 9, str. 400; Psalmenprobleme. Freiburg 190?.

[3]) *B. Duhm,* Das Buch Hiob. Freiburg i. B. 1897, str. 17.

[4]) *B. Duhm,* Die Psalmen. Freiburg i. B., str. XXX. — *K. Marti,* Das Buch Jesaja. Tübingen 1900, str. XXIV.

[5]) *K. Budde,* Hiob. Tübingen 1901, str. XLVII.

[6]) *C. H. Cornill,* Die metrischen Stücke des Buches Jeremija Tübingen 1901. — *E. Kautzsch,* Die Poesie und die poetischen Bücher des Alten Testamentes. Tübingen 1902, str. 9.

[7]) Tak činí *Cornill* l. c., *Duhm,* Jeremija. Freiburg i. B. 1901.

[8]) *Ed. Sievers,* Studien zur hebräischen Metrik. Leipzig 1901.

[9]) *H. Holzinger,* Genesis erklärt. Freiburg i. B. 1898, str. 270. — *H. Guthe,* Geschichte des Volkes Israel. Freiburg i. B. 1899, str. 161.

[10]) *H. Guthe,* Geschichte des Volkes Israel. Freiburg i. B. 1899, str. 1.

Königův, že ʿEber עֵבֶר značí původně krajinu, v níž Semité Arpakšadovci nejdéle bydlili a ji tudíž svou nazývali. Po ní se jmenovaly veškeré rodiny nebo čeledě vystěhovalé. Souhlasím s tímto názorem, jen poznamenávám, že krajina ʿEber nemá nic společného s ʿEberem, šestým předkem Abrahamovým, po němž se Abraham ovšem Hebrejem nenazýval.

2. „„Nikdy" se nejmenují národové po jednotlivci, ale jméno praotce vyjadřuje **všude** teprve soubor a zosobnění celého národa."[1]) Ale ono „nikdy"-„všude" není dokázáno, neboť s Hellenem a jeho čtyřmi syny nelze ani přibližně srovnati vypravování Genese o praotcích Israele. Totéž platí o větě Gunkelově:[2]) „Líčení Genese o praotcích Israele je snůškou prastarého básnického názoru o životě lidu,[3]) jenž nemá jediného důkazu pro starší doby.

3. Okrouhlá čísla — zvláště 12 — hrají prý ve vypravování o patriarších velikou roli, z čehož zřejmo, že plyne ze všeobecného pozorování zjevů přírodních, zvláště hvězd. Ze 12 synů Jakobových jest 12 měsíců nebo zvěrokruh.[4]) Písmo sv. přece nikde neklade důrazu právě na číslo 12, poněvadž ve skutečnosti jest kmenů třináct, a vykládá, jak vznikl z Josefa Efraim a Manasses.

Dokazujíce tyto a podobné „zásady", zaměňují a vylučují celé stati a z látky takto „upravené" vysvětlují svůj názor. Z toho ovšem jasno, že postrádá tento moderní výklad veškerého pravého základu. To cítí i moderní vykladatelé, proto se odvolávají na cvik a na cit, jenž prý jest jim nejlepším vodítkem při výkladě genealogických schemat Starého Zákona.[5]) Ale čím je „cvik" při exegesi, není li získán správnou normou? ptá se König (l. c. 57).

VIII. Zásada personifikační, dle níž vše, co se vykládá o praotcích a jednotlivých osobách Genese, není leda zosobnění — pozdějších událostí z dějin jednotlivých kmenů.[6]) Při tom se odvolávají najednou na knihy Paralipomenon, které byly dříve skoro úplně odsouzeny. Dokazují tak, že čerpal (Ezdra) spisovatel jejich z pramenů historických, k nimž připojoval poznámky odpovídající poměrům a názorům 5. století před Kristem. Uznával tudíž veškeré osoby Genese za osoby historické, podobně jako před ním Oseáš a jiní proroci. König poukazuje, co učinila pověst z Abrahama, a co by byl tudíž i básník-spisovatel učinil, kdyby byl býval „bílé listy starých dějin Israele zosobněním svých vlastních myšlenek vyplnil."

IX. Methoda poetisující, že totiž není v Genesi ani řeči o dějinách, nýbrž že je to příjemné básnické líčení pověsti.[7]) Za dějiny

[1]) *C. H. Cornill*, Geschichte des Volkes Israel. Chicago 1899, str. 32.
[2]) Genesis übersetzt und erklärt. Göttingen 901, str. XI; Die Sagen der Genesis. Göttingen 1901.
[3]) *J. Wellhausen*, Israelitische und jüdische Geschichte. Berlin 1901, str. 11.
[4]) *H. Winckler*, Geschichte Israels in Einzeldarstellungen. 2. Th. Leipzig 1900, 62.
[5]) *Guthe* l. c. str. 6.
[6]) *Guthe* l. c. str. 12.
[7]) *H. Gunkel*, Genesis, str. I; Die Sagen der Genesis. 2. Aufl. Göttingen 1901.

považuje pouze psané zprávy o důležitých událostech významu všeobecného, jakoby netvořila předmět dějin každá událost ať veřejná či soukromá, ať psaná neb od očitého svědka věrně vypravovaná. Zajímavo jest, že Gunkel umlčuje veškeré zprávy Genese významu světového neb obecného a dokazuje svůj názor pouze z rodinných a manželských rozmíšek. Popírá možnost zachování věrohodných zpráv o patriarších, ba i o pobytu Israele v Egyptě a tvrdí, že jest prvým budovatelem dějin Israele teprve Mojžíš. Nevysvětluje však, jak jest možno, že pouhá pověst ubírá zásluh Mojžíšovi, činíc z Abrahama původce jak národa tak výhradního jeho postavení k Jahvovi, a jak možno, že všichni starší proroci uznávají dobu před Mojžíšem. Nebýti historického základu, jak mohl býti zcela jinak vymalován dlouhý pobyt v Egyptě, o němž pověst 2. a 3. století před Kristem mnohem, mnohem více ví, než prastaré knihy Mojžíšovy.

Gunkel nechce v celé Genesi uznati leda „básně“ s náboženskou tendencí — tedy výtvory subjektivní fantasie, čím vlastně jeho názor jest. Vždyť o „poesii“ není v Genesi skoro ani řeči, ale on ji tam vkládá, neboť jí potřebuje, aby mohl dokázati, že jest vše od 1. až do 11. hl. mythem a ostatek pověstí. A přece má vypravování Genese 1¹—2³ historický základ právě tak jako Job, a ostatek Genese nejen obsahovati může, nýbrž i skutečně obsahuje události historické, zachované z počátku ústním podáním, ale již od tisíciletí pátého před Kristem Pánem částečně zaznamenávané písemně. Náboženství israelské vyznačuje se formalně tím, že jasně tvrdí, že spočívá na objektivním, skutečném základě a odmítá každý vymyšlený, předstíraný nebo subjektivní vznik. Této základní vlastnosti pravého náboženství israelského nezná, kdo hledá v jeho začátcích básnické, tedy vybásněné povídání.[1])

V Olomouci, v únoru 1903.

Prof. Dr. Alois Musil.

Otto Bardenhewer: Geschichte der altkirchlichen Literatur. I. Band. Vom Ausgange des apostolischen Zeitalters bis zum Ende des zweiten Jahrhundertes. Freiburg 1902. Herder'sche Verlagshandlung.

Jak z úvodu patrno, chce spisovatel, jenž již vydáním „Patrologie“, roku 1901 v druhém vydání vyšlé, zvučného jména si dobyl, v přítomném díle rozpočteném na šest obsáhlých svazků podati obšírnější obraz, nežli se to v kompendiu „Patrologie“ státi mohlo, našeho dnešního vědění o církevní literatuře starověku, a to tím způsobem, že chce výsledky dosavadního bádání ve spise uvedeném systematicky spořádané podati.

Vydaný první svazek pojednává o literatuře církevní od konce dob apoštolských až do konce století druhého, týká se tedy periody, která právě v našich dobách byla s tak velikou horlivostí prozkoumána a zpracována jako žádná jiná. O bohatosti látky, již tu spisovatel v prvním tomto svazku předkládá čtenáři, učiníme si pojem, všimneme-li

[1]) Ve 4. čísle podán bude obšírnější rozbor předmětů těchto od p. prof. Dra. Aloisa Musila: »Bible či Babel?«

si jeho obsahu. V úvodě (str. 1—61) seznamuje nás spisovatel, když byl pojednal o dosavadním zpracování dějin literatury starocírkevní, s jejím pojmem a úkolem, pak podav význam názvů: církevní otec, církevní spisovatel a církevní učitel, uvádí souborná vydání spisů církevních Otců, přední překlady, pomůcky lexikalní a repertoria literatury o církevních Otcích pojednávající.

Po té následuje (str. 63—146) pojednání o nejstarší literatuře církevní. Zde po řadě přobírá nejdříve symbolum apoštolské, jeho původ a stáří, pak v novější době nalezenou v původním textě „Didache", již méně správně označuje jako starokřesťanský ritual, a konečně o spisovatelích, kteří obyčejně uvádějí se pod jménem Otcův apoštolských.

Díl druhý, daleko obsáhlejší prvního (str. 157—578), obsahuje pojednání o literatuře století druhého, a to od roku 120 až do konce jeho. V tomto dílu mluví nejprve Bardenhewer obšírně o literatuře apologetické v části první, pak o literatuře polemické (haeretické, apokryfech Nového Zákona, antihaeretické) v části druhé a konečně v části třetí o tak zv. literatuře vnitrocírkevní. Na konci pak přidán jest důkladně sestavený rejstřík, který orientaci značně usnadňuje.

Již tento první svazek, povšimneme-li si zvláště literatury zde uvedené, svědčí o píli mravenčí spisovatele, o lásce, s kterou předmětu studia svého se věnuje, jakož i o vzdělání jeho hlubokém jak historicko literarním tak theologickém. Lze proto říci, že přítomné dílo jeho mezi podobnými spisy katolickými bude na delší dobu zaujímati místo přední. -R.

Bohumil Kašpar: **Obřady svatého týdne** pro ředitele kůru. Díl I. Nakl. Fr. A. Urbánek v Praze 1903.

Dílo celé je prodchnuto opravdovou zbožností a úctou k církevním předpisům. Za to zasluhuje plnou měrou pochvaly. Pan autor podle těchto osvědčených vlastností byl by se uvaroval všeho, co mu třeba nyní vytknouti, kdyby byl měl dobrého rádce.

V úvodě sice dokazuje se nezbytná potřeba díla podobného. Ale považíme-li, že mimo sbory skoro úplně všecko jest obsaženo jednak ve cvičebnicích zpěvu choralního, jednak, a to většinou v „Officium maioris hebdomadae" a pak co do překladu v missalu Baudyšově, kteréžto knihy snad každý ředitel kůru má, nemůžeme vzhledem na chudobu katolických kostelů knihy p. Kašparovy uznati nezbytně potřebnou.

Nedostatek praktická je proto, že se přidržuje zásadně notopisu choralního a hájí ho proti modernímu. Pan autor horuje pro notopis choralní snad proto, že má na mysli přepisování do nedávna obvyklé, totiž longu v pulovou, brevis ve čtvrťovou a semibrevis v osminkovou notu, kterýžto způsob přepisování ovšem třeba odstraňovati. Ale za to přepisování notopisu choralního výlučně notami stejnými, čtvrťovými, netoliko že neplete moderního zpěváka, jako způsob přepisování do nedávna obvyklý, nýbrž jest mu velikou úlevou a choralu nejpřiměřenější, protože zpěvák může vši pozornost věnovati přízvuku slovnému a splniti hlavně podstatnou a nejpřednější podmínku dobrého zpěvu choralního: tak zpívej, jak mluvíš! Ostatek pan

autor sám na str. 65. uveřejnil choralní „Pange lingua“ čtvrťovými notami přepsané.

Kniha p. Kašparova není dosti praktická proto, že je zbytečně rozvláčna na str. 78, 102 nn. Zvláště pak pro Moravu není dosti praktická, protože nedbajíc obřadů „Slavnosti Vzkříšení“ na Moravě platných, uveřejňuje toliko v Čechách zavedené.

Mohla by se i proto nazvati nedosti praktickou, že přes ujišťování o snadnosti sborů přece má některé sbory velmi těžké.

Konečně velmi nemile dojímá v „Obřadech“ tato nesprávnost jazyková. Na str. 112. totiž se nedbá pravidla našeho jazyka, že předložka splývá se svým podstatným jménem v jedno slovo. Podle toho třeba opraviti na str. 112. „nad“ na *g*, „námi“ na *e*; „od“ na *g*, „zlého“ na *e*; podobně i rozděliti „po-“ na *g*, „-kušení“ na *e*.

Kéž pro následující díly nalezne p. autor spolehlivého rádce, aby podle své na výsost dobré a vzácné vůle vydal dílo poznamenaných nedostatků prosté, které nejsou sice podstatné, ale přece dílu tomu vadí. ***

Bernhard Pfeiffer: Die ältesten Besitzer von Joslowitz. Znaim 1902. Nawratil.

Spisovatel chce, jak v úvodě praví, vyhověti přání četných obyvatel městečka Jaroslavic v jižní Moravě a podati jim co možná obšírnou a dle původních listin zpracovanou historii nejstarších držitelů panství jaroslavického. V nevelikém dílku jedná p. spisovatel po všeobecném úvodě, v němž se dovídáme o způsobu zakládání moravských osad vůbec, nejprve o založení městečka a hradu jaroslavického, a dovozuje s velikou pravděpodobností, že hrad jaroslavický založen byl knížaty znojemskými k ochraně hranic moravských proti markrabatům rakouským v 11. století. Na str. 8—41. pak vypisuje osudy tří majitelů Jaroslavic z rodu pánů z Obřan pana Bočka, maršálka moravského, jenž r. 1252 zakládá klášter žďárský, pana Gerharda, známého z dob nešťastného interregna moravského po smrti biskupa olomouckého Brunona († 1281), a pana Smila, jímž rod pánů z Obřan vymřel po meči.

Předností knížky jest jasný a plynný sloh, tak že spisek snadno se čte, a tím, že pan spisovatel varoval se cizojazyčných výrazův a latinské listiny a verše přeložil do němčiny, i širšímu obecenstvu je přístupen. Spis podává vlastně více než nápis slibuje: v četných poznámkách dovídáme se mnohého ze současných dějin moravských a rakouských, zvláště o založení a prvních osudech kláštera žďárského knížka mnoho vypravuje. Zajímavo jest na str. 28. čísti zprávu, že první německá listina na půdě moravské zhotovena jest roku 1282. — Prameny všude bedlivě a přesně udány, což je tím pozoruhodnější, považíme-li, že p. spisovateli většina pramenů není k ruce, nýbrž že třeba mu jich shledávati.

Poněvadž svrchní obálka spisku má nápis (nesprávně ovšem) „Joslowitz“, dalo by se očekávati, že pan spisovatel na konec něco stručně z pozdějších dějin hradu a města Jaroslavic přičiní. Poněvadž tak nečiní, doufáme, že bude v dějinách držitelů panství jaroslavického

pokračovati a že zpracuje nyní i historii pánů z Lipé. Šťastný začátek tímto spiskem učiněný může mu v další práci býti pobídkou. Spisek jest nejen pro obyvatele Jaroslavic a okolí zajímavým, ale je cenným příspěvkem k dějinám naší vlasti vůbec. DR. B. S.

Fr. K. Bakule: **Žena a její kouzlo**. Nakl. J. R. Vilímek v Praze. Str. 303. „Věděním a životem".

První díl líčí „význam ženy v dějinách lidstva", chce tedy býti jaksi kusem kulturního dějepisu ženy, druhý líčí „kouzlo ženy". Co vlastně spis zamýšlí, nesnadno uhodnouti, neboť i na t. ř. popularní. informační spis o ženské otázce jest příliš mělký a frasovitý, na spis reformní pak obsahuje mnoho zcela zbytečné pikanterie, neboť choulostivé poznámky, jimž tu vyhnouti se nemožno, opakují se až do omrzení, rozmanitá ta „kouzla" jsou pořád znova a znova vypisována. Nebohatá látka spisu není dostatečně urovnána; sloh jest příliš rozvláčný a neurčitý, tak že i dobré jinak partie knihy tím trpí.

Václav Řezníček: **Rudolf Bozděch**. Román. Nakl. Grosman a Svoboda v Praze. Str. 365. Cena 3 K.

Tato práce spisovatelova, jak obyčejně thematická a mravoučná, chce znázorniti myšlenku, že třeba nám také hmotného blahobytu, chceme-li něco politicky ve světě znamenati a národ svůj zajistiti. Znázorněno to na kupeckém příručím, který poctivostí a přičinlivostí zachránil a povznesl zaměstnavateli obchod, sňatkem (!) pak stal se boháčem. — Hlavní myšlenka je správná, i příběh ve hlavních rysech možný, ba ani ne neobyčejný, ale podrobné provedení a motivace jest hodně naivní. Hledíme-li k názvu „román", jest dílo nárokům svým docela nepřiměřené, neboť po umění tu není ani stopy, ve skladbě ani ve slohu.

Směs.

První koncert filharmonického spolku »Besedy Brněnské« pro r. 1903. dne 2. února. Program byl tak sestaven, že nevyžadoval velikého přičinění; opakovány byly Křížkovského „Utonulá“ a „Odvedeného prosba“, zapěn nově nastudovaný kratší smíšený sbor „Mať moja“ a ostatní čísla převzala virtuoska na housle Miss Mary Hall.

Sbory Křížkovského jsme velmi rádi slyšeli opět a zdálo se nám, že byly co možná ještě precisněji zpívány než posledně, před šesti nedělemi. Mnohý z posluchačů byl také přítomen jen k vůli nim. Spozorovali jsme zejména stařičkého p. Šuderlu, jenž chtěl slyšeti „Utonulou“. Je jedním z oněch 16 mladíků, kteří na počátku let padesátých minulého století byli pozváni, aby zpívali „Utonulou“ právě složenou; zkoušku měli u Wutschka, jenž 1848—1852 byl ředitelem (německého) mužského zpěváckého spolku. Pan Šuderla „Utonulou“ při koncertě sotva poznal, neboť původní práce Křížkovského byla mnohem jednodušší a tím prý i lepší dojem dělala. — Jiný hudebník hlubokého porozumění přijel na „Odvedeného prosbu“. — Nikdo nebyl sklamán ve svém očekávání.

Sukův sbor „Mať moja“ s průvodem klavíru na slova lidové poesie slovenské je pěkná práce osvědčeného našeho skladatele, je však poněkud kratší, než aby při své ponurosti mohla uchvátiti. Měly se aspoň dva jeho sbory přednésti, aby bylo jeho jméno více uplatněno.

Virtuoska Hallová, Angličanka, je na koncertním podiu nováčkem. Dámy posluchačky si velice lámaly hlavy, jak je asi stará (úbor měla velice mladistvý) a hádaly od 22—30 a našly na ní chybu na pravém obočí. Nemám jejího křestního listu, abych jejich cenění mohl na pravou míru uvésti, a na fotografii, kterou přinesla „Neue Musikalische Presse“, pravé obočí je opraveno; musím však konstatovati, že ani jedno ani druhé ji nevadilo v dospění vysokého stupně virtuosity na houslích. Jelikož pak je květinou z chladné a mlhavé Anglie, upíraly jí dámy také schopnost hlubšího citu. I v tom je porazila. — Ale jak se jí dostalo cti, aby nesena byla na perutích naší „Besedy“? Je žačkou pražské konservatoře. Prvky hudební měla od svého otce, jenž ji již jako útlé dítko učil, jsa sám z povolání hudebníkem. Skvělé její vlohy byly pak šlechtěny slečnou Wernerovou; pozdějšími učiteli jejími jsou Wilhelmy, Max Mossel a Kruse. Vrcholu umění se konečně domáhala u mistra Ševčíka na konservatoři v Praze, jenž svou vzácnou methodou vychoval nám už několik umělců světoznámých, a při lonských závěrečných zkouškách vynikla zcela neobyčejně v řadě odchovanců nejschopnějších. — Máme-li nyní říci něco kladného o její hře, konstatujeme, že je skutečně znamenitou virtuoskou, jež vysoce vyvinutou technikou přemáhá hravě obtíže veliké, a nepostrádá také porozumění a přednesu pro věci tklivé; má čistý silný ton, bezvadné škály, arpeggie a flageolety — staccata jsme neslyšeli, ač nepochybujeme, že je jich ruka Hallové schopna - pevnou, vytrvalou ruku jak na strunníku tak na smyčci. Hrála Čajkovského „Koncert houslový“ jako své hlavní parádní číslo, skladbu, která se doporučuje více umělůstkami než uměleckou hodnotou; pak po

Kjujově „Berceusi", na jejíž zpěv stačí dovednost každého lepšího hráče, přednesla jako kontrast Paganiniho „Moto perpetuo", sypajíc s báječnou rychlostí stříbro houslových zvuků, a konečně Wieniawského „Fantasii na Gounodova Fausta", v níž zpěv prostý se střídá s parafrasemi krkolomnými, ne však vždy šťastnými a vkusnými; tu pak v duetě „Lasse mich" bylo při přednesu pozorovati, že miss Hallová není zpěvačkou. Na velký potlesk přidávala umělkyně šmahem ještě několik kusů. — Doprovázela ji velmi dovedně sl. Ludmila Vojáčková z Prahy na výtečném klavíře od firmy Petrofovy.

Ku konci budiž vysloveno přání, aby nebyly koncerty Besedy téměř stále zdražovány. Tentokrát aspoň toho nebylo třeba a přijali jsme to bez reptání hlavně jako opatrnost pro možná větší vydání na koncerty budoucí.

Karel Eichler.

Rozvrat v protestantismu. Stávalo se, že státy, které byly uvnitř rozervány, výbojností na venek pozornost od svého vniterného rozkladu odvrátiti se snažily. Podobně má se věc s protestantismem První jeho autority zcela otevřeně uznávají ve svých organech ohromnou krisi, kterou nyní protestantismus prodělává, jsouce si dobře vědomi velkého dosahu jeho nynější rozháranosti. A přece sestupuje ještě i nyní toto chabé náboženství do areny k rozhodnému boji prý, a to proti katolicismu, dokládajíc, že tomuto bije již poslední hodinka, poněvadž se již dávno přežil a nemá tolik svěžích sil, aby obnovil a uspokojil rozbouřený svět, aby jemu poskytl, čeho nevyhnutelně potřebuje. Učení Lutherovo jest náboženstvím budoucnosti, jež stojí na výši doby a dovede se jejímu duchu přizpůsobiti, jest principem pravého pokroku, slyšíme často od jeho přívrženců. Na všechny strany rozesílají své kazatele, aby hlásali „žíznivým" duším „pravé, čisté" evangelium Kristovo ve všech katolických státech, ano i na sám Řím mají namířeno. Tu a tam dodělávají se úspěchu, ale vítězné jejich fanfary zaznívají příliš předčasně, neboť boj protestantismu proti Římu není ničím jiným než posledním napjetím sil dravce na smrt poraněného.

Kdo protestantismus jen poněkud zná, brzy nahlédne, že chlouba jeho, podati národům katolickým něco lepšího než jim dává Řím, vyznívá na prázdno, že je zcela bezpodstatnou, poněvadž snad nikde nenajdeme náboženství, jež by na tak chabých základech spočívalo, jako právě protestantismus. Náboženství však, které nestojí na nezdolné skále, nemůže slibovati hory, doly. Protestantismus postrádá pevných základů, jak vysvítá z obou jeho principů jak formalního tak materielního, ano právě tyto principy jsou jedinou příčinou jeho rozkladu, jenž důsledně, zcela logicky, nutně z nich plyne.

Materialním principem rozumí se Lutherovo učení o ospravedlnění pouhou věrou bez dobrých skutků, formalní hlásá naprostý subjektivismus; každý ať totiž čte bibli a ať si ji též dle svého svědomí vysvětluje. Oba tyto principy považovaly se za sloupy, s kterými protestantismus stojí a padá. Znám osobně některé vzdělanější katolíky, ano i kněze, kteří popírají materialní princip: Luther prý nemohl něco takového učit; toť přece odporuje zdravému rozumu a bibli teprve. Kdo jen poněkud spisy Lutherovy zná, na př. jeho list k Melanchtonovi, jeho vysvětlivky k některým listům sv. Pavla, třebas ke Korintským a Galatským, brzy se přesvědčí, jak se věc má; zvláště však

nahlédneme-li do jeho překladu bible, především do listu k Římanům, kde vsunul slovíčko „sola“ (fides), kde násilně překrucoval celé věty ve svůj prospěch, aby ospravedlnil svůj úsudek, uznáme, že pravdu děl o něm Erasmus: „Quam multa parum prudenter detorta et depravata et ex depravatis quam tragicae conclusiones!“

Mohl bych také uvésti reformatorův spis „De servo arbitrio“, kde popírá svobodnou vůli. Co všechno dá se z toho a z materialního principu vyvoditi, jest na bíledni. Tím padají eo ipso všechny závazky křesťana, když pouhá víra nám může zjednati jistotu spasení: pak není třeba ani svátostí, a nedůsledností jest i to, že Luther podržel z nich dvě; ovšem jest pravda, že nekladl na ně veliké váhy, neboť píše: „Kdo nechce býti pokřtěn, ať toho nechá.“

Veliký je rozdíl mezi protestantismem aspoň Lutherovým a katolicismem co do učení o bytosti Boží a lidské.[1]) Člověk jest vůči Bohu úplně passivní. Vše děje se naprostou nutností. „Quidquid a nobis fit, non libero arbitrio sed mera necessitate fit.“ Poněvadž Bůh ve všem působí, pak též i ve zlém duchu a bezbožci. Podobně soudil též Melanchton. „Bůh jest původcem všeho, jak dobrého tak zlého, jak cizoložství Davidova a zrady Jidášovy tak obrácení Pavlova.“ Jak příšerný to determinismus a praedestinace nedůstojná Boha, horší než v islamu, jest na bíledni.

Formalní princip zní: Bible je slovo Boží a proto každému jasná, může jí proto každý rozuměti. Luther: „Chci, aby pouhé Písmo sv. nám poroučelo a ne, aby bylo snad dle mého nebo dle mínění někoho jiného vykládáno, nýbrž aby si je každý sám vysvětlil.“ Jaká to ironie! jaká protiva s praxí a s jeho jinými slovy: „Jestli ti některý přívrženec papežův bude činiti výtky pro slovíčko ‚sola‘ (fides), řekni: Dr. Martin Luther to tak chce míti a praví: papeženec a osel je totéž, sic volo sic jubeo, sit pro ratione voluntas.“ Může-li býti zarytější dogmatisování svých vlastních názorů než tohle? Kde jest ona tak vychvalovaná svobodomyslnost Lutherova, která si váží i přesvědčení jiného? Ale subjektivismus Lutherem hlásaný vzrostl v mohutný proud, jenž se ničím nedal zadržeti. Marné bylo úsilí reformatorovo proti stálému se množení sekt, které již tenkráte rostly jako houby po teplém dešti letním. Kdyby nebyli do toho zasáhli zemští panovníci, snad by nebylo dnes o protestantismu ani řeči; byl by se sám takovým způsobem zničil. Dnes nemá se věc se sektami protestantskými jinak. Jenom v Americe samé máme více než 143 různých sekt, z nichž polovice nemá průměrně ani 10.000 členů. Všeobecně dělí se nynější protestantismus na liberalní a orthodoxní. Tento se již úplně nekryje s učením Lutherovým. Co se třebas týče principu materialního, můžeme konstatovati, že se většinou od něho upustilo. Reakce povstala brzy po reformaci a vzmáhala se víc a více. Jest ovšem pravda, že v celém protestantismu neprorazila, proto si také stěžoval vůdce orthodoxních Stöcker na berlínské konferenci: „V některých protestantských kruzích jest bohužel ještě rozšířen názor, že skutky dobré jsou nepotřebny.“ („Reichsbote“ 17. června 1892.) Na jiném místě čteme podobná slova téhož Stöckra: „Jisto jest, že víra jenom tenkráte sílu ospravedlnění v sobě chová, když se jeví účinnou v lásce, a že je mrtva beze skutkův;

[1]) Poukazuji na článek Schellův, který vyšel v »Jahrbuch für Philosophie und spekulative Theologie« r. 1888, str. 240.

ale protestantismus to nedovedl učiniti všeobecným přesvědčením.“ („Pastor bonus“ 1894, 412.) Mínění však pastora Hanna jest rozhodně nesprávným; píše totiž: „Ať Luther sebe více horlí pro svou ospravedlňující víru, ať tvrdí nejodvážnější věci o primatu víry… zásadně a prakticky má u něho víra jen tenkráte nějakou cenu, když se projevuje láskou.“ („Protest. Kirchenzeitung“ 1890, 1202.) Najde se snad málokdo, jenž by s Hannem souhlasil. Ostře kritisovali mnozí pastoři toto učení reformace, tak mezi jinými zvláště pastor Weigel a Idel. Tento píše doslovně: „Nad tímto bezbožným učením (víra beze skutků) měl ďábel a celé peklo radost, neboť právě tím plní se ohnivé moře zatracení. Proto je také ovoce reformace tak smutné, proto jest naše církev v troskách vystavená výsměchu našich nepřátel.“ („Reformation an Haupt und Gliedern“ 1894.) Příkré stanovisko proti Lutherovi zaujali též mnozí protestantští dogmatikové a moralisté; a není ani divu, poněvadž na základě učení reformatorova nedá se žádná moralka zbudovati; dále jest „odůvodnění Lutherovo takové, že jenom velicí bigotisté se jeho mohou přidržeti“, dí protest. professor de Lagarde. („Über einige Berliner Theologen“ 112.)

Luther vytýkal katolicismu semipelagianismus a naproti tomuto domnělému bludu akcentoval tak milost Boží, že svoboda lidské vůle úplně zmizela. Že však výtka jeho byla bezpodstatnou, dokázal bývalý professor protestantský Krogh-Tonning ve svém pojednání „Učení o milosti a tichá reformace“, a „s velikou jistotou prý se v protestantismu věřilo, že církev zhoubných bludů ve svém učení po celá staletí se dopustila.“ Tak objektivně psáti o katolicismu nejsou s to kolegové tohoto professora.

Proti mnohým jiným bodům reformatorovým vystoupili orthodoxní dogmatikové. Tak na př. Kahnis ve své dogmatice (II. 98) zavrhuje Lutherovo všeobecné kněžství. Učení o něm není jenom proti tradici a praxi, nýbrž i proti Písmu sv. Konečně si Luther odporoval i tím, že ustanovoval kazatele. Takovými zcela zřejmými odpory se spisy jeho jenjen hemží.

Zhoubnějším jest princip formalní, který každého uznává za oprávněného vykladače bible, a liberalní protestantismus, který se takovým způsobem dostal do protikřesťanského proudu, jednal jenom důsledně, ano, abych užil jeho vlastních slov, pokračoval v díle Lutherově, jenž prý příliš hluboko vězel ve ztrnulé scholastice (míní se zde dogmata). Tam, kde se přijímá jako jediný pramen víry pouhá bible a zároveň se vylučuje veškerá tradice s autoritou, kde každému ponechána úplná volnost bádati v Písmě sv., tam vede takovéto bádání v bibli k radikalnímu bádání o bibli. Sám Paulsen uznává onen rozpor v protestantismu, že se neprávem zavrhuje církevní autorita a ponechává se bible, která přece jenom na základě autority církevní se může uznávati jako slovo Boží. Člověk sám na sebe odkázán nemůže nikdy poznati, že ta neb ona kniha jest inspirována, že se neporušeně zachovala, že se nic k ní nepřidalo, že ten neb onen překlad je bezvadný. Subjektivistická theorie protestantismu jest proti veškeré praxi církevní před reformací a je zároveň zárodkem nynějšího rozkladu, jenž popírá inspiraci Písma sv., snaží se zázraky biblické zcela přirozeně vyložiti nebo dokonce si smích z nich tropí, o vše božské, nadpřirozené křesťanství olupuje a mnohdy na jeho místo čirý deismus, ano i naturalismus staví, poněvadž prý lépe odpovídá lidskému rozumu než mythická víra Boha-člověka. (P. d.)

Konvertita Dr. Krogh-Tonning. (Č. d.) Nejpříkřejší stanovisko proti reformaci zaujal K. Tonning ve spisku psaném též německy, „Učení o milosti a tichá reformace“, a pak ve článcích uveřejněných v denníku „Morgenbladetu“ o rozkladu protestantismu. I tyto články byly přeloženy do němčiny a vydány ve zvláštní brošurce nákladem „Germanie“, denníku to katolického středu německého. Tichou reformací zove spisovatel ponenáhlý návrat protestantismu od nesprávného učení o ospravedlnění k učení hlásanému církví katolickou, čili upuštění od neudržitelného principu formalního (sola fides sine operibus), k němuž vedlo reformatora přehnané akcentování milosti Boží na úkor svobodné vůle lidské. Dle Tonninga vytýkal Luther neprávem církvi katolické semipelagianismus: „Výtka tato jest úplně bezpodstatnou.“ O svatém Tomášovi dí reformator, že v učení o milosti jest pramenem kacířství, že překrucoval evangelia. Skoro rozhorleně píše K. Tonning: „Kdo v dějinách církve připisoval víc milosti Boží a svobodné vůli tak málo jako právě Tomisté? Toho neudělal ani sv. Augustin (jehož Luther nazývá svým). A přece kde dějiny se tak na hlavu staví, tam překročuje polemika všechny meze. Byli takovíto žalobci dobře zpraveni či co? Kde jest nějaký semipelagianismus? Nemohl jsem se ho dosud dopátrati, nýbrž nacházím pro pravý opak rozhodující důkazy.“ V tom ohledu, dí autor zcela otevřeně, nebylo tedy žádné příčiny k církevní roztržce. V druhé části spisku pojednává K. Tonning o determinismu, jenž se všeobecně protestantismu vytýká. Determinismem začala reformace: Luther, Kalvin, původně i Melanchton byli deterministy; ano i formule Konkordie se k ní přidala. Důsledně došlo se k absolutní praedestinaci. O svobodné vůli ani potuchy. Všechno stvořené degradováno na pouhé causae secundae, instrumentales. „Všechno připisuji Bohu“, dí Luther, „nic člověku“, a pro toto učení byl odhodlán vzdorovati sv. Otcům, apoštolům, ano i andělům, kdyby sestoupili s nebe. A přece se tu a tam tvrdilo, že reformatorovi o determinismus mnoho nešlo. Takovými nejistými domněnkami se pak falšují dějiny. Názor Lutherův jest naprosto neudržitelný. Determinismus byl brzy po jeho smrti pozměněn, a to hlavně Melanchtonem a jinými protestantskými autoritami. Reakce byla absolutně nutnou. „Reakce“, píše K. Tonning, „musila nastati jménem metafysiky, dogmatiky a moralky. Úlohou její bylo proti směru, jenž hrozil zmizením všeho konečného, všech příčin druhotných, veškeré stvořené osobnosti, vší vůle, veškerého relativního samourčení v propasti monistického pojmu Boha, zachovati relativní samostatnost všeho konečného, zvláště stvořenou osobnost jakož i nutnost samostatného rozhodnutí lidské vůle za přispění milosti a tím také naši mravní zodpovědnost, naši vinu... cenu dobrého před Bohem též za lidský čin považovati.“ Byla tedy reformace Lutherova nutnou, jež nutně vyžadovala tichou reformaci? Svým spisem zasadil Krogh-Tonning, psaly „Historisch-politische Blätter“ (1894, 192), dogmatický rozsudek smrti nad reformací. Zprávu o něm přinesly mnohé časopisy katolické, protestantské však jej většinou ignorovaly.

Větší důležitost mají svrchu již uvedené články o rozvratu protestantismu. Všeobecná rozervanost uprostřed církve Lutherovy jest neklamným znamením doby. Kde vězí příčina toho, že církev reformace ocitla se na pokraji záhuby? Jsou to jeho vlastní principy, jež rozháranost zavinily, a to jak formalní tak materialní. Poněvadž autor ve spise předešlém tento kriticky rozebral, po-

jednává nyní pouze formalní; pouhá bible bez jiné autority tvoří dostatečnou normu víry. Tento princip jest proti základnímu dogmatu každé náboženské společnosti, proti principu jednoty, neboť nestrpí žádného sjednocujícího prvku, vylučuje všecku centralistickou snahu. Bible jako jediný princip jest naprosto nedostatečnou, ale také neodůvodněnou, neboť nečiní žádných nároků na něco podobného, ano u sv. Petra v první epištole (3, 15) čteme pravý opak. Kristus nenaporučil svým apoštolům, aby psali, euntes docete... Dříve než byla bible, bylo již křesťanství. Obsah bible, které knihy k ní patří, zda překlad je správný, neurčuje bible sama, nýbrž koncily církevní. Úlohou církve bylo také zachovati texty biblické neporušeny. Nikdy nebylo věcí jedincovou rozhodovati o bibli. Dostačuje-li bible sama, proč si tak mnozí, vysvětlujíce ji, odporují? Pak místo aby sjednocovala, ničí jednotu. „Bible není schopna býti pouhou normou; nevydává se za ni, nebyla jí nikdy a nemůže jí býti“ (str. 9). Musí tedy býti doplněna autoritou živou. Mnozí z řad protestantských domnívají se, že církev reformace se doposud zakládá na orthodoxii Lutherově, ale kojí se illusemi, píše Krogh-Tonning (str. 10). Veškerá praxe církve směřuje proti jejím principům. Dítky se uvádí do jistého učení, předkládají se jim jisté články víry, jež mají beze všeho přijati, přednáší se jim, že bible je slovem Božím a pod. Jak shoduje se tato methoda náboženského výchovu školních dítek se subjektivismem? Jak rýmuje se toto jednání s principem formalním? Není to snad velikou nedůsledností? I v tomto bodě nastala částečná reakce k autoritě, bez níž žádné náboženství neobstojí. Byl to směr hierarchický, jemuž říká náš autor „Hochkirche“, proti demokratickému, zvanému „Niederkirche“. První kladl důraz na potřebu autority, již si osoboval, a na apoštolskou sukcessi, neboť bible nezná jiného přenášení úřadu než apoštolského. Obec jako taková, totiž souhrn všech jejích individuí, nemá žádného práva úřad přenášeti na libovolnou osobu. Krogh-Tonning kloní se k tomuto směru, ale vytýká mu také mnoho nesprávností a nedůsledností. Píše totiž, že autorita jest nutnou, ale autorita, jež by byla neomylnou ve věcech víry a mravů; směr tento musí míti jistotu, že autorita jeho rozhoduje neomylně ve věcech týkajících se spásy, neboť církev, jež „v podstatných článcích se může mýliti tak jako každý jednotlivec, církev, jež jest v nebezpečí, že vede lidi na scestí, taková církev nestojí za mnoho“ (str. 17). Na to táže se autor, zda obsahuje snad vyznání církve protestantské článek neomylnosti? Výslovné nečteme o tom nic podobného. Jest ovšem pravda, že Luther sám ještě roku 1524 uznával, že se církev nemůže mýliti ani v nejnepatrnějším článku, ale Luther sám není církví reformační, a tato má se přidržovati vyznání a ne privatního mínění reformatorova, jež bylo konečně v takové protivě s jeho stanoviskem, že později Luther sám theoreticky i prakticky od něho upustil. Vyznání, jež zavazuje věřící, nedá se udržeti a v souhlas uvésti se zásadou „pouhá bible“, a stává-li se to přece, děje se to pouhou nedůsledností. (O. p.)

Konfessionelní změny v Rakousku. Výsledky sčítání lidu z 31. prosince 1900 od c. k. statistické komisse právě uveřejněné dovolují nám soud, jak se změnily poměry konfessionelní během 10 let; pro všeobecnou zajímavost předkládáme čtenářům „Hlídky“ některé zajímavější číslice. Pro přehlednost pomineme menších konfessí a všimneme si jen větších.

	1880	1890	1900
Katolíků bylo	17,693.166	18,934.166	20,660.279
Řeků sjednocených . . .	2,533.323	2,814.072	3,134.439
Řeků nesjednocených . .	492.058	544.739	606.765
Starokatolíků	6.134	8.240	12.937
Evangelíků A. C. . . .	289.005	315.828	365.454
Evangelíků H. C. . . .	110.525	120.524	128.557
Židů	1,005.394	1,143.305	1,224.899
Bez vyznání	3 333	4.308	6.149

Průměrný přírůstek všech konfessí byl v desítiletí 1880—1890 7·91%, v desítiletí 1890—1900 9·44%. Z předcházejících čísel vysvítá, že procenta přírůstku jednotlivých konfessí v těchto desítiletích takto se rozdělují.

	1880—1890	1890—1900
Katolíci	+ 7·01%	+ 9·12%
Řeci sjednocení	+ 11·82%	+ 11·38%
Řeci nesjednocení	+ 10·70%	+ 11·39%
Starokatolíci	+ 34·33%	+ 27·00%
Evangelíci A. C.	+ 9·28%	+ 15·71%
Evangelíci H. C.	+ 9·05%	+ 6·67%
Židé	+ 13·72%	+ 7·14%
Bez vyznání	+ 29·25%	+ 42·73%

Výsledek tohoto rozmnožení jeví se nejlépe v následující tabeli, která poměr jednotlivých konfessí k číslu obyvatelstva udává. Dle toho bylo z celého rakouského obyvatelstva

	1869	1880	1890	1900
katolíků	80·3 %	79·90%	79·23%	79·—%
Řeků sjednocených . .	11·44%	11·44%	11·77%	11·98%
Řeků nesjednocených .	2·20%	2·81%	2·28%	2·32%
starokatolíků . . .	—	—	0·034%	0·049%
evangelíků A. C. . .	1·22%	1·30%	1·32%	1·39%
evangelíků H. C. . .	0·51%	0·497%	0·50%	0.49%
židů	4·57%	4·54%	4·78%	4·68%
bez vyznání . . .	—	0·015%	0·018%	0·024%

Faktum, jež zde do očí bije, že živlu římsko-katolického v posledních třech desítiletích stále percentuelně ubývá, mohlo by přivésti na myšlenku, že v Rakousku působí pryč od Říma, jež pozoruhodné části obyvatelstva římsko-katolického k jiným konfessím převádí. Než při důkladnějším zkoumání jeví se nám tato domněnka z velké části mylná. Alespoň od polovice let devadesátých vedená statistika přirozeného rozmnožování jednotlivých konfessí poskytuje žádoucího vysvětlení. Srovnáme-li totiž přirozené rozmnožení (vyplývající z porodů a čísla úmrtnosti) konfessí s jejich skutečným přírůstkem, dospějeme za poslední desítiletí k těmto výsledkům:

	přirozený přírůstek	skutečná	difference
katolíci	10·35%	9·12%	— 1·23%
Řeci sjednocení	13·66%	11·36%	— 2·30%
Řeci nesjednocení	12·65%	11·25%	— 1·40%
evangelíci (s evang. sektami) . . .	11·88%	13·12%	+ 1·24%
židé	16·30%	7·14%	— 9·16%
jiná vyznání (starokat., bez vyznání) .	13·95%	52·72%	+ 38·77%

Absolutními čísly vyjádřeno, ztratili vzhledem na přirozený přírůstek katolíci 232.881, Řekové sjednocení 65.028, Řekové nesjednocení 71.639, židé 104.758; naproti tomu získali evangelíci více o 5.429, jiné konfesse 6.433.

Jak z tabely vidno, vykazuje katolické obyvatelstvo předem nejmenší přirozenou tendenci rozmnožovati se. Kdybychom toto faktum v jednotlivých zemích stopovali, mohli bychom na př. pro poslední dvacítiletí konstatovati, že všechny korunní země rakouské, které mají téměř čisté katolické obyvatelstvo, vykazují nejmenší přirozený přírůstek obyvatelstva, že z nich jen Přímoří, Morava (Slezsko) a Dalmacie nad rakouský průměr přirozeného vzrostu obyvatelstva se rozmnožily, kdežto ostatní zůstaly za ním. Tak nastoupilo by již poměrné zmenšení percentualní, jež římsko-katolická konfesse v obyvatelstvu Rakouska vykazuje, již následkem tohoto menšího přirozeného vzrostu. Avšak skutečná procenta vzrostu, která od přirozených ještě o 1·23% se liší, ukazují jasně, že ještě jiní činitelé musejí býti přibráni k vysvětlení, tedy bez pochyby vystěhování a vystoupení z církve. Poslední samo nedostačuje k tomuto vysvětlení; neboť třebas nemáme statistiky konfessionelního hnutí přestupovacího, viděli jsme na vlastní oči, jak vynaložení všech často zcela nedůstojných prostředků ne mnoho přes 30.000 během tří let k vystoupení z církve svésti mohlo t. j. asi 0·15%. Poněvadž největší část uplynulého desítiletí 1890—1900 nebyla pod vlivem takového hnutí, nelze differenci tuto jen z hnutí přestupovacího vysvětliti. Jako hlavní činitel musí býti spíše přijato vystěhování. Toto nabylo v posledních dvou desítiletích takového rozměru, že od r. 1890—1900 ne méně než 16·7% proti stavu obyvatelstva 1870—1880 činilo, ve kterémžto poslednějším jen 3·1% obyvatelstva se vystěhovalo; zešesteroznásobnilo se tedy téměř; jen čtyry země (Terst, Salzbursko, Volarlberg a Dolní Rakousy) byly aktivní. Samo sebou se rozumí, že tím i obyvatelstvo římsko-katolické bylo dotčeno. Jak velice může vystěhování percentualní vzrůst konfesse omeziti, ukazuje příklad židů v Rakousku. Přirozené velké jich přibývání (16·3%) stěhováním (poněkud také přestupováním) tak se paralysuje, že skutečné rozmnožení v Rakousku jen 7·14% (tedy o 9·16% méně než přirozené) obnáší; tak jejich percentuelní podíl na obyvatelstvu v posledním desítiletí klesl. (O. P.)

O podstatě bouře. Podstatu bouře dle J. Duffecka („Meteorologische Zeitschrift“ 1902, H. 4) třeba hledati v bouřlivých vírech, jež povstávají ve vyšších vrstvách atmosfery. Z toho pak hledí Duffeck vysvětliti jednotlivé zjevy při bouřích obyčejně se vyskytající. Tak mezi jiným pozorovati možno při velké většině, zvláště při velmi prudkých bouřích, blíží-li se, obloukovitý, více nebo méně jasně se jevící, černý okraj mrakový a za ním stejnoměrně šedou massu mračnou. Kdežto v okraji mračném massy mlhovité prudce se honí, vidíme, že blesky mají vždy původ svůj v šedé hmotě mračné a mezi obloukovitým okrajem. Z toho možno hledati objem víru v černém okraji. Černá barva tohoto okraje mračného vysvětluje se z veliké hustoty vrstev mračných jej tvořících, resp. z kondensace vodních par do výše vírem zahnaných s jinými příměšky. Uprostřed víru povstává prostor se vzduchem zředěným; proto hořejší studené vzduchové spousty spadnou do tohoto prostoru a způsobí kondensaci vodních par. Zatím co kapky v objemu víru povstávající následkem pohybu spadnouti nemohou, spadne z centra víru

vlastní dešť; vidíme také skutečně, že když černý kraj mračný se blíží, nanejvýše několik kapek spadne a teprve, když šedé mračno táhne, že prudký dešť se dostavuje; když však se blíží černý mračný okraj povstává vdole prudký vichor, jenž se tiší, když okraj odtáhl. I tvoření se kroup dá se z toho vysvětliti. Prudkým vírem zanášeny bývají páry do ledových krajů vzdušných a tak samy kondensovány v led, resp. zrna spojením s jehlami ledovými nahoře se nalezajícími zvětšována; při tom pohybem víru odnímá se jim stále teplota, tak že stále zůstávají pod 0° studeny. Z toho vyplývá, že zrna tím stávají se větší, čím větší jest bouře a že budou padati z černého okraje mračného — jak to zkušenost dotvrzuje; po krupobití přichází pak lijavec ze středu víru, který při krupobití bývá obyčejně velmi prudký. Nelze popírati, že tato theorie bouře má pro sebe velkou pravděpodobnost, třebas že jednotlivé zjevy ještě lepšího vysvětlení potřebují. -R.

Francouzské jmění v cizině. Z rozkazu vlády vyšetřovaly konsulaty v rozličných zemích, jak veliký kapital francouzský je v cizině uložen. Tato vyšetřování ukázala, že asi 30 miliard francouzského kapitalu je uloženo v cizině. Zvláště v Rusku hrál kapital francouzský značnou úlohu. Tak má Francie v ruských továrnách a dolech 792 milionů franků uložených. Ve Švycarsku je uloženo 455 milionů francouzských peněz, 100 milionů v železnicích, 50 milionů v obligacích spolkových, 150 milionů v obligacích státních kantonů bernského. freiburgského a graubündenského, 33 milionů v průmyslových závodech, 67 milionů v majetku pozemkovém uloženo. Ve Španělsku činí francouzský kapital 2974 milionů. V Dansku je 131 milionů, v Norsku 290, ve Švedsku 123 milionů francouzského zlata investováno. Tyto ze seznamu vytržené číslice dávají obraz síly francouzské kapitalu v cizině a vysvětlují jednotlivé finanční politické události nejnovější doby. -R.

O návstěvě německých universit v zimním semestru 1902/3 podává příloha mnichovské „Allgemeine Zeitung“ tuto statistiku: Berlín 7091 studujících, 5757 posluchačův, 552 posluchaček; Mnichov 4279, 214, 33; Lipsko 3764, 534, 67; Bonn 2214, 95, 113; Vratislav 1755, 123, 112; Halle 1740, 139, 43; Heidelberg 1352, 140, 42; Göttingen 1335, 85, 48; Würzburg 1302, 26, 58; Tübingen 1301, 37, 3; Freiburg 1111, 53, 19; Giessen 1018, 45, 19; Königsberg 976, 82, 51; Erlangen 964, 24, 10; Kiel 879, 32, 13; Greifswald 706, 47; Jena 697, 36, 16; Rostock 547, 17, 6; dohromady 36.665 studujících, 7862 posluchačův, 1271 posluchaček, celkem 45,798. Celkový počet studujících a posluchačů na německých technikách činí 17.033. -R.

Ze života náboženského.

Třetí český sjezd katolický bude letos ke konci července nebo počátkem srpna v Brně. Přípravná schůze, četně navštívená, přijala tu myšlenku s nadšenou radostí. Je třeba přehlednouti, co se téměř za celé desítiletí (od prvého sjezdu v Brně r. 1893) pro věc katolickou stalo v českém národě a oživiti a novými myšlenkami oplodniti hnutí katolické ve veřejném životě. V Německu mají katolické sjezdy veliký význam — kéž i tento pracovní (naprosto nepolitický) sjezd splní naděje v něj kladené!

K rozkvětu katolického života je na prvém místě třeba sebeobětavého idealismu v kleru. Ten však, zdá se, klesá. Aspoň touha po zrušení coelibatu, které byl dán u nás poslední dobou spiskem „Kněžský coelibat v katolické církvi" výraz přímo zoufalý, ozývá se z pravidla v době úpadku. Německý „reformismus" tuto touhu rozhodně od sebe odmítá. „Bílý prapor" jmenuje stoupence její „modernou trhavou" — nezve to k úvaze o větší rozvážnosti?

V olomoucké diecesi nedávno zakázáno nositi sošky marianské a j. ve slavných církevních průvodech. Tamtéž varováni kněží uvazovati se ve zodpovědné úřady spojené s nebezpečím hmotných ztrát a náhrad při ústavech peněžních.

V Německu se zase mluví a píše o Jesuitech. Říšský kancléř slíbil návrh na zrušení § 2. zákona o Jesuitech, jenž jim zapovídá pobyt v Německu, neb aspoň tu změnu § 2., aby pobyt dovolen byl alespoň příslušníkům (!) německým. Jest věru s podivením, s jakou fanatickou houževnatostí se liberalní a protestantské kruhy německé drží tohoto zákona, jenž jest jediným výjimečným zákonem v Německu! U nás by jej ostatně zavedli svobodáři všech odstínův, od realistův až do anarchistů, třeba pro všechny kněze.

Hladina náboženského života je rozčeřena stále Delitzschovým útokem na zjevení. Císař Vilém, chtěje se očistiti z nařknutí, že s Delitzschem souhlasí, poslal admiralu Holmannovi jako členu předsednictva orientalní společnosti list, v němž vystoupení Delitzschovo přísně kárá a předkládá své „vyznání víry". List ten, pokud rozebírá theorii zjevení, správně nazval vídeňský professor Neumann theologickým dilettantstvím.

Německo má zase kousek kulturního boje v afféře Trevírské. Trevírský biskup Korum poslal kleru své diecese list, ve kterém vykládá katolické zásady o vyučování náboženství na školách. Mezi jiným praví, že katolickým rodičům, kteří posílají děti do škol bezkonfessních (bezkonfessní vyšší dívčí školy v Trevíru), nelze dáti rozhřešení. Pro tuto jistě správnou větu podána poslancem Bergmannem a soudruhy interpellace a liberalní tisk hrozí novým kulturním bojem. Tím dokazují, praví „Germania", že se z dřívějšího kulturního boje ničemu nenaučili a nic nezapomněli.

Také Francie si našla nový předmět „zábavy“. Pronásledování kongregací a biskupů, za něž se sami němečtí socialisté, jakž v říšském sněmu prohlásili, stydí a je zavrhují, již zevšednělo, návrh sněmovní, by konkordat byl zrušen, rozpočet pro kultus škrknut a stát od církve odloučen, což sám předseda Combes odmítl, ježto prý považuje ideu náboženskou „ještě“ za potřebnou, byl pouhou prskavkou, tedy přišla řada na jmenování biskupů. Jde vlastně o jediné slovíčko „nobis“. Římská kurie totiž, ustanovujíc biskupa, užívá formule: „Respublica nominavit nobis . . .“ a toto nobis se republice nelíbí, ježto prý se tím její jmenování snižuje na pouhý návrh. Zapomínají vášniví páni, že nominace, ať s nobis nebo bez nobis, nikdy není než pouhým návrhem. Ale Combes ovšem hrozí hned zrušením konkordatu! Napjetí mezi Paříží i Vatikanem jeví se i v tom, že předsedou sboru pro Kanonisaci Panny Orleanské po kard. Parocchim nebyl jmenován kard. Matthieu, jak si přála francouzská vláda, nýbrž kard. Ferrata.

Bývalý kapitolní vikář Ressès z Périgueux, ředitel spolku „Culte perpétuel des Morts“, založený tam msgr. Dabertem v klášteře uršulském, rozesílá po celém světě návrh žádosti k Leonu XIII, aby za svého jubilea poručil přidati k loretské litanii prosbu „Regina purgatorii“, dle slov sv. Bernardina Sienského: „Beata Virgo purgatorii dominium tenet.“ Tible Francouzi!

Mile dojímají zprávy o svobodě a postupu katol. církve v říších severních, na př. v Norsku, kde teprve roku 1855 postaven první katolický kostel v Kristianii a r. 1869 zřízena byla zvláštní missijní stanice, kterou Pius IX povýšil na apoštolskou praefekturu. O nynějším stavu jejím podává Germanii zprávu sekretář biskupa Dr. Fallize Günther: „Díky pravé svobodomyslnosti norských zákonodárců dožil se biskup Dr. Fallize radostí, že zří církev katolickou v té zemi, v níž tak hrozně byla pronásledována, mnohem svobodnější než v kterékoli katolické zemi na světě. Svatá stolice jmenuje úplně svobodně hlavu missie a ta zase kněze a učitele. Církev může bez překážky zakládati nové stanice, kostely, školy, nemocnice, hřitovy, nabývati majetku, zcizovati jej bez vměšování se světských vrchností. Veřejné vykonávání náboženství jest zaručeno. Manželství, uzavřená ve chrámě katolickém, jsou státem uznávána a úřední zápisy pro katolíky vedou jen naši kněží. Ženské kláštery směli jsme již dříve zakládati, ode dvou let je dovoleno zakládati i kláštery mužské, jen jesuitské ne.“

Günther dodává: „Od této pravé svobodomyslnosti mohl by se leckde liberalismus učiti.“

Celý katolický svět vůbec a Řím zvláště se ozýval tyto dny oslavou velikého náměstka Kristova Lva XIII. Řídká slavnost 25ti letého jubilea papežství dala příležitost, aby katolíci celého světa projevili svou úctu a lásku k apoštolskému velebnému starci na stolci Petrově. Kéž ho Bůh dlouhá ještě léta zachová a kéž přejde jeho duch, jako kdysi Eliášův na Elisea, na jeho zástupce.

Římská komise biblická je již úplně ustavena. Předsedou jest za zemřelého kard. Parocchiho jmenován kard. Rampolla. Sestává

ze 4 kardinalů a 40 konsultorů, slavných to biblistů všech národů. Mezi nimi jest 12 Němců, 11 Vlachů, 9 Francouzů, 2 Belgičané, 1 Sev.-Američan, 1 Angličan, 1 Ir, 1 Španěl, 1 Hollanďan a 1 Rakušan. Patrně je i v Římě biblická věda rakouská považována za inferiorní, a to asi po — zásluze! Komise zasedá dvakrát týdně.

*

Úřady (okresní hejtmanství) pracují s horlivostí opravdu missionářskou o tom, aby Ricmanské navrátili církvi katolické. Úřady duchovní počínají si mnohem lhostejněji. Biskup Dr. Nagl poslal sice v neděli na sv. Rodinu list Ricmanským, v němž je srdečně napomíná, aby se vrátili ke katolické církvi, že požadavku jejich po samostatné faře bude vyhověno. Ustanoven také nový kaplan, horlivý kněz a Slovinec, do Ricmanje, ale Ricmanští ani sousedé jejich z Logu do katolického kostela nechodí a považují se stále za podřízené biskupa križeveckého. Súčastňují se však z odporu proti latině bohoslužeb pravoslavných v Terstě, jež nejsou asi slovanské, ale řecké (?). Z hejtmanství vracejí se jednotlivcům jejich oznámení o přestupu k obřadu východnímu s tím podotknutím, že c. k. hejtmanství nemůže přestup vzíti na vědomost, protože oznámení učiněno v pobouření mysli a poněvadž úřad předpokládá, že neznají rozdílu mezi sjednocenou a západní církví. Hejtman a jeho úředníci sami vyslýchají jednotlivce, zdali znají ten rozdíl, zdali úmysl svůj pojali v rozčilení a z návodu někoho druhého. K uklidnění a získání Ricmanských toto missionářství okresního hejtmana nepřispívá. Nazpět na úřady však odboj Ricmanských účinkoval silno. Váznoucí vyfařování jiných obcí rychle poskočilo. Terstské úřady státní i autonomní (a také církevní) dostaly aviso obecenstvu slovinskému v některých přáních jazykových vyhovět. Což ony, třeba že s nechutí a možná i na chvíli jen, činí.

Terstský denník „Edinost“ přináší dopis z kruhů kněžských o záležitosti, jež dala první původ k rozbroji, o četných expositurách v diecesi terstské. Přes naléhavé prosby z řad duchovenstva samého nenáležité a odiosní poměry tyto neodstraněny dosud. Dopisovatel viní ordinariat, že si otázky té nevšímá. Takových osad, které mají svého faráře (kaplana exposita), jenž veškeru duchovní správu zastává a jejž si obec též vydržuje a které přece stále ještě musí naturalní dávku odvádět na bývalou faru, jest v diecesi množství. Tyto naturalní dávky pro cizího — v očích lidu a de facto — faráře všude činí leda mrzutosti. Vybírat je musejí kaplani, což jest pro ně jak ponižující tak nepříjemné, neboť odiosní tuto dávku nikdo nedává s dobrou. Leč ještě větší bezpráví děje se expositům samým, kteří mají povinnosti a práci faráře a postavení i plat kaplana. Se strany státu prý už slíbeno, že doplní kongruu expositův, ale terstský ordinariat prý nechtěl. V případu Ricmanských však z interpellace Plantonovy na říšské radě podané vidět, že úřady státní jsou vinny, ne ordinariat.

Slovinské kněžstvo po příkladu českém a německém zřídilo si obranný spolek (Obrambno družstvo), o jehož činnosti za první rok trvání (od 14. ledna 1902) vydáno sdělení, že družstvo oznámilo

2305krát osobám, že napadena jejich čest v liberalních listech (nejvíce v „Slov. Národě“, 1300 případů), z oznámení oněch asi 500 posláno laikům, ostatní kněžím. Oprav zasláno z družstva různým listům 98, napadení sami poslali 20 oprav. Neuveřejněné opravy zažalovány. „Slov. Národ“ se vyhnul opravám tím, že jmenoval poslance Tavčara odpovědným redaktorem, čímž list „immunisován“.

Uherský primas, ostřihomský arcibiskup Cl. Vaszáry vydal k svému kněžstvu list s maďarisačním napomenutím. Učitelstvo i kněžstvo má se starat o to, aby dítky co možná nejdříve zdokonalily se v maďarštině tak, aby mohly úplně po maďarsku býti vyučovány i v náboženství, a aby brzy i ve chrámech, kde dosud maďarsky se nekáže, mohlo se kázati po maďarsku. — To je tedy první cíl pastýřské horlivosti v Uhrách! Vaszáry ostatně nevystoupil první s takovýmto pastoralním listem. Uherští biskupové prý jednou dostali od sv. Stolice rozkaz i proti vládním nařízením hájiti ve školách vyučování náboženství v jazyce mateřském. Tak jej tedy obcházejí! Vládní „Slov. Noviny“ vymlouvají Vaszáryho, že místo o maďarském vyučování katechismu platí pro smíšené školy!

Nevole proti srbským klášterům, jmenovitě proti čtyřem archimandritům fruškogorským, kteří šli k Széllovi žalovat na usnesení sněmu církevního, vzmáhá se v srbském lidu stále. Svolávají se proti kroku jejich protestní schůze. Srbské noviny z království při tom podotýkají, že hospodářství v klášteřích srbských v Charvatsku a v Uhrách jest u porovnání s klášterý srbskými v království ještě dosti spořádané. Jak to tedy asi v Srbsku samém teprve vypadá!

Bulharské kláštery do nedávna ještě namnoze řeckými mnichy obsazené, byly a jsou lidu i církvi bulharské trnem v oku. Z některých zbylé ještě řecké mnichy násilím či úskokem vyhnali, jiné samy se musily obyvatelstvu přizpůsobit. Tak počátkem zimy, kdy nastalo utíkání z Makedonie, obrátila se též nevole proti klášteru rilskému. Rila jest první bezpečnější a větší místo bulharské hned na hranicích průsmyku a živé cesty z Makedonie do Bulharska. Uprchlíci polonazí a hladoví skupili se v Rile ve velkých houfech. Klášter však odháněl je od svých zdí a ostatní obyvatelstvo nestačilo je zaopatřit. Proti rilskému starešinovi zdvihl se tudíž veliký hněv po celém knížectví a vyzývána vláda, aby klášter a jmění jeho skonfiskovala a věnovala úplně na vydržování uprchlíkův. A tu rilští mniši zmoudřeli a přetvořili na to klášter svůj úplně v asyl makedonský, krmíce, šatíce, přechovávajíce a ošetřujíce z uprchlíků, kolik jen mohli. Rilští mniši ostatně nejsou Řekové.

Mnohé kláštery — poloprázdné a nijak ani církvi ani lidu nesloužící — převracejí se v nemocnice a chorobince okresní. Obyčejně samy okresní rady nebo lidumilná družstva žádají sv. synod za to, aby věnoval ten či onen klášter k lidumilnému tomu účelu. Tak nedávno sv. synod dal svolení k tomu, aby sv.-Ilijský klášter vratčanské diecese proměnil se v nemocnici, vyhradil si však právo na to, aby jmění v případě zrušení nemocnice zpět připadlo církvi. Podobně i na Sofijsku

věnován jeden klášter témuž účelu, a žádají z Trnovska za týmž účelem o klášter sv.-Archandělský v Prisově. Sv. synod i této žádosti náchylen byl vyhověti.

„Paedokracie“ v rusínském alumnátě lvovském dostoupila té moci, že rektor P. Chomišyn nedávno utekl před kocovinou, jakou mu svěřené žactvo uspořádalo, do Stanislavova. Vrátil se jen, aby hodnost svou složil. Příčinou bouře bylo zavádění pořádku a přísného domácího řádu do semináře.

Nový bukovinsko-dalmatský metropolita pravoslavný V. de Repta přijal nedávno do církve obrácené k pravoslaví bezpopovce (sektu bez kněží žijící) bukovinské. V Klimovcích vysvěcen jim před Vánoci nově postavený chrám.

Velmi skvělé uvítání připravila polská společnost nově nastolenému biskupu Zwierowiczi v Sandoměři. Jak už Poláci z království jsou praktičtí ve svých oslavách, tak i biskupa Zwierowicze obdarovali skvostným nábytkem, kočárem, třemi páry krásných koní a na penězích mu nasbírali na 10.000 rublů. Touto oslavou podrážděny velmi nepříjemně pravoslavné a ultrakonservativní listy, spatřujíce v ní ostří politické proti Rusku.

Svatý synod ruský začíná se chápat opravného díla. Beztoho už kde kdo horlil na to, že všecky řády a zařízení církevní jsou zastaralé, na obtíž a na posměch a církvi neslouží k dobrému. Z oprav důležitějších sluší jmenovati: oprava zákona o manželském rozvodě, při němž soudní přelíčení a usvědčení jedné strany v nevěrnosti manželské jakož i důkaz špatného zacházení a špatné výživy (k rozvodu od stolu a lože) svěřeny světským soudům. Před forem církevním tyto věci projednávaly se tak, že to budívalo pohoršení. Církev neměla ani policejní zručnosti ani moci, aby mohla a směla vypátrat pravdu, a tudíž klam, podvod a schválné zločiny byly všedním zjevem. Proto judikaturu při rozvodě ráda teď odstupuje světské moci, zbaví se nepříjemného břemene. Opravdový rozvod svazku manželského vyskýtá se hlavně ve vyšších třídách a je dosti řídký. Zato rozvod soužití manželského je dosti častý v nejnižších třídách a hlavně na venkově a v průmyslových krajích. Žalující a o rozvod spolužití žádající stranou bývají manželky, jež muž týrá, z domu vyhání, poslední utrácí ani o né ani o děti se nestará. Jiná oprava týká se učiva a celého zřízení seminářů ruských. Ruský duchovní i když celý seminář vychodí neobstojí v řadách ostatní intelligence ruské. A seminaristů je většina. Z akademií duchovních leda na městské a lepší venkovské fary dosazují. Oprava seminářů má tedy býti zvýšením úrovně vzdělání kněžského (i nižších duchovních) a tím i získáním vážnosti celé církvi. U každého semináře má se zříditi vzorná škola obecná. Dosud byla jen v Petrohradě. Seminaristé, kteří nedostudovali, ale i ti, kteří mají všech šest tříd, často před vysvěcením bývají učiteli na církevních školách. Zřízením vzorných škol mají se tedy církevní školy či lépe jejich učitelé povznésti!

Jiná komisse ve sv. Synodě zabývá se reorganisací klášterů, jiného to opět nedostatku, jenž už silno pociťován v církevním životě ruském. „Missionerskoje Obozrěnie“ přineslo v lednovém sešitě divný interview, rozmluvu kněze A. Smirjagina s hrab. Lvem Tolstým o církvi pravoslavné a jejích nedostatcích. Na konec dotazujícím se byl hr. Tolstý a Smirjagin žaloval. Listy pravoslavné už to nelibě nesou, že hr. Lev Tolstý vytazován o církevních věcech, když jest zjevný nepřítel officielní církve pravoslavné a pak, že Smirjagin sám za přítěž církve pravoslavné vyhlašoval manželství kněží jejích, tvrdě, že by neženatý kněz mnohem horlivěji a lépe pracoval a lépe se přibližoval evangelickému idealu, na lid mravněji působil. Zvláště horoval pro klášterní výchovu kněžstva, stavě v mnohém za vzor církev katolickou!

Živý světec ruský, otec Jan Kronštadský složil hodnost světského doktora, jíž jej obdařila universita jurjevská (dorpatská) za příležitosti svého století, a to proto ji složil, že spolu s ním jmenován čestným doktorem i hr. Lev Tolstý. Sv. Synod prohlásil za svatého poustevníka sarovského, „bohumilého starce“ Serafima, poručiv na 19. července vystaviti v Petrohradě, Novgorodě a Tambově k uctívání ostatky jeho.

Věda a umění.

České umění opět s úsilností dobývá ciziny. V Rusku a Haliči Kubelík (lvovské listy praví, že takových ovací a toho nadšení už dávno žádný umělec ani domácí ani cizí nezažil), M. Heritesova v Celji a Lublani a jiných jihoslovanských městech, Fr. Ondříček na slovanském koncertě spolu s mistrem polským, skladatelem Żeleńským v Petrohradě, Kocian v Americe — výtvarné umění v Krakově, Vídni — zpěvné-hudební po celé říši i v sousedství. Přičiněním předsedy kyjevské hudební společnosti Alex. N. Vinogradského v Kyjevě a Petrohradě opět odvažují se s našimi komponisty, kteří v ruské společnosti tak těžko prorážejí! V Kyjevě samém Smetanova „Prodaná nevěsta“ přijata v divadle příznivě a stala se repertoirním kusem.

Po své jarní výstavě letoší hodlá uspořádati pražský „Manes“ výstavu na Slovensku uherském. Sami malíři slováčtí zanášejí se úmyslem pokusiti se letos o soubornou výstavku svých děl. K uherským ovšem připojili by se i moravští slováčtí, kteří s Úprkou vlastně tvoří střed umění slovenského.

„Hlas“ slovenský v Ružomberku nyní vycházející, přibral uměleckou přílohu, v níž předvádí zdařilými reprodukcemi nejlepší výtvory umění československého.

Dr. Blaho ve Skalici místo „Hlasu“ jal se nyní vydávati týdenník lidový „Pokrok“.

Výboru pro pořádání sjezdu slov. novinářů v Plzni ohlásili Rusíni (mladoruské listy), že se sjezdu nesúčastní. Z animosity proti Polákům. Nebyli ostatně dosud na žádném ze čtyř minulých sjezdů zastoupeni. Zpravodajská kancelář slovanská prý už co nevidět vstoupí v život — složeno sic na ni dobrovolným úpisem listů jen něco přes deset tisíc korun, ale ostatní chce prý poskytnout konsorcium kapitalistů českých (?) — To tedy, jakož i živější ruch organisační mezi žurnalisty jednotlivých slov. národů byly by nejcennějšími výsledky sjezdů. Ač živost a síla vzájemného soucítění zajisté sjezdy těmi také nemálo povzbuzeny. Tak na př. o jubileu Vrchlického přinesly skoro všecky významnější listy všech národů slovanských vřelé vzpomínky obšírnější či kratší, jak kterému se to v program listu hodilo.

U nás povstaly dva nové listy pro vzájemnost slovanskou. Dřívější „Slov. Národní Listy“ v Olomouci vycházející přeměnily se počátkem roku v obměsíční revui „Vzájemnost“, jež sleduje tytéž cíle kulturního a národního sloučení Slováků s Čechy. Z mlhavosti se redakce však stejně ani ve „Vzájemnosti“ nevybrala. Vážné a pozoruhodné jsou články: „Slovensko a Poláci“ (J. J. D.) a Simonidesův: „Valašskem do drotarského kraje.“ Tyto oba články by vlastně měly značit budoucí program listu, a nic jiného! Simonidesův článek velmi chmurnými barvami, ale podle pravdy, líčí co práce čeká ještě na nás, abychom zburcovali své kraje Slovácko a Valašsko z mravní a hmotné spustlosti a bídy. A zajisté je to divná práce jinak, stavět hráz v prostřed řeky! Proč nezačínat od kraje? Slovensku uherskému se pomůže mnoho, dáme-li mu silného a uvědomělého souseda! A podívejte se jaké má sousedství ta Slovač! Bída a zpustlost se strany uherské a totéž se strany moravské i slezské. Co potom chcete? — Druhý onen článek připomíná, jak málo starají se Poláci, nejbližší a nejvlastnější sousedé, o Slováky. Naopak nabízejí dosud — aspoň rozhodující politické a společenské kruhy — přes ně přátelství jejich utlačovatelům Maďarům! Třeba i v polské společnosti vzbuditi zájem o Slováky. Pisatel udává též příčiny vzájemné nechuti slovácko-polské v intelligenci i v lidu. Možno podle všeho působiti tu pouze nepřímo, povzbuzováním jak Slováků, tak Poláků, aby srdečnější styky navázali. Na té široké ploše, jíž spolu souvisejí, mohou se velmi dobře stýkati a vydatně podporovati, zvláště, že na polské straně leží tu střediska, v nichž sbírá se intelligence polská (Zakopane, Krynica, Truskavec, a jiné lázně). Polská města, dosti čilá (Živec, Sandec, Nový Trh, Sanok, Tarnov), mají to na dohození. Sám Krakov a Lvov mají spojení se Slovačí velmi dobré a vůbec Halič celá dříve později musí navázati styk intensivní se severním Uherskem. Toto se zprůmyslovuje čím dál více a pro ni tvořiti bude nejpřirozenější a nejbližší hospodářské a konsumní pozadí. A možná, že Poláci by ještě Slovákům nejspíše pomohli a směli pomoci. Nejsouť maďarským vládám podezřelí tak jako my Čechové a jiní Slované. Jsou právě naopak jediní ze Slovanů, kteří vyjma malé pohraniční spory vždy s Maďary v přátelství se snášeli. Ještě dnes žijí v obou národech živé vzpomínky na revoluční sympathie a součinnost z let 1848 a 1863.

Slovanské vzájemnosti věnován i jiný list, dříve už ohlášený p. Jar. Rozvody „Slovanský Obzor“. Ohlásil se jako týdenník, literarně-politický. První číslo je pouze programové a nemožno o hodnotě a síle listu z něho usouditi nic, pouze směr dá se z něho poznati. Zajímavo je, že naše slovanské sborníky vycházejí dosud vždy z kruhů polonofilských: tak Edv. Jelínek, Ad. Černý i teď J. Rozvoda jsou horliví přátelé Poláků a zrovna nejčilejší představitelé vzájemnosti českopolské u nás. Snad je to právě dobře. Myšlenka slovanské vzájemnosti stává se jejich prostřednictvím milou i Polákům, kteří tu praktickou „vzájemnost“ slovanskou z minulých věků dosud odstonávají. Poslední dva listy „Slov. Přehled“ a „Slov. Obzor“ povstávají už kromě toho jako orgány pokrokové, hledíce proti starému „pivnímu“ slovanství postaviti nové, ideové a kulturní. Sympatisují proto s mladými proudy a zvláště tím se vyznačují, že staví se proti officielnímu Rusku, na rozdíl od novinářského staro i mladočeského směru. Zvláště silno akcentuje tento směr J. Rozvoda ve svém „Slov. Obzoru“. Články i zprávy prvního čísla vesměs vyplněny jen četivem tohoto druhu: proti úřednímu a starému Rusku.

V tomto ohledu dlužno varovat před přílišnou horlivostí; sice upadnou i nové orgány do téže jednostrannosti co staré. Mladé a podzemní proudy, jmenovitě v Rusku, ne vždy mají čistý zdroj a ne vždy slovanský.

Dobrou rubriku zavádí „Slov. Obzor“, totiž bibliografii všech slovanských národů, jakož i seznam všech věcí o Slovanstvu v cizině vydaných. Že by však na tento úkol stačil úplně, to pochybujeme. Ostatně registrovati hlavní a důležitější dostačí, a bude i nejsprávnější. Ale ani to není lehké za dnešních poměrů. Když už se s touto rubrikou začíná, tu bychom navrhovali, co už jednou jsme přednesli, připojit přehled slovanských časopisů aspoň důležitějších a ten podávat pravidelně. Toho je více třeba, než obzoru po slovanských věcech v cizině! Snad konečně takové to vzbuzování zájmu pro slovanskou četbu vnukne některému podnikavému člověku myšlenku, založiti už konečně slovanské knihkupectví, jež by bylo však opravdu nestranné a rychle obsluhováno! Slovanským nakladatelům by ovšem svým základním kapitálem a svou solidností musilo vnukati důvěru. Nejlepší by pro ně byla Vídeň. Snad by se odporučoval podnik zcela nebo aspoň z části spolu fundovaný slovanskými nakladateli samými.

Liter bibliograf. měsíčník polský „Ksiażka“ sděluje, že vloni vydáno knih polských úhrnem 1716 Z nich na belletrii připadlo 358 (roman dom. 118, přeložený 64, básně 100, drama 76), na theologii a ascetiku 176, historii 121, mathematiku a fysiku 116, lékařství 111, spisy pro mládež 90, dějepis literarní a esth. 192 (!), publicistiku 81, filosofii 54, filologii a hospodářství po 84, sociol. a nár. ekonomii 44, ostatní odbory (10) mají přes 20 a kolem 10. „Słovo“ varšavské nazývá tento počet knih zarmucujícím a zahanbujícím pro národ 20milionový. Z toho tak malého počtu knih vydaných usvědčeny prý tyto národní

vlastnosti: duševní lenost, odpor proti knihám vzrůstající každým rokem; ubohost tvořivosti v písemnictví polském, za to rozrost banalního, plytkého nevzdělávacího novinařství. Soud tento jest přísný a nespravedlivý!

Pro nové divadlo v Lodzi vypsána cena Sienkiewiczova 1000 rublů na nejlepší drama polská. Sešlo se na 80 kusů. Porota tento měsíc rozhodla. Cena nepřisouzena nikomu, ale rozdělena mezi čtyry hry. Mnoho kusů sešlo se dobrých a takových prý, že snad i vyniknou a na repertoiru se udrží, ba mnohé jsou i tak dobře skládané, že by i do ciziny mohly proniknouti, ale porota přece velikou cenu žádnému nepřisoudila. Zvláštní jest, že mezi tolika kusy nebyla leč jen jedna veselohra, opravdová veselohra. Všecko ostatní jsou kusy vážné, a jsou-li veselší, pak satirické.

Nedávno debattováno v učené společnosti lvovské o vlastní podstatě modernisty polského Wyspiańského. Wyspiański stěžoval si, že mu nerozumějí. Jeho první drama „Wesele" bylo výsměchem všemu světu, a lidé je přijali jako schválení své hlouposti a tleskali mu. Teď v novém dramatě „Wyzwolenie" mluví otevřeněji, výsměch už je otevřený a platí prý polskému přemrštěnému nacionalismu. Herrmannův „Otec Kondelík a ženich Vejvara" přeložen do polštiny a přijat velmi příznivě. Kniha jde rychle na odbyt. Ba — což je řídké u Poláků — tvrdí, že oni dnes toho genru v literatuře nemají.

Carská geografická společnost ruská vysílá letos větší výzkumnou výpravu do Persie do poříčí Tigrisu. Neustálý zájem a styk hojnější, jaký mezi oběma říšemi panuje, výpravu zrovna diktoval. Inžinýr Saveljev v jedné z posledních schůzí společnosti upozornil, že 10verstové (jener.) mapy Ruska jsou už příliš zastaraly a také namnoze nesprávny. Ukazoval mapovanou část Uralu, kterou sám vylepšil, a žádal geografickou společnost, aby i ostatní Rusko bylo znova mapováno.

Zemstvo poltavské hodlá vydati album ornamentu jihoruského svým nákladem pro řemeslné a výšivkové školy a dílny své gubernie, ale i pro širší kraj zajisté vhodné. Dnes školy a dílny tyto z lidu vytrženy vychovávají lidi, kteří k lidovému umění už se nevracejí, ale nešikovně napodobují cizí vzory. Odessa chystá se letos k průmyslově-umělecké výstavce.

Akademie nauk jmenovala stálého korrespondenta pro historii v Římě. Tím zřízen po příkladě čtyř západních států (Anglie, Francie, Německa a Rakouska) historický ústav v Římě i pro Rusy. Tedy latinismus i pro ruskou vědu má zrovna takový význam jako pro západ evropský.

„Lužica" srbská přináší v 1. letoším čísle statistiku Srbů lužických, podle úředního pramene, který však jest spolehlivý, pokud i ne zcela poněmčené ještě od Němců pouhých odlišuje. Napočítáno čistých Srbů 93.032, Polosrbů 23.779. Rozděleni jsou hlavně na tři provincie: Braniborsko 35.116 (+ 1405), Sasko 28.827 (+ 18.282) a Slezsko 24.467 (+ 3276) duší. Podle toho germanisace v Braniborsku samém nejméně pokročila. Tam je Srbů-Němců (německy mluvících) nejméně, a ti, co jsou, jsou sami muži, tedy asi úředníci a dělníci.

Nejhůře pokračuje germanisace v Sasku; tu je to obyvatelstvo v přirozeném poměru, jež se za Srboněmce hlásí. Přece však zase volnost a ruch národní v Sasku je větší než kde jinde!

V Lublani dáváni 20. ledna Kovařovicovi „Psohlavci". V Krajině schází učitelů. Přijímají už kdekoho i malé úředníky a zřízence na výpomocná místa! A ještě je míst neobsazených.

V Záhřebě nedávno měli zajímavé představení. Ochotníci hrající ve prospěch pensijního fondu hereckého, dávali Tucičův „Povratak". Herci byli vesměs z literarní společnosti záhřebské a hlavní úlohu hrál básník Srdjan Tucić sám.

Družstvo sv. Jeronyma pro vydávání lidových knih (členů má 15.838; rázu našeho dědictví), stěžovalo si v poslední valné hromadě, že marně vypisuje náhrady za dobré hospodářské poučné knihy pro lid. Není spisovatelů, kteří by takové věci psali pro lid charvatský. Ani cena 1000 korun jich nevyzvala. Za to se v Charvatsku mnoho básní, polemisuje a politisuje!

V chudém kraji srbském, Pirotsku, od dávna kvetl domácí lidový průmysl tkaní koberců. Na rozšíření známosti o průmyslu tom i dodání mu nových podnětů, zpracoval řed. gymnasia M. Živković nejlepší vzorky pirotské a vydal je v pěkném albu, jež staví pirotskému průmyslu zasloužený památník. Album vydáno u firmy Prochaskovy v Těšíně.

Benediktin beuronský A. Pöllmann počal vydávati v Münsteru básnický katolický měsíčník: „Gotesminne" (Láska Boží). Ráz básnického umění tohoto je totožný s rázem beuronské školy vůbec. Všímá si starých zpěvů nábožných a církevních, staré trouveurské poesie; jinak je cítění a sloh nových básní zcela moderní. Sbírkou vane radost a nadšení nad katolickým životem a katolickou poesií německou. Disharmonických zvuků není. Kolem „Gottesminne" sbírá se četná rodina katolických poetů německých — a nejsou už ani hodnotou svou „quantité negligeable".

Zemřeli: Dne 22. ledna ve Lvově Henryk Grabiński, malíř krajinář. — 6. února Petko Karavelov, první a nejrázovitější politik a činitel bulharský, vždy neklidný a bouřlivý, odvážný a tvrdý sok Stambulova, z hlavních strůjců vyhnanství Battenbergova. Slynul rozhledem a dovedností dobrého finančníka.

Zprávy národohospodářské.

Věcí, jež jest v ústech všech a tak brzy z jednání různých korporací, ze sloupců novin a z řečí politiků nezmizí, jest nově navržený celní tarif autonomní, to jest samostatně vládami sestavený, jen z ohledu na ochranu práce domácí, na potřeby obyvatelstva a finanční potřeby říše; nebrán ohled zatím na přání říší sousedních, s nimiž bude nutno smlouvati. Vázaná cla jsou jen při pěti hlavních druzích obilnin: pšenici, rži, ječmeni, ovsu, kukuřici a při cukru, ale ne dle tarifu, nýbrž dle brus. smlouvy. Jinak cla jsou volná, negociace — smlouvání — schopná. Nejsilněji v tarifu vyjádřen princip ochrany, vedle něho pak i princip finanční, ač finanční cla (na osadní zboží) spíše jen zakulacena, ale přece vždy výše vzata než dosud. Tarif má podrobnější specifikaci než starý: čísel je 658. Nedosahuje tedy specifikací svou tarifu německého ani švycarského, ale převyšuje v tom směru tarif ruský. Specifikace v tarifu celním je vždy výrazem různotvárnosti výroby. Čím výroba kterého státu méně pokročila, tím je jednostrannější a jednodušší; čím více pokročila, tím je mnohotvárnější. Ochranná snaha, jak aspoň německé hlasy znějí, jest v rakouském návrhu tarifním lépe a silněji provedena, než v německém. A přirozeně. V ruském tarifu jest snaha ta ještě mocnější. Stát s tak dokonalou výrobou jak Německo, dovede se chránit nižšími cly — průmyslovými. Za to má vyšší cla prvovýrobní (zemědělská). Tyto položky Rakousko už má nižší než Německo, Rusko vůbec cel na zemědělské plodiny nemá, nebo velmi malá cla. Podle povahy státu, podle jeho výroby řídí se i směr ochrany. Ochrana je jednostrannou v Německu a Rusku, skoro vyrovnanou v Rakousku: to jest stejně silno chrání i průmysl i zemědělství. Obě veliká odvětví výrobní u nás měla by tedy býti s navrženou ochranou spokojena. A také celkem jsou. Jen že co se jim nelíbí, je právě ta ochrana druhého. Tato nelibost nad velikou ochranou druha jeví se zvláště v průmyslu. Ten se bojí, že zvýšenou ochranou zemědělskou ztratí výhodná svá tržiště na Balkáně.

Tarifové položky zatím tak jak navrženy, nemají mnoho významu, vyjma cla minimalní na obilí, ta už jsou jista. Ostatní položky se většinou změní v domlouvání s cizinou. Ale vždy už to znamená zvýšenou těžkost ve smlouvání, anebo nutnost dáti vyšší náhradu za slevu při clech jevících silnou snahu ochrannou. S největší nespokojeností přijalo celní rakouský tarif Srbsko. To mělo dosud zvláštní výsady, jsouc celé vzato do tak zvaného pohraničního pásma, jež má větší úlevy, než celé státy největších výhod požívající. Výhody ty vztahovaly se na devět druhů zboží: pět druhů obilí, sušené švestky, voly a býky, med a rakiji. I když zůstanou Srbsku výhody pohraniční pro čtyry předměty dále, pro obilí už nejsou možny, neboť tu váže minimalní sazba. Ostatně v případě, že by minimalní cla na obilí vadila při uzavírání smluv s balkánskými státy, tedy vláda — pravil rakouský ministr obchodu — musila by je nechat padnouti. Šlo-li by to i se svolením Uher!?

Nejvíc hlasů, posudků a plánů vyvolal celní tarif autonomní v říších německé a srbské. A přirozeně, neboť ty obě jsou na styku tržním s námi nejvíc súčastněny. Náš dovoz z Němec tvoří celou třetinu všeho našeho dovozu, a náš dovoz ze Srbska obnáší čtyry pětiny všeho srbského vývozu. Tyto poměry tedy činí náš tarif právě pro ty dva státy velevýznamným. Jeden z nejlepších národohospodářů Srbska, professor vysoké školy, bývalý předseda ministerský Dr. Vuič, při svém nastoupení do Akademie srbské v řeči věnované vývoji hospodářských otázek, jež Evropou hýbají, poměr Srbska k Rakousku velmi dobře vymezil. Srbsko záviselo svým vývozem na Rakousku, jako toto na Německu. Podle toho jak Německo se domluví s Rakouskem, bude se toto domlouvati s ostatními státy. Srbsko musí tedy čekati, až jak Rakousko samo dopadne, pak teprv podle toho budou i ústupky jemu povolené. Kdyby Německo ochotně a lacino pustilo k sobě rakouské výrobky zemědělské, ukáže se i Rakousko štědrým k zemím balkánským. Chování Německa pak zase bude asi regulováno neústupností ruskou a rakouskou, hlavně ruskou.

Dne 27. ledna dovršeno deset let ode dne, co ustavil se pod předsednictvím následníka Mikuláše, nynějšího cara ruského, výbor, vedoucí stavbu velké sibiřské dráhy. Za té příležitosti podal výbor témuž svému vznešenému předsedovi zprávu o uplynulém desítiletí a činnosti v něm. Jest to historie jednoho z největších děl kulturních. A taková není bez zajímavosti. Dílo sibiřské dráhy dokonáno, nyní zbývá ještě 244 verst tak zv. kruhobajkalské trati (vystavěno zatím už 54 verst) to jest dráhy, již nutno vtesávati do skal obkličujících v polokruhu jižní část jezera Bajkalského. I tato trať dohotovena bude během roku 1904. Dráha tato měří 5628 verst a stála 384.604.743 rublů.

O spojení Evropy s Čínou, o úpravě převozu osob a zboží z hlavních středisk západní Evropy pracuje se už ve zvláštní komisi mezinárodní, jež dvakrát už zasedala na podzim v Paříži, v prosinci v Petrohradě, a na podzim t. r. sejde se po třetí ve Vídni. Cesta zkrátí se sibiřským spojením o polovic. Z Londýna přes Ameriku bylo třeba jeti dosud do Šanghaje 30½ dne, přes Sibiř cesta potrvá jen 17 dní 20 hodin. Z Hamburku přes Suez do Šanghaje jelo se 36½ dne, Sibiří třeba jeti jen 17 dní 7 hodin. Jak dráha dnes jest, nedopouští ještě příliš rychlé jízdy. Na sesílení dráhy věnováno už 94 milionů rublů a v tom směru stále se ještě bude pokračovat (silnější kolejnice, upevnění hrází, pevnější mosty a pod.).

Kromě péče o stavbu magistraly sibiřské komitet staral se ještě o mnohé jiné věci. Byl vlastně vrchní hospodářskou radou pro celou Sibiř a kraje s ní sousedící. V tomto ohledu výbor vydal 10·3 milionu rublů na usplavnění řek Čudym, Angara, Amur, Šilka, Usouri, na stavbu přístavu vladivostockého, zřízení paroplavebních společností; na spojovací a východné tratě v Evropě věnováno 47·9 milionu rublů, totiž na trať čeljabinsko-jekaterimburskou (225 verst) 6·5 mil. rublů a na trať kotlaskou od severní Driny k Archangelsku vedoucí (812 verst) 41·4 mil. rublů. Výbor sibiřské dráhy vzal v ruce své otázku vy-

stěhovaleckou. Zřízeny stanice léčební a ošetřovací a to jak podél trati, tak i od trati až na místo osadní. Takových stanic na trati zřízeno 56, vně trati 25. V nemocnicích místo jest pro 386 nemocných. Z vystěhovalců potřebovalo pomoci na stanicích 1.410.000 duší, náklad na jednoho vypadne dva ruble Výbor upravoval i podíly pozemkové pro vystěhovalce; rozměřil tak 9,301.351 desetin půdy (náklad 47 kopejek na jednu desetinu). Na potřebných místech prováděl odvodňování. vysušování močálů (kol Tomska), jinde zavodňoval a studně kopal (1235 studní). Osušením močálů získáno 445.533 desetin dobré půdy, na níž usadilo se 29.700 duší. Kde dřív rostl jen palach na dva sáhy vysoký, dnes hospodaří na krásné úrodné půdě na 30 tisíc lidí a půda ta uživí jich i několikrát tolik. Od r. 1903 vystěhovalo se pod vedením výboru do Sibiře 611.494 duší. Výbor dával vystěhovalcům bezúročné půjčky do začátku, jež byly ve výši 100—150 rublů a splatné jsou po pěti letech během desíti roků. Půjček dáno 64 892 rodinám sumou 12·3 mil. r.

Pro přestěhovalce zřízeno 29 skladišť, v nichž by nakupovali do hospodářství potřebné věci levně a dobře. Sklady působí od r. 1898 stále a pravidelně a od té doby prodaly 51.540 pluhů a 10.463 jiných hospodářských strojů cenou 3·65 mil. rublů. V r. 1901 sklady převzaly i nákup v odprodej obilí, čímž zabránily spekulaci a drahotě, v místech obilím chudých a v krajích neurodivších. Na stavby r. 1896 zřízeny sklady stavebního dříví pro vystěhovalce. Dříve bráno ze státních lesů v tobolské a tomské gubernii. Tím spomoženo hlavně po zdravotní stránce, neboť před tím musili novoosídlenci nemajíce široko daleko dřeva, na některých místech lepiti si obydlí svá z bláta a hlíny. Od r. 1894 pro vystěhovalce stavěny kostely a školy z fondu cara Alexandra III. Nastavěno 190 chrámů a 184 škol, v nichž učí se dnes 6600 dítek.

Stálou finanční miserií a neustálými schodky ztratil konečně srbský parlament trpělivost. V lonské skupštině sestaven parlamentní odbor budžetní, který by hospodářství státní důkladně prozkoumal a chyby v něm, jež jsou zdroji schodků a dluhů, objevil. Odbor vydal teď zprávu o díle, jež dosud vykonal, probrav se účty a doklady za léta 1895—1900. Deficity za ta léta narostly v úhrnný obnos 62 milionů dinarů (franků), a to tím, že úmyslně rozpočet výdajů předkládán menší, aby před skupštinou objevil se budžet vyrovnaný. V roce pak jednoduše budžet překračován tak zvanými mimořádnými kredity. Těch nahrnulo se za oněch šest let obnosem 68 milionů franků. Takové hospodářství musilo vésti ke vzrostu drahých běžných dluhů, jež roku 1901 dostoupily výše 145·4 milionů dinarů. Z dluhů nekrytých platí vláda až 28 ze sta (v úrocích, provisích, skontech, ažiu a pod.) Neuspořádané takové hospodaření nejvíce zemi přivádělo stále hlouběji do bezradného stavu finančního. Ocení-li se veškerý roční důchod srbského národa na 500 mil. dinarů, tu veškeré dávky státní, okresní a obecní sumou 90 milionů dinarů, z nichž jen 20 milionů je opravdově produktivních, představují 14% všeho důchodu, břímě, jakého žádná země nesnese!

Ročník XX. Číslo 4.

HLÍDKA.

Jak zjednodušiti a prohloubiti vyučování theologické?

Jan Oliva. (Č. d.)

B) Moralka.

Mravověda jest vědou po výtce praktickou a proto tu samo sebou musí býti obrácen zřetel k věcem všeobecně potřebným, tak že reflexi není dáno tolik místa. Z té příčiny výběr látky a odůvodnění, zpracování její nepřipouští tolik zbytečného, jak jsme viděli u dogmatiky. Přes to však přece i tuto sebere se pro náš účel dosti. Zmíním se nejprve o tom, co samo sebou je zbytečné, potom o tom, co je zbytečno methodou, konečně o tom, co je zbytečno špatným projádřením. Kniha, již mám při tom na mysli, je „Theologia moralis auctore Ernesto Müller", 4. vyd. ve Vídni 1883, na ústavech v Rakousku hojně užívaná.

I. Za zbytečné samy sebou v knize oné mám věci

a) úplně historické, nyní načisto z praxe vyšlé.

1. Co v díle II. 347 praví o úrocích, nyní úplně je zastaralé, jak sám ke konci článku výslovně praví a jak se každý může přesvědčiti z „Kirchenlexikon" v článku „Wucher".

2. V témže díle 434 praví ke konci celého uvažování o otázce: kolik třeba restituovati, že to v praxi nemá významu. Proč to tedy uvádí? Totéž platí o restituci za breviř 526.

3. Taktéž jest bezúčelno v moralce vypočítávat, co všechno v sobě obsahoval Starý Zákon mimo přikázaní mravní. To patří, chce-li se to uvésti, do archeologie a pod. věd biblických, ale ne do moralky.

b) Do moralky zataženo zbytečně mnoho věcí čistě filosofických, celá filosofická ethika. Podobné počínání jest nesprávné, ačkoli časté. Každá věda má míti svůj obor a věci z jiných věd potřebné pouze

z oněch věd vzíti = předpokládati, a ne teprve široce dlouze vykládati, jinak by se stala konglomeratem více věd. Odtud snaha nyní se jevící, přednášeti ethiku samostatně mimo moralku, aby tak moralka lépe vynikla na svém poli. Nynější spletení ethiky a moralky jest následkem přílišného se zabývání filosofií u scholastikův a později Kantem u moderních theologův. Ani tito ani scholastikové nepřihlíželi dostatečně ke skutečnému křesťanskému životu obyčejných lidí a proto vnesli do moralky celé haldy materialu pro theologii toho jména hodnou téměř bez ceny. To třeba zase vymýtiti a tak moralce ulehčiti.

II. Mnoho jest v Müllerovi zbytečných věcí z pochybené methody. Jsou to:

a) Nesprávné a tím zbytečné doklady. Tak na str. 26. II. dílu chce dokázati, že vnitřní akt víry jest všem dospělým rozumu každého času nutný necessitate medii ku spasení, avšak ve slovech sněmu Vatikanského, které na důkaz uvádí, o aktu víry, o který tu přece jde, výslovně není zmínky

b) Jiná methodická chyba, velice ve všech moralkách rozšířená, jest, že se nečiní náležitého rozdílu mezi předpisy moralními všeobecně platnými a mezi předpisy jen v některé krajině, provincii, státě, národě a pod. platnými. Není možno, aby v moralce na všechny zvláštnosti všech uvedených, oprávněných relativních předpisů byl brán zřetel; autor si musí určitě omeziti území, pro které chce moralku psáti a dle toho pak látku podati. Co má jenom partikularní platnost, musí vždy náležitě odlišiti a teprve když to vše dobře zpracuje, uvidí, co mu zbude jako všeobecně platná, v celé církvi závazná moralka, uvidí však při tom, že těch věcí není příliš mnoho.

Na toto stanovisko se velice často zapomíná a tak se moralka zrovna přecpává předpisy, na pohled všeobecně platnými, ve skutečnosti však buď vůbec neplatnými nebo platnými jen partikularně. Zvláště se chybuje tím, že rozhodnutí římských kongregací v otázkách liturgických, právních, pokud souvisejí s moralkou, že rozhodnutí ta, ačkoli byla učiněna jen pro jednotlivé krajiny, ano docela i pro jednotlivé osoby, beze všeho se vydávají za normu všeobecně platnou. Kdo čte „Hirtentasche“, ví, jak redaktor častěji na to poukazoval. Podobně u nás Skočdopole v „Časopise katolického duchovenstva“.

1. Jak třeba dle toho opatrně si počínati, ukazuje pěkně článek Dra. A. Kocha v „Theologische Quartalschrift“ 1902 (Die moralische Verpflichtung der bürgerlich-weltlichen Gesetze), zvláště na str. 581, 583 a 616.

2. Z téže příčiny myslím, že není třeba u nás v moralce uváděti, jak Müller činí, celé nařízení indexu librorum prohibit., neboť ani nová nařízení Leona XIII nenabyla u nás moci práva a tím mravní normy; opačný zvyk platí, jak výslovně dokazuje proslavený kanonista Freisen v „Literarische Rundschau" 1901, 13 těmito slovy: „Při nynějším stavu katolických ordinariatů nebude nová konstituce se všemi svými nařízeními uvedena v praxi, neboť chybí nutná k tomu podmínka, totiž nějaké zařízení podobné inkvisici."

3. Právě tak nač při postě vypočítávati všechny podrobnosti, u nás úplně neplatné?

4. Podobně u nás nemá významu, co se uvádí II. díl 31 ad 8.

c) Nesprávným pořadím jednotlivých oddílů moralních také leccos zbytečného vloudilo se do moralky.

Podobně jako v dogmatikách jest i v Müllerově moralce látka zpracována v jednotlivých traktatech, na př. o víře, naději, lásce, náboženství, spravedlnosti atd. Tím nutně povstávají všechny vady, o nichž jsem se při dogmatice výše zmínil, když jsem jednal o methodě dogmatiky. Dle toho leccos je napřed, co logicky patří dozadu, něco se předpokládá, co teprve později se dokáže a pod.[1] Zvláště je při tom vada ta, že není možno dobře si představiti dle toho skutečný život křesťana a jak právě v tom životě stránka moralní se může jeviti, a přece to je při studiu hlavní věc. Jak známo, mohou tu býti celkem tři hlavní oddíly: život křesťana proniknutý pravou láskou theologickou, život ten bez lásky, jen o víře a naději theologické, a konečně život bez víry a naděje. Podle tohoto základu povahuje se všechno ostatní v životě křesťanském, všechny ostatní projevy náboženského života, a právě o tom při methodě traktatové není ani řeči. Tu se mnoho široce dlouze vykládá, ale nejhlavnější momenty scházejí.

Tomu možno odpomoci jedině správnou logickou a organickou methodou, v níž vše následující nutně vyplývá z předcházejícího a je zároveň základem pro následující. Proto třeba rozdělení moralky ve dva hlavní oddíly. Oddíl první, všeobecný, podává v pořadí logickém a organickém 1. vše, co je všeobecně platné pro všechny křesťany, 2. co je všeobecně platné pro jednotlivé území. Oddíl druhý pak probírá jednotlivé stavy a u každého uvádí, jak má vzhledem k svému účelu snažiti se na základě všeobecných pravidel moralních po křesťansku žíti. Podobné rozdělení má nejen „Realencyklopädie für protestantische Theologie", ale i první vydání „Kirchenlexikonu", tak že věc je známa.

[1]) Viz II. díl str. 28, kde věci tam uváděné ozřejmí se teprve poznámkou na str. 29.

III. Leckde třeba přesnějšího projádření, neboť nynější nejasná stilisace je zbytečná přítěž knihy.

a) V druhém díle 534 se učí, že papež může dispensovati od breviíře i bez jakékoli příčiny. Takové učení zdá se mi býti povážlivé, neboť je to libovůle, která tím více zaráží, vzpomeneme-li si, jak se učí, že libovolné omeškání jedné hodinky od kněze je těžkým hříchem. Každý rozumný člověk by z toho usoudil, že by papež učinil dobře, aby vůbec nechal kněžím na vůli, chtějí-li se breviíř modlit nebo ne, když by se takto vyhnulo mnohým hříchům, jichž se kněží opomíjením hodinek dopouštějí.

b) 1. Při tak zv. motiva credibilitatis (II. 14) se cíl textu knihy nese k tomu dokázati, že ona motiva nutně vedou k víře nadpřirozené, a na důkaz se uvádí výrok sněmu Vatikanského. Projádření to jest neúplné jednak tím, že sněm nikde nepraví, že by člověk nutně musil skrze motiva credibilitatis k víře nadpřirozené dospěti, sněm mluví jen o možnosti, a to vším právem, poněvadž mnozí lidé přicházejí k víře oné vnitřními pohnutkami; jednak tím, že tu úplně zapomenuto na milost Boží ku vzniku víry potřebnou. Autor sám později (str. 17) se doplňuje. Zdá se mi, že i život svědčí mému názoru. Lidé nestudovaní celkem mají, následkem mystické nálady duševní, více positivní víry než lidé studovaní; často se pozoruje, že čím více kdo kritiku biblickou pěstuje, tím více víry pozbývá.

2. O závisti (II. 119 ad 2) třeba dodati, že jen závist vlastně tak řečená pochází z pýchy, jiná ne, jiná pochází často z velké bídy, kleslosti a pod. Analogicky není správně tvrditi, že nevěra pochází vždycky z pyšného srdce; znám filosofy, jež to stálo nesmírné boje duševní, hrozné útrapy, nežli se zřekli positivní víry.

3. Při observantia (II. 240) připisuje se leccos ďáblu, co se dá velice snadno vyložiti zvykem, jaký od maličkosti vlivem okolí působí na člověka. Působení ďáblovo třeba vždy výslovně dokázat, jak sám autor to uznává (241).

4. Při důkazech ze zákona přirozeného vesměs autor opomenul udati, který stupeň toho zákona kde jest míněn. Vždyť známo, že jen první stupeň má absolutní platnost a dle toho i závaznost pro člověka. Při dalších již tak není. Nedbáním na tento důležitý moment leckterý důkaz oslaben. To dalo by se ukázati při dotyčných partiích v celé knize.[1])

[1]) Mimochodem, když tu o mravovědě mluvíme, budiž ještě podotčeno, jak málo všímá si mravouka popularní, uložená v katechismech a zvláště ve zpovědních zrcadlech, mravovědy, kolik tam nafabrikováno na př. hříchův, o kterých mravověda nic neví!

C) Právo církevní.

I tato věda jest po výtce povahy praktické a proto zpracování její přiléhá více k životu, věcí zbytečných tu najde se méně, ale najdou se přece. Nemohu tu podrobně vše uváděti, omezím se jen na některé věci na důkaz, že i v právu církevním dalo by se získati dosti času, kdyby se dbalo methodických pravidel pro vyučování důležitých měrou vydatnější než dosud. Postup zachován v tomto oddílu jako při moralce: nejprve některé ukázky o věcech zbytečných samo sebou, potom následkem methody zbytečných a konečně zbytečných nedosti vhodnou stilisací.

I. Samy sebou jsou zbytečné v právu církevním

a) věci nyní neplatné, jen ceny historické. Historie jednotlivých těchto věcí o sobě může býti velice zajímavá, ale ke skutečnému poučení právnickému pro dobu přítomnou jest úplně lhostejná. Poněvadž však při všem studiu theologickém, jak ještě zvláště se ukáže, jde o přípravu k praxi, ne o nějakou pouze theoretickou parádu, viděti z toho, že podobné věci jen historicky zajímavé ukrádají jenom zbytečně drahý čas.

1. Jaký má na př. význam mluviti v právu obšírně o bývalých chorepiskopiích, o bývalých archidiakonech a pod.

2. Aneb jaký význam by mělo pro praxi dlouhé povídání o zákonech rakouských, v ohledu konfessním vydaných do roku 1868?

3. Co všechno možno čísti v právech o manželských zásnubách. Je to krásně vytaženo ze starých právních církevních pramenův a autorův, ale mnoho z toho již dávno nemá ceny ani za mák. Mnohé věci zastaraly, mnohé přešly do soukromé správy náboženského života u jednotlivých věřících, čili jasněji řečeno, vyřizují se od věřících beze všeho zasahování úřední církve, mnohé věci konečně přešly do úřadování státního, nebo se praktikují u protokolu snubního na faře. Co nám tedy zbude vlastně ze zásnub? K těmto okolnostem mnozí autoři právnických církevních příruček nemají zřetele a tím zbytečně utrácejí drahý čas. Jest ostatních věcí, nově přirůstajících dosť a dosť, nač se vláčeti stále s těmito věcmi dávno odbytými?

b) Mnohé věci v právnických oněch příručkách uváděné jsou zbytečné dále proto, že se utvořil úplně jiný zvyk, který nyní již má moc zákona a tak zrušil ono dřívější právo. Styk nyní mezi jednotlivými národy, vrstvami, stavy jest o mnoho častější než dříve, a to vše působí na názory právní. Mnohé věci uvádějí se v právu a moralce

ze středověkých pramenů, do kterých však přišly jenom proto, že se konaly v zámožných, šlechtických domech, u obyčejných křesťanů tak nebylo; spisovatelé leckdy na to zapomněli a jako všeobecné právo uvedli to, co vlastně bylo jen výminkou. Tak jistě dělo se při zásnubách, jak to posud v právu stojí. Jsou to však vlastně již jen přežitky dávných dob, nynější zvykové právo jest úplně jiné. To třeba jednou přiznati a dle toho příručky reformovati. Zvláště mnoho takové nyní zastaralé látky dostalo se do práva nyní přednášeného z Corpus iuris canonici. Původní rozhodnutí daná pro určité osoby a místa dostala se do Corpus bez těchto partikularních známek a tak nabyla všeobecné váhy, povahy všeobecného zákona, ačkoli neprávem. Kdo se chceš o tom přesvědčiti, vezmi si vydání Corpus od Em. Friedberga, kde podán vždy celý dotyčný dokument, z něhož vyňata byla ta která právní zásada, a budeš míti dokladů celou haldu.

Jak zvyk nabývá moci zákona, vidíme pěkně na způsobu farních konkursních zkoušek u nás. Jsou dvakrát do roka proti Tridentinu, které chce, aby byly zvláště při každém konkursu o některou faru. Tridentinum mělo k tomu jistě dobré důvody, a přece se nyní dle toho nedržíme, protože toho není ani třeba, jelikož naše poměry jsou docela jiné. Tridentinum to nařídilo proto, že dostávali tenkráte fary lidé krajin velmi vzdálených, o kterých se ani nevědělo, znají-li jazyk farnosti, kterou měli spravovati.

c) Mnoho bývá zbytečného v právu tím, že je to povídáno příliš rozvláčně.

1. Tak je zbytečno dlouze se rozepisovati o otázce, kdo nemůže zásnub uzavříti. Viz, co o zásnubách výše pověděno.

2. Úplně zbytečno je rozepisovati se o tom, jaké tresty stíhají snoubence, když by neměli svévolně ohlášek. Vždyť přece u nás se musí kněz o tom přesvědčiti dříve, než oddává.

3. Široce dlouze bývá v právu o konvalidaci manželství, a je to zbytečné. Kdo dobře věc prostuduje, pozná, že se vývody tam obsažené opírají o náhled, že manželé vědí, že si svátost manželství sami udělují, což v praxi nikde se nepřihodí, naopak následkem praktikování formy Tridentské jest u lidu našeho přesvědčení, že jim kněz tuto svátost uděluje, a ten že přece musí vědět, co a jak má dělati, aby to bylo správné, on, který jim přece neomylně vykládá slovo Boží a nařízení církevní. To třeba náležitě uvážiti z praxe pro theorii, a když se to uváží, pak celý traktat dopadne jinak.

III. Methodou nedosti vhodnou také je zaviněno mnoho zbytečného v příručkách právních.

a) Především zevšeobecňováním, jak o tom při moralce více pověděno. Nečiní se náležitého rozdílu mezi nařízeními všeobecně, pro celou církev platnými, a nařízeními partikularními. Tím se stává, že mnoho věcí původně partikularních dostává povahu věcí všeobecných.

1. Tak na př. činí i Dr. Sägmüller ve své knize, jak mu vytýká Biederlack S. J. těmito slovy:[1]) „Že nerozeznává vždy správně mezi právem v Německu jen platným a mezi právem všeobecným." A l. c. 755 praví týž: „Ku str. 356 třeba poznamenati, že kanovníci v Německu smějí ovšem nositi fialový oděv a prsten; avšak právem podotýkají jiní kanonisté, že všeobecné církevní právo nedává kanovníkům výsad ohledně oděvu atd. nebo ohledně titulu (Reverendissimus, Admodum reverendus), že ani dle zákonů superiority nepřináleží kanovníkům přednost před ostatním diecesním kněžstvem, naopak faráři v jeho farnosti náleží přednost před kanovníkem."

2. Jiný příklad podává Dr. Koch v „Theolog. Quartalschrift" 1902, 579, jak u moralky řečeno.

b) I pořadím jednotlivých traktatů leckteré opakování zbytečné zaviněno.

Obyčejně se v právu mluví o ohláškách a pak teprve o překážkách manželských. Logicky ovšem má býti pořádek opačný.

O ostatním rozdělení na část všeobecnou a zvláštní platí analogicky, co výše řečeno při moralce.

III. Za nejasné a tím vlastně zbytečné mám učení, jak všeobecně v právu se nyní uvádí, že ministri matrimonii sunt ipsi contrahentes. Může se to takto říci veřejně lidem? Nemůže, protože by to mělo zlé následky, a z toho již viděti, že učení to třeba náležitě projádřiti. Mám o tom tento náhled:

Je pravda, jak se učí nyní o ministru matrimonii, jelikož i proti vůli faráře, který ani nemusí býti knězem, uzavřené manželství, zachována-li forma Tridentská, má platnost. To je tedy učení správné, ale neúplné, třeba je doplnit. Snoubenci tu jsou hlavní, ale ne jediní činitelé. Je tu též hlavním činitelem církev buď všeobecně nebo zastoupena knězem; všeobecně tam, kde není formy Tridentské. Je tu církev hlavním činitelem tím, že ona předpisuje disposici, jakou nevyhnutelně musí snoubenci míti, chtějí-li dosáhnouti svátosti manželství. Disposici tu činila církev hned od svého počátku tím, že ustanovila,

[1]) »Zeitschrift für katholische Theologie« 1902, 751.

dle času různé, překážky. Překážek těch by církev dávati nemohla, kdyby bylo pravda, že jen contrahentes sunt ministri matrimonii, neboť pak by na církvi byli úplně nezávislí. Církev tedy činí disposici nevyhnutelnou a kněz jest jako svědek od církve poslaný, zdali snoubenci oné disposici učinili zadost. Dalším toho důkazem jest, že manželé nemohou o své vůli provésti rozvedení, nýbrž církev tu zase rozhoduje.

Takto oba náhledy se pěkně spojí a není tu nebezpečí zneužití učení právnického, jak by jinak bylo snadno možno.

Ostatně tento náhled je zastáván v „Jahrbuch für Philosophie und spekulative Theologie“ (XVI. 242) od Dra. C. M. Schneidra dle slov sv. Tomáše, jichž se dovolávají právníci, jen že jich necitují úplně, na což autor upozorňuje analogií ku svátosti pokání.

Krátce se to dá znázornit takto: při pokání činí disposici kajicník a církev uděluje svátost, při manželství činí disposici církev a snoubenci udělují si svátost. Oba činitelé jsou tu nutni. (P. d.)

Na hrobě Flaviů.

Dr. Fr. Botek. (O.)

Povážíme-li, že pohanští autorové prvních dvou století nečiní valného rozdílu mezi křesťany a židy, majíce tyto za pouhou sektu židovskou, a máme-li na paměti, že proti židům státními zákony uznaným (licita religio) a chráněným vůbec podobné obžaloby nestávalo, snadno pochopíme, že slova Cassiova jsou zřetelným svědectvím o smrti mučenické Flavia Klementa, jakož i o tom, že křesťanství v obou liniích císařské rodiny Flaviů záhy zdomácnělo.

Domitianův vztek proti vlastním příbuzným dospěl tak daleko, že dal i oba následníky, císařeviče Vespasiana (ml.) a Domitiana (ml.) otráviti. I zde bylo asi příčinou hlavní nebo jedinou křesťanství!

Mimo Domitillu, manželku Flavia Klementa, a její matku Domitillu (starší) potkáváme se v dějinách křesťanských s třetí Domitillou (nejml.). Tato byla dle de Rossiho vnučkou pretora Flavia Sabina. Pravděpodobno jest (dle Dra. Krause), že matkou této Domitilly panny a mučenice, byla sv. Plautilla. I tato Domitilla byla dle svědectví Eusebiova (Eus. Chron. r. 98) odvlečena pro víru v Ježíše Krista do vyhnanství na ostrov Pontia. Eusebius dovolává se vzhledem na tuto Domitillu svě-

dectví pohanských spisovatelův a jmenuje mezi jinými Bruttia. Podivuhodným způsobem nalezl de Rossi jméno Bruttius právě v katakombách sv. Domitilly. Bruttius byl přítelem Plinia mladšího a dědem Bruttie Crispiny, manželky císaře Commoda.

Z úvah, které jsme předeslali, vycítí každý, s jakou posvátnou úctou jsme sestupovali po úzkých schodech moderního vestibulu do podzemí. Průvodčí upozornil nás předem na malou kapli, ve které asi původně odpočívali sv. Nereus a Achilleus. Tito svatí bratří byli služebníky sv. Domitilly (nejml.). Za Nerona byli ve službách pretorianských a musili vykonávati často krvavé rozkazy nelidského tyrana. Milost Boží dotkla se však srdcí jejich a proto přestoupili ze služeb Neronových do služeb Ježíše Krista, jak o tom svědčí verše sv. Damasa, papeže. Opustivše palác Neronův, byli přijati do domu Flaviů, kdež dle starých pramenů církevních od sv. Petra ve víře vycvičeni a pokřtěni byli zároveň s Plautillou, sestrou konsula Flavia Klementa, a Domitillou (nejml.). Smrti mučenické si zasloužili tím, že nechtěli přemluviti sv. Domitillu, aby vešla ve sňatek s pohanským Aurelianem, a raději ji před nebezpečím života pohanského varovali, čímž hněv Aurelianův na sebe uvalili.

Úcta těchto svatých bratří byla již v nejstarších dobách veliká, a proto když koncem 4. století dokončena byla stavba basiliky svaté Petronilly (390 dle de Rossiho), přenešena byla jejich svatá těla do ní a uložena byla pod hlavním oltářem, a po dlouhá staletí nazýván byl tento chrám „basilikou sv. Nerea a Achillea“.

Minuvše prozatím původní hrobku Flaviů, která rozhodně ještě z dob pohanských pochází, spěchali jsme do zmíněné basiliky sv. Nerea a Achillea. Veliká prostranná síň naplnila nás radostí a překvapením. Zdařilá rekonstrukce některých částí usnadňuje velice rozeznání půdorysu. Je to charakteristický přechod od kaplí coemeterialních k slohu basilikovému. Rozeznati lze tři lodi, jednu hlavní, dvě boční. U vchodu táhne se příčky atrium, mající co do délky a šířky velikost jedné z bočních lodí. V průčelí zříti apsidu, jejížto výkroj z důvodův architektonických přesahuje o něco délku polokruhu. Tu a tam jeví se stopy základů s půdorysem basiliky nesouhlasících, starších, přetínajících v ostrých úhlech hlavní zdivo chrámové. Patrně vestavena byla basilika do dřívějšího pohanského kolumbaria nebo byla to vůbec profanní stavba (snad exedra nebo cella memoriae), z dob pohanských Flaviů, k nimž zajisté i Petronilla, duchovní to dcera sv. Petra, patřila. Hrob svaté Petronilly byl nedaleko hlavního oltáře v apsidě. Na zdích basiliky upevněno jest veliké množství nápisů, reliefův a úlomků soch a ozdob

nalezených buď na místě samém anebo v okolních katakombách. Mezi památkami důležitostí vyniká sloupec oltářní, na němž zobrazena jest mučenická smrt sv. Achillea. Vojín vrhá se právě s vytaseným mečem na světce pod ranou meče jižjiž klesajícího.

Mezi deskami nápisů povšimli jsme si též oněch obou pomníků, jimiž si dobyl de Rossi mezi učenci a znalci starobylostí křesťanských slávy nehynoucí a zároveň zásluh nesmrtelných. Je to epitaphium Damasovo a deska se slovy „Sepulcrum Flaviorum". Jak důmyslně dovedl genialni patriarcha archeologů římských ze dvou nebo tří slabik rekonstruovati celou větu a osvědčiti nejenom ostrovtip badatele, ale i zároveň jakousi divinaci prorockou, o tom svědčí obzvláště deska posledněji vytčená. (Viz Bilczewski, „Archeologie".)

Řecký nápis ΦΛ. CABEINOC. KAI. TITIANH. ΑΔΕΛΦΟΙ. jest případným dokladem starobylosti katakomb sv. Domitilly.

Přehlednuvše ještě jedenkráte některé ze sarkofagův a symbolických epigrafií, pomodlili jsme se vroucně na místě posvátném a navštívili jsme za hlavním oltářem (introitus ad martyres) kubikulum sv. Petronilly (recte hrobku Venerandy) a zpívajíce nadšené „Pozdvihni se, duše, z prachu", ubírali jsme se úzkými podzemními chodbami při slabém kmitu světel ku hrobce Flaviů. Tato jest prostrannou kaplí, vykazující pět výklenkův určených pro veliké kamenné rakve (sarkofagy). Stěny jsou ozdobené klassickými stukkovými okrasami. Stáří maleb dá se snadno dle známých pravidel de Rossiho určiti. Jsou rázu čistě pompejského a vynikají nádherou slohu, skoro přepychem. Tu a tam zříti ještě i motivy z mythologie pohanské.

Zde asi odpočíval původně konsul Flavius Clemens, než byly přeneseny svaté ostatky do kostela sv. Klementa blízko kolossea.

Též ostatky sv. Petronilly byly přeneseny roku 759 za papeže Pavla I do mausolea císařského u sv. Petra v Římě.

Pějíce zbožné písně, ubírali jsme se několikahodinnou cestou pod zemí (katakomby tyto jsou ještě rozsáhlejší nežli sv. Kallixta a mají patero poschodí pod sebou), navštívili jsme kapli dobrého Pastýře, s freskami zobrazujícími Ježíše jakožto dobrého Pastýře mezi Mojžíšem a Jonášem, pak památnou kapli sv. Tří králů, kapli dvanácti apoštolův a konečně kapli Panny Marie.

Zvláštní zmínky zasluhuje kaple sv. Ampliata. Je to hrobka vkusně malbami ozdobená a dobře zachovalá. Nápis „Ampliati" jest posud na původním místě ponechán. Marucchi soudí, že podle zásad paleografických pochází nápis tento z druhé polovice prvého století.

(Le catacombe, str. 133.) Malby jsou patrně též z té doby, neboť mají ráz čistě pompejský. Že tvrzení toto je správné, tomu nasvědčuje rozdíl mezi malbami této kaple a kaplemi sousedními, které nevykazují vkus tak čistě klassický, jako kaple Ampliatova. Marucchi má za to, že tato kaple tvoří nejstarší původní centrum hrobky Flaviův a že malby jsou současny s dobou apoštolskou. Poněvadž jméno Ampliatus jest bez předejmí a jména rodinného (gentilitium), vysvítá, že je to jméno otroka. Kterak se však mohlo státi, aby otrok pohřben byl v hrobce císařské a vyrčeno mu bylo místo tak vznešené? Marucchi odpovídá na tuto otázku, an dí, že „Ampliatus“ byl asi osobou v prvotní církvi vynikající a zároveň v rodině Flaviův úcty požívající. De Rossi proto neváhal v „Bulletino archeologico“ roku 1881 pronésti svůj soud o tomto závažném předmětě v ten smysl, že jest nanejvýš pravděpodobno, že Ampliatus, jemuž vzkazuje sv. Pavel pozdrav ve svém listě k Římanům (16, 8), jest osobou identickou s Ampliatem, o jehož hrobce se rozepisujeme. Obšírněji pojednává o této otázce Vigouroux, Dictionnaire de la Bible art. Ampliat.

Plni krásných, bohatých, víru vzpružujících vzpomínek a dojmů dostali jsme se konečně opět na povrch, když se již hodně opozdívalo. Fialové, kovové stíny věží svatého města vzpínaly se roztodivně malebně, jako tisíce dlaní ku shasínajícímu nebi. Nebylo již rozeznati nic nežli spletitý hřeben pinií, věží, kupolí a střech a nad nimi širokou báň Svatopeterskou — „tamquam gallina congregans pullos suos“.

Nikdo z nás nevzpomněl tehdy ještě oněch smutných událostí, jež nám na mysl uvádí osudy ostatků sv. Petronilly z roku 1574!

Po staletí odpočívala svatá těla mučeníků v katakombách venku za městem a nikdo se neodvážil dotknouti se prachu velikých světců. „Nevzdělaný“ starověk ozdobil hrobky ty malbami, zlatem, stříbrem a drahokamy. Hroby svatých byly tehda nedotknutelnými oltáři. Po té přišel „temný“ středověk, jenž ještě větší úctu vzdával posvátným místům a putoval se všech končin světa k prahům apoštolů. Co nezničil vandalismus a Longobardi, to ostalo předmětem stálé vroucí úcty.

Až doba probuzení a věk osvěty, doba humanismu dokonala dílo, k němuž ani Atillové neměli odvahy... Chronist Viterbský vypravuje, že roku 1458 bylo kopáno v kapli sv. Petronilly a že se podařilo vniknouti do krásné, mramorem vykládané koby. V ní nalezeny dvě rakve z cypryšového dřeva, jedna menší a druhá větší, a obě bohatě stříbrným kutím zdobené. Ihned byly rakve rozlomeny. Uvnitř nalezeny byly kostry oděné v bohatý, zlatem a stříbrem prošívaný šat. S ne-

pochopitelnou lehkomyslností oloupili — humanisté — kostry, zvážili zlato a stříbro. a nikdo již se nedověděl, kam se podělo! (De Rossi, Bull. 1878. 142.) Hrobka byla zalíčena vápnem a zazděna. Teprve Ludvík XI francouzský smiloval se nad ctihodným pomníkem „římských císařův" a dal provésti na místě zpustošeném opravy nejnutnější. Při té příležitosti nalezen byl i skvostný porfyrový sarkofag sv. Petronilly s nápisem (dle legendy od samého sv. Petra vyrytým: „Aureliae Petronillae, filiae dulcissimae"). Roku 1519 vrhli se ztřeštění nadšenci klassicismu, opovrhujícího vším, co nebylo „řeckým", opět na mausoleum císařské a hledali znova poklady. Našlo se několik starých sarkofagův a v nich hojnost zlatem a drahokamy protkaných rouch. Vytěžilo, prý, se za to 3000 dukátů! Roku 1544 vnikla bezbožná ruka zlatokopův i do krásného sarkofagu z červené žuly egyptské. Slyšme, jak se řádilo s poklady tam nalezenými! Ve skřínce zlatem kované nalezeno 30 nádobek s vypouklými figurami z křišťálu, achatu a jiných drahocenných kamenů Dále olejový kahanec z křišťálu pozlaceného, se zlatou zátkou a čtyři menší nádobky. V jiné krabici nalezeno 150 zlatých skvostův a zlatá jehlice s nápisem „Domino nostro Honorio Dominae nostrae Mariae", dále zlatá bulla s monogramem Krista a jmeny: „Honorius, Maria, Stilicho, Serenus, Eucherius, Thermantia vivatis!" Cancellieri vypravuje o těchto objevech, ale kam se poděly, neví! Zlato zpeněženo a ostatní, mimo zlatou bullu, kterou zachránil Marchesi Trivulzi v Milaně, navždy zmizelo! Roku 1574 rozbit byl konečně i porfyrový sarkofag svaté Petronilly — bylo prý potřeba porfyru na dláždění nové basiliky Svatopeterské! Teprve roku 1606 uloženy byly ostatky sv. Petronilly do oltáře jí zasvěceného.

Moderní mystik.

H. DLOUHÝ. (Č. d.)

Tento světový názor, který jsme se pokusili z mlhových a rozplývavých meditací Březinových sestavit, nese na sobě nepopíratelně ráz mystiky, neboť neluští světový problem cestou rozumovou, ale vnitřní intuicí. To je právě význačný rys mystického směru, a tedy i mystiků moderních, v jejichž řadách stojí také Březina.

Pokoušíme-li se zařadit Březinu do kategorie příbuzných ideových zjevů a hledáme-li vůbec v kulturních dějinách směr analogický s moderní mystikou, nalezáme jej — ve starém gnosticismu. Příbuznost těchto dvou proudů časově tak odlehlých, třeba že na první pohled poněkud překvapuje, dá se nicméně snadno vysvětliti.

Předně gnosticismus vznikl, aspoň částečně, reakcí proti všelikým materialistickým a skeptickým naukám starověku, tedy za podobných podmínek a podobné disposice duchů jako i moderní mystika. Také ona jest výrazem reakce proti výlučnému rationalismu soudobé vědy. Jako tehdy, ve 2—4. století, nadaní mužové, i sám svatý Augustin, hledali útočiště u různých gnostických a manichejských nauk, doufajíce v jejich mystickém šeru ukojiti ducha prahnoucího po poznání, podobně i dnes pro člověka prohlednuvšího nedostatečnost vědy, jeví mystické ovzduší zvláštní přitažlivost a půvab. A není také divu, neboť podobné příčiny způsobují i podobné účinky.

Než jest ještě bližší příčina zmíněné příbuznosti mezi moderní mystikou a gnosticismem. Zastanci moderních směrů v literatuře obrátili totiž svou pozornost ku studiu oné doby antické, která stupněm svého vývoje odpovídá asi našim kulturním poměrům, totiž ku století 2.—4., době to dekadence, kdy starý svět se již chýlil k západu. Náklonnost k mystice u mnohých již vystupující, našla v tehdejších vládnoucích systemech filosofických, gnosticismu a neoplatonismu, až nápadnou shodu celé duševní nálady a duševního směru vlastního. Okolnost tato byla nejen mocnou pobídkou k dalším krokům na započaté cestě pro moderní mystiky, ale projevila též rozhodující vliv na to, jak se jejich mystické názory utvářily. Různé okkultistické nauky a mystická učení současná jsou vlastně jen obnovením starých gnostických mysterií, která z prachu zapomenutí znova vynešena na světlo, a k nimž nového přidáno poměrně velmi málo. A vskutku, rozpomeneme-li se na gnosticko-manichejské emanace světla z Boha, na nauku o Bohu jakožto o bytosti

naprosto nepřístupné a nepoznatelné, o člověku v němž jest uvězněna částka vyššího světla, na nauku o boji světla a hmoty, o vykoupení, o apokatastasi a návratu všeho do prvotního stavu, na Filonovu nauku o Logu, na gnostickou moralku hlásající zapírání a umrtvování sebe za účelem osvobození světla v nás uvězněného — uvážíme-li vše, musíme doznati, že tytéž základní elementy vidíme i u mystiky moderní. Důkazem toho je mystika Březinova.

Než jest také mezi mystikou Březinovou a gnosticismem rozdíl. Rozdíl onen, více formalní spočívá v tom, že gnosticismus původem z východu, vlivem bujné orientalní fantasie své ideje ihned odíval v konkretní postavy a tvary; odtud ony báječné historie, které nejsou než znázorněním abstraktních idejí, jako je vypravování o eonech, o zápasu knížete světla a tmy, o demiurgovi a j. Naproti tomuto orientalnímu rázu gnosticismu, jeví se nám modern. mystik jako čistý Arijec a rodný bratr Inda, který se zálibou myslí v abstraktních pojmech. Tak na př. idea o tajemné vině je společná gnostikům, a nalezáme ji také u Březiny; kdežto však gnostikova fantasie hned si při tom sestrojí celé báje o Sofii Achamoth zavržené věčným Otcem, Březina spokojí se ideou samou o sobě a snaží se jen proniknout ji v celé metafysické hloubce a v celém dosahu jejím.

Vytýkajíce tuto příbuznost s gnosticismem, nechceme tím říci, jakoby mystika Březinova nebyla než jedním z pokusů vlíti mrtvým formám gnosticismu nový život. Moderní mystika, jak jsme ukázali, má hlubší psychologický základ v celkovém duševním stavu soudobého člověka. Mimo to Březina neopírá se jen o gnosticismus, ale najdeme u něho reminiscence a ideje jak z mystiků jiných dob (Böhme), tak i z myslitelů a filosofů naší doby: rytmus jako zákon světového dění (Spencer), Schopenhauerova vůle, nauka vývojová, boj o život a j. Ovšem jsou to většinou ohlasy a dojmy idejí, s nimiž se Březina setkal a které si svým názorům přizpůsobil. Nepřijímá totiž hypothesy moderní vědy v tom smyslu, jak to činí věda sama, ale jsou mu pouze symboly vyšší mystické pravdy. Co se specielně týká filosofie Nietzschovy, tu i Březinovi vznáší se před očima typ idealního člověka, jen že stojící na základech úplně protivných nežli Nietzschův nadčlověk, totiž na základě sebezapírání a všelidského soucitu.

Gnostický ráz Březinovy mystiky jeví se též v jeho poměru k positivnímu křesťanství. Otázka, jak se staví Březina vůči křesťanství, byla již několikrát vyslovena a různě zodpověděna. Jest pravda, Březinův světový názor pohybuje se v mezích tak kolísavých, myšlenky jeho

bývají vysloveny tak obrazně a připouštějí tolik výkladů, že lze, aniž činíme zvláštního násilí textu, většině jeho symbolů podložiti též ideje křesťanské. Nad to mystika Březinova, pokud neopouští obor mystiky přirozené, musí souhlasiti s křesťanstvím; křesťanství neničí ničeho přirozeného, ale povznáší a zušlechťuje přirozené. Přes tuto zevní podobu myslíme, že Březina základní větu křesťanství, totiž faktum nadpřirozeného zjevení ve smyslu dogmaty vymezeném, nepřijímá, že tedy nestojí na půdě positivního křesťanství, nýbrž mimo ně. Jeho sympatie ku křesťanství, zvlášť katolicismu, z jehož liturgie rád brává své obrazy, ničeho nemění na faktu, že vidí v křesťanství pouze jeden z pokusů proniknout cestou intuice k poznání nejvyšší pravdy, a v jeho dogmatech jenom symboly pro naše sny a tužby.

Co tuto řečeno o poměru názorů Březinových ku křesťanství, platí zvýšenou měrou, srovnáme-li jeho mystiku s mystikou katolickou, zvlášť v periodě 12. a 13. století, kdy dospěla nejkrásnějšího rozkvětu. Zásadní protiva záleží v tom, že křesťanský mystik vychází z křesťanského zjevení jako základu a pravidla, od něhož každá odchylka je nedovolena. Březina však a moderní mystik vůbec, zamítaje autoritu zjevení teprve hledá vlastním úsilím světový názor. Křesťanský mystik snaží se víru, která u něho vylučuje jakoukoliv pochybnost, ne tak rozumem, ale hlavně citem proniknouti, všechny její krásy, hloubku a vznešenost jejich tajemství postihnouti, pokud to vubec člověku jest možno. Poněvadž pak první podmínkou k hlubšímu pochopení víry jest život podle víry, proto hledí sebezapíráním a svědomitým plněním evangelických rad a příkazů s milostí Boží spolupusobiti a tak se k Bohu stále více a blíže povznášeti. S radostnou nadějí a s důvěrou v Boha kráčí pozemskými strastmi ku předu tam, kde mu určitě a jasně září jeho cíl — spojení s Bohem, k němuž se má zde na zemi připraviti a který si tu má zasloužiti. — Jaký to rozdíl, srovnáme-li tuto světlou a milostí prozářenou víru křesťana s onou unylou a bolestnou touhou moderního mystika honícího se za fantomy, jež snad nejsou ničím jiným než přeludy vlastní fantasie, s jeho křečovitou radostí a autosuggerovanou nadějí, kterou chce zastřít vnitřní prázdnotu a zoufalou nejistotu, s onou askesí jeho, která ničí smysl pro skutečný život a realní práci a ztrácí se v bezpředmětném snění!

A nalezá moderní mystika onu pravdu, již hledá a které jí věda dáti nemohla? Řeší vskutku správnou cestou světové záhady? Mohou její důsledky činit nárok na objektivní platnost, souhlasí se skutečným stavem věcí? Je schopna moderní mystika utišit naši touhu po pravdě

a poznání? Na tyto otázky odpoví moderní mystik s nadšením kladně; stoupenec vědy zamítne nauky moderní mystiky jako chorobné blouznění; věřící křesťan a katolík uvidí v moderní mystice jen nový důkaz pro touhu, kterou je duše lidská „naturaliter christiana" tažena celou svou podstatou k Bohu, a dále důkaz, že člověk přirozenými silami jest neschopen nejvyšší otázky uspokojivě rozřešit, a že jest mu tu třeba, nemá-li jej touha jeho svésti na bezcestí bludu, zjevení vyššího, nadpřirozeného, zjevení, jaké jest nám de facto dáno v křesťanství.

Proti křesťanství — odezíráme tu od jeho nadpřirozené povahy — jež nepopírá a nechce zničiti hmotnou stránku lidské přirozenosti, ale uvádí ji v patřičný poměr podřízenosti k duchu a tak teprve dává člověku poznat život v celé plnosti a pravé ceně jeho, proti křesťanství, které všechny stránky a vlohy člověka respektuje, všechny uplatňuje, rozvíjí, vyrovnává a slučuje v harmonický celek, moderní mystika, jak máme její typ v Březinovi, hřeší toutéž jednostranností, která se stala příčinou úpadku většině filosofických systemů.

Není filosofické nauky, aby v ní nebylo zrnka pravdy, aby některou částí svou se neopírala o skutečnost. A tak i moderní mystika vychází z myšlenky zcela dobré, přivésti totiž zase k platnosti onu duchovní, vzhůru směrující část našeho „já", kterou moderní věda zanedbávala a popírala Než jako moderní věda, tak i moderní mystika dopustila se stejné chyby, totiž jednostrannosti, opačné sice, ale proto přece neméně osudné. Jednostrannost ona záleží v tom, že moderní mystik hledaje světový názor, dává se zaujati pouze zjevy vnitřního života, jen k těmto obrací svůj zřetel, jen v těchto zkoumá a hloubá, zatím však úplně pouští s očí ostatní praktické a realní stránky našeho bytí. Že tento jednostranný postup nemůže vésti k uspokojivému světovému názoru, je pochopitelno. Jako Ikarus vzlétá moderní mystik do temnějších vyšin, kam ostatní pouze s touhou pohlížejí, ale přeceňuje své síly a síly naší přirozenosti i opustiv zemi, ztrácí pevnou oporu pod sebou a když se chce přiblížiti ke slunci, tu rozpadávají se jeho křídla, i klesá a hyne v témže oceanu, kde nalezlo již smrt tolik jiných dobrodružných konquistadorů lidského myšlení.

Také Březina s této země, kde srdce naše tak neklidně bije, unáší nás do závratných výší, kde již zemská koule mizí pod námi v mlhách, a kde zářivé zástupy hvězd nám letí nad hlavou! Zmámeni patříme s údivem na nové obzory otevírající se našemu zraku na všech stranách

Než velikolepost obrazu, který nás z počátku tak překvapil, stává se nám zvolna lhostejnou. Je nám mrazivo a chladno v oněch prázdných etherných končinách, unavuje nás gigantská obrovitost rozměrů, omrzují se nám jednotvárné reje hvězdných konstellací. Necítíme se tu doma a zatoužíme zase po matce zemi, kterou jsme tak nevděčně opustili, po jejím hřejivém slunci, jejích jarech, pupenech a květech, po jejích potocích, lukách a lesích, po zpěvu ptáků a šepotu kvetoucích lip, po celém tom jejím kypícím a proudícím životě! — Zavíráme Březinovy knihy, a jest nám jako tomu, kdo probudiv se z těžkého spánku, raduje se, že je ve svém domově, a že jeho sen byl jenom přeludem vzrušené obrazivosti. (O. p.)

Maxim Gorký.

Napsal Aug. Vrzal.

Ze všech spisovatelů, kteří v době současné v literatuře světové nejčastěji bývají jmenováni, na prvém místě stojí Maxim Gorký, mladý spisovatel ruský, jehož kolossalní úspěch značnou částí třeba připisovat jeho zajímavé osobnosti, jeho romantickému životu.

Maxim Gorký[1]) jest nejčistší samouk, jenž vzdělával se samostatně, mimo školu v době, kdy měl volnu chvíli od práce tělesné, a náhle povznesl se z oněch nejnižších vrstev, jež ve spisech svých líčí. Pravé jeho jméno jest Alexěj Maximovič Pěškov; M. Gorkij (Hořký) je případný pseudonym: bylof dětství jeho skutečně hořké. Narodil se 14. března 1869 v Nižním Novgorodě v dílně barvířské. Otec jeho, který utekl z domu tyranského děda spisovatelova, dal se tajně oddat s dcerou bohatého obchodníka proti vůli jejich rodičů. Bohatý tento kupec, děd spisovatelův se strany matčiny, byl neprve prostým burlakem (dělníkem na lodi), později zbohatl i otevřel barvířský závod. Když Gorkému byla čtyři leta, zemřel mu otec, a matka, jež se vdala podruhé, odevzdala ho na starost dědovi, který ho naučil číst. Školu Gorký navštěvoval jen pět měsíců. Zatím matka zemřela, děd přišel na mizinu i dal hocha za učně do obchodu obuví, odkudž byl vzat i dán do učení ke kresliči u stavitele, od něhož však po roce utekl a stal se kuchtíkem

[1]) *Eug. M. Vogüé-Al. Ačkasov,* »Maksim Gorkij kak pisatel i čelověk«; *V. Bocjanovskij,* »M. Gorkij«; *M. Meňšikov,* »Krasivyj cinizm«; krit. články *Andrejeviče, Sementkovského* a j.

na parníku na řece Volze. Od té doby Gorký na vodách Volhy nalezl nový domov, s nímž nikdy nepřetrhl duševních svazků; nalezl jej mezi břehy, kde teče neobzírná i široká, veliká i divoká, svobodná i smutná řeka, jež pohostinně přijímá všecky, kdo nemaji krbu, nepoddajná člověku, zotročujícímu řeky, útočiště odbojníků, povstalcův i vyhnancův, Stěňků Razinův i Pugačevů, dráha, po níž lidé unikají zákonu, po níž plují tisíce tuláků s nepokojnými srdci k svobodě, k tajemné Asii. Ve vodách Volžiných Gorký čerpal bohatý material pro své sny, na jejích vodách i březích odehrávají se četné jeho povídky. Volhu Gorký opouští jen pro Černé moře, které vždy kreslí okouzlujícím, vnukajícím pocit nezávislosti a odvahu oněm tulákům i dobrodruhům, o nichž vypravuje a s nimiž se stýkal na břehu mořském. Volha i moře s břehy svými a rozsáhlou stepí — toť byli učitelé, vychovatelé Gorkého, kteří mu záhy vnukli smysl pro přírodu a otevřeli mu onen pramen poesie, do něhož mohl by se jen ponořit, by vyvázl z onoho bahna života, v němž bohužel nalézá zálibu.

Na parníku Gorký sešel se s kuchařem Michalem Smurým, mužem velmi sčetlým, jenž mu vnukl náruživost ke čtení. A toto čtení knih romantických a báchorek, v nichž různí hrdinové konají neobyčejné činy a zázraky, naladovalo Gorkého od mládí romanticky, vnukalo mu nespokojenost všedním životem a onu zálibu ve výstředním, hrdinském, romantickém, jež s takovou silou později projevila se v literarních dílech jeho. Pociťuje odpor k pořádnému životu, Gorký záhy přilnul k „bosé komandě“, chuďasům, tulákům a oněm vyvrhelům lidské společnosti, jejichž pěvcem se stal, s nimiž záhy zkusil žebrotu se všemi jejími půvaby, s nimiž konával často nahodilou práci za kus chleba a skleničku kořalky, nemaje ani teplého přístřeší, ani teplého obleku. Zdálo se, že Gorký uvízne mezi povolžskými tuláky s lehkomyslným svědomím, schopnými všeho za pár kopějek, stálými hostmi krčmy a žalářův.

Ale četba probudila v Gorkém potřebu více méně systematického vzdělání, i chtěl vstoupit v Kazani na gymnasium. Ale nemaje k tomu prostředků, vstoupil za pomocníka do pekárny. Vzpomínky na těžký život v pekárně jsou obsaženy v jedné z lepších jeho povídek, nadepsané „Konovalov“ a mající téměř autobiografický charakter. Pekař Konovalov, jenž s ním pracoval v pekárně, je jedním z oněch mužíků, již odtrhše se od půdy, nenalezli svého místa na zemi. Je to filosof bosáctví a veliký pijan, nepokojný, neustále toužící po nových obzorech, nezpusobilý, by se někde ustálil, byť se mu tam sebe lépe vedlo, ne-

schopný, by se sklonil pod jakékoliv jho. „Nač jsem se narodil s takovou šíjí, na niž nehodí se žádný chomout“, filosofuje Konovalov. Ve chvílích odpočinku od tělesné práce Gorký předčítal svému druhovi knížky, z nichž Konovalovu nejvíce se líbila „Vzpoura Stěňky Razina“, loupeživého atamana, v němž nepokojní tuláci vidí svůj prototyp. Ve svátky a v neděle chodívali do širého pole, na lůno přírody, k řece, a tu, položivše se naznak, dívali se na nebe i blouznili. Na těchto vycházkách často zašli do pochmurného, na polo rozpadlého stavení, jež bylo útočištěm četné a pestré společnosti trhanů, tuláků, žebrákův, jimž nosili vodku, začež tuláci vypravovali zase jim fantastické povídky o životě svém. Zde Gorký sbíral materialy, kterých později užil k povídce „Bývalí lidé“.

Zatím Gorký navázal také známosti vyššího druhu, navštěvuje studentské kroužky, kdež poslouchal všeliké filosofické, abstraktní úvahy o proklatých otázkách, které pak znepokojovaly živého ducha jeho. Opustiv svoje místo v pekárně, s „bývalými lidmi“ štípal dříví, tahal náklady, skládal zboží s lodí, trpě při tom často takový hlad, jako hrdina povídky „Jednou na podzim“, jenž z hladu se odhodlal i ke krádeži chleba s prodajnou ženštinou, a r. 1888 dokonce pokusil se o samovraždu. Ale vyléčiv se z rány, jíž utržil při pokuse samovražedném, vydal se z nova do světa, podél Volhy zašel na Kubáň, navštívil Kavkaz, a přešel po břehu Černého moře. Mezi tím byl prodavačem jablek, hlídačem na železné dráze, burlakem, skladačem zboží, nádenníkem při rybolovu a na loděnicích, pracoval v solných dolech („Na soli“). Zde setkával se s lidmi, již poskytli mu celou řadu vzorkův, i hromadil si ony poetické inspirace přírody, do jejichž rámcu později zasazoval trivialní sujety svých povídek. Přišed k odvodu do Nižního Novgorodu, počal tu prodávat bavorské pivo a později stal se písařem u advokáta Lanina, který měl „nesmírně veliký vliv na jeho vzdělání“. Tehdy setkal se s ním básník A. Fedorov, jemuž Gorký předčítal svoji první humoristickou báseň, jež pak vyšla v časopise „Strekoza“. Ačkoliv dobře se vedlo Gorkému v rodišti, přece jsa srdcem i duší tulákem, „necítil se mezi intelligencí na svém místě“ i odešel na cesty 1890, toulal se po Ukrajině, Bessarabii, odkudž podél jižního břehu krymského přešel na Kubáň. Na podzim 1892 byl už v Tiflise, kde pracoval v železářské dílně, a tu v časopise „Kavkaz“ uveřejnil svoji první povídku „Makar Čudra“. Vrátiv se do rodného města, seznámil se s Vlad. Korolenkou, kterýž roku 1895 uveřejnil ve svém časopise „Russkoje bogatstvo“ jeho povídku „Čelkaš“, kdež Gorký

předvedl dva typy. zástupce dvou světových názorů, vzniklých na půdě selského názoru světového, oběma typům společného, ale nyní podstatně se lišících. totiž typ od půdy odervaného. prostého člověka s hrdým vědomím osobní důstojnosti v osobě podloudníka Čelkaše — jemuž Gorký věnuje svoji sympathii — a typ obyčejného mužika s jeho selskými snahami a idealy v osobě naivního selského výrostka Gavrily. Kresba tato obrátila pozornost obecenstva i kritiky na nový, pozoruhodný, originalní talent, a Gorký začal své práce uveřejňovat v tlustých časopisech. Jeho pět svazků povídek těší se neobyčejnému úspěchu, čímž se také jeho hmotné postavení neobyčejně zlepšilo. Vystoupiv v posledních letech ve prospěch bouřících se studentů, byl z Petrohradu vypovězen do Nižního Novgorodu, odkudž však bylo mu loni dovoleno navštívit Jaltu. kde žil nedaleko Tolstého a Čechova.

Jak z těchto stručných obrysů životopisných je vidět, Gorký záhy v mládí poznal nouzi, zimu i hlad tuláků, lidu, vyvrženého za hranice společenské organisace, poznal moc i krásu přírody a tím nabyl takových zkušeností a takových vědomostí, jakých nenalezneme u jiných spisovatelů, jež vzdělala škola, a ne život. Tím právě výhodně liší se od všech současných spisovatelů, že život, který popisuje, nejen viděl, ale i prožil, bezprostředně procítil. I nutno uznat, pokud Gorký přímo čerpá látku svých kreseb ze života, který sám prožil, i z bohaté zkušenosti své a nepoddává se vlivu všelikých knihových theorií, že píše rozkošně, jeví se velikým umělcem, jenž pevnou rukou kreslí zajímavé postavy, maluje jasné obrazy, podává uměleckou pravdivostí dýšící sceny a skvostné krajinomalby. Gorký zná důkladně i nejtajnější záhyby složitého vnitřního života bosákův i dovede neobyčejně jemně analysovat jejich duševní stav, zachycovat přechody i odstíny duševních nálad. A bosáci ti mluví realním, živým, podivuhodně obrazným, zvučným a květnatým jazykem, který Gorký dobře si osvojil při svých stycích s různými druhy svých hrdinův. Abychom poznali, čím mohl být Gorký, kdyby nebyl podlehl vlivu různých theorií, třeba čísti takové drobné povídečky, jako je „Jemeljan Piljaj", „Dvacet šest a jedna", „Děd Archip a Leňka", „Kirilka" a pod. I v onom trhanu Piljajovi, jenž mluví tak hrozná slova, ba chystal se zavraždit bohatého člověka, vidíme sice člověka zbloudilého, ale s něžným citem, jenž zachrániv děvče, které mělo úmysl samovražedný, se zvláštní něžností po celý život vzpomíná na tento nejkrásnější okamžik života svého. Poeticky napsána druhá povídka. V podzemní pekárně, kamž nevnikne světlo denní, dnem i nocí pracuje 26 pomocníků, mechanicky pohybujíce

rukama i prsty. Jediným paprskem světla, který k nim proniká do tohoto tmavého podzemí, je nevinné, veselé děvče, jež k nim chodí pro pečivo, a které všichni mají rádi. Tu však přišel k nim šviháký pekař, jenž chlubí se svými úspěchy u žen, a ideal dvacetišesti neodolá jeho nástrahám, což způsobí veliký zármutek těmto lidem, u nichž bychom se nenadáli takového něžného citu a takové lásky k čistotě i dobru.

Ale i v jiných dílech Gorkého pozorovat mnohé přednosti jeho uměleckého temperamentu Jeho umění jeví se především ve výboru a výtečném zpracování onoho rámce, v němž představuje své hrdiny. Čím sujet jeho povídky je trivialnější, čím hrdina jeho je vulgárnějši a sprostší, tím více Gorký cítí potřebu, by ozdobil svoji povídku kontrastem s nimi barev a velkolepé krásy přírodní, čehož důkazem na př. povídka „Malva“. Čím odpornější sujet a postavy Malvy i bosáků, tím skvostnější krajinomalba. Jeho bosáci vynikají jemným smyslem pro krásy přírody, což vnáší cosi upokojující, měkké, sympathické v jejich nepěkný, nepokojný život. Gorký nejraději kreslí širé moře, širokou Volhu, široké stepi, a jeho po svobodě a širokém životě toužící bosáci doplňují tuto krajinomalbu, vynikajíce zvláště jasně, vypoukle na této půdě, k níž téměř příslušejí. Líčí-li Gorký přírodu, probouzí se v něm vnímavý, nadšený, ohnivý lyrik, jemuž příroda odhalila tajemství svá, bohatství svých zvukuv a rozmanitost barev. Ruští kritikové soudí, že ani proslavený malíř Černého moře, Ajvazovský, nemiloval více a neviděl lépe proměnlivých a rozmanitých obrazů tohoto moře za každé doby, za každého osvětlení, než Gorký. Právě v líčení moře zvláště vyniká nesmírné bohatství, nenucenost, obraznost a jemné odstíny jeho jazyka, síla pozorovacího a vypravovacího, popisného talentu jeho, tak že spisovatel nikde se neopakuje, popisy jeho neustále jsou nové. Dovolím si uvést tu několik jeho popisu moře, ovšem v překladě, jenž daleko nevystihne bohatství a jemných nuancí jeho jazyka.

Nebo Gorký nalézá na břehu mořském svého druha Konovalova, jenž vstoupil mezi dělníky, kteří stavěli přístavní hrázi. Líčí zhoubnou práci toho lidského mraveniště, „všech těchto ubohých lidí“, prokopávajících sousední horu a naplňujících vzduch křikem a prachem.

Moře klidně rozložilo se k mlhavému obzoru a tiše pleská svými průhlednými vlnami o břeh, plný ruchu i hluku. Celé moře, záříc v lesku slunečním, zrovna usmívalo se dobrosrdečným úsměvem Gullivera, vědoucího, že zachce-li se mu, jediným pohybem veškeré práce Liliputánů zmizí. Moře leželo, oslepujíc oči svým leskem — veliké, silné.

dobré, a mohutné jeho dýchání válo na břeh, osvěžujíc unavené lidi, namahající se, by sevřeli svobodu jeho vln, jež nyní tak něžně a zvučně laskají zmrzačený břeh. Zdálo se, že moře jich lituje: Století jeho bytí naučila je chápat, že ti nechovají zlého úmyslu proti němu, kteří stavějí: moře dávno již ví, že to jsou jenom otroci, že jejich úlohou je bojovat se živly tváří v tvář, v tomto boji pak připravena jest jim i msta živlu. Neustále jen stavějí, věčně se namáhají, jejich pot a krev je — cementem všech staveb na zemi; ale ničeho nedostávají za to, věnujíce všecky síly své věčné snaze stavět — snaze, která koná na zemi divy, však přece nedá lidem střechy a příliš málo dá jim chleba. Lidé ti jsou — také živel a to je, proč moře ne hněvivě, ale laskavě hledí na jejich práci, z níž nemají prospěchu. Tito ubozí malincí červíčkové, již tak provrtali horu, jsou — totéž, co jeho kapky, jež první jdou na nepřístupné a chladné skály břehů, ve věčné snaze moře — rozšířit své meze, a první umírají, rozbíjejíce se o ně. V množství tyto kapky jsou také příbuzny jemu, tehdy jsou docela jako moře, právě tak mocny a právě tak náchylny k ničení, jakmile vánek bouře prolétne nad nimi. Moři od starodávna jsou známi i otroci, kteří stavěli pyramidy v poušti, i otroci Xerxa, směšného muže, jenž myslil, že potrestá moře třemi sty ran za to, že mu polámalo hračkové mosty. Otroci byli vždy stejni, vždy poslouchali, je vždycky špatně krmili, a oni vždycky vykonávali veliké a podivuhodné věci, druhdy zbožňujíce ty, již nutili je pracovat, častěji však proklínajíce je, zřídka bouříce se proti svým pánům... A moře ulíbajíc se klidným úsměvem titána, jenž jest si vědom síly své, ovívalo svým oživujícím dechem titána, ještě duchovně slepého, zotročeného a politování hodně ryjícího se v zemi, místo toho, by snažil se po příbuznosti s nebem. Tiše vybíhají vlny na břeh, posetý zástupem lidí, stavějících kamennou překážku jejich věčnému hnutí, vybíhají a zpívají svou zvučnou, laskavou píseň o minulosti, o všem, co za století viděly na březích země...

Překrásný je popis moře na počátku povídky „Malva“.

Moře se smálo. Pod lehkým vanutím parného větru moře chvělo se a pokrývajíc se drobným, tichým kolébáním se vln, jasně až k oslepnutí odrážejícím slunce, usmívalo se na modré nebe tisíci stříbrných úsměvu. V hlubokém prostranství mezi mořem a nebem vznášelo se veselé a hlučné pleskání vln, vybíhajících rychle za sebou na svahovitý břeh písčitého výběžku. Tento zvuk a bleskot slunce, tisíckrát odrážejícího se v tichém kolébání se vln mořských, harmonicky splývaly v nepřetržité hnutí, plné živé radosti. Slunce bylo šťastné tím, že svítilo, moře — tím, že odráželo jeho plesající světlo. Vítr lichotivě hladil mocnou, atlasovou hruď moře, slunce ohřívalo ji svými palčivými paprsky, a moře ospale vzdychajíc pod něžnou mocí těchto lichot, nasycovalo parný vzduch slanou vůní svých výparů. Zelenkavé vlny vybíhajíce na žlutý písek, shazovaly naň bílou pěnu svých pyšných hřiv, pěna pak s tichým zvukem tála na vřelém písku, svlažujíc jej...

Ale sloh Gorkého i tehdy, kdy nevyznačuje se lyrickým vzletem, vždy svědčí o hlavním nadání spisovatelově, je obrazný. A obrazy ty jsou vždy nové i originalní, a nejsou vyčteny z knih, nýbrž jsou vzaty ze života i zvykuv jednajících osob, ze života, který jej vychoval. A tomuto vychování svému uprostřed nouze, bídy, hladu, zimy, tuláctví a těžké práce tělesné je Gorký zavázán také za druhou svoji literarní přednost totiž mučivou pravdivost kresby fysických pocitův, unavení, zimy a zvláště hladu. Tak ve zmíněné již povídce „Jednou na podzim“

a v kresbě „Ve stepi“, kde tři v poušti zbloudilí poutníci s napjetím všech sil odnímají ubožákovi chléb, by nezhynuli sami hladem, jsou vylíčena muka člověka hladového se zevrubností lékaře. Výtečně Gorký zachycuje a také ve čtenáři vzbuzuje různé nálady, nudy, veselosti, jakož i změny nálad. Genreové obrázky jeho vynikají neobyčejnou živostí a nádhernou barvitostí.

Ale všecky tyto přednosti uměleckého talentu nebyly příčinou neobyčejného úspěchu děl Gorkého, nýbrž jeho „nepokojní lidé“, bosáci, v nichž skrývá se pramen onoho silného dojmu, který působí jeho povídky. Život uprostřed volné přírody a „nepokojných lidí“, dobrodružných trhanův i bosáků, vyvržených za hranice společenské organisace, a čtení romantických knih nalaďovaly ho romanticky, probudily v něm náklonnost k lidem s romantickým hrdinstvím a nespokojenost všedním životem. (P. d.)

O Gundulićově „Osmanu“.

Napsal Lev Šolc. (Č. d.)

II. Obsah „Osmana“.

I.

Básník otvírá svuj zpěv apostrofou k lidské pýše a slávě světské, jadrnými průpověďmi vytýkaje marnost jejich. Nic na světě, praví, netrvá věčně, a bez pomoci vyšší s nebe ani nejsilnější říše dlouho nevytrvají. Kolo Štěstěny točí se neustále, dle toho i štěstí člověka kolísá se napořád mezi dvěma protivami: dnes car, zítra parobek — dnes parobek, zítra car. I v neštěstí ještě bývá štěstí, krví jde cesta ke koruně; a těm, kteří jsou mnohým na postrach, je se báti mnohých. Úklady a zrada číhají na vladaře odevšad, působíce druhdy události neslýchané. Vysloviv tak ideu své básně, básník vzývá musy, aby mu pomohly zpívati, jak mladý Osman, Achmetův syn, podlehl vojenské vzpouře v Cařihradě. Zmíniv se o nezdařilé výpravě Osmanově proti Polákům, obrací se ku Vladislavovi, králeviči polskému, Turkobojci, s prosbou, aby milostivě přijal báseň na oslavu jeho složenou (str. 1—18). Osmanovi hluboko v srdci tkví vzpomínka na žalostnou porážku, již vojsko jeho na Dněstru utrpělo od Polanů. Zdá se mu, že celý svět jest pln slávy Vladislavovy, a že všichni se radují z hanby jeho. Trápě se takovými myšlenkami, propukne v nářek, v němž velebí prostotu, střídmost a chrabrost starých Turků, s nimiž předkové jeho půl světa dobyli, proti přepychu, rozmařilosti a chlubné zbabělosti nynějšího vojska, jehož zrada zavinila loňskou porážku na Dněstru. Útěk janičárů strhl prý ostatní vojsko, ač sám činil, co mohl. Ale knížata sama prý jsou vinna, mají-li špatné vojsko, jednak svou lakotou, jednak tím, že

milcům rozkošným dávají přednost před muži zasloužilými. Ale tomu všemu teď má býti jinak. Za příkladem Alexandrovým a Sulimanovým chystá se dobýti světa (19—77). Pojav Osman tento smělý záměr, vypravil na východ mnoho peněz svým důstojníkům, aby sebrali co možná mnoho vojska, peněz nešetříce. Tak i janičáry rozmnožil i jízdné čety (spahi) zdvojnásobil, sloučiv je s četami nových branců. Pak pod přísahou slíbil nejstatečnějším největší odměnu a vyznamenání a nejvyšší hodnosti. Ne ženy a smilstvo, nýbrž chrabrost měla otevříti cestu k sultánovu trunu. Tím způsobem doufal nabýti nové moci a dobýti světa od východu na západ. I zjevil svůj záměr pod přísahou nejprve velikému vezíru Dilaverovi, jenž ho minulé jeseně s 10 000 jezdců zachránil před Polany; pročež Osman, svrhnuv Huseina, povýšil Dilavera na jeho místo. Totéž oznámil hodžovi[1]) i prvnímu z eunuchů svého haremu.[2]) Aby pak záměr svůj skryl před světem, pustil hlas, že se vydá na pouť ke hrobu Mohamedovu v Mekce a odtud že se vydá k moři, potrestat zrádného emira sidonského (78—93).

II.

Pěvec vzpomíná nerozvážnosti a lehkosti mladé mysli, která mládež svobodnou a volnou naplňuje odvahou k nejsmělejším činům, jak svědčí proslulé příklady starého věku: Ikaros, Faethon i Alexander Veliký (1—6). Tak, prý, též mladý sultán chce se nyní nerozvážně vydati na východ. I varuje básník Osmana, aby poslechl opatrných rádců svých, kteří dále prozírají než on. Marnivé, prý, jsou záměry jeho, nejsouce založeny na zkušenosti let. I jemu, prý, nadejdou leta zralosti; proto netřeba nezralého rážeti ovoce slávy. Přemáhati nepřátele a trestati odbojníky, ušlechtilé prý to zámysly; ale nestřící se záhuby a úkladů, toť nerozvážnost, jako když někdo bez rozmyslu do tmavého lesa se pustí (7—13). A tak Dilaver, uslyšev o záměru mladého sultána, pln starosti a bázně, odhodlá se ještě jednou ho varovati, dokud by neopustil Cařihrad. Pojme tedy hodžu, učitele sultánova, i strážce haremu a předstoupí s poklonou před císaře (14—18). Prostřed nádherné komnaty stojí trůn, nachová pohovka zdobená zlatohlavem, na níž sedí ve skvostné říze Osman, po turecku z předu skříživ nohy, na hlavě maje turban. Tak se tu pyšní mladý císař, krásný nade všecky, černooký, zlatovlasý, rumenolící (19—24). Když na pokyn jeho každý zaujal místo své, jal se první mluviti velký vezír. Radí sultánovi, než vypraví se na východ, aby zahubil předešlého sultána, strýce svého Mustafu, matku jeho, zetě jejího Dauta a všecky své bratry. Zvláště o matce Mustafově praví, že to je žena pánovitá, čarodějnice nebezpečná, která každého zločinu schopna jest, jen aby pomocí synovou ku vládě se dostala (25—55). Po velvezírovi hodža učitel radí sultánovi, než podnikne výpravu, aby zabezpečil se potomstvem. Ale aby nepojímal za manželky otrokyň z rodu nízkého, nýbrž dcery vznešené, jak jinde panovníci činívají.

[1] Hodža = turecký kněz, zvláště vychovatel sultánův. Osmanovým učitelem byl Omer-efendi.

[2] Byl jím kizlar-aga Sulejman.

Plémě otrokyně prý nemůže býti než otrocké. Osman sám že jen proto je chrabrý, že matka jeho pocházela z carské krve ruské, jakož i předkové jeho byli vnuky slavných carů srbských. Tím způsobem prý se upevní jeho moc, an táhna do boje, může zanechati doma tchány, kteří říši jeho hlídati budou (56—93). Třetí promluvil černý kleštěnec. Schvaluje, co předchůdcové pravili, radí sultánovi, aby nepodnikal ničeho, dokud by míru neuzavřel s králem polským. Poznalť prý vloni sám jeho sílu. Hrdinům, jako Chotkiewiči, Radziwillovi, Šborovskému, Zamojskému prý nelze odolati. Tím méně Krunoslavě, nevěstě Korevského. Proto aby tohoto pilně střežil, to že usnadní ujednání míru (94—115). Na tyto rady sultán odpověděl, že nechce života zbaviti Mustafu, poněvadž také on, jsa sultánem, jeho ušetřil. Rovněž nechce ublížiti matce Mustafově ani svým bratřím, jen silnou stráží neškodnými je učiniti. Souhlasí, aby mu z celé říše vybrány byly nejkrásnější a nejurozenější dívky za nevěsty; aby mír uzavřen byl s Poláky a aby vězeň Korevský bedlivě střežen byl (116—124). Tu hned černoch kleštěnec vzchopil se a slíbil vynajíti výkvět krasavic v celé říši. K Polákům vypravil se Hercegovec Ali-paša, výmluvný a obratný, jenž výmluvností svou dosáhl první hodnosti na dvoře sultánově, stav se z pastýře pašou slavným daleko široko. Konečně stráž nad vězením Korevského odevzdána Rizvan-pašovi, jenž druhdy byl jeho zajatcem (125—131).

III.

Hned počátkem příštího jara vyslanec sultánův s nádhernou družinou vojenskou vydal se z Cařihradu na cestu do Varšavy ke králi polskému Zikmundovi III. provázen jsa vévodou multánským, následníkem Kašpara Milostiće[1]) (1—8). Územím rumelským dojel nejdříve města Drinopole nad Maricí, kde podle podání Orfeus zpěvem svým okouzloval všecku přírodu. Posud ukazují tam Bulhaři sedmero pramenů, jež prý vyvřely ze země kouzlem jeho líbezných písní. Voda, vítr, ptactvo, zvěř, vše naslouchalo zvukům jeho houslí. A písně ty nezahynuly; zůstavilť je slavný pěvec všemu národu slovanskému, aby v nich slavné činy opěvány byly na věky. Slaví se v nich Srb[2]), Alexander Veliký a všichni hrdinové i králové polští a uhersko-polští (9—27). Následuje vzletný, z mezí a míry vybočující chvalozpěv na Zikmunda III a králeviče Vladislava (28—51). Potom básník vrací se k putujícímu vyslanci sultánovu. Od oné hory se sedmi zřídly na jih vidí bulharský Vitoš (Balkan) pokrytý doubím a ledem, dlouhý řetěz Kunovice a Starou Planinu, kde prostřed sněhu a ledu za starodávna ctěn Mars ve chrámě celém ze železa. Posud rudy železné se tam dobývá a místo sluje Samokov. Dále přes Provad se dal k Varnu, kde Vladislav II roku 1444 zahynul v bitvě proti Turkům. Dále přeúrodnou, rovnou Dobrudžou

[1]) Kašpar Milostić (Gratiani) sesazen od sultána k nalehání Bethléna Gabora a vévodou multánským jmenován místo něho Alexander Radulović, vévoda valašský.

[2]) Místo pozoruhodné, v němž Gundulić Orfea i Alexandra připisuje Slovanům a lidovým písním srbským a bulharským; uvádí se ve spojení s Verkovićovou »Vedou slovanskou«.

a rajským Zágorjem k Nikopoli, kde viděti zbytky římského mostu o stu oblouků přes Dunaj. Odtud k Čelijím (Kilia), městu druhdy slavnému, kde Štěpán, vévoda multánský, roku 1475 porazil velké vojsko turecké. Ale teď po městě není památky: a tu ještě lidé ješitní na své síle si zakládají, když ani kámen neobstojí! (52—76.) Čelije nechav na pravo, posel přišel k místu, kde roku minulého sultán dal položiti most přes Dunaj. Ale zbylo z něho málo; neboť Dunaj pyšný nesnese mostu jiného, než který mu sever z ledu staví. Vkročiv na území multánské, posel sultánův neubránil se zármutku, vida nedozírné pole daleko široko pokryté hromadami bílých kostí, zbytky to loňské porážky. Černé moře maje na východ, Valašsko na západ, ubíral se s nářkem místy těmi nešťastnými, an ho tu vévoda multánský vyzval, aby mu obšírně vypsal veškeru pohromu vojska tureckého (77—89).

IV.

Ali-paša vypisuje podrobně postavení nesčetného vojska tureckého u Chotimu, jež pokrývalo vše až na pokraj obzoru. (Srv. Rozhl. dějin. *B) b)* str. 14.) Na pravém křídle jeho na východě, na vrchu vyvýšeném stála slavná Sokolica, dcera velikého Mogula, s dvanácti bojovnými družkami — Amazonkami. Jakkoliv nepřístupna, přece vzbudila lásku mladého sultána. Sama též ho miluje, ale druh druhu vyznati se bojí. Ona jediná odolala nepříteli a posud prý plenic, probíhá zeměmi polskými.

V.

Xerxes hledě s vysokého břehu na zástupy svého vojska, radoval se; ale radost jeho v žalost se obrátila při vzpomínce, že za sto let z nich nikdo nebude živ. Tak bylo i Osmanovi po nešťastné výpravě. Ani posel sultánův nevycházel ze zármutku, jeda po poli mrtvolami pokrytém, a každou chvíli vzpomněl si na nějakého přítele zabitého, po jehož kostech snad právě nyní šlapal jeho kůň. Tak třicátého dne došel břehu dněsterského, i propustil vévodu multánského a sám s jinou družinou přešel řeku (1—15). Ale sotva že vstoupil na Podolí, tu jede proti němu na koni hrdina v plné zbroji. Byla to Krunoslava, nevěsta Korevského, knížete polského, jež od té doby, co jí Turci zajali milence, neodložila zbraní. Hned po narození ztratila matku, a otec její, vévoda multánský, odchoval ji mlékem lvice a od malička ji vycvičil ve zbraních. Ale přese všecku tvrdost vojenského života byla hojně nadána ženskou krásou, tak že nejen zbraněmi vítězila nad všemi, nýbrž i láskou srdce všech zajímala (16—29). Když dcera dospěla, otec zasnoubil ji udatnému vévodovi Korevskému, aby tak po smrti své državu svou proti Turkům zabezpečil. Sám odpadl od sultána, odkudž mu povstala krvavá válka s Turky. Korevský zdvihl se jemu na pomoc. Krunoslava chtěla následovati ženicha do boje a jen s těží dala se přemluviti, aby zustala doma a chránila vlast od nepřítele (30—41). Silou hromu Korevský se svými Poláky udeřil na Turky a již by byl zvítězil, kdyby Multánci nebyli se dali na útěk do lesů. Korevský pustil se za nimi, aby je obrátil zpět do boje. Ale pobouřený lid v lesích zasekal cesty, když

Korevskému potknul se kůň, vyskočili naň ze záloh a jakkoli hrdinsky se bránícího zajali a vydali Turkům (42—54). Dověděvši se toho Krunoslava, jako lvice, jíž odňali mládě, jala se honiti Turky, a nemohouc jim vyrvati kořisti, ze msty poplenila vše pole multánská. Potom, aby vysvobodila svého ženicha, následovala kraleviče polského do boje proti Turkům. Ubíjela Turky napořád, smělé výpady podnikala z tábora, ba pronikla tureckým táborem až před stan sultánův a vyzvala ho na souboj o veliký základ, o svého ženicha. Sultán přijal vyzvání a hned vyjel proti ní v plné zbroji, dvanáct pašů za ním, jemu k ochraně. Tomu však nedopustila Sokolica milující; letem sokolím ho předstihla a podstoupila za něj souboj. Obě vojska bojovnice pokládají za muže. Krunoslava jezdí na koni zlatěryzím a ve štítě má fénixe, jenž se v ohni spaluje, vzhlížeje ke slunci, s nápisem: „Mru, abych ožil tvým plamenem.“ Sokolica jezdí na koni sněhobílém a ve štítě má sokola kořícího se jasnému měsíci, s nápisem: „Jen tobě!“ S té strany mladý sultán trne strachem o Sokolici, s oné královič hledí na Krunoslavu, čekaje od ní skutky hrdinské. Již rozjely se bojovnice proti sobě, již buší do sebe dobytými meči. Dlouho trvá ukrutný boj. Tu zamáchnou obě k ráně rozhodné, vztyčivše se ve střemenech. Strašný úder; přilby oběma se rozskočí a zpod nich objeví se dvě hlavy dívčí. Obojí vojsko uchvátí zjev ten sluneční, s obou stran zdvihne se les kopí, i vrhnou se na sebe bojem zuřivým. Teprve noc rozvedla bojovníky. Krunoslava dala se odvésti jen násilím do tábora; myslilať, že za Sokolici by výměnou získala Korevského (55—112). V té naději stíhá ji od bitvy na Dněstru, a nedávno právě slyšela, že s družkami ubírá se Podolím. Vidouc v dálce posla sultánova, myslila, že to Sokolica, ale brzy poznala svůj omyl; i zastavila a zdvihla kopí. Též posel poznal ji po zbraních a oznámil jí po jezdci, kdo jest. Sejdou se dvorné, a Krunoslava, jakkoli se ostýchajíc, ptá se posla sultánova po osudě Korevského. Dověděvši se, že ho nelze žádnou mocí osvoboditi z vězení hlubokého, nezdrží se slz a přemožena hořem dále jede maní v širé pole (113—138).

VI.

Krunoslava přišla do husté doubravy na květnatý palouk, jímž se vinul pramen. Tu seskočila s koně a jala se ulevovati bolu svému nad ztrátou svého ženicha, jenž úpěl v tureckém vězení (1—19). Ana tak toužila bojovnice, zaslechla z lesa zpěv pastýře, stýskajícího si na necitelnost milované pastýřky Rumenky (20—34). Slyšíc to Krunoslava, blahoslaví pastýře, že touha jeho přece brzy dojde sladkého splnění, kdežto její přání vítr unáší. S jedné strany dívku zarmoucenou pudí bojovná slávychtivost, aby ona, jejíž síle nikdo neodolá, mocí vysvobodila ženicha z vězení; se strany druhé starostlivý hlas dívky ji varuje, aby se nevydávala v nebezpečenství a nezarmoutila na smrt svého milence, kdyby snad měla zahynouti; lépe že jest užiti lakoty turecké a vyplatiti ho zlatem (35—62). Krunoslavě zalíbil se záměr druhý. Nashromáždila množství pokladův a přestrojivši se za mladého Uhra, odebrala se do Cařihradu. Tam zašla do paláce posla sultánova a pilně

pátrala po Korevském (63—68). Zatím Osman netrpělivě čeká návratu poslova. Již chce se vydati na východ, aby sebral tam vojsko a jím v kázeň uvedl janičáry a spahije. Již i nové záměry osnuje, jak dobude říše za říší celého světa (69—82). Tu však zastavuje básník let jeho myšlenek, připomínaje mu loňskou porážku a chrabrost Vladislavovu, jenž sám jeden jest ochranou všeho světa křesťanského. Vždyť, prý, Osman sám se ho bojí, an k němu přišel prosit o mír (81—93). Ale sultán nevzdává se svých záměrů, nemůže se dočkati svého posla, a již myslí, že se mu něco zlého přihodilo. Ne s menší netrpělivostí čeká návratu kizlar-agy, jehož poslal vybrati po světě nejkrásnějších dívek. Ten zatím vykonal svůj úkol. Plačíce následovaly ho krásky, až přišly tam, kde strmí zříceniny staré Troje (92—99). (P. d.)

Josefa Františka Smetany korrespondence.

K tisku připravil Dr. Jaroslav Šťastný. (Č. d.)

3. Smetana Hankovi.

I.

(Objednává knihy.)

Slowutnému Pánu, Panu Wáclawowi Hankowi, Rytjři Rádu sv. Wladimjra, Bibliothekáři čes. národ. Musea w Praze.

Důstogný Pane!

Nemoha wjce Prahu nawštjwiti Wašnost pisemně žádám, abyste mně to, co mi od museum ustanoweno, po tomto theologowi zaslati ráčilj. Spolu as 20 prawopisů do zásoby poslati mi račtež, z nichž dle odbytu aučet složjm. Důstognosti Wašj upřimný ctitel

W Plzni dne 28. zářj 1836. Professor Smetana.

II.

(Posílá peníze za prodané knihy Mat. české a výnos sbírky ve prospěch musea. Ohlašuje, že zaslal druhý díl »Všeob. historie« podruhé do censury.)

Wážený Pane Kragane!

Zde posjlám Wašnostem 10 fl. w. č. za prodaných 25 prawopisů, gegž dle ceny předešlých wydánj po 8 grošjch dáwám, neweda, zdaž to tak dobře. Račtež mne o tom zprawiti, i cenu rukopisu králodworského oznámiti, od něhož gsem pro neznámost tuto potud nic neprodal. Spolu uctiwě žádám, abyste přiloženau zásilku musegnj na patřjcj mjsto ode-

wzdati ráčili, chudinkau owšem tak, že se obáwám, abyste se mi s nj newysmáli. Dám co mám, snad Bůh nadělj wjce, když málem nepohrdám. Zde co sebrati těžko, an giž Sedláčkem wše wykořistěno gest a w obecenstwu přjliš málo horliwosti pro muzeum se gewj. A chce-li kdo co zaslati, učinj to sám, ne rukau sběratelowau, o němž snad ani newj, an nikde co takový ohlášen nebyl. Druhý díl wšeobecné historie přecjděný gsem zaslal po druhé do censury, zbuzowán mnohými pány wlastenci, ač s nechutj a pochybnostj, že se mu lépe powede. Zatjm se hotowjm wydati základy populárnj astronomie, gež potom do museum poslati se opowážjm. Gestli tam p. Špinka dle mé wůle něgaký exemplář obrazu starého swěta odewzdal, newjm; račtež, prosjm, mně o tom zprávu dáti. Dostal by geg sice hned, kdybych geště gaký při ruce měl; ale wšecky gsem rozdal. Nenjli tam, tedy mým slowem panu Špinkowi proň poslati račtež. Důstognosti Wašj upřimný ctitel

W Plzni 1. prosince 1836. Smetana.

Sr. Wohlgeboren Herrn, Herrn Wěnceslaw Hanka, Ritter des russischen Stanislav-Ordens, Bibliothekar des böhm. Nationalmuseums etc. in Prag.

III.

(Ohlašuje V. Krčmáře, krajského komisara, za přispívajícího úda musea.)

Sr. Wohlgeboren Herrn, Herrn Wěnceslaw Hanka, Ritter des russischen Wladimir-Ordens, Bibliothekar des böhm. Nationalmuseums etc. in Prag.

Wysoce Důstogný Pane Kragane!

Důstogný Pán Wogtěch Krčmař, zdegšj kragský komissar, Wašnostin prý bývalý kollega, wygewil mi žádost swau, že by rád za auda přispjwagecjho k Muzeum přistaupil a rozličnými pohotowě chowanými dary se zawděčil, kdyby pobjdnutj gakéhos k tomu obdržel. Račtež, prosjm, promluwiti z ohledu toho s panem hrabětem Nosticem, a gestli za hodno widěti se bude přigmauti pana komissara, brzo gemu diplom zaslati. Důstognosti Wašj wěčný ctitel

W Plzni 30. března 1837. Smetana.

IV.

Důstognému Panu Hankowi.

Za ostatnjch 15 prawopisů v powolené ceně po 24 kr. = 6 fl. w. č., za prodané 2 wýtisky rukopisu Kralod. po 1 fl. w. č. = 2 fl. w. č., činj 8 fl. w. č., gež s wděčnostj zde odesjlám a o několik prawopisů geště žádám.

W Plzni 22. listopadu 1837. Prof. Smetana.

Pozn. Hankova: 50 exempl. posláno 24.

V.

(Zasílá příspěvky musejní.)

Wysoce Důstogný Pane!
Slowutný Pane Wlastenče!

Zde posílám Wašnostem 19 fl. stříbra, a sice *a)* 5 fl. ode mne ročnjho přjspěwku k muzeum. *b)* 4 fl. Wašnostem za prodané 4 rukopisy a prawopisy. *c)* 10 fl. do pokladnice pro wydáwánj kněh českých, neb tak zwané „Matice“ od pana Jana Kosslera, sauseda plzenského, co prwnj geho ročnj podjl, a sice s tau prozbau, abyste přiwtělenj geho dobrotiwě wygednati, a gemu skrze mne pogištění toho s určenjm času, od kteréhož knihy dostáwati bude, poslati ráčili. Račtež mi, prosjm, několika řádky ugistiti přjgem zásilky této. Weledůstognosti Wašj wěrný ctitel

W Plzni dne 29. řjgna 1838. Smetana.

VI.

(Zasílá peníze za knihy a listiny do sbírek musejních.)

Wysoce Důstogný Pane!

Z počátku roku toho ráčila mi Wnt zaslati 15 otisků Rukopisu Kralodworského, 10 prawopisů a 2 pjsnj, cenau 24 kr., 10 kr. a 15 kr., z čehož nynj ku konci roku aučet kladu: Rukopisů sem prodal 17, an mi geště dwa od lonska zbýwali, činj po 24 kr. 6 fl. 48 kr. stř., pjsnj 1 15 kr., prawopis 1 10 kr., saučtem 7 fl. 13 kr., kteréžto penjze Wntem zde s poděkowánjm posjlám, žádage zase o několik „Rukopisů“. Z listin, gež zde k Museum zasjlám, zwláště ta se mi znamenitá býti zdá, genž počjná „Gá Gindřich z Lysina etc.“ ohledem práwa t. n. „ležákowého“ tam dotčeného. Co slowo „zakadi“ znamená, newjm. Snad Pan Palacký listů těchto také do Archiwu přigmauti může. Neystaršj list půwodnj, který se w listowně městské zde chowá, gest od Wáclawa II. od roku 1293, latině psaný. Widěl-li by se znamenitý, tedy bych přepis opatřil. Od krále Jana též některé listy se zde nacházegj. Šťastného nowého roku Wntem od Pána Boha upřimně a snažné žádage zůstáwám Wti wěrný ctitel a kragan

W Plzni 20. prosince 1841. Smetana.

Gablka tato gsau druhé owoce, které we wsi Potřekowě bljž Klenče zrowna pod Šumawau leta 1841 práwě o wánocjch dozrálo.

Prof. Smetana.

VII.

(Ohlašuje prefekta Zaupera za člena musea.)

Wysoce Důstognému Pánu, Panu W. Hankowi pl. tit w Praze.

Zde posjlám Wele Důstognosti Wašj pro muzeum dar od našeho p. prefekta Zaupra. Neračte zapomenauti geg brzy w nowinách oznamiti, neboť —. Rád-by se stal též přispjwagjcjm spoluaudem muzegnjm, račtež tedy, pakli libo, při budaucjm wolenj na zásluhy geho ohled wzjti. Rukopis, 10 exempl., náležitě sem obdržel, a po wyprodánj Wtem penjze odešlu.

Wele Důstognosti Wašj co neguctiwěgi oddaný

W Plzni 21. ledna 1842. J. Smetana.

VIII.

(Ohlašuje dva členy musea.)

Weledůstojný Pane!
Příteli a krajane můj mnohoctěný!

Odesílám zde Wtem dupplikát protokollu s přistupem dwau nowých členu přispíwajících a 25 fl. na stříbře do museum. Z 10ti exempl. „rukopisu" wloni mi Wtmi zaslaných osm sem po 24 x. wyprodal, za něž 3 fl. 12 x. posílám, ostatní 2 ještě u sebe chowaje. Šťastného nowého léta Wtem srdečně přeji powždy zustáwaje Wtem wraucně a uctiwě oddaný

W Plzni 8ho ledna 1843. prof. Smetana.

IX.

(Táže se, zdali by museum koupilo sbírku starořímských mincí.)

Wysoce Důstojný Pane!

Jeden důstojník zde ležícího pluku mysliwců, rodem Dalmat, má sbírku mincí starořímských w Dalmatech nashromážděnau, jižto by rád odprodal, žádaje za každau minci stříbrnau 30 kr., za mědinau 6 kr. stř. Domníwaje se, žeby Museum mince tyto snad zakaupiti wolno bylo, žádal mě, abych se na to u Wašnosti otázal a poznamenání těch mincí přiložil, což jsem mu, jakkoli pochybuji, odepřiti nechtěl. Důstojnosti Waší s nejwětší uctiwostí oddaný

W Plzni 4. dubna 1846. prof. Smetana.

Weledůstojnému Pánu, Panu Wáclawowi Hankowi, Rytíři Řádu Sw. Wladimíra, Bibliothekáru Českého Museum atd. do Prahy.

X.

(Objednává Český pravopis a sděluje nelibost plzeňských členu musea, že se nevydává katalog sbírek musejních.)

Wysoce Důstojný Pane!
Welectěný Příteli!

Prosím uctiwě, abyste mi ještě 50 exempl. českého prawopisu co nejdříve poslati ráčil, jehož jsem jich prwé 30 po 8 xr. stř. byl obdržel. Na zdejším gymnasium konečně začínají také česky učit a tudy je potřebují. Až za ně peníze seberu s poděkowáním Wtem odewzdám nebo o prázdninách osobně přinesu. Dejž jen Bůh, abychom se jich we zdrawí a w míru dočkali, aby nás Němci zatím nepobili, jak se proti nám durdí, že do Frankfurtu nechceme. I sem wyslali swá wyzwání z Karlowar i z Widně, sám Hochberger zde byl, Planá, Stříbro a j města že jistě přistaupí dokladaje; zde wšak odpowěděno, že wěc sněmu k rozhodnutí zůstawena býti má. Jen kdyby ten již brzy byl powolán, aby nejistota prowisorniho stawu nynějšího prwnějšímu pořádku ustaupila.

Proti museum zdejší spoluaudowé nemálo jsou rozhorčeni proto, že při wšeobecné schůzce musejní na náš dopis, w kterém jsme o uweřejnění aspoň nějakého katalogu žádali, z něhož by poklady musejní poznati bylo, ani žádné odpowědi nedostali. Někteří proto nechtí wíce příspěwky skládat, a jen omluwau, že museum stěhowáním času k tomu nemělo, že budaucně zajisté nám něco o tom uweřejní, budu je snad moci wšecky udržeti. Račte prosím pokud možno nějaký prostředek w tom učiniti, aby jen dost malau zpráwu nějakau každý do rukau dostal, neb wšickni prawí: proč matice může dáwati knihy spoluaudům swým, od museum pak ani Verhandlungen wíce nedostáwáme.

Stálého zdrawí a wšeho blaha Wtem upřimně želaje trwám Důstojnosti Waší nejoddanější ctitel a přítel

W Plzni 5ho května 1848. J. Smetana.

NB. Ty knihy račte jen zaslat do Stupartu, kde wždy wozkowé z Plzně stojí.

Bible nebo Babel?

Prof. Dr. Alois Musil.

Znáte nynější náboženství křesťanské? Chcete věděti, jak se o něm může souditi za šest tisíc let?

Leta Páně 7903 pořádá v hlavním městě středoafrické velmoci ugandské společnost christologů, t. j. učenců zpytujících prvotní křesťanstvo veliký sjezd. Jeho císařské veličenstvo předsedá, veškeří státní hodnostové, zástupci předních všeučelišť a denních listův afrických, značný počet vybraného obecenstva naslouchají učené přednášce předního odborníka ugandského.

Mnozí nerozumějí ničemu, slyšíce poprvé o předmětu nikterak nesouvisejícím s jejich osobními ať obchodními, ať politickými či vojenskými zájmy, ale právě ti, kterým je předmět přednášky zcela nebo z velké části novým, nesrozumitelným, domnívají se, že je přednáška čistě vědecká, že jí nastává nová perioda v bádání o vzniku křesťanství. Řídí se starou „zásadou“, že čím věc někomu nesrozumitelnější, tím se mu musí zdáti učenější.

Jak pak by mohli říci, že něčemu nerozumějí? Vždyť přece čtou pravidelně své denní listy, tam se dovídají o všech úspěších lidského ducha... Že odborné články denních listů mají pouze účel informační, že chtějí pouze upozorniti na výsledky, k jichž náležitému pochopení a ocenění je třeba dlouhé, namahavé a soustředěné práce, toho nevědí, a jejich knihovna neobsahuje kromě romanů, povídek, lehčích básní a snad nějakého naučného slovníka, jenž neporušen po leta odpočívá — žádné knihy odborné.

A kde by nabrali času k pilnému studiu? Či je toho třeba? Vždyť přece čím vyšší místo zaujímají, tím jasněji jsou přesvědčeni, že všemu rozumějí, že vše mohou posuzovati, a běda podřízenému, jenž by o jejich všestranné vzdělanosti pochyboval! I velebili učenost přednášejícího badatele, ozvěnou ji velebili všichni od nich závislí mužové slovem i písmem, a za krátko kde který list, nechtějící býti tmářským a zpátečnickým, plnil sloupce své obsahem oné epochalní přednášky...

Marně upozorňovali odborníci, christologové, že se takovým způsobem skutečná věda profanuje, že se podkopává důvěra v účinné bádání, když se otázky čiře vědecké zneužívá za reklamu nebo za prostředek k získání peněz pro ten neb onen účel...

A co jest obsahem této epochalní přednášky?

Dvě velmoci středoafrické již skoro od roku 7845 vysílaly badatele do pustých, lesy porostlých končin evropských, aby vykopávali střediska dávno zašlé tamní vzdělanosti a rozšiřovali tak duševní obzor lidu středoafrického.

Má pro ně zašlá kultura evropská velký význam, neboť Evropané to byli, kteří před více nežli šesti tisíci lety střední Afriku kolonisovali a dali jí jak vzdělanost tak náboženství křesťanské. Afrika na tomto základě dál a dále budovala a dnes, kdy Evropa dávno již stářím vysílená dle přirozených, Bohem daných zákonů zesnula, zakládá v ní Afrika své osady a pátrá po vývoji jak vzdělanosti tak zvláště náboženství křesťanského.

A je to zvláště bádání o náboženství křesťanském čili po africku christologie, jíž se zabývá mnoho učenců afrických. Přiznávať se celá střední Afrika ku křesťanství, jehož základem jsou dle prastarého učení církve čtyři evangelia, v nichž se jasně hlásá víra v jediného Boha, stručně se vykládá o narození, mládí Ježíše Krista, mlčí se o něm od 12. až do 30. roku věku Jeho, jen trochu obšírněji se líčí poslední tři leta Jeho života. O matce Jeho, Marii Panně, máme v nich nepatrné jen zmínky. Totéž platí o sv. Petru, od Krista Pána ustanovené hlavě církve. Tato stručnost, po africku „vypočítaná suchoparnost“ se nelíbí mnohým veleduchům africkým, ale co činiti, když všecky historické památky dokazují, že takovými byla evangelia od počátku?

Našly se sice v kopaninách evropských měst zbytky knih, v nichž se vykládalo podrobně o Ježíškovi od narození až do 12. roku, jiné o Ježíškovi jako pomocníku sv. Josefa, opět jiné knihy líčí celý život Panny Marie a sv. Petra, zvláště jak putuje s Kristem Pánem po světě, — ale celý učený svět středoafrický říkal, že jsou to legendy, básničky a pověsti psané na základě evangelických zpráv pro děti a dospělé právě tak, jak se vybásní historické drama, roman, epos z kratičké poznámky o události dějepisné!

Ale tento názor měl býti poražen!

Roku 7870. vznikla ve střední Africe nová velmoc, která se zbraní v ruce vynutila uznání všech říší sousedních. Chtěla se vyrovnat ve všem svým sousedům, ba chtěla je i předstihnouti ve všech oborech lidské práce. Proto nastala horečná činnost po celé říši, zvláště v sídelním městě Ugandě. Stavěna nová musea a za ředitele povoláni přední odborníci, mezi nimi i světoznámý christolog, jemuž svěřen dozor nad památkami křesťanskými, pocházejícími z Evropy. Než těchto bylo velmi

málo, neboť se o zkoumání zbořenisk středoevropských nikdo z Ugandských dosud skoro nestaral. Tomu třeba odpomoci.

Ihned založena společnost christologův ugandských s předním účelem, aby kopala ve zbořeniskách střední Evropy a posílala objevené památky do musea ugandského. Kopalo se několik let a výsledky byly velmi nepatrné. To když viděli různí dárcové, uskrovnili své podpory a jevil se nedostatek peněz. Bylo třeba vzpružiti činnost a nahraditi objevy skutečné objevy pomyslnými.

Úkolu tohoto, velikého svého jména nedůstojného, podjal se ředitel dvorního musea ugandského zmíněnou přednáškou. Oznámil objev epochalní, jenž měl naprosto změniti postup dosavadního bádání historického. Prohlásil veřejně, že dosavadní zásada, že z historického fakta dějepisné události vzniká pověst ať prosaická nebo básnickým rouchem oděná, jest naprosto nepravdivá, nýbrž, že z pověstí, romanů, mythů se budují historická fakta, a za druhé že jest naprosto nesprávno říkati, že se z monotheismu čili náboženství jediného Boha může vyvinouti mnohobožství, polytheismus, ale že naopak víra v jediného Boha není leč posledním výsledkem modlářství.

Na základě těchto dvou nových zásad tvrdil, že až do roku 1900 po Kristu Pánu nebylo v Evropě po kanonických evangeliích ani památky. Až do té doby kolovaly prý mezi křesťany nesčíslné mythy o narození, mládí, veřejném životě, smrti Ježíše Krista, Panny Marie, apoštolů, z nichž se mnohé části i při křesťanské bohoslužbě předčítaly, jak o tom svědčí shora uvedené vykopané zbytky, uschované v museích středoafrických.

Veškeré tyto zprávy jsou prý mythy původu řeckého, neboť Ježíš Kristus je zosobněné životdávající slunce, jak zřejmo z veršů: „Lux intrat: albescit polus, Christus venit: discedite". Maria Panna je zosobněná luna; neboť se o ní říká: „pulchra ut luna, et luna sub pedibus eius". Apoštolové — toť nic jiného než zosobněný zvěrokruh, toť „corona stellarum duodecim". Veškeré zprávy o mučenících, o smrti za víru v jediného Boha jsou výplodem pozdější činnosti některých škol kněžských... Nač umírati za víru v jediného Boha, když ještě ve století 18. a 19. stavěla knížata světská i církevní, ba i bohaté společnosti mnišské sochy řeckých bohův a bohyň ve svých zámcích, zahradách, a jak dokazuje zlomek jednoho církevního hymnu „Ex alto Olympi vertice", věřilo se, že sídlí křesťanský Bůh na Olympu, tedy ve společnosti bohů řeckých?!

Těmito a podobnými důvody dokázal slovutný christolog, že se náboženství křesťanské vyvinulo z pohanství řeckého, že nejsou evangelia

leda výplodem mythů řeckých, že ještě na konci století 19. po Kristu nebylo proto o kanonických evangeliích ani slechu, že však v druhé polovici století 19. pozorovati ruch řádu jesuitského, jenž sestavil konečně ve století 20. po Kristu evangelia křesťanská.

Chápete, jak mohou po šesti tisících let souditi o dnešním našem přesvědčení křesťanském? Všimnul jste si důvodův a výsledkův? Odpovídají všem nám známé skutečnosti?

Když my dnes, chtějíce zvěděti, jaké bylo náboženství před šesti tisíci lety, užijeme týchž důvodů, dospějeme k pravdivému výsledku?

A přece podobný děj, jako leta Páně 7903 ve střední Africe, odehrává se před zrakem naším ve střední Evropě. Tam bylo předmětem náboženství křesťanské, část afrického pojmu christologie, u nás náboženství israelské, část moderního pojmu assyrologie. Důvody a výsledek hádky projevu christologického v Africe nastíněny, třeba tudíž objasniti i předmět hádky nynější. Vím, že není čtenářům nikterak neznámým, čtou o něm ve svých denních listech, v různých časopisech, množství spisků pro i proti vydáno, ale nikde jsem nenašel jasné vymezení látky, o niž se jedná.

Předpokládá se za úplně známý celý styk literatury babylonské s biblickou, a na této předpokládané znalosti se buduje pro nebo proti. A přece kolik čtenářů má po ruce texty babylonské, aby je mohlo srovnati se zprávami biblickými, což jest nutným, má-li si čtenář utvořiti samostatný úsudek, jak jest povinností každého myslícího člověka? Proto mínim uvésti veškery statě literatury babylonské, pojednávající o událostech od počátku světa až do potopy, souběžné se zprávami biblickými, a na tomto věcném podkladě pak ukážu, kdo má přednost, zda Bible nebo Babel.

Babylonské zprávy o stvoření světa.

Spíše nežli se začala Evropa zabývati assyrologií, znali jsme dvě zprávy o babylonském názoru na stvoření světa. Pojednalť o něm obšírně babylonský kněz-archivář Berosus (± 275 před Kristem Pánem), a stručně Damascius (žil v 6. století po Kristu Pánu).

Dílo Berosovo se ztratilo, a známe z něho pouze řecké výpisky Alexandra Polyhistora, zachované v kronice Eusebiově, a sice v armenském překladě úplně souvisle, v řeckém originale pouze jako výňatek u Syncella; znějí v překladě:[1])

[1]) Eusebii Chronicorum libri II. Edidit Alfr. Schoene. Berolini 1875, sir. 14—18.

Byla doba, tak praví [Oannes (Berosus)], kdy vesmír pozůstával z temnoty a vodstva, v nichž vznikli podivní živočichové zvláštních tvarů. Tak prý povstali lidé s dvěma, jiní však i se čtyřmi křídly a dvěma obličeji, ba i tací s jediným tělem, ale dvěma hlavami, mužskou i ženskou, a s dvojím přirozením, mužským i ženským; a jiní lidé jak s kozími nohami a rohy, tak s koňskými nohami a koňským zadkem, lidským pak předkem — tedy podobni Hippokentaurům. Vznikli prý však též býci s lidskými hlavami, psi se čtyřmi těly a rybími ocasy, koni s psími hlavami, lidé a jiné bytosti s hlavami a těly koňskými, ale ocasy rybími, a ještě jiné bytosti, postavy všelijakých zvířat. Mimo to též ryby, plazi, hadi a různé podivné bytosti divných tvarů, jichž obrazy prý zavěšeny v chrámě Bêlově.

Nade všemi vládla prý žena jménem Omoroka[1]) či chaldejsky Tamte[2]) a do řečtiny přeloženo θάλασσα (moře), téže číselné hodnoty, jako σελήνη.

Když tedy vesmír takto vypadal, přikvapil prý Bêl, rozťal ženu v půli, z jedné polovice udělal zemi, z druhé nebe a zničil živočichy její (ἐν αὐτῇ), což prý allegoricky vyjadřuje zjevy přirozené. Pokud byl totiž vesmír tekutým a vznikali v něm takoví živočichové, rozříznul Bêl, v překladě Zeus, temnost v půli a odděliv zemi od nebe, uspořádal svět; živočichové pak, nemohouce snésti moci světla, zahynuli.

Když Bêl viděl, že je země bez obyvatelstva a bez úrody, rozkázal prý jednomu z bohův, aby mu uťal hlavu, smísil tekoucí krev se zemí a tak stvořil lidi a zvířata, kteří by snesli vzduch. Dokončil prý pak Bêl i hvězdy, slunce, měsíc a patero stálic. Tak vypravuje dle udání Alexandra Polyhistora Berosus ve své knize. Tento bůh uťal prý si sám hlavu a ostatní bozi prý smísili tekoucí krev se zemí a vytvořili lidi, kteří jsou proto rozumní a důmyslu božského účastni.

Kratší, ale jadrnější je zpráva učeného Nikoly z Damašku, vrstevníka císaře Justiniana I, zachovaná v jeho díle AΠOPIAI KAI ΛYΣEIΣ περὶ τῶν πρώτων ἀρχῶν:[3]) „Zdá se, že mezi barbary Babyloňané mlčí o jediném původě veškerenstva, uvádějíce dva, totiž Tauthe (Ταυθέ) a Apason (Ἀπασών) a deníce Ἀπασών mužem Ταυθέ, již matkou bohů svých zovou. Od nich zplozen jednorozený syn Μωυμίς, o němž se

[1]) ἡ ὄνομα Ὀμόρωκα εἶναι· τοῦτο δὲ Χαλδαϊστὶ μὲν Θαμτὲ, Ἑλληνιστὶ δὲ μεθερμηνεύεται θάλασσα κατὰ δὲ ἰσόψηφον σελήνη.

[2]) V rukopise Θαλατθ, dle návrhu W. R. Smitha: Θαλατθ in Berosus, »Zeitschrift für Assyriologie«, Leipzig 1891. Str. 339 Θαμτε.

[3]) Ed. Jos. Kopp, Francofurti 1826, cap. 125, str. 384.

domnívám, že je to pochopitelný svět (νοητὸν κόσμον — intelligibilis...) mající dvojí původ. Pochází prý od nich též druhé pokolení Λαχή a Λαχός, jakož i třetí Κισσαρή a Ἀσσωρός, z něhož se zrodili (tři) Ἀνός, Ἴλλινος a Ἀός; synem pak Ἀός-a a Δαύκη prý je tvůrce světa — Bêl.“ [1])

Tolik se vědělo o babylonském podání o stvoření světa až do století 19. (P. d.)

K opravám diplomatáře moravského.

Píše FR. SNOPEK, k. a. archivář v Kroměříži.

CCCCLXI.

99. Mikoláš kněz a Brikcí. Datum 17. března 1401. — Manské knihy II. str. 157. Insert v biskupově listině.

Str. 108. ř. 6. manské knihy: legittimi;
ř. 11. manské knihy zjevně: parrochiali;
ř. 16. „ „ et cum pleno dominio coadiuncto, ne jak Dr. Lechner chce, coadiuncta. Nebo dí listina ř. 12. násl. quod altare de bonis etc. a nobili domino Henrico etc. cum pleno dominio dotassimus et dotamus cum villa Rohy etc., prout in suis metis etc. est distincta, et cum pleno dominio coadiuncto, excepta vna nigra silva etc.
Str. 109. ř. 5. 6. manské knihy správně: in ecclesiastici titulum beneficii;
ř. 11. manské knihy: Johannis baptiste et decem milia (sic) martirum;
ř. 16. „ „ limitacionem, ne: immutacionem;
ř. 27. „ „ consangwineorum;
ř. 30. „ „ nichil de suprapositis etc.;
ř. 38. „ „ *presencium* collatoris (psáno: pntiu s obloučkem nad *n* a rovněž nad *iu*).
Str. 110. ř. 1. manské knihy: Buskonem de Mossczisez, tedy z Moštišť; taktéž ř. 5. Busko de Mossczisez;
ř. 5. 6. manské knihy: *ob* quorum preces *et* (sic) presens etc.

CCCCLXII.

115. Biskup Jan. Kroměříž, 15. června 1401. — Manské knihy II. str. 137.

Str. 123. ř. 3. manské knihy: Svinkovu z Dřínového (Swinkowu z Drzyewoneho, sic) ale i jinde píše *w* místo *b*, na př. č. 116. ř. 8. podownu;
ř. 5. manské knihy: zpúščímy a propúščímy;
ř. 8. „ „ Kroměříři, Cromyerzyrzy;
ř. 9. „ „ Cztrzi sta.

---

[1]) Srv. *J. Smith*, Chaldäische Genesis. Leipzig 1876, str. 40 n. — *K. Budde*, Biblische Urgeschichte (Gen. 1—12, 5). Giessen 1883, str. 473 n. — *H. Gunkel*, Schöpfung und Chaos in Urzeit und Endzeit. Göttingen 1895, st. 17 n. — *E. Schrader*, Die Keilenschriften und das Alte Testament. Berlin 3. v. 1902, str. 488 n. — *A. Gutschmid*, Beiträge zur Geschichte des alten Orients. Leipzig 1858, str. 50 n.

CCCCLXIII.

116. Týž biskup. Kroměříž, 17. června 1401. — Tytéž knihy II. str. 64.

Dr. Lechner: Provenienz und Druck richtig.

Str. 123. ř. 5. manské knihy omylem: od prvního lán*y*, tak místo: lán*u*;
ř. 9. manské knihy správně: Zdenka z Vežek *jejího* otce (gegieho), ne: jeho;
ř. 10. „ „ seděním (sedyenym);
ř. 10. „ „ A při tom byli naši věrní atd., bez jsú, jako vůbec píše se zde: sem, si, sme, ste, sú;
ř. 13. „ „ Kroměříři, jako při č. 115.

CCCCLXIV.

119. Kníže Přemek, biskup Jan atd. 4 července 1401. — C. I. a 24.

Pečeť knížecí v zeleném vosku velmi dobře, kapitolní a Petra z Kravař taktéž v zeleném vosku dobře zachovalé, biskupova v červeném Erhartova a Lackova z Kravař poškozeny. Všecky na proužcích pergamenových. Záznam na rubě: Concordia siue liga inita contra marchionem Procopium et suos coadiutores per ducem Oppauiensem episcopum et capitulum ecclesie Olomucensis etc.

Str. 125. ř. 1. original: pán Oppavské země;
ř. 2. original: my všecka kapitola;
ř. 3. „ z Plumnova;
ř. 4. „ moravščí.
Str. 126. ř. 1. original: příměří (přímeří omylem tiskovým);
ř. 2. original: neznámy;
ř. 4. „ přičinijem, jako ř. 13. a 16.;
ř. 16. a 17. original: *s* našej strany;
ř. 19. original: potřebu jměl.

CCCCLXV.

142. Biskup Jan. Brno, sine dato. — Manské knihy II. str. 137.

Str. 153. ř. 1. manské knihy: *Nos* Johannes etc. Quod considerat*a* etc.;
ř. 4. manské knihy: comodum;
ř. 5. „ „ aput famosum etc.;
ř. 6. „ „ quingentas marcas grossorum etc.;
ř. 9. „ „ in euadendis stipendiariis;
ř. 10. „ „ Arnoldo;
ř. 16. „ „ emolimentis; taktéž ř. 19.;
ř. 17. „ „ usque extenuacionem summe, taktéž ř. 19., jako tištěno str. 153. ř. 7.
Str. 154. ř. 2. manské knihy: *occasionibus*, (occõibus) ne, jak čte Dr. Lechner: accionibus:
ř. 3. manské knihy: cum *omnibus* iuribus;
ř. 10. „ „ suprascripto *etc. factam* nostrum etc.;
ř. 11. „ „ Datum Brunne. (Není udán den, měsíc, ani rok. Vydavatel je převzal z předcházející v manských knihách, v diplomatáři pak následující listiny.)

CCCCLXVI.

143. Týž biskup. Brno, 15. října 1401. — Tytéž knihy II. str. 136.

Str. 154. ř. 1. V manských knihách počíná listina: *Nos* Johannes *dei gracia* episcopus *Olomucensis* recognoscimus presentibus uniuersis. Quod cum de anno *domini* etc. (domi);

ř. 2. manské knihy správně: quibus *ecclesia* nostra *Olomucensis et* bona *mense nostre* ac

ř. 3. „ „ capituli *vniuersa* erant etc.;

ř. 5. „ „ pro stipendiariis *dicte nostre ecclesie* reperire etc.;

ř. 6. „ „ nostre *predicte* certarum etc.;

ř. 6. „ „ Inter quas *centum* centum (sic) *cum* quinquaginta marcis;

ř. 9. „ „ satisfaccione *et* restitucione;

ř. 11. „ „ marcis;

ř. 15. „ „ ibidem *ac* omnibus;

ř. 20. „ „ prouentibus *censibus* redditibus decimis emolimentis;

ř. 20. „ „ centum *cum* quinquaginta marcis marcarum predictarum (sic).

Str. 155. ř. 3. manské knihy: *occasionibus* (occonibus), ne jak čte Dr. Lechner: accionibus;

ř. 10. manské knihy: uel maiori, ne: vel in maiori;

ř. 11. „ „ infest*abit*, ne: infestare;

ř. 11. „ „ Datum Brunne anno *domini* M⁰CCCC⁰ primo etc.

CCCCLXVII.

146. Týž biskup. Brno, 3. listopadu 1401. — Tytéž knihy II. str. 154.

Str. 157. ř. 3. manské knihy: Brunnam;

ř. 5. manské knihy: sponte *et* libere;

ř. 7. „ „ mi, kodex dipl. minus (?), možno otazník vymazati;

ř. 8. „ „ Parws;

ř. 9. „ „ parrochialis;

ř. 14. „ „ skutečně: ecclesie sue eiusdem, bylať o ní řeč ř. 10. násl.;

ř. 22. „ „ omylem: qua commutacione sic ut premittitur facta;

ř. 29. „ „ Brunne.

CCCCLXVIII.

152. Týž biskup. Brno, 14. prosince 1401. — Manské knihy II. 155.

Str. 161. ř. 7. manské knihy: Kunykonis.

Str. 162. ř. 4. „ „ obtinendam *comperimus*;

ř. 6. manské knihy: procuratoris;

ř. 8. „ „ consangwinitate;

ř. 10. „ „ Brunne.

O listině předem inserované že skutečně otištěna byla sv. XII. str. 532. pod č. 533. jsem výše podotknul.

CCCCLXIX.

154. Notář cís. Ondřej. Pustiměř, 30. prosince 1401. — G. I. c. 26.

Záznam na rubě z 15. stol.: l i t t e r a p a p a l i s i n f o r m a i n s t r u m e n t i s u p e r e c c l e s i a p a r o c h i a l i i n c o r p o r a t a m o n a s t e r i o·

Str. 162. ř. 3. original: deo devota domina, domina abbatissa;
ř. 10. original: sigillatas (sigillitas tiskový omyl).
Str. 162. ř. 11. a 163. ř. 1. original: venerabilis in Christo domina, domina abbatissa.
Str. 163. ř. 10. original: unum uel plura fieri publicum seu publica instrumentum vel instrumenta
ř. 11. original: pont. s kličkou, t. ablativ: pontificatu.

CCCCLXX.

155. Biskup Jan. Kroměříž, asi 1401. — Manské knihy II. str. 64.

Str. 163. ř. 1. manské knihy: slovutný muž *Henzl* Hroch, vždyť i v záhlaví téže listiny v manských knihách se zove tak: dotalicium domine Katherine conthoralis Henzlini Hroch de Orzechowicz;
ř. 5. manské knihy: lebdinku, pročež odpadá: (sic);
ř. 7. „ „ omylem: potvrtiti;
ř. 8. „ „ sme, jako níže;
ř. 10. „ „ kostela kroměřířského (Cromyerzirzkého);
ř. 10. 11. „ „ Herše Smetana (sic) z Modřic;
ř. 14. „ „ Kroměříři (Cromyerzirzy) léta od narození *Syna* božího etc

CCCCLXXI.

156. Týž biskup. Brno 1. ledna 1402. — Tytéž knihy str. 138.

Str. 164. ř. 1. manské knihy nemají etc. po: „Nos Johannes“;
ř. 2. manské knihy: Plumnaw;
ř. 9. „ „ inmobilia;
ř. 10. „ „ *repertos* arrestandi inpignorandi etc.;
ř. 11. 12. „ „ grossorum predictorum;
ř. 12. „ „ *occasione* (occ͞one) jak tištěno, ne a c c i o n e, jak čte Dr. Lechner;
ř. 14. „ „ po „etc.“ nemělo býti vynecháno „Harum nostrarum“ nebo se vztahuje na pečeť;
ř. 14. „ „ Brunne;
ř. 14. 15. „ „ Anno *M* CCC°II°.

CCCCLXXII.

158. Týž biskup. Brno, 1. ledna 1402. — Tytéž knihy str. 138.

Str. 165. ř. 1. manské knihy po „Nos Iohannes“ nemají *etc.;*
ř. 3. manské knihy: Plumnaw;
ř. 4. „ „ Lethowicz;
ř. 7. „ „ Petro domino Henrico *et* etc.;
ř. 9. „ „ inpignorandi;
ř. 10. „ „ *occasione,* ne, jak Dr. Lechner čte: accione;
ř. 11. 12. „ „ tamen *et* cum bonis;
ř. 12. 13. „ „ satisfaccionem *per nos prefatis creditoribus nostris,* ne, jak Dr. Lechner čte: p r e f a t o s;
ř. 13. „ „ Brunne etc. ano eiusdem etc. (eiusdum omyl tiskový).

Nová díla.

Eberhard Schrader: Die Keilinschriften und das Alte Testament. Dritte Auflage, mit Ausdehnung auf die Apokryphen, Pseudoepigraphen und das Neue Testament neubearbeitet von Dr. H. Zimmern und Dr. H. Winckler. Berlin 1902—1903.

E. Schrader, vynikající znatel jak Starého Zákona, tak nápisů klínových, sestavil v abecedním pořádku veškeré zprávy babylonsko-assyrské, týkající se osob, míst neb událostí zaznamenaných ve Starém Zákoně a dal takto jak professoru tak posluchači výbornou příruční pomůcku. Prvé i druhé vydání bylo rychle rozebráno, a poněvadž se stále nové a nové poklady z knihoven babylonských vynášejí, mnohé značky jinak se čtou, bylo třeba třetí vydání úplně přepracovati, k čemuž ovšem nejpovolanějším byl Schrader. Dal se do díla, ale tu zastihla ho zlá nemoc. Nakladatel měl již v devadesátých letech mnoho archů vytištěno, a čekalo se, že se Schrader uzdraví a práci dokončí, ale — bohužel — naděje zklamala. — Nakladatel svěřil úpravu třetího vydání znamenitým assyrologům Winckleru a Zimmernovi — a plod jejich práce leží přede mnou.

Z původního díla Schraderova nezachován leda titul. Vše, ale vše ostatní přeměněno. Tak abecední pořádek ustoupil systematickému líčení, uvádějí se i výpisky z pramenů řeckých a latinských, dbá se nejen knih Starého, ale i Nového Zákona, ba i různých apokryfů.

Bohatost pojednané látky se vystihne nejlépe z obsahu: V I. díle pojednává Winckler po krátkém zeměpisném úvodu v přehledu dějiny národů Přední Asie vůbec, pak Semitů Babylonska, Assyrie, Mesopotamie, až do nadvlády kmenů indoevropských Peršanů, Řeků a Římanů. Ve druhé polovici líčí monograficky dějiny jednotlivých států kenaanských a sice děje Tyru, Damašku, jihopalestinského Musri. Na to si upravuje cestu k dějinám Israele rozborem vzniku a správy státu, kulturních a náboženských styků Kenaanu s Babylonskem a zeměpisných názorů doby před příchodem Israelovců do Palestiny. Tu líčí dle Tell-el-Amarnských nápisů poměry v Kenaanu a počíná vlastní děje Israele teprve vlastně dobou Davidovou. Po pádu Jerusalema zabývá se vznikem nynějšího židovstva a osudy náboženské osady jerusalemské až do nadvlády římské. Přílohami o letopočtu, míře a váze končí práce Wincklerova a nastává Zimmernova.

Tento ukazuje krátce na system babylonského náboženství, smíšeného s prvky sumeeskými a semitskými, předvádí jednotlivé osoby pantheonu babylonského. Následují babylonské mythy, zařízení bohoslužebná, pověry, zbožnost, mravnost a babylonský názor o světě. Na konci přidán zajímavý obrázek poměru babylo-assyrštiny k hebrejštině a dobrý seznam jmen, předmětů i slov.

Jednotlivým pojednáním předesílá Zimmern seznam nejlepších odborných děl, jak originalů tak zpracování, co Winckler úplně zanedbává a tak hlubší studium znesnadňuje.

Oba spisovatelé patří mezi přední odborníky v památkách klínových i všímají si každého i sebe menšího zlomku, jenž má i sebe menší význam pro literaturu Písma svatého. Oba mají neobyčejně bystré hlavy, které se nespokojují tradicionelními náhledy, ale hledí nové názory uplatniti, nové směry umožniti a jasně osvětliti, co po staletí temným bylo. Aby toho dosáhli, čtou a vykládají jednotlivé zprávy klínové subjektivně, dívají se na vše skrze brejle assyrologie. připisují Babelu vše — a Bibli nic. Tím tratí jejich práce na ceně.

Odborník — ať assyrolog ať exegeta — najde v tomto díle mnoho. velmi mnoho nového, mnoho jasných myšlenek, ale musí již býti odborníkem, musí uměti rozeznávati historickou zprávu klínového pramene od subjektivní neodůvodněné — a skoro vždy **předpojaté** domněnky obou spisovatelův. Ale jak se tu má vyznati neodborník, jak počátečník, jemuž se vše nové zdá býti neobyčejně učeným, jenž se neptá po důvodech, ale dá se oslniti lepou větou nebo ledajakou poznámkou o zpátečnických názorech.

Prvé i druhé vydání Schraderovo, kde byla vedle sebe zaznamenána suchá historická fakta, mohlo býti doporučeno každému posluchači, jenž si chtěl utvořiti samostatný úsudek, ale s třetím vydáním Winckler-Zimmernovým toho učiniti nelze. To by se počátečník-posluchač úplně popletl, přísahal by na větrné zámky, které Winckler často sám genialně staví, a za rok, za dva, rovněž tak genialně bourá. Dokud nebudeme míti třetího vydání po způsobu prvého a druhého, zůstane jediným věcným pramenem pro samostatnou práci začátečníka znamenitá „Keilinschriftliche Bibliothek“. Prof. Dr. Alois Musil.

Dr. Paulsen: Die Gewissheit der christlichen Weltanschauung im modernen Geistesleben. Stutgart 1900. Belser. Str. 45. Cena 72 h.

Připomínám hned předem, že autorem není známý spinozista universitní professor Bedřich Paulsen, nýbrž bez pochyby nějaký protestantský farář a sice ortodoxní. Věřící protestantismus rozvinuje všemožně svou činnost; snaží se všemi silami vzmáhajícímu liberalismu učiniti přítrž. O tom svědčí vydávání „Časových otázek křesťanského života“, jež začaly asi v letech sedmdesátých minulého století vycházeti; tam vydána také tato brošurka. Paulsen probírá předně monistický názor o světě, kritisuje jej patřičně, poukazuje na jeho nedostatečnost, neucelenost a prázdnotu, na ohromné mezery, jež je víra samojediná s to vyplniti. Metafysiku zavrhuje; není mu vědou a to proto, poněvadž si mnohé systemy metafysické odporují; ten přijímá za princip všeho bytí oheň, onen vodu, jiný opět ideu, vůli, nevědomé, cit atd. Jest to rozumný důvod? Nemohlo by se snad i podobně usuzovati i o náboženství? Nacházíme mnoho a mnoho odstínů náboženství a v každém opět několik vyznání, jež si odporují, ergo není žádné správným. Touto konklusí dostává se autor do slepé uličky, neboť v druhé části. jak ukazuje již sám nápis, snaží se dokázati jistotu křesťanského názoru světového. Chce-li býti konsequentním, musí se vzdáti veškeré naděje

působiti silou přesvědčení na jinověrce; nepadá tím eo ipso vznešená úloha apologie, sloužiti zbraněmi rozumovými pravdě? Všechno volá rozum lidský před své forum (ovšem ne jako před nejvyšší instanci, jak tomu chce moderní filosofie), po všem žádá oprávněnost zvláště pak po tom, co klade tak veliké požadavky jako pravda náboženská.

Z celého spisku jde na jevo Lutherův fideismus a Kantův voluntarismus. I na ortodoxní působí moderní filosofie; v jakém směru, patrno.

Dr. Ph. Kneib: Die Unsterblichkeit der Seele. Wien 1900. Str. 135. Cena 2 K 40 h.

V předmluvě dí autor, aby předešel nějaké nedorozumění, že stojí na stanovisku thomistickém; tím však není řečeno, že filosofie křesťanská je thomismem ukončena, tak že další pokračování není ani možným, a že veškerá práce našich filosofů pozůstává v přežvykávání staré látky. Chce-li kdo z naší strany, by práce jeho byla respektována, musí bráti ohled na nejnovější vymoženosti moderních positivních věd, musí mluviti mluvou modernímu světu srozumitelnou.

V prvním článku probírá spisovatel různé námitky proti nesmrtelnosti duše; uvádí citáty z Feuerbacha, Straussa a Haeckla; těmito materialisty není ovšem všechen počet vyčerpán; nacházíme i u idealistů mnoho učenců zavrhujících posmrtný život duše. Scholastikové snažíce se dokázati, že duše nesmrtelnou, kladli hlavní důraz na způsob vyššího (intellektualního) poznání. Duše se projevuje činnostmi, jež naprosto (!) vylučují hmotný substrat; jeví se tím její samostatnost. Agere sequitur esse. Kleutgen formuluje důkaz tento následovně: „Nacházíme v člověku mimo poznání smyslové též ještě jiné vyšší (rozumové) tak uzpůsobené, že nemůže býti zjevem složitého, nýbrž jednoduchého principu a následovně se neuskutečňuje organem (hmotným), nýbrž bez účasti těla duší samou. Má-li však duše bez těla činnost sama o sobě, musí též míti i bytí nezávislé na těle.“ (Philosophie der Vorzeit. II. str. 480.)

Naproti tomu dá se namítati, že by následovně i zvířatům příslušela nesmrtelnost; neboť slyší, chápou záchvěvy etheru; co má však tvoření tonů společného s hmotou? v tom jeví se i duše zvířecí nezávislou. Novější fysiologie dokázala, že i při tvoření nejabstraktnějších pojmů jako „krása, pravda, duše, Bůh“ jest mozek činným; „není ještě možnost myšlení bez mozku dokázána filosoficky, i když se dokáže, že můžeme míti za předmět svého myšlení věci nehmotné; neboť mysliti si nehmotné a mysliti si bez hmotné součinnosti není totéž“ (str. 33.).

Obyčejně se užívá při vystižení poměru duše a mozku přirovnání umělce a nástroje, jimž vládne. Jako každé, tak i toto přirovnání silně kulhá. Ani největší umělec, nedokáže bez příslušného nástroje ničeho; tak mohlo by se též konkludovati, ani duše nebude moci bez hmoty působiti a existovati.

Důkaz vedený z poznávání universalií též není stringentním; jest zbytkem platonismu pěstovaného sv. Augustinem. Universalia jsou různá hlediska, s kterých pohlížíme na skutečnost.

Větší důraz nutno klásti na poměr poznání k poznávacímu principu. Vidíme, že u zvířat je poznání úplně ve službách organismu. Zcela jinak u člověka. Pozoruji vše s hlediska pravdy jako takové; v popředí jest zde cena pravdy. V pravdě nachází duch zdroj života a svou životní úlohu, a překročuje hranice organismu přes všechny překážky; žene se šíleně za svými vyššími idealy a podmaňuje si organismus tíhnoucí ku hmotě. Jiný svět se nám v duchu otevírá se svými neocenitelnými hodnotami, se svým vznešeným cílem a účelem, se svou prioritou před světem hmotným. Duch (lidský) liší se od duše zvířecí tím, že má pro pravdu... jako takovou smysl a porozumění, povolání a úlohu, že si ji pro její cenu přisvojiti snaží. Duše zvířecí má ovšem také schopnost k uvnitřnění (Verinnerlichung) poznání, ale síla tato zaniká úplně ve službách organismu, jeho vývoje a propagování (Schell, Gott und Geist. II. str. 502.). Vlohy snažení po pravdě jdou u člověka skoro až do nekonečna a jeví se již u dítek „proč?“ „nač?“.

Zdrcující kritikou materialismu jest článek „Materialismus a pravda“. Nerozluštitelným problemem jest hmotařům vědomí, ale myslím, že ještě těžším oříškem jest otázka, jak přišly slepé atomy k vznešenému pojmu pravdy, objektivity? Jak přišly k neuhasitelné žízni po pravdě? Vždyť každý se snaží míti nějaký obraz o světě; chce věděti odkud, kam jest mu kráčeti. „Nejhlubším úsilím v člověku jest titanský zápas o pravdu. Hmota a síla těchto fakt nevysvětlují“ (Schell II. str. 660.). I materialismus zápasí o pravdu a tímto bojem se sám vyvrací, neboť pravda nikdy nevejde v příslušný poměr k organickému životu.

V druhém díle dokazuje autor nesmrtelnost duše z vyššího chtění; úsilí po mravní dokonalosti, ctnostném životě, kde často život organický bývá do pozadí zatlačen. Organismus není při poznání a tvoření mravních pojmů principem, poněvadž pojmy tyto přesahují vše hmotné a mnohdy se i příkře proti němu staví. Organismus není měrou mravních hodnot, není účelem jejich, není činným principem. Na mnohých místech viděti závislost od Schella, zvláště na str. 61. n., což ovšem není nijak na ujmu originalnosti, tím méně zdařilosti díla.

R. Eucken: Der Wahrheitsgehalt der Religion. Leipzig 1901. Stran 454. Cena 10 K 80 h.

Moderní filosofie, jako pravý Ahasver zmítaná pochybami nejspolečnějších otázek „odkud?“ „kam?“ „nač?“ hledá neustále s napjetím všech sil rozluštění světových hádanek, zžírajících poslední energii znavených moderních duší, jež mnohdy až s obdivuhodným úsilím bojují o dostatečný obsah, který by uspokojil vyprahlé nitro moderního světa. Často pozorovati u mnohých upřímné rozběhy k náboženství; ale hlavní chyba vězí v naprosté autonomii, kterou vědátoři i zde sobě vindikují; autonomie πρῶτον ψεῦδος moderní filosofie; hlavní příčina jejího hrozného bankrotu. Náš autor přenáší autonomii i na pole náboženské. Že mnohá jeho slova jsou upřímně míněna, o tom není ani pochyby: „Cokoli život heroického obsahuje, má svůj nejhlubší kořen v náboženství.“ (str. 3.) „Není-li náboženství nejvyšším a nejplodnějším

všech pravd, jest nejtěžším a nejzáhubnějším všech omylů; není-li dílem božím, jest dítkem lži a tmy" (str. 5.). Kdo se však odváží tvrditi toto poslední? Lež, klam, podvod má tak blahodárně působiti a tvořiti jediný spolehlivý základ zdárného vývoje lidstva? V umění a vědách, zkrátka v kulturu skládala se veškerá naděje, ale nic tak lidstva nezklamalo, jako toto poslední; suchost, prázdnota všude. Náboženství nemá býti pouhým přívěškem našeho života třeba jenom na okrášlení, chvilkové citové uspokojení, nýbrž má povinnost povznášeti člověka do nového, nadzemského, božského světa; má prostupovati celou bytost naši, činiti ji účastnou již na zemi říše božské. Rozumové důkazy, vedené dle způsobu scholastiky autorovi nejsou pádnými; náboženství vytryskuje z nitra; každý se musí k němu propracovati namáhavou prací duševní, stálým bojem vedeným úsilovnou energií. Dokazovati pravost náboženství rozumovými argumenty, marná snaha; k tomu třeba vnitřního prožití (inneres Erlebnis). Osobního Boha neuznává, poněvadž to poukazuje na antropomorfismus. Bohem jest mu nadsmyslný svět ideový (vliv Fichteův, jenž skoro ve všech spisech Euckenových jest patrný). Autor odmítá rozhodně immanentní pantheistické náboženství, asyl to polovičatosti a středisko absurdnosti, ale přes všechno to jsou stopy pantheismu dosti jasnými. Dle jiných spisů žádá Eucken po pravém náboženství následující: Předně má temné světové záhady postaviti v pravé světlo, pak obrátiti žal světa v radosti, na šžíravé pochybování dáti naprostou jistotu a v člověku rozžehnouti mladický život. Nevyhovuje všem těmto požadavkům křesťanství skoro až skvěle? Autor praví sám, že nepotřebujeme nového náboženství, že je již vlastně máme, totiž v křesťanství; ale na to se musí říci, že nutno přijati křesťanství celé, ne polovičaté, přistřižené úzkými hranicemi lidského rozumu, vtěsnané v Prokrustovo lůžko lidského ducha. Může Euckenovo náboženství tvořiti základ k jednotnému názoru světovému, náboženství beze vší autority, která se ujímá zvláště chudých duchem a jim celou pravdu podává? Jak mnohým scházejí k tomu potřebné schopnosti; kolik by se dostalo i z genialních duchů k náboženskému názoru světovému, zvláště kdy v mládí bouří vášně a svádí člověka na bezcestí? Kde by byla konečně jistá záruka pravdy? Toť tvrdý oříšek, kterému se nepřátelé zjevení všemožně vyhýbají. Celkem v díle Euckenově hodně zdravého zrna.

Dr A Müller: Die Philosophie der Astronomie. Sonderabdruck der Kultur. 1902.

Heslem zdravé filosofie, nechce-li propadnouti všeobecnému opovržení, musí býti vždy stopovati zkušenost krok za krokem, nikdy nezabývati se abstrakcemi, jež se zkušeností v pražádném spojení nejsou (Kantův apriorismus, Hegelova logická budova atd.). Z mnohých positivních věd, jež mohou skýtati půdu a látku filosofii, vybírá si spisovatel specielně astronomii. Jsou totiž v této vědě otázky buď čistě empirické, neb čistě spekulativní. Touto poslední jest třeba problem, zda jest vesmír konečným neb nekonečným. Empirickou otázkou jest

záhada, zda jsou nebeská tělesa obydlena; spektralní analysí může se zjistiti, jsou-li tam takové životní podmínky, jež jsou potřebny bytostem, jakými jsou lidé; není ovšem ještě eo ipso vyloučeno, že by hvězdy mohly býti též obydleny bytostmi, které by měly jiné životní podmínky nežli pozemšťané. Filosofickou otázkou jest, odkud vesmír, jak povstal; zkrátka nasazovati, ovšem opatrně, kde zkušenost sama nedostačuje.

Dr Ph. Kneib: Wissen und Glauben. Mainz 1902. Kircheim. Str. 50. Cena 1 K.

K správnému porozumění rozvrhuje si spisovatel látku na čtyři body: 1. Theologické učení a věroučné věty. 2. Bohoslovné učení a poměr jeho k volnému bádání dle zásad, 3. dle dějin. 4. Věta věroučná a její poměr k volnému bádání, zásadně a historicky posuzováno. Články věroučnými jsou všechna formalní rozhodnutí neomylné autority (ekumenických koncilů, neb papežů definujících něco ex cathedra). Proti těm není pochybování možným; jest naprosto vyloučeno. Jinak se má s učením bohoslovným; zde platí vždy duvody; nezáleží ani na tom, jaká autorita se toho kterého mínění zastává, nýbrž na argumentech, kterými je obhajuje. Privatním míněním byla třeba domněnka Jana XXII, že před posledním soudem uzří vyvolení jenom Krista člověka a teprv po ukončeném soudu jeho božství. Narazil na odpor a konečné na smrtelné posteli to odvolal, dokládaje, že nemínil svého mínění nikomu vnucovati. V učení bohoslovném, jež jest zároveň předmětem jiných věd, nenutí se nikdo, by se řídil methodou theologickou; každému ponecháno užívati zásad své vědy. Přijde-li však do odporu s některým učením theologickým, prozkoumá důkladně, zda jeho logický postup byl úplně správným, zda indukce spjata železným řetězem pravidel myšlení, zda není tu a tam nějaká mezera, nějaký skok. Tím se zamezí cesta vytrubování hypothes za holou pravdu a věda tak jenom získá.

Pohrdlivě poukazuje se našimi nepřáteli na index, že váže ruce katolickému učenci. Oprávněnost, nutnost jeho nedá se nijak zastříti. Kdo se odváží dítěti, duševně nevyspělému, ostrý nůž, krutý jed dáti do rukou? Co se týče učenců a jiných, již potřebují podobná díla k privatnímu studiu, dává se jim lehce povolení. Ani ordinariatní censura není takovou, jak si ji mnozí představují. Biskup jest zavázán svědomím jenom takové censory jmenovati, o nichž ví, že nejsou jednostrannými; tito mají zkoumati, zda není v díle něco obsaženo proti víře a mravům, nikdy však ne utlačovati volné mínění theologické, kde záleží vždy na duvodech. Censor není neomylným, není nejvyšší instancí.[1]) Na výtku činěnou učencům katolicismu, že jsou předpojatými, kdežto věda má býti bez předpokladů, odpovídá slovy docenta Seidenbergra: „Veškeré vědecké bádání zakládá se na předpokladech osobního, věcného a filosofického druhu.“ Tak jak si nedovedeme představiti

[1]) Jaká volnost zde katolickému učenci ponechána, o tom svědčí spis Dr. E. L. Fischera, Triumph der christlichen Philosophie str. 308., kde přijímá theorii evoluční, ovšem ne úplně dle zásad darwinistických, nýbrž dle norem hmotě vyšší intelligencí vytčených.

dům bez základů, tak nedovedeme mysliti vědu bez předpokladů, základných principií; bez nich přestává býti vědou a propadá zásadní skepsi. Záleží ovšem na oprávněnosti oněch předpokladů, mají-li nezvratné zdůvodnění. Nám katolikům se ukládá povinnost ukázati, že naše obsequim jest rationabile, že naše víra spočívá na žulové skále nerozborné. Máme stringentní důkazy pro existenci Boží, pro možnost a skutečnost zjevení, pro nutnost autority i náboženství, a to neomylné, nemá-li se i v náboženství skepse šířiti. Dosud marně pokoušeli se naši protivníci dokázati absurdnost těchto předpokladů. Krásně si posvítil na nepředpojatost moderní vědy Chamberlain ve „Wiener Fackel".

F. Baťuškov: Kritičeskije očerki o sovremennikach. Sv. II. Petrohrad 1902.

V předmluvě k II. sv. svých studií o současných ruských i cizích spisovatelích Baťuškov hájí své stanovisko, s něhož posuzuje díla umělecká. Tu doznává, že je moralistou, jenž ve vlastní duši hledá oporu pro světový názor, a soudí, že krásná duše vždy zůstane idealem naší ethiky. Hlavní obsah umění je — idea krásy a dobra, jakož i formy vtělení těchto ideí. Ale hledat „sloupy života, zásady mravnosti, smysl bytí" nutno v „idealech společenské organisace, jež musí být základem každé moralky." Z ruských spisovatelů Baťuškov zvláště probírá Čechova i Korolenku.

S. Andrejevskij: Literaturnyje očerki. Petrohrad 1902.

Básník a kritik Andrejevskij horuje pro čisté umění, a s toho stanoviska posuzuje občanského básníka Někrasova, čistého umělce Turgeněva, dále Tolstého, Dostojevského i jiné přední spisovatele ruské. Některé jeho poznámky o spisovatelích těchto jsou velmi případné.

V. Zavignetevič: Aleksěj Stepanovič Chomjakov. Kijev 1902.

Proticírkevní a kosmopolitický směr větší části ruské kritiky málo dosud si všímal světového názoru, filosofie o literarní činnosti tohoto předního slavjanofila. Kniha Zavignetevičova zevrubně všímá si i probírá činnost jeho společečenskou, vědecko-historickou, básnickou i jeho spisy z oboru bohoslovného, pracována svědomitě, psána s nadšením pro Chomjakova. Pro každého, kdo obírá se zevrubně ruským slavjanofilstvím, kniha tato podává mnoho nového.

K. Charlamovič: K voprosu o prosvěščeniji na Rusi v domongolskij period. Lvov 1902.

Autor snaží se tu vyvrátit tvrzení učence V. Tatiščeva, historika 18. století, který tvrdil, že vzdělanost ruská před vpádem Mongolů stála na dosti vysokém stupni, čemuž odporuje také E. Golubinský, autor „Historie církve". Kritika ruská dosud vede spor o otázku tuto.

Směs.

O přítomném stavu descendenční theorie rozepsal se v prvním sešitě letošího ročníku (pátého) „Türmera“ universitní professor botaniky Reinke. Článek píše, jak sám udává, na požádání redakce „Türmerovy“. Navazuje na tři přednášky, konané na sjezdě přírodozpytců v Hamburce r. 1901. professory Kokenem (palaeontologem), Zieglerem (zoologem), de Vries (botanikem). Všichni tři mluvili ve smyslu Darwinově. K diskusi tenkráte ani nedošlo. Dle Reinka není přechod z druhu do druhu dosud dokázán, není možným, jest pouhým prostulátem pro ty, kteří všechny ostatní vysvětlivky zamítají. Přeměna jest možnou ale jenom v mezích jistého druhu (Unterarten). Palaeontologie neskýtá nic positivního ve prospěch evolucionismu. Zajímavým jest doznání Kokenovo: „Přizpůsobení nedá se mysliti bez zasahování vůle zvířecí, které se může určiti směr působením okolí.“ (str. 10.) Kdyby tohle byl napsal Schopenhauer, nebylo by divu, ale přírodovědec, který se chlubí, že u něho platí jenom positivní fakta! Ne vůle, ale instinkt, vložený vyšší intelligencí, rozlušťuje onen zjev. „Selekce je možna spolupůsobením intelligence, jež jest schopnou něco positivního přivoditi; proto nedá se přenésti ani na rostlinstvo.“ (str. 15.) Princip vývojové theorie jest rázu spekulativního a ne empirického. Chce-li kdo se vzdáti kritiky v zájmu metafysického přání, může ovšem vše ze všeho konstruovati. (str. 17.) „Nejsem dosti skromným ve svých požadavcích na vědecké důkazy, abych se dal uspokojiti nebo snad dokonce přesvědčiti nálezem několika plochých lebek.“ (str. 18.) Zásadně není Reinke proti důležité vědě palaeontologické, staví se jenom rozhodně proti přemrštěným skokům bujné fantasie, jež mnohdy činí nároky na vědu.

Druhým pozoruhodným článkem jest pojednání professora Foerstra **„Mravnost a politika“**. Polemisuje s professorem Maurenbrechrem, dle něhož jest ona politika mravní, která se neřídí sobeckými motivy, nýbrž citem zodpovědnosti k příští generaci. Jest takto podstata mravnosti jasně vytčena? Důsledně nesmělo by se zabraňovati anarchistovi, který v domněnce, že prospěje budoucnosti, hází pumy do lidských mass a takto nevinné s vinníky hubí. Zajisté, že nikomu nenapadne jednání toto nazvati mravným, nebo je snad doporučovati jako akt heroický. „Kam poděje se svět, když každému bude ponechána volba prostředků pracovati ku blahu budoucího pokolení. Tisíciletá zkušenost lidstva dokazuje, že přirozenost zavrhuje apriori některé skutky jako mravně zvrhlé.“ „Nikdy nebylo ethiky, jež by se byla zakládala na subjektivní vůli sloužiti budoucímu pokolení a při tom každou zvrhlost k době přítomné považovati za dovolenu. Kde mravnost prvek smýšlení stavila do popředí, jak jest to na příklad u křesťanství, tam jest v tomto smýšlení, v této dobré vůli vložena láska bez výjimky ke každé lidské bytosti ano i k nepříteli — jenom taková subjektivní ethika může říci se sv. Augustinem: „Ama et fac quod vis.“ I k dobré vůli Kantově patří podmínka nikoho nezneužívati jako prostředku, tím méně ničiti tisíce ve prospěch budoucího pokolení. (Prospěch onen jest u socialních utilitaristů často zahalen v mlhu.) Nechce-li ethika upadnouti do subjektivismu, musí

respektovati mimo princip formalní i materialní, musí poukazovati, jak a čím má se pracovati. Empirické směry ethické mohly by si toho lépe všimnouti.

Kardinala Dietrichšteina pokus o výkup robot. Do společenského života na Moravě zasáhlo usnešení pánů na sněmě brněnském dne 26. července 1380 rozhodně. Tehdy do desk zemských vloženo a uzákoněno, že žádný poddaný nesmí se volně stěhovati ze statku na statek. Žádný pán nesměl na zboží své přijati poddaného jiného pána, neměl-li poddaný výhostného listu zpečetěného od svého dřívějšího pána. Utekl-li poddaný se statkem svým na jiné panství, musil býti zase dřívějšímu pánu navrácen.[1]) Tak vyvíjelo se nevolnictví poddanské, od té byli poddaní pánům svým člověčenstvím zavázáni.

Na poddané pak čím dále tím více vzkládáno bylo povinností poddanských společně robotou zvaných. Přerozličné roboty byly městům poddanným i vesnicím ukládány, které stávaly se časem pořád těžšími a u tvrdých pánů nesnesitelnými. Mohli se sice dovolávati poddaní ochrany zemského soudu, ale celkem velmi málo bylo to platno; obyčejně neuměli poddaní pře své vésti, neznajíce pak v něčem formalit právních úzkostlivě zachovávaných pochybili v něčem a nález stával se proti nim, byť i pravda sebe světlejší při nich byla.

Druhdy pánové na poddané své nové roboty uváděli, nemohli-li násilím, snažívali se dobrovolným uvolením, k němuž je pod rozličnými záminkami přiváděli. Dopřávali také nepatrných výhod na čas, a za to zavazovali se poddaní nebývalými robotami „na časy budoucí a věčné“. Neposlušní poddaní trestáni bývali vězením, ztrátou privilegií, pokutami, trestem tělesným atd. Rovněž i majetek nevyhostěného poddaného propadl vrchnosti.

Koncem XVI. století množí se stížnosti poddaných. Obyčejně stěžují si na nebývalé roboty a volají o pomoc. Na statcích manských biskupských utíkali se k vrchnímu pánu lennímu, biskupu olomouckému a bývali s manskými pány svými sročováni u soudu biskupského manského. Ochrany se poddaným vskutku často dostávalo.

Již tehdy — v XVII. století poměry poddanské daleko se zhoršily — byla robota poddanská těžkým břemenem. Oč lidštěji byli živi tam, kde nerobotovali! A také tak bylo někde v městech i dědinách. Svoboda ta zakládala se buď na obdarování, privilegiu, nebo na výkupu z robot. Obyčejně bylo tak: poddaní byli od robot osvobozeni a dávali za to peněžitý plat, jemuž se říkalo robotné čili robotní peníze. Osvobození od robot nepřevládalo však na některém panství; bylo obmezeno jen na některé obce. Zajímavý však pokus stal se o výkup roboty r. 1611 kardinalem Františkem z Dietrich-

[1]) Anno 1380, 26. Julii, Jodocus et domini... omnes terre Moravie bonum considerantes, simul unanimiter una voce dictauerunt et concorditer, non compulsi, sed ex mera bona et libera sentenciaverunt voluntate consencientes intabulari, quod nullus in terra Moravia residens, cuiuscunque eminencie seu condicionis fuerit ab alio in eadem terra Moravie residente cuiuscunque etiam eminencie vel condicionis extiterit, debet aliquem civem, rusticum acceptare, donec a domino suo literam domini sui sigillo sigillatam iidem cives, rustici apportauerint, eos fore per eundem dominum ipsorum liberos dimissos et solutos, et si quis horum civium, rusticorum ad aliquem in terra Moravie residentem fugam dederit, idem cum omnibus et singulis bonis, cum quibus effectus est fugitiuus, ipsum aut ipsos, ei, a quo fugit uel fugerunt, restituere teneatur. (Desky Brn. p. 144.)

trichšteina, který na rozsáhlých panstvích svých aspoň první šetření nařídil, mohl-li by výkup býti proveden. Kdyby se tak bylo stalo, zajisté veliký vplyv by výkup robot měl na všechny společenské poměry na Moravě.

V knížecím-arcibiskupském archivu v Kroměříži mezi koncepty listů z roku 1611 zachován jest i koncept listu kardinala Dietrichšteina ze dne 18. srpna 1611 všem úředníkům biskupských panství, který o výkupu robot jedná. List tento, pokud o tuto věc běží, zní:

„V paměti máme, že jest nám to mnohokráte od mnohých přednášeno bylo, kdybychom poddané naše od všelijakých robot osvobodili, a s nimi, co by nám za ně na hotové summě každoročně dávati chtěli, najednali, že by i nám větší užitek z toho nežli z polí, luk a jiných věcí, na kteréž se mnohá práce vynaložiti musí, přišel, i poddaným našim by lépeji bylo, jakož i mnozí z nich o vykoupení robot při nás několikráte (se) starali a poníženě toho vyhledávali. I ačkoliv víceji tu věc za diskurs máme, nežli abychom myslili, že k skutku přivedena býti može, však nic míněji tomu chceme a tobě o tom poroučíme, aby ty povolajíce před sebe lidi poddaných našich k správě tvé přináležejících jim to s dostatkem předložil, kdyby to břemeno robot s nich složeno bylo, jaký by jim v živnosti jejich užitek přijíti mohl, aspoň z toho, když by ty dni, v kterýchž nám robotovati povinni jsou, pronajmouc sobě jiné práce u lidí, buď fůry nebo oračky, co by za to utěžiti a svých živností přispořiti i sobě také své s lepším pohodlím obdělati a mimo to mnozí z nich s koňmi svými vedle vůle své, kam by se jim vidělo, pro zisk svuj by formaniti mohli; protož co by za takové pohodlí každoročně jedna každá dědina nám dávati chtěli, čemuž my vyrozumějíc, věděli bychom dále, co v té věci činiti. Za druhé předešle skrze colmistra našeho jsme tobě oznámiti poručili, aby nám poznamenání toho odeslal, co jsme my poddaným našim společně neb rozdílně dlužni, a co zase po zběhlých sirotcích, odoumrtech, pokutách propadených a jinačeji nám náležejících peněz povinno jest, a jak ty po vejruncích každoročně jdou, nebo kdo se nyní v dluhu svém neohlásí, již to potom platnosti neponese... Dále i o tom poroučeti ráčíme, aby vedle přiležitého rejstříku nám poznamenání všechněch stálých i běžných platuv a užitkův, kteréž to panství naše správě tvé svěřené rok k roku rovnajíce vynáší, odeslal a jak zase mnoho vydání a nač jest, v témž poznamenání uvedl, a to vše srozumitelně a s dostatkem, na kteréžto výš psané artykule a punkty nám beze všech výmluv a odtahův k šestýmu dni měsíce září do kanceláře naší knížecí zprávu svou po naschválním poslu odešli a k tomu se přičiň, abychom tvou bedlivost v skutku poznati mohli..."

Nařízení toto kardinalovo zajisté vykonáno bylo; poddaným na panstvích biskupských bylo předloženo, že by snad z robot se vykoupiti mohli, a při nich vyhledáváno, jaký plat by za to každá dědina platiti chtěla. Výsledku však skutečného ze všeho toho nebylo, jak již kardinal sám v listě svém pochyboval, že by věc ta k místu přivedena býti mohla. Zdá se, že příčina nařízení tohoto byla v potřebě hotových peněz u kardinala, který často v nesnázích peněžních býval a půjček vyhledával; dluhy jeho obnášely r. 1609. velký obnos 100.142 zl.[1]) Aby se dluhů zbaviti mohl, poukazovali

[1]) Koncept z r. 1609. dto 23. dubna v kníž. arcib. archivu v Kroměříži.

mu snad přátelé jeho na vhodný prostředek na výkup robot a kardinal aspoň vyšetřovati dal, čeho by tím docíliti bylo lze. Že mnozí o vykoupení robot sami se u kardinala starali, možno beze všeho za pravdu přijati. Že však kardinal dobře si vědom byl dosahu listu svého, na to poukazuje ostatní část listu jeho. Zevrubně chtěl stav a výnos panství svých vyšetřen míti a proto nařizoval důkladné poznamenání, rok od roku, příjmův a vydání. O dalším jednání o výkupu roboty není zpráv, ale snadno lze zavírati, proč tehdy se všeho sešlo; byla nevhodná ještě k tomu doba a poměry společenské toho nedopouštěly, ale zajisté také rozhodovala otázka peněžitá u obou stran.

Jan Tenora.

Rozvrat v protestantismu. (Č. d.) Že bible nemůže býti sama o sobě neomylným pramenem víry, že bez autority církevní netvoří žádného nezdolného základu, že z toho důsledně vyplývá suchý racionalismus, dosvědčuje protestantský professor Brieger v Lipsku; píše totiž: „Písmo sv., slovo Boží... toť byl základ, na němž stavba orthodoxních spočívala; poněvadž je slovem Božím, má se mu lidský rozum podrobiti; poněvadž je slovem Božím, může se také víra oň jako o skálu opírati. Odkud však to ví rozum a víra, že jest (bible totiž) základem víry? Předně rozum; neví to ze sebe; řekne se mu to a má věc přijati; ale od koho? od církve; což má snad tato býti nejvyšší autoritou? Na tuto otázku mohla středověká „scholastika“ odpověděti kladně; nyní jest to však nemožným; zde není rady, zde zeje mezera. Ale všeobecně se tak málokdo táže, a jestli přece, pak činí to prý rozum „ďáblem pobádaný“, a tu se dává obyčejně rada, by se taková hnutí co nejspíše potlačila.[1]) Dále však, odkud jest asi známo víře, že jejím základem jest bible, slovo Boží? Může to snad věděti z vlastní zkušenosti; a tak se stávalo, že mnozí se odvolávali na svědectví Ducha sv., kterého se každému věřícímu dostává. Ale co ono svědectví mělo dokázati, nedokázalo; tím nebyl nikterak podán důkaz o božském původu bible. Zůstala tedy pouze lidská domněnka, že Písmo jest slovem Božím. A na tuto lidskou domněnku měl člověk spolehnouti v nouzích života, v bouřích svědomí? Což když se mu stávala nejistou? Nikdy nemohla tvořiti pevného základu víry! (Die fortschreitende Entfremdung von der Kirche im Lichte der Geschichte). Luther chtěl veškeren vliv filosofie na své učení předejíti tím, že prohlásil rozum lidský za naprosto neschopný prostředek poznání ve věcech náboženských. Z jeho „krásných“ epithet na rozum, kterými se jeho spisy jen jen hemží, dala by se sestaviti skvostná panegyrika na filosofii. A přece jest v tom divný odpor, že totiž na jedné straně se ponechává volnost bádati v bibli a na druhé se podtíná žíla bádání, diskredituje se mohutnost rozumová a doporučuje se silný fideismus. Netrvalo dlouho a brzy po smrti reformatorově byla filosofie Aristotelova, jemuž Luther nemohl přijíti na jméno, opět uvedena do protestantské theologie a to návodem Melanchtonovým. Nyní však nastaly neblahé kompromisy protestantského bohosloví se všemi současnými systemy filosofickými, které je úplně časem opanovaly. Tak

[1]) Jak známo, pochází vlastně tato rada od Luthra sama, jehož rozum se často proti jeho učení bouřil; reformátor považoval to za pokušení. Jednou si mu stěžoval jeho přívrženec, že často trpí takovými pokušeními. »Chvála Pánu Bohu«, odvětil Luther, »že nejsem sám«, a pobádal soudruha, by odhodlaně dále proti ďáblu bojoval.

těšil se Wolffův racionalismus veliké oblibě u protestantů; Schleiermacher usiloval o sjednocení křesťanství se spinozismem, Baur s Hegelovým idealistickým pantheismem, jiní opět s Kantovým kriticismem, ano otec kriticismu byl dokonce prohlášen za filosofa protestantismu (Paulsen: Philosophia militans). Toť jsou následky stálého koketování s moderní filosofií, jež radikalně snaží se vyloučiti náboženství z oboru vědění, ponechávajíc mu pouhý cit. Názoru tohoto přidržuje se veliká většina protestantských professorů bohosloví a skoro všechny fakulty jsou jimi přeplněny, všechny zachvátil mohutný proud liberalní a roste stále víc, zasahuje i střední školy, ano i nevzdělané vrstvy. Den co den dodělává se racionalistická škola Ritschlova, jenž se považuje obyčejně za původce liberalismu v protestantském bohosloví, nových, neočekávaných úspěchů, zatlačujíc orthodoxní do pozadí. Kritickým nožem rozřezala se bible, tak že z ní zůstaly pouhé desky. O nějaké inspiraci nedovoluje prý moderní věda mluviti, jest prý to z dob méně osvícených. Božství Kristovo se veřejně popírá, poněvadž dle liberalní školy protestantské jest ještě z dob pohanských a rozumu odporuje.

Nadpřirozený původ Zakladatele křesťanství jest nemožný, mínění toto povstalo z mythu, jímž se záhy život Kristův obetkal; někteří racionalisté tvrdí dokonce, že ani v bibli se neděje žádná zmínka o božském původu Ježíšově; místa, kde se skutečně o tom zcela jasně vyslovuje, jsou prý z pozdějších dob. Věru, člověk se musí diviti s jakým úžasným „bystrozrakem“ mnozí protestantští biblisté dovedou rozpoznati, kdy která část bible byla sepsána. Aby všechny jejich názory vztahující se k této věci byly důkladně jednotlivcem prostudovány, k tomu by bylo hodně mnoho času třeba a člověk by přece nenabyl jasného pojmu o tak důležitých věcech.

Všechen nadpřirozený řád, zázraky, proroctví, z mrtvých vstání Kristovo, jeho na nebe vstoupení, naše vykoupení přehořkou smrtí Spasitelovou na kříži, vše to chce liberalní protestantismus vymýtiti z křesťanství jako cizí prvky, které tam nepatří. Kristus jest mu pouhým člověkem, jenž životem mravně-náboženským dospěl k vědomí Syna Božího. Křesťanství se nedá dokázati, nýbrž procítiti, prožíti; v této věci dostupuje nejasnost protestantského liberalismu vrcholu. Není možná, aby člověk jejich theorii o „inneres Erlebnis“ důkladně pochopil. Jisto však jest, že se tím nepřímo propaguje indiferentism, jenž končí konečně zničením každého náboženství.

Takové učení přednáší se zcela svobodně kandidátům bohosloví, kteří mají později hlásati slovo Boží, Kristovo evangelium, blahou zvěst o Jeho vykoupení, jim vštěpuje se záhy kritický jed suchého rozumářství, plní se hlavy pestrou směsí různých hypothes. A tomu se ještě říká křesťanství. Věru toto jméno jim přísluší tak jako kdysi Scipio proto „Africanus“ byl zván, poněvadž poplenil Afriku. Kdyby liberalní professoři měli aspoň tolik zmužilosti a vyznali se Straussem: „Nejsme již křesťany“, jednali by ovšem mnohem upřímněji, ale tak podávají svým posluchačům místo chleba kámen a místo ryby hada. Mnohý kandidát přichází pln vřelého nadšení na bohosloveckou fakultu, jsa odhodlán obhajovati svou víru a osvojiti si k tomu patřičnou zbraň; pln zápalu naslouchá z počátku svým professorům, ale zklamán padá s výše a s bolestí vidí, že to, co mu bylo dosud nejmilejším, víra jemu již v mládí milovanými rodiči do srdce vštípená, s níž jeho bytost

úzce srostla, že je to dle slov jeho professorů vlastně pouhý výmysl lidský; bez naděje ohlíží se vůkol, neboť nikde se mu nejeví nějaký světlý bod, všichni pracují proti němu, nemilosrdně mu ničíce jeho poklad v srdci, víru. Köhler prot. prof. giessenský pronesl kdysi pozoruhodná slova o této věci; professoři na bohosloveckých fakultách protestantských prý zrovna považují za svou úlohu připraviti své posluchače o víru a dělati jenom pohoršení. Podobně stěžuje si vůdce orthodoxních, Stöcker: „Jest uznaným faktem, že v akademických spolcích posluchači ostatních fakult biblického křesťanství se zastávají, kdežto bohoslovci je popírají.“ Inu není divu, když jsou od svých představených k tomu systematicky naváděni. Jací hlasatelé pravd Kristových mají pak z nich býti? Přednáší se jim dogmatika bez dogmat, křesťanství bez Krista, Boha člověka, bez výkupné smrti, bez svátostí, jimiž se nám udělují jeho milosti, ano někteří z prot. professorů, žádají jako na př. Harnack, by všemi silami pracovali na odstranění symbola, by odhodlaně bez obalu vnášeli své přesvědšení mezi obyčejný lid, pak prý nastanou zlaté časy, a protestantism se aspoň nesníží na pouhou dublettu katolicismu; v té věci je Harnack mnohem upřímnější, než jeho kollegové, kteří obyčejně svým posluchačům radí, by se přizpusobili svým farníkům, tedy alius in theoria, alius in praxi — holá přetvářka. (P. d.)

Konvertita Dr. Krogh-Tonning. (O.) Defekt neomylné autority tvoří citelnou mezeru u nás a musíme se snažiti ji vyplniti, má-li směr hierarchický nabyti vrchu. Veliká mezera jest také, schází-li apostolicita. Dějiny církevní neznají jiného způsobu přenášení úřadů než sukcessí apoštolskou. Jedině tam muže býti pravá církev Kristova, kde se správně udílejí sv. svátosti, což možným u duchovních, již byli „rite ordinati“ od jiných, kteří dostali takovou moc buď od apoštolů samých neb těmito ordinovaných. Slovutní dogmatikové a znalci prvních dob křesťanství jako Rothe, Lecher, Vilmar, Hatch, ano i Harnack, uznávají bez obalu, že pouze tímto naznačeným zpusobem se udílela moc biskupská, kněžská a pod. Professor Caspari, jsa tázán, zda zná případ z dějin, kdy by se na sukcessi nebyl bral žádný ohled, odvětil: „Neznám ani jediného“. Neuznáváme-li oprávněného požadavku apostolicity, nemáme pražádného práva zabraňovati někomu, by si utvořil kroužek svých svěřencu a jim pak hlásal, co mu napadne, byť i to bylo snad proti rozumu a bibli. Pak musí nám býti zcela lhostejným, když se v takovém shromaždění vyřknou slova konsekrační nad snídaním, neb kdyby se rozdávalo k přijímání obyčejný chléb a kyselé mléko. Věru, člověk musí býti duševně slepým, nechce-li uznati, že tak rozsévá se rozháranost, rozvrat náboženský. Zcela rozhodné dí náš autor na str. 19. „Kdo není legitimním knězem dle apoštolského řádu, nemůže platně absolvovati . . . jest hercem, který znesvěcuje Nejsvětější a klame duše. Schází mu nejen právo, nýbrž i právomoc a možnost absolvovati a konsekrovati.“ Bez neomylné autority a apoštolské sukcesse žene se církev protestantská do záhubné propasti, podporuje svými principy vzmáhající se tohuvabohu. Církev Kristova, a to pravá církev, nemůže býti směsí pestře se hemžících a navzájem se potírajících sekt, nemůže dáti pochybami zmítané duši potřebnou oporu a mír, nemůže býti „sloupem a základem pravdy“, jak ji chtěl míti Spasitel. Důslednost toho jest na bíledni. Vše nadpřirozené popírající racionalismus jest docela

logickou konsekvencí. — Proti směru hierarchickému, Tonningem zastávanému, jest jiný proud, a to dosti mohutný, proud demokratický, jenž přenáší těžiště s hierarchie na jednotlivce. Stavíme-li dům, musíme míti základy, sic nemožno v díle pokračovati; musí se tedy začíti ze spodu. Podobné má prý se věc s církví. Jednotlivci sjednocují se dle libosti ve spolek, z něhož mohou vystoupiti kdy chtějí, a přenášejí kněžský úřad na jednotlivce, jenž jest vlastně jejich sluhou, a zcela libovolně mohou jej zase zbaviti úřadu. Obyčejně odvolávají se přívrženci směru toho na „všeobecné kněžství“ reformatorem hlásané. Silnou oporu mají také v normě „bible sama“. Směr není pouze zastoupen intelligencí, zvláště universitními professory bohosloví, nýbrž nabývá též půdy mezi méně vzdělaným lidem venkovským. Zde zvláště poslední dobu zapouští silné kořeny, což se jeví v tom, že mnozí vystupují z církve státní. Že důvody toho jsou mnohdy skoro až pošetilé, dá se mysliti. Autor vypravuje ze své vlastní zkušenosti následující případ. Jistá osoba mně ohlašovala, že vystupuje z církve, a jsouc tázána, proč se k tomu kroku odhodlala, odvětila, že církev ustanovuje vrátné u kostela a nařizuje, by při křtu byli kmotři, a o tom všem není v bibli ani zmínky. Udiven tázal jsem se jí: „Jíte brambory?“ „Ano“, zněla odpověď. „A stojí něco v Písmě sv. o tom?“ „Ne.“ „Jak se pak můžete ještě odvážiti jísti brambory?“ Marná snaha. Kam to vede? Jediný tento případ mluví výmluvně. — Některá místa ve vyznání Augsburgském mluví přímo proti snahám demokratickým. Článek 28. třeba zní: „Podle evangelia a práva božského (jure divino) jest věcí biskupů . . . odpouštěti hříchy, zkoušeti učení a zavrhnouti je, protiví-li se evangeliu, bezbožníky vyloučiti . . . v tom jsou jim obce zavázány k poslušnosti — podle slov: „kdo vás slyší, mne slyší“ (Luk. 10, 16.). Skoro pravý opak čteme v článcích Šmalkaldských. „Jestli však (biskupi) něčemu učí neb přikazují, co evangeliu se příčí, pak mají obce od Boha příkaz, jenž jim poslušnost zapovídá“. Kdo má však právo v takových případech rozhodovati s naprostou jistotou? Není tím opět individuum v plném právu? „Zde trpí naše vyznání dualismem, nerozlučnou antinomií“, dí Tonning na str. 27., a pokud tato potrvá, bude chaos protestantský dále pokračovati. Již za Luthera byla taková rozervanost. Reformator, nevěda si rady, učinil šikovný strategický tah šachový, ale záhubný, ustanovil totiž zemské panovníky řídícími říše, jež není z tohoto světa. „Jest pevným mým přesvědčením, že tím reformace zhřešila“ (K. Tonning, Rozklad církve str. 29.). Opět protiva hlavního principu, jenž se tím omezuje. Největší svobody požívají za našich časů professoři na theologických fakultách, kde jménem formalního principu systematicky se pracuje k úplnému odkřesťanění. Důkazem toho jest popření trinity, božství Kristova, prvopočátečného hříchu, inspirace, zkrátka všech podstatných částí křesťanských. — Pojednávaje různé nedůslednosti v protestantismu, přichází autor k zpovědi. Vyznání naše dí: „Církev nesmí od zpovědi a absoluce upustiti. Jsi-li pyšným, a nejdeš-li k zpovědi, nejsi křesťanem.“ V dánsko-norském rituale čteme: „Kteříž chtějí svátosti (přijímání) přijati, mají se buď den před tím neb v den sám ve zpovědnici duchovnímu vyzpovídati.“ Nyní se táže autor, co stalo se v našich kostelích se zpovědnicemi? Jsou vyhozeny. Co stalo se s tajnou zpovědí? Přestala. Co s absolucí? Totéž. Co s míněním, že není křesťanem,

kdo bez zpovědi jde k přijímání? Jest zastaralé. Nedůslednost na nedůslednosti, rozvrat úžas vzbuzující, toť nacházíme u protestantismu všech odstínů, a logickou konsekvencí toho bude odpadnutí od křesťanstva, jež tu a tam se již ukazuje. Že se to dosud neuskutečnilo, jest ovocem nedůslednosti, jíž jedině církev reformační živoří.

Kde jest pravá církev Kristova? „Fakticky jest mezi všemi většími vyznáními (křesťanskými) jenom jedna, jež positivně v symbolu křesťanskou víru zachovala cele a nezkráceně, a to jest církev katolická.“ (str. 34.) Není se proč diviti, že články Krogh-Tonningovy pro svou otevřenost vyvolaly boj proti našemu autorovi. Zazlívalo se mu, že vydal svědectví o pravdě katolicismu, že poukázal na hnisající rány ve vlastním táboru, čehož však neučinil z trestuhodné lehkomyslnosti, neboť, jak sám píše v replice, „vážnost a bolest mne provázely při této knize, jež není psána pro ty, již žijí v sebeklamu“ (str. 55). Kritikové se ho tázali, zda vážně míní upustiti od materialního principu, jímž se zavrhuje svoboda vůle a učí justifikace pouhou věrou. „Ne“, odpovídá K. Tonning, „neboť tomuto hroznému učení jsem nikdy nepřisvědčil; a mohu též dosti jistě tvrditi, že snad nikdo z mých odpůrců toho neudělal; či jest mezi nimi jeden jediný, jenž by věřil učení o milosti, jež se zakládá na determinismu, zavržení svobodné vůle při obrácení a zavržení živé víry? Co se týče Německa, píše professor Walther, jenž se pokoušel o repristinaci Lutheranismu, že všichni Lutherani Německa v této hlavní otázce od Luthera odpadli.“ Podobně Dr. Zahn: „Luthrova víra o ospravedlnění již neexistuje v Německu a nikdo se toho neleká“ (str. 55). Pak dokazuje náš autor ještě pádněji svá předešlá mínění, mezi jiným, že reformace nepřinesla žádného mravního rozkvětu, jak se mylně tvrdí, což dokládá vlastními slovy reformatorovými a výroky současných protestantských historiků. Dále nabádá K. Tonning své odpůrce k nepředpojatému studiu dob předreformačních, by zbavili se obvyklých předsudků o nich, by uznali historická fakta, jež jenom zaslepenost může popříti, pak že mu přisvědčí, že platí o oněch dobách přísloví: facta non loquuntur, sed clamant. Doporučuje jim též, by po způsobu jiných vyznání modlili se o sjednocení celého křesťanstva, a pomáhali plniti vůli Kristovu, ut omnes sint unum. — Není divu, že takovému, upřímnému badateli bylo konečně Prozřetelností dopřáno najíti pravdu v katolicismu. Magna est veritas et praevalebit.

Konfessionelní změny v Rakousku. (O.) Opakem k malému vzrůstu katolíků v obyvatelstvu rakouském je poměrně velké přirozené rozmnožení Řeků, sjednocených jako nesjednocených. Ovšem také oni vystěhováním jsou redukováni (v posledním desítiletí o — 2·30, resp. — 1·40%): ale jejich přirozená plodnost z 13·66% resp. 12·66% není tím tak snížena, aby jejich percento v celkovém obyvatelstvu ustavičně nestoupalo. Skupinám vyznání posud jmenovaným neprospělo tedy ani přestěhování z cizích států, ani přestupování domorodých osob, značně. Jinak u ostatních. Dvě ze skupin shora jmenovaných (4. a 6.) vykazují totiž plus 1·24%, resp. 38·77% nad svůj přirozený přírůstek. Zde přispívají tedy zevnější příčiny (přistěhování, přistupování osob jiného vyznání) ku vzrostu. Při skupině 6. (starokatolíci, bez vyznání, mohamedáni) znamená těchto 38·77% v absolutních číslech 5439 osob. Z těchto bylo kolem 1000 mohamedánských (bosenských)

vojínův. Dle našeho manželského zákonodárství, jež dle § 64. O. R. Z. manželství mezi příslušníky křesťanské konfesse a takovými, kteří se ku křesťanské konfessi nehlásí, mezi jiným tehdy umožňuje, prohlásí-li se oba za bezkonfessijní, počet osob bez vyznání rozmnožuje se zejména přestoupením. I starokatolíci v posledních letech nabyli přestoupením vzrostu. Tak vysvětluje se snadno počet 5439 osob. Rovněž tak musí při 4. skupině (evangelíci obojího vyznání, unitáři, herrenhuti, mennonité) přírůstek 1·24 %, nad přirozená procenta vzrůstu ze zevnějších příčin, zvláště z přistěhování a z části i z přestupování býti vysvětlen; v absolutních číslech činí plus přesahující přirozené rozmnožení v posledním desítiletí, jak nahoře řečeno, 6433 osob.

Uvedené zjevy, tedy zejména relativně menší přirozený vzrůst katolického obyvatelstva, vysvětlují se, klesl-li jejich podíl na celkovém obyvatelstvu Rakouska v posledních třech desítiletích (o — 1·3 %), aniž třeba z toho souditi na dalekosáhlé od desítiletí pozorovatelné hnutí k odpadání. Tento percentualní úbytek lze pozorovati i v jednotlivých zemích, ovšem různým způsobem, jak z následující tabely vidno.

Z celkového obyvatelstva tvořilo vyznání římsko-katolické

	1890	1900
v Dolních Rakousích	90·92 %	92·37 %
v Horních Rakousích	97·60 %	97·52 %
v Salzbursku	99·42 %	99·20 %
ve Štyrsku	98·98 %	98·72 %
v Korutanech	94·70 %	94·35 %
v Kraňsku	99·76 %	99·14 %
v Přímoří	98·56 %	98·59 %
v Tyrolsku s Vorarlberskem	99·51 %	99·36 %
v Čechách	96·05 %	95·98 %
na Moravě	95·29 %	95·37 %
ve Slezsku	84·52 %	84·66 %
v Haliči	45·38 %	45·79 %
v Bukovině	11·19 %	11·86 %
v Dalmacii	83·33 %	83·66 %

Dle toho vzrostlo poněkud procento katolíků v Dalmacii, Slezsku, Přímoří, Moravě, Haliči a Bukovině, jinak se zmenšilo; o prvních třech korunních zemích bylo svrchu řečeno, že se proti ostatním, převahou katolickým, nad průměr obyvatelstva rakouského rozmnožují. Přítomné konfessionelní seskupení v Rakousku je tedy toto. Ve většině zemí, totiž ve všech vyjma Slezsko, Halič, Bukovinu, Dalmacii, čítá církev katolická více než 90 % obyvatelstva ku svým vyznavačům, jen v jedné zemi (Bukovině) netvoří církev katolická (římsko-katolická a řecko-sjednocená) většinu. Ve Slezsku, které má přes čtvrtinu rakouských protestantů, vystupují v popředí evangelíci A. C. se 13·4 %; v Haliči, kde Řekové sjednocení (42·42 %) mají téměř rovnováhu s katolíky latiníky (45·7 %), počítají židé 11 %. V Bukovině převládají Řekové východní (68·5 % proti 15·1 % latiníkům a Řekům sjednoceným a 13·1 % židům). V Dalmacii stojí proti 83·6 % latiníků 16 % Řeků východních. Evangelíci A. C. jsou v poměru k obyvatelstvu nejčetněji zastoupeni ve Slezsku (13·4 %), Korutansku (5·47 %), Bukovině (2·5 %).

Horních Rakousích (2·23%), Dolních Rakousích (1·87%), Čechách (1·15%) a na Moravě (1·09%); helveti na Moravě (1·6%) a v Čechách (1·15%). Starokatolíci mají svůj hlavní počet stoupenců (80%) v Čechách; tvoří zde 1·16% obyvatelstva, na Moravě a v Dolních Rakousích 0·03%. Židé mají největší kontingent obyvatelstva v Bukovině (13·1%), kamž se v posledním desítiletí vystěhovalo asi 100.000 židů, dále v Haliči (11%), v Dolních Rakousích (5%), v Terstu (2·5%). Jejich seskupení vysvítá z toho, že se nalezá z celého počtu rakouských židů 66·2% v Haliči, 12·8% v Dolních Rakousích, 7·5% v Čechách a Bukovině. Obyvatelé nemající konfesse bydlí z polovice v Dolních Rakousích (ve Vídni), tvoří zde ne celé 1% obyvatelstva země. —R.

Psychologie světového města (rada professor Münch v psychologickém spolku). Světové město snaží se po kulturelním vývoji, rozsahovém zmohutnění, účastniti se podstatně časových problemů a pokusů o jejich rozuzlení a tím liší se od pouhého velkoměsta a působí mocně na duševní život obyvatel svých. Lidé navzájem častěji se stykají, pozbývají svých zvláštností, nutně tu se setkávají, tu si vyhýbají a jsou většinou rozčileni. Hlučný a střídavý, pestrý ruch světového města působí nejen na nervy jednotlivce, nýbrž dodává společnému žití změněný ráz. Nevýhody tyto nahražuje světové město svým obyvatelům tím, že dává jim širší rozhled, bystrého, zkoumavého ducha a živější pochopení pro obecné časové otázky. Kvap jest heslem ve všech oborech; proto občan chodí vždy spěšným krokem, je vždy netrpěliv a mluví velmi rychle. Tepna mu takřka rychleji bije, životní energie je zvýšena, je obyčejně intelligentnější, chápe bystřeji než obyvatel města venkovského neb vesničan. Tempo, jakým občan světového města a chladnokrevný vesničan chápe, podobá se tempu automobilu a tempu vozu s obilím. I na vůli pusobí světové město. Občan světový se rychleji rozhodne, ale také rychleji změní zase svůj úmysl. Občan světový nesmí býti snílkem nebo blouznilkem, musí býti mužem činu, energické práce, nechce-li, aby se mu v rukou rozplynul výsledek jeho práce. U každého občana vyvine se silně sebevědomí, ale zároveň živý zájem pro socialní bídu, pro pomoc a ochranná opatření. Miluje sice svoji domovinu, ale nejsa slepým k jejím slabostem a nedostatkům, uznává i krásy cizích krajů a dovede se snadno akklimatisovat. Politicky smýšlí obyčejně oposičně; ponévadž žije příliš blízko panovníků, mizí nimbus, kterým je pro všechny vzdálené každý panovník oděn. Občan je si dobře vědom, že tvoří svým množstvím moc, proto dává i toto vědomí na jevo. Uvážíme-li, že světová města jsou ohnisky moderního života, nenadsazujeme příliš, tvrdíme-li, že psychologie světových měst jest psychologií přítomnosti — našeho věku.

Půst a umírněné požívání masitých pokrmů. Dr. Jäger píše („Jägers Monatsblatt“ 1902. 4. 5. 59.), že půst nabývá vždy novějších stoupenců ze stanoviska zdravotního. Dr. O. Barvinkel píše v článku o nemocech srdečních: Posty a dny ujmy církve katolické jsou zajisté předpisem velmi zdravotním pro vrstvy, které žijí velmi dobře. Obzvláště znamenitě poslouží postní doba lidem kulatých zdravých tváří a tučných forem, kteří v době zimní se dobře najedí a napijí, ale nedostatečně se pohybují. Tím zbaví se nejsnáze pocitu přeplnění, těžkosti a návalu krve. Myslím, že by dna, cukrovka

a přetučnění nebyly tak mezi moderními židy rozšířeny, kdyby zachovávali předpisy velkého zdravotního apoštola Mojžíše. Půst, který občas předpisuje úplnou ujmu, má arciť význam u dobře živených. Krev pozbývá tím své hutnosti a proudí snadněji a rychleji všemi organy. Tím podporuje vyměšování mnoha škodlivých látek a zabraňuje, aby se hojněji netvořily. Velmi zajímavy jsou pokusy Josué a Rovera. Badatelé tito nechali se zvířata nějakou dobu postit a pak opět jim pravidelně podávali pokrm. Zvířata stala se postem mnohem pevnější a otužilejší proti bacilům různých zánětů, kdežto zvířata, která se nepostila, snáze podlehla nákaze.

O lékařském studiu žen vyslovil se hrabě Posadowski v německém říšském sněmu 22. ledna 1902. Mluvil totiž se známým odborníkem lékařem. Odborník ten doznává, že žena lékařka zastala by asi většinu našich obyčejných venkovských lékařů, ale velmi na pováženou jest uznati ženu schopnu za lékaře chirurga. Vlastní zkušeností poznal, že když ženu při operaci sklamala zevnější diagnosa, nevěděla si rady, chyběla jí chladnokrevnost a ještě více odvaha, aby chybu svou ihned opravila. Zdá se, že svojí ženskou povahou nehodí se za chirurga. Lékařové anatomové na posledním kongressu v Halle dle vlastní dosavadní zkušenosti rovněž nepříznivě mluvili o lékařském studiu žen.

Ze života náboženského.

Apologetický ústav bohoslovecké fakulty ve švýcarském Frýburku vypsal cenu 4000 franku za systematickou a kritickou sbírku oněch nauk (především od r. 1870) z oboru theologie, ethiky a filosofie, jež pod názvem moderních idei stavěny bývají proti starému církevnímu učení, se zvláštním zřetelem na jejich útvar v pedagogické literatuře. Dílo toto, doplněk d'Argentréových, Denzingerových a Erdmannových dějin filosofie, sloužiti má za pramen, z něhož čerpal by se material pro apologetické práce; protož 1. musí texty diplomaticky věrně v původním jazyku, 2. s přesným udáním pramenů podány a za 3. použití jich usnadněno býti přesnými alfabetickými, analytickými a syntetickými registry. — Ucházeti se mohou i Neněmci, avšak zvláštní zřetel má se věnovati literatuře německé. Poznámky a ukazatele podají Neněmci nejlépe v latinském aneb francouzském jazyku. Práce uchazečů buďtež až do 15. listopadu 1904 buď tištěné neb v rukopisu s názvem anebo heslem a uzavřeným jménem podány.

Další cenu 2000 franku vypsal týž ústav na příruční knihu o moralní theologii, v níž by stručně v souvislosti s filosofickými a theologickými zásadami katolických škol, alespoň v hlavních tazích, ony nejdůležitější otázky časové projednány byly, s nimiž moralní theologie obeznamovati má.

Český katolický sjezd v Brně slibuje pojednati o nejzajímavějších a nejdůležitějších otázkách přítomnosti. Sjezd německých katolíků rakouských bude se konati v květnu ve Vídni.

V Německu se boj o „Babel a bibli“ utišil. Mnoho k tomu přispěl list císaře Viléma, mnoho také energické vystoupení katolických i protestantských odborníků, kteří jsou na stanovisku positivním a v objevech babylonských nevidí žádného nebezpečí pro Zjevení. Četné přednášky, o tom předmětu konané, ukázaly, s jak předpojatého, jednostranného hlediska patřil na otázku tu prof. Delitzsch. Ostatně podáváme o ní na jiném místě článek z péra odborníkova.

Apostata hrabě Pavel Hoensbroech utvořil s prof. Haecklem novou stranu volební, zvanou „protiultramontaní sdružení volební“, jež v provolání, podepsaném 400 osobami, prohlašuje se za „záchrannou kotvu“ proti centru. Je to sice záležitost politická, ale má pozadí osobní a náboženské. Fanatik Hoensbroech rád by se dostal do sněmovny, aby mohl účinněji bušiti do katolické církve. Samy liberalní listy sdružení toho neschvalují, vidouce v něm krok k většímu ještě rozeštvaní konfessionalnímu. Germania pak prohlašuje, že se Hoensbroechovi přání nesplní.

Známý professor Wahrmund zase vyzývá Němce k boji proti ultramontanismu jiným způsobem. Německá říše má si vymoci „práva exkluse“ při volbě nového papeže, kteréžto právo katolické státy: Rakousko, Španělsko a Francie v minulosti sice vykonávaly, jehož však církev nikdy neuznala. Spis Wahrmundův je nadepsán: Das deutsche Reich und die kommenden Papstwahlen. Universitní professor píše tu, jako při svém nedávném vystoupení, s opravdovým záštím proti „nenasytnosti“ Říma, jenž prý tvrdí, že mu od Boha připadlo poslání dobyti světa a podmaniti si jej, a proti ultramontanismu, kterýž prý se nechce přizpůsobiti „duchu času“. Spolu vane z celého spisku mimosní odpor proti všemu omezení „svobodné“ vědy. Ale to je známý koníček Wahrmunda a druhův.

Ostatně je vliv „ultramontanismu“ v Německu trochu slabý. Aspoň ústupek biskupa Koruma, jenž své posledně námi zmíněné prohlášení na intervenci kardinála Koppa odvolal, zdá se tomu nasvědčovati. Stalo prý se tak proto, aby prošel ve sněmovně návrh na zrušení § 2. zákona proti Jesuitům. A přece také tento návrh praobyčejné civilisace potkává se přes úsilí Bülowa s odporem! Podívaná pro bohy ve dvacátém století!

Mnohem radikalněji udeřila na „klerikalismus“ republikánská většina sněmovny francouzské. Kabinet Combesův slaví skvělé vítězství: kongregace, jež se zabývaly vyučováním, jsou zrušeny. Když r. 1901 Waldeck-Rousseau podával zákon o kongregacích, chlácholil katolíky, že neběží o zrušení kongregací, nýbrž o to, aby se podrobily obecně platným státním zákonům. Důvěřujíce těmto slovům, šly 54 kongregace na lep a podaly odůvodněné žádosti o autorisaci. (Lazaristé, Bratři křesťanské školy, Sulpiciani, Otcové sv. Ducha a cizí missie jsou autorisovány.) Dle § 13. zákona z 1. července 1901: „Žádná náboženská společnost nesmí se utvořiti bez dovolení, kteréž zákon, udávající podmínky jejich správy, uděliti musí“ dalo se očekávati, že se jim schválení dostane. Ale Combes usoudil jinak.

Referent Fernand Rabier rozdělil kongregace, o autorisaci žádající, ve 3 třídy: učící, kazatelské a obchodující (kartuziani) a navrhl, aby se nehlasovalo o žádostech jednotlivě, nýbrž o skupinách. Protizákonný návrh ten přijat většinou 43 hlasů (300—257). Combes učinil z něho otázku důvěry a přimlouvaje se zaň, pravil, že stát má právo zakázati vyučování kongregacím, které prý se snaží odciziti děti zásadám republikánským a vnášejí do dětí rozpor mezi vlastní a obecnou společenskou moralkou. Výmluvná slova abbého Gayrauda a Pavla Lerolla (hrabě de Mun byl nemocen) zůstala bez účinku. První třída kongregací (25) zrušena. Francouzská škola je tedy saekularisována. Budoucnost ukáže, kolik prospěchu bude z toho míti národ. V následujícím zasedání zrušeny i kongregace kazatelské (28). Katolické církvi ve Francii zasazena tím krutá rána, ale snad jí to bude popudem k vyléčení nezdravých poměrů, jež toto „strangulování" kongregací umožnily.

Z cela jinak dopadl boj o konfessionalní školu v Anglii, kterýž trval již od března r. 1902 a v prosinci téhož roku se ukončil. Zákon o školách obecných, presidentem ministerstva Balfourem podaný, přijat. Tak podržely církev státní i katolická své školy náboženské a katolíkům se tím dostalo některých úlev. Přenechávají sice dle zákona školní budovy, které byly posud soukromým jejich majetkem, státu k požívání pro obecné skoly konfessionalní, ale za to odpadá jim péče o jich vydržování, kteráž jest nyní úkolem obce. Zůstává jim právo voliti si učitele. Jsou postaveni na roveň Angličanům a zbaveni povinností platiti na státní školy bezkonfessijní (board schools). Nejsou arci všecka přání jejich splněna; tak zvláště pro katolíky nebezpečné je ustanovení, že všecko vyučování, tedy i náboženství, je podrobeno dozoru osmi mužů (managers), z nichž čtyři mají býti z té církve, které škola posud náležela, čtyři pak zástupci místa, ve kterém škola jest. Však katolíci sami mají nemalou vinu, že není zákon pro ně výhodnější. Jevili k němu lhostejnost, ba někteří jej i potírali, a iršti poslanci opustivše pro nesplnění spravedlivých svých požadavků sněm, zdrželi se všeliké součinnosti, nedbajíce důrazného vyzvání kard. Vaughana ani hlasu arcibiskupa armaghského Loguea.

Však ani v Anglii není stav katolické církve tak růžový jak se namnoze myslí. Po obnovení církevní hierarchie docházely občas zprávy o velkém pokroku církve a projevovala se naděje, že se Anglie znenáhla zase stane katolickou. Ale poslední doba ukazuje, že to byla radost předčasná. Není sice číselného výkazu o přibytku neb úbytku katolíků v Anglii, nedávno však vydal biskup liverpoolský Dr. Whiteside oběžník o své diecesi, z něhož lze, protože jsou poměry jinde tytéž, souditi na celou zemi. Dle posledního sčítání lidu r. 1902 bylo v diecesi liverpoolské 334.167 katolíků. Katolických křtů bylo r. 1892 14.233, roku 902 14.591; to znamená přírůstek katolíků v desíti letech asi o 8000. V poměru k rozmnožení obyvatelstva je přírůstek ten malý. Zvláště uváží-li se, že bylo r. 1892 2139 a r. 1902 2309 konvertitův a že je počet chudých irských vystěhovalců do diecese liverpoolské větší

než těch, kteří odtud odcházejí do Ameriky neb do anglických osad. Velké škody působí prý katolické církvi smíšené sňatky, chudoba a duch indifferentismu. Z toho lze souditi, že o nějakém obrácení davů nelze mluviti, ba že pokrok katolicismu neodpovídá ani množení obyvatelstva. Za to však je dle oběžníku Whitesidova vnitřní život náboženský (návštěva chrámu, přijímání svátostí) zásluhou horlivého kleru mnohem pokročilejší než dříve.

*

Dne 18. března ve výročí povznesení kříže studentstvem na universitě peštské (1901) odebrali se letos studenti opět v deputaci k rektorovi, žádajíce jej, aby v sálech všude byly kříže pověšeny a universitní kazatelská hodnost zase obsazena. Před dvěma lety žádost jejich odmítnuta, kříže se stěn sňaty a studenti souzeni jako buřiči. Žádost odmítnuta, že universita musí býti stejně přístupná všem, i nekřesťanům. Letos rektor studentů jen zhola neodbyl, nýbrž slíbil jim šetřiti a vyhověti žádosti. Studentstvo týž den shromáždilo se k slavnostní schůzi, na níž mezi jinými oposiční poslanec Bárta pronesl plamennou řeč o významu kříže v životě národů. Hnutí jest nepokrytým výrazem nechuti proti židům a vítězstvím mladých křesťansko-demokratických směrů v Uhrách. Jest potěšitelno, že záchvat pro kříž ode dvou let neutuchl, nýbrž v mládeži ještě zmohutněl!

Na první neděli postní vydal terstský biskup mons. Nagl pastýřský list o církvi a národnosti. List byl psán na adressu Slovinců a Charvatů, ač je nejmenoval. Italské listy, ač mohly při tom i svoje svědomí zpytovat, ochotně se listu chopily a na slovinské boje poslední doby jich applikovaly. V listě tvrdí se, že církev nikde a nikdy nesměřovala proti žádné národnosti, že hájí-li v něčem právo jazyka církevního, hájí tím jen starého osvědčeného řádu církevního bez ujmy té které národnosti, jíž jinak v kostele i všude jinde v projevech náboženských volnost nejen zaručuje, ale zrovna i žádá a brání jí. Prosí věřících, aby národnostních třenic do chrámu nevnášeli, aby církve nepovažovali jako macechy, když v něčem jim nemůže vyhovět.

Slovinci listem byli málo upokojeni. Byli by ovšem raději viděli, kdyby, když už list zřejmě mířil na boj proti latině, též dotkl se otevřeně choutek talijanášských a posvítil na násilí vlašské signorie, jež slovanské jazyky z duchovní správy v Terstu pomalu už vytiskne.

List Naglův líbil se však Slovákům. Ti ani na takové slovo z úst svého biskupa nejsou zvyklí. Od drahné doby uherští biskupi po celém severu uherském o jiném nemluví jak o „patriotismu uherském“, o „dobrém maďarství“, o potřebě jednoty národní v jedné vlasti a pod. necírkevních heslech. Letos se rozhovořili též o vystěhovalectví — a o vyučování maďarštině ve školách. Biskupi vůbec tvoří jen ohlas vládních akcí a plánů.

Záhřebské studentstvo nedávno protestovalo proti německým postním kázáním v kostele sv. Kateřiny. Postní kázání jsou v osmi chrámech, v sedmi charvatská a v jednom německá po

starém zvyku, proto že Němců je v Záhřebě přes 4000 katolíků. Kázání rušeno studenty do chrámu se nahrnuvšími nepokojem a hučením. Studenti na to vyslali deputaci k arcibiskupu Posilovići, která ovšem se žádostí svou nepochodila.

Po deputaci srbských klášterů fruškogorských odebrala se v březnu též deputace církevního sněmu srbského k ministerskému předsedovi Kol. Széllovi, žádat, aby usnesení sněmovního nerušil, ale pomohl sněmu upravit poměry s klášterním hospodářstvím a nedával sluchu deputaci převorů, jež před dvěma měsíci k němu se vybrala. Ministerský předseda neslíbil ani těm ani oněm ničeho. Jest však vládě uherské velmi vhod, že se v této autonomní záležitosti srbské církve stala tak hledaným a nadcházeným rozhodčím.

Bosenská pravoslavná církev ztratila dva biskupy v únoru, Savu Kosanoviče, bývalého sarajevského arcibiskupa a Serafima Peroviče. Mostarskému metropolitu Ser. Perovići vytýkali Srbové poslední leta, že příliš ustupuje vládě a dává jí zvůli míchati se do církevních srbských záležitostí. Arcibiskup Perovič byl zase jednou srbským metropolitou hercegovským po dlouhé vládě Řeků, kteří po okkupaci úplně vliv tu ztratili. Ser. Perovič zanechal po sobě dosti veliké jmění, jež odkázal k národním účelům: na školní fond hercegovský poručil 66.000 K v akciích a nemovitostech; čtyřem srbsko pravoslavným klášterům hercegovským po 250 K a konsistoři mostarské svou knihovnu.

Pravoslavná církev srbská ve Starém Srbsku od sta let vydána spolu se vším lidem na pospas Albáncům, kteří jsou mohamedány. Katolíci, pokud kde v malé menšině jsou, nejsou pronásledováni, majíce za sebou mocné ochránce, pravoslavní však jsou bez záštity Na kostelích jejich, pokud jim nezbořeny, nesmí býti zvonů, neboť moslemíni zvonění neradi slyší. Tak ze všech kostelu pravoslavných v celém Starém Srbsku pouze dva smějí míti a užívati zvonu, jeden z nich je kathedralní chrám pečský. Z bohatých a velikých klášterů pozůstaly dva větší: královská Gračanica a královské Děčany a několik menších. Mnichů v nich je velmi málo; více jich má jen Gračanica, kde mají i tureckou stráž proti násilnostem albanským. Posledně Albánci vyřítili se na Děčany, vyhrožujíce mnichům zabitím a klášteru rozbořením. Tu zastalo se ohroženého kláštera Rusko. Pečský srbský biskup pozval ruské mnichy ze sv. Hory (Athos), aby se usídlili v srbských klášteřích, doufaje, že se lépe ubrání, a že Rusko jich také bude snad lépe hájiti. Jenže ruský sv. Synod neuznává athoských klášterův a mnichy z nich ani do ruských klášterů nepřipouští. Zatím mocí uveden ruský konsul do Mitrovice, aby hájil zájmů pravoslaví (neboť jiných tu Rusko nemá) ve Starém Srbsku. Jenže pomoc přichází trochu pozdě, když už Staré Srbsko jest zpustošeno a víc než z polovice poalbaněno.

Rumunsko se prostřednictvím vyslance svého domáhá na turecké vládě a na patriarchatě cařihradském, aby tak zvaní Kucovlaši či Cincaři v Macedonii a na Odrinsku a Cařihradsku uznáni byli jako samostatná národnost, to jest, aby si směli zřídit svou vlastní samo-

správu církevní, neboť jen podle církví se rozeznávají v Turecku národnosti. Turecko, které teď hledá spojence proti Slovanům a řeckou nabídku ochotně přijalo, bylo by asi i Rumunsku se hledělo zavděčiti povolením samosprávy církevní těm asi 100.000 Vlacho-Rumunu, ale patriarchat řecký nepřivolil. Dnes náleží Kucovlaši pod jeho právomoc a k řecké církevní organisaci. Tak pokus rumunský opět selhal.

Pravoslavné ruské listy ubolévají nad tím, že na Balkáně a v dosahu řecké církve patriarší rozmáhá se stále propaganda katolická a více ještě protestantská. Katolická už trvá od let a už se s ní obeznámili, také je tichá a klidná. Za to mnohem více starostí dělá jim propaganda americkébo a anglického protestantismu. Tento přichází opatřen bohatými prostředky peněžními a třebas nezískával tak mnoho přímých přívrženců, přece odvádí svým vlivem kulturním od pravoslaví silněji a větší massy než katolicismus. Massy ty pak jen zevně zůstávají ještě při pravoslaví, vniterně jsou mu odcizeny. Tento rok otevřeli američtí protestanté veliké dívčí gymnasium ve Skutari. Ústav má v úmyslu vzdělávat hlavně dcerky bulharských a řeckých intelligentů. Vedle němčiny a frančiny pojaty také tyto dva jazyky v osnovu vyučovací. Vyučovací jazyk je anglický, na nějž se dívky připravují ve zvláštní půlroční (!) přípravce. Na Řeky a Bulhary propaganda protestantská skládá největší naděje. Řekové v Malé Asii zvláště jsou přístupni, ježto řecký jazyk už většinou zapomněvše (jen podle víry jsou Řekové!) a v náboženství málo vzděláni, s řečtinou ve školách protestantských vssávají docela protestantské nauky. Vedle Skutarského ústavu mají anglosaští protestanté střední školy v Cařihradě (Robert-College), v Bitolji (Macedonie) v Samokovu (u Drinopole) a v Tuldže (v Rumunsku).

Ruská církev nečiní proti této propagandě ničeho a domácí církve jsou slaby — naříká „Cerkovný Věstník“ s „Mosk. Vědomostmi.“ Rusko založilo leda jedinou školu na Balkáně, ženský vzdělávací ústav v Cetyni. Na Šipce zřízen sice ruský seminař, ale stojí pustý a k jeho zařízení a oživení zatím ani příprav se nečiní. Řecká patriaršie se sice snaží školami působiti proti všem těm propagandám, ale školy ty zatím nestačí ani, aby dohoněno bylo to, co ve vzdělání řeckého duchovenstva zanedbáno. Vedle Athosské theologické školy jsou to bohosloví na Patmu a v Cesarei Kapadocké, oboje zatím v klášteřích umístěné, a gymnasium řecké v Janině, jež postaveny nově jako hráze přiboji jinověrců. Jinak se pravoslavní brání, když mohou, vymáhaním zákazů pro jinověrce. Tak nedávno francouští jesuité usadivší se v městě San Stefano na tureckém břehu černomořském na zakročení řecké patriaršie odtud úřady vypuzeni.

Polský metropolita sídlící v Petrohradě Boleslav Klopotovský zemřel 24. února, nedlouho jen zastávav svůj úřad. Místo metropolity katolického pro všecky katoliky ruské jest úřad jak závažný tak těžký. Závažný proto, že má velikou moc nad všemi diecesemi katolickými. Sídliti musí v Petrohradě, aby byl vládě blíže. Vláda snaží se, aby měla velký vliv na tohoto metropolitu a hledí si ustanoviti vždy lidi

povolnější. Dosud místo zastávali výhradně Poláci. Teď však vyjednává odborný přednosta z oddělení nepravoslavných vyznání s německým katolickým biskupem Roopem, rodem z Kurlandska, jenž jest biskupem katol. osadníků německých na Volze a v jižní Rusi — tedy kat. diaspory německé v Rusku. Myslí si totiž, že by německý biskup jako metropolita nebyl takovým nadržovatelem národně-katolických aspirací polských, jako rozený Polák. Polákům nepřejné úřednictvo v království rádo by totiž poslední zbytek polštiny ze škol odstranilo. vyučování náboženství po polsku, oč se také na mnohých místech i pokusilo proti zákonu (posledně v Sandoměři)! Pak ovšem by se stalo, že by po rusku vyučovali snad — pravoslavní kněží katol. náboženství — jako polskému jazyku vyučují také rušti professoři. Kněží katoličtí by se totiž zprvu zdráhali po rusku vyučovat. Ale to se asi činovnictvo mýlí, že by metropolita Němec k tomu se propůjčil!

Svatý synod ruský vydal opět svou výroční zprávu o pokroku pravoslaví mezi bývalými sjednocenými, na Bílé Rusi, na Podolí a Podlesí. Synod chválí horlivost pravoslavného duchovenstva, jež prý čím dál více a lépe „ztracené“ tyto ovečky připoutává k pravoslavné církvi. Leč přes to rok co rok musí zpráva přiznávati stejně silný počet úporných v diecesi chlumsko-lubelské. Počítá se jich 81.246 a nerozhodných kromě nich ještě 6749. Tak už po léta oznamuje se počet jejich k devadesáti tisícům. Stanoví pravda jen menšinu vedle 456.329 přinavrácených téže diecese. Úporní nepřijímají svátostí, nechodí do chrámů, nekřtí dítek, žijí nesezdaně — podle zprávy sv. synodu. To jest nečiní to všecko pravoslavně. Tajně však svátosti přijímají od katolických kněží, a tajně obcují sem tam i katolické bohoslužbě, když kněz katolický k nim zavítá. Pravoslavné duchovenstvo snaží se hlavně ženské pokolení získati, neboť má naději, budou-li matky a ženy pravoslavné, že celé rodiny budou pravoslavné. A ženy dosud nejvíce klonily se ke katolicismu. Pro budoucí pokolení stavějí se tudíž školy a tu dítky pravoslavně se vychovávají. Na vychování ženské mládeže klade se důraz. Na 19.000 dívek chodí do škol pravoslavných, vítězoslavně zpráva zvěstuje.

Duchovní v „ohrožených“ krajích těch mají plat ne jako v samém Rusku, z milodarů a dávek věřících, po případě z pozemků farních, nýbrž placeni jsou státem jako úředníci. Výhoda to, jíž se ostatní duchovenstvo pravoslavné dosud marně domáhalo. Stát tímto zlepšením chtěl, aby v kraje ty hlásili se nejdokonalejší a nejvzdělanější duchovní, ale nedosáhl toho. Vzdělanostní úroveň pravoslavného kněžstva v sousedství s katolíky je stejná jak uvnitř Rusi — ba mnohé eparchie a města vnitřní Rusi stojí mnohem výše.

O úrovni vzdělanostní duchovenstva ruského rozhovořil se N. Remorov v církevní revue „Nabljudatel“ (lednový sv.). Praví, že nejen nižší duchovní, ale i kněžstvo, zvláště selské (na venkově) vyšedši ze semináře úplně zapadne do všedních svých starostí a knize odvykne. Nečte nic. Leda eparchialní vědomosti (naše kurrendy nebo něm. Dioecesan-Blätter) si přečte a to jen úřední oznámení, kdo

kde jakou faru a jaké vyznamenání dostal. Neúřední části (pastoralní) už většina duchovních nečte. Sem tam mnohý ještě mimochodem si přečte nějaký list, nějakou brošurku, když mu ji známý vnutí, ale nesmí býti tlustší 20 až 30 stránek. Proto také se mohlo státi, když svatý synod vydal exkomunikaci Tolstého, že se přemnozí duchovní pravoslavní ptali, kdo to je a co udělal, nemajíce tušení o celé činnosti Tolstého. Mnozí venkovští duchovní vůbec každou knihou opovrhují a vyhánějí ji od sebe jako škodlivou. Oni nejsou učenci, praví, jim třeba dřít se na poli (venkovské fary mají většinou pozemky, nemají-li, duchovní si je najímají od obcí, statkařů i sedláků), dbát na semeno, na oračku, na dělníky, na dobytek a na podobné věci, které přispívají k výživě rodiny a ne na knihu. Z knihy nic nemá (!), leda by za ně peníze utrácel, čas mařil. A po hospodářství přijde ještě dlouhá povinnost bohoslužební — a na dovršení všeho ještě duchovenstvu školu na krk uvázali — tu má pak člověk najít času ještě i na čtení, hořekuje většina duchovních na venkově.

A co je pro nás nepochopitelné: autor tvrdí, že mladé kněžstvo zajímá se o knihu a literaturu ještě méně než starší. Jest mnohem více materialistické! Možno prý říci, že celkem asi 20%, tedy pátý díl všeho kněžstva odebírá různé časopisy duchovenské i jiného rázu. V tom ohledu snad nejvýš stojí kněžstvo vjatské gubernie. Zevnější nátěr kulturní však nejvíce vyniká mezi duchovenstvem západních a jihozápadních krajů, buď že stýká se se západními živly více, lépe je postaveno a pak že kraje ty vůbec jsou bohatší a vyspělejší.

Nejpestřejším jak v administrativním ohledu tak i v církevní organisaci jest e x a r c h i e g r u z i n s k á objímající celý Kavkaz; míchanina je tu nejen z národností, ale i z náboženství veliká: vedle pravoslavných ruských jsou tu ze stara pravoslavní Gruzíni, nově obrácení Armeni, Nestoriani a Řekové s náboženstvím polo mohamedanským polo pravoslavným. Možno říci, že jen náboženství nově přistěhovalých ruských osadníků jest čistě pravoslavné. Ostatní skupiny národů vykazují přerůzné vlivy. Nejvíce uplatnil se vliv moslimský a zbylo mnoho ostatků pohanských. Jsou ostatně i čistí pohané a fanatičtí mohamedáni. Ze sekt ruských zastoupeni duchoborci a mlékaři (molokani) ale i jiní. Němci jsou protestanté. Ř e c i, již osedli asi 80 osad, přijali od mohamedánů zvyk zavírání a zahalování žen a vylučování jich z chrámu. Možno říci, že mezi Řeky jen muži byli křesťany, účastnili se totiž bohoslužeb a svátostí, ženy vyloučeny jsouce z veřejnosti zůstávaly — pohankami. Teprv nynější exarcha tato léta pokusil se s velikým úsilím tento zlozvyk napraviti, povolávaje na svých cestách visitačních ke cvičení do chrámu i ženy.

A r m e n i přecházejíce z Turecka na ruskou půdu rádi přestupují též k pravoslaví, ale jen tam, kde jsou v menšině. Jinak většina velmi urputně brání svého vyznání a Armen popravoslavený zapadna do obce armenské opět se vrací ke svým. Ježto rozdíly nejsou veliké mezi oběma církvemi, lidu je to stejno, to či ono vyznání, nechápe rozdílu.

Proto také před 20 lety v nejjižnější gubernii kavkazské Erivanské byli by tamější Armeni šmahem všichni přidali se k pravoslaví, kdyby intelligence a kněžstvo armenské (z Turecka) nebylo vším úsilím hnutí toho zadrželo.

Věda a umění.

Pražská „Živa“ zásobována v tomto ročníku velmi hojně a velmi zajímavými referaty z oboru fysiologie a v některých jiných oborech přináší informační úvody do vědy. Tak na př. z anthropologie hledí dvěma články v letoších prvních sešitech uvésti české čtenářstvo na jedině pravou a spolehlivou methodu (po příkladě Virchowa, Toldta, Waldeyera a j.), což u nás zvláště přijde vhod, neboť různí ethnologové a praehistorikové menšího kalibru, budující na nálezu jediné lebky celé epopeje historicko-kulturní, nalézali dosti obdivu. Na štěstí ne naši, ale cizí lidé to byli, a lehko se tudíž vymýtí. S novým durazem doporučuje se opět a opět methoda faenomenalismu, pracovat a střádat jev k jevu, poznatek k poznatku a varovat se dalekosáhlých vývodů přírodo-filosofických. Professor K. Chodounský podává v seš. 4. zprávu o epochalních pracích ruského professora J. P. Pavlova „o trávení“. Pavlovými pracemi a pokusy fysiologickými stvrzena stará tradicionelní, tak říkajíc instinktivní věda o jídlech a nápojích, o jich přípravě a zažívání. Proti moderním náhledům o čistě chemických processech žaludečních povznáší Pavlov znova psychický moment při trávení jako nejdůležitější. Žaludeční kyselina, jež pro zažívání v žaludku jest hlavní věcí, prýští se pouze na povel pocitu chuťového, pocitu, v němž tají se už i prvek duševní, bez něhož žaludek špatně funguje anebo vůbec nefunguje. Poměr žaludkové práce k práci dvanáctníku, jenž obstarává další větší polovici trávení, třebas dosud byl vědecky neznám, přece úpravou a pořadem jídel od pradávna vycítěn. Tak mnohý názor moderní o výživnosti a prospěšnosti potravy se poopravuje.

K abrahamovinám Jaroslava Vrchlického napsaly Pelclovy Rozhledy článek „Oslava papírové pyramidy“, jako vůbec mladá generace na Vrchlického již po několik let silno a mnohdy i nespravedlivě útočí. Spolek „Máj“ vydal proti „neslýchanému útoku“ tomu protest. Neschvalujeme ani my osobních urážek, ať se objevují kdekoliv, ale nemáme nejmenší příčiny míchati se dále mezi pány, když si navzájem povědí nějaké ty zdvořilosti, neboť jsme jimi právě s těch stran častováni do syta, a nikdo neprotestuje; srv. na př. Macharovy nadávky vychrlené v Naší Době proti popům katolické moderny, které dle všeumravňovatele prof. Dra. Masaryka jsou správnou charakteristikou, ač by se za ně i nejposlednější štváčský plátek mohl styděti. Byli jsme („moravská kritika“) první, kteří jsme věcně posuzovali činnost Vrchlického, uznávajíce jeho zásluhy, stavíce se však také proti formalním i ethickým

nedostatkům tvorby jeho. Spíláno nám za to dosť a dosť, i od těch, kteří brzy potom přešli k bezohlednému a nespravedlivému odsuzování jeho. Ano Vrchlický sám nejednou byl by rád dal nám hněv svůj cítiti, různými způsoby, ne právě kavalírskými. Ale konečně vše to již minulo a — buď práci čest!

Na schuzi dne 2. března usnesl se český odbor moravské musejní společnosti zahájiti rozsáhlý přírodnický výzkum Moravy. Jsou dosud mnohé partie Moravy, jež jsou vůbec ne snad neznámy, ale aspoň nerozhlášeny a neprozkoumány. Tak zejména severní část pahorkatiny drahanské mezi Jevíčkem a Litovlí, jež jest v mnohém podobna partiím z údolí Josefského, ponikevského a kolem Sloupa. Máť s nimi mnoho společného a třebas ne velikolepostí jeskynních útvarův, ale možná nálezy naplavenin a archeologickými je i předčí.

Polský „Lud“ už v prvním letoším svazku začal uveřejňovat topografickou a ethnografickou monografii o obci Husov v okresu łaňcutském v Haliči. Takové pokud možno vyčerpávající monografie vydají více než úryvkovité zprávečky a paběrky ať už v tom či onom ohledu. Typické takové monografie začínají získávat obliby místo či lépe vedle průměrných statistických přehledů v hospodářském a životním oceňování lidu. Zdá se, že monografie o Husově (autor odvozuje název od nějakého zakladatele jménem Husa, dnes lid říká však Usov!) také kromě řečových a zvykových popisů zahrne i poměry hospodářské a jiné životní.

Na poli slovníkářství, u nás velmi chudém, zaznamenati dlužno třetí šťastný krok: po velkém německém a francouzském slovníku přikročeno k slovníku ruskému. Na všecky zmíněné tři slovníky nakládá táž firma (J. Otto). Pořadí, v jakém se objevují, je pro nás také významné, ale přirozené. Ba mohli bychom říci, že na veliký slovník ruský je téměř brzo! Ne s naší strany, ale s ruské. Rusi ještě sami nejsou se svou řečí hotovi. Co nevidět, musí přijít i na Rusi — a už se ozývá — jazykový puritanismus, který valnou část dnešního slovního pokladu vyhází a přepracuje. Každý živý jazyk se stále doplňuje, čistí a mění, ale jsou přece už řeči stálejší a řeči nehotovější. Přes to veliký ruský slovník už dávno pro nás byl opravdovou potřebou. Zdá se, že v něčem by pan autor (prof. Škorpil) měl změniti svou methodu: při heslech, jež značí předměty zvláštní kultury ruské, nepřekládat prostě obdobným výrazem ruským, nýbrž věc spolu vyložit. Tak na př. při slově „amvon“ není spomoženo překladem „kazatelna“. Naše kazatelna, latinsko-řecký ambon a ruský amvon jsou dvě naprosto různé věci. To by se amvonu spíš mohlo říci „řečniště“ chrámové. Při té neurčitosti pojmu řečniště přece by to bylo případnější.

V „České Revui“ v 3 a 4. svazku přinesl Miloš Marten ukázky z většího kritického díla o Otakaru Březinovi. Jeho široce založené pojednání svým sytým těžkým slohem „moderní kritiky“ je tak právě vhodný protějšek básní Březinových. Obojí jen na trpělivé a oddané čtenářstvo smějí počítat. O Březinovi hovoří také v Novém Životě P. Sig. Bouška; rovněž pochvalně a nadšeně.

Rozvířená otázka jednoty česko-slovenské nedozněla ještě v tisku ani v našem ani slovenském. Z uher. Slovenska však vesměs se dostává přemrštěným jednotářům našim řádného odbytí. P. K. Kálal v poslední „Osvětě“ hovoře o spisku Czambelově (očistit slovenčinu od češtiny!) doznává, že heslem naším prozatím jen může býti, radit Slovákům: čtěte česky. To ostatní vše musí teprve rozhodnouti daleká budoucnost.

Pro spisek Czambelův pustily se do sebe „Ľudové Noviny“ a „Slovenské Pohľady“. „Ľudovým Novinám“ vytčeno od staré martinské strany, že jsou zaprodány Čechům. Tyto to s rozhořčením odmítají, jakož už dříve si zakázaly všecku nezvanou pomocnou akci, ohlášenou v „Slov. Nár. Listech“ a ve „Vzájemnosti“. Nápadno je, že mezi oběma stranami starou, abstinentní „rusofilskou“ (říkají Ľuďáci a Maďaři) a mezi mladou „čechofilskou“ (říkají Staromartinští a Maďaři!) kámen úrazu a hlavní dělítko dnes tvoří poměr k Čechám. „Národnie Noviny“ už po několik let vytýkají Čechům, že jen kritisují, haní, kárají, nemožné rady dávají, ba dokonce proti slovenčině brojí, ale platné pomoci neposkytnou. Nechuť proti češství (totiž jistého druhu!) je v straně té den ode dne větší. Realisté a pokrokáři nasadili jim na Slovensku „mladých“ a vzbudili jim tak nebezpečnou soutěž, jíž oni teď zdolati nemohou a proto se zlobí. Hurban Vajanský stoje tyto dny před porotou peštskou pro článek v „Nár. Novinách“ v obraně své jako polehčující důvod uvedl boj za samostatnost slovenčiny proti češtině! Leč i „Ľudové Noviny“ v poslední době častěji se obracejí proti nemístnému vměšování českému. V posledních číslech pak dokonce obviňují nás a ostatní Slovany (Poláky), že tam, kde bychom se měli jich zastat a vmíchat se do jejich záležitostí, tam mlčíme: mlčí celý národ, mlčí jeho poslanci a vůdcové. Mluví tak při té příležitosti, kdy Němci v Berlíně na říšském sněmě i u nás na říšské radě dštili síru a oheň na Maďary za to, že nedávno v několika processech odsoudili německé novináře a politiky uherské. Ač totéž a horší tresty touže dobou trpějí Slováci, nikdo se jich nezastal. Ono by to ovšem nic nepomohlo, jak ani to německé zastání nepomohlo. Ale naopak každý náš politik by si musel přiznati, že u Maďarů ještě víc Slovákům uškodí. My, nemajíce vůbec žádné státní moci v rukou, nemůžeme nijak vplývat na maďarskou vládu. Jedině tehdy, kdybychom s Maďary byli v nějakém těsném politickém přátelství, mohli bychom něco zmoci dobrým slovem a přímluvou. Ale tak my ještě od jakživa děláme takovou politiku, že Maďary odpuzujeme. Sem tam sice nějaká zdvořilůstka padne s obou stran, ale jinak jsme nepřátely na smrt.

Slovanský novinářský výbor sjezdový nedávno zahájil jednání s uherským novinářským spolkem — snad ne bez úmyslu politického — a aspoň pro možný výlet do Uher se novináři, jinak spolu stále bojující, smířili. Zajímavo však přece jest, že novináři uherští propůjčili svou místnost spolkovou ku konání sjezdu slovanských žurnalistů, ač sjezd tento přede dvěma roky v Záhřebě vládou zakázán! — Také ruští novináři ohlásili letos návštěvu do Uher.

Ve Lvově vede se velmi rozčilený boj o Pawlikowského, ředitele divadla méstského. Moderní ředitel má své zásadní ctitele a své zásadní odpůrce. Tyto povzbudil svým špatným hospodařením, neboť stále prodělává a žádá tudíž za slevu u obce. „Staří“ přejí bývalému řediteli Hellerovi, nynějšímu majiteli lvovské Filharmonie. Na Pawlikowského stěžují si, že dává jen samé moderní kusy, do nichž chodí leda nedospělá mládež, která se kazí. Lehké zboží domácí i cizí, a to se vystavuje s ohromným nákladem. Ze všech výdajů divadelních, jež ročně dělají na 600.000 K dostanou spisovatelé malinkou částečku asi 20.000 K, ostatní se jinak rozejde. Překlady se skoro ani nehonorují, bývají prý také k neposlouchání. — Leč i jinde a jinak mají Poláci samé literarní půtky. Nedávno bojováno tak urputně o Siemiradzkého, teď rozvinut boj ještě za a proti Modrzejevské, slavné tragédce polské, žijící v Americe. Na její nynější cestě po polských jevištích, zazlíval Bartoszewicz v „Slově polském“, že tragedka sebrala na 12.000 K v nebohé Haliči a ujela s nimi do ciziny. Na tento výpad velmi pádně odpovídáno se všech stran. Modrzejewská sama na konec ohlašuje, že tedy prodá v Americe svůj majetek, ježto už takových výtek slyšela mnoho, a usadí se v Poznani, kdež založí dramatickou školu polskou. Tato diskusse skončila tedy ještě velmi výhodně pro národ. — Veselejší boj se vede proti Lutoslawskému, který neustává objíždět Polsku znovu a znovu a hlásat ideal krásy a ušlechtilosti polské, ohlašovat krále duchů, nabádat ke zdrželivosti pohlavní a vůbec ve všech tělesných požitcích. V tom ohledu začíná být užitečným apoštolem, jen že toto hlásání své činí směšným ostatními svými názory. Listy polské, jimž ohlásil boj, se mu už vesměs vysmívají.

Velmi nelibě také nesla literarní veřejnost poznámky k bibliografii polské (minule sdělené) od Strzeleckého. Ohražují se sami literati proti tomu, že by literatura polská tak stála za všemi ostatními!

Varšava míní v r. 1905. pořádati hospodářsko-průmyslovou výstavku království polského, ježto však slovanská výstava v Petrohradě také až na rok 1905 se odkládá a mimo to má býti světová výstava v Belgii, sotva i Varšava tento rok se čeho domůže a odváží.

V Petrohradě pořádány dvě výstavky obrazů: jedna skupiny moderních malířů kol „Miru Isskustva“ (list jako naše „Volné Směry“) seskupených, druhá byla jaksi „úřední“ a širší jakožto výstavka „současného umění“. Moderní už tak nelákají jako dříve. Podivnůstky jejich už se přejedly obecenstvu a lepší umělci tento rok nějak slaběji tvořili. Za to postaráno o jinou zajímavost. Jakýsi fanatik počmáral Buninův obraz se scenou, jak Tolstý s Řěpinem ryby loví. Následující na to dni byly výstavní sály stále plny a obecenstvo žádalo si vidět poškozený obraz, třeba nevylepšený.

Za senátorem Tollem, jenž se ze své cesty na Novou Sibíř dosud nevrátil, vypravena nová výprava pod inž. Brusnevem. Vrátivší se zatím jeden z jeho soudruhů, jenž však už před rokem se od něho oddělil, ubezpečuje, že snad bude na živu, ale že bojuje někde, opustiv loď „Zarju“ s těžkostmi dlouhého a namahavého pochodu na saňkách.

Loď „Zarja“ zakotvená v ústí Leny, ježto její doprava do Evropy nestojí za to, bude na místě rozebrána a cennější věci (stroje) odvezou se do Jakutska.

Jako pokračování minulých výprav do Ledového moře, vyslána bude i letos výprava pod pluk. F. K. Driženkou. Zabývati se bude měřením v Bílém moři, u Nové Země, v Karském průlivu a na asijském pobřeží Karského moře. — Končiny to vesměs ještě neprozkoumané, aspoň ne důkladně, co do povahy břehů a dna mořského, jakož i co do bohatství mořského.

Při ministerstvě zahraničním utvořena (vyhláškou z 15. února) asijská komise na prozkoumání Asie střední a východní v ohledu archeologickém, historickém, jazykozpytném a národopisném. Ruští učenci doufají tu i v pomoc ciziny, cizí učenci a cestovatelé v asijském ruském komitetě naleznou podporu. Komitet sestává ze čtyř zástupců učených korporací, ze šesti zástupců ministerských a ze tří až sedmi učenců, jež komitet přibírá. Na různých místech zvolí si své korrespondenty a utvoří místní výzkumné výbory. Komitet utvořen za tím účelem, aby zachránil ještě, co se honem zachrániti dá, jak z památek dějinných, tak ze zbytků různých národů, které už už jsou na vyhynutí.

Při spouštění nové Lloydovy lodi „Afrika“ pozváno všecko novinářstvo terstské, i z bližších měst německé i vlašské i socialistické pozváno, jen slovinské a charvatské nikoliv.

Charvatský illustrovaný týdenník „Vienac“ pod novou správou přioděl se rouchem značně moderním: v obrazové i slovné části. Vedle vládně podporované sarajevské „Nady“ jest dnes nejskvostnějším listem jihoslovanským. Illustrace však nejsou všecky, jmenovitě přílohové, dílem domácí reprodukce.

Charvatská obec malířská velmi čile dobývá si rozhlasu v říši i za hranicemi jejími. Výstavky, našim Manesovým nenepodobné, pořádají se nejen v Záhřebě, ale i ve Vídni, Mnichově, Paříži, Londýně, Novém Yorku. Svou svěžestí a původností získávají si přátel i v těchto zcela cizích a přesycených střediskách uměleckých. Charvatským Brožíkem možno nazvati Celestina Medoviéa, jenž poslední dobou pracuje na obrazech ohromných rozměrů za podpory zemské. Po několikaleté práci dovršuje právě „Příchod Charvatů k moři“ obraz plný síly a přirozenosti. Vlacho Bukovac a Crncič vystavovali posledně ve Vídni, při čemž oba doznali velmi vřelého příjetí. Crnčić vyznamenán císařským stipendiem 2000 K. V Mnichově K. Filip, rovněž mladistvý umělec, svou výstavkou doby si širší pozornosti. Koncem jara charvatské „družstvo umělců“ vymění svou výstavku s pražským „Manesem“, tento půjde do Záhřebu, ono do Prahy. — Je zajímavo, jak Charvati kulturně silno souvisí se západem a s naší polovicí říšskou, nijak však se svými „bratry“ Maďary za Drávou, kteří kromě politického a hospodářského útisku nic jim neposkytují.

Zemřeli: Dne 21. února professor české university Frant. J. Studnička (* 27. června 1836), matematicko-fysický spisovatel, jeden z prvních a hlavních pěstitelů literních této vědy u nás. — 21. února

Vojtěch Hořínek (* 1850), odborník cukrovarnický, jednatel spolku cukrovarnického, spisovatel z různých oborů kulturních i technických rázu více žurnalistického. — 2. března professor Fr. Maixner v Záhřebě, filologický učenec a spisovatel charvatský. — 3. března Dr. Frant. Lad. Rieger, nejen politický ale svého času i literarní vůdce národa. První začal účinně buditi zájem pro spisbu národohospodářskou. — 3. března Dinko Politeo charvatský velmi dovedný a národně horoucí žurnalista, jenž na konec života svého oslepnuv, články své diktoval. Sepsal na 10.000 čánků kulturně-politických slohem i myšlenkami vynikajících. — 6. března Tomáš Bílek, svou oposicí proti vládě za chabrusových voleb (1873) proslulý ředitel akademického gymnasia v Praze; napsal několik historických spisů z doby reformace ne vždy nestranných. — 11. března Adolf Pštross, charakterní herec Nár. divadla, jeden z první družiny herecké. — 15. března Matija Ban, srbský spisovatel dramatický a básník, jeden z předních buditelů Musy srbské. — 17. března Vojtěch Slukov, herec charakterních a rodinných rolí Národního divadla pražského, zakladatel podpurné jednoty herecké, posledně ředitel Uranie pražské.

*

Zajímavé objevy na preparátech radioaktivních způsobily během několika let celou řadu pokusů a výzkumů, z nichž dosud valná většina postrádá uspokojivého vysvětlení. Radiace připomíná přítomnost jisté látky v tak nepatrném množství, že i spektralní rozbor, dosud nejosvědčenější svědek každé stopy prvku, k stanovení prvku radioaktivného stal se neschopným. O nejúčinnější z pozoruhodných vlastností tohoto t. zv. temného záření referuje Dr. B. Kužma ve „Věstníku čes. akademie cís. Fr. J.“. Jest to tak zv. jonisace vzduchu, t. j. schopnost učiniti vzduch vodivým pro elektrický proud; jí umožňuje se nejen zjistiti v nějaké látce prvek radioaktivní, nýbrž i nalézti jeho přibližnou hodnotu; tato, jak citlivým elektrometrem se ukázalo, obsahuje skoro jen biliontý díl nejmenší važitelné hmoty, totiž jedné desetiny miligramu. Jak úžasnou jest schopnost jonisace vzduchu, poznáme z pozorování, jež učinili Elster a Geitel: když v laboratoři umístěném v přízemí ústavu jen stopu polonia za účelem spektralním dali do plamene, tu v místnostech prvého poschodí téže budovy, kde prováděla se měření vodivosti vzduchu, zřejmě znatelny byly účinky dolejšího pokusu a zmizely teprv za několik týdnů. Za účinků radioaktivného záření fosforeskují různé soli, mineraly a skla; dokonce voda a jmenovitě petrolej silně světélkují. Kamenná sůl, kazivec a j. pod vlivem radiace se barví, zvláště, byly-li látky ty taveny neb žíhány. Na př. tavený síran draselnatý již po půlhodinném působení radiace barví se zelenomodře, později temně zeleně. Nepatrná stopa chloridu draselnatého, jímž síran znečištěn, mění zakarvení zelené na fialové. Rovněž síran sodnatý s malým množstvím uhličitanu sodnatého barví se fialově, avšak nejen na povrchu, jak se děje paprsky kathodovými (X paprsky), nýbrž v celé hmotě! Radiace dále způsobuje tvoření ozonu, mění fosfor bílý v červený; chlorofyl se úplně rozrušuje: čerstvý zelený list

delší dobu radiaci vystavený žloutne; klíčivost mnohých semen se ničí. Na kůži způsobují radioaktivní paprsky citlivá zanícení. Becquerel vypravuje, že několik decigramů ne absolutně čistého radia v zapečetěné láhvičce, která zabalena do papíru a ještě v kartonové trubce uzavřena byla, nosil šest hodin v kapse u vesty. Po vynětí láhvičky za nějakou dobu zanítila se naproti onomu místu pokožka tak silně, že se rána teprv po několika týdnech zhojila. Podobných zkušeností zažili Giesel a mnozí jiní.

Paprsky radioaktivními látkami vysílané jsou trojího druhu: jedny se v magnetickém poli odchylují a mnohými látkami téměř dokonale prostupují; druhé se neodchylují a velice snadno dají se zachytiti a pohltiti. Avšak vyskytují se i paprsky neodchylující se a přece látkami velmi dobře prostupují. Účinkem nějaké radioaktivné látky možno naladiti aktivně jiné různé předměty, jež stanou se po jistý čas též zářivými. Tyto předměty chovají se tak, jako by byly pokryty velmi tenkou, neviditelnou vrstvou hmoty radioaktivní. Indukce tato neděje se přímo, nýbrž toliko nějakým přenášečem, obyčejně vzduchem. Otevřená láhvička se sloučeninou radia rozezvučí aktivně různé předměty pod zvonem, třebas by indukce postupovala z láhvičky tenkou rourou kapilarní; je-li úplně zavřena, zůstanou předměty inaktivní. Ve vzduchoprázdné prostoře též přestává indukce, za to tlakoměr ve vaknu místo aby klesl, vstoupne, neboť prostor se naplňuje zvláštním plynem. Rutherford dále ukázal, že z aktivních látek thorových s poměrně menší rychlostí vychází jakýsi radioaktivní plyn, jenž rychle probíhá papírem, bavlnou, tenkými plíšky kovovými ba i tekutinami a j., za to však dokonale se dá zachytit sebe tenčím lístkem slídy. Výjev ten nazval emanací. Při emanaci se chová každá částečka jako zářící centrum, a ač v pevné látce jest elektricky indifferentní, jakmile uniká, nabývá kladného náboje, neboť shromažďuje se na povrchu drátu, byl li tento záporně nabit. Emanace poměrná jest váze látky. Při chlazení se zmenšuje, při teplotě do červena vstoupne čtyřnásobně, pak klesá; v bílém žáru je již malá a částečně se ruší. Zdá se však spíše, že částky emanační v žáru pokryjí se tenkou sklovinou, která v záření překáží.

Elster a Geitel dle zprávy v „Naturwiss. Rundschau" vyzkoušeli radioaktivitu vzduchu v zemské půdě. Aby poznali, nepochází-li tato radiace od množství kyseliny uhličité v zemi hojně obsažené, zrušili účinek této kyseliny louhem draselnatým a kyselinou sírovou. Avšak radioaktivita nastoupila v stejném stupni jak dříve. Téhož výsledku nabyli, když vyšetřili silným elektrickým polem, nepřináší-li si vzduch nabité elektrony ze samé země. Na základě těchto objevů vysvětlují radiaci vzduchu podzemního emanací podobnou oné, kterou shledal Rutherford při thoriu. Jak sděluje týž časopis v č. 6. vážil Adolf Heydweiller některé radiační látky. 5 *g* koncentrované zářící hmoty uzavřel v skleněné trubičce a její tíži srovnával s jinou rourkou skleněnou, přibližně stejně velikou i těžkou, vyplněnou sklennými úlomky. Po několika týdnech byl s to zjistiti úbytek na váze

radioaktivní hmoty, jenž rovnal se as 0·02 miligramům za 24 hodin. Jak známo, vypočetl Becquerel, že 1 cm^2 povrchu jeho zářící hmoty vysílá magneticky neodchylnými paprsky energii as 5 ergů[1]) v jedné vteřině. Podle toho by 5 *g* látky Heydweillerem zkoušené o povrchu 20 cm^2 vyzářilo za vteřinu 100, za celý den 10^7 ergů (10 milionů ergů). Avšak týchž 0·02 *mg* hmoty odpovídá síle gravitační $1·2 \times 10^7$ ergů (12 mil. ergů) tedy přibližně množství energie vyzářené i gravitační se sobě rovnají. Tato shoda nutí k závěru, že při záření radioaktivních látek děje se přímá změna potencialní energie gravitační v energii zářící.

Stále komplikovanější výsledky nových a nových pokusů velmi stěžují výklad zjevů radioaktivity. Nedílnost atomu již naprosto zavržena. Má se za to, že každý atom skládá se z velkého množství částeček elektricky nabitých, t. zv. elektronů; záporné elektrony mohou pak za určitého podnětu býti odděleny a volně se všemi směry rozšiřovati (jonisace). Naopak za vhodných podmínek mohou se tyto odtržené elektrony se zbytkem atomu zase slučiti (molisace). Při látkách aktivních děje se však pouze první process. Soudí se, že radiace jest přímočarý proud záporných elektronů s velkou rychlostí všemi směry od atomů se pohybujících. Tak vykládal i Thomson podstatu paprsků kathodových. Emanací se pak rozumí pohyb ostatních volných součástek atomu, které tam po vymizení elektronů záporných zbyly. Při applikaci této hypothesy samoděk naskytne se otázka, proč není radioaktivita všeobecnou vlastností všech látek. Příčina může býti různá: buď intensita záření u ostatních všech těles je velmi nepatrna a tím nepozorovatelna; aneb závisí zjev záření na neznámých příčinách, které za obyčejných okolností chovají se indifferentně a teprv po nějakém vnějším popudu odluku částeček umožňují. Tato schopnost trvati ve stavu inaktivním může býti u jedněch látek velká, u jiných zase tak malá, že atomy neustále samoděk se rozpadávají. Význačnou vlastností radioaktivních prvků dosud známých jest velká atomová váha, na př. má radium atomovou váhu 225, thor 232 a uran 240.

V poslední době získal hvězdář Perrotin v Nizze velmi přesnou hodnotu pro rychlost světla, dosud z hruba na 300.000 *km* za vteřinu určovanou. Provedl celkem 1100 pokusů a to za různých podmínek atmosferických a po důkladném odklizení rušivých vlivů stroje pokusného. Užilť Fizeauova ozubeného kola na vysoké kopuli hvězdárny umístěného, kdežto za odraz paprsků mu sloužila hora Vinaigre, 42 *km* od hvězdárny vzdálená. Tímto způsobem nalezl rychlost světla za vteřinu pro prázdný prostor 299.860 *km* s největší možnou chybou 80 *km*. Hodnota tato se valně neliší od pokusů dřívějších vykonaných pro vzdálenost mnohem menší.

Buditi elektrickou sílu mechanickým tahem docílil rumunský fysik Hurmuzescu. Dvě stejné elektrody, každá ve způsobě kovového drátu, který mimo svůj konec nacházel se v rource kapilarní,

[1]) Měrná jednička síly, „erg“ zvaná, značí sílu, jíž třeba, aby jednomu gramu hmoty dodalo se v jedné vteřině zrychlení o jeden centimetr.

ponořil do silně rozředěné kyseliny sírové a spojil s citlivým kapilarním elektrometrem na nulu postaveným. Táhl-li za jednu z elektrod, objevil se slabý proud od elektrody druhé dosud klidné. Proud se ukázal tím větší, čím větší silou za drát tahal a čím měkčích kovů k pokusu upotřebil.

Nové rozmnožování výkresů a obrazů t. zv. „katatypií" provedli na sjezdu fotografické jednoty v Berlíně Ostwald a Gross. Výkon spočívá v tom, že obraz, který se má rozmnožiti, jest načrtnut t. zv. katalysatorem. Namočený papír v nějakém roztoku, na nějž katalysator chemicky působí, přiložíme k výkresu, a tu na místech kde se katalysator nachází, nastane pochod lučebný, kdežto jiná zůstanou beze změny. Katalysator má tu vlastnost, že jím můžeme tento pochod mnohokráte opakovati, aniž by se brzy opotřeboval. Lze očekávati, že nabude tento způsob rozmnožování značného rozšíření, až se ustálí vhodná a ekonomická methoda v jeho praktickém užívání.

U mnohých látek děje se spalování v kyslíku dříve, nežli se látka plamenem vzejme a shoří. Moissan při spalování démantu si všiml, že dříve, než nastalo spalování viditelné, vyvíjí se kyselina uhličitá, která barytovou vodu zakalila. I podrobil známé tři tvary uhlíku zkouškám a shledal, že nastává povlovné spalování již as při teplotě o 120—150° dříve, nežli uhlík shoří plamenem. Démant desetinu gramu těžký počal se spalovat při 720° a vzňal se teprv při 800°. Udržoval-li Moissan teplotu na 780°, podařilo se mu tuto akci prodloužiti až 4 hodiny, při čemž uhlíku zatím as 41% na váze ubylo. Při tuze nastává bezplamenné spalování mezi 510—690°, při uhlíku amorfním mezi 200—345°. Ovšem, že velký vliv má na pochod spalovací tlak zevnější a čistota látek.

Na hřbitově ve Washingtoně ležela as po půl století mramorová deska na čtyřech podstavcích na koncích pod všemi čtyřmi rohy podložených. Deska byla as dvakrát tak dlouhá, jak široká, tlouštka pak as 18kráte menší. Za onu dlouhou dobu, jak poznamenává J. See, probnula se uprostřed svou vlastní tíží skoro o dvojnásobnou svou tloušťku. Zajisté zajímavý to důkaz, jak během dlouhé doby hmota zdánlivě v naprostém klidu doznává ve svém nitru stálých změn od příčin zevnějších. Jen tak podlehla deska povlovným účinkům tíže, žádné jiné náhlé změny tvaru by křehkost mramoru nesnesla.

Marchand vykonal v pathologickém ústavě v Marburgu 1169 vážení lidského mozku, která se však vztahují pouze na kmen hessenský. Střední váha mozku dospělého muže mezi 15—50 lety byla 1400 gramu, dospělé ženy 1275 *g*. Nejtěžší mozek u muže měl 1550 *g*, u ženy 1450 *g*. V prvních třech čtvrtletích dítěte se počáteční váha mozku zdvojnásobila, později vzrůstal mozek pozvolna a to u mužského pohlaví více než u ženského. Až do vzrostu těla na délku as 70 *cm* vzrůstá přiměřeně i mozek, později však má se jeho váha k délce těla nepravidelně. Největší poměrné váhy dosahuje mozek u muže o 19 neb 20 letech, u ženy však dříve, již při 16 aneb 17 letech. Zmenšení mozku následkem úbytě tělesné ve stáří objevuje se u muže mezi 70—80, u ženy již mezi 60—70 lety.

O pravlasti lidského plemene v theorii darwinismu pojednává A. Sokolowsky v „Menschenkunde“. Vlast tuto sluší prý podle všech známek hledati v Australii. Nasvědčuje tomu jednak velké bezpečí před dravou zvěří, které jest v tomto zemědílu poskrovnu, zároveň však velký dostatek menších zvířat honebních. Taková krajina dala prý nejspíš podnět ku změně ve způsobu života „předků lidských“, hlavně k přechodu od požívání prostých plodů, k výživě masité. Jinak i klimatické poměry měly prý v tomto zemědílu pro člověka zvláštní příznivé stránky, již ta okolnost, že v Australii v době třetihorní nebylo pralesů, mohla míti pro duševní vývoj člověka velmi blahý vliv. Nedarwinisté dosud hledali ráj v Asii, nebo na nějaké zaniklé pevnině, biblisté jej kladou do horní Mesopotamie. Domněnek ve všech směrech a proudech je ostatně mnoho. Do Australie, pokud víme, jej kladou darwinisté první. Ještě Amerikáni mají slovo.

V jednom z posledních loňských sezení pařížské akademie „des inscriptions et Belles-Lettres“ pokusil se učený archeolog Sal. Reinach vysvětliti mythologii o Hádu, jmenovitě muk pekelných jednotlivých určitých polohistorických osobností, z nepochopení náhrobkův osobností těch. Za příklad uvedl Sisyfa a muka jeho. Sisyfos, zakladatel Korinthu, proslul jako znamenitý podnikatel staveb, jemu připisovali stavbu paláce Sisyfaion na návrší nad Korinthem. Na náhrobní desce zobrazen Sisyf, jak na pahorek Korintský valí před sebou ohromný kámen. Obraz ten znamenal původně jen činnost Sisyfovu stavitelskou. Leč potomci obraz počali si ponenáhlu jinak vysvětlovat, až z toho povstala báje o práci a trestu Sisyfově v podsvětí. Podobně prý povstaly i ostatní báje o trestech v podsvětí. Také první popsání muk pekelných v době a duchu křesťanském, totiž v apokryfním „Zjevení sv. Petra“ odvozuje Reinach od špatně pochopených obrazů na náhrobcích pohanských. Musilo by se však napřed dokázati, že báje zmíněné (o mukách v Hadu) existovaly už před Virgilovou Aeneidou v lidovém podání také tak.

Tentýž kulturní historik vyložil v jednom sezení vznik křestní formulky: „odříkáš se satanáše a vší pýchy (pompae) jeho?“ Slovo to vloudilo se do pozdějších ritualů ve změněném smyslu, než jak ho z počátku užíváno. Řecké slovo „pompé“ značí průvod, družina. A církevní spisovatel Tertullian také uváděje onu křestní otázku, uvádí ji v onom původním významu. Křtěnec odříkal se satanáše a celé družiny jeho, veškerého okolí jeho. V latině zůstalo aspoň původní slovo, překlady však vesměs přizpusobily se změněnému významu slova.

Původní obyvatelstvo západní Indie, indianský kmen „Karaiby“ zvaný, dnes už je na vymření, jak vypráví Hesketh Bell v úřední zprávě osadní anglické vládě. Zbylo z něho asi sto rodin ještě čistokrevných v reservaci anglické na ostrově Dominika. Karaibové utonuli v přestěhovalé populaci černošské, a ustoupili vše podmaňujícímu si plemeni bílému. Vlastnosti kmene toho upomínaly velice na plémě mongolské, novorozené indianské od mongolského těžko by bylo rozeznat. Jazyk karaibský už dříve vyhynul úplně. Dnešní potomci už neznají staré řeči své.

Zprávy národohospodářské.

Zákonodárná práce v naší polovici pohnula se na tolik, že první čtení několika předloh vyřízeno, mezi nimi i první čtení rozpočtu, vyrovnávacích předloh a nové celní sazby. První čtení však už samo sebou je protahováním, následujeť po něm odkaz předlohy do výboru, a to se musí každé vládní předloze povoliti ať s prvním čtením či bez něho. Za normalních poměrů se to děje bez něho. Ale u nás už i takovéto abnormalní poměry jsou náznakem k lepšímu. Mladočeská strana zřekši se zatím obstrukce, vyhražuje si právo oposice a věcného šetření vládních předloh. Vydrží-li při tom usnesení, zdá se, že skutečné pak už důležitějším předlohám nebezpečí nehrozí, a že zvláště veliké hospodářské předlohy o vyrovnání a celní sazbě budou pravidelně projednány a snad i rozumně, bude-li potřeba, zlepšeny.

Carský manifest z 10. března (25. února) ohlašující některé opravy, vykládán byl všeobecně jako počátek nové volnější doby v Rusku. Vyšel prý zpříma z podnětu carské rodiny a snad i proti snahám konservativně-pravoslavné skupiny směru Pobědonosceva. Zdá se však vše tomu nasvědčovati, že obsah manifestu jest asi dílem ministra vnitra Plehwe, který zdá se, že touží státi se význačným představitelem střední strany, mezi starokonservativní a liberalní, za jejíhož representanta v ministerstvě mají finančního ministra Witte. Nějakého obratu v duchu této strany manifest naprosto neznačí. Nic závažného a velikého se v něm nedává ani neslibuje. Vše, o čem je tu řeč, dlouho už se připravovalo a viselo ve vzduchu. Jsou to věci, jež samy sebou vyplynuly z poměru, a které by asi byly i bez manifestu dříve později přišly. Novum je pouze odzvuk nových proudů a polemika s nimi. Tak zmíněná svoboda všech vyznání a věr (sekty pravoslavné vyjímaje) jest asi odpovědí na debattu o svobodě svědomí, která poslední dobu se vedla. A odpověď tato vyzněla hodně úzkoprse: svoboda jaká už i teď byla zaručena se opakuje. Že by zrušeny byly všecky předpisy, zamezující přechod od pravoslaví k jinému vyznání, není pravděpodobno. A dokud to se nestane, ba dokud stížen je vůbec přechod od jednoho i nepravoslavného vyznání k druhému (na př. od luteránského ke katolickému, nebo od mohamedánského ke katolickému a pod.), dotud o svobodě svědomí ani mimo pravoslaví nemůže býti ani řeči. Platy pravoslavného duchovenstva ze státní pokladny dávno si už duchovenstvo žádalo, stává se tím ještě závislejší na státu než dosud. Ostatně je to reforma, která s vývojem života v každém státě přichází sama sebou.

Nejvíc se manifest zabývá selskou otázkou. A tu naráží se předně na šíření nauk ruskému životu cizích — t. j. na šíření socialismu. Tento zachvacuje už nejen dělnictvo západních gubernií (polských) a průmyslového okruhu moskevsko-petrohradského, nýbrž i do selského obyvatelstva, na jih hlavně pronikl. A nedávné selské bouře a i dosavadní jitření mezi selským lidem na jihu jest ještě

stále následkem agitace socialistické. — Manifest však ani proti tomuto hnutí (ono je asi hlavním důvodem jeho vydání), neslibuje žádných radikalních oprav. Praví, že občinný pořádek majetkový na vsi má se na dále zachovati, ač výstup z občiny k podvornému hospodaření má býti umožněn. Ale selský stav zůstává i na dále zvláštní „soslovie“, zvláštními řády a zákony obehnaný stav, z něhož není přechodu do druhého, leda velmi těžko, a jenž před ostatními dosud vyznamenán je přípustností hole jako kárného prostředku před soudy. Za to slibuje se selskému stavu zlevnění úvěru (a to hlavně šlechtě) a zrušení vzájemného ručení v obci za daňové povinnosti jednoho každého občana — zrušení tak zvané „kruhové poruky“. Budoucně tedy ručí každý sám za sebe a berní úřady vymáhati budou daně na jednotlivci a ne na celé obci.

Dvě věci jsou ještě zajímavy: slibuje se nové vyšetření potřeb selského obyvatestva, ač právě úkolem tím se zabývaly „gubernské komitéty zvláštního poradného sboru“. A tyto většinou už se svými pracemi jsou hotovy. A tu prý v komitétech těchto přišlo k platnosti jen mínění úřednictva, volnější poněkud za to hlasy lidu a šlechty potlačeny a na vrch poslány „bezbarvé“ krotké resoluce. Jak dříve sděleno, mnozí členové komitétů pro volnější projev dokonce i stíháni. Šlechta ovšem s takovouto praksí úřední byla velmi nespokojena a o nespokojenosti její doneslo se neúředně, postranní cestou carovi. Proto přes přání činovnictva slibují se nové komitéty s hojnější účastí obyvatelstva samého. Slibuje se mimo to rozšíření zemské samosprávy. Ale nic se nepraví o tom, dostanou-li samosprávu také západní a jihovýchodní části říše. Jeť na západě bez samosprávy 10 gubernií polských, 3 litevské, 4 běloruské a 4 ukrajinské. Bez gubernské samosprávy jsou ještě donská oblast, jižní Nová Rus, celý Kavkaz, celá Sibiř, Asie a nejsevernější gubernie — tato ovšem z přirozené nemožnosti. O samosprávě jmenovitě západního kraje dávno už jednáno — ale stále ještě se mu odpírá, nedůvěřuje se mu. Zařaděním krajů těchto, plochou dvojnásob tak velikých jako celá rakousko-uherská říše naše, do normalních poměrů, přišlo by asi úřednictvo o své vyšší platy, jakých dnes požívá, a proto ty nesnáze. Obyvatelstvo samo marně se toho domáhá.

Náladu a snahy, z nichž manifest vyplynul, osvětlují význačně jiné zjevy. Vláda zabývá se organisací obyvatelstva sama! Bojí se, aby jí je proti ní nesorganisovaly živly podvratné, a proto sama přikračuje k zakládání spolků dělnických a rolnických. Úředně dělnický spolek založen zatím jen v Petrohradě na zkoušku, jako spolek zábavně-poučný, z části i podpůrný. Od Petrohradu má se pak přejít i na jiná živá místa. Na západě ovšem, kde mnoho dělnictva je židovského, se tato prakse sotva osvědčí. Mimo to vláda zakládá velikou organisaci rolnickou pro statkáře i menší zemědělce stavu měšťanského a selského, na způsob německého „Bund der Landwirte“. Slibuje statkářstvu, že sorganisujíc se v takovýto „bund“, nabude velikého vlivu, jaký má též agrární strana v Německu

následkem této organisace své. „Bund“ by mohl míti své odbory po guberniích, okresech a i menších okrscích (snad volostech) — a v čele celého svazu (sojuz) stál by některý — velkokníže. Celý tento plán je velmi zajímavý. Vláda budí duchy, o nichž troufá, že jí nebudou nepřízniví, a aby si jimi byla jista, postaví je pod bezpečnou ochranu Celému hnutí chce dáti moderní západnický ráz, takový, po jakém obyvatelstvo už dávno toužilo — jen že přece myslí celé hnutí podržeti v rukou svých.

Za příležitosti řečí o nových obchodních smlouvách hnuli němečtí agrárníci (hr. Kanitz) otázkou statistiky v obchodní tržbě s cizími státy. Stává se totiž, že tyto obchodní statistiky nikdy spolu nesouhlasí! Srovnáváme-li údaje o hodnotě zboží vyvezeného z jedné říše do druhé, o čemž obě říše své záznamy vedou, vždy najdeme odchylky ve statistice jedné té říše od statistiky druhé říše. Statistika podle váhy spíše už souhlasí, ale podle ceny bývají rozdíly mnohdy značně veliké. Zvláště to znáti na statistice německo-ruského vývozu. Tu ruské a německé cifry odchylují se od sebe velmi značně. a každý stát je vykládá ve svůj prospěch: že totiž dává soku svému více utržit, než co on od něho trží. Rozdíly tyto dají se vysvětlit tím, že zboží oceňuje každý stát podle svého a na místě. Tedy jeden daleko od druhého. Mezi jednou a druhou ocenou však zboží urazí kus cesty a přide do jiných poměrů a už také v nové vyšší hodnotě, a tudíž i výše se ocení. Proto totéž zboží jako vývozné cení se níže, nežli jako zboží přívozné. Tak pak každý stát proti druhému může dokazovat svou nevýhodu. V Německu agrárníci vytýkají vládě, že ve své tržní statistice chybuje nadto ještě tím, že vývoz svůj oceňuje příliš vysoko. Tím chybu statistickou na úkor Německa ještě zvyšuje. Německo potom vypadá podle této statistiky, jakoby bůhví kolik tržilo z ciziny, a zatím trží mnohem méně. Ceny se totiž ustanovují pro jednotlivé zboží dle jisté pevné stupnice cen, jež se úředně čas od času opravuje. Kolísání dočasného trhu nemá tedy, což je správné, na statistiku obchodní vlivu. Ale jak hr. Kanitz pravil, stává se tu ten divný případ, že statistika ocení vývoz jisté partie zboží na př. na 3 miliony a ono zatím neprodáno ani za jeden milion. Stává se to zvláště při zboží kartellovém. Kartell doma prodává draho. Dle domácích cen čítá vláda i cenu vývozu, ale kartell do ciziny prodává daleko pod cenou, a to obyčejně za bezcenu, již před veřejností tají, aby proti sobě nepopudil. Tak vyveze-li železný kartell německý 100.000 metráků kolejnic do ciziny, úřad statistický ocení je podle domácích cen na 1·1 mil. marek, ony však zatím v cizině neprodány dráže než za 0.8 milionů marek. Vyveze-li uhelný kartell 100.000 metráků uhlí, úřad je ocení podle domácího trhu na 1·3 až 1·4 mil. marek, zatím však kartel neprodával uhlí po 130 až 140 pf. metrák, nýbrž po 60 pf. a utržil tak jen 0·6 mil. marek. A podobně má se to i s jiným zbožím. Proto státy průmyslové, jejichž silné zkartellované průmysly házejí zboží přebytečné na světový trh zač za tolik, samy se klamou myslí-li, bůhví kolik že to ony netrží z ciziny. A zatím bilance jejich jest hrozně

passivní, a ony pak vykořisťovány jsou cizinou tak, že o tom ani ponětí nemají.

Tento zjev platí zvláště proti Rusku, jež kartellovaného zboží nevyváží a jež vůbec ve své statistice ani všecko zboží mnohdy nezapisuje. Tím prý se stává, že obchod německý s Ruskem je zvláště nevýhodný, mnohem nevýhodnější, než jak jej statistika jak ruská tak i německá udává. V tom ohledu možno také si vysvětliti asi rozdíly ve statistikách jiných zemí. A z toho stanoviska třeba se dívati i na náš vývoz, zvláště do Uher a zemí jižních, jenž se jeví jako velmi výnosný pro náš průmysl. Také asi výnosnost ta není taková, jakou čísla statistická udávají.

Ve výboru sněmovny poslanecké pro záležitosti železniční přijat nedávno návrh, jenž žádá vládu za postátní železnic státní společnosti, severozápadní a severní. Pro severní určena na žádost Poláků lhůta od 1904, kdy vyprší koncesse severní dráze. Celá ta akce postátňovací by přinesla státu břemeno dlužní asi 1900 milionů korun, a má-li se také k tomu vzíti i jižní dráha, jež aspoň resolucí vládě též odporučena k postátnění, tu by břemeno to vzrostlo na půl třetí miliardy. Avšak této půl třetí miliardy bude se samo vyplácet, mimo to stát maje pak v rukou celou skoro síť železniční v Rakousku, nebo aspoň všecky nejdůležitější tratě její, zvýší tím i výnosnost svých dnešních drah, které dnes sotva 2% nesou z kapitálu, jenž do nich vložen, a to z části proto, že soukromé dráhy svou tarifní politikou odvádějí státním, kde jen mohou, výhodný převoz zboží. Tedy aspoň tato příčina státní železniční mizerie by přestala.

Školství.

Učitelstvo soustředěné v katolickém spolku českého učitelstva na Moravě učinilo na schůzi dne 1. února t. r. v Brně konaném tři důležitá usnesení. Předně rozhodlo se, že propracuje a veřejnosti předloží podrobný program svůj vychovatelský, mravní a socialní, jakož i přesně vytkne poměr k učitelstvu směrů jiných. Dále usneseno pořádati universitní extense. Letos má býti kurs národohospodářský. A konečně předloží spolek sněmu zemskému požadavky učitelstva zaopatření hmotného se týkající.

Ve Vídni způsobem okázalým dne 3. února otevřeno říšské museum školské za přítomnosti ministra kultu a vyučování.

Honba po novotách zhusta se halí do lákavého obalu pokrokovosti, ač mnohdy domnělá pokrokovost v jádru věci je velmi pochybné ceny. Do této skupiny zařaďujeme nejnovější požadavek, aby na školách měšťanských se vyučovalo fysiologii rostlin. S těmi přírodními „vědami“ ve škole obecné i měšťanské dojde asi k těm koncům, kamž se dospělo v kreslení. Více než 40 let se učí kreslení a konečně pro-

niká, že výsledků dosud nedocíleno pražádných. Děti učí se osm let kreslit a na konec nedovedou vládnout pravítkem, ne tak, aby dovedli si nakreslit neprostějšími čárami předmět nejjednodušší. A tak nezbývá, než hledati nové cesty. Bude třeba důkladné reformy učby i methody, než budou nalezeny správné směry pro dosavadní látku. Tudíž více než pochybeno je hledati nové předměty v době, kdy proniká poznání, že z dosavadní látky neplyne prospěch očekávaný v dobách, kdy zbořeny staré soustavy a bez přechodu zavedeny do školství směry nové, aniž se bylo zjistilo, novoty-li vyhoví potřebám a požadavkům doby.

Vůbec je nepochopitelno, že i ve školství nejednou rozhoduje — moda. Kdož jiný než moda vyhnala ze škol národní zpěv? Teď ovšem přichází opět — do mody, ale již trochu pozdě. Mezitím, co jsme ve školách se hmoždili s písněmi „umělými", à la „Něžná fialinko proč se v háji skrýváš", anebo „Krásné žitko zraje na vrších u háje", národní píseň vymřela a u krbu domácího se uvelebila necudná odrhovačka z pražských šantánů. Nejinak se dělo s vyšívkami, malůvkami a jinými předmětu vzácného umění lidu moravského. Škola mnohé věci pomahala vykořenit a teď, když vidíme schátralost, přichází do mody mluvení o umění ve škole a výchově umělecké. Jenom že opět chtějí štěpit ne štěp na štěp, nýbrž trnku na hloh, a podle toho bude asi též výsledek.

Jak v mnohém jiném, má Rakousko i ve školství zvláštnost, jaké bychom marně hledali jinde. Obec Gottmansgrün u Aši je přiškolená do sousedních Bavor, tedy do cizozemska. Nejen že se tam učí asi divokému vlastenectví, ale kromě toho se žádá, aby z peněz veřejných byl dán cizině značný příspěvek na stavbu školy.

V Krakově těžce nesli, že pro dívky nemají Poláci středních škol, jakéž první v Rakousku zřídili Češi v Praze; aby se poněkud vyrovnali Praze, proměnili tam vyšší dívčí školu u sv. Školastiky — v Haliči mají dívčí školy jména světců a světic! — v dívčí lyceum, kteréž letos započalo úkol vychovatelský.

O školství haličském nepěkné zprávy pronikají do širší veřejnosti. Podle zpráv polských listů je v Haliči 987 obcí beze škol, 1113 učitelů nezkoušených tam vyučuje a 285.908 dítek vůbec se nevyučuje. Zajisté smutná to statistika.

Což divu pak, že v Rusku dosud mají kočující učitele, po většině sběhlé študenty, vysloužilé vojáky, propuštěné duchovní, písaře a p. lidi, téměř samé pijany, o nichž v „Křesť. škole" čteme zajímavý článek. Učitelé tohoto druhu na podzim „najímají" vyučování ve vsích. Platí se jim měsíčně 50 kopejek za dítě. Vyučují po domech sedláků — tedy škola kočuje po dědině — a učí od Všech Svatých do svatého Josefa den ze dne od rána do večera, čemu chtějí a kolik chtějí. Což divu, že sedlák ruský na školu a učitele pohlíží hodně s patra a podceňuje učbu vůbec.

Absolventům V. třídy středních škol, již mají chuť k životu vojenskému, naskytuje se vhodná příležitost dosíci hodnosti důstojnické vstupem do kadetní školy zeměbranecké ve Vídni počátkem školního roku 1903/04. Kadetní škola má tři ročníky s přípravkou. Přijme se

okolo 200 aspirantů. Podmínky: 1. průkaz občanství státního, 2. průkaz tělesné způsobilosti, 3. průkaz o mravní bezúhonnosti, 4. průkaz o dovršeném stáří 15 let a nepřekročení 18. roku a vysvědčení z 5. třídy střední školy s prospěchem nejméně dostatečným, 6 zkouška přijímací, 7. závazek otce, že bude aspiranta vydržovati. Žádosti nejpozději do konce července u c. k. velitelství kadetní školy zeměbranecké ve Vídni.

Rovněž u c. a k. námořnictva se přijímají aspiranti. Žádosti do 1. srpna k c. a k. říšskému ministerstvu války, námořnická sekce ve Vídni. Žádá se maturita. Žádosti se kolkují kolkem 1 K.

Školství obchodní se v poslední době šíří utěšeně. Počátkem tohoto školního roku mají žáků: vyšší obchodní škola v Brně 179, v Chrudimi 264, v Král. Hradci 210, v Plzni 289, v Praze 489, v Prostějově 152. Dvoutřídní obchodní školy nižší vykazují žáků: v Budějovicích 109, v Hořicích 91, v Uh. Hradišti 40, v Kolíně 140, v Mělníku 73, v Olomouci Pöttingeum 83 (dívčí), v Praze 99, v Přerově 80, v Třebíči 104.

Učitelské ústavy rovněž mají znamenitou frequenci. Počátkem školního roku bylo posluchačů: v Praze 204, v Jičíně 165, v Král. Hradci 183, v Kutné Hoře 144, v Plzni 174, v Poličce 143, v Soběslavi 165, v Příbrami 175, v Brně 154, v Příboře 159, v Kroměříži 164. Ústavy dívčí: v Praze 240 a v Brně 163 chovanek. Ve všech ústavech 7369 kandidátů a 3072 kandidátek.

Postup učitelstva na Moravě je více než slabý. Bylť od 1. ledna t. r. povýšeno do vyšší platební třídy (2000 K) v I. služební kategorii 7 učitelů do 3. služ. stupně, 17 učitelů (1800 K) do 2. stupně. V II. Kategorii (učitelé škol obecných) do 3. stupně (1600 K) 78 učitelů a 10 učitelek, do 2. stupně (1400 K) 118 učitelů a 11 učitelek.

Organisace učitelstva v Německu nabývá mohutných rozměrů. V každém okresu je spolek čilý, okresní spolky tvoří krajinské svazy a všechny sdruženy jsou v ústředním spolku říšském. Organisace provedena podle směrů. Liberalní učitelstvo má organisaci výlučnou; katolické učitelstvo rovněž. Ústředí katol. spolků má přes 10.000 členů. Nyní též učitelky se organisují samostatně. Všeobecný spolek německých učitelek má 16.000 členek. Letos chystá osmý všeobecný sjezd do Drážďan. Spolek je všeněmecký. Má členky v Anglii, Italii, Francii, Novém Yorku, Rusku, Rakousku a jinde. Na spolkových sjezdech projednáno dívčí školství pokračovací, učba o domácím hospodářství, o studiu učitelek, reforma dívčího vzdělání, vyšší ústavy dívčí, sociální působení učitelek a j. Ve svazu je soustředěno 73 jednot učitelek.

V Čechách mají zase velmi nalehavý požadavek školský. „Škola měšť.“ žádá, aby zasloužilým ředitelům — a který by nebyl „zasloužilý“? — byl dáván titul: inspektor, jako vyznamenání, učitelům měšťanských škol pak aby se dostalo titulu: ředitel. Již nechybí než ponížená suplika o kašket s kokardou a šavličku, alespoň niklovanou. Teď aby učitelé „obecní“ žádali na vyznamenání název: odborný učitel a podředitel — ano? — Jsou to přece jenom prapodivní demokraté v Čechách!

Mezitím, co se u nás takové titěrnosti promítají, v cizině důkladně přizpůsobují školství současným potřebám. Tak ve Švycarech **zdravotnictví ve školství** zvelebují, měrou u nás netušenou. Nyní se tam žádá, aby budovy školní byly vzdáleny od sousedních budov aspoň na půldruhé výšky sousedních domů při straně jižní a na tři výšky domů při stranách ostatních. Budova musí svou základnou vynikat aspoň o 80 *cm* nad sousední rovinu. Vzduch má prouditi pod podlahou, schody nesmějí býti z látek hořlavých, tělocvična má míti tolikrát 8m², kolik je žáků při cvičení. Všecky školy mají být opatřeny sprchami. Pro děti do 8 let nesmí vyučování týdenní přesahovati 20, pro děti 8leté 22, pro 9leté 24, pro 10—12leté 30, pro starší 33 hodin. Úkoly domácí jsou co nejvíc obmezeny, jsou krátké a snadné, aby mohly býti prováděny bez cizí pomoci a vyžadovaly pro menší dítky více než ½ hod., pro větší více než 1 hodinu práce. Učení mají tedy málo, za to mohou mít až 32 týdenní vyučování. Ruční práce a domácí hospodářství je téměř ve všech dívčích školách švycarských povinné. Pro chlapce je vyučování ručním pracím povinné jen v Basileji. Tělocvik je povinným předmětem pro chlapce i pro dívky od 8—15 let. K tomu se připojují hry, vycházky, koupele, plování, bruslení. Pro dítky na duchu obmezené jsou zřízeny zvláštní třídy.

V Příboře počal odborný učitel J. Kranich vydávati počátkem roku „**Příroda a škola**“ časopis přírodnický použitý pro potřebu školy a pro vzdělání učitele; ve směru tom už i brněnský „**Učitel**“ velmi mnoho pozornosti věnoval vždy právě této stránce; těší nás, že Morava právě pocítila tuto stránku osamotniti a ještě výše povznésti. Učitelské časopisy české věnujíce se více politice, zájmovým a stavovským záležitostem, těchto stránek nepěstovaly. A právě učitel žije skoro nejvíc ve styku s přírodou, více než všecky jiné stavy vzdělané (specialisty vyjímaje), a mnohému dobrý návod přírodnický poskytne příležitost i chuť k práci další ve vlastním okolí. Program listu je značně široký, od hospodářských vědomostí až po pokusy laboratoří fysicko-chemických, až k pozorováním hvězdářským.

Školní otázka v Krajině stává se čím dále palčivější. Na 30% míst už je neobsazeno! Zemská školní rada bere kdekoho: nedozkoušené, nedostudované, pensionované, všelijaké úředníky, jen aby nejnutnější místa obsadila.

Vojenství.

Rakousko-Uhersko. Opět konaly se v Plzni v závodech Škodových zkoušky s námořními děly ráže 24 *cm*. Technická komise sestávala z pánů: R. br. Montecuccoli-Polignaca, c. a k. contre-admirala, kapitana řadového loďstva Zieglera, korvetních kapitanů Benigniho a Fatha, poručíků řadového loďstva šl. Khuepacha a šl. Wawela, plukovníka námořního dělostřelectva Šikiče, vrchního inženýra Jedličky, inženýrů Seidlera a Kodara. — Reorganisační plán pro naši armadu jest v práci. Týká se to možného zavedení dvouleté presenční služby a spojených s tím velkých změn. Náklad na reorganisaci je rozpočten na 110 milionů korun a provedení by vyžadovalo 3—4 leta. — Zřízena bude nová uherská tělesná stráž panovníkova. Čítati bude 62 mužův, a to 40 gardistův a 22 osob pro ostatní službu. V čele bude uherský general. Tato garda konati bude službu v novém budínském hradě, který se právě dostavuje, a bude tudíž stálou posádkou v Pešti. Utvořena bude na znamení rovnosti mezi Uhry a Rakouskem, aby také uherské družině panovníkově dostalo se většího lesku.

Německo. Jak známo, zavedl císař pro gardovou pěchotu salut jako za Bedřicha tak zv. Velikého. Tento zastaralý způsob pozdravu (presentování) odsuzuje celá armada co nepraktický, směšný, pro naši dobu, v níž všude předpisy cvičební zjednodušují, za nepatřící.

Rusko. Při průjezdu čtyř ruských torpedových člunů Dardanelami, bylo viděti, jak mocný nátlak na Turecko může Rusko působiti jednoduchou pohrůžkou, že bude vymáhati starou válečnou náhradu. Čtyř člunů mohlo by dnes lehce následovati asi 20 jiných a průjezd Bosporem byl by Rusům zajištěn. Všimněme si, jak se ruské loďstvo od r. 1894 vyvinulo. Až dotud bylo na moři Východním 11 obrněnců, křižáků a dělových lodic a na Černém moři šest obrněnců, tři torpedové křižáky a sedm torpedových člunů. Dnes dlužno již k tomu připočísti ještě šest obrněnců, čtyři obrněné křižáky, jeden obrněný torpedový člun, pět chráněných křižáků, 20 ničitelů torped a 22 torpedových lodic (člunů). V krátkém čase ale rozmnoží se ještě toto loďstvo o dosud nedostavěné neb nevyzbrojené a projektované lodě a sice: 9 pancéřových lodí rozličného typu, 11 částečně obrněných lodí moderních (s velkou rychlostí) 42 ničitelů torped a 13 jiných různých lodí. Po provedení tohoto programu bude loďstvo ruské četnější německého. — Z Mandžurska došly nyní spolehlivé zprávy o dobytí města Bodune, které bylo koncem září Chunchuzy přepadeno a dobyto. Ruské úřady obdrželi první zvěsti o tomto přepadení 19. října a již 28. bylo město od ruského vojska útokem vzato. Ministr financí Witte, nalezaje se právě tenkrát v Charbinu, dovolil, aby se útoku súčastnilo oddělení pohraniční stráže se dvěma děly. Ministr financí jest totiž nejvyšším velitelem pohraniční stráže a nosí jemu osobně carem propůjčenou vojenskou uniformu. Zákopníci učinili průlom do městských hradeb a tímto průlomem vnikli Rusové do města, při čemž bylo 120 Chunchuzů zabito a 60 zajato. Bodune

čítá 30.000 obyvatelů a nemělo žádné posádky. — Po ukončení aeronautického kursu obstálo ve zkouškách 11 důstojníků, mezi nimi jeden srbský a jeden bulharský setník. Zkoušky trvaly měsíc a týkaly se aeronautických a meteorologických předmětů, dále fotografování, předpisů o poštovních holubech a mechaniky, ovšem mimo praktické zkoušky v oboru vzduchoplavby. Zkoušelo prý se velmi přísně.

Italie. Budget rozvržen na finanční rok 1903 4 takto: Všecka vydání na vojsko (mimo činži za vojskem používané stavby) obnáší 275 mil. lir. Z těchto připadá na řádné výdaje 223,931.000, na mimořádné 16 mil. a na pense 35,069.000 lir. Z řádných výdajů nutno vyjmouti: 29.500.000 lir na karabinníky (četníky), 4000 lir na pošty, 778.000 lir na národní střelnice, 3.421.757 lir odvedených pokladu a 1260 lir Henry-premie pro ženijní důstojníky, celkem 33.705.017 lir. Ze 16 mil. mimořádných vydání určeno 5·5 mil. lir na nový výzbroj dělostřelectva. Celý výzbroj pohltí, jak známo, do konce roku 1906 60 mil. lir. — Rozvrh presenční síly vojska vykazuje 13.788 důstojníků, 3850 úředníků, 204.502 mužů, 8648 důstojnických a 36.656 obyčejných koní, tedy celkem o 405 důstojníků, 79 úředníků, 62.298 mužů, 2910 důstojnických a 3496 obyčejných koní méně nežli jest dle organisace stanoveno. Italie má dnes po odečtení karabinníků právě šestý díl ruských vojenských sil. — K dosažení a uchování zdatnějšího koňstva pro polní dělostřelectvo určeno již letos 400.000 lir z extraordinaria, a tato suma má býti požadována i příští rok. — V italské armadě dály se již po delší dobu různé šmejdy, následkem kterých mnozí důstojníci, kteří nebyli na řadě, byli povýšeni, kdežto jiní, kteří měli dobrý nárok na povýšení, byli opomenuti. Velkou pozornost vzbudila tudíž brošurka pensionovaného poručíka Schiapponiho, bývalého pobočníka knížete Aosty, v které bylo vylíčeno nepoctivé jednání avanžové komisse. Ministr vojenství suspendoval nyní poručíka Scapucciho, poněvadž sbíral mezi soudruhy petici k parlamentu v záležitosti nesprávného povyšování ve vojště

Švycary. Konečně cítila se i spolková vláda svobodného Švycarska býti povinnou zameziti uveřejňování zpráv a provolání směřujících k tomu, aby vojenská kázeň byla podryta. Dotyčný trestní paragraf zní: „Peněžitá pokuta neb vězení budiž tomu, kdo by vojáky k porušení povinností ponoukal neb sváděl."

Francie. Ústřední škola střelecká „Ecole normale de tir" v Châlonu uveřejňuje výsledky svých pokusů: Na prostřední až velké distance (od 600 *m* výše) rozstřikuje se palba celých oddílů na prostor 400—500 *m*, a to jen když nejsou střelci znaveni. Co se týká odhadování vzdáleností (distancí), pozorováno, že i dobře vycvičení důstojníci chybují asi o 15% a nejlepší aparaty vykazují přece chyby asi o 2—3%. Druh palby, t. j. bylo-li vystřeleno hromadně nebo dle vůle jednotlivce, nemá vlivu na docílený úspěch. Co se týče formací, v jakých dlužno postupovati, aby byly ztráty co možná nejmenší, bylo zjištěno, že tažný houf (kolona) se vůbec nehodí a že i formace dvojčlenné vykazují více ztrát než formace plýtké, jednočlenné. Dále zjištěno,

že postupují-li tažné houfy na území stoupajícím, ztráty se množí. — „Army and Navy Gazette“ sděluje, že v předloženém budgetu francouzského námořnictví pro r. 1903 chybí mnohá objasňující data. Celková suma obnáší 306,798.738 franků. Ve správě ústřední v Paříži a v sumách pro vydržování loďstva na širém moři něco uspořeno proti loňsku, dále pak zmenšují se soustavně vydání na námořní četnictvo, což poukazuje k tomu, že se sbor tento asi zruší. — V ubytování francouzského polního dělostřelectva podél hranic italsko-německých stala se větší změna, tak že skupina na německé hranici čítá nyní 31, a skupina na hranici vlašské 26 baterií. Tyto baterie čítají více mužstva a koní než jiné. Rozmnožen také nenápadně stav praporů pěšího dělostřelectva, tak že na př. desátý prapor má místo čtyr pět a čtrnáctý prapor dokonce šest pěších baterií. — Jak povědomo, pracuje se od r. 1896 o zřízení válečného přístavu v Biserté a na opevnění Korsiky. Zátoka bisertská v Alžíru opevňuje se výtečnými pevnůstkami a přístav sám se přizpůsobuje prohloubením, nárazníky pro vlnobití, zakládáním kanálů a stavěním tratí a zbrojišť (arsenalů). Hlavní trať alžírská vede od Biserty směrem k Tunisu. Pevnůstky jsou pak dobře ozbrojeny jak děly tak torpedy. — Od roku 1900 pracuje se dále na opevnění a zdokonalení obrany Korsiky. Torpedových člunů vystavěno již 24 místo dřívějších 16. U Ajaccia zřizují se nové baterie a též Saint Florent a Bastia se opevňují. U Corte staví se reduta. Francie tedy hledí uplatniti svůj vliv na moři Středozemním.

Anglie. „Revue du Cercle militaire“ sestavila z parlamentních akt anglických následující seznam stavů a ztrát ve válce jihoafrické. Dne 1. srpna 1899 bylo v jižní Africe na 318 důstojníků a 76.222 mužů. Až ku dni propuknutí nepřátelství (11. října, 1899) bylo toto vojsko sesíleno o 12 546 mužů. Od 11. října 1899 až do konce července 1900 dosáhl počet bojovníků 10.383 důstojníků a 254.769 mužů; celkem 265.132 hlav. Transporty od 1. srpna 1900 až do 30. dubna 1901 přibylo dalších 82.529 bojovníků. Od 30. dubna 1901 až do 31. května 1902 vysláno na bojiště dalších 59.686 mužů; tedy stálo celkem v jižní Africe od 1. srpna 1899 do 31. května 1902 19.559 důstojníků a 430.876 mužů. Z těchto padlo: 518 důstojníků a 5256 mužů, raněno bylo: 1851 důstojníků a 20.979 mužů. Následkem poranění neb nemocí zemřelo 554 důstojníků a 15.615 mužů. Ze služby propuštěno bylo 317 důstojníků a 6308 mužů. Ku konci války bylo ještě v nemocnicích 291 důstojníků a 9422 mužů. Za celý čas bylo na 200.000 nemocných a raněných vezeno zpět. Zajímavá jsou data čerpaná z porovnání s jinými válkami, jak bylo tu se zdravotnictvím anglického vojska. Ve válce krimské onemocnělo během 20 měsíců 23.250 Francouzů a 13.000 Angličanů kurdějemi. Za sedm měsíců zemřelo 11.652 Angličanů a to 10.053 nemocemi z 31.000 mužů a v jižní Africe ze 400.000 za $2^1/_2$ roku 13.750 nemocemi. Zkrátka, úmrtnost v roku 1855 činí v sedmi měsících 34% a v jihoafrické válce v půl třetím roku 3·4% tedy jen desetinu. Toť ovšem dokazuje stkvěle pokrok ve zdravotnictví. — Z výpravy proti Mulahovi. Anglický křižák „Pomone“ přistál

v Berbeře a sice v místě Obbia. Sultán z Obbie uvolil se předeslati anglickým kolonám 300 jízdných špehů. Čeho ti Angličané všeho nedocílí pomocí svých liber šterlinků! — Ještě neukončena jedna, počíná druhá výprava. Do anglických držav indických vpadl loupežný kmen Vaziriů a sice ke Kohatu. Vypravena proti nim trestací expedice pod velením generala Egertona, pozůstávající ze 32.000 mužů rozdělených na čtyry sloupce po 8000. Jelikož protesty anglické proti nezřízeným lupičům u emira afgánského nic nespomohly, byla Anglie nucena chopiti se sebeobrany, neboť Vaziriové plení a vraždí napořád. Později má býti celá hranice zajištěna menšími pevnůstkami.

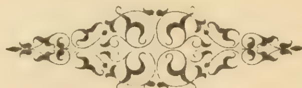
Rumunsko. Pro doplňování koňstva pro důstojníky vydala správa vojenská tyto předpisy. Počet koní, který musí důstojníci míti a které jsou zaopatřeni v erarních stájích, je tento: Ministr a divisionář 4 koně, brigadník 3, plukovník 2, podplukovník 1 (u jízdy 2), major 1 (2), setník a rytmistr 1, subalterní důstojníci toliko u jízdy po jednom. Důstojníci buď koně od eraru obdrží nebo si je musí koupiti. Erar dává koně jen poručíkům jízdy při jich jmenování důstojníky a majorům pěchoty. Stane-li se takový kůň ke službě neschopným, vymění se za jiného pouze tehdy, když to představené velitelství navrhne a když neschopnost nepřivodilo snad špatné ošetřování zvířete stran majitele. Jestli majitel přeložen, vezme koně s sebou. Nákup koní děje se buď z hřebčinců nebo z volné ruky. K tomu cíli mají velitelstva nařízeno vypláceti zápůjčky, jak daleko fondy stačí, po 720 francích. Splácení těchto zápůjček děje se měsíčně po 20—30 fr. Takto zakoupené koně předvésti se musí komisi pozůstávající z plukovníka, štábního důstojníka, zvěrolékaře a důstojníka, který koně kupuje. Kladené podmínky jsou: pěkná postava, zdraví, výše nejméně 1·53 *m* a stáři nejvíce sedm let.

Srbsko. Pro zesnulého krále Milana zřízené místo „nejvyššího velitele aktivní armady“ bylo po převzetí kabinetu Cincarem Markovičem úplně zrušeno. Místo toto bylo nejvyšší instancí ve všech záležitostech vojenských a úplně od ministerstva neodvislým, tak že ministerstvo tvořilo vlastně jen centralu administrativní. Dotyčný ukaz zní: 1. Velitelství aktivní armady se tímto zrušuje. 2. Hlavní generalní štáb tvoří ode dneška samostatnou instituci. 3. Oddělení zeměpisné a dějepisné připojuje se tímto k hlavnímu generalnímu štábu. 4. Agenda dosavadní adjutantury armadního velitelství přejde na oddělení vojenské ministerstva a oddělení generalního štábu u armadního velitelství slučuje se s hlavním generalním štábem. Inspektoři jednotlivých zbraní stanou se zase výpomocnými organy ministerstva. Zároveň vymezuje se obor činnosti těchto inspektorů.

Severní Amerika. Ministr války (civil) Koot hodlá ustaviti dle evropského vzoru armadní generalní štáb, leč právě mnoho vojenských hodnostářů se tomu rozhodně opírá z toho důvodu, že prý jest nebezpečno zříditi kastu mezi důstojníky a jistý počet těchto z přímého styku s vojskem vyvésti. — Nyní bylo stálé vojsko zredukováno na 60.000 mužů. K ochraně pobřeží provádí se plán, který pohltí summu 100 milionů dollarův a rozpočten tento ohromný výdaj na dobu 15 let.

Rusko a Žaponsko. Žaponský major ve společnosti s jedním učencem procestoval Sibiř a hlásá nyní, že je západní Sibiř téměř bez vojska, za to však že se ve východní Sibiři vojsko soustřeďuje. Všecky oddíly, které opustily Mandžursko, stojí prý poblíže hranic. — Žaponsko se namahá, aby vliv Ruska v Číně a v Koreji podkopalo. Osm set mladých Číňanů studuje v Tokio a dalších 500 studujících se tam očekává. — V Koreji zavádějí se žaponské míry, váhy a mince jakož i zřizují se dietní třídy a šlechtické stupně dle vzoru žaponského. Také se nyní zavádí v Žaponsku dvouletá služba a propouštějí se zatím nejstarší vojáci na posledních pět měsíců, čímž se ušetří $1^1/_2$ milionu yen (yen = 2.6 K). Žaponský vojín stojí sedm yen měsíčně. Roku 1902 přistěhovalo se na severní ostrov Hokkaido přes 25.000 Žaponcův a vláda zamýšlí tu zříditi rybářské stanice pro širé moře.

Turecko. Sultánovým iradém zmocněn ministr vojenství uzavříti smlouvu s firmou Krupp na dodávku šesti rychlopalných baterií, což se rovná 36 dělům. Mimo to má zakoupeno býti 220.000 kusů Mauserovek s potřebnou municí i vozy, což by vyžadovalo 900 000 tureckých liber. Jak vidno, chystá se Turek na Macedonce. — Při svolání praporů ilavé loňského roku ukázalo se, že tu panuje veliký nedostatek důstojníků. U většiny praporů byli jen 3-4 důstojníci, tak že museli býti povoláni důstojníci nejbližších okresů, třeba od redifů a nizamů. Kdyby tedy bylo jednou nutno povolati všecky tři linie najednou do zbraně, pak se může státi, že se na ilavé prapory nedostane vůbec žádných důstojníků. Aby se tomuto citelnému nedostatku aspoň u evropských praporů odpomohlo, bylo letos jmenováno na 300 nových poručíků k ilavé. — Pro třetí ordu (sbor Salonichi) zřizují se dva nové pluky jízdy s malými koníky, pro pohraniční službu v horském území. Dále se proslýchá, že bude zřízena v tomto sboru (čítajícím 5 nizamských divisí) ještě šestá divise nizamů a to v Petrici mezi Serresi a bulharskou hranicí.

Ročník XX. Číslo 5.

HLÍDKA.

Moderní mystik.

H. Dlouhý. (O.)

III.

Na konci několik slov o Březinovi jako umělci.

Při názorech tak nevyjasněných a často úplně protivných, jaké dnes jsou o tom, co vlastně jest podstatou umění, co činí umění uměním, nechtějí býti následující řádky ničím jiným, než projevem úplně subjektivním toho dojmu, jaký verše Březinovy asi učiní na člověka vidoucího u starých klassiků také klassický vzor umělecké formy; ne snad formy jedině možné, ale formy, nad niž nepoznal krásnější a k niž mimovolně přirovnává nové umělecké zjevy své doby.

Že Březina má opravdu hluboký fond básnického cítění, jest věc, které vlastně dokazovati nelze, kterou však vycítí a připustí ten, kdo má vnímavou duši pro onen zápal a nadšení prolévající a oživující dílo umělecké, podobně jako krev tělo. Ovšem básnické cítění není uměním samým. To, co umění tvoří, je způsob a forma, kterak ony ideje a city se přemění v hmotný tvar. Než zmíněný citový fond je conditio sine qua non každého mínění; bez něho stává se umění nastrčenou hereckou maskou zakrývající vnitřní citovou prázdnotu.

Co Březinovo básnické cítění zvlášť vyznačuje, jest vysoký pathos s jistým přídechem tragismu. Nikdy myšlenkou svou nesníží se dolů. Se zrakem hořícím a obráceným vzhůru kráčí stále na vysokých kothurnech, a z úst řinou se mu verše znějící a široce se vlnící jako hymny antických chorů. Nadšené rozechvění drží nás, kteří jej posloucháme, stále v napjetí a nepřipouští ani chvile duševního uvolnění a oddechův. — Pathos Březinův neodvrací se však od ostatních, kteří

stojí pod ním, s hrdým „odi profanum", nýbrž právě naopak, všechny obezírá a obejímá svým soucitem a láskou. Tento soucit, pak jistá měkkost a snivost poukazují na slovanský původ autorův a působí, spojeny s onou pathetickou náladou, zvláštní svérázný dojem. Vznešená čistota, která ani z daleka se nedotkne ničeho poskvrňujícího, doplňuje význačné rysy básnického cítění, jak se nám jeví z Březinových veršů.

K formě, kterou Březina své myšlenky proslovuje, propracoval se veden svým individualním pudem, ne však také bez velkého vlivu současných uměleckých směrů a názorů.

Co na této formě především nás upoutá, jest Březinova dikce. Není to sice hlavní věc, jako u malíře nejsou hlavní věcí barvy, ale je to umělecký prostředek, kterého nelze podceňovat. Zde zase je Březina mistrem. Aniž bychom mysleli na obsah, můžeme čísti Březinovy verše, a již okouzlující hudba a rytmus slov působí nám požitek. Každé slovo má u Březiny zrovna svou vůni, barvu a zvuk. S lahodou dikce spojuje Březina zvláštní schopnost nakreslit několika stručnými slovy a rysy obraz tak suggestivní, že vyvolá nám v duši nejintimnější nálady a rozechvěje v ní nejjemnější struny.

Vedle těchto tak vzácných uměleckých prostředků nedostává se však Březinovi jednoho z hlavních požadavků velkého umění, toho totiž, co lze nazvat uměleckou plastikou. Rozumíme tím schopnost projádřiti svou ideu formou, která nejen zachytí myšlenku se všemi charakteristickými rysy a odstíny, ale která ji také tak plně a živě, tak jasně a určitě postaví před nás, že v nás vzbudí illusi skutečnosti. Toto konkretisování a stělesňování idejí jest vlastní všem uměním. Liší se tím též poznání umělecké od poznání jiného druhu. Věda na př. podává pravdu rozumu bezprostředně pojmy, umění však prostřednictvím plastických, smyslových forem. Věda sděluje nám pravdu tak, že ji „víme", umění, že ji procítíme a prožijeme celou svou duší. Myšlenka vystupuje před nás v umění tak přesně jako antická socha, která každým rysem vyslovuje to, co do ní její původce ze své duše vložil. Platí to jak o jednotlivostech, tak i o celku. Velká umělecká díla bývají konkretisací jediné ideje. Tak Göthův Faust jest jen plastické stělesnění básníkovy myšlenky.

Tato plastická schopnost Březinovi schází. Básník nestačí tu v něm na filosofa; filosofie zůstává u něho filosofií. Ideje nepromění se u něho čarovným prutem poesie v umělecky konkretné představy, které se vnucují svou realností a uchvacují svou pravdivostí. Básně Březinovy zůstávají v podstatě abstraktními a metafysickými meditacemi.

Bohatství obrazů nesmí nás tu klamati. Ba právě tato hojnost obrazů, kterou obyčejně počítají Březinovi za největší přednost, jest rozhodnou chybou, která nám onen nedostatek smyslu pro uměleckou plastiku činí tím patrnějším a citlivějším.

Filosofická meditace, byť sebe abstraktnější, podaná formou prostou, ale velebně jednoduchou, nemine se s umělým dojmem, i když postrádá žádoucí plastiky. Myšlenková vznešenost nahradí tu, co se formě nedostává z názornosti. Než tuto jedinou cestu, kterou Březina mohl dospět k umění opravdu velikému, zahradil si sám svým extremním kultem obrazů.

Obraz jest pouze prostředkem ku konkretisaci básnické myšlenky, má přispěti k tomu, aby všechny rysy a tahy myšlenky tím názorněji a realněji vynikly. To je raison d'être užívání metafor a obrazů. Kde však obraz myšlenky hlavní neobjasňuje, kde dokonce chce pozornost od hlavní ideje odvrátit a upoutat ji na sebe, tam není organickou částí uměleckého celku, jest — byť o sobě sebe krásnější — zbytečným přívěskem a proto chybou. Největší umělci proto užívají obrazů z pravidla s velikou mírou, poněvadž příliš četné obrazy snadno myšlenku vůdčí zastíní, místo aby ji osvětlily. Čím stačí umělci méně a jednodušších obrazů k uměleckému projádření jeho ideje, tím více získává obyčejně dílo samo co do velkoleposti a opravdové krásy.

Tak však Březina účel a význam obrazu nepojímá. Kochá a těší se svými obrazy, je nadšen jejich velikostí, původností a krásou, hýří a jest opojen bohatstvím své fantasie v té příčině opravdu nevyčerpatelné; s jakousi vášní hromadí obraz na obraz a rozhazuje nejsmělejší metafory jako sršící jiskry ohňostroje, jakoby nás chtěl oslnit a oslepit. Při tom však zapomíná, že tím zaměňuje prostředek s účelem, že umělecký prostředek, jakým jest obraz, nesmí se státi cílem, zvlášť když tomuto cíli padá za oběť jednotná myšlenka, která pod nádhernou a lesklou záplavou obrazů tone a hyne. Obrazy, jimiž nás Březina zasypává, samy o sobě jsou nádherné, virtuosně načrtnuté a svědčící o jemném smyslu pozorovacím, často ovšem také hledané, temné a nesrozumitelné. Ale toto bohatství obrazů hrnoucích se nedovede Březina s uměleckým taktem ovládnout a podřídit jednotné ideji; povoluje uzdu své fantasii, která obyčejně se mu vymkne hned po začátku básně z rukou a jej samého strhne s vytknuté dráhy. Marně pak hledáme červenou nit, která by nám ukázala cestu v té změti a tříšti obrazů, jež fantasie sem ze všech končin vesmíru snesla, které však nedovedl básník sdružit v uměleckou jednotu.

Komposice básní Březinových bývá slabá proto. Dojem celkový je roztříštěný a zmatený. Básně jeho, chceme-li jim rozumět, potřebují výkladu a třeba je studovat, což jistě není známkou umění opravdu velkého. A největší vinu toho nese právě ona neovládaná a nekrocená záliba v obrazech.

Z velké části je to asi též následek nesprávně pojaté nauky o pěstění a rozvoji individuality, jež se stala pro moderní umělce nevývratným axiomatem. Zásada je správná, ale nesprávnou se stává při jednostranném pojetí, když se totiž zapomíná, že je třeba umělci v jeho vývoji též prvků centripetálných, jednotících a vyrovnávajících různé stránky navzájem, aby povstala individualita nejen originalní, ale také harmonická. Když se však pouze a jedině pěstují individuelní směry a sklonnosti, tak že vybují na úkor ostatních částí umělecké bytosti, tu — originalita je sice docílena, ale umění obětováno.

Tak i u Březiny měla právě tato zásada vliv na jeho umělecký vývoj, kterého nelze nazvat blahodárným. Místo aby v tuhé umělecké sebekázni se naučil svou obrazotvornost, ne snad potlačovat, ale ovládat a podřizovat nejvyšším cílům umění, odevzdal právě jí do rukou vládu nad sebou, nad svou myšlenkou a svým uměním. Antičtí umělci by asi byli nejlépe jej naučili oné umírněnosti formy, která neseslabuje a nepoutá myšlenky, ale právě takto jí dává zazářit v celé kráse a síle. Škoda, že nechodil do jejich školy!

Takto však Březina oním kultem obrazů porušil rovnováhu ve svém umění, zničil v sobě smysl pro krásu prostoty a jednoduchosti a odsoudil se samovolně k osamocení, o němž praví kdesi Mickiewicz, že člověk se v něm stravuje sám, jako lampa v římském hrobě, která svitem svého umění neozařuje bližnímu stezku života. —

Je v tom také kletba naší malé, přechodné a bezideové doby. Velcí duchové potřebují silného tahu idejí, píše Březina sám. Nenalezne-li však umělec ve svém okolí idejí dosti velkých, pro něž by se nadchl a jimž by se dal ve službu, tu vytvořuje si svůj vlastní fantastický svět ve svém nitru, kde žije sám sobě uprostřed svých vidin, odlučuje se od své doby, uzavírá se svým současníkům, stává se cizincem ve svém okolí. Tím však je také ztracen pro lidstvo, kterému by měl býti pěvcem, těšitelem, vůdcem na cestě za nejvyšším cílem!

* *
*

Uvádíme závěrem Březinovu báseň „Odpovědi" ze sbírby „Ruce". Jako Nietzscheův Zarathustra poučuje tu filosof-básník s prorockým

pathosem své žáky a odpovídá jim na záhady, které je tíží. Řeší ovšem ty problemy právě opačně než Nietzsche, jak již jsme v předešlém podotkli. — Jest tato báseň krátkou synthesou Březinovy filosofie a spolu ukázkou jeho umění, jak se jeví se své nejšťastnější stránky.

Odpovědi.

Jsme stiženi kletbou: i v letu nejvyšších roztoužení
tíži země jsme podrobeni, do tmy krve své pohroužení
»Jste mocni a nesmrtelni: a vaše duše tajuplná
nese v sobě slunce a jara a vinobraní nesčíslná.«
V mlčení kosmu, ve středu hvězd, jež hasnoucí zkrvavěly,
jak v řetězu strážných ohňů nepřátelských jsme osaměli.
»Tíží vás odční těžkooděnců; v zápolení
k vysvobození všech bytostí země jste vyvolení.«
Klcknout na sborcená prsa přemoženého usilujem,
a i když milovat toužíme, nemilujem, nemilujem.
»Jako ovoce nedozrálé jste ztvrdlí; a ožehnuti
tajemným letem, zrajete k slávě bratrských obejmutí.«
Radost je slunce viděné ve snu; při procitnutí uhasíná;
bolest má tisíce očí a nikdy docela neusíná . .
»S miliony jste v tajemné bratrství spjati
a jenom v radosti milionů se budete radovati.«
K plujícím ostrovům širokou brázdou vůně plujem . . .
Plujem a ostrovy plují, a nikdy se nepřibližujem . . .
»Královské vaše zraky klamem se obestřely,
ostrovy v záři, jež v duši vám kvetou, před vámi otevřely.«

Maxim Gorký.

Napsal AUG. VRZAL (Č. d.)

Přišed na Kavkaz pod svěžím dojmem čtení romantických básníků, hleděl na okolí jich zrakem, cítil jejich city, všude viděl výbuchy silných vášní a slyšel křik divoké hrdosti. Odtud v kresbě postav jeho prvních východních povídek (Makar Čudra, Stařena Izergil, Chan i jeho syn) je znamenat silný vliv ruských byronistů, Puškina, Lermontova, Marlinského, ač ve zpracování těchto zastaralých sujetů, v nádheře barev, v bohatství obrazův a kráse jazyka poznat originalního básníka. Ale neobmeziv se napodobováním starých romantiků, Gorký obrátil svoji pozornost na ony „nepokojné lidi", s nimiž se stýkal sám, i začal je kreslit, zbarvuje je týmž romantickým hrdinstvím, jímž Puškin, Lermontov, Marlinský ozdobovali svoje velkosvětské hrdiny. A tak „nepokojní" hrdinové Gorkého, jeho „bývalí lidé" a „bosáci" jsou přímí potomci „nepokojných", „zbytečných" lidí starší literatury ruské, jen že vyšli z jiného prostředí. „Nepokojní", „zbyteční" lidé starší literatury, protestující proti hnusnosti obklopujícího je života a hledající smysl života, vyšší idealy, pocházeli z vrstev vyšší šlechty, statkářů, raznočinců, kdežto „nepokojní" hrdinové Gorkého, bosáci, jsou většinou plodem zchudlých vesnic a nejnižších vrstev pracovního lidu městského, ač ovšem i jiné vrstvy společenské nalézají mezi nimi své zástupce. Tito „nepokojní" hrdinové Gorkého ve většině jeho povídek vystupují jedni a titíž, pouze s nevelkými variacemi, a vždy jsou miláčky autora samého, jenž cítí k nim tím větší lásku, čím méně jí zasluhují se stanoviska naší mravouky. Jsou to siláci se zdravými, pevnými svaly, nebázlivým srdcem, leniví a neřestni, obdaření ohromnou energií a zásobou sil, kterých neumějí přiložit k žádné práci i utápějí je v alkoholu; jsou to mluvkové a fatalističtí filosofové, instinktivní nepřátelé vší podřízenosti, pořádku a zákonův. Všední život, svázaný s jakýmikoliv povinnostmi, je jim protivný; na lidi, kteří spokojují se takovým životem, hledí hrdinové Gorkého s opovržením, s nenávistí jako otroky, nedůstojné jména člověka. S tohoto stanoviska — usedlí sedláci, kteří v pořádku obdělávají půdu, úředníci, intelligence, řemeslníci, ba i dělníci tovární vzbuzují u bosákův jen opovržlivou soustrast. Niva, rodná vesnice, domácí krb, — toť jsou nepřátelé úplné svobody jejich osobnosti, jimi pohrdají, jich nenávidějí; proti nim kladou jako osvoboditele individualnosti člověka —

step, řeku, moře, pro které jsou schopni opustiti sebe lepší hmotné postavení, sebe lepší místo, by oddali se životu tuláckému. Jakási věčná nespokojenost s okolím, byť se jim sebe lépe vedlo, jakási tesknota honí lidi tyto s místa na místo, žene je do všelikých výstředností, jejichž nebezpečnost působí jim zapomenutí na chvíli, do všelikých hnusností a hlavně do krčem. „Tesknota" — toť poslední slovo v psychologii Gorkého i neustále opakující se v jeho knihách. Hrdinové jeho s různými variacemi vysvětlují svoji tesknotu nespokojeností se sebou, pocházející hlavně odtud, že nedovedou se přizpůsobit k okolnostem, stát se „potřebnými" lidmi, nalézti si náležité místo mezi lidmi, nalézti si práci, zaměstnání vhodné, a proto mají se za „zbytečné". Ba i když naleznou si činnost prospěšnou, kde je officialně uznají za „potřebné lidi", jako Orlova uznali za potřebného v baráku pro nemocné cholerou („Manželé Orlovi"), nepokojní lidé začnou zase pochybovat o významu své práce, nacházejí v ní stinné stránky, a opět začínají hledat nový „bod", začínají se toulat, pít. Ani činnost ku prospěchu bližních neuspokojuje jeho příliš sobeckých bosáků, u nichž jejich vlastní výhody, jejich vlastní prospěch stojí na prvním místě; naopak jeho hrdinové potlačují v sobě časem vyšlehující plameny náklonnosti, lásky k bližnímu, pro kterou by musili krotit své vášně osobní. Jeho silný bosák Artěm, kterého kdysi zachránil slabý žid Kain, začež Artěm nějaký čas zastával se slabého žida před útoky protivníků, sám vyznává svému chráněnci, že nemůže se dále přetvařovat, že nemůže mít útrpnosti s ním a vůbec s nikým („Kain i Artěm"). Z úzce egoistické zásady bosáků plyne blouznění jejich o takových hrdinských činech, jimiž by nade všecky vynikli, o divokých projevech vlastní síly, snaha osvobodit se ode všech obecně uznaných zákonů společenské i mravní moralky, touha po absolutní svobodě pro vlastní osobu. Žádajíce pro sebe úplnou, ničím neobmezenou svobodu, blouzní o takovém stavu, v němž by byli prosti všech „povinností", ale měli právo na všecko, by jim bylo „všecko dovoleno". Poněvadž ovšem snahy po takové svobodě, po osobní zvůli, nemohou nalézt místa v okolnostech obyčejného života společenského, nezbývá nepokojným jeho hrdinům nic, než vyjít za hranice tížícího je pořádku a oddat se nezávislému tuláckému životu. A tento tulácký život líbí se jim proto, že je to „život ptačí", protože v něm není povinností nebo zákonů, protože se v něm všecko dovoluje. Jeho hrdinové, nepřátelé všech povinností a zvláště pravidelné práce, s nadšením mluví o tuláckém životě, pronášejíce pouze názory Gorkého, jenž duší a srdcem byl tulákem, a život ten patrně jest oním „bodem".

citem, který neustále hledají, a jehož dosáhnuvše, se uspokojují. A tyto tuláky, pijany, hýřily a ničemné darmošlapy, z nichž většina vzbuzuje v nás odpor svou hýřivostí a cyničností, z nichž většina příčiny svého nepořádného života, své zhovadilosti nevidí v sobě, nýbrž svaluje vinu toho na jiné, na své okolí, sebe pak má za nevinné oběti života a prostředí, Gorký sám idealisuje, s nadšením opěvuje, vystavuje jako pravé hrdiny, jako jakési nadčlověky, s opovržením pohlížející na obyčejné smrtelníky, kteří nedovedou se sebe shodit jho moralky a směle se oddat hrubým vášním. Tito vyvrhelové společnosti lidské, domýšliví, sobečtí, samolibí sensualisté, zrození s nepokojem v srdci, tito otroci svých vášní, kteří vidí cíl a štěstí života svého v ukájení nižších pudův a vášní, v hýření, pitkách, v orgiích, kteří chlubí se svými cáry jako nějakými řády, svou mravní zvrhlostí jako absolutní svobodou osobní, kteří nedbají měšťanské moralky a hlasu svědomí, a vidouce, že lidská společnost jimi pohrdá, bouří se proti ní, proti jejím základům, jsouce k boji tomu ozbrojeni bezmyšlenkovitou zlostí a nenávistí, — tito jsou od Gorkého vážně vystavováni jako idealní lidé, vážící si důstojenství lidské osobnosti.

Ale Gorký idealisuje nejen tyto hýřily a pijany, nýbrž idealisuje také jejich pijáctví a hýření nevida v nich neřesti a nepravosti, nýbrž vážný protest proti nenáviděnému měšťanství, jímž pravidelně vyrozumívá to, čeho si váží poctivý člověk, a na čem stojí lidská společnost. Ať jeho „nepokojní lidé“ pijí z radosti či z hoře, z dlouhé chvíle či tesknoty, Gorký je vždy omlouvá. A nepracují-li, nemají podle jeho mínění také žádné viny: vždyť nenarodili se k všední práci, byť i práce ta byla sebe prospěšnější, ale ke štěstí, užívání rozkoší, na jichž dosažení vynakládají všecky schopnosti duševní a síly tělesné. Život, věnovaný všední práci, je podle mínění bosáků, kteří pronášejí názory Gorkého, život ubohý, politování hodný, shánění se po výdělku je vyděračství, spořádaný život jest odporná všednost; za to nepokoj v srdci, shánění se po dobrodružstvích, nevázaná bujnost, smělé pohrdání zákony a řády jsou známkami důstojnosti lidské. Vůbec „bosáci“, „nepokojní lidé“ jsou podle jeho mínění lidé idealní o sobě i ve svých skutcích, tak že jim ničeho vytýkati nelze.

S tohoto stanoviska Gorký přímo se vzteká na svého Konovalova, kterému namlouval, že je nevinnou obětí osudu okolností a zlých lidí, který však sám neomlouvá prostopášných kousků svých, nýbrž bičuje sebe sama, což nás poněkud smiřuje s tímto fatalistickým filosofem bosáctví, který s chvalitebnou nestranností uznává, že „pořádek je velice

potřebný v životě“ osobním i společenském, že nepořádkem svého života je vinen on sám, že „život jeho nemá omluvy.“ „Jsem na zvláštní stezce“, rozumuje dále Konovalov. „A nejsem sám já — je nás mnoho takových. Jsme zvláštní lidé .... a do žádného řádu nemůžeme být vřaděni. My potřebujeme zvláštního počítání i zvláštních zákonů — by nás vykořenili ze života! Protože užitku z nás není, místo pak v životě zaujímáme a jiným na stezce stojíme.... Kdo je před námi vinen? My sami jsme vinni před sebou i před svým životem“ A dále: „Každý člověk je sám sobě pánem, a nikdo není vinen, jsem-li padouchem ... Kdo je vinen, že piji? Já sám jsem vinen svým sudem! Nenašel jsem svého cíle. Hledám jej, tesknim — nenalézám! Jsem prosně nakažlivý člověk ... Není údělem mým, bych žil na světě. ... Takový nešťastný, jedovatý dech vychází ze mne. A jakmile se přiblížím k člověku, hned nakazí se ode mne. Jsem člověk hnijící. ... Není pro mne na zemi ničeho vhodného! Nenašel jsem si místa!“ I končí Konovalov neužitečný život svůj, jehož nemá síly změnit, raději samovraždou, by jiným nepřekážel a nenakazil. Správněji tedy soudí tento filosof bosáctví o hodnotě bosákův a ceně života jejich, než Gorký sám, který nejeví útrpnosti s těmito nešťastníky, jak činí na př. Dostojevský a Korolenko, nýbrž idealisuje je jako pravé hrdiny, ba se zvláštní sympathií a láskou kreslí i takové duševní mrzáky a padouchy, jako je cynický „tulák“ Promptov. To, co mluví Promptov o půvabech bosáckého života, v němž je „příjemno cítit se svobodným od povinností“, jest asi vlastní názor autorův. Promptov je nestvůra lidská, vyvrhel lidské společnosti, konglomerat všech bosáckých nectností, a přece má o sobě vysoké mínění, s nímž autor souhlasí. Pracovat nikdy nechtěl, protože myslil, že na světě je dosti lidí, na jejichž účet může žít. Selským lidem pohrdal, posmíval se mu a škodil, kde mohl. S opovržením mluví tento tulák také o ženě podobně, jak ostatní bosáci, opovrhující ženami jako přirozenými nepřátely nezávislosti a úplné svobody, již bosáci nade všecko milují

Gorký idealních žen nekreslí, za to oslňujícími barvami maluje nám černomořskou bosáckou sirénu „Malvu“, kupčící svým hezkým tělem na březích Černého moře, i přidal jí všechno kouzlo, všechen půvab svůdných vnad ženských, jimiž ona dráždí a proti sobě štve otce i syna, vybírajíc si pak toho, kdo v tomto souboji jeví více síly životní. Podobně smyslně dráždicí sujet nalézáme v kresbě „Na vorech“. Vůbec Gorký se zálibou maluje dráždivé výjevy a nízké, odporné, hnusné orgie svých bosáků s jich nahodilými družkami, pro-

dajnými ženštinami v nevěstincích, ostrými, smyslnost dráždícími barvami maluje oplzlé podrobnosti peleší prostopášnosti.

Ačkoliv tedy jednotlivé povídky Gorkého vynikají uměleckými přednostmi, vypuklými postavami, pravdivostí pozorování, živými myšlenkami a časem záblesky veselého humoru, — přece jednotvárnost ustavičně opakujících se themat, jednotvárnost opakujících se postav bosáků působí těžký pocit tísnícího zármutku a trapné tesknoty. Nadarmo Gorký vystavil v malebných rámcích okouzlující přírody politování hodné děti své fantasie: všichni hrdinové jeho míhají se nejasně v naší paměti a seskupují se v jednu a touž peleš vysloužilého setníka Kuvaldy, kdež večer shromažďují se „bývalí lidé". V povídce téhož jména autor sebral nejtypičtější zástupce všech svých bosáckých typů. V peleši Kuvaldově scházejí se jeho bosáci všech druhův, aby točili se v začarovaném kruhu, filosofovali a pili, pili a filosofovali. Jasná analyse, kterou tito nepokojní lidé analysují svoji mravní chudobu, končívá se skleničkou vodky, v níž utápějí své vědomí. (P. d.)

Jak zjednodušiti a prohloubiti vyučování theologické?

JAN OLIVA. (Č. d.)

D) Pastoralka.

Je vědou poměrně nejpraktičnější v oboru theologickém, se životem nejvíce souvisící a z toho patrno, že pro náš účel celkem nejméně lze tu shledati. Než při bedlivějším nahlédnutí i v této velice praktické vědě shledáme leccos zbytečného. Postup při hledání bude týž jako při moralce a právu. Kniha, již mám při tom na mysli, je Dra. Ant. Skočdopole: Příruční kniha pastýřského bohosloví 2. vydání.

I. Za zbytečné samo sebou považuji

a) upozorňovati na věci, na které v praxi nemožno nikdy zapomenouti.

Sem náleží v II. díle 372. I. *b)*

b) věci, které kněz v praxi s tíží by mohl podniknouti.

Viz na př. I. 340—1. o křtu v životě matky. Autor myslil snad, aby kněz v takovém případě poučil porodní bábu, jak by měla křtíti, ale neřekl toho. Kněz sám sebou by toho učiniti nemohl, o tom netřeba mluviti.

c) Věci, které právoplatný zvyk jinak zařídil, než chce právo psané.

1. Tak k II. dílu 382. třeba říci, že u nás jedině se doporučuje žádati za sanatio in radice. Viz, co výše řečeno při právu o ministru matrimonii a o platnosti zvyku.

2. Co praví II. 400—401. o hlášení překážek manželských od věřících, nemá významu pro důvody 401. uvedené a pro nejistou praxi věřících. Touto nejistou praxí myslím, že když někdo přijde „zastavovat ohlášky",[1]) odbude se, aby si šel k soudu, to že není překážka. Pak si ale takový pomyslí, když tohle není překážka, co pak vlastně je překážka? a nechá dalšího ohlašování. Mezi lidem tato věc platí posud za překážku, z čehož viděti, že buď dříve to skutečně bylo překážkou, aneb že se v tom směru vyvinul v lidu zvláštní názor.

3. V I. díle co udáno o vybízení k plnění povinností u kmotrů je theoreticky velmi pěkné, ale v praxi ne; již nyní s tíží se kmotři shánějí, pak by teprve nechtěli chodit.

d) Věci, které přísně vzato do pastoralky v celém rozsahu nepatří.

Jak nyní pastoralka je uspořádána, nejen Skočdopolova, ale i jiné, je vlastně konglomeratem jednotlivých věd, jakýmsi odborným naučným slovníkem. To je jí jistě k neprospěchu, jde v tom jaksi těžkopádně. Tak na př. je zahrnuta do ní celá homiletika, Thalhofer do ní řadí celou liturgiku, někteří celou katechetiku, jiní mnoho z úředního slohu církevního a pod. traktáty a oddíly, hlavně i z práva. Celá tedy snůška jednotlivých praktických věd. Není nejmenší pochybnosti, že vědy ty jsou knězi nutny, ale jsou-li částmi pastoralky, je jiná otázka a o ni nám právě tuto jde. Myslím si celou věc takto. Ony vyjmenované vědy jsou o sobě samostatnými, byly již před pastoralkou, pastoralka jenom jich používá ku svým zvláštním účelům, asi tak, jako moralka používá dogmatiky a dogmatika historie, exegetiky a pod. Zvláštním účelem pastoralky, jak její jméno ukazuje, je cura animarum v celém rozsahu, a za tím účelem používá všech ostatních theologických věd, ne ovšem v celém jich rozsahu, nýbrž jen jejich hlavních výsledků. Příklad to snad objasní nejlépe: jde duchovnímu pastýři o provedení nějaké věci. Přemýšlí tedy, jakých prostředků nejlépe by se uchopil. Uzná na př., že slov, modlitby, příkladu a pod. To vše patří do pastoralky. Jak však dále to slovo, ta modlitba a pod. se mají zaříditi = jak promluvu zpracovati, aby byla co nejúčinnější, jak vykonati liturgický úkon modlitby atd., všechny tyto podrobnosti, to již do pastoralky nepatří,

[1]) Lid tím rozumí, že ženich nebo nevěsta měli již poměr s jinými, který nezůstal bez následků.

k tomu jsou jednotlivé praktické vědy theologické, jako homiletika, liturgika a pod. Je z toho vidět, že pastoralce jde hlavně o to, vyzkoumati, jak by duchovní správce nejlépe působil na své okolí, ustanovovati nejvhodnější plány pro dosažení pastoralních výsledků. Podrobné provedení děje se pak pomocí praktických věd zvláštních. Úkolem pastoralky tedy je celková činnost kněze v některém zvláštním prostředí. Proto musí prostředí to nejdříve náležitě seznati a dle toho působnost svoji zaříditi. A k tomu právě je pastoralka hned od svého počátku u sv. otců. K tomu se nyní také směřuje. Katechetika je z ní již vyloučena a usiluje se o to, aby byly pro ni zřízeny zvláštní stolice. liturgika se právě z pastoralky odlučuje,[1]) úřední sloh již dříve vyloučen. a není pochyby, že dojde brzy i na homiletiku jako samostatnou vědu.

Tím se pastoralce velice ulehčí a ona bude moci lépe si uvědomiti svůj vlastní úkol. Dle tohoto stanoviska viděti, co všechno je nyní v pastoralkách přilišného, aniž třeba zvláště to ještě vypočítávati. Jen jaksi pro lepší názor ukazuji toto: nač třeba v pastoralce podrobně popisovati celý ritus křestní. k tomu přece postačí nahlednouti do ritualu. A historický výklad toho také do pastoralky nepatří, ale do církevní archaeologie. Aneb co se tam uvádí o vedení matrik a pod., to jistě patří do úředního slohu, ale ne do pastoralky, jak se původně jí rozumělo. A podobných věcí je síla.

Řekne ovšem mnohý, je to pěšky jako za vozem, učím-li se tomu v pastoralce nebo ve zvláštní vědě, jen když to umím. Na první pohled ovšem se to zdá býti jedno, ale při hlubším uvažování nikoli. O tom však zde nemohu se šířiti.

II. Přijmeme-li však prozatím pastoralku, jak nyní je složena, musím tu uvésti některé methodické vady.

a) Biřmování dáti lépe dle nynější praxe za nejsvětější svátost oltářní.

Také to, že napřed je řeč o missii, a pak teprve o kázání, nemluví pro rozdělení v knize užité.

Vůbec celý postup by byl lepší, kdyby se napřed dalo, co je všeobecně platné v pastoralce, a do dílu druhého, zvláštního to, co platí jen pro jednotlivé stavy, spolky atd., tedy methoda, jakou jsme poznali u moralky a práva. Pak by na př. I. 162., 188, 201. a pod. věci patřily do zvláštního dílu.

b) Zdá se mi též, že snad není nutno podrobně uváděti provincialní synodu, kterou každý kněz má přece míti.

[1]) Viz »Zeitschrift für kathol. Theologie« 1889, 351 n.

III. Nepřesně projádřeno je na str. 357. I. dílu o matrikách „tajných“; nepřátelé snadno by z názvu mohli ztropiti hluk, jako jej tropili nedávno proti zpovědi.

E)

To, co uvedeno posud z jednotlivých předmětů, postačí na důkaz pro thesi, že v theologických disciplinách nachází se mnoho zbytečné, úplně nepotřebné látky. Proto další jednotlivé vědy opomíjím.

Za to chci zmíniti se tuto o všech vědách theologických najednou, o vzájemném jich poměru k celé látce theologické, jak totiž tuto látku mezi sebou si rozdělily.

I. A tu vidíme, že opakuje se tu mnoho látky zbytečně několikrát po sobě.

Tak na př. o hodnověrnosti knih mluví se při úvodu do Starého zákona, při úvodu do Nového zákona, při historii církevní a pokaždé jinými slovy, což je ztrátou času, vzpomeneme-li, že se v seminářích učí vše doslovně.

Jiné doklady: o cíli člověka se mluví v dogmatice a moralce; o Srdci Páně, kultu latriae, duliae a hyperduliae v dogmatice a moralce; o magii atd. v dogmatice a moralce; co je dovoleno knězím a co ne, v moralce a právu; o simonii v moralce a právu; o závěti kněží v moralce, právu, pastoralce a slohu; credenda necessitate medii et praecepti v dogmatice a moralce; atd. atd.[1]) To je zase veliká ztráta času, vzpomeneme-li, jak se vše musí doslovně studovat. Příčina toho je, že jednotlivé vědy nejsou ještě přesně omezeny, hlavně však to, že každá kniha jest od jiného autora, a každý autor dělá ze své vědy malou encyklopedii, nacpe tam vše možné i nemožné. Že třeba na to, co v dřívější vědě bylo nastudováno, jen prostě se odvolati, ani mu nenapadne, musí se vše začínat od Adama. Tak Hirscher moralku skutečně začíná právě tak jak se činí v dogmatikách, učením o říši Boží, čili dějinami zjevení Božího.

II. Mnohdy se široce dlouze něco dokazuje, vysvětluje, co pro naše nynější poměry nemá ceny.

Tak na př. dokazovati, že Kristus Pán byl člověkem, nyní nemá ceny, třebas kdysi to bylo velice časové; dnes je potřeba důkazu, že je Bohem.

Podobně je s důkazem Petra Lombarda, že milost Boží a Duch svatý je totéž.

[1]) Příkladů mám sebráno dobře ke stu.

Právě tak je nyní zbytečno obšírně jednati o některých vlastnostech Božích, které dle našeho stupně vzdělání rozumějí se samy sebou. V Písmě třebas je o tom mnoho, proto že tenkráte tak bylo potřeba, ale pro nás to není aktualní.

O tom, že náhledy Lutherovy, Kalvínovy atd. nikde již nyní neplatí, zmíněno při dogmatice.

I v dějepisu je mnoho a mnoho zbytečného, jak i ukazuje Dr Vondruška v Kalendáři duchovenstva 1903: „Při dějinách církevních naprosto zbytečně obtěžuje se paměť posluchačů podrobným vyličováním učení bludařů dob nejstarších, které pro dobu nynější má zcela nepatrný význam."

Myslím, že netřeba dalších dokladů pro podanou thesi, že v theologii se učí často obšírně věcem, dříve sice velice časovým, nyní však úplně zastaralým nebo pro nás bezvýznamným.

F)

Mnoho je v theologických příručkách zbytečného i proto, že při jednotlivých diktatech nebylo vždy šetřeno pravé vědecké methody. Věc je důležitá, a proto se o ní více zmíním.

Dříve, než mohu něčeho užiti jako vědeckého dokladu, musím to prozkoumati, není-li proti tomu buď z filosofického nebo z historického stanoviska nějaké závady. A na to právě leckdy se zapomíná.

I. Tak na př. ani dokladů jednotlivých církevních sněmů nemohu bez této opatrnosti užiti, neboť

a) rozhodnutí sněmů nebývá vždycky úplné, nevyčerpává celou látku. Důkaz podává Egger (544—545) slovy: „adverte, concilium (Tridentinum) u n i c a m tantum et primam causam instrumentalem justificationis indicare, nempe baptisma, licet r e v e r a p l u r e s dentur."

Platí-li to o sněmech všeobecných, tím více o sněmech partikularních, jak o tom píše Dr. A. Koch v Theologische Quartalschrift 1902, 579.

b) Dále třeba uvážiti, že mnohá pozdější koncilia přejala doslovně výroky z koncilií dřívějších, ačkoli názor se v některých podrobnostech zatím změnil. O příklady nebylo by zle z koncilia Tridentského, Vatikanského a pod.

II. I při bullách papežských třeba podobné opatrnosti, a to nejen, jak se samo sebou rozumí při bullách mimodogmatických, ale i při dogmatických. Ani při dogmatických bullách není vše řečeno ex cathedra,

nýbrž jen vlastní definice. Tak píše Hergenröther:[1]) „Es ist... eine allgemeine auch in Rom stets anerkannte, den Theologen und Canonisten geläufige Regel, dass in dogmatischen Decreten, sei es der Päpste, sei es der Concilien, nicht die Prämissen, die Argumente, die weiteren Ausschmückungen der Rede, auch nicht die Motive der Entscheidung massgebend und verpflichtend sind, sondern einzig und allein das, was als Gegenstand der Definition mit deutlichen, jeden Zweifel ausschliessenden, eine Verpflichtung der Gläubigen aussprechenden Worten bezeichnet wird." A Dr. Filip Kneib v článku svém „Wissen und Glauben"[2]) cituje (197) slova známého moralisty Dra. Mausbacha: „... Daher sind die meisten Rundschreiben und religiösen Mahnungen der Päpste, die Entscheidungen der Congregationen u. s. w. nicht unfehlbar... Daher lehren auch die kirchlichsten Theologen, es sei erlaubt und unter Umständen Pflicht, nach den Gründen solcher Entscheidungen zu forschen und nach ruhiger Prüfung bei deutlichen Gegengründen ein abweisendes Urtheil zu fällen."

Kdo by chtěl dle toho projíti podrobně naše theologické příručky, co by tu našel v nich chyb proti tomuto pravidlu!

A podobně v časopisech, jako na př. v thomistickém Jahrbuch für Philosophie und spekulative Theologie.

A přece při lepší přípravě theologů dalo by se tomu snadno vyvarovati, neboť není co tuto praveno nic nového, ale dávno známo a dávno doporučeno, jak ukazuje Theologisch-praktische Monatschrift, IV. (1821) st. 105. ve článku: Ketzermacherey těmito slovy: „Jinou příčinou kaceřování jsou papežské konstituce a bully vylučující. Je známo, že v Římě často a lehce vylučovali z církve, zvláště při věcech veřejného církevního práva, byly-li napadeny výroky římské kurie vydané v dobách nevědomosti." Třeba tedy tyto disciplinarní bully opatrně citovati. (P. d.)

---

[1]) Citováno z dílka Die Bulle »Unam Sanctam« od Dra. Fr. Ehrmanna 1896. str. 35 n.

[2]) »Katholik« 1902 I. 193 n.

O Gundulićově „Osmanu".

Napsal LEV ŠOLC (Č. d.)

VII.

Básník vzpomíná staré slavné Troje, jež spálena od Řeků v rozvalinách leží u moře, pochována pískem. Zmizela všecka její sláva. Jedva Simoeis teče opodal v malé vodě, i on vyprahlý dávným požárem; a hora Ida chová památku nerozvážného Parisa, jako na výstrahu, jakou ukvapené mládí pohromu způsobiti může. (1—7.) Sotva dennice vyšla, kizlar-aga s dívkami vydal se na cestu přímo přes moře, vyslav černochy s loďmi po všech ostrovech. K severu viděl úžinu Hellespontu, proslavenou Frixem a Hellou, Xerxovým mostem a smělým plavcem Leandrem. (8—19.) Vyjev z poza Tenedu, kde se kdysi skryly lodi Řeků, aga černý mimo Lemnos a Lesbos dal se k Chiu. Zde vystoupil aga k velikému zděšení otců a matek, jež nevědouce si rady, naříkaly nad svým otroctvím, že nejen jmění, nýbrž i děti jim berou násilím. Ale za krátko již aga odvážel k lodi výkvět urozených dívek, jež davem prováděli hořekující rodiče až k moři. Tam stály na břehu, rvouce si vlasy a ruce vztahujíce za odrážející lodí, zmítáni zoufalstvím a láskou, mají li jim šťastné plavby přáti, či raději, aby moře pohltilo nešťastnice. (20—36.) Z Chiu plul aga dále, maje po levé ruce Samos, Andros, Ikarii a jiné ostrovy druhdy slavné, mezi nimi Délos. V dálce kmitaly se mu na levo Bakchův Naxos, Paros a nejzáze Cythera, zasvěcená Afroditě. Ale chrámy rozbořené zarostly býlím a na trůnech národů pasou se stáda. Tak čas vše mění. Dále jel aga i mimo Skyros. Po pravé zůstala mu Svatá Hora Athos; před sebou viděl pnouti se Olymp a vedle Ossu a Pelion. Slavná tato jména vybavují v mysli básníkově řadu vzpomínek z dějin a mythologie klassické. (37—57.) V těch místech setkaly se s agou lodi ostatních eunuchů a všichni spolu vepluli do přístavu staroslavných Athen. Zde aga vystoupil a za málo dní obešel místa, kde stávaly Atheny, Argos, Sparta, Korinth a Mykeny, kolébka sedmi mudrcův a mnohých chrabrých bojovníků. Vida všecku tu ohavnost spuštění básník naříká nad nevěrou a zvráceným životem Řeků, již zavinili záhubu těchto druhdy slavných míst. (58—76.) Maje k levé moře korintské, aga Livadií bral se ku Privezu,[1]) nedaleko Aktia a Lepanta. Odtud k Farsalu, kde Caesar hlavu uťal římské svobodě. Tam sebou zahynul Říman, vlastní nesvorností, jako dub odolávavší vichrům po staletí, když jej červ podhlodá, vlastní tíží stržen bývá. Proto klet budiž, kdo v rodném městě nesvornost rozsévá. (77—97.) Dověděv se cestou aga o kráse Sunčanice (Slunečnice), dcery Jiřího despoty a Jeriny ve Smederově, rozeslav své černochy ještě po Albanii, Bosně a Hercegovině přes Pellu a Filippopol (vzpomínka na Filippa Makedonského a Alexandra Velikého) dal se ke Kosovu poli (Miloš Obilić) a odtud s ostatními eunuchy přes Toplicu k Smederevu. (98—109.)

[1]) Hodinu od Nikopole, zbudované Augustem na památku bitvy u Aktia.

VIII.

Básník velebí nadšenými výrazy sličnost jakožto nejvzácnější dar nebe. Ale jest-li nad to s krásou sdružena urozenost, nelze moci její odolati, a všechen svět koří se její slávě. (1—7.) Obou těch předností dostalo se císařské dceři, nevěstě Vladislavově, jejíž krásu básník opěvuje. Jí mladý sultán králeviči polskému více závidí, než lonského vítězství. (8—18.) Již došel kizlar-aga Smedereva, by našel krásnou Sunčanicu, dceru Ljubdraga, pravnuka Jiřího despoty a Jeriny. Šlechetný ten kmet, zbavený od Turků knížectví svých dědů, trávil na venkově život prostý mezi pastýři, ošetřován jsa svou jedinou dcerou. Míval druhdy 12 švarných synů, ale všecky urvala mu smrt nemilosrdná. Proklán dvanácterou střelou, ubohý stařec oči si vyplakal do slepoty a byl by snad zemřel hořem, nebýti jeho dcery Sunčanice, jediného jeho potěšení. Na ni on skládal všecku svou naději, chtěje, by vnoučata od ní obnovila jeho rod. Ale marně ucházeli se o ni junáci, neb ona své panenství zaslíbila Bohu. Mysle otec, že to vrtoch dětinský, pořádal veselé hry a zábavy (siediljke), zval k nim mládež okolních vsí, zda by v srdci své dcery lásku nevzbudil. (19—49.) Tak i tehdy panny a mládenci sešli se k domu Ljubdragovu, by tančili a hráli, písně pěli a besedovali. Slunečnice, hovíc vůli otcově, veselila se s dívkami a sbírala s nimi kvítí po louce. Mládenci začali kolo, uprostřed něhož Radmil ke zvuku píšťal a dud zanotil píseň pozývaje mladých pastýřek, by užily své mladosti. Tu chopily se všichni k tanci, oni dva předzpěvovali, ostatní odpovídali. Konečně čtyři mladíci jali se zpívati písně o vynikajících hrdinách srbské historie. (50—86.) Ale zpěvy a tance přestaly, když černý aga náhle objevil se prostřed veselé družiny, žádaje, by mu ukázali Slunečnici, jíž ve Smederevě nenašel. Ve zmatku všichni upřeli zraky na ni, a jak aga užasl nad její krásou, tak ony ztrnuly strachem. Chtěly by utéci, ale nemohou, a z klína rozsypaly nasbírané kvítí. Tak tu stojí s očima sklopenyma, ropuštěnými vlasy zastřevše si obličej. Vida eunuch, jaké způsobil zděšení, omlouval se jim zdvořilými slovy, že nepřišel rušit jejich zábavy, a prosil, aby mu popřáli místa mezi sebou. Potom usedl ve stínu velikého dubu mezi pastýři a obrátiv se k Ljubdragovi, vyzval ho, by mu po pravdě vypravoval o svých předcích. (87—106.) Tu stařec, ač mu trapno bylo vzpomínati ztraceného štěstí, jal se vypravovati o předcích svých caru Lazarovi a Jiřím despotovi, který zradou dcery své Mary a Murata II., manžela jejího, zbaven synův a vyhnán z vlasti nalezl útočiště v Dubrovnice. Tam zachránil svůj rod Jiří, jehož prapravnukem jest Ljubdrag a posledním potomkem Slunečnice. (107—148.) Vyslechnuv ty řeči černoch vytáhl z poza pasu šátek zlatem vyšívaný a zasnoubil ji sultánovi za milenku, a když se zdráhala s ním jíti, odvedl ji násilím s ostatními černochy. Srdcelomný byl nářek opuštěného starce, jemuž neblahý osud odňal dědictví otců, pak dvanáctero synův, a aby dovršil jeho bídu, vyrval mu poslední oporu, útěchu a naději ve stáří, milovanou dceru. Nemenší byl žal Slunečnice, když viděla, že je daleko pryč od otce, uprostřed strašných, ponurých černochů. Kvílela a hoře-

kovala, ze mdloby do mdloby upadajíc, že místo Boží nevěsty bude z ní sultanova otrokyně, a marně otce k pomoci volala. Konečně okřikl ji rozhněvaný aga, a ona umlkla. (149—183.) Nejkratší cestou bral se potom kizlar-aga k Cařihradu, když tu jemu v ústretí jede rychlý posel sultánův s listem, v němž jemu netrpěliv kázal, by s děvami co nejdříve se vrátil do Cařihradu, a aby poslal hledati Sokolice. Zabažilť sultán i po její lásce a chtěl proto, aby též ona provázela jej na východ. Vtipný eunuch pochopil žádost svého pána a vypravil hned černocha do Polska za Sokolicí, věda, že tam ona plenic objíždí s družkami svými. (184—194.)

IX.

Veliká je síla lásky, ale v srdci královském přemahá ji čest. Proto Sokolice, jakkoliv toužila láskou po Osmanovi a těžce nesla, že je od něho vzdálena, přece nechtěla se ukázati před ním ze studu, že v loni s ostatními před Poláky utekla. A takž, prostřed honících ji vojsk, probíhala krajinami polskými od pomezí k pomezí, pálíc a plenic, až se dostala i pod Varšavu. (1—10.) Byl konec srpna a nadešel výroční den vítězství Vladislavova nad Turky. Ke králi polskému sjeli se vojvodové, knížata a starostové měst a po slavných službách Božích jali se rozmanitým způsobem oslavovati den památný. Králevič Vladislav se svými bratřimi a s vybraným panstvem časně z rána vydal se na lov do blízkých lesů, kdežto mladé paní varšavské vyšly na louky při Visle, bavit se tancem a zpěvem. V libozvučných písních slavily tu chrabrého královiče, Turkobojce, ochránce míru, spásu vlasti. (11—41.) Any tak pěly varšavanky mladé, Sokolice se svými dvanácti dívkami, jako lvice hladová vyrazila z doubravy a pobídnuvši družek, by pomněly lonské porážky, vrhla se na paní. Hned každá uchvátila po jedné, vyzdvihla na kůň, a už unášely je, jako lvice ovce, do hlubokých lesů, plačící a naříkající. Uhánějíce s kořistí svou, uprostřed lesa přišly na místo otevřené, kde řeka dělila se v několik ramen, jež ústila v krásné jezero, kolem dokola vroubené květným trávnikem, nad nímž klenuly se koruny košatých stromů. To místo zalíbilo se Sokolici, a že bylo právě poledne a ony uhřáty bojem, pozvala družek odpočinouti si v chládku. Mníc se bezpečnou, posmívá se Vladislavovi, že v den jeho slávy při samém dvoře jeho způsobily mu tu hanbu. Hned smělé dívky skočily s koní, zajatkyně přivázaly houžvemi ke stromům a odkládajíce těžké zbraně, jako jedněmi ústy zvolaly, že se vykoupají v jezeře; což učinily bez meškání.

Zde básník ve skvostném líčení nám podává nádherný obraz koupajících se dívek. Bojovnice krásné ani při zábavě nemohly býti bez boje; i rozestoupily se na dvě strany po šesti a zahrály si na vojnu, dorážejíce na sebe vodou. (42—102.) Když byly nejlépe do hry zabrány, najednou všecka doubrava vůkol zavzněla výkřiky a zvukem trub a odevšad hrnuli se lovci Vladislavovi s královičem v čele. Sokolice vidouc, co se stalo, vzkřikla na družky, vyskočila z vody a hodivši na sebe roucho, chopila se šavle, hotova k boji. Ale družky

méně rychlé, obklíčeny přesilou nepřátel, vzdaly se, přemoženy studem, a postaveny jsou pod stráž. Když to viděla Sokolice, vrhla se s šavlí v nejhustší dav nepřátel, rovna tygru, jemuž lovec ukradl mládě. Zuřivě sekala kolem sebe a způsobila velké krveprolití. Byla by se ubránila všemu množství na ni dorážejícímu, kdyby se jí šavle nebyla zlomila. I jílcem ještě se bránila, však tu již podlehala přesile rostoucí. Vida to Vladislav, vzpomněl si na její hrdinské činy a skočil s koněm v před, by se jí zastal. Mocně dojala jej planoucí krása její, ale věda, že hrdinovi Kristovu nesluší se zatoužiti po Turkyni, a chovaje v srdci obraz své krásné nevěsty, odolal. Zatím Sokolice prodrala se v zad, an Vladislav kázal, by se jí nikdo nedotýkal. Však za ní tu řeka. I volá králevič, aby se vzdala. Dívka jen zahořela, ale vidouc nezbytí, vrhla se do řeky, přeplula ji a vystoupila na protější břeh. Té smělosti podivil se Vladislav a pochváliv ji přede všemi, poslal jí darem jaté družky a všecky koně i zbraně se vzkazem, že králevič polský všude jest ochráncem krásných děv, a že nosí meč ne aby paní jímal, nýbrž aby je osvobozoval. Překonána jsouc touto velkomyslností, Sokolice zastyděla se a nevědouc, jak jinak se odvděčiti, sňala si s krku skvostný náhrdelník, na němž stkvěl se z perel a drahokamů nápis: „Odstup každý daleko, jsem dcerou velikého Mogula.“ Ten poslala darem Vladislavovi se vzkazem, že ho vždy v srdci nositi bude, a že už nikdy nebude bojovati proti křesťanům. Potom vsedla s družkami na koně a zamířila na východ k říši otce svého. Cestou potkal ji černoch vyslaný kizlar-agou a vyřídil vůli sultánovu. Ráda jsouc té zvěsti Sokolica obrátila koně k Cařihradu, pospíchajíc, by spatřila toho, jehož obraz přese všecky příhody jí z mysli nevymizel. (103—178.)

X.

Zatím Poláci s osvobozenými paními zasedli k hostině na břehu Visly. Na oslavu toho dne Vladislava i jeho nevěsty i koruny polské pily se zdravice. Tu přišel posel s rozkazem krále Zikmunda, by králevič do večera vátil se do Varšavy, protože se na zejtří čeká posel sultanův. (1—10.) Ihned králevič a družina jeho vydali se na cestu. K ukrácení chvíle mladý šlechtic jal se před nimi zpívati o lonském vítězství nad Turky vybízeje ho k dalším vítězným podnikum. Za tohoto zpěvu králevič s družinou dojel do Varšavy, kdež byl ode všeho obyvatelstva slavnostně uvítán. (11—67.) Vyslanec sultánův přijev na polské území, počkal v Kamenci, až se vrátí posel, jehož byl ku králi vypravil z bázně před Kozáky. Doprovázen byv kozáckou stráží až k Varšavě, rozbil stan na břehu Visly a očekával příštího jitra. (68—77.) Na zejtří král polský svolal v radu všecko panstvo, by v plné slávě přijal sultanova vyslance. Brzo z rána on vjížděl do Varšavy s nádhernou družinou a skvostnými dary pro krále a králeviče. Cestou provázelo jej šest vévod, uvítavších jej jménem královým. (78—105.) Dojeli ke královskému paláci, v jehož průjezdě stojí dvěma řadami sochy starých králů polských od Lecha až do Batoryho. Každá socha opatřena nápisem a odznaky hlásajícími slávu její. (105—149.) Nádvoří

hemžilo se lidem. Před hlavním vchodem, střeženým četou hajduků s puškami, paša ssedl s koně a uveden nahoru před radu. Tré je síní radních: v jedné urozená mládež provázející krále, ve druhé dospělí muži, ohlašující králi, kdo předeň předstoupiti žádá; ve třetí největší ze všech král shromažďuje radu a přijímá vylance. Zatím co se tu radili, jakou odpověď dáti pašovi, kníže Sborovský vyslán, by v síni prostřední jej uvítal a hovorem pobavil. (150—160.)

XI.

Prostřední ze síní radních, krásy nevídané, má stěny pokryté hedbávnými, zlatotkanými čalouny, na nichž je znázorněno lonské vítězství nad Turky. S vrchu nebe, kolem do kola země, vojska, boje. Na jedné straně viděti mladičkého Osmana, jak s vojskem nesmírným zdvihl se proti Polsku. Ale již také král polský se chystá k obraně; na vše strany rozjíždějí se poslové s rozkazy, by každý hned ozbrojen přišel do Varšavy. Vše chápe se zbraní, vše hemží se vojáky, i cizí knížata spějí na pomoc. Na širém poli sbírá se jedno veliké vojsko, prapor s orlem vlaje proti východnímu měsíci. (1—12.) Ale pašův zrak odtud rychle pospíchal k jinému obrazu, kde Turci a křesťané stáli proti sobě hotovi k boji. Po krajích bojiště, na hranicích Multanska a Podolí, viděti Prut a Dněstr. Tam nesčetné vojsko turecké půlměsícem v oblouk se prostírá, zde kytice uvitá z výkvětu mládeže polské. Vše to tak vtipně utkal umělec, že nejen vévod a vojínů tváře poznáš, nýbrž i prapory vláti a koně laškovati vidíš. Divil se paša umělosti toho díla, a poznávaje ze svých Turka vedle Turka, přál si také zejména poznati vítězné pluky polské. (13 – 28.) Rád vyhověl žádosti té kníže Sborovský a obrátil pašův zřetel k jinému obrazu, na němž viděti bylo vojsko, jak vyšlo z táboru a v širém poli očekávalo sultana. Lepších hrdin nespatřilo slunko, ani jeli po četách širokými řadami. Ale jak podivil se paša, vida v čele vojska starého, bosonohého poustevníka, těla vyzáblého, s křížem v ruce a konopným provazem kolem beder! Nemohl pochopiti, když mu kníže s úsměvem vykládal, že to poustevník Blažej, urozený pán polský, jenž pohrdnuv světskou slávou, oddal se životu pokornému a proslul zázraky po všem světě. V poušti následoval Jezu Krista; ale zvěděv u vidění o válce, šel s králevičem bojovati modlitbou. Potom již ukazoval mu kníže jednotlivé hrdiny. (29—110.) Ukončiv výčet hrdin, vedl pašu na druhou stranu, kde zobrazen byl boj obou vojsk. Jako dva zlaté oblaky sluncem ozářené zatemní se a zčernají, když zafičí sever s hromem a krupobitím: tak změnila se zdobná krása vojsk v pohled strašlivý. Vzájemné pobití, střelba, krupobití kulí. A uprostřed nejkrutější seče, v zátopě krve, podoben hromu, všecko před sebou porážeje,ční Vladislav, přes hromady mrtvol stíhaje Turky. Marně snaží se proti němu sultan Osman zadržeti prchající zrádce. Dále však paša pro hanbu hleděti nemůže, neboť mezi utíkajícími vidí i sebe. (111—124.) V tom již došel Sborovského vzkaz, by s vyslancem předstoupil před radu. Na skvostném trůně seděl král, po pravici maje biskupy, po levici vévody. Vedle

něho, výše všech, jako druhé slunce královič Vladislav. Paša předstoupil s nízkou poklonou, odevzdal obratně sultánův list, a když kancléř jej přečetl, jal se v obšírné řeči doporučovati mír, poukazuje na výhodnost jeho pro obě strany, na nevyčerpatelné síly sultánovy a na vrtkavost štěstí válečného; chce-li král živou mocí válce, že Švédsko a Rusko poskytují k ní dosti příležitosti. (125 - 201.)

Když paša domluvil, povstal mezi panstvem lehký, krátký šepot. Král vida radost na tvářích všech, přijal ochotně nabízený mír. Kancléřem čteny výminky a pašovi odevzdán list pro sultána. Rád jsa dobrému pořízení vyslanec velebil krále a odešel s pochvalou a s dary k Cařihradu. (202—214.)

XII.

Zpráva o míru uzavřeném mezi sluncem severním a měsícem východním, již posel sultánův co nejrychleji donesl, vzbudila v Cařihradě velikou radost, zvláště u žen, jimž nebylo se již báti rozloučení s muži pro válku polskou. (1—9.) Jen Krunoslava truchlila v obecném veselí, neboť Korevský, ženich její, posud nebyl propuštěn. Neunavně pokoušela se dověděti se o něm něčeho určitého, ale všecko její úsilí bylo marné. Plakala proň a naříkala, jako hrdlička, ztrativší svého miláčka. Po všechen čas, co meškala v Cařihradě za Uhra přestrojená, nešetřila zlata, by vykoupila ženicha. Državy a města prodala, dary a úplaty posílala, ale srdce Rizvan-pašova obměkčiti nemohla; naopak utužil ještě stráž nad vězením Korevského. (10—21.) Měl ten Turčín ve svém dvoře dvě dívky, vlastní dceru Ljubicu a po bratrovi Kalinku, jež spolu žily v lásce, jako sestry rodné. Hlídal je starý, šeredný eunuch Bećir-hadum, jenž byl velice ješitný. Barvil si rty a vlasy, a jednou objevil se před Kalinkou všecek ověšen drahokamy, se zlatými prsteny a náhrdelníkem. Dívka nezdržela se smíchu. Ale zlato se jí zalíbilo, a dověděvši se o dárci, zahořela po něm láskou. Krunoslava pochopila její pohledy a posuňky a ač litovala jejího omylu, přece chtěla Kalinčinu náklonnost využiti pro sebe. Když tedy ona poprosila o dary a lásku její, slíbila to ochotně, poví-li jí, co ví o Korevském. (22—60.) I vypravovala Kalinka, kterak ujec její, Rizvan-paša, jsa pašou al-kermanským, byl zajat od Kozákův i s dcerou Ljubicí. Ale Korevský, vévoda Kozáků, choval se k zajatým velmi milostivě, vrátil jim poklady jejich a propustil je na svobodu. Ljubica byla uchvácena chrabrostí a velkomyslností Korevského a vzplanula k němu láskou — jaký div, když i z křemene jiskry skáčou? — Ale když povstala válka multanská, Korevský byl zradou svých zajat od Turků a vsazen do temnice. Rizvan-paša zapomněl vděčnosti a jen přitužuje vězni, mysle, že se tím sultánovi zalíbí. Jen Ljubica nezapomněla své lásky, a jak mohla, těšila ubohého vězně. K velikému zármutku Krunoslavy dodala však Kalinka, že i Korevský miluje Ljubicu, že jsou zasnoubeni, ba že sultán zamýšlí dáti mu svobodu a spojiti oba sňatkem. (61—93.) V tom eunuch odvedl Kalinku. Ale Krunoslavu jako by byla uštknula zmije. Ztrnula úžasem a uprostřed mezi žárlivostí a láskou zmítána

byla jako loď na vlnách. Konečně bol její propukl v zoufalý nářek, jímž vyčítala Korevskému jeho nevěrnost, ale přes to slibovala, zůstati mu věrnou. (94 – 124.) Bez meškání odebrala se k sedmi věžím a vyhledavši Rizvan-pašu, vydávala se za bratra Korevského, chtíc ho zlatem vykoupiti. Lstný Turek šálil ji vlídnými slovy a nabídl se, že se u sultána přimluví, ba že ji hned k vězni dovede. Vzav oddíl vojáků, vedl Krunoslavu sterými vraty a zámky, přes mosty zdvíhací, bludištěm schodů, vždy níže v ohromné budově sedmi věží, jíž by ani sokol nepřeletěl. Na konec přišli železnými vrátky do kobky hluboké, jejíž podlahou vedl otvor dolů, do temnice, zvané hrobem živých Beze strachu šla Krunoslava do tmy za svým sluncem, za Korevským. Sotva že ozbrojenci spustili ji dolů, zapadla za ní dvířka a ona zůstala ve vězení. (125—146.) (P. d.)

Bible nebo Babel?

Prof. Dr. Alois Musil. (Č. d.)

Písmo svaté klade kolébku lidstva i národa vyvoleného do jižního Babylonska, což divu, že toužili vykladatelé Starého Zákona po hlubší znalosti jak osvěty tak dějin národa či národů v onom území sídlících a Hebreům původem i řečí blízce příbuzných. Mohlo se očekávati, že budou míti Babyloňané mnoho společného s Hebrejci, čemuž nasvědčovaly výpisky Berosovy i Damesciovy; ale kde se zachovaly památky kultury babylonské? Mocná druhdy veleříše, paní světa, umřela, města leží v troskách, chrámy zabořeny — pískem zasypány, a v končinách, z nichž se kdysi vládlo skoro celému známému světu, sídlí dnes otrhaný fellah, potuluje se tam pastýř dobytka, jenž zbytky staré slávy, kde může, ničí.

Ve středověku i v prvých stoletích doby nové bylo z Evropy do Babylonska velmi daleko, a byly na starosti zcela jiné věci než památky literatury babylonské, o níž ostatně ani nikdo v Evropě nevěděl. Přinesl sice již ve čtrnáctém století missionář Jihoslovan minorita Odorić, o stopadesát let později missionář augustinián Antonio de Gouvea zprávu o rozsáhlých zříceninách v Persepoli a též o podivných nápisech sestávajících pouze z protáhlých trojhranův, ale zápisky jejich zůstaly v klášterních knihovnách. Teprve ve století sedm- a osmnáctém doneseny do Evropy věrné kresby oněch nápisů, jimž se počalo říkati nápisy klínové, poněvadž se v nich objevuje jedině klín, a sice buď kolmý, nebo vodorovný, nebo šikmý.

Původně tak písmo babylonské nevypadalo; znázorňovalť se každý předmět věrným obrazem, ale časem byly tyto obrazce zjednodušovány, ponechávány pouze podstatné znaky, křivky zaměňovány přímkami, z nichž se konečně vytvořily klíny. Každá skupina klínů zobrazovala určitý předmět a četla se tak, jak se onen předmět jmenoval. Než mnohé pojmy se nedají zobraziti, i pomáhali si pojmem příbuzným; tak na př. vyjadřovali „nebe" týmž obrazem jako „hvězdu" a četli takový obrazec „nebe" = „an". Při vlastních jmenech a tvarech slovesných jednali jinak. Rozložili si je ve skupiny slabik a za jednotlivé slabiky kladli obrazce nejznámějších předmětů, které zvukem svým oněm slabikám odpovídaly. Tak vyznačili slabiku „an" obrazcem „nebe = hvězdy".

Z řečeného patrno, že jest čtení takového písma velmi obtížné, neboť táž skupina značek musí se čísti hned jako ideogram (pojmově), hned jako slabika (zvukově).

Který národ toto obrazné písmo našel, nevíme; víme však, že bylo v pátém tisíciletí před Kr. P. úplně vytvořeno. Tehda zaplavily vlny Semitů, stěhujících se ze střední Arabie, z Kedemu (Gen. 11, 2) úrodné nivy Šinʿarské (Babylonské), podrobili si tamní Kůšovce Sumery a přijali od nich písmo klínové. Ponechali skupiny značek, ale nečetli je sumersky, nýbrž semitsky; na př. obrazec „nebe" značil jim rovněž „nebe", ale nevyslovovali ho sumersky „an", nýbrž semitsky „šamê". Toto by bylo úplně správné; než Semité babylonští přijali slabikový zvuk téže skupiny „an", ač není semitským, touže skupinou vyjadřovali pojem „bůh" = „îlu" a počali jí vyjadřovati i zvuk slabiky „il". Tak se stalo, že tatáž skupina jest ideogramem hvězdy, nebe, boha, ale též znakem slabik „an, il", že chová prvky sumerské i semitské a je tím nesrozumitelnější, čím řidčeji přichází.

Staré písmo babylonské mající na půldruhého sta značek zjednodušeno v Elamsku asi na sto a v Persii až skoro na čtyřicet znaků.

Králové staré říše perské vydávali veškery své rozkazy persky, elamsky a babylonsky. Mnohé z těchto rozkazů, vtesaných do kamene, přineseny do Evropy, kde se podařilo Gerh. Tychsenu,[1]) F. Münteru,[2]) a konečně roku 1802 G. F. Grotefendu [3]) rozluštiti znaky výnosů v řeči perské (nápisy Achaemenidů.[4]) Na tomto základě se budovalo dále,

[1]) De cuneatis inscriptionibus Persepolitanis lucubratio, Rostochii 1798.

[2]) Versuch über die keilförmigen Inschriften zu Persepolis. Kopenhagen 1802.

[3]) *Heeren,* Ideen über die Politik, den Verkehr und den Handel der vornehmsten Völker der alten Welt, Göttingen 1815, str. 563 násl.

[4]) Nejlepší dílo: *Fr. Spiegel,* Die altpersischen Inschriften im Grundtexte mit Übersetzung, Grammatik und Glossar, 2. Aufl. Leipzig 1881.

rozluštěny značky elamské[1]) a konečně též — aspoň z velké části — babylonské a různé jejich odnože.

Rozluštěním vzrůstal zájem učencův evropských, kteří doléhali na vlády, aby daly účelně pátrati po památkách zašlé kultury velkých národů v Babylonsku, Assyrsku a v Persii.

Tak splnomocnila vláda francouzská P. E. Bottu, konsula v Mosulu, aby kopal v Chorsabadu, dědině ležící při velkém zbořenisku několik hodin severně od Mosulu. Pracovalo se od prosince 1842 až do r. 1844 a nalezeno ve velkém, zabořeném paláci Sargona (722—706) mnoho důležitých památek, které odvezeny do musea v Louvru.[2])

Skvělé tyto výsledky přiměly správu bohatého British Musea v Londýně, aby vyslala A. H. Layarda, jenž od roku 1845—1852 řídil kopaniny při osadě Nimrud, jižně od Chorsabadu a v Kujunžiku, osadě založené ve zříceninách staroslavné Ninive. Stálo to mnoho peněz, ale výsledky byly ještě drahocennější. Našelť Layard pět královských palácův, a v jednom z nich (v Kujunžiku), vystaveném od Ašurbanipala (668—626), zbytky veliké knihovny, z níž přes 30.000 tabulek dopraveno spolu s ostatními nálezy do British Musea v Londýně.[3])

Objevy v Assyrii vybízely ku zkoumání vlastní Babylonie, kamž se vydala roku 1852 velká výprava francouzská a pátrala při osadě Hille, jižně od Bagdadu, ve zříceninách Babelu, hlavního města veleříše babylonské. Nalezeno mnoho památek, které měly býti dopraveny na vorech do přímořského města Basry a odtud do Louvru, ale vory se potopily a drahocenné, perně nabyté památky ztraceny.

Více štěstí měli Angličané J. E. Taylor, jenž kopal ve Warka, biblickém Erech (ארך Gen. 10 10) a v Mukajjer, biblickém Ur (אור Gen. 11. 28), vlasti Terachovcův, a H. C. Rawlinson, jenž se věnoval zříceninám Babelu, a sice předměstí Borsippa s prastarou věží (babylonskou) Birs Nimrud.

Zatím pracoval anglický konsul H. Rassam s George Smithem v Kujunžiku a v jiných zříceninách assyrských, odkud nové a nové památky posílány do British Musea. Když G. Smith roku 1876 zemřel, pokračoval Rassam ve zkoumání pahorků babylonských, kde našel

[1]) *Weissbach,* Achaemeniden-Inschriften, zweiter Art., Leipzig 1893.

[2]) *Botta* et *Flandin,* Monuments de Niniveh I. I—V. Paris 1846—1850.

[3]) *A. H. Layard,* Niniveh and its Remains, V. I. II. London 1848; Discoveries in the Ruins of Niniveh and Babylon, London 1853; Inscriptions in the Cuneiform Character. London 1851.

v městišti Abu Habba starodávné město Sippar s velkým chrámem a velkou knihovnou, která rovněž putovala do Londýna.[1])

Jižně od Abu Habba kopal od roku 1877 Francouz E. de Sarzec ve zbořenisku Tellô a našel tam veliké množství památek ze čtvrtého tisíciletí před Kristem Pánem, které se teď chovají v Louvru.[2])

Největší úspěchy zaznamenává nesmírně bohatě nadaná výprava americké university v Pennsylvanii, která zkoumá od roku 1888 zříceniny prastarého, svatého města Nippuru, jihovýchodně od Babylona. Z počátku řízena od Dra. Petersa, teď od J. H. Haynesa a H. V. Hilprechta. Více než 130.000 popsaných tabulek z nejstarších dob Babylonska odveženo do musea pennsylvanského, část pak ostatních nálezů do císařského musea v Cařihradě.[3])

V Německu utvořila se roku 1898 východní společnost, jejíž protektorat převzal roku 1901 sám císař, která kope ve starém Babylonu. Větších výsledků se dosud nedodělala.

To jest asi činnost v Babylonsku a v Assyrsku.

Než francouzská vláda má vyhrazeno výlučné právo kopati v Persii, kdež řídí práce M. J. Morgan a V. Scheil. Kopaniny susské přinesly velmi vzácné ovoce, které teď zdobí síně v Louvru.[4])

Mimo to pracuje pilně Rusko v pohraničních územích asijských své veleříše, kde se rovněž nalézají hojné zbytky kultury babylonské, a v Egyptě nalezen v Tell-el-Amarně archiv zahraničního úřadu králův Amenofise III a IV z 15. století před Kristem Pánem, jenž obsahuje drahocenné listy králů, knížat a úředníků ze Syrie a Palestiny, psané babylonsky a písmem klínovým.[5])

Z památek dosud nalezených můžeme souditi, že se psalo v Babylonsku a v Assyrsku velmi mnoho. Činy králů vtesávaly se do obelisků, zdí palácových, do soch, ba i do skal a zachovaly se proto dosti dobře. Vše ostatní, jako modlitby, žalmy, zpěvy, zaříkání, básně, záznamy hvězdářské, slovníky, slabikáře, dlužní, kupní i nájemné

---

[1]) *H. Rassam*, Assur and Ninive. London 1897.

[2]) *E. de Sarzec*, Découverts en Chaldée. Paris 1884 n.

[3]) *Dr. Peters*, Nippur or Explorations ad Adventures on the Eufrat. Vol. I. II. New-York 1897. — *H. V. Hilprecht*, Old Babylonian Inscriptions chiefly from Nippur. Philadelphia 1893 – 1896. Business Documents of Murashu Sons of Nippur. Philadelphia 1898. Explorations in Bible Lands. Edinburgh 1903.

[4]) Délegation en Perse. Mémoires publiées sous la direction de M. J. Morgan. Paris 1899 n.

[5]) *H. Winckler*, Die Thontafeln von Tell-el-Amarna. Berlin 1906.

smlouvy, lékařská nařízení, dopisy atd. zaznamenávaly se na tabulky z jemně uhnětenébo slínu nebo hlíny.

Tyto hliněné tabulky mívají tvar kostky, válce, hranolu, kužele, jsou někdy na dvou stranách vypouklé a bývají různé velikosti: od 2·4 *cm* až do 37 *cm* výšky, od 2 *cm* až do 22 *cm* šířky a obyčejně 2·5 *cm* tloušťky. Značky klínové se v ně ryly ostrým bodcem, a sice původně v řádkách shora dolů, později od levé ruky k pravé, a písmo bývá často tak malé, že je možno jen zvětšovacím sklem čísti. Linkovaly se tenkou šňůrkou, která se do měkké hlíny vtlačila.

Popsané tabulky byly bedlivě vysušeny a, byl-li obsah zvláště důležitý, obaleny vrstvou hlíny (obálkou), na niž napsán obsah nebo jméno majitele.

Tabulky určené pro knihovny opatřeny na rubu i líci čtyřmi kolíčky, tak že se jednotlivé tabulky nedotýkaly a netřely. Obrovské knihovny nalezáme při každém důležitějším chrámu a byly již v pradávné době zakládány (knihovna nippurská byla již od 23. století před Kristem Pánem zasypána a nepřístupna). Nesmírný jest již teď počet tabulek chovaných ve velkých museích i v soukromých sbírkách v Evropě, Asii a v Americe a miliony se ještě skrývají v zabořených a pískem zasypaných palácích přední Asie.

Velká většina těchto tabulek zachovala se ve stavu velice bídném. Oheň, voda, zub času a lidská zlomyslnost poškodily velmi mnoho, tak že jest málokterá tabulka celá. Bývají rozlámány, rozpukány na mnoho a mnoho dílků, z nichž se namahavě sestavuje původní znění. Tak neznáme dosud ani obsahu všech tabulek z knihovny Ašurbanipalovy v Kujunžiku, ač byly odveženy do Londýna již před 50 lety, a z ostatních nálezů, chovaných v různých museích, byly jen nepatrné částky uveřejněny. Příčinou toho jest, mimo zmíněnou porouchanost tabulek, snaha jednotlivých státův, aby pouze jejich příslušníci nahromaděné poklady řešili, následkem čehož se cizinci přístup zakazuje, a pak hlavně nedospělost mladé této vědy.

Neznáme dosud všech značek, významu, pravidel mluvnice a skladby; proto se každý raději zabývá úplně zachovalými a snadnými nápisy monumentalními obsahu historického, kde se dodělá jistějšího úspěchu než v nejasných textech rozdrobených tabulek. Důkazů skýtá hojnost každý nový přepis a překlad téhož básnického textu.

Dosud není docílena shoda o poměru sumerštiny k babylonštině, o původě Sumerův, a tudíž o základních názorech jak na písmo tak

na řeč, náboženství a celý kulturní vývoj Babyloňanů, následkem čehož není dosud ani řeči o kritické methodě ve studiu památek babylonských.

Je to zvláštní; v Písmě sv. se pokládá kritický rozbor každého slova za základ rozumné exegese, za naprostou podmínku správného vylíčení dějin náboženských i politických, ale v assyriologii není o kritickém postupu ani zmínky, vše se bere za berní minci. A přece možno souditi již z památek přepsaných a uveřejněných, že se nalezá v textech assyrských, opsaných ze starších památek babylonských, mnoho chyb zaviněných od písařů, že byla mnohá starší slova zaměněna novějšími, jasnějšími, že často celé věty úmyslně zkomoleny nebo vynechány. Třeba tudíž bedlivě studovati různá vydání téže básně, kolovavší v téže době a srovnati je s vydáními staršími, aby se zjistilo znění původní; než to se dosud zanedbává.

Při nástinu vzniku písma klínového jsem uvedl, že mívá táž značka mnohonásobnou hodnotu ideogramatickou a rovněž mnohonásobnou hodnotu slabikovou jak sumerskou tak semitskou, i je třeba dobré znalosti řeči, aby se pravý pojem ideogramatický vybral, a ještě větší znalost mluvnice i skladby se vyžaduje, aby se našla pravá slabika. Nad to má babylonština pro hrdelnice *h*, *ḥ*, ʿ, *ṛ*, ʾ jedinou značku a pro *w* a *j* v násloví rovněž, pak se velmi často zaměňuje *m* s *w*, *b* s *p* nebo *f*, *d* s *t* atd., a uvážíme-li, že spočívá v semitštině význam kmenový pouze na souhláskách, a že změnou jediné souhlásky se mění úplně význam a tudíž smysl celé věty, pochopíme nutnou potřebu svědomité kritiky.

Dokud nebudou uveřejněny aspoň ony tabulky, které se již teď ve velkých museích chovají (obzvláště nálezy z Nippuru, Tellô a Susy), nelze pracovati kriticky, nelze určiti věcně smysl, i mají veškeré úvahy, důsledky více méně povahu hypotetickou, subjektivní, na nichž trvale budovati nelze. Řečené platí o všech textech básnických a náboženských a tudíž též o následujících překladech, které odpovídají dnešnímu názoru, ale mohou býti již za několik měsíců značně pozměněny.

(P. d.)

Zákonník Hammurabiho.

(2285—2242 před Kristem Pánem.)

Prof. Dr. Alois Musil.

Již v „Hlídce" roku 1901 zmínil jsem se o důležitých výsledcích kopanin, řízených v zimě 1897—1898, 1899 (1901—1902) od M. J. Morgana [1]) na účet francouzské vlády ve starém Elamsku. Poukázal jsem, že v nejstarší době v Elamsku v souhlasu s biblí (Gen. 10, 22) semitsky se mluvilo a psalo, a teprve koncem třetího a v druhém tisíciletí že byla semitština ze Susy vypuzena. Vykopané památky odvezeny do musea v Louvru a jsou ponenáhlu vydávány.

V posledním (IV.) svazku „Délégation en Perse" [2]) uveřejněn nález, jímž se bude za krátko zabývati celý vzdělaný svět. Nalezen zákonník krále babylonského, vrstevníka Abrahamova, mocného vládce Hammurabiho (v Písmě sv. אמרפל Amrafel, Gen. 14, 1 n.), jenž panoval celé skoro přední Asii asi v letech ± 2250 před Kristem.

Je to nahoře zaokrouhlený balvan z černého dioritu 2·25 *m* vysoký, mající dole 1·9 *m* a nahoře 1·65 *m* v objemu.

Na přední straně v horní zaokrouhlené části nalezá se vypuklý relief. Na umělém trůně sedí bůh Šamaš. Jest oděn v dlouhý, volný, až ke kotníkům splývající, sedmkrát založený šat s úzkými rukávy. Hlava přikryta vysokou špičatou čapkou, otočenou čtyřmi nad čelem ostře zahnutými páskami. Za hlavou září po obou stranách svazky paprskův a nad hlavou viděti měsíc v úplňku. Bradu zdobí dlouhý, pečlivě nakadeřený, umělý plnovous. Levice spočívá na prsou, v pravici podává dosti dlouhé žezlo s jablkem uprostřed.

Žezlo podává králi Hammurabimu, který uctivě před ním stojí. Oděn jest rovněž ve volné, až na paty splývající roucho, které jest na pravém boku otevřeno a na kyčlích spjato širokým opaskem; na krku má lepý náhrdelník, na hlavě měkkou, polokulatou, širokou páskou otočenou čapku, pod níž jest u uší připevněn mohutný, rovněž dělaný plnovous. Pravici pozdvihuje ku své tváři a přidržuje si ji u lokte levicí, aby mu netrnula. Dlaně obráceny k tělu, a vše svědčí o největší pozornosti, s jakou naslouchá slovům svého boha Šamaša.

Pod tímto obrazem vystupuje poněkud plocha kamene, která jest

---

[1]) *M. J. Morgan,* Fouilles à Suse. Paris 1900.

[2]) Mémoires sous la direction de M. J. Morgan. Tom. IV. Textes élamites-semitiques, 2 série accompagnée des 20 planches hors texte, par V. Scheil O. P. Paris 1902.

uhlazena a rozdělena na 21 kolmý, rovnoběžný sloupec, v nichž umístněn klínový nápis. Pět sloupců po levé straně vyhlazeno dlátem, proto nečitelno, ostatních šestnáct čítá 1114 řádků, dobře zachovalých a čitelných. Rub stély rozdělen rovněž na 28 sloupcův a měl přes 2500 zachovaných řádků.

Z obsahu jisto, že je to jeden z originalů pořízených na rozkaz krále Hammurabiho. Stál prvotně v chrámě sipparském před obličejem boha Šamaša, aby si z něho mohl každý své právo vyčísti. V polovici druhého tisíciletí byl Sippar dobyt a stéla s jinými památkami na rozkaz výbojného krále elamského do Susy odvezena. Snad to byl král Šutruk-naḫḫunte (± 1100 před Kristem Pánem), jenž dal též stélu krále Naramsina (panoval kolem roku 3750 před Kristem Pánem) do své residence odvléci, nápis Naramsinův odstraniti a sebe na památce cizí práce zvěčniti. Za týmž účelem bylo i pět sloupců naší stély vyhlazeno, ale z neznámých příčin nevtesán za ně žádný jiný nápis.

Stéla byla později rozlomena na několik dílův, ale lze ji opět složiti a je teď postavena v museu v Louvru u Paříže.

Zákonník krále Hammurabiho pořízen byl asi ve více exemplářích, neboť známe z něho zlomky novobabylonské [1]) i assyrské.[2]) Není jediným zákonníkem babylonským, neboť kolovaly i jiné sbírky zákonův,[3]) ale jest pro nás svým stářím a svou zachovalostí velmi důležitým. Svým stářím: z roku ± 2250 před Kristem Pánem, a přece předpokládá lidskou společnost vzdělanou, s ustálenými názory, obyčeji, zvyky a potřebami, společnost, která naší době v ničem nezadá.

Právník řekne, že to není základní zákonník, nýbrž že předpokládá soubor základních, všem známých zákonů, k nimž podává návod, jak si počínati v jednotlivých případech. Scházejí v něm skoro úplně zákony základní, ústavní, náboženské, liturgické, ale i to, co zachováno, má velikou podobnost se zákonníkem Mojžíšovým, jak ani jinak býti nemůže; neboť Mojžíš na rozkaz Boží prohlásil za zákon mnoho, přemnoho, čeho již od pradávna u Hebreů dbáno bylo, a Hebreové byli i původem i řečí Babyloňanům blízce příbuzni.

---

[1]) *P. E. Peiser*, Iurisprudentiae Babylonicae quae supersunt. Breslau 1890. — *L. W. King*, Cuneiform Texts from Babylonian Tablets etc. in the British Museum. Part XIII. London 1901.

[2]) *B. Meissner*, Altbabylonische Gesetze v »Beiträge zur Assyriologie«. Leipzig 1898. Str. 493 n.

[3]) *P. E. Peiser*, Die Zugehörigkeit... v »Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften in Berlin«. 1889. Sv. XXXVIII. str. 813 n.

Ale o tom povíme více až na konci, teď třeba podati překlad památné oné stély.

Když vznešený Anu,[1]) král Anunnakiův,[2]) a Bél,[1]) pán nebes i země, jenž určuje osud světa, Mardukovi,[1]) knížecímu synu Ea-ovu,[3]) vládu nad pozemským člověčenstvem udělili, jej mezi Igigy[4]) povýšili, Babel vyšším jménem nazvali, na zemi velikým učinili, v něm položili věčné království, jehož základy právě tak upevněny jako nebes i země — tehda mne Hammurabiho, vznešené kníže, jenž se boha bojí, jménem povolali, abych právo v zemi uplatnil, zlého a špatného zničil, aby silný slabého nepoškozoval, abych já jako Šamaš černohlávkům[5]) vycházel, zemi ozařoval, Anu a Bél, abych dobru lidí prospíval, jménem mne povolali: Hammurabi, kníže od Béla povolaný, jsem já, uštědřující bohatství a dostatek, dokonale opatřující vše možné Nippuru[6]) a Duranki, vznešený opatrovník Ekuru, hrdinný král, jenž opět zbudoval Eridu[7]) a očistil bohoslužbu v Eapsu, jenž válčil se čtyřmi stranami světa, velkým učinil jméno Babelu, potěšil srdce Marduka,[8]) svého pána, jemuž každodenně přisluhuje v Saggilu, královská ratolest, již Siu[9]) stvořil, jenž obohatil Ur — pokorný, ponížený, jenž bohatství přináší do Gišširgal, moudrý král, vyslyšený od Šamaša, mocný, jenž obnovil základy Sipparu, zelení oděl náhrobek Malkat,[10]) velkým učinil Ebabba,[11]) podobný budově nebeské, — válečník, jenž chránil Larsu[12]) a obnovil Ebabbar Šamašu, svému pomocníku; — pán, jenž nový život skytnul Uruku,[13]) hojnou vodu opatřil jeho obyvatelům, vyvýšil hlavu Eanna, vylil plnost pro Anna a Nannu; — záštita kraje, jenž opět spojil rozehnané obyvatele Isinu, štědře nadal Egalmah,[14])

---

[1]) Bůh.

[2]) Božské bytosti.

[3]) Ea nejstarší bůh semitský.

[4]) Andělé.

[5]) Ṣalmat ḳakkadu = lidem.

[6]) Město Nippur, proslavené kopaninami university pennsylvanské, zasvěceno bohu Bélovi, jenž uctíván na stupňovité pyramidě Duranki a v chrámě Ekuru.

[7]) Sídlo úcty nejstaršího boha Ea s chrámem Eapsu.

[8]) Bůh uctívaný v Babelu v chrámě Saggil.

[9]) Bůh (měsíce) ctěný v městě Ur v chrámě Gišširgal.

[10]) Manželka boha Šamaša.

[11]) Chrám Šamašův v Sipparu.

[12]) Město Šamašovo v jižním Babylonsku s chrámem Ebabbar.

[13]) Známé město biblické, kde uctívána v chrámě Eanna bohyně Istar či Nanna, manželka Anuova.

[14]) Chrám v Isinu.

strážný král měst, bratr boha Zemama,[1]) jenž pevně založil osadu Kiš, v lesk oděl Emeteursag,[2]) zvětšil veliké chrámy Nanny, spravuje chrám Harsag-Kalamy, hrob nepřátel, jehož pomoc přispívá k vítězství; — jenž zvětšil Kutu,[3]) velkolepě vše upravil v Ešidlamu, bujný býk, jenž nabodává své nepřátely, miláček boha Tutu,[4]) jenž potěšil obyvatelstvo Borsippy,[5]) vznešený, neunavně činný pro Ezida, božský král měst, moudrý, rozumný, jenž rozšířil orbu v Dibbatu,[6]) nahromadil obilí pro siláka Urašu; — pán žezla i koruny, jejž stvořila moudrá Mama;[7]) jenž určil okrsek chrámu kišského, štědře nadal posvátné hody Niutu, pečlivý, starostlivý, jenž opatřil pastviny a napajedla pro Lagaš[8]) a Girsu,[8]) postaral se o veliké dary obětní pro Ningursu, — jenž zajímá nepřátely, vyžádaný věštbou, jenž provedl výnos hallabský, jenž potěšil srdce Anunit,[9]) ryzí kníže, jehož prosbu Adad zná; jenž upokojil srdce válečníka Adada v Karkaru, obnovil bohoslužebná nářadí v Eudgalgalu; král, jenž život propůjčil městu Adab, správce Emah, knížecí král městský, nezdolatelný bojovník, jenž život daroval obyvatelstvu Maškanšabri, nadbytek opatřil chrámu šidlamskému, moudrý, činný, jenž vnikl v úkryt lupičů, zachránil obyvatelstvo malkaské od neštěstí a osadu jejich bohatě opevnil; jenž pro Ea a Damgalnunna, kteří jeho království velkým učinili, určil čisté dary obětní, knížecí král městský, jenž podrobil území při průplavu Udkibnunna panství Dagona,[10]) svého stvořitele, ušetřil obyvatel Mera a Tutulu, vznešené kníže, jenž rozjasňuje tvář Niuny, předložil posvátná jídla božstvu Ninazu, pečoval o jeho obyvatelstvo v bídě, uchránil jejich majetek v Babyloně; pastýř poddaných, jehož činy příjemny jsou Anunitě, kterouž uchránil v chrámě Dumaš, na předměstí agadském,[11]) jenž právo hlásá, zákon řídí, vrátil dobrotivého boha strážce městu Aššuru,[12]) usídlil jméno Ištařino v Ninive

---

[1]) Bůh města Kiš v chrámě Emeteursag.

[2]) Předměstí Kišu.

[3]) Město s chrámem Ešidlam, zasvěceným Nirgalu.

[4]) Název Marduka.

[5]) Předměstí Babelu s chrámem Ezida.

[6]) Město zasvěcené Urašovi a jeho ženě Mamě.

[7]) Bohyně kešská.

[8]) Části města Širpurla (Tellô), zasvěcené bohu Ningirsovi.

[9]) Bohyně uctívaná v Hallabu spolu s Adadem.

[10]) Známý bůh biblický.

[11]) Staroslavné město severně od Kišu.

[12]) Známé město biblické (Gen. 2, 14). — Ku jménům bohů, bohyň a chrámů viz *Morris Jastrow jr*, »Die Religion Babyloniens und Assyriens«. Giessen 1902. Str. 51 n.

v chrámě Emišmiš; vznešený, jenž se koří před velkými bohy, potomek Sumulaila, mocný syn Siumuballitův, královská ratolest věčnosti, mocný král, slunce Babelu, jenž vyzařuje světlo na zemi sumerskou i akkadskou, král, jehož poslouchají čtyři strany světa, miláček Ninny jsem já.

Když Marduk vládnout lidem, zemi po právu chránit mne vyslal, vloživ právo a spravedlnost v ústa lidu, blahobyt poddaných jsem založil.

(P. d.)

K opravám diplomatáře moravského.

Píše FR. SNOPEK, k. a. archivář v Kroměříži.

CCCCLXXIII.

167. Týž biskup. Praha, 7. března 1402. — Tytéž knihy II. str. 156.

Str. 173. ř. 6. manské knihy: ltulo, ne: lecticulo;

ř. 6. manské knihy omylem: mente tamen mente tamen: etc.;
ř. 8. „ „ „ hunc, (místo jak tištěno: hinc) decedere etc.;
ř. 10. „ „ dei ac intacte etc.;
ř. 12. „ „ parrochiali etc. též ř. 29.;
ř. 14. „ „ similiter opidanum *ibidem* in Mezirziecz, ne: similiter ibidem, jak chce Dr. Lechner;
ř. 17. „ „ zřejmě: pretinti, ne: pretacti, taktéž i níže ř. 31.;
ř. 25. „ „ Henrico de Mezirziecz ne: Mezerziecz;
ř. 27. „ „ omylem: habendis et tenendis místo, jak tištěno: habendas et tenendas, náležíť k „sexagenas“;
ř. 37. „ „ auctorisauimus confirmauimus et presentibus etc.

CCCCLXXIV.

171. Markrabí Jošt. Olomouc, 15. března 1402. — Insert v konfirmaci biskupa Jana Mráza (Manské knihy II. str. 159.) Original v archivě metropolitní kapitoly

Uvedu zde podstatnější úchylky v otisku nalezené dle knih manských.

Str. 181. ř. 8. manské knihy správně: *pleni* quidem spei *et* fiducie diebus ac noctibus inuocamus, ne: plen*a*.

Str. 182. ř. 13. manské knihy: maturo habito *nostro* et nostrorum fidelium communicato consilio;

ř. 27. manské knihy: in anniuersar*iis* domini Petri etc.;
ř. 28. „ „ in anniuersar*iis* nobilis domine Anne.

CCCCLXXV.

179. Městská rada Brněnská. Brno, 10. dubna 1402. — Insert jako při čísle 171. udáno.

ř. 7. manské knihy: Hupenbach, jako tištěno str. 198. č. 189. 8. s dvěma *p*;
ř. 21. „ „ quam preteriti (sic, pret'iti) místo správného: posteri;

ř. 28. manské knihy: správně: honorabili *viro* domino Stephano;
ř. 32. „ „ inmediate.

CCCCLXXVI.

186 Týž biskup. Praha, 17. dubna 1402. — Tytéž knihy II. str. 157.

Dr. Lechner: Provenienz und Druck richtig.

Str. 195. ř. 1. manské knihy: Mezirzyecz; tak i ř. 4.;
ř. 3. manské knihy: de Mossczisez, tedy z Moštišť;
ř. 6. „ „ decem milia (sic) martirum;
ř. 12. „ „ erigere dignaremur, v otisku omylem tiskovým: digneremur.

CCCCLXXVII.

195 Biskup Jan. Praha, 18. května 1402. — Tytéž knihy II. str. 158.

Str. 204. ř. 4. manské knihy: debemus *et* tenemur toc*ius* cordis desideriis etc.;
ř. 5. 6. manské knihy: in ipsis ministrancium *utilitas* et comodum etc.;
ř. 7. manské knihy: transsumpti (sic, l. transsumpa);
ř. 28. „ „ supranominatorum notariorum, ne: supranotatorum.

Str. 205. ř. 16. manské knihy: censusque quadraginta etc.;
ř. 23. manské knihy: effectu. Harum nostrarum etc. místo: In cuius rei testimonium, — dle jiného originalu?

CCCCLXXVIII.

201. Šternberský klášter. Dat. 30 května 1402 — G. II. c. 4.

Pečeti na pergamenových proužcích, probošta šternberského ve vosku zeleném dobře zachovalá s legendou písmem gothským: [s.] floriani prepositi monasterii sternbergensi [s]. konventu sternberského ve vosku bílém taktéž s legendou písmem gothským poškozená na okraji.

Nápis na rubě ze století šestnáctého.

Str. 208. ř. 3. original omylem: sint necessaria, místo jak tištěno: sunt.
Str. 209. ř. 5. „ pro defuncta *siue* defunctis;
ř. 7. 8. „ správně: vigilie *minores* et missa (miores) ne: maiores;
ř. 9. original: P e r huiusmodi autem nostrum decretum, ne: P r o, jež by vymahalo ablativ. (Zkratek *P* podtržené rovnou čarou.)

CCCCLXXIX.

215. Biskup Jan. Brno, 20. srpna 1402. — Manské knihy II. str. 128.

Str. 224. ř. 1. 2. manské knihy: ktož jej uzří, čísti budú nebo uslyší čtúce.
Str. 225 ř. 3. „ „ Reiuersdorf, čárečka nad *m* jest, nekladla se právě kam patřila, ale na místě druhém ř. 9. je čárečka pominuta, čísti lze: Remersdorf, Pylgremsdorf na obou místech, však proto přece nemám pochybnosti nejmenší, že zde mluví o Třemešné, nyní Röwersdorf, ve středověku nejrozmanitějším způsobem psané;
ř. 7. manské knihy: *s* lesy atd.;
ř. 9. „ „ nebožčík (v otisku omylem tiskovým: nebožík).

CCCCLXXX.

234. Mikeš Mráz. Dat. asi 1402. — Tytéž knihy II. str. 135.

Str. 245. ř. 1. manské knihy: purkravia (sic, purkrawya);
ř. 2. manské knihy: přikázanen (sic).

Str. 246. ř. 1. manské knihy: zavěsil *i* zavadil etc.;
ř. 1. manské knihy: živému (,) zboží atd. beze spojky: *a*, místo níž bych raději položil: *ani*;
ř. 1. „ „ jistě správněji: k jich *rukóm* jej úplně držel (než jak tištěno: k jich rukoujmím, atd.), ale dále
ř. 23. „ „ omylem: dokadž rukóm jej úplný držel by ti všickni dluhové . . . byli odpraveni, místo, jak tištěno: dokadž rukojmím by ti všickni dluhové atd.;
ř. 4. „ „ (škody) atd. jim byly odloženy úplně *až do kolka*, srovn. Jungmannův slovník II. str. 101., kde se cituje Veleslavína Sylva quadrilinguis 1034: do kolku všecko vypiti, t. až do čepu, do dna vyvážiti, konvici vysušiti atd.

CCCCLXXXI.

268. Jan biskup. Olomouc, 25. července 1403. — G. II. a 5.

Biskupova pečeť schází, není ani pergamenového proužku, na němž visela. Kapitolní jest dosti zachovalá, pečeť města Vyškova velice poškozena. Starého nápisu na rubě není, pozdní vybledlý přepsán tuším baronem Buolem.

Str. 276. ř. 14. original: duntaxat;
ř. 35. original: igitur . . iudici iuratis . . ciuibus etc.
Str. 277. ř. 5. original: census *in* terminis suprascriptis;
ř. 7. original: comissariis, též 8. komissari, ř. 28. comissariis, ostatně s dvěma *m*;
ř. 23. „ . . decani . . archidiaconi;
ř. 28. „ comissariis;
ř. 30. „ poterint (sic) et debebunt, tak i transsumpt.

Jesti zde i notářský transsumpt s pečetí officialatu Olomuckého vyhotovený jménem Jana ze Slavonic, notářem císařským a kapitolním Janem, synem někdy Petrovým z Pustiměře opatřený jeho signetem, s rasurou na rubě a záznamem Buolovým z r. 1803.

CCCCLXXXII.

279. Týž biskup. Kroměříž, 20. září 1403. Manské knihy II. str. 206.

Str. 292. ř. 10. manské knihy: Jan Šomvalda, *z* bylo dáti do ( ).
ř. 11. manské knihy: pro věčí jistotu;
ř. 13. „ „ k „Septembris“ ještě dodávají: in vigilia sancti Mathei apostoli et ewangeliste.

CCCCLXXXIII.

282. Biskup Laček. Mírov, 10. října 1403. — Tytéž knihy III. fol. 5. v.

Str. 293. ř. 5. manské knihy: že sme dlužni.
Str. 294. ř. 6. „ „ napomenul, ne: upomanul;
ř. 7. manské knihy: mámy *i* slibujem;
ř. 9. „ „ šestatřiceti (ssestatrzytzety);
ř. 12. „ „ jakož sě atd.;
ř. 13. „ „ omylem: napomenuti *o* napředpsaných, místo *od* napředpsaných;

ř. 19. manské knihy ješče; tak i ř. 24.;
ř. 22. „ „ věřitelóm (omyl tiskový);
ř. 28. „ „ nebo, ne: anebo;
ř. 28. „ „ nanašich (sic) měst.

CCCCLXXXIV.

299. Týž biskup. 1403. — A. 1. a. 9.

Str. 300. ř. 5. original: capcione, ne: captacione;
ř. 6. original zřejmě: litteras.
Str. 301. ř. 4. 5. original správně: damna etc. *euitabo,* ne curabo;
ř. 6. original: preiudicialia;
ř. 13. „ inconsulto: diplomatář omylem tiskovým incolsulto;
ř. 16. „ *dantibus,* demtibus je omyl tiskový;
ř. 17. „ po „fauorem" rasura 3·3 cm. přepsaná čárami;
ř. 18. „ po „si" rasura 2·2 cm. nepřepsaná;
ř. 20. „ imposterum denotandis, quandiu etc.

Na rubě rasura místo novějšího záznamu přepsaná baronem Buolem roku 1803.

CCCCLXXXV.

301. Manové kostela olomuckého roku 1405. — Manské knihy III. fol 108. násl.

Str. 302. ř. 5. manské knihy: in bonis Chorina Strzietez Hlotka et Barzic; in margine: in Strzietez in Lhotka et Barzicz;
ř. 8. manské knihy: magistro *camere,* ne: curie, právě jako str. 303. ř. 1.;
ř. 18. „ „ in Hulin, předem psané *C* přetrženo čarou kterou počíná *H;*
ř. 18. „ „ správně: in III. laneis;
ř. 22. „ „ ipsius *etc* prestititque etc.
Str. 303. ř. 8. manské knihy správně: Slapanicz III et dimidium laneum, značky pro „polovici" asi jako psané latinské *j*, naše tiskárna nemá;
ř. 17. manské knihy správně: *Zelezna,* ne: Zebna;
ř. 23. „ „ presentibus quo (sic) supra; snad místo: presente quo supra, scil. Bartholomeo preposito in Brunna;
ř. 32. „ „ et dimidium laneum desertum;
ř. 33. „ „ in Drozdowa Lhota III et dimidium laneum;
ř. 34. „ „ in Strzietez III homines III et dimidium quartale (výslovně „q̄rle" ne tedy: quartalia.
Str. 304. ř. 19. manské knihy: in dictis laneis, scil. duobus quos resignavit frater ipsius Gregorii, nomine Jacobus de Cremser;
ř. 23. manské knihy: in Sobielicz villa;
ř. 29. „ „ de Dobrotic *etc.*;
ř. 33. „ „ W*l*czkone de Swabenicz etc.;
ř. 34. „ „ de Panowicz *etc.*;
ř. 37. „ „ de Lipowe *etc.*;
ř. 40. „ „ de Panowicz *etc.*
Str. 305. ř. 7. manské knihy: de Zahlenicz *etc.*;

ř. 11. manské knihy: nobilis *dominus* Drslaus (zkratek: dn̄us);
ř. 15. „ „ de Zahlenicz *etc.*;
ř. 17. „ „ očividně: *et* tribus curticulis, pročež předcházející tomu zkratek „lan̄“ rozvésti dlužno též ablativem: laneis, závislým na slovech věty předchozí: suscepit feodum super (V laneis et tribus curticulis);
ř. 23. „ „ de Panowicz *etc.*;
ř. 35. „ „ et Drissicz *etc.*

Str. 306. ř. 9. manské knihy opravené čtení: Plumlaw, dříve bylo psáno: Plumnaw;
ř. 11. manské knihy: quo supra, taktéž ř. 14, 18., 23., 35. str. 307. ř. 16. 19.;
ř. 13. „ „ nostris *etc*;
ř. 14. „ „ Brazda, ne Bragda, což může býti omyl tiskový;
ř. 14. „ „ feodum ante Wischaw, zřejmě: *an* s obloučkem nad sebou;
ř. 18. „ „ Czwittawia, ř. 19. Czwittawiam;
ř. 21. „ „ de Smola *etc*;
ř. 25. „ „ Trnawia (2kráte).

Str. 307. ř. 7. manské knihy: *quidquid*, ne quidcunque, zřejmě: quidq se značkou svojí;
ř. 9. manské knihy: suscepit feodum *a nobis* super etc.;
ř. 16. „ „ Herbortiko;
ř. 18. „ „ frater ipsius *etc.*

Josefa Františka Smetany korrespondence.

K tisku připravil Dr. Jaroslav Šťastný. (Č. d.)

XI.

(Oznamuje znovu rozhorlení nad tím, že se nevydávají zprávy musejní.)

Waše Důstojnosti!

Zde posílám 35 fl stříbra, a sice 25 fl příspěvků pro museum dle výkazu přiložených, z nichž mi jeden s podpisem svým nazpět poslati račtež, a 10 fl Wašnostem za knihy mně od Wašnosti svěřené, z nichžto jsem odprodal: Rukopisů Král. 14 exempl. po 15 kr., což činí 3 fl 30 kr. Prawopisů 53 exempl. po 8 kr., což činí 7 fl 4 kr. dohrom. 10 fl 34 kr. Ostatní výtisky ještě u sebe chovám, z něž pak cenu i s pozůstalými 34 kr. odešlu.

Příspěvky do museum páni spoluaudové již velmi nerádi skládají horlíce na to, že se jim docela ničehož nepodává, ješto i bývalé suchopárné Verhandlungen přestaly. Při posledním všeobecném shromáždění

(sic) musejním zadali jsme žádost, aby se aspoň nějaké veřejné zprávy musejní audům podávaly, která však ani odpovědi nedosáhla. Tím se rozmrzeli ještě více, dva příspěvky odřekli, a nestane-li se nic v tom ohledu, nepochybně příštího roku také snad ostatní vystoupí. Račtež, prosím, nějaký prostředek v tom učiniti, aby se účastenství pro museum na venkovu zase rozmohlo.

Veledůstojnosti Vaší oddaný ctitel a krajan

Fr. Jos. Smetana.

XII.

Příspěvky pro České Museum od přispívajících spoluaudů z Plzně na rok 1848.

Pan Antonín Hlavan 5 fl stř., pan Josef Mikš 5 fl stř., pan Dr. Vilém Peitner 5 fl stř., pan Stanislav Zauper 5 fl stř., Dr. Jos. Smetana 5 fl stř. Suma 25 fl stř.

odevzdal Dr. Jos. Smetana,
úd sbírající a přispívající.

XIII.

Z Plzně příspěvky k Českému Museum r. 1850.

Důst. Pan Antonín Hlawan, inf. arciděkan p. t. v Plzni 5 fl Č. M., Vilém Peithner, doctor v lučbě 5 fl Č. M., Jos. Smetana, professor 5 fl C. M.

W Plzni 9. pros. 1850. Dr. Jos. Smetana.

Skutečné dodání těchto peněz vysvědčuje Erben,
W Praze dne $^{10}/_{12}$ 1850. sekretář.

4. Smetana Čten. společnosti v Spáleném Poříčí.[1])

(Ohlašuje P. Šmidingra za člena. V Plzni, dne 14. listopadu 1836.)

Ctihodná Společnosti!

Velebný pán Šmidinger, zámecký kaplan v Němčicích u Strakonic zaslal mně co jednateli ctihodné Společnosti čtenářské 10 fl c. m. žádaje, aby za ouda Společnosti této přijat byl a tento příspěvek jeho aby ctihodná Společnost na doplnění základu svého k dědictví Svatojánskému obrátila.

Ačkoliv nevím, zdali mne Společnost ještě za jednatele svého uznává, an jsem již celý rok žádné zprávy od ní neobdržel, aniž mi známo, jestli sobě koho jiného byla k tomu vyvolila, předce jsem ty

[1]) Zprávu o ní viz Progr. gymn. plzensk. 1902.

peníze od Veleb. Pána Smidingra přijal, poděkovav jemu ve jménu Společnosti a radostné vyplnění žádosti jeho v témže jménu přislíbiv, naděje se, že ctihodná Společnost v tom zajisté se mnou stejně smejšleti bude a tak výtečného pana vlastence, jako jest Velebný Pán Šmidingr, milérada za ouda svého přijme.

Pročež ctihodnou Společnost žádám, aby na velebného Pana Smidingra list vyhotovila, v němž jej za ouda svého přijímá a jemu za příspěvek zaslaný děkuje, kterýžto list aby pak od dozorce Společnosti jemnost pana děkana Spáleno-Poříčského a jednatele Společnosti podepsaný dotčenému Veleb. Pánu zaslán byl. Zaslaných pak mně oněch 10 fl stříbra já dle žádosti jeho Veleb. Pánu kanovníku Pešinovi co řediteli dědictví Svatojanského odeslati míním ve jménu Společnosti Poříčské, jestli s tím srozuměna jest. Pakli by ale — neznámým mně jiným p. jednatelem svým peníze tyto sama k dotčenému cíli zaslati chtěla, tedy jemu je odevzdám, jen o návěstí z ohledu toho Společnost žádaje — jakožto její upřímný ctitel a ochotný sluha

Professor Smetana.

5. Smetana J. J. Markovi.

(Truchlí nad úmrtím Sedláčkovým a soudí o příčině jeho smrti.)

V Plzni 4. února 1836.

Tak sloup po sloupu se kácí ve chrámu Vlasti, tak klesají pně v háji svaté horlivosti vlastenecké, a kde se rozestíraly dalekostinné větve jejich, křoví a mlází vzrůstá, nevědouc, kdy je záhubná ruka nenávisti a zrady vyrve, aby vnutila kmenů cizích do půdy vlastenecké. — Sedláčka našeho jsme dnes doprovodili ke stánku poklidu věčného; dnes pospává noc první pod tichým příkrovem hrobovým a lehký, tichý, nevytržený jest spánek jeho až k jitru dne osudného. Přestal bydleti mezi námi, nevidíme ho více, aniž přáno nám déle těšiti se z původně lidského obcování jeho; duch však jeho se vznáší nad námi, jevící přítomnost svou puzením paměti naší, která nám představuje osobu a nesčíslné projevy dobrého, šlechetného srdce jeho. Blaze nám, když takovou každý po sobě zůstavíme památku, jakou zůstavil Sedláček; on pomníků němých, železných nebo žulových nepotřebuje; celá Plzeň, ano celé Čechy jsou živým výmluvným pomníkem zásluh, které si o město naše, o mládež, o vlast i člověčenstvo vůbec byl získal.

Ať pak také měla touha po cti a pochvale častý podíl v podnikání jeho, kdož proto méně smí ceniti je, než výjevy ctností lidských vůbec

zasluhují? Bohdejž, aby nebylo zdrojů méně čistých, z nichž naše tak zvaná šlechetnost vyplývá.

„Nekrášlila dlouho prsa jeho
krále odměna dobrého“,

a snad by potud živ byl, kdyby o ní ničehož byl nezvěděl. Neb že nesměrnost odměny, na niž tak důtklivě i u přítomnosti Vaší horlil, nad míru jej hnětla, an se za neprávě zastíněna držel, ovšem snad příčinu hlavní dodala k nemoci jeho -- neb aspoň velmi přitížila jemu. Jsa již prvé kašlem obtížen, dostal zánět plic, nešetřiv se při kvasu, jejž střelci plzenští při slavnosti číše od Jeho cís. Msti. obdržené, dali, kdežto snad poboden ještě více, an ne jeho, nýbrž německá píseň se při tom opětně zpívala. Přijda domů položil se, zánět se romáhal, on se nešetřil, vstana v noci, napil se chladné vody a tu zanícení z plic do mozku přestoupilo. Desátý den nemoci skonal, jsa v posledních dnech duchem zcela pominulý, ustavičně o císaři co přítomném jednaje a řeči na něho drže. Pro císaře byl živ, s císařem umřel.

6. Smetana Vinařickému.

List z 20. února 1824 otiskuje Slavík v Korrespondenci Vinařického (Publikace České akademie), díl I. str. 6.

Obsah: Osvědčování citu vlasteneckého. Na dotaz Vinařického odpovídá Smetana, že v knihovně kláštera v Teplé jsou české knihy, ale prozatím nemožno o nich bližších zpráv podati.

7. Smetana Vojt. Nejedlému.

Když r. 1835 vyšel V. Nejedlého Přemysl Otakar, a Karel IV. roku 1836 Vratislav a r. 1837 konečně sv. Václav, obecenstvo české nevšímalo si „poněkud již přežilých a příliš střízlivých“ básnických prací těch, což někteří, jako zejména S. Hněvkovský těžce nesli.

Smetana byl snad jediný — dle Rybičky — z mladších literátů českých, který jinýma očima k těmto pracím pohlížel a samému Vojt. Nejedlému i písemně to projevil, totiž v listě dne 16. února r. 1837 zaslaném, v němž děkuje mu za knihy poslané a posílaje mu navzájem i své spisy, onu téměř s básnickým nadšením psanou epištolu ukončuje řemito slovy: „Vaše tedy povždy zůstane zásluha první a jméno Nejedlých literaturu českou vždy ozdobovati bude!“ (Ryb. křis. 331.)

8. *a)* Smetana Burianovi.

(Chválí jeho českou mluvnici a žádá, aby sestavil slovesnost.)

V Plzni, 22. května 1840.

Důstojný Pane!

Čech Čechu nikdy není cizincem, třeba se osobně neznali; pročež směle mohu psáti vlastenci, jejž tak dávno již upřímně ctím, s nímž dílem na tomtéž oukolu pracuji, ano jehož výborné mluvnice sám u přednášení řeči české na ústavu našem filosofickém prospěšně užívám. Velice jste se nám zavděčil mluvnicí touto, velectěný pane vlastenče! zvláště, proto že tak jasná, tak praktická a tak hojnou zásobou příkladův obohacena jest. Kýž byste nám ráčili ještě také sestaviti slovesnost čili chrestomatii z výboru básníkův i prosaistův českých, jako na př. ku konci mluvnice již započata jest. Té by velmi potřeba bylo, a od stolice pražské nevím, zda-li tak brzo se jí dočkáme, jako slíbena byla. Důvěřuje atd., zůstávám důstojnosti Vaší věrný ctitel

Dr. Josef Smetana,
prof. fysiky na ústavu filosofickém v Plzni.

b) Burian Smetanovi.

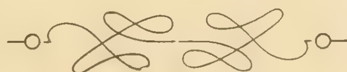
Koncem května 1840.

Vysoce ctěný, důstojný pane!

Velice jsem se poctěn cítil laskavým dopisem Vašnostiným a nemalou radost ve mně zbudila příležitost, vyjeviti moci jednou svých citů, jimiž srdce moje ode dávna již k Vašnosti, co věrnému vlastenci, laskavému a výtečnému učiteli, zvláště pak znamenitému a mnohostrannému spisovateli v jazyku našem milém, naplněno jest. Račtež, vážený pane! přijmouti mé nejvřelejší a nejupřímnější díky za své namáhání ku prospěchu národa našeho. Zasluhujeť ono tím většího uznání od veškerenstva, čím méně se nám dostává mužův učeností jako Vašnost obohacených, kteřížto jsou schopnými i v literním světě našich sousedů vysokého stupně vážnosti dosíci. Neračte nijak vřelý ten výlev citů mých za pochlebenství pokládati. Velebímť já Vašnost nejen pro výborné větší spisy, jako jsou „Hvězdosloví“ a „Obrazy světa“, anobrž i pro články „Boj Friedricha Barbarossy s Milanskými“, „Kleopatra“ v časopise musejním a „Tažení Křižáků“ v časopise pro katolické duchovenstvo. Mistrná tato vypravování stavěti se mohou po boku dílům nejvýtečnějších historiků jinojazyčných.

Mých srdečných díků račte přijmouti za pochvalu danou mé mluvnici; vímť já, a dobře znám přes všecku chválu vady její a jiné poklesky. Nebylo mne s to, hned první vydání dokonale urobiti; ale doufám druhým vydáním lépe se zavděčiti drahým krajanům svým a ostatním Slovanům nářečí našeho. S nejhlubší úctou atd.

T. Burian.

Nová díla.

T. G. Masaryk: **Idealy humanitní.** Knihovnička „Času" č. 17. 1901. Str. 62. Cena 40 h.

Jsou to vlastně idealy čili ethické směry (vyjma křesťanství) 19. století, které zde prof. Masaryk probírá. Co vyjadřoval středověký člověk slovem „křesťanství", vyjadřuje moderní svým humanismem, člověctvím, humanita jest mu pravým idealem. Podstata tohoto idealu jest, že se pokládá za přirozený. Vznik svůj má v dobách renesance a reformace; záhy zaujal stanovisko protikřesťanské a nabyl časem mnoho různých odstínův u jednotlivých národův. U Němců má většinu ráz filosofický a literarní; u Francouzů převládá prvek politický; praktičtí Angličané vypracovali ideal humanity skoro nejvšestranněji jak filosoficky tak ethicky, socialně, ano i náboženský. Ze Slovanstva akcentovali Rusové jeho nábožensko-socialní stránku; Poláci národně-politickou a Čechové kulturně-osvícenskou. Našimi hlavními zastanci jsou Kollár, Šafařík, Palacký, Havlíček a Aug. Smetana, jenž kladl důraz na socialní prvek.

Nyní přikročuje spisovatel k různým variacím humanitních idealů, z nichž probírá předně socialismus, jeho vznik a vývoj až po naši dobu. Základem jeho jest bratrství veškerého lidstva bez rozdílu; požaduje pro všechny stejná práva jak politická tak hospodářská. Ze začátku byl ráz jeho komunistickým. Vlastním zakladatelem socialní demokracie jest Marx s Engelsem; oba vycházeli z Feuerbachova materialistického humanismu; tento opět počal původně Hegelovým metafysickým pantheismem. Idealem Feuerbachovým je člověk sám; Marxovým však jest massa proletářská; individuum tlačí se do pozadí, poněvadž nemá samo o sobě žádného významu; v tom jeví se protiindividualnost socialismu. „Jest ovšem otázka: Jest-li individuum nestojí za nic, jak všechny kollektivistické názory tvrdí, odkud pak má cenu ta massa individuí? Když individuum není ničím, jeho vědomí a svědomí jest bez významu, proč tisíc individuí jest nejen něčím, nýbrž dokonce vším... Tu jest přepínání každého kollektivismu" (str. 12). Co se týče různých názorů mravnosti jednotlivých tříd (socialismus tvrdí, že nedá mluviti o spo-

lečné mravnosti, nýbrž jenom o třídní), uznává p. professor kmenové a třídní rozdíly mravní, „ale že by se lišily v podstatných názorech mravoučných, nelze tvrditi“ (13); přijímá tedy přirozený zákon mravní.

Náš socialismus vznikl asi v třicátých nebo čtyřicátých letech; i theoreticky se pracovalo v tom směru (A. Smetana, Klácel; Sabina [Morana] klonil se více k anarchismu). — Protivou socialismu jest individualismus, jehož hlavním representantem je Stirner; názory své uložil ve svém díle, zvaném „Jedinec“ (Der Einzige). Všechny idealy kollektivistické byly mu chimerou, illusí. „Ne člověk všeobecný je člověkem, ale já“ (20). „Já jsem pravda, nadpravda, a všecko, co mně je vhod, je správné. Právo je to, co chci já, co dělám já“ (21). Jediným idealem jest mu míti moc, a to sám a sám; moc jde mu před právem. Hegelovi byl bohem vesmír, Feuerbachovi člověk, Marxovi a Engelsovi massa proletářská, Stirnerovi však „já“, „moje tělo“, „všecko mimo mne jest nic“ — z egoismu upadá do nihilismu. O díle Stirnerově tvrdí jeho nadšený ctitel Mackay, že zatlačí bibli! „Každý krajní individualismus pokládám za pochybený. Prostě proto, že žádný člověk, žádné ‚já‘ nemůže býti samo“ (31).

Následuje pojednání o utilitarianismu, dle něhož je cílem jednání buď prospěch, užitek vlastní (util. individualní) nebo celku (socialní). Nadšeným hlasatelem tohoto byl anglický filosof Bentham, muž opravdu šlechetný, jenž ještě po smrti chtěl býti užitečným lidstvu a proto odkázal své tělo k pitvě. Oba Millové se Spencerem snažili se dáti tomuto systemu víc ucelenosti. Není však pochyby, že vězí v socialním utilitarianismu jakási dávka kupecké moralky. Přichází na řadu Schopenhauer; Masaryk uznává jeho duchaplnost, sílu jeho spekulativního myšlení, ale také jeho nepřirozenost a to hned v základech. (Ještě přísněji soudí o něm dějepisec filosofie Zeller, jenž tvrdí, že není systemu s většími kontradikcemi než system Schopenhauerův. Viz dějiny novodobé filosofie od Falckenberga.) Dle Schopenhauera je svět nejhorším; uniknouti mu resignací a tak zaniknouti v Nirvaně, jest jediným mravním prostředkem. Někteří pessimisté hlásali zcela přímo samovraždu, jako na př. Hartmann. Pessimismus působil i na soudobou literaturu a dosud z ní úplně nevymizel. Z darwinismu vyplývá nutně nitzscheismus, moc nadčlověka; jenom nedůsledností a to hodně makavou hledí se mnozí evolucionisté jako Huxley a Herbert Spencer dostati k humanitě. Cenný prvek vidí Masaryk u evolucionismu v jeho víře v pokrok, která prý mu vtiskuje náboženský ráz!? Jaký pokrok? Inu ten pravý: který je to? Zde však nacházíme pestré názory. Ten míní to, onen opět ono a tak to jde dále.

Krátce odbývá pak p. professor positivismus, jenž se přidržuje pouhého hromadění fakt, omezuje se na zákony vládnoucí ve světě mimo nás a jiné přenechává bujným fantastům; po Comteovi a Littréovi zvrhl se až na hrubý materialismus na př. u Taina, jemuž je ctnost nebo neřest podobnými produkty jako cukr a vitriol. Nejkrajnějšího individualistu máme v Nietzschovi, vlastně v jeho nadčlověku, jenž nezná humanity, jemuž křesťanství se vznešenou moralkou jest otroctvím

neenergickým; tvrdost, toť mravoučná věta nadčlověka. Podobně jako Mackay o Stirnerovi, tvrdili taktéž mnozí u nás, že spisy Nietzscheovy jsou pravým evangeliem pro nynější dobu! N. B. Co se týče filosofie Nietzschovy, myslím, že až na některé záblesky nesmí se ani vážně bráti. Uvedu několik případných citátů: „Kdyby byli bohové, jak vydržel bych nebýti bohem.“ Žar. str. 124. „Věřil bych v Boha, jenž by dovedl tančiti.“ Zar. str. 98 „Je stará illuse, jež se jmenuje dobré a zlé.“ „Nic není pravda, vše jest dovoleno.“ Zar. 397. citováno dle „Anti Zaratustra“ od Dra. Henne. Posudky o křesťanství si daruji. — V Nietzschovi vrcholí subjektivismus krajní, jenž právě svou krajností vede k fiasku; o osobní zkaženosti N. lépe pomlčeti.

V deváté (poslední) kapitole seznamuje nás autor s hlavními zásadami své humanitní ethiky. Na str. 54. podotýká, že mravnost není ještě náboženstvím, jak mylně se domnívali někteří filosofové. „Mravnost jest poměr člověka k člověku“; k Bohu snad ne? „Náboženství má širší okruh než mravnost; v náboženství je mravnost obsažena.“ „Náboženství má býti mravnosti základem. Nedovedu si představiti posledního rozřešení mravní otázky bez náboženství.“ „Ale mně nestačí náboženství positivní, to jest náboženství církví, které nyní jsou.“ Jsem opravdu zvědav na ono nové náboženství. Kolik universitních celebrit se již o to pokoušelo! Kolik ženialních mužů zde vyplýtvalo všechny své síly! Comte, Egidy, atd. Na titěrnosti onoho autor nepřipadne, o tom není pochyby; ale kde jsou výsledky úmorné práce Egidyho? Jakoby vůbec nebyl ani žil. „Myslím, že soulad citu s rozumem a do jisté míry převládání citu nám bude základem mravnosti“ (str. 55) Tož přece ne náboženství; či snad citové a là Schleiermacher? Ritschl etc. již ze své theorie citové vylučovali i mravnost; pak klesá náboženství na holé citlivůstkářství, chvilkové oslazení a okrášlení zdejší prázdnoty, které však snem prchá. Toho jest ovšem professor Masaryk dalek: jeho láska, „humanita musí býti účinná, positivní“. „Naděje v život věčný je základem naší víry životní Víry, pravím, protože na víře život a práce jest založena. Skepse, pochybování je k práci neschopna. Ale víra naše již nemůže býti slepá nýbrž zdůvodněná (kým? učenci? zůstanou vždy lidmi, již se mohou mýlit), můžeme míti jen víru, která prošla ohněm kritiky, tedy přesvědčení“ (str. 61.) Kde je však neomylné kriterium? Jak má dospěti lid nedospělý k takovému přesvědčení, když nemá k tomu schopností; či snad takoví náboženství nepotřebují? Na stránce 53. čteme: „. . . soudobé myšlení má velice silný směr ethický. Jistě nemají pravdy ti, kdo naši dobu odsuzují pro neidealnost“ Konkluse není správnou. Zabývání se otázkami mravnosti nesvědčí ještě o idealnosti; zjev onen má hlubší kořeny; předně hrůzyplné poměry mravnostní, které budí úžas; za druhé „bankrot protináboženské filosofie“, jak dí zcela správně Gutberlet v předmluvě své ethiky. Theoretická filosofie se dušovala, že zbuduje jednotný názor světový a jím odklidí se staré haraburdí křesťanské a zatím povstal chaos na všech stranách; filosofie přišla v opovržení, jež pravé filosofii nepatří. Dr. R Wahle se domnívá, že jí odzpíval již smuteční pochod. Jakobsen

mluví dokonce o filosofické lýře; o Rembrandtovi se již ani nezmíním. Pokud bude autonomie tvořiti základní dogma filosofie, poroste rozvrat dále. Mám úctu před idealy professora Masaryka, ale hlavu dám na to, že ani desetina jeho posluchačů je neprovádí tak, jak si as Masaryk přeje. Většina tone v materialismu.

Carolus Frick S. J.: Ontologia. In usum scholarum. Editio 2. emendata. Friburgi Brisgoviae, Herder, 1897. Str. X. a 210 v 8°. — *Bernardus Boedder S. J.:* Theologia naturalis. In usum scholarum. Editio 2. aucta et emendata. Friburgi Brisg., Herder 1900. Str. XVI a 391 v 8°.

I tyto díly filosofického kursu vynikají bohatostí obsahu, idealním rázem, připravují žáka k důkladnějšímu studiu dogmatiky a ozbrojují ho proti námitkám „vědy", zejména transcendentalního idealismu, pantheismu a výstředního empirismu. Zvláště Boedder v „objekcích" obírá se názory i nejnovějšími, filosofů hlavně německých a anglických. Ale s rozvláčnou formou syllogistickou bude nejeden čtenář nesrozuměn. Jan Hudeček

Ernst Schäfer: Beiträge zur Geschichte des spanischen Protestantismus und der Inquisition im sechszehnten Jahrhundert nach den Originalakten in Madrid und Simankas bearbeitet. Gütersloh 1902. Bertelsmann. Drei Bände.

Názor katolických historiků, jako na př. Hefela (Der Cardinal Ximenes, 2. Aufl. Tübingen 1851), Hergenröthera (Kirchengeschichte II.), Gamse (Zur Geschichte der sogenannten Staatsinquisition, Regensb. 1878) a jiných, že španělská inquisice nebyla nikterak tak hrůzyplnou, jak ji pověstný apostata Llorente (Histoire critique de l'inquisition d'Espagne, Paris 1818) a jeho nohsledové líčili a líčí, nabyl nového skvělého potvrzení svrchu citovaným dílem protestantského historika A. Schäfra, jež vším právem zasluhuje pozornosti i našeho světa učeného. Autor, souhromý docent dějin na universitě v Rostocku, díky ochotě vlády španělské, jež s akty inquisice se týkajícími nečinila žádného tajemnůstkářství, podává v díle svém o inquisici španělské zvláště za Filipa II. obraz přísně vědecký, na základě authentických listin sestavený. Látku k dílu svému čerpal především z archivu v Simancas, jehož oddělení inquisition tři sály plní. 5400 svazků tohoto oddělení obsahuje velmi různé listiny; z části akta soudní, z části zprávy podané generalní radě v Madridě. Jiná akta, z nichž Schäfer čerpal, jsou akta inquisice toledské a valenské od roku 1897 v Madridě, dříve v Alcale chovaná. Četné listiny na inquisici španělskou se vztahující uloženy jsou dále v národní bibliothece, v privatní bibliothece královské a v bibliothece akademie historické, tak že třebas mnohé z listin inquisičních se ztratily, na základě akt zachovaných lze podati obraz úplně jasný a vědecký o podstatě a soudním řízení inquisice španělské. Nuže který je výsledek archivalního bádání Schäfrova o inquisici?

Dle Schäfra, jak již dávno katoličtí historikové činili, třeba rozeznávati mezi inquisicí starou (církevní) a novou (španělskou). První, ná-

sledek válek s Albigenskými, spočívala v rukou dominikánův, údové její dle potřeby s místa na místo se ubírali; neznala tedy pevných sídel soudních a inquisitorů v jistých krajinách usazených. Palčivá otázka židovská a politický rozvoj na poloostrově Pyrenejském ku konci století 15. přivodily založení inquisice nové. Hned z počátku byly zřízeny čtyři stálé tribunaly, a to: v Seville, Cordově, v Jaeu a v Ciudad Realu; k nim později přistoupily nové. Všechny tyto tribunaly podrobeny byly generalní radě madridské (consejo de la santa general inquisicion), v jejímž čele stál generalní inquisitor. Soudní řízení její, v 16. století zostřené, bylo kodifikováno předpisy a nařízeními směrodatnými z roku 1561. Generalní rada v Madridě měla právo vydávati nařízení všeobecná, tribunaly provincialní měly vymezený okršlek, jehož obce byly od inquisitora pokud možno často navštěvovány. K těmto tribunalům provincialním náleželi tři inquisitoři, několik sekretářův a notářů, jeden nebo dva fiskalové a rozliční správní úředníci a sluhové.

Soudní řízení bylo přesně stanoveno a uspořádáno, jak patrno z akt inquisičních, jejichž mluva pohybuje se téměř vždy v týchž výrazech a formalitách processních. Záleželo pak především v denunciaci (denunciation), v sebrání k obžalobě potřebného materialu obviňujícího a svědeckého (testificatio), v podání summarní informace s návrhem fiskala, aby denunciovaný byl zatčen, v trojím slyšení, určeném k stanovení personalií a spojeném s napomenutím obžalovaného, v obžalobě tribunalního fiskala a v jejím oznámení denunciovanému, v oznámení svědkův obžalovanému (publicatio testium), t. j. v uveřejnění výtahu z výpovědí svědků, při čemž však jména jejich byla zamlčována a vynechávány všecky okolnosti polehčující; v důkazech pro nevinu svědčících a v rozsudku, jejž pronášeli inquisitoři, ordinarius diecese nebo jeho zástupce a tak zvaní konsultoři (ponejvíce přísedící theologové). Rozsudek zněl buď na relaxatio, t. j. na upálení zatvrzelých bludařův in persona nebo in statua, nebylo-li lze jich se zmocniti, nebo na reconciliatio, abiuratio nebo na osvobození s rozličnými kombinacemi a vedlejšími tresty. Tento rozsudek musel býti od každého z účastníkův odůvodněn. Případy těžké a pak takové, které byly rozhodnuty většinou, byly v případě potřeby s přiloženou generalní informací promotora fiskalního posílány do Madridu generalní radě.

Z výtahů soudních akt, jež Schäfer z části v původním textě španělském, z části v překladě uvádí, vyplývá dále, že nikoli každá dogmatická odchylka od nauky katolické vedla k obžalobě před inquisicí, nýbrž že to byla ve století 16. vlastně jen jedna vždy opakující se obžaloba, že totiž obžalovaný je přívržencem Lutherovým. Inquisice, jak dle soudních akt lze za to míti, neměla tak účelem zachovati v ryzosti neporušené katolickou víru, jako spíše: vyhubiti zcela určitou nauku od nauky katolické se odchylující. Bylo-li možno jinak toho docíliti, nebylo saháno k poslednímu prostředku, k hranici. Četné summarní přehledy, jež Schäfer dle úředních zpráv inquisice samé podává, ukazují, že hranice nebyla pravidlem, nýbrž výminkou zcela řídkou. Jediný inquisicí století 16. pronásledovaný zločin byl: tajné nebo

veřejné přiznávání se k protestantismu. Schäfer shrnuje výsledek svého bádání v aktech v těchto slovech: „Das Geständnis dieses Verbrechens und seiner Consequenzen sucht die Inquisition mit allen Mitteln dem Gefangenen zu entlocken; bekennt er es, so ist sie befriedigt, absolviert ihn ad cautelam, wenn er rechtzeitig um Gnade bittet; und legt ihm mehr oder weniger schwere Bussen auf, überantwortet ihn dagegen dem weltlichen Arm, wenn er hatnäckig ist, d. h. seiner evangelischen Überzeugung treu bleibt. Leugnet der Angeklagte, so wird unter Anwendung der Folter versucht, ihm das Geständnis zu entreissen.“

Také názory o krutém způsobu věznění obžalovaných náležejí do říše lží a pomluv. Vězení vyšetřovací, jak autor ukazuje, náležela k nejlépe zřízeným své doby a nebyla podstatně horší než jsou dnes ve Španělsku, ano v mnohých jiných kulturních zemích. V každé celi bylo lůžko, rohožka a truhla. Uvěznění mohli čísti a psáti, ano i mezi sebou obcovati, pokud tomu opatření z opatrnosti učiněná nebránila. Že uvěznění hleděli vylámáním mnohdy na svobodu se dostati, nelze přičísti tíži jejich uvěznění v době soudního vyšetřování, jako spíše touze po svobodě, bázni před tresty a naději, že se pokus snadno podaří.

Co se týče dále tortury, ukazuje Schäfer, že jí nikterak nebylo v míře neomezené a způsobem co nejkrutějším používáno. Vyznal-li kdo svoje provinění, tedy své příslušenství nebo svou náklonnost k nauce Lutherově, a litoval-li toho, nesměl býti mučen. Jen u těch, kdož tvrdošijně popírali, nebo šlo-li o to, aby další spoluvinníci byli vypátráni, dovolena byla tortura; ale i v tomto případě bylo potřebí výslovného rozhodnutí většiny soudců. Také způsob tortury nebyl libovolný, jak mnozí zcela neprávem za to mají. Především tortura neměla vésti k trvalému těžkému poškození na zdraví; zkomolení a poškození tělesná, jaká na př. v téže době byla zvykem v německých mučírnách, zejména proti čarodějnicím, nenáležela k podstatě inquisice španělské. Byly pak v obyčeji tři druhy tortury, z nichž však nanejvýše jen dva směly býti použity u téhož obžalovaného. Úplně vyloučeno bylo použiti šroubů na palce, štípání studenými nebo rozžhavenými kleštěmi, španělských bot — a mnoho jiného, o čem se v jiných zemích dočítáme. Obžalovaný, jenž tvrdošijně popíral, byl mučen: buď sešněrováním ramene tenkou, hluboko se zařezávající šňůrou anebo byl leže na zádech pevně přivázán a pak mu byla pomalu skrze šátek přes obličej položený voda do úst kapána; nebo byl vyzdvižen na svázaných ramenech a pak spuštěn. Rovněž jest jisto, že ti, kdož dvěma druhům z těchto tří odporovali, nezřídka bývali osvobozeni a propuštěni. Libovolné opakování tortury nebylo při inquisici španělské dovoleno.

Kdo i na skřipci přes jasné důkazy o příslušnosti k obci protestantské popíral, kdo tvrdošijně svého bludu se přidržoval, byl odsouzen k smrti ohněm. Než i tito nešťastníci byli jen v ojedinělých případech za živa upalováni, většina z nich byla před zapálením hranice železným roubíkem (garrot) uškrcena, což rychlostí blesku se dálo — trest to ve Španělsku ostatně dosud obvyklý.

Přiznání s lítostí spojené mělo za následek jen více nebo méně těžké tresty, nikdy však trest smrti. Kající protestanti byli dle velikosti svého provinění odsuzováni ke konfiskaci majetku, k práci v galejích nebo také do vězení. Uvězněným však, aby výlohy s uvězněním spojené byly co nejmenší, byla popřána dosti značná svoboda pohybu i života. Tak mohli na př. za dne choditi na pole, ženy mohly sobě a svým příslušníkům vařiti, manželé nebyli od sebe odlučováni. Pro duchovní, pro osoby řeholní a cizince nastupovalo namnoze ještě další zmírnění; byli totiž recludováni, t. j. do kláštera nebo jiného vhodného domu soukromého dáni a tam ponejvíce v pravé víře vyučováni. U mnichů znamenala tato recluse obyčejně trvalý nebo přechodný pobyt v přísnějším klášteře téže řehole, při čemž novým jejich představeným dány byly přesné předpisy o způsobu, jak s nimi mají nakládati. Osoby silné tělesné konstituce odsuzovány byly obyčejně jen ku galejím, s těžkou službou a částečně s nebezpečenství života spojeným, ale z pravidla jen na určitou dobu. Tyto tresty byly až do konce století 16. oznamovány buď v audienčním sále nebo při veřejném auto da fé; v tomto případě zůstávali ovšem obvinění v době mezi proneseným rozsudkem a jeho publikací v nejistotě o svém osudě, mohli svým chováním trest si zvětšiti, a poněvadž při autos da fés bylo potřebí jistého počtu případů, prošla často dosti dlouhá lhůta mezi pronesením a publikováním rozsudku.

Častěji také, nežli se za to obyčejně má, bylo používáno práva udělovati milost, zvláště byl-li uložen trest arbitrerní. Ulehčení nebo záměna recluse zrušení její, toto ovšem vždy teprve po několika letech, vykoupení trestu penězi, u duchovních docela i opětné dosazení do jejich dřívějších úřadů, dovolení, aby usmíření nebo kajicníci mohli vstoupiti do klášera, byly nezřídka udělovány.

Jako představy o ukrutnosti inquisice, tak také jsou, jak ukazuje Schäfer, přehnány i představy o rozšíření náklonností heretických. Odečteme-li cizince, nemáme-li zřetele na Španěly, kteří byli před soud inquisiční předvoláni pro pyšné, nerozvážné projevy, nehledíme-li dále k učencům španělským, kteři nemajíce styku s protestantismem, jen v jednotlivých vědeckých otázkách, jako v korrektuře textu Vulgaty atd. před soud postaveni byli, zůstávají mimo obě obce protestantské v Seville a Valladolidu jen zcela ojedinělí v podstatných věcech od církve se odchylující vnitrozemci. Celkem můžeme pro druhou polovici století 16. počítati asi 400 případův. Avšak ani význam obou obcí protestantských nesmí býti přeceňován. Jednak nešlo snad o pevně organisované, řády církevními spojené spolky, nýbrž o řadu stejně smýšlejících namnoze příbuzných osob, které mezi sebou knihy a rukopisy vyměňovaly, v domech jednotlivých vynikajících členů se scházely, k nejrůznějším stavům příslušely a o dosahu svých názorů často jasného ponětí neměly. Kromě toho nesmíme však ani počet dissidentů vysoko páčiti. Ve Valladolidu a okolí bylo to dle zpráv obou autos da fés a dle tří zachovaných akt processních 50—60 osob. V Seville, kde nám sice scházejí akta processní, kde však za to máme zprávy o soudním řízení

a pozdějších osudech odsouzených. lze počítati asi 130 evangelíků. V obou krajinách může rokem 1559 hnutí pokládáno býti za ukončené.

Otázka konečně, zda inquisice španělská byla úřadem státním nebo zřízením církevním, ani bádáním Schäfrovým není úplně jasně a nade vši pochybnost rozhodnuta. Moc státní a církevní nebyly ve století 16. tak od sebe zcela odloučeny, bychom bezpodmíněně říci mohli, že inquisice byla úřadem církevním. Pravděpodobně nebyl by ani vzdělaný Španěl století 16. bezpodmíněně tuto otázku potvrdil nebo popřel. Avšak z celkového řízení inquisice vychází dle Schäfra na jevo, že byla institucí církevní, že však upadala tím, že generalní inquisitor byl jmenován od krále a od papeže potvrzován, v závislost státní, což ostatně jest názor i některých katolických historiků, jako na př. Funka, jenž v „Lehrbuch der Kirchengeschichte“ (4. Aufl. 1902, str 393) praví: „Die spanische Inquisition hat in erster Linie einen kirchlichen Charakter. Bei dem weitgehenden Eingreifen der weltlichen Gewalt stellt sie sich näherhin als gemischtes Institut dar.“ Téhož názoru jest i Pastor (Gesch. der Päpste II. 451—546).

Dr. Josef Samsour.

Alois Hrudička: **Františka Slavatová a doba její.** V Brně 1902.

Záslužný spis z doby reformace katolické ve vlastech našich. Napřed vylíčeny jsou poměry politické a náboženské ve stol. 16. a 17., při čemž zvláštní zřetel obrácen na výtky činěné katolictví a jeho tehdejším představitelům. Ze snah a prací o reformu katolickou přechází se k vlastnímu životopisu Františky hrab. Slavatové, jejíž životní osudy a život náboženský obšírně vypsán. Život její je vzorem účinné svatosti, příkladem ctnosti a dobročinnosti křesťanské. — Od vlastního předmětu spisovatel druhdy odbočuje, by dotkl se mínění nyní běžného, a tak předvádí dějiny tehdejší na výstrahu i nynějším časům. Že se něco opakuje, vysvětluje se rozdělením látky. Stanovisko spisovatelovo jest oprávněno i zdůvodněno. Celkem jest kniha časová, dobrá, vhodná za četbu širšímu obecenstvu, která zajisté vděčně přijata bude od čtenářstva.

P. N. Miljukova **Obrazy z dějin ruské vzdělanosti.** Díl I. Obyvatelstvo, hospodářské, státní a stavovské zřízení. Str. 24 + 370. Díl II. Církev a škola. (Víra, tvorba, vzdělání.) Str. 14 + 619. Se svolením spisovatele z ruštiny přeložil prof. V. J. Dušek. V Praze. Nákladem Jana Laichtera.

„Obrazy“ slovutného dějepisce ruského Miljukova rozděleny ve tři části, z nichž první věnována výkladu živelních processů ruských dějin, zvláště jevících se v oboru materialní vzdělanosti; druhá seznamuje se vzdělavací úlohou církve, s dějinami ruské školy a vzdělání lidu. Konečně třetí, která v Laichterově „Výboru nejlepších spisů poučných“ slíbena, objasňuje význam takového mohutného činitele historického rozvoje, jako je společenský život ruský. V celku jsou „Obrazy“ P. Miljukova prvním zdařilým pokusem ruským nakreslit všeobecný postup ruského historického processu se všech stran a se stanoviska vědecky realistického směru v dějinách. „Obrazy“ sledují

dvojí cíl: učený ve vlastním smysle slova toho i vědecko-popularní. Pojednávaje o ruském historickém processe s výše idey jeho zákonnosti a s vědecky-realistického stanoviska, Miljukov nalezl málo vhodného pro své „Obrazy“ v ruské dějepisné literatuře; neboť dosud ruští dějepiscové mařili síly své prázdnými studiemi vnější politiky, vnějších událostí a nepatrných anekdotických stránek ruské minulosti, zanedbávajíce studia vnitřního bytu, zřízení a mravů, kultury.

Autor sám neodlučuje vědy, vědecké činnosti od současného života skutečného, a není také žádným povrchním popularisatorem vědeckých otázek: přísnost jeho methody odpovídá přísnosti jeho slohu, hloubka výkladu — vážnosti rozebírané otázky. Popularnost jeví se u něho v stručnosti argumentace i v pominutí učených poznámek; ale autor příliš váží si svých čtenářů, než aby se pro ně strojil v dětský kroj. Jeho spis je vážně vědecky popularní a ne dětská pohádka s hledanými vědeckými nápisy.

Zamýšleje podat čtenářům jen nejdůležitější processy a zjevy, které charakterisují ruskou společenskou evoluci, Miljukov stranou ponechal chronologické rámce a charakterisuje různé strany historického processu v systematickém pořádku. „Nic kromě elementarných dat, nejpodstatnějších pro všeobecné pojímání dějinného processu, nemohlo být pojato do obsahu Obrazů“, praví autor v Úvodě, i kreslí v první části dějinnou budovu, v níž strávil život svůj ruský národ, v druhé pak seznamuje nás s tím, jak se vedlo v této dějinné stavbě jejím obyvatelům, več věřili, po čem toužili. Pozoruhodna je poslední hlava I. části, nadepsaná „Závěr“, kdež autor pokusil se definovat ruský historický process se stanoviska jeho zvláštnosti i elementarnosti a odpovídá na otázku, co je kulturní tradice, které v Rusku není. „Je pochopitelno“, končí Miljukov I. díl svých „Obrazů“, „že i naše vlastní vědomá činnost musí být obrácena nikoliv k zachování tohoto archeologického zbytku dávné starobylosti, nýbrž k vytvoření nové ruské kulturní tradice, odpovídající soudobým společenským idealům.“

Ještě zajímavější je thema druhé části „Obrazů“: otázka o poměru materialní vzdělanosti k duchovní, počátek ruské pobožnosti, znárodnění ruské víry a církve, původ i osudy raskolu, vývoj ruského sektářstva, osudy panující církve, církev a tvorba, předpetrovská škola, dějiny školy v 18. a 19. století — toť otázky, jimiž obírá se tu autor. Maluje dějinnou evoluci těchto důležitých a živých otázek, Miljukov uvádí nás v pojímání současného stavu těchto otázek, ukazuje místo každé z nich v současné skutečnosti. A různé stránky ruského dějinného processu nekreslí pouze v evoluci jich samých o sobě, nýbrž rovnoběžně s týmiž stránkami západoevropského dějinného processu.

Charakteristika dějinné úlohy církve a školy, těchto dvou faktorův duchovní kultury, předchází u Miljukova charakteristiku činnosti ruské společnosti, jež je předmětem III. dosud nepřeložené části „Obrazů“. Hodlaje dosíci praktického cíle svou knihou, spisovatel prohlíží zjevy duchovní vzdělanosti v onom bezprostředním svazku s nástroji osvěty, v jakém jsou v životě.

Velmi poučný v II. části je počátek „Místo předmluvy", kde autor dotýká se palčivé otázky v současné literatuře o poměru materialní kultury k duchovní a významu školy ekonomického materialismu k dějepisné vědě. Ku konci knihy dotýká se autor zajímavé otázky o rozluce lidu a intelligence i o úkolu víry v Rusku i na západě.

Nelze souhlasit se vším, co Miljukov připisuje církvi katolické, o níž patrně poučen hlavně jen z pramenů ruských nebo z pramenů západních sice, ale víře nepřátelských, ani s tím, co mluví o vývoji dogmat v církvi katolické i východní, o poměru naší církve k národnosti, přece však knihu P. Miljukova lze doporučit vřele našim čtenářům, kteří chtějí poznat dějiny vzdělanosti ruské psané Rusem, a to dosti objektivně.

Překladatel příliš lpí na originale, tak že místy je to až na ujmu srozumitelnosti, překládá-li na příklad „němudreno" (= není divu) slovy: „je nemoudré".

Směs.

Druhý koncert Filharmonického spolku Besedy Brněnské pořádaný za hojné návštěvy dne 25. března 1903 měl povahu slavnostní. V něm bylo použito v míře nejrozsáhlejší orchestru, a čísla všechna byla velmi cenná. Předně předvedena byla Jos. Suka orchestralní „Pohádka", suita pro velký orchestr na motivy hudby k Zeyerově slovácké pohádce „Radúz a Mahulena". Hudba v ní je programová a vystihuje čtyři hlavní momenty z romantického děje: 1. vroucí lásku milenců, do níž vmísí se rušící zvuk suren a hlasatele. 2. tanec polkový při zábavě, k níž milenci nahodile přijdou. 3. pohřební průvod Radúzova zemřelého otce a 4. kletbu macochy nevěstiny, jež bezmocně se rozbíjí o lásku vítězící. — Suk geniálně si vede v každé příčině a těžko je říci, které ze čtyř částí dáti by bylo přednost: zamlouvá-li se první něhou s kontrastem živlů rušivých, vyniká druhá pikantní instrumentací, třetí náladou téměř zoufalou a čtvrtá opět odlukou strašné kletby od vítězící lásky. Suk podal — ač je to za nynější pokročilosti téměř nemožno — přece zase něco nového, jímajícího hloubkou myšlenek a důmyslného propracování. Hudba jeho zdá se býti svalnatější, markantnější a dramatičtější než Dvořákova a modernější než Smetanova.

Mnohem slabší byla druhá práce: Griegova scena „Před klášterní branou", pro soprán, alt a ženský sbor s průvodem orchestru. Po úvodě orchestralním ve slohu skladeb pro varhany, akademicky zajímavém, avšak na poslouchání (aspoň po Sukově Pohádce) fádním, opakují se čtyry sloky dialogu, stejné až na malé odchylky, obsahu ponurého, z něhož se dovídáme, že se do kláštera uchyluje žena, jejíž manžel jí zabil otce, s ní surově nakládal, tak že mu prchla. Sbor jeptišek ji pak těší a mezi sebe přijímá, aby nalezla ztracený mír. Solistky nemohly ve svých skromných úlohách

vyniknout, sbor pak nasadil po jich děsivém naříkání jaksi příliš střízlivě a nedovedl ani ku konci rozehřáti stoupáním a stupňováním svého těšení.

Zcela jiný duch vanul z třetího čísla programu, z „Písně slepých guslarů“, vyňatku to z operní pohádky „Sněguročky“ pro mužský sbor s průvodem orchestru. Hudba ta je z krajů nám neznámých, cizí harmonie, cizí nápěvy poutají sluch. Jest to svérázný zpěv bratří našich ruských, s nímž nás Slavjanský seznamovati počal zvukem živým, názorným. I průvod prazvláštní. — Klavír, harfa, klarinety, fagoty a rohy, smyčcový orchestr, tvoří zajímavé pozadí zpěvu tu dumného, tu bouřného, tu jásavého.

Hlavní pak událostí koncertu byly Novákovy slovenské balady *a)* Vražedný milý a *b)* Nešťasná vojna, jež jsme již slyšeli s průvodem klavíru, nyní však upraveny jsou a provedeny s průvodem orchestru. Oceňivše je nedávno, upozorňujeme, že kritický jich rozbor obšírný lze čísti v „Daliboru“ z péra professora O. Nebušky, jenž mluví o nich se zápalem, nadšením. Nám jsou blízky také proto, že kořeny mají zapuštěny v půdě slovenské. Novák se vžil úplně do našeho lidu a ušlechtil svým uměním květy hudební poesie národní měrou dosud netušenou. Orchestralním průvodem první ballada se ve zpěvních hlasích poněkud kryla, druhá bezpodmínečně získala. Volám: „Jen dále tak!“

Řízení Reissigovo bylo výborné. Přítomnému panu Novákovi byl dán zasloužený věnec. Karel Eichler.

Rozvrat v protestantismu. (Č. d.) Často se ozývají stesky orthodoxních o dorostu evangelických duchovních; tak píše jistý saský kazatel (Berliner Evang. Kirchl. Anzeiger ze dne 3. ledna r. 1896.) „S jakou přeučenou generací kandidátů se setkáváme na svých konferencích: víru tito mladí páni, jež nám dodává universita, dávno již odhodili, nemají žádné pevné půdy pod nohama, všecko se pod nimi boří. Vyznání (apoštolské) jim není ničím, theologické mínění vším; apoštolé a evangelisté jsou ubozí břidilové (Stümper), Kristus vzdušným idealem, bible zříceninou, professoři však polobozi. Tam je sama slabost, odpor a převrácenost, zde však síla, jasnost a jistota. Autoritě Písma se smějí, ale autoritě professorů se podrobují bez odporu. Nikdy ještě nepřísahalo se na slova učitelova tak slepě... Schází jim úcta před božským.“ Jak pak může potom vypadati kázaní takových pastorů, kteří se přísahou zavázali hlásati slovo Boží, v které nevěří? Je to smutný a velmi častý úkaz, že o blahé zvěsti Kristově neslyšeti na kazatelně nic, jak je rok dlouhý. Taková kázaní jsou vzduchem bez kyslíku. Tholuck, protestantský professor, je přirovnával hostině, kde se podávají pouhé talíře bez pokrmů.

Z universitních posluchámen vniká nevěra i na gymnasium a na učitelské semináře, a to přičiněním professorů náboženství. Tak sepsal lic. theol. professor Michael příruční knihu pro své žáky. Dílo nese se úplně směrem racionalistickým, kde se všechno čistě křesťanské apriori popírá. Jest ovšem pravda, že kniha nebyla zavedena, ale dejme tomu, že by byl přišel pokyn od ministra vyučování, jenž má plniti vůli panovníkovu, pak by byli nuceni i orthodoxní se podrobiti. Že však duch liberalní skutečně na středních školách vládne, tomu nasvědčuje stesk orthodoxních v „Allg. Evang. Luth. Kirchenzeitung“ z prvního ledna 1902. „Žal se nás zmocňuje,

když vidíme, jak se naše mládež ničí. Kdo má mládež, má budoucnost... Mládež nevěrecká vychází následkem liberalního směru z našich gymnasií a seminařů; úcta před biblí jest již dávno ta tam... snad navždy. Kde není úcty před biblí, není též před Bohem, ale pak ani ne před jeho zákony. Nemáte nic, čím byste mládež udrželi, když jim vezmete slovo Boží, a to jste jim vzali.“ Tak vypadá ta vytrubovaná protest. vážnost k bibli!

I na obecných školách počíná odkřesťanění, jež se zcela systematicky provádí. Jak známo, je v Německu učitel zavázán vyučovati náboženství, nepřijde-li duchovní. Jakým směrem se protestantští učitelé, odchováni v racionalismu, berou, můžeme si domysliti. Učitelský organ „N. Paedagogische Zeitung“ o jejich plánu píše následovně. „Naše stanovisko k Písmu sv. je na základě dějinné kritiky o zjevení jiné. Bible již nám není slovem Božím, žádným božským pramenem. Čemu se dosud v našich školách vyučovalo, tak křiklavě odporuje výsledkům zjištěným bádání starozákonního, že jenom jeho odstraněním může se dospěti k novému.“ Tak smýšlejí učitelé, ale někteří pastoři ještě hůře. Brémský farář Sc. wall veřejně se vydával za atheistu. Dle něho jest život sám velikým zjevením Božím. Zlobíval se, když mu děti, jež připravoval ke konfirmaci, odpovídaly na otázku, komu se Bůh zjevil, že napřed Adamovi, pak prorokům a jiným, a říkával: „Bůh se zjevil zcela podobně v Goethovi a Schillerovi.“ Spasitele bez hříchu nebylo; v zázraky nám zakazuje věřiti moderní věda. „Je-li tvůj příbuzný nemocen, nemodli se, poněvadž to nepomůže.“ Ubohé děti, řekne si každý, jimž se již v útlém mládí dává krutý jed, jimž se bere jediná útěcha, jediná opora v tak mnohých starostech a svízelích.

Je-li tak o výchovu jak nastávajících pastorů, tak laiků vzdělaných a obyčejného lidu postaráno, není divu, že se mu všechno odcizuje.

„Ohromná většina našeho evangelického lidu chová se cize a lhostejně k naší církvi, a nebere skoro žádné účasti na jejích darech a povinnostech, nejedná-li se o křest, svatbu nebo pohřeb.“ (Beyschlag v Limburce dne 23. dubna 1889.) Odcizuje se vzdělanější, poněvadž vidí, jak se vlastně věc s protestantismem má, odcizuje se i obyčejný dělnický lid, buď že taktéž prohlíží, buď že je zanedbáván; jím množí se masy socialní demokracie. Je to skutečně na pováženou, že z 58 mandátů, jež mají socialisté na říšském sněmě, 57 jich je z okresů většinou protestantských; v 34 okresech tvoří protestanté 90%, pouze jeden mandát mají z okresu, kde mají katolíci většinu. Člověku maně napadá otázka, jak je to možná, proč asi nezakládají spolků proti socialní demokracii, proč nepostavili proti ní pevných bašt křesťansko-socialních spolků? Jest pravda, že takové spolky se zakládaly, ale tu přišel Vilém II a „neomylně“ rozhodl „křesťanským socialem býti je nesmysl“; zakázal pastorům, by se do politiky nemíchali, poněvadž jim po tom nic není. Podobně nařídila vrchní evangelická církevní rada, by se pastoři dle přání císařova zachovali. To má býti ona až do nebe vychvalovaná svoboda protestantská? Horší absolutismus se snad ani nedá mysliti. Pastor Kötzschke, jeden z prvních, kteří neohroženě volali do zbraně proti mohutnému proudu soc. demokracie, organisujíce massy dělnické v křesť. socialních spolcích, hned na to svlékl svůj talár a stal se redaktorem. Stöcker bojuje dál, ale jest skoro osamocen. Tím se lehce vysvětluje ohromný

vzrůst socialistů, kteří v příštích volbách počítají pro sebe na 80 mandátů. „Věřící protestantismus není s to, aby řádně vychoval lid pro království Boží", dí Stöcker a pokračuje: „Není to na pováženou, že katolický spolek dělnický v Berlíně má 16.000 členů, kdežto evangelický spolek s velikou námahou sehnal za celé dva roky pouze 1500 členů?" V socialní otázce má protestantismus svázané ruce, jest skoro bezmocným, což často a často jeho žurnaly uznávají. Příčina vězí dle „Deutsche Evang. Kirchenzeitung" č. 41. r. 1898. v individualismu a pokud tento potrvá, není naděje, že by nastal obrat k lepšímu a rozvrat bude dále pokračovati. (P. d.)

Že náš **papír** je vynálezem čínským a jeho připravování teprve výpravami křížovými v Evropě seznáno bylo, v Německu kolem r. 1190., ve Francii kolem r. 1250., je sice známo; avšak velkému švédskému cestovateli Sven Hedinovi bylo popřáno na důkaz onoho kulturně-historického fakta čínský papír nalézti v dobře zachovalém stavu, kterýžto papír, jak bylo dokázáno, pochází z druhé polovice třetího století po Kristu. Sven Hedin objevil totiž v písku pouště Gobi blíže dřívějšího severního břehu jezera Lop Noor pohřbeny rozvaliny města a ve zříceninách jednoho z největších domů značný počet manuskriptů staročínským písmem psaných z větší části z dřevěných tyčí, a menší z papíru záležejících. První dovolovaly ještě písmo úplně čísti, druhé byly jen fragmenty, ale o sobě jako čínský papír, který se 1650 let udržel. S rozluštěním manuskriptů teprve započato; ale pokud výtečný znalec staré čínštiny, Himly ve Visbadenu, je četl, je jisto, že pocházejí z r. 265—270. po Kristu. Dle čínských pramenů byl papír již v druhém století před Kr. vynalezen. Jakost papíru z pouště Goby ukazuje pravděpodobně, že v třetím století našeho letopočtu příprava papíru z rostlinných vláken byla starým uměním. — R.

Ze života náboženského.

Naše náboženské poměry stávají se v krátké době již podruhé předmětem obecné pozornosti, na niž věru nemůžeme býti hrdi. Napřed obrovskou defraudací v pražské záložně, kteráž měla jak jménem tak vrchní správou nátěr katolický, a nyní Rectovu aféru v olomoucké diecesi. Rectus totiž, jakž se podepisoval pisatel ostrých článků proti arcibiskupovi olomouckému v „Pozoru", jest objeven v zábřežském kaplanu J. Hofrovi. Větší sensaci však budí způsob, jakým byl objeven. Popis osoby, která podala telegram na arcibiskupa jménem Rectovým, potom autograf téhož telegramu (tedy prozrazené úřední tajemství!) měly přispěti, aby byl vyzkoumán. Konečně usouzeno dle těchto známek, že jest vinníkem farář kunčický Ocásek. Ten, ač „náhlý soud", před který byl postaven, viny na něm neshledal, odsouzen do vězení a dopraven do Kroměříže. A tu teprve udáním druhého kaplana zábřežského Fr. Lepařika objeven pravý Rectus. S napjetím očekává klerus i lid, co se dále stane.

Ze sensačního obrázku toho lze učiniti závěry velmi poučné. V mravním ohledu vane z něho duch korrupce. Vyžaduje se porušení úředního tajemství od těch, kteří by tu měli býti nejjemnocitnějšími. ba psalo se i o snaze porušením tajemství zpovědního (!) vyzvěděti Recta. Opovážlivě se soudí ze známek, jež by žádnému soudnému člověku nestačily, a rozsudek se pronáší po Pilatovsku v plném vědomí neviny odsouzeného. Vinník se objevuje denunciací. To jsou jistě samé nezdravé jevy, z nichž lze tušiti hlubší ještě příčiny choroby. Lepší, opravdovější mravnosti je třeba, dole i nahoře, neboť moralka je pro každého! Olomoucké diecesi jest přáti kněží, především hodnostářů charakternějších, kteří pro dobrou věc podle svědomí dovedou také narovnati páteř a říci veřejně: Non licet tibi...! a ne se ještě nabízeti za nástroje násilnické libovůle.

Zde se lze také poučiti, kde jest hlavní příčina klesání autority církevní. V katolické církvi jest autorita věcí podstatnou — o tom není pochybnosti. Ale nesmí se zapomínati, že dnes více platí autorita nabytá než přirozená, že musí i autorita dbáti spravedlnosti a že zvláště v katolické církvi autorita jest něco docela jiného než tyranie. Zvrhá-li se autorita v hrůzovládu, kdo se může diviti, že bázeň před ní sice roste, ale úcta klesá? O lásce ani nemluvím. Snadno si pak lze vysvětliti — ovšem ne omluviti — ty hlasy odporu formou a nezřídka i obsahem nevhodné.

Z neblahého případu s farářem Ocáskem plynou mimo to také závěry pro interní právní poměry v katolické církvi. Nikde, na žádném poli veřejného života není taková libovůle možna jako zde proti kleru. Církevní zákonník má přece předpisy o kanonickém processu — proč se jich nedbá? Moderní poměry však ukazují, že jsou v soudním a trestním zákonodárství církevním vůbec velké mezery, tak že je třeba doplnění a oprav, a že by i úplně nová kodifikace kanonického práva byla velmi žádoucí. Jak viděti, nestačí spoléhati na osobnosti: Maďarští biskupové terrorisují a maďarisují, arcibiskup Olomoucký terrorisuje a germanisuje atd. atd. a smíme zajisté tak čestně o nich smýšleti, že to činí s tak zvaným „dobrým svědomím“. Co tedy dál...?

Konečně nelze z událostí těch, uváží-li se v souvislosti s jinými, jež předcházely a pro které zní jeden hlas, že jsou to poměry nesnesitelné, neučiniti důsledků pro praktický život, především pro činnost kněžstva. Co může dobrého ve veřejném životě způsobiti klerus, který jest veden, soustavně zrovna vychováván buď k patolízalství nebo vzdoru proti autoritě? Co zmůže klerus, který nesmí mít své vůle, nesmí myslit, nesmí jednat, ať jsou intence jeho sebe čistší a snahy sebe nezištnější? Klerus, kterému se zapovídá sestoupiti se v jednotu, jež by hájila zájmy jeho i církve? Klerus, který se nesmí sejíti na sjezd, aby porokoval o potřebách svých a o potřebách náboženství? To, jak vidno, sahá už za hranice diecese olomoucké. Každému přirozeně napadne: Jak je takový klerus s to, aby vedl lid, aby ovládal různé ty směry, aby byl dobrým pastýřem, když se mu a priori nedůvěřuje, že by byl dobrou ovečkou? Vzdělaného, intelligentního

a spolu sebevědomého, charakterního kleru žádají náboženské poměry naší doby, jenž by s neobyčejným přesvědčením a sebeobětavou energií se svým vrchním pastýřem v lásce a oddanosti k němu pracoval ke vznešené metě náboženského povznesení národa. Však to žádá nutně na druhé straně spravedlnosti a bratrské lásky. Libovůle a drakonické vymahání věcí třebas povinných působí jen záští a rozklad.

Že se pak tyto poměry obrážejí zhoubně i v náboženském životě věřících, zvláště intelligence, netřeba rozváděti. Obrod a obnova veřejného života moravského tak nadějně začatá potlačena olomouckými kousky hned v začátcích na dlouhou řadu let: protináboženská strana by věru plným právem mohla ho jmenovati čestným členem, jak pro ni pracuje.

*

Ve Varšavě začal A. Szaniawski vydávati Kwartalnik teologiczny, věnovaný všem oborům písemnictva bohoslovného, theoretickým i praktickým. Viděti z toho, že ani Poláci nemají theologie valně vyvinuté, když jediný časopis, a ten v začátcích ne právě bohatý, má pojmouti veškeru tu ohromnou látku, kteráž u Slovanů téměř nedotčena. Je to ten nešťastný školácký system našich latinských fakult. — U Herdera ve Fryburku Br. vydává Dr. J. Göttsberger a Dr. J. Sickenberger „Biblische Zeitschrift“, jenž má mezi spolupracovníky nejlepší biblisty katolického Německa.

Protestant Tschakert, professor v Kralovci, napsal, že evangelisace Italie stojí na protestantském programu na prvém místě. A skutečně již r. 1882. pracovalo o evangelisaci Italie 10 sekt, různých učením, ale svorných ve svých snahách: „podkopati vatikanské církvi půdu pod nohama“. Na tom, stanou-li se odpadlíci evangelíky, kalviny neb čímkoliv jiným, na tom jim pramálo záleží, jen když dosáhnou prvního a posledního cíle — odloučení od Říma. Odtud také ta svorná horlivost apoštolská a ta evangelická obětavost. — R. 1899. sebralo se v severní Americe na evangelisaci v jedné sbírce 5 mil. fr. Právě obětavostí protestantů podmíněny jsou v zubožené Italii a hlavně v Římě všechny jejich úspěchy. O nešťastných odpadlících v Římě nemůže se se vůbec říci, že by byli vystoupili z církve z přesvědčení; většina jich byla vehnána protestantům do otevřeného náručí bídou nebo přelstěna výhodami, kterých jim protestanti skytají. A nebezpečných sítí a lakadel je zde dost. Pro dítky jsou zde školky, zahrádky, útulny, opatrovny, pro dospělejší pensionaty, ústavy, pracovny, školy, kde se děti vychovávají, vyučují cizím jazykům, zpěvu, hudbě, šití, vaření atd. — a to vše bezplatně; jenom náboženské výkony, kázání a četba bible jsou pro všechny závazny. Najde se vždy dost rodičů, kteří se dají svésti zevnějším leskem a prospěchem a pošlou dítky své k protestantům do školy: vždyť tam je o ně úplně postaráno; že se jim tam krade ze srdce víra, na to nemyslí. Na mladý katolický klerus se ovšem také nezapomnělo. Ve Via Palermo je pro něj upraven nádherný dům, opatřený vším pohodlím. A sem tam uvázne i zde mnohý a odpadne. Největších úspěchů dodělávají se však protestanti ve svých „sálech

křesťanských" — sala cristiana — totiž: tam se jim hrne nejvíc lidí: tam rozdávají stravu, šaty, léky, ba i knihy — a všecko zadarmo, jen když poslechnou třikrát za týden kázání o nepřátelích chudoby, o antikristu (římském papeži) a p. — Největší horlivostí apoštolskou vyznamenávají se v Římě hlavně tři sekty: anabaptisté, metodisté a valdenští. Anabaptisté mají asi 10 „sálů křesťanských"; metodisté mají dva kostely, knihtiskárnu, kde se tiskne jejich časopis „Evangelista", knihkupectví, konvikt pro theology (s 22 chovanci), jeden kostel vojenský se školou pro vojáky a pak celou řadu ústavů a škol; valdenští a jiné sekty nezůstávají za nimi nikterak pozadu. Proti snahám protestantským založen před několika lety podnik katolický Opera della Preservazione della Fede (Obrana víry), který velice blahodárně působí: proti evangelickým ústavům a školám zakládají se školy katolické, vydávají se lidové spisky apologetické a časopis „Fides". Duší podniku je P. de Mandato T. J. Sv. Otec podporuje podnik hmotně i mravně: měsíčně přispívá 800 lir mimo četné jiné dary; před vánocemi pak odevzdal péči o spolek zvláštní komisi kardinalů. Tím se činnost spolku rozšířila a dosaženo již vzácných vskutku úspěchů. Proč ne dříve?

Protest. společností missijních je nyní 80; z nich je 22 v Anglii, 20 ve Spojených Státech, 15 ve Skandinavii, 12 v Německu, 8 v Hollandsku, 3 ve Francii a Švycarsku. Mají asi 7000 missionářů; ročně věnují na missie asi 70 mil. korun (z dobrovolných sbírek).

Mezi Poláky a středem katolickým v Němcích pro letoší říšské volby dlouho se děly vzájemné domluvy. Radikalní národní strany polské zmocnivše se vedení na celé čáře: v Poznaňsku, v Prusích, na Slezsku i ve Vestfalsku, jen s nechutí a proti svým zásadám daly se do smlouvání nebo přepustily je konservativním. Požadavky a podmínky jež postavili, střed katolický odmítl v souhrnu celkovém, na některé však se shodoval. Jednání rozbilo se ve Vestfalsku, kdež Poláci jsou jazýčkem na váze a mohli katolickému středu pomoci svými hlasy ke třem mandatům. Chtěli však, aby za to střed Polákům popustil v Prusích a ve Slezsku 11 mandatů (vedle dosavadních 14 čistě polských). Také požadavky církve se týkající odmítl střed jako přemrštěné, jmenovitě pokud se týkaly Saska, kdež Poláci jen v malých skupinách roztroušeni žijí, a konečně i pokud se Vestfalska týká, kdež Poláci žádali podle počtu svého v obci buď přednost polských služeb božích, kde jsou u většině, nebo rovnoprávnost, kde jsou v menšině, a náležitý ohled, kde i v nepatrnějším počtu se nacházejí. Střed jim měl vymoci splnění těchto požadavkův u biskupů. Rozešed se s Poláky střed katolický, spojil se s německými stranami v kartell volební — proti Polákům, tak že tito i některé ze svých dosavadních mandatů poznaňských pozbudou. Radikali za to mají chuť, jíti ruku v ruce se socialisty, ač ostatní spolky polské socialismu se ještě hrozí.

Po dlouhé době zase jednou popravoslavení sjednocení — úporní — před ruským soudem dostali za pravdu. V jisté obci sedlecké gubernie odřekli starostové připojených osad, skládati přísahu pravoslavné. Vrchní představený obce před soudem volostným je obvinil a

soud jim určil pokutu 25 rublů. Také vyšší soud odmítl odvolání. Obviněni, že jsou od roku 1875 příkazem carovým připojeni k církvi pravoslavné a výmluva jejich, že jsou katolíky a že přísahu věrnosti po jiném vyznání složenou by nepokládali za závaznou, je neplatná. Soud kasační však oba rozsudky zrušil, pravě, že obvinění vůbec žádného překročení zákona se nedopustili, protože k přísaze se nutit nesmí podle toho či onoho obřadu, ale přisahajícímu volnost je zaručena.

Možná, že výrok soudní je také už následkem změněného smyšlení, jaké vzbudil carský manifest ze dne 26. února o svobodě všech vyznání. Ruské obyvatelstvo ze všech slíbených oprav tato zdá se nejmileji dojala. V anketě svolané vládou k vypracování plánu, jímž opravy slíbené by se měly v život uvésti, podal kníže Volkonský zápisky o svobodě svědomí, již třeba připustiti, má-li se ruský život uzdraviti z těch běd, do jakých je vrhá státní církevnictví. Výklad Volkonského přijala všeobecnost ruská, vyjma církevní a konservativní listy s velikou pochvalou. Kníže Volkonský žádá, aby přestup ode všech vyznání k jinému vyznání byl stejně volný, aby církev pravoslavná nebyla tu ohražována žádnou ochrannou zdí. Zákonem totiž zakázáno jest odstoupiti od pravoslaví a přidati se k jakémukoliv jinému vyznání. Odstouplý ihned zbaven jest všech práv občanských a vyhnanství na Sibiř jest údělem jeho i toho, kdo ho obrátil anebo do jiné církve přijímal. Zato přestup na pravoslaví jest nejen trpěn, ale státem podporován, ba od něho i vymáhán. Stát podporuje pravoslavné missionáře a mezi sektaři a úpornými pomáhá jim tresty a pronásledováním navracet bývalé pravoslavné. Při jistých úřadech vyšších nutno jest, být pravoslavným (anebo aspoň luteránem!), proto dávají se katolíkum pokyny, chtějí-li se na místě (na př. gymnasijního ředitele) udržet, aby přestoupili na pravoslaví. Stát vedle pravoslaví přeje neobyčejně luteranismu (vliv němectví v ruských vládnoucích vrstvách). Neboť neohlášené a bez dovolení ministerstva učiněné přijetí jiného nepravoslavného vyznání nebo víry, přísně se trestá, přestup k luteranismu netrestá se skoro nikdy.

Odstup od pravoslavné církve je velezradou a odpadnutím od státu a tento názor chce kníže Volkonský ze zákonníku ruských vymýtiti. On kazí jak církev tak obyvatelstvo. Kdo přestoupí dnes na příklad ke katolictví z pravoslavných Rusů, to jistě není lecjaká povaha, neboť obětuje vše pro přesvědčení své A takových lidí stát by si měl vážiti a ne jich trestati a statky konfiskované dávati jako za odměnu lidem mnohem horším než přestoupivší. Církev pravoslavná sama cítíc, že nepotřebuje se starati o udržení svých oveček, ježto je bez konkurrence, chrání jí je zákon — žádný „vlk" ani z daleka na ně nesmí pomyslit — oddává se zcela bezpečně lhostejnosti a bezdělnosti. Církev pravoslavná nemá či nejeví žádné vnitřní síly v sobě, jakou imponuje katolicismus. Ten právě tím, že všude skoro přestal požívati výsady státní ochrany, uvnitř v sobě jen zmohutněl.

Nejvíce však debatuje se o svobodě — židů. Tito snad sami nadáli se, že jim slib o svobobě svědomí nejvíce přinese. Zapomínají

tu, že víra jejich jest v Rusku tak volna, ba volnější jak všecky jiné. Jen v hospodářském a společenském ohledu jsou omezováni. Liberalní tisk. jejž ovládají v Rusku stejně jako v ostatní Evropě, jal se bojovati za zrušení čáry bydliště židovského a všech těch omezení, jaké státní a veřejný život židům ukládá. Církevní a konservativní listy odmítajíce rozhodně všecky aspirace židovské, poukazují k tomu, že všecko to dnešní omezování nedovede židův ukrotit, jak teprv kdyby svobodně se pohybovati směli. Oni i v městech, jež leží mimo čáru bydliště židovského, jako v Tule, Kaluze, Rjazani, Orlu, houfně se usazují s falešnými koncessemi živnostenskými a v otroctví přivádějí všecko místní živnostenstvo. A náplyv tento je takový, že Tula, ač leží vně „čáry sídelní" („čerta osědlosti"), přece má dnes už 20% obyvatelstva židovského.

Modernisování církve ruské proniká jmenovitě v hlavních městech a nachází výrazu v pořádání konferencí pro intelligenci, pro dělnictvo a jiné skupiny obyvatelské. Themata konferencí bývají teď už volivána ne z positivní staré theologie — tedy nekonečně nudné a neaktuelní pro obecenstvo — ale z moderního života samého. Tak v pořadí přednášek v Moskvě na minulý právě půst určených nalezáme i themata jako „mezinárodní politika a křesťanská mravnost." — „Gorký a jeho hrdinové ve světle pravoslaví." — „O pravdě a dobru v umění" a podobné.

Vzrůst starorusínské strany ve východní Haliči, jednotě s Ruskem příznivé, ukázal se i na nedávném sjezdě rusínském v Žolkvi. Tu byli to zvláště rolníci a venkované, kteří protestovali proti mladorusínskému směru a proti Basilianům, jež prohlásili za hlavní podpůrce roztržky. Staří čím dále horlivěji střeží východního svého obřadu a nelibě nesou latinisování, jež do církve jejich se vnáší. Nedávno „Haličanin" vypočítal, co všecko už ze svého rázu církev jejich ztratila: kněží nesmějí nosit vousů, k oltáři dány zvonky, východní ornát zaměněn západním, místo starých korouhví zavádějí se latinského způsobu prapory, sem tam už i varhany stavějí v chrámech uniatských; tříramenné kříže zakázány a nahraženy jednoramennými, ikonostas (stěna z obrazů) mezi lodí a oltářem odstraněn, a teď prý dokonce už zavedena i tichá mše svatá, východnímu obřadu neznámá a v něm pro účastenství lidu nepřípustná. Dlužno podotknouti, že tyto „tiché mše" už dávno se slouží ve východní Haliči, ale ovšem ve farních chrámech s jedním duchovním nebyly možny, protože ten slouží vždy před lidem. Dávány však klášterům a chrámům s více duchovními jako výsada, celkem přirozená, neboť tu nebylo vždy lidu při každé mši svaté možno se súčastniti.

V úmyslu, aby agitaci za slovanskou bohoslužbu nějakou právní normu postavil, uveřejnil terstský biskup mons. Nagl o velikonoci dekret papežský ze srpna 1898. roku, který v terstské diecesi nebyl ohlášen. Provedením dekretu ozřejmí jednotlivým obcím, že nemají podle tohoto výnosu sv. Stolice, žádného práva na slovanskou bohoslužbu, protože nikde už jí v r. 1868. nebylo a tudíž právo to

pro všechny obce terstské diecese ztraceno. Zda tato registrace utracené a promlčené bohoslužby slov. mysli upokojí, je jiná. Ale ve většině případů snad přece pomůže. V sousední diecesi porečskopuljské provedení dekretu dopadlo v témže smyslu. Je to tedy až krcská diecese a diecese dalmatské, jež v mnohých obcích svých dochovaly si právo na bohoslužbu slovanskou. Tu už také začíná se opět do života uváděť. Neschází však ani mezi kněžími a biskupy jihoslovanskými mužů, kteří chtějí před sv. Stolicí domahati se obnovy práva na slovanský bohoslužebný jazyk pro celý jih slovanský. Zvláště v Charvatsku stojí tu dvě strany proti sobě, a strana hlaholici příznivá je silnější. Ostatně ani kněžstvo rakouských diecesí slov., jež dnes před nesprávnou agitací v lidu varuje, by znovunastolení slov. bohoslužby ve všech jihoslovanských diecesích nepřijalo asi s nechutí, vyjma jinonárodní jednotlivce.

Ricmanští vyslali nedávno deputaci k pravoslavnému biskupovi Dru. Milašovi do Zadru, oznamujíce mu, že se usnesli přestoupit k pravoslaví a žádajíce ho, by je přijal do církve.

Nábožensko-politické spory v Bosně a Hercegovině se přiostřují stále. Ač katolicismus zmáhá se tu hlavně přistěhovalectvím z celé říše, přece neustávají pravoslavní mluvit o hrozné propagandě katolicismu. Poukazují na to, jak všude v zemi se počet katolíků vzmáhá, jak všude si staví kostely a školy, kde jich nikdy nebývalo. Pravoslaví, jež mělo dříve prvenství, stále ustupuje. Kolik je pravdy na všech obviněních, co pravoslavní proti vládě a proti katolicismu přednášejí, těžko usouditi. Možná že vláda, krotíc nespolehlivý a úporný živel pravoslavný dopouští se přehmatů a nenáležitých prostředkův, ale katolicismus tím je nejméně vinen. Nedávno velice pobouřena veřejnost zase přestoupením jedné mohamedánky na katolictví. Obviňováno tu arcib. Stadlera samého z nemístné horlivosti a to i z katolické strany. Jsouť mohamedáni velmi nedůtkliví a Charvati dosud stále počítají na to, že mohamedanský živel bosenský přilne úplně k nim, jakož i většinou už se stalo. A každý nový případ přestupu ať vybájený či skutečný, mysli pobouří a splynutí oddálí. Tím více, že o přízeň mohamedanů ucházejí se stejně horoucně i pravoslavní. — Agitace proti mons. Stadlerovi vzbuzená (prý na ponuknutí vlády bosenské) došla výrazu nejostřejšího v protestech studentstva charvatského. Dr. Stadler, jak se proslýchá, vzdá se svého stolce a pujde do Říma.

Východní církev řecká čím dál více sbližuje se s církví anglikanskou k veliké nevoli pravoslavné církve ruské. Zdá se, že řecká církev, aby se vyhnula jednostrannému vlivu, jenž jí nebyl vždy příznivý, stavělоť se Rusko často proti neoprávněné panovačnosti Řeků na stranu domorodého živlu (na Balkaně i v Asii), začíná se opírati také o mohutnou Anglii V Palestině navázána kommunikace už vloni, když anglikanský biskup odmítl bejrutské Řeky, kteří z oposice proti syrskému biskupovi chtěli se přidat k anglikanské církvi. Pravil jim, aby jen zůstali ve svém obřadě a vyznání a s anglikanskou obcí mohou kdykoliv použiti práva obcování ve všech úkonech bohoslužebných jako rovní s rovnými. Jerusalemský a Gibraltarský biskup anglikanský

žádali pak zřejmě za vzájemné obcování a společenství Řeků a Anglikanů. První krok k tomu řeckou církví officielně učiněn jen na tolik, že dovoleno věřícím řeckým v osadách anglických v Asii, Africe a Australii za nedostatku duchovních řeckých obraceti se na duchovní anglikanské a tedy obcovati jako členové anglikanské církve. Za to Řekové zase dopouštějí do společenství v Turecku a v Řecku Anglikány, kde tito svých obcí církevních a svých kněží nemají. Toto společenství znamená ovšem pro církev a theologii ruskou hotové vydání jediné pravdy a postavení jí na roveň bludu Neuznávajíť pravověrnost protestantských církví ani anglikanské, která konečně nejméně daleko se odchýlila. Biskupi a v patriarším okolí zvláště jsou v tom ohledu ještě dosti zdrželiví. Také lid namnoze není nadšen, ale tím horlivěji se tato náboženská církevní jednota propaguje v kruzích kleru řeckého, jak v Cařihradě tak v Asii. Nedávno jeden z nejhorlivějších přívrženců anglo-řecké církevní unie, kněz Teknopulos, vydal se z Cařihradu do Anglie, aby studoval na theologických fakultách anglických možnost a základ této jednoty církevní.

Se žádostí o jednotu a společenství uchýlili se k řeckému patriarchovi cařihradskému také ruští rozkolníci, staroobřadníci. Už od roku 18?0 pokoušeli se získati pro sebe řecký patriarchat, ale marně. Komise složená v Cařihradě k prostudování této otázky odmítla staroobřadníky ve všech bodech jejich pochybností a stížností, ale přece jen s politikou. Ani ano ani ne neřekla na otázky o správnosti postupu v ruské církvi a o správnosti jejich názorů. Odkazuje je na historii a sv. Otce, na ruskou církev samu, ježto nechce jako zevnější svědek míchati se do záležitostí autokefalní církve ruské, ať si sami uvnitř ve svém domově vyřídí otázky, jichž se týká.

Věda a umění.

V druhém letoším svazku Čes. Časopisu Historického brání professor Josef Pekař své „kroniky Kristianovy" proti professoru Kalouskovi, jenž v „Osvětě" (čís. 2. 1903) vystoupil proti pravosti její, pokládaje mínění Pekařovo za chvilkové unesení a důvody jeho nazývaje na rychlo sebranými a nesoustavnými. Professor Pekař hájí náhlost svého objevu, že věcnosti obrany jeho neubírá, že také professor Kalousek žádný z důvodů jeho nevyvrátil. Dokazuje znova z textu Kosmovy kroniky, že tento jistě Kristianovu kroniku znal a z ní čerpal. Tím ovšem padá Dobrovského a všech jeho nástupců tvrzení, že kronika je kompilací 14. století. Na konec své obrany professor Pekař podotýká, jak divné proudy probíhají myslemi českého světa. Když učenci němečtí převraceli první dobu české historie, litováno, že proti nim nemáme

na obranu závažného historického pramene. Teď v kronice Kristianově bychom jej měli, ale český svět se neraduje. V bojích o rukopisy vytýkáno, že odpůrcové jejich ničí nejstarší kulturní památky české, tu nalezla se památka stkvělá a ještě starší a bojuje se proti ní znovu a to od někdejších rukopisných obranců. Tento tragický rozbor psychologie národní není snad zcela případný. Že se v takovém případě, jako je vyvrácení dávné a ustálené vědecké tradice, hned všichni duchové neobrátí na stranu nového objevitele, je samozřejmé a pro věc samu i velmi výhodné. Je-li tvrzení professora Pekaře správno, pak v ohni výtek, které nejsou ani tak prudky a tvrdošijny, se jen utuží a ještě novými důvody podepře. Pravost jednou dokázaná vynikne z nových a nových stran a nade všecku pochybnost postavena bude.[1]) Rozruch jakýsi a většinou radostný objev Pekařův vyvolal přece — v širokých massách ovšem nikoliv. Pro ty je věc zatím ještě příliš dalekou a subtilní.

V tomtéž časopise redaktor listu (professor J. Pekař) v polemice s „Naší Dobou" o přednášku o Husovi podotýká, že „je-li co protivného v našem boji o Husa, je to to násilí a ta nesnášelivost, které pozorujeme u některých našich protestantských velebitelů Husa, chtějí stále vnutiti své náboženské přesvědčení těm, kteří stojí v těchto otázkách na jiném stanovisku, vytýkají směle bezcharakternost každému, kdo s nimi nesouhlasí; při tom ovšem mluví stále o svobodě přesvědčení a o úctě k pravdě! . . ."

O tak zvané české „bibli šafhauzské" (v Šafhauzích v knihovně chované) sděluje professor Čeněk Zíbrt ve „Věstníku české akademie", že dosavadní mínění o tom, jakoby to byla bible Husova a jím revidovaný starší překlad bible české (Palacký), zůstává sic nadále nerozhodnut, ba ježto bible ta má text správnější než „musejní bible z r. 1462.", zdá se býti době Husově dosti blízkou. O tom, jak se dostala do Šafhúz, od Dobrovského mělo se za to, že některý emigrant ji tam přenesl, nebo že snad z Kostnice, kam si ji některý z Čechů či Hus sám přinesl, dostala se pak do Šafhúz. Jak mnohdy historikové pracovali, dosvědčuje sdělení Zíbrtovo, že otázka tato řeší se sama sebou, protože v bibli je to připsáno, jak se do Šafhúz dostala. Daroval ji totiž městu r. 1672. Maxmil. hrabě Fürstenberg ze své knihovny! Tohoto připisu si nikdo před tím nevšimnul!

Professor V. Prasek (jehož 60leté narozeniny 9. dubna v užších kroužcích na Moravě a ve Slezsku vděčně oslavovány) podává v témže čísle „Věstníku" zprávu o své páté cestě po Těšínsku. Z archivů a jiných památek vypisuje původ a historii měst Jablunkova, Bílska a Strumeně. Z kulturních drobností uvádí „valašské právo" svou výrazností nový doklad pro rumunský původ jména Valachů a ovčácké jejich kultury. Zajímavé slovo „prasol" dáváno obchodníkům se solí. Na Rusi totéž slovo dodnes značí obchodníka dobytkem vůbec. Slova „jatka" ve Slezsku užíváno i ve smyslu krámu všech řemesel.

[1]) Professor J. Pekař z I. tř. české akademie dostal podporu na cestu do Němec, aby tu dále pátral po rukopisných legendách svatováclavských.

Zajímavou správu podal Akademii Slovinec Dr. Ivan Žmavc o své cestě do Londýna na poznání národohospodářského studia u Angličanů. Anglie jakkoli v praxi vyniká, v theorii a škole zůstává za všemi jinými národy. Její theoretikové národohospodářští jsou individuelní zjevy. Na universitách anglických není obor národohospodářský zastoupen jako na našich nebo německých. Ani r. 1895. založená vysoká akademie „school of economics and political science“ nevyniká rozsahem a důkladností učiva nad pouhé poboční stolice národohospodářské našich universit. Prakticky vyučuje obchodním vědám, ale ne víc než naše obchodní akademie.

Pražské „Rozhledy“ přinesly nedávno poznámku o „moravském dilettantismu“: všecka města prý stačí na novou českou universitu, každá dědina je soběstačná, Tišnov, Blansko troufají si na „Dalibora“ svými domácími silami, Olomouc dokonce hodlala podniknout uměleckou pout po Moravě; Kroměříž odmítá brněnský ensembl, že její herci domácí jsou lepší než brněnští z povolání . .. atd. — Z Olomouce se tu pak ozval velmi rozhodný hlas proti takovému komandu centralisace brněnské. — Jednou páni venkovu vyčítají, že spí, a když se činí, strhují jej nazpět.

Brněnská opera, jako už i minulá leta podniká na jaře a v létě umělecké cesty po jihovýchodě rakouském a po Balkáně. Dosud vždy se osvědčila a dobře přijata byla — vloni i v Uhrách mimo všecko nadání. Letos poprvé odešla do Rumunska a hodlá dále do Bulharska, Uher a na Rus. — Balkán, Charvatsko, Uhry, Halič a Rus bývají rok co rok navštěvovány potulnými operami italskými (sem tam i francouzskými a německými). A kočovné umění toto podávané národům těm v jazyku neznámém bývá vždycky srdečně přijímáno. Italská a německá kultura těmito cestami na východ udržovala si stále nezborný vliv. Šťastnou myšlenkou je tedy tournée české opery — i jazykem i učením přece jen všem těm národům nejblíže — a co se umělecké výše týká, stojící nad kočovnými operami vlasško-německými.

Vinogradským v Kyjevě vypravená „Prodaná nevěsta“ dne 10. dubna docílila skvělého úspěchu, tak že se zdá, že se už na jevištích ruských udrží, čehož dosud docíliti nemohla. O dramatickou cenu Náprstkovu ucházelo se 9 dramat, žádné z nich neuznáno za hodno jí. Jaký rozdíl mezi naší a na př. polskou dramatickou tvorbou!

Velmi dobrého úspěchu dodělává se výstavka „českého umění“ Manesem uspořádaná! Sešlo se na ní na 40 umělců se 150 pracemi. Starší škola nezastoupena. Za starších jsou tu jen předbojcové „moderny“ Aleš, Schwaiger, Schikaneder, Knüpfer, Stibral. Jako vůdcové mladých uznáváni kritikou domácí i cizí: Úprka a Švabinský (oba nejsilnější individuality umělecké), Slavíček a Kalvoda, mezi sochaři Sucharda a Bílek. Leč třídění takové mezi mladými našimi vyjma Úprku a Švabinského není ještě oprávněné. Předhánějí se navzájem. — Mnozí z mladých vystavují současně v jarní výstavě v Rudolfinu,

kdež i starší většinou jsou zastoupeni. — V Uh. Hradišti uspořádal výstavku slovenský mladý malíř Karel Mil. Lehotský, rodák z Dolní Země. s úspěchem moralně i materialně prý skvělým.

Ve Smetanově pozůstalosti nalezeno několik věcí neznámých posud a namnoze hotových. Zajímavé jsou náčrtky k doprovodu francouzské tragedie Corneillovy „Cid“. Přes 50 dokončených a dosud neznámých prací z pozůstalosti vybaveno. Většina jest pro klavír.

V „České Revue“ pařížský dopisovatel ryt. E. z Čenkova referuje o mínění Francie o Češích. Pozoruhodně se zájem o nás vzmáhá a všechny listy posuzují Čechy velmi přátelsky. Za příležitosti jubilea Vrchlického a smrti Riegrovy, všecky listy skoro šíře úže zmínily se o významu obou. Stopují i náš tisk a nemile se jich dotýká nepříznivá mluva o vládě a republikanské většině (t. j. radikalů a republikanů). Nejvíce si nás všímá mladé moderní hnutí, radikali a zvláště nacionalisté, nejméně konservativci (podle výpočtu p. z Čenkova soudíc).

Na mezinárodním historickém kongresse v Římě předsedal v jedné schůzi professor české university Jaroslav Goll. Českou akademii zastupoval professor Jaroslav Čelakovský.

K našemu referatu o boji za češtinu na Slovensku píše nám Dr. Svetozar Hurban-Vajanský, že ve svém processe v Pešti nehájil se nikterak tvrzením, že bojuje za osamostatnění slovenské řeči od české. Tento úsudek o jeho obhajovací řeči pronesly vládní „Slovenské Noviny“. Poněvadž šlo skutečně o vliv český v inkriminovaném článku, zdál se nám úsudek ten nepodezřelým, brali jsme jej tak, jak boj „Nár. Novin“ proti českému realismu známe, jako boj proti podvratným vlivům a ne proti českému vlivu vůbec. Daleko nás bylo, i kdyby se to bylo skutečně tak řeklo, jak se dnes z maďaronské strany hlásá nový ten proud, stigmatisovat to jako nízkost a už rozhodně by to nebylo obviňování druhého slovanského národa před maďarským soudem. Třeba i nejnepříznivější nám proud na Slovensku přijímat realně a chladnokrevně. Má také svou oprávněnost v poměrech, třeba že přestřeloval. Ani pan Czambel není tou „nestvůrou“, za jakou ihned byl vykřičen. Tím méně mohli jsme nějaké stigma vtiskovat národně konservativní straně a jednomu z nejlepších mužů Slovenska. Stopovali jsme zjevy při vylíčování obou směrů — sine ira et studio.

Že klidné nazírání na slovenské věci jest správným, dokazuje jak reklamace Dra Hurbana-Vajanského tak i obrat k lepšímu v proudu Czambelově. Ohlášením, že vydá větší soustavný spis, kde samostatnost slovenčiny vědecky odůvodní, a žádá tedy, aby se zatím na něho neútočilo nespravedlivě, jest zajisté zlepšením a vyvýšením stanoviska.

Boj národně-konservativní strany martinské proti podvratným proudům, vyjádřený zvláště ohnivě v zažalovaném článku („Neustávejme“ z loňského listopadu) v obhajovací řeči Hurbana Vajanského vytčen jako boj proti materialismu, atheismu, kosmopolitismu a nemoralnosti. „V posledné roky do slovenskej intelligencie ľudia, a sice velmi zlí ľudia cudzieho pôvodu (české realisty a dekadenty myslil)

vpašovali všelijaké škodné dekadentské, kosmopolitické, národnost, náboženstvo a všetky ideálnejšie snahy podkopávajúce učenia a tendencie. Stojac v službě národneho orgámo bránil som svoje slovenstvo, svoju národnost, svoje positívne náboženské přesvedčenie, bránil som proti morálnej nákaze vysoké kresťanské kulturálne idealy...“ Hyperkriticimus mladých ve článku samém označen větami: „Aké cimburie, aké obranné zubce si národ vystavil, také má; len dump zlostne kritisuje ich architektúru, keď do nich zarážujú nepriatelské strely...“

Naše zájmy o Slovensko buď opravdu vypadají zvrácené a jsou urážlivy pro Slováky, nebo nešťastným nedorozuměním jsou tak vykládány. „O nás sa v Čechách“, praví p. K. V., „z l'ahkej a zločinnej ruky tolik naklebetilo, že nám Slovákom nezapredaným a čistým strach je otvárať český časopis. Všade nachadzáme alebo temnú ignoranciu, alebo hotové bláznovstvo, alebo podlú pekel'nú zlosť. Čestného slova nečujeme. Vážní vaši l'udia mlčia a sú napojení a odurmanění neustálou klebetou a neustálým nás upodozrievaním...“ — Snad leckterá vtíravost z poslední doby, nebo neomalenost ze strany realistů zavinila tyto opravdu trpké výčitky, ale celkem si troufáme myslit, že náš poměr ke Slovensku se přece jen stále víc a více utváří srdečněji a intimněji. Chybou naší jest, že nepřicházíme všichni s tou vážnou horoucností a s tou obětovností a sebezapíravostí, jaké od nás Slováci právem očekávají. Buďto je to buršikosní frasismus vlastenecký, nebo žíravý skepticismus („nihilismus židovsko-německý“), nebo dokonce jen bezsrdečná praktika, a to vše vždy chodí na Slovensko jako domů, do svého. Při čilejších všeobecných stycích není možná ani, aby to tak zůstalo: přijdou i lepší živly dohromady a i výměna myšlenek bude hojnější: odpory a protivy nebudou pichlavé, ale otrou se a neporaní. Zatím Slováci též na „lidové straně“ mají nám co vyčítat. Tak „L'udové Noviny“ stěžují si, že ze samé vzájemnosti nemohou na výměnu dostat českých listů; s hořkostí zaznamenávají poznámku „České Revue“, že slovácké listy kalí náš úsudek o Uhrách a náš poměr k Uhrám atd. — Konečně o slováckých „modernistech“ také snad není správno vynášeti takový zatracující soud — aspoň ve všem ne. Načichnuvše u nás v pokrokových stranách duchem protináboženským, hřeší těžce proti národu svému, že tento duch osvědčují a boří jediné hráze mravnosti a pevnosti národní. Ale s druhé strany vnesli přece něco nového na Slovač uherskou: je to hospodářský ruch svépomocný a to, že jej kladou zcela správně nejvýš — výš než politiku ať činnou, ať abstinentní. Také umělecké snahy jejich, třebas ve své modernosti zdálo se že vedou od lidu, přece jen s lidem sbližují jednotlivce i celé skupiny a v očích ciziny povznášejí jej a samorostlou kulturu jeho činí známu a milu širé rodině národů. V tom ohledu jmenovitě mladí malíři moravsko a uhersko-slovenští konají dílo veliké.

Zemřeli: Dne 27. března mladistvá malířka česká Marie Dostálová, jejíž první větší práce na obou českých výstavách všeobecného docházejí uznání. — 12. dubna Jan Macák, mladý žurnalista a spisovatel český; jako J. Klen vydal několik drobotin dramatických.

Od té doby, co objevena byla možnost fotografie při úplné tmě paprsky ultrafialovými, stala se fotografická deska východiskem mnoha nových objevů v oboru neviditelných paprsků. Jí prozrazeny paprsky Röntgenovy, Becquerelovy, Lenardovy a j. a dosud koná dobrou službu při nálezech nových druhů paprsků, které svými vlastnostmi z kruhu paprsků dosud známých vybíhají. Zcela všední zjev, již dříve známý, že totiž fotografická deska v temnu za účinku určitých kovů aneb organických těl zčerná, ukázal v poslední době cestu do nové oblasti neviditelného záření. Dříve připisoval se tento úkaz tvorbě vodíkového nadkysličníku. (H_2O_2) na povrchu kovů, jenž svými parami pronikaje různými předměty působí na desku a v ní chemický děj vyvolává. K jinému názoru dospěl L. Graetz, který, jak patrno z článku uveřejněného v „Annalen der Physik“, mnoha pokusy shledal, že účinek vodíkového superoxydu z kovu šíří se přímočaře, že prochází tenkými vrstvami kovovými, což obé stěží by se dalo dokázat o parách, a že trvá i tehdy, když mezi kovem a deskou zaveden mocný proud vzduchu, který by jistě parám přístup k desce zabránil. Že se tu jedná o určitý druh záření paprsku z H_2O_2 vycházejících, přesvědčil tento pokus: V temnu byla vystavena fotografická plotna svou chemicky citlivou plochou několik cm. nad kapalinou H_2O_2, kdežto na druhou plochu skleněnou položen kousek kovu; po určité době objevil se na desce jasný obraz kovu v ostatním černém poli, dukaz, že na jasných místech obrazu deska zůstala lučebně netknuta. Proč nezčernala celá plocha, když paprsky H_2O_2 přímo a bez překážky mohly působiti na celou desku a kterak kov, ač v cestě paprskům nestál, přece zastupoval úkol stínítka? Snad působil nějaký chemický proces z kovu sklem na vrstvu hmoty fotografické tak úsilně, že vliv paprsků H_2O_2 úplně zrušil? Vložena li pak v dalších pokusech mezi desku a kov jiná tělesa buď pevná nebo kapalná, tu obrazu u některých látek na jasnosti ubylo, při jiných však dokonce přibylo. Tak na př. papír kapalinou nassátý zvýšil stupeň jasnosti tím více, čím větší chemickou reakci s kovem kapalina měla. Podstata tohoto nového zařízení karakterisuje jeho vztah k teplotě: byl-li kov o 10^0 teplejší, tu se obraz značně sesílil; za to chlad ledový učinil obraz sotva znatelným. Citlivost tohoto pochodu při změnách tepelných shledána velmi veliká, ano podařilo se i opatrným pokusem rozdíl teploty $^1/_{80}$ stupně učiniti na desce viditelným. Autor zkoumal potom vodíkový superoxyd chemicky čistý aneb občejný, kterého se užívá k technickým potřebám. Než neshledal žádného rozdílu ve výsledku. Za to však řídil se úspěch velmi rozdílně roztoky připravenými v různých dobách. Z těchto úkazů soudí autor, že tu máme účinek chemického processu působícího jiný process chemický pouhou svou přítomností, tedy jakési chemické záření! A tyto paprsky nové, poněvadž účinek jejich řídí se teplotou, dlužno míti za zcela rozdílné od dosud známého záření radioaktivního.

Všechny dosavadní pokusy X-paprsky polarisovati potkaly se s nezdarem. Příčina, že polarisace tato, ač již dříve za velmi pravděpodobnou považovaná, tak dlouho oku pozorovatelovu skryta zůstala.

záleží v tom, že paprsky jsou polarisovány již při svém východu z roury, tak že podmínky pro nesymmetrii, která teprv polarisací má se objeviti, jsou již v samém paprsku splněny. Polarisaci X-paprsků zjistil Blondlot použiv k tomu velmi vhodné malé elektrické jiskry. Nastaly úkazy polarisaci optické velmi obdobné. Rovněž tak, nechal li jiskru kol osy se otáčeti, získal střídavého vysvětlení a ztemnění, zrovna tak, jako když dáme svazku polarisovaného světla procházeti otáčejícím se nikolem. Zkoumány různé látky, na př. křemen a cukr, které měnily polarisační rovinu X-paprskův otočením o 40° v podobném smyslu, jak se to má při světle. I sekundarní paprsky projevily schopnost polarisace. Aktivní tělesa však otáčela rovinu polarisační o 18°, a to ve směru opačném, nežli se to děje u světla. Blondlot má za to, že existuje i magnetická rotace X-paprsků a snad i druhotních paprsků.

Množství tepla z povrchu teplých, pevných těles vyzařovaného kvantitativně dosud jen přibližně určeno. Přesných pokusů podjal se dle Philosophical Magazine p. Bottomley a přivedl chyby pozorovací na míru co nejmenší tím, že žhavil elektrickým proudem ve vzduchoprázdné, vysušené prostoře dva proužky platinové, z nichž jeden byl světle hladký, druhý plamenem začazený. Ze soustavného přehledu pokusů jím uveřejněného patrno, že temný proužek mnohem více energie potřebuje, nežli světlý, mají-li vyzařovat oba touž teplotu. V případě, kdy oba proužky vysílají stejné množství světla, opět černý proužek za sekundu více tepla pohltil, než bílý. Celkem rozdíl tepla vyzářeného oběma proužky při počátku svícení byl největší, během vyšších stupňů světlosti klesal, při velmi vysokém žáru mizel. Možno z toho pro praktický život usuzovati, že výhodnější jsou kamna bílá, než černě natřená. Černě natřeným kamnům ostatně pomáhá se v životě obecném instinktivně tím, že se vyleštují do světlava a tím nabývají pak i černá kamna rychlejší a snadnější zářivosti.

Zprávy národohospodářské.

Jedním z předmětů spadajících v rakousko-uherské vyrovnání jest úprava společné měny. Zlatá měna, zavedená zákonem z 11. srpna r. 1892., dospěla loňským rokem teprv k tomu, že zlaté peníze z banky vypuštěny jako „měnné poukázky“ a ne jako „zlaté zboží“. Před tím sice zlaté peníze v korunové měně také raženy, ale obecenstvo si je musilo kupovat podle kursu, tak jako kupuje všeliké cenné papíry anebo peníze jiných států. Leč ani vypuštěním zlata jakožto platidla do oběhu, zlatá měna nedovršena. Zůstalo to dále jen při korunovém počítání, jež rokem 1900. zavedeno. Spočívát podstata zlaté měny v tom, že všecky jiné peníze než zlaté jsou pouhými konvenčními poukázkami, které u banky, oběh peněžný upravující, vymění se vždy a v jakémkoliv obnosu za pravé zlaté peníze, jež představují. Takové

zlaté měny však u nás není. Naše banka rakousko-uherská dosud není povinna své poukázky (bankovky) zlatem zaměniti, když jí je někdo k výměně předloží. Ona to dnes učiní, pokud se jí to podobá, ale povinna k tomu není. Naopak jak vlády, tak veřejné mínění bance dosud za hlavní povinnost ukládaly, zlato, jež má jako zálohu svých bankovek, dobře držeti a schraňovati.

Dokud byly v oběhu vedle bankovek i státovky, to jest peníze papírové, z pouhé moci státní vydávané a žádným kovovým pokladem nekryté, nemohla ani banka spravedlivě býti zavazována k záměně papíru zlatem. Nebylyť státovky jejími poukázkami, nýbrž státními a jejich nucený kurs snižoval obyčejně oběžnou cenu jejich pod cenu nominelní, v čase velké prosperity státního a národního bohatství ovšem mohl také i zvýšiti ji nad ni. Státovky zmizely z oběhu úplně dnem 28. února 1903. Staženo jich celkem za 650,623.800 K, z nichž 642 milionů obě vlády nahradily kovem, stříbrem a zlatem, které v bance uložily, načež banka místo nich a pod touto úhradou kovovou rozmnožila ihned počet bankovek svých. Podle statutu bančina mohou teď vlády rakousko-uherské kteroukoliv chvíli, když státovky staženy, naporučiti neobmezenou záměnu papíru za zlato a tím korunovou zlatou měnu naši dovršiti.

Vlády tedy použily této příležitosti a předložily sněmovnám koncem března předlohu zákona, jíž žádají po parlamentech dovolení, aby neobmezenou záměnu zlatem mohly dekretovati, kdy za dobré uznají.

Už od r. 1900., kdy zavedeno povinné účtování v korunové měně, a kdy tedy čekáno už dovršení zlaté měny naší každou chvíli, počaly se ozývati hlasy u nás, v Německu, ve Francii i jinde, kde zájem mají na našich peněžních poměrech, tu pro — tu contra: uškodí-li totiž či neuškodí rakouským státním financím volná výměna zlata. A tu pokud možno bylo ruch ten stopovati, ozvalo se více hlasů proti náhlému zavedení výměny zlata, než pro ně. Byly-li však zprvu oba tábory daleko od sebe, teď už se poněkud sblížily — a možno říci sjednotily a to tak, že vyznívá to v ten smysl: Rakousko-Uhersko může se toho odvážit zavésti volnou výměnu zlata ale ať vyčká vhodného okamžiku.

Věc, kolem níž se točí pochyby, je tato. V mezinárodním styku obchodním se stále děje výměna zboží, práce, služeb a cenných věcí, tak jako mezi jednotlivcem a jednotlivcem v obyčejném životě. A jako se jednotlivci stává, že některý rok více vydati musí než přijal, tak je to i se státem. A tu stát i jednotlivec musí sáhnouti k úsporám nebo si připůjčiti. Náš stát má takové úspory dnes v bance rakousko-uherské v onom zlatém pokladě složené. Kdyby tedy nastal rok větších výdajů než příjmů, bylo by nutno sáhnouti na tyto úspory. A tu škarohlídové tvrdí, že my máme stále jen taková leta, kdy víc vydáváme než přijímáme: uvolníme-li závoru svým úsporám, rozutekou se nám brzy do ciziny. Ježto poměry výměny mezi státem a státem jsou úplně totožny jako mezi jednotlivcem a jednotlivcem, třebas složitější, pozná každý, že je to pěšky jako za vozem: platit své schodky z úspor, či

dělat dluhy nebo se pomalu vyprodávat. Suma zůstane sumou, na žádné straně se z ní nic neodpustí! Proto je-li pravda, že stát náš každý rok víc cizině odvádí než od ní přijímá, pak je otázka, odkud to bere? Zadlužuje se, či vyprodává? Před lety za hospodářství absolutismu a liberalních vlád. bylo obojí pravdou. Ale dnes ani dluhů nepřibývá (leda investiční, jež nejsou na běžné roční výdaje přec!), ani nemožno říci, že by se stát ožebračoval. Naopak stoupání blahobytu je nepoměrné.

Z čeho se soudí tedy na větší výdaje než příjmů máme? Soudí se tak ze závazkův úrokových, jaké máme vůči cizině a proti nim se staví tržební přebytek roční. Dluhy naše jsou: dluh státní, pokud má cizina papíry naše, a pak peníze vložené z ciziny do různých podnikův u nás. Jest jisto, že z obojího toho půjčeného kapitálu úroky se cizině dávat musí. Ty se ročně odvádějí ať je jak je. Je to úbytek: peníze jdou z domu ven. Jak se hradí? Máme snad i my uloženy své kapitály už v cizině: ve státních papírech cizích a v podnicích cizích? I to je pravda, máme však zajisté ne tolik, kolik cizina u nás. Úhrada se musí bráti i odjinud. A bere se z tržebních přebytků. Tyto tržební přebytky v každém státě zrovna považují se — jsou-li stálé — za známku jeho zadluženosti. Stát, který nemá přebytků tržebních, naopak má stálý deficit tržní, ten je kapitalistou, který má peníze půjčeny a úroky bere ve zboží. A pravidelně je tomu tak: je-li přebytek tržební větší než potřeba úroková, hromadí se kapitály ve státě (sev.-amer. Spojené Státy), je-li menší než potřeba úroková, či není ho vůbec, tu stát zapadá hlouběji a znovu do nových dluhů.

Nuže a jak se tato výměna jevila u nás? Naše tržební bilance od r. 1875 byla vždy dosud aktivní, vyjma rok 1898 a to přebytek obnášel od 22—392 milionů korun, tak že za všech těch 28 let stálého přebytku průměrně ročně jsme více vyváželi o 204·5 milionů korun. Toto tedy byl náš roční poplatek cizině — ač snad něco nám doma z toho zůstávalo, čím bohatství naše rostlo.

Avšak nejen v číslicích tržby zahraniční jeví se, co stát a národ vydělává či prodělává ročně na cizině. Dlužno k tomu připočísti: peníze, jež k nám přinesou turisté, výdělek z převozu zboží získaný (na železnicích i po moři). Všecky tyto položky zmenšiti o obnos, jejž my zase cizině v tomtéž oboru platíme. Ale možno směle tvrditi, že vyděláváme ve všech třech: nejvíce asi pomocí dělnictva našeho, jež jde na práci do ciziny a pak z turistů. Alpy, Tatry, lázně naše jsou dobrým zdrojem pro stát. My necestujeme tak četně do ciziny, jak cizinci k nám. Méně už vyděláváme převozem, neboť tu také mnoho služeb ciziny sami potřebujeme.

Poněvadž všecky tyto zdroje a proudy nedají se dobře oceniti: nevíme ani kolik cizině úroků ročně dáváme — odhady jsou jen více méně přibližné — ani kolik na ní vyděláváme tím či oním způsobem — sama statistika tržní jest spíše jen přibližný názor než jistá pevná veličina — proto také tvrzení optimistů i pessimistů dá se dobře obhajovati těmiže ciframi a těmiže poměry.

Celkem však možno říci, že pravděpodobně dobře jsme dosud vycházeli a nejen vycházeli, ale i ukládali a spořili. Protidůkaz byl

by příliš nucený a slabý. Cizina sama to označuje tím, že neupravenou a tudíž kolísání podrobenou měnu naši, naše státní papíry brala ráda a v nominální ceně, ba i nad ní. Při určování nové měnné jednotky roku 1892, totiž koruny, vzat za základ průměrný tehdy kurs našich peněz z osmdesátých let a koruna rovna půl zlatému, určena jako rovnocenná s 1·05 frankem a 0·85 marky. Peníze naše od té doby také v této hodnotě již, vyjma menší kolísání, se udržely, ač je žádný pevný podklad zlaté záruky ještě nepoddržoval na stejné výši. To je nezvratné znamení, že celý náš stav hospodářský pokládá se za velmi solidní, jako v Německu, Francii, Belgii, Anglii, nejbohatších státech evropských a ve finančním ohledu směrodatných.

Když by tedy nastalo hotové vyplácení zlatem, nemůže nám zlato v bance nashromážděné se rozutéci do světa, neboť po mnoho let už jsme si s každým kvit, dlužni nezůstáváme, nepřipůjčujeme, ba přivyděláváme. Ten případ, že by kdy cizina od nás mohla více zlata vyvézti, než musí sama nám dodati, ten případ by už musil býti zaviněn poměry velmi abnormálními. I když rok nějaký skončí pro nás deficitem, na roky se život národů neodhaduje. Druhý rok to vynahradí. Tak po slabém přebytku tržním r. 1897 (+ 22 mil. korun) a malém deficitu r. 1898 (— 24·4 mil. korun), přišly pak čtyry léta se samými vysokými přebytky tržními (1899 až 1902: 253, 245, 233, 189 mil. korun), takže rovnováha zase nastoupila, ba spíš ještě převaha na naši stranu.

Zřejmo též odtud, že od roku 1876, vyjímaje pouze čtyry léta (1882, 1898, 1899 a 1900) příliv zlata do naší říše byl vždy větší než odliv jeho. To značí po 28 let už na cizině pravidelně vyděláváme a máme už tedy notnou zásobu úspor, jež jeví se jak v hojném pokladu bankovním, tak v dostatku kapitálů v říši, volných i vázaných.

Vláda také při podání předlohy ukazovala jako na nejsilnější důvod, na veliký poklad zlata a stříbra v bance (1300 milionů K), větší mnohdy, než kolik obíhá bankovek v oběhu. Bankovky bývají zlatem kryty až do 75% svého obnosu úhrnného, tedy tak vysoko, jak vysoko kryty nejsou v žádné jiné evropské bance státní, vyjma ruskou.

Podle kovového pokladu svého má banka právo vydati bankovek za obnos 3.073 milionů K a zatím má teď, podle výkazu z 1. dubna, všech bankovek v oběhu 1533 mil K — tedy právě polovici. Podle obyčejného názoru finančního světa, nenastává pro poklad kovový v bance nijaké nebezpečí ani tehdy, když je úplně zatížen. Tím méně tedy může nastati pro naši banku. Ostatně i veliké banky, jako německá a anglická, bývají mnohdy ve strachu o svůj poklad zlatý — ale tu je snadná pomoc pro ně, zvýší míru úrokovou.

Nemístno je poukazovat na státy balkanské, na Italii, Španělsko, Portugalsko, jež přes to, že mají zlatou měnu, přece vězí stále ve finančních těžkostech a nemají pevné upravené měny, nuceny jsouce ob čas hotové placení zlatem zastavovati, stříbrem zaměňovati, a zlato novými výpůjčkami znovu z ciziny kupovati. Tak jak ony státy naše říše dnes už přece nevypadá. Má mnohem silnější a jistější zdroje

příjmů v práci svého vzdělaného obyvatelstva než ony státy, jež nemajíce valného průmyslu, jsou na vratkou štědrost přírody odkázány (Italie ještě spoléhá na náplyv cizinců, jenž rovněž je nestejný). Toho případu, jaký nastal před čtyřmi lety v Bulharsku, že místo zlata určen nucený oběh papíru a stříbra a peníze bulharské pak o 15—20% znehodnoceny (při záměně a přepočítávání na jinou měnu zlatou dopláceno na ně 15—20% = ažio), toho se u nás sotva možno obávati. Naše říše takto zůstává v Evropě už jediným státem, jenž nemá ještě zlatou měnu provedenu. Rusko, jež začalo později než Rakousko, už ode dvou let má měnu zlatou dovršenu.

Ač tedy dnes pro nás nemá už významu, leda formalního, celé to hotové placení, přece, ježto není ani nebezpečné, a odkládání jeho mohlo by v cizině jen nedůvěru budit, dlužno ve vhodný okamžik k němu přikročiti. Vládě zrazováno, aby aspoň teď v letech vleklé krise průmyslové ho nedekretovala, nýbrž až se situace průmyslu zlepší, a hlavně až se bude vidět, jak obchodní smlouvy dopadnou a jakého tudíž tržního styku s cizinou možno se v budoucím období smluvním nadíti. Tato opatrnost je na místě, ježto věc tak dlouho odkládaná, také ještě několik měsíců, i rok a více posečkati může. Dokud závazky a cla naše budou zníti na zlatky ve zlatě a ne na koruny ve zlatě, dotud ani ažio nezmizí, ale stane se pouhým přepočítáváním jedné měny na druhou.

Školství.

Dvě myšlenky ovládají nyní všechny snahy učitelstva nejen u nás, nýbrž i v zemích sousedních: zajištění přiměřeného blahobytu v podobě zlepšení služného a nezávislost. Po českém a německém učitelstvu, kteréž přešlo do tábora liberalů hlavně z příčin ekonomických, organisuje se k odporu učitelstvo polské, slovinské, charvatské i maďarské. Přidává se také šmahem k proudům liberalním v naději, že si tím spíše dobude snesitelné existence. Požadavky své tlumočí učitelstvo na sjezdech v časopisech stavovských, kteréž kromě boje za skyvu chleba pěstují okázale boj proti katolictví, jakoby víra byla zavinila, že rozhodující úřady dávno již nevyhověly tužbám učitelstva. Ba v Čechách, a částečně i ve Slezsku, když úpravou služného přáním učitelstva vyhověno, protikatolické agitace mohutní a místy nabývají rázu boje proti positivní víře vůbec.

O hmotných požadavcích učitelstva moravského bylo již referováno. Snahy opravné značně posilněny úpravou služného ve Slezsku, který jest nyní idealem všeho učitelstva zemí sousedních. Ve Slezsku obnáší zemský rozpočet 5,583.000 K z nichž se vydá na školství 3,081.677 K. Za to v Haliči při rozpočtu 22,913.884 korun obnáší náklad na školství jenom 7,816.538 korun. Což divu, že v rozlehlé zemi učitelstvo je nespokojeno a na sjezdě v Přemyšlu přijalo tyto po-

žadavky: ať jsou platy učitelské rovny platům státních úředníků posledních tří tříd a aby dle toho byly upraveny též pense vdov a zaopatřování sirotků, dále nutno připamatovati opětně sněmu, že nebyly vyřízeny žádosti učitelův za snížení let služby na 30, za zavedení veřejné kvalifikace, pragmatiky služební a přesného postupu při disciplinarním vyšetřování, o doplnění zem. škol. rady volenými zástupci učitelstva, o vynětí zástupcův učitelstva z dozoru okresních inspektorův, dále žádat společně se spolky učitelskými v ostatních zemích na říšské radě zastoupených, aby stát určitou sumou přispíval na zlepšení hmotných poměrův učitelstva, a konečně domahat se na říšské radě toho, aby udíleny byly učitelům k jízdě na drahách lístky legitimační.

Podobně i učitelstvo v Kraňsku pořádá manifestace jednak za účelem dosažení lepších platů, jednak zmenšení břemen.

V Uhrách projednává se osnova zákona, kteráž učitelstvu přináší splnění dávných požadavků. Na příště učitelé mají býti státními úředníky bez určité třídy hodnostní. Rozděleni budou v deset skupin. Učitelé obecných škol zařaděni do 7., 8. a 9. skupiny. Základní plat 7. skupiny — učitelé opakovacích škol hospodářských — je 1400 K a pět kvinkvenalek po 200 K, příbytečné činí dle obcí, rozdělených na čtyry třídy, v 1. tř. 600—700 K, ve 2. tř. 420—490 K, ve 3. tř. 360—420 K, ve 4. tř. 300—350 K. Nižší příbytečné platí pro učitele do 15 let služebných, vyšší pro učitele po 15leté službě. Do 8. tř. vřaděni jsou učitelé obec. škol se základním služným 1000 K. Po 5leté službě zvyšuje se služné na 1400 K a stoupá po 5letích o 100 K do 25. roku služebního — do 1800 K. Po 5 letech jest o 200 K vyšší, tak že ve 30. roce má učitel 2000 K platu. Příbytečné činí v 1. třídě 600 K, ve 2. tř. 420 K, ve 3. tř. 360 K, ve 2. tř. 300 K, ve 4. tř. 200 K. Do 9. skupiny náležejí učitelky na školách mateřských. Ty mají míti 900 K základního služného, jež po 5letích vzrůstá až do 1500 K; příbytečné mají míti totéž jako učitelé škol obecných. Funkční přídavky na 6třídní škole činí 600 K, na trojtřídní až pětitřídní škole 400 K. Státních učitelů je v Uhrách 4100. Novým zákonem zvýšeno bude služné 3084 učitelům celkem o 1,177.835 K.

U nás vážně se pomýšlí na opravu škol měšťanských. Dne 21. března konány ve Vídni porady znalců a zástupců škol měšťanských. Porady řídil ministr Hartel. Porady vyzněly v přání, aby učební plán byl změněn tak, by více odpovídal skutečným potřebám místním podle zásady: ne mnoho, ale důkladně. Absolventům tytéž výhody se mají zaručit jako absolventi nižšších škol středních mají, zejména vstup do škol odborných a pak právo na jednoroční službu vojenskou se reklamují; za tím účelem zřízena býti má čtvrtá třída. Pro učitele žádá se vyšší vzdělání. Zapomíná se však, že měšťanská škola jednotná je u nás nemožná. Má-li skutečným potřebám vyhovovati, pak nemůže v Bukovině totéž míti zřízení jako na Moravě, a co snad se hodí pro Dalmacii, je zcela nevhodné pro Čechy. Má-li oprava býti skutečně účelná, pak nelze zcentralisovat školství měšťanské, nýbrž zemské úřady školní se sněmy zemskými jsou povolanými činiteli,

kteří potřebné opravy účelně provádět mohou tak, aby z nich netoliko jednotlivým učitelům prospěch kynul, ale v první řadě zemi a lidu staly se školou pro život nejpříhodnější.

Vyhovuje dávným steskum. nařídil ministr vyučování, aby příště smělo se užívati též starších vydání učebnic, nebylo-li to výslovně zakázáno a v seznamech učebnic vydávaných ředitelstvím škol vždy mají býti uvedeny přípustná starší vydání.

Studium pozbývá ostatně významu, jakýž mělo do nedávna vzhledem k hmotnému zajištění. Jindy měl absolvent jisté školy plnou jistotu, že má zaručenu určitou existenci. Dnes absolvent škol mnohých nemá pražádné záruky, že se slušně uchytí a snesitelnou existenci získá. V Král. Hradci maturant gymnasialní je metařem. V Ostravě absolventi obchodní akademie ničí se na těle i na duchu úmornou prací 12—16hodinovou za almužnu 2 K 75 h denního platu a jsou zařaděni mezi pacholky. brzdaře. havíře a podobné lidi. Absolvent střední školy má naději na písařské místo s měsíčním platem 50 K. absolvent mistrovské školy vyučený řemeslu 120 - 140 K a jiné výhody obdrží. Z toho plyne, že chybuje, kdož se věnuje studiu na středních školách v naději na přiměřené zaopatření.

Že takové smutné zjevy u nás všeobecně se uplatňují, zavinila částečně školská soustava naše, kteráž přecpává pamět svých odchovanců věcmi pro život bezcennými a nedbá požadavků praktických. To dávno postřehli Američané a obmezivše formalismus, ze škol odstranili věci pro praktický život bezvýznamné, místo nich zavedli do škol nauky praktickým potřebám sloužící. A v tomto směru reformují školství dále a stále. Na sjezdu učitelstva ve Springfield Ill. professor literatury a umění z university v Chicagu na př. řekl: „Vzdejme se cvičení mládeže na základě pověsti o válkách a plenu. Tuze dlouho jsme užívali dějin Caesarova a Alexandrova zabíjení, abychom v srdcích mládeže vypěstovali ctnosti hrdinské a mravní. Válečná ničivá civilisace musila již ustoupiti civilisaci obchodní a výtvorné, kteráž kvete jen za míru, a učitelstvo se musí podle toho říditi.“ Nabádal k udržení kroku s postupem civilisace dnešní, zavrhuje lnutí k pedagogickým methodám, jež před stoletím panovaly. „Žádné učení není tak dobré“, pravil dále, „které neuzpůsobuje žáka pro civilisaci, v níž žije.“

České učitelské spolky na Moravě chystají statistiku národní práce učitelstva. Spolkum učitelským — katolický a jeho členové i v tomto směru boykotováni — rozeslán dotazník s 50 otázkami. Z odpovědí sestavena bude statistika o práci literarní, vědecké, hospodářské a národní.

Německo pečuje též úzkostlivě o své příslušníky v cizině (Rakousko Němci za „cizinu“ nepočítají). Nejvíce škol německých vydržují Němci v Brasilii. Tam prý mají 600 škol. Celkem v cizině vydržují přes 1000 škol a mezi těmi i střední, zejména ve Španělích, Portugalech, Italii, v Jerusalemě, Smyrně, Egyptě, Číně, Argentině, Peru a jinde.

Ročník XX. Číslo 6.

HLÍDKA.

Kdy stanoveny články víry bludům Husovým protivné?

DR. K. ŘÍMSKÝ.

Tvrdívá se, že Hus byl sněmem církevním Kostnickým nespravedlivě odsouzen, poněvadž prý „články víry, ve kterých se Hus s církví nesrovnával, byly stanoveny teprve církevním sněmem Tridentským. Jak prý mohl sněm Kostnický odsouditi Husa pro něco, v čem sám si nebyl jist?“

Nesprávno jest domnívati se, že by — dle zásad katolických — mimo články víry Církví slavnostně prohlášené bylo každému naprosto volno mysliti, věřiti a hlásati cokoliv mu libo. Mimo pravdy slavnostně za článek víry prohlášené (fides definita) jsou pravdy, kterým Církev učí jako pravdám zjeveným, v písmě sv. či v ústním podání obsaženým, které však nikdy nebyly slavnostně prohlášeny. Pravdy tyto jsou pravdy katolické (fides catholica), jichž bez bludu ve víře popírati nelze; neboť pravdy tyto tvoří též články víry, jež každý katolík za pravdu Bohem zjevenou míti musí. Na církevním sněmu Vatikanském (Sessio III. cap. 8 de Fide) byla tato dávná pravda znova vyslovena slovy: „Dále pak věrou božskou a katolickou všechno to věřiti třeba, co jest obsaženo v písmě sv. či v ústním podání, a od Církve buď slavnostním rozsudkem anebo řádným a všeobecným učením jako božské zjevení věřiti se předkládá.“ [1]) A věru měli-li bychom my věřiti pouze to, co slavnostně bylo prohlášeno, a zavrhovati pouze to, co slavnostně bylo zavrženo, pak by v prvních stoletích křesťané nebyli musili nic zavrhovati, nic věřiti; vždyť ještě nic nebylo slavnostně prohlášeno, nic slavnostně za-

[1]) *Denzinger*, »Enchiridion definitionum et symbolorum« n. 1641. vyd. 8.

vrženo. Ostatně je to, co tu o pravdách katolických řečeno, tak známo, že toho netřeba dále dokazovati.

S pravdami slavnostně za článek víry prohlášenými a s pravdami katolickými mohou souviseti jiné pravdy, které zřejmě lze odvoditi z pravd zjevených, kterým však Církev sv. otevřeně a veřejně neučí a o kterých se ještě nevyslovila. Pomíjíme zde další třídění pravd náboženských, jelikož toho není potřebí pro naši otázku. Důležitější jest otázka, co může Církev ustanoviti proti tomu, kdo rozšiřuje nějaké bludy ve víře. Že totiž jí to lhostejno býti nemůže, rozumí se snad samo sebou. Jakou pak by byla společností, nemohla-li by ani tehdy vystoupiti, napadá-li někdo její základy?

Trhá-li někdo svazky společenské, napadá-li někdo základy společnosti, tu vším právem brání se společnost proti svému škůdci, trestajíc ho dle potřeby a vylučujíc ho i ze sebe. To platí o každé společnosti (rozumíme společnosti oprávněné), to platí i o Církvi vzhledem k bludařům ve víře. Či snad by nechtěl někdo tvrditi, že Církev neprávem odsoudila na prvních sněmech svých bludaře popírající pravdy katolické, které však až po tu dobu slavnostně prohlášeny nebyly? A mnohdy byli takoví bludaři odsouzeni na sněmech církevních ne všeobecných, nýbrž provincialních, na př. Pelagius na sněmech afrických. Později ovšem obyčejně byl rozsudek i na jiných místech obnoven, nepodrobili-li se rozsudku prvnímu.

Ale co může Církev v tom případě, jedná-li se o pravdy související s pravdami zjevenými, o nichž se však Církev ještě nevyslovila a jimž zřejmě neučí? Ani zde nemůže nikdo popírati Církvi práva rozhodovati, co bludem, co pravdou; vždyť jinak by mohl někdo nepřímo napadati, ba i popírati články víry. Ale přec je rozdíl mezi těmito pravdami a pravdami prvnějšími, neboť zde nejedná se zpříma o článek víry. Kde pak nejedná se o článek víry slavnostně prohlášené či aspoň katolické, tu ovšem připouštíme, že nelze každého odpůrce prohlásiti hned za bludaře, za kacíře. V tomto případě může někdo, spoléhaje příliš na svůj rozum, lehko pobloudit, jako ve vědě, obzvlášť nedbáno-li toho, čemu jiní učí, a i v tomto případě má dbáti v určitých mezích učící Církve. Proto však Církev i v tomto případě jest oprávněna neomylným svým rozhodnutím prohlásiti pravdu a zavrhnouti blud. Činí pak to, je-li prospěšno a žádoucno, buď ústy viditelné hlavy své nebo na všeobecném sněmu církevním, a to buď tím, že pouze zavrhne blud, nebo že i ustanoví pravdu. Kdy rozsudek její jest neomylným, toho zde netřeba určitěji stanoviti; neboť nám se zde jedná pouze o to,

je-li i v tomto případě sněm oprávněným soudcem. A že práva tohoto popírati nelze, jest jisto; vždyť kdyby Církev tohoto práva neměla, nemohla by nikdy chrániti dostatečně svěřených pravd, vždy by pak zůstala v Církvi v těchto otázkách s pravdami zjevenými tak úzce spojených nejistota a nebezpečí pro víru věřících. Toto právo je tedy nutně potřebným Církvi, má-li dostáti úkolu, jí od božského zakladatele přidělenému.

Pokud tedy Církev se o těchto posledních bludech či pravdách nevysloví, má každý příslušnou (větší či menší) volnost hloubati a zkoumati dle sil a schopností svých. Užije-li však Církev božského práva svého a zavrhne-li nějaké bludy jako kacířské, přestává svoboda hlásati bludy tyto, a prohlásí-li Církev úsudek svůj neomylně, jest každý katolík zavázán věřiti, že to blud kacířský.

Ovšem však církevní rozsudky neužívají vždy o takovýchto bludech odsouzení největšího (kacířství), ba naopak prohlašují mnohdy bludy pouze za nerozvážné, nesprávné atd. (temeraria, erronea, falsa etc.). I tato odsouzení jsou naprosto oprávněna a věřící mají povinnost zavržené bludy zavrhnouti dle toho, jak byly zavrhnuty, aneb aspoň zevně i uvnitř se jich straniti.

Upozorňuji též na to, že dříve církevní rozsudky vždy přesně nerozlišovaly, v jakém stupni se zavrhují rozličné bludy, nýbrž o rozličných bludech užívaly jediného výrazu kacířství. Až od posledních století přesněji se zde rozlišují rozličné stupně bludu.

Myslím, že všeobecné tyto zásady učení katolického o rozhodování ve věcech víry dostačí, abychom mohli odpověděti na otázku, o níž jednáme. Šířeji o právních a věroučných zásadách nechceme se zde rozepisovati, odkazujíce na vědecké spisy bohoslovné.[1]) Chceme raději ve světle těchto pravd, v Církvi od počátků jejich platných, pozorovati případ Husův.

Přečteme-li bludy Husovy,[2]) přesvědčíme se, že články ony, slavnostně zavržené sněmem církevním Kostnickým (6. července 1415) a Martinem V v bulle „Inter cunctas“ (22. února 1418) dotýkají se podstatných stránek učení katolického; vždyť jednají o předurčení a přesvědčení, o členech Církve, ústavě a hlavě Církve, což vše tvoří podstatnou část víry. Zevrubněji o jednotlivých bludech později pro-

[1]) *Wernz*, Ius Decretalium T. II. Pars 2. Sectio II. cap. I, II. Propaganda fide 1899.

[2]) Viz text latinský, na př. *Denzinger* l. c. num. 522—550 (v 8. vydání, dle něhož zde budou snad citovány); text český *Kryštůfek*, »Všeobecný církevní dějepis«, díl druhý, část druhá, str. 715—717.

mluvíme. Je-li však pravdou, že bludy Husovy jednají o víře, pak beze vší pochybnosti můžeme, ba musíme říci, že biskupové na církevním sněmu Kostnickém plným právem, právem božským, od zakladatele Církve jim uděleným, by byli rozhodli i tehdy, kdyby články bludům Husovým odporné by byly bývaly prohlášeny slavnostně teprve na církevním sněmu Tridentském a nikdy před tím. V tomto případě jednalo by se o bludy, o jakých jsme svrchu promluvili, o bludy totiž, jež až dosud nebyly slavnostně odsouzeny, jichž protivné pravdy však jsou obsaženy v pokladě víry katolické a zachovány v Písmě nebo v ustavičném ústním podání a pokojném učení Církve, jež až po tu dobu žádným bludařem porušeno nebylo. Proto nelze ani pochybovati o právu biskupů na sněmu Kostnickém. Církevní sněm Kostnický Janem XXIII svolaný a papežem Řehořem XII potvrzený a uznaný[1]) byl naprosto přesvědčen, že biskupové na něm shromáždění mají právo bludy ony odsouditi a bludaře za kacíře prohlásiti. Mají-li, pokud se pravd definovaných a katolických týká, biskupové již jako jednotlivci[2]) právo souditi, mají je tím více, jsou-li shromážděni na sněmu; vždyť zde jsou nejvíce oprávněnými soudci víry. Říci, že sněm, jedná-li se o pravdy pouze katolické (fides catholica, non definita), by soudil o věci, o níž si není jist, jest naprosto nemístné; neboť o pravdách katolických si je Církev jista, beze vší pochybnosti, i když nejsou slavnostně prohlášeny. Ba i kdyby šlo o pravdy, které až dosud ani slavnostně stanoveny nebyly, ani k pravdám tak zvaným katolickým nenáležely, nýbrž o pravdy, o kterých třeba nejprve rozhodnouti, i zde by bylo nemístné popírati právo řádného sněmu rozhodovati o těchto otázkách; vždyť právě k tomu účelu se sejde sněm, aby odstranil povstalé pochybnosti. V tomto případě, ale pouze v tomto a nikoli v případě předešlém, jednalo by se sice o pravdách až po tu dobu v Církvi nejistých, o kterých však příslušná autorita církevní (papež nebo řádný všeobecný církevní sněm) božským právem rozhodovati může, ba musí, jakmile uzná, že je rozhodnutí potřebno, aby byl zachován poklad víry neporušen, jist. Rozhodnutí se ovšem nestane dříve nežli rozhodující (biskupové, papež) se přesvědčí o nesprávnosti bludu. A tohoto přesvědčení mohou biskupové právě na sněmu nabýti, kde se pravda

[1]) Uznání stalo se 4. července 1415. V »Církevním dějepise« *Kryštůfkově* vylíčeny jsou dějiny tohoto sněmu a prací jeho. Na str. 522. omylem stojí, že uznání stalo se 14. června 1415.

[2]) »Episcopi in causa haereseos sunt iudices ordinarii quoad suos dioecesanos.« *Wernz* l. c. 900.

zjevená ve svém světle ukáže. Ovšem v tomto případě by byl Hus snáze býval mohl bludy své hájiti a za pravdu míti potud, pokud by se mu to příslušnou autoritou nebylo zakázalo. A že příslušná autorita v Církvi nejsou jednotliví učenci, či kazatelé, či professoři, nýbrž biskupové, obzvlášť biskupové na církevním sněmu shromáždění, a papež, to je každému katolíkovi známo.

A ještě jednu poznámku chceme připojiti. Může se státi, že vrchnost podřízená počíná si sice naprosto správně ve svém oboru, ale zároveň v jiném předmětu překračuje meze působnosti své, jednajíc revolucionářsky vůči vrchnosti vyšší. Pak ovšem můžeme a musíme nazvati toto jednání vůči autoritě vyšší nesprávným, revolucionářským; ale pouze proto nemůžeme rozumně popírati práva vrchnosti podřízené, v oboru vrchnosti této od autority vyšší (nejvyšší) přidělené, pokud autorita vyšší (nejvyšší) práva toho neruší. Podobně se má věc i se sněmem Kostnickým. Sněm tento byl svolán mimo jiné, aby rozhodl o bludech Viklefových a Husových, a aby zjednal jednotu v Církvi, zvolil jednoho papeže. K obému byl oprávněn a i pravým papežem Řehořem XII zvlášť potvrzen, aby se postaral o jednotu v papežství. Ovšem jest jisto, že si tento sněm počínal vůči papežství, této vrchní moci v Církvi, mnohdy nesprávně (revolučně), a to jeho počínání též nebylo papeži nikdy uznáno. Proto však nelze nikterak popírati oprávněnost tohoto sněmu ani ve volbě papeže, ani v odsouzení bludů Husových.

Sněm Kostnický byl by tedy mohl Husa pro bludy jeho odsouditi, i kdyby články víry bludům Husovým protivné byly teprve na sněmu Tridentském ustanoveny.

Ale nyní nám nastává druhá otázka. Je skutečně pravdou, že články bludům Husovým protivné byly prohlášeny poprvé na sněmu Tridentském? Je pravdou, že bludy Husovy před Husovou dobou zavrženy nebyly?

Nebylo by tedy ovšem v této otázce zásadně správným hlediskem, dokazovati pravdy tyto z Písma či z ústního podání, nýbrž potřebí pouze uvésti dle pramenův autoritativní rozhodnutí Církve učící. Jelikož pak jeden z hlavních bludů Husových bylo bludné učení o ústavě církevní, počínáme zde též otázkou o ústavě Církve, kdo má vrchní moc v Církvi a jaká je tato moc a pod.

Církevní dějiny nám ukazují, že v nadpřirozené společnosti Kristem založené, v katolické Církvi, skoro každé slavnostní rozhodnutí věroučné stalo se pouze tehdy, byla-li některá zjevená pravda bludaři napadena Tak vidíme sice již v nejstarších dobách křesťanství ústavu církve,

obzvlášť pak i prvenství římského papeže, prakticky uznáváno, ale slavnostní stanovení počínají skoro výlučně až tehdy, kdy bludaři proti této pravdě vystupují. Proti prvenství církve římské a takto proti monarchické ústavě Církve brojila obzvlášť církev východní, a to po-nejvíce patriarchové cařihradští, tak že obzvlášť proti nim bylo třeba hájiti práva Církve a papeže i proti císařům. Uvádíme zde důležitější ustanovení, počínajíce od konce 4. století.

I. Již roku 374 bylo na římské synodě za papeže Damasa vydáno slavné stanovení prvenství Církve římské zároveň s rozhodnutím o knihách zákonných a o apokryfech.[1] Stanovení toto obsaženo jest v tak zvaném „Decretum Gelasii“ a tak se též obyčejně uvádí. Překlad český zní: „...to pak též prohlásiti za nutné pokládáme, že ačkoli veškerá, po okrsku rozšířená Církev katolická jediné jest lože Kristovo, přece svatá Církev římská nebyla povýšena nad ostatní církve žádnými synodalními ustanoveními, nýbrž obdržela prvenství v evangeliu slovem Pána a Spasitele, ‚Ty jsi Petr‘, řkoucího, ‚a na té skále vzdělám církev svou a brány pekelné nepřemohou jí, a tobě dám klíče království nebeského a cokoli svážeš na zemi, bude svázáno i na nebi, a cokoli rozvážeš na zemi, bude rozvázáno i na nebi...‘ Je tedy první stolice Petra apoštola, římská Církev, nemající ani skvrny, ani vrásky, ani ničeho podobného.“ [2])

Ze slov těchto zřejmě vidíme, že již roku 374 papež Damasus slavně prohlásil tyto dvě pravdy:

a) Církev římská (Romana Ecclesia) má prvenství v celé Církvi, je bez úhony (ovšem se rozumí ve věcech víry a církevní pravomoci).

b) Moc tuto dostala Církev římská ne od lidí, nýbrž od Pána a Spasitele.

II. Tytéž pravdy nalezáme asi za půldruhého století stanoveny ve formuláři papeže Hormisdy (514—523) z doby rozkolu církve řecké,

---

[1]) Viz *Hergenröther*, »Handbuch der allgemeinen Kirchengeschichte«, I. Band, 404, 444. Čtvrté vydání, nově zpracováno od Dr. Kirsche.

[2]) »...illud etiam intimandum putamus, quod quamvis universae per orbem catholicae diffusae ecclesiae unus thalamus Christi sit, sancta tamen Romana ecclesia nullis synodicis constitutis caeteris ecclesiis praelata est, sed evangelica voce Domini et Salvatoris primatum obtinuit: Tu es Petrus, inquientis, et super hanc etc.. . Est ergo prima Petri apostoli sedes, Romana ecclesia, non habens maculam, neque rugam, nec aliquid huiusmodi.« *Mansi*, Collectio SS. Conciliorum, VIII. 158. *Denzinger* l. c. n 140. Na uvedeném místě Mansiho jsou pak vypočítávány patriarchaty církve východní a vůbec všechna ustanovení onoho sněmu.

jejž způsobil Acacius, arcibiskup cařihradský.[1] Formulář byl poslán roku 515 císaři Anastasiovi pro všechny východní biskupy, roku 516 do provincií illyrských, roku 517 biskupům španělským, roku 519 pak byli i biskupové východní církve požádáni, aby ho podepsali. Byla to podmínka, pod kterouž byli uznáni za pravověrné; bylo to tudíž stanovení nauky Církve, jemuž se též všichni podrobili. Vyjímáme z formuláře tohoto tato místa: „První podmínkou spásy jest pravidlo pravé víry střežiti a od ustanovení Otců nikterak se neuchylovati. A že nelze pominouti slov Pána našeho Ježíše Krista řkoucího: Ty jsi Petr atd. Slova pronesená potvrzuje výsledek, poněvadž v apoštolské Stolici bylo vždy beze skvrny zachováno katolické náboženství... Přijímáme však a schvalujeme všechny listy blahé paměti Lva papeže, jež napsal o křesťanském náboženství, jak jsme již dříve řekli, následujíce ve všem apoštolskou Stolici a hlásajíce všechna její ustanovení. A proto doufám, že zasloužím býti v jednom spojení s Vámi (totiž papežem Hormisdou), kteréž Stolice apoštolská hlásá, v níž jest neporušená a pravdivá a dokonalá stálost náboženství křesťanského: slibuje, že budoucně nemají býti uváděna ve svatých tajemstvích jména odloučených od spojení s katolickou Církví, t. j. nesouhlasících s apoštolskou Stolicí. Jestliže se odvážím v čemkoliv od svého vyznání se uchýliti, vyznávám, že jsem vlastním svým rozsudkem spoluvinen s těmi, které jsem zavrhl.“ [2]

(P. d.)

[1] O rozkolu Acacijském viz *Hergenröther* l. c. 584—595, obzvlášť poslední stránku, kde v poznámce se zmiňuje o uvedeném formuláři.

[2] Formulář námi zde uvedený má v rozličných pramenech rozličné znění, ale smysl vždy všude týž. *Mansi* l. c. 407; *Denzinger* l. c. n. 141. Místa námi uvedená znějí: »Prima salus est regulam rectae fidei custodire et a constitutis Patrum nullatenus deviare. Et quia non potest Domini nostri Iesu Christi praetermitti sententia dicentis: Tu es Petrus etc. Haec, quae dicta sunt, rerum probantur effectibus, quia in Sede Apostolica citra maculam semper est catholica servata religio. Suscipimus autem et probamus epistolas beati Leonis papae universas, quas de Christiana religione conscripsit, sicut praediximus, sequentes in omnibus apostolicam sedem et praedicantes eius omnia constituta. Et ideo spero, ut in una communione vobiscum, quam sedes apostolica praedicat, esse merear, in qua est integra et verax Christianae religionis et perfecta soliditas: promittens in sequenti tempore sequestratos a communione Ecclesiae catholicae id est non consentientes sedi apostolicae, eorum nomina inter sacra non recitanda esse mysteria. Quodsi in aliquo a professione mea deviare tentavero, his quos damnavi, complicem me mea sententia esse profiteor.«

Maurice Maeterlinck a poslední díla jeho.

František Dohnal. (Č. d.)

Dva problemy to jsou, jež plní duši a dílo Maeterlinckovo. Problemy těžké, záhadné, nikdy nevyčerpatelné: Smrt a Láska. Smrt především. Zvláště v tomto prvním období jest absolutní vládkyní díla Maeterlinckova. Je všude, všecko se jí děsí, všecko chvěje se děsivým dechem jejím. „Hrozí z démonických zraků královny Anny, sedí vedle kamenné věže, v níž hyne Maleina s kojnou, kráká havrany nad spáleným městem, otravuje Maleinu, mluví mlčky ohnivými zraky psa, sténá v jeho vytí, modlí se v litanii řeholnic atd., všude ji tušíte, všude se vám vtírá . . .“ A ve „Vetřelkyni“ ten slepý děd, který tuší a vidí ji, když jiní ještě jsou slepí a nevidí, „to není jen slepý děd, to je symbol sám, to je strach lidské duše, to je neklamná tucha, jež netrpí výmluv a odporu“, jak dobře napsal S. Bouška.

I láska u Maeterlincka je ve znamení smrti. To není láska života, jasná, šťastná, oblažující a oživující. Je sice čistá a vznešená, ryze platonická, neposkvrněná smyslností a všedností, ale je fatalistní a tragická. Zde všechno děje se pod vlivem tajných mocí, které jsou mimo nás a proti nimž marně se bráníte, všechno spěje svým neodvratitelným a nezměnitelným krokem ku předu, vstříc blížící se katastrofě, kterou napřed tušíte, která děsí vás, které však nelze zameziti. A konec všeho? Vítězství smrti, té děsné, neuprosné smrti, jejíž stín tak stále u vás stál, jejíž stín padal i do světlejších okamžiků. „Naše smrt je to“, praví Maeterlinck v „Pokladu pokorných“, který je jaksi filosofickým kommentářem dramat tohoto období, „naše smrt je to, jež vede náš život, a náš život nemá jiného cíle, než naši smrt.“

Tak octl se Maeterlinck v začarovaném kruhu, v němž, zdálo se, vyčerpá se a utone i jeho umění. Neboť již po několika dílech jeho bylo zjevno, že umění jeho je psychicky nanejvýš chudé, úzké a passivní, a že obírajíc se stále jedním problemem a řešíc ho stejným způsobem a stejnými prostředky, že mimoděk stává se monotonním a ztrnulým. Ani největší a nejnadšenější ctitelé Maeterlinckovi nemohli toho již popříti.

A Maeterlinck sám to cítil. Zdá se mi aspoň, jakoby pozorovati již bylo snahu, vymaniti, vyprostiti se z té tajemné moci, vyjíti ze začarovaného kruhu, v němž uvízl. Myslím zvláště drama „Pelléas a Méllissanda“, nejkrásnější to dílo jeho z celého prvního období. Ale byl to jen pokus přestávající na několika životnějších scénách, pokus

pouze formový, nikoliv ideový, chránící jen před osudnou manýrou „Slepců“ a „Vetřelkyně“. Dále tu Maeterlinck nešel: kouzlo začarovaného kruhu bylo ještě příliš mocné a příliš vábivé...

Ale zatím zrálo již v duši jeho dílo, které vysoko povzneslo ho nad dosavádní úzký kruh, v němž stále se otáčel, dílo, kterým počíná nové období ve tvorbě Maeterlinckově. Je to „Aglavena a Selysseta.“

Meleandr a Selysseta již čtvrtý rok žijí spolu nerušeně ve šťastném manželství. Šťasten je Meleander, že má Selyssetu, tu milou a něžnou — a Selysseta, ta „malá Selysseta“, to dítě se smavou, dětskou, nehlubokou duší, to vlastně ani nemohlo znáti, co je to bolest a neštěstí. „Skoro čtyry roky“, praví Meleandr ve své rozmluvě se Sellyssetou, „co tě mám po svém boku, vždy krásnou, vždy milující a něžnou a milý úsměv hlubokého štěstí na ústech... Ty jsi neplakala moc často, není-liž pravda, za ty čtyry roky? Leda několik slziček, když některý z tvých ptáčků odlétl, když babička tvá trochu broukala neb když tvé zamilované květiny zhynuly. Ale pták se vrátil, babička se utišila a květiny byly zapomenuty, tys se vracela do síně smějíc se plnými ústy...“ Něco však přece schází jejich štěstí. „Myslím, že může se říci, že jsme byli šťastni; a přece někdy ptám se sám sebe, zda byli jsme dosti blízci sobě... Nevím, jsem-li to já, který neměl trpělivosti tě následovati, nebo zda ty jsi příliš unikala mně; ale velmi často, když snažil jsem se mluviti s tebou, jako teď právě s tebou jsem mluvil, tys odpovídala mi jako z jiného konce světa anebo tajila jsi se přede mnou z důvodů, jichž neznám... měla by duše naše tak velikou bázeň před trochou vážnosti nebo trochou opravdovosti v lásce?...“ Schází jim vzájemné, hlubší pochopení sebe, schází jim vážnost, opravdovost, prohloubení v pojetí lásky a života.

Tu přichází do domu jejich Aglavaina, vdova po zemřelém bratru Selyssetině. Je to bytost hluboká a krásná, tak krásná, že dle mínění staré, choré babičky Meligrany snad není ani dovoleno býti tak krásným. Ale krása její je jiná než krása jiných žen. Nepodobá se vůbec jiným ženám. Její krása, jak praví Meleandr, je zvláštnější a duševnější, je měnivější a mnohotvárnější; propouští duši a nikdy jí nepřerušuje... Všechno na ní je tak zvláštní. I ty vlasy její. Jakoby žily, jakoby účast měly ve všech jejích myšlenkách. Usmívají se nebo pláčí, dle toho, je-li šťastna nebo smutna, i tehdy, když neví, má-li býti šťastnou nebo smutnou... V její přítomnosti není možno říci něco, čeho opravdu nemyslíme, není možno říci něco planého, zbytečného. Před ní neobstojí nepravda. Neboť ona je jednou z těch bytostí, které dovedou duše zpět

vésti k jejich pramenu, a kde ona je, tam necítíme již nic více mezi sebou a tím, co je pravda . . .

A tato žena přichází do domu Meleandrova. Selysseta, ač na jedné straně jako dítě těší se na její příchod, na druhé straně od samého začátku nemůže se ubrániti nemilému dojmu vůči ní. Snad žárlivost se to v ní probouzí, snad tušení příštích bolestí. A tušení to jí nezklamalo.

Aglavaina a Meleandr sní sice z počátku o jakémsi druhu lásky sesterské, sní o lásce, v níž stejně milovali by se všichni tři: Meleandr, Aglavaina i Selysseta; o lásce, která spočívala by v zájemném přiblížení, prohloubení a prolnutí duší této trojice, o lásce, ve které všichni tři byli by stejně a dokonale šťastni, protože budou dobří a krásní. „Nebudeme míti dále jiných starostí než státi se tak krásnými jak jen možno, bychom se milovali všichni tři ještě více; a my sami staneme se dobrými svou láskou. Vložíme tolik krásy do sebe samých a do všeho kolem nás, že tu nebude už místa pro neštěstí a smutek; a budou-li přese vše chtíti vejíti v duši naši, bude třeba, aby samy rovněž staly se krásnými dříve než odváží se zatlouci na naše dvéře . . .“ Tak píše Aglavaina v listu svém Meleandrovi a s takovými úmysly vstupuje do domu jeho. — Ale brzy poznají, jak se klamali. Brzy poznají, že láska jejich není již jen láska bratra a sestry. Netají se tím, rozmlouvají o tom spolu, Meleandr i Aglavaina. A Selysseta slyší jejich rozmluvu v parku: není již pochybnosti; co dávno již tušila, to vidí a slyší nyní jako neuprosnou skutečnost Bolest její nezná mezí. Ale ta bolest je jako oheň, jímž zlato se zkouší. Roste tou bolestí. To není již to hravé dítě, ta „malá Selyssetka“, to již je celá žena, žena nesmírné, vznešené krásy duševní. Je nesmírně dobrá. Lepší, krásnější než Aglavaina. Aglavaina téměř se žárlivostí pozoruje náhlý, netušený vzrůst její. Ale chápe ji, cítí s ní, trpí s ní. A bolest ta sblížila také obě ženy, ač Aglavaina dosud marně se pokoušela. Je to krásná, úchvatná scéna, kdy tyto dvě ženy v hloubi parku sedí na kamenné lávce na kraji hluboké nádržky a schouleny pod jedním pláštěm otvírají si duši a srdce své. Zde ukáže se, co dobra a krásy skryto v duši Selyssetině. Ale ukáže se také, že obě stejně jsou nešťastny. Podivuhodno: Ta láska, kterou všichni tři měli se státi šťastnými, ta přináší jim jen bolest a utrpení. Ukáže se, že vůbec není možna láska, jak si ji Meleandr s Aglavainou představovali. Není možné takové štěstí tří. „Je věru třeba, aby jedna z vás dvou zemřela, anebo by druhá odešla“, praví stará bába Meligrana. A která má odejíti? Která jiná zajisté, ne-li ta, kterou osud přivedl příliš pozdě . . .

Aglavaina uznává pravdu toho, pravdu nade vše vážnější a rozhodne se odejíti. Zná svou povinnost. Nesmí nechati trpěti nevinného, sice nebyla by již dobrou a krásnou, nemohla by se již ani na roveň postaviti Selyssetě, kdyby zůstala. Selysseta vyrostla, zkrásněla bolestí, je nyní vyšší, krásnější než Aglavaina; chce-li tedy opět ji překonati, může učiniti to jedině krásou ještě vyššího druhu, obětí: obětováním sebe, lásky své. Ale zatím co Aglavaina všem vykládá svůj úmysl a objasňuje příčiny toho, potaji v duši Selyssetině zraje úmysl podobný. A dříve než mohla Aglavaina uskutečniti svou obět, Selysseta přinese obět daleko větší: nejen své štěstí, nejen svou lásku, nýbrž sebe celou i život svůj. S malou sestřičkou Issalinou jde ke svým ptáčkům na starou věž, nahne se — a spadne. Všechno zařídí tak, aby se zdálo, že spadla náhodou a také ani všechny prosby a naléhání Aglavainino nemohou vylákati z ní tajemství, že učinila tak schválně, v úmyslu sebeobětování. „Já jsem se nahnula a spadla“, jsou poslední slova umírající.

A v tom vidím vrchol její oběti, nejvyšší vzepjetí její síly a velikosti. Přináší v obět tu obět svou. Ví, kdyby se přiznala, že odešla jako obět pro jejich štěstí, že marnou byla by ta chybná obět, že její stín kalil by to štěstí, které svou obětí zamýšlela. Má sílu mlčení.

Ale ta tragika díla! Meleandr i Aglavaina přes to přese všecko tuší dobře, že smrt Selyssetina byla úmyslna. Netuší, jsou o tom přesvědčeni a zoufale nyní oba proklínají své platonické blouznění. Meleandr: „Nyní vše, co nám říkala a vše, co dělala, vystupuje v mé duši jako hrozná podezření, jež chtějí zničiti můj život! . . . Láska je ukrutná jako nenávist . . . Já nevěřím více, nevěřím více! . . . A všecka bolest má mění se v hnus! Pliji na krásu, jež přivádí neštěstí . . . Pliji na rozum, jenž chce příliš krásným být . . . Pliji na osud, jenž nechce nic dovoliti . . . Pliji na slova, jež klamou, pliji na život, jenž slechu nedá životu! . . .“ Podobně Aglavaina nyní uvědomuje si, jak stále cos v duši jakoby jí říkalo, co Selysseta zamýšlí — ale ona neslyšela, nedbala toho hlasu, neučinila nic, aby Selyssetu zachovala. „Bylo třeba vyrvati cosi z lásky . . . A já nevěděla co mám dělat; dívala jsem se jako nevidomá a přece jenom jsem viděla! . . . Poslední dívka z této bídné vsi byla by našla polibky, aby zachránila život! . . . Odpust mi, Selysseto, neboť nebudu více šťastna . . .“ Ano, již nebude šťastna; neboť stín Selyssetin bude mezi ní a Meleandrem. Hle, toť ona zdrcující tragika díla! Marný byl sen Aglavainy o vzájemné, trojnásobné lásce. Marna byla i obět Selyssetina. (P. d.)

Jak zjednodušiti a prohloubiti vyučování theologické?

Jan Oliva. (Č. d.)

III. Opatrnosti třeba i při citování písma sv.

a) Mnohé výroky měly cenu pouze pedagogickou pro svou dobu; nyní pro náš stupeň vzdělání význam svůj ztratily. Sem patří všechna přirovnání anthropomorfistická a pod.

b) Některé výroky byly učiněny v Písmě ve formě absolutní, ale význam jich není absolutní, nýbrž relativní, doplňují se vzájemně výroky jinými, o formě často též absolutní.

Příklad: vypravuje se nějaký příběh a ukončí se nějakou absolutní formulí; všeobecnou ovšem jen dle formy slovní, ale skutečně, obsahem, jen částečnou, jelikož hledí k tomu, co předešlo. Na to se obyčejně zapomíná a tím se vnáší do theologie mnoho všeobecných pouček z písma, zvláště v moralce a právu, jak viděti, neprávem. Tak na př. evangelium na 16. neděli končí slovy: Kdo se povyšuje... Patrně je vztah na předcházející příklad a na základě jeho jest dána poučka slovy všeobecnými, ale význam je rozhodně jen částečný. Jiný příklad: mnoho jest povolaných a málo vyvolených; o těchto slovech nedávno psaly se celé knihy. Jiný příklad podává van Bebber v „Theologische Quartalschrift“ 1902, 529 o slovech Mt. 11, 12. Cf. též Mt. 8, 20. Jiný příklad: sv. Tomáš velmi často se dovolává výroku písma sv. Notus in Iudaea Deus na důkaz výlučné znalosti Boha jen u Israelitů. Vidno nyní, že tomu tak nebylo.

c) Někdy třeba uvážiti, že některý výrok jest o celém národě platen, ale o jednotlivci ne. Proti tomu chybuje v. Schäzler,[1]) když na důkaz, že pomoc od Boha vždy každý j e d n o t l i v e c dostává, a zahyne-li, že to tedy jest jeho vinou, uvádí výrok: Perditio tua, Israel; tantum modo in me auxilium tuum (Ose 13, 9). Tu přece mluví prorok o celém národě, ne o jednotlivci. Téže chyby se dopouští na str. 149.

d) Také na dobu třeba dobře dbáti.

To, co v některé době co d o s v é p o d s t a t y vzniklo, může se správně a logicky vysvětlovati hlavně z té doby, kdy to vzniklo, nebo z výkladu, který o tom současníci podali. Tedy na př. o mši sv. může se správně usuzovati ze slov ustanovení a výkladu sv. apoštolů, ne však z oběti Melchisedechovy, proroctví Malachiašova a pod., poněvadž je to vše příliš neurčito a není tu žádného podstatného znaku pro srovnání. Na jakost věcí srovnávaných musí se vždy bráti patřičný ohled. Nemohu

[1]) Neue Untersuchungen über das Dogma der Gnade. 1867, 123.

tedy na př. obět Nového Zákona srovnávati v jedné řadě s obětmi Starého Zákona, poněvadž je tu podstata docela jiná.

Jak doba padá na váhu, viděti i z Müllera (II. 20), kde mluví o evidenci víry na základě zázrakův. Opomenul však důležité okolnosti, že tenkráte ty věci apoštolové atd. mohli viděti, čehož u nás není, tak že máme o tuto silnou oporu nyní méně.

e) Velmi důležitý moment je tu i to, že v Písmě, podobně jako v životě, jeví se snaha přejímati výroky a vývody jednou učiněné beze změny. Sem na př. patří odvolávání se pozdějších spisovatelů na stvoření v šesti dnech; to přejali z Genese. Děje se to na základě všeobecně platné zásady ze života lidského, že lidé neradi velkými věcmi, vyžadujícími podrobného přemýšlení, se namáhají, raději se spokojí s výroky dříve učiněnými, spoléhají se na autoritu, třebas ve všem všudy nevyhovovala. Vidíme to nyní dobře na autoritě sv. Tomáše. A v životě nejinak: liturgie, obřady, zvyky atd. přejímají se stále.

IV. Jako při Písmě, je třeba opatrnosti i při tradici. K tomu, co výše při dogmatice řečeno, dodávám: Co má Egger (165) za důkaz z tradice, je rozumování čistě lidské a proto docela dobře mohlo se dáti k ratio. Podobně je s výrokem sv. Jana Damašského (180). Tu se ukazuje zřejmě, jaké opatrnosti třeba nežli se něco vyhlásí za tradici.

To i proto třeba míti na paměti, že církevní Otcové mnohdy činí rozumové důsledky z věcí z Písma pouze jim známých, ačkoli na první pohled se zdá, jakoby pronášeli něco zvláštního z učení církve. Sem náleží příklad všeobecně užívaný ze sv. Jeronyma, že každý člověk má svého anděla strážného. (Egger 182, Magna dignitas animarum...) Naproti tomu praví Noggler:[1]) „Všeobecně jest učení o službě andělů k dobru lidem článek víry, není však článkem víry, je-li každý člověk takové služby a ochrany hoden; tím méně, má-li vůbec každý člověk anděla strážného."

Ano mnohdykráte pronášejí své filosofické smýšlení a vědecké vzdělání, získané studiem klassiků při výkladě jednotlivých míst tak, že se to zdá býti čerpáno z tradice, pročež třeba veliké opatrnosti. (Cf. „Kirchenlexikon" 2. vyd. 12, 1966.) Výmluvný důkaz podán od Dra. Belsera v „Theologische Quartalschrift" (1902, 439) slovy: „Výklad Gichonu na Nil charakterisuje spisovatel[2]) za tradicionelní, zastávaný již alexandrijskými překladateli. To je správno, ale za historickou tradici výklad Gichonu na Nil nemůžeme přijmouti, nýbrž jen jako exegesi

[1]) »Theologisch-praktische Quartalschrift« 1885, 405.

[2]) *Dr. W. Engelkemper* v díle »Die Paradiesflüsse« 1901.

alexandrijských učenců, kteroužto exegesí domnělá tradice vzala teprve svůj počátek. Alexandrijští vyvodili totiž dle toho, že Gichon ‚obtéká celou zemi Kuš‘, důsledek pro ně velice sympathický, že Gichon bude asi totožný s Nilem. Dle tohoto předpokladu stalo se jméno Γηών ve slohu Alexandrijských ovšem jménem pro Nil, a užito ho dle toho i v překladě Jeremiaše (2, 18). Avšak smysl kanonického spisovatele, který Genesi (2, 8—14) složil, a který, poněvadž verš 14. orientuje dle hlavního města assyrského, jistě psal 1100 nebo 1000 před Kristem, to jistě nebyl.“

V. Opatrnosti třeba i při důkazech z církevních knih, ritualu, missalu atd. Ritual na př. římský má na mysli poměry italské, kde jest v každé farnosti naproti nám síla kněží, a farnosti nepatrné, tak že možno vše dle předpisů konati. Na to se zapomínává při pastoralkách. (Viz na př. Skočdopole, II. 687.)

Knihy ty nemají váhy dogmatické, jak ukazuje „Civiltà cattolica“ (březen 1902). Na to zapomíná na př. Müller (II. 164).

VI. Veliké opatrnosti třeba i při důkazech z rozumu. Má-li takový důkaz něco vydati, musí pocházeti od mužů stojících úplně mimo Zjevení, ant by jinak buď z lásky k Zjevení nebo z odporu k němu jejich vývody byly modifikovány. A výroky ty musí se uváděti doslova, nepřistřihovati jich ad usum delphini.

Takto třeba na př. ceniti důkazy z rozumu u sv. Tomáše a pod., poněvadž jejich účelem bylo vždy obhájiti a vysvětliti Zjevení a tento cíl jakož i vědomost o Zjevení do duše jim vniklá a celé smýšlení bezděky ovládající měly vliv na formulaci jejich rozumových výkladů.

VII. Konečně třeba opatrnosti při souboru všech předcházejících momentů. Soubor takový jest v theologických jednotlivých školách, a proto nyní něco o nich se zmíním.

a) Již svatí Otcové tvořili jednotlivé takové theologické školy vědecké. A toho třeba náležitě dbáti při vybírání důkazů z jejich spisů.

Svatí Otcové na př. nečiní náležitého rozdílu slovního mezi řádem přirozeným a nadpřirozeným,[1]) pletou často obojí v jedné větě a tím činí vývody své nám nejasnými. Víme, co na základě sv. Augustina povstalo později v církvi bojů (Kalvin, Jansenius atd.).

Zvláště při homiliích sv. Otců třeba dbáti opatrnosti. Spisy ty rodily se většinou v nadšení, při kázání, kde nemohli na každý odstín významu jednotlivých slov tolik hleděti. Jako při Písmě jest mnoho metaforického a pod., tak tomu i ve spisech sv. Otců; hlavně živel

[1]) Viz »Zeitschrift für katholische Theologie« 1902, 565.

mystický tu ovládl. Kdo by neznal výroku Písma: bohové jste, a jak jej vykládati, kdož by nevěděl? Pokládám přímo za pověru a za nebezpečné pro obecnou víru, že se výroky z knih Moudrosti beze všeho applikují (v kázaních a j.) na Pannu Marii; půjde-li to tak dále, budou skoro míti pravdu ti, kdo vytýkají, že se namnoze káže „Marienthum" místo „Christenthum". Proto mám za to, jako jest hermeneutika biblická, že by měla býti i patristická, jak, toho ovšem nemohu zde vykládati; jen že by obojí musela býti rozumnější, než bývá ta nynější biblická.

b) Co řečeno o školách patristických, platí ještě více o školách středověkých, o scholastice a důkazech z ní teď vybíraných.

Scholastika leckdy málo dbá na skutečný život křesťanů, konstruuje mnoho a priori. Jindy opět jednotlivé znaky z jednotlivých případů shrnuje a tak jí povstává hromadný subjekt, kterého však v životě není. Činí tak na př. při jednotlivých ctnostech.

Její záliba ve filosofování co možná abstraktním dovedla ji k pojmu Boha co actus purus, který pro život křesťanský nepostačuje, ten potřebuje pojmu Boha jakožto osobnosti. Ano nemohu se zhostiti myšlenky, přese všechno opačné tvrzení osvědčených autorů, že tento pojem actus purus a pojem s ním příbuzný concursus důsledně ve svých koncích vedou k pantheismu. Zde ovšem není místa o tom hovořiti, ale látky mám sebráno o tom hojně. Vidím v tom veliký vliv filosofie řecké, která k pantheismu skutečně pak dospěla.

Důkazy, které my nyní ze scholastiky bereme, třeba dříve dobře prozkoumati i proto, že scholastikové jednotlivých výrazů nemají přísně ohraničených, a tím nám nyní leckdy jsou nesrozumitelní. Kdož by neznal bojův o praemotio physica a scientia media? Dobře má tudíž Dr. Schanz poznámkou, že je to prapodivnou illustrací ku chválené jasnosti sv. Tomáše.

Nemá se též nikdy dávati výhradná přednost jednomu směru scholastickému, jak nyní se děje s thomismem. V jiných směrech je též mnoho dobrého. Tak na př. z praktického života náhled Scotův, že zevnější skutek per se přidává k dobrotě nebo hříšnosti skutku, zdá se mi býti vždy lepší než opačný náhled thomistů. Ba klonil bych se k náhledu Scotově i co se týká mravních ctností. Arciť o všem tom nemohu zde se rozepisovati.

c) Jako důsledek odstavců předešlých kladu tu ještě některé momenty.

1. Třeba opatrnosti při polemice s jinověrci, aby se zbytečně neplýtvalo časem.

Tak rozdíl všude vytýkaný, že dle katolického učení rozum jest jen oslaben hříchem prvotním, dle protestantů však načisto zatemněn, není v praxi tak ohromný, jak se na první pohled zdá, neboť i my učíme, že se rozum nemůže mýliti jen v prvních principech práva přirozeného, v druhých již ano. A kolik je těch prvních? (Cf. Kuhn, „Einleitung" 235—236.)

Podobně námitka, že protestanté mají sňatek rozlučitelný, platí jen někde; u nás na venkově považují jej tak jako katolíci.

2. S polemikou souvisí uvádění příkladův. I tu třeba opatrnosti.

Příklady v Müllerovi (II. 131—133) uvedené zdají se mi odporovati duchu evangelia a býti vynalezeny následkem zvlažnění života náboženského.

Obyčejně se ukazuje na důkaz božskosti křesťanství na jeho rychlé rozšíření. Důkaz musí býti velice pečlivě zpracován, poněvadž dějiny ukazují analogii v rozšíření buddhismu.

3. Dobře třeba při důkazech z Otcův a scholastiků pamatovati, že každý z nich ve svých náhledech se měnil časem. O sv. Augustinovi je to dobře známo, ale i sv. Tomáš měnil své mínění.[1]) Na to se velmi často zapomíná při polemikách. Jeden opponent vezme něco ze začátku života vědeckého toho neb onoho autora, druhý z prostředku, třetí z konce a teď se hádají, hádají a hádají a vše marno, zbytečné zabíjení času, poněvadž se nemůže přijíti k výsledku pro nerovné měřítko.

4. Mnoho času se zbytečně ztratí vysvětlováním toho, co lépe nevysvětlovati. Tak přílišné zkoumání o jednotlivých tajemstvích dle mého více škodí než prospívá. A zvláště když se to vysvětluje nepodařeně. Jak často slýchati v kázaních, i v tištěných to je, že nikdo jiný nás nemohl vykoupit nežli Syn Boží. To je dogmaticky úplně nesprávné. Znalci nepotřebuji o tom vykládat.

*

Pozorný čtenář dá mi tuším za pravdu, že theologické příručky, kdyby bylo dbáno pokynů zde daných, bez ujmy věci daly by se velice zkrátiti a tím by se získalo mnoho času, který by se mohl věnovati věcem jiným v naší době na výsost potřebným, posud však v theologickém učení nezastoupeným.

Probral jsem tu jen několik předmětův, o ostatních bych mohl též leccos říci, ale aby věc neunavila, upouštím od toho. Snad se časem v jiné formě k tomu dostanu. (P. d.)

[1]) Viz o tom *Schanz* v »Theologische Quartalschrift« 1902, 465.

Legenda Kristianova.

Ke kritice nejstarší hagiografie české.[1]

Napsal František Vacek.

Otázka, kdy složena byla legenda o sv. Ludmile a sv. Václavu, v jejíž předmluvě hlásí se autorem Kristian mnich, syn knížete českého Boleslava I,[2]) žádá konečné, určité odpovědi. Bylo by s nectí naší době a historikům nové školy, opatřeným tolikerými prostředky kritického bádání, aby nedovedli rozhodnouti, v kterých letech zhotoven byl spis, jenž přednáší řadu dějinných událostí, šíří se v podrobnostech líčení, a třebas nejmenoval pramenů, přece svým obsahem je naznačuje. Příčinu k nedůvěře ve slova předmluvy zavdává jednak pokročilé stadium tradičního materialu v legendě, jednak nedostatek starých zmínek o ní, jednak i mluva spisu. Proto již od druhé polovice 18. století neutuchají hlasy pochybující o authentičnosti spisu a prohlašující jej za dílo neznámého, mladšího autora.

Zhotoviti apokryf nebylo nikdy nad lidskou sílu, ale přiměti k tomu vrstevníky nebo budoucí, aby věřili v pravost podvrženého skládání, bylo věcí někdy nemožnou, jindy aspoň obtížnou. V době od vzniku vzdálené jest posouzení ovšem nesnadnější. Skladatel, chtěl-li spis, kladený uměle do hlubší minulosti, učiniti věrohodným, musil již vzhledem k prvním čtenářům vésti si opatrně. Však co těm ještě připadalo nesnadné a nesrovnalé, od pozdějších věků mohlo přijato býti s důvěrou a spoléháním na to, že by minulost nebyla propustila padělku bez pokárání neb aspoň bez vyslovené pochybnosti.

V minulém roce professor Dr. J. Pekař podjal se obrany spisu, o němž tuto jednáme.[3]) Badateli tomu zdá se věcí zhola nemožnou, aby kdo na př. ve 12. století dovedl napsati legendu Kristianovu. My zase pokládáme vznik legendy v tom věku za zcela pravděpodobný. Prohlédajíce k obsahu spisu, přisuzujeme autorství mnichu kláštera sv. Prokopa na Sázavě, žijícímu uprostřed 12. stol.

[1]) Uveřejňujeme tu od předního církevního dějepisce našeho rozbor otázky, na kterou jsme v časových rozhledech již dvakrát upozornili. Rozumí se samo sebou, ale přece budiž výslovně podotčeno, že jde tu o všestranné objasnění důležité záhady té, nikoli snad o nějaký předsudek náboženský nebo vlastenecký. Kdož pak z nás by si konečně nepřál, aby p. professor Dr. Pekař měl pravdu? Avšak právě o důkazy její tu běží. *Red.*

[2]) Prameny dějin českých, I. str. 199—227.

[3]) »Český Časopis historický«, VIII. str. 385—481. — *Pekař*, »Nejstarší kronika česká«, 1903.

Ze zpráv pokračovatele Kosmova (mnicha sázavského) jisto jest, že v řečeném klášteře vanul tenkráte vlastenecký duch český, že přes pohromu slovanské liturgie tamní roku 1097 ochránily se na Sázavě památky staršího písemnictví, že mnichové-latinníci uctívali sv. Prokopa a spolu v čestné paměti měli zakladatele slovanské literatury sv. Cyrilla. Záliba sázavských benediktinů v reminiscencích doby cyrillo-methodské a základ její, totiž památky archivní, nemohly tajny býti v ostatních Čechách. Když roku 1143 jednalo se o kanonisaci sv. Ludmily, a při tom bylo potřebí obšírnějšího životopisu světice, aby duchovní vrchnost svolující k uctívání, řekněme třebas papežský legat kardinal Guido, který tenkráte v Čechách meškal, byla zpravena o běhu života, ctnostech a zásluhách osoby, jejíž jméno mělo přijato býti v církevní seznam svatých: kde, v kterém domě duchovním mohl složen býti nejúplnější životopis Ludmilin, ne-li v klášteře sázavském? Také toho buď vzpomenuto, že žádost o kanonisaci vycházela od sester benediktinek u sv. Jiří, jimž potom svátek prvomučenice české byl festum principale.[1])

Ve starší době, kdy kanonisace závisela na biskupech, písemné zprávy o světcích, kterým mělo dostati se veřejné církevní úcty. zkoumány byly od biskupův, a když biskup uznal spis za věrohodný, dal svolení k tomu, aby památka světce slavena byla veřejně, t. j. službami Božími ve výroční den smrti a při nich čítáním životopisu, od biskupa schváleného. Podle svědectví papeže Gelasia I směly v Římě jen ty zprávy o světcích býti předčítány, jichž pravost pojištěna byla jmény (i jinak známých) autorů jejich, a ovšem také povahou obsahu. Praxe kanonisační doznala časem změny, ježto od konce 10. století dobývalo si vrchu mínění, že církevní kult nového světce nemůže zaveden býti bez přivolení apoštolského Stolce. Nicméně obyčej, zkoumati biografii před svatořečením, trval i na dále; možno pak říci, že obyčeji tomu děkujeme za veliký počet obšírnějších životopisů svatých. O částce legendy Kristianovy víme jistě, že již ve 12. století byla přijata do officia o sv. Ludmile. Jak se pravdě velice podobá, měla ona místo v officiu tom hned od počátku. Domněnka naše, že je spisem, který přichystali v Čechách ke kanonisaci sv. Ludmily, nemůže tak snadno býti odmítnuta!

My soudíme dále: Kdyby v době sv. Vojtěcha byla existovala legenda tak zvaného Kristiana, biskup pražský, ať sv. Vojtěch, ať nástupce jeho, bez meškání byl by přikročil ke kanonisaci

[1]) Pokračovatel Kosmův (kanovník vyšehr.) k r. 1142. Prameny d. č. II. str. 237.

sv. Ludmily, neboť spis poskytuje tak širokého základu k veřejnému uctívání svaté paní, že ve středním věku, čím hlouběji sestupujeme, neuhodíme na příklad, aby odpírána byla čest svatosti osobě daleko méně slavené, nežli slavena je sv. Ludmila legendou Kristianovou.

Vyšetřování toho, kdy legenda byla sepsána, musí se díti vzhledem k okolnostem, kterými vzniká nedůvěra v pravdivost stáří zpředu hlásaného, tudíž jednak zkoumáním stadia tradičního obsahu jejího, jednak přirovnáváním k jiným spisům, bezpečně datovaným, jednak i ukázkou vzorů, podle kterých řeč legendy jest ustrojována. Linguistické úvahy mnoho sice v naší příčině, co by rozhodovati mohlo, nevydají; nicméně dovodíme jimi aspoň to, že skladatel legendy užívá rčení, ze kterých jest patrna snaha, dodati spisu zvláštní starobylosti.[1]) Pro snadnější přehled věcí i žádoucí řád postupu pojednání rozvrženo buď v odstavce, nadepsané podle písemností, které autorovi legendy byly pramenem, aneb již před ním nebo v jeho době byly zhotoveny a známy v Čechách.

1. Legenda o sv. Cyrillu.

Částce spisu Kristianova, jež počíná se slovy: „Moravia, regio Sclavorum", a končí: „Ipse autem beatus Quirillus inibi persistens Monachalemque habitum suscipiens diem clausit extremum" (t. j. prvé polovici 1. kapitoly u Kristiana), můžeme dobrým právem dáti název legendy o sv. Cyrillu. Je to skládání v sobě uzavřené, třebas poslední věta v něm upravovala již přechod k nové stati. Cíl, k němuž obsah legendy směřuje, naznačen je slovy: „At illi (papež a kardinalové) hec audientes et admirantes tanti viri fidem auctoritate sua statuunt et firmant supradicto sermone partibus in illis missarum sollempnia ceterasve canonicorum horas ymnizari."

[1]) Charakteristické jest, že autor ani listu svého k biskupovi (předmluvy k legendě) nepsal bez cizího, starožitného vzoru. Přirovnejme počátek listu kněze Luciana z roku 415 (De inventione et translatione s. Stephani) k počátku předmluvy Kristianovy.

Lucian roku 415.	Kristian.
Domino sancto et venerabili Genesio episcopo humillimus et omnium infimus Lucianus ... in Christo Iesu perpetuam salutem. Revelationem, quae mihi ostensa est, dignum duxi, ut vestrae panderem sanctitati non ad iactantiam quandam sed confirmationem audientium.	Domino et ter beato... pontifici Adalberto humillimus et omnium... infimus... Christianus in Christo Iesu prosperis accessibus ad vota pollere. Passionem beati Wenceslai... reperiens dignum duxi, ut vestram sanctitatem adirem... Quod eciam solicitus fu agere non iactancie cuiusdam causa.

Papež dal se přesvědčiti důvody sv. Cyrilla, že slovanská liturgie na Moravě je s pilnou potřebu tamního křesťanstva, i potvrdil novotu zavedenou sv. Cyrillem, ustanoviv, aby na Moravě mše sv. a církevní hodinky konány byly slovanským jazykem. Před tím polovice legendy vyplněna jest vypravováním, jak dosti tuze musil sv. Cyrill v Římě hájiti dílo své, totiž zavedení slovanské liturgie, jež stalo se „contra statuta canonum.“ Světec osvědčoval se Písmem svatým, které přeje každému, aby svým jazykem uctíval Boha, tvrdil, že nebylo mu jinak lze (ani latinou ani řečtinou) prospěti Moravanům v náboženské potřebě jejich, i dokládal se vnuknutí Božího k tomu dílu a prospěchu, jaký z něho vzešel Církvi rozmnožením jejího členstva. Z počátku legendy řeč jest o missionářské činnosti Cyrillově. Zprvu kázal Bulharům a získal je víře Kristově. Potom přišel na Moravu a obrátiv Slovany tamní, vymyslil nové písmo, zhotovil slovanský překlad knih biblických i jiných spisů, načež ustanovil veřejné slovanské služby Boží.

K vyšetření doby, kdy legenda byla buď skládána nebo upravována, naskytá se v ní samé několik momentů pomocných. Vyjděme od zprávy, že sv. Cyrill, prve než vkročil na Moravu, působil mezi Bulhary a získal je svým kázáním, aby vyznávali křesťanství. Upozornili jsme v jiném pojednání,[1]) že zpráva toho znění u nás nese pečet 12. století. Professor Pekař vysvětluje nyní slova legendy o pokřestění Bulharův omylem spisovatele, jenž prý asi zaměnil Bulhary s Chazary. Ale lze prý hájiti i mínění, že působení bratří Cyrilla a Methoda mezi Bulhary v daném čase jest pravdě podobné.[2]) Tu, ať odpovím zkrátka na oba výklady, všechno na tom záleží, jsou-li jiné spisy, na Kristianovi nezávislé, ve kterých by podobně mluvilo se o Cyrillu a Bulharech. Jsou-li, rozhodna jest doba, kdy byly skládány.

Největší podobnost k tenoru naší legendy má zpráva kronisty dukljanského ze druhé polovice 12. století. Zní takto: „Quidam philosophus Constantinus nomine... sua doctrina et praedicatione convertit totam Caesaream provinciam (Chazarsko) ad fidem Iesu Christi et baptizati sunt omnes in nomine patris et filii et spiritus sancti. Post haec convertit totam gentem Bulgarinorum et similiter baptizati sunt in fide sanctae trinitatis... Tunc vir dei Constantinus, cui nomen postea Kyrillus a papa Stephano impositum est, quando consecravit eum monachum, coepit praedicare regi (Svetopelek)

[1]) »Časopis českého musea« LXXVII, str. 74 n.

[2]) »Český Časopis historický« IX, str. 152.

evangelium Christi et fidem sanctae trinitatis, ad cuius praedicationem rex Svetopelek credidit Christo et baptizatus est cum omni regno suo.“ [1]) Kronista dukljanský nezaměňuje Bulhary s Chazary a přece tvrdí, že Konstantin-Cyrill obrátil dříve Bulhary, než počal kázati v říši Svatoplukově. Ale píše tak ve 12. století!

Starší zmínka o působení Konstantinově v Bulharsku jest u Nestora (asi z konce 11. stol.): „Kostjantin že vzvrativ sja vspjať učit bulgarskago jazyka, a Methodij osta v Moravě.“ [2]) Podle ní však Konstantin učil dříve na Moravě, nežli zabral se do Bulharska. Legenda o sv. Klementu Velickém (z konce 11. století) přisuzuje jednak oběma bratřím pospolu, jednak Methodovi zvláště zásluhu o obrácení krále Borisa a národa bulharského roku 869.[3]) V tom již znamenati je cestu, po níž zbloudili literati bulharští, stotožnivše Methoda malíře s Methodem, missionářem moravským, a vyloživše slova životopisu sv. Methoda: „A když tři leta prošla, vrátili se (Konstantin a Method) z Moravy“ (totiž k císaři do Cařihradu) tak, jakoby cesta nazpět z Moravy dála se do Bulharska. Z dávnějšího času nežli z konce 11. století zpráv o působení sv. Cyrilla v Bulharsku marně bychom se dohledávali. Hájiti tedy mínění, že bratří solunští působili tam přece v letech 864—865, bylo by zříkati se výsledku nového bádání a vraceti se ke starým omylům.

Druhou pomůckou k vyšetření toho, kdy legenda byla skládána neb upravována, jest pojmenování Cyrilla světcem čili název „beatus“, jejž autor dává Cyrillovi. V letopisech kláštera hradišťského z let 1140—1150 bratr Methodův sluje prostě Cyrillem: „Hac ipsa tempestate (roku 890) Cyrillus et Methudius inventis Bulgarorum litteris verbum dei praedicaverunt Moravicis.“ [4]) Za to již pokračovatel Kosmův (mnich sázavský), který psal asi r. 1170, nazývá Cyrilla „sanctissimus Quirillus“.[5]) Pokud víme, název svatého dáván je Cyrillovi od latinských spisovatelů: Martina Opavského (člena řádu dominikánského v Praze, potom papežského poenitentiáře v Římě a spisovatele díla Chronica summorum pontificum etc., † 1278), Jakuba de Voragine (autora Zlaté legendy, k níž ve příčině Cyrillově vážil z kroniky Martinovy, † 1298) a spisovatele kroniky Sensské (Chronicon

---

[1]) *Schwandtner*, »Scriptores rerum hung.« III. str. 479 n.

[2]) »Chronica Nestoris« (vyd. Miklosić), str. 13.

[3]) Prameny d. č. I. str. 81.

[4]) Tamže II. str. 386 n.

[5]) Prameny d. č. II. str. 241.

Senonense z počátku 14. století.[1]) Ježto první z nich žil za delší dobu v Čechách, můžeme za to míti, že znal dílo tak zvaného Kristiana. Však i v officiu o sv. Prokopu ze 13. století přicházejí slova: „Sanctus Cyrillus episcopus“.[2]) (P. d.)

Maxim Gorký.

Napsal AUG. VRZAL. (O.)

„Možno říci“, praví pěkně o té věci Vogüé, „že Gorký kreslí vodkou: jeho zvláštní lidumilnost doslovně koupe se v alkohole, který teče potokem po jeho stránkách, páry jeho potahují všecky spisy Gorkého kalným oblakem, zasmušilým, podobným oněm, jež autor sbírá na šedé obloze, věčně visící nad krajinami, které maluje. Čta jeho spisy, pomyslí si člověk, že Rusko je pouze velikánská krčma v pochmurném sklepě, zapáchajícím potem, špinou, petrolejem, kde tuláci v hadrech se objevují, vzdychají, nadávají si, metají druh druhu do tváře své pravdy a tonou v moři vodky. To je již příliš. Čtenář prosí o smilování a s pocitem ošklivosti a unavenosti zavírá knihu, kterou začal s potěšením.“

Unaveni pochmurnými obrazy pijáctví a hýření bosáků, saháme po romaně „Foma Gordějev“, kde autor na chvíli opustil své bosáky a postavil do popředí třídu kupeckou. Jednotného děje v romaně vlastně není, psychologické proměny jsou nedostatečně motivovány, ale jednotlivé skizzy, z nichž roman se skládá, a silhouetty jsou plny pravdivosti a života. Hrdina Foma je zástupce nepokojného člověka z třídy bohatších kupců moskevských. Je obdařen všemi statky světa, je vtipný, zdravý, zdědil po otci veliké bohatství, které však ho trápí. Jsa stižen známou nemocí bosáků, tesknotou, a nemoha nalézti svého „cíle“, hledí se závistí na kypící kolem něho práci lidí, bosákův, i má za to, že tito znají smysl života, kterýž on ustavičně hledá. I sblíží se s bosáky, oddá se hýření, pije a pije, nepřestávaje hledat smysl života uprostřed hýření, pitek a orgií s padlými ženštinami. Opět jsme ve známé peleši „bývalých lidí“, kde bosáčtí cizopasníci pijí na účet mladého kupce. Ale autor vystavuje Fomu jako idealního hrdinu, jenž

[1]) *Goetz*, »Geschichte der Slavenapostel« str. 102.

[2]) Breviarium horarum canonicarum secundum veram rubricam archiepiscopatus prag. ke dni 4. července.

pitím a hýřením protestuje proti všemu a všem, protože všichni lidé, s nimiž se Foma sešel v životě, byli — s dovolením — svině.

Již tuze „smradlavý“, bych užil výrazu jednoho s hrdin Gorkého, je roman „Tři“, kde také hrdina Ilja Luněv mluví neustále o čistém životě, ale celý život chodí po nečistých cestách. Je to jakási apotheosa nesvědomitosti a úplné mravní otupělosti, illustrace myšlenky, že čistý život na světě je prý nemožný. — Veliké naděje skládali Rusové v jeho drama „Měšťané“, v němž se ustavičně bohapustě láteří na měšťanství, na všední život práce, a oslavuje se sprosté sobectví a bezohledné bušení do všeho. V dramatě „Na dně“, jež v Moskvě mělo sensační úspěch, byvši výtečně sehráno herci, uvádí nás Gorký do noclehárny, peleše alkoholismu, prostituce, žebráctví a zvrhlosti, kde bosáky, „bývalé lidi“, kterým zbývá pouze beznadějnost a smrt, poučuje a napomíná starý, prohnaný poutník Luka, jenž jest úplným neznabohem, racionalistou, spoléhá pouze na člověka a od člověka čeká obnovení života. Člověk jest mu všecko, od jiného pomoci nečeká.

Nám se zdá, jak neočekávaně talent Gorkého rozkvetl, tak náhle odkvetl a zvadl.

Co se týče světového názoru Gorkého, život jeví se mu bouřlivým potokem, jenž teče mimo naši vůli. Někdy třeba s tímto potokem zápasit, jindy nutno oddat se mu passivně, nechat se nésti jeho vlnám. Přede vším máme se snažit, bychom nabyli „životní síly“, bychom zbudovali nové formy života. Nynější svět je tak politování hoden, protože lidé jsou zbabělci, neznají ceny svobody: zalézají do svých domů, do svých měst a vesnic, do svého bohatství a do své práce, nedovedou tvořit, budovat, osmělit se na slavná dobrodružství, ukojovat své přirozené silné vášně, pro které pouze máme právo na život. Nemáme tedy vášním odporovat. Gorký napsal apologii vášní v povídce „O čertě“. Jistý člověk si stěžoval, že nemůže přemoci svých vášní. Tu vstoupil k němu čert a nabídl mu svoji službu, že ho vyléčí. Jakoby odstraňoval nějaké zadřené třísky, čert vytahoval ze srdce nemocného vášeň za vášní, až vyléčený začal vydávat ze sebe zvuk prázdné bečky a podobal se idiotu. K tomu podle mínění Gorkého vede hlásání osobního sebezdokonalování a boje s vášněmi, že člověk prý stává se idiotem, cretinem.

Jeho fatalisticko-pessimistickou filosofii rozvíjí jeden ze tří pěvců v „Tesknotě“. „Všecko drží se ve svých zákonech“, filosofuje Gorký ústy pěvce toho, „a člověk na zemi není nic více, než nepatrná hnida. Všecko je v pořádku, nestojí za to truchlit a plakat, k ničemu

to nevede.... Život plyne jistým pořádkem, a plyne-li, nemám tedy tu co mluvit. Jsou zákony; proti nim nelze jít... O čem tedy uvažovat, jsou-li zákony a síly? A jak možno protivit se jim, jsou-li všecky nástroje v rozumu našem, rozum pak také podroben zákonům a silám? Žij tedy a neškubej sebou, sice hned tě rozdrtí na prach síla, skládající se z tvých vlastních vlastností a úmyslův i z hnutí života!" Jsou-li však, jak dí Gorký, síly přírodní slepé, neplyne odtud, že bychom měli slepě podrobovat se zákonům a silám přírody, nýbrž třeba si je přizpůsobit, užit slepoty jejich k uskutečnění našich idealův (!) a snab, třeba je opanovat rozumem. Ale tu zase Gorký příliš málo důvěřuje síle rozumu, kultuře a kulturnímu člověku, intelligenci, vida v ní nedostatek přirozené síly a vášně, za to pevně věří v mohutnost, pravdu a krásu sil přírodních, vášní a pudů, ba chtěl by nadobro odstranit ony překážky, které kultura i mravní zákon kladou v cestu projevům přírodní síly a pudů. V té příčině je charakteristická novella „Vareňka Olesova", kde Gorký nadšeně velebí sílu a zákonitost pudu pohlavního v osobě hezké, ale docela nevzdělané statkářky, a posmívá se kulturní slabosti intelligentního muže v boji s přirozeným pudem: mohutný pud pohlavní slaví vítězství nad rozumem, nad vyššími idealy slabovolného vzdělance.

Tak tedy hrubý individualismus, sobectví, oslava hrubé síly, zvířecích pudův, odpor ke kultuře, opovržení mravním zákonem, svědomím, nenávist k slabým — toť základ světového názoru Gorkého.

Ostatně je těžko se vyznat ve filosofických názorech Gorkého, což sám autor uznává ve své povídce „Čtenář". Přátelé vychválili mu jeho poslední povídku; tu však navštíví ho „čtenář", jakási tajemná bytost, symbol jeho svědomí, a vyptává se ho, jakým právem poučuje lidi, jménem jakých idealů, zásad, a jakou pravdu hlásá. Ale spisovatel nedovede čtenáři odpovědět, neboť „objevil sice v sobě mnoho dobrých citův a tužeb, mnoho toho, co obyčejně lidé jmenují dobrým, ale citu spojujícího všecko to, harmonické a jasné myšlenky, objímající všecky zjevy života, nenašel v sobě..." „Jedno vím", praví dále, „není v štěstí smysl života, a spokojeností sebou neuspokojuje se člověk, jenž přece nad to povýšen. Smysl života je v kráse a síle snahy po cílech, i nutno, by každý okamžik života měl svůj vysoký cíl..." Z tohoto obecného názoru Gorkého na mysl života plyne částečný pojem o úkolech jeho jako spisovatele. Současný člověk podle jeho mínění klesl na mysli, nemá touhy žít důstojně. I má spisovatel vzbudit v člověku touhu po životě, po životě svobodném, po utvoření nových forem života. Ale

hrdinové Gorkého umějí pouze bořit staré idealy, nemají ducha budovacího, nemají positivních idealů. Jeho sobecký, taškářský kupec Majakin ve Fomu Gordějevu ustavičně sice blouzní o zbudování čehosi nového, přestrojení života, ale jak to provést, nepovídá. Později v nedokončené novelle „Mužík" Gorký chtěl nakreslit positivní typ v osobě stavitele Šebujeva, jenž vyšel z lidu, a zve intelligenci, by „nezapomínala na druhy žijící v blátě" a pomohla jim „vzhůru — k sebepoznání, světlu i svobodě," „k všeobecnému štěstí a radosti." Ale slova tato, povzbuzující k lásce bližního, znějí velice slabě, nesměle ve sboru ostatních bosáků, volajících lidi k sobectví a hledání smyslu života v svobodném a nezávislém životě tuláckém.

Těžko vyznati se ve filosofii Gorkého, na něhož nejvíce působil Nietzsche svým hlásáním individualismu, ospravedlňováním zla a nemravnosti; důsledný je Gorký pouze ve svém odporu ke každé uzdě, ve vybízení k svobodě vášní, v úctě k hrubé síle, v odporu a protestu proti poměrům skutečného života. Positivními ideami, nábožensko-mravními pojmy o smyslu života Gorký literatury ruské dosud neobohatil, vyvracuje jen staré idealy, staré zásady, staré systemy, z nichž žádný nedošel jeho milosrdenství. Velikým nedostatkem v jeho spisech je, že Gorký skoro úplně ignoruje nábožensko-mystické city, které hrají důležitou úlohu v životě lidu ruského, v základě, jádře zbožného, a jsou pramenem oné soustrasti a útrpnosti, kterou velicí spisovatelé ruští jevili vůči slabým, poníženým a utlačeným. Postavy bohabojného starce Jeremije („Tři"), zbožného poutníka („Foma Gordějev") a kajicného, pokorného poutníka Luky (v dramatě „Na dně"), jenž dosti života uživ, těší lidi — klamem, uče je věřit, več ani sám nevěří, podle čeho sám nežil, jsou bledy a hlásání jejich — mdlé. Kdežto spisovatelé ti snažili se spisy svými probouzet lidumilnost, lásku k bližnímu, hlásat milosrdenství k slabým, u Gorkého nalezáme přemrštěný kult výstředního individualismu, sobectví, síly a vášně. Kdežto všichni národové a tedy také ruský hleděli se dopracovat k představě lidumilného dobrého nadčlověka, Gorký velebí nelidského zlého nadčlověka, sobeckého dravce, jenž hledí zvířecí své pudy ukájet v hmotných požitcích, zavrhuje hlas svědomí, jímž řídit se ponechává jen nenáviděnému civilisovanému světu, jenž nebojí se hříchu a bez ohledu na bližního snaží se opanovat zemi i statky její právem silnějšího. Je to nemilosrdné zavržení idealu, s takovými námahami vypracovaného moralisty dřívějších věkův, a oslava nesvědomitosti, nejodpornějšího sobectví, cynismu a mravní zvrhlosti.

O Gundulićově „Osmanu".

Napsal LEV ŠOLC (Č. d.)

XIII.

V propastech temnoty odvěké, v nejhlubší hlubině toho světa král svržených duchů zuří nad vítězstvím Vladislavovým. Bučí jako bodnutý bůvol, vzdychá, funí, soptí krvavý dým, pěnu a plameny. Zlostí zubama skřípe, chtěje potříti Poláky, anobrž veškero křesťanstvo. Proto an sultán v radě smlouval mír, on škůdce vyskočil a řva kázal shromážditi strašný sněm pekelný. Nebi chtěl se tím vzepříti vzteklec tvrdohlavý a zapomněl, jak hromem Svrchovaného střemhlav svržen byl v záplavu tmavého ohně. (1.—10.) Temně zazvučely trouby pekelné, hromovým rachotem rozléhají se mrákoty, a proklatci v podobách strašidelných s rozmanitým skřehotem řítí se odevšad k samému dnu pekla na místo určené: oblady všech možných tvarů, z pola člověk, z pola člověk, z pola zvíře. (11.—18.) Nade všemi ční strašný vládce propasti, rozpálen pýchou a hněvem, na trůně z křídlatých ohnivých draků u vysoký stoh nakupeném, za podnož maje v kruh svinutou jedovatou zmiji sedmihlavou. Postavy je obrovské, tváří začazených, ježatých vlasů. Na plecích třepetají se mu dračí křídla, dlouhé uši visí dolů po ramena. Z kosého obličeje ční obrovský nos jako zobák, tlama jako propast, brada zcuchaná. V ostrých drápech drží hrubý kyj, zkravený ocas trnovými biči o zem tluče, čápí nohy má rozkročené s pařáty orlími. Z pod rohatého čela vybleskuje šilhavý zrak. Zachvěly se propasti, mocněji vzplanuly plameny, všichni mlčky vypoulili oči, an vládce k nim promluvil, vyčítaje peklu lhostejnost, jež zavinila porážku Osmanovu, a poukazuje na nebezpečí, jež hrozí peklu ze sňatku Vladislava s dcerou císařovou. Proto pobízí pekelníků, by všemi úklady hleděli zmařiti ujednaný mír, způsobíce záhubu Korevského a smrt Vladislava rukou Sokolice. (30.—75.) Hned vyrazili ďáblové a všecky bědy, nepohody, zima, hlad a mor provázely dav pekelný. Básník vzývá Músy, by mu pomohli vypsati skutky pekelníků. Na tisíci mračnech vyletěli, až se slunce zatmělo, až pod nimi Cařihrad bílý zčernal, jako žitné pole pod hejnem havranů. Tam jedni pobouřili hodže a kněze, paše a písma vykladače; jiní vojsko a měšťany; třetí ženy a sultánky císařova dvora, své bojovnice nejlepší. Nezapomněliť, že klamem ženským kdysi pohromu přivedli na vše pokolení lidské. (76.—88.)

XIV.[1])

Osman táže se hvězdáře svého Mahometa Celebie, co nebe dí o jeho výpravě na východ. Dostav odpověď nepříznivou, ač na venek jevil se pevným v rozhodnutí svém, nicméně počal se v nitru svém rozpakovati; ale čert jeden v podobě hodžově pekelnou chytrostí svou

[1]) Zpěvy XIV. a XV., v originalu ztracené, doplnil kromě jiných také slavný Ivan Mažuranič, i podáváme zde obsah jich slovy bratra jeho Antonína, dle vydání děl Gundulićových v Záhřebě r. 1844.

utvrdil ho opět v prvním jeho předsevzetí. Lítice pekelná, zvaná žárlivostí, v podobě Bećirově, vyjevila Ljubici, dceři Rizvan-paše, že Krunoslava je v temnici u Korevského, i pohne ji pomstiti se oběma milencům, kteří, těšíce se nadějí ve vězení, byli v temnici zabiti četou Turků.

XV.

Osman svolá státní radu a oznamuje, že po Ali-pašovi smluvil mír s Poláky, jehož hlavní výminkou je vyručení Korevského. Když tedy Oman kázal, by Korevský byl propuštěn, stařec Rizvan-paša s nářkem vypravuje, kterak dal Korevského se světa sprovoditi, poněvadž prý se opovážil milovati dceru jeho Ljubici; a kterak potom i ji žalostně ztratil. Když se následkem toho v radě rozpředl hovor, má-li se Polákům místo Korevského poslati Rizvan čili nic, přišla zpráva, že stařec ten v domě svém žalem zemřel. — Kizlar-aga přibyl se Slunečnicí do Drinopole; a když ona tam zvláštním způsobem vysvobozena byla, došel Kizlar-aga do Seraje a vystavil kořist svou před divanem. Tam dovedl Osman též Sokolici; pojav ji za ženu a vedle ní dceru Esad-efendiho a Pertev-paše, rozkázal, aby do polovice května připraveno bylo vše k cestě na východ.

XVI.

Život králů není závidění hodný. Starosti je tíží ve dne v noci, nemají pokoje, kdy jiní odpočívají. Mocní jich nenávidí, slabí se jim přetvařují. Závist a zrada na ně číhají, číníce je obětí vrtkavého lidu. Ale jako moře nebouří se bez větru, tak ani lid se nepozdvihne, pokud mocná hlava ho nepopudí. Proto vládcové nesvěřujtež se nikomu svými záměry; rozmůže se pověst nepatrná a zachvátí všecko. (1.—15.) Způsobem neznámým roznesl se hlas, že sultan chce vésti vojsko na východ, by je tam posekati dal. Z prvu to vojín vojínovi šeptal; ale když slyšeli, že sultán do Skutari dal přenésti zákony, poklady a stany, povstala zřejmá vzpoura. Každý měl nač si stěžovati. Tu však povstane jeden a ukazuje list ze Seraje, že sultán ve dvou dnech vydá se na východ, že tam má sebrané vojsko, jímž oni mají zahubeni býti. Na tu zvěst všichni s křikem chopili se šavlí, hotovi jsouce k odboji. (16.—39.) Jen Ali-aga, náčelník janičarů, nedal se strhnouti a chlácholil pobouřené, připomínaje jim přísahu věrnosti a vladařův majestát. Sultán prý ničím neublížil jejich svobodě, pročež zrada jejich nemůže vésti než do hanby a záhuby. (40.—74.) Jako vlny vybouřené dorážel zástup vzteklý na agu po řeči té, hrozíce mu smrtí, nepůjde-li s ostatním vojskem. Ale aga nepovolil a jen varoval vojsko, jež pustilo oblak střel za odcházejícím, hrozíc mu pomstou. Potom sešli se odbojníci před mečetem Aja Sofia, žádajíce s křikem od rána do večera za vydání rad sultánových, Dilavera paše, hodže Omer-efendiho a Kizlar-agy Sulejmana. S tím vzkazem poslali k sultánovi velikého zákonníka (mufti) Jahiu starce, přinutivše ho násilím vyjíti z domu. Sultán právě slavil svatbu se třemi nevěstami svými, když tu, slyše pokřik vojska, přiskočil k oknu. V tom již také předstoupil stařec Jahia a zvěstoval

o hrozícím nebezpečenství a o žádosti vojska. Popuzen odkázal jim sultán: „Já jsem dědicem trůnu, nade mnou nikoho není. Odstup vojsko zrádné! Kdo po krvi baží, ukoj žízeň na mých protivnících, ne na mých přátelích.“ Na tom, myslil, že přestanou. (75.—104.)

XVII.

Když nastal večer, sultán vešel do nádherné komnaty a usednuv na trůně, povolal k poradě o vzpouře vojenské šest vezírův a ostatních pohlavárů, kteří stanuli kolem něho s rukama skříženýma a se sklopenými zraky. S pevným pohledem a s tichou velebností žádal od nich upřímné rady, jak naložiti s vojskem. (1. 13.) Tu promluvil nejprve velký vezír Dilaver. Radí sultánovi, aby povstalce přísně potrestal a násilím potlačil vzpouru; neboť pouze na nedotknutelnosti jeho vůle a rozkazu spočívá vladařovo veličenství. Pakli vydá své rádce, že zbaví se nejpevnějších podpor a padne, jako padl Mustafa. (14.—49.) Proti tomu Husein doporoučí cestu mírnou, ukazuje na to, že, dojde-li k násilí, vojsko by snadno mohlo ruce vztáhnouti na sultána. Proto radí vydati vojsku žádané hlavy. A mají-li vzbouřenci býti potrestáni, že lépe jest poslati je na křesťany, než zbaviti se výborného vojska domácí válkou, v níž by ostatně městu i jemu zle vésti se mohlo. (50.—101.) Vyslechnuv ty řeči, sultán rozhodl se z lásky k lidu a městu svému odpustiti vojsku, jen aby radové zachránili se při životech a čestně s vojskem ho smířili. Když souhlasili všichni, podvolil se i bojovný Dilaver. Přál si jen míti po ruce své vojsko východní, jímž by odbojníky a celý svět přemohl, a jako vloni Osmana zachránil, hotov byl i nyní položiti zaň život. Potom radil, aby sultán na místě jeho Huseina učinil velvezírem a ten aby vojsku ohlásil sultánovu milost a rozhodnutí, že od výpravy na východ upustil. Rada ta přijata; jen Dilavera sesaditi sultán nechtěl, dokud by ho mocným vojskem před odbojníky neochránil. Sám cítil se dosti bezpečen jménem sultána. (102.—123.) Zatím ve tmě noční máti Mustafova ukládala o záhubu Osmanovu. Nesla těžce, že odloučena byla od syna a že ten spuštěn byl do hluboké jámy[1]). I užila ráda příležitosti, která se jí vzpourou vojska naskytla, by synovi svému a sobě pomohla zase ku vládě, a poslala tajně pro zetě svého Dauta. Ten, Charvat rodem, jako dítě jat byv od Turkův a při dvoře vychován, stal se milcem sultána Murata, jenž ho vyznamenal nejvyšší hodností soudcovskou a vojenskou; od sultána Achmeta pak dostal vlastní sestru jeho za manželku. Ale pro pýchu a zločinnou povahu svou sesazen byl s velvezírství, pročež po smrti Achmetově pomohl Mustafovi, bratrovi jeho, na trůn. Nastoupením Osmanovým však pozbyl vší moci a jen syn jeho, oddaný druh Osmanův, vyprosil otci svému život a úřad begler-bega rumelského. (124.—145.) Ale povzbuzen vzpourou vojenskou, vloudil se v noci v seraj ženský, kde svekruše jeho v soukromí rozplamenila ho vášnivou řečí k odboji. Jako když sever listopadový rozdmýchá v lese uhlí schované pod popelem a vzbudí

[1]) Ve skutečnosti Mustafa zazděn byl se dvěma otrokyněmi v domku jakémsi v odlehlé části sadů seraje a ponechán tam bez pokrmu a nápoje.

náhle požár lesní, tak rozpálený Daut, povrhnuv věrou a právem, přisáhl pomstu Osmanovi. Již zítra měl vyveden býti Mustafa. Stará sultánka, an Daut odkvapil, nemohla celou noc zamhouřiti oka. Zmítána vládychtivostí a strachem, v horečných snech stěží dočkala se rána. (146.—192.)

XVIII.

Sotva že druhého dne vyšlo slunce, vzbouřenci sešli se v hromadu a vzavše mezi sebe starší lidu, soudce a zákoníky, tázali se jich, co přísluší sultánovi, jenž chce sídlo přenésti z hlavního města, a místo otrokyň pojal tři zákonné manželky, by s ním sdílely vládu. Odpověď zněla, že to proti všem starým zákonům a ten, kdo tak činí, že není sultánem. Tu vyskočil Daut a pamětliv starého hněvu, podoben lítému hromu, připomíná povstalcům lakomost sultánovu, loňskou porážku a potupu půlměsíce. Za příčinu všeho neštěstí udává, že odpadli od pravého sultána Mustafy, i vybízí jich, osvoboditi ho z vězení a posaditi opět na trůn. Kdo by se jim postavil na odpor, káže bez lítosti každého zahubiti. (1.—45.) Jako vlny vzbouřeného moře vzedmuté větrem, tak rozjitřil se vztek vojska, a s dobytými šavlemi, strašlivě řvouce, hrnuli se všichni za Dautem k paláci velvezíra Dilavera; neb se říkalo, že unikl před vojskem. Palác ten stál na místě vyvýšeném uprostřed krásných sadův, a odevšad byl obemknut mocnou hradbou, bráněnou četným lidem. Naň udeřil Daut, zaklínaje se, že dnes, Osmanovi k hanbě, skolí Dilavera, byť i v pekle skryt byl. S křikem zběsilým udeřilo vojsko na hradbu, chtíc prolomiti vrata, ale bylo odraženo ohnivou bouří střel a krupobitím kamenů. Vzdor velikým ztrátám opětován útok. (46.—62.) Básník rozvinuje před námi mohutný obraz mnohotvárného boje. Mezi obránci vyniká Dilaver, mezi útočníky velitel spahiův Arbanas Derviš, jenž prolomiv břevnem hradbu, vnikne dovnitř a po velkém krveprolití utká se soubojem s Dilaverem. (63.—119.) Strhla se mezi oběma seč ukrutná. Odevšad hrnulo se mužstvo na Derviše, ale velvezír nedal mu ublížiti, chtěje ho sám zabiti. Vida Derviš, že přesile neodolá, prorazil si dráhu ke zdi a seskočil dolů. Když se mu velvezír posmíval, tou cestou že nepostupuje se nahoru, chtěl se pustiti znovu za ním. Ale Daut zadržel netrpělivého a vyzval vojsko, aby šli za ním zmocnit se nejdříve sultána. I rozehnal se proti pevným vratům seraje jako drak ohnivý, jako povodeň letě k paláci, jež unášejíc les a balvany, řítí se do propasti. (120.—152.)

XIX.

Na místě někdejšího Byzantia, na kraji Cařihradu, mezi Bílým a Černým mořem a přístavem vod sladkých, stojí sultánův seraj.[1]) Následuje popis sultánova sídla. Když vzbouřenci udeřili na první bránu, opřela se jim hlídka vrátných, byla však od přesily posekána. (1.—29.) Ubrániv se útočícím Dilaver, když zvěděl, že vzpoura se šíří a že už dobyli brány hradské, přestrojen za derviše vydal se k Černému moři,

[1]) Srovn. *Hálek,* Sebrané spisy sv. XI., st. 116. s. *Neruda,* Sebr. sp. sv. V., st. 5., 17. s.

by pašu anatolského zavolal na pomoc. V halenĕ z koží, na pase maje lžíci a tykev a v ruce hůl, na čele nesl jméno manželky své Begum, Peršanky krásné, za níž někdy celý východ vzdychal. Králové z Indie, šlechtici od Donu, seveřané z Nové země i Tataři od Lény spěchali podiviti se kráse její; ba sám carevič moskevský Vasil se jí kořil. Ale nade všecky zahořel k ní láskou Hajdar, králevič perský, jenž spatřiv obraz její, v písních ji velebil. Zmíraje touhou, vypravil se za ní s velkou družinou, ale Dilaver, jenž také se dověděl o kráse její, vypadl naň ze zálohy a urval mu milenku. Vidouc se v zajetí, krasavice zaplakala a proklínala svou krásu, příčinu svého neštěstí. Slyše nářek její, králevič perský vyzval Dilavera na souboj, jehož základem býti měla krásná Begum. Šotva na zejtří slunce vyšlo, sjeli se na rovině uprostřed svých družin Turek na vraníku, na siváku pyšný kralevič, a opodál na bělouši stála krásná Begum, by dívala se na ten souboj nemilý. Zlomivše oštěpy při prvním útoku, dobyli šavlí a jali se dorážeti na sebe. Když konečně Hajdar protivníka svého ranil do levého lokte, tu rozzuřený Dilaver vzchopil se k ráně smrtící. Turban Hajdarův seslabil sice ránu, ale králevič ohromen svalil se s koně. Když družina jeho spěla mu k pomoci, strhla se mezi oběma stranami bitva, v níž Peršanům sice podařilo se vyrvati svého pána nepřátelům a uniknouti s ním pode zdi městské, Dilaverovi však zůstala sláva vítězná a krásná Begum. Ne otrokyní, nýbrž manželkou svou ji učinil a nevypravoval se do boje bez jejího jména; vzpomínaje lásky její, myslil, že všude zvítězí. (30.—95.) Když se roznesla zpráva o tajném odchodu Dilavera, Derviš se zástupem spahiů jal se ho stíhati. Jako hřebec odtrhnuvší se od jeslí letěl městem, Dilavera však nenašel, až daleko za městem. Posmívajícímu se útěku jeho odvětil Dilaver, že nehodno muže, na jediného vypraviti se s celým vojskem. Jako smečka ohařů štěká kolem kance, tak vzbouřenci obstupují velvezíra s tasenými šavlemi, blíže však přistoupiti k němu nesmějí. On uprostřed nich stoje s dřínovou palicí v pěsti, vrhl se do nejhustšího davu a způsobil pobití strašné. Rozlícen tou porážkou, Derviš zakřikl zástup, aby Dilavera podstoupil soubojem. Ten zahodil dřínovici rozbitou a zdvihnuv ze země štít a šavli, hotovil se k boji. Proti němu stojí Derviš, očekávaje útok. Skokem vypadl Dilaver, ale Derviš uskočil a ranil soka do stehna. Pohledem na krev rozlícený Dilaver zahrnoval Derviše hromovými ranami a byl by ho ubil, kdyby chlap nějaký nebyl mu ze zadu zasadil ránu sekerou do tyla. Padl hrdina nice na zem, a hned všichni naň skáčou s tasenými šavlemi. I Derviš skáče po něm posmívaje se jemu, ale neslyší ho již chrabrý Dilaver. (96.—145.) Když se o smrti velvezírově dověděla manželka jeho, lítostí strhala roucho své, a bledá, prostovlasá, nemohouc promluviti zármutkem, vyřítila se z města ven, by spatřila svého hospodáře. Přišedši na místo a vidouc ho ležeti mrtvého pod nohama nepřátel, zkameněla zármutkem a hledíc naň zrakem ztrnulým, dlouho nemohla uroniti slzy. Teprve když nepřátelé sami splakali nad ní, rvouc si zlaté vlasy, propukla v nářek srdcervoucí. Objímajíc kolena Dervišova, prosila, by aspoň mrtvolu směla pochovati.

Ale on nevyhověl prosbě její, nýbrž vydal ho psům i supům na pospas, aby svou touhu po pomstě dokonale ukojil. (146.—188.) Zatím sultán postrašený zvěstmi neblahými, uchýlil se na odlehlé místo paláce, a necítě se ani tam dosti bezpečným, pod ochranu Siman paše do skrytých částí zahrad. Tamodtud poslal k vojsku vezíra a strážce Haremu,[1] mysle, že vojsko na ně nevztáhne ruky, a dle toho že pozná, chce-li se dáti na pokání. Ale věc dopadla jinak. Sotva padli do rukou odpadlíkům, byli před konírnami císařskými sťati. Potom vzbouřenci krvavým činem se dokládajíce, křičeli, že Osman už není jejich sultánem, a volajíce Mustafu, rozběhli se po hradě. (189—205.) Všichni se jim vyhýbali až na Šabana, který Mustafovi sloužíval a věděl o něm aniž měl přání vřelejšího, než aby opět sultánem se stal. V samotě na konci sadů sultánových jest obora, v níž chová se rozličného druhu zvěř divoká, domácí i zámořská, na svobodě i v klecích. Tam uprostřed dubů, na místě křovím odevšad obrostlém, Šaban dovedl je k jámě, v níž, prý, Mustafa pohřben za živa. Když prosekali křovím cestu, otevřela se před nimi propast, se všech stran příkrou skalou obražená. Nejlepší hrdinové chtěli se spustiti po provazech dolů; ale Daut je odstrčil a sám třetí vniknuv do jámy, vytáhl z ní sultána. Ten byl všecek vlasy obrostlý, vyhublý a vyschlý, a bez řeči klesl v náručí svých osvoboditelů, kteří jej odnesli do prostředního ze tří mečetů, pnoucích se na prostranství prostřed města. Tam odpočíval po celou noc, hlídán jsa od všeho vojska. (206.—232.) Ten den o půlnoci sultán Osman, provázen jsa Huseinem pašou, odebral se k obydlí Aliho, náčelníka janičarů, jenž nemoha potlačiti vzpoury, dlel doma starostmi trápen. Jemu kázal Osman, aby nedbaje života vlastního, předstoupil před vojsko a hleděl jej s nimi smířiti: že neprávem za života jeho udělali Mustafu sultánem, jenž milostí otce jeho při hrdle zůstaven byv, už dvakráte mu vyrval trůn. On že jim odpouští všecku vinu, každému k platu přidává 5 stříbrných a k tomu 6 dukátů darem. Odkvapil Ali; ale sotva že otevřel ústa, rozsekalo ho vojsko na kusy a vyplenilo jeho dům; rovněž učinili Huseinu pašovi, když chtěl s nimi smlouvati za sultána. Potom jako zvíře zběsilé, když ochutnalo krve, vojsko rozlícené Kizlar-agy, Dilavera a ostatních ubitých trupy nahé povrhli na Hatmejdan, psům na pospas, hlavy pak narazivše na kopí, vztýčili před mečetem sultána Bajazeta. A pak jali se drancovati a pleniti domy jejich, nešetříce ni starců, ni žen ani dětí. (233.—263.) Zatím sultán Osman pln starostí čekal v domě Aliho, brzo-li se věrný aga vrátí a jakou přinese zprávu; i divil se, že tak dlouho nejde. Tu pojednou zběsilý křik zdvihl se odevšad, janičaři vnikli do domu a vzali ho na soud před Mustafu. Potom popadše kdesi koně, posadili naň Osmana jen krátkým spodním rouchem oděného a doprovodili ho do prostředního mečetu, kde podle Mustafy noví pašové zasedali k soudu. (264.—276.)

(P. d.)

[1] Kizlar-agu Sulejmana.

Josefa Františka Smetany korrespondence.

K tisku připravil Dr. Jaroslav Šťastný. (Č. d.)

9. Smetana strýci.

Laskavý Pane Strejčku!

Že na velectěné přátelství Vašnostino nezapomněl jsem, nébrž v nezměněné vážnosti a lásce povždy je chovám, nemohu v okamžení tomto jinak dokázati, leč tím, že na velevítané mi psaní Vaše jazykem českým odpovídám, vši nedůvěru a cizotu zapuzujícím. Neboť mi dobře ještě v mysli jsou ony rozkošné doby, kdežto jsme o skalickém posvícení ve spolku příbuzenském srdečně se bavíce radostného času prázdnin v ladném lůnu drahé otčiny své při zpěvu a srdečném plesu požívali. Tu také Vaše krásná píseň na „Chodníček" zaznívala, která příležitostně též mezi námi se zpívá, a mně ony minulé doby vždycky tesknoradostným obrazem na pamět uvádí. Změniloť se ovšem mnoho od těch časů, velmi mnoho! Nejmilejší sestra má, oba šlechetní bratři, dobrý švagr můj a ctihodný otec Váš, všickni odebrali se již na věčnost, zůstavivše toliko tesklivé upamatování na místech těch, ježto prvé oživovali laskavým srdcem a bodrou myslí svou, pomalu nezbude mi v otčině ničehož, kromě nábrobků milých a drahých mých. Než, hned u drahých hrobů těchto pěstí nejkrásnější kvítí nejmilejší přítel můj, jako v rukojemství někdejšího krásnějšího života na útěchu duše zarmoucené, a dále nad šumnou Úpou sídlí na místě otce zesnulého ještě ušlechtilejší syn, co přednosta otčiny své. Ano, mnoho tam ještě klenotů, jakkoli nejdražší ztraceny a často ještě toužebně zaznívá v duši mé: Kde domov můj, kde domov můj! — Ze jsem peníze pro Valburgu poslané obdržel, netřeba zvláště jistiti. Ona byla velmi těžce horkou nemocí sklíčena, tak že lékař sám již žádné naděje více nedával, nyní ale chvála Bohu! jest již docela zdráva, jen že ještě slába, což však zponenáhla se zpraví.

Nejmilejší Paní manželce Vaší přátelskou úctu svou vzdávám a Paní matce i všem milým příbuzným, abyste moje srdečné poroučení a pozdravení vyříditi ráčil, snažně prosím. Těším se z toho velice, že se panu bratru ve Vídni dobře vede; při jeho vlohách a vzdělanosti jistého štěstí se dočká.

Zvláštní pak srdečné políbení posílám mému drahému Hurdálkovi a Körnerovi toužebně žádaje, abych se s nimi zase jedenkráte potěšit

mohl. — Dne 30. tohoto měsíce máme volení nového preláta; padne li to na mne (jako že z toho nebude nic), tedy že hned pro ně kočár čtyrma pošlu, jen aby pak boty nezapomněli.

Ostatně se Vašnostem upřímně a přátelsky poroučeje se vší úctou a láskou trvám vždy srdečně oddaný strejc

Smetana.
professor.

V Plzni 7. března 1843.

10. Smetana J. K. Tylovi

(O slovanském živlu ve Vídni a o povaze slovanské. Může-li se státi Vídeň slovanským literarním centrem.)

Zlomek přátelského dopisu.

...Abych se nezapomněl, musím také něčeho dotknouti, co by Wašnostino wlastenecké srdce drobet zalektalo. Naše milé Kwěty wydychují letos proudy arómu. To máte jeden mezi mými známými po wůkolí o nich hlas. Nejwonnější, nejzanímawější z dopisů jest ale, zdá mi se, až potud onen z Wídně, hned w prwním čísle, od 3. ledna. Škoda, že ho při ruce nemám, abych ho s Wámi řádek po řádku rozebrati mohl. Jen po paměti, od toho času arciť již hezkou wrstwou úřadních i zábawních myšlének zahrnuté, wím, že se péro ctěného p. dopisowatele z Wídně nejdůležitějších žiwlů slowanské národnosti lehko sice, ale předce weleznačnou barwitostí dotýká. „Ziwel, prý slowanský we Wídni, po německém nejmocnější." Kam by se dělo? Wždyť se předměstí Wídně skoro samých hranic třech — ba čtyr — počítám-li také Krajinsko, nazwíce slowanských zemí týkají; počet Slowanu Rak. císařstwí — mluw si proti tomu p. Schuselka co se mu líbí[1] — skládá newyrownanou, nemírnou přewahu, a přewaha ta při plodnosti slowanské krwe odplynem času jen se přimnoží. Jak tedy možná, aby při takowé přewaze slowanských obywatelů w císařstwí žiwel slowanský w hlawním našem městě po blízkém německém nebyl nejmocnější? Kde bahnito, rybnično, tam čáp; kde jalowčí, tam kwíčala, a kde peněžito, tam zisku a wýdělku chtiwý člowěk neschází. K Wídni ale stahují se daněmi,

[1] Neostýchá se i swé rodné město Budějowice za pouze německé wyhlásiti, jakoby se krátkozraké oko jeho ani k lapidárnímu nápisu tamních newysokých bran donésti nemohlo. Co wím, zná se w »Českých Budějowicích Bömisch Budweis« a nikdež »Něm. Bud.« každý bezmála dům do českého i německého jazyka; a jsou-li také domowé někteří pouze němečtí, napočítáš také tolik českých. Učí se pak tito, s potřeby, německému, onino českému jazyku, schwalně českou čeleď a zwláště chůwu do služeb jednajíce. W besedách wzdělanců má tam jazyk německý nepochybně přewahu; w domácnosti? Kdož wí? Jemu — půwodní české krwi, a kdyby, prý, do řeči naší se znal, i horliwému wlastenci (?) — je každý hned Němcem, kdo německy u nás mluví.

wrchnostmi, průmyslem atd. z nejzadnějších koutů mocnářství potokowé stříbra a zlata. Aj, i ryba a každý wodní žiwok za splywem swého žiwlu se hrne. Jediný-li Slowan nemá rozuměti swému zisku? Žiwel jeho odplýwá, on pak má na suchu smahnouti? To rozhojňuje žiwel slowanský a musí jej zákonem neodwolatelným rok co rok tou měrou přimnožovati, čím víc se Wídeň ke krajům slowanským svými železnicemi zblíží. Přirazíte-li ještě kopy slowanského služebnictwa u wrchnosti, na tisíce úřadníků, wojáků, potřebou státní tu bydlících a pro naši přewahu w lidnatosti, jakož i některé jiné příčiny zas nejwíc ze Slowanů sestáwající, jakž nemá žiwel slowanský we Wídni po německém nejmocnější býti? — Ale, dí náš ctěný dopisowatel z Wídně, pokud pamatuji, že wídenští Němci Slowanem — či jen Čechem? — pohrdají. Nediwím se. Každým Čechem nebo Slowanem ale jistě nepohrdají. Kde se má Slowan k Němci, jako tento k Slowanu: „Já pán, ty pán“, tam asi zachází chuť do pohrdání. Jinak ale kupujeme každého, zač se nám prodá; žebráka za žebráka, muže za muže. Této národní hrdosti se arci snad wšem Slowanům — klatba jich pěstounům! — nejwíce ale Čechowi nedostává. A proč klatba jich pěstounům? Proto, příteli! že to není chybou zwláštního snad ústrojí w lebce slowanské; neb na začátku a w mládí Slowana není tak. Jděte po wsích našich dům od domu, w městech českých z ulice do ulice, a mládež, kterou w domech najdete, na cestě potkáte, byť po pansku neoblečenou, směle wás pozdraví, směle očima změří. Wstoupíc však do žiwota a poznáwajíc často, že jen tolik práwa má, kolik w košíku wajec, w nůši hus nese, děje se strašná w jeho celém smýšlení proměna. Hledí, možná-li, poníženým ručičky políbením a pantatinkowáním a kořením-se některý dwacítníček nebo pár kapounků přišetřiti. „Co peníze nestojí, toho i po koši rozdáwej!“ to je potom heslem. Octnouc se pak w cizině, jenž sama sebou straší, a slyšíc dokonce samou panskou řeč, při jejímž hlaholu zdaleka s hlawy smekati uwykla, je-liž to zázrak, že se wšudy bázliwě ohlíží, koří, a to snad tak hluboko, jak w břiše a kapse pusto? Že zase w lebce chyba není, přeswědčíš se, přewážiw téhož mladíka po třech čtyřech letech, když se zatím ohlídnul, panské řeči sám naučil a w kapse cinkot wyšitých dwacetníků slyší.

O myšlenku, že by Wídeň středištěm literárního žiwota slowanského býti mohla, péro p. dopisowatele jen zawadilo — dle mého a snad také Wašnostina zdání — jest to nejdůležitější myšlenka celého dopisu. A proč ji hned blahou Utopií nazýwá? Já owšem Wídně neznám, a tak se tu we spor tuhý pustiti nemohu. Co wšak o Wídni wím a od

znatelů slyším, wšecko mne utwrzuje w tom přeswědčení, že, má-li Kolárowa idea o naší wzájemnosti, až potud k porodu těžce pracující, kdy w těle se objewiti, w celém Rak. císařstwí města není, kde by kolíbka její postawena býti mohla, krom Wídně. Před několika lety měl jsem o té wěci již rozmluvu na H... s mužem do poměrů slowanských i Wídně nepowrchně zaswěceným; aniž mi odpíral. Tu zajisté stok jest hlaw nejučenějších ze wšech krajů slowanských; an w Záhřebě samí Horwaté, w Brně, w Praze samí Čechoslowané, we Lwowě samí Poláci bytují; tu množstwí cizorodných žiwlů, jenž nutným zákonem přírody k sobě lnou, cizinu odstrkují a zas k sourodákům blížiti se nutí. Bez žárliwosti, bez níž by zajisté w žádném slowanském městě nebylo, tuží a stahuje se tu tedy wazba pokrewní až ku přátelské lásce mezi Slowanů wšech dialektů. Krew pudí k jednotě účelu; rozličnost nářečí horlí o wyznamenání; učenost, wyšší stojiště w pospolitém žiwotě swítí na cestu, ušlechťuje kroky, množí wěčným příliwem a odliwem myšlenek i wid w obchodu se samými wzdělanci duševní sílu; tu ale také nervus rerum gerendarum w mohútnější míře, než jinde, po celém mocnářstwí. Nejsou-liž to, příteli, poupata nadějí tak nalitá, že by diw byl, aby po prwním jarním záswitu bohatým kwětem nepukaly? Wídeň tedy jako střediště literního žiwota Utopií nazwati za hříšné bych pokládal. Ale snad se překážek wlády co báti? Ty, milý Bože! Táž wláda, která w obywatelstwu slowanském, wěrností nad jiné wynikajícím, svou nejpewnější podporu widí, ta že by místečka k porodu a na kolébku toho dítka we swém sídelním místě nepřála?... Tedy žádná Utopie!! Nade wšecku nehostinnost nehostinský Betlem musí, nechtě domu, aspoň jeskyně přáti dítku božskému, a Wídeň snáší Franka, Wlacha, Reka, Maďara, Wídeň hostinská nezapudí swých Slowanů. A hle, neblíží se již k tomu? Kolik slowanských knih oznamovalo se před málo lety ještě wídeňskými nowinami? Pročtěte nyní intelligentní list těch nowin, jaká to změna? A jižť pracuje se tam o mluwnici wšeslowanské — není to wzájemnosti newyhnutelná podhlawnice? Ještě polyglottní slowník slowanských národů Rakouského císařstwí, máte i přikrýwku; w zápětí přijdou i polyglottní literární nowiny — a wzájemnost wywinula tu se z lůna žiwota swé matky Sláwy. — S Bohem buďte a milujte Swého

(»Kwěty« 19. března 1844.) F. J. S—u.

O kanonickém processu.

Napsal Dr. J. Moravec

Úkolem článku tohoto jest, neblahý „soudní“ případ dp. faráře Ocáska z olomoucké diecese poněkud objasniti zákony církevními a výroky autorit kanonistických. Není mojím úmyslem nalévati oleje do ohně, ale spíše oheň ten hasiti. Jestiť věrné zachovávání práva základem a zárukou spořádaných poměrů ve společnosti každé, i církevní. Nejen světských regnorum iustitia fundamentum!! Jestiť právo jedním z nejdražších statků lidských. Kde přestává právo, přestává svoboda, tichá práce vnitřní, rozvoj, počíná otroctví i barbarství. Proto nic nedovede mysli tolik pobouřiti, jako právo veřejně ve prach šlapané. A dovede-li naopak něco uražené veřejné právní vědomí poněkud utišiti, je to (vedle plného potrestání spáchaného právního pychu) vědomí, že všichni jako jeden muž nejen bezpráví spáchané odsuzují, ale i aby se již opakovati nesmělo, každý podle sil svých brání.

Co do pramenů práce užil jsem vedle zákonů církevních, zvláště novějších a proto asi méně známých, nejvíce autorů římských. Vždyť právě tito, bývalí nebo i nynější členové kongregací římských, znají nejlépe nejen zákony a praxi církevní na tom poli, ale i jejich ducha. Snad se bude někomu těch citátů, zvláště pod čárou, zdáti až přes příliš, ale na škodu jistě nebudou.[1])

Případ sám jest obecně znám. Z rozkazu Ordinaria olomuckého povolán Ocásek rekommandovaným listem, datovaným ze dne 7. dubna 1903, na děkanský úřad příborský, aby se tu zodpovídal před komisí („commissio inquisitoria“) schválně sestavenou. Komisi předsedal kanovník Kautný, komisary byli při ní děkan Fusek a viceděkan Břečka, jako aktuaři byli ustanoveni faráři Bařinka a Spáčil. Zasedání komise bylo ustanoveno na den 15. dubna. Ani členové komise, ani „inkvisit“ farář Ocásek, ba ani předseda komise nevěděli, o čem jim vlastně bude jednati. Kanovník Kautný donesl s sebou akta zapečetěná, která u přítomnosti všech ostatních byla při počátku zasedání otevřena. Zvláštní nějaká moc inkvisiční komisi sdělena nebyla, bylo jí přísně krok za krokem vyměřeno, co se má tázati, jak postupovati. Sezení komise skončilo, jak též všem známo, ohlášením suspense ab officio a trestu

[1]) Pro vědeckou přesnost podávám je v originale: obsah jejich hleděl jsem česky stručně vystihnouti.

inkarcerace faráři Ocáskovi. Hned druhý den, jak výslovně mu od Ordinaria bylo přikázáno, odevzdal faru administratorovi, aby se bez prodlení (opět z výslovného rozkazu) odebral na to do Kroměříže, do kněžského vězení.

Vina.

Pokud z dosti nejasně formulované obžaloby bylo lze poznati, kladlo se obžalovanému za vinu, že se dopustil přečinu (crimen) v trestním kodexu církevním označeného jako calumnia publica, spáchaného na svém biskupu.

Co je calumnia dle výměru práva církevního? Kladu zde místo odpovědi definici nejlepšího v tom oboru díla.[1]) Wer durch wissentlich falsche Anschuldigung einen Anderen gerichtlich verfolgt, oder dessen Verfolgung durch die kirchlichen oder staatlichen Behörden veranlasst, zieht sich, falls die Thatsache amtlich festgestellt ist, die dauernde kirchliche Infamie zu. Kleriker sind überdies mit Deposition zu bestrafen.[2])

Jednalo-li se, jak authenticky vysvítá z „Vaterlandu",[3]) o články svého času „Rectusem" uveřejněné v „Pozoru", měla obžaloba zníti na hanopis, „libellus famosus".[4])

I calumnia, pro niž dne 15. dubna 1903 soudní vyšetřování (sit venia verbo) zavedeno bylo, i libellus famosus, pro nějž vlastně zavedeno býti mělo, náleží mezi crimina ecclesiastica. Bylo tudíž vyšetřování ono, jak ostatně již z výměru trestu samého (suspensio et incarceratio) pochybovati nelze, in causa criminali.

---

[1]) *Hollweck*, Kirchliche Strafgesetze. Mainz 1899, p. 279 n. § 195.

[2]) Cf. c. 1. X. 5, 2. De calumniatoribus; c. 2. 3. C. II. q. 3. c. 2. C. V. q. 6. Kdo by se o tu věc dále zajímal, nalezne důkladnější vysvětlení, hojnější literaturu atd. na místech tuto citovaných.

[3]) R. 1903 č. 123.

[4]) Cf. *Hollweck* l. c. p. 279. § 194, pozn. 2. »Unter Schmähschrift (libellus famosus) versteht man eine anonyme oder pseudonyme Schrift oder Darstellung, in welcher Jemand einer strafbaren Handlung bezichtigt oder verdächtigt wird.« Hanopisec jest v církevním právu pokládán samo sebou za podlého, infamis. C. 8. 9. C. III. q. 4. Viz *Hollweck* l. c. V zájmu veřejné mravnosti bylo by si na výsost přáti, aby alespoň klerus ten trest znal a nemilosrdně, bez vyjímky, kde tak se prohřešeno, prováděl. Mnohé, nejvýš osudné veřejné přehmaty by se tak byly zamezily. Jiné přísné tresty, kterými staré zákony církevní arg. c. 1. 2. C. V. q. 1. hanopisce stíhaly, jako vyloučení z církve, veřejné mrskání, se již přežily. Viz *Lega*, De iudiciis ecclesiasticis. Romae. 4 sv. od r. 1896–1901. Tom. IV. p. 136 n.

Jak se v právu kanonickém trestají crimina.

Otázka právě položená netýká se privilegovaného způsobu trestání o visitacích.[1])

Ani se netýká trestů „ex informata conscientia". Způsobem poslednějším smí biskup trestati pouze provinění tajné, a sice s výslovným dodatkem, že zakročuje trestně právě „ex informata conscientia".[2]) Náš případ však byl veřejný. I tresty visitační i tresty

[1]) Trid. sess. 24. c. 10. de reform. — Cf. *Wernz*, Ius Decretalium, Romae ab a. 1898—1901. (Znamenitého díla věhlasného kanonisty římského vyšly dosud tři svazky.) »Modus, quo visitatio episcopalis ex mente ecclesiae perfici debet, est potius paternus non iudicialis. Hinc etiam castigatio in visitatione non excluditur, tamen poenae imponuntur minores ad obtinendam correctionem, non ordinarie ad vindictam. Inde etiam contra decreta in visitatione episcopali lata non datur appellatio in suspensivo, ted tantum in devolutivo.« (Tom. II. p. 911.) Viz o tom též *Sebastianelli*, De personis. Romae 1896, p 216 nn.

[2]) Trid. sess. 14. c. 1. de reform. Decr. S. C. C. d. 20. Dec. 1873 in Bosnien. et Sirmien. (nalezá se v »Archiv f. Kirchenrecht« t. 47, pag. 155 sl.). Zvláště pak Instr. S. C. de Prop. Fide d. 20 Oct. 1884 (nalézti v »Archiv f. K.« t. 56, p. 180 sl. Viz též *Lega* t. IV. pag. 443 — 458. Tak na str. 443 n.) praví: Utpote extraiudiciale hoc medium est etiam extraordinarie adhibendum dumtaxat in criminibus occultis. Ratio enim ordinaria procedendi in negotiis criminalibus est, ut serventur normae iudciales, uti iubet ipsum Concil. sess. 24. de reform. c. 5. confirmans cap. 24. De accus. X. 5, 1. Ostatně tu stůjtež slova římského učitele *Lombardiho*, Iuris can. priv. Institutiones. Romae, vol. III. a. 1900, p. 352 n. Potestas ex informata conscientia equidem solvit episcopum obligatione servandi solemnitates iudicii tum ordinarii tum summarii, at non ita quidem ut omnia arbitrio suo absque lege et norma peragere possit. Constat quippe e contrario plura in hisce sententiis ferendis servanda vel cavenda esse, quod si factum non fuerit, bene potest fieri, ut eas robore carere decernat S. Sedes ... In sententiis huiusmodi nullatenus tenetur praelatus reo causas manifestare, ob quas eum suspensione perculerit: quae tamen regula, ut pro certo habemus, hoc sensu intelligenda est, quod nihilominus teneatur praelatus antequam reum suspendat, eum secreto et paterne monere, si hinc sententia irreparabile damnum ei inferret, illic vero ipse reus non sine iniuria inauditus et indefensus suspensionis vinculo devinciretur. Konečně tu budiž uvedeno napomenutí největšího kanonisty mezi papeži, Benedikta XIV. De synodo dioec. l. 12. c. 8. n. 6: Sed quamquam haec verissima sint (mluvil právě o susp. ex inf. consc.), attamen reprehensibilis foret episcopus, si in sua synodo declararet, se deinceps ex privata tantum scientia poena suspensionis animadversurum in clericos, quos graviter deliquisse compererit, quamvis eorum delictum non possit in foro externo concludenter probari, aut illud non expediat in aliorum notitiam deducere: eiusmodi siquidem constitutio quandam redoleret ambitionem atque potestatis ostentationem; ipseque episcopus traduceretur veluti in superbiam elatus, quasi vellet tantum in suum clerum sibi dominatum adstruere, qui in exosam degeneret tyrannidem.

„ex informata conscientia“ jsou tresty mimořádné za těžká provinění klerika, a jak z míst právě uvedených vysvítá, jest přáním církve, aby jich biskup též užíval mimořádně.[1])

Pravidelně, ano za jistých podmínek nezbytně, má se klerik, dopustil-li se těžkých vin, trestati postupem soudu církevního.[2])

---

[1]) Viz poznámku předcházející. Zvláště upozorňuji na slova Bened. XIV. Pro Olomouc byl ten velký papež prorokem.

[2]) Arg. cap. 5. de reform. sess. 24. Trid.; c. 24. De accus. X. 5, 1. Cf. *Sanguineti* (prof. na Gregor. v Římě), Iuris eccl. Institutiones, Romae 1901, p. 503. Etenim praeter has poenas (suspensio ex inf. consc.) ut alias infligere possint (episcopi), processus iudicialis, ordinarius vel extraordinarius est adhibendus. — *Lega* l. c. místo již uvedené: Utpote extraiudiciale hoc medium (trestati ex inf. consc.) est etiam extraordinarie adhibendum atd. Tentýž je smysl Instrukce S. C. EE. et RR. z r. 1880 (o níž hned bude řeč) v čl. IX. O tresty za přestupky menší se tuto nejedná. Tyto může biskup knězi diktovati ovšem bez církevního soudu, ale nikoliv libovolně. Srůjtež tu o tom případné články Instrukce z roku 1880 (Acta S. Sedis, vol. 13. pag. 324 ss.); Čl. I. Ordinario pastorale onus incumbit disciplinam correctionemque a se dependentium curandi, super eorumque vitae rationem vigilando remediisque utendo canonicis ad praecavendas in eisdem et eliminandas ordinis perturbationes. Čl. II. Ex his remediis alia praeveniunt alia reprimunt et medelam afferunt. Priora ad hoc diriguntur, ut impediant, quominus malum adveniat, ut scandali stimuli, occasiones voluntariae, causaeque ad delinquendum proximae removeantur. Alia finem habent revocandi delinquentes, ut sapiant reparentque admissi criminis consequentias. Čl. III. Conscientiae et prudentiae Ordinarii horum remediorum incumbit applicatio iuxta canonum praescriptiones et casuum adiunctorumque gravitatem. Čl. IV. Mediis, quae praeservant, praecipue accensentur spiritualia exercitia, monitiones et praecepta. Čl. V. Has provisiones praecedere debet summaria facti cognitio, quae ab Ordinario notanda est, ut ad ulteriora procedere, quatenus opus sit, et certiorem reddere queat superiorem Auctoritatem in casu legitimi recursus. Čl. VI. Canonicae monitiones fiunt sive in forma paterna et secreta (etiam per epistolam aut per interpositam personam); sive in forma legali, ita tamen, ut de earundem executione constet ex aliquo actu. Čl. VII. Quatenus infructuosae monitiones evadant, Ordinarius praecipit curiae, ut delinquenti analogum iniungatur praeceptum, in quo declaretur, quid eidem agendum aut omittendum sit cum respondenti poenae ecclesiasticae comminatione, quam incurret in casu transgressionis. Čl. VIII. Praeceptum intimatur praevento a cancellario coram vicario generali; sive coram duobus testibus ecclesiasticis aut laicis probatae integritatis. § 1. Actus subsignatur a partibus praesentibus et a praevento quoque, si velit. § 2. Vicarius generalis adiicere valet iuramentum servandi secretum, quatenus id prudenter expetat tituli indoles, de quo agitur. Až potud Instrukce o menších trestech mimosoudních, na zamezení větších přestupků. Jmenují se tu výslovně (ne všecky, nýbrž jen některé, hlavní): duchovní cvičení, positivní předpis (na př. nenavštěvovati jistých místností), napomenutí polepšiti se buď jen otcovské (monitio paterna) nebo i zákonité (monitio legalis). Pořádek těch prostředků polepšovacích závisí od okolností. Ostatně, jak podotknuto, kárací moc biskupova jimi vyčerpána není. Srv. »Instruction f. d. Prager f. e. Diöcesanger.« n. 7, 1869, § 54.

Jest pak soud církevní buď pravidelný (processus ordinarius) nebo nepravidelný (processus extraordinarius, summarius, oeconomicus). Ve věcech trestních dovolen jest process nepravidelný teprve po Instrukci Kongregace biskupů ze dne 11. června 1880.[1]) Liší se od processu pravidelného tím, že se jaksi více přidržuje věci, pomíjeje formy pro vypátrání pravdy ne nevyhnutelné. Proto však není ani formou libovolný, jak níže ještě ukážeme.

V našem případě postoupeno s P. Ocáskem asi podle všeho processem ekonomickým. Otázka je ovšem, zdali předpisy, které o tomto způsobu soudním církví jsou vydány, při něm též zachovány. Než však na tu otázku odpovíme, nebude od místa, uvésti na správnou míru některé výroky Dr. Scheichera v parlamentě vídeňském učiněné[2]) o „při ve vlastní věci“, o „synodalních soudcích“, o „komisi a jejím chování vůči spolubratru“.

Některé náhledy msgra. Dra. Scheichera.

1. „In causa propria.“ Byl soud zavedený na vypátrání a potrestání „Rectusa“ Ordinariem olomouckým skutečně „in causa propria“? Nebyl. Nebylť tu před kompetentním soudem obžalován Dr. Kohn, arcibiskup olomoucký, aby se očistil z přečinů jemu Rectusem za vinu kladených, ale obžalovaným byl Rectus (zatím ovšem jen domnělý Rectus), že postupem nezákonným těžce urazil (jak nikdo neupírá a ani upříti nemůže) autoritu svého představeného, která přece není majetkem čistě privatním, ale majetkem veřejným.[3]) Nejednal tudíž arcibiskup olomoucký

Archiv f. K. R. t. 23. p. 429 ss.). Hojnější poučení a prameny o trestech kněží pouze disciplinarních nalézti u *Lega* l. c. p. 348—366. *Hinschius*, »Kirchenr.« t. V. p. 51 ss. 563 ss., jmenovitě p. 638 s., t. VI. p. 76 ss.

[1]) Citovali jsme Instrukci již častěji. Original i s latinským překladem nalézti v Acta S. Sedis, vol. 13, p. 324 ss. Krátký komentář k ní tamtéž, vol. 15, p. 375 ss. A u *Lega* na místech rozličných. Puvodně vydána jest Instrukce pro Italii, výslovně zavedena i ve Francii, jinde platnosti nabyla zvykem. Ostatně není závazná v tom smyslu, aby soudce po jejím vydání nesměl užiti forem processu pravidelného. Cf. *Lega* l. c. p. 265 s.

[2]) Cf. »Korrespondenz-Blatt«, Jahrg. XXII. Nr. 9, col. 364 ss.

[3]) O nejnovějším otevřeném listě kard. Rampollovi německý jeden list reformní napsal: »Es ist ein Hohn auf die Bestimmungen des kanonischen, ja überhaupt jeglichen Rechtes, wenn die Anklageschrift gleichzeitig mit der Überreichung bei der kompetenten Behörde — der Presse übergeben wird. Es macht den peinlichen Eindruck, als wolle man nicht so sehr den Apostolischen Stuhl, als die Öffentlichkeit zum Richter anrufen. Man macht dem Erzbischof zum Vorwurf, daß er die kanonischen Rechtsregeln nicht

in causa Dris. Kohn, in causa propria, ale ovšem in causa Recti, in causa aliena.[1]) Míní-li Rectus obžalovati, nebo obžaloval-li již u kompetentního soudu církevního arcibiskupa olomouckého z toho všeho, proč články svými veřejně ho napadl, to bude ovšem již něco jiného.[2])

Arci bylo v duchu zákona církevního, aby na zamezení i nejmenšího podezření osobní msty a osobních zájmů, zvláště za tak choulostivých poměrů veřejných, celá záležitost (nejen vyšetřování, ale i rozsudek) se byla odevzdala k provedení gen. vikáři.[3]) Že se tak nestalo, těžce litovati v zájmu dobré věci samé

eingehalten: entspricht aber die Appellation an die Masse dem kanonischen Rechte? Ja, würde sich vorliegender Fall unter der Herrschaft des österreichischen Strafgesetzes ereignen, er wäre strafbar; denn nach Art. VII. und VIII. des Ges. v. 17. Dez. 1862 sind die Publikationen von Anklageschriften, von Beweisurkunden und Aussagen, bevor in der Hauptverhandlung davon Gebrauch gemacht wurde, sowie Erörterungen in Druckschriften über die Kraft der Beweismittel als Vergehen zu bestrafen.« — S druhé strany však není správno vylučovati veřejnost katolickou vůbec z účastenství a vědomí o těchto věcech. Toť — prý — docela interní věc Církve. Dobrá, dejme tomu. Ale jak si pánové vlastně představují Církev? Začíná ona teprv u děkana neb konsistorního rady? Věřící nejsou Církev? Ti jsou tu jen, um zu »schweigen und weiter dienen«? Proč tedy Si stěžujete, že laikové se Církvi odcizují a života jejího se málo účastní? Věřícím má snad býti lhostejno, jaké neplechy se úředně páchají? Že Machar e tutti quanti právě z těchto hierarchických přehmatů mají největší radost, jest přirozeno; vždyť je to voda na nevěrecké a štváčské mlýny. Ale že by věřící v takových případech nesměli vložiti svého veta, nenahlížím. Čím více neplech bude se chrániti úřední a posvátnou nedotknutelností, tím hůře pro věc; jestiť in aedificationem, non in destructionem — jinak auferte malum, ať je kdekoli.

[1]) Cf. cap. 1. X. 5, 26; can. 9. C. III. q. 4. Viz kanonisty k tomu místu. *Lega* p. 136 praví: DD. inferunt, idem servandum esse (co do trestu) in clericum maledicum (níže staví takovému na roveň hanopisce) adversus episcopi dignitatem.. DD. tradunt, si agatur de iniuria directa in ipsam personam, satius esse poenam remittere, ad exemplum mansuetudinis Christi, quam severe repetere. Ceterum facile iniuria lata in personam praelati suffunditur in eius auctoritatem. Ostatně srovnej téhož tom. I. p. 74 ss. *De Angelis*, Prael. iuris can. Romae 1884. T. II. p. 34 ss. a tom. V. p. 302 s. O Rectusovi tu platí zákon práva římského l. 5. D. 48, 1. Si quis reus factus est, purgare se debet, nec ante potest accusare, quam fuerit excusatus. Constitutionibus enim observatur, ut non relatione criminum, sed innocentia reus purgetur.

[2]) Želeti proto dlužno se stanoviska ne sympathií soukromých, ale v zájmu veřejného právního vědomí, že dostalo se pravému Rectovi odpuštění za okolností tak podivných. Tak se neví ani, kdo komu ani co odpustil. Ale ovšem doznati dlužno, že po celé řadě veřejných těžkých přehmatů právních ono »odpuštění« bylo nutným, bylo »minus malum.«

[3]) Viz Instructio, čl. XIII. a čl. XXIX. a co se tam praví o »soudci vyšetřujícím« (iudex instructor). Dokládá tu *Lega* l. c. p. 224 s. Ex alia parte iudex, qui

2. Soudcové synodalní. I o těch mluvil Dr. Scheicher, a sice tak, že by každý, kdo zákonů církevních blíže nezná, ony synodalní soudce za pravidelný soudní dvůr, za instanci vlastní jurisdikcí obdařenou považoval. Nevím, chtěl-li Dr. Scheicher opravdu něco takového tvrditi. Ale slova jeho, alespoň v té souvislosti, jak je na radě říšské promluvil, potřebují opravy nebo alespoň vysvětlení.

Jakožto stálé zřízení v diecesi zná právo kanonické examinatory synodalní (nebo jak nyní pravidlem, prosynodalní). Jich úřad při konkursu farním jest obecně znám.

Kde však právo církevní mluví o soudcích synodalních, nerozumí jimi nikoli stálou soudní instanci diecesní (tou je zajisté v diecesi biskup a jeho gen. vikář), nýbrž rozumí jimi jisté muže způsobilé, náležitě vybrané, pro případ, že by papež následkem appellace od výroku soudního biskupova jim jménem vlastním soud přenesl.[1]) Bylo to proto, aby papež, když by pro vzdálenost místa, pro neznalost poměrů (ve stoletích minulých) nechtěl nebo nemohl appellaci sám v Římě rozhodnouti, věděl, komu spolehlivému v diecesi samé by ji měl svěřiti. Nějaké pravidelné soudčí moci tito iudices in partibus, jak je též nazýváno, nikdy neměli.[2]) Ostatně dnes v době železnic, telegrafů, nuntiatur a pod. náleží to zřízení církevním dějinám.[3])

---

sententiam ferret definitivam, posset haberi quasi suspectus, quum ipse iudicare debeat de actis et probatis a se confectis. Exinde peropportune constituitur iudex instructor, qui incumbit . . . in probationes colligendas. Cf. etiam ibid. pag. 369. A tu se jedná o process, do něhož jméno biskupovo zavlečeno nebylo!

[1]) Trid. sess. 25. c. 10. de reform. Quoniam ob malitiosam petentium suggestionem, et quandoque ob locorum longinquitatem, personarum notitia, quibus causae mandantur, usque adeo haberi non potest . . statuit sancta synodus, in singulis conciliis provincialibus aut dioecesanis aliquot personas . . . alioquin ad id aptas designari, ut praeter ordinarios locorum iis etiam posthac causae ecclesiasticae ac spirituales et ad forum ecclesiasticum pertinentes in partibus delegandae committantur. Cf. *De Angelis* t. I. Romae 1877, pars 2, p. 121 ss. ***Hinschius*** t. VI. p. 5 ss.

[2]) Cf. Bened. XIV. De synodo dioec. l. IV. c. V. n. 7. Neque a iudicibus synodalibus eligendis episcopos remorari debet timor, ne illi quoddam quasi tribunal erigant, quasi aliquam iurisdictionem statim adepti essent: nam S. C. C. in causa Jaunen. die 15. Mart. 1601 . . . iam statuit: Personas designandas in synodo ex cap. 10. sess. 25. (Trid.) ante delegationem nullam habere iurisdictionem.

[3]) Místo ne příliš praktického zřízení synodalních soudcův ustanoveni jsou v časech našich buď papežští nuntiové, buď arcibiskupové a biskupové sousedních diecesí za třetí instanci, jíž se lze dovolávati. Tak jest pražský arcib. soud zároveň papežským delegovaným soudem III. instance pro Olomouc atd. (II. Vídeň). Viz Instruction f. d. Prager Diözesang. § 6. (Archiv f. KR. t. 23, p. 430.)

3. „Příborská vyšetřovací komise a farář Ocásek.“ I naše listy přinesly o tom některé zprávy nepravdivé. Nejostřeji vyslovil se však jak o mužích komise tak o samém P. Ocáskovi Dr. Scheicher. Připouštím rád, že tak neučinil ze zlého úmyslu. Byl soud Scheicherův též oprávněný? O tom několik slov.

Především, ani předseda komise, kan. Kautný, ani ostatní členové její ve při P. Ocáskově opravdovými soudci nebyli, ani též bez hříchu býti nesměli.[1]) Ta věta vysvitne z toho, co níže bude pověděno.

Nesprávně se též psalo a tvrdilo, že „komise vyřkla rozsudek“ suspense atd. nad „inkvisitem“. Rozsudek byl již dříve vyřknut z místa vyššího, a komise tu událost „odsouzenému“ pouze oznámila, prostě oznámila, ne auktoritativně. Mohlo se to oznámení státi i poštou, telegrafem... Ovšem jiná otázka jest, zdali jednotliví členové komise se měli a směli propůjčiti za nástroj ve věci, o jejíž nespravedlivosti všickni v srdcích svých byli přesvědčeni. Než tu třeba uvážiti mimořádné poměry v diecesi olomoucké vůbec. Mimořádnost případu samého, na nějž nikdo z nich nebyl připraven. (Akta donesena do jednací síně zapečetěna. Když je rozpečetili, nalezli řadu číslovaných, zapečetěných listů, jež jim bylo dle přesných příkazů jeden po druhém otevříti...) Jestli přece jaká vina na ně padá, pak je to vina nás všech společná. Býval v té diecesi (a díky Bohu, jinde i dnes jest ještě tak) poměr biskupa ku kněžstvu více otcovský, a klerus důvěřoval biskupu svému, že nezneužije moci své, i tam, kde káral. Vládla vzájemná blahovůle a důvěra, a klerus málo se staral o známost práva svého formalního. Pro časy normalní bylo a je tak lépe, v časech bouřlivých, nejistých těžce se to vymstilo na nás všech. Komise, která s těžkým srdcem vykonala, jak jí bylo přikázáno a jak myslila, že vykonati musí, nepotlačila hlasu bratrské lásky a útrpnosti i spravedlivosti, připojivši ne bez osobního nebezpečí prosbu za zrušení nespravedlivého trestu. Ostatně mohl-li sám prof. kan. práva Dr. Scheicher v tom případě dopustiti se ne jednoho, ale několikerého bludu (bludem jest, jak níže ukážu, i co pronesl o okamžité appellaci P. Ocáska), pak by mu asi lépe bylo slušelo, aby se i o mýlkách jiných byl vyslovil alespoň mírněji.

A tak budiž nám dovoleno vrátiti se k processu samému.

---

[1]) Viz *Ferraris*, Prompta biblioth. sub verbo Iudex. n. 29. Iudex carens debita scientia et ex culpabili ignorantia iudicans, peccat mortaliter. Není věcí každého, třebas nejvýš nadaného kněze, zabývati se církevní kriminalistikou. Ti mužové, jichž k tomu jednání užito, o sobě svědomití a čestní, náležejí jinam denním povoláním svým, než kde stojí povolání soudcovské.

Substantia processus criminalis.

Předpokládám, že způsob volený in causa Ocásek, pokud se vůbec s předpisy církevními dá srovnati, byl summarní.[1]) Významu zvláštního ostatně ta okolnost nemá, a chtěl-li by kdo opak tvrditi, nebráním. Jen že by s tvrzením svým do tím větších zabředl kollisí a nesprávností. Značíť process summarní nejmenší míru toho všeho, bez čeho už soud vůbec přestává býti soudem.[2])

Nuže, které jsou ty části podstatné, bez nichž ani soud ekonomický obstáti nemůže?

1. Formalní vznesení žaloby (litis contestatio). Žaloba ovšem nesmí vznesena býti lehkomyslně, bez vážných důvodů o vině toho, jenž má býti obžalován. Proto ji předchází vyšetřování zavedené jednak se svědky, jednak s obviněným samým.[3])

2. Průkaz viny. Nesmíť soudce nikoho odsouditi, nemá-li alespoň mravní jistoty (certitudo moralis) o jeho vině.[4]) Jak si tu alespoň mravní jistotu zaopatří? Buď z listin (documenta,[5]) nebo z jiných známek a presumpcí (indicia et praesumptiones), nebo i z přiznání vinníkova (confessio).

---

[1]) P. Ocásek byl do Příbora na den 15. dubna předvolán rekommandovaným psaním, bez údaje viny, ze které byl obžalován. To se shoduje ovšem s řízením Instrukcí z r. 1880 (čl. XIV., XXII., XXIII.), ale nikoli se staršími předpisy soudu pravidelného. Dle těchto by se mu byla musila udati vina, pro níž byl obžalován c. 2. X. 2, 8; c 3. X. 2, 3. Bylo by se obeslání musilo státi zvláštním poslem atd. Viz *Santi-Leitner*, Prael. iuris can. Ratisbonae 1898, l. II. p. 38 s. *Lega* l. c I p. 433.

[2]) Instructio čl. X. Cf. *Lega* l. c. p. 263 ss.

[3]) Cf. *Lega* l. c. p. 267 ss. Na str. 381. praví tentýž autor: Hic est maximus error... Siquidem indicia, attestationes, coniecturae collectae ex inquisitione, quae forsan videntur, inquisito nondum audito, argumenta accusationis certissima, statim ac reus interrogatur, evanescunt veluti nubecula radio solis opposita.

[4]) Srv. *Lega* l. c. p. 275 ss.

[5]) Sem náleží, co právem se ustanovuje o výslechu znalců (periti). Cf. *Lega* l. c. t. I. p. 506 ss. O váze jich výroků praví týž autor: Iudex ex iure posit. can. non cogitur sequi peritorum opinionem, sed legitimis de causis potest etiam contrariam dare sententiam. Huiusmodi enim periti sunt testes (jako každý jiný svědek...)... Iam vero quia iudicis est sententiam edere definitivam eamque ex morali certitudine seu ex subiectiva persuasione proferre, non ei fas erit adhaerere peritorum suffragio, quando eorum argumentationes non illi persuadeant consequentiam, in quam deveniunt. Str. 509. Na str. 510. n. o právu obžalovaného odmítnouti znalce, kterého neuznává. V našem případě to právo též konfiskováno. Počtem mají býti (jako svědci) alespoň dva. Cf. *Lega* IV. p. 282 s. *Hinschius* VI. 102

3. Obrana poskytnutá obžalovanému (defensio). Jest v zájmu veřejném, ne aby trest za každou cenu (i nad nevinným) byl vynešen, nýbrž aby pravda vyšla na jevo. Proto jesti v zájmu veřejném, aby každý obžalovaný měl svého obhájce. Ano, kdyby ho odmítal, kdyby se sám k vině přiznal, musí mu býti poskytnut.[1])

4. Výrok soudcovský (sententia), jímž obžalovaný buď se osvobozuje viny, nebo odsuzuje trestu.[2])

Tyto tedy části se i při soudu summarním zachovávati musí. Quamobrem, praví Lega (p. 264.), quotiescumque iudex inaudito reo, vel saltem quin ei fecerit potestatem a se repellendi accusationem, ipsum condemnat, iusta atque legitima poterit haberi condemnatio, dummodo sit conformis veritati et haec procedendi ratio non sit aliena a potestate Praesulis, sed procul dubio, eiusmodi condemnatio non est iudicialis.

Popatřme nyní, jaké předpisy (pro process summarní) vydala sv. Stolice vzhledem těch jednotlivých podstatných částí soudu, a jak jich v případu našem dbáno.

Předběžné vyšetřování a vznesení formalné obžaloby.

O předběžném vyšetřování jedná Instrukce (odečtou-li se některé články úvodní) takto:

Čl. IX. Quoad poenalia media animadvertant reverendissimi Ordinarii, praesenti instructione haud derogatum esse iudiciorum solemnitatibus per sacros canones, per apostolicas constitutiones et alias ecclesiasticas dispositiones imperatis, quatenus eaedem libere efficaciterque applicari queant; sed oeconomicae formae consulere intendunt illis casibus curiisque, in quibus solemnes processus aut adhiberi nequeant, aut non expedire videantur. Plenam quoque vim servat suam extraiudiciale remedium ex informata conscientia pro criminibus occultis, quod decrevit S. Trid. synod. in sess. 14. c. 1. de ref. adhibendum, cum illis regulis et reservationibus, quas constanter servavit pro dicti capitis interpretatione S. C. C. in pluribus resolutionibus et praesertim in Bosnien. et Sirmien. 20. Dec. 1873.[3])

Čl. X. Quum procedi oporteat criminaliter, sive ob infractionem

[1]) Cf. *Lega* l. c. p. 316 ss.

[2]) Cf. *Lega* l. c. p. 328 ss.

[3]) Všeobecný. Připomíná, že mimořádným zkráceným soudním řízením není odstraněno řízení soudní pravidelné. Uvádí na paměť jmenovitě ustanovení dřívější o trestech ex inf. consc.

praecepti. aut ob crimina communia vel legum ecclesiae violationem, processus confici potest formis summariis et absque iudicii strepitu, servatis semper regulis iustitiae substantialibus.[1])

Čl. XI. Processus instruitur ex officio aut in sequelam supplicis libelli aut notitiae alio modo a curiae habitae, et ad finem perducitur eo consilio, ut omni studio atque prudentia veritas detegatur, et cognitio tum criminis tum culpae aut innocentiae accusati erumpat.[2])

Čl. XII. Processus confectio committi potest alicui probo atque idoneo ecclesiastico, adstante actuario.[3])

Čl. XIII. Unicuique curiae opus est procuratore fiscali pro iustitiae et legis tutela.[4])

Čl. XIV. Quatenus pro intimationibus aut notificationibus haud praesto sit apparitorum curiae opera, supplebitur exhibitione eorumdem expleta per qualificatam personam, quae de facto certioret, sive eas transmittendo ope commendationis penes tabellariorum officium (rekomm. listem) illis in locis, in quibus invaluit hoc systema, exposcendo fidem exhibitionis, receptionis aut repudii.[5])

Čl. XV. Basis facti criminosi constitui potest per expositionem in processu habitam, authenticis roboratam informationibus aut confessionibus extraiudicialibus, vel testium depositionibus. Quoad titulum transgressionis praecepti constat per novam exhibitionem decreti et actus iurisdictionis perfectorum modis enuntiatis art. VII. et VIII. (viz shora.[6])

Čl. XVI. Ad retinendam in specie culpabilitatem accusati opus est probatione legali, quae talia continere debet elementa. ut veritatem evincat aut saltem inducat moralem certitudinem, remoto in contrarium quovis rationabili dubio.[7])

---

[1]) Všeobecný.

[2]) Všeobecný. Uvádí, na jaký popud může soud zakročiti. Stanoví cíl soudního vyšetřování: ut omni studio atque prudentia veritas detegatur...

[3]) Čl. XII.—XIV. jedná o soudních osobách při vyšetřování. Jmenovitě čl. XII. o vyšetřujícím soudci. Biskup může (ale nemusí) vyšetření předběžné odevzdati jiné osobě příhodné (t. z. iudex instructor). Cf. *Lega* l. c. p. 369.

[4]) Jedná o veřejném žalobci (promotor, procurator fiscalis), který při každé biskupské kurii má býti zřízen. Cf. *Lega* l. c. p. 369 s.

[5]) O soudních poslech. Viz *Lega* l. c. p. 370 s.

[6]) Naproti každému smí se soudně zakročiti, ale jen na základě odůvodněného podezření. O tomto (la base de lo fatto delittuoso, basis facti criminosi) jedná náš článek. Bližší *Lega* l. c. p. 371 ss.

[7]) Dostačí-li na předběžné vyšetřování odůvodněné podezření, potřebí mravní jistoty o vině, má-li obviněný býti odsouzen. Tuto mravní jistotu mají soudcovi podati svědci, po případě výslech samého obžalovaného, o čemž je pak řeč v dalších článcích.

Čl. XVII. Personae, quas examinare expediat, semper audiuntur separatim.[1])

Čl. XVIII. Testes ad probationem aut defensionem, quoties legalia obstacula haud obsistant, sub iuramento audiri debent, quod extendi potest, si opus sit, ad obligationem secreti.

Čl. XIX. Testium absentium aut in aliena dioecesi morantium exposcitur examen in subsidium ab ecclesiastica loci auctoritate, eidem transmittendo apposita facti adiuncta. Auctoritas requisita petitioni respondet, servando praesentis Instructionis normas.

Čl. XX. Quoties ob facta aut adiuncta, essentialiter utilia merito causae, maxime opportunum esset testes interrogare, qui examini subiici nequeant, eo quod censeatur haud expedire, ut vocentur, aut quia vocati abnuant, mentio eorumdem fit in actibus, et curatur supplere eorum defectui per depositiones aliorum testium, qui de auditu, aut alia ratione noverint id quod exquiritur.

Čl. XXI. Cum collectum fuerit quidquid opus sit ad factum et accusati culpam constituendam, vocatur iste ad examen.[2])

Čl. XXII. In indictione nisi prudentia id vetet, exponuntur ei per extensum accusationes adversus eum collectae, ut parari valeat ad respondendum.[3])

Čl. XXIII. Quando autem ob accusationum qualitates aut ob alia adiuncta prudens non sit in actu intimationis eas patefacere, in hac solum innuitur, eundem ad examen vocari, ut sese excuset in causa, quae ipsum respicit ut accusatum.

Čl. XXIV. Si iudicio se sistere abnuat, iteratur indictio, in qua eidem praefigitur congruus peremptorius terminus, eique significatur, quod si adhuc obedire renuat, habebitur ceu contumax et pro tali in

---

[1]) Čl. XVII.—XX. jednají o svědcích při vyšetřování. Bližší *Lega* l. c. p. 373 ss.

[2]) Jedná o výslechu obžalovaného. Zde poznamenává *Lega* l. c. p 373 n. 305. Ast quum ex inquisitione probationes ortae sint, quae iudicem persuadeant, ut puta, Titium esse criminis auctorem aut saltem gravia indicia eum accusare, hic praesumptus reus vocandus est ad examen. Verum prudentissime agendum est, ne per hanc citationem incaute et iniuste gravetur fama inquisiti, et ne veritatis indagatio a recto et faciliori tramite deflectat.

[3]) Čl. XII. a další XIII. pojednávají způsob citace obžalovaného. Není-li dle Instrukce nezbytně potřebno hned předem (při předvolání) oznámiti obžalovanému, z čeho jest obviněn, nenásleduje z toho, že dříve než ještě formalní obžaloba bude proti němu vznesena, nemá se mu dostati plného a zevrubného poučení, oč vlastně běží a co se mu za vinu klade. Viz níže čl. XXVII. a čl. XXVIII., pak *Lega* p. 381 ss.

facto aestimabitur, quatenus absque probato legitimo impedimento istam quoque posthaberet intimationem.[1])

Čl. XXV. Si compareat, auditur in examine, et quatenus responsiones faciat alicuius momenti, debent istae, quatenus fieri potest, iudiciali examini subiici.

Čl. XXVI. Proceditur inde ad contestationem facti criminosi et determinationem rationum, quibus persuadetur accusatum reapse criminis fuisse auctorem lapsumque in relativis poenis canonicis.[2])

Čl. XXVII. Quum accusatus tali modo habeat plenam cognitionem actorum, quae in processu adversus se habita sunt, accusationi omni ex parte respondere valet et iure pollet defendendi semet ipsum, aut per se ipsum aut per advocatum.

Čl. XXVIII. Potest quoque, si id expetat, obtinere praefixionem termini ad exhibendam defensionem, scripto exaratam; praecipue quando ob depositionem Art. XXIII. nequiverit se parare ad respondendum in continenti impactae accusationi.

Čl. XXIX. Expleto processu actorum instructor registrum conficit essentialium conclusionum eiusdem.

Až potud Instrukce o předběžném vyšetřování a (což zároveň se rozvinuje) o vynesení formalní obžaloby. Rozumí se, že postup udaný velmi různé může míti tvary vedle různé jakosti viny (na př. notorické, dokumentarně dokázané), důkazů, svědků atd.

Tážeme se nyní, jak a pokud nezbytných těchto pro soudní výnos předpisů šetřeno při odsouzení faráře Ocáska.

A sice předně: Kdo byl vyšetřujícím soudcem? Na první pohled by se zdálo, že komise dne 15. dubna v Příboře zasedavší. Ale ta jím nebyla. Nebylť jí vůbec svěřen úkol, předběžně vyšetřiti vinu nebo nevinu faráře Ocáska. Vyšetřování o tom provedeno již dříve, před zasedáním komise, jí pak v zapečetěných listech předložen pouze jeho výsledek. Ani táž komise příborská nepředvolala znalce písma, aniž ona rozhodovala o pravděpodobnosti jeho výrokův atd. Neměla dále ani povinnosti ani práva vznésti formalní obžalobu na obviněného, kdyby se totiž o jeho vině předběžným vyšetřováním (které jí nepříslušelo) přesvědčila, nebo osvoboditi jej obžaloby, kdyby ho nalezla nevinným.

---

[1]) Jedná, jakož i čl. XXV., ještě pořád o obžalovaném.

[2]) Výslechem svědkův i obviněného nahledalo se dosti přitěžující látky, aby se mohlo přistoupiti k formulování vlastní obžaloby. O tomto k platnosti nezbytném aktě soudu kriminelního jednají čl. XXVI.—XXIX. Cf. *Lega* p. 385 ss.

Obžalobu byl již před ní vynesl Ordinarius: ten též jediný vinu nebo nevinu obžalovaného vyšetřoval.

Právomoc komise sahala jen potud, že směla vyslechnouti přiznání P. Ocáskovo. ve kterém případě její moc se končila, nebo kdyby se neměl přiznati (jakož se stalo), směla mu jen zvěstovati trest suspense a inkarcerace, jemuž byl propadl.

Snad tedy byla komise vlastním soudním dvorem? Sotva — ale o tom níže.

Druhé: Jak dbal vyšetřující církevní soudce kanonických předpisův Instrukce?

Těžce pochybeno v tom. co zákon církevní stanoví o znalcích. Povolán jen jeden znalec, zákon žádá nejméně dva nebo tři. Zdali to jediné dobrozdání, opírající se o „vědu“ ceny velmi pochybné, mohlo mravně přesvědčiti soudce nepředpojatého o vině tak těžké kněze jinak bezúhonného? Zvláště, když znalec bez toho zřejmě v jedné vážné okolnosti se mýlil, soudě na „vysoké stáří“ [1]) pisatele sotva čtyřicátníka, kterážto okolnost soudci neznáma ani býti nemohla? A zvláště, když ho soudce sám hned napřed upozornil na písmeny „podezřelé“? [2])

Škoda, že předběžné vyšetřování neodevzdáno soudci jinému...

Ještě těžší spáchána vina tím, že obžalovaný k předběžnému vyšetřování vůbec ani povolán nebyl! Citoval jsem nahoře první v tom oboru autoritu, Legu, kterak nezřídka všecky zdánlivé i nejvážnější konjektury, výpovědi, důkazy o vině obžalovaného mizí jako mlha na slunci, podala-li se příležitost jemu samému se hájiti. Takto obžalovaný nemohl nic uvésti na svou obranu, ani svého „alibi“ v den, kdy nešťastný telegram na Skaličku byl odeslán. Takto ovšem, proti němu ani nevznesena formalní obžaloba, nezbytná pro platnost veškerého soudního jednání! Byl sice citován, ale ne aby se hájil, nýbrž aby vyslechl své odsouzení. Byl citován, ale nedopřálo se mu žádného času na přemýšlení, na poradu, na jakoukoli přípravu. Jakmile vpadl do sezení komise, postaven před hroznou alternativu: přiznej se, nebo podrob se trestu nezaslouženému!

Soudní přelíčení a rozsudek.

Když byla obžaloba náležitě formalně vznesena, následuje vlastní soudní přelíčení. Instrukce o něm takto předpisuje:

[1]) Tak vysvítá z jednoho authentického zaslána ve »Vaterlandu«. Čísla onoho nemohl jsem již nalézti. — [2]) Tak bránil se ve veřejných listech onen znalec sám.

Čl. XXX. In die, qua causa proponitur, est in facultate accusati faciendi se praesentare et defendere ab alio sacerdote aut laico patrocinatore, antea approbatis ab Ordinario.[1])

Čl. XXXI. Quatenus praeventus constituere defensionem renuat, Ordinarius legitime defensioni prospicit, constituendo advocatum ex officio.

Čl. XXXII. Defensor caute notitiam haurit processus et restricti apud curiae cancellariam, ut paratus sit ad defensionem peragendam, quae ante propositionem causae exhiberi potest in scriptis. Ipse quoque subiicitur oneri secreti iurati servandi, quoties Ordinario videatur, indolem causae id expostulare.

Čl XXXIII. Transmittitur dein procuratori fiscali processus et restrictus, ut munere suo ex officio functo, uterque Ordinario tradatur, qui plena causae cognitione adepta, diem constituit, in qua disceptanda et resolvenda sit, iubens, ut accusatus de hoc certior fiat.

Čl. XXXIV. Die constituta proponitur causa coram vicario generali, interessentibus procuratore fiscali, defensore et cancellario.[2])

Čl. XXXV. Post votum procuratoris fiscalis et deductiones defensionis profertur sententia, dictando dispositivam cancellario cum explicita mentione, in casu damnationis, canonicae sanctionis accusato applicatae.[3])

O rozsudku stanoví Instrukce:

Čl. XXXVI. Sententia indicitur praevento, qui appellationem interponere potest ad auctoritatem ecclesiasticam competentem.[4])

[1]) Čl. XXX.—XXXIII. jednají o některých přípravách vlastního přelíčení. Tak čl. XXX. a XXXI. o právním obhájci. Čl. XXXIII. o veřejném obžalobci, jemuž se mají akta soudní poslati atd. V článku se předpokládá, že vyšetřování nedělo se soudcem vlastním. Obžalovaný, nebo jeho obhájce, má právo dokonale se přesvědčiti, co v předběžném vyšetřování proti němu tvrzeno bylo. Cf. *Lega* p. 388 ss.

[2]) Účel čl. XXXIV. jest, by se důkazy již sebrané znova ústně vyšetřily. Avšak nové důkazy sbírati, nové svědky předváděti, nebo alespoň co vyšetřováním zjištěno jaksi znova potvrzovati (na př. konfrontací svědkův, obnoveným vypovídáním atd.) není účelem přelíčení církevního. Cf. *Lega* l. c. 402 ss. Co do osob náleží, aby byli pod trestem neplatnosti jednání přítomni alespoň tři: žalobce, obviněný (nebo jeho zástupce) a soudce. Jak to ostatně nařizuje čl. XXXIV. Instrukce. Cf. *Lega* l. c. p. 143.

[3]) Zde poznamenává *Lega* l. c. p. 404 s., že není nikoliv k platnosti nutným, aby se dělo přelíčení ústní mezi žalobcem a obžalovaným v přítomnosti soudce. Na každý však způsob musí se obžalovanému podati příležitost, aby se mohl před pronešením rozsudku ještě brániti, při svou v novém světle uvésti a pod.

[4]) Rozsudek jest buď osvobozující neb odsuzující. Přelíčení a rozsudek patří k sobě a nemají se co do času děliti. Cf. *Lega* l. c. p. 408 s. Rozsudku má se přidati zákonité odůvodnění. *Lega* l. c. 410.

A nyní opět se tažme, jak těch stručných i jasných zákonů církevních dbáno při odsouzení faráře Ocáska?

Především opět, kdo byl soudcem? Příborská komise jím na jisto nebyla. Nemělať delegace souditi o vině neb nevině obžalovaného (v čemž přece podstata moci soudní záleží), a v dalším důsledku, kdyby se jí vidělo, sprostiti ho obžaloby. Jí poslán Ordinariem výrok již před tím vynesený. Tedy i při vlastním soudu (jako při vyšetřování předběžném) byl soudcem Ordinarius.

Kdo však byl veřejným obžalobcem? Proti všem církevním zákonům, proti výslovné zápovědi Instrukce, týž, jenž byl soudcem.

A kdo byl právním obžalovaného obhájcem? Nikdo.

Přelíčení se nekonalo žádné, ani potud ne, pokud se jím obžalovanému měla poskytnouti příležitost se ospravedlniti.

A tak bez formalní obžaloby, bez přelíčení, bez veřejného obžalobce, bez ustanovení obhájce vynesen rozsudek — —

Ten rozsudek obsahuje sám v sobě velkou křivdu, spáchanou na knězi bezúhonném.[1]) Ale cesta, jakou toho rozsudku se došlo, značí celou řadu těžkých porušení práva církevního.

Odvolání.

O appellaci praví Instrukce:

Čl XXXVII. Pro appellatione servantur normae statutae a const. Ad militantis s. m. Bened XIV., 30. Martii 1742, aliaeque emanatae ab hac Congr. decreto 18. Dec. 1835, et littera circulari d. 1. Aug. 1851.

Čl. XXXVIII. Comparitio pro appellatione facienda est infra terminum decem dierum a notificatione sententiae, quo termino inutiliter elapso, sententia ipsa in executionis statu versatur.

Čl. XXXIX. Interposita appellatione infra decem dies, curia absque mora remittit ad auctoritatem ecclesiasticam superiorem, apud quam appellatio facta est, omnia acta causae originalia, id est processum, restrictum, defensiones, sententiam.

Čl. XL. Auctoritas ecclesiastica superior, capta cognitione actus appellationis, intimare facit appellanti, ut infra terminum viginti dierum

[1]) Trpce dojímá, že místo aby se byl velikomyslně uznal přehmat spáchaný, novými vytáčkami jen nové hříchy se páchají na nevinně odsouzeném. Mám tu na mysli některá authentická prohlášení, svého času uveřejněná ve »Vaterlandu«.

defensorem constituat, qui approbari debeat ab eadem superiore auctoritate.

Čl. XLI. Elapso dicto termino peremptorio absque effectu, censetur appellantem nuntium misisse appellationis beneficio, et haec consequenter perempta declaratur a superiore auctoritate.

Ty články jsou jasné.[1]) Za to nebude od místa několik poznámek k našemu případu.

Kde měl odevzdati farář Ocásek svou appellaci? Tam, kde byl souzen, u Ordinariatu. Komise příborská, po mém zdání, nebyla ani schopna přijati jeho odvolání k vyšší instanci.

Jaký byl té appellace výsledek? Musil ihned nastoupiti svůj trest, nebo až po vyřízení svého odvolání? Dle kanonického práva měla se mu popřáti lhůta 10 dní, kdyby se chtěl odvolati k autoritě vyšší. Teprv po uplynutí oněch 10 dní, předpokládaje, že se neodvolal, propadl skutečně trestu nad ním vynesenému. Kdyby však se byl odvolal, muselo se s trestem vyčkati, až jak rozhodne instance vyšší. Tak dle práva církevního.

Leč tu nové stalo se bezpráví. Dne 15. dubna o 7. hodině večer skončena příborská komise, z níž farář Ocásek vyšel jako suspendovaný. Hned druhého dne, 16. dubna, z nařízení biskupského bylo odevzdání fary administratorovi. A z téhož biskupského nařízení bylo se na to bezprostředně, 17. dubna, faráři Ocáskovi odebrati do kněžského vězení v Kroměříži.

Tím věc nabývá docela jiné tvářnosti.

Jistojistě pochybil Ordinarius, že nedopřál odsouzenému času, zákonitě ustanoveného, desíti dnů. Ale směl se v tom případě farář Ocásek vzepříti trestu nespravedlivě ihned mu uloženému? Nesměl.[2]) Tak toho žádá pořádek v diecesi. Ale ovšem směl protestovati u vyšších míst proti novému znásilnění. Dr. Scheicher se tedy měl i v tomto případě obrátiti na adressu jinou.

Celá záležitost jest nyní v rukou kongregace biskupů. Není

[1]) Bližší o appellaci v pramenech častěji uvedených. Tak *Lega* l. c. p. 412 ss. *Ferrari*, Prompta bibl. s. v. appellatio.

[2]) *Hinschius* 1. VI. p. 24 s. a jinde. »Leugnet man dies«, praví o případě podobném sám *F. X. Kraus* (Spectator), Allg. Ztg. 1898, Beil. 248, »so stellt man allerdings das subjektive Befinden über die Autorität und durchbricht die gesammte kirchliche Ordnung.«

mojím úmyslem rozhodnutí římského nějak předbíhati. Chtěl jsem jen poněkud právně objasniti, co vešlo u veřejnou známost.

Ještě v posledním (19.) čísle dovolává se „Bílý Prapor“ reformy církevního práva. A zatím neznáme dobrého svého práva stávajícího! Reforma naší positivní znalosti, positivní studium, ta by tu asi byla nejbližší a nejpotřebnější.

Nová díla.

Dr. Pernter: Voraussetzungslose Forschung. Freie Wissenschaft und Katholizismus. Wien-Leipzig 1902. Braumüller. Str. 132. Cena 1 K 40 h.

Autor, universitní professor a rozhodný katolík, chápe se péra jedině proto, aby poukázal na neoprávněnost výtky činěné katolickým učencům, že nemají při bádání vědeckém volných rukou a že tudíž nemohou býti připočteni v řady pravých vědátorů. — Co rozumíme bádáním bez předpokladů? Na tuto otázku odpovídá professor Pernter v prvním článku. Na první pohled bude se zdáti mnohému, zvláště však laikovi ve vědě, že učenec nesmí míti pražádných předpokladu. „Není žádného badatele, který by tohoto smyslu rozhodně neodmítl“ (3). Beze všech předpokladů není žádné vědy, o tom není žádné pochyby; bádáním hledáme něco nového, a to pomocí něčeho jistého, co předpokládáme; stavěti dá se pouze na pevných jistých základech, sice budujeme na písku. Nejsou tedy předpoklady vyloučeny, nýbrž jenom nejisté, nesprávné. Či myslí snad slovy „volné bádání“, že učenci nesmějí býti přívrženci světových názorů? Zdá se to býti pravděpodobným. Ale jak vypadá věc ve skutečnosti? Právě ti, kteří nejvíc volají po svobodné vědě, odvolávají se na svůj světový názor a hledí co nejvíc přívrženců jemu získati. Zastanci všech možných názorů světových, materialisté, pantheisté, subjektivisté atd. pokládají se za rovnocenné, proč dělá se výjimka u katolíků, kdežto židům a protestantům se nedělá žádná výtka? Vždyť i katolický učenec má pevné přesvědčení o pravdě svého názoru světového, jest odhodlán vydati proň svědectví; nevážou se mu ruce v bádání, nebrání se mu obohatiti lidstvo svými výzkumy, jež musejí býti však zjištěny; nesmějí býti pouhými domněnkami, výrony bujné fantasie. Konflikt jistých výsledků s dogmaty jest vyloučen; s míněním bohoslovným snad ne. Pernter má zde na zřeteli hlavně vědu empirickou; dogmata jsou dle něho transcendentalními pravdami; tak nemůže přijíti k rozporu. Právě u nás zamezí se cesta bezpodstatným hypothesám, nebude-li jich nikdo považovati za pravdu a pravá věda tím jenom získá.

Žádnému světovému názoru se nevytýká, že jest překážkou pokroku, jenom křesťanskému, k jakému se hlásí katolicismus. Proč

dává se pokoj na př. materialistickému? Vždyť má také dogmata, a jaká! Jest jenom hmota; toť pravá skutečnost a všechny zjevy jak ve světě fysickém tak duchovém jsou jejími modifikacemi. Kdyby se sebe pádněji dokazovalo, že svět duchový tvoří říši samostatnou s mocnostmi, jež nejsou s hmotou skoro v žádném spojení, že vědění je síla hmotu si podrobující — marná snaha; vše se popře a priori. Darwinisté jsou nuceni přijati prvoplození, ačkoli vědecké, exaktní důkazy jasně si posvítily na tuto předčasnou hypothesu. Nejsou tyto postulaty horšími nežli cokoliv jiného? Takovým způsobem diskredituje se pravá věda. A přece málo slýcháváme, že by se někdo odvážil vytýkati těmto systemům předpojatost, a to tou měrou, jak se to činí katolicismu. „Žádný badatel jiných názorů světových nemůže bezstarostněji a jistěji ve všech oborech bádání se pohybovati jako právě katolický, nestaraje se, že by mohl snad kdysi naraziti na pravdu, jež dogmatu katolickému odporuje; neboť bádá a zkoumá s jasným a jistým přesvědčením, že nikdy nepřijde k výsledku jasnému, který by mu byl pro jeho světový názor nepříjemným“ (16). Konjektury, koncepce užíváme, bychom se pokusy přesvědčili o jejich ceně; nezapomínejme na jejich podmíněný ráz a nevydávejme jich proto za pravdu. — Co znamená slovo „svobodná věda“? Snad že se nemá vázati ani na pravdu, když jest jí nemilou? To znamenalo by samovraždu každé vědy, jejíž svatou povinností je sloužiti pravdě. Učení katolicismu je souhrnem zjevených pravd, v něž věříme proto, poněvadž je zjevil Bůh; abychom je udělali přístupným rozumu lidskému, pokud ovšem lze, snažíme se je ospravedlniti a ozřejmiti, všemožnými prostředky jeho oprávněnost jako jediný pravý a zdravý světový názor dokázati. Uvésti křesťanství na vědecký, nerozborný, logický celek přístupný intellektu, bylo od pradávna idealem učenců křesťanských. Ohromné práce této podjal se sv. Tomáš a můžeme říci, že se mu zdařila; pro tehdejší poměry bylo dílo jeho skoro až obrovským a oslnilo tehdejší svět křesťanský, tak že se mnozí domnívali, že tím práce pro vždy ukončena; počínání takové vedlo k ztrnulosti; věci rázu nahodilého, mající důležitost jen pro svou dobu, přijímaly se beze všeho již jenom proto, že je měl sv. Tomáš ve svých spisech; mnozí theologové uváděli jako kriterium pro své domněnky citaty Doktora andělského, a ty jim stačily. I dnes vydává se Tomismus za pravou katolickou filosofii, a k jiným, kteří respektují i moderní filosofii a správné věci z ní berou, na ni navazují, kde je to ovšem možná, hledí se s nedůvěrou, jakoby se již tím od pravdy katolické vzdalovali. Často se vydávají i pouhá mínění bohoslovná za jistou pravdu, a takové přepjaté akcentování může nám býti osudným. Autor poukazuje na případ Galileův. Dle způsobu sv. Tomáše má míti každý učenec katolický otevřenou náruč pro všechny zjištěné resultaty; jenom tak může se státi pravým a důstojným následovníkem svého velikého předchůdce; kdo by tak nejednal, byl by přívržencem „školy, jež se zove thomistickou, ale v které duch sv. Tomáše nevládne“ (27). Jádro Tomismu jest úplně zdravé, má trvalou cenu: „Podstata Tomismu nepotřebuje žádné změny; hlavní zásluha práce jest a zůstane Tomášova; jedná se

jen o vypracování a změnění bodů druhého nebo třetího řádu pro theologii, což má pro vážnost její a reputaci katolického učence ve vědě velevýznamnou důležitost" (28).

Ke konci připojuje několik stránek o projektu rakouských katolíků, zříditi katolickou universitu. Akce vyvolala boj z protivné strany, ale příčiny byly politické. Pernter poukazuje na nouzi o učence katolické, na ohromné hmotné prostředky, jež jsou k tomu potřebny. Podobně jako Ehrhard považuje to za ústupek katolíků, již se tím chtějí uzavříti na osamoceném ostrově. Vybojovati ztracenou posici, vychovati si katolické učence, toť naše práce. Na gymnasiu vštípiti studující mládeži nezvratné přesvědčení našeho názoru světového. Na universitách nastává práce professorům theologie buď vědeckými „publiky" lákati i jiné akademiky a ve spolcích akademických šířit ideu katolicismu. „Prohřešili by se na svém povolání, kdyby zklamali naděje, jež skládá v ně katolický lid" (Ehrhard, „Der katholische Student" 33).

Dr. Georg Reinhold: Die Welt als Führerin zur Gottheit. Wien und Stuttgart 1902. Roth'sche Verlagshandlung. Str. 211. Cena 2 K 40 h.

Účelem díla jest obhajovati platnost a vědeckost dukazů jsoucnosti Boží, o níž můžeme nabýti jistoty, neboť vede k přesvědčení o bytí Absolutna přísná logická konkluse, spjatá jako pevný nerozlučný řetěz.

V první kapitole rozepisuje se Reinhold o principu kausality. Na 2. str. čteme případný citat z díla novějšího apologety: „Zákon příčinnosti jest maják svým vlastním leskem zářící, s jehož výše, veškeré temno převyšující, světlo srozumitelnosti na vše myšlení a poznání, na všechna fakta a zjevy v říši skutečnosti se rozlévá... Zákon kausality je zářící branou a hradbou pro veškeré vědění vůbec a pro poznání osobního Boha a Tvurce zvlášť" („Gott und Geist" I. 107). Kdo všeobecnou platnost zákona příčinnosti popírá, ničí každou vědu, podrývá její základy, ano pouhou negací eo ipso vyvrací sama sebe — neboť činí to z jistých důvodův, ovšem neoprávněných. Je sice pravda, že princip kausality se tak všeobecně již nepopírá jako za Humea a po něm, ale jisto jest, že dle návodu kritiky čistého rozumu myslitele Královeckého se obmezuje jeho platnost na svět empirický, pokud totiž odpovídá našim představám něco ve světě hmotném; konkluse z tohoto na něco jiného, co smyslům našim není přístupným, jest lichou; jí upadáme do prázdna, nemohouce se zachytiti na názorech smyslových (Kant), byť logická nutnost byla zde sebe přísnější. Jest námitka kriticismu oprávněnou? Nepřesahuje snad sama meze zkušenosti? — Zákon kausality jest evidentním. Kdo by ho dokazoval, upadl by v circulus vitiosus: sám by ho k tomu potřeboval. Správně dí tedy veleduch stageirský: „Rationem eorum quaerunt, quorum non est ratio: demonstrationis enim principium non est demonstratio" („Metaf." 3, 6).

Na to následuje stať o skutečnosti světa smyslového, pro kterou svědčí všeobecné přesvědčení lidstva; vnucuje se našemu vědomí i proti naší vůli. Systemy idealistické, jež mají pouze svět ideový za jedinou pravou skutečnost, jsou výjimkou; v takových prázdných abstrakcích

by si skoro člověk zoufal. „Odvažuji se říci, že vidím v domnění — existence světa vyčerpává se myšlením — hypertrofii pudu poznání. K tomuto tvrzení donutila mne vlastně bolest, již jsem vystál, než jsem se zbyl idealismu. Kdo se pokusí bráti tento system vážně, jej úplně proniknouti, se s ním stotožniti, pocítí, že se mu cosi v mozku trhá" (Jerusalem, „Die Urteilsfunktion" 261). Nahlédněme jenom do spisův idealistických; realismus se tu často hemží jen což. Avenarius, sám idealista, dochází k poznání: „Ve stavbě idealismu pyšného na svůj rozum prochází se za bílého dne strašidlo realismu" (citováno dle Müllera: „System der Philos." 41). Konečně vede idealismus důsledně k solipsismu, jenž uznává jedině své „já" za skutečné. Paulsen píše: „Nebylo nikdy zdravé ani snad choré hlavy, jež by třebas jen okamžik byla pochybovala o samostatnosti světa mimo své představy" („Einleitung in die Philos." 378). Padla-li by však skutečnost světa mimo naše vědomí, padly by tím všechny důkazy existence Boží? Rozhodně ne! Odkud naše myslící, cítící, chtící „já"? Odkud onen samočinný, volně se rozhodující, při vší stálé změně zjevů permanentní bod? Rozumné, mravní vědomí, odkud to? Říkává se, že není nesmyslu, kterého by se nebyl některý filosof zastával, ale nikdo se neodvážil sebe sama považovati za svou příčinu (Gideon Spicker, „Kampf zweier Weltanschauungen").

V druhé kapitole přichází autor k vlastním důkazům, z nichž formuluje kosmologický dle způsobu svatého Tomáše na čtyři druhy: *a)* z pohybu, *b)* z účinkujících příčin, *c)* z nahodilosti světa, *d)* ze stupňů dokonalosti. První pochází vlastně od Aristotela a odpovídá tehdejšímu jeho názoru o světě (pohyb nebeských těles). Sv. Tomášem dán tomuto důkazu širší podklad; u něho znamená movere — educere aliquid de potentia in actum. Omne, quod movetur, ab alio movetur. Sed in moventibus et motis non potest procedi in infinitum. Ergo necesse est ponere aliquod primum movens immobile. Čirá aktualita, absolutnost κατ' ἐξοχήν jest naprosto nepostrádatelnou pro první příčinu. Professor Spicker dí, že o absolutnosti první příčiny ještě nikdo nepochyboval. Je takovou příčinou snad hmota se svými vlastnostmi nahodilosti, konečnosti, dělitelnosti, složitosti, časovosti, hmota bez vnitřní, logické nutnosti bytí? Duch má větší přednost; vniterný samostatný svět ideový; vlohy přivlastniti si mnohotvárnou skutečnost, soustřediti ji ve svém „já", jež je stále týmž. Náš duch jest nahodilým, konečným, takovým absolutno býti nemůže; duch světový (pantheistický) nemůže taktéž býti absolutním; vyčerpával by se v nahodilostech světa; tento by byl jeho měrou. Dostatečnou příčinou může býti jenom absolutní duch, povznesený nad hmotu. K tomuto důkazu přidává autor ještě ideologický, vedený z říše pravdy. Logické nutnosti nejsou subjektivními; nesmíme s nimi zacházeti dle libosti; vnucují se nám plnou silou jak v poznání tak v bytí a dění. Duchu našemu nebyly zákony myšlení dány ze zevnějšku; nachází je v sobě, aspoň v základních obrysech, z nichž se ostatní další dají vyvoditi. Pravdy tyto potřebují reálního podkladu „Pravdy samé".

Pak následuje důkaz dle Hontheima a Boeddra, zvaný entropologický, jímž se dokazuje, že svět povstal v čase, a to popudem

bytosti, jež musí býti nad časem. Sv. Tomáš, jemuž vymoženosti moderní vědy přírodní nebyly známy, domníval se, že proti věčnosti světa nedají se uvésti žádné pádné argumenty; tak přišel k mínění, že svět mohl býti od věčnosti stvořen. Toto však je zjevná kontradikce; neboť stvořiti znamená dáti z ničeho něčemu bytí, co tedy dříve nebylo; ale pak nemůže býti o jeho věčnosti ani řeči; je-li však něco skutečně od věčnosti, tedy věčným, není stvořeným. Reinhold sám nenahlíží onoho vnitřního rozporu. — Slovy Gutberletovými („Apologie“ I. 153) dokazuje se, že dle zákona Clausiova musí nastati konec ve světě vzájemným vyrovnáním energie; přijde tedy kdysi k takové ztrnulosti jako na měsíci. Kde je konec, musí býti i začátek, neboť nekonečná přímka, jež má jisté východisko, musela by míti body, kde náhle stává se konečnost nekonečností, což jest však absurdním. Dále; minula-li již věčnost, dávno byl by již onen okamžik nastal. S tímto důkazem souvisí úzce biologický. Jakmile se dokáže, že vesmír povstal v čase, musí se také hledati dostatečná příčina pro původ organismu, jenž taktéž není od věčnosti; tomu nasvědčuje také novější věda geologická, dle níž byly doby, kdy život organický byl rozhodně nemožným. Nyní nastává alternativa — buď povstal organismus přirozeně, generatio aequivoca či spontanea je tedy plné platnosti, nebo tvůrčí, nadpřirozený akt jest nevyhnutelným. Prvoplození bylo pouhým postulatem darwinistů Darwina samého sice ne); novější přírodověda hypothesu tu úplně zničila (Pasteur, Virchow) Omne animal ex ovo jest nezvratným axiomatem nynější přírodovědy. (Toutéž tendencí jest psáno dílo universitního prof. v Kielu Dra. Reinke „Die Welt als Tat“. Berlin 1899.) Nezbývá tedy nic jiného než důsledně uznati nadpřírodní zasáhnutí; či snad hodíme tento problem s ostatními záhadami světovými do jednoho pytle dle receptu D. B. Reymondova, bývalého rektora berlínské university, a budeme snad po něm skepticky papouškovati Ignoramus et ignorabimus? Co jest důslednější a čestnější?

V třetí kapitole přichází autor k teleologickému důkazu, vedenému z účelnosti, jež se nám na všech stranách naskýtá. Kant praví o tomto argumentě, že jest nejstarším, nejjasnějším a rozumu nejpřístupnějším a nejpřiměřenějším a vynucuje si úctu od každého („Kritik der reinen Vernunft“. Reclam. 489). Jak srovnává se to však s jiným názorem jeho, dle něhož vnášíme čili promítáme účelnost do přírody samé? Snaha moderní filosofie dle návodu Spinozova, eliminovati účelnost a vyvoditi ji ze suchého mechanismu, jest marnou. „V zákonitosti jeví se nám rozlišující, spojující myšlenka, logos, prazdroj řádu; v účelnosti hybná síla vůle“ („Gott und Geist“ I. 184). K tomuto druží se důkaz mravní; nacházíme ve svém vědomí mravní zákon s jeho absolutní, nepodmíněnou závazností (kategorický imperativ); nedali jsme si ho sami, sice bychom si ho mohli změniti, což ovšem není nijak možným. Odkud jest? Jak dosáhneme cíle jím vytčeného? Jedině absolutní dobro jako základ a cíl všem těmto požadavkům vyhoví.

Čtvrtá kapitola vede důkaz ze všeobecnosti náboženství; toto je skoro srostlým s přirozeností lidstva; ani největší pokrok ani sebe větší

učenost, sebe obsáhlejší vzdělání nedovede ho nám vyrvati; doprovází nás snad stálý omyl? Nedá se mysliti. — Nynější filosofie po většině antitheistická uznává nějakou absolutní příčinu (Hartmann má své „Nevědomé“, Spencer své „unknowable“ [nepoznatelné], Kant své „Ding an sich“); ale „nekonečná dokonalost dá se mysliti jedině jako osobní duch“ („Gott und Geist“ I. 115). Důkaz ontologický pomíjím.

V poslední stati obrací se autor znova k některým námitkám Kantovým, jenž tvrdil, že všechny důkazy se dají uvésti, na důkaz sv. Anselma (ontologicky), což ovšem není pravda; neboť celá argumentace má ráz aposteriorní. Dle Strausse („Der alte und der neue Glaube“ 116) mají sice jednotlivé věci příčinu svého bytí mimo sebe, ale nedá se prý požadovati příčina pro celek ležící mimo něj. Uspokojil by se někdo vida nepřehlednou řadu vozů lokomotivy a tázaje se, zda vozy táhne lokomotiva, kdyby dostal za odpověď: „Vůz táhne vůz, lokomotivy nebo něčeho jiného není třeba“? Kant se domníval, že důkaz účeloslovný svědčil by snad pro nějakého stavitele; ovšem, takový stavitel musil by býti nejvýš moudrý, všemohoucí — zkrátka bytost absolutní.

Dr. G. Reinhold: Die Gottesbeweise und ihr neuester Gegner. Wien und Stuttgart 1902. Roth'sche Verlagshandlung. Str. 59. Cena 60 h.

Autor polemisuje s apostatou Machem, který, jak snad známo, vydal objemné dílo o dvou svazcích, zvané „Das religiöse und Weltproblem“ (Dresden-Leipzig, cena 24 K), kde odbývá veškeré důkazy existence Boží jako nedostatečné a tvrdí, že je jednou pro vždy vědecky zničil. Reinhold probírá všechny námitky krok za krokem. Věcnou chybou Machovou jest, že si dotyčné důkazy formuloval sám a nerespektoval jich tak, jak je nám podává naše apologetika; bojoval tedy proti sebou samým vystrojeným hastrošům. Proti kosmologickému důkazu uvádí námitku ze Strausse. O účelnosti píše (str. 118): „Při nepředpojatém pozorování zařízení světového nedá se upříti, že nacházíme zde opravdu obdivuhodnou účelnost.“ Obhajuje dokonce i objektivnost teleologie proti Kantovi: „Nemohli bychom promítati účelnosti na věci přírody, kdyby z nich nehleděla; ano bylo by i absurdním míti tuto účelnost za věc pouhé náhody... Z toho, že účelu některé věci hned nenahlížíme, ještě nenásleduje, že nemá vůbec žádného účelu.“ Poněkud dále zdá se, jakoby autor na to zapomněl, co napsal; napočítává celou řadu různých předmětů protiúčelných; ano rozpor dostupuje konečně vrcholu ve slovech: „Exaktní věda nezná žádného účelu v přírodním dění... objektivně vzato jest pojem účelu něco posteriorního, ne však priorního; ne snad něco zjevy a věci předcházejícího, v nich působícího, nýbrž, co následuje z lidského filosofického pozorování, něco odvozeného.“ Kant v druhém vydání! — Podobně dopadá důkaz ideologický; konfunduje se zde pravda logická s ontologickou. Co se týče mravnosti, zdá se býti Mach socialním utilitaristou; podává aspoň podobný pojem mravnosti. Uznává sice na mnohých místech vnitřní cenu mravního zákona, ale konkluse na bytost absolutní zdá se mu býti pouhým zosobněním abstraktního pojmu. V článku „Co jest podstata

náboženství" (465—511) by čtenář skoro ani svým očím nevěřil; na první pohled řekne si, že autor přijímá vše, co dříve byl zavrhl. Zdrojem náboženských idei jest všeobecná, rozumná přirozenost lidská, hloubka lidské duše; mravní, fysická a intellektuelní závislost nutí nás hledati Toho, od něhož jsme závislými; to vše jsou důkazy pouze subjektivní, proto nedostačují, dí Mach. Dílo Machovo nedošlo v Německu skoro žádného povšimnutí. Mach byl po léta professorem náboženství na gymnasiu v Žatci. Asi před dvěma roky stal se starokatolíkem; jakým — viděti z jeho díla. Nevěří ani v osobního Boha. Kam dospěli starokatolíci? V krátké době tam, kam protestantský liberalismus.

Dr. Heiner: Der Jesuitismus in seinem Wesen, seiner Gefährlichkeit und Bekämpfung. Paderborn 1903. Schöningh. Str. 139. Cena 1 K 80 h.

Spis jest apologií jesuitův a je psán se zvláštním zřetelem na Německo. V předmluvě praví spisovatel, že ho k tomuto spisu nepohnuly osobní zájmy; není žákem jesuitů, nebyl se žádným členem tohoto řádu ve spojení, nebyl nikým k tomu vyzván; neočekává ničeho než útoky a podezřívání, ačkoli ho láska k pravdě pohnula, vystoupiti jako obhájce řádu, jehož mnozí členové již po 30 let jsou vyobcováni ze své vlasti; chce ukázati na bezdůvodné napadání mužů snažících se po vyšších idealech, jimž chce nepřátelská zloba vtisknouti znamení Kainovo — zvrhlosti; chce odhaliti lži, jimiž se řád jesuitský obsypává; vytýká se mu pýcha, hrabivost; chce prý se všude domoci nadvlády, má laxní moralku, jeho heslem jest prý heslo: „Účel posvěcuje prostředky", schvaluje zavraždění tyranův atd. Autor kojí se nadějí, že aspoň poněkud přispěje k vyjasnění.

„Jesuitismus a protestantismus", toť nápis prvního pojednání, v němž vyvrací Heiner mylný názor, hlavně mezi protestanty rozšířený, že jediným cílem Tovaryšstva Ježíšova jest bojovati proti protestantismu, vyhladiti jej. V „Institutu" není o tom ani nejnepatrnější zmínky; naopak, „starati se o vlastní blaho a o blaho bližního", čteme jak ve stanovách tak i v bullách papežských jako první povinnost řádu tohoto. Do Německa přišli jesuité poměrně později, než do jiných zemí; tak hlásal sv. František již dávno na východě víru Kristovu; teprve ke konci života svého poslal sv. Ignác své učeníky do Německa na obranu církve katolické. Že jesuité bojovali proti protestantům, není nic divného; tak jako proti jiným heretikům, obhajovali i proti těmto katolicismus; toť přece svatou povinností každého věřícího. Tu a tam zhoršil si jesuitismus věc sám; zmíním se o díle jesuity Pesche probírajícím protestantismus; spis je psán vědecky, o tom nemůže býti ani nejmenší pochyby; ale bylo k tomu třeba tak dryáčnického nápisu, jako: „Der Krach von Wittenberg"? Mohl voliti jiný nápis, třebas podobný jak Heiner, jehož dílo láká už svým nápisem; není divu, že se v krátké době dožil pátého vydání. Spis jest dobrou zbraní v nynějších bouřlivých dobách, kdy v Německu vydán leták, kde čteme: „Dosud byla duševně, mravně, vědecky a politicky zničena každá země, kde se zahnízdili jesuité."

A. H. Sayce: The Religions of Ancient Egypt and Babylonia. Edinburgh 1903.

A. H. Sayce, professor assyrologie na universitě v Oxfordě, proslulý znatel Písma sv. a Starého Zákona, zabývá se po mnoho let studiem názorův o božstvu jak v Egyptě, Babylonsku a v Palestině, tak v ostatních menších státech starého východu. Výsledky svých dřívějších prací uveřejnil již roku 1887.[1]) Neustávaje v bádání a používaje nových nálezů, rozšířil svá studia i na Egypt a vydal letos své náhledy ve zmíněné knize, která bude jistě bedlivě čtena. Míním z ní podati časem obšírnější ukázky, proto se dnes omezuji jen na nejnutnější.

Spis rozdělen ve dvě části; prvá věnována Egyptu, druhá Babylonsku (a Assyrii). V úvodě upozorňuje na kusost zpráv o náboženství babylonském. Nemáme dosud žádných celistvých záznamův o náboženství doby nejstarší (7000—3500 před Kristem Pánem), jaké nám skýtají zachované texty vytesané v nitru pyramid pro náboženství egyptské. I pro následující vývoj náboženství egyptského máme mnohem více celistvých, dobře zachovaných pramenů, než pro náboženské názory babylonské, neboť se z náboženských knih babylonských zachovaly jen zlomky. Varuje, aby se z jednotlivých výňatků, rčení, slov nebudoval názor o celém náboženství, ale aby se přihlíželo ku všem činitelům, ku všem plodům a známkám náboženského přesvědčení. Ukazuje též, jak se klame, kdo z náboženského názoru jediného krále, spisovatele soudí o náboženství lidu

Na to pojednává o základních vlastnostech náboženství egyptského, o nesmrtelné části (ka') člověka, o druhém (posmrtném) světě, o bohu Slunci a jeho obrodě, o obrazné úctě zvířat, o jednotlivých bozich egyptských, o víře v Osirise, o svatých knihách, o náboženství lidovém a konečně o vynikajícím místě, které zaujímá náboženství egyptské v dějinách bohosloví. V druhé části podává stručný přehled o bádání v Babylonsku a v Assyrii, dotýká se krátce otázky sumerské, mluví obšírněji o prastaré víře v nesmrtelnou duši a v podsvětí, uvádí hlavní rysy jednotlivých bohů babylonských vůbec, Slunce a Istary zvlášť a buduje na tom svůj názor o sumerském a semitském pojmu „božstva“. Zajímavou je stať o bohu Assuru, jakož i o snaze po monotheismu politickém v Assyrii. Na to líčí babylonský názor o vzniku světa, náboženské knihy, mythy, básně epické, chrámové knihy obřadní, život ve chrámech a přechází tak ku hvězdářským pracím babylonského kněžstva jakož i k astrotheologii a končí úsudkem o mravních zásadách v náboženství babylonském.

Jádro svých výsledků podává Sayce takto: „Oboje náboženství dokazuje, že se vždy pečovalo o náboženské názory. Světlo Boží svítilo každému člověku, jenž přišel na tento svět, jak zřejmě svědčí nejstarší náboženství Egypta a Babylona Jejich náboženské formy jsou přípravou, jsou pozadím náboženství israelského a křesťanstva. Křesťanství

[1]) Lectures on the Origin and Growth of Religion as illustrated by the Religion of the Ancient Babylonians. London 1887.

jest vyplněním nejen náboženství israelského, ale i všeho toho nejlepšího, čeho poskytovalo náboženství egyptské a babylonské. Ale rovněž se přesvědčujeme, že mezi náboženstvím Starého Zákona a hrubým mnohobožstvem babylonským, jakož i mezi křesťanstvem a prastarým náboženstvím egyptským leží nepřekročitelná propast. Nalezám jediné třebas nemoderní a zastaralé vysvětlení této propasti, znamenalať dřívější generaci meze oddělující Zjevení od náboženství nezjeveného. Jest ona propast to ‚něco‘, které je sice těžko vymezitelno, ale které se nedá naprosto popříti, dělící člověka od opice…“ Prof. Dr. Alois Musil.

Dr. Lev Burgerstein: **Nové směry v hygieně vyučování a učitelského povolání.** Přeložil Josef Zeman. Vydalo „Dědictví Komenského“ v Praze. Cena 1 K 50 h.

Kniha uvádí velmi instruktivně do méně známých oborů lidské práce a vědy, zevrubně udává literaturu odbornou, přesně vyměřuje prostředky a cíl, probírá účelně methody zkušebné, bohatým materialem statistickým opírá vývody namnoze překvapující o věcech školských a otvírá opravdu nové směry v hygieně učitelského povolání a vyučování, u nás dosud téměř zcela zanedbávané. K.

Směs.

Darwinova dědičnost nabytých vlastností, jako jiné domněnky jeho, kdysi za neklamné zákony pokládané, zkoumáním skutečnosti se neosvědčuje. V nově podrobil domněnku tu professor Dr. J. W. Spengel v Giessen („Deutsche Revue“ 1902. I. 325) zkoumání v životě včel i zavírá kritiku svoji takto: „Nalezli jsme, že známý způsob přerušovaného (sprunghaft) dědění, atavismus, hraje tu velmi důležitou úlohu, a že dědičností třeba rozuměti nejen přenos vlastností zřejmě vyvinutých z rodičů na přímé potomky, nýbrž že tu mají zvláštní význam vlohy skrytým způsobem přítomné, které v organismu bytují ze zárodku, které však za jistých okolností se nevyvinou. Tím způsobem vzešlo vysvětlení dědičnosti u včel pracovních, při rozplozování vůbec neúčastných, a ukázalo se, že domněnka o dědičnosti nabytých vlastností, jíž povšechně nelze ani dokázati ani vyvrátiti, v tomto případě ve skutečných událostech nejenom nemá opory, nýbrž jim odporuje.“ Tedy zase kus přechvalované exaktnosti prozrazen!

Rozvrat v protestantismu. (Č. d.) „Německý protestantismus je tak rozerván ve svém učení, že není schopen, aby působil silou jednotného názoru životního.“ (Stöcker v „Deutsche ev. Kirchen-Zeitung“ 5, 1900.) Rozvrat, nic pevného, nic jistého jak u liberalních, tak u orthodoxních. Těmto jest bible doposud slovem Božím, ale mrtvá písmena — pravé gumi elasticum, které se dá dle libosti různě zformovati. Luther sice tvrdil, že bible jest jasna, a poráží se sám svými vlastními slovy, an dí: „Poněvadž každá ‚rota‘ se

na bibli odvolávala a ji ve svůj smysl vykládala, stalo se, že ponenáhlu ztrácela vážnosti a konečně se jí dostalo jména knihy kacířské, poněvadž veškeré kacířství v ní vzalo svůj původ a všichni kacíři si biblí pomáhají.“ (Viz Einig contra Beyschlag, 73.) Může se snad pádnějšími důkazy nedostatečnost pouhé bible a nutnost autority neomylně Písmo sv. vysvětlující dokázati? Vždyť rozervanost v orthodoxním táboře roste stále a vztahuje se i na podstatné články křesťanství. Stöcker je toho mínění, že křest účinkuje jen tenkráte, přistupuje-li k němu víra, „v pouhý mechanický úkon křestu nevěřím.“ („Reichspost“ ze dne 2. května 1891.) Tím ovšem padá křest dítek. Ehlers a Lipsius mají křest za symbol znovuzrození, jenž se může jenom dorostlým udíleti; o nějaké potřebě křtu nedorostlých nechtějí ani slyšeti. V shromáždění protest. členů „Veliké rady“ se usneslo velkou většinou, že křest se nemá považovati za podmínku příslušnosti k církvi. (Röhm, „Der Protestantismus unserer Tage“ 75.) Co se týče slov v bibli „Hoc est corpus meum“, mají protestanté pro ně 150 různých výkladů, což je může poučiti, že přání Kristovo, ut omnes unum sint, se nikdy na základě formalního principu nedá uskutečniti.

Nikde nečteme v bibli, že by byla sama pramenem víry; dříve než byla bible, bylo již křesťanství; nikde nečteme, že by byla každému zřejmou, lehce srozumitelnou; ano v listě sv. Petra máme pravý opak; stojí tam totiž, že v epištolách sv. Pavla jest mnoho míst nejasných, která nezkušení a lehkomyslní lidé k své vlastní záhubě překrucují (2 Petr 3, 15). Zde musí býti neomylná autorita, sice byla by bible bez ceny a zavinila by různá protivná mínění, a to stejně oprávněná. Názor Schellův o čtení bible v jeho brošurce „Katolicismus jako princip pokřoku“ (44) je snad přenáhlen a slovně vzat blížil by se formalnímu principu protestantismu, a pak by si také Schell odporoval s předmluvou své dogmatiky. Tím ovšem nechci würcburského apologety nějak snižovati, neboť nerad bych byl Thersitem velikého muže.

Bible potřebuje nutně živé autority, neomylné, jejíž nutnost v každém náboženství rozumný člověk uznati musí. Krásně dí Lacordaire ve svých „Konferenčních řečích“: „Každé náboženství, které se nenazývá neomylným, samo se usvědčuje z bludu, neboť připouští, že se může mýliti, klamati, což je vrcholem absurdnosti při autoritě učící ve jménu Božím.“ Zda nacházíme v protestantismu takovouto autoritu? Nenacházíme, protože jeho princip formalní a autorita, toť oheň a voda, jichž nikdy nesloučíš. Zde jest protestantismus nucen upustiti od subjektivismu, kořene stálého rozkladu, a uznati neomylnou autoritu by zabránilo se konečně rostoucí rozervanosti. Každého orthodoxního protestanta můžeme přivésti k velmi ostrému dilematu, buď aby se obrátil k takovému vyznání křesťanskému, kde se uznává neomylná autorita, čili aby se stal katolíkem, nebo aby se dal na stranu liberalní, tertium non datur. Buď byl Kristus Synem Božím a tedy mluvil pravdu, slibuje apoštolům Ducha sv., qui docebit vos omnem veritatem, pak musí se též splniti jeho přání, ut omnes unum sint; musí tedy býti autorita vedena Duchem sv., která skutečně neomylně dovede vysvětlovati nejasná místa a věřící uvádí v pravdu a ne v bludy. Takovou neomylnou autoritu máme však jenom v církvi katolické. Buď ji tedy orthodoxní uznají za pravou, Kristem založenou, nebo důsledně dospějí k popření božství Zakladatele křesťanství

a rozmnoží řady směru racionalistického; jiného východiska není; buď celé křesťanství nebo žádné, v kterém se hlásá čirý deismus nebo dokonce naturalismus, v kterém se náboženství vydává za pouhý výron fantasie. Chci uvésti některé příklady, jež illustrují moderní protestantismus.

Professor Pfleiderer píše ve své „Filosofii náboženství", že v theorii máme pouze jistotu subjektivní, že pravda jest jenom ve vědomí jednotlivcův, a chybou supranaturalismu jest, že připisuje představám věroučným pravdu slovní, objektivní (II. 622). Víra není dle něho poznáním a uznáním dosvědčené pravdy, nýbrž vyplývá z fantasie. „Ve vědě máme logické myšlení, které krok za krokem postupuje vedeno logickou nutností... náboženství však přibližuje se k svému předmětu ne úmornou cestou opatrně si počínající reflexe a problematických hypothes, nýbrž odvážnou důvěrou toužícího srdce ho žádá (Kantův voluntaristický důkaz), poněvadž ho potřebuje... Není tedy náboženství co do původu svých předmětů příbuzným vědecké reflexi, nýbrž umělecké intuici... organem jest volně tvořící fantasie, jež se neváže na žádné zákony." Dle něho zdá se náboženství býti druhem poesie. Jaké pak mohou býti jeho názory o křesťanství, když základ je tak chabý, že nesnese ani přirozeného náboženství!

Ještě radikalnějším byl Schleiermacher, professor theologie a dvorní kazatel. Člověk nechápe, jak se může ještě mluviti o náboženství vůbec, když se popírá osobní Bůh. Toho však Schleiermacher neuznával, byl otevřeným pantheistou Pro Spinozu samým nadšením jen jen hořel, jakož také vysvítá z jeho první řeči o náboženství. Ve čtvrté řeči (279) čteme: „Všechno lidské je svaté, neboť všechno jest božské." A přece popírají mnozí učenci, že Schleiermacherův světový názor by byl pantheistickým. Proti nim uvádím slova protestantského dogmatika Kahnise (I. 77): „Není-li to pantheismus, pak vůbec žádného nebylo." O prozřetelnosti Boží, nesmrtelnosti duše, o nějakém positivním křesťanství ani řeči.

Nemohu opomenouti spisu Harnackova o „Podstatě křesťanství". Musí se uznati, že autor jest jedním z nejnadanějších, nejženialnějších a nejučenějších mezi liberalními protestanty. Že popírá všechno nadpřirozené v křesťanství, je snad čtenáři „Hlídky" známo. Nastíním krátce jeho názor o náboženství vůbec. Roku 1896 řečnil na sjezdě moderních protestantských theologů v Eisenachu, kde definuje náboženství jako „Stimmung des Herzens zu Gott", tedy jako věc citu. Dělí tedy po způsobu moderní filosofie vědění a víru úplně od sebe, jež nemají nic společného. Názor tento doplňují slova, jež čteme na str. 44. jeho svrchu uvedeného spisu: „Všechno náboženské... nejenom náboženství vůbec... měřeno na zkušenosti a exaktním vědění jest paradoxní; uvádí se zde prvek a pokládá se za nejdůležitější, ačkoli smyslům se nejeví a stav věcí ve tvář bije." Tím se vylučuje všechna objektivní pravda z náboženství; ale vylučuje-li se všechen intellektualismus, jenž odůvodňuje nezvratné základy náboženské, n. př. jsoucnost Boží jako absolutní bytosti, zavrhuje-li se metafysika, pak ničí se pojem vznešené pravdy náboženství a popouští se uzda citlivůstkářskému blouznění, jež se vydává za pravé náboženství, ačkoliv je zcela zjevně pouhým fantasmatem. (O. p.)

Ze života náboženského.

V „Českém Časopise Historickém" let. r. str. 234. čteme poznámku J. P(ekaře) proti „Čtenáři" Masarykovy Naší Doby: „. . . koncil. jak za to mám, odsoudil Husa se svého stanoviska správně; co trestu se týče, poznamenávám, že Hus sám byl pro to, aby kacíři byli páleni. Že rakouské ‚Los von Rom' vzniklo z motivů povahy politické, je pravda zcela nepochybná; nevidět toho může jen anonym [Naší Doby], jenž tak jednostranně na protestantsko chce vyložit a užít Husa. Je-li co protivného v našem boji o Husa, je to násilí a ta nesnášelivost, které pozorujeme u některých našich protestantských velebitelů Husa — chtějí stále vnutiti své náboženské přesvědčení těm, kteří stojí v těchto otázkách na jiném stanovisku, vytýkají směle bezcharakternost každému, kdo s nimi nesouhlasí; při tom ovšem mluví stále o svobodě přesvědčení, o úctě k pravdě." Neuškodí připamatovati!

Před pěti roky ještě byl v Uhrách ruch mezi kněžstvem a kněžstvem do lidu vnesený proti církevně politickým zákonům tak mocný, že se zdálo, že zákony ty nepřetrvají svého kalvínského původce. Ale zatím co nepřetrvalo po Bánffym, jest samo ono hnutí za náboženský ráz veřejného života uherského. Dnes už všecko zas je ticho, spokojeno kněžstvo i lid. Totiž lid vzbuzený jednou už v původní lethargii neupadl, nýbrž chápe se jiných hesel. Ale kněžstvo, praví „L'udové Noviny", „akoby upadalo v novú umdlenost, novú ospalost, začína ustupovať na celej čiare Kým vlnobitie zúrilo na hladine mora bolo ostražité, ale keď o mnoho nebezpečniejše prúdy pracujúce s tým istým cieľom dnu v hlbine stroja sa pohltiť loď, to už nikdo nevidí, alebo zažmuruje schválne oči".

Náboženské poměry v Přímoří, zdá se, smířlivostí msgr. Nagla, biskupa terstského, se v brzku urovnají přes všecky dosavadní affery — škedenskou, rojanskou, ricmanjskou . . . Biskup při letoší visitaci snažil se už v osadách slovinských a charvatských kázati lidu v slovinském a charvatském jazyku, což lid přijal s velikou radostí. Ve styku s lidem také v kratší rozhovory se pouštěl, oslovením v slovinském jazyku pronešeným rozuměl, ale na vítací řeči zastupitelstev ještě odpovídal německy, slibuje, že se v brzku přičiní, aby řeč lidu dokonale si osvojil. K přáním a právům lidu slovanského ukázal se spravedlivým. V jisté obci u Peranu aspoň nevzav ohled na přání několika Vlachounů ani na bojácnost farářovu, rozhodně se osvědčil pro právo Charvatů na celou bohoslužbu. Také prohlédnuv pozůstatky po slovanské bohoslužbě v obci té, prohlásil, že osada ona má snad ještě právo na hlaholskou bohoslužbu, kázal věc vyšetřiti a osvědčí-li se právo obce, že bude znovu restaurováno.

Ježto obce charvatské sotva se spokojí kdy s obnovením pouze nepromlčeného práva na hlaholici, ale touha ve všech zůstane živou, vymýšlejí si přátelé staroslovanského jazyka různé způsoby, jimiž by Římu učinili své snahy přijatelnými. Tak navrhuje ThDr.

Antonín Antončič v charvatském „Narodnom Listu" (poslance kněze Biankiniho organ), aby se biskupové obrátili na kongregaci obřadní v Římě, aby otázku dovolila řešiti širším způsobem, než jak breve z roku 1898 to dovoluje. Právo hlaholice ať se povolí každé obci, jež o to požádá a sestává-li z naprosté většiny věřících slovanských. Poněvadž není naděje, že by episkopat, aspoň ne jednomyslně, za věc tu se ujal, radí Antončič agitovati pro věc v novinách a obce vyzývati, aby podávaly stále žádosti tohoto smyslu svým biskupům.

Zdálo se dosud, že katolická církev mezi Charvaty má věrné ctitele, jako na příklad mezi Poláky. Liberalismus aspoň byl sláb a ojedinělý, nebyl proudem a zvláště ne tak silným, aby práce jeho ve veřejnosti nějak byla znatelnou. Ale od nějaké doby poměry se stále horši. V Charvatsku Frankovci přes svou podezřelost nabyli takové moci, že nedávno i konservativní Obzoraši jim se pokořiti musili — k vůli jednotě národní. Vládní živly ode dávna byly liberalní, třebas na oko chovaly se dosti zdrželivě. Ale zdrželivost tato přešla ve zřejmou nenávist, když vláda bánova viděla, že skoro všecko kněžstvo katolické je na straně oposice proti ní. Dnes proto v bouřích charvatských ban stejně jako Turci v Macedonii dává stíhati především kněze a ostatní intelligenci jako původce a strůjce bouří. — Také v Dalmacii z národnostní nespokojenosti a z ruchu hlaholského proti biskupům vyvíjeti se počíná ruch „protiklerikalní" vůbec. To už je z toho zřejmo a tím odůvodněno, že jeden z nejvlivnějších listu charvatských splitské Jedinstvo stejně jako celý Split vůbec ovládá úplně vlašský žid Morpurgo. — Protiklerikalní agitace podjala se také strana „nové víry", „neznámého kultu", s Dr. Gajem redaktorem „Tajinstvenného Svijeta" v čele. A na div strana tato má mezi mládeží a publikem mnohem více vlivu, než u nás na příklad pražský p. K. St. Neumann a husovský p. Nepraš. Opírá se ovšem Dr. Gaj více o spiritismus, než o daleké filosofické kulty — a spiritismus i v Čechách zvláště v Krkonoších a na severu východních Čech nadělal dosti zmatků.

Na velikou přízeň bosenské vlády ke katolicismu žehrali dosud jak pravoslavní tak Turci. Ruské listy pravověrné aspoň kdykoliv píší o Bosně, neznají než hrůzovládu katolicismu a jesuitů nad pravoslavnými a moslemíny. Zatím poslední případ poučuje o všem jiném. Proselyty může v Bosně dělat každý, jen katolicismus ne. Násilí, jakého úřady se dopustily na ženě turecké a dětech jejích, když se pokřtíti dala, nebylo by možno v žádné zemi na světě! Pokřtěná moslímka násilím odvlečena z kláštera, kam ji vláda napřed internovala, násilím provdána za Turka, který se první nabídl. Děti jí odebrány a rozdány Turkům na vychování. A to přes všecky protesty jak ženy nově pokřtěné, samé, tak arcibiskupa Stadlera. Ostatně případ podobný už se stal i dříve, kdy rovněž dobrovolně přestoupivší Turkyně násilím vržena zpět v mohamedanismus. A není divu. Zeny turecké žijící na blízku katolicismu, ženu tak vysoko postavivšího, přirozeně jsou puzeny touhou k němu, jako k náboženství, jež jim přináší už tu na světě vysvobození. Kdyby vláda násilím Turkyň „neodkřtívala", byli by asi bosenští Turci

za chvíli bez dcer, bez žen, bez matek. V případě posledním úřady bosenské projevily tolik nenávisti proti kněžstvu a ústavům katolickým, že to může jen člověk vnitřně náboženství nepříznivý. To už nebyla bázeň z politiky, ale přirozená nenávist. Ke dvěma dosavadním stále naříkajícím a nespokojeným vyznáním přibylo teď třetí. Katolíci dosud jediní hlasitě nežalovali, ode dneška i oni budou. A tak není v Bosně dnes kromě židů nikdo spokojen.

V Macedonii pro spojení s povstalci stíháni jsou od turecké vlády tři biskupové bulharští, strumnický, dibersky a nevrokopský. Vláda turecká ostatně střeží a vyšetřuje všecky, také učitelstvo církevních škol bulharských skoro všecko je podezříváno a pronásledováno.

Bulharský synod církevní svolil k žádosti bulharského (bývalého) ministra orby a obchodu, a zavede v učebnou osnovu nového kněžského semeniště nauku o hospodářství polním, aby kněží byli budoucně šiřiteli pokroku hospodářského na venkově.

Synod nedávno obrátil se proti zlořádu, aby obchodní a průmyslné závody dávaly si do firem jména svatých. Nehodí se, aby se pod ochranou svatých dnešním způsobem obchodovalo.

Láska císaře něm. Viléma — najednou objevená — k benediktinům, jež projevila se i za pobytu jeho v Italii návštěvou na Monte Cassino, má býti podle poloúřední „Korrespondence pruské“ také jeho pomocnicí v politice protipolské. Po arcibiskupu poznaňském, který je nevyléčitelně nemocen, vláda už nechce viděti žádného Poláka na polském stolci sv. Vojtěcha — ale vyhlédá na to místo Němce. A císaři nejvhodnější zdá se prý někdo z benediktinů. Bude ovšem pro Poláky vždy rozdíl mezi biskupem Polákem a biskupem Němcem, ale sotva který německý biskup dá se úplně za nástroj politice protipolské!

Od dávna stěžují si Rusové na neblahý vliv německých kolonistů na jižní Rusi v ohledu národním, hospodářském, mravním i náboženském. Kolonisté jsou protestanté a jak církevní listy ruské je obviňují, v náboženském životě škodí nejvíce. Jim se připisuje vznik mohutné sekty „štundistů“, se kterými splynuli teď i Tolstovci. Sekta tato jest nebezpečnější sekt ostatních, že je silno racionalistická, rozumovými duvody protestantismu ozbrojená. Ale i tam, kde nesejí zrovna štundismu, osadníci, jak D. V. Federov v „Nabljudateli“ (sv. 2.) vyličuje, pusobí rozrušení náboženského života v člověku ruském. Zvláště hojný a zřetelený je vliv ten u učňův a tovaryšů řemeslnických. Tito skoro všichni chodí do učení k Němcům a mnoho se nenaučivše anebo pro Němce soutěže nevydržíce, ztrácejí vše: víru, mravnost, národnost a celé štěstí životní.

Před petrovskými jubilejními dny (16—29. května 200leté založení Petrohradu) hemží se listy ruské návrhy oslavnými. Návrhy tyto jak přirozeno, zabíhají i na církevní pole. Byltˇ Petr organisator ruské církve a dal jí dnešní úřední podobu. Ale ani kněžstvo ani obyvatelstvo není dnes s ustanoveními petrovskými spokojeno. Tak žádají po vzoru východních církví patriarchu ruského, ovšem dnes v Petrohradě. Tento byl by nejvyšší osobou v církvi, ale bez jurisdikce

nad ostatními biskupy. Synod, žádají, aby se skládal ze stálých úředníků církevních, a právomoc jeho aby byla omezena. Za to ať se zavedou místní sbory — diecesanní synody — které by nadány byly dosti širokou právomocí pro místní záležitosti. Plány tyto jsou však na dlouhou dobu jen plány reformními. Zajímavo je na všech ruských reformách, jak rovnoběžně běží s hnutím reformním v zemích katolických.

Věda a umění.

Zmiňuje se o smrti Kuldově a jeho významu, píše „omega" v „Nár. Listech" o národopisné práci Kuldově: „Kulda vyhnul se šťastně všem úskalím, na nichž rozbilo se úsilí jeho soudruhů ve folkloru a veden zdravým smyslem, vytvořil sbírku, v níž neprojevil té ctižádosti, aby z vlastní fantasie přidával a krášlil povídky zapsané a zasáhl-li kriticky do pásma vypravování, bylo to jen na místech ethicky závadných ... Svou zdrželivostí vůči látce sbírané a pomíjením zbytečných theorií a násilných výkladů dosáhl toho, že co sebral, mělo cenu i jako látka i jako čtení i jako umělecké dílo. Ač dnešním požadavkům sběratelským nevyhovuje, přes to je sbírka pohádek od Kuldy z našich nejlepších a zajímavo je, že tolik let po něm i lidé, kteří v lidovědě odborničí, vydávají literarně, umělecky i vědecky bezcenný brak. Po národopisné výstavě, po tolikerém psaní, přednášení a sbírání nemůžeme se po methodické stránce vymaniti z nejprimitivnějších nezpůsobů zastaralého lidovědeckého studia ... a nuceni jsme knížku, před tolika lety a k jiným než vědeckým účelům vydanou, ceniti výše, než valnou většinu sourodé produkce pozdější."

Mistr moravský Kalvoda zřizuje na Vinohradech svou krajinářskou školu malířskou. — V seznamu členů přispívajících spolku výtvarných umělců Manes z Moravy zastoupena jen tři jména! — Velmi četně už po několik let bývá český národ zastoupen na mezinárodních lékařských sjezdech, tak i teď v květnu v Madridě. — Olomoucké museum národopisné slaví letos 20letou památku trvání. Sbírá na vlastní dům. — Pražské národopisné museum otevřelo svou vlastní budovu 15. května v Kinské zahradě. — Vídeňské ministerstvo kultu pořádá po „provinciích" kočovné umělecké výstavky, z nejpamátnějších historicky seskupených obrazů vídeňského uměleckého musea. Výstavka taková byla v dubnu a v květnu v Brně v uměleckém průmyslovém museu. — Rozhledy přinášejí zajímavou ukázku překladatelské práce. — Vrchlického překlad Anat. France „Červená lilie". Nazývají takový překlad škandálem. Také Hlídka už dávno na podobné překladatelské škandály poukazuje a u Vrchlického důkladněji posvítila na jeho spěšnost a nesprávnost překladatelskou z Danta, Ariosta a jin. — od té doby se tedy Vrchlický nepolepšil! — Od 12. do 19. května vypravilo národní divadlo pražské

„Smetanův týden“, dávajíc den se dne jeho opery v novém nastudování. Je to už po kolikáté, co se Smetanovi takováto zhuštěná pozornost věnuje — Dne 3. května odešla od divadla pí. Sklenářová-Malá, jedna z předních představitelek české mimiky. — Brněnské divadelní družstvo hledá opět nového ředitele divadelního, který by v Brně sotva možné věci učinil: vedl repertoir na výši doby a zároveň kassu plnil.

Listy polskými prošla velmi horoucí kampaň o charakteristiku moderny. Sienkiewicz v jisté časopisecké anketě dožádán o charakteristiku mladých, nazval mladou literaturu scestným nepřirozeným směrem, v němž hlavní slovo vedou „ruja a porubstwo“ (říjeni a děvkařství), které přece nevyplňují život lidský. O tuto charakteristiku se mladí velmi začali mrzet a počaly lítat otevřené listy z tábora do tábora; konec konců mladí zdá se vyšli přece jako vítězi — takovou charakteristiku obecenstvo odsoudilo jako nemístnou a nespravedlivou. Sienkiewicz asi měl na mysli některé význačné práce moderny polské (Przybyszewského), jež však jsou výjimkou. Zdá se, že staří polští i se Sienkiewiczem počínají se mrzet nad pozorností, jež se mladým věnuje. — Velmi smělý a poetický čin vykonal Wyspiański ve svém dramatě „Boleslav Smělý“, spřáhnuv lidovou báchorku, allegorii a filosofii, s historií a legendou. Drama jedná o umučení sv. Stanislava a mélo veliký úspěch tyto dny ve Varšavě. Scena polská se stále hemží novinkami — mezitím co u nás v tom oboru je pusto a prázdno (Kisielewského „Ostatnie Spotkanie“, Berenta „Próchus“, Jaroszyňského „Malanze“, Piłecké „Před soubojem“, Gorczyńského „Noc lipcowa“ a jiné). — Na nešťastnou ruku těch, kdož polské umění předvádějí před cizinu, stěžuje si dubnové „Atheneum“ u příležitosti polského koncertu v Paříži, který se potkal s chladností a výsměchem.

Professor Lutosławski začíná dělat svou literaturu. Jeho zmatené theorie budí odpor a celá pojednání a brošury začínají je vyvracet. Ale marná práce. Lutoslawský ve svých rozhovorech mládež a ženy nepřesvědčuje, on je uchvacuje svou snivostí, poetičností, mlhavostí a předstíráním velikosti. W. Swinarski kritisuje „nové dráhy“ Lutosławského diví se, kde bere ty prostředky na svou filosofickou agitaci, neboť fondy, jakými vládne, nejsou v poměru k jeho osobnímu majetku. Swinarski má Lutosławského za člověka, jenž přes všecku mlhavost a mystičnost ví, co chce a kam spěje. Uchvácení společnosti polské jest jeho cílem, mlhavost nauky schválně voleným prostředkem. Filosofie jeho není originalní: jsou to samé idey vyčtené z domácích i cizích spisovatelů středověku až po 18. století. Prostředkem velmi chytlavým jest u Lutosławského národní zbožnění, theosofie a historiosofie národní, jíž chytá mládež. — V „Przeglądě Polském“ spisovatel Jan Popiel zabývá se blíže náboženskými názory Lutosławského. Lutosławský velmi pyšně hlásí se ku katolictví, velebí je, ale nauky hlásá mu zcela protivné. Způsob, jakým mluví o věcech a osobách svatých, jest zrovna jaksi hysterický. Ač sám varuje své posluchače před smyslností a poživavostí, přece svými řečmi o čistotě a zdrželivosti zrovna smysly

opájí a zbavuje sebevlády. Kdyby se zpříma rouhal, kdyby hřích velebil, nepůsobil by tak zhoubně jako dnes. Než opilost a rozpustilost těl, horší je opilost a rozpusta duší a svědomí. Jak červená nit táhne se přednáškami Lutosławského nauka o přerozování a stěhování duší. Tím nachází se v přímém odporu s dogmaty církevními, neboť metempsychosa odporuje tak nauce církve jako popření nesmrtelnosti duše. Popiel staví Lutosławského na roveň s Tolstým, jen že Lutosławský je větší snílek; ale své stoupence oba stejně přivádějí na scestí náboženské a společenské.

Koncem dubna sešel se v Petrohradě přípravný výbor pro sjezd slavistů. Řešeno zatím několik předběžných otázek všeobecné důležitosti pro slovanský jazykozpyt. Sjezd ustanoveno svolati roku 1904 v srpnu nebo v září. Letos už mají se v Rusku i za hranicemi ustavit přípravné místní výbory. Pozváni na sjezd budou slavisté ruští i zahraniční a ústavy i korporace ruské i zahraniční, mající nějaký vztah k slavistice. O vydání slovanské encyklopedie určeno, aby ji vydáno bez ohledu na budoucí sjezd a hned se začalo s příslušnými pracemi. Německý slavista Götz navrhl vydání její po německu, ale přijat návrh, aby vydána byla rusky. Obsahovat bude historii a úkol slovanské filologie, národopis slovanský, dějiny slovanských národů, jazyky, starožitnosti, literaturu, národní písně, archeologii socialně-hospodářskou a uměleckou, právní a socialní poměry a dějiny kulturní. Sestavena bude encyklopedie z monografií, jež psáti budou odborníci všech slovanských národů.

Slovanský slovník řeči staroslovanské a církevní usneseno co nejdříve vydati, ježto Miklosičův, Vostokovův už nedostačují. V otázce bibliografie české, jež mezi českými slavisty, jak na sjezdu přiznáno, nejlépe dosud prováděna, odmítnut návrh český, aby se bibliografie pořádala dle odborů a všecky národy aby byly zastoupeny, i ruský. Rusi prosadili svůj zatím skromnější návrh, aby se vydávala jen bibliografie neruských národů, podle národův upravená, ruský soupis aby se zatím vynechal, neboť by tím bibliografie dosáhla přílišných rozměrů, nad peněžní síly akademie Usneseno dále vydati kriticky sbírku všech památek církevně slovanských. O cestě ruské a slovanské knihy do ciziny hovořeno dlouho. Pokud se slavistiky samé týče, žádáno, aby akademie věd v Petrohradě sama vedla aspoň přehled důležitějších prací, jež by se jí posílaly, nebo aby mezi společnostmi vědeckými zavedla se širší výměna. Prof. Jagić navrhl, že nejlépe bude, když některá větší knihkupecká firma ruská otevře ve Vídni vlastní sklad knih ruských i jiných slovanských. Myšlenka tato už s mnoha stran dávno pronášena.

Političtí puritani u nás neradi viděli, že prof. Jagić, slov. „hofrát“, byl v Petrohradě tak vyznamenáván. Studenti slovanští (jmenovitě jihoslovanští) už od několika let i demonstracemi osvědčují mu svou nelibost, vytýkajíce mu zradu slovanské věci. On poradil zavésti jazyk „bosenský“, on popřel příslušnost Macedonců k Srbům i Bulharům, on vědecky podpírá zhoubné plány německo maďarských politiků.

Ve Vídni počala vycházeti v německém jazyku „Ruthenische Revue“, majíc svět seznamovati se stížnostmi, pracemi, snahami a povahou rusínského lidu. Jest ve smyslu ukrajinofilském psána.

Překvapující objevy starožitností sděleny z Velehradu, vyslovují se domněnky, že se přišlo snad na památky Velehradu velkomoravského.

Zemřeli: 15. března D. A. Timirjazev, statistik a národohospodář ruský. — 16. března Gust. Ivan. Radde, ředitel kavkazkého musea, německo-ruský ethnograf. — 14. dubna prof. Dr. Jan Herzer, vydavatel slovníku franc.-českého a jiných knih z francouzské jazykovědy. — 15. dubna Dr. Karel Tomíček, pisatel pamětí z r. 1848. — 28. dubna Dr. Wlad. Jasiński, lékař a spisovatel polský. — 3. května Ludvík Jenike, vynikající žurnalista a kritik i historik polský. — 4. května prof. Simon Rutar, přední historik rusínský. — 6. květa kanovník vyšehradský Beneš Method Kulda, lidový, náboženský a lidovědný spisovatel, jeden z buditelů a organisatorů lidu moravského. Herec Jiří Bittner. — 13. května žurnalista český Ferd. Marjanko, překladatel z řečtiny a ruštiny, psal též původní povídky a hospodářské stati. — 17. května Karel Šebor, skladatel první provozované opery české „Templáři na Moravě“ r. 1865, vedle Temlářů složil jestě několik oper a jiných děl hudebních.

Zprávy národohospodářské.

Parlamentní obory pomalu obírají se hlavními pracemi, jaké letos mají býti dovršeny: vyrovnacími předlohami, autonomním celním tarifem, návrhem o pojišťování soukromného úřednictva na stáří, drobnějšími předlohami živnostenskými, předlohou o rayonnování a j. V socialním výboře jednajícím o starobním zaopatření soukromého úřednictva vláda opětně jakož i ve sněmovně už častěji projevila svou ochotu zavésti co nejdříve i všeobecné starobní pojišťování dělnictva. Toto nepřímé zatížení (ježto platí si na pojištění dělnictvo a přispívá stát, podnikatelé přímo jen malou částí by přispívali) snese už dnes průmysl zase tím snáze, že v Uhrách také chystají se k zavedení úrazového pojištění, jímž průmysl poměrně nejvíc se cítí všude stížen (platíť premii pojišťovací přímo sám celou). A na Uhry a jejich průmysl socialním pojišťováním neobtížený nejvíce od našich průmyslníků poukazováno. Vláda ostatně neměla by předstupovat s novým pojišťovacím zákonem, neupravivši dříve dosavadní pojišťování, po případě opravu jeho spojiti s novým oddílem a všecko to pojištění zjednodušiti.

S velkým zájmem sledováno jednání, zatím ve výboru sněmovním ještě nerozhodující, o zákaze t. zv. rayonnování řepy. Zákaz rayonnování má býti náhradou pro řepaře za kontingent a jeho výhody cukrovarům poskytnuté. Kontingentem cukerním přiřklo se jednotlivým cukrovarům určité množství výroby cukru bílého pro domácí trh a tím všem za-

jištěna výhoda z domácího trhu. Kontingentem vyloučena tedy soutěž, v níž by malé cukrovary velkým podlehly. Zákazem rayonnování má zase naopak zajištěna býti soutěž mezi cukrovary o řepu. Cukrovary, aby zbytečnou jak pravily sháňku po řepě obmezily a zamezily převážení řepy s jednoho místa na druhé, rozdělily se o řepaře už předem. Zvláště menší osady a osady nepříležitě položené vydány na milost úplně tomu kterému cukrovaru. Řepaři cítí, že by docílili lepších podmínek prodejních, kdyby se o ně cukrovary nesměly takto děliti, aspoň ne smlouvou se zavázati a vysokou pokutu stanoviti za porušení okresu řepného. Na zákaz rayonnování naleháno zvláště z Čech. Jest ono vůbec, jako cukerní otázka celá, jedině otázkou českomoravskou. Majíť Čechy a Morava veškerou skoro produkci řepnou a cukerní v rukách: ostatní země jí méně zaujaty.

Zákaz rayonnování nemile však dotkl se cukrovarníků. Zvláště menší cukrovary se mu bránily, poukazujíce, že byly rayonnováním chráněni před soutěží velikých kapitalistických závodů. Bez rayonnování zdraží se nákup řepy, ale ze zdražení prý nemají řepaři mnoho, pojdeť zdražení to úplně skoro na režii nákupu a svozu řepného. Výhoda, již kontingentem obdržely, se jim zákazem rayonnování béře. A straší též řepaře: že až v soutěži malé cukrovary padnou, velké pak teprv, opanujíce pole, řepaře budou utiskovat beztrestně. Také nevýhody z rayonnování cukrovarníci popírají: řepaři jím prý poškozováni nejsou.

Ostatně ukázaly se v anketě, která letos v lednu a v únoru pořádána byla, ve věci té dva proudy: moravský a český. Obojí interessenti z Čech stáli nesmířitelně proti sobě, moravští interessenti byli mnohem klidnější nálady. Poměry vytvořené jednotlivými rayonními skupinami cukrovarů v Čechách nazvány ode všech účastníků ankety i od cukrovarníkův opravdu neslýchanými. Moravští cukrovarníci Kulp, Proskowetz prohlásili se i otevřeně pro přísné tresty při přestupcích, které by buď s té, buď s oné strany staly se proti právoplatným normám.

Hnutí proti rayonnování však nazváno od cukrovarníků neoprávněnou štvanicí. Tím více pak usilovali cukrovarníci, vidouce hnutí mezi řepaři vzrůstati, o to, aby do zákona přišla i ustanovení proti tomu, kdyby se řepaři proti některému cukrovaru smlouvali a bezdůvodně jej boykottovali. A to také vláda do předlohy zákonné přijala, tak že předloha namířena jest proti násilným smlouvám s obou stran. V anketě přimlouváno se se všech stran za to, aby se našel lepší způsob prodeje řepy než jest dnešní. Cukrovarníci poukazovali na prodej řepy v Němcích, i řepařští experti se ho dovolávali. Zatím však v zákon sám nijaký způsob kontrahování nepojat, to vše ponecháno svobodné dohodě řepařův i cukrovarů. Zákonem nestižen způsob kontingentování řepy, jaký provádějí středomoravské cukrovary, kdy totiž každý cukrovar kontrahuje, kde chce a zač chce, ale na konec si cukrovary kontrahované množství mezi sebe rozdělí podle napřed určeného klíče o množství řepy, kterou chtějí zpracovati.

Z kruhů řepařských proneseno též heslo, aby řepný osev jednotlivým osadám se též kontingentoval To jest dosud produkované množství řepy nebo ještě lépe průměrně věnovaná řepě plocha zajistila se i pro bu-

doucnost. Tím by však zavedena byla i nucená výroba cukru pro cukrovary. — Řepaři také nikterak se netajili s názorem, že nesdílejí starostlivost vlády o všechny i nejmenší, života neschopné cukrovary. Je-li cukrovar tak špatně zařízen, že draho vyrábí, že jeho náklad výrobní jest až i o 35 kr. dražší na metráku řepy než v cukrovaru nejmoderněji zařízeném, pak je to křivdou na řepařích páchanou takové neschopné závody dále udržovati. Neboť aby i ony mohly existovat, musejí jim větší cukrovary ze svého zisku část postoupiti. Tím samy větší se seslabují a tíže nehospodárnosti sveze se pak na řepaře jakožto prvního dodavatele. Hnutí řepařsko-cukrovarské zatím ve všech možných formách a stupních rozešlo se po vlastech našich. V anketě z ledna a února přiznány nesprávnosti na obou stranách. Řepaři sami musí se snažiti, aby, jak pravil poslanec Kulp, převzali část risika výrobního na sebe, a pak budou se moci kontrakty zavírati úplně rovnoprávné na obchodním základě: podle jakosti řepy a tržní ceny. Risiko řepařovo spočívá v tom, že dodává řepu ne najednou, ale jak cukrovar potřebuje na objednání (v širší lhůtě ovšem) a tím úbytek na váze řepy sám nese, také za zkaženou sám ručí. Dnes to risiko měl na sobě cukrovar celé, neboť odevzdávala se mu všecka řepa najednou. Řepař sám zbytečně spěchá s prací, přeplácí dělníky a dobývá řepy draho. Úspora pracovní by tedy konečně u řepaře nahradila škodu z risika dodávkového vznikající.

V dnešním hnutí řepařském však jedině se mluví jen a jen o ceně řepy, a organisace se srážejí jen k uhájení ceny co nejvyšší. To jest až příliš jednostranné pojetí celé otázky. Cena je sice nejcitlivější činitel, ale není v ceně přece už celé rozluštění všech potíží.

Překážkou provedení zákona proti rayonnování jest ostatně to, že proti tajným dobrovolným úmluvám cukrovarníků veřejná moc trestající je bez síly. Proti těm může pomoci leda tuhá organisace řepařská. A ta má právě zákonem o rayonnování býti skoro znemožněna nebo aspoň ztížena, beztoho už i tak jsouc těžko proveditelnou.

Celý jih slovanský je rozbouřen a rozechvěn. Od Drávy až po Egejské moře stejné zmítání a pokusy rozlomit pouta, jež tíží volný život jihoslovanských národů. Hnutí sice má všude ráz výstředně národnostní, ale to jen proto, že jinak se vyjádřit a projevit neumí. Národnostní projevy jsou tak říkajíc abecedou, jíž psáti dovedou národy jihoslovanské své snahy a přání. Ale příčiny hnutí kotví vesměs v hospodářském vykořisťování a bídě. Je to nervosita a podrážděnost lidí bídou utýraných. Od nájemců slovansko-macedonských na pozemcích tureckých a albanských agů (šlechticů) až po zanedbané holiny dalmatsko-přímořské a po kraje charvatské raffinovaně vykrvené od Maďarů! Loňská neúroda, přílišným suchem zaviněná a více méně postihnuvší celý poloostrov balkanský zoufalou odhodlanost jen posílila. Agitace a příležitost jakákoliv stačila k zanícení plamene. Boje ty podle všeho nejsou poslední. Nápravy nezjednají; jeť nesnadno hospodářské poměry předekretovati, a Jihoslované ani toho nežádají, upínajíce všecku naději svou k politickým, ústavním a správním záležitostem.

Školství.

Když už reforma, tedy důkladná, myslí sobě asi „Knihovna Nového kultu“ v Praze, uveřejnivši pamflet F. Domela Nieuwenhuisa O výchově. Je to přežvýkaný Rousseau, zhoršený moderní hrubostí. Ukázka: „Autorita rodičů nespočívá na ničem. Děti nežádaly nás, abychom je zrodili, a my osvojujeme si následkem toho, že jsme je zrodili, právo, být jejich pány. Povšimněme si zvlátní věci. V Mojžíšově desateru praví se: Dítě, měj v úctě své rodiče; ale nepraví se tam: Rodiče mějte v úctě své děti . . .“

Křesťanský rozum ovšem praví, že život je dobro, že lépe jest býti než nebýti atd. a dle toho posuzuje poměr dětí k rodičům. Bylo by věru nejlépe, kdyby ti a takoví reformátoři jako tentohle sebrali se a někam se vystěhovali a založili tam společnost po svém.

Realisté se dožadují změny předpisů v ten způsob, aby maturita z realky oprávňovala ke studiu na universitě asi tak, jako lze maturantům gymnasia studovati na technice.

Dne 2. a 3. dubna konána ve Vídni enketa zástupců škol průmyslových, kteréž povolal ministr v. Hartel. Enketa vyslovila se pro 4. třídu škol měšťanských jakožto rovnocennou přípravu pro průmyslové školy.

Pro pokračovací školy průmyslové vydány nové osnovy učebné, kteréž se mají uplatniti již v příštím školním roce. Hlavní změny týkají se kreslení a pak doby vyučovací. Na příště nesmí vyučování započíti později než o 6. hodině večer a nesmí trvati přes 8. hodinu.

O velikém rozkvětu průmyslového školství svědčí státní rozpočet na rok 1903. Vykazuje se tam 8,678.834 K, kdežto na obchodní školy věnuje se toliko 528.150 K. Obchodní školy vydržují po většině soukromé spolky. České státní školy obchodní nemáme vůbec. Na vyšších je 1300 posluchačů, kteří platí 240.000 K školného. Na dvoutřídních je 600 žákův, a ti platí 60.000 K školného. Na průmyslové školství vydáno z příjmů státních od roku 1895–1903. celkem 55,595.930 K, na školství obchodní v téže době jenom 2,430.770 K. Není tudíž divu, že se na všech stranách pracuje na sestátnění obchodního školství.

Učitelstvo pokrokové se dovolává akademického vzdělání. Sotva však probleskl se, že letos část kandidátů professury hodlá se ucházet o učitelská místa na měšťanských školách učitelský tisk liberalní se bouří a rozhodně se ohrazuje proti tomuto přílivu akademicky vzdělaného dorostu učitelského. A pak nemyslí to s akademickým vzděláním vážně! Ostatně by o tom požadavku akademického vzdělání nejlépe mohli vyprávěti professoři učitelských ústavů nebo komise při učitelských zkouškách; jaká se tu prozrazuje ignorance, jaká nechuť k práci! a to za ustavičného křiku po vzdělání a učenosti!

Svépomocné hnutí v českém učitelstvu, k němuž nemálo přispěl katol. spolek českého učitelstva na Moravě, zapouští kořeny do

hloubky. V Čechách má učitelstvo již dvě záložny. V Brandýse n. L. záložna československého učitelstva vykazuje 234.429·62 K aktiv, má 1977 K čistého zisku a 60.816 K na podílech. Též Záložna Komenského v Praze rozkvétá. Po nakladatelství „Dědictví Komenského“ v Praze založen v Brandýse n. L. První závod národ. učitelstva, knihkupectví, nakladatelství a papírnictví. Na Moravě Kromě Zádruhy učitelské v Uh. Hradišti založena katol. spolkem učitelským Knihovna Vychovatelských Listů.

Organ venkovského učitelstva organisovaného v Čechách „Škola n. ven.“ ostře bičuje „přesloužilce“ a žádá důrazně, aby učitelé více než 40 let sloužící byli dáni na odpočinek.

Pedopsychologické rozhledy v „Ped. Rozhledech“ letos zavedené jsou vážným pokusem prohloubiti snahy českého učitelstva novými směry. Jsou psány seriosně a literatura se uvádí tam instruktivně. Upozorňujeme na novinku chvály hodnou a cennou.

Zádruha učitelstva charvatského za tříletého svého trvání — založena roku 1099. — zmohutněla podivuhodně. Obrat činil letos 1.162.593 K a čistý zisk v třiletí minulém 3.824 K. Podílů je 423 a dividendy vypláceno 2.559 K. Členský podíl je 2) K. Učitelstvo srbské v jižních Uhrách má již také svou Zádruhu zřízenou 1. října 1902 v Nov. Sadě.

Školské poměry v Haliči objasňují následující čísla. Roku 1902. měla Halič 34 středních škol, asice 30 gymnasií a 4 realky. Nižší realky byly 3. gymnasia 3. Rusíni mají jenom 4 gymnasia. Za to jsou v Haliči 2 německá gymnasia. Všech učitelů na středních školách měla Halič 1023. Mezi těmi jenom 23 zkoušených, za to 354 suplentů nemělo zkoušek, ba ani předepsaných studií. Stejnokroj žákům je předepsán na všech školách. V Chýrově je soukromé gymnasium řízené jesuity; náleží mezi nejlepší.

Zemská školní rada haličská vydala nařízení, aby ze škol byli odstraněni všichi učitelé, v jichž slinách zjistí se Kochovy bacilly anebo tuberkulosa plic se zjistí. Kam s těmi ubožáky, se nepraví.

O zřízení právnické fakulty italské v některém městě mimotyrolském se jedná vážně. Podle všeho budou Italové míti svou universitu dříve než my na Moravě českou přes to, že počtem, poplatností a kulurním významem s námi se měřiti nemohou I v tom se jeví „rakouská“ politika.

V Solnohradech pomýšlí se vážně na zřízení katolické university, jakéž jinde kvetou dávno. Ve Washintoně je katolická universita od r. 1889 z nadací soukromých založená biskupem Lancastrem. Základ položila sl. Mary Caldwellová darem 3 mil. dolarů. Nyní má universita na na 9 mil. K na hotovosti, rozlehlé pozemky, stavby a bohaté zařízení. Z úroků půl mil. K činících, vysoké učení se vydržuje. Rozdělena je ve čtyry fakulty: 1. theologickou, s dvěmi hlavními odděleními pro biblické, dogmatické, moralně theologické a dějinné vědy; 2. filosofickou se čtyřmi hlavními odděleními: filologie, fysika, biologie a socialní vědy; 3. právnickou a 4. technologickou. Vyučování obstarává 25 docentův.

Za posledního akademického roku 1901/2 bylo 154 studujících zapsáno, a to 44 bohoslovců, 64 filosofů, 38 právníkův a 8 techniků. Hodnostáři a funkcionáři university bývají většinou doktoři theologie, rektorem jest vždy doktor bohosloví.

V Uhrách vydány nové učebné osnovy pro ústavy pedagogické, jež nabývají rázu čistě odborné školy. Hlavní zřetel obrací se k naukám pedagogickým a praktickým cvičením ve škole. Zároveň vysvědčení maturitní prohlášeno za úplně rovnocenné s vysvědčením škol středních.

Chvály hodnou péči věnuje Německo hluchoněmým. Dosud tam zřízeno 90 ústavů pro hluchoněmé, a sice v Prusku 45, v Bavořích 13, ve Virtenbersku 8, v Elsasích 4, v Sasku a Badensku po 3, v Hesích a Meklenburku po 2, v ostatních státech po 1 ústavu, na nichž vyučuje 736 učitelů v 675 třídách 3513 hochů a 2959 dívek. V internátech žije 3090 dítek, venku 2795. Nejvíce chovanců je v ústavu ratiborském ve Slezsku. Ve 24 třídách vyučuje 27 učitelů 279 chovanců od 7—11 let, tedy na třídu 11 žáků. Nejstarší ústav státní je v Berlíně z r. 1788. a lipský založený r. 1778.

Vojenství.

Rakousko-Uhersko. Jest známo, že pokusy, konané za tím účelem, aby se zjistil nejlepší z dosavadních vzorů rychlopalných děl dosud definitivně ukončeny nebyly, a to z té příčiny, že vždy v posledním ještě okamžiku zprávy některé mocnosti o modelu již již přijatém nevyznívaly uspokojivě, tak že nutno bylo zahájiti pokusy nové. Naše technická komisse ustanovila se konečně na tom, zůstati při modelu rychlopalného děla dosavadní ráže, s pohyblivou hlavní v ložisku s pružnou ostruhou. Dělo zhotoveno bude z tak zv. kované bronze, ložisko, kola, procna a muniční vůz z ocele. Střely budou jako dosud dvojí, a to granáty a šrapnely. Jednalo se také o zavedení ochranných panceřových ploten pro muže dělo obsluhující, ale názory o tomto předmětu se náramně rozcházejí. Převládá nyní mínění, že přednosti, kterých lze plotnami docíliti, nevyváží mnohé nedostatky s tím spojené tak jmenovitě pociťuje se velmi větší tíže obrněných děl a musel by se k vyrovnání tohoto nedostatku zmenšit kalibr, čímž by ale utrpěla náramně účinnost palby. Z těchto důvodů bude od obrnění děl upuštěno. Dle vší pravděpodobnosti předstoupí vojenská správa před příští delegace s požadavkem o potřebný kredit k započetí výroby rychlopalných děl. — Místo vojenských puškařů třetí, druhé a prvé třídy máme nyní zbrojní mistry třetí, druhé a prvé třídy a vrchní zbrojní mistry druhé a prvé třídy. Začátečníci stanou se zbrojními pomocníky a aspiranty zbrojního mistrovství. — Sbor zásobovacích důstojníků bude se prozatímně doplňovati takovými poddůstojníky, kteří *a)* aspoň tři leta u pluku sloužili; *b)* přes zákonitou dobu slouží; *c)* aspoň čtyry střední třídy

odbyli a *d)* kurs s dobrým prospěchem absolvovali. Kurs ten vejde ve Vídni letos na podzim v život a bude do něho 50 poddůstojníků přijato. Sbor důstojnický sestávati bude z hejtmanů první a druhé třídy, z nadporučíků a poručíků proviantních. — Do Labského Kostelce přijde — prozatímně na 6 roků — divise c. a k. polní houfnicové baterie sestávající ze tří baterií o 4 houfnicích ráže 12½ *cm*. Její kádr zůstane prozatím v Praze. Zpráva tato zaručena přípisem polního zbrojmistra a velícího generála Fabiniho vzbudila v městečku jistý rozruch ježto se očekává, že nastane tu stavební a obchodní ruch. Stavební program k doplnění budov pro vojsko a staveb s tímto souvisících zašle v příštích dnech purkmistrovskému úřadu stavební oddělení osmého armadního sboru v Praze. Veškeré stavby zadají se dle těchto plánů cestou ofertní Do města Kostelce přijde 19 důstojníků, 52 poddůstojníků a 250 mužů se 150 tažnými a 160 jízdnými koni. — Známo, že naše generalská uniforma patří mezi nejelegantnější stejnokroje světa. Nyní zavádí i Německo podobnou uniformu pro své generaly.

Anglie. Před komisí, vyšetřující poslední válku anglicko-burskou, odhaluje lord Roberts mnohé nedostatky. Tak stěžuje si zejména, že byl nucen spojení v zádech armady svěřiti vojsku nevycvičenému. Dále míní, že jest třeba pro budoucnost zříditi více oddílů jízdných a tyto vycvičiti lépe v střelbě. U pěchoty jest nutno učiniti důstojníky, zejména velitele setnin, samostatnějšími a mužstvo jakož i poddůstojníky vycvičiti tak dalece v jízdě, aby byli s to i koňmo pochody vykonati. Důstojníkům podřízeným odporučuje důkladnější výcvik v rozpoznání kraje dle map. Pochvalně zmiňuje se o službě signalní a o vozatajstvu. — V střední Asii opět se pociťují záchvěvy nového hnutí, jejichž příčinou jest neurovnanost nynějších sil. Jako před dvěma lety, kdy Rusko pošinulo značnější síly ke Kušku, tak i nyní soustředění značnější ruské moci na hranicích afganských budí veliký nepokoj v Indii a v Londýně. — Jak se z Manchestru oznamuje, pokračuje Anglie v přípravách k válce přes to, že úředně stále se to popírá. Vláda zřídila právě zvláštní komisí, které bylo uloženo, aby veškerá skladiště zemská opatřila potravinami, neboť jest obava, že by na ostrovech mohl nastati hlad, kdyby loďstvo bylo zaměstnáno jinde a nemohlo bdíti a zabezpečiti přívozu potravin.

Rusko. Ve všech větších pevnostech zřízena jsou hasičská oddělení a dělí se dle velikostí na 2 třídy. Komando prvé třídy s požárním mistrem (hodnost důstojníka), 1 poddůstojníkem, 16 muži a 10 koňmi jsou v Sveaborgu, Libavě, Grodnu, Osovci, Varšavě, Novogeorgievsku, Kerči, Brestu Litevském, Sebastopolu, Karsu a Vladivostoku; komando druhé třídy s požárním mistrem, 1 poddůstojníkem, 10 muži a 6 koňmi v Kronštadtě, Usť-Dvinsku, Sebastopolu (jižní front), Očakovu a Michajlovské. Ukazem číslo 223. sesílí se počet mužův u některých komand o 1 poddůstojníka, 5—6 mužů a 2 koně. Mužstvo komanduje se z pevnostních posádek na 2 leta k hasičům. — Kozáctvo irkutské a jenisejské stálo dosud mimo velký svaz sibiřského kozáctva. Nyní

připojuje se k tomuto co čtvrtý okres, čímž stoupá počet kozáctva tamnějšího o 35.000 duší a možno sestaviti v čas míru nový (čtvrtý) sibiřský kozácký pluk a další dva v čas války. — U některých baterií byly zavedeny na zkoušku žluté brýle pro mířiče. Jistý dělostřelecký důstojník přišel totiž na to, že taková skla umožňují přesnější míření za každého počasí a dokázal kontrolními aparáty, že bylo vesměs pomocí žlutých skel o třetinu lépe mířeno než bez nich. Vidět totiž cíl lépe a oko není mýleno měnícími se efekty světelnými a proto jistěji zamíří.

Vojenský orgán „Razvjedčik“ uveřejňuje zajímavý rozkaz varšavského vojenského okresního velitelství, týkající se výcviku vojska v nočním boji. „Zhoubný účinek moderních zbraní vede k tomu, že se bude muset nočním podnikům větší důležitost než dosud přikládati. Bude nutno přiblížiti se již za noci tak, aby na úsvitě mohlo se napadnouti aneb přiblížiti se za dne, aby za soumraku boj započíti mohl a rozhodnutí aby se připravovalo kryto rouškou temnoty. Z těchto úvah plyne všem velitelům oddílů vojenských přísná povinnost, dbáti co nejvíce o výcvik svého mužstva v tomto směru. Základem celé věci je, aby si oddíly navykly udržovati za noci celé spojení jak se svými sousedy, tak s oddíly zadními, aby se vycvičili a zdokonalili v rozpoznávání území a zvykli zachovati největší pořádek a ticho. K tomu cíli nutno cvičit noční pochody v nepřehledném území a nechat proti sobě postupovat menší oddíly. O tom, jak daleko výcvik v naznačeném měru pokročil, přesvědčí se okresní velitelství příležitostně větších cvičení.“ — Jelikož také ve vojenském trestním zákonníku uveden byl dosud trest deportace do Sibiře, zrušuje se tento druh trestu příkazem číslo 35. a nařizuje se prozatímně následující: „Na místě odsouzení k nucenému pobytu na Sibiři dle znění následujících paragrafů nařizuje se: *a)* vtělení do oddělení odsouzenců v občanských trestnicích na dobu 4—5 let, po případě 5—6 let a ztráta všech občanských a osobních práv pro tuto dobu aneb *b)* pevnostní vězení v témže trvání spojené se ztrátou některých stavovských práv a u důstojníků a vojenských úředníků mimo to s degradací, když pachatel propadl následujícím paragrafům: § 98 násilné zprotivení se představeným, § 101 zločin porušení subordinace stran mužstva proti poddůstojníkům, § 107 vzpoura, § 116 násilí proti stráži, § 148 zamezení úředních výkonů hrozbami, § 157 porušení povinností ve službě před nepřítelem, § 159 nechá-li kdo vězně schválně upláchnouti a § 175 zamlčí-li představený trestuhodné skutky svých podřízených. Místo jednoduché deportace na Sibiř má se pachatel *a)* odevzdati oddělení káranců, *b)* pro důstojníky: pevnostní vězení spojené se ztrátou jistých práv, když propadl následujícím paragrafům: § 145 zneužití úřední moci, § 149 týrání neb ukrutnost ve službě, § 177 zadržení platu podřízeným, § 180 použití podřízených bezplatně k pracím, § 239 použití erarních koní k účelům nedovoleným, § 257 neoznámení důležitých zpráv o nepříteli, § 263 nebylo-li proti dezerci a šíření se poplašných zpráv ničeho podniknuto.

Německo. Následkem zavedení rychlopalných děl a strojovek u námořnictva cítit jest potřebu stálejšího mužstva u těchto zbraní, a proto ustanoveno přibrati sto tak zv. „dělostřeleckých specialistů", kteří by nejméně šest let sloužili. Tito kapitulanti by se sice jen výjimečně mohli státi poddůstojníky, ale za to by obdrželi po povinné dvouleté službě za každý další rok přílohu 200 marek a mimo to by jim byla zajištěna každoročně tříměsíční dovolená. — Před nějakým časem podali studující vysokých škol ministerstvu války žádost za upravení soubojových pravidel mezi studentstvem a důstojníky, načež ministr přípisem ze dne 30. prosince 1902 takto odpověděl: „Ze žádosti, posluchači vysokých škol mi podané, jsem s potěšením vyrozuměl, že záleží interessentům na tom, aby se soubojů s důstojníky uvarovali. Stejně smýšlejí všichni důstojníci. V městech universitních jsou zřízeny větší posádky již z toho ohledu, aby posluchačům vysokých škol bylo umožněno odbýti si tu svou jednoroční služební povinnost. Tento cíl byl by však sváry mezi studujícími a dustojníky značně ztížen, čehož dosud, díky korrektnímu postupu obou stran, nebylo. Tím méně však zdá se mi býti nutným právě nyní k úpravě těchto poměrů něco podniknouti. Souboj je zapovězen a činem trestuhodným, pročež mi není možno, abych rukou svých k nějaké formalní úpravě této věci propůjčil. Z tohoto důvodu vynechána jsou v císařských ustanoveních o projednání věcí čestných všechna data vztahující se k souboji, a obsažena jsou jen ustanovení taková, která by k uvarování souboje sloužila. Ostatně však musí býti každému jednotlivci ponecháno, jakým způsobem čest svou hájiti chce, neboť každý je strážcem své vlastní cti. Kdyby se podařilo pro všechny posluchače některé university ustaviti společnou čestnou radu, považoval bych to za značný pokrok, neboť lze očekávati, že takováto čestná rada by společně s čestnými radami důstojnickými ve smyslu § 14. nejvyššího výnosu ze dne 1. ledna 1897 v mnoha případech smírné narovnání navrhnouti a podporovati mohla." U nás jináče! — Instituce válečných psů se jak známo u nás nezmohla, za to v Německu se jich dosud hojně při službě v poli používá. Předpis o tom praví: Psů nechť se používá hlavně na výzvědách, při jistění se, k přenášení zpráv od vzdálených patrul a stráží zpět a k udržení spojení mezi jednotlivými oddíly. Dobrý válečný pes musí s jistotou nalézti cestu k vzdáleným patrulám a zpět, musí své oddíly znáti a na rozkaz k vedlejším oddílům doběhnouti, musí býti bdělým a cizím osobám přístup k vlastním oddílům zabrániti. Každý prapor myslivců nebo střelců má míti tolik vycvičených psův, aby každá setnina podělena býti mohla dvěma. K výcviku těchto psův určen je zvláštní personal pod velením důstojníka. — Z letošího rozpočtu vyplývá tento počet mužstva u různých zbraní v míru: Celkem je 625 praporů, 482 škadron, 583 polních baterií, 163 setnin pěších dělostřelců, 13 oddílů se strojovkami, 29 praporů zákopníků, 23 praporů vozatajských a 11 praporů dopravních (železničních, telegrafních, vzduchoplaveckých), dohromady s 613.000 muži v míru. — Císař Vilém zaslal německému sněmu říšskému srovnávací tabulku o námořních silách Velké Britanie

a Německa, kterou vlastnoručně nakreslil. Na diagramu bylo uvedeno, že Anglie má 42 řadových lodí, 14 obrněných křižovacích lodí a 109 křižovacích lodí s obrněnou palubou. Německo má 12 řadových lodí, dvě obrněné křižovací lodi a 17 křižovacích lodí s obrněnou palubou. Anglie staví nově 12 řadových lodí, 20 křižovacích lodí a 8 křižovacích lodí s obrněnou palubou; Německo staví šest řadových lodí, tři obrněné křižovací lodi a šest křižovacích lodí s obrněnou palubou. „Grenzbote“ podává vysvětlení, proč byla tabulka vypracována: aby prý Němci viděli, že sice nemusejí si nechat vše od Anglie líbit, ale aby prý též navždy utuchly kombinace, jakoby snad Německo mohlo pomýšleti na útok proti Anglii.

Italie. Jako u nás a všude zaměstnává kruhy dělostřelecké zkoumání otázky, jaký druh rychlopalných děl by se měl zavésti, jest-li s pohyblivým tělesem (vlastním dělem), anebo s pohyblivým ložiskem (lafetou), a jako všude — ani tu nedospělo se dosud ke konečnému úsudku. U technických trup pociťují značný nedostatek důstojníků a proto zřízen byl u pátého pluku zákopníků přípravný kurs pro poddůstojníky, kteří pak po zkouškách a jisté praxi stanou se lajtnanty. Vojenské oddíly alpské poděleny byly lyži, ale jen třemi páry u každé setnivy za tím účelem, aby vycvičení vojáci mohli v zimě při operacích v horách donášeti všude zprávy. Italie má 24 polních dělostřeleckých pluků o 3 divisích, u každé po 2 neb 3 bateriích. Každá baterie čítá šest děl ráže 7·5 *cm* a deset municních vozů, v nichž jest 200 ran pro baterii. Krom toho pozůstává jeden pluk jízdné artilerie ze 6 baterií a pluk artilerie horské.

Rumunsko. Dosud zastávaly třetí prapory pěších pluků, ležících na hranici, též službu pohraniční stráže. Letos počala vláda zřizovati pro tuto službu samostatný sbor finančních pohraničních strážníků a zdá se, že tím docílila pěkných úspěchů, neboť se pomýšlí na rozmnožení těchto strážníků. Sbor čítá 8 důstojníků, 60 poddůstojníků a 310 mužů. — Správa vojenská hledí i v námořnictvu zvelebiti školství a tím sobě vychovati způsobilý dorost pro důstojnictvo a poddůstojníky. Mají tam dosud „námořní applikační školu“ a „námořní školu pro poddůstojníky, mistry atd.“ Prvnější zřízena jest pro důstojníky, aby v ní doplnili své theoretické a nabyli praktického vědění, a trvá dvě léta. Školní rok počíná 1. listopadem a rozdělen v kurs theoretický (do 20. března) a v kurs praktický (do 1. října). Od 1. října do 1. listopadu odbývají se zkoušky pro druhý ročník. Způsob zkoušení a klasifikace jest přesně předepsán. Důstojníci, kteří kurs s prospěchem odbyli, obdrží diplom a při velmi dobrém prospěchu zapsáni jsou do listin pro mimořádný postup.

Belgie. Zvláštní dělostřelecká komise zkouší děla systemu Cockerill-Nordenfelt (s pevným ložiskem). Zkoušky konají se na střelnici v Braschaetu a mají za účel zjistiti, kterému systemu má dána býti přednost, s pohyblivým dělem či s pohyblivým ložiskem.

Žaponsko. Ve Fentuangu soustředěno jest 20.000 Rusů. Fentuang ovládá cestu k řece Jalu na severní hranici korejské.

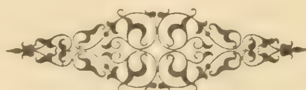
Řecko. Ministr vojenství podal různé návrhy ve příčině organisace armady. Doba vojenské služby snižuje se na 16 měsíců. Každoročně svolá se 36.000 mužů k praporům. Zřídí se zvláštní pokladna pro vojenské potřeby s důchodem 2 milionů drachen. — Dalším zákonem zrušuje se instituce vrchního velení, které zákonem z roku 1901 bylo odevzdáno korunnímu princi. Korunní princ stane se chefem jednotlivého sboru, záležejícího ze tří divisí. Velitel armadního sboru může býti současně i generalním inspektorem armady.

Bulharsko. Sobraním byl přijat zákon o doplňování válečné moci, předložený ministrem vojenství, a platí na tři leta. Stanoví sílu branných kontingentů: *a)* pro pěchotu 11.000 mužů; *b)* pro stráž pohraniční 2180 mužů a *c)* pro zbraně specialní 5000 mužů. Všichni, z kteréhokoli důvodu služby sproštění, platí vojenskou taxu dle majetkových poměrů na 20, 30, 50 nebo 60 franků vyměřenou po dobu, kterou by sloužiti povinni byli. Branci, kteří se k odvodu dostaviti mají, táhnou los a po dovršení stanoveného počtu nováčků propustí se zbylá nejvyšší čísla domů. Zároveň přijat byl zákon, jímž se mohamedáni vojenské služby sprošťují a jen jako dobrovolníci přijati býti mohou, za to osvobození platí všichni vojenskou taxu.

Španěly. Nový ministr námořnictva Sanchez Toca, zamýšlí rozšířiti program svých předchůdců na zvětšení námořní moci, počínajíc letos 50 mil. korunami. Tak má býti posloupně zbudováno mnoho křižáků a torpedoborců.

Švycary. Místo dosavádního revolveru, model 1882, zavádí se zcela nový, model 1902. Revolver tento je na 7 ran, ráže 7·6 *mm* a nese na 1800 kroků s počáteční rychlostí 350 *m*.

Spojené Státy. Z ministerstva zaslán byl tuzemským i filipinským oddílům vzor teleskopu k míření na velké vzdálenosti. Tento dalekohled připevní se na pušce a sice po straně hlavně. Dále zkouší se na Filipinách bola-bajonet, t. j. bodák podobný noži Filipinců, zvanému bola. — Dosud nosili za odznak na čapkách: generalové bronzový erb Spojených Států, důstojníci u štábu a ve zvláštních postaveních dotyčná začáteční písmena a jiní důstojníci odznaky svých zbraní. Nyní budou nositi všichni důstojníci na čapkách znak Spojených Států. — Nově zřízený policejní sbor na Filipinách čítá 5000 mužů s 183 důstojníky. Jest vyzbrojen puškami a revolvery. Roční výdaj na tento sbor obnáší asi 5,000.000 korun.

Ročník XX. Číslo 7.

HLÍDKA.

Zákonník Hammurabiho.

(2285—2242 před Kristem Pánem.)

Prof. Dr. Alois Musil. (Č. d.)

1. Obviňuje-li kdo jiného, ze zaříkání[1]) jej usvědčuje, nemůže toho však dokázati, budiž vydán na smrt.

2. Usvědčuje-li kdo jiného z čar,[2]) nemoha toho dokázati, půjde obviněný k (božské) řece a vrhne se do ní; pohltí-li ho (božská) řeka, smí se zmocniti žalobce jeho domu. Prokáže-li však (božská) řeka jeho nevinu a zachrání-li ho, budiž žalobce vydán na smrt a jeho dům ať si přivlastní ten, kdo do (božské) řeky skočil.

3. Svědčí-li kdo v soudní při křivě nebo nedokáže své obžaloby, ve při hrdelní budiž vydán na smrt.

4. Je-li pře o obilí nebo stříbře, nese trest ustanovený zákonem.

5. Dospěje-li soudce řídící přelíčení k rozhodnutí, rozsudek písemně vynese a později svůj rozsudek změní, tu zaplatí soudce, který jest usvědčen z chyby, jíž se při vedení pře dopustil, dvanáctkrát tolik, kolik obnáší pokuta stanovená v onom přelíčení, jest veřejně ze soudní stolice vypuzen a nesmí se už vrátiti a s nějakým soudcem při přelíčení zasedati.

6. Ukradne-li kdo bohy z chrámu nebo paláce, budiž popraven, a kdo kradené věci od něho přijal, budiž rovněž vydán na smrt.

7. Koupí-li někdo stříbro nebo zlato neb otroka neb otrokyni

[1]) Východané jsou přesvědčeni, že možno škoditi zaříkáním (abâru) nebo čarami, a to buď slovem nebo skutkem. (Srv. Num. 22, 6, kde Bala'am má prosloveným zaříkáním zničiti Hebrejce.)

[2]) Kašapu, kišpu; kaššapu čarodějník.

nebo dobytče neb ovci neb osla nebo cokoliv jiného od syna nějakého občana neb otroka[1]) nějakého občana bez stařešin[2]) a beze smlouvy, nebo to od něho přijme k přechování, jedná jako zloděj a má býti vydán na smrt.

8. Ukradne-li kdo dobytče neb ovci neb osla nebo prase nebo loď, patří-li to bohu, dá třicetkrát tolik, patří-li to propuštěnci,[3]) desetkrát[4]) tolik; nemůže-li zloděj platiti, budiž vydán na smrt.

9. Pozbude-li kdo něčeho a pak to najde v ruce jiného, a ten, v jehož ruce se ona ztracená věc nalezá, řekne: „Prodavač mně to prodal, před stařešinami jsem to koupil“, a majitel ztraceného řekne: „Věru, já přivedu svědky znající můj ztracený majetek“, tu ať přivede kupec prodavače, který mu to prodal, a stařešiny, před nimiž to koupil, a vlastník ať dovede svědka znajícího věc ztracenou. Soudce ať zkoumá jejich výroky, stařešinové, před nimiž kupná cena vyplacena, jakož i vývodní svědci ať před bohem projeví, co vědí o ztraceném předmětu. Je-li prodavač zlodějem, budiž zabit, a majitel si vezme ztracenou věc a kupec si vezme kupní cenu z domu prodavačova.

10. Nepřivede-li kupec prodavače a stařešin, před nimiž to koupil, ale majitel pozbylého předmětu přivede svědka, který ho zná, tu jest kupec pokládán za zloděje, budiž usmrcen, a majitel si vezme, čeho pozbyl.

11. Nepřivede-li majitel ztracené věci věrohodného svědka, lhal a způsobil pohoršení, budiž vydán na smrt.

12. Zastihne-li prodavače jeho osud, kupec si může vzíti z jeho domu pětkrát tolik, kolik obnáší pokuta v tomto případě.

13. Nemá-li stařešin na blízku, poskytne mu soudce lhůtu šesti měsíců; nedostaví-li se stařešinové po šesti měsících, lhal ten muž a zaplatí pokutu stanovenou pro takový případ.

14. Ukradne-li kdo synka některého občana, budiž trestán smrtí.

15. Pomůže-li kdo otroku palácovému nebo palácové otrokyni neb otroku některého občana neb otrokyni občana z brány městské, budiž trestán smrtí.

16. Skryje-li kdo ve svém domě otroka neb otrokyni ať z paláce, ať od nějakého občana uprchlé a nevyvede jich na provolání policejního správce,[5]) budiž majitel jeho domu vydán na smrt.

---

[1]) Tedy od nesamostatného vůbec.

[2]) Šîbu arab. šîb = šedivci; úředníci královští.

[3]) Maš-en-kak = muškênu, dvořenín, propuštěný eunuch.

[4]) Adi x šu = až xkrát tolik.

[5]) Nâgiru, nâkiru, správce paláce, jenž řídil vyšetřování § 18.

17. Chytne-li kdo v polích uprchlého otroka neb otrokyni a dovede je pánovi, dostane od něho (odměnou) dva šekly stříbra.

18. Nechce-li takový otrok svého pána jmenovati, budiž doveden do paláce, tam ať se vyšetřuje jeho minulost a postará se, aby byl svému pánu vrácen.

19. Ponechá-li si takového otroka ve svém domě a jest pak u něho chycen, budiž trestán smrtí.

20. Uteče-li otrok tomu, kdo ho chytil, ať přísahá pánu otrokovu ve jménu božím, a může jíti nevinen.

21. Vloupá-li se kdo děrou do domu, budiž před ní smrtí potrestán a zahrabán.

22. Dopustí-li se kdo loupeže a jest polapen, budiž trestán smrtí.

23. Nebyl-li lupič polapen, udá oloupený vše, co mu bylo uloupeno, před bohem, a osada se starostou, v jejichž hranicích a pozemcích se to stalo, nahradí uloupený majetek.

24. Byl-li to člověk (který byl uloupen), zaplatí obec se starostou minu stříbra jeho příbuzným.

25. Vypukne-li v domě nějakého občana oheň a někdo přijde hasit a pohledne na majetek domácího pána, a vezme majetek domácího pána, budiž hozen do toho ohně.

26. Jestli se důstojník[1]) nebo muž, jemuž bylo rozkázáno, aby se dostavil na cestu královskou, nedostaví, námezdníka si najme a pošle ho místo sebe, ať jest důstojník ten nebo muž potrestán smrtí a jeho námezdník si smí přivlastniti jeho dům.

27. Byl-li důstojník nebo muž zajat v pohromě královĕ a jeho pole a zahrada dána jinému v léno, a onen se vrátí a do své obce se dostaví, budiž mu jeho pole se zahradou k užívání vráceno.

28. Byl-li důstojník nebo muž v pohromě králově zajat a jeho syn je s to, aby to převzal, budiž mu pole i zahrada vydána, aby se ujal léna svého otce.

29. Je-li jeho syn mladý a není s to, aby se ujal léna svého otce, budiž dána třetina pole i zahrady jeho matce, aby ho vychovala.

30. Opustí-li důstojník nebo muž své pole se zahradou a domem, místo aby je opatroval, a nechává-li je pustnouti, a jiný se jeho pole, zahrady, domu ujme a tři leta jich užívá, tu vrátí-li se onen a pole se zahradou a domem zpět požaduje, nemají se mu vrátiti, ale ať jich užívá dále, kdo se jich ujal.

[1]) Rid sâbê = vůdce vojínů.

31. Zanedbá-li jeden rok a pak se vrátí, budiž mu pole, zahrada a dům vydán k užívání.

32. Vykoupí-li obchodník důstojníka nebo muže, jenž byl na cestě královské zajat, a do jeho osady dovede, má-li jeho dům výkupné, ať se vykoupí sám; není-li v jeho domě potřebného výkupného, ať jest vykoupen od chrámu své osady; není-li v chrámě jeho osady výkupného, ať jej vykoupí vláda. Jeho pole, zahrady, domu nesmí býti za výkupné použito.

33. Chce-li se velitel nebo správce své služby zbaviti a na cestu královu námezdníka místo sebe najme, který vytáhne, budiž onen velitel nebo správce potrestán smrtí.

34. Odcizí-li velitel nebo správce některému důstojníku majetek, důstojníka za mzdu pronajme, důstojníka ve při velmoži odstoupí, dar od krále důstojníku uštědřený odejme, budiž takový velitel nebo správce zabit.

35. Koupí-li někdo hovězí nebo skopový dobytek od důstojníka, kterému ho král svěřil, pozbude svých peněz.

36. Pole, zahrada, dům důstojníka, muže nebo lenníka nesmějí býti prodány.

37. Koupí-li někdo pole, zahradu a dům důstojníka nebo lenníka,[1]) budiž jeho kupní tabulka rozlomena a on pozbude svých peněz, a pole, zahrada a dům prvotnímu pánu připadne.

38. Důstojník, muž nebo lenník nemůže dáti z pole, zahrady, domu svého léna své manželce nebo dceři ničeho připsati (do vlastnictví), ani za dluhy do zástavy dáti.

39. Koupí-li si pole, zahradu a dům za vlastní, smí je své manželce nebo dceři připsati i do zástavy dáti.

40. Státnímu podnikateli[2]) nebo velmoži smí pole, zahradu i dům prodati; kupec pak bere z pole, zahrady, domu, který koupil, užitek.

41. Ohradí-li někdo pole, zahradu a dům důstojníka, muže nebo lenníka a sochy k plotu dodá, a důstojník, muž nebo lenník v pole, zahradu nebo dům se vrátí, ať považuje sochy, které dostal, za svůj majetek.

42. Přijme-li někdo pole na obdělávání a neurodí-li se na tom poli žádného obilí, budiž usvědčen, že na tom poli nepracoval, načež ať tolik obilí, kolik jest u souseda, majiteli odevzdá.

---

[1]) Nâš bilti = platící daně.

[2]) Damgaru, tamkaru = arab. tâger, státní úředník, jenž na účet některého chrámu cestuje a různé obchody provádí.

43. Neobdělával-li pole a nechal-li je ladem ležeti, ať tolik obilí, kolik jest na sousedově, majetníku dá, a ladem ležící pole pokope, oseje a majetníku vrátí.

44. Přijme-li někdo pustý pozemek na obdělávání na tři leta, ale lenoší, pole neobdělává, ať ve čtvrtém roce ladem ležící pole pokope, zavláčí, připraví a majetníkovi navrátí a za každých deset ganů deset gurův obilí naměří.

45. Pronajme-li někdo své pole za určitou část úrody k obdělávání a tuto část obilí dostane, potom však přikvapí živelní pohroma a úrodu zničí, nese škodu obdělavatel.

46. Nedostane-li své části obilí se svého pole, ale dá je na polovici nebo třetí díl, ať se obdělavatel a majetník obilí na poli rozdělí.

47. Dá-li obdělavatel, poněvadž v prvém roce ani na výživu nevydělal, pole jiným k obdělávání, nesmí mu majitel činiti předhůzek, je-li jeho pole obděláváno a on ve žně obilí dle smlouvy dostane.

48. Má-li kdo dluh na úroky a živelní pohroma jeho pole zpustoší nebo je zničí nebo pro nedostatek vody na poli žádné obilí neroste, nemusí dáti v tom roce věřiteli žádného obilí, dlužní tabulku ve vodě rozmočí a za ten rok úroků neplatí.

49. Vezme-li někdo stříbro od státního podnikatele a pole oseté obilím nebo sezamem podnikateli v zástavu dá řka: „Obdělávej pole a sežni obilí nebo sezam, který se na něm urodí“, když pak obdělavatel na tom poli obilí nebo sezam pěstuje, vezme ve žně obilí nebo sezam s onoho pole majitel pozemku, jenž dá podnikateli obilí za stříbro, které od něho přijal, i s úroky, jakož i náhradu obdělavateli.

50. Dá-li (v zástavu) pole oseté obilím nebo sezamem, má dostati obilí nebo sezam s toho pole majitel pozemku a vrátiti podnikateli stříbro i s úroky.

51. Nemá-li stříbra, aby zaplatil, ať dá obilí nebo sezam v ceně svého (vypůjčeného) stříbra s úroky, jak je od plnomocníka přijal, dle královské sazby.

52. Nepěstuje-li obdělavatel na poli obilí nebo sezam, nepozbývá dlužní smlouva platnosti. (P. d.)

Kdy stanoveny články víry bludům Husovým protivné?

Dr. K. Římský. (Č. d.)

Po dlouhém jednání s rozkolnými Řeky byl tímto vyznáním získán pokoj v Církvi katolické, jenž však byl vždy znova přerušován. Více než kdy jindy vznikly rozepře koncem 9. století za patriarchy cařihradského Fotia. Za doby této mnohokráte bylo hájiti učení katolické o božské ústavě Církve. Uvádíme zde trojí rozhodnutí autority církevní.

III. Roku 863 shromáždil papež Mikuláš I velkou synodu v Římě, na níž bylo mezi jiným ustanoveno: „Kdyby někdo opovrhoval dogmaty (články víry), rozkazy, zákazy, ustanoveními nebo rozhodnutími, která pro katolickou víru, pro církevní kázeň, pro nápravu věřících, pro polepšení bezbožných či pro zákaz hrozících nebo budoucích zlob blahodárně od předsedy apoštolského Stolce prohlášena byla, takový z Církve vyloučen budiž.“ [1]) Těmito slovy je nade vši pochybnost stanoveno právo apoštolské Stolice trestati a povinnost věřících poslouchati a podrobovati se církevním, obzvlášť papežským stanovením.

IV. Učení Církve vysloveno též o dvě leta později, roku 865, v psaní téhož papeže Mikuláše Cařihradskému císaři Michalovi, jenž sám nakloněn jsa rozkolu, prvenství Církve římské napadal. A tu, kdy obzvlášť bylo třeba opatrnosti co největší, aby císařové a vůbec celá církev východní nebyla drážděna neoprávněnými výsadami Církve římské, vyslovuje papež ryzé učení katolické co nejjasněji, aby — jak sám praví — dal svědectví pravdě. Uvádím zde z tohoto tak vážného a tak důležitého psaní [2]) místa, pokud myslím, význačnější. „...dlužno,

[1]) O této synodě viz *Kryštůfek* l. c. 493. Stanovení pak na této synodě *Mansi* l. c. XV. 651 n. Kanon uvedený jest pátý na oné synodě vydaných a zní: »Si quis dogmata, mandata, interdicta, sanctiones vel decreta pro catholica fide, pro ecclesiastica disciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione sceleratorum vel interdictione imminentium vel futurorum malorum a Sedis Apostolicae praeside salubriter promulgata contempserit, anathema sit.« Viz též *Denzinger* l. c. 259. Ostatní kanony u Denzingra na témže místě uvedené jsou pravděpodobně z jiné synody.

[2]) Za jakých okolností bylo psaní toto vydáno, viz u *Kryštůfka* l. c. 493, list pak celý u *Mansi* l. c. 187—214. Místa uvedená znějí: »Oportet pietatem vestram sacerdotibus, qualescumque sint, propter eum, cui deserviunt, reverentiam potius quam iniurias exhibere ... Non ergo quales sint sacerdotes Domini, sed quid de Domino loquantur est vobis magnopere praevidendum. Nec in vicariis beati Petri apostoli vobis est attendendum, qui sint, sed quid pro correctione ecclesiarum, quid pro salute vestra satagant... quae ad ecclesiae Romanae iniuriam ad ipsius privilegiorum imminutionem, quae ad sedis apostolicae praesulum derogationem scripsistis, quanta possumus constantia retundemus, quanta

aby zbožnost Vaše (mluví k císaři) kněžím, jacíkoliv jsou, pro Toho, jemuž slouží, vzdávala spíše úctu nežli bezpráví... Toho tedy máte velmi dbáti, ne jací jsou kněží Páně, nýbrž co o Pánu mluví. Ani u nástupců sv. Petra apoštola nemáte dbáti, jací jsou, nýbrž oč se pro nápravu církví, pro spásu Vaši namáhají... Co jste ku křivdě Církve římské, ku zmenšení výsad jejích, co jste ku snížení představených apoštolské Stolice napsali, co nejvytrvaleji, pokud nám možno zavrhneme... co nejstatečněji, pokud nám možno zničiti, jako pravdě nepřátelské, se vynasnažíme. Čím více žaloba směřuje k rozsudku vyšší autority, tím vyšší vrchnosti hledati dlužno, až postupně se dospěje k onomu Stolci, jehož rozepře se buď, žádají-li toho

possumus virtute destruere utpote veritatis inimica studebimus... Quanto magis ad potioris auctoritatis iudicium tenditur querimonia, tanto adhuc amplius maius culmen petendum est, quousque gradatim perveniatur ad eam Sedem, cuius causa aut a se, negotiorum meritis exigentibus, in melius commutatur, aut solius Dei sine quaestione reservatur arbitrio.. Rogamus omnipotentem Deum, ut .. tribuat vobis nosse ad plenum suas dispositiones, quibus sancta Ecclesia moderatur arcanum, et quae sint et quanta et qualia privilegia ecclesiae Romanae et ex quo ceperint exordium et quis eius summae auctoritatis auctor existat, vobis clementer aperiat. Quod si a nobis quaeritis scire, utpote a ministris Christi et dispensatoribus mysteriorum eius, vobis evidentius ostendemus. Porro si nos non audieritis, restat, ut sitis apud nos necessario, quales Dominus noster Iesus Christus hos haberi praecepit, qui Ecclesiam Dei audire contempserint, praesertim cum Ecclesiae Romanae privilegia, Christi ore in B. Petro firmata, in Ecclesia ipsa disposita, antiquitus observata et a sanctis universalibus synodis celebrata atque a cuncta Ecclesia iugiter venerata, nullatenus possint minui, nullatenus infringi, nullatenus commutari, quoniam fundamentum, quod Deus posuit humanus non valet amovere conatus, et quod Deus statuit, firmum validumque consistit. Illeque potissimum peccat, qui Dei ordinationi resistere tentat. Privilegia inquam istius sedis vel ecclesiae perpetua sunt, divinitus radicata atque plantata sunt... Quae ante imperium vestrum fuerunt et permanent, Deo gratias, hactenus illibata, manebunt post vos et quousque Christianum nomen praedicatum fuerit, illa subsistere non cessabunt immutilata... Patet profecto Sedis Apostolicae, cuius auctoritate maior non est, iudicium a nemine fore retractandum, neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio... Vos autem, quaesumus, nolite praeiudicium Dei Ecclesiae irrogare... nolite, quae sua sunt, usurpare: nolite, quae ipsi soli commissa sunt, velle surripere, scientes, quia tanto nimirum a sacris debet omnis mundanarum rerum administrator esse remotus, quanto quemlibet ex catalogo clericorum et militantium Deo nullis convenit negotiis saecularibus implicari. Denique hi, quibus tantum humanis rebus et non divinis praeesse permissum est, quomodo de his, per quos divina ministrantur, iudicare praesumant, penitus ignoramus... Quisquis autem hanc epistolam nostram Constantinopoli legerit et augustissimo filio nostro imperatori Michaeli quidquam ex his, quae in ea scripta sunt occultaverit... anathema sit. Quisquis etiam interpretatus eam fuerit et ex ea quidquid mutaverit vel subtraxerit aut superaddiderit, praeter illud quod idioma graecae dictionis exigit. . anathema sit.« Některá z uvedených míst jsou u *Denzingra* l. c. n. 265–269.

záležitosti, od něho samého napraví, nebo bez rozhodnutí přenechá vůli samého Boha. Prosíme všemohoucího Boha, aby... Vám udělil, abyste úplně poznal jeho řízení, jimiž svatá Církev tajemství řídí, a aby Vám milostivě zjevil, které, jak veliké, jaké jsou výsady Církve římské, a odkud počaly, a kdo jest původcem její nejvyšší moci. Jestliže si toho žádáte od nás se dověděti, jakožto od sluhů Kristových a rozdělovatelů tajemství jeho, ukážeme Vám to jasněji... Jestliže pak nás neposlechnete, nezbude, než abychom Vás za takové měli, za jaké rozkázal Pán náš Ježíš Kristus míti ony, již by pohrdli slyšeti Církve Boží, obzvlášť, poněvadž výsady Církve římské, slovem Kristovým ve sv. Petru upevněné, v Církvi samé zavedené, za starodávna zachovávané a svatými všeobecnými sněmy uznané a veškerou Církví ctěné, nikterak nesmějí býti zmenšeny, nikterak porušeny, nikterak změněny, poněvadž základu, jejž Bůh položil, lidská námaha odstraniti nemůže, a co Bůh stanovil, silno a pevno stojí. Ten pak obzvlášť hřeší, jenž se pokouší odporovati Božímu zřízení. Výsady, pravím, této Stolice či Církve stálé jsou, Bohem založeny a zasazeny... Jaké byly před vládou Vaší a zůstávají, Bohu díky, až posud neporušeny, (takové) zůstanou i po Vás, a pokud jméno křesťanské hlásáno bude, ony nepřestanou trvati nezměněny.... Zřejmo zajisté, že rozsudek Stolce apoštolského, nad nějž větší autority není, od nikoho nebude zrušen, aniž komu dovoleno rozhodovati o jeho rozsudku... Vy však, žádáme, nechtějte poškozovati Církve Boží. . nechtějte, což jejího jest, sobě přivlastňovati, nechtějte, což jí samé svěřeno jest, vyrývati, vědouce, že totiž tak vzdálen musí býti od svatých věcí každý správce věcí pozemských, jak se pro žádného klerika a bojovníka Božího nesluší zaplétati se do světských záležitostí. Konečně zhola nevíme, kterak ti, jimž dovoleno je říditi pouze světské a ne božské věci, odvažují se souditi ony, jimiž božské věci jsou spravovány."

Konec tohoto věroučného listu zní: „Kdokoli však tento náš list v Cařihradě čísti bude a nejjasnějšímu synu našemu císaři Michalovi něco z toho, co v něm napsáno, zatají... odsouzen budiž. Kdokoli též je přeloží (vysvětlí) a něco z něho změní nebo přidá, mimo to, čeho mluva řecká žádá... odsouzen budiž."

Ovšem nedosáhlo toto psaní žádoucího výsledku, neboť císař Michal nedbal hlasu papežova; ale to jest vedlejším pro náš účel, kde se jedná pouze o to, abychom poznali, co autorita církevní ustanovila, rozhodla ve víře.

Ukázavše, co o ústavě Církve stanovili papežové, uvedeme nyní z téže doby rozkolu východního ustanovení všeobecného sněmu církevního osmého v Cařihradě roku 869, kdež bylo prvenství Církve římské, papežů naprosto uznáno.[1])

V. Sněm tento v rozličných sezeních svých, obzvláště v prvním, schválil různá psaní papežů jakož i římské synody; sám pak vydal mnohé dekrety, z nichž pro svou věc vyjímáme toto: „Kdokoliv by ve své nadutosti a smělosti tak daleko se odvážil, že by dle Fotia nebo Dioskura psaním či jiným způsobem jakkoli křivdil stolici Petra, knížete apoštolského, rovněž jako oni zavrhnut budiž... Jestli pak bude shromážděn všeobecný sněm, a povstane-li i o svaté římské Církvi nějaká pochybnost a rozepře, nutno uctivě a s příslušným ohledem zkoumati o přednesené otázce a rozhodnutí přijmouti a takto v rozsudku buď pomoc přijmouti nebo poskytnouti (ὠφελεῖσθαι — ὠφελεῖν), ne však odvážně rozsudek prohlásiti [odsouditi] proti nejvyšším biskupům starého Říma.“ [2]) V těchto slovech nalezáme tutéž zásadu, již vyslovil papež Mikuláš v uvedeném psaní. Římského Stolce nelze odsouditi, neboť je to nejvyšší autorita v Církvi; rozsudek římské Stolice třeba přijmouti pro dobro vlastní či jiných.

Uvedli jsme již věru dosti, ba snad příliš mnoho dokladův o prvenství Církve římské za doby sporů řeckých, dokladů, z nichž viděti, že primat papežův byl i od Řekův uznáván. Slavnějšího uznání snad není nad právě uvedené z osmého sněmu církevního, kde obě církve byly opět spojeny. Spojení však netrvalo dlouho, ba sotva bylo kdy dosti pevné a úplné. Jakési napnutí trvalo asi stále, až konečně došlo k naprostému rozkolu, jejž dokonal patriarcha cařihradský Michal Cerularius v 11. století.

VI. Roku 1053 poslal papež Leo IX cařihradskému patriarchovi Michalu a ochridskému biskupu Leonovi psaní, jehož obsah jest jako podmínkou, aby patriarcha byl ještě v Církvi, jako mezí, jíž překročiti

---

[1]) *Kryštufek* l. c. 501 n. Na tomto sněmu byla i uznána ona formule Hormisdova, o níž jsme výše mluvili.

[2]) »Quisquis tanta iactantia et audacia usus fuerit, ut secundum Photium vel Dioscorum in scriptis vel sine scriptis, iniurias quasdam contra sedem Petri, apostolorum principis moveat, aequalem et eamdem quam illi condemnationem recipiat... Porro si synodus universalis fuerit congregata, et facta fuerit etiam de sancta Romanorum ecclesia, quaevis ambiguitas et controversia, oportet venerabiliter et cum convenienti reverentia de proposita quaestione sciscitari et solutionem accipere et aut proficere, aut profectum facere, non tamen audacter sententiam dicere contra summum senioris Romae pontifices.« *Denzinger* l. c. n. 277. *Mansi* l. c. XVI. 174.

bez bludu ve víře nelze. Je tedy toto psaní slavnostním vyslovením učení katolického. Z psaní vyjímáme tyto části: „Ujmu činíce nejvyššímu Stolci, jejž souditi žádnému člověkovi dovoleno není, zavrhnuti (odsouzeni) jste všemi Otci veškerých ctihodných sněmů... Neboť víra Církve římské Petrem na skále vystavěná ani až posud nebloudí (nepobloudila), aniž pobloudí na věky... A jako stežeje, zůstávajíce nehnuty, otvírají a zavírají dvéře, tak Petr a nástupci jeho soudí svobodně celou Církev, kdežto jejich stavem nikdo hnouti nesmí, poněvadž nejvyšší Stolec od nikoho souzen není... Proto co nejjistěji zachovávajíce Petrovo zřízení všemu světu ctihodné... s apoštolského Stolce všem svobodně voláme slova Pavlova ku Galatským: ‚Kdybychom i my, neb anděl s nebe kázal vám... mimo to, co jsme vám kázali, proklat buď'.... Aniž proto mlčeti budeme, když (se o nás praví, že) prý nejsme, jací býti máme, ani jakým je Petr... Nelze odepříti pro hodnost (totiž hodnost zápornou či nehodnost) toho, co dlužno dáti povinnosti (úřadu)... A tak zásluh Petrových nemajíce, ale úřad Petrův zastávajíce, žádáme poctu, jež úřadu našemu patří... Kdokoliv Církve římské autoritu či výsady zničiti či zmenšiti se snaží, ten pracuje ne o zničení a záhubě jediné Církve, nýbrž veškera křesťanství.“ [1]) Zde tedy vidíme vysloveno nejen učení o ústavě církevní a primatu Církve římské, nýbrž i učení, že moc a autorita církevních představených není závislá od zásluh a spravedlivosti jejich, jakoby bylo dovoleno nehodných představených neposlouchati, úctu, představenému povinnou, jim odpírati.

[1]) »Praeiudicium faciendo summae Sedi, de qua nec iudicium licet facere cuiquam hominum, anathema accepistis, ab universis Patribus omnium venerabilium conciliorum (ex cap. 11.)... Nam Romanae ecclesiae fides per Petrum super petram aedificata, nec hactenus deficit, nec deficiet in saecula .. Et sicut cardo immobilis permanens, ducit et reducit ostium, sic Petrus et sui successores liberum de omni ecclesia habent iudicium cum nemo debeat eorum removere statum quia summa sedes a nemine iudicatur (cap. 32.)... Quapropter nos certissime retinentes omni venerabilem mundo institutionem Petri... ab apostolica sede omnibus libere clamamus, quod Galatis idem Paulus: ‚Licet nos aut angelus de caelo evangelizet vobis, praeterquam quod evangelizatum est vobis anathema sit'... Nec ideo silebimus, si dicimur non esse quales debemus, nec qualis est Petrus (cap. 33.)... Nec potest denegari pro merito, quod debetur officio (cap. 34.)... Ac sic meritum Petri non habentes, officium autem Petri exsequentes, officio nostro debitos reposcimus honores (cap. 35.). . Quisquis Romanae ecclesiae auctoritatem vel privilegia evacuare seu imminuere nititur, non hic unius ecclesiae, sed totius Christianitatis subversionem et interitum machinatur (cap. 36.)... *Mansi* l. c. XIX. 635—656. Některá místa z tohoto důležitého listu jsou uvedena mezi definicemi církevními u *Denzingra* l. c. n 289—291.

Budiž nám dovoleno připojiti poznámku, jež zdá se nám býti potřebnou, abychom dovedli oceniti důležitost uvedených stanovení věroučných v listech papežských k patriarchům a císařům cařihradským. O tom, že listy tyto jsou slavnostním stanovením víry, pochybovati nelze; neboť autorita v Církvi nejvyšší mluví zde o božském zřízení Církve, o věcech víry, zkrátka o věci pro veškeré křesťanstvo důležité, a to ne pouze mimochodem, nýbrž za tím účelem, aby rozhodla rozepři, blud, pochybnost, o niž právě jde. Nyní však je pravidlem u bohoslovců jistojistým, že v rozhodnutí za takových okolností vydaném můžeme sice pochybovati, zdali jsou církevní autoritou stanoveny i jiné věci, o nichž mimochodem nebo v souvislosti papež (sněm) ve svém listě mluví, ale nade vši pochybnost jest jisto, že jsou stanoveny ony pravdy, jež autorita církevní vyslovuje právě o věci, o bludu, o rozepři, o níž se jedná. I když tedy je pravdou nepopíratelnou, že v dlouhých listech papežů, z nichž jsme uvedli rozhodnutí, jsou mnohé věci, jež nejsou ani z daleka stanovením pravd víry (ba jsou i mnohé nesprávnosti obzvlášť v důkazech ať z práva, ať z dějepisu vzatých); rovněž pravdou nepopíratelnou je, že místa uvedená jednající o věci, o niž právě šlo, jsou stanovením pravdy. (P. d.)

Jak zjednodušiti a prohloubiti vyučování theologické?

JAN OLIVA. (Č. d.)

ב Prohloubení theologického učení.

Zdá se na první pohled, že úvaha o prohloubení vyučování theologického, ku které nyní přikročujeme, odporuje dřívější úvaze o zjednodušení tohoto vyučování. Při hlubším vniknutí do věci však snadno každý nahlédne, že prohloubení theologického vyučování docela dobře možno docíliti zároveň se zjednodušením jeho. Ukáže se nám tu něco podobného, jako v některých jiných oborech vědy Tak na př. mnohdy vyšší mathematikou zcela krátce nabudeme výsledků, k nimž mathematikou nižší můžeme dospěti teprve po dlouhém sem tam počítání. Zde tedy prohloubení jde ruku v ruce se zjednodušením. A právě tak při hvězdářství. Kdož by nevěděl, jak gravitace byla prohloubením celého dřívějšího učení a jak při tom proti dřívějšímu

učení byla velikým zjednodušením. Něco podobného tane mi na mysli v tomto odstavci, v němž nám jde o prohloubení vyučování theologického.

Při gravitaci jsou dvě síly: odstředivá a dostředivá, a výsledkem jich je skutečný pohyb, můžeme říci život, jednotlivých těles nebeských. Právě tak v theologii jde nám podstatně o dvojí milost Boží, zevnější a vnitřní a výsledkem jich je skutečný náboženský život. Milostí zevnější, jako všeobecně známo, je zjevení Boží, církev a podobné věci mimo člověka jsoucí. Milostí vnitřní je posvěcení člověka a stálá pomoc Boží jemu v duši udílená. Výsledkem obojího oboru, zevnějšího a vnitřního, je život křesťana.

To musí býti základem všech našich dalších úvah o prohloubení theologického vyučování. V obojím oboru, jak vnitřním, tak zevnějším musíme především dobře vystihnouti působící tu sílu, milost vnitřní a zevnější. A to se může státi jenom tenkráte, když pečlivě oddělíme (pro vědecké zpracování) přirozené od nadpřirozeného. Jest ovšem nadpřirozené založeno na přirozeném, v životě splývá vše velmi úzce, ale pro vědecké zpracování, pro theologii, musíme obojí přísně si vymeziti, chceme-li v theologii skutečně pokračovati.

Kdo jen poněkud se v theologii ohlédl, ví, že právě v lepším, přesnějším vymezování přirozeného a nadpřirozeného záleží pokrok vědy theologické. U svatých otců obojí velmi často splývá tak, že nám není naprosto možno rozpoznati, o jakém řádu na tom kterém místě otec církevní mluví, zdali o řádu přirozeném nebo nadpřirozeném. A to je příčinou, proč na př. sv. Augustina mohou se dovolávati školy a směry v jedné a téže věci, ačkoliv školy ty stály na stanovisku úplně sobě odporném. Nejinak jest u scholastiků. Sv. Tomáše hájí pro sebe jak přívrženci Banneza, tak Moliny. Příčina toho je nám nyní jasná. Mnohá místa jsou taková, že se dají vyložit přirozeně nebo nadpřirozeně.

Proto je heslem moderní theologie a musí býti i heslem naším: lepší odlišení přirozeného od nadpřirozeného. Jenom tak můžeme v theologii za našich dob úspěšně pracovati. Heslem naší doby je: čím dále tím hlubší vědecký názor. Chceme-li tudíž theologii jako vědu zachovati v naší době, musíme i v ní snažiti se vždy o hlubší vědecký názor. Proto nám nepostačí scholastika, musíme na základě jejím dále.

Dám o tom příklad. Při učení o milosti Boží nadpřirozené musí se dáti pozor na to, jak se tato milost prakticky pozná. Jako máme znamení, že se milost posvěcující uděluje ve svátostech, právě tak

musíme míti znamení jistá, když se tato posvěcující milost uděluje mimo svátost, mimo působení jakéhokoli člověka přímo od Boha. Člověk přece musí vědět, že ji dostává, jinak by nebyl za ni zodpověděn, když jí neužívá. A právě tak tomu musí býti při milosti napomáhající a při darech Ducha sv. Při vystihování těchto znamení vnitřní milosti třeba dáti dobře pozor na:

1. Milost zevnější, aby se od ní milost vnitřní lišila.

2. Na podněty, které přicházejí od činnosti Boží zvané conservatio, concursus et gubernatio.

3. Na podněty, které přecházejí z habitu, jaký byl způsoben dřívějším působením milosti, zdali on tu nepůsobí.

4. Na podněty, které přicházejí z přírody a ze společnosti lidské (milieu), tedy čistě přirozeně.

Vděčné to jistě thema pro doktorskou dissertaci! Pečlivou analysí takto vykonanou jistě bychom nabyli jiného vhledu v působení milosti Boží, která by se byla omezila na svůj vlastní obor, a pak by se teprve mohlo mluviti vědecky o tom, zdali náboženství nyní klesá nebo ne. Posud se namnoze náboženství činilo takřka jediným původcem celé činnosti lidské, a tak se od něho žádalo více, než mohlo dle své povahy poskytnouti, a následek byl, že se mluvilo potom o jeho úpadku.

Jak si hlubší vědecký názor v theologii razí cestu, o tom podává mnohý příklad kniha: Die Wirkungen des Geistes und der Geister im nachapostolischen Zeitalter bis auf Ireneeus von Heinrich Weinel. Freiburg 1899. Zde probírá celý život křesťanů v oné době, hlavně zjevy neobyčejné, extase, mučenictví atd. a ukazuje, co se dá vyložiti suggescí, hypnosou atd. a co je skutečně nadpřirozeného původu. Je to práce moderní methody, na základy moderní psychologie, a přece náboženství u znalce nijak neškodí, naopak naučí na ně pohlížeti s jiného stanoviska, v jeho vlastním oboru; jistých výhrad ovšem tu bude třeba. A tento moderní směr půjde jistě dále. Chceme-li na moderního člověka působiti, musíme se této methody přidržeti a učiniti ji základem nynějšího theologického vyučování.

Oborem naším je tedy nadpřirozené, ovšem na základě přirozeného, a sice dle požadavků naší doby. Nutný ohled na tuto naši dobu ukládá nám přibrati nyní některá nová hlediska, buď dosud vůbec zanedbávaná, nebo jen nedostatečně vytknutá.

1. Snahou naší především musí býti, všímati si toho, co je při milosti Boží obyčejným, řádným, pravidelným, ne jak dosud většinou se dělo, co je mimořádné, ojedinělé. Posud většinou se theo-

logové zabývali zvláštními projevy milosti Boží, zázraky, extasemi a pod.. ale obyčejný náboženský život, tak jak se jeví u tisíců a milionů křesťanů denně, ten neuznávali za hodna theoretické, vědecké analyse. Prakticky, v kasuistice, v pastoralce, tu a tam něco o tom pověděno, ale kuse, neúplně, a v základních vědách theologických, v dogmatice, moralce pod. o tom soustavně nejednáno vůbec. Následek toho byl, že kněz ze semináře si přinášel návod pro jiný život, než věřící jeho skutečně žili, a musil teprve sám si ten život analysovati. Avšak dovedl to vždy správně až do konce?

Proto moderní theologie musí obrátiti svůj zřetel k životu náboženskému, k věřícím, jak nyní žijou a život ten musí hledět dobře vystihnout, aby pak mohla úspěšně na něj působit. Nesmí žíti theologie naše ani v době Otců, ani v době scholastiky, ani v době reformace, ale v době této, přítomné. Theologie si tu musí vzíti příklad z vědy světské. Dokud sbírali v přírodopisu pětinohatá telata a podobné rarity, kam to přivedli? Jak zcela jinak stojí přírodověda od doby, kdy si všímá každého, i nejvšednějšího zjevu a hledí jej vysvětliti. Historie má podobné cíle. „Spisovatel nevšímá si pouze vynikajících, nýbrž obrací zřetel svůj ke zcela obyčejným průměrným osobám, neboť ty právě jsou typické, určují ráz doby.“ [1])

Následek nynější jednostranné methody theologické jest nejlépe viděti v kázáních. Tu se vypravují události ze života zvlášť omilostněných svatých s tím tichým, někdy i výslovným cílem, aby posluchači činili podobně, a že mohou tak činiti, budou-li jen chtíti. A přece je známo, že taková zvlášní milost byla onomu světci dána za zvláštním účelem, kterého obyčejní věřící nemají, a že ten světec měl při tom duševní disposici, které obyčejní věřící také nemají. Proto volba takových příkladů jest úplně pochybená, posluchač si řekne, toho já činiti nemohu, a je po všem. Moderní kazatel dle naší methody vezme příklady takové, kterých posluchači mohou následovati ve svém životě. A uvede-li někdy zvláštní příklady, řekne hned, že to je něco zvláštního, jen některým dosažitelného.

2. Theologie musí vždy dobře dbáti na jiné světové názory, v naší době rozšířené.

Zmíněný spis Weinelův ukazuje (ač upřílišuje), jak v první době křesťanství široké pole bylo přičítáno působení ďábla a jak dle toho povahoval se zhusta život tehdejších křesťanů. Pohanský světový názor o působení ďábla byl týž, ba ještě větší. Tento kulturní stupeň

[1]) Český časopis historický 1902, 88.

je zachycen a uchován posud v liturgii a v mnohých výrocích svatých otců. Že něco podobného platilo i ve středověku, je známo.

Od té doby však názory valně se změnily. Představa ďábla nemá ani z daleka té moci na smýšlení a jednání lidí i sebe zbožnějších, jako dříve. Nastal nový světový názor. A ten třeba v theologii respektovat. Moderní psychologie mnoho vysvětlila přirozeně, co dříve jmíno za účinek ďábla nebo anděla dobrého. Vrací se nám tu tedy potřeba lepšího rozlišení přirozeného a nadpřirozeného. Podobně tomu je při důkazu Božství Kristova. Důkaz z tradice sám sebou nepostačí nyní. Je tu námitka suggesce a pod. Je potřebí z naší doby, dle našeho stanoviska Božství to dokázat. Důkaz historický jest jen částí celého důkazu. Je-li Kristus Bohem živým, stále činným jako Vykupitel, musí to i nyní dáti jasně poznat.

S moderním světovým názorem je sloučeno rozšíření individuality, a proto theologie musí k tomu míti náležitý zřetel. Protestantismus je zřízen na základě individualismu,[1]) katolicismus na základě kollektivismu (zřízení církevní). Jako protestantismus i moderní filosofie jest individualistická.[2]) Protestantismus tím získal své počáteční rychlé rozšíření. Došlo k boji s katolicismem. V boji tom základy obou se vždy více zdůrazňovaly a tím obojí směry vzdalovaly. Avšak vše podrobeno je proudům a tak i zde. Nešlo to dále a proto nastal obrat: v katolicismu vždy více jevily se a jeví dosud směry tíhnoucí k individualismu, v protestantismu snahy po katolických zřízeních (zpověď..., zvláště v Anglii). Porozumějí-li obě církve těmto časovým přítomným proudům a vyhoví-li jim bez ublížení svého základu, pak dobře jim. Věda celkem je více individualistická a proto se odvrátila od Církve a přidala spíše k protestantismu. Chce-li církev vědu a tím veřejné mínění získat, musí v tom, co se neprotiví jejím základům, povoliti směru individualnímu a theologie musí tu stanoviti meze.

S individualitou co nejvíce souvisí zvyk a proto zvykovému právu musí se v theologii dáti mnohem větší místo než dosud. Zvyk vyžaduje ve všech theologických oborech mnohem pečlivějšího zpracování než dosud se mu dostalo. Pěkně o významu zvyku pojednáno v Litterarische Rundschau 1902, 14, těmito slovy: „Církev ode dávna vážila si individualního, a právem; nečiniti tak, bylo by hříchem proti lidskému duchu individualně zřízenému. Individualní je též pud,

---

[1]) Correspondenz-Blatt 1902.

[2]) Jahrbuch für Philosophie und spekul. Theologie 1902, 193. 190.

jenž tvoří právo zvykové... Mnohému rubricistovi zdá se ‚rubrika‘ býti vyšším, než individualní život duše.“

3. Dalším hlediskem pro moderní theologii je lepší rozpoznání psychologické stránky. Souvisí s tím, co výše u 1. řečeno, ale má to i samostatný význam a proto zde zvláště o tom se zmiňuji. Myslím tím hlavně náležitý psychologický výklad obyčejného náboženského života. Příklady nám to nejlépe objasní.

Všeobecně se učí, že panenský stav je vznešenější a záslužnější před Bohem než manželský. Je to vždycky správné? Vím dobře, co praví sněm Tridentský o poměru manželství a panenství, ale přes to tážu se, je to správné, tak všeobecně mluviti? Neukazuje nám praktický život, že třeba tu rozeznávati? Je tu zajisté dvojí případ: některé osoby si stav ten dobrovolně vyvolily, ale jiné musily v něm zůstati, protože jich nikdo nechtěl. Již to je rozdíl, třebas ne zásadní. Důležitější tu je, že mnohá nechce se vdát proto, aby neměla starostí rodinných, aby mohla pokojně spáti a pod. A nyní porovnejme s tím matku, zbožnou, pečlivou o vychování dětí, co probdí nocí, co zkusí s dětmi, mužem a pod. a uvidíme, možno-li tuto pannu klásti nad tuto matku. Potřeba individualní psychologické analyse života křesťanského jeví se nám tu bez pochyby světle.

Život člověka jak po stránce ctnosti tak po stránce nepravosti postupuje dle jistých stupňů, kterých nemůže přeskočit, které však může prodloužit nebo zkrátit. Každému stupni ctnosti nutně odpovídá jistý stupeň žádostivosti, pokušení, atd. Je tu vzájemný poměr, který se udržuje stále: roste-li ctnost, umenšuje se nepravost a opačně. To třeba při theologii, má-li býti skutečně výkladem duševního života, dobře míti na zřeteli.

Totéž třeba říci pro učení o zjevení Božím. Je podstatný rozdíl pro vnitřní, subjektivní život člověka, dostane-li zjevení přímo od Boha, aneb dostane-li ho teprve od jiného člověka. Tu odpadají často výjevy zjevení provázející. Na to se obyčejně zapomíná. A přece je rozdíl mezi apoštoly, kteří zázraky Páně přímo viděli, a námi, kteří jen o nich slyšíme.

Úloha a význam svědomí pro život člověka se často v theologii přehlíží, hlavně při učení o bludařství. Objektivně bludař chybil jistě, ale zdali vždy také subbjektivně, dle svého svědomí? To třeba dobře uvážiti.

(P. d.)

Legenda Kristianova.

Napsal František Vacek. (Č. d.)

S názvem svatého, přidaným Cyrillovi, souvisí zpráva legendy, že obrácení Bulharův a Moravanů stalo se v době slovutného učitele Augustina. Tendence časového určení toho vynikne teprve, když uvědomíme si, že doba Augustinova byla dobou sv. Cyrilla, biskupa alexandrijského, zasloužilého obránce víry proti Nestoriovi, a když k tomu vzpomeneme na účel legendy, kterýž jest, učiniti approbaci slovanské liturgie, pokud možná, nejvíce věrohodnou. Po smyslu legendisty a jeho vrstevníků dílo světce, o církev zvlášť zasloužilého, nemohlo ovšem minouti se s nejvyšším vyznamenáním. Pokus stotožniti Cyrilla, bratra Methodova, se sv. Cyrillem Alexandrijským, a víra v pravdivost té kombinace jsou historickými fakty. V officiu o slovanských apoštolech ze 14. století čteme: „Beatus Cirullus et Metudius, fratres germani de Allexandria grecie et sclauonice lingue, venerunt in terram Morauie.“ [1]) Skladatel legendy Kristianovy neprohlašuje vyměření doby Cyrillovy věkem sv. Augustina za výsledek svého zkoumání, nýbrž za úsudek jiných autorů („ut aiunt“), k němuž on se přidává.

Otázka jest, kdy a jak vznikla záměna Konstantina-Cyrilla se sv. Cyrillem Alexandrijským? Že se to státi mohlo teprve v době značně vzdálené od smrti Konstantinovy, každý rád připustí. Ježto záměna souvisí s výkladem o schválení slovanské liturgie a jest původu ryze českého, dlužno obrátiti zřetel na dobu, kdy v Čechách jednalo se o approbaci řečené liturgie. Jak známo, kníže Vratislav II roku 1079 přednesl papeži Řehořovi VII žádost za přivolení k tomu, aby v Čechách směly služby Boží konány býti po slovansku.[2]) Ale tenkráte nebyla vhodná chvíle k žádosti takové. Partikularní rity nedocházely již ani vlídného strpení v církvi, natož approbace. Latinští biskupové na sněmu spljetském asi roku 1069 zakazovali slovanské služby Boží. „Dicebant enim gothicas litteras a quodam Methodio haeretico fuisse repertas, qui multa contra catholicae fidei normam in eadem sclavonica lingua mentiendo conscripsit, quam ob rem divino iudicio repentina dicitur morte fuisse condamnatus.“ [3])

---

[1]) Tamže ke dni 9. března. Původní čtení bylo: »De Alexandria, grece et sclauonice lingue.«

[2]) *Erben*, »Regesta» str. 70, č. 162.

[3]) Tamže str. 57, č. 136.

Podle staršího rozhodnutí papež Jan X proto nechtěl přivoliti k slovanské liturgii ve Slavonii a v Dalmacii, že glagolité tamní zakládali se jen autoritou Methoda, jehož jména nebo spisů papež, jak dí, nedohledal se „inter sacros autores".[1]) Zavrhování Methoda nezůstalo bez účinku na vývoj tradice o počátku a právním základě slovanské bohoslužby. Důkazem jest nám vypravování kronisty dukljanského o Konstantinu-Cyrillovi,[2]) nemající ani jediného slova, kterým by vzpomenuto bylo na Methoda. Podobně vede si naše legenda. Uvážíme-li, že přes odmítavou odpověď papeže Řehoře VII z roku 1080 mnichové sázavští nezměnili svého ritu, nezbudeme otázky, čím asi utěšovali se v té době nebo več kladli naději vzhledem k budoucnosti? Podivný zjev neshody mezi dávným oprávněním slovanské bohoslužby a nynější reprobací její nutkal k tomu, ohlížeti se po nových důvodech jako podkladě lepšího mínění o ní. Jako někdy na sklonku 12. století ve Slavonii ujalo se mínění, že písmo glagolské jest dílem sv. Jeronyma, tak tuším na konci 11. století u nás vznikla myšlenka, že zakladatelem slovanského písemnictví a slovanské liturgie byl sv. Cyrill Alexandrijský. Genese bludného domnění toho jest na biledni. Však než přistoupíme k popisu jejímu, dlužno stanouti u výkladu počátečních slov legendy.

Professor Pekař nechce věřiti, že v legendě[3]) věk Cyrillův vyměřován jest dobou sv. Augustina. Podle jeho mínění legendista mluví o dvojím obrácení Bulharův a Moravanův, a to tak, že první obrácení Moravanů stalo se v době sv. Augustina († 430), první obrácení Bulharů dávno před tím, kdežto druhé obrácení Bulharův a potom Moravanů způsobeno bylo pracemi sv. Cyrilla († 869.[4]) Mínění takové jest jistě omylné. Ti, kdož četli legendu ve 13. a 14. století, rozuměli slovům

[1]) *Farlati*, »Illyricum sacrum« III. str. 93.

[2]) *Schwandtner*, »Scriptores rerum hung.« III. str. 479 n. Kronista přisuzuje Cyrillovi nejen vynález písma, ale i zavedení slovanské bohoslužby. »Constantinus vir sanctissimus ordinavit presbyteros et litteram lingua sclavonica componens commutavit evangelium Christi atque psalterium et omnes divinos libros veteris et novi testamenti de graeca littera in slavonicam, nec non et missam eis ordinans more Graecorum.«

[3]) Legenda Kristianova k. 1.: »Moravia, regio Sclavorum, antiquis temporibus fama memorante creditur et noscitur Christi fidem percepisse Augustini, magnifici doctoris, ut aiunt, temporibus. Bulgori vel Bulgarii attamen longe ante eadem potiti fore referuntur gracia. Siquidem Quirillus quidam, nacione Grecus, tam latinis quam ipsis Grecorum apicibus instructus, postquam Bulgri crediderant, aggressus est in nomine sancte trinitatis et individue unitatis eciam supradicte genti Moravie degenti fidem domini nostri Iesu Christi predicare.«

[4]) »Český Časopis historický« IX. str. 147 n.

jejím a vyložili je v týž smysl, v jaký my je vykládáme. Skladatel legendy o sv. Ludmile (z konce 13. nebo počátku 14. století), jež počíná se slovy „Diffundente sole“, přepisuje počátek legendy Kristianovy takto: „Temporibus magnifici doctoris beatissimi Augustini sanctus Cirillus, grecis et latinis apicibus sufficientissime instructus, postquam Bulgariam ad fidem Iesu boni convertisset, in nomine sancte trinitatis et indiuidue vnitatis Moraviam est ingressus.“ [1]) Officium o svatých bratřích soluňských ze 14. století má slova již svrchu dotčená: „Beatus Cirillus et Metudius, fratres germani de Allexandria.“ Však i český překladatel legendy roku 1873 rozuměl textu jejímu tak, jak my mu rozumíme.[2]) Ostatně pravý smysl slov: „Augustini magnifici doctoris, ut aiunt, temporibus... Siquidem Quirillus quidam“ vyvýšen jest nade vši pochybnost zněním další stati v legendě Kristianově, kdež mluví se o sedmi suffraganech arcibiskupa Methoda.

Na myšlenku, zaměniti Konstantina-Cyrilla se svatým Cyrillem Alexandrijským, neznámý autor uveden byl čtením listin z archivu pasovského kostela, zejména listu tamního biskupa Pelhřima asi z r. 975 a podvrženého listu papeže Benedikta VII (r. 974—983). V prvním z nich naskytá se passus: „Quondam Romanorum Gepidarumque tempore proprios septem antistites eadem orientalis Pannonia habuit et Mesia.“ Ve druhém: „Sancta autem Laureacensis ecclesia (habeat potestatem) in inferioris Pannoniae ac Mesiae regiones, quarum provinciae sunt Avaria atque Maravia, in quibus septem episcoporum parochiae antiquis temporibus continebantur suique antistites archiepiscopalem deinceps habeant potestatem.“ [3])

Zpráva o dolní Pannonii a Moesii, že měly v době římské a gepidské sedmero biskupů, může býti pravdiva. V podvrženém listě papeže Eugenia II (824—827) naznačen jest pramen její slovem „lectio“ [4]) nejspíše tudíž legenda o kterémsi světci. Zpráva odnáší se k šestému století, kdy Gepidové po roce 535 osadili krajiny vůkol Srjemu (Pannonia secunda) a tak stali se sousedy Východní říše, zejména provincie její Moesie. Biskup pasovský Pelhřim (971—991) měl za to, že biskupové v dolní Pannonii a Moesii byli suffragany arcibiskupa laureackého (loršského), a oblast diecesí jejich že spadala v jedno s potomním Avarskem (v dolní Pannonii) a Moravou. Na tom základě

[1]) Prameny d. č. I. str. 191.

[2]) Tamže str. 200.

[3]) *Erben*, »Regesta« str. 31, č. 70 a 71.

[4]) *Jaffé*, »Regesta pont.« I. str. 322, č. 2566.

ucházel se o resuscitaci domnělé metropole laureacké, pomáhaje sobě padělky papežských listin, kterými jeho praetensím bylo hověno.

Neznámý badatel český, jak za to máme, na konci 11. století, pročítaje svrchu řečené listiny, nemeškal těžiti z nich pro historii doby Cyrillo-Methodské Soudil asi takto: Bylo-li v Avarsku a na Moravě v době římské sedmero biskupství, prvním hlasatelem víry v těch krajinách musil býti muž křesťanského starověku. Ježto věděl o Cyrillovi a Methodovi, věrozvěstech moravských, že byli příchozí ze země řecké, připadlo mu na mysl, zda Cyrill není sv. Otcem, jemuž dějepis vzdává chválu, že hájil pravou víru proti Nestoriovi, jako vrstevník Cyrillův svatý Augustin hájil učení katolické proti Pelagiovi. Pomysl takový zdál se mu dosti pravdě podobným. Nechceme říci, že byl plně nebo z veliké míry ujištěn o jeho pravdivosti, nicméně poznamenal myšlenku svou přece při legendě o Cyrillu a Methodu, označiv dobu působení Cyrillova věkem sv. Augustina a přidav Methodovi, arcibiskupu moravskému, sedmero suffraganů. S pomocí domyslu toho slovanská liturgie jevila se pak ústavem velmi ctihodným jak po míře svého stáří tak váhou osoby svého původce.

Vyznáváme, že jsme ještě před nedávnem kladli vznik záměny Konstantina-Cyrilla se sv. Cyrillem Alexandrijským do 13. století. První zápis o tom shledávali jsme v legendě „Diffundente sole". Stať legendy té, pokud se týká sv. Cyrilla,[1]) je stručnější, historičtější (zavírá v sobě zmínku o Methodovi) a střízlivější ve slovech i obsahu (neuvádí o Moravanech, že byli idioti, tupci, jimž nebylo lze posloužiti jako jiným národům latinou nebo řečtinou) nežli částka legendy Kristianovy, jednající o Cyrillovi. Proto pokládali jsme legendu „Diffundente sole" za práci starší. Nyní přesvědčili jsme se, že legenda ta sepsána jest později, nežli sepsána byla prvá kapitola legendy Kristianovy, a že autor její užil prostě legendy Kristianovy jako předlohy. Při tom povšimnutí zasluhuje rozdíl mezi oběma skládáními. Z něho aspoň to jest patrno, že legendista ze sklonku 13. nebo počátku 14. století nepokládal legendu Kristianovu za dílo dokonalé (autorisované), ale opravoval ji, kde se mu vidělo.

Doba sepsání legendy „Diffundente sole" jest nepochybna. Není to počátek 12. století, jak professor Pekař míní,[2]) nýbrž buď konec 13. nebo počátek 14. století. O tom svědčí nejen rčení její: „Temporibus

[1]) Prameny d. č. I. str. 191 n.

[2]) *Pekař*, »Nejstarší kronika česká« str. 37.

magnifici doctoris beatissimi Augustini,"[1]) ale i okolnost, že legenda byla psána k úpravě tak zvané „historie" o sv. Ludmile, jež není starší nežli z konce 13. nebo počátku 14. století.[2]) Konstatováním pravého stáří legenda „Diffundente sole" přestává býti svědeckým dokumentem pro existenci spisu Kristianova v prvé polovici 12. století.

Jak se stalo, že „Kristian" přehlédl nesrovnalost mezi věkem Augustina a věkem sv. Cyrilla, bratra Methodova, není nám zvláštní záhadou. Legendistům 12. století přihodilo se podobných nedopatření mnoho. Bylo by pak kruté, žádati od autora kompilujícího velikou legendu z legend malých, aby v ničem nepochybil. Ovšem kdo legendu pokládá za kroniku, měl by přísně kárati takový lapsus a neutíkati se k důkazům, že spisovatel chybiti nemohl a nesměl.

Rozborem legendy o sv. Cyrillu zjištěno jest, že spis „Kristianův", když přijmeme jej za dílo jednotné, nemůže pocházeti ze století 10., nýbrž že složen byl, soudě podle prvé kapitoly jeho, teprve ve 12. století. Přes to částka spisu, kterou nazvali jsme legendou o sv. Cyrillu, má zvláštní cenu. Jí nejprve v naší zemi, potom i v okolních krajinách obnovena byla památka a položen byl základ k uctívání apoštola slovanského Cyrilla jako světce. Stalo se to sice zmatkem, záměnou dvou stejnojmenných osob, ale i zmatek vracející čest slovutnému věrověstu a učenci zasluhuje uznání. Prvním ohlasem legendy jsou slova pokračovatele Kosmova (mnicha sázavského) asi z roku 1170: „Heremita Procopius... sclavonicis litteris, a sanctissimo Quirillo episcopo quondam inventis et statutis canonice, admodum imbutus."[3]) Konečně pak ve 14. století větší díl officia o sv. Cyrillu a Methodu pořízen jest opisem z prvé kapitoly legendy Kristianovy. (P. d.)

---

[1]) »Časopis českého musea« LXXVII. str. 73 n.

[2]) Breviarium etc. archiepiscopatus prag. ke dni 16. září.

[3]) Prameny d. č. I. str. 241.

Činnost P. Dominika Františka Kynského v písemnictvu náboženském.

Jan Kakš.

Literarní činnost našich národních křisitelův obrací se hlavně k překladům a zpracováním cizích prací. Je to přirozený postup v době probuzenské, kdy rozhoduje potřeba, nutnost všestranného literního poučení a osvěcování nejširších vrstev lidových, kdy k vlastní samostatné produkci literarní z pravidla chybí čas i síly. Obroditelé naši jeví se hlavně jako popularisatoři, kteří hojně překládají neb upravují povídky, básně, články a spisy náboženské, poučné a pod., skýtajíce vlastních, opravdově cenných prací poskrovnu.

Tento základní rys literarní činnosti buditelské lze sledovati i u Kynského, jehož celá řada na svou dobu zdařilých překladů ze všech téměř oborů písemnictví krásného i vzdělávacího z latiny, řečtiny, vlaštiny a němčiny daleko vyniká nad hrstkou celkem bezvýznamných, samostatných plodů jeho.

Úkolem těchto řádků jest načrtnouti profil Kynského vzhledem na jeho literarní činnost náboženskou.

Začátek slovesného působení učinil v době učitelování na novoměstské hlavní škole piaristské v Praze překladem německé knihy modlitební do latiny, kterýž překlad vyšel pak tiskem ve Vídni r. 1808 pod názvem: „Libellus precum per G. K. Zappe concinnatus ad usum studiosae iuventutis latine redditus.“

V den sváteční Jména Panny Marie roku 1814 proslovil Kynský k slavnosti prvotin P. Františka Eberla ve Veverské Bytyšce kázaní, jež roku 1815 vydal tiskem v Brně u J. J. Traslera s titulem: „Příjemnosti a břemena stavu kněžského.“[1]) Kázaní toto prosloveno na základě slov Písma sv.: „Prosím vás, abyste hodně chodili v povolání, kterýmž voláni jste, se vší pokorou, tichostí a trpělivostí“ (Ef. 4, 1). Citujeme úryvek: „Jak se časy změnily! Naši dobří, prostí předkové ctili v knězi nejen jeho důstojný úřad, ale i jeho osobu, jeho šat; jejich odrodilí přemoudří potomci jináče o tom smýšlí. I jak často se namítne zvláště ve městech, že takový hejsek, jemuž se ještě ani brada neopýřila, již svůj mlíčný zoubek na knězích brousí. Odpusťme to nemoudré mládeži, která mluví, co jí slina k ústům přinese. Ale i mnohý (podle brady, ne však podle rozumu) dospělý muž svůj vtip,

---

[1]) Oznámení knížky této čteme v Hromádkových »Literních přílohách« k c. k. vídeňským novinám pro národ český a slovenský v č. 38 ze dne 13. srpna 1815.

byť ho za mák bylo, v přetřásání kněží ukazuje. Čí se to asi vinou stává, že tento stav, na jehož vážnosti časné i věčné štěstí společnosti lidské záleží, jako smetí tohoto světa učiněn jest? Zdali kněžský stav tím vinen jest? Dejme tomu, že jako ten, jenž pořád na slunci chodí, opálen bývá, tak i kněz, obcuje s převráceným světem, převrácen bývá (Žalm 17, 27). Zdali však není veliký počet těch, již neposkvrněné sebe ostříhali od tohoto světa? Zdali se veliký díl ctností a učeností nestkví? Zdali výstupky několika údů celému se stavu připsati mají? Zdali mezi pšenicí není i všude koukole? Zdali co pod sluncem docela dokonalého?"

Další prací Kynského byl překlad „Písně ke mši svaté, k hudbě od Michala Haydna složené a podle německého textu, jakž na učení filosofickém v Brně uveden jest, sčeštěné", jenž vytištěn roku 1815 v Brně u J. J. Traslera.[1]) Je to známá, oblíbená píseň „Zde v skroušenosti padáme", jež se v překladě Kynského až na nepatrné změny dosud zpívá.

V „Literních přílohách" Hromádkových v č. 47 ze dne 14. září 1815 na str. 291 a 292 uveřejnil Kynský „České Pange lingua", provázeje překlad tento těmito slovy: „V mnohých českých městech zpívá se latinské ‚Pange lingua' nejen na kruchtě, ale i od prostého lidu; někdy, dokud se ještě latině umíráčkem nezvonilo, jakož se to. žel! nyní i v latinských školách pomaloučku stává, dokud ještě skoro každý řemeslník takž takž jí hovořil, přešlo to. Ale nyní? Kdož se nezlobí aneb nesměje (jakž jsou rozdílné povahy lidské!), slyše tu starodávnou píseň církevní v nelatinských ústech tak divně přežvykovati!? Nebylo by lépe, abychom místo té zmochlaniny v českých chrámech Páně ji česky zpívali? V Moravě již se někde tato píseň zpívá,[2]) kteráž neuchylujíc se hrubě od latinských slov, také ukazuje, jak ohebná naše řeč jest i v zachování kunštovného rýmování cizí řeči. Mně nepřislušelo, abych slova v poslední strofě, kteráž patrně ze zjevení jsou, v češtině ne podle českého sv. Písma nebyl vzal."

V Hromádkových „Prvotinách pěkných umění" na rok 1817 v č. 47 ze dne 1. července 1817 na str. 217—221 v článku „Sluší-li bez hodné příčiny cizí dílo přejinačovati?" horlí farář Fr. Novotný na hrubými chybami mluvnickými znešvařený otisk tohoto Kynským pořízeného českého „Pange lingua", jenž vyšel v Mladé Boleslavi u

[1]) Oznámení tohoto překladu obsaženo jest v Hromádkových »Literních přílohách« v č. 46 ze dne 10. září 1815.

[2]) V překladě Kynského. *Pozn aut.*

Fr. Jeřábka roku 1817; poukazuje zejména k úplnému a vadnému „přejinačení“ oné sloky, na níž si Kynský dle vlastních slov nejvíce zakládal.

Kynský překládal takto:	Boleslavské »přejinačení« zní prý takto:
Otcovi i zrozenému zavzni čest a chválení, od obou i poslanému budiž blahoslavení; Bohu ve třech jedinému buď čest, moc a spasení.	Bohu Otci, Bohu Synu chvála, prozpěvování, spasení, čest Všemocnému budiž požehnání; z obou pocházejícímu rovné buď cti vzdávání.

P. Novotný podotýká dále: „Pan professor Kynský dobře pochopoval smysl slova v průpovědi: Sit et benedictio, εὐλογία od εὐλογέω, dobrořečím, chvalořečím, slovensky: blagoslovim, odtud blagoslavení. Ale říci: ‚Bohu budiž požehnání‘, chtít dávat Bohu požehnání, není-li Boha uražení (menšení) místo velebení?! Pan professor Kynský toliko chtěl svým rýmováním té písně ukázati, že by se dle ohebné řeči české dala také česky zpívati.“ A na konec podává P. Novotný nový překlad celé hymny „Pange lingua“. K srozumění uvádíme spornou sloku v jeho překladě:

Ploditeli, zplozenému
budiž chvála, plesání,
Majestátu Všemocnému
budiž dobrořečení;
vyšedšímu — z obou — Duchu
totéž dobrořečení.

Kynského českého „Pange lingua“ se zmíněnou shora „Písní ke mši svaté“ a přídavkem „Pozdravení nejblahosl. Panny Marie“ vyšlo v Brně u J. J. Traslera roku 1817 třetí vydání.

Dne 9. března 1816 proslovil ve farním chrámu Páně u sv. Jakuba v Brně professor Frant. Xav. Richter, známý svým sporem literarním s Dobrovským, řeč k slavnosti dědiců země moravské. Řeč tato byla Kynským „k prospěchu dobročinného spolku paní milým krajanům slovanským na požádání sčeštěna“ a vyšla pod názvem „Cyrillus a Methodius“ v Brně 1816 u J. J. Gastla; druhé vydání učiněno roku 1817.

Konečně přeložil Kynský do češtiny Václava Urbana rytíře ze Stufflerů, biskupa brněnského, „List pastýřský k všemu osadnímu duchovenstvu“, jenž vydán „k obecnímu dobrému obou dobročinných spolků brněnských“ v Brně roku 1817 u J. J. Traslera.

Budiž tu ještě podotknuto, že Kynský připravil k tisku „Kázaní na všecky neděle celého roku“ svého přítele, rovněž buditele, P. Matěje Josefa Sychry, faráře v Jimramově, jež vyšla v Brně roku 1814 ve dvou dílech u J. J. Traslera.[1]) V předmluvě k I. dílu praví Kynský: „K obzvláštnímu potěšení mi sloužilo, že se mi dostalo příležitosti k vydání takových kázaní nápomocnu býti, v nichž zbožné smýšlení osvícenějších našich spoluvěkých a výmluvný, libozvučný a ohebný jazyk vážných předků našich ušlechtile se druží.“ Rybička v díle svým „Přední křisitelé“ v životopise Sychrově na str. 210 podotýká: „Jakož pak kázaní tato vedle pravd dogmatických pojednávají o naučeních mravních a skutečných potřebách života vezdejšího a jsou vůbec jadrně, krátce a dobře česky psána, přišla tehdáž mnohým duchovním velmi vhod a byla od nich v jich úřadě pastýřském s dobrým účinkem potřebována.“

O Gundulićově „Osmanu“.

Napsal Lev Šolc. (Č. d.)

V císařské nádheře seděl na trůně sultan Mustafa uprostřed svých nových vezírů a pašů, jichž hlavou byl odpadlík Daut. Saban, dvořenín, stal se vévodou janičarů, nástupcem pak černocha Kizlar-agy kromě vší zvyklosti bílý kleštěnec, mladý a silný. Když byl Osman předveden, Mustafa, jak mu našeptali, kázal ho zavésti do Jedi-kuly. Zaúpěvšího ze všech sil chopili se strážcové a, jak byl, v krátké suknici s hlavou nepokrytou, posadili ho na mrchu koně, jímž vojín smýkal za konopnou ohlávku. Tak najednou Osman pozbyl svých ořů a rouch nádherných, jimiž se vloni na Dunaji pyšnil, pozbyl své šavle císařské, poslušnosti věrného lidu, vší cti a slávy. Tak otáči své kolo Štěstěna! Císař, jemuž poddáni byli všichni národové, jehož touhám svět byl těsný, teď od vlastních otroků byl pošlapán. A ku větší potupě, než ho umořili, vlekli jej v hanlivém průvodě Neníť té síly, by časem padnouti neměla; a když tak děje se císařům, co očekává muž prostý? Hlavy dvou vezírů, Huseina a Dilavera, nesou před Osmanem nabodnuté na kopí, an dav posměšně volá: „Tak se děje krutovládcům! Tak trestají se násilníci, kteří zmocnivše se vlády bez práva, maří životy svého lidu.“ (1.—29.) Slyše ty řeči, mladý Osman smutně zahořekoval, že neprávem zbavují ho života a trůnu, že není vinen loňskou porážkou, sám statně bojovav; i zatracuje podlou zradu vlastního vojska, které, místo co by ho mělo

[1]) Literarní oznámení kázaní těchto čteme v Hromádkových »Literarních přílohách« v č. 40 ze dne 20. srpna 1815.

chrániti, vyrvati mu chce šavli, jíž ani nepřítel Polák mu nevyrval, šavli po předcích zděděnou, jež tolikrát zvítězila a jejíž moci řada sultánů zbudovala veleříši osmanskou. (30—72.)

Tak došli místa osudného, a jakkoli nejevili lítosti s jeho nářkem, přece leckdo potaji slzu uronil. Již ho chtěli zavříti do žaláře, když tu, jako skála řítící se s hory, na komoni přihnal se Daut, nesa rozkaz nového sultána, by Osman byl uškrcen. Či — zvolal — počkáte, až východní vojsko přijde vás posekat? Jen smrtí tohoto psa zachráníte sebe, Mustafu i říši. — Marně Osman volal o slitování, marně dovolával se Boha, by lepšího štěstí popřál jeho nástupci na trůně, a aby smutný osud jeho nebyl příčinou pádu Osmanova rodu a říše turecké. Sotva že Osman domluvil, Daut strhl si od pasu šátek a hodil jej černochovi hroznému, jenž hodiv ho rychle Osmanovi na krk a povaliv jej, pravou nohou šlápl mu na hrdlo, a levou přišlápnuv konec šátku, druhý utahoval zuby nehty, až sultán třepetaje se duši vypustil. Tak pod nohama otroka skonal císař světa, a stejně byl pochován beze vší pocty, v mečetu otcovu pod levou nohou otcovou. (73—94.) Tak zdeptána bývá lidská pýcha, když se vyrovnati chce Bohu. Zde zavírá básník svůj zpěv apostrofou k Mohamedovi, jeho učení a k libovládě turecké, tvrdě, že lživé to učení je příčinou pádu říše turecké, a že Prozřetelnost, vzdor všem opatřením a úkladům víry Mahomedovy i sultánův, všecky věci nazpátek obrátila a na nešťastném Osmanovi stanovila příklad, kterak proti jejímu usouzení a proti věčným úradkům Božím všecka moudrost a moc lidská jeví se malomocnou. (94—124.)

III. Stručný rozbor „Osmana".

Gundulićovi šlo na osmý rok, když zemřel Torquato Tasso, (25. dubna 1595), jehožto „Osvobozený Jerusalem" byl mu vzorem při skládání „Osmana". Že Gundulić od Tassa se učil, je známo. Bude se tedy jednati o to, abychom ukázali, čemu se od něho naučil, v čem ho následoval, pokud vzoru svého dostihl, po případě jej překonal.

Podobnost jakási mezi „Osmanem" a „Osvobozeným Jerusalemem" jest patrna a má příčinu svou jednak v době, jíž oba básníci náležejí, jsouce členy dvou za sebou jdoucích pokolení, v podobném směru vychování a ve stejnosti vzorů, na nichž oba básníci se učili, jednak v bezprostředném napodobení svého předchůdce se strany Gundulićovy. Stačí poukázati k tomu, že Gundulićovi dostalo se latinského vychování ve školách jezuitských, že tedy, nehledě k celému směru učení, jenž byl ve druhé polovici 16. století v Dubrovníce asi týž, jako ve městech italských, nehledě ani k ostatní literatuře latinské, Torquatovy vzory: Vergil (Homér), Ovid, Horác, Lukréc a Lukán, byly během přirozeným i v rukou Gundulićových. Znal Gundulić i domácí básnictví a písně

lidové (bugarkinje), o nichž se s pochvalou vyslovuje v Osmanu III., 15—27., veda původ jich zpět až na báječného Orfea thráckého. Při zábavách venkovských (siediljke), jež Ljubdrag pořádá mladým venkovanům pro svou dceru Sunčanicu, panny i mládenci, vedouce kolo, zpívají písně, a to nejen milostné, nýbrž i hrdinské. (O. VIII., 77—86); ba Gundulić napodobil hrdinské písně jihoslovanské docela zřejmě v onom zpěvu, jímž mladý šlechtic polský, jeda v čele průvodu, baví a oslavuje králeviče Vladislava, vracejícího se z lovu do Varšavy (Osman X, 12—63.). Všechen sklad zpěvu toho, naplněného vzpomínkami na hrdiny srbského eposu, zvláště však ten obrat, že sokol „siva ptica“ od Dunaje letí králeviči vstříc, podávaje mu zprávy o vojsku tureckém a radu, kterak pochod namířiti, by Cařihradu dobyl a osvobodil porobené Slovanstvo, neklamné svědectví podává, že tu básník skládal v duchu slýchaných jím často hrdinských písní svého lidu. Ale jakkoli Gundulić si vážil této poesie lidové, jež se může honositi původním, samorodým eposem bohatýrským, nedovedla přece básníka učeného, krásami literatur staroklassických odkojeného připoutati k sobě tou měrou, aby svůj vkus zjemnělý a vůni moderních květů chutnati zvyklý byl podřídil požadavkům silné sice a chrabré, ale přece jen horské a venkovské Víly. On hledal cesty k vrcholu Parnassu, ne k pustým skaliskům „planiny“, on miloval Múzu, ne horskou Vílu, on toužil po ušlechtilém vavřínu, ne po polním kvítí. Ať již v tom správně jednal básník „Osmana“, ať nesprávně, nelze se diviti tomu, že zrak jeho přivábilo dílo, jež právem pokládá se za úhelný kámen romantické epiky, a jehož sláva tehdy stkvěla se čerstvými paprsky.

Již ve volbě látky nelze nepozorovati vlivu Tassova. Bylť básník „Osvobození Jerusalema“ v theoretických úvahách, jimiž si uvědomil úlohu epického básníka, ustanovil, že básník epický si obírati má za předmět básně událost slavnou a velkolepou z dějin křesťanských buď staré, buď střední, buď novější doby. Sám rozhodl se pro látku doby střední, rytířské, z toho důvodu, že prý doba stará, jsouc nejméně známa, dopřává sice tvoření básnickému nejvíce volnosti, nutí však právě pro svou odlehlost k unavujícímu vypisování obyčejův a řádů vešlých v zapomenutí; kdežto naopak nová doba tohoto nedostatku sice prosta jest, ale za to, jsouc naskrze známa, tvoření básnickému požadavkem přesné pravdivosti ukládá těsná pouta. Jest-li nutno, aby básník, než dílo předse vzíti může, ohlížel se vůkol po látce, není pochybnosti, že Gundulić bez takových úvah se neobešel. I vidíme tu hned, že Gundulić, vybíraje si látku, šel sice po návodu Tassově, ale

že si při tom počínal zcela samostatně, s plným vědomím svých sil a se smělostí, jež nás podivem naplňuje. Kdežto Tasso opatrně volil dobu střední, aby ani v pravo ani v levo nenarazil na úskalí, Gundulić s odvážnou jistotou sáhl po předmětě nejbližší přítomnosti, po události, jejímž byl jako muž plně vyspělý téměř očitým svědkem a kterou přečkal o necelých 16 let. Z dějin křesťanských, jak Tasso žádá, látka vážena jest; neboť zápas s půlměsícem tvoří zajisté jednu z nejskvělejších partií dějin křesťanstva. Při tom však s jemnocitem svědčícím o hluboké jeho nábožnosti (úplně v duchu Tassově), nedotknutelnosti dějin posvátných tak úzkostlivě šetřil, tak šetrně se vyhnul, že předmět, ač ideou totožný s básní Tassovou, ryze křesťanský, spočívá téměř úplně na půdě světské, kde básníkově tvorbě plné volnosti popřáno jest, bez obavy, že by kde nějakou změnou neb od pouhé pravdy odchýlením svatokrádeže se dopustil. A v tom nelze šťastné ruky Gundulićovy dosti pochváliti. Neboť kdežto Taaso podnikl opěvání válek křížových v době, kdy čas jejich dávno byl minul, kdy největší úsilí papežů (mnohdy ne zcela prázdné záměrů sobeckých) nedovedlo žádného z mocnářů evropských pohnouti k ráznému skutku, ba nedovedlo ani využiti skvělého vítězství u Lepanta, kdy zkrátka Jerusalem mohl se pokládati na vždy za ztracený následkem naprostého nedostatku hmotných interessů západu na posvátné půdě Palestiny: Gundulić s jistotou prorockého ducha chopil se události, kterou jako příznak smrtelné choroby postřehl na těle státu tureckého, v době, kdy obrovské to těleso zdálo se ještě úplně zdravým na venek a nepřemožitelnost jeho vše vůkol naplňovala strachem. Ba právě s prorockou jistotou Gundulić oddal zpěv svůj službě ideje, která, v podstatě totožna s Tassovou, však daleko šíře a vzneseněji pojata, za jeho doby náležela nedozírné budoucnosti, dnes pak bez přestání hýbe světem, naplňujíc ovzduší Evropy znepokojujícím napjetím.

A jak provedl tuto ideu boje mezi křesťanstvem a půlměsícem a konečného vítězství křesťanstva každý z obou básníků? Tasso staví jednostranně Bohu milé a jeho vůli plnící a tedy zásadně dobré křesťany proti prokletým pohanům, ďáblu a jeho službě oddaným a zásadně zlým. Pod ochranou Boží křesťané násilím a zbrojnou mocí dobývají půdy jim svaté, které pohané pomocí ďábelskou rovněž násilím a zbraní se byli zmocnili, nepokládajíce ji za svatou. Tento nedostatek objektivnosti, kladoucí křesťana-člověka proti obludě-pohanovi se Tassovi jakožto epiku právem vytýká. Proti tomu arciť také Gundulić, katolík, netají se naprosto svou nepřízní k pohanům. I on, jda tu ovšem ve šlépějích

Tassových, pohany uvádí ve spojení s mocnostmi pekelnými („Osman“ X.), přece však ideji své dal plynouti ze základů hlubších. Pravda, v otevřeném boji porazil Ladislav Osmana, tedy síla přemohla sílu. Ale u Gunduliće nevítězí pouhá hmotná síla, nýbrž chrabrost vojska málo četného, založená na síle mravní a hrdinském nadšení (v. úvod historický I. *B.*), nad přesilou nesčetného vojska tureckého, jež vlastní pych a plynoucí ze zpupnosti nekázeň a vnitřní vzpoura zlomila a v sobě rozvrátila. Tak u Herodota vítězí Řekové nad přesilou perskou; neboť božstvo nenávidí pýchy a vše, co vybočuje z míry, stíhá drtícím bleskem nebo kletbou potaji kořen uhlodávající. Odtud také Gundulić ideu svou vážil (viz „Osman“ I., 2.). Ale porážka na poli bitevním není ještě záhubou Osmana. Vítězství Vladislavovo je teprve první polovicí tragedie, jejíž katastrofou je konečné sesutí turecké budovy státní, pád hlavy říše, mladistvého sultána Osmana, následkem vzpoury vojenské.[1]) Toť nejen vnější porážka vojenská, nýbrž vnitřní porážka celého náboženství Mohamedova a jeho říšských řádů, chovajících zárodek zkázy v sobě od počátku, jakožto učení (dle přesvědčení Gundulićova) bludné, nemravné, lživé. Toto vítězství pravdy nade lží dopuštěním Božím, jehož rozkazem Štěstěna své kolo nahoru-dolů otáčí a Náhoda ošemetnou hru svou provozuje, toto konečné vítězství síly mravní nad hříšnou hmotou a hrubým násilím, je stežejní ideou básně Gundulićovy, jak na konci díla jasně vyslovena jest, a již obdivu svého odepříti nemůžeme. Gundulić nejen jako básník, nýbrž jako vynikající státník, postřehl zrakem věšteckým, že říše založená na takových základech, jaké Turecku daly zásady koranu, dlouhého trvání míti nemůže, že ani není třeba užiti proti ní násilí, anať se rozpadne sama sebou. Za dob Gundulićových, jak z uvedení historického patrno (turecký zvon Rudolfa II.), zrakům obyčejného smrtelníka nebylo možno tu pravdu viděti, neboť veškera skutečnost mluvila příliš proti takovému názoru; ale my dnes máme příležitost se přesvědčiti, že Gundulić se nemýlil. Co se tedy předmětu básně týče, zdá se nám, že Gundulić svým pochopením povznesl jej k výši, jíž Tassova báseň přese všechnu posvátnost děje i půdy nikterak nedosahuje.

Za podstatnou vlastnost eposu Tasso pokládal, vedle pravděpodobnosti, divy a zázraky, jež dle jeho mínění básník křesťanský přikládati směl jen Bohu, andělům a demonům, aneb těm, jimž Bůh nadpřirozenou moc udělil, totiž světcům, čarodějům a vílám. V tom

[1]) Tak také historik Morawski, vypsav boj u Chotimu, končí větou: Osman vrátiv se do Stambulu, zaplatil nezdar ten životem roku následujícího. Na uv. m. III. str. 303.

smyslu také Tasso zázračného užil měrou tak rozsáhlou, že s pravděpodobností, o niž přece v zásadě tuze stál, opustil dokonce nejednou půdu eposu bohatýrského, upadnuv zpět v báchorkovitost eposu Ariostova. Jest právě mezi báchorkou a písní hrdinskou rozdíl, jejž Tasso dosti dobře označil slovem „pravděpodobnost“. Jak zachoval se v tom vzhledě Gundulić? Čarování a kouzel, jež u Tassa v rukou Ismena, Armidy, podvodního starce askalonského a majitelky kouzelného člunu takové divy provozují, Gundulić úplně pominul. A co by si s nimi byl také počal v „Osmanu“, kde se nebojuje už jen štítem a kopím, nýbrž střílí se z pušek a z děl hrubého kalibru! Jen matka Mustafova za čarodějnici se vydává a čáry její obšírně se vypisují („Osman“ II, 35. ss.), ač do děje samého nikterak jimi nezasahuje. V tom počínal si Gundulić zcela správně; byla to v skutku babice jedovatá, plná zloby a pýchy zrádné, a takové ženě čarodějství dobře sluší. Ostatně jsou i dnes osoby, jež svým čarám věří, a bude jich vždy dostatek. Jinak užil Gundulić zázračného jen ještě ve zpěvě XIII., kde dle „Osvobození Jerusalema“ IV, 1—19. svolal pekelný sněm, by zrušil mír ujednaný s Vladislavem a Turkům pomohl k vítězství; a odkudž také se dovídáme („Osman“ XIII., 35 ss.), že v boji chotimském pekelníci pomáhali Turkům, sužujíce Poláky nepohodou a bědami všelikými, dokud nezahnaly jich mocnosti nebeské. Z „Osmána“ XIII., 78 s., kde básník vzývá Múzu na samém konci zpěvu, by mu vypověděla skutky pekelníků, lze se sice domýšleti, že ve ztracených zpěvech XIV. a XV. zázračné další platnosti došlo, ale v jaké míře se to stalo, vymyká se našemu úsudku. Ze Gundulić, líče boj křesťanstva proti půlměsíci, staví jako nepřátelské strany proti sobě Boha a ďábla, nebe a peklo, jest u básníka, katolíka, jenž byl živé víry pln, věc docela přirozená, a netřeba ani na to pomýšleti, že od Dantovy komedie těžko bylo básníkovi nevzdati té oběti vládnoucímu vkusu; vkusu zcela pochopitelnému v době, kdy vše bylo plno pověr a kouzel, kdy se čarodějnice upalovaly napořád a kdy čert i samému Lutherovi se zjevil, sedícímu nad Biblí. Ostatně máme čerta ještě i v „Bratřích Karamazových“ a nebude to naposled, co zjevil se na světě. Jeví se tedy i v tomto střízlivém zříkání se effektů dílu jeho nepříslušných rozvážná mysl básníka nikoli slepě napodobujícího, nýbrž jdoucího cestou svou v plném vědomí svého záměru.

(P. d.)

Josefa Františka Smetany korrespondence.

K tisku připravil Dr. Jaroslav Šťastný. (O.)

11. Smetana Vocelovi.

(Nabízí Matici české svůj »Všeobecný dějepis«, přeje si, aby Vocelův spis »Grundzüge...« vyšel po česku a sděluje o starobylostech plzeňských.)

Weledůstojný Pane!

Práwě dokončuji swůj wšeobecný dějepis, již před mnoha lety wydáním obrazů starého swěta započatý, známými ale překážkami u postupu zamezený, jejž jsem nyní po třetí přehlédl, přepracowal, co se mu wytýkalo změnil neb dle možnosti wynechal, a nyní opět a posledně s ním wystoupiti se osměluji w naději, že snad by aspoň takto censurau projíti mohl, abych práci započatau a nedokonanau po sobě nezanechal. Rád bych pak spis tento obětowal matici České, aby w počtu spisů Musejních wydán byl, pročež se obracím k Wašnostem s uctiwau žádostí, abyste se u slawného wýboru o to smluwili a mně pak zpráwu uděliti ráčil, zdali by Matice spis ten přijmauti a wydati chtěla, načež bych jej Wašnostem odeslal. Obraz starého swěta musil by wyjíti we wydání druhém, opraweném; wěk střední a nowý w dílu druhém a třetím by obsaženy byly. Středowěk obnáší přes osmdesát, wěk nowý až na naše doby přes padesát archů psaných, dle čehož se poněkud objem spisu posauditi dá.

Spis Wašnostin o starožitnostech Českých[1]) mě welice potěšil a w mnohém ohledu také poučil, začež Wašnostem swé srdečné díky wzdáwám snažně s mnohými žádaje, abyste jej také česky wydati ráčil. Slowo pana hraběte Tuna o Slawismu také zde dobře působí; odporníci umlkli tak mírně a wážně pronešené prawdě odmlauwati nemohauce. Jen kdyby toho se ujali páni Slawowé, aby do škol uweden byl jazyk náš, aby se mu aspoň co předmětu předepsanému učilo. Potřebu toho nejpřednější zajisté každý nepředpojatý nejen Čech, ale i Němec w Čechách uznáwá, každý již dáwno si toho žádá; ale —.

Starobylosti Plzenské, owšem welmi skrowné, pan Hellich již zde seznal. Staré zdi městské, které (z části aspoň) někdy Husitům wzdorowaly, nyní z wětšího dílu již zbořeny a základem nowomodních domů učiněny jsau. Nápisy některé na nich, ač teprw z druhé polowice 17 století pocházející, aby se zachowaly, postarám se. Mohl-li bych

[1]) Grundzüge der böhmischen Alterthumskunde von J. E. Wocel. Prag 1845. *Pozn. vyd.*

Wtem w tcm neb jakémkoli ohledu k službám býti, jen mi oznámiti račtež. Wašnostem we wší uctiwosti a upřímnosti české oddaný

W Plzni 8. května 1845. Josef Smetana.

12. Smetana Tomkovi.

I.

(Zasílá rejstřík k »Dějepisu« a zmiňuje se o Tomkových opravách po stránce slohové.)

Důstojnému Pánu, Panu W. Wladiwoji Tomkowi, Sekretáři při Sboru Matice České atd. w Praze, w Štěpánské ulici N. C. 619/2.

Welectěný Pane!

Rejstřík z prwního a druhého dílu i ze zaslaných prwních čtyr archů třetího dílu dějepisu jsem již zhotowil a o brzké zaslání následujících Wašnost žádám, uctiwě prose, abyste k rychlejšímu dokončení díla tohoto, beztoho již příliš opozděného, dle možnosti přispěti ráčil, tak aby tedy příští měsíc konečně wydáwáno býti mohlo. Podiwuji se práci, kterou si přeměňowáním slohu mého, zwláště předcauwáním určitých časoslow bráti ráčíte; myslím wšak, že by toho potřeba nebyla tak důležitá, jako se snad Wašnostem býti zdá. Za každau oprawu wšak, jižto, jak dobře wím, w rukopisu často welmi chybně přepisowaném mnohonásobně potřebí jest, Wašnostem nejuctiwější díky wzdáwám.

Wašnostem s největší úctau a láskau wlasteneckau srdečně oddaný

W Plzni 14. dubna 1847. J. Smetana.

II.

(Zasílá úplný rejstřík k »Dějepisu«.)

Welectěný Pane!

Zde odesílám Wašnostem rejstřík k dějepisu, jejž jsem pro usnadnění přehledu dle tří dílů také na tré rozdělil. Daufám, že bude dosti auplný, jakkoli w něm wšecka jména místní wytknuta nejsau, což jsem kromě dějepisně nejznamenitějších za nepotřebné powažowal. I z ostatních archů bych ještě rejstřík w několika dnech zhotowil, kdybyste se s ním sám obtěžowati neráčil a mně archy ty dosti rychle zaslal. Wašnostem we wší uctiwosti oddaný

W Plzni 2. června 1847. J. Smetana.

13. Smetana Bedřichu Smetanovi.

(Žádá, aby zůstal Čechem a zmiňuje se o uměl. smyslu Plzeňských.)

Pilsen 10. Juli 1847.

Mein geliebter Cousin!

Es freut mich herzlich, dass Sie sich vor Ihrer bevorstehenden Kunstreise auch meiner einmal erinnert haben. Ich wünsche Ihnen

mit der aufrichtigsten Freundschaft Glück zu derselben, dass sie Ihnen Ehre und Geld und den Ihrigen recht viel Freude bringen möge. Noch einen Wunsch möchte ich gern beifügen, für mich und das Vaterland: abyste cestowal co český umělec! — allein, wenn Sie diese Worte verstehen und fühlen, so ist mein Wunsch schon erfüllt; fühlen Sie sie aber nicht. was ich leider befürchte, so werden Sie sie als eine Grille verlachen. Lisst, obschon bloss der Geburt nach ein Ungar. erhielt als Magyar einen Ehrensäbel; Sie, der Geburt und Nationalität nach ein Slave, werden als deutscher Virtuos reisend, selbst bei der grössten Auszeichnung auf jede nationale Anerkennung, die doch mehr als Geldeswerth hat, verzichten müssen. Doch vielleicht ist meine Besorgniss ungegründet und Sie werden mich bei Ihrer Ankunft in Pilsen, wo ich Sie jedenfalls mit offenen Armen empfangen werde, vom Gegentheil überzeugen? Obschon Sie sich von dem Kunstsinn der Pilsner nicht viel versprechen können, da er Ihnen ohnehin bekannt ist, so wird wohl Ihr erstes Concert doch nicht ohne lebhafte Theilnahme bleiben. — Die Schwester, ihr Mann und die Walli grüsen Sie herzlich und freuen sich Sie bald zu sehen. Grüsen Sie von mir meine geliebte Albine recht innig! Ihr aufrichtiger Vetter und Freund

F. J. Smetana.

Herrn, Herrn Friedrich Smetana, Claviervirtuos Wohlgeboren in Prag, Rossmarkt, „zum Erzherzog Stephan“, bei Herrn Rödl.

14. Smetana Jakubu Malému.

(Zasílá vzpomínku na bisk. Hurdálka.)

Laskawý Příteli!

Díky Wám, že jste žalozpěw můj na zbožněného Jungmanna našeho do Kwětů přijal. Zbydeli Wám jakého místečka w tomto mně milém časopisu, tedy prosím, abyste také přiložené řádky tyto na památku mileného přítele našeho Hurdálka tam laskawě umístiti ráčil. Se wší úctou a láskou Wtem nejoddanější

W Plzni 15. prosince 1847. Smetana.

15. Smetana městské radě plzeňské.

(Sděluje, že nemůže přijmouti volby za ředitele realky.)

Löbliches Stadtverordneten-Collegium!

Der Gefertigte gibt sich die Ehre hiemit geziemend anzuzeigen, dass er die am 4. d. M. auf ihn gefallene Wahl zum Professor an der zu stiftenden Oberrealschule in Pilsen eingetretener Hindernisse wegen

nicht annehmen kann. Inaem derselbe für das in ihn gesetzte Zutrauen seinen schuldigsten Dank abstattet, hat er die Ehre mit aller Hochachtung zu verharren des löblichen Stadtverordneten-Collegiums ergebenster Diener Dr. Jos. Smetana.

Marienbad 22. August 1850.

An das löbliche Stadtverordneten-Collegium der k. Kreisstadt Pilsen.

16. Smetana prof. S. J. Mayerovi.

(Posílá seznam článků, jež chce zpracovati pro Naučný slovník.)

Velectěný Pane Professore!

Čestný dopis Vašnostin zastihl mě ještě na chorobném loži plícní záněti sklíčeného, po níž teprv nyní zponenáhla se zotavuji, což mou pozdní odpověď ospravedlní. Na přiložený lístek ráčil jste mi vytknouti seznam 56 slov pro vědecký slovník ustanovených v alfabetickém pořádku od *A* do *D* s podotknutím, že jsou to všecka, která pro slovník odhodlána. Kterak to možno? Pakli tomu tak, tedy by lépe bylo, aby se žádné články fysikální do slovníku nepřijímaly, a já bych také v tom pádu žádných nepsal; pakli se to však, jak podobno, toliko o prvním sešitu neb svazku slovníku rozuměti má, uvoluji se k té práci, ale pod dvěma podmínkama: 1. abych z článků k vypracování mi zaslaných dle uznání svého některé vyloučiti a místo nich jiné přijmouti směl, a 2. abych se na udaný počet řádků vázati nemusil. Tak bych vyloučil ze seznamu zaslaného: Aëroskantie, Attractabl, Automat (nepatří do fysiky), — barvení -ář- otisk dto, Dendrometr dto, Diaphonometr, Diaphonorama, Diaphonie, Diastimetr, Draisine, Drosometr, Dynametr. Místo nich bych přijal následující: Achromatismus, Anorthoskop, Aethrioskop, Azimuth, Batterie *a)* magnet., *b)* elekt., Bouřka, Blesk, Bathometer, Calorimeter, Camera lucida, Condensator, Conductor, Daguerrotypie, Declinací magnet., astron., Declinatorium, Diathermansie, Diaphragma, Digestor (Popinův). Dále jest otázka, zdali také obrazce, kde potřebí, připojeny býti mají, čili nic. Račte se s hlavní redakcí o tom domluviti a mně ustanovení její brzce sděliti, abych bez dalšího odkladu buď práci započíti aneb sproštěn úlohy té jinou převzíti mohl.

Vašnostem s největší uctivostí oddaný Dr. Jos. Smetana.

V Plzni, 23. června 1858.

Bible nebo Babel?

Prof. Dr. Alois Musil. (Č. d.[1])

Domnívaje se, že pouze znalost veškerých textů babylonsko-assyrských, týkajících se prvých hlav Genese umožní samostatný úsudek o nynějším sporu, chtěl jsem postupně uveřejniti v doslovném překladě všechny zprávy klínové. Tomuto úmyslu odpovídal široce založený úvod, v němž názorně ukázáno, co všechno lze „dokázati“ jednotlivými, ze souvislosti vytrženými úryvky. Od odborníka jako je Delitzsch bylo očekávati, že svými domněnkami nebude appellovati na nevzdělané a nevědomé davy, nýbrž že vyčká vědecké kritiky. Nesnižuje se zajisté věda ničím více než unáhlenými úsudky, které na ten čas novotou oslňují a pobuřují, za nedlouho však ukazují se neoprávněnými, jako se stalo materialismu, darwinismu, kritice N. Z. Avšak, jak viděti, věda nepoučila se dosud svou historií a provozuje nepěknou hru onu dál, zvláště běží-li o věci křesťanské. Tak i u nás papouškuje se na všech stranách, co Delitzsch napsal, ovšem s náležitým opepřením a přilháváním. Uznávaje tedy potřebu rychlého osvětlení stínů, které se překladem přednášek Delitzschových u nás ukazují, přerušuji prozatím započatou práci a pojednám stručně o jednotlivých domněnkách Delitzschových.

Užívám úmyslně slova „domněnka“, neboť o nějakém výsledku vědeckého bádání, o pravdě pevnými důkazy potvrzené není v těch místech přednášek Delitzschových, které nejvíce hluku nadělaly, ani řeči. V přednášce není ovšem nutno uváděti všechny prameny a důvody, poněvadž by se posluchači unavili, ale přednášce tiskem vydané třeba připojiti vše, oč řečník své vývody opíral, neboť jen tak se rozezná pravda výsledku bádání vědeckého od domněnky pravděpodobné, a to od domněnky liché — jen tím se rozezná vážná přednáška od povídání.

Toho — bohužel — slavný Delitzsch dosud neučinil, proto mu vytýká assyrolog-odborník Jensen, že mluvil o věcech, které byly zasvěcencům již dávno známy jako domněnky (hypothesy), a sice špatně odůvodněné nebo nemožné domněnky, a co z vlastního přidal, že patří všechno mezi nemožné domněnky.[2]) A Jensen není konservativcem a

---

[1]) Na str. 367 má státi, jak ze souvislosti patrno: »Staré písmo babylonské mající na půlčtvrta sta značek« atd. místo: »půldruhého sta«.

[2]) »Christliche Welt« 1902, č. 21.

zná realie babylonské lépe nežli Delitzsch, jenž mnoho vykonal pro jazykozpyt, ale kde se pokusil v jiném oboru, tu se obyčejně „Delitzschův pokus velkolepě nezdařil“, jak o něm pravil velký učenec a stoupenec moderní školy Dillmann.[1])

Delitzsch se domnívá, že se nám celá řada biblických vypravování teprv teď v původní formě ukázala[2]) a čítá mezi ně i biblickou zprávu o stvoření světa, která pořízena z babylonského epu. „Podle něho na prvopočátku všech věcí vzpínalo[3]) a dmulo se temné, chaotické pravodstvo Tiâmat. Jakmile však bozi se chystali spořádaný vesmír vytvořiti, vzbouří se Tiâmat, zobrazováno ponejvíce jako drak, ale též jako sedmihlavý had, v zavilém nepřátelství proti bohům, zrodí ze sebe různé potvory, zvláště obrovské hady.... s nimiž se hotoví v boj s bohy. Všichni bozi chvějí se strachem, jakmile spatří děsného nepřítele, pouze bůh Marduk, bůh světla, ranního, jarního slunce, nabídne se k boji... přemůže Tiâmtu, rozřízne ji jako rybu, utvoří z jedné půlky nebe, z druhé zemi a odděliv oblohou horní vody od spodních, oděje nebesa měsícem, sluncem a hvězdami, zemi rostlinami a zvířaty — až konečně první dva lidé z hlíny smíšené s božskou krví z ruky tvůrcovy vyjdou. Poněvadž byl Marduk městským bohem v Babelu, pochopí se snadno, proč právě toto vypravování v Kanaanu tak se rozšířilo. Ba proroci a básníci Starého Zákona přenášeli dokonce rekovný čin Mardukův na Jahve, velebíce jej, že potřel v pravěku hlavy mořské obludy (liviathâna, Ž. 74, 13 n. 89, 11) a že jemu podlehli pomocníci drakovi (rahab, Job 9, 13). Místa, jako Iz. 51, 9... Job 26, 12... se čtou jako výklady obrázku... znázorňujícího Marduka s přemoženým drakem pravodstva u nohou. Ovšem kněz učenec, jenž 1. hl. Genese sepsal, snažil se všemožně, aby všechny mythologické rysy odstranil. Poněvadž však se temný, vodní chaos, a sice s vlastním jménem Tehôm (to jest Tiâmat) předpokládá, a napřed světlem rozpoltěn byl, načež pak nebesa a země se ukáží, nebesa sluncem, měsícem a hvězdami, rostlinami pak porostlá země zvířectvem se opatří,[4]) až konečně první dva lidé

---

[1]) Sitzungsberichte der Preussischen Akademie der Wissenschaften. Berlin 1882, I. str. 428.

[2]) »Babel und Bibel«. Leipzig 1903, str. 29.

[3]) JUDr. *Ant. Klouda*, »Bábel a bible«. Praha 1903. str. 30 překládá »vládla«, zaměňuje wallen originalu s walten.

[4]) *Delitzsch* l. c. str. 34 píše: »Da aber das finstere wässerige Chaos, und zwar ebenfalls mit dem Eigennamen Tehôm (das ist Tiâmat) vorausgesetzt und dieses zuerst vom Lichte gespalten wird, worauf dann Himmel und Erde hervortreten, der Himmel mit Sonne, Mond und Sternen, die mit Pflanzen bedeckte Erde mit Tieren ausgestattet

z ruky Boží vyjdou, jest nejužší souvislost mezi biblickým a babylonským vypravováním o stvoření světa zřejma a spolu jasno, proč byly a povždy budou marnými všechny snahy uvésti biblické vypravování o stvoření světa v souhlas s výsledky věd přírodních. Zajímavo jest, že tento boj mezi Mardukem a Tiâmtou zaznívá ještě ve Zjevení Janově v boji mezi archandělem Michaelem a ‚šelmou propasti, starým hadem, který jest ďábel a satan.' Celý tento kruh představ, s nímž se shledáváme i ve vypravování přineseném od křižákův o rytíři sv. Jiří a jeho boji s drakem, jest očividně babylonský, neboť mnoho a mnoho století před apokalypsí a 1. hl. Genese shledáváme na zdích assyrských paláců lepý relief znázorňující boj moci světla s mocí temnoty, obnovující se každého rozbřeskujícího se jitra, každého nově se ukazujícího jara." [1])

Tak Delitzsch. Důvodů neuvádí žádných, neboť poznámky na str. 63—66 zabývají se sice některými výtkami, ale neobsahují ničeho, co by ukazovalo, proč a jak Delitzsch k prosloveným domněnkám dospěl. A oprávňují dosud známé prameny babylonské tyto domněnky?

Epos „Enuma eliš", na němž Delitzsch buduje, počíná velevýznamnými verši: [2])

Tab. I.

1. Když shora nebe nejmenováno,
2. dole pevnina nepřipomíuána,
3. Apsu, prapočáteční, jenž je zplodil,
4. praforma Tiâmat, roditelka jejich . . .
5. vody jejich mísily se vespolek . . .

9. tu byli vytvořeni bozi uprostřed nebe,
10. vznikli Lahmu a Lahamu... Anšar a Kišar... Anu a Nudimmund (Ea), oplývající vší moudrostí, tak že nebylo druhého jako on. Tito byli ustanoveni velkými bohy (21).

Apsu, ploditel velkých bohů (29), nikterak nebyl seslaben v moci (25), ale nedůvěřuje jim ve dne nemohl odpočívati, v noci pak nemohl ležeti v klidu (38), až konečně na radu boha Mumma se odhodlá seslabiti moc svých prvorozenců (47 n.). V čele velkých bohů stál bůh Ea (Nudimmund), jenž Mummu zajal, Apsa zabil (97, 98) a chystal se zničiti Tiâmtu. Jasný bůh (Kingu) přemlouvá Tiâmtu, aby pomstila smrt Apsovu (99 n.) a zničila cestu bohů, svých synů. Tiâmat poslechne, mnozí bohové se k ní přidají, načež ona způsobí, že se zrodí dvanáct oblud tvarů lidských i zvířecích, a zvolivši si Kinga za manžela, nastoupí válečný pochod proti ostatním bohům.

---

wird.« A *Klouda* l. c. str. 32 překládá: »Poněvadž však temný a vod plný chaos, a to rovněž s vlastním jménem Tehôm (to jest Tiâmat) napřed jest položen a nejprv od vod byl oddělen, načež pak přicházejí nebe a země, měsíc a hvězdy, země porostlá rostlinstvem opatřena jest zvířectvem.«

[1]) *Delitzsch* l. c. str. 32—35.

[2]) Dle nejnovějšího vydání: *W. King*, Cuneiform Texts from Babylonian Tablets etc.... in the British Museum, part XIII. London 1901, part XV. London 1902. — The Sevent Tablets of Creation, or The Babylonian and Assyrian Legends concerning the Creation of the World and of Mankind. Two Vols. London 1902.

Tab. II. Sotva se o tom doví Ea poví vše otci Anšarovi, jenž divným způsobem — nevybídne (?) Ea-u, aby zničil též Kinga s Tiâmtou, ale žádá Anua, aby šel vyjednávat s blížícím se nepřítelem (72 n.). Anu se vrátí s nepořízenou a tu vyjednává Anšar s Pánem-Mardukem (110 n.), o němž dosud nebylo zmínky. Marduk jest ochoten podstoupiti souboj s Kingem a Tiâmtou, zvolí-li ho bohové za svého vládce (132—140).

Tab. III. Anšar vyšle posla Gagu svolati všechny bohy k poradě o žádosti Mardukově.

Gaga došed do (68) obydlí Lahma a Lahamy, bohů svých otců,
pokorně se vrhne na zem, políbí půdu před nimi,
skloněn přistoupí a praví k nim:
Anšar, syn váš, mne poslal,
rozkaz svého srdce mi vyjevil.
Vzkazuje, že Tiâmat, naše matka, nás proklela . . .
Všichni bozi se k ní přidali
a jdou po jejím boku zároveň s těmi, které ona stvořila (t. j. s oněmi dvanácti obludami, 76).

Na to jim obšírně jednotlivé obludy popisuje, líčí, jak Tiâmat ustanovila Kinga nejvyšším vládcem, a zakončí žádostí Mardukovou. Lahmu, Lahamu a všichni Igigové se dají do děsného křiku a nářku a spěchají hned k Anšarovi (132).

. . . naplnili jeho síň,
políbili se vespolek, do shromáždění . . .
Připravili vše k hostině, zasedli za stůl;
pojedli chleba, namísili sesamového vína.
Chutný nápoj, medovina, změnil jejich . . .
opili se nápojem, nabotnala jejich těla.
Byli neobyčejně veselí, duch jejich byl nadšen.

Tab. IV. I svolili jednomyslně k žádosti Mardukově, jenž se takto stal — ač neznámého původu - vládcem všech bohů. Když mu všichni bozi poholdovali, hotoví se Marduk k boji. Zavěsí si luk a toulec, do ruky vezme oštěp, naplní se palčivým ohněm, před sebou vyšle blesk, od čtyř úhlů světa natáhne obrovskou síť, aby mu družina Tiâmtina neunikla, vstoupne na svůj strašný vůz a žene se v boj. Kingu, náčelník předního oddílu, zastrašen neklade žádného odporu, a Marduk se vrhne na Tiâmtu. Tato nad ním vyřkne mocné zaklínání, ale je přemožena a zabita. Marduk rozetne její trup a

jednu polovinu umístí jako přikrývku pro nebe,
zastrčí závoru, ustanoví strážce,
přikázav jim, aby nevypustili jeho vody . . .
založí E-šaru, budovu podobnou jemu,
a v obydlí E-šara, které vytvořil jako nebe,
usídlí Anua Bêla a Ea-u jako ve vlastním příbytku.

Tab. V. Na to zbuduje Marduk stanoviště pro velké bohy;
hvězdy, jejich podoby, jako hvězdy zvěrokruhu umístil,
upravil rok, rozděliv jej v části,
a pro dvanáct měsícův umístiv tři hvězdy atd. . . .

a líčí se podrobně význam a stanoviště jednotlivých hvězd, spokojenost bohů s tímto zařízením a stesk, že nemají dosud ani ctitelův ani oltářů (?).

Tab. VI.

Jak Marduk uslyší slova bohů,
pohne se mu srdce i pojme záměr,
otevře ústa svá a s Eaem
sdělí, na čem se byl ustanovil:
Krev svou chci vzíti a kost vytvořiti,
člověka chci učiniti, aby člověk . . .
vzdělám člověka, jenž by obýval zemi,
aby bohoslužba byla zařízena, oltáře jim postaveny.
Než já změním rovněž cesty bohů, sklamu jejich kroky,
tak že budou sklíčeni a ve zlu . . . (10).

Odpověď Eaova jest jen v několika zlomcích zachována a proto nejasna, ale zdá se, že se Marduk udobřil, neboť na konci (142) nalezáme bohy shromážděny v Upšukkinaku, kde pějí slavný hymnus,

tab. VII. obsahující padesát přívlastků Mardukových, které však jistě patřily původně jinému bohu (jsouť sumerské), což ostatně dosvědčuje Bêl i Ea, udělujíce své vlastní jméno i svou moc Mardukovi.

V doslově se naše báseň doporučuje lidem a slibuje se blahobyt všem, kdo ctí Marduka.

Tak babylonské epos „Enuma eliš" a ostatní zlomky.

Srovnejme slova epu se slovy Delitzschovými.

Podle Delitzsche „na prvopočátku všech věcí vzpínalo a dmulo se temné, chaotické pravodstvo Tiâmat", podle epu na prvopočátku smísil se Apsu s Tiâmtou k vytvoření bohů, následkem čehož se zove Apsu ploditelem, otcem, a Tiâmta roditelkou, matkou bohův. O chaotickém pravodstvu není v epu zmínky.

Podle Delitzsche „jakmile bozi se chystali spořádaný život vytvořiti, vzbouří se Tiâmat", podle epu si velcí již v nebi sídlící bohové zvolili za vládce Ea-u, což se Apsovi nelíbilo. Apsu, nikoliv Tiâmat se vzbouří, on započne boj, v němž Tiâmat, rozhněvána jeho smrtí, pouze pokračuje. O zámyslu bohů vytvořiti spořádaný vesmír, není v epu řeči.

Podle Delitzsche je „Tiâmat zobrazována jako drak nebo sedmihlavý had", podle epu je Tiâmat žena, matka, roditelka bohů, mluví, má ruce, pysky, ústa jako každá jiná žena, a není v celém epu ani nejmenší narážky, že by byla drakem. V boji pomáhají jí četní bozi, a nový její manžel, Kingu, jest rovněž bůh.

Podle Delitzsche „Marduk, bůh světla, ranního, jarního slunce, nabídne se k boji", podle epu rád by se Marduk zmocnil nadvlády, kterou z vůle velkých bohů vykonával Ea, z vůle Tiâmty Kingu. Epos nezná boha světla, ranního, jarního slunce, nýbrž Marduka, boha města Babelu, které se stalo hlavou babylonské říše, čímž se Marduk musil státi hlavou ostatních (městských) bohů.

Podle Delitzsche „Marduk utvoří z jedné půlky nebe, z druhé zemi", podle epu již nebe existuje, neboť velcí bozi bývají „uprostřed nebe", a Marduk učiní z jedné půlky „přikrývku pro nebe" = oblohu. Kdy, z čeho a jak byla nebesa a země vytvořena, epos nepraví a zprávy Berosovy (± 275 před Kr. P.) se dovolávati nelze, poněvadž jest i dle Delitzsche mladší než 1. hl. Genese.

Podle Delitzsche „oděje (Marduk) nebesa měsícem atd.“, podle epu upraví Marduk jednotlivým bohům sídla v jednotlivých hvězdách. O stvoření hvězd, rostlin, zvířat není zmínky.

Z řečeného patrno, jak si Delitzsch původní babylonské texty upravil a co si z nich vybral, aby svou domněnku vyjádřil.

(P. d.)

Venezuelská literatura.

Referuje ALOIS KOUDELKA.

Asi už dvakrát či třikrát měl jsem příležitost zmíniti se v „Hlídce“ o španělsko-amerických spisovatelích jednak na základě některých ukázek, jež se mi do rukou dostaly, jednak na základě článků v listech španělských. Nedávno uveřejnil ve francouzské „Revue“ R. Blanco-Fombona studii o literatuře specielně venezuelské, ač — jakž ani jinak býti nemůže — dotýká se i jiných jihoamerických literatur. Před tím v španělských listech rozepsal se o témže předmětě, arci v povšechných obrysech, španělský spisovatel Pereda. Předpokládaje, že snad toho neb onoho ze čtenářů „Hlídky“ zajímati budou hlavní myšlenky obou těch spisovatelů, podávám je tuto stručně.

Jak liší se španělsko-amerického písemnictví duch od španělského v užším slova toho smyslu? Že španělsko-americké písemnictví dosud nehotové, že se dosud nalezá, abychom tak děli, v kvasu, připouští jak Pereda (na základě přátelských styků s tamějšími spisovateli a studií) tak i Blanco-Fombona, a k nim druží se Darío Rubén z Buenos-Aires. Ale všichni tvrdí, že mnozí z těch „nevykvašenců“ podali ukázky skvostného nadání. Tak na př. nešťastný Kubanec José Martí (referováno o něm už na tomto místě) směle se může měřiti co do hloubky a původnosti svých myšlenek s anglickým Carlylem; Gutierrez Najera (Mexičan), jenž zemřel v nejkrásnějším věku, napsal věci tak „vybroušené“, že by se nebylo za ně styděti ani Catulle Mendèsovi, a Lugones a Rubén Darío snesou směle srovnání s prvními francouzskými a vlašskými spisovateli.

Ač však všichni už uvedení jakož i nejmenovaní jsou potomky španělských „conquistadorů“ (dobyvatelů) Nového světa, tož přece mezi duchem, který vane z jejich děl, a duchem, vonícím ze španělských (v užším slova významu) prací, nesmírný jest rozdíl. Praví Blanco-Fombona: „My Ibero-Američané jsme národem eminentně revolucionářským, kdežto Španělé po výtce konservativci. My zbožňujeme především vědu, kdežto Španělé horují pro náboženství. My se snažíme protrhnouti závoj budoucnosti, Španělé však stále zvrací zraky své v minulost. Co do řeči, také velký panuje mezi námi rozdíl. Španělé hlavní váhu kladou na to, dovedou-li psáti správně tou řečí, jakou psali

Cervantes, Quevedo, Calderon a jiní mistři jejich z minulých věků, kdežto my, Ibero-Američané, vytvořili jsme si novou řeč, řeč to vzletnou, malebnou, subtilní, jež dovede vyjádřiti moderní myšlenky. Španělé viní nás proto ze snobbismu francouzského a z nešvaření naší mateřštiny. Než co jsme my v Americe vykonali, lze věru nazvati divem. My jsme k životu probudili mumii. Mumii, jež teď hárá zrovna mladistvě jarým životem. Proto jí faraonové nepoznávají."

Ač to, co napsal Blanco-Fombona, platí více méně o všech španělsko-amerických autorech, přece týká se to popředně venezuelské literatury. Venezuela, jíž přezdívají americké Francie, kráčí jaksi v čele celého toho hnutí. O venezuelském obyvatelstvu lze říci, že kde kdo žene se za tímto dvojím idealem: státi se buď generalem nebo spisovatelem. Původ snah a tužeb těch dlužno hledati v dějinách té republiky, jež se samostatností politickou zplodila také největšího jihoamerického poetu. Representantem oné byl Simon Bolivar, tímto pak Andrés Bello. Než se zmíním podle Blanco-Fombony o hlavních zástupcích venezuelské literatury, budiž tu dotčeno některých jiných pozoruhodných jmen z jiných ibero-amerických literatur. Mexičané mohou se pochlubiti, že oni jediní až dosud vytvořili aspoň jedno dílo, jež věčně cenným zůstane. Je to „Maria" od Jorge Isaacsa, jenž se narodil v Cali (Kolumbia). Jak už naši čtenáři vytuší, pocházel autor povídky té z otce původem žida, rodem Angličana, jenž v Americe konvertoval. A reminiscence hebrejské, španělské a anglické patrny na každé stránce povídky jeho. Povídku jeho lze jaksi charakterisovati přirovnáním k povídce Chateaubriandově „Pavel a Virginie", jenom že „Maria" nese na sobě typ americký s nátěrem názorů svobodářských ve příčině náboženských otázek.

Z argentinských romanopisců zasluhuje jmenován býti Lopez a Julian Martél (se svým romanem „La Bolsa", bursa), dále stoupenec Zolův Antonio Argerich. Carlos Maria Ocantos, jehož romany neliší se od španělských ničím jiným, jedině tou okolností, že dějiště jejich přeloženo do Buenos-Airesu. Pozoruhodnější prací jest „Amalia" Mármolova. Ale cena její tkví výlučně v politicko-historické tendenci. Rozhodně však nade všecky vyniká Eduardo Gutierrez, kterého lze také nazvati otcem „kreolského stylu" nebo jak se prostě říká „el criollismo". Co je to? Líčení národních zvykův a mravův, a to v řeči lidové, jež se velice liší od spisovné a proto také nepřístupna je cizozemcům.

Z chileských romanopisců jediný Blest Gana podal dosud lepší věci, v poslední době vystupuje nadějně Benjamino Vicuña Margenna Subercasseaux.

Z peruanských spisovatelů vynikl kolonialními romany Ricardo Palma, potom Julio Laimes a pí. Carbonerová, již američtí španělsky píšící spisovatelé srovnávají s pí. Pardo-Bazanovou, ač neprávem.

Než abych se už vrátil k vlastnímu venezuelskému umění, jež, jak už nahoře napověděno, za našich dnů v čele stojí, a to v každém ohledu. Venezuela může se pochlubiti malíři, jako: A. Michelenou a Cristobalem Rojasem, kteřížto oba už nejednou dostali na

výstavách v Paříži po zlatých medailích, jakož i hudebníky. Ze současných básníků první jsou Perez Bonalde a J. A. Calcano.

Perez Bonalde, pessimistický snílek, liší se co do nazírání na svět velice od Calcana, jenž, aniž upadal v náboženskou monomanii, obetkává své umění mystickým závojem, jenž se svůdně nese ponad jeho verši. Bonaldova Musa není bohyní antickou ni sv. Pannou, nýbrž bílým zjevem, jenž za trapných nocí těší sklíčeného skalda; vidění to sděluje mu šlechetnou zádumčivost, nadšením ho plní k milé vlasti a otčině. V jednom ohledě rovnají se sobě ti dva poetové, totiž co do kosmopolitického vzdělání. Calcano přeložil z Angličanů: Shelleyho, Byrona, Wordswortha, z Němcův Uhlanda a mnoho prací francouzských a vlašských, z oněch najmě Lamartineovy a Hugovy věci. Perez Bonalde pak přetlumočil básně H. Heineho jakož i Edgara Poe.

Z nejmladší básnické generace vynikli dosud Gabriel E. Muñoz, A. Mata, Dimaz Ramirez, Racamonde. Na prvního z nich hlavně působil francouzský básník André Chénier. Jeho sbírka básní v attickém vkusu složená, „Hellenica“ jí název, přinesla hymnus na bakchantky, jenž v jižní Americe právě tak popularním se stal, jako Sully Prudhommeova „Prasklá vása“ ve Francii. Mata jest básníkem skutečného, realního života. Dimaz Ramireza lze přirovnati k italskému básníkovi Stechettimu. Racamonde jest elegikem a pantheistou. — Z básníků krajinářů zmínky zasluhují Samuel D. Maldonado a Lazo-Marti.

Z literarních kritiků v čele stojí dnes Cesar Zumeta a P. E. Coll, jenž se blíží A. Franceovi. Zumetova ironie jest neškodna, je to učiněný literarní clown. Cesar Rivas jest ohnivým žákem Stendhalovým, Taineovým a Bourgetovým. Keyetyala je víc eklektikem. Jeho kritika je směsí impressionismu a analysy. Gil Fortoula a L. Alvarada dlužno spíše zařaditi mezi učence než umělce. Onen znám v Evropě jako výtečný sociolog, tento jako stoupenec C. Lombrosa, jehožto názory první applikoval na historii.

Romero Garcia a Urbaneja Achelpolh jsou tvůrci venezuelského „kriollismu“. Pravým nepřítelem téhož směru jest Fernandez Garcia, jehož básně lze nazvati pravým divem hledané a vybroušené krásy. On náleží ke skupině ibero-amerických dekadentů.

Na poli romanu dlužno vytknouti Romera Garciasa. Jeho „Peonia“ jest podivuhodnou studií poměrů za Guzmana Blanca. Prvenství však dlužno přiřknouti Diaz Rodriguezovi, jenž dovede lépe než kterýkoliv jiný spisovatel obohaceti a tříbiti naši řeč. Romany jeho lze právem nazvati národními, ježto osoby v nich vystoupující jsou — jak praví Fombona — kost z kostí našich a krev krve naší, a nad to dalek jest „kriollismu“. Hrdiny svých povídek vybírá si ze současného společenského života ve Venezuele. „Zhroucené idealy“ jest historie sochaře, jenž poslán byl na útraty země dokonat svá studia do Evropy, jenž však po delším pobytě v Paříži nemůže se vpraviti — vrátiv se do otčiny — do poměrů v ní panujících. Podobným duchem nese se jeho poslední práce „Patricijská krev“, v níž se pronáší ústy jedné z jednajících osob (Tulia) takto: „Naše ustavičné vedení válek a za-

vládnuvší u nás zkáza mravů jsou pravým — arci ceteris paribus — pendantem poměrů panujících v Italii za dob, kdy rozdrobena byla na nesčíslné množství republik a knížectví. Jako u nás panuje teď rivalita mezi hloupými kapitány a surovými generaly, tak tomu bylo v Italii mezi kondotiery a jejich kapitány, z nichž se jeden — jako poslední Sforza — vyšinul až na prestol knížecí... Než jako tam ve stínu kupeckých velmožův a kondotierů, tak i u nás ve stínu kupčíkův a generalů živoří velicí umělci...“

Obrazem jakýmsi nejenom poměrů venezuelských, nýbrž vůbec jihoamerických jest roman Miguel Eduarda Parda „Todo un pueblo“ (Celý svět), ač by správnější byl býval název „Celý kontinent“. Práce ta má také vzácnou cenu se stanoviska socialního, neboť z ní poznáváme, jak daleko ještě pokulhávají všecky jihoamerické státy a státečky za pravou civilisací. Ještě méně skvělé jsou poměry divadelní; spisovatelů dramatických dosť a dosť, ale chudokrevných nedochůdčat.

Z časopisů, jež nejvíce přispěly k povznesení národní osvěty, dlužno vytknouti „El Cojo Illustrado“. Redaktorem jeho jest Herrera Irigoyen, jenž veškeré síly své a i jmění své přináší v obět vlasti své. Ontě štědrým mecenášem všelikého hnutí uměleckého.

Z linguistických studií budiž tu vzpomenuto díla Julia Calcana o kastilštině ve Venezuele.

Nová díla.

J. Bottau: **Víra katolická dokázaná a obhájená slovy a důvody nepřátel.** Z vlaštiny podává J. Mergl. Praha 1903. Kotrba. Str. 96. Cena 1 K.

Co zde p. překladatel podává, jest jenom krátký výtah z dvousvazkového díla autorova; výroky nepřátel naší víry má se obhájiti její pravda. Skoro na každé stránce, někde i dvakráte nebo třikráte čteme citaty ze spisů Voltaireových, Rousseauových, méně cituje Bayla a Proudhona. Citat Baylův na str. 9 sapit ontologismum. Kdyby slova těchto učenců byla upřímně míněna, kdyby je četl člověk, jenž by neznal jinak jiných názorů jejich, domníval by se, že to byli nadšení obhájci křesťanstva; ale proti těmto výrokům máme u týchže spisovatelů mnoho a mnoho jiných, z nichž mluví skoro až zuřivý cynismus; to nacházíme u všech, jak u Voltairea tak u Bayla a u Proudhona (o tomto se ještě za jeho života tvrdilo, že co napíše na jedné stránce, na druhé jistojistě popře). Něco jiného je citovati učence, kteří po dlouhém bádání přišli konečně k poznání pravdy a nestyděli se pak také veřejně o ní vydati svědectví; jejich výroky mají skutečně velikou váhu.

Vydavatelé „Vzdělávací knihovny katolické“ připojují k předmluvě překladatelově přání, aby sebral někdo z novějších odpůrců našich

podobné citaty; myslím, že by něco takového nemělo velikého významu, zvláště kdyby se měly uváděti citaty podobných autorů, kteří si krok za krokem odporovali, jak je třebas u těch, jež uvádí Bottau. Zvláště u novějších moderních vědatorů nacházíme skoro až křiklavé odpory; jen mimochodem uvedu příklad. Monastyrský universitní professor Gideon Spicker píše ve svém díle „Kampf zweier Weltanschauungen" na str. 295: „Křesťanství jest kulturní mocí, jež všechny životní poměry proniká a obepíná; systematický celek v sobě uzavřený; jest povzneseným svými náboženskými a mravními ideami; svatým svou věrou ve zjevení Boží; ctihodným svým stářím; velikolepým svou organisací, svým rozvětvením — organismus, jehož kořeny zasahují do základů srdce lidského, jehož vrchol do nebe sahá; organismus, jemuž co do výše, šířky a hloubky nic se nevyrovná. Takový organismus může jenom lidstvem samým zaniknouti." Několik stránek dále píše týž autor: „Velmi potěšitelným právě není, že skála Petrova, na níž církev jest vzdělána, jenom nevzdělaností a nesoudností davu trvá" (302. Věru krásný pojem má Spicker o svém „idealu", jímž nazývá své absolutno, první příčinou všeho, když dala lidstvu omyl a blud za úděl nerozlučný s ním). Nejinak má se věc i s jinými učenci, kteří tu a tam něco příznivého o katolicismu napíší.

V. Cathrein S. J.: Glauben und Wissen. Freiburg i. Br. 1903. Herder. Str. 242. Cena váz. 3 K 60 h.

Co jest vědění? Co víra? Jaký jest poměr mezi oběma? Toť otázky, na něž nám autor ve svém díle chce dáti uspokojivé odpovědi. Účelem jest mu orientovati vzdělanější třídu v náboženských problemech.

Nebylo doby, kdy nynější časové otázky „víra a věda" byly tak akutními, jako právě za našich dnův. Autority první třídy v novější filosofii, jako Paulsen, Eucken, Fechner, Ziegler, Spitta, Wundt, Gideon Spicker, Thiele uznávají neohroženě, že veškeré pokusy myslitelů zničit, ba směšným učiniti náboženské myšlení a cítění se rozbily jako vlna o skálu, neboť náboženství je s lidskou přirozeností skoro srostlým; ale mezi náboženstvím jejich a náboženstvím naším jest veliký rozdíl. Dle nich tvoří náboženství a věda dva různé tábory, jež nemají spolu nic společného; jsou prý to předměty, jež se úplně vylučují. Toho mínění se zastává na př. professor Paulsen, jak o tom svědčí jeho díla, třebas „Úvod do filosofie", „System ethiky", jeho monografie „Immanuel Kant", především však předmluva k „Philosophia militans", kde dí, že ideal křesťanských učencův, uvésti harmonii mezi vědou a věrou se uskutečnil tím, že oba obory radikalně od sebe rozděleny; ve vědění má rozhodovat rozum, v náboženství cit a nic jiného (Religion ist Gemüthssache). Theobald Ziegler, professor štrassburský, sdílí s Paulsenem týž náhled; pronesl jej ve své rektoratní řeči roku 1899 a vydal ji pak také tiskem. K oběma se přidávají kromě mnoho jiných Wundt („Úvod do filosofie") a Spitta („Mein Recht auf Leben").

Co rozumíme věděním? V širším smyslu každé jasné poznání nějaké věci, a to kterýmkoli způsobem; v užším smyslu však každé

jasné poznání, a to svou vlastní zkušeností nebo svým přemýšlením; protivou toho jest víra, již přijímáme ne z vlastní evidence, nýbrž na svědectví jiných. Jasné poznání zahrnuje v sobě poznání vědecké, což jest poznáním věcí z jejich příčin; zde nejedná se pouze o to, zda něco bytuje, nýbrž proč je takovým a ne jinakým; jasným věděním vylučuje se každá pochybnost. Pouhý souhrn zkušeností ať vniterných nebo zevnějších ještě nedělá žádné vědy v pravém slova smyslu; dokud jsme neprohledli věci až na kloub, máme bezcenný konglomerat.

Věda musí spočívati na jistých, nezvratných základech, principiích samozřejmých, jichž nemůže nikdo popříti, aniž by si při tom zároveň neodporoval. Jaké stanovisko zaujímá nynější filosofie k těmto axiomatům? V té věci pozorovat u současných myslitelů skoro až slepou závislost na Kantovi, jemuž byl čas s prostorem názorovými formami vnitřního a zevnějšího smyslu, kategorie pak měly význam regulativní, nikoli však konstitutivní (mimo nás). „Jenom ve zkušenosti jest pravda", dí myslitel Královce; ale i empirické vněmy jsou přibarveny brejlemi našich smyslů. Překročíme-li meze zkušenosti, toneme v prázdnu. Toť výsledek kritiky „čistého rozumu", v níž kriticky rozebrati se snažil schopnost myšlení. Již Hegel prohlédl tento paradoxní pokus a dí, že zkoumati myšlení znamená chtíti mysliti před myšlením. (Harms, „Die Philosophie seit Kant" 138 chce tuto námitku odraziti tím, že praví, že Kant zkoumal, jak jest poznání možným, ale dává se chytit slovy „možnost poznání prozkoumat jest problemem filosofie"; zde musím přece a priori předpokládat sílu myšlení v poznání vůbec; zde nepomůže žádná vytáčka.) Dle Kanta nedostaneme se k podstatě věci, ale toho přece nezapře ani nejzaslepenější ctitel Kantův, že tento tvrdil, jím že odhalena podstata schopnosti našeho poznání. Tak si tedy otec kriticismu skoro až frapantně odporuje. Neznámé X, pravá podstata (Ding an sich), jež bylo konečně jenom postulatem, padlo jak u Fichtea tak u Langea, známého dějepisce materialismu. Důsledky kriticismu vedou k subjektivismu, ani axiomata se zde nevyjímají; vše je v stálém toku, podlehá stálé proměně. Dle filosofa Spitty („Mein Recht auf Leben" 80) není pro nás nic nepodmíněného. Paulsen: „Moderní historicko-genetický způsob myšlení vzdal se vůbec absolutních pravd." „Skutečnost je v stálém toku, ji následuje poznání." „Jako všechny formy myšlení a bytí, tak nejsou formy myšlení samy absolutními, nýbrž historickými kategoriemi" („Stimmen aus Maria-Laach" 1903, 181).

Vědění v náboženství. Předně seznamuje nás autor s názory některých reformatorů, hlavně s Lutherem, dle něhož jest rozum v náboženství slepým (Paulsen, „Philosophia militans" 38). Názor tento dlouho netrval, neboť brzy na to bylo opět více dbáno racionelní theologie, a to hlavně přičiněním Melanchtonovým. Tomu nasvědčuje i ta okolnost, že Suarezovy „Disputationes metaphysicae" tvořily i na učelištích protestantských základ bohoslovného studia. Paulsen s Harnackem toho želí. Názor reformatorův byl znova obnoven Kantovým radikalním rozdělením víry a vědy; dle tohoto filosofa lze nám míti jedině praktickou víru (voluntarismus). „Nejsem v pochybnostech, že tím úplnou jasností bylo

domyšleno (dokonáno), co v původním protestantismu v jeho základních tendencích bylo položeno" („Philosophia mil." 44). Po Kantovi byla ona rozluka úplně dokonána representanty liberalního protestantismu, jako Schleiermacherem, Ritschlem (přijetí ideje Boží jest praktickou věrou, ne aktem theoretického poznání. „Die christliche Lehre von der Rechtfertigung und Versöhnung" 214, 3. vyd.), Spittou (náboženství, k němuž přináležím, nemám proto, že je pravým, jak by se mělo tvrdit, nýbrž je proto pravým, poněvadž já je mám, a já je mám, poněvadž a pokud mým potřebám odpovídá. „Mein Recht" 198).

Vědění fakt zjevených. Máme-li věřiti ve zjevení Boží, musíme napřed věděti, zda vůbec Bůh existuje, zda zjevení jest možným a je také faktem historickým. Zde nastává těžká úloha rozumu, zkoušeti zde svou sílu; při tom užívá těchže pravidel jako v jiných vědách profaních. Celý svět je prostředečným zjevením Božím, proč nemohl by se tedy zjeviti? Mnohé pravdy křesťanské, jako zmrtvýchvstání jsou tak zjištěnými jako ostatní děje minulosti. Kdo neuzná božský původ křesťanství, tomu zůstane na věky gordickým uzlem. Víra je potřebnou již v lidském vědění vůbec; záleží na tom, komu věříme. Křesťan věří Pravdě samé, proto má tím větší jistotu; věříme proto, poněvadž se Bůh zjevil, a ne proto, poněvadž vše svým rozumem pochopujeme; toto nám vůbec ve všem není ani možno. Zde staví se autorita Boží a ne naše do popředí; zde dalecí přepjatectví Hegelova, jenž roku 1820 započal své přednášky z logiky slovy: „Řekl bych s Kristem: ‚Učím pravdu, ano jsem pravda'." (Janssen, „Zeit- und Lebensbilder" I. 316, 3. vyd.) Mezi vědou a vírou musí býti harmonie, neboť Pravda si neodporuje. Víra naše nežádá, abychom pravdy zjevené přijímali slepě; víra má býti rozumná — obsequium rationabile. Cathrein (160): „Víra nežádá, abychom jako nedospělé dítky zjevené pravdy bezmyšlenkovitě přijímali; má býti rozumnou a proto má křesťan podle svého stavu a svých schopností do učení věroučného rozumem vnikati; jenom tak dá se mluviti dle smyslu sv. Pavla o obsequium rationabile".

Poslední kapitola „Glaube und Kultur" vyšla již ve „Stimmen aus Maria-Laach", kde autor dokazuje, že pravé náboženství šíří pravou kulturu, tato však že není jeho posledním cílem.

Richard von Kralik: Neue Kulturstudien. Münster 1903. Alphonsus Buchhandlung. Str. 372. Cena 2 K 40 h.

Oblíbený vídeňský essayista Kralik, známý svými články z časopisů německých, hlavně z „Kultury", vydal opět větší dílo, sbírku to menších prací. z nichž některé vyšly v různých časopisech, jako ve zmíněné již „Kultuře", „Literarische Warte", „Deutscher Hausschatz", „Leben" atd. „Pestrost", dí autor hned v předmluvě, „bude snad mnohého zarážeti. Ale autor, jenž je tak odvážným a sobě jako nejvyšší cíl jednotný názor o světě, celkový obraz o všem zjednati chce, musí se pustit i do jednotlivostí a ukázati, že ve všech částech své soustavy specielní studie konal" (V). Myslím, že taková roztříštěnost je rozhodně na ujmu vědeckosti třebas i u sebe ženialnějšího učence; veškera vědění

naší doby neobsáhne ani Leibniz ani Albert Veliký ani Humboldt; zakousnutí do každého odvětví vědy šíří jenom dilettantismus, a to zvlášť, když se do vědecké části názoru o světě přibírá ještě umělecká.

Proberu některé vědecké essaye; v druhé, nadepsané „Ideal kultury", vytýká moderní kultuře, že vězí velikou částí v materialismu: „To, co bylo za času jonských filosofů přírodních... spodním proudem, stalo se u nás proudem vrchním; poslední jest prvním, nejtemnější jest nejjasnějším, nejnižší jest nejvyšším, barbarství kulturou. (Mommsen!) Ale veliká kultura musí se zakládat na duchu a ne na hmotě, musí býti idealní" (9). Druhým požadavkem jejím jest jednotnost (historia testante) a ne rozháranost, jež jest v moderní vědě skoro až příslovnou; za třetí má býti positivní a ne jenom negativní. rozklad působící; musí také hledět navázat na zdravé jádro minulosti; nesmí se přenáhlovat, nýbrž přidržovat se zdravého, ale ne zhnilého konservatismu; tento přijímá staré již proto, že starým. i kdyby se na naše poměry nehodilo. Dále nutno proti moderní egoistické kultuře akcentovat altruismus; jedním však z nejdůležitějších požadavků veliké kultury jest, že má býti náboženskou. — Moderní věda, a to především přírodní zavrhuje metafysiku, chlubí se svou vědeckostí, jíž prý odpovídá skutečnost, ale sama zakládá se na pojmech takových, které se empirii vymykají, jako atom, síla, forma, ano i hmota jest mnohým problematickou; při konstruování světového názoru nerozeznáme jich někdy ani od idealistů.

Celkem zdá se autor býti více esthetikem než filosofem. „Nebylo by nic osudnějším než podceňovati umění jako nepodstatný přídavek života. Umění má největší ethický (!) a socialní význam" (362). Snad umění idealní, vlastně tedy náboženské, ale umění vůbec rozhodně nestačí na pěstování mravnosti. To by už mělo býti každému jasno.

Dr. Justin Prášek: **Dějiny Čech a Moravy na počátku národního znovuzrození.** Část I. V Praze 1903. Nakl. I. L. Kober.

V části této vyličuje spisovatel hlavně politické změny v našich zemích za Josefa II, a to celkem správně. Podávaje z počátku pokus císařovy charakteristiky, rozebírá poměry zemí českých při jeho nastoupení, jeho cesty do Čech a na Moravu, úpravu úřadů politických, novou organisaci soudní, konec samosprávy městské, jednání se stavy a sněmy a konečně obšírně se zmiňuje o patentu tolerančním. Ač celkem císaře chválí a reformy jeho hledí omluviti, přece se snaží posuzovati jeho činnost objektivně, a poněvadž se u nás o době té psalo dosud málo, nelze mu upírati jisté zásluhy.

Na některých místech však s autorem nesouhlasíme. Nesprávně naznačen poměr císařův k Voltairovi (str. 12), neboť jedinou příčinou, že se s ním ve Fernay nesešel, byl výslovný zákaz Marie Teresie, a ten ještě hleděl císař obejíti (Jäger, „Joseph II", 47); nesprávno, že se Josef II chopil žezla s programem ve všech příčinách promyšleným (36), neboť velmi mnoho jeho nařízení dokazuje pravý opak a ještě za živa navrhován mu na náhrobek nápis: „Imperando et revocando vixi" (Brunner, „Humor" II. 314). Zcela nevhodna jsou slova autorova na

str. 47, že „dobré[1]) knihy české z doby pobělohorské náruživostí missionářů mizely“, neboť nikdy snad se nedařilo knihám tak zle, jako v době osvícenců, kdy jen na Moravě a ve Slezsku z knihoven zrušených klášterů zmizelo přes 70.000 svazků (Schubert v „Centralblatt für Bibliothekswesen“ 1900) Těžko lze si vyložiti, co zamýšlel autor citatem z Pelcla na str. 50, že řádové sami zavinili úpadek zbožnosti svými německými kázaními, „neboť kněží jejich byli rovněž Češi, jazyka německého nevalně znalí, ale za to měli výborné české kazatele ve svém středu“; nesprávný jest výrok, že císařovna Marie Teresie se připojila k žádostem katol. dvorův, aby zrušen byl řád jesuitský (57), ježto císařovna Tovaryšstvu byla nakloněna a osudu jeho upřímně litovala (Wolfsgruber, Migazzi 175). Nedopatřením asi praví autor na str. 56, dovolávaje se Jana Keysslera, že evangelíci v okolí jihlavském, chtějí-li přijati večeři Páně, odcházejí „do sousedních krajin uherských“, nesprávna jsou jména: Rejn-Kolín (20), Vidná (90, 105) a sv. Polít (144, 175), rovněž nezvykle zní „statek nemohovitý“ (187).

Záležitostem církevním věnováno bude asi více místa v části další; dosud píše o nich autor celkem slušně, ač nepodává nic nového. Myslíme, že by bylo jen k prospěchu díla, kdyby „k vážným posuzovatelům oprav josefinských jako Arneth, Wolf, Ranke“ (25) byl připojil též Brunnera, Wolfsgrubera, Jägera a z našich vedle Rezka i Kryštůfka; vždyť na mnohé zjevy doby josefinské zvláště mezi tehdejším kněžstvem nelze patřiti pouze z hlediště ducha času, nýbrž i se stanoviska církevního a pak ovšem kritika jejich vyzní méně nadšeně, než u autora na př. kritika biskupa Háje (238). Proto se k záležitostem církevním vrátíme až při posudku svazků dalších.

Při některých částech by se doporučovala větší stručnost, třebas při pokračování Českomoravské kroniky lze již trochu rozvláčnosti prominouti. R. T.

Směs.

Událost v hnutí zpět k Římu opět zabývá značnou měrou tisk anglický. Jde o anglikanskou farnost Sv. Michala v Londýně. Tu působil od 11 let vikář Evans jako rektor s velkou horlivostí. Podařilo se mu získati si ve značné míře náklonnost chudého obyvatelstva, tak že jeho chrám byl pilně navštěvován. Přináležel k hnutí ritualistickému, zavedl pobožnost růžence, uctíval nejsv. Srdce, klanění se nejsv. Svátosti, svátostní požehnání, pobožnost křížové cesty, vzývání svatých a zvláště uctívání Panny Marie. Toho všeho s radostí účastnili se jeho farníci. Tu přišel rozkaz biskupa anglikanského z Londýna, který mu ukládal, aby ony obřady opět odstranil,

[1]) O »dobrotě« všelijakých těch protikatolických pamfletů třeba rozhodně pochybovati!

poněvadž prý odporují předpisům církve anglikanské. Jen přechovávání nejsv. Svátosti může prý býti dovoleno, a to jen pod podmínkou, že pak pod oběma způsobama a na místě od ostatního chrámu odděleném bude přechovává a a nebude veřejně uctívána. Rev. Evans nevyhověl vyzvání a když biskup hrozil, že disciplinarně proti němu zakročí, složil svůj úřad a s ním i jeho kaplani. Nastoupil prý, tak prohlásil ku svým farníkům, svůj úřad v dobré víře, že jsou obyčeje a nauky od velkých učitelů církve schválené s duchem církve anglikanské dobře spojitelny; když se nyní přesvědčil o opaku, zapovídá prý mu jeho svědomí, v ní dále úřadovati. Před chrámem připravili pak farníci odcházejícímu dojemnou ovaci. Bylo to v neděli před Hromnicemi. Až posud bylo vítězství směru „protestantského“, jak říkají ritualisté, snadno získáno, avšak nepočítalo se s obcí. V blízkosti Sv. Michala nalezá se nově vystavěný kostel Marianský, který však uvnitř nebyl ještě ukončen a bohoslužbě odevzdán. Nyní odebrala se bez přičinění Evansova, který se úplně do samoty uchýlil, deputace obce k příslušnému katolickému úřadu farnímu s prosbou, aby ve zmíněném kostele pro ně nadále byla sloužena mše svatá. To bylo povoleno, a tu dožil se následující neděle Londýn řídkého divadla, že protestantská obec v plném počtu obcovala katolické bohoslužbě: mši svaté a svátostné pobožnosti večer. A tak to zůstalo podnes. Při tom ukazují tito lidé dokonalou znalost katolické bohoslužby, modlí se růženec atd. Přinesli své modlitební knihy, které byly, poněvadž jsou naskrze obsahu katolického, od kardinala Vaughana approbovány. Dítky škol nedělních, jež byly od svých učitelů, resp. učitelek do chrámu vedeny, zpívaly při večerní pobožnosti „O salutaris hostia“ a „Tantum ergo“ s jistotou, kterou jen dlouholetý zvyk skýtá. Katolické duchovenstvo nezatajuje si ostatně, že návštěva mše svaté neznamená ještě konverse, a jeví značnou zdrželivost. Omezuje se na to, vykládati beze vší polemiky katolické pravdy a těm, kdož osobně se oznámí, udělovati vyučování konvertitův. Oznámení ostatně byla již tak četná, že ve faře po celý den od 7 hodin ráno až do 11 večer se vyučuje. Posud bylo 110 konversí, z části ještě budou (mezi nimi i kaplani Sv. Michala). Námaha katolického duchovenstva ovšem je tím velmi usnadněna, že lidé tito ukazují, jak jsou výborně vyučeni. Děti umějí úplně zpaměti malý katechismus. Zatím obsadil biskup anglikanský opět na čas místo a nový reverend hledí nejmožnějším přizpůsobením se ku svému předchůdci lidi zpět přivésti. Slouží v neděli a ve všední den mši svatou, dává zvoniti Anděl Páně, „aby nemocní byli upozorněni na povinnost modlitby“, dovoluje privatně užívati růžence atd. Právě hledá varhaníka pro zpěv gregorianský, poněvadž předešlý rovněž svého místa se zřekl. — Zajímavo je, kterak tisk posuzuje tento případ. Především jest potěšitelno, že žádný z vynikajících organů katolickým úřadům církevním nečiní výtek a nepoužívá ho ku štvaní proti Římu; i noviny strany přísně anglikanské „Guardian“ zdržují se tu všeliké polemiky. List vzhledem na silnou ritualistickou stranu pomíjí opatrně otázky, zda ony nauky a výkony se stanoviska dogmatického srovnávají se s anglickou církví episkopalní, a staví se na zcela legalní stanovisko. Rev. Evans nespokojil prý se, vzývání svatých, na to klade „Guardian“ největší důraz, jako dovolenou soukromou pobožnost doporučiti, nýbrž zavedl je do veřejné bohoslužby, a to aniž se dříve s biskupem

dorozuměl. Toho prý nesměl tento trpěti, chtěl-li býti správcem diecese, a proto prý zakročil. Zcela jinak soudí „Church Times“, organ ritualistů. Zavrhuje distinkci mezi veřejnou a soukromou bohoslužbou jako „demoralisující“. Co prý Rev. Evans zavedl, není nic než naskrz dovolený výraz „katolické“ víry (ritualisté označují se, jak známo, jako katolíci) a jeho jediná chyba spočívá prý v tom, že ustoupil, místo aby byl dal dojíti k pronásledování, k použití násilí. Biskup prý politování hodným způsobem povolil „protestantské agitaci“. „Budeme, jako dosud, prositi svaté o přímluvu a tak lid poučovati; svátostnému tělu Kristovu budeme se dále klaněti jako Slovu vtělenému a v tomto smyslu lid poučovati. Nepůjde-li to zákonně, pak nezákonně; nepůjde-li to pokojně, pak za zmatkův a pronásledování A varujeme biskupy. Jsou mnozí, kteří se snad méně, než by měli, starají o požehání církve anglikanské a o exaktní formy anglikanismu, ale tím více o katolickou víru a spasení svých duší. Překážela-li by v tom církev anglikanská a anglikanismus, pak ponechány budou stranou. Mají beztoho již dosti nepřátel a málo přátel. Nepatrné sesílení nepřátelské moci učiní jim rychlý konec. -R.

Rozvrat v protestantismu. (O.) Na str. 40. Harnackova spisu čteme: „Život, jenž propadá smrti, jest bezvýznamným (sinnlos)“ a na str. 146. pranýřuje se víra v nesmrtelnost duše jako sobecká. Jiného názoru o Harnacka jest Dr. Stephan v „Katholische Warte“. Dokazuje v několika článcích, že stanovisko Harnackovo je takové, že důsledné vede ke katolicismu. Jest pravda, že kdo uznává osobního Boha, absolutní bytost, nejvyšší Rozum, jenž nerozumně tvořiti nemůže, poněvadž by si odporoval, že musí uznati, že i nás stvořil za jistým účelem, o čemž svědčí Inquietum sv. Augustina, že nám vytkl jistý cíl, a aby ho všichni poznati mohli s jistotou, že se zjevil a založil k zachování tohoto zjevení patřičnou autoritu; takový logický postup vede do našeho tábora; ale nechápu, jak může Harnack beze vší metafysiky, bez intellektualismu, bez autority věřiti v osobního Boha, Stvořitele všehomíra.

Proti Harnackově definici náboženství a proti liberalnímu protestantismu, jenž ještě neupustil od víry v osobního Boha, ale a priori popírá možnost zázrakův a proroctví, zkrátka zjevení vůbec, můžeme uvésti slova Schellova: „Kdo popírá možnost zjevení Božího, popírá i osobního Boha, a k jinému neosobnímu Bohu, jakému učí pantheismus, nemůžeme míti žádné důvěry ani ne Stimmung des Herzens, na něm se nemůže zakládati žádná mravnost“ („Göttliche Wahrheit des Christenthums“ I. 222). A takováto theologie se chce zváti ještě křesťanskou? Smutné svědectví vydává o ní vrchní konsistorní rada Buchrucker. Píšeť: „Náboženské partie Volkeltovy a Paulsenovy (známých spinozistů) se obsahově pranic neliší co do dogmatické a ethické stránky od spisů moderních theologů“ („Neue Kirchenzeitschrift“ 1895, 6) „Mluvil jsem s přívrženci Ritschlovými, již s důrazem tvrdili, že slouží církvi, ale v život posmrtný nevěřili“ (Lemme v „Reichsbote“ ze dne 3. února 1895).

O křesťanství mohou protestantští professoři a pastoři psáti, přednášeti a kázati sebe racionalističtěji, ve všem se jim ponechává volnost, nemohou býti zbaveni úřadů. Na veřejné přednášce upíral pastor Längin církvi právo mluviti o skutečném božství Kristově; jest prý to zneužíváním s její strany stavěti toto dogma do popředí; bezprávím nazval její jednání, že obtěžuje svědomí učením o nadpřirozeném původě Ježíše Krista („Reichsbote“ ze dne

29. září 1893). I na kazatelně jest volnost slova; o nejsv. Trojici a jiných dogmatech jest dovoleno liberalnímu pastoru hájiti své stanovisko. Štětinský farář Scipio hlásil se na berlínskou faru. Jest racionalistou od kostí i na kazatelně. Fara mu nebyla udělena, protože by někteří posluchači v kostele berlínském mohli se cítiti snad uraženými jeho (totiž pastora) příliš aggressivními explikacemi o zázracích, jež na kazatelně popíral; ale farářem štitinským zůstal dále; tam mohl orthodoxní urážeti, toho mu nikdo nezabraňoval.

Běda však, kdyby se někdo odvážil napsati pravdu o Lutherovi; osud jeho byl by hned zpečetěn. Tak stalo se bývalému pastoru Blöhbaumovi; zavrhoval trinitu, božské zrození Kristovo, posmíval se biblickým vypravováním o hříchu prvopočátečném a o zázracích. Proto se mu však nestalo nic. Ale protože kritisoval reformatora a líčil ho tak, jak ve skutečnosti byl, zbaven jest úřadu. Učení Lutherovo o justifikaci nazval „blbým“, „zavržení hodným“, „k nevystání“. „Luther... se odvážil překroucenými místy bible ospravedlniti svou theorii o hříších... jeho překlad bible se jen hemží chybami, a také zavinil, že většina vzdělanců má pro bibli pouhý úšklebek... nerozuměl nejjednodušším pojmům biblickým, ani ne kardinalnímu bodu, kdo vlastně svět řídí... uznává přece nadvládu satanovu ve světě... system jeho jest pln odporů... protivníky své napadal zuřivostí, která se neostýchala ani bídných prostředků polemických. O nějaké opravdově svaté horlivosti, o stálosti duše výčitkami netknuté nemůže se u Luthera ani mluviti; zkrátka nebyl pravým prorokem Božím.“ Tím ťal Blöhbaum do živého, píchl do vosího hnízda a musil býti odstraněn, s čímž byli jak liberalní tak orthodoxní srozuměni. Nikdo se nesmí osměliti strhnouti škrabošku s tváře Lutherovy; jest ovinut posvátným nimbem, jehož se nikdo nesmí dotknouti. Kdyby však zbožným protestantům byl Luther důkladně znám, kdyby jej viděli v pravém světle a ne pořád v samých oblacích kadidla, kdyby měli ponětí o spisech zbožňovaného reformatora, mnozí by se s odporem od něho odvrátili a našli by snad pravou cestu do církve katolické. Právě čtení spisů Lutherových bylo příčinou konverse u mnohých protestantů. Připomínám pouze Eversa.

Orthodoxní protestantismus postrádá patřičné autority, přidržuje se subjektivismu, jenž vede k zničení každého náboženství. „Ano subjektivismus“, píše Dr. J. Müller, „toť zárodek rozvratu v protestantismu.“ „A člověka odkazovati ve věcech víry na sebe sama, znamená dáti sankci náboženskému skepticismu.“ Nezbývá tedy protestantismu, nechce-li dospěti tam, kam dospěla jeho racionalistická theologie beze všeho křesťanství, aby se ohlížel po neomylné, živé autoritě, sice bude rozervanost pokračovati dále, až zvrhne se celý protestantismus v úplně protikřesťanský naturalismus a sám vzdá se pak názvu křesťanství a fakulty theologické se vůbec změní v srovnávací vědu náboženství. Za první takový pokus může se považovati rektoratní řeč Harnackova z roku 1901. Harnack považuje právě onen moment za velikou přednost protestantismu, že se v něm pohybují různé směry. Ale tím se dává všem sobě odporujícím názorům náboženským oprávněnost. Tím schvaluje se anarchie myšlenková. „Jsme před revolucí ve věcech víry, a ta přichází shůry, a taková revoluce jest mnohem nebezpečnější nežli zdola, poněvadž působí mnohem intensivněji a k jejímu potírání je třeba intensivnějších prostředků.“ Dovolával se pak světské moci, aby ujímala se orthodoxních, aby zabránila

vzmáhající se nevěře na theologických fakultách. Na to mu odvětil generalní superintendent Dr. Dryander: „Reformace jest výronem svobodné vědy; kdyby se nebyla tato věda vzmužila, nebylo by církve reformační.“ Dryander je zastancem tak zvané dvorní čili theologie unie, která by si věc s nikým nepokazila, není ani horká ani studená a koketuje se stranou liberalní. — K řeči Durantově podotýká „Reichsbote“ ze dne 7. května 1902: „Rejdištěm atheismu, bezmezné svobodomyslnosti — moderním pantheonem pro všechna náboženství není evangelická církev.“ Ale věru tím stal se skutečně protestantismus, neboť nikdo nepřekáží professorům v jejich destruktivní práci, nikdo nemůže zameziti, aby neroztrušovali jed mezi budoucí hlasatele slova Božího; a kdo by měl k tomu býti kompetentním? Snad synody, v kterých zasedá většina liberalův a která jest úplně závislá od zemského panovníka? Snad sbor professorský? Toho přece nikdo nebude tvrditi.

Stanovisko orthodoxních a liberalních je zásadně rozdílným. Chtíti je sloučiti do jednoho tábora znamená pokoušeti se o kvadraturu kruhu, chtíti sloučiti oheň a vodu, což se nikdy nepodaří. Professor Kaehler se domníval, že nějakým společným pojítkem by se věc přece snad zdařila; přiznává, že professorům theologie se nesmí stavěti žádná církevní norma v cestu, ale kousek dále čteme, což se hodí jako pěst na oko, že zásadně nemůže evangelická církev moderní theologii připustiti na kazatelnu! Není divu, neboť náboženství moderního tábora jest jiné než orthodoxního, jak dí Stöcker.

Vzhledem k řeči Durantově podotýká „Protest. Kreuzzeitung“ ze dne 7. května 1902: „...pak měla by se evangelická církev dle našeho pevného přesvědčení veškeré naděje vzdáti, na půdě víry církev katolickou s úspěchem potírat a boj proti ní může se jen vésti s devisou nevěry, pochybování, negace veškeré jiné autority mimo své vlastní ‚já‘. Takovým způsobem vyvinul by se boj proti náboženství vůbec.

Nová doba začala bojem proticírkevním, pokračovala pak směrem protikřesťanským a končí v proudě protináboženském. Toť zcela přirozený postup, jenž hrozí orthodoxnímu protestantismu. Buď navrátí se zpět k neomylné autoritě nebo splyne v jedno s naturalismem.

Tisk ve Francii. Jest omylem, domnívá-li se kdo, že vzdělání člověka končí vlastní školou. Nikoli, vzdělání po odbyté škole je pro většinu lidí rovněž tak důležité, jako vzdělání ve škole obecné. Na místo učitele nastupují noviny, a tyto jsou to, jež dodávají čtenářům svůj ráz. Tisk jmenuje Fouillé ve své knize „Francie pozorována s mravního stanoviska“ (Paříž 1900) učitelkou demokracie. Kdežto Francie roku 1789 jen 250 novin měla, dostoupil jejich počet dnes čísla 6736. Vliv tisku jest právě ve Francii všemohoucí, a laciný tisk, který je všude rozšířen, ovládá lid. Bedřich Loliée připadl na zvláštní nápad, v „Revue bleue“ zahájiti mezinárodní referendum veřejného mínění evropského o přítomném stavu francouzského tisku. Redaktoři a dopisovatelé velkých novin evropských, kteří se o francouzském novinářství vyslovili, učinili tak se stejným taktem jako duchaplností. Měli zřetel především na „Temps“ a „Journal des Débats“: o těch dalo se mnoho krásného říci, co se o jiných francouzských novinách nedalo tvrditi. Dopisovatel berlínského „Tagblattu“ Theodor Wolff jakož i známý M. Nordau, dopisovatel „Vossische Zeitung“, otevřeli bolavku francouzského tisku jemně sice, ale bez ušetření.

„Co francouzskému tisku schází“, praví Wolff, „jest pevný podklad, který jen annoncemi může býti zajištěn. Ve velkém německém listě jsou oznámení od textu čistě oddělena. Je to 30 a 40 stran oznámení, jež německým redaktorům umožňuje platiti vlastní dopisovatele a vydávati za depeše obnosy, které by francouzského redaktora hrůzou naplnily.“ M. Nordau vyslovuje se ještě ostřeji: „Má se všeobecně za to, že jest ekonomické postavení francouzského tisku těžké a že jen málo pařížských časopisů je s to, aby si dovolily luxus vlastního mínění. Jejich názory o umění, literatuře, divadle, ano i o politice nabyly by většího povšimnutí, kdyby byla poctivost vždy bezpečna.“ Oznámení jsou pevným podkladem německých novin a rovněž tak anglických. Max Leclerc, důkladný znalec anglického tisku, poznamenává v „Revue bleue“: „Nikoli penny čtenáře, byť i počet jejich vystoupil na 300.000 jako při ‚Standardu‘, vysvětluje nám veliká vydání anglických novin. Finanční soustava anglických listů spočívá na oznámeních. Příjmy anglických listů jsou úplně známy a nepotřebují býti skrývány. Místo pro oznámení prodává se dle určitého tarifu a oznámení platí část textovou s jejími dopisy a depešemi.“ Tato soustava jest jednoduchá, poctivá a tak nepotřebuje se báti plného denního světla. Ve svých pozoruhodných článcích o tisku v 19. století poznamenává jeden z nejznámějších francouzských publicistů, Cornély: „Obyčej oznámení skrývati a zatušovati vloudil se do francouzského tisku tak, že oznámení nabývá formy upřímné, nezaplacené chvály redakční. Tímto zlořádem jsou vinni redaktorové, obchodníci a čtenáři. Redaktoři tím, že svolují k takovému podvodu, obchodníci, že žádají takovou chválu a ji často dráže než oznámení platí, a čtenáři, že takové chvále více důvěřují než obyčejnému oznámení. Tak se jevíme národem charlatanů, nepolepšitelných lehkověrcův a ztrácíme tak pověst, že jsme upřímným, poctivým, moudrým národem.“ To vysvětluje také velikou prodejnost francouzského tisku, o které de Chirac tak hrozný obraz podal. Netoliko doporučení pro finanční podniky, nové mody a ozdoby se platí; nikoli, mnozí kupují si také recense děl uměleckých a literarních. Všichni Pařížané pamatují se na muže s obličejem opičím a hlasem fistulovým, jenž promlouval o dílech moderního umění ve velkých ranních listech. Umělci věděli, že o jejich obrazech jen tehdy promluví, darován-li mu cenný obraz pro jeho galerii; a přece zůstal muž tento obávaným soudcem o ceně nebo bezcennosti moderního francouzského malířství. Tato věc osvěcuje nejkřiklavěji moralní úpadek francouzského tisku. Ruku v ruce s touto korrupcí ekonomickou jde v mnohých francouzských listech odporné pěstování smyslných pudů v člověku. Nespokojují se s nemravnými povídkami a popisy, nikoli, pařížský tisk přináší v poslední době namnoze nemravné obrazy a fotografie; lze právem tvrditi, že některé francouzské listy mravně tak hluboko klesly, že další poklesnutí je sotva možno. -R.

Něco o honoráři. Za doby humanistů [1]) bývala literarní práce skvěle odměňována. Z papežů té doby byl jejím příznivcem hlavně Mikuláš V. 1447—1455; Pastor vypravuje [2]) ve svých dějinách papežů: humanista Perotti

[1]) Není úmyslem mým látku o honoráři vyčerpati, vždyť jest nevyčerpatelna; nýbrž podávám jen část svých výpiskův o tomto thematě. Tato stať jest pokračováním mého článku »Něco o honoráři« v »Hlídce« (1901, 198). Neudávám všech pramenů, v nichž jsem se dočetl o podaných datech, jen zajímavější a důležitější.

[2]) *Pastor*, »Geschichte der Päpste«, sv. I. str. 408 n.

přeložil z řečtiny do latiny Polybia, zač mu papež dal pět set nově ražených dukátů. Valla dostal za překlad Thukydida pět set zlatých skudů, dle naší měny 60.000 K,[1]) za překlad prvních desíti knih Strabonových dal týž papež honoráře tisíc skudů, za překlad Homera do latiny deset tisíc zlatých. Výši těchto obnosů teprve jasněji poznáme, srovnáme-li ji s platem, který dával týž papež umělcům, byliť proti humanistům v menší vážnosti; tak měl Fiesole měsíčního platu šestnáct a Gozzolino jen sedm dukátů. Müntz praví, že bylo tehdy, t. j. v druhé polovici patnáctého století ve Florenci k jednoduchému živobytí jedné osoby nezbytně potřebí padesát dukátů ročně, se 100 až 150 mohlo se žíti pohodlně, se 250 až 300 s přepychem. Papež Innocenc VIII 1484—1492 dal Polizianovi, který přeložil do latiny Herodota, dvě stě dukátů.[2])

Jak se platí nyní tak zvaným spisovatelům klassikům? Známý nakladatel Cotta ve Stuttgartě zaplatil v celku Goethovi honoráře 865.410 marek, Schillerovi 528.878 m. a měl právo výhradní k jejich spisům do konce roku 1856. Akciový podnik „Union, Deutsche Verlagsgesellschaft“ platil r. 1900 desítiprocentovou dividendu.

Ve Francii vydělá si nyní pilný a dovedný spisovatel, který však nelichotí choutkám obecenstva, ročně nanejvýše 8000 franků; naproti tomu však vydělal si Armand Silvestre, který psal nejvýše necudné spisy, ročně 100.000 fr., tak aspoň sdělila Freie Presse v čísle 13114. V dubnu 1901 vyšel Zolův nový román „Travail“, Práce, nákladem pařížského knihkupce Fasquelle v 77.000 výtisků; neboť dřívějšího románu Zolova, nazvaného „Fecondité,“ Plodnost, prodal týž nakladatel 94 tisíc výtisků.[3]) Zola zemřel 29. září 1902 a zanechal asi čtyry až pět mil. franků jmění, jež si vydělal jedině svou literarní prací. Dostával totiž frank honoráře za každý prodaný výtisk svých románů; a některé z nich prodány byly ve více než 100.000 výtisků. Románu „Debacle“ prodáno 207.000 výtisků, „Nana“ 193 tisíc, „Řím“ 154 tisíc, „Paříž“ 106 tisíc, „Doktor Pascal“ 94 tisíc, tolikéž „Hřích abbé Moureta“, „Dobytí Plassansu“, „Therese Roquin“; „Assommoir“ přes 100 tisíc, „Štěstí rodiny Rougonovy“ 35 tisíc, „Excellence Eugen Rougon“ 32 tisíc, tolik vynesla pornografická tendenčnost V celku vyšly romány Zolovy v 2,332.000 výtiskův a všechna literární činnost vynesla mu 8,162.000 fr. honoráře.

Velmi zajímavé zprávy přináší naše „Hlídka“ (1902, strana 526) o Alexandru Dumasovi, otci. Roku 1848 chtěl se totiž státi poslancem a ve své kandidátní řeči v departementu Seine et Oise promluvil, chtěje si hlavně naklonit přítomné dělnictvo následovně: nečítám šest let studií, ani čtyř let v notářství, ani sedm let v úřadě a přece jsem pracoval po dvacet let denně deset hodin, dohromady 73.000 hodin. V těchto dvacíti letech napsal jsem 400 svazků románův a 35 divadelních kusů. Těchto 400 svazků vyšlo průměrně ve 4000 výtiscích, svazek po pěti francích, dohromady 11,853.000 fr. Z mých divadelních kusů hrál se každý průměrně stokráte a všechny přinesly užitku 6,360.000 franků. Mými knihami vydělali sazeči

[1]) Zlatý skud jest asi 120 korun.
[2]) *Pastor* l. c. III. 237.
[3]) Beilage zur »Allgemeinen Münchener Zeitung« 1901 č. 93.

264.000 fr., knihtiskaři 528.000, papírníci 633.000, knihaři 120.000, knihkupci 2,400.000, zřízenci 1,600.000, kresliči 28.600, komissionáři 1,600.000, rozesílatelé 100.000, půjčovny knih 4,583.000, tedy dohromady 11,853.000 fr. Mými divadelními kusy vydělali impressáři či podnikatelé 1,400.000 franků, herci 1,225.000, malíři dekorací 210.000, zhotovitelé kostýmů 140.000, majitelé divadel 700.000, statisté 350.000, dozorci a hasiči 70.000, půjčovatelé operních kukátek 70.000, dělnice 50.000, prodavači oleje 525.000, továrníci papíru 60.000, hudebníci 257 000. chudí 630.000, prodavači cedulí 80.000, režiséři a dohlížitelé 20.000, pojišťovací společnosti 60.000, kontroloři a účetní 140.000 strojníci 150.000, holiči a vlásenkáři 93.000, v celku 6,360.000 fr. Počítám-li tedy na den pět frankův a na rok 300 pracovných dnů, daly mé knihy 692 osobám práci po dvacet let; z mých divadelních kusů žije v Paříži 347, na venkově třikrát tolik, a sice 1041 osob po deset let. Dumas Otec vydělal si, jsa v rozkvětu ročně až 200.000 fr. honoráře a přece zemřel r. 1870 v bídě. Jen ve Francii prodalo se Dumasova nejoblíbenějšího románu „Tři mušketýři“ od roku 1878 do roku 1898 2,840.000 výtiskův.

Gladstone dostával za článek do novin anebo do nějaké Revue obvykle 100 liber šterlinků čili 2500 K, později za každé slovo libru šterlinků čili 25 K. Básník Tennyson dostával v posledních letech svého života za každé slovo též libru šterlinků čili 25 K honoráře.[1]) Ze starších anglických spisovatelů byl nejoblíbenějším a nejlépe placeným Dickens, neboť dostal mnohdy za jediný rok až 400.000 K honoráře Jeho román „Klub Pickwickův“ vydalo jediné londýnské nakladatelství Chapmann a Hallod r. 1857—1892 v 700.000 výtisků. Těžce zkoušen byl anglický romanopisec Walter Scott; býval původně soudním úředníkem, když však došly velké obliby jeho romány, věnoval se jedině spisovatelství a z honoráře zakoupil si statek Abbotsford r. 1811; r. 1820 byl za své zásluhy povýšen za barona Ale r. 1826 ohlásil úpadek bankovní ústav Ballantyne a Comtabl, při čemž Scott obnosem 117.000 liber šterlinků zúčastněn byl. Chtěje vše jako poctivý člověk co nejdříve splatiti, dal se do zimničně rychlé a neochabující práce a již roku 1830 splatil tolik, že byl dlužen jen 40 tisíc liber šterlinků čili milion korun, ano krátce na to splatil všechno; bohužel se však přepracoval a již 21. září 1832 zemřel; věrní jeho čtenáři a přátelé přičinili se, aby zachován byl jeho rodině statek Abbotsford, což se i podařilo.

V nejnovější době dařilo se velmi dobře americkým románopiscům, kteří si obrali za předmět látku z Ameriky; dříve již byly sice v Americe velmi rozšířeny hlavně dva spisy, a sice Beecher Stowe: Chata strýce Toma a Mark Twain: Trilby, ale takového rozšíření přece nedosáhly, jako několik románů, které vyšly v letech 1898—1900 až ve 100.000 výtiscích R. Lutz uveřejnil v knihkupeckém „Börsenblattu“ v červenci 1901 seznam 19 románů, z nichž každý vyšel ve více než 100.000 výtisků. (P. d.)

[1]) »Zeitschrift für Bücherfreunde« r. III. str. 353.

Ze života náboženského.

Velké Husovy slavnosti v Praze s kladením základního kamene zabřednou asi zase tam, kde je hlavní, třeba že utajení osnovatelé jejich míti chtějí: v protiklerikalní a protiřímské kuráži. Zatím všecky jiné snahy zůstávají marny. Historikové marně se namáhají pravý význam doby Husovy a Husa samého vysvětliti. Ulice zůstává si důslednou, ta slaví vždy jen sebe, neboť každého jen ze sebe a pro sebe.

Za klerikalní demonstraci prohlašují naši moravští „pokrokoví“ pouť velehradskou, dne 5. července pořádanou, které se prý musí čelit protiklerikalním táborem na místě samém. Klerikalní demonstrací jest jim i československý sjezd katolický ve dnech 26.—28. července v Brně pořádaný; socialisté a pokrokoví chystají proti němu demonstrační tábory. Božítělové průvody jsou klerikalními demonstracemi, proti nimž na př. francouzští socialisté s noži a holemi v rukou vystupují. „Klerikalními schůzkami“ jsou služby Boží v kostelích. Jest marno se ptáti, co těm lidem vůbec není klerikalním projevem? Čemu oni asi z náboženských úkonův a projevů kdy dají pardon!? Tak na př. nedávno v Čechách jakýsi „umělec“ dodal kterési obci místo objednané sochy sv. Prokopa sochu sv. Wolfganga. „Umravňovací“ plátky mají z toho nehoráznou radost a vyzývají jako moderní ikonoklasté lid, aby zanechal veškerého „fetišství“, totiž uctívání obrazův a soch svatých. Tedy čistě po husitsku jen pěkně vydrancovati chrámy, porozbíjeti sochy, spáliti obrazy atd. — národ bude osvícen! Ale těm blbým barbarům, kteří takto štvou, vystavěte honem pomníky, rozšiřujte jejich podobizny, neboť kult takových národních výtečníků není — fetišismem.

Všecko to krásné rozeznávání „klerikalismu“ od pravého „katolictví“, jak to katolické moderní listy už po leta propagují, se neujme, dokud intelligenci české a zvláště mladé budou v čele státi protestantští agitatoři. Ti v zájmu svého vyznání nemohou připustit žádného rozdílu. Mezi našimi protestanty náboženská moderna, jež ve všech církvích se vyznačuje smířlivostí a přizpůsobením moderním poměrům, nenalezá a nenalezne nikdy ohlasu. Oni jako menšina roztroušená mezi massou jinověrců stále musí napínat všecky psychologické pružiny, jež přispívají k jich odlišení a povýšení nad jinorodou massou.

Ode dvou let pracuje naše mladé hnutí katolicko-moderní o sestavení programu svého. V listech jeho „N. Ž.“ a „B. Pr.“ přinášeny drobty a vysvětlení, vybídky a dotazy, jež měly pro sestavení programu býti ústavotvorny. Zatím české křídlo katolické moderny, netrpělivo už nad nečinností a otálením moravským, ustanovilo si sejít se po svatodušních svátcích a program svůj projednat a postavit. Program předložen dosti široký, ale podrobné požadavky týkají se jen čtyř skupin: vychování kněžského dorostu, vyučování theologické, socialní postavení kněžstva a opravy v pastorační činnosti kněžské. Požadavky pronášené jsou celkem mírné, není to žádný radikalismus. Jen to mírnější, co „Katol. Listy“ a listy mladého kněžstva přinášely, sebráno

v jedno. Tak na př. zmínka se neděje o celibátě, za to žádá se bohoslužba v lidovém jazyku.

Po vypovězení řádů z Francie dochází teprve vláda k náhledu, že nejednala dobře. Tak dominikánům a františkánům, kteří konají státu dobré služby na východě, projevila ochotu, pro missie jim povoliti zřízení mateřince ve Francii, ale podmínky byly, že mateřince ty musí se podrobiti vedení a jurisdikci biskupů. Podmínky ony představení řádu byli ochotni přijat, ale biskupi (oba kardinalové, pařížský a lyonský) je zamítli a stejně i kurie římská.

Liberalními listy proletla zpráva, že kardinal Rampolla, sekretář kurie, upadl pro svou Francie-milovnou politiku v nelibost u sv. Otce, který jest velmi získán smířlivým a přátelským chováním císaře německého.

Hejtmanství koparské na Istrii rozkázalo, aby 14 nekřtěňátek z Ricmanjí a Logu bylo do konce tohoto měsíce zaneseno ke křtu pod pokutou, jež se jinak vyměří starostům osad a rodičům dítek.

Kaplan Kranjčič v polovici června z Ricmanjí odvolán, když všecko jeho smiřování v obci ukázalo se bezvýsledným. Ricmanští zůstávají tedy bez kněze vůbec. Záležitost jejich však zdá se že skončí pro ně jako syny katolické církve přece smířlivě. Biskup križevecký sjednoceného vyznání, k jehož diecesi se Ricmanští přihlásili, rád by je zachránil katolicismu, aby jen neučinili a neprovedli posledního zoufalého kroku a neodpadli k pravoslaví, či kdyby jim bylo bráněno i to, k starokatolictví nebo protestantismu. Po svých audiencích ve Vídni, po všech prosbách v Římě, konečné při své poslední audienci u sv. Otce dne 20. června vymohl podle všeho nejvyšší svolení, aby Ricmanští směli býti přepsáni od latinského obřadu na východní slovanský. Tak zdá se smutná záležitost tato šovenským italianismem vyvolaná konečně skončí, a to ještě dobře skončí.

Ve Vídni zasedal nedávno synod pravoslavné církve naší říšské polovice. Členy synodu jsou: arcibiskup černovický jako předseda, biskupové zaderský a kotorský jako přísedící. K tomuto trojčlennému synodu s právem poradního hlasu přibráni ještě professor kanon. práva konst. Popovič, vídeňský srbsko-pravoslavný farář Mišič a člen černovické konsistoře Dion. Bažan. Sjezd jednal o propagandě katolické v Bukovině a v Dalmacii a co proti ní podniknout (!), jakož i o otázce přestupu obce Ricmanjí a Logu, jehož tyto už dávno se v Zadru dožadovaly, ale z rozkazu vlády musily býti odmrštěny.

Mezitím co ruský tisk se rozčiloval nad vřesenskou událostí a hájil Poláky proti Němcům, v ruském Polsku činovnictvo vyhánělo protizákonně jazyk polský z vyučování náboženského na školách středních, ba i samy kněze katolické, posílajíc místo nich pravoslavné duchovní (na obecných školách zůstával netknutě jazyk mateřský vyučovacím v náboženství). Vyučování náboženství po polsku na středních školách upraveno v ruském Polsku zákonem z roku 1880. Vyňato bylo z tehdejšího zákona několik škol, kde vyučováno vše jen po rusky; byla to gymnasia v městech, jež ležely v kraji dříve unitském (v chlumské diecesi). Teď nařízením císařským se právo toto

dává všem středním školám království polského. A ježto nařízení je císařské, jest neodvolatelno a nepřekrutitelno po libovůli vlády a úřadů. Nařízení toto podle zprávy krakovského „Czasu“ bylo už vloni na jaře přichystáno, a sice ze svobodného rozhodnutí císařova, který všecky protivné vlivy odmítal. Ale tu vypukly mezi studentstvem gymnasií v krajích dříve unitských (v Sedlecích) bouře proti ruskému náboženskému přednesu a nastalo dlouhé jednání mezi úřady místními a ústředními; nastalo jezdění deputací a vyslýchání. Už bylo na tom, poslechnouti rady místních úřadů v království a právo polského vyučování nerozšiřovat. Povolán biskup Jaczewski do Petrohradu a naléháno na něho v ministerstvu kultu, aby odvolal polské katechety a dosadil ruské. Ale biskup se uhájil. Konečně deputace mírných Poláků přes protivnou agitaci vymohla na carovi, že zadržené nařízení dal prohlásiti dne 8. června 1903.

„Maďarští sjednocení“ diecese munkačské nedosáhnuvše přes všecky poutě do Říma a přes všecko zastání velmožův i úřadův uherských, aby místo staroslovanského povolen jim byl maďarský jazyk bohoslužebný, počali najednou odstupovat od sjednoceného obřadu řecko-východního a přidávati se k západnímu latinskému obřadu. A tu v Římě na otázku biskupův uherských, jak chovati se mají v těch případech, odvětili, což teď také primas uherský oběžníkem ohlašuje, že kongregace propagandy se usnesla, aby věřící sjednocené řecko-východní církve nebyl přijímán do svazku diecese latinské leda s přivolením pro každého zvláště v Římě vyžádaným. Případ tedy podobný, jen že opačný jako v Riemanji: Věřící, úřady i biskupové jednali v Uhrách při povolování přestupu velmi ochotně. Z Říma poněkud celá akce zdržena a na svolení papežově závislou učiněna.

Ruská církev postižená v 17. století katastrofou rozkolu pro pouhou opravu textovou Písem sv., stále při všech reformách svých a nově nutných zařízeních zmítána je strachem, aby se jí znova něco podobného nepřihodilo, neb aspoň aby rozkolu nedávána byla nová příležitost k výčitkám, že pravoslaví se vzdaluje od základu apoštolského a prvních sedmi koncilů. Zvláště že pravoslavní chovají stále naději, že snad i ostatní široká massa rozkolná, pokud se nerozprchla v různých nesmyslných sektách, přece kdysi za příkladem „jedinověrců“ vrátí se k obcování s církví pravoslavnou. Taková nová obava vynořila se teď. Nedávný oděsský sjezd vinařský usnesl se totiž, aby před zákonem ve veřejném prodeji uznávalo se za nefalšované i to víno, které jest napravováno cukrem. A tu nedávno v „Mosk. Vědomostech“ se upozorňuje, že pravoslavná církev nikterak nemůže souhlasiti s tímto usnesením už z ohledu na rozkolníky čili starověrce ruské. Tito totiž cukr prohlašují za „skoromný“ čili za nepostní potravinu, jíž se v postě nesmí sladiti (protože k čištění cukru užívá se kostní moučky, tedy živočišné látky!). Oni také v čase postním sladí medem a nikdy cukrem. Když tedy v očích rozkolu je cukr takovou nečistou věcí, že vůbec zdržují se v postě jeho požívání, je tím více na pováženou připustiti víno cukrem napravované k oběti mešní. Tu už by rozkolníci

teprve církvi pravoslavné právem vyčítali, že nekoná svátostné oběti, ba zrovna ji profanuje, podávajíc místo pravého vína víno cukřené, „skoromné“! Tu ostatně netřeba ani na tento důvod poukazovati: víno z výtlačků hroznových a cukru svařené není už podle přirozeného pojímání žádnou šťávou hroznovou a tudíž také ne vínem k oběti vhodným. — —

„Čas“ nedávno pokárán i radikalními novinami, že jeho římský dopisovatel, takto ukrutně vtipný, srovnává katakomby s kupeckými zásuvkami a nápis in aeternum vivas travestuje v „bibas“. Toť Obnovitelé pravého, prvotního křesťanství. Evangelíci. Reformovaní. Husité. Apoštolé humanity...

Věda a umění.

Objevení souběžných, symmetricky rozestavených kanálů na Martovi Schiaparellim vzbudilo svého času všeobecný zájem a otázka jich vzniku dosud zaměstnává četné badatele. Zajímavý pokus provedl p. Lane. Různě velké terče rozestavil do značné dálky na místa poněkud málo osvětlená a vyzval několik osob, aby ony předměty pozorovali dalekohledem a příslušný jejich tvar načrtli na okulár. Čtyři z pozorovatelů nakreslili skutečné obrazy, které úplně se shodovaly s obrazci kanálů Martových a dokonce jeden z pozorovatelů zdráhal se přiznati, že by tyto domnělé tvary postrádaly skutečnosti. Sám Lane uznává, že při častějším opakování pokusu jest subjektivními představami tak klamán, že pozoruje různé čáry stále zřetelněji, kde pro ně není žádného realního podkladu. Z toho soudí Lane, že pozorování kanálů na Martovi se asi zakládá na mylné obrazivosti lidského oka, že na Martovi sotva asi takové kanály existují, zvláště, když někteří pozorovatelé i na jiných oběžnicích podobného tvaru kanály spatřovali.

Od začátku letošího roku počínajíc pozoruje se v astrofysikalních laboratořích zvláštní, abnormalní úbytek slunečního záření proti posledním 6 letem, v nichž přesná měření se dála. M. H. Dufour vysvětluje tento úkaz tím že se snad nachází v ovzduší nějaká látka, která paprsky sluneční částečně zadržuje a tak přímé působení paprsků oslabuje. Snad souvisí tato látka s nedávnými erupcemi sopek antillských. Také pozorovány jednotlivé zvláštní úkazy př. západu slunce upomínající na erupci sopky Krakotao před 20 lety.

Docílením velmi nízkých teplot nezískala pouze fysika netušeného pole nových objevů, nýbrž i fysiologie chopila se tohoto prostředku ku zjištění zdatnosti, jakou životní organismy nízkým teplotám odporují. Již dávno bylo známo, jak jsou poměrně vysoké teploty pro organismus nebezpečny a jej naprosto hubí, kdežto v teplotách nejnižších ukázaly se organismy zcela netknutými. Pracemi v „Jenském Institutě“ konanými vyšlo na jevo, že bakterie, které byly po delší čas vydány

teplotě kapalného vzduchu (— 190° C), po jich ostavení v obyčejné teplotě neutrpěly ve svých životních funkcích žádné podstatné změny a vyvíjely se dále zcela normalně. Professor Macfadyen použil i teplot kapalného vodíku (— 252° C) na dobu 10 hodin, jindy opět ponechal ústrojné živoky v teplotě kapalného vzduchu až na 6 měsíců, a nikdy nepozorována nějaká ztráta na životní činnosti. Tímtéž způsobem dokázána vytrvalost různých semen, ječmene, hrachu, hořčice a pod. Bylať v kapalném vodíku za 6 hodin v pravém smyslu slova vymočena a přece po zasetí klíčila zrovna tak, jak jiná, která žádnému procesu podrobena nebyla. Tato nezdolnost, kterou vzdorují organické bytosti tak nízkým teplotám, při nichž naprosto nelze mluviti o nějakých procesech chemických, poučuje nás o jistém dosud neznámém stavu živoucí hmoty, v němž buňky nelze nazvati ani živými ani mrtvými. Neméně zajímavým stal se tento pokus: některé druhy světélkujících bakterií, kapalným vzduchem zmrzlé, byly roztlučeny a důkladně rozetřeny. Když po jisté době takto vzniklý obsah byl přinesen na obyčejnou teplotu, tu shledáno, že schopnost světélkovati úplně zmizela. Tento výsledek nasvědčoval by tomu, že světélkování nepochází z účinku nějaké látky v bakteriích snad, nýbrž, že podstatně lpí na životním pochodě buňky.

Nedávno přinesli jsme zprávu, že se podařilo panu Blondlotovi polarisovat x-paprsky. Avšak na základě nových pokusů, jak se o nich dočítáme v letoších „Comptes Rendues“, dospěl autor k náhledu jinému: že totiž zmíněná polarisace se netýká vlastních x-paprsků, nýbrž jiných nových paprskův, od Röntgenových úplně rozdílných. Máme tedy od prvního objevu Röntgenova již celou řadu nových paprsků, jež se od sebe podstatně liší, a čím více jejich vlastnosti pozorujeme, k tím složitějším a nevysvětlitelnějším zákonům dospíváme. Celý svět zdá se naplněn neviditelným a nepotřežným pro nás zářením. Každý předmět, každá látka od jiné odlišená má své záření, ba jedna a táž hmota, na př. tak zvané radioaktivní prvky, vysílají i více druhů paprsků (americký fysik Rutherford mluví o čtyřech druzích radioaktivních paprsků). A tyto paprsky mají býti podle nejnovější radioaktivní theorie ne nějakým pouhým chvěním, ale hmotou samou, která v nekonečně malinkých částečkách (elektronech) rozprchá se s velikou prudkostí na všecky strany. A my nad takovou hmotou zářící stojíme tisíce let a nepozorujeme, že jí ubylo!

O rozměrech velmi malých mikrobů přinesla zajímavou úvahu „Živa“ v č. 6. Některé z mikrobů možno pozorovati ještě citlivým drobnohledem, na př. bacterium termo, jehož délka jest 1·5—2 tisíciny milimetru (μ), jež tedy jest asi milionkráte kratší nežli člověk a obsahem 10—15 tisíc milionkrát menší nežli člověk štíhlý, 170 *cm* vysoký. Avšak jsou i organismy, které poznáváme pouze z jistých choroboplodných účinků. Takovým jest na př. tabákový mikrob Beijerinckův. I neviditelní mikrobi jsou zajisté větší nežli molekuly prvků chemických, z nichž se skládají. Vezmou-li se za míru váh molekul hodnoty udané Loschmidtem, možno vypočísti, že obsahuje na př. micrococcus progrediens 10.000 atomů

síry, 30.000 molekul bílkoviny a pod. Uvážíme-li, že mikrobi neviditelní nemohou býti tak malých rozměrů, že by na jednoho připadlo jen docela málo molekul, nutno uzavírati, ze nejsou mikrobi neviditelní od viditelných co do velikosti tak vzdáleni, jako jsou na př. od člověka. Patrně jsou jen o něco menší nežli viditelní. Z toho můžeme usuzovati, jak ohromně složití jsou i tito nejmenší živokové, když obsahují ještě v sobě takové množství prvotních jedniček prvkových a látkových. A už i sama molekula bílkoviny je tělesem tak složitým, z tolika atomů se skládajícím, že by se vyrovnala celému městu z mnoha domů sestávajícímu. A což povážíme-li na konec, že i každý ten atom podle nejnovější nauky fysiků skládá se zase z tisícův a tisíců malých elektronů, které jsou prvním základem hmoty. Podle toho i takový maličký živočišek skládá se z nejméně 20 tisíc milionův elektronů! Tedy celý vesmír v malinkém! —

V době obsazení ostrovů Filippinských Američany připoutal na se pozornost ethnologů malý národ žijící na severu ostrova Luzonu, Igorroti zvaný. O. Scheerer rozepisuje se o něm ve zprávě „United States Philippine Commission". Igorroti jsou národem kočujícím, jichž hlavní výživa spočívá ve velkých stádech dobytka; z části věnují se i orbě, avšak jejich výběr v plodinách vzhledem ke skalnaté půdě a drsnému podnebí zůstává obmezen na brambory. Vyčerpána-li přirozená úrodnost některého pole, tu ho zanechají a nové obdělávají. Proto také žijí velmi ojediněle, osady jejich nepřevyšují 20 chatrčí. Pozoruhodné jest, že v jednotlivých okresích jsou různá nářečí. Co do vzdělání stojí na stupni pranepatrném; několik málo škol za vlády Španělů tam postaveným nedospělo téměř k žádným výsledkům, valná většina z nich čísti ani psáti neumí. V ohledu mravním vzdor tak nízké vzdělanosti stojí asi tak vysoko, jako jiní pohorští obyvatelé. K cizinci chovají se vlídně, ač s jakousi nedůvěřivostí; po delší však době, když si cizinec jejich přízně získal, jsou mu dobrými přáteli.

Zprávy národohospodářské.

Tak pracně zřízená úprava cukerní výroby na příští leta rozdělením spotřebního množství mezi jednotlivé cukrovary a rafinerie zřítila se v nic, když brusselská komise svolaná k tomu, aby posoudila opatření v jednotlivých zemích na příště zavedená, rakouské kontingentování odmítla jakožto nepřípustné po duchu smlouvy brusselské. Radí se tedy: veřejnou, pod státní kontrolou prováděnou kontingentaci zrušiti, zato surovarny a rafinerie navésti ku kontingentaci dobrovolné a tajné. Jelikož tajný kartell není lze dokázati, nešlo by to proti němu se ohražovat a co namítat. Tajné katellování tedy v Brusselu připuštěno. Ale tajný kartell nemá ani významu velkého, když jest omezen na úzké území a zboží jeho není chráněno vysokým clem před cizí soutěží.

A tak to bude s cukrem. I nejpevnější kartell nedovede více nežli ceny cukru zvýšiti o clo 6 franků nad světovou tržní cenu. A takové zvýšení ceny dovoleno brusselskou smlouvou už tím, že 6frankové clo na cukr dovoleno. V tajném kartellu však ihned se zase objeví protiva mezi raffineriemi a surovárnami. A také obchod drobný s kartellem soukromým nebude spokojen. Z ohledu na nové těžkosti s úpravou výroby zatím i zákon proti rayonnování cukrovky odložen. Nějak věc doma upraviti jest jenom dobré vůle a vzájemné ochoty, těžkostí nějakých zvláštních by v tom nebylo. Hůře se cukerní otázka bude řešiti ve spojení s Uhrami. Uhry při zavádění kontingentu vymínily si pro své cukrovary kontingent o 50% větší než kolik obnášela dosavadní uherská výroba kontingentovaná, čili tolik asi, a ještě o něco více, co obnášela veškerá dosavadní spotřeba cukru v Uhrách Ať už uherské cukrovary celé to množství vyrobí či nic, vždycky ještě by zůstala možnost cukr z Rakou ka do Uher vyvážet. Ale tu už uherská vláda stavěla se na odpor tomu, aby cukr náš docházel do Uher prostě a volně jak ostatní zboží. Žádala za svolení, zavésti vnitřní clo na hranicích rakousko-uherských. Tedy hotové zrušení celní jednoty.

S takovou žádostí přišlo se z Uher právě v době, když v naší sněmovně beztoho jen s nechutí projednávané vyrovnávání dospívalo k nejosudnějšímu ustanovení o vzájemnosti obou samosprávných polovin o vzájemnosti v železniční dopravě. Tato vzájemnost zavedena mezi Rakouskem a Uhrami teprve při novém vyrovnání, jež roku 1898 § 14. uvedeno v život. Ale už i po tomto čtyřletém působení takové vzájemnosti projevily zvláště naše průmyslnické kruhy velmi málo spokojenosti. Zdálo by se, že zásada: jak ty mně, tak já tobě, tu může přece pro oba účastníky býti stejně vhodnou. Ale není, i když vzájemnost tato platí jen pro průvoz do ciziny a nikoliv i pro převoz vnitřní z jedné polovice do druhé. A tato podmínka právě do odstavce IX. o vzájemnosti tarifové jednajícího položena. Uhry musí se všemi svými surovinami i výrobky obraceti se na naše dráhy, pokud nevyvážejí na Rjeku, kudy jen nepatrná část vývozu jejich se ubírá. Naše dráhy vozí tedy hromadný vývoz uherský: zboží toto pozůstává většinou z předmětů malé ceny (průměrně má metrák uherského zboží cenu 12—14 zl., našeho pak 25—30 zl.) a takové zboží na daleký převoz mívá veliké slevy, větší než naše zboží drahé, které spíše snese sazbu vyšší. Tím se tedy stává, že naše dráhy při průvozu nuceny jsou quantitativně hromadný náklad uherský voziti velmi lacino, Uhry pak cennější a množstvím skrovnější náklad náš vozí značně dráže než my jejich náklad. To plyne z přirozeného rázu zboží, jaké oba státy vyvážejí. Právě proto však z této vzájemnosti veliký prospěch mají jen Uhry. Není tudíž divu, že při odstavci tomto ve sněmovní komisi přichystány vedle obstrukčních i pouhé obranné těžkosti vládě Koerberově a vyrovnávacímu tomu ustanovení.

Mezitím co veřejné mínění německé při posledních volbách říšských se prohlásilo zřejmě proti přemrštěné ochranářské politice agrární a každé jiné tím, že strany ochranářské víc než decimovány a za to

svobodomyslné, umírněné a zvláště socialní demokratická mnoho mandátu získaly, zavířil v sousední Anglii ruch právě opačný. Tam ministr osad anglických Chamberlain namáhá se získati přívržence pro zrušení dosavadní zásady volnotržební v Anglii a zavésti cla ochranná na ty předměty, jež mohou Anglii dodávati osady její, tedy ponejvíce na obilí, potraviny a všeho druhu suroviny. Byl by to zvláštní druh cel, jaký v historii celní politiky zřídka se vyskytuje, cla výchovní, ale ne ve prospěch vlastního kraje, nýbrž kraje spřízněného. Anglie s touto politikou mateřské péče o osady své počala už i dnes za volné tržby a to tím, že donutila Evropu k úpravě výroby cukrové, aby tak svému třtinovému cukru západoindickému pomohla od nesolidního premiovaného soupeře evropského.

Anglie dosud byla opravdovou vládkyní světa co se obchodu týkalo. Ona určuje ceny skoro ve všech druzích zboží. Málo je tržních míst kromě Anglie, jež by na tvoření cen měly výlučný a rozhodující vliv. Leda při zboží místního významu, a takovém, o něž se anglický obchod nestaral (při hedvábí na příklad, jež má hlavní tržiště pro Evropu v Milaně, lekárnické potřeby v Německu atd.). Ona také svým četným loďstvem, jež ve světové paroplavbě do roku 1890 mělo podíl 63·4% a r. 1902 ještě stále 52·8%, ovládá i důležitý trh dopravní: udávala ceny převozu světovému a určovala směry jeho. Anglické lodě vyjíždějíce s nákladem drahého zboží průmyslového z domova, vydělávaly hodně na tomto domácím zboží a na jedné své cestě; proto na zpáteční cestě braly zboží už velmi lacino a nedovolily tak vyniknouti dlouho a dlouho žádnému soupeři cizímu. Kromě toho ony udržovaly na cizích tržištích pro anglické zboží ceny vysoké, ale cizí zboží lacino prodáváno jejich vlivem na trzích anglických. Tento vliv loďstva anglického v tržbě světové po celá dvě minulá století učinil spíše než co jiného z Anglie tu zámožnou zemi všemi živenou a obsluhovanou, celého světa věřitelku.

Zatím však na tomto nejcitlivějším místě začínají se proti Anglii obracet soupeři její na pevnině a zvláště v tomto oboru od ní se emancipují. Lodě anglické poslední leta jezdí poloprázdné, Německo už skoro zcela jich nepotřebuje, naopak činí jim konkurenci i v jiných zemích, Amerika a Rusko, jejichž vývoz potřebuje velké prostory nákladních lodí, dosud se sice nevymanily, ale akci emancipační už počaly. To vše jsou první znaky, že obchod světový se decentralisuje a své střediště překládá z Anglie na různá místa. Lodě anglické budou čím dále častěji objíždět evropská pobřeží prázdné, neboť vývoz i dovoz evropských zemí ujmou ve své ruce lodě domácí pobřežních států. Tyto zavezou ohromné tržiště anglické potravinami ze svých zemí a anglické zboží či jiné vezmou už na zpáteční cestě třebas jen jako zátěž lodní za levnou sazbu. Budou tedy působit opačně: zboží do Anglie dovážené bude se zdražovat, zboží z Anglie vyvážené celá ta 10 miliardová roční výroba, jež se do světa z Anglie rozveze, bude oblaciňovat. V tomto ohledu nezbude tedy Anglii nic jiného, než uzavřít se jednou hrází se svými osadami: tyto jsou prvovýrobné, mohou tedy

jí dodávati suroviny a potraviny a ona jim svou druhotnou výrobu. Tu bude Anglie bez soutěže v obou ohledech, dopravní i prodejné. Může se i proti cizímu průmyslu ohradit i proti cizímu loďstvu uzavřít.

Dnes už Anglie za vlády prvního systemu pociťuje neblahé následky na vlastním trhu. Dokud její dopravní převaha působila zlevnění cizího zboží na anglickém trhu a toto zboží bylo výhradně surovinou nebo potravinou, bylo dobře. Anglický továrník a dělník i úředník si to liboval, rolník pak od let čtyřicátých umlčen úplně. Leč teď, kdy evropské země i průmyslově vyspěly, a zvláště Německo v posledním dvacetiletí vzrostlo, tu vedle laciných surovin a potravin počaly se na tržišti anglickém objevovat i laciné výrobky průmyslové, jež činily teď továrníku anglickému nemilou soutěž. A zboží německé na konec jen v Anglii se stavovalo, aby tu přijalo anglickou známku, a jako anglické šlo do osad, které mateřské zemi popřávají jisté slevy celní. A osady přijímaly toto přeznámkované zboží německé raději a laciněji než vlastní anglické (případ s vývozem do Kanady nedávno objevený).

Všecky tyto okolnosti shrnuly se v mohutný podnět, jenž roznítil v Anglii touhu po osamostatnění a odloučení se od ostatního světa. Ovšem ne samé Anglie, ale Anglie s osadami. Čím více osady samy vyspívají hospodářsky, tím více mrzí mateřskou zemi, že nemá v nich žádných předností obchodních před cizinou. Neboť osady ve své autonomii celní stejné poplatky určovaly na zboží, ať přichází odkudkoliv. Ba o Anglii vůbec nestály, tak jako ani evropské ochranářské státy se na ni neohlížejí, neboť ona, nemajíc cel ochranných (kromě několika finančních), nemá ani co by za kterou výhodu poskytla a čím by se odvděčila. Teprv na zakročení nynějšího ministra osad uvolily se některé osady mateřské zemi poskytnouti při dovozu celní úlevy. První Kanada, jež poskytla slevu $33^1/_3$%. Po loňské konferenci osadní pak i jižní Afrika (Kapsko s Natalem) usnesly se poskytnouti slevu 25%, Australie slevu 10%, a Nový Zéland buď všeobecnou slevu 10% nebo různé slevy na některé předměty. Ministr osad anglických už zasazoval se o užší přilnutí osad k mateřské zemi, ale zatím ho nedocílil. Osady nevidí žádných výhod ze spojení s Anglií, dokud ona zachovává zásadu volné tržby. A také i kdyby Anglie celní sazby zavedla a snad právě takové jaké by osadám nejvíc prospívaly, přece ještě pro velkou vzdálenost a různorodost potřeb hospodářských v Anglii a v osadách, nebude hospodářská a celní jednota s Anglií pro osady nejvýhodnějším stavem. Ale ovšem byla by velmi výhodnou pro Anglii. Pro ni by to bylo náhradou za odpadlé a emancipované země evropské, jež ze služebných se mění jedna po druhé v rovesnice, ba soupeřky.

Školství.

V českém učitelstvu vzplanul ostrý boj organisovaných proti neorganisovaným. Na Moravě dosud celkem se vede tichá válka v zákulisí okresních jednot. Starší učitelé čili Slaménikovci dosud trvají na stanovisku „mírně liberalním" a nestarají se o zásadní věci. V rodině celkem udržují náboženský život, ve škole působí v duchu katolickém, ale na venek horlivě odsuzují „klerikalismus", jímž myslí stavovskou nadvládu kněží, nikoli věci náboženské (?).

Mladší pokolení neboli učitelé organisovaní, Úlehlovci zvaní, důsledně hlásají v duchu liberalismu západnického: náboženství a kněz do školy nepatří. Potírají „klerikalismus", jímž míní učení katolické církve a snaží se opanovati úplně pole. Aby cíle jistěji dospěli, založili si správní zastupitelství organisace učitelské, kteréž dne 1. června konalo ustavující schuzi. Bude míti odbor pedagogický, literarní, právní, socialní, hospodářský, pro praktickou politiku (volební) a finanční. Organisace by mohla učitelstvu prospěti ve mnohých směrech, kdyby se místo organisace neprováděla terrorisace, jež nyní provádí nejmladší dorost způsobem tak hrubým, že povahy svéráznější a vyškolenější muži na dlouho nesnesou věčného pranýřování a hofmistrování, jakéž pod rouškou organisace provádějí všude mladíci méně vyspělí.

Rozumnější a poctivější z organisovaných ostatně v duchu již odvracejí se od p. Úlehly, pozorujíce, že on vlastně začíná tam, kde předchůdce jeho p. Slaměník teprv končil, totiž náramnou obětovností co do rozmanitých funkcí.

Ještě hůře je v Čechách, kdež předáci navzájem v novinách a v listech odborných se napadají a tupí s cynickou mnohdy bezohledností. O předsedovi Ústřední jednoty V. Rašínovi píší na př. Frumarovy „Učit. Noviny" v č. 34: „Rašín i učitelstvo i občanstvo při volbách demoralisoval. Důvěrníky své nabádal, aby užívali rozných volebních praktik, ať jsou mravné nebo nemravné. Mám zde dopis, plným jménem podepsaný, ve kterém jsou vylíčeny scény z voličské schuze, ve které o jednání našeho kandidata byla podána zpráva; dávám dopis každému k volnému nahlédnutí. Rašín hleděl využiti rozporu mezi sedláky a chalupníky, vyslovil se pro Ebenhochuv návrh, který všechno učitelstvo odsoudilo, řeči své točil dle toho, jaké měl posluchačstvo, tak že kandidata socialně-demokratického jenom s námahou jsem uprosil, aby Rašína před veřejností neničil. Proto po volbách stal jsem se úhlavním odpůrcem Rašínovým a nebudu spokojen, dokud nebude Rašín a ten celý rod odstraněn. (Fr. Doležal ze Sedlice.)"

O učiteli poslanci J. Černém čteme v témže čísle „Uč. Novin": „Nikdy nebyl národním socialistou, nýbrž radikalním pokrokářem, ale přes noc stranické přesvědčení a barvu změnil." — O jiných vůdcích pokrokového hnutí listy svobodomyslné píší věci ještě ostřejší.

Organisovaní vydali nové heslo: pryč z varhanictví. Snižuje prý učitele a jest na ujmu škole vůbec. Zároveň vydán přísný povel:

organisovaný nesmí býti varhaníkem. V témže duchu psán je výnos okr. školní rady v Pardubicích, jímž se učitelům ukládá, aby varhanictví na dále nekonali. Takové rozkazy již v letech sedmdesátých byly v modě, ale brzo nastal obrat proto, že se obce bez učitelů varhaníků nemohly obejít a učitelé varhanictví také potřebovali.

Sjezd pokrokových učitelek v Brně konaný o svatodušních svátcích nebyl tak obeslán, jak se očekávalo. Nového celkem nepřinesl ničeho. Reformní škola dívčí, vdavky učitelek, emancipace ženy — známé odjinud frase; plodné práce nebylo.

Na popud p. Dra. Ad. Stránského konána také dle zahájené akce manifestační porada pro pokrokovou ženskou střední školu na Moravě. Známá sl. Widrmanova s nepokrokovou vlečkou horlila mezi jiným pro koedukaci ve škole (o které by konečně mohlo se znova hovořiti) i v životě; žehrala na to, že na procházkách chodívají hoši s hochy, děvčata s děvčaty — škoda, že aspoň brněnské běhny se svými vojáky nebyly na té přednášce. Jinak poskytovala schůze mnoho — zajímavého.

Výroční statistika škol v Čechách vykazuje 2980 českých a 2199 německých škol. Němci mají o 28? škol více, než by dle počtu duší měli míti. Také příspěvek, jak jsou utlačováni.

V Čechách byl schválen zákon o remuneraci za vyučování náboženství ve školách obecných a měšťanských. Zákon nabyl platnosti 1. lednem 1903 a ustanovuje: § 2. Učitel náboženství se stálým platem jest povinen vyučovati týdně 25 hodin učebných. Exhorty počítají se do uvedeného počtu hodin vždy po 3 hodinách. V pozoruhodných případech, zvláště tehdy, když udílí se vyučování v budovách místem od sebe vzdálených, může zemská školní rada se svolením zemského výboru počet hodin snížiti na 22, při čemž se však počítá exhorta jen dvěma hodinami. § 7. Remunerace pro zvláštního katechetu, pak za udílení vyučování náboženství správcem duchovním nebo světským učitelem, jakož i cestné při udílení vyučování náboženství mimo bydliště učitele dotčeného, budou povolovány od případu k případu zemskou školní radou po vyslyšení okresní školní rady. Při tom má se roční remunerace za hodinu týdenního vyučování zvláštnímu učiteli náboženství vyměřiti $^{1}/_{25}$ učitelského služného I. třídy, nejméně však 40 K ročně. Správci duchovnímu na konci roku poukáže se za každou hodinu udělenou 1 K 20 h. Cestné při školách nejméně 1·5 *km* vzdálených od bytu učitele náboženství ustanoví se dle místních poměrů na 20—30 h za každý kilometr cesty, tam i zpět vykonané.

Na Moravě zřizuje se ženský ústav učitelský ve Valašském Meziříčí. Bude otevřen počátkem příštího školního roku. Ředitelem jmenován professor J. Kroutil. Ústav je soukromý.

Příštím rokem zavede se ve školách nový český pravopis, sestavený komisí, jíž předsedá prof. Gebauer. Příslušný výnos bude v nejbližší době uveřejněn. Zároveň vydá c. k. knihosklad „Pravidla hledící k českému pravopisu a tvarosloví s abecedním seznamem slov a tvarů.“

Studium lékárnictví čili farmacie jest dovoleno dívkám, kteréž se vykáží přiměřeným studiem přípravným a náležitou znalost latiny prokáží.

Honba po novotách vydala nový květ. V Čechách počal vycházet časopis „Revue učebních pomůcek přírodopisných“. Doklad, jak rosteme — do šířky.

Reorganisace realek má býti provedena a školy realné doplněny osmou třídou. Zároveň má býti zavedena latina jako předmět nezávazný a realistům přístup na universitu usnadněn. Celkem patrno, že se jedná hlavně o prodloužení doby učebné na osm let.

Ve Vídni konány 6. června volby zástupcův učitelstva do školních rad okresních. Při užších volbách zvoleni stoupenci strany křesťansko-socialní; učitelstvo liberalní podlehlo.

V Bukovině 1. lednem t. r. nabyl platnosti zákon, kterýž zavádí 35 let činné služby pro učitelstvo národních škol.

V Srbsku je celkem jenom asi 2000 učitelův, ale Ústřední spolek má 80.299 K jmění.

Německý národ se bouří a hněvá na Američany. Newyorská školní rada zrušila vyučování na školách tamějších, čímž degradovala němčinu na řeč druhého řádu.

Za to Rusové se Polákům zavděčili tím, že zavedli do středních škol polštinu jako vyučovací jazyk pro náboženství ve všech polských školách. Tedy již i Rusové přišli k správnému posudku o významu řeči mateřské při vyučování náboženství. Jenom Prusko dosud nutí Poláky do němčiny a když hoši se spolčí, aby v mateřské řeči se mohli vzdělávat, vláda je stíhá pro „revoluční snahy“, jak se opět stalo ve Hnězdně, kdež 25 gymnasistů bylo souzeno a do vězení odsouzeno až na šest neděl proto, že soukromě se učili polským básním, písemnictví a zeměpisu ve sdružení studentském. To je vrchol německého barbarství, jakéž pruská vláda uplatňuje všude proti Polákům.

Vojenství.

Rakousko-Uhersko. Na osnově předlohy o dvouleté službě vojenské se pilně pracuje a má snad předloha tato tvořiti zároveň jakési vnadidlo pro uherské kruhy opposiční. Shoda okolností jest arci více nahodilou, neboť na plánu tak závažné změny pracovalo se v ministerstvu již po delší dobu. Dvouletá služba vojenská nemůže ovšem platiti pro všechny zbraně stejně a bude zavedena pro vojska pěší, kdežto jízda i nadále zůstane vázána službou tříletou. Jest jisto, že novota tato potká se s ohlasem všeobecným, neboť obyvatelstvo, zvlášť nemajetné, pociťuje daň z krve poměrně nejtíživěji. Posavadní presenční stav armady ovšem snížen býti nemůže, a poněvadž musí býti budoucně nahražován odvodem toliko dvou ročníků, musí býti každoročně počet

nováčků podstatně zvýšen. O dostatek schopných branců není u nás nouze, neboť dle výsledku posledních odvodů vyskytuje se u nás asi o 50.000 schopných branců více než je skutečně třeba. Tito „nadbyteční“ sloužili dosud v náhradní záloze a budou tedy nyní potahování k službě dvouleté. Tím zároveň odpadá jistá nespravedlivost, že bylo mnoho schopných mužů dosud losem presenční služby sproštěno. Dále však vysvítá, že nutná potřeba poddůstojníků nemůže býti již opatřena způsobem dosavadním a že musí tedy býti poskytnuty poddůstojníkům mnohé výhody, aby déle sloužiti zůstali. Při celé reformě nesmí se přehlédnouti stránka finanční, neboť rozmnožení ročního kontingentu brancův a poddůstojníkův uvalí na poplatnictvo větší břemena, leč „Tu l'as voulu George Dandin!“ — Nové vojenské prapory dle přání Maďarů budou zavedeny. Okraj jest po jedné straně černo-žlutý a uprostřed orel, po druhé straně jest okraj zeleno-bíle-červený a uprostřed obraz Panny Marie s anděly, kteří drží uherský znak. — Pro vyslance červeného kříže vyšla nová instrukce, v níž upraven je služební poměr těchto vyslanců buď k předsedovi spolku (v míru), buď k císařskému komisaři (ve válce). Zevrubně pojednáno též o poměru vyslanců k armadě. Ve službě nosí každý vyslanec okolo rukávu bílou pásku s červeným křížem. — Ve školství vojenském provedena byla v prosinci 1900 reforma v tom smyslu, že byly školy kadetní postaveny na roveň s vyšší vojenskou realkou v Hranicích a že osnova učební přizpůsobena byla v prvních třech ročnících realce občanské. Následkem toho možno chovancům na některé občanské státní realce skládati zkoušku zralosti a mimo to konají kadeti třetího ročníku, kteří se k tomu dobrovolně odhodlají, celoroční zkoušku v Hranicích, tak zv. „vojenskou maturu“ před zvláštní komisí. Ročník čtvrtý věnován jest výhradně předmětům vojenským. Že tak málo chovanců všech ústavů podrobuje se zkoušce zralosti na občanských školách, dlužno připočísti tomu, že jest velmi nesnadno připraviti se hned na dvě zkoušky, neboť zkušební předměty obou komisí nejsou bohužel totožnými. Bylo by tedy záhodno pozměniti vojenskou maturu tak, aby nabyla státní platnosti. Další nedostatek našeho vojenského školství jeví se v tom, že jediná vyšší realka v Hranicích není s to pojmouti všecky absolventy pěti realek nižších (Kisek, Sv. Hypolit, Železná, Košice, Fišava) a tím stává se, že jsou rodiče oněch chovanců, kteří nedosáhli venkoncem dobrého prospěchu, nuceni, dáti své syny do škol kadetních, z nichž mají zase vyhlídky na akademii a školu válečnou jen ti nejlepší. Z těchto důvodů pomýšlí se na to, zříditi v Železné (Kismarton) druhou vyšší realku a tamní nižší realku přeložiti na jiné místo. — Příštím rokem otevřena bude nová kadetní škola dělostřelecká v Traiskirchenu; nynější vídeňská kadetní škola zatím zůstane. — Vojenské soudy rozdělují se dle nové organisace na soudy brigadní pro mužstvo (první instance), na soudy divisijní pro gažisty a těžká provinění mužstva (druhá instance) a na nejvyšší soudy vojenské (třetí instance). U první a druhé instance účinkují soudcové z povolání a laikové (jelikož se soudy porotní pro vojsko nedoporučují), u instance třetí toliko soudcové z povolání a vyšší

důstojníci. Zřídí se asi 100 brigadních, 40 divisijních a tři nejvyšší soudy. — Dovoleno nyní všem důstojníkům pěchoty nositi všude, vyjma parády a polní cvičení, spodky barvy tmavě modro-šedé s úzkým červeným průmkem. Důstojníci na koni mohou užívati rukavic hnědých a všem důstojníkům dovoleno nositi rukavice hlazené a botky lakýrky. Místo dosud předepsaných nízkých bot dovoleno nositi ve službě i mimo službu pérka i střevíce na šněrování a gamaše, všecko ovšem na vlastní útraty. — Ministerstvo vojenství uveřejnilo provolání, jímž vyzývá osoby, ať v činné službě či mimo ni, aby se přihlásily k auditoriatní praxi. Dnem 1. listopadu zřídí se několik míst pro praktikanty auditoriatu. Místa jsou spojena s adjutem ročních 1200 K a se subsistenčním přídavkem ročních 400 K. Uchazeči musí míti již zákonitou aktivní službu za sebou a judicielní (v Uhrách právovědeckou státní) zkoušku. Musí býti mocni aspoň dvou jazyků. Dále se oznamuje, že v záloze auditoriatu mohou býti jmenováni reservní gažisté a kadeti nadporučíky-auditory, když by vyhovovali zákonitým podmínkám.

Rusko. Zkušenosti nabyté o automobilech za kurských cvičení vrcholí v tom, že lehké samohyby se úplně osvědčují při počasí pěkném; méně při nepohodě, any místy váznou. Samohyby těžší se při známém bezedném stavu cest vůbec neosvědčily. — Správa zvěrolékařství v armadě svěřena byla dosud odboru medicinalnímu v ministerstvu, a to oddělení zvěrolékařskému. U okresních vojenských velitelstev přiděleni byli okresní zvěrolékaři a u sborových velitelstev po jednom zvěrolékařském úředníku. Nyní stala se celá správa samostatnou. V čele stojí zvěrolékařský inspektor a jemu podřízeny jsou samostatné jinak okresní zvěrolékařské správy. — Aby se výdaje na stejnokroje generalů zmenšily, nařídil car, že od nynějška smějí pouze oni generalové nositi uniformu pluku (s odznaky generala), kteří jsou k tomu zavázáni, kdežto všichni ostatní generalové smějí používati pouze generalské uniformy všeobecné. — Soupis koní v okresu Włoszczowé (gubernie Kielce) skončil úplným nezdarem. Ze 1400 předvedených koní mohlo jich jen 73 uznáno býti za schopné, a z těchto pouze čtyry koně za jezdecké. — V Rusku panuje značný nedostatek záložních důstojníkův a zvláště záložních úředníkův. Aby se aspoň poslednímu částečně odpomohlo, mohou býti nyní poddůstojníci písaři, kteří k všeobecné spokojenosti slouží a bezúhonnými jsou, připuštěni ku zkoušce na úředníky pro případ mobilisace. Zkoušky konají se u okresních velitelstev a obsahují: čtení, psaní, počty, účetnictví a znalost dotyčných předpisů. — Pevnostní intendance zřizují se v Karsu, U. Dvinsku a v Zegrze. — Jak „Russkij Invalid“ sděluje, zapovědělo ministerstvo komunikací zvláštním úkazem fotografování železničních staveb, zvlášť mostů, viaduktův a pod. Všechna ředitelstva jsou vázána jmenovati četnictvu osoby, které by si snímky pořídily nebo je prodávaly. — Týž list přináší úvahu o nutnosti reorganisace zdravotního sboru a poukazuje k tomu, že ač po krimské válce všude zjednáno reformám průchodu, toliko zdravotní sbor zůstal tím nedotknut, a uvádí dále neutěšený stav nemocnic a velkou úmrtnost v nich za války rusko-turecké. Dle jedněch zpráv bylo by prý bývalo možno zachrániti

50% raněných při lepších poměrech. Nejtěžší závady vidí pisatel v dvojdílném velení a v nedostatku výkonných sil. Velení má v rukou dílem hlavní správa medicinalní, dílem komité pro zdravotnictví. Úřady, které by měly celou činnost kontrolovati, klesly na úroveň korespondenčních kanceláří. lékaři pak sami nemají žádných práv, a tím se dá mnohá nesrovnalost vysvětliti. — Rusko rozmnožovati bude dále svou válečnou moc a dle všeho rychlejším ještě tempem než dosud. Při ministerstvu námořnictva zřízena zvláštní komise pro osvětlení otázky, jsou-li potřebny Rusku nové válečné lodi a jaké soustavy. Komise ta usnesla se právě, že je potřebí hlavně velkých řadových obrněnců, křižníků přes šest tisíc tun výnoru a torpedových lodí. Obvyklý a poslední doby značně rozšířený typ křižníku 3—6 tisíc tun výnoru uznán za nedostatečný k válečným úkolům, jelikož lodě ty nemají potřebných bojovných a plaveckých vlastností. Z obvyklých torpedových lodí za nejlepší uznán typ, dle něhož v Anglii zbudován „Som“, a z řadových obrněnců typ zbudovaný v nevském závodě ruském. Pro ochranu pobřežní uznána za nejlepší soustava torpedové lodi „Cyklon“; kdežto zprvu uvedené typy válečných lodí budou se rychle dále rozmnožovati, ostaven tento, až jak dále se osvědčí. Nové válečné lodi budou stavěny výhradně jen v ruských závodech státních i soukromých a bude dopuštěno užívati při budování jen ruských pracovních sil a ruského materialu. — Vážné události připravují se v Číně. Povstání boxerů, které vlastně nikdy neutuchlo, vzmáhá se v míře úžasné. Provolává se smrt všem cizincům. Nuže jediné Rusko jest připraveno. Má tam celkem 42 velkých lodí a s torpedovými loděmi přes sto — V Mandžursku rozloženy jsou ruské oddíly podél železničních tratí a podporují tu výhradně čínské úřady u vykonávání exekutivy, aniž se ve správu země nějak míchají. Za těchto okolností není ovšem divu, že obyvatelstvo nechce o odvolání ruského vojska ani slyšeti. — Dopisovatel „Morning Leadru“ v Moskvě dovídá se z pramene hodnověrného, že pět armadních sborů, počítajíc v to kozáky, mobilisuje se v guberniích na jihu a jihozápadě. V popředí veřejného hovoru jest otázka války, která rázem vynoří se na povrch. „Standard“ oznamuje ze Sevastopolu: Vzhledem na možné příští události hromadí se v přístavech obrovské množství válečného materialu a učiněna všecka možná opatření k nalodění mužstva. V kruzích vojenských prohlašuje se, že nastane-li válka s Tureckem, bude ruské loďstvo demonstrovati v Bosporu, kdežto armada vysazena bude na břeh bulharský v Burgasu a ve Varně.

Německo. Pomalu, ale jistě vyzbrojuje Německo svou armadu novou zlepšenou puškou (model 1898). Tímto novým vzorem poděleno bylo vojsko vyslané do Číny a pak sbor gardový, během roku 1902 pět jiných sborův, a tak bude do konce roku 1903 celá armada nově vyzbrojena. — Okupační brigada v dálném východě byla nyní zredukována na dva pluky pěchoty o dvou praporech, na skadrenu, baterii a setninu zákopníků. — V samohybech a v telegrafii bez drátu závodí Německo s Anglií. Ministerstvo vojenství vyzývá konstruktéry, aby se súčastnili konkurence v sestrojení dobrého automobilu pro účely vojenské

s lihovým výtopem. V telegrafii bez drátu nabývá soustava Braunova vždy více půdy. O velkých cvičeních súčastnila se Braunova vozová stanice těchto a posílala bezvadné depeše velitelům jízdních divisí. vyslaným ku předu na 20—30 kilometrů. — Velmi mnoho obětují v Německu na studijní cesty a výcvik dustojníků v cizích řečech. Letos povoleno bylo na to přes 80.000 marek. — „Nationalzeitung" píše, že byl Rakousku oznámen vstup německých důstojníku do sboru četnictva v Makedonii. Nám jest ovšem známo, že tato vtíravost nebyla na štěstí ani Rakouskem ani Ruskem podporována a tak plán ten sám sebou zanikl. Jisto je toliko, že turecká vláda vyjednává s neutralními mocnostmi Švycary, Belgií a jmenovitě též se Švédskem o získání cizích důstojníků pro své četnictvo, které se zřizuje dle reformních návrhů Ruska a Rakouska. V armadě turecké slouží ovšem větší počet dustojníků německých, ale těmto jest uposlechnouti pouze rozkazu Porty. — „Kreuzzeitung" uveřejňuje studii o armadách státu balkanských a praví: Branná moc Černé Hory čítá brigadu stráže, 8 brigad pěchoty s dělostřelectvem, celkem 38 000 mužů. Branná moc Řecka čítá 160 000 mužů, leč číslice tato jest fiktivní. Srbsko jen s velkou námahou muže postaviti do pole 100.000 mužu. Branná moc Bulharska dostoupí v čas války 200.000 mužův, a bulharská armada je z balkanských nejlepší. Branná moc Rumunska čítá 3948 dustojníkův a 168.000 mužu, k čemuž dlužno ještě připočísti 90.000 domobrany. Důstojnictvo vzdělávalo se z části v naší armadě.

Bulharsko. Rozčlenění bulharské armady pro případ války jest dle „Rivista artiglieria e genio" toto: divise jízdy o 4 plucích po 4 škadronách, 6 pěších divisí I. třídy, 6 pěších divisí zálohy (každá pěší divise čítá 4 pluky o 4 praporech), 2 brigady dělostřelecké po 3 bateriích, škadrona jízdy, prapor zákopníku, prapor vozatajstva, divisijní lazaret. Mimo toho stojí pod bezprostředním velením armadního velitelství: 5 praporu v Silistrii, 2 škadrony tělesné gardy, 18 záložních baterií, pluk horského dělostřelectva (9 baterií), 3 prapory pevnostního dělostřelectva, setnina zákopníku, park hradebnický, park telegrafní. Celkem 137 praporů, 24 škadron, 63 baterií (378 děl). Děl jest v zemi: 390 Kruppových ráže 8·7 *cm*, 120 ráže 7·5 *cm*, 64 horských ráže 7·5 *cm*, 42 houfnic, 189 pevnostních děl a kupuje se právě 18 baterií rychlopalných děl. Množství zbraní a střeliva bylo dopraveno do Makedonie.

Anglie. Státní tajemník St. J. Brodrick prohlásil nedávno v řeči, že Anglie mohla by právě tak silnou armadu jako jiné mocnosti postaviti do pole, kdyby zavedla všeobecnou brannou povinnost. Míní, že by to bylo opatřením extremním a že pro zájmy velkoříše postačí mobilní armada 120.000 mužů kromě branných sil v zemi mateřské. Vojsko anglické nebylo prý ještě nikdy tak silným jako nyní a možno prý provésti teď mobilisaci v rozměrech mnohem větších nežli před válkou jihoafrickou. Dále míní, že co se námořnictví týká nemá se Anglie čeho báti, neboť přípravy obranné na obou ostrovech jsou výborné. My víme, ze v případě potřeby možno sehnati k obraně Londýna 100 mužův a kromě toho určeny jsou silné oddíly yeomanry k obraně

pomoří a založeny tu silné pevnosti. — Anglie zabývá se myšlenkou spojiti své kolonie v jakýsi státní svazek (Reichsbund), a v provádění této myšlenky dosaženi zatím toto: Australie bude připlácet 200.000 liber šterlinků pro námořní moc a australská eskadra bude přiměřeně sesílena a opřena o „námořní reservu královského loďstva“, která se zřídí tamtéž. Na Nový Zeland bylo rozvrženo 40.000, na Kapskou kolonii 50.000 a na Natal 35.000 liber šterlinků Kanada postaví si loďstvo vlastní. Návrh koloniím zaslaný, s jakým kontingentem branným měly by se na říšské válce súčastniti, nebyl dosud všude schválen. — Opevnění břehů bylo poslední dobou značné zdokonaleno. Za základnu celé soustavy slouží velké válečné přístavy Portsmouth, Plymouth a Portland, které zároveň s přístavištěm doverským doznaly značných oprav a rozšíření. Znenáhla mají se moderně vyzbrojiti též jiná pevná místa. — Válečná loď „Agamemnon“ s děly a všemi stroji opatřená prodávala se nedávno ve veřejné dražbě. Sešlo se asi 200 kupců. První podání obnášelo 500 liber št., ale brzy licitace počala vyháněti cenu na 5000 a konečně na 20.000 liber št., za kterouž cenu firma Eppenheim a spol. loď obdržela. — Po velmi uspokojivém úspěchu při zkouškách v Aldershotu vypraveno bude balonové oddělení, opatřené materialem pro telegrafii bez drátu, do země Somaliů. — V anglických koloniích a v jejich sousedstvu nepokoje nikdy úplně nezanikají. V zemi Svaziů panuje jitření, v zemi Samaliu bojuje Mad Mulah a na hranici afganské major Mac Mahon. Svaziové přešli roku 1894 pod panství Transvaalu, a to smlouvou. Nyní, když republika tato svou samostatnost ztratila, považuje Anglie zemi Svaziů též za své území. Leč Svaziové nehodlají se tomuto novému panství podrobiti, a chce-li se Anglie vyhnouti nepokojům, bude nucena poskytnouti jim mnohé důležité ústupky. Svaziové, kteří jak známo náležejí k velkému kmenu Zulů, měli vždy jistý smysl pro svobodu a neodvislost Pokud byli pod správou Burů, čekali netrpělivě na okamžik, až tito podlehnou Anglii, a nyní, když zbavili se svého nepřítele, nechtějí za žádnou cenu uznati panství anglického a nemohou pochopiti, proč Angličané chtějí obsaditi jejich území. Vláda anglická míní území toto po případě i násilím zabrati a soustřeďuje na hranicích malou armadu. — V zemi Somaliů pokračují anglické voje jen pomalu, neboť obtíže při zásobování jsou obromné, zvláště vody se nedostává. Kolona Cobbenova dorazila k studním zvaným „Eu-Murah“, kde zřízena obranná opatření. Důstojníci, kteří mají doprovázeti kolonu habešskou, odešli z Adenu do Harraru Vylodění anglického vojska v Obbii bylo velmi obtížné. — Dopisovatel „Daily Mail“, který nalezá se ve výpravě anglické, telegrafuje, že Mullah pokouší se soustřediti své vojsko k útoku na město Bohotle, ležící 70 mil od břehu. — Depeše ze Simly oznamuje: Čtyři létací kolony anglické, čítající každá 800 mužů s 10 horskými děly, vydaly se na pochod proti loupežnému kmenu Vazirů, kteří činí četné nájezdy na anglické území nalézající se mezi Bamnu a Thalem. Khvas Khan a Mir Aklear Khan nabídli emiru afganskému nováčky ze svého kmene (Afridů). Lidé tito přinesou s sebou koně a celý výzbroj.

Ročník XX. Číslo 8.

HLÍDKA.

Výzkum mozku.

Fr. Kubíček.

Veškera naše duševní činnost jest úzce spojena s nosičem psychických zjevů, s mozkem. Porušení mozku má v zápětí porušení činnosti duševní. Výzkum mozku je tedy nesmírně důležitý. Přesný přírodovědecký výzkum mozku methodami fysicko-chemickými má podati nejen obraz struktury, nýbrž předvésti i řetěz nejrůznějších spletitých dějů živé massy mozkové — zkrátka život v mozku. Experiment a přesné vědecké pozorování jest arciť nejlepším zdrojem vědeckého poznání. Každý úd v lidském těle nabývá teprve pochopení, neznáme-li pouze jeho anatomickou stavbu, nýbrž poznáme-li zároveň, že je tak upraven, aby poskytoval vydatné pomoci nejen svému okolí, nýbrž celému organismu. Totéž platí o mozku, nejdůležitějším to organu těla našeho. S výzkumem mozku souvisí však úzce otázka, v jakém poměru jest mozek k činnosti duševní? Jsou zjevy psychické výronem stavů mozkových, aneb jest mozek pouhým nutným a nepostrádatelným nosičem činnosti duševní? Vidíme, že v odpovědích na tyto otázky skryty jsou dva světové názory přírodovědecké: idealismus a materialismus.

Materialismus uznává hmotu, její pohyb, rozprostření v prostoru za jediné a původní skutečno. Vycházejíc od této zásady všeobecné, vykládá fysiologie materialistická i duševní činnost činností a různými stavy hmoty mozkové, různým seskupením, napjetím částic hmotných v mozku. K tomuto programu hlásil se kdysi La Mettrie, Comte, Feuerbach, Moleschott. D. Bois Reymond dokonce očekával vysvětlení problemu osobní svobody od analyse mozkové. K tomuto programu hlásí se i dnes nesčetní zástupcové vědy na universitách.

Nemůžeme naprosto neuznávati ohromné práce, kterou vykonala moderní fysiologie ve výzkumu živého organismu. Jsouc dítkem revolučního převratu v moderní vědě přírodní, za několik desítiletí zpřevracela staré mezníky vědy a jejího nazírání na živou hmotu, a do budoucna otevírá nedozírné pole nové zkušenosti. Chemie přestoupila hradbu mezi látkou ústrojnou a neústrojnou, za úplnou synthesí alkoholů, prvým to těžkým krokem, sestrojila chemie látky ústrojné, ano ani proteinů nelze vyloučiti ze synthese chemické. Tyto úspěchy svedly k tomu, že se myslilo, když lze sestrojiti ústrojnou látku, že celý děj živé látky není nežli děj chemicko-fysikalní, a že není žádného zvláštního „živého" děje, který by se vymykal ze všeobecných zákonů chemicko-fysikalních, jimiž řídí se hmota. Tento názor applikován i na živou massu mozkovou; experimentalní psychologie učiněna problemem čistě přírodovědeckým, bez veškerých zbytečných přívěsků metafysických.

J. Loeb („Die Umschau" 1903, 2) odpovídá kladně na otázku, zda jsou všechny děje živé přístupny vědě, a snaží se dokázati, že vědě jest možno zjevy živé vědecky zcela prozkoumati a vysvětliti. Ukázalo se, že děj oplodnění není nežli čistě chemický process. Dědičnost vlastností otcových a matčiných — jest problem přístupný chemickému výzkumu. Ano i vědomí a instinkt lze podrobiti fysikalní analysi…

V tom však jest omyl nemalý. Ústrojné látky uměle sestrojené chemií nejsou živé organismy. Kromě chemicko-fysikalního děje, který se odehrává v živém organismu, jest v něm ještě něco, co činí organismus živým, ono „něco", čeho dosud nelze jinak definovati, nežli právě pojmem „život". „Das Leben ist das Bestehen abgeschlossener, zum Theil aus Eiweisskörpern gebildeter Massen von bestimmtem, durch ihnen innewohnende Kräfte geregeltem Bau, bei fortdauerndem Stoffwechsel und damit verbundenem Energieumsatz. Alle diese Vorgänge sind naturwissenschaftlich erforschbar… Vollständig unerforschbar ist aber das empfindende und bewusste Leben." [1])

Výzkum živé buňky v činnosti zůstal dosud bezvýsledným. Bezvýsledným je tedy dosud i výzkum živých dějů mozkových. Tím méně lze říci o jakosti dějů, které se odehrávají v mozku. O fysiologii nejjemnějších částic buněk nervových nevíme ničeho, pokusy dosavadní se nezdařily; není snadno rozeznati v gangliové buňce činnost pouze výživnou od činnosti zásobující a nervesní; mikroskopické pozorování za živa při porouchané mozkové činnosti jest věc takořka nemožná a posmrtné seskupení ukazuje nanejvýš porušení hmotné rovnováhy,

[1]) Politisch-anthropologische Revue 1902, 476.

nedokazuje však samo sebou, že by každá změna v nervových buňkách měla v zápětí změnu duševní činnosti; tak dokazuje Nissl, který sám dříve byl toho mínění. Vidíme-li změnu v nervové buňce, nevidíme současně v ní psychického děje, pozorujeme-li na sobě děj psychický, ale nemůžeme soudit, jaká změna nastala v buňce.

Jak lze tedy na takových základech vykládat přírodovědecky pocity, dojem, myšlenku, úsudek atd.? Dle toho daří se i theoriím. Theorie vibrační požaduje vibraci v mozku jakožto základ, z kterého vzniká pocit. „Dejme tomu, že se podaří objektivními methodami budoucnosti prokázati tento postulat jakožto fakt; nastane úloha pochopiti vznik pocitu z nervové vibrace. Rozeznává se asi 42.000 jakostí pocitových; tolikéž bude třeba způsobů vibrací; každý pocit jeví se v různých intensitách a má různé trvání; tolikéž zvláštních způsobů vibrací bude třeba stanoviti; minulý pocit možno v jakosti, intensitě i trvání reprodukovati fantasií, a to tak, že se reprodukce liší od pocitu samého zřetelně; bude třeba nalézti vibraci fantasie, která by odpovídala vibraci pocitové; pocity mívají přízvuky, bude třeba vibrací pro pocitové nálady; bude třeba vibrací pro affekty vůle, bažení, pochybování, očekávání, vzpomínání. Vibrace mají vyčerpati veškeru nekonečnou rozmanitost psychických událostí, atomy, molekuly, enzymy, ether a všechny možné variace vibrací neobsáhnou bohatství psychické skutečnosti; vždyť jsou samy jen malou částí této skutečnosti; a jaký úkol klade se tu objektivnímu výzkumu, nalézti pro každý psychický fakt mechanický korrelat v mozku!“ [1])

Dokázalo se, že kůra mozková jest hlavním sídlem duševních výkonů. Z vyšších smyslův ústí na určité místo kůry mozkové nervy smyslů. Gall prohlásil dle anatomických výzkumů kůru mozkovou za sídlo duše. Munk dokazoval z pokusů, které konal na zvířatech, že duševní výkony sídlí výhradně jen v kůře mozkové, a to každý v určitém ohraničeném okresu (theorie lokalisační). Ve sféře zrakové vnímáme tedy úkazy světelné, ve sféře, do níž ústí nerv sluchový, vnímáme zvuk. Hitzig a Fritsch tvrdili rovněž, že duše nepůsobí skrze kůru mozkovou v celku a jednotně, nýbrž že jednotlivé snad všechny výkony duše jsou odkázány na ohraničená místa kůry. V nejnovější době pozměnil theorii tuto Flechsig. Ale lokalisační theorie našla své vážné odpůrce na základě přesného pozorování. Byly to hlavně znamenité pokusy na zvířatech, které konal Goltz; pokusy ty dokázaly, že mínění to jest poněkud ukvapené; kůra mozková může býti po-

[1]) Prof. *Dr. Fr. Mareš*, Idealismus a realismus v přírodní vědě. 1901, str. 299.

važována za ústroj associativné psychické činnosti, poznávajícího vědomí, intellektu, nelze však hledati v mozku ohraničená centra sluchová, zraková atd. Neporušenost těchto míst ohraničených je snad z oněch mnohých podmínek, které jsou nutné, aby povstal nějaký pocit. „Sie könnten als wichtige, ja wichtigste Stationen eines sonst auf Umwegen gangbaren Weges angesehen werden“[1]) Že se náhodou někde setkávají v mozku konečky nervů hmatových se zrakovými, nevnímáme proto na místě tom prostor, ale poněvadž je třeba, aby splynuly pocity zrakové a hmatové, chceme-li se orientovat, je tedy biologicky nutno, aby se spojily a měly svoje místo v mozku (Dr. Brahn).

Jak dalece pokročil tedy výzkum mozku, aby mohl býti nejen pevnou oporou vědecké theorii, nýbrž aby se mohlo skutečně přírodovědecky tvrditi, že veškerá činnost duševní je process fysicko-chemikalní? Nadejde snad již chvíle, kdy přírodozpytec bude moci mikroskopem sledovati city, radost, žalost atd. „Die Kenntnisse der physiologischen Vorgänge im Gehirn sind soweit entfernt, schon genau erforscht zu sein, dass sie vielmehr absolut hypothetisch und ohne Prüfung aus der Lehre von den peripheren Nerven übernommen sind.“[2]) Chce-li tedy věda státi na programu materialistickém, pak musí svůj postulat, že duševní činnost jest výronem mechanické činnosti mozku, uznati jednoduše za fakt, jak činí R. du Bois-Reymond: „Der einzige Ausweg besteht darin, eine selbstverständliche Verbindung der Gehirnvorgänge mit dem Seelenvermögen anzunehmen. Dann erscheint die Thätigkeit des Gehirns nicht mehr als ein blosses Zeichen der Seelenthätigkeit, sondern sie ist die Seelenthätigkeit selbst.“[3])

„Anatomie a fysiologie smyslových ústrojů, prováděná objektivnou methodou přírodovědeckou, nesetká se tedy vůbec ani s nejmenším psychickým faktem. Objektivní výzkum v psychologii podává jen nějaké pohyby; psychologický smysl musí do těchto pohybů vložiti sám pozorovatel dle vlastní nitrné zkušenosti... Spojením obou method povstává vědecká psychologie, jejímž východiskem a základem zůstává introspekce.“[4])

Tak jsme dospěli k tomu, co bylo cílem této črty. Chceme-li vůbec jakých úspěchů docíliti, nutno, aby objektivní výzkum mozku

[1]) *Dr. Max Brahn*, Gehirnforschung und Psychologie, 1902. (Politisch-anthropologische Revue.)

[2]) *Dr. Brahn*, Gehirnforschung und Psychologie l. c. 21.

[3]) *R. du Bois-Reymond*, Die Umschau, 1902, 26.

[4]) *Dr. Mareš* l. c. str. 310.

doplňoval se zkušeností psychologie. Vždyť dosud lze tvrditi, že známe již větší řetěz psychologických vztahův a zákonů. Kdežto výzkumy anatomické a fysiologické, které by byly rozmnožily naše vědomosti, jsou pranepatrny, Dr. Brahn tvrdí, že neznáme dosud žádných zkušeností z výzkumu mozku, které bychom bezprostředně mohli převésti ve vědomost psychologickou. Jakmile však výzkum mozku pracuje k tomu, aby se stal pomocným východiskem vědy psychologické, pak kyne mu zdar. „Bez exaktní psychologie nenabudeme exaktních vědomostí o mozku, a bez exaktní vědomosti o vývinu duševním, nepochopíme a nevnikneme do zvláštního vývoje mozku.“ [1])

Duševní činnost není tedy dějem čistě fysicko-chemikalním, je to „živý děj“ živé massy mozkové, a to děj nad míru spletitý, řízený zákony ne fysikalními, ale zákony „duše“.

Dvěstěleté jubileum periodického tisku v Rusku.

Podává Aug. Vrzal.

Dne 2. ledna 1903 uplynulo dvě stě let od té doby, co v Rusku, a to v Moskvě vyšly první noviny „Vědomosti“.

Periodický tisk vznikl v Rusku jinak než v západní Evropě, kdež první noviny, „Wöchentliche ordinarii und extraordinarii Zeitungen“, vyšly ve Vídni 1615. Kdežto na západě periodický tisk vznikl po většině soukromou iniciativou, ruský periodický tisk byl k životu vyvolán vůlí velikého reformatora ruského, cara Petra I. Pozoruje veliký vliv tisku na veřejné mínění v Hollandsku i v jiných zemích evropských, Petr I usmyslil si také v Rusku zavést tiskový organ, kterýmž mohl by Rusům oznamovat různé novinky, seznamovat je s Evropou, budit touhu po potřebných vědomostech. Obsah „Vědomostí“ byl prostý: bez určitého systemu a bez idey tiskly se tu zprávy ze života ruského i cizozemského. Zcela dobře lze o nich říci, že není tak důležitý obsah jejich, jako spíše samo faktum, že „Vědomosti“ byly, že podaly formu budoucích časopisů, rozvíjely u ruského čtenáře zájem pro čtení. Vyšly za rok 1703 pouze devětatřicetkrát v nákladě 1000 výtisků. Po smrti Petrově († 1725) vycházely „Vědomosti“ na dřívějším základě do roku 1728, kdy byly přiděleny petrohradské akademii nauk a pře-

[1]) *Dr. Brahn* l. c.

jmenovány „S.-Petěrburgskija Vědomosti“, jejichž obsah byl rovněž čistě faktický. Za to vliv učenců akademie jevil se v příloze k „S-P. Vědomostem“, nazvané „Priměčanija“ (Poznámky) a podávající vysvětlivky k jejich textu. Duší jejich byl historik G. F. Miller (1705—1783), který však brzy odebral se do ciziny a pak na Sibiř pro studie ethnografické. Vrátiv se na Rus, vydával v letech 1755—1763 „Ježeměsjačnyja sočiněnija“, v nichž mnozí vidí první pokus ruského časopisu popularně vědeckého rázu. V satirickém oddílu jeho vystavovány na posměch neřesti, opilství, lenost, zištnost a chválena ctnost. Články vědecké hleděly obohacovat čtenáře vědomostmi a vštěpovat lásku k osvětě.

Když 1755 byla založena universita v Moskvě, začaly se tu tisknout „Moskovskija Vědomosti“. Tak tedy první dvoje noviny a časopis vycházely při ústavech státních. Teprve 1759 ze soukromé iniciativy vznikly v Petrohradě týdenník „Prazdnoje vremja“ a měsíčník „Trudoljubivaja pčela“ prvního ruského dramaturga Al. P. Sumarokova (1718—1777), věnované hlavně lehké četbě. V „Trudoljubivé pčele“, jež vycházela pouze dvě léta, vidí někteří zárodek satirických časopisů za Kateřiny II. Lehké četbě věnovány také časopisy M. M. Cheraskova „Poleznoje uveselenije“ (1760—1762) i „Svobodnyje časy“ (1763), Ivana Bogdanoviče „Něvinnoje upražněnije“ (1763) a V. Sankovského „Dobroje naměrenije“ (1764). Roku 1765. začaly vycházet „Trudy volnago ekonomičeskago obščestva“, první selsko-hospodářský časopis ruský.

Nastoupení Kateřiny II na trůn roku 1762 označilo se oživením ruské literatury, jíž dána jistá volnost. Roku 1769 začal vycházet časopis „Vsjakaja vsjačina“ (G. Kazického), v němž činné účastenství přijímala sama carevna, udávajíc ton časopisu, jenž se jevil posmíváním se současným mravům. Za tímto časopisem téhož roku 1769 vzniklo sedm jiných časopisů, satirických, které budily veřejné mínění, s nebývalým ostrovtipem a svobodou slova posmívaly se současným zlořádům, druhdy zřejmě narážejíce na osoby. V těchto satirických časopisech vidět už zřejmý zárodek časopisectva v našem slova smyslu. Přední místo mezi těmito listy podle významu společenského i úspěchu náleží časopisům publicisty Nikolaje Iv. Novikova (1743—1818), jako jsou: „Truteň“ (1769—1770), „Živopisec“ (1772—1773) a „Košelek“ (1774).

Když hlas satiry v Rusku za krátko umlkl, Novikov začal vydávat časopisy vážného směru, vědecky-historického a mystického.

Přestěhovav se 1779 do Moskvy, najal si universitní knihtiskárnu. rozvinul širokou činnost v oboru osvěty, vydával knihy, zakládal knihkupectví, převzal ve vlastní správu universitní organ „Moskovskija Vědomosti", jichž obsah značně zdokonalil, přidávaje k nim v letech 1785—1789 znamenitou přílohu „Dětskoje čtěnije". Zkušenou a neunavnou rukou založil dále nové časopisy: „Moskovskoje ježeměsjačnoje izdanije" (1781), „Večerňaja zarja" (1782), „Pokojuščijsja trudoljubec" (1774—1785) a náboženský časopis „Besědy s Bogom" (1787).

„Ukaz" Kateřiny II z roku 1783 o svobodných knihtiskárnách, dávající každému právo otevřít knihtiskárnu a tisknout, co uzná za rozumno, byl příčinou, že od té doby každoročně vznikalo 5—7 nových časopisů, tak že některého roku bylo 15—16 časopisů v Rusku, věnovaných belletrii a vědám, nebo majících specialní ráz. Z časopisů se společenským obsahem vynikl tehdy „Sobesědnik ljubitělej rossijskago slova" (1783—1784), jejž vydávala petrohradská akademie nauk. Časopis ten vznikl iniciativou kněžny Daškové, přinesl od Kateřiny II „Zapiski kasatělno Rossijskoj istoriji" a „Byli i něbylicy"; věnován byl zájmům osvěty, staral se o propracování slohu i literarního jazyka. Sentimentalní směr západní literatury do Ruska uvedl „Moskovskij žurnal" N. M. Karamzina, jenž rovněž uváděl novoty v jazyk i sloh ruský.

Za posledních let Kateřiny II, jež zhrozila se revoluce francouzské, kterou z velké části zavinila svoboda tisku, odvolán „ukaz" z roku 1783, zakázány 1796 svobodné knihtiskárny, počet časopisů značně klesl. Za Pavla I (1791—1801), jenž vydal četné ukazy o censuře a tisku, duševní činnost a časopisectvo bylo ve velikém úpadku, tak že 18. století zanechalo 19. století pouze 9 časopisů, z nichž nejživější byl „Političeskij žurnal" (1790—1830), jenž přinášel překlady cizích článkův o palčivých otázkách současných, o revoluci francouzské i o životě ruském. Pokusy nezdařilé obnovit satirické časopisy dřívější učinili později proslulý bajkář Iv. Krylov („Počta duchov", 1789) a N. G. Osipov („Čtonibuď ot bezdělja na dosugě", 1798).

Celkem rozvoj ruského časopisectva v 18. století byl velmi slabý; časopisy byly spíše almanachy, sbírkami belletristických pokusův a mravoučných článků nežli časopisy v nynějším smyslu slova toho. „Novin" vlastně nebylo. Časopisy větším dílem brzy zanikaly; pouze „S.-Petěrburgskija Vědomosti", „Moskovskija Vědomosti" a „Trudy volnago ekonomičeskago obščestva" došly na naše dni

a „Polit. žurnal“ trval od 1790 do 1830. Nejvíce zkvétalo časopisectví roku 1769 a 1786—1795 za Kateřiny II.

Nový rozkvět ruského časopisectví začíná nastoupením na trůn Alexandra I roku 1801. Jemu blízký kroužek pokrokových lidí vydával hned 1798 časopis „S.-Petěrburgskij žurnal“ pod redakcí Ivana P. Pnina (1773—1805), bojovníka za osvobození selského lidu, které zamýšlel provésti car Alexander I po svém nastoupení, ač myšlenky své neuskutečnil. Týž dovolil znova dovoz cizích knih z ciziny, což zakázal Pavel I, znova dovolil soukromé knihtiskárny, zakázal otiskovat zprávy o prodeji sedláků, zřídil ministerstva, zrušil předběžnou censuru (1802) atd. To přispívalo ovšem k rozvoji ruského časopisectva. Roku 1802 vznikl „Věstnik Evropy“ N. Karamzina, jenž už stál na výši současné evropské žurnalistiky, přinášeje hlavně materialy, mající styky s nejdůležitějšími otázkami času a osvětluje materialy ty se stanoviska evropského. Kromě politických statí Karamzin uvedl do něho kritický oddíl, jímž pomáhal čtenářům při výboru četiva. Proti časopisům 18. století, jež přinášely hlavně belletrii pro zábavu, příjemné trávení času a zábavy s musami, časopis Karamzinův měl vážný úkol, určitý program, živý, zajímavý a rozmanitý obsah. Byl to první vážný časopis ruský a těšil se značnému úspěchu, proniknut společenskou ideou. Úspěch vyvolává napodobování, a časopis Karamzinův vyvolal k životu celou řadu časopisů. Tak horlivý jeho napodobovatel Petr Iv. Makarov (1765—1804) vydával 1803 s nepatrným úspěchem časopis „Moskovskij Merkurij“, kde silně bojoval za sentimentalní směr svého literarního učitele; Ivan Pnin vydával „Žurnal rossijskoj slovesnosti“, Iv. Martynov „Sěvernyj Věstnik“ (1804—1805) atd. Roku 1806 napočítalo se již na 80 periodických vydání, mezi nimiž ovšem byly časopisy, mající specialní ráz, věnované dějinám, selskému hospodářství, technice, lékařství, i časopisy sentimentalní, věnované pouze příjemné zábavě.

Další vzrůst časopisectva zadržely válečné události, jež odnímaly spisovatele i lid k bezprostřednímu zápasu s Napoleonem. Za to v tu dobu na jeviště vystoupily časopisy vlastenecké, mezi nimiž vynikl „Russkij Věstnik“ (1808—1824) Sergěje Glinky, který měl velký vliv na mysli a připravoval odpor proti Francouzům, dále „Syn otěčestva“ (Syn vlasti, od roku 1812 dosud) N. Greče a „Russkij invalid“ (od roku 1813 dosud) P. Pezaroviusa. Mimo tyto vlastenecké časopisy v první polovici panování Alexandra I vycházejí také úřední a polouřední organy nových státních zařízení, vyjadřující reformatorské snahy vlády. Tak organy ministerstva vnitřních záležitostí byly „Sěver-

naja počta" (1809—1819) a „S.-Petěrburgskij žurnal" (1804 až 1809), organem ministerstva národní osvěty bylo „Periodičeskoje sočiněnije ob uspěchach narodnago prosvěščenija" (1803 až 1819), jehož pokračování slulo „Žurnal departementa nar. prosv." (1821—1824), který se změnil v „Žurnal ministěrstva nar. prosv." (od roku 1825 dosud); organem ministerstva spravedlnosti byly od roku 1809 „Senatskija vědomosti".

Zaznamenati třeba ještě první pokus soukromých novin z doby té, jež pod názvem „Genij vremen" vycházely 1807—1809, jehož redaktorem po dvě poslední leta byl Greč. Nábožensko-mystický směr, jenž za Alexandra I ovládl myslí četných lidí pod vlivem zednářského učení, nalezl výraz v „Sionském věstniku" A. F. Labzina (1806, 1817, 1818) a v „Drugu junošestva" M. Něvzorova (1807—1815). Všeobecný rozvoj časopisectva za Alexandra I objevil se také vznikem časopisů v provincii při universitách a iniciativou jednotlivců.

Když však roku 1812 Alexander I vzdálil ode dvoru hraběte M. Speranského, jenž měl naň veliký vliv v první době jeho panování, a podlehl vlivu známých zpátečníkův Al. Arakčejeva, knížete Golicyna, Dm. Runiče a M. Magnického, nastala smutná doba pro časopisectvo ruské, nepovstal žádný pozoruhodnější soukromý periodický organ všeobecného obsahu, za to však vznikají časopisy učené a specialní, z nichžto tři: „Christianskoje čtěnije" (od roku 1821), „Vojenno medicinskij žurnal" (od roku 1823) a „Gornyj žurnal" (od roku 1825) trvají dosud.

Poslední rok panování Alexandra I (1825) označen v žurnalistice dvěma časopisy, z nichž každý měl určitou fysiognomii a určitý význam, ač směrem a charakterem od sebe naprosto se lišily. Je to předně „Moskovskij telegraf" (1825—1834) Nikolaje A. Polevého (1796 až 1846), časopis pro literaturu, kritiku, vědu i umění, romantický směrem, encyklopedický obsahem, v němž Polevoj, předchůdce kritické činnosti Bělinského, rázně vystoupil proti lžiklassicismu a abstraktně uměleckému směru tehdejší literatury, jemuž podlehl také Puškin. Nadšený tento romantik nepochopil významu realismu Gogolova, jejž nešikovně napadal. Za druhé byly to noviny F. Bulgarina „Sěvernaja pčela" (1825—1865), jediný soukromý denník ruský do šedesátých let. Zpátečnický tento žurnalista, jehož ne bez příčiny podezřívali z hanopisectví a udavačství, od roku 1822 vydával časopis „Sěvernyj archiv", k němuž 1825 přidal se Greč, s nímž Bulgarin od r. 1825 vydával „Syn otěčestva" a od roku 1831 v denník změněnou

„Sěv. pčelu“. Spojená tato tři vydání byla obchodním podnikem, v němž ideová stránka hrála malou úlohu. Podobným obchodním podnikem byl časopis „Bibliotěka dlja čtěnija“ (1834—1865), který vydával knihkupec A. Smirdin a redigoval O. Senkovský (1800—1858). Hlavní účel tohoto časopisu byl — podávat čtenářům zajímavou četbu. Od roku 1838 Smirdin stává se majitelem „Syna otěčestva“ i „Sěverného archivu“, jež splynuly pod redakcí Greče i Bulgarina.

Ale vedle těchto obchodních podniků za panování Mikuláše I (1825—1855) na jevišti časopiseckém vznikají ideové časopisy, k nimž náleží „Teleskop“ (1831—1836), vážný filosoficko-kritický časopis professora krásných umění na universitě moskevské Nik. Naděždina (1804—1856), jenž bojoval proti romantismu i napodobovacímu směru v literatuře, zastávaje se národnosti a přirozenosti v písemnictví ruském.

(O. p.)

Kdy stanoveny články víry bludům Husovým protivné?

Dr. K. Římský. (Č. d.)

VII. Bylo to za oněch velkých zápasů mezi papeži a císaři německými v druhé polovici 11. století a počátkem století 12., kdy nejednalo se ani tak o práva papežů, jako o svobodu Církve vůbec, obzvlášť o svobodu v ustanovování biskupů. Z doby této, kdy papežové umírali ve vyhnanství, kdy císařové zůstávali, klatbou jsouce stiženi, pohřbeni v zemi neposvěcené, z doby této opět uvádíme ustanovení práv církevních. V březnu 1102 shromáždil papež Paschalis II synodu Lateranskou v Římě,[1] a tu bylo předepsáno vyznání víry, v němž čteme: „Zavrhuji všechno kacířství a obzvlášť ono, jež ruší stav nynější Církve, jež učí a hlásá, že třeba odsouzením církevním (anathematem) opovrhovati a o závazky církevní se nestarati.“[2]) Závazky (ligamenta) církevními rozumějí se zde všeliké tresty, zákony církevními stanovené (censury, klatby...), jichž v oné době mnohdy bylo málo dbáno a také nadužíváno. Máme tudíž těmito slovy stanovenu pravdu, že třeba poslouchati zákonů církevních, obzvláště trestných.

[1]) *Kryštůfek* l. c. část druhá, str. 95.

[2]) »Anathematizo omnem haeresim et praecipue eam, quae statum praesentis Ecclesiae perturbat, quae docet et adstruit: anathema contemnendum et Ecclesiae ligamenta spernenda esse...« — *Denzinger* l. c. n. 299. — *Mansi* XX. 524.

VIII. Jiné zvláštní ustanovení o poslušnosti představených církevních bylo vydáno proti bludařům Valdenským, znepokojujícím církev koncem století 12. a počátkem 13.[1]) Z mnohých rozhodnutí proti nim uvádíme nejprve místo z vyznání víry, předepsaného Innocencem III těm, kteří se od bludu odvrátivše, k pravé Církvi se vraceli. Dlouhé vyznání toto, stanovíc podmínku pravověrnosti, je zároveň slavným stanovením víry. Vyjímáme z něho prozatím pouze toto místo: „Věříme, že kázání (slova Božího) jest velmi potřebno a chvalitebno, ale věříme, že ho třeba konati s autoritou či dovolením papežovým anebo se svolením představených.“ [2]) Totéž ustanovení proti Valdenským co do hlásání slova Božího nalezáme i na všeobecném sněmu církevním dvanáctém, Lateranském čtvrtém, z roku 1215.[3]) Mezi zachovanými dekrety tohoto sněmu jest i tento (z hlavy 3.[4]): „... všichni ti, kteří, bylo-li jim to zakázáno, nebo nebyli-li posláni, se odváží, neobdrževše autoritativního poslání apoštolské Stolice nebo místního katolického biskupa, (se odváží) veřejně či soukromě si osobovati úřad kazatelský, buďtež (z Církve) vyloučeni, a nenapraví-li se co nejdříve, buďtež potrestáni jiným příslušným trestem.“ I když toto poslední ustanovení není zpříma rozhodnutím věroučným, jest přece slavným (ba nejslavnějším způsobem, jak vůbec v Církvi možno), na všeobecném církevním sněmu vydaným zákonem v Církvi, proti němuž ani tak zvaní „reformatoři mravů v Církvi“ jednati bez trestu nesmějí; neboť církevní zákony jsou i pro reformatory i tehdy, chtějí-li (jako valdenští bludaři) zavésti do Církve zase život „prvních křesťanů“.

Pomíjejíce jiné zmínky o ústavě Církve a právech papežství, jež jsou vtrouseny mezi dekrety všeobecného sněmu Lateranského,[5]) uvedeme

---

[1]) *Kryštůfek* l. c. 362–364.

[2]) »... Praedicationem necessariam valde et laudabilem esse credimus, tamen ex auctoritate vel licentia Summi Pontificis vel praelatorum permissione illam credimus exercendam...« — *Denzinger* l. c. n. 372. — Na témže místě pod čísly 366–373 jest otištěno celé vyznání z května 1210; jiné vyznání kratší je v listě Innocencově 1. července téhož roku. Místo námi uvedené a vůbec celé vyznání viz u *Raynalda* »Annales ecclesiastici« k roku 1210 num. XVIII.

[3]) *Kryštůfek* l. c. 176.

[4]) »... Omnes, qui prohibiti, vel non missi, praeter auctoritatem ab Apostolica Sede vel catholico episcopo loci susceptam, publice vel privatim praedicationis officium usurpare praesumpserint, excommunicationis vinculo innodentur: et nisi quantocius resipuerint, alia competenti poena plectantur.« — *Denzinger* l. c. n. 360. — *Mansi* l. c. XXII. 990.

[5]) Tak na př. je Církev římská nazvána v hlavě páté »matka všech v Krista věřících a učitelka, jež zařízením Páně má vrchní řádnou moc nade všemi jinými církvemi.« (Quae disponente Domino super omnes alias ordinariae potestatis obtinet principatum,

raděj opět jedno rozhodnutí o prvenství Církve římské, abychom o této tolik pro naši otázku důležité pravdě viděli, že nikterak nebyla časem zapomenuta.

IX. Když císař řecký Michal Paleologus zničil císařství latinské na Balkaně, když pak proti němu mělo býti vypraveno křižácké vojsko z katolického západu, tu zastrašen jsa nebezpečím, vyjednával císař řecký s papeži o sjednocení církve rozkolné s Církví římskou.[1]) Vyjednávání protáhla se na dlouhou dobu od roku 1261 až po rok 1274, tak že se děla za tří rozličných papežův Urbana IV, Klementa IV a Řehoře X. Na několika shromážděních biskupů jednalo se o tomto předmětu, a víme, že papež Klement IV uznal první vyznání víry císařem řeckým mu zaslané za nedostatečné a předložil mu roku 1267 vyznání jiné, jež bylo po dlouhém vyjednávání od Řeků přijato a čtrnáctému všeobecnému sněmu, Lyonskému druhému roku 1274 zástupci církve řecké a řeckého císaře podáno.[2]) Máme zde tedy vyznání víry papeži předepsané a všeobecným sněmem církevním uznané, a to sněmem, jenž — jak papež Řehoř X v prvním sněmovním sezení dne 7. května prohlásil — byl mimo jiné i k tomu svolán, aby provedl jednotu s Řeky. Víra tedy, Řekům v takových okolnostech předepsaná, je zajisté předepsána i všem katolíkům, od níž uchýliti se bez bludu nelze. Z vyznání onoho uvádíme zde pouze konec;[3]) neboť jiné není

utpote mater universorum Christi fidelium et magistra. *Denzinger* l. c. 3·2. Cfr. n. 358 sub finem.)

[1]) *Hefele*, »Conciliengeschichte« VI. 103 n. (první vydání).

[2]) Tamtéž 115. — *Kryšťůfek* l. c. 210—214.

[3]) Celý text latinský jest u *Hefele* l. c. 122—123; *Denzinger* l. c. n. 383-389. Místo uvedené zní: »...sancta Romana Ecclesia summum et plenum primatum et principatum super universam Ecclesiam catholicam obtinet; quem se ab ipso Domino in beato Petro apostolorum principe sive vertice, cuius Romanus pontifex est successor, cum potestatis plenitudine recepisse veraciter et humiliter recognoscit. Et sicut prae ceteris tenetur fidei veritatem defendere, sic et si quae de fide subortae fuerint quaestiones, suo debent iudicio definiri. Ad quam potest gravatus quilibet super negotiis ad ecclesiasticum forum pertinentibus appellare: et in omnibus causis ad examen ecclesiasticum spectantibus ad ipsius potest iudicium recurri: et eidem omnes ecclesiae sunt subiectae, ipsarum praelati oboedientiam et reverentiam sibi dant. Ad hanc autem sic potestatis plenitudo consistit, quod ecclesias ceteras ad solicitudinis partem admittit; quarum multas et patriarchales praecipue diversis privilegiis eadem Romana Ecclesia honoravit, sua tamen observata praerogativa, tum in generalibus conciliis, tum in aliquibus aliis semper salva. Suprascripta fidei veritate — prout plene lecta est et fideliter exposita — veram sanctam catholicam et orthodoxam fidem cognoscimus et acceptamus et ore ac corde confitemur, quod vere tenet et fideliter docet et praedicat Sancta Romana Ecclesia...« Poslední větu a vůbec konec vyznání císařem zaslaného viz na př. *Raynaldus*, »Annales Ecclesiastici« k roku 1274 num. XIV. aneb »Bullarium Romanum« T. III. p. 2. Gregor. X. num. VIII.

důležito pro naši otázku. „...Svatá římská Církev má nejvyšší a plnou moc a vládu nad veškerou katolickou Církví, o kteréž pravdivě a pokorně uznává, že ji od samého Pána ve sv. Petru, apoštolů knížeti či hlavě, jehož nástupcem je Římský biskup, zároveň s plností moci obdržela. A jako před ostatními (více než ostatní) má pravdu víry hájiti, tak mají — povstanou-li nějaké otázky o víře — jejím rozsudkem býti rozhodnuty. Kdokoliv jest utlačován v záležitostech v objem církevní zasahujících, může se k ní odvolati, a ve všech rozepřích, náležejících k církevnímu zkoumání, lze k jejímu soudu se utéci; jí podrobeny jsou všechny církve,[1]) jejich (církví) představení jí poslouchají a ctí. Jí však plnost moci takovým způsobem náleží, že připouští k části své starosti ostatní církve, z nichž mnohé, a obzvlášť patriarchalní, tatáž římská Církev poctila různými výsadami, zachovavši si však své výhradné právo vždy neporušeno i na sněmech všeobecných i na některých jiných. O této víře vyznal císař řecký v psaní svém k sněmu Lyonskému a s císařem zástupcové církve východní svrchu psanou pravdu víry, jak byla úplně čtena a věrně vyložena, pravou, svatou, katolickou a pravověrnou víru uznáváme a přijímáme a slovy a srdcem vyznáváme, co v pravdě zachovává a věrně učí a hlásá svatá římská Církev...“ Věru jasnějšího uznání prvenství Církve římské nelze si ani přáti, než toto všeobecným sněmem potvrzené a církví řeckou vyslovené.

Nudně vypočítávajíce a uvádějíce důležitější církevní ustanovení víry, bojíme se již, že příliš mnoho trpělivosti žádáme od těch, kteří by chtěli práci naši sledovati; ale na druhé straně, domnívajíce se, že se zde jedná o věci dosti důležité, chceme ještě několik rozhodnutí církevní autority uvésti, abychom dospěli až aspoň do století 14., do století, v němž Hus sám žil.

X. Budiž pak tu uvedeno hned na počátku století 14. slavnostní stanovení prvenství Církve římské z roku 1302 a obsažené v bulle „Unam sanctam“. Bylo to v době sporů papeže Bonifáce VIII s francouzským králem Filipem IV Sličným. I tehdy jednalo se o právomocnost papežů, již mocný král francouzský všelijak omezoval. Tu, když pokojné, ode dávna hlásané učení svaté Církve bylo v nebezpečí, mocně hájil papež Bonifác pravdu Bohem zjevenou. Svolav synodu do

[1]) »Církev« zde (jako vůbec obyčejně skoro vždy v uvedených listinách) značí tolik jako »biskupství«; kde pak znamená (všeobecnou) katolickou církev, buď je zřejmo ze souvislosti, nebo jest označena nějakým přídavkem.

Říma, vydal na ní 18. listopadu 1302 dvě bully,[1]) z nichž druhá je právě námi uvedená bulla „Unam Sanctam“. Bulla jest věroučnou definicí, jak zřejmo i z okolností, za nichž byla vydána, i z obsahu a formy. Uvádíme zde pouze některé hlavní věty.[2]) „Jednu svatou církev katolickou, a to apoštolskou věřiti a vyznávati musíme, anať nás víra nutí, my pak v ni pevně věříme a ji prostě vyznáváme... Jedné tudíž a jediné Církve jedno je tělo, jedna hlava, ne dvé hlavy... Kristus totiž a Kristův náměstek Petr a Petrův nástupce... Praví-li tedy Řekové nebo jiní, že nejsou svěřeni Petrovi a nástupcům jeho, nechať vyznají, že nejsou ovce Kristovy... Že duchovní moc i důstojností i vznešeností převyšuje kteroukoliv světskou, třeba nám o tolik jasněji vyznávati, oč věci duchovní vynikají nad časné... Pobloudí-li tedy pozemská moc, souzena bude od moci duchovní, ale pobloudí-li duchovní podřízená, souzena bude od svého představeného, jestliže však (pobloudí) nejvyšší, od samého Boha, ne od člověka, bude moci býti souzena. Jest však tato moc, ač dána je člověku a vykonávána člověkem, ne lidská, nýbrž spíše božská, ústy božskými Petrovi udělená... Kdokoliv tudíž této Bohem takto zřízené moci se protiví, božskému zřízení se protiví... Římskému pak biskupovi podřízenu býti prohlašujeme, pravíme, stanovíme a vyslovujeme za naprosto nutno ku spáse pro každého člověka.“

Myslím, že až dosud jsme neuvedli příkladu, jež by byl co do formy podoben bulle této. Vždyť i když v listech svrchu uvedených bylo z obsahu i z formy (a z okolností) lze poznati, že se jedná o slavné stanovení víry, vidíme, že v bulle této užívá papež nejslavnějších slov

---

[1]) O synodě této a vůbec o sporu s Filipem viz *Kryštůfek* l. c. 220 n., obzvlášť 239—240.

[2]) Celou bullu viz na př. *Raynald* l. c. ad an. 1302 n. VIII., mnohá místa u *Denzingra* l. c. n. 1785—1790 a mnohé myšlenky u *Kryštůfka*. Místa uvedená zní: „Unam sanctam ecclesiam catholicam et ipsam apostolicam urgente fide credere cogimur et tenere, nosque hanc firmiter credimus et simpliciter confitemur... Igitur ecclesiae unius et unicae unum corpus, unum caput, non duo capita... Christus videlicet et Christi vicarius Petrus, Petrique successor... Si ergo Graeci sive alii se dicant Petro eiusque successoribus non esse commissos, fateantur necesse se de ovibus Christi non esse... Spiritualem et dignitate et nobilitate terrenam quamlibet praecedere potestatem, oportet tanto clarius nos fateri, quanto spiritualia temporalia antecellunt... Ergo si deviat terrena potestas, iudicabitur a potestate spirituali; sed si deviat spiritualis minor, a suo superiori; si vero suprema, a solo Deo, non ab homine poterit iudicari... Est autem haec auctoritas etsi data sit homini, et exerceatur per hominem, non humana, sed potius divina, ore divino Petro data... Quicumque igitur huic potestati a Deo sic ordinatae resistit, Dei ordinationi resistit... Porro subesse Romano Pontifici omni humanae creaturae declaramus, dicimus, definimus et pronunciamus omnino esse de necessitate salutis.“

„omni humanae creaturae“ veškerému lidstvu, „de necessitate salutis“ naprosto nutno ku spáse... atd.

XI. Druhé rozhodnutí či stanovení učení o ústavě Církve, jež zde chceme uvésti ze 14. století, bylo vydáno za sporů papeže Jana XXII s císařem Ludvíkem bavorským.[1]) Za sporů těch počali mnozí obhájcové císaře šířiti záhubné bludy o ústavě církevní. Obzvlášť to byl — mimo Jana z Janduna — Marsilius z Padovy, jenž vydal bludařský spis „Defensor pacis“. Knihu tuto, obzvlášť v Bavořích rozšířenou, nazval Jan XXII knihou kacířskou, Ludvíka pak, jako ochránce kacířů, kacířem (roku 1327). Téhož roku 23. října vydal papež bullu „Licet iuxta doctrinam“,[2]) v níž slavně zavrhnul pět bludů z kacířské knihy vyňatých. V dlouhé bulle této ukazuje papež nesprávnost bludův, uváděje důkazy z Písma sv. a z církevních dějin — připomíná, kterak bludaři pohnáni jsouce k soudu, se nedostavili, nýbrž dále bludy šířili — a pak na konci prohlašuje rozsudek. Jelikož pouze konec je vlastním rozhodnutím (vše předcházející má sice svou duležitost, abychom poznali lépe úmysl papežův, ale rozhodnutím vlastním není), uvádíme zde pouze konec: „...Ku cti a slávě svaté a jednotné Trojice, k útěše věřících a pevnosti víry katolické, poradivše se s bratry svými a vzývavše jméno Boží řečené články, že... svatý Petr apoštol neměl větší autority než měli ostatní apoštolé, aniž byl hlavou ostatních apoštolů, rovněž že Kristus nezanechal žádné hlavy Církve aniž koho učinil náměstkem svým, že císaři přísluší papeže napravovati, ustanovovati

[1]) Viz o tomto sporu *Kryštůfek* l. c. 429 n., obzvlášť pak 434, kde jest podán v poznámce i krátký obsah bludného učení Marsilia z Padovy.

[2]) Viz bullu *Raynald* l. c. ad an. 1327 XXVII—XXXV. Místo naše zní: »...Ad laudem et gloriam sanctae et individuae Trinitatis, consolationemque fidelium et fidei catholicae firmamentum, de fratrum nostrorum consilio, Dei nomine invocato, articulos praedictos, videlicet... quod beatus Petrus Apostolus non fuit plus caput ecclesiae quam quilibet aliorum apostolorum, nec habuit plus auctoritatis, quam habuerunt alii apostoli, et quod Christus nullum caput dimisit ecclesiae, nec aliquem fecit vicarium suum: rursus quod ad Imperatorem spectat corrigere Papam et punire, ac instituere et destituere; adhuc quod omnes sacerdotes sive sit Papa, sive archiepiscopus, sive sacerdos simplex quicumque, sunt aequalis auctoritatis et iurisdictionis ex institutione Christi, sed quod unus habet plus alio, hoc est secundum quod Imperator concessit plus vel minus, et sicut concessit, revocare potest; ultimo quod Papa vel tota Ecclesia simul sumpta nullum hominem quantumque sceleratum potest punire punitione coactiva, nisi Imperator daret eis auctoritatem, velut sacrae scripturae contrarios et fidei catholicae inimicos, haereticos, seu haereticales et erroneos... sententialiter declaramus... Si quis doctrinam praedictam defendere vel approbare praesumpserit, cuiuscumque dignitatis, ordinis, conditionis aut status, tanquam haereticus ab omnibus confutetur.« — Viz i *Denzinger* l. c. n. 424—427.

i sesazovati a trestati, že všichni kněží, buď si papež nebo arcibiskup, nebo kterýkoliv jednoduchý kněz mají z ustanovení Kristova rovnou autoritu nebo právomocnost, ale má-li kdo více než jiný, t. j. poněvadž císař mu více či méně udělil, a jako udělil odvolati může; konečně že papež nebo celá Církev dohromady žádného člověka, jakkoli bezbožného trestati nemůže trestem nutícím, jestliže by jim císař nedal k tomu autority — řečené články prohlašujeme soudně (rozsudkem svým) za protivné Písmu sv. a víře katolické nepřátelské, kacířské či kacířství přející a bludné... Jestliže by se kdo odvážil řečené učení hájiti či schvalovati, budiž ode všech jako kacíř usvědčen, ať si jest jakékoliv hodnosti, řádu, stavu."

XII. Jako poslední stanovení učení katolického o monarchické ústavě Církve před časy Husovými budiž zde uvedeno rozhodnutí papeže Benedikta XII o bludech Armenů. Když za tohoto papeže Turci ohrožovali Armenii, poslal armenský král Lev IV vyslance k papeži [1]) prosit o pomoc proti Saracenům. Papež žádal, aby se zřekli Armeni bludů, které prý u nich jsou rozšířeny, a které jim zároveň s odpovědí poslal. Bludy [2]) týkají se mnohdy pouze obřadů církevních nebo i všelikých zlořádů, svatokupectví atd., ale mnohé jednají zpříma o víře. Uvádíme tyto bludy: „55. Armeni praví a vyznávají, že i když klatba (vyobcování z církve) je spravedlivě vznesená dle zřízení Páně, poněvadž napomenutý nechce Církve poslechnouti ani se polepšiti ze spáchaného hříchu, není

[1]) Viz celé jednání o této věci u *Hefele* l. c. VI. 569.

[2]) Všechny bludy viz *Raynald* l. c. ad an. 1341 XLIX – LXIX, mnohé pak i *Denzinger* l. c. n 1791 – 1837. Bludy uvedené znějí: »Item quod Armeni dicunt et tenent, quod excommunicationis sententia etiam iuste lata secundum Domini ordinationem, quia monitus non vult ecclesiae oboedire, nec se de peccato, quod commisit, emendare — non excidit a regno Dei, quia ita bene excommunicatus, sicut non excommunicatus vadit ad regnum Dei... unde Armeni parum vel nihil reputant excommunicationem valere... Item Armeni dicunt et tenent, quod catholicos, episcopi et presbyteri Armenorum eamdem et aequalem potestatem habent ligandi vel solvendi, quantam et qualem habuit Petrus Apostolus... Item Armeni dicunt et tenent, quod usque ad concilium Nicaenum Romanus Pontifex non habuit maiorem potestatem, quam alii patriarchae, sed tunc voluntate dicti concilii fuit ordinatum, quod dictus Romanus Pontifex haberet potestatem super alios patriarchas... Item Armeni dicunt et tenent, quod post concilium Chalcedonense Romanus Pontifex non habet plus de potestate super subiectos suos, quam ille qui praeest Nestorianis super Nestorianos, vel ille qui praeest Graecis super Graecos. Item Armeni dicunt et tenent, quod potestas illa quam Christus dedit B. Petro dicendo ei: Quodcunque ligaveris super terram etc. est solum data personae Petri et pro ipso solo, et ita quod haec potestas non transivit ad aliquem eius successorem. Item... quod generalis potestas super totam ecclesiam Christi non fuit data B. Petro nec successoribus eius a Christo...«

(takový stižený klatbou) vyloučen z království Božího, poněvadž stejně dobře i klatbou stižený jako klatbou nestižený vcházejí do království Božího... proto Armeni myslí, že klatba málo či nic neplatí... 84. Armeni praví, že armenský Katholikos, biskupové a kněží mají tutéž a stejnou moc vázati či rozvazovati, jak velkou a jakou měl apoštol Petr... 85. Rovněž Armeni praví a vyznávají, že až po sněm Nicejský římský papež neměl větší moci než ostatní patriarchové, nýbrž že tehdy vůlí řečeného sněmu bylo nařízeno, že řečený papež římský by měl míti moc nad ostatními patriarchy... 86. Rovněž Armeni praví a vyznávají, že po sněmu Chalcedonském římský papež nemá větší moci nad svými poddanými než ten, kdo jest nejvyšším u Nestorianů nad Nestoriany, nebo ten, kdo jest nejvyšším u Řeků nad Řeky... 90. Rovněž Armeni praví a vyznávají, že ona moc, již Kristus dal sv. Petru slovy: Cožkoli svážeš na zemi atd., jest dána pouze osobě Petrově a pro něho samého, tak že tato moc nepřešla na nějakého nástupce jeho. 91. Rovněž... že všeobecná moc nad celou církví Kristovou nebyla dána sv. Petrovi ani jeho nástupcům od Krista..." Všechna tato tvrzení Armenů byla prohlášena za blud, jehož se mají Armeni odříci a jež má jejich Katholikos (patriarcha) na sněmu církevním v Armenii svolaném zavrhnouti jako „zkázonosné a řečené víře katolické nepřátelské.“[1]) Bude-li tato podmínka splněna, pak budou uznáni Armeni za pravověrné a bude jim pomoc poskytnuta. (P. d.)

[1]) Tak označuje bludy ony papež ve svém listě ku Katholikovi armenskému, kdež čteme toto: »... Desiderantes itaque errores eosdem, quibus decipiuntur, immo [quod valde dolendum est] perimuntur animae, de illis partibus (sc. Armeniae) penitus extirpari... supradictos errores tibi mittimus... Ideoque fraternitatem tuam rogamus, monemus et hortamur in Domino Iesu Christo, quatenus... praelatis partium Armeniae, aliisque viris ecclesiasticis... ad celebrandum concilium celeriter convocatis, et in eodem concilio intellectis dictis erroribus et discussis illos velut pestiferos, dictaeque fidei catholicae inimicos condemnes et per dictum concilium condemnari et praescindi facias...« — Viz toto psaní *Raynaldus* l. c. ad an. 1341. XLVI a XLVII. Podobně zní i list papeže Benedikta »Nejmilejšímu v Kristu synovi Lvu, králi Armenie« současně poslaný. *Raynald* tamtéž.

Bible nebo Babel?

Prof. Dr. Alois Musil. (Č. d.)

Podívejme se, jak uvádí Delitzsch místa biblická.

Podle něho v 1. hl. Genese se temný, vodní chaos, a sice rovněž vlastním jménem Tehôm (t. j. Tiâmat) předpokládá, podle Písma sv. se předpokládá věčný, všemohoucí Bůh, který stvořil na počátku nebe a zemi, načež se stav této od Boha stvořené země popisuje. Praví se o zemi, že byla pustá a prázdná, že byla vodstvem pokryta. Slovo „vodstvo" zní v hebrejském תְּהוֹם a neužívá se ho ve Starém Zákoně ani jedenkrát jako vlastního jména, stávať s členem i bez něho. Přichází i v arabštině jako tihâmat, je společného původu prasemitského. Od Babyloňanů převzato býti nemůže. Tam je Tiâmtu žena, vlastní jméno Tiâmat má koncovku ženského rodu, kdežto v hebrejštině je slovo tehôm hned mužského, hned ženského rodu a nestojí v jednotném čísle nikdy s koncovkou ženskou. Babylonština zná pouze jedinou Tiâmtu, kdežto v hebrejštině přichází i množné číslo tehômôt.

Ostatně Delitzsch upřílišuje. Praví, že se kněz učenec snažil, aby z 1. hl. Genese všechny mythologické rysy odstranil, a hned na to předpokládá mythologickou Tiâmtu, kterou tedy kněz učenec přece neodstranil.

Podle Delitzsche biblický chaos (Tehôm) „nejprve světlem rozpoltěn byl", podle Písma sv. stvořil Bůh světlo, oddělil je od tmy, nazval světlo dnem a tmu nazval nocí — vytvořil tak prvý občanský den. O rozpoltění Tehômu světlem není ani zmínky a jest podle Písma sv. nemožno, poněvadž biblické „tma" חשך není s „vodstvem" תהום v žádném spojení.

Podle Delitzschova způsobu uváděti Písmo sv., teprve po rozpoltění Tehômu světlem „ukáží se nebesa a země" — podle bible stvoří Bůh přikrývku, klenbu, načež se ukáže suchá země, pevnina, kdežto nebesa i země se již od 1. verše předpokládají.

Podle Delitzsche přenášeli básníci a proroci Starého Zákona rekovný čin Mardukův na Jahve, velebíce jej, že potřel v pravěku hlavy mořské obludy (liviathâna, rahaba a tannîn). Viděli jsme, že není v epu „Enuma eliš" ani zmínky o hlavách mořské obludy, tohoto výtvoru bujné Delitzschovy fantasie; než podívejme se lépe na místa Písma sv., uváděná od Delitzsche.

V žalmu 74. naříká básník nad zkázou svatyně jerusalemské a úpěnlivě prosí o pomoc dovolávaje se zázračných skutků, jaké Jahve při východu z Egypta vykonal:

13. Ty silou svou rozdělil jsi moře
a potřels hlavy krokodylí (tannînîm)

14. Ty jsi potřel hlavy leviathanovy,
dal jsi jej za pokrm divé zvěři,

15. Ty jsi rozdělil tok i potok,
prastaré proudy jsi vysušil.

Mluvou básnickou líčí zde pěvec přechod Rudým mořem a Jordanem, jakož i záhubu vojska egyptského, jehož mrtvoly na pobřeží vyvržené byly sežrány od různých dravců.

Mořem obklopený a vodami bohatý Egypt sluje v básnické řeči Starého Zákona „tannîn“ = mořská ryba, velryba, krokodyl, „rahab“ = mořská obluda. Tak čteme u Is. 30, 7 výstrahu před spolkem s Egyptem, tímto nadutým mluvkou Rahab a v žalmu 86, 4 (87, 4) stojí Rahab (Egypt) parallelně s Filistinskými, Tyrem a Habešem.

V žalmu 89. velebí pěvec nadšenými slovy hrdinské činy Jahvovy, obzvláště největší zázrak Starého Zákona — přechod Rudým mořem, kde samy vlny mořské poslechly Jahve, Israeli neuškodily, ale pronásledovatele egyptské (rahab) zničily.

10. Ty vládneš když moře se dme,
bouří-li se jeho vlny, ty je skrocuješ;
11. vždyť ty jsi potřel Rahab jako padlého,
silným ramenem svým rozptýlil jsi nepřátely své.

Týž obraz, vláda Jahvova nad přírodou i lidstvem, která se tak názorně ukázala při přechodu Rudým mořem, přichází na mnohých a mnohých místech Starého Zákona, kde všudy značí rahab Egypt. Tak u Is. 51, 9, kde prorok zdrcen neštěstím lidu svého prosí Jahve, aby ho vysvobodil z poroby babylonské, jako kdysi před dávnými věky vysvobodil Israele z poroby egyptské, a volá lepou řečí básnickou:

Vzchop se, vzchop se! Opaš se silou, o rámě Jahvovo!
Vzhůru, jako za starých časů, za dávných pokolení!
Což pak to nejsi Ty, jenž Rahab (Egypt) potřel, mořskou obludu (tannîn) proklál?
Což pak to nejsi Ty, jenž vysušil moře, vody velkého proudu,
jenž hlubiny mořské učinil cestou,
po níž by přešli vysvobozeni?

Kde pak je tu řeč o boji s Tiâmtou? Vždyť je to přece nad slunce jasnější líčení přechodu Rudým mořem, kde Rahab = Tannîn poražen.

Delitzsch klade důraz na slovo „das Ungeheuer = tannîn“, o němž přece ví, že znamená Egypt. Či nezná Ezech. 29, 3? Tam oslovuje prorok faraona egyptského ve jménu Jahvově:

A já proti tobě, Farao, králi egyptský,
ty krokodyle (tannîn) veliký, válící se mezi průplavy svými...

Z řečeného patrno, že Rahab i Tannîn i Leviâtan značí v básnické mluvě Egypt, a sice jak u proroků tak u Joba, neboť Job 9, 13 vynáší moc Boha,

jehož hněvu nikdo neodolá,
jemuž podlehli pomocníci Rahab = Egypta

a připomíná (Job 26, 12) na důkaz toho přechod Rudým mořem: „Mocí svou rozdělil moře (יָם) a důvtipem svým potřel Rahab = Egypt."

Podle Delitzsche hemží se Starý Zákon narážkami na mythologický boj Mardukův s Tiâmtou, ale dle bible ani jediné z míst od něho uváděných o onom zápasu nemluví, nýbrž všude je řeč o pokoření Egypta, z čehož zřejmo, jak proti souvislosti Delitzsch Písmo sv. cituje a vykládá.

Známe dosud domněnky Delitzschovy i obsah epu „Enuma eliš", zvěděli jsme, jak cituje Delitzsch epos i Písmo sv., podívejme se teď, co mají babylonská a biblická zpráva společného a co různého, abychom mohli posouditi domněnku Delitzschovu o původnosti zprávy babylonské.

Výpisků Berosových a Damaskiových si všímati nemůžeme, poněvadž — jak již řečeno — nemohly míti pro 1. hl. Genese žádného významu, zachovaly se nám ve stavu velmi zuboženém a nesou zřejmé stopy řeckého filosofování, které bylo starším Babyloňanům, jako vůbec starším Semitům, úplně neznámo.

Rovněž nelze příliš dbáti různých podružných zlomkův o stvoření světa, které všechny na epu „Enuma eliš" budují a jednotlivé myšlenky rozvádějí, tak že zůstává toto epos pro srovnání se zprávou biblickou hlavním a dosud jediným činitelem.

Původní text i babylonský i hebrejský mají mnohá slova i rčení příbuzná, ba stejná, což je samozřejmo, uvážíme-li, že patří hebrejština k jazykům semitským, že předkové Abrahamovi v Babylonsku sídlili, a že tudíž čím starší jsou doby, tím bližší byla hebrejština babylonštině. Než divná věc, nic společného nenalezáme ve formě a velmi málo v obsahu obou zpráv.

Z obsahu oběma společny jsou tyto názory:

Chaotický svět byl uspořádán od božstva,
nad oblohou jsou vody,
měsíc vládne nad nocí (tab. V. 12, noc podřídil [bohu] Nannaru),
prvý člověk vyšel z ruky boží.

Doslovně skoro souhlasí s biblí začátek jiného babylonského zlomku, jenž však k „Enuma eliš“ nepatří a Marduka nezná:

Když bozi shromážděni učinili [svět]
a stvořili nebe a upravili zemi
a živé tvory způsobili . . .

Ale podobné myšlenky se nalézají v kosmogoniích všech národův, obzvláště Indův a Egypťanův, a přece nebude dnes nikdo tvrditi, že jsou odvisly jedny od druhých, spíše se řekne, že pocházejí z jediného společného pramene.

Nalezáme-li v obou zprávách při nejlepší vůli velmi málo společného, najdeme tím více různého.

Z věcného obsahu zřejmo, že vypravuje epos vlastně theogonii, zrození jednotlivých bohů — bible však kosmogonii, t. j. vznik všehomíra.

Epos předpokládá věčnou prahmotu, z níž se vše — i bozi — zrodí, bible předpokládá věčného Boha, jenž prahmotu z ničeho vytvoří. Epos buduje na podkladě pantheistickém — bible jest výlučně theistická.

A jak se různí bozi epu od Boha bible!

Tento jest jediný, věčný, pokojně se vznáší nad vodami, vše ho poslouchá na pouhé slovo, koná jen dobré — kdežto tam je celá řada bohů ze hmoty zrozených, ženatých, žárlivých a závistivých, z nichž jedni touží po klidu, o nic se nestarají, ba ani nevědí, co se děje — druzí dychtí po moci a cti, všichni jsou bázlivi, ziskuchtivi, rádi si pojedí, popijí . . .

Uspořádáním liší se epos od bible úplně.

V bibli se zvláštní důraz klade na stvoření světa v šesti dnech, vypravování má za účel ukázati, jak byla naše země pro člověka připravena a zařízena, děj malebně postupuje a vrcholí ve stvoření člověka, této koruny tvorstva a vládce naší země.

V epu není o rozdělení, o postupu tvůrčí činnosti ani řeči, což ani jinak býti nemůže, poněvadž napsáno za jiným účelem, t. j. na oslavu babelského boha Marduka. Pouze příležitostně se zmiňuje o tom neb onom činu. Tak se jmenují nebesa již při zrození bohů, nemohla tudíž býti vytvořena (dle Berosa) teprve z rozťaté Tiâmty, den a noc (a tudíž i světlo) se uvádí již před bojem Apsa s Ea-em, o vytvoření země, souše, moře, rostlin není v epu ani zmínky; již — jak se zdá — existující hvězdy se určují za sídla jednotlivým bohům pod nadvládou měsíce, kdežto v bibli má větší význam slunce; o stvoření ryb a zvířat nepraví epos ničeho, a jediný tvůrčí čin společný s biblí má opět tak různé jednotlivosti, že jej musíme lépe probrati.

Jedná se o stvoření člověka. Proč byl stvořen?

Dle epu jsou bozi rozhorleni na Marduka a stěžují si, že se o ně nikdo nestará, nikdo jim neslouží. oltářů nestaví, načež Marduk, aby si získal jejich odpuštění (VII. 29), stvoří lidi, aby bohům sloužili a oltáře stavěli.

Dle bible chce Bůh člověka stvořiti, „aby panoval nade vší zemí." Jaká to různost ideje!

Z čeho byl stvořen?

Dle epu z krve boží a z kosti — dle bible z prachu země. což ostatně nalezáme v jednom zlomku babylonském, dle něhož bohyně Aruru s Mardukem stvořila člověka z prachu, a Berosus. spojiv oboje, vykládá. že stvořen člověk z prachu (země) smíšeného s krví boží. I u Egypťanů hraje hrnčířská hlína. hrnčířská práce při stvoření člověka velkou roli. a je proto tím nápadnější, že se prach, hlína v epu nepřipomíná.

Jak byl stvořen?

V epu (VI. 22—137) schází místo, kde se průběh tvoření člověka (snad) vykládal, a z ostatních zlomkův ani jediný o tom nemluví; dle Berosa rozkázal prý Bél jednomu z bohův, aby mu uťal hlavu, smísil tekoucí krev se zemí a tak stvořil lidi; dle bible učinil Bůh člověka z prachu země a vdechl v chřípě jeho dchnutí života.

Oboje zpráva potvrzuje, že jest ve člověku „něco" božského.

Dle epu bere Marduk „svou" krev, neboť po názoru semitském jest v krvi pramen života, což odpovídá babylonské představě o bozích, že jsou jako lidé z krve, masa a z kostí; dle bible neviditelný, dechový princip života v člověku pochází od duchového Boha. Tam hmota — zde duch.

Ale nejvýznamnější jsou bez odporu úvodní slova obojí zprávy.

Dle epu praví Marduk Ea-ovi:

> **Svou** krev chci **já** vzíti a kost chci **já** vytvořiti,
> **já** chci učiniti člověka, aby člověk . . .
> **já** chci stvořiti člověka . . .

dle bible řekl Bůh:

> Učiňme (**my**) člověka k obrazu **našemu**,
> podle podobenství **našeho**!

V epu číslo jednotné „já" a přece jest epos polytheistické. v bibli číslo množné „my" a přece jest bible monotheistická!!

A pak prý vypsal kněz učenec 1. hl. Genese z babylonského epu a snažil se vymítiti všechny rysy mythologické...! Jak to Delitzsch vysvětlí?

Z uvedeného rozboru zřejmo, že jsou náboženské představy, přírodní názory. účel i uspořádání zprávy babylonské tak různy od biblické,

že nemůže býti ani řeči o odvislosti bible od Babelu v tom rozsahu, o jakém mluví Delitzsch. Mluví, tvrdí, ale nedokazuje a **nikdy** nedokáže.

Kdo zná hlouběji náboženské představy Egypťanů, Feničanův, Aramejcův, Assyřanů, Babylonských a ostatních národů, kteří kolem a mezi Hebrejci žili, a čte kteroukoliv knihu Starého Zákona, zvolá bezděky často a často: Odkud se tyto vznešené názory u Israele vzaly? Vždyť nemáme ani jediného příkladu v dějinách, aby byl národ nebo jednotlivec vlastní silou dospěl k tak čistému monotheismu, jaký se jeví v 1. hl. Genese. Buď musíme připustiti zjevení, jehož se prvému člověku a později Israeli dostávalo, nebo zázrak, jaký se udál při spisování 1. hl. Genese.

Zjevení a tudíž božského pramene, z něhož prvý člověk čerpal a který všichni národové svým způsobem rozváděli, Delitzsch přijati nechce, proto přijímá zázračné sepsání 1. hl. Genese od neznámého, v pohanských názorech vychovaného kněze učence, jenž dle polytheistické, ba pantheistické předlohy sepsal vznešenou zprávu, jak jediný. duchový, věčný Bůh z ničeho všechno stvořil.

Odvolávati se na „dlouhý vývoj“ jest velmi pohodlné, jen že nic nedokazuje, ba přímo odporuje, poněvadž se představa o božstvu u ostatních Semitů „dlouhým vývojem“ spíše zatemnila než vyčistila.

A kdy žil ten zázračný kněz učenec? Dle Delitzsche mnoho století po zhotovení reliefu zobrazujícího zápas Mardukův, t. j. moci světla s Tiâmtou, t. j. mocí temnosti. Kolik slov, tolik domněnek, kterých Delitzsch nedokáže.

Nejstarší relief, jejž Delitzsch posluchačům ukazoval, viděl jsem v British Museu v Londýně v originale. Nepochází „ze stěn paláců assyrských“, nýbrž z chrámu Ninibova v Nimrûdu v Babylonsku, a sice z doby Ašurnasirpala (884—860), tedy z 9. století, nu a právě moderní škola, k níž i Delitzsch patří, klade jahvistickou zprávu o stvoření, rozvádějící 1. hl. Genese, rovněž do 9. století. Kde je tu těch „mnoho, mnoho století mezi reliefem a 1. hl. Genese“? A ostatní podobné reliefy jsou ještě mladšího původu.

Na reliefu znázorněn okřídlený bůh, s dlouhým mečem po boku a blesky v obou rukou, ženoucí se pěšky proti okřídlenému lvu-draku s mužským pohlavním údem, jenž na obrázku Delitzschově schází. Je to Marduk? Dle epu nemá Marduk křídel, nemá meče, drží v pravici oštěp, v levici (snad) kouzelné koření a stojí na válečném voze taženém děsnými oři. Tedy zobrazení boha na reliefu neodpovídá popisu „Enuma eliš“, i můžeme se domnívati, že bezejmenný bůh reliefu nemá s epickým Mardukem nic společného.

Podobně líčí epos Tiâmtu vždy a všudy jako celou a úplnou ženu, i nemáme příčiny v onom lvu-draku s mužským údem pohlavním viděti ženu a matku všech bohů Tiâmtu.

Že by znamenal onen relief zápas světla se tmou, může říci řecký nebo moderní filosof, ale toho neřekne nikdy Semita 9. století před Kristem Pánem, jenž neměl o podobných abstrakcích ani zdání.

Jemu představoval náš relief — a ostatní jemu podobné — „skutečný“ případ, o jakém pěje jiné babylonské epos, které nemá se stvořením světa nic společného.

V době „historické“, kdy již lidstvo bývalo v četných městech, stvořil (?) bůh Bêl obrovského lva-draka (ṣiru) zvaného Labbu, jenž počal vše pustošiti, tak že města lkala, lidé naříkali a bozi prosili boha Sina (Měsíc) o pomoc.

Pokračování schází, ale ze zachovaného zlomku se dovídáme, že (kterýsi) bůh sletí za vichru a bouře s nebe a lva-draka zabije, jehož krev tekla ve dne v noci po tři leta a tři měsíce . . .

Tento boj boha letícího (tudíž okřídleného) za bouře a metajícího buď blesky nebo šípy po lvu-hadu (draku) Labbu znázorněn jest na onom reliefu a na četných válečcích, sloužících za pečetítka, na nichž často viděti i lidi, jak ze strachu před lvem-hadem bohy o pomoc prosí.

Lev-drak Labbu, jenž z moře (**tâmtu**, zde tedy appellativně jako v hebrejštině a arabštině a nikoliv jako vlastní jméno Tiâmat v „Enuma eliš“) vylezl, mohl býti a byl různě zobrazován, ba byl jako bůh Drak (Had = Ṣiru) se svou manželkou uctíván, ale nikde jsem dosud nenašel, že by byl, jak Delitzsch praví, s Tiâmtou v babylonštině stotožňován.

Zvíře sedící na moři u nohou boha (dle Delizsche Marduka) jistě nepředstavuje ženu, matku bohů Tiâmtu, nýbrž lva-draka Labbu, jenž z moře vylezl. Praví sice Delitzsch,[1]) že to „nezvratně potvrzeno německými výkopy“, ale těch nezvratných, očividných důkazů neprovádí. V prvé přednášce ukazoval Delitzsch svým posluchačům obrázek boha (Marduka) se sedícím zvířetem, o němž tvrdil, že to Tiâmat. Různí odborníci to popírali a žádali důkaz. Tu se našlo na stěnách chrámu Ištařina v Babyloně mnoho obrazů různých zvířat a mezi nimi také obraz zvířete totožného s oním sporným — a Delitzsch nedokázav, že jest prvé Tiâmat, prohlásil opět bezdůvodně i druhé za Tiâmtu, a má hned vše „nezvratně potvrzeno“. Toť divný postup! Našel babylonský podpis, nazývající zobrazené zvíře Tiâmat? Proč jej neuveřejní? Obrana

[1]) l. c. 66; český překlad str. 54. Také znalec Klouda cituje „výklady Zimmermannovy“. To by se prof. *Zimmern* zasmál!

Delitzschova proti Jensenu (l. c. str. 65, čes. př. str. 53) jest velmi, velmi naivní. Tož žena Tiâmat, manželka (mužů) Apsova a Kingova, matka, roditelka bohů, kteří ji za svou matku uznávají, která všudy v celém epu jako skutečná žena mluví a jedná, musí býti sama „obrovským drakem“ proto, že si na pomoc zroditi nechala jedenát tvorů různých podob lidských i zvířecích a mezi nimi i obludu (ṣir-ruš) draku či hadu podobnou. To má býti důkaz? Jinde by slavný Delitzsch podobného „důkazu“ nestrpěl, ale tu na něm houževnatě lpí, poněvadž nutně potřebuje hada-draka Tiâmty, aby mohl ukázati, že δράκων μέγας ze Zjevení sv. Jana a z boje sv. Jiří jest babylonská Tiâmat. Co nelze všechno tímto způsobem „dokázati“!

Kdo pozorně sledoval vývody Delitzschovy, dozná, že jeho snaha ukázati prvenstvo zprávy babylonské před biblickou, byla a bude marnou, právě tak jako „byly a budou marnými veškery snahy uvésti naši biblickou zprávu o stvoření v souhlas s výsledky věd přírodních“, jen že příčina toho je zcela jiná, než jakou předpokládá Delitzsch. Předpokládá? Subjektivně sotva; vždyť ví, že má bible zcela jiný obor, zcela jiný cíl než vědy přírodní, že nám bible povídá, odkud se vzala prvá hmota, kdo jí udělil prvé zákony — a vše ostatní ponechává bádání člověka. A dospěl již člověk k jasné pravdě o vývoji „příčin druhotných“, podmiňujících nynější vesmír? A musí zpráva biblická odpovídati ve všech podrobnostech skutečnému vývoji světa v šesti dnech? Prvý člověk se o tom mohl dověděti přece jen od Hospodina. A což ukázal-li mu Bůh vznik světa v šesti různých dnech, v šesti různých viděních? Musí ve vidění sousled nebo jednotlivosti naprosto odpovídati skutečnosti? Kdo to tvrdí, nerozumí způsobu, jakým Bůh ve Starém Zákoně učil, nerozumí podstatě vidění biblických a bude marně dokazovati úplný souhlas náboženské pravdy 1. hl. Genese s přírodovědeckými domněnkami kosmogonie, geogonie, geologie atd. (P. d.)

Legenda Kristianova.

Napsal FRANTIŠEK VACEK. (Č. d.[1])

2. Legenda o sv. Methodu.

Druhé polovici 1. kapitoly u Kristiana[2]) dáváme název legendy o sv. Methodu. Autor nejmenuje sice Methoda světcem, než mluví o něm přece jako o muži velmi zasloužilém a ctihodném (omni decoratus sanctitate). Obsah legendy je tento: Svatý Cyrill odcházeje do Říma, zůstavil na Moravě bratra svého Methoda. Ten pracoval tam o rozšíření křesťanství s velikým zdarem, načež panovník moravský, ujec a předchůdce Svatoplukův, ustanovil jej arcibiskupem a hlavou sedmi biskupů-suffraganů. Prospěch víry na Moravě nedal s pokojem býti zlému duchu. Jím ponuknut byl Svatopluk, aby ukládal o život ujce a tak připravil církev o horlivého křesťanského knížete. Dosednuv potom na trůn, nevážil si apoštolské práce Methodovy, i byl příčinou, že lid jeho sloužil zpola Kristu, zpola ďáblu. „Metudii predicacionem mellifluam quasi respuit monitaque sacratissima non pleniter recepit, verum membra sua scilicet plebem populumque suum partim Christo partim dyabolo servire exhibuit.“ Method vydal proto klatbu na zem a její obyvatele. Země klatbou stižená nezhostila se doposud pohrom na osení a ovoci.

Z obsahu legendy jest na jevu, že v čase, kdy tak zvaný Kristian chopil se péra, tradice o sv. Methodu byla již v úplném rozkladu. Dat shodných s historií naskýtá se v legendě jen tré: 1. Method byl arcibiskupem na Moravě. 2. Tehdejšímu knížeti moravskému stalo se příkoří od synovce jeho Svatopluka. 3. Svatopluk kladl překážky biskupování Methodovu. Však již to, co bezprostředně přimyká se k uvedeným datům, bylo porušeno bujnou fantasií. V hlavním kuse, t. j. v charakteristice knížete Svatopluka, legenda srovnává se se životopisem Klementa Velického (z konce 11. století). Autor životopisu dí: „Svatopluk pramálo všímal si řečí Methodových, ano jako k nepříteli k němu se choval.“ [3]) Rozdíl jest v tom, že legendista vykládá chování knížete jeho nerozhodnutí ve víře, téměř větší zálibou v pohanství než křesťanství, kdežto životopisec Klementa Velického přičítá nepřízeň Svatoplukovu k Methodovi intrikám franského

[1]) Na str. 513. ř. 9. shora má státi »uznáním« místo »vyznamenáním«.

[2]) Prameny d. č. I. str. 201 n.

[3]) Tamže str. 83.

kleru v zemi. Netřeba, trvám, vykládati, kterému z uvedených názorů přísluší známka větší pravděpodobnosti. Ježto bulharská tradice, tlumočená životopisem Klementa Velického, jest lepší než tradice česká, nelze legendě o s v. Methodu, tlumočící tradici českou, přisuzovati starší původ nežli ze 12. století

Pozoruhodna je řeč o Rostislavovi, jehož jména legenda sice nepřivádí, ale osobu určitě označuje, nazývajíc Svatopluka, potomního knížete moravského, jeho synovcem. Autor legendy dí, že předchůdce Svatoplukův byl zakladatelem a pořadatelem křesťanství na Moravě. Vypravuje pak, jakými úklady podešel jej Svatopluk, pracující o uchvácení trůnu. Vypudil ujce svého ze země, zbavil ho zraku a pokusil se o to, jedem ukrátiti mu dní života. Tu s podivením jest, že autor uvádějící biografické podrobnosti o knížeti, neohlašuje jména jeho. Z legendy vyznívají slova starých letopisů: „Zuentibald, nepos Rastizi. Rastiz ab eodem nepote suo comprehenditur. Post iudicium mortis excaecari eum praecepit.“ Jak se podobá, jméno knížete, v kronikách 11 a 12. století různě psané (Rastizius, Rastix, Restic), působilo rozpaky slovanskému spisovateli, jenž pravého znění dovtípiti se nedovedl a porušeného jména uváděti nechtěl.

Vědomost o sedmi biskupech-suffraganech vážena je z listin pasovských. Pověděli jsme již svrchu, jakým během asi přibyla ke starším zkazkám o době cyrillo-methodské. Trváme pak na tom, že tak zvaný Kristian nečetl listin pasovských, nýbrž že nalezl výpisek z nich připojený k legendě o sv. Cyrillu a Methodu Zpráva o sedmi podbiskupech na Moravě zavdala pak podnět k dalšímu domyslu, s kterým potkáváme se v naší legendě. Skladatel její usuzoval takto: Říše obsahující osm diecesí byla velikým královstvím. Panovník její podobal se spíše císaři než králi. „Princeps, qui partibus in illis dominabatur et imperabat universe terre ceu magnificus imperator.“ Sám ustanovoval arcibiskupa a biskupy-suffragany ve své říši. „Metudius ab ipso principe statuitur summus pontifex, habens sub se septem eiusdem sanctitatis pontifices.“ Při tom možná manulo se ještě legendistovi příbuzenství knížete Svatopluka s císařem Arnulfem, jehož vzpomíná Regino a po něm letopisec náš Kosmas.

V legendě o svatém Methodu jsou již dosti znatelny zvláštnosti koncepce tak zvaného Kristiana. Spisovatel třímá dvé klíčů, kterými otvírá přístup ke skrytějším (jemu nejasným) místům dějin. Jedním z nich jest působení zlého ducha, druhým antagonismus pohanství a křesťanství. Kde soudný čtenář, věře ve stáří spisu,

očekává důvody, jimiž by změna situace byla motivována, kompilator předstírá vliv neviditelných mocí a připojuje široké mravní naučení. Osoba stavějící se na odpor hrdině spisu jest mu buď pohanem nebo výslovným příznivcem pohanstva. Jeho názor o pohanství neplyne z osobního přesvědčení nebo blízké zkušenosti, nýbrž jeví se produktem doby čiře křesťanské. Množstvím slov řečnického stylu zakrývá nedostatek hlubšího pochopení věcí a vyplňuje jím mezery těžce shledaných vědomostí o české minulosti.

Ti, kdož ve 13. a 14. století užili legendy Kristianovy za pramen k novým skládáním, soudili o věrohodnosti obsahu jejího nebo jednotlivých kusů jeho rozdílně. Autor legendy „Diffundente sole“ zamítl všechno to, co podle našeho zdání Kristian sám byl přičinil k legendě o sv. Methodu. Řeč o mocném knížeti moravském, jehož prací rozkvetlo křesťanství v zemi, vyložil na Svatopluka I, ovšem mylně, zaveden byv, jak se podobá, jednak tím, že v legendě Kristianově není Rostislav označen svým jménem, jednak i tím, že legenda vypravuje o dobrém srozumění Svatopluka s Methodem v čas příchodu českého knížete na Moravu. Ze Svatopluka Kristianova učinil pak Svatopluka II, panovníka neprozřetelného, jehož vinou říše moravská se rozpadla.[1]) Ze slov těchto je patrno, že spisovatel legendy „Diffundente sole“ věděl již o historii Svatopluka II, bratra Mojmírova.

Skladatel breviářního čtení o sv. Cyrillu a Methodu uživ kromě jiných pomůcek[2]) také legendy Kristianovy, napsal o počátku křesťanství na Moravě asi toto: Sv. Cyrill a Method, rodní bratří z Alexandrie, řeckého a slovanského jazyka, svěcením kněží, připutovali do země moravské, kdež od krále Svatopluka a národa jeho poctivě byvše přijati, jak řečeného krále tak i všechen národ jeho obrátili ke křesťanství. Král Svatopluk postaral se o to, aby na Velehradě, sídelním místě jeho, byla stolice arcibiskupská, k níž sedm stolic biskupských, v Polsku a Uhersku zřízených, příslušelo. Po přání jeho sv. Cyrill posvěcen byl za arcibiskupa. Když potom arcibiskup Cyrill obhájiv právo slovanské liturgie, v čas druhého pobytu svého v Římě mnichem se stal a zemřel, papež ustanovil sv. Methoda

[1]) Prameny d. č. I. str. 191 n.

[2]) Vypravování své počíná slovy: „Quemadmodum ex hystoriis plurimorum sanctorum et ex cronicis diversis colligitur.“ Pokud víme, zakládal se legendou Kristianovou a legendou „Diffundente sole“. V kronikách, jež k pomoci měl, byla zpráva o Velehradě jako sídle metropolitním, o nalezení ostatků sv. Klementa u Chersonu a donesení jich do Říma, o tajném vzetí mrtvého těla Cyrillova sv. Methodem a zázraku, kterým Method pohnut byl vrátiti se s tělem bratrovým do Říma.

jeho nástupcem. Method přicházeje z Říma na Velehrad, slavně uvítán byl od Svatopluka a národa jeho [1])

Autor legendy tak zvané moravské měl před rukama legendu římskou (Vita cum translatione s. Clementis) a legendu Kristianovu.[2]) Přirovnav obsahy jejich, seznal především původní jméno Cyrillovo, jeho pravé rodiště a věk. Za tou příčinou dal výhost staré konjektuře o vrstevnictví Konstantina-Cyrilla s učitelem církevním sv. Augustinem a o totožnosti Cyrilla, bratra Methodova, se sv. Cyrillem Alexandrijským. Jinak možno říci, že s legendou Kristianovou jako pramenem vědomostí svých nakládal z míry libovolně. Zprávu o missionářském působení sv. Cyrilla v Bulharsku přijal, zmínku o vymyšlení slovanského písma Cyrilla přešel mlčením, překlad knih řeckých a latinských[3]) a ustanovení, aby služby Boží na Moravě konány byly jazykem slovanským, položil za společnou práci a společné rozhodnutí sv. bratří Cyrilla a Methoda Zprávu o hájení a uhájení práva slovanské liturgie sv. Cyrillem v Římě přijal, jakkoli nejen Cyrillovi, ale i Methodovi (podle legendy římské) dává v ten čas přítomnu býti v Římě. Rozšířiv svými domysly zprávu o průběhu hádání, vztahuje přivolení ke slovanské bohoslužbě na všechny země, ve kterých Cyrill působil, tudíž i na Bulharsko. Zprávu o Cyrillovi, že v Římě oblekl se rouchem řeholním a zůstavil Moravanům bratra svého Methoda, přijal, ale smrt Cyrillovu položil až k době druhé cesty sv. Methoda do Říma. Zprávy o ustanovení Methoda arcibiskupem a hlavou sedmi biskupů-suffraganů pominul, kdežto ve zdůvodnění toho, proč Svatopluk povstal proti knížeti moravskému, svému ujci, následoval legendy Kristianovy. Z výčtu nepřátelských úkladův obral si toliko pokus travitelský. K obrazu zlé povahy Svatoplukovy přidal ještě stíny a klatbu Methodovu namířil proti Svatoplukovi, jeho družině a všem jeho milostníkům.[4])

---

[1]) Sborník Velehradský, I. str. 156 nn.

[2]) Kromě toho užil kroniky, v níž byla zpráva o únose mrtvého těla Cyrillova z Říma a o zázraku svrchu dotčeném.

[3]) O práci sv. bratří vzhledem k Písmu sv. praví: »Illis (t j. Moravanům) deinde vetus et novum testamentum vigilanti cura exponentes et informantes eos«, kdežto v legendě Kristianově čteme: »Vetus novumque testamentum pluraque alia de greco seu latino sermone sclavonicam in linguam transtulit« (sv. Cyrill). Legenda římská má: »Valde gavisi sunt (Moravané), quia et reliquias b. Clementis secum ferre audierant et evangelium in eorum linguam a philosopho praedicto translatum.«

[4]) Prameny d. č. I. str. 101 nn.

Mane se tu otázka: Věřili duchovní spisovatelé 13. a 14. století, že legenda Kristianova jest dílo Kristiana, synovce sv. Václava, autorisovaná biskupem sv. Vojtěchem, jak tomu věřiti káže prolog k legendě?

3. Epilogus Moraviae atque Bohemiae.

V době, kdy Kosmas psal první knihu své kroniky (v ll. 1110 až 1119), existoval v Čechách spis „Epilogus Moraviae atque Bohemiae", obsahující vypravování o tom, kterak Bořivoj, kníže český, přijal křest od Methoda, biskupa na Moravě. Epilogus jest vlastně doslov nebo závěrek řeči; může však slovem tím znamenána býti krátká řeč vůbec. Prohlédajíce k celému názvu spisu, soudili bychom, že obsahem jeho byla stručná historie doby cyrillo-methodské, summarium vědomostí o epoše dějin, v níž Čechy nejprve církevně, potom i politicky příslušely k říši velkomoravské. Tomu-li tak, Epilogus konkuroval by s 1. a 2. kapitolou legendy Kristianovy.[1])

Jistě víme jen to, že v Epilogu byla řeč o pokřtění knížete Bořivoje, a že Kosmas po míře svých vědomostí srovnával se v tom kuse s Epilogem. Odtud dlužno vyjíti na výzvědy, jaký asi jest poměr mezi příslušnou částkou legendy Kristianovy a Epilogem. Okolnost, že Kosmas uváděje spisy, v nichž šířeji jedná se o prvotinách křesťanství v Čechách, jmenuje Epilogus a ne legendu Kristianovu, budiž zatím puštěna se zřetele.

Historie křtu Bořivojova podle nejširšího nám známého tenoru jejího u Kristiana napojena je cizími živly. Ať hned povíme, co na mysli máme: skladatel její musil znáti zprávu kroniky Reginonovy: „Arnolfus rex concessit Zuendiboldo, Marahensium Sclavorum regi, ducatum Behemensium, qui hactenus principem suae cognationis ac gentis super se habuerant... Quae res non modicum discordiarum et defectionis praebuit incitamentum. Nam et Bohemi a fidelitate diutius custodita recesserunt, et Zuentibold ex adiectione alterius regni vires non parvas sibi accessisse sentiens, fastu superbiae inflatus contra Arnolfum rebellavit."[2]) Jinak nemluvil by o Bořivoji jako knížeti podřízeném Svatoplukovi (Borziwoy... ducem suum vel regem Zwatopulc Moravie adiit) a nepřednášel by nechutnou bajku o posazení knížete Bořivoje u stolu na zem.[3]) Výklad, že

[1]) Tamže str. 2 0 nn. — [2]) *Pertz*, Monum. Scr. I. str. 601. — [3]) Prameny d. č. I. str. 202. Podle zprávy Dětmarovy bylo zvykem císaře Otty III, sedati u stolu výše postaveného, než byly stoly ostatních pánů nebo hostí. »Solus ad mensam quasi semicirculum factam loco caeteris eminentiori sedebat.«

ponížení (iniuria) hosta stalo se z příčiny jeho pohanství, není nežli záminkou k motivování toho, jak došlo ke konversi.

Dobrou, základní zprávu o pokřtění Bořivoje čekali bychom od prvního životopisce Methodova, autora slovanské legendy z konce 9. století. Ale ten o Bořivoji, knížeti českém, ani slovem se nezmiňuje. Místo ve spise jeho, kdež byla blízká příležitost k řeči, je toto: „Od toho dne (t. j. od příchodu Methodova na Moravu roku 873) pohané počali věřiti v pravého Boha, od svých bludův odstupujíce, a říše moravská počala šířiti se na všechny strany a nepřátele své porážeti s prospěchem... Pohanský kníže mocný velmi, mající sídlo ve Vislech, posmíval se křesťanům a činil jim příkoří. Method poslav k němu, vzkazoval: Dobře by bylo, synu, abys i ty dal se pokřtíti nyní ve své zemi a nemusil někdy jako zajatec přijmouti křest v zemi cizí. Vzpomeň pak na mne! Což se i stalo.“[1]) Uvádíme příběh ten na svědectví, že pokřtění knížete v cizí zemi nebylo bez vztahu k politickému postavení křtěncovu, aneb ať určitěji díme, nebylo nežli příznakem větší nebo menší závislosti jeho na panovníkovi, v jehož zemi křest přijímal. Tak i křtem Bořivojovým, na Moravu kladeným, projeven jest pomysl na podřízenost knížectví českého moravskému králi. Vliv zprávy Reginonovy jeví se tu opět konkretním účinkem. (P. d.)

Jak zjednodušiti a prohloubiti vyučování theologické?

JAN OLIVA. (Č. d.)

Uvedené příklady postačí k důkazu, jak třeba theologovi praktické psychologické znalosti. Proto úplně souhlasím se slovy Dra. Schanze:[2]) „Znalost ‚náboženské psychologie‘ je tomu, kdo chce na přítomnost působiti, nevyhnutelně potřebná.“

4. Jako lépe užívati psychologie, než dosud se dělo, jest potřebí modernímu theologovi, právě tak jest mu třeba lépe užívati logiky. Při logických operacích je za naší doby potřebí zvýšené pozornosti, hlavně při provádění důkazů.

Tak zvláště analogie třeba užívat opatrně. Tak na př. při vývodech o Bohu na základě světa. Svět a Bůh nejsou pojmy ani zdaleka

---

[1]) Prameny d. č. I. str. 48.

[2]) Theologische Quartalschrift, 1899, 149.

stejné. Takových světů, jako jest náš, mohl Bůh stvořiti více, mohl však také stvořiti lepší nebo horší, a mimo to ani my posud světa neznáme; to vše radí k opatrnosti při užívání poznatkův o světě pro život a činnost Boží. Vždyť i svatí Otcové a ještě více scholastikové mnoho tu chybovali. Jeví se nám to hned na př. v dogmatice při rozdělování vlastností Božích na affirmativní a negativní. Aeternitas je tak dobře affirmativní jako pulchritudo.

Zvláště třeba pozornosti při věcech dějepisných.

Nezdá se mi na př. dobrým, typy a předpovědi Starého Zákona příliš rozšiřovati, jak zejména činili Otcové a scholastikové. Po sto letech najde se všelico z přání a proroctví nynějších socialistů vyplněno. Může potom někdo říci, že nynější lidé ve svém životě a svých úkonech na to myslili? Tak zvláště o obětech se učí, že ukazovaly na budoucího Vykupitele a dopodrobna se vykládá, jak která obět byla vyplněna v Novém Zákoně. To může býti pro nás úplně správno, ale zdali to věděli současníci tak jako my? Tu musíme se držeti písma Starého Zákona, pokud jest projevem všeobecného mínění lidí té doby. Nemožno tu odkazovati na lidi zvláštní, proroky atd. To byli filosofové své doby, kteří měli lepší známosti než ostatní lidé, právě tak jako nyní theologové mají docela jinou známost mše svaté než laikové.

Také nesoublasím s taktikou mnohých theologů katolických, horlivě dokazujících, jak Luther a ostatní reformatoři byli špatnými. Tím přece škodí vlastní církvi, neboť logicky myslící člověk si řekne: zač tedy vlastně tehdejší církev stála, když ani proti takovým špatným lidem nic nemohla svésti? Kdyby nějaký lump svedl k odpadu celou obec, zač tam stála duchovní správa? Když se to však podaří člověku vynikajícímu jměním, životem a pod., pak jistě jest vina správy mnohem menší. Tím tedy přijímáme výtky na tehdejší církev de facto, třebas bychom ji chtěli bránit — Při rozšiřování protestantismu a pod. sekt velmi mnozí velice málo nebo docela nic nevěděli o soukromém životě Luthera, je zajímalo hlavně nové učení. Nesmíme osobní stránky, jak my ji nyní známe, přenášeti do minulosti.

5. Posledním požadavkem pro nynější theologii jest, aby si více, konkretněji všímala jednotlivých vrstev, tříd věřících. Je to požadavek monografií a monografických článkův a zpracování i při přednáškách. Tak na př. dosáhli by bohoslovci mnohem hlubšího vhledu v učení o milosti, kdyby se jim konkretně předváděla dle známých událostí, jako bylo seslání Ducha sv. a pod. Tu by se jim ukázalo, jak v těch

nových věřících působila milost zevnější a jak vnitřní se všemi svými odstíny nejen tento den, ale i později co do vytrvalosti nebo nedbanlivosti. Tak by se učili bohoslovci analysovati skutečný život, zvláštní i obyčejný.

K tomu cíli by ovšem učení o ctnostech musilo se úplně přepracovati. Nyní je to suchý výčet, bez ohledu na život, na různé třídy věřících.

Po těchto všeobecných úvahách, jichž účelem bylo vytknouti nová hlediska, nutná k prohloubení theologického vyučování, přistupuji k specialnímu rozhovoru o jednotlivých theologických vědách. Tu pak se mi zdá, že učení theologickému velice by se prospělo, kdyby, ne-li u všech, tedy aspoň u některých disciplin, moralky a hlavně práva, byly dvě knihy: v jedné by bylo to, co má posud platnost, čili co se z vývoje právního posud udrželo, v druhé pak jenom to, co má cenu pouze historickou, co načisto přestalo působiti na život církevní v přítomné době. Namnoze obojí se splítá, ale myslím, že účel všeho studia, jasné proniknutí a pochopení, tím se ztěžuje.

Myslím si celou věc takto:

V (moralce a hlavně v) právu jsou věci dvojího druhu: některé nemají nyní načisto již žádného životního významu pro církev, jsou jakoby větve již dávno odumřelé na stromě církevního života, a v době své měly jen význam přechodní, zprostředkující. Nazývám to starožitnostmi moralními a právními. Zájem o ně jest nyní jen zájem archeologický. A právě tyto věci míním dáti do zvláštní knihy, nazval bych ji pomocnou knihou k druhé, k hlavní knize.

V této hlavní knize pak by měly místo všechny ony věci, které posud mají platnost, třebas v podobě změněné, jinak řečeno: mnohé věci tu jmenované nemají již své původní podoby, během času prodělaly různé fase svého vývoje, ale nynější jejich podoba spočívá organicky na všech dřívějších fasích onoho vývoje, a proto k vědeckému pojetí je potřebí znáti nejen přítomný stav té které věci, nýbrž i všechny fase jejího dřívějšího vývoje. To by tedy přišlo do oné hlavní knihy, a v tom jsem za jedno se všemi dosavadními náhledy.

Čím se liším i v tomto ohledu, jest, že míním, aby ony výše zmíněné fase vývojové v hlavní knize neprobíraly se, jak posud se děje ve větších knihách, per longum et latum, tak že tu pak máme najednou dlouhé archeologicko-historické pojednání, nýbrž aby se jenom stručně, ale ovšem úplně, označily hlavní body onoho vývoje v hlavní knize, vše podrobné pak, kdo by to uznal za potřebné, aby dáno bylo

více jako doklad a důkaz do knihy druhé, pomocné. V tomto případě by pak pořadí obou knih, názvy a čísla paragrafů v obou knihách musily býti úplně stejné, aby se vše rychle našlo.

Je to pouhý methodický návrh k ulehčení a lepšímu přehlednutí studia dle mého zdání. Kdo by však měl raději vše pohromadě ve velkém foliantu, nic proti tomu zásadně nemám, zvláště když by tiskem bylo vše již tak naznačeno, aby věci ony povahy pouze archeologické byly již na první pohled patrny. Tane mi tu na mysli podobný návrh Thalhoferův v „Theologisches Literaturblatt", vydáv. prof. Reuschem, VI. (1871) 198, podaný při kritice knihy „Lehrbuch der katholischen Pastoral" von Dr. A. Kerschbaumer: „Für eine dritte Auflage dürfte es sich empfehlen, dasjenige, was jeder Candidat des Priesterthums von pastoral-theologischer Materie wissen, und zwar präcise wissen muss, von demjenigen, was nicht so schlechthin wesentlich ist, schon typographisch zu unterscheiden und das Letztere kleiner drucken zu lassen, wie das z. B. in den Lehrbüchern der Einleitung von Reusch und Langen, in den Grundlinien der Homiletik und Liturgik von Hagenbach, in der Pastoraltheologie von Otto geschehen ist. So würde hinlänglich Raum gewonnen werden, um auch dem geschichtlichen Moment entsprechend gerecht werden zu können."

Jak viděti, jde mi o náležitý zřetel k praktické stránce theologického studia, aby historismus jako dosud na úkor věci příliš neovládnul, nýbrž aby hlavně přítomný stav vědecky byl zpracován a tím i lepší vývoj v budoucnosti byl připravován.

Myslím, že tím nechybuji nikterak proti vědě vůbec, neboť věda praktická je tak dobře částí vědy, jako věda theoretická. Ba za naší doby vidíme poměr se převraceti. Posud věda theoretická a s ní ovšem i methoda historická považovala se za jedině pravou vědu, na obory praktické pohlíženo jako na méně cenné. Ale stanovisko to jest nyní překonáno. Věda praktická jest úplně rovnocennou vědě theoretické, a hlavně to platí v theologii. Proto také nyní i při vědách t. zv. theoretických v theologii začíná se pilně přihlížeti ke stránce praktické, poněvadž náš čas nutně toho vyžaduje; ráz jeho jest praktický a proto i v theologii theoretické, na př. v dogmatice, si razí vždy více cestu. Právě čtu v „Theologische Rundschau" (1903, 35): „... alle Theologie, ganz besonders die dogmatische, habe die unmittelbare Aufgabe, der Pflege und Verbreitung des Christentums zu dienen, dies bilde ihre praktische Spitze." A na str. 37: „Mit Recht erwartet der Verfasser, eine solche Dogmatik werde den Prediger befähigen, sich

streng an die Bibel zu halten und doch der Gegenwart zu leben…“ A již dříve první vydání „Kirchenlexikonu“ ve stati „Theologie“ (869) velmi pěkně píše o vědeckosti praktické theologie. A moralka a právo, aspoň většinou, počítají se k vědě praktické. A znamenitý Hettinger v „Timotheus“, když byl probral fundamentalní theologii, dogmatiku, moralku, právo, exegetiku, církevní dějiny, patristiku, volá (457): „..doch was soll das alles, was ist der letzte, der höchste, der eigentliche Zweck ihrer Studien? Gottes Ehre und der Seelen Seligkeit“, a probírá pastoraci, katechetiku, homiletiku, liturgiku.

Ano věda praktická vyžaduje, má-li býti skutečně vědou, více práce než věda theoretická, a to proto, že věda praktická nutně předpokládá náležitou znalost vědy theoretické a k tomu přidává své plus. Mimo to při vědě praktické jest lepší kontrola, život sám, nejlepší průkaz zdárnosti. Proč pak katechismus jest pořád otázkou denní? Vědy theoretické jsou v něm bez vady (ač snad ne dosti obratně zužitkovány, ale praktické posud ne, a to je celá záhada.

Chceme-li tedy působiti na svou dobu, musíme uvésti v náležitý souhlas část theoretickou a praktickou, nesmíme oné hýčkati na úkor této. To jest názorem mnohých znamenitých theologův a různých škol. Jmenuji tu Reusche a Kleutgena.[1])

A toto poznání je základem výše podaného mého návrhu na oddělení věcí majících zájem nyní jenom a jenom historicko-archeologický, od věcí přímo nebo nepřímo posud platných. Ačkoli podané úvahy dosti ozřejmují stanovisko mnou zaujaté, chci přece k lepšímu objasnění jeho uvésti tu hlasy znamenitých mužů, kteří cítili totéž a dali tomu jasný výraz.

Znamenitý právník Schulte, sám fedrovatel školy historické v právu, při kritice díla „Das kanonische Gerichtsverfahren und Strafrecht“ von Nic. München v „Theolog. Literaturblatt“ (I. 1866, 103) praví: „Häufig wird zu wenig das Geschichtliche und Geltende scharf unterschieden, meist läuft beides zusammen, und mischt sich in die Darstellung des geltenden Rechtsstoffes wieder Geschichte hinein. Nach der Natur der Sache erschwert dies das Verständniss… Wir finden nun wohl in dem Werke in longum et latum dargestellt, was im römischen Rechte bestimmt ist; wir finden die Satzungen des Corpus iuris canonici, auch des Tridentinum und verschiedener neuer päpstlichen Constitutionen entwickelt; aber von den Formen, welche das Leben, die vigens ecclesiae disciplina bietet, erfahren wir meist gar nichts… Es wird keinem Bischofe ein-

[1]) Theologisches Literaturblatt, IV. (1869) 679. 681.

fallen, ein kirchliches Strafverfahren wegen eines durch das weltliche Strafgesetz verpönten Delictes einzuleiten und dabei sich nicht an die Grundsätze des im Lande geltenden Strafgesetzes, sondern an das römische oder kanonische Strafrecht in Hinsicht der delicta saecularia oder mixta halten zu wollen. Das ist ja auch der Kirche nie eingefallen, welche sich vielmehr an das civile Recht angeschlossen hat. Oder würde etwa ein Bischof bei uns einen Geistlichen, der 5 oder 6 Procent Zinsen, oder, wo kein Maximum besteht, noch höhere nähme, als Wucherer bestrafen? oder als Dieb u. dgl., wo nach dem Strafgesetze erlaubte Eigenmacht vorliegt? Meines Erachtens gehört daher ein Hereinziehen aller dieser Materien nur in eine Geschichte[1]) des kirchlichen Strafrechts.“ A podobných věcí zastaralých uvádí v recensi své sílu a na str. 18 přímo mu radí: „... vigens ecclesiae disciplina erschöpfend darzustellen.“

V témže kritickém listě (IV. 1869, 672—673) píše Diendorfer při posudku knihy „Kirchenrecht“ von G. Phillips: „Wichtiger noch ist folgender Punkt Die Hauptaufgabe eines Kirchenrechtslehrers ist, das gegenwärtig praktisch in der Kirche geltende Recht, die vigens ecclesiae disciplina, in bestimmten und klaren Sätzen zur Darstellung zu bringen. Eine Herbeiziehung der Geschichte und der Philosophie des Rechtes soll nur insofern und insoweit stattfinden, als es nothwendig oder wünschenswerth ist, die historische Genesis des gegenwärtig geltenden Rechtes sowie dessen Übereinstimmung mit den Grundprincipien der kirchlichen Lehren in das gehörige Licht zu stellen. Mit anderen Worten: die historisch-philosophische Methode soll sich mit der praktischen so verbinden, dass die letztere stets, wenn ich so sagen darf, die tonangebende ist. Ich möchte sogar die historische und philosophische Methode die Mägde der praktischen nennen, wenn ich nicht missverstanden zu werden fürchtete. Jedenfalls darf in einer systematischen Darstellung des Rechts die historische Entwicklung der einzelnen Rechtsinstitute nicht als die Hauptsache, die Vorführung der geltenden Rechtssätze aber gleichsam als Nebensache erscheinen. Die historischen Details gehören mehr in die Geschichte als in das System des Rechtes. Diesen kaum bestreitbaren Grundsatz scheint Phillips nach der übrigens unmassgeblichen Meinung des Ref. zu wenig beachtet zu haben. Namentlich will es uns nicht behagen, dass so viele geschichtliche Details, welche besser in den Anmerkungen als Belege für die im Texte aufgestellten Sätze ständen, in diese selbst verflochten wurden... Wir fürchten, dass

[1]) Podškrtnuto autorem samým.

diese Umständlichkeit in den historischen Details das Kirchenrecht von Ph. einerseits zu umfangreich machen, und anderseits dessen praktische Brauchbarkeit beeinträchtigen werde. Letzteres besonders deshalb, weil das praktisch geltende Recht häufig nicht klar und bestimmt genug von der historischen Entwicklung der einzelnen Rechtsinstitute ausgeschieden ist, so dass man sich die geltenden Rechtssätze erst selbst so zu sagen zusammensuchen muss... Auch hätten wir in einem so umfangreichen Werke etwas mehr Fingerzeige für die Fortbildung des kirchlichen Rechtes gewünscht, so z. B. einzelne Winke, wie den Diöcesansynoden wiederum Leben eingehaucht, welche Gegenstände unter den gegenwärtigen Zeitverhältnissen ihnen zugewiesen, überhaupt, auf welche Art und Weise dieselben zu ihrer frühern Bedeutung erhoben werden könnten."

Pokud asi historie v právu, vědě to praktické, užiti možno, ukazuje analogie jiné praktické vědy, pastoralky, o které Thalhofer v témže listě (VI. 1871, 198) praví: „Ich weiss wohl, dass man in einem Lehr- und Handbuch der Pastoraltheologie nicht in geschichtliche Einzelnheiten eingehen kann, wie das z. B. Zezschwitz in Beziehung auf Geschichte der Katechese und des Katechismus thut; aber die Hauptphasen der historischen Gestaltung sollten bei jeder wichtigern pastorellen Thätigkeit gekennzeichnet sein, was von demjenigen, welcher das gesammte historische Material überschaut und beherrscht, verhältnissmässig sehr kurz geschehen kann."

K tomu na uváženou dodávám: při jednotlivých monografiích právních a pod. jest historické podrobné probrání látky nutno (je to jakási parallela k biografii), není to však tak nevyhnutelně nutno při systematickém zpracování celé látky právní a pod., poněvadž tu jde o celistvý názor praktického života (podobně asi jako při pragmatickém dějepisu nejde o jednotlivé biografie, nýbrž o celotný životní jev).

Z toho ze všeho vyvozuji, že návrh na pořízení dvou knih v udaném smyslu neobsahuje nikterak něco nevědeckého a nerozvážného, naopak že po stránce methodické (a o tu zde hlavně jde) by tím učení stalo se velmi přehledným a mnohem lehčím pro memorování a tím i si zvýšilo naučnou svou cenu. Proto mohu v následujícím, když ne jinak, tedy aspoň v podobě hypothesy, na takovémto rozdělení se orientovati. Aby však pojednání příliš nevzrostlo, omezím se v následujícím jen na onu hlavní knihu, jež má po výtce zřetel na vigens ecclesiae disciplina. (P. d.)

Zákonník Hammurabiho.

(2285—2242 před Kristem Pánem.)

Prof. Dr. Alois Musil. (Č. d.)

53. Neudržuje-li někdo z nedbalosti své hráze a následkem toho vznikne v ní trhlina a voda zaplaví pozemky, má nahraditi zničené obilí ten, v jehož hrázi trhlina povstala.

54. Nemůže-li nahraditi toho obilí, budiž on se svým majetkem prodán a rolníci, jejichž osení voda zaplavila, poděleni.

55. Otevře-li někdo zavodňovací příkop a voda jeho lehkomyslností (ahšu nadû) pole sousedovo zaplaví, odměří sousedovi případný díl obilí.

56. Pustí-li někdo vodu, která pole sousedovo zaplaví, odměří mu na 10 ganů 10 gurův obilí.

57. Pustí-li pastýř skot na byliny polní, nevyžádav si svolení majitele pozemku, má majetník obilí požati, a pastýř, jenž bez dovolení majitele pásl skot na poli, dá majiteli na 10 ganů 20 gurův obilí.

58. Vrátí-li se skot s polí do společného dvora při městské bráně a nějaký pastýř zůstane se skotem na poli a dále pase, má pastýř spasené obilí převzíti a ve žně na 10 ganů 60 gurův obilí majiteli role naměřiti.

59. Skácí-li někdo bez vědomí majetníka v jeho zahradě dřevo, zaplatí půl miny stříbra.

60. Svěřil-li někdo pozemek zahradníku, aby na něm štípil zahradu, on zahradu štípí, po čtyři leta ošetřuje, má se v pátém roce majitel se zahradníkem rozděliti a svůj díl sám obdělávati.

61. Nevysadí-li zahradník celého pozemku, část neobdělánu ponechá, dostane tuto část za svůj podíl.

62. Neštípí-li na pozemku svěřeném zahrady, tu, bylo-li to pole, naměří zahradník po leta neobdělání majiteli tolik obilí, kolik bylo na sousedově, pole obdělá a majiteli vrátí.

63. Učiní-li z úlehly pole a je majiteli vrátí, odměří mu na rok na 10 ganů 10 gurův obilí.

64. Dá-li někdo svou zahradu na obdělání zahradníkovi, dává zahradník po celou dobu obdělávání z výnosu zahrady dvě třetiny majiteli, třetí pak si ponechává.

65. Neobdělává-li zahradník zahrady a úroda se menší, má zahradník odměřiti úrodu dle sousedovy.

Zde byl text asi v pěti sloupcích vyhlazen. Dle Scheila zničeno asi 35 odstavců.

100. ...úroky z peněz, kolik přijal, zaznamená a spočítav dny, podnikateli vyplatí.

101. Nenajde-li tam, kam zašel, příležitosti k obchodu, vrátí cestující obchodník peníze svěřené podnikateli.

102. Půjčí-li podnikatel cestujícímu obchodníku peníze k nějakému podniku, tento pak jich tam, kam zašel, pozbude, jest povinen vrátiti podnikateli celý obnos.

103. Oloupí-li ho na cestě nepřítel o část toho, co s sebou veze, má cestující ve jménu božím přísahati, a je svoboden.

104. Svěří-li podnikatel cestujícímu k obchodu obilí, vlnu, olej nebo jiné zboží, upíše cestující cenu, kterou pak podnikateli vyplatí, načež dostane stvrzenku na peníze podnikateli vyplacené.

105. Zapomene-li cestující žádati stvrzenku na peníze podnikateli vyplacené, nemůže zaznamenati peněz nestvrzených ve svých účtech.

106. Vezme-li cestující peníze od podnikatele a pak se o ně se svým podnikatelem hádá, má tento před Bohem a stařešinami usvědčiti cestujícího, že si peníze vzal, jenž mu vyplatí peníze přijaté trojnásobně.

107. Šidí-li podnikatel cestujícího, jenž vrátil vše, co od podnikatele přijal, podnikatel však popírá to, co mu cestující vrátil, má cestující před Bohem a stařešinami podnikatele usvědčiti, jenž nahradí cestujícímu šestkráte vše, co jako vrácené popíral.

108. Nebere-li vinárnice obilí jako cenu vína dle velké váhy, nýbrž stříbro a sníží-li cenu vína pod cenu obilí, budiž taková vinárnice usvědčena a do vody hozena.

109. Shromáždí-li se ve vinárně spiklenci, ona pak jich nedá polapiti a dvoru vydati, budiž vinárnice trestána smrtí.

110. Otevře-li sestra boha (bohu zaslíbená), která společně s dívkami nebydlí, vinárnu, nebo chodí-li pít do vinárny, budiž taková žena upálena.

111. Dodá-li vinárnice 60 ḳa nejlepšího nápoje v čas žní na uhašení žízně, dostane 50 ḳa obilí.

115. Svěří-li cestující stříbro, zlato, drahokamy nebo příruční šperky nějakému muži, aby mu je doručil, tento pak všeho, co měl doručiti, na určené místo nedodá, nýbrž sobě přisvojí, budiž člověk, jenž zásilky nedodal, usvědčen, načež nahradí vše, co přijal, majiteli zásilky pateronásobně.

113. Má-li jeden u druhého obilí nebo peníze, a vezme si bez vědomí majitelova z komory nebo ze sýpky, budiž soudně usvědčen, že si bez vědomí majitelova obilí z komory nebo že sýpky vzal; obilí, které si vzal, vrátí, a pozbude všeho, cokoliv dal.

114. Zabaví-li někdo, nejsa oprávněn požadovati od druhého obilí nebo stříbro, druhému nějakou osobu, zaplatí za každou zabavenou osobu po třetině miny stříbra.

115. Požaduje-li oprávněně od druhého obilí nebo stříbro a zabaví-li mu nějakou osobu, zabavená pak osoba (nibûtu) v domě zabavovatele přirozenou smrtí zemře, nemá tato záležitost žádných právních následků.

116. Zemře-li zabavená osoba v domě zabavovatelově následkem bití nebo útrap, usvědčí vlastník zabavené osoby svého podnikatele (věřitele); byl-li to syn svobodného muže, má býti zabit syn jeho (věřitelův), byl-li to otrok, zaplatí třetinu miny stříbra a pozbude nároků na vše, co dal (půjčil).

117. Nemůže-li někdo zaplatiti svého dluhu a svou ženu, syna, dceru za stříbro prodá nebo k robotě pronajme, ať pracují tři leta v domě kupitelově nebo nájemcově, ve čtvrtém pak roce ať jsou propuštěni.

118. Pronajme-li k robotě otroka neb otrokyni a podnikatel je vzdálí, za stříbro prodá, nelze ničeho namítati.

119. Nemůže-li někdo zaplatiti svého dluhu a prodá za stříbro otrokyni, která mu děti zrodila, vrátí pán otrokyni stříbro, které mu podnikatel vyplatil, a svou otrokyni vykoupí.

120. Uloží-li někdo své obilí v domě druhého, a hromada obilí se počne kaziti nebo otevře majitel domu sýpku a bere obilí nebo popírá, že bylo obilí v jeho domě uloženo, dožaduje se majitel obilí před Bohem svého obilí, načež nahradí vlastník domu odcizené obilí dvojnásobně majiteli.

121. Uloží-li někdo obilí v domě druhého, dá mu za rok z každého guru pět ḳa obilí skladného.

122. Svěřuje-li někdo druhému stříbro, zlato nebo něco jiného k uschování, ať ukáže vše, co svěřuje, stařešinovi, uzavře smlouvu a pak to k uschování odevzdá.

123. Svěřil-li to bez stařešiny a beze smlouvy a tam, kde to bylo uschováno, se vše popírá, nelze činiti právních nároků.

124. Svěří-li někdo stříbro, zlato nebo cokoliv před stařešinou k uschování druhému a on to popírá, zaplatí, byv usvědčen, vše, co popírá, dvojnásobně.

125. Svěří-li někdo svůj majetek k uschování a tam, kam jej odevzdal, buď vloupáním nebo loupeží jeho majetek s věcmi majitele domu se ztratí, nahradí majitel domu, jenž svou nedbalostí zavinil ztrátu všeho k uschování svěřeného, majetek vlastníku; vypátrá-li majitel domu svůj ztracený majetek, má se ho od zloděje dožadovati.

126. Praví-li někdo, jemuž se nic neztratilo, že se mu majetek ztratil a svou škodu zažaluje, zaplatí za svůj majetek, jenž se mu neztratil a jejž přece před soudem zažaloval, dvakrát tolik, kolik obnáší škoda, kterou udává.

127. Ukáže-li někdo na sestru boha (bohu zaslíbenou) nebo na manželku některého občana a ničeho nedokáže, budiž takový člověk přiveden před soudce a na čele poznamenán.

128. Vezme-li si někdo manželku neuzavřev s ní smlouvy, není tato žena jeho manželkou.

129. Byla-li manželka přistižena ležící s druhým, ať jsou oba svázáni a do vody hozeni, leda že by odpustil manžel své manželce a král svému poddanému (otroku).

130. Znásilní-li někdo manželku druhého, která ještě muže nepoznala a ještě v domě otcově žije, a leží v jejím klíně a jest přistižen, budiž takový člověk potrestán smrtí; žena však jest bez viny.

131. Pomlouvá-li manžel manželku, která nebyla přistižena ležící s druhým, ať přísahá při Bohu a vrátí se domů.

132. Ukazuje-li se prstem na manželku pro cizího muže, nebyla však přistižena ležící s druhým, má k vůli svému manželu skočiti do božské řeky (srv. 2).

133. Byl-li ve válce zajat někdo, v jehož domě jest dosti prostředků k živobytí, a jeho manželka dům i dvůr opustí a v cizí dům vkročí, budiž soudně usvědčena, že svého domu neopatrovala a do cizího domu vkročila, a do vazby hozena.

134. Byl-li ve válce zajat někdo, v jehož domě není prostředků na živobytí, a jeho manželka vkročí v cizí dům, nemá žádné viny.

135. Byl-li ve válce zajat někdo, v jehož domě není prostředků na živobytí, a jeho manželka vkročí do cizího domu a tam děti porodí, tu, vrátí-li se později její muž a přijde do domu, ať se dostaví tato žena k svému manželu, děti pak následují otce.

136. Opustí-li někdo svůj domov a uteče, načež jeho manželka do cizího domu vstoupí, a ten se vrátí a svou manželku si vzíti chce, za to, že se odtrhnul od domova a utekl, nesmí se manželka uprchlíkova k svému muži vrátiti.

137. Hodlá-li někdo propustiti ženinu, která mu děti porodila, nebo manželku, od níž dostal děti, vrátí ženě její věno (šeriktu, co si žena z domu otcova přinesla) a odkáže jí část požitku z pole, zahrady a majetku, aby mohla vychovati své dítky. Když její dítky odrostou,

dostane ze všeho, co přísluší jejím dětem, díl jako každý syn a může se provdati za muže, kterého miluje.

138. Propouští-li někdo manželku, která mu dětí nezrodila, vyplatí jí věno (tirḥatu, hebr. מֹהַר) i co darem od svého otce dostala, načež ji propustí.

139. Nebylo-li věna, dá jí při propuštění minu stříbra darem.

140. Jestli to propuštěný otrok, dá jí třetinu miny stříbra.

141. Usmyslí-li si manželka někoho, bydlící v jeho domě, jej opustiti, marnotratně si vede, manžela zanedbává a soudně jest usvědčena a její manžel řekne: „Propouštím ji“, ať ji nechá jíti její cestou a ničeho jí nedává. Neřekne-li její manžel: „Propouštím ji“, může si její manžel vzíti druhou ženu, ona pak bude děvečkou v domě svého muže.

142. Pře-li se žena s manželem a dí: „Ty se mnou neobcuješ“, ať se pátrá o její minulosti, nemá-li nedostatků, jestli spořivá a bez osobní vady, kdežto její manžel se toulá, ji velmi zanedbává, ať se takové ženě nic nevytýká. Může si vzíti své věno a vrátiti se do domu otcovského.

143. Není-li bez viny, ale ona se toulá, dům promarňuje, manžela zanedbává, budiž taková žena vhozena do vody.

144. Vezme-li si někdo ženu (rabîtu, hebr. גְּבִירָה hlavní žena), tato svému muži děvečku dá, která s ním má děti, on pak si chce vzíti ženinu (šugêtu, hebr. פִּלֶגֶשׁ), nebudiž mu dovoleno, aby si ženinu vzal.

145. Vezme-li si někdo ženu, která mu nepřinese dětí, on pak si chce vzíti ženinu, tu vezme-li si ženinu a ji domů přivede, nesmí býti tato ženina rovna manželce (aššatu, zákonitá manželka).

146. Vezme-li si někdo manželku, a ta dá svému muži děvku za ženu, která mu zrodí děti a na roveň staví se tato děvka své paní, že děti porodila, ať jí pán za peníze neprodává, ale ať jí učiní známku a mezi služky započítá.

147. Neporodí-li dětí, ať ji paní za peníze prodá.

148. Vezme-li si někdo ženu, kterou zachvátí nemoc, on pak si chce vzíti druhou, ať nezapuzuje své manželky, kterou nemoc zachvátila, ale v domě, který zřídil, ať ji ponechá a pokud žije, ji živí.

149. Nechce-li tato žena bývati v domě mužově, ať jí vydá dar, který si přinesla z otcovského domu, a ať si jde svou cestou.

(P. d.)

O Gundulićově „Osmanu".

Napsal Lev Šolc. (Č. d.)

Jako Vergilova „Aeneis" a Tassův „Osvobozený Jerusalem", tak i Gundulićův „Osman" jest oslavná báseň dvorská, jíž básník mocnáři, příznivci svému, poklonu a čest vzdává. Vergil, chtěje slaviti Augusta, člena rodu Juliův, vede původ jeho od Jula, syna Aeneova, hrdiny básně své, a dav tomuto sestoupiti v podsvětí, skrze otce Anchisa předvádí mu v Elysiu duše nezrozené jestě vynikajících členů jeho potomstva až po Augusta. Vergila následoval Tassa, jenž Rinaldovi zpět přivedenému do Palestiny skrze starce askalonského na štítě určené jemu zbroje ukazuje obrazy slavných předků jeho až z římských dob a ústy téhož věštícího kmeta vede rodokmen jeho potomstva až po Alfonsa II. Este (O. J. XVII, 58—93.). Jinak vede si v té příčině Gundulić. Nezapomněl ani on oslaviti slavné krále polské a činy jejich od Lecha počínaje (O. X, 109 nn.), popisuje sochy jejich pod vjezdem královského paláce ve Varšavě. Ale hlavní oslavou krále polského a kraleviče má býti nikoli sláva po předcích zděděná, nýbrž vlastní čin, vlastní zásluha, vítězství polské, dobyté na Turcích hrdinstvím kraleviče Vladislava. Na tento skutek básník položil všechen důraz, všecku sílu svého zpěvu, jej vytýká hned obšírným líčením, hned kratší vzpomínkou, hned stručnou narážkou na všech významných místech básně své, tak, že vítězství Vladislavovo jako zlatá nit probleskuje na přečetných místech mohutné tkaniny tohoto veledíla básnického. Toto památné vítězství předbojovníka všeho křesťanstva provází básníka po vší pouti dlouhého jeho zpěvu, ozývajíc se, jako vodicí motiv, při každé vážnější situaci nejrozmanitějšími hlasy, hned jásavě, hned hrozivě, hned výbojně, hned varovně a chmurným šepotem, hned předvídáno, hned mimo vše nadání vytryskujíc, jako stříbrný pramen ze tmavé ponory. Taková místa jsou: O. I, 15—18; II, 100—112; III, 28—51; IV, 14—16; VI, 83—91; VIII, 1—18; IX, 7, 12 n., 18 nn., 21 nn., 26. nn., 42 n., 29, 74—79, 107—110, 145— 150, 160—169, 170 n.; XIII, 44, 48; XVIII, 23—31, 37; XX, 15, 35 nn., 42, 124. Ovšem, známe-li holou pravdu historie, zdají se nám tyto chvály býti upřílišením a nadsázkou velice smělou. Než k omluvě básníkově mějme na mysli předně, že „величать" dle svědectví ruských bylin jest podstatou a vlastním úkolem bohatýrského zpěvu epického, bez něhož by zpěvu takového vůbec nebylo. Za druhé nezapomínejme, že vítězství Poláků, třebas

byli přesile jen odolali, a to s napjetím všech sil, bylo přece nad míru významné, jakožto předzvěst slavnějších vítězství příštích; Poláci jistě aspoň nebyli poraženi a smluveným pokojem získali. Ba posud čteme-li (na př. u Nerudy: Sebr. sp. V, str. 13 n.) o polských důstojnících v armádě turecké, spatřujeme v tom ohlas dávných vítězství; vědíť Turci, s kým bylo jim činiti. Vladislav po smrti Chodkiewiczově svou osobou udržel pohromadě kolísající se armádu, a za to zasluhuje chvály raději více než méně. Proti tomu co bylo Alfonsu II. z Este do neosvobozeného, ve spárech východního draka pevně tkvícího Jerusalema? I v tom tedy náleží Gundulićovi přednost před jeho mistrem.

Tasso napodobil vzory své, hlavně Homera a Vergila, v nichž pilným studiem zdomácněl tak, že jako u Vergila vůči Homerovi, u Tassa vůči nim oběma celá řada vynikajících osob a výjevů jeví se býti půjčkou, ovšem duchaplně užitou půjčkou z děl jeho mistrův. I v „Osmanu“ najde se dosti míst připomínajících Tassa nebo vzory jeho, a tyto buď přímo nebo prostřednictvím Tassovým. Tak přátelství mezi Ljubicou, dcerou Rizvan-pašovou, a Kalinkou, sestřenkou její (O. XII, 22 nn.), připomíná svazek vížící Klorindu k Erminii (O. J. VI, 79 nn.); láska Sokolice k Osmanovi mohla by se položiti vedle Armidiny k Rinaldovi, láska Krunoslavy a Ljubice ke Korevskému vedle lásky Erminie k Tankredovi a Tankredovy ke Klorindě. Ale kromě prvního případu lze tu stěží mluviti o napodobení; romantická představa ženy-bojovnice sama sebou vedla k podobným kombinacím. Spíše již nářek Krunoslavy v lese u pramene, závidící štěstí lásky pastýři toužícímu v písních po své milované Rumence (O. VI, 20—41) mohl by býti ohlasem O. J. VII, 1—22, kde Erminie vyjevší hledat Tankreda za Klorindu přestrojená, byla v lese pohostinně přijata od starého pastýře. Vypravování o mladosti a výchově Krunoslavy (O. V, 22 nn.) je napodobením O. J. XII, 18 nn., kde Arset eunuch vykládá Klorindě o jejím původu. Jako jí v lese tygřice podala vémě (O. J. XII, 30 n.) — zřejmá to vzpomínka na vlčici kojivší Romula a Rema — tak Krunoslavu otec odchoval mlékem lvice (O. V, 24). Chrabrá Gildippa bojující po boku chotě svého Odoarda (O. J. XX, 32 nn.) mohla býti vzorem hrdinské dvojice Korevského a Krunoslavy, ovšem rozděleně bojující (O. II, 106; V, 45, 59). Čarování Ismenovo (O. J. XIII, 6 n.) zřejmě napodobeno Gundulićem (O. II, 34 nn.) kde ovšem doslovnou shodu: Tasso „E scinto, e nudo un piè, nel cerchio accolto, | Mormorò potentissime parole... Etre (volte) scosse la verga... Poi

con terribil grido il parlar mosse:“ ∾ Gundulić „S lievom nogom stane izutom | Razpasanoj u haljini, | Prospe kose, càrniem prutom | Okó sebe krug učini; | Pak nakazni i sve sàrde | Po imenu zvati klikne, | I strašive kletve tvàrde | Neposlušniem dusim vikne“ | částečně možno vyložiti všeobecnou rozšířeností toho obřadu. I les očarovaný Ismenem (O. J. XIII, 3 nn.) mohl by se srovnati s lesem, kam letí čarodějnice na sněm (O. II, 39); podobnost ovšem velmi vzdálená. Proti tomu cesta Ali-paše do Varšavy (O. III, 9 nn.) a Kizlar-agy po ostrovech aegejského moře, po Řecku i Macedonii (O. VII), nehledě ku případným zeměpisným partiím u Homera a Vergila, má svou obdobu u Tassa v Ubaldově a Karlově cestě za Rinaldem (O. J. XV, 9 nn.). Jak u Tassa (O. J. VII, 115 nn.), tak i u Gunduliće (O. XIII, 35 nn) pekelníci pomáhají pohanům bouří a nepohodou v boji proti křesťanům. Petrovi poustevníku (Tasso) odpovídá u Gundulića Blažej poustevník, vyobrazený v čele polského vojska (O. XI, 35 nn). Poněkud bližší podobnost shledáváme v některých výjevech válečných. Tak obíjení paláce Dilaverova (O. XVIII, 63 nn.) má v celku i v jednotlivostech vzor svůj v dobývání Jerusalema (srov. na př. O. J. XVIII, 67 nn. ∾ O. XVIII, 59 nn.), při čemž co do velikoleposti předmětu Gundulić přirozeně zůstal za Tassem, ač mu silou a názornosti líčení nic nezadá. Derviš prodravší se průlomem zdi dovnitř proti Dilaverovi s velikým pobitím protivníků (O. XVIII, 95 nn.), připomíná Bohumíra vystupujícího průlomem hradby proti Solimanovi (XI, 53 nn.); a jako Derviš průlom byl způsobil velikým břevnem, jímž jako beranem do zdi bušil, (O. XVIII, 84), tak u Tassa (O. J. XIX, 36 n.) Rinald mocným břevnem vyrazil bránu chrámu Šalomounova a vnikl dovnitř. Slavné líčení souboje mezi Tankredem a Argantem (O. J. XX, 5, 11 nn.) má obdobu svou u Gundulića v boji a souboji Derviše s Dilaverem (O. XVIII, 120 nn. a XIX, 104—143). Pravda, v Iliadě a v Aeneidě učil se takovým líčením Tasso a Gundulić zase od Tassa i od jeho vzorů. Ale kdo takové věci složiti umí, u toho otázka napodobení právem ustupuje do řady druhé neb docela v pozadí. Co také jiného lze napodobiti než postup, methodu líčení, kdyžtě způsob boje sám před Jerusalemem byl přece zcela jiný než před Trojou? Když tedy Tassovi na základě těch a takových scen na věky zajištěno místo čestné v literatuře světové: nemůžeme než prostě sice a bez okolkův, ale s důrazem téhož dovolávati se pro Gundulića, jehož i pouhé jméno schází v běžných příručních knihách dějin literatur „všech národů“, a to ne z jiné příčiny než z té, pro kterou zemědíly nového světa scházejí ve starých atlantech. Uvedené

líčení boje velvezíra Dilavera za mnicha přestrojeného (srov. ruské калики перехожие a bylinu o Alëše Popoviči) a ozbrojeného pouhou palicí dřínovou, s celým zástupem Dervišovým a naposled s úhlavním nepřítelem svým, Dervišem samým, a Dilaverův pád, ať již v tom kdo spatřuje odlesk bojů Tassem, Vergilem, Homerem neb kýmkoli před tím líčených, dále pláč choti jeho Begum a prosbu k Dervišovi za vydání mrtvoly jeho, pokládáme za dílo umělecké takové síly v pojetí, takové úchvatnosti výrazu a dokonalosti provedení, že jsme na rozpacích, čemu z nejslavnějších děl básnických bychom před ním přednost dáti měli. Takové výkony dějiny literatur „všech národů“ ovšem dlužny jsou vésti v evidenci, třeba sepsány byly nejneznámějším idiomem, ať nedím, když vykvetly z jazyka vysoce vzdělaného, jehož žíly bijí u samého srdce Evropy.

Upozorníme-li ještě na jakousi podobnost mezi Latinem, zabitým spolu se syny od Solimana (O. J. IX, 37 nn.), a Ljubdragem, zbaveným svých dvanácti synů (O. VIII, 30 nn.), mezi Vergilovým Nisem a Euryalem a pobratimy Ibrahimem a Sinanem, padnuvšími mečem Dervišovým při vzájemné obraně (O. XVIII, 110—118), bude tím počet shodných míst zhruba vyčerpán. Ještě by zbývalo poukázati k onomu slavnému místu u Tassa (O. J. XV, 55 nn.), kde rytířové Ubald a Karel, stoupajíce na horu ku hradu Armidinu, dostali se k řece, ústící v krásné jezero, loukami a lesem obklíčené, v němž dvě Sireny, plovoucí a laškující v průzračné vodě, s cesty je svésti se snaží. Podobné místo je ve zpěvu předešlém (O. J. XIV, 57 nn.), kde vypisuje se zajetí Rinalda Armidou na kouzelném ostrově řeky Oronta. Není pochybnosti, že tato a podobná místa tanula Gundulićovi na mysli, an bánil onen překrásný výjev (O. IX, 66 nn.), jak Sokolica se dvanácti družkami, unášejíce zajaté paní varšavské, přišly v hustém lese k jezeru viselskému a koupajíce se a dovádějíce ve vlnách, překvapeny byly králevičem a loveckou jeho družinou. Místo to, oplývající malebnými i básnickými krásami a vypracované dovedností a důvtipem svrchovaného umění v obraz slunečného jasu a rajského půvabu, stojí tu jako důstojný sok Armidiných sadův a kouzelného hradu jejího na ostrově Fortuny. Čemu tu dáti přednost? Na jedné straně báchorka, nečinící nejmenších nároků na pravděpodobnost, jímající posluchače pouhým zdáním, netající se ni na chvíli lživostí svých klamavých kouzel a pozlátkovou nádherou divadelní: („tak na jevišti v tichu noční sceny též nymfa, bohyně se lepá zjeví.“ O. J. XIV, 61). Pevná půda mizí tu pod nohama: zde ostrov Oronta, tam zase ostrovy Fortuny a na

jednom z nich hrad, jenž zmizí na povel Armidin. Se strany druhé Varšava, louky na březích Visly, za loukami doubrava zvěří hojná a v ní jezero, do něhož několikerým ramenem vtéká Visla. A v jezeře koupají se ne Sireny, obluzující lidi šalebným zpěvem, nýbrž lidské děvy a to děvy-bojovnice, jimž plen jejich odňat býti má. A jak tu vyjádřil básník majestát své královské děvy, povýšený daleko nad služebnou mysl ostatních družek! Všecky přemohl stud, nejsou schopny slova ni hnutí k obraně. Jen Sokolica -- nová to Nausikaa — hodí na se roucho a bojuje jako lvice, až sobě i družkám dobude svobody. A jaké to obrazy! Na štítě má sokola vzlétajícího ku měsíci a svrchu nápis: „Jen tobě samému.“ A náhrdelník její, jejž na znamení vděčnosti poslala velikomyslnému králeviči se vzkazem, že ho vždy nositi bude v srdci svém, dokola nese nápis: „Odstup každý do uctivé dálky, jsem dcerou velikého Mogula!“ Jaká to elegance, jaká to aristokratická noblessa, při vší luznosti nepokrytých vnad jak přísná, jak zdrženlivá, vpravdě královská ušlechtilost! Toť kouzlo Rafaelových výtvorů; vší konkretností a realností tvarů prozařuje duše, ideal, božství! Toť příroda, ale ne ta divadelní, báchorkovitá, fantastická, nýbrž příroda pozemská, naše, skutečná v záplavě zlatých paprsku slunečních a nebeského světla. Ať si napodobil básník, tak napodobiti není každému dáno.

Proti těmto podobnostem, buď úmyslným, buď nahodilým, z nichž ne při jedné jsme seznali, že Gundulić mistra svého nejen dostihl, nýbrž i překonal, dlužno položiti to, v čem je svůj, nový, originalní. Již nahoře, jednajíce o předmětě a ideji „Osmana“, ukázali jsme, kterak Gundulić, postaviv se na realnou půdu nejnovější historie, zvláště však tím, jak předmět svůj pochopil, jakou myšlenkou jej prodchnul, vynikl daleko a daleko nad úroveň doby své. Než i s jiné ještě stránky lze dovoditi, kterak mlhou věků, přes deset generací vysáhl až k nám žijícím, kteří s nadšením a s úctou chápeme se věštcovy dlaně, bychom k ní připnuli nekonečný řetěz našich dědiců. V době, kdy u nás pro neshody náboženské uzavírány osudné spolky s mocnostmi cizími, pro něž nejlepší synové našeho národa nuceni byli opustiti vlast a jako psanci, propadnuvší hrdla i statky, hledati v cizině útulku a útrpnosti: v té době Gundulić, netknut zlobou té vichřice, přirozeným během dopracoval se ideje, která teprv za našich dnů svoje k svému druži a rozmetané jinak údy živou vodou vědomí národního a kmenového váže v přirozené a mocné celky samostatných těles, určených svému vlastnímu, nadějnému životu. A kterak to bylo možno? Svobodný Dubrovník, tvrz a útočiště svobody, kde Jiří despot a Jerina

nalezli pohostinný útulek před tureckým násilím a obranu tak velkodušnou, že sám sultán Murat, jenž přitrhnuv tam s vojskem, s hrozbami žádal rady obecní za jich vydání, nezdržel se údivu a neuškodiv městu, odtáhl: svobodný Dubrovník naučil Gundulice milovati svou rodinu, a to otcovským domem počínaje až k největšímu rozsahu veškeré rodiny slovanských národů. Uprostřed mezi lvem (benátským) a drakem východním, porobivšími všechnu vůkol državu slovanskou a všecky sousedy jeho, sám Dubrovník vládne s přestolu svobody. Tak přeje Gundulić (O. VIII, 143 nn.), přeje rodnému městu, by na věky žilo v míru a svobodě. Jako dítě učí se vlastivědě a dějinám, vycházejíc od krbu domu otcovského ve kruzích stále širších, na konec vesmír obepínajících: Tak Gundulić městem rodným počínaje, láskou i zpěvem svým objímá všechnu rodinu slovanskou tak, že není národa slovanského, aby v „Osmanu“ neměl postaven sobě pomník. Jihoslované, a to bez rozdílu kraje, nářečí a vyznání, mají tam snesenu veškerou svou hrdinskou historii (III, VII, 107 nn. VIII, 21 nn., 77 nn., 111 nn. a j.); neméně Uhři, jejich po žezle bratři, jak to hlásají hrdinské písně srbské v ostré protivě k nynějšímu politickému postavení „Maďarů“. Oblast jihoslovanskou básník znal z vlastního názoru dopodrobna a v „Osmanu“ (cesta Ali-paše III) vykreslil věrný obraz její. Nemenší pozornost věnována tam Polákům, jichž dějiny a vlast obšírně vypsány (O. III, 28 nn., IV, V, 32 nn., X. 107 nn., XI). I Rusku dostalo se zasloužené zmínky jako části državy polské (líčení zbrojícího Polska O. XI) i o sobě (O. XI, 195 nn. XIX, 38—41). Ani nás, Čechů, básník nezapomněl. Nešťastný odboj proti Ferdinandovi II. připomíná se (O. XI, 170—173) v řeči Ali-paše ke králi polskému: „Dvě — dí paša — jsou koruny, na něž spolehati můžeš v tísni, a které ti pomoci mohou více nade vše křesťany: jeden je císař německý, druhý mocný král španělský. Ale císař má nemilou válku ve vlastním domě; neb ačkoli z české Prahy vyhnal odbojníky, vždy ještě je pronásleduje a podmaňuje a má s nimi tuhé boje.“ K téže události odnáší se zmínka o dvou ze synů Ljubdraga, kmeta, Vukovi a Ljubdragovi, „kteří padli ranou z pušky při obléhání města Prahy“. (O. VIII, 32). Jiná zmínka je při Boleslavu Křivoústém, vítězi nad Čechy (O. X, 125). Pro toto vědomé a energické vyslovení jednoty zájmů předních té doby mocí slovanských (charvatský Dubrovník zástupcem Jihoslovanů, Vladislav zástupcem Polákův a Rusů), po jichž boku ostatní větve místo své mají, lze Gundulice počítati k prvním nositelům myšlenky všeslovanské, a „Osmanu“ jeho přísluší po výtce čestný název eposu slovanského. (P. d.)

K opravám diplomatáře moravského.

Píše Fr. Snopek, k. a. archivář v Kroměříži.

CCCCLXXXVI.

308. Biskup Lacek. Olomouc, 17. března 1404. — O. I. b. $\frac{1}{2}$.

Originalu jsem v archivě nenalezl. Věrojatno ho není, aniž svědčí pro něj *tz* místo obyčejného ve starých listinách *cz* ve jménech: Budvitz, Muglitz, Gewitzka, Mezeritz atd. Opravy jsou dle vidimusu v Mohelnici, 19. května 1721. a podle jiného opisu zde chovaného.

Str. 320. ř. 5. vidimus i kopie prostá: quod *nos quoddam* priuilegium;
ř. 12. vidimus i kopie prostá: et *iura* earundem, ne: iuxta earundem;
ř. 14. „ „ „ eo securius *et* devotius, kopie: eo securius *ac* deuotius;
ř. 14. „ „ „ ecclesiae in Müglitz;
ř. 15. „ „ „ Jacobi de Budvitz *dilecti nostri capellani plebani eiusdem ecclesiae in Müglitz et* maxime etc.;
ř. 21. „ „ „ Gewitzka a Gevitzka;
ř. 23. vidimus: Mezeritz, kopie: Mezritz.

CCCCLXXXVII.

319. Týž biskup. Kroměříž, 15. července 1404. — G. II. a. 6. transsumpt notáře Alberta, syna Mikolášova z Prostějova klerika olomuckého z 30. března 1407. s přivěšenou na pergamenovém proužku pečetí abatyšinou ve vosku zeleném.

Záznam na rubě: I n s t r u m e n t u m a d a l t a r e b e a t e v i r g i n i s e t s a n c t i N i c o l a i t e m p o r e L a c z k o n i s e p i s c o p i O l o m u c e n s i s s c r i p t u m (sctm, ne tedy: factum).

Str. 331. ř. 2. transsumpt: propter quod, ne, jak Dr. Lechner opravuje: propter que;
ř. 3. transsumpt: supplicat, místo jak tištěno: supplicavit;
ř. 4. „ dingnaremur;
ř. 7. „ vendita est *rite* et legitime;
ř. 9. „ Hampell;
ř. 12. „ Olomuczensis;
ř. 13. „ propter arduam necessitatem nostram;
ř. 16. „ theloneo; assingnamus;
ř. 17. „ abbatissam Pussnir (sic);
ř. 21. „ capituli *nostri* sigillorum;
ř. 22. „ Datum Cremsr (sic).

CCCCLXXXVIII.

343. Dolanský klášter. Dolany, 14. prosince 1404. — M. I. b. $\frac{1}{27}$.

Copia simplex z věku šestnáctého z originalu přepsaná, jak svědčí připisek na konci: v t i n o r i g i n a l i.

Str. 360 ř. 15. kopie: per *pre*dictos dominos etc.;
ř. 20. kopie omylem: distinguuntur et terminantur, má býti: distinguitur et terminatur, podmět jest: pars siluarum.

Str. 361. ř. 37. 38. Wenceslao de Morawiczan armigero, neboť přecházející Václav z Tršic má stav svůj udaný slovem: purgravio.

CCCCLXXXIX.

347. Alžběta abatyše. Pustiměř, 31. prosince 1405 — G. II. a. 8.

Pečet na pergamenovém proužku v bílém vosku otřelá poněkud. Záznam starý na rubě vyškrabán a přepsán novým ve století osmnáctém.

Str. 370. ř. 1. original: Elyzabeth; ř. 8. original: comutnadum.

Str. 371. ř. 5. original: tenebuntur. *Steuram regalem quandocumque euenerit, ipse Michael sui heredes et successores ut de medio laneo soluere tenebuntur.* In anniuersario etc.; ne: quaecunque, jak chce Dr. Lechner, psánoť: q͡ncu͡q;

ř. 6. original: Olomu*n*censis;

ř. 8. „ sine quouis i*n*pedimento;

ř. 12. v originale bylo očividně z prvu: millessimo quadragintessimo (sic) *quarto,* jako četl kdo psal záznam století minulého. Litery *ar* jsou opraveny soudobou malou rasurou a týmž inkoustem, tak že nyní každou měrou čísti dlužno: *quinto,* jakož znamenal, kdo psal na rubě rok „1405. No.“.

CCCCXC.

369. Vojtěch z Mejlic. Mejlice, 25. května 1405. — G. II. a 7.

Čtyři pečeti dobře zachovalé na pergamenových proužcích. Starého záznamu není na rubě.

Str. 405. ř. 3. original: rite et legittime;

ř. 5. original: in Pussmẙr, *e* nad *y* psáno;

ř. 10. „ ab ipsis plen*e* percepi;

ř. 14. „ layci a ř. 22. ffamosorum.

CCCCXCI.

394. Biskup Lacek. Dat. asi 1405. N. I a. 3.

Pečeť biskupova ve vosku červeném a kapitolní ve vosku zeleném trochu poškozeny. pečet města Ketře ve vosku bílém dobře zachovalá, všecky na proužcích pergamenových. Starého záznamu na rubě není.

Str. 432. ř. 2. original: Quia, ne quod;

Str. 433. ř. 36. „ prensa, ne prehensa;

ř. 3. original: ymmo.

ř. 37. original zřejmě: iudicem, než aby smysl měla věta, opraviti třeba a čísti: iudice eiusdem loci seu dominii eciam non requisito — s ablativem absolutním; ř. 39. original: totalem, totatem jest omyl tiskový.

CCCCXCII.

413. Týž biskup. Olomouc, 15. dubna 1406. — D. II. a. $\frac{1}{1}$ insert v konfirmaci kardinala Ditrichštejna z 12. července 1633., ne: 1631., jak udává se v diplomatáři i na rubě listiny, jež nebyla „verlegt“ nýbrž na svém místě.

Str. 448. ř. 2. insert: praesentium;

ř. 4. insert: sint subortae;

ř. 8. „ tanquam;

ř. 11. insert: omylem: deceret místo správného: decederet, jak tištěno;
ř. 16. „ „ maturae opravené v: mature místo správného: matura, jak tištěno; ř. 18. insert správně: amodo;
ř. 20. „ faeminei sexus;
ř. 25. „ consanguinei;
ř. 26. „ správně: Dignum *etenim* iudicamus, ne: etiam;
ř. 33. „ praemittitur... haereditates (heridates tiskový omyl);
ř. 36. „ omylem: volet, místo správného: velit, jak tištěno.
Str. 449. ř. 2. insert omylem: Kartelanger... Yestwozicz;
ř. 4. insert: de Prostana; omylem: Guliko, místo: Suliko, jak tištěno;
ř. 6. „ de Mödricz.

CCCCXCII.

425. Biskup Lacek. Olomouc, 7. června 1406. — L. I. a. 4.

Str. 465. ř. 5. original: animum gerens compassiuum (compassiūū nad oběma *uu* čára obloukovitá ne: compassūum;
ř. 6. original: legittimam;
ř. 14. „ opidum Gelcz;
ř. 23. „ správně: defensioni et amminiculo, dativ závisí na: renunciantes;
ř. 25. „ Iestboricz;
ř. 30. „ Olomūcz, tedy: Olomuncz.

Pečetě jsou uřezány, nad to listina prostřižena na znamení, že již neplatí.

CCCCXCIV.

438. Týž biskup. Olomouc 30. září 1406. — M. I. a. 8.

Pečet biskupova v červeném vosku až na malou částku odloupena, větší pečet kapitolní s biskupem Zdikem značně na okraji poškozena, obě na pergamenových proužcích. Pokud se dá souditi, starého záznamu nebylo, novější latinkou již psaný přepsán roku 1803. baronem Buolem, ale zbytky vybledlého inkoustu prvotného lze snadno pozorovati. Listina, jak byla složena ve dvé, na třech místech jsouc prořezána, prohlášena za neplatnou.

Str. 478. ř. 3. original: ecclesie *nostre* Olomucensis;
ř. 4. original: non ag*i*tur;
ř. 9. „ bona ecclesie sub eorum potestate *consistencia,* ne: consistentibus;
ř. 15. „ duntaxat;
ř. 20. „ legittime;
ř. 21. „ *pro dicta* pecuniarum summa, ne: predictam;
ř. 34. „ omylem: comparata, místo jak tištěno: comparatam.
Str. 479. ř. 2. original: priuat*a*rum scil. legum, constitucionum;
ř. 6. original: antedicti*s* scil. reempcioni ac vendicioni;
ř. 8. „ successore, ne sucessores.

V doložce notářské otištěné Drem Lechnerem ud. časop. III. 308. st.
Str. 308. ř. 2. original: Wracislauiensis dyocesis; ř. 4. original: sicut.

Nová díla.

C. Braig: Das Wesen des Christentums oder Adolf Harnack und die Messiasidee. Freiburg i. B. 1903. Herder. Str. 40. Cena 40 f.

Stanovisko katolicismu k racionalistům protestantským, zvláště však k jeho nejvyhlášenějšímu hlavnímu representantu, k Harnackovi objasniti, bylo katolíkům Německa nutností, neboť se ozývaly hlasy z řad orthodoxních, které ztotožňovaly římskou církev s liberalní stranou protestantskou. Tak na př. psala „Ev. Kirchenzeitung“ (Hengstenbergova) roku 1903 v 1. čísle: „Chceme-li Ritschlovce zařadit případně, musíme je označit jako sektu, jež stojí římské církvi blízko... význam Velikého pátku nezná ani Řím ani theologie Ritschlova, všecek způsob zbožnosti těchto připomíná nám katolickou mystiku; jejich theologie je scholastika.“ Odvety bylo tedy třeba. Ve vědeckých přílohách německých denníků „Germanie“ a „Kölnische Volkszeitung“ bylo poukázáno, jak veliká prohlubeň dělí nás od protestantských racionalistů; jsou to dogmata; božství Kristovo, Trojice, nadpřirozený ráz v křesťanství, což vše Harnack má za překonané stanovisko; je sice pravda, že církev reformace dostává od Harnacka mnoho šlehův, ale za to, že často falšovala dějiny; jako důkladný znalec patristiky vydává často svědectví o pravdách, v něž se již tenkráte věřilo, o kterých však orthodoxní nechtějí ani slyšeti. neboť jsou jim velmi nepříjemnými; z toho tedy onen odpor proti Harnackovi a proto hází jej s námi do jednoho pytle; věru bylo by nám tam hodně úzko! I proti nesprávným názorům racionalistů vystupuje Harnack bezohledně; tak na př. dokazuje proti liberalní škole tubinské v otázce o původu evangelií, že pocházejí, vyjma čtvrté, z prvního století. Proti Wellhausenovi, jenž mínil, že se Kristus Messiášem ani nezval, poukazuje, že již výraz „syn člověka“ jest názvem messianským.

Jak pojímalo židovstvo, jak Kristus sám ideu messianskou? Dle Harnacka měla idea tato vznik v ideji království židovského, po jehož zániku žila v mysli lidu živena jsouc starými zkazkami, že Bůh sám se zjeví viditelně a ujme se vlády nad vyvoleným národem; na místo tohoto nastoupilo později celé lidstvo, ale zároveň drala se ponenáhlu do popředí idea mravního obrození, jehož se mělo příchodem Messiášovým lidstvu dostati. Za dob Kristových udržovaly se obě ideje (mravního obrození a politického království) v rovnováze. Jak dospěl Kristus k tomu, vydávat se za Messiáše, Syna Božího? U Krista prý pozorujeme první záblesk nezvratného přesvědčení, že jest v nejužším spojení s Otcem nebeským; Ježíš je první, který tuto oblažující pravdu zvláštním způsobem ve svém nitru procítil a prožil; veliký význam náboženství Kristova spočívá v tom, že jeho Zakladatel přinesl lidstvu vědomí (synů) dítek Božích (Gotteskindschaft). Bůh, Otec všech a nekonečná cena lidské duše, toť celé evangelium; vše ostatní tam nepatří; jak nekonečna jest dle Harnacka cena lidské duše, tomu nasvědčuje ta okolnost, že proskribuje nesmrtelnost duše za výron egoismu, ačkoli sám tvrdí, že život v okovech smrti jest bezvýznamným (ein dem Tode verhaftetes

Leben ist sinnlos); musí konečně dospěti i k negaci osobního Boha, neboť Tento „Nejvyšší Rozum“ nemůže tvořiti „sinnlos“.

Na str. 90 píše Harnack: „Ježíš přinesl lidstvu (hat nahegebracht) veliké otázky, milost a milosrdenství Boží mu přislíbil a žádal rozhodnutí: Bůh nebo mammon, věčný nebo světský život, duše nebo tělo, pravda nebo lež; v těchto otázkách jest vše zahrnuto; jednotlivec má slyšeti radostnou zvěst o milosrdenství a synovství a se rozhodnouti, zda se odhodlá pro Boha a věčnost nebo pro svět a čas.“ Dobře dí na to Braig, jakou cenu má to vše, jestli Ježíš svým slovům žádné zvláštní, absolutní záruky dáti nemůže? A jak by to také mohl, když není ničím jiným než ostatní lidé, již se mohou mýliti a nedovedou v takové transcendentalní věci s absolutní jistotou nic dokázat. Jakou důležitost má svědectví Kristovo o jiných, když svědectví jeho o sobě jest bezcenným, když vlastně nepatří do evangelia? Bude snad zajímavo podati konec Harnackovy „Podstaty křesťanství“. „Náboženství, totiž láska k Bohu a bližnímu, je to, jež dává životu smysl; věda toho nemůže. Abych mluvil jednou ze své zkušenosti, jako člověk, který se těmi věcmi vážně zabýval. Je to krásná věc, čistá věda, a běda tomu, kdo si jí neváží... ale na otázky, odkud, kam, nač, nedává ani dnes ani před dvěma nebo třemi tisíci roky odpovědi. Poučuje nás o skutečnosti, odkrývá protivy... ale kde křivka světa a našeho života začíná [zde zavrhuje Harnack racionalní theologii NB. i důkazy existence Boží] a kam ona křivka vede, o tom nás věda nepoučuje. Jestli však pevnou vůlí budeme síly a hodnoty akcentovat, které na vrcholích našeho vnitřního života jako nejvyšší dobro, ano jako naše vlastní bytost vyzařují, budeme-li míti tolik odvahy považovat je za pravou skutečnost [ačkoliv je to pouhý souhrn bezpodstatných výroků, jimž ve skutečnosti třebas nic neodpovídá, voluntarismus] a podle nich si zařídit život, a jestli budeme běh dějin lidstva pozorovat, její výš a výše se pnoucí vývoj stopovat, s úsilím a ochotou společnost duchů vyhledávati... budeme jistě Boží, Jehož jmenoval Ježíš Kristus svým Otcem a který je též naším Otcem.“ Ale existuje vůbec tento Otec všech? Vždyť Harnack popírá obojí cestu, již se můžeme k němu dostati, jak rozumovou tak i cestu Zjevení. Kdyby byla podstata křesťanství skutečně takovou, jak ji Harnack podává, bylo by křesťanství hned Kristem samým zaniklo.

A. Schill: Theologische Prinzipienlehre. Lehrbuch der Apologetik. Zweite Auflage bearbeitet von Witz. Paderborn 1903. Schöningh. Str. 515. Cena 5 M. 60 f.

V úvodě rozepisuje se autor o pojmu, předmětu, důležitosti apologetiky, jakož i o jejích dějinách a literatuře. Kristova přípověď, že víra Jeho bude znamením, jemuž se bude odporovati, se splnila; nejenom světskou mocí, násilím bojovalo tehdejší pohanstvo proti rostoucímu náboženství spásy, nýbrž používalo k tomu i zbraní ducha (Celsus, Porfyrius); ano i v Církvi samé povstával rozkol, tvořily se různé sekty, a tu bylo nevyhnutelnou potřebou křesťanům odrážeti útoky nepřátel, formulovati výrazněji své učení dle potřeb časových, poukazovati na

jeho rozumové zdůvodnění, jež se nebojí ani nejostřejší kritiky, proti zkrachovanému pohanství, jehož rozklad rostl den ode dne, v něž nevěřil již ani obyčejný lid a z něhož si intelligence tropila smích. V těch dobách dlužno hledati první počátky apologie křesťanské; veliký význam její nepodceňoval se nikdy. Mnozí se domnívají, že je třeba více živé apologie, t. j. svým životem dle našeho náboženství máme hlásat světu jeho pravdu; zda však taková apologie dostačí, jest jiná otázka; z askese indických poustevníkův, jež u nás úžas budí, mohlo by se pak zcela správně usuzovat, že jejich theorie náboženská musí býti správnou. Apologie skutku (Blondel, L'Action) požaduje za základ argumentaci spjatou řetězem přísné logiky, a toť právě úkolem apologetiky. Jest však potřebno rozlišovat apologii od apologetiky. Ona obhajuje jednotlivé pravdy proti nesprávnému tvrzení nepřátel; samostatnou vědou theologickou sice není, ale jí připadá druhotná úloha každé vědy a proto „tak stará jako věda vůbec“ (str. 2); hledati pravdu, což činí každá věda, chce-li zůstati vědou, obhajovati ji, znamená pěstovati apologii. Vystoupí-li někdo proti konklusím, jaké biblisté liberalního protestantismu z babylonských nápisů dělají, à la Delitzsch, a ukáže při tom věc v pravém světle dle výzkumův, užívaje k tomu logiky zdravé filosofie, podává kus apologie. „Apologetika je zvláštní vědeckou, filosoficko-theologickou disciplinou, jež má svůj předmět a princip sobě vlastní (12), jest vědou, která se stanoviska rozumu předmět theologických věd, jež tyto předpokládají, ale vlastně (per se) nedokazují, vědecky zkoumá a dokazuje.“ Rozumové zdůvodnění, toť hlavní úlohou naší apologetiky; má tedy pádně dokázat, že vše v křesťanství logicky po sobě plyne. „Neboť zásadně stojí a padá křesťanství, podle toho, jestli jeho požadavek, býti zjeveným náboženstvím, všechny zavazujícím, před rozumem se ospravedlňuje čili nic“ (10). Znalost apologetiky je snad nejpotřebnější pro duchovenstvo, jemuž nastává svatá povinnost chrániti své svěřence před nákazou nevěrců; věru špatným pastýřem by byl, kdo by si těchto akutních otázek pranic nevšímal; nepochopil by svého důležitého poslání, kdyby se nevyznal ani v základních rysech apologetických.

Rozeznáváme tři díly apologetiky. První jedná o přirozeném náboženství a je vesměs filosofický. Druhá část obírá se křesťanstvím jako náboženstvím zjeveným; předchází obyčejně pojednání o možnosti, prospěšnosti a nutnosti Zjevení a pak přijde se teprve na to hlavní, totiž dokázat jeho skutečnost; hlavní úlohu zde má biblista, a to novozákonní. Třetí díl podává nám nauku o Církvi.

V první části probírá autor různé vysvětlivky slova religio a souhlasí se starou definicí „poměr člověka k Bohu“, což pak dále rozvádí, potíraje při tom nesprávné výměry, hlavně náboženství citového, jež nezná ani osobního Boha ani nesmrtelné duše (Schleiermacher); poukazuje na universalitu náboženství, na pokusy, jimiž se měl vznik jeho odhalit (neznalost přírody, strach, fantasie atd.), které se však všechny rozbily; nevynechává ani názorův obvyklých u liberalního protestantismu nynějšího (Pfleiderer, Ritschl, Sabatier, Harnack); akcentuje proti traditionalistům rozumové poznání náboženského našeho poměru

k Bohu a přikročuje pak k důkazům hlavních sloupů každého náboženství, existence osobního Boha a duše. Důkazy formuluje způsobem obvyklým a zmiňuje se skoro o všech běžných námitkách proti nim. K ontologistům počítá autor i Schella, z jehož spisův uvádí na doklad svého tvrzení některé výroky, jež se zdají skutečně býti blízkými ontologismu; ale autor se vyvrací sám, uváděje o něco dále Schellova slova: „Toto poznání Boha není poznatkem [bezprostředním, jak tvrdí ontologismus], nýbrž konkluse vedená z konečného“ („Religion und Offenbarung“ 200).

V nomologickém důkazu cituje autority z přírodních věd, jako Liebmanna („Analysis der Wirklichkeit“), jesuitu Wasmanna („Instinkt und Intelligenz“ a jiné články jeho ze „Stimmen aus „Maria-Laach“) atd., schází ještě professor Reinke, jehož známé dílo „Welt als That“ [vyšlo v Berlíně 1899; pochvalné kritiky máme v „Kultur“ 1900, sešit 8., str. 591—597 a ve „Stimmen aus Maria-Laach“ 1901] vede k theismu. „Znalost přírody vede nevyhnutelně k idei Boží, a právě dle zákonů kausality jsme si dle mého mínění bytí Božího tak jisti jako bytí přírody“ (457) Ano atheismus se dle Reinke zakládá na vnitřním odporu proti Bohu, jest útěkem před rozluštěním světových záhad, což si nepřeje; zakládá se na přepínání, jež se stupňuje až na pathologično (460). I proti evolucionismu mohl náš autor najíti u Reinke mnohou břitkou zbraň.

Důležitou partii máme v pojednání o duchovosti a nesmrtelnosti lidské duše; duchovost v myšlení, jež se vymyká z hranic hmoty, jak se svými ideami nadsmyslnými — dobra, krásna, pravdy atd. — tak i obrovskou silou intellektu, jež se jeví i v nejsubtilnějších distinkcích, jak je na př vypěstovala scholastika; vždyť již pouhé pokusy vysvětliti materialisticky pouhé poznatky smyslové, se nedaří (Du Boys-Reymond, Die sieben Welträthsel: Grenzen der m N.); k tomu druží se priorita rozumu, jenž hmotou vládne, ji zušlechťuje, k znázornění krásna používá, síla idejí hýbajících světem! Podobně vyvrací autor také i pantheismus, u něhož důsledně mizí rozdíl mezi dobrem a zlem, pravdou a lží, neboť to vše jest „výkvětem“ absolutna, a to pravdivým již proto, že jest; zde nad každou vědou vyřknut rozsudek smrti, proti čemuž se ovšem pantheisté brání. Pessimismus Schopenhauerův a Hartmannův dochází taktéž břitkého, avšak spravedlivého odsouzení.

Druhý díl — demonstratio christiana — pojednává napřed o možnosti, užitečnosti, nutnosti (relativní) Zjevení; pak o jeho kriteriích, jimiž se musí vykázati; proberme všechna náboženství mimokřesťanská, žádné z nich nemá tak přesvědčivých důkazů jak vnitřních tak zevnějších pro svůj božský původ, na který se všechna odvolávají. Hlavním důkazem druhého dílu měl by býti důkaz historický, jenž by byl asi nejpřesvědčivějším, argumentem tímto by se mělo dokázati, že se křesťanství z tehdejších poměrů rozhodně nemohlo vyvinouti zcela přirozeně; k tomu je třeba důkladné znalosti antických názorů světových a z těchto plynoucích životních, a to zvláště těch, které byly ve veleříši římské v prvních dobách křesťanství; především by se tedy měla věno-

vati pozornost tehdejšímu světu myšlenkovému, jehož dekadence vanula odevšad; zvláště na platonismus by si měl apologeta řádně posvítit, poněvadž hlavně o něm se myslí, že je základem našeho (Celsus) náboženství. Autor odbývá tento důkaz na třech stránkách, na nichž rozhodně nemožno látku vyčerpati.

V třetím díle uvádí nás apologeta v učení o církvi katolické, o její podstatě, vlastnostech, známkách, jimiž se musí od jiných rozlišovati; na jednotlivých místech probírá věc skoro až rozvláčně, pak přikročuje k vnitřnímu zařízení církevnímu, hierarchii (laici a klerus, episkopat), primat římského biskupa, důkazy proň z Písma a pak ze stálé praxe a dějin. Nejdůležitější částí dílu třetího jest pojednání o neomylné autoritě; zde opět postrádám velmi důležité věci, totiž důkaz čistě rozumový bez ohledu na Písmo sv. pro nutnost neomylné autority v každém náboženství bez rozdílu; na to neměl by žádný apologeta zapomínati. Každé náboženství musí míti nějakou živou normu, jež by mohla rozhodovati o věcech sporných, a to neomylně; neboť jak zcela správně dí slovutný Lacordaire ve svých „Konferenčních řečech“: „Každé náboženství, které se nenazývá neomylným [což bez neomylné autority není možným; a této je třeba při výraznějším formulování náboženství, poněvadž k tomu je přivádějí zevnější okolnosti, jimž se nemůže vyhnouti, nechce-li naprosto zdřevěnět], samo se usvědčuje z bludu; neboť připouští, že se může mýliti, klamati, což jest vrcholem absurdnosti při autoritě učící ve jménu Božím“; mohlo by se také poukázat na rozháranost sekt, které živé normy ve věcech víry a mravů postrádají. Vůbec měl by se traktat o neomylnosti víc rozvádět, poněvadž na ní spočívá celá dogmatika.

Celkem zasluhuje dílo doporučení, poněvadž si všímá bedlivě hlavně v první části vymožeností moderních věd a ukazuje, že pravá věda se shoduje s pravým náboženstvím.

Funk: Lehrbuch der Kirchengeschichte. Vierte vermehrte Auflage. Paderborn 1902.

Rychlost, s kterou po sobě následují vydání příručky historie církevní od Dra. Funka, professora dějin církevních na theologické fakultě v Tübinkách, dosvědčuje jasně oprávněný úspěch, jemuž se dílo toto těší. (První vydání vyšlo 1886, druhé 1890, třetí 1898, čtvrté 1902, páté francouzské 1902; nyní oznamuje se italský překlad díla toho, jež může značné služby prokázati studiu historie církevní v Italii.) Chceme-li krátce oceniti čtvrté vydání německé, můžeme říci, že stojí na výši pokroku vědy historické.

Methoda výkladu, které se Funk přidržuje, vyznačuje se přesností a koncisností: předpokládá ovšem zvláště pro začátečníky výklad professorův; neboť autor nedokazuje svých tvrzení; nelze toho ani očekávati v příručce, jež při své bohatosti látky má pouze 634 stran. Co zvláště charakterisuje dílo Funkovo, je péče o extremní exaktnost a objektivnost. Nesmíme si ovšem činiti illusí: při skutečném stavu vědy historické není ještě možno znáti pravdu celou ve všech otázkách historických;

i nejlepší příručky, nejlepší monografie mají své vady a chyby. Snahou historikovou jest omeziti jejich počet. A v této příčině nelze neviděti stálé péče, s kterou Funk reviduje a opravuje jednotlivá vydání své příručky. V novém vydání tomto bylo zavedeno málo změn v obecném uspořádání knihy. Dva nové paragrafy byly připojeny: jeden jedná o dějinách severní Ameriky v době současné, druhý líčí náboženské a moralní postavení lidu dělnického v naší době ve Francii a v Německu. Tabulka alfabetická byla dosti značně rozmnožena.

Jen některé poznámky. Slovo proselyta brány (16) neznačí σεβόμενοι nebo φοβούμενοι τὸν θεὸν, nýbrž cizí obyvatele Palestiny, kteří na základě toho zavázáni byli k zachovávání předpisů noachitických. V historii křtu periody první nečiní se zmínka o křtu dítek. V historii reformace anglické není náležité zmínky o důležité úloze, kterou hrál Cromwell. Historie církve v Anglii od roku 1606—1660 je pominuta mlčením.

Dr. J. Samsour.

Směs.

Státní archivy vlašské. Na zřeteli máme pouze archivy státní, jejichž úřednictvo právě domohlo se jakési reorganisace, prozatím po stránce finanční. Znalci vedou nářek na zanedbávání státních archivů vlašských, a to oprávněný. Sjednocená Italie jim věnuje méně pozornosti než účetnám a žalářům a skoro všem jiným úřadům, jako by je považovala za zbytečná břemena. Už počínají se ozývati hlasy: Quousque tandem . . .!?

Státní archivy jsou různého druhu: notářské, provincialní, obecní a církevní a jiné na př. akta finančních úřadů nejnižší kategorie, jež mají důležitost velikou pro místopis.

V Italii je 19 státních archivů spravovaných úředníky státem placenými a ty jsou bez plánu po různých krajích roztroušeny; Francie při obyvatelstvu jen o 4 miliony četnějším má archivů 91; Bavorsko s asi 6 mil. obyvateli osm obvodních a jeden ústřední; Holandsko v každé provincii jeden a nad to ústřední; podobně Dansko.

Dokud Italie nebyla sjednocena, měla malá Toskana sama čtyry archivy státní, mezi nimiž jeden ústřední, dobře rozvržené po zemi, umístěné v důstojných budovách, se vzorným zařízením, tak že byly jich modely vyznamenány na světových výstavách v Londýně a ve Vídni, napodobovány od cizích států, s vrchním dozorcem generalním, ku kteréž hodnosti byli povoláváni nejvěhlasnější učenci, a jimž bývalo ochotně a ihned vše státem povolováno, co oni za potřebné uznali ku zvelebení ústavů jim svěřených.

Je téměř nepochopitelno, jak mohla sjednocená Italie vzory ty a jich pořádky zničiti, místo aby je zdokonalovala a na celý národ přenášela.

Dvě jsou hlavní příčiny, pro které archivy a jich pěstění kleslo.

První je nerozumný nápad, že proti jasným vývodům a důkazům mužů učených odňaty byly archivy dozoru ministerstva vyučování a svěřeny

ministerstvu vnitra. Jak pitomě musí si počínati lidé, kterým svěřeny jsou účtárny, žaláře, veřejný pořádek, rady obecní a provincialní, když mají dohlížeti na učence, kterým je rozlušťovati bělpuchy longobardské, shledávati, zachovávati a studovati listiny o znovuzrození ve století 15. nebo i o obrodu ve století 19.? Toť nepochopitelno, toť nesmyslno a jak cizí tak domácí znalci se té nesrovnalosti diví a nad ní se pozastavují.

Druhá příčina je malé služné osob, jichž správě archivy jsou svěřeny. V první kategorii je 119 archivářů různých stupňů se služným od 1200 až do 5600 K; v druhé jsou assistenti se služným od 1200—2800 K; v třetí sluhové od 800—960 K. V první — hlavní — kategorii archivářů mají úředníci služné 1200 K asi do 35 let, 1600 K do 40 a 2000 K do 45 let a zůstávají za svými pány kollegy v ministerstvu vnitra o 20 let pozadu, než dospějí k platu 2800 K. A při tom podmínky co do zkoušek jsou mimořádně přísné. Čekatelé první kategorie vykázati se musí doktoratem práva nebo filosofie a musí zvláštními zkouškami osvědčiti úplnou znalost literatury latinské a španělské nebo německé nebo francouzské, dějin všeobecných, práva římského, církevního, feudalního, obecního, správního a po dvou letech podrobiti se musí zkouškám z paleografie a z vědy archivářství. Nemluvíme o dalších zkouškách, než dosáhnou titulu archiváře, které obsáhlostí programů a předmětů uschopnily by je za professory universitní.

Italie má archivy nejdůležitější z celého světa. Mají-li přijíti jen ku platnosti vědecké, je potřeba, aby byly jinak uspořádány, ve slušných budovách umístěny, po Italii rozděleny na jednotlivé provincie a svěřeny péči povolaných znalců; je potřeba, aby personal byl přiměřené placen a nemusel vyhledávati vedlejší výdělek a konečně, aby archivy byly odňaty ministerstvu vnitra čistě politickému, a svěřeny kompetentnímu ministerstvu vyučování. K. E.

Bakteriový obsah vyšších vrstev vzduchových. J. Binot učinil o tomto předmětu na Mont-Blanku důkladná šetření a shledal, že vzduch na vrcholu obsahoval jen 4—11 bakterií v 1000 l. Obsahu bakterií přibývalo vůbec s ubývající výškou; v Plan de l'Aiguille bylo jich již 14, v Montanvert již 49 v 1000 l. nalezeno. Uvnitř observatoria, v němž se Binot 5 dní zdržoval, objevil 260 - 540 mikrobů v 1000 l. Čerstvé padlý sníh vykazuje velmi málo nebo žádné bakterie, jinak byly ve sněhu, jenž několik dní ležel, obyčejně 1—2 bakterie v 1 cm^3 nalezeny; na úpatí ledovce obsahuje sníh poněkud více, tak při Mer de Glace 6—65 na 1 cm^3. Voda z ledovců, jakož i led z nich ukázal se velmi čistým; ve výšce vykazovala voda jen 3—8 bakterií v 1 cm^3, potok z Glacier des Bossons měl 95, kdežto voda u Chamonix obsahovala již značný počet, totiž 7750 na 1 cm^3.

Původ života na zemi. Pod tímto nadpisem uveřejňuje Dr. Jan Reinke článek v „Türmer-Jahrbuch" pro r. 1903. o problemu archigonie. Po krátkém úvodě o nauce evoluční vůbec, které Reinke připisuje skrz na skrze ráz spekulativní, pokouší se zodpověděti otázku po prvním objevení se života na povrchu zemském. Dle Reinkeho jsou tu čtyři možnosti. 1. Život rostlin a zvířat na povrchu zemském je od věčnosti, druhy prodělaly postupem doby jen různé změny a zpětné proměny. Takováto nauka

odporovala by naukám astronomickým a geologickým a zejména hypothese Kant-Laplaceově o utvoření koule zemské, kterážto hypothesa v přítomné vědě zaujímá postavení axiomu.

2. Zárodky organismu dostaly se z prostoru nebeského na zemi, názor to, jehož nepravděpodobnost byla již dosti často dokázána.

3. První organismy povstaly z hmoty neorganické kůry zemské jedině skrze síly, které jsou v oněch neorganických substancích. To je tak zvané prvoplození.

4. Nejstarší organismy povstaly z neorganické hmoty kůry zemské působením intelligence, lidskou daleko převyšující, jako lidskou intelligencí se hotoví stroje, díla umělecká všeho druhu z chemických scučástek kůry zemské. To je princip stvoření

Prvoplození není předmětem pozorování, poněvadž se v době přítomné nenaskytá. Proto tvrdí přívrženci jeho za předpokladu rovněž nedokázaného, že všechny pochody životní jsou čistě chemicko-fysikalní processy, i první počátek všeho života má prý v takových processech svoji příčinu. Oproti tomu praví Ranke: „Přehledá se při tom, že ony síly přírodní přece nedostačují z mosazu a ocele utvořiti hodinky, nepřistoupí-li intelligence člověka, která daleka jsouc toho zákony přírodní rušiti, ony síly přírodní tak dovede použiti a zaříditi, jak by se samy ze sebe nikdy nekonbinovaly.“

Prabuňka, která prý povstala náhodou, musila by bývala míti jako organismus již vlastnosti živé hmoty. Musela míti schopnost se vyživovati, růsti, plozením se udržovati. Musela povstati z jistých organických spojení, musela míti kontraktilitu a sensibilitu, jak to pozorujeme při protoplasmu. Ačkoli se poštěstilo mnohá z tak zvaných organických spojení, o nichž dříve mylně se za to mělo, že jen v živém organismu mohou povstati, uměle vytvořiti, není tím domněnka o prvoplození ani v nejmenším dokázána. Neboť princip, jenž v organismu organická spojení produkuje, v tomto případě vždy je nahrazován lidskou intelligencí. Nikdy však nenastává zauzlený často proces vzniku takovýchto spojení sám od sebe mimo rostlinu nebo nezávislé od umění chemikova.

Kyselinu uhličitou, nespalitelné kyslíkové spojení, v němž se uhlík a kyslík v systemu stabilní rovnováhy nalezají, rostlina rozkládá, převádí do systemu labilní rovnováhy. Totéž může se státi také intelligencí chemikovou, nikdy však od sebe. Od sebe přechází jen naopak system materielní z labilního do stabilního stavu rovnováhy. První právě tak „málo se stane jako parní stroj vyhaslý sám od sebe se uhlím naplní.“

Je tedy nemožno, aby povstala organická spojení mimo tělo rostlinné a nezávisle od činnosti intelligentního člověka, jenž používá jiných sil k jejich provedení.

Samo sebou se rozumí, že možností tvořiti uměle spojení organická není již také dána a dokázána možnost z nich živou buňku vytvořiti. Všechny k tomu směřující pokusy potvrdily vždy opět starou větu: omne vivum ex ovo, nebo chceme-li: omnis cellula e cellula.

Jednou však musel život na zemi započíti. Poněvadž spontaní jeho vznik z pouhých anorganických látek chemicky a fysikalně je nemožný, není nic jiného možno, leč že vyšší intelligence látky organisovala, jako také

člověk látky a síly tak pořádá a řídí, že mu jako hodiny, jako lokomotiva atd. slouží. Při tom je jasno, že takové zasáhnutí božské intelligence neznamená žádné prolomení zákonů přírodních.

Reinke praví pak ku konci svého důkazu. „Dle mého domnění musí každé nepředpojaté pozorování přírody dospěti k výsledku, že pravděpodobnost mluví pro zasažení tvůrčí intelligence do běhu přírodního, a více nelze ani dosáhnouti ani očekávati. Proti důkazu pro nemožnost prvoplození stavím pravděpodobný důkaz o stvoření.“ -R.

Lenau a katolictví. Básník Lenau byl pantheistou a teprve v pozdějších letech stal se věrným katolíkem. Co přivodilo tuto změnu, vypravuje L. A. Frankl dle sdělení samého básníka, který mu vyprávěl: „Jel jsem jednou v zimě po zasněžené rovině na koni a jen havrani poletovali sem a tam. Cítil jsem se v šírém světě úplně osamocen. Připadalo mi směšným, abych vzdoroval duchem svým oceanu zimnímu, který vše uchvátil. Byl jsem zarmoucen. Tak dojel jsem, popouštěje koni uzdu, do lesa, za nímž byla dědina, do níž jsem spěchal za přáteli. Na jednou zahlédl jsem světélko, které probleskovalo borovicemi a brzy uzřel jsem po levici myslivnu, z jejíhož okna prosvítala zář světelná. Cosi mne táhlo, nenazval bych to zvědavostí, abych přezvěděl co dělají v osamocené myslivně . . Stál tam svíčičkami hořícími ozdobený vánoční stromek, šťastným, radujícím se, poskakujícím dětem podávali rodiče dárky, jichž viselo mnoho na ratolestech stromečku. Nic jsem neslyšel, co mluvili . . . ale cítil jsem se s nimi a zarosily se mi oči. Vrátil jsem se ku koni, vsedl naň a jel dále. Ale ovládl mne docela jiný dnch. Cítil jsem, že je nevyplnitelna mezera mezi lidským životem a přírodou, která mrtvě v cestu se mu staví a že stvoření potřebuje prostředníka, aby nezoufalo a nezahynulo. Slavnost vánočního stromku v osamělé myslivně ozářila mé poznání a necítil jsem se již osamocen, ovládlo mne radostné vzrušení, duše má rozhřála se jako ve vlažné koupeli a — stal jsem se křesťanem. Ig. Zh.

Něco o honoráři. (Č. d.) Jmenuji jen nejrozšířenější z nich: Westcott; David Harum dosáhl 500.000 výt., doposud t. j. do března 1902. vyšlo již 650.000 výt.; Noyes Westcott napsal tento roman, když již ležel na smrtelné posteli; nabízel ho šesti nakladatelům, kteří ho odmítli a teprve sedmý, a sice Appleton, ho přijal. Westcott četl ještě korrekturu a pak zemřel. — Churchill R. Corwell 375.000, Major When Knightbood was in Flower 525.000, Johnston to hawe and to hold 285.000, Bacheller Eben Holden 265.000, Ford Janice Meredith 250.000. Počítá-li se průměrně jeden svazek za dollar, ač je cena románu v Americe obyčejně půl druhého, či asi $7^1/_2$ K, tak bylo prodáno těchto devatenácte románů v 3,419.340 výtiscích za tolikéž dollarů, či za 14,498.000 marek. Takového výsledku sotva bychom někde jinde našli a dá se jen tím vysvětliti, že tito spisovatelé důsledně provedli ve svých románech nyní oblíbené a časové heslo: „Amerika Američanům“ a že popisují život, poměry a osobnosti jen americké. Ale co ještě více podivno jest: uvedené romány napsali vesměs spisovatelé před tím úplně neznámí a jsou to díla, která by sotva mohla prohlášena býti za umělecká; americká kritika ujišťuje, že jsou všechny úplně bezvadny, že mají krásný, povznášející, mravoučný obsah, jsou proniknuty láskou k přírodě a mnohé z nich

oplývají zdravým humorem. A je jistě jen ku slávě Američanů, že oblibují si takové spisy, kdežto u nás v Evropě dojdou největšího rozšíření obyčejné spisy méně cenné a méně ušlechtilé.

Něměčtí nakladatelé, kteří se o tomto výsledku rozepisují, praví, že všechny romány, které v posledních desíti letech v celém Německu vyšly, neměly dohromady tolik výtisků, jako těchto devatenáct amerických: ze vší německé literatury vyšel jen jediný román ve více než 100.000 výtiscích, a sice Scheffelův „Ekkehard" dosáhl za padesát let 180.000 výtisků, po něm následující dva Freytagovy romány „Soll und Haben" a „Die verlorene Handschrift", které vyšly za čtyřicet let po 50.000 výtisků; z katolické německé krásné literatury dočkala se stého vydání Webrova báseň „Dreizehnlinden" v 23 letech, podesáté vydání vyšlo po třinácti letech; kolik výtisků obnáší jedno vydání, zda pět set či více, není známo.

Kromě amerických románů mají největší odbyt anglické; tak ohlašoval nakladatel Corelliho románu „The Master Christian", že nežli vyšel tiskem, měl již objednávek na 150.000 výtisků, patnáct měsíců po uveřejnění jeho sděluje pak, že prodal v Anglii 160.000 výtisků, v Americe 100.000 výtisků a čítají-li se překlady a cizozemská vydání, dosáhl tento román 300.000 výtisků. Vůbec lze říci, že si nejvíce vydělají spisovatelé žijící v Americe. Rudyard Kipling dostal za otisk své práce „Kim" v „Cassel Magazine" 31.000 K, což byl honorář za jedno slovo 1·25 K, měl však právo dalšího nákladu svého spisu. Americký románopisec Marion Crawford dostává od svého nakladatele za každý rukopis románu ihned 72.000 K a prodej vynese mu za několik let nejméně třikráte tolik za každý spis. Winston Churchill vydělal na posledním svém románu 384.000 K.

Velkého rozšíření došlo devět románů, které vydala r. 1901. londýnská Macmillo a Co ve 1,027.000 výtiscích, a sice byly to: Richard Carwell v 365.000, The Choir Invisible v 213.000, The Increasing Purpuse v 110.000, In the Palace of the King v 80.000, Via Crucis v 75.000, The Forest Lovers v 70.000, The Ride of Jennico v 47.000, Young April v 44.000, Richard Jea and Nay v 23.000; každá kniha stála 5·28 K. Kontrakt mezi spisovatelem a nakladatelem bývá rozličný; vyjde-li román v 2000 výtiscích, vydělá si spisovatel 1200—1800 K; tak lze lehce vypočítati, co si vydělali spisovatelé vyjmenovaných románů.

Mnohem více než románopisci vydělají si v Anglii dramatičtí spisovatelé, kteří mívají obyčejně tantiém 10% z čistého příjmu. Proslulí Pinero a Jones dostávali ročně tantiém ze svých kusů až 180.000 K; dojde-li pak některý větší obliby, vstoupne hned roční příjem na 480.000 K a více. I obyčejnější a slabší kus hrává se v Londýně po pět neděl, což vynese spisovateli, který má jen 5% z čistého příjmu, přece aspoň 6000 K, ba mnohá slabá díla, která se ani v Londýně nehrála, nýbrž jen na venkově a v menších amerických divadlech, vynesla přes 240.000 korun. Proto navrhuje jakýsi známý londýnský ředitel divadla, aby, kdo chce snadno zbohatnouti, věnoval se dramatické literatuře a napsal jen pěkný divadelní kus. Ovšem není mnoho takových zdařilých prací, ale přece lze lehce jich několik uvésti, jichž spisovatelé zbohatli. Někteří spisovatelé se přenáhlili a prodali dílo své za určitou cenu a pak měli užitek jen ředitelé divadla. Tak litoval

H. J. Byron až do smrti, že prodal svou práci „Gur Boys“ za 7200 K; neboť hrál se pak často a čistý užitek byl z něho týdně přes 7200 K a v prvních čtyřech letech vynesl ročně po 486.000 K. Básník G. R. Sims prodal provozovací právo své práce „The Lights of London“ v Anglii za 240.000 K, do Ameriky za 280.000 K. Proslulí dramatičtí spisovatelé berou 15% z čistého příjmu, obyčejnější 4—7%. Barrie dostával po dlouhý čas za svou práci „The Little Minister“ týdně po 9600 K a vydělal si na ní aspoň 1,640.000 K. Skladatel W. S. Gilbert měl ze svých šesti komických oper tantiém 2·4 milionu K; kus „The Old Homestead“ měl celkový příjem 21.6 mil. K, „Rip Van Winkle“ 24 mil. K.

Básníkům dramatickým, kteří nyní naříkají, že jim málo vynesou jejich díla, podají látku ku přemýšlení následující zajímavá data, která vynašel archivář londýnského divadla. Píše: Žádný divadelní kus na světě tak často nebyl hrán a doposud se hraje, jako Šekspírův „Hamlet“; lze říci, že za těch tři sta let, co se hrá, vynesl ředitelům divadel miliony. A Šekspír dostal za tuto nesmrtelnou práci dle našich peněz asi 100 korun honoráře! Když byl Šekspír na vrcholu své slávy, měl ročního příjmu na 20.000 K a byl tehdy považován za Kresa mezi literáty. Ale neměl žádných tantiém ze svých prací divadelních, nýbrž byl velmi oblíbeným a dobře placeným hercem a zároveň dovedným a podnikavým kupcem. — Björnsonovo drama „Nad naši sílu“ bylo ve Vídni několikráte letos na dvorním divadle provedeno a mělo průměrně za jedno představení 5290 K příjmu. Ovšem vydělají si i jinde spisovatelé-velikáni velký honorář. Tak psaly vloni anglické listy, že pracuje Sienkiewicz o novém románu ze života a dějin krále polského Jana Sobieského a že se zavázal, vydati napřed anglický překlad za honorář jednoho šillingu čili 1 K 20 h za každé slovo; zajisté skvělý honorář. Srovnejme s tím, že redaktor „Našich Snah“ pan Alois Tuček, si naříká ve velikonočním čísle „Národní Politiky“ 1901, že mu nakladatel Beaufort v Praze platí za jeden tiskový arch překladu Sienkiewiczových románů honorář 2 K 80 h. Ruský, nyní velmi oblíbený spisovatel A. V. Čechov, prodal právo vydávati své spisy za 80.000 rublů, čili za 240.000 K.

Jan Nestroy, rodák vídeňský, dříve velmi oblíbený spisovatel, napsal na 70 frašek a v letech 1832—1852 vynesly mu 1,600.000 K. Berlínský „Börsencourier“ sděluje, že dostal vloni v měsíci dubnu dramatický spisovatel Gerhard Hauptmann od tamního německého divadla 176.885 marek tantiém. Celkový příjem z jeho děl obnášel na témže divadle: „Die Weber“ 474.954 m., „Versunkene Glocke“ 459.835 m., „Fuhrmann Hentschel“ 245.227 m, dohromady $1^1/_4$ mil. marek. Sudermannovy práce „Morituri“ a „Johannes“ měly tamtéž celkový příjem půl milionu marek. Tyto jmenované práce a „Cyrano“, „Probecandidat“ a „Rosenmontag“ měly na témže divadle celkový příjem 2.580.560 marek; podobného výsledku nebylo doposud na německých divadlech.

(P. d.)

Ze života náboženského.

Husovy slavnosti přece něco užitečného přinášejí. Názory o jeho době a o jeho významu přetřásají se z různých hledisk. Častým mluvením a debattováním duchové se sbližují. Jsou to jen zatím lidé, kteří u všech stran vybíhají první z řady a razí nové cesty, ti pomalu se scházejí a ukazují i těm, co jdou v bezvědomých massách za nimi, novou cestu. Minule jsme pravili, že bude ještě asi dlouho trvat, než se massy ony pohnou a z tmy vyjdou na osvětlenou dráhu. Ale nezbývá než čekat; letoší slavnosti snad přivedly nás zase o krok blíže. Mladší a liberalnější z kněžstva snad až nad pravdu a potřebu povolují oslavovatelům a hledí nejen s národnostní a literarně-kulturní stránky oslavy Husovy omluviti a přístupnými i sobě učiniti, nýbrž i s náboženské stránky činí sobě i jiným Husa příbuznějším a srozumitelnějším, náboženský reformismus nový a starší srovnávajíce. Tak „Bílý Prapor“ vyjadřuje stanovisko „moderního českého kněžstva“ těmito slovy: „Byl by už čas, abychom se postavili vůči Husovi na jedině správné stanovisko křesťanské spravedlnosti . . . Každého nutno souditi dle zákona, který v sobě má, dle idealu, k němuž směřuje, dle dobra a povinnosti, jak jim rozuměl [sic?]. Musíme odmítnouti, jakoby úsudek Husovy doby proti němu byl ještě míněním naším“ . . . — Náboženské proudění doby té v Čechách nedostatečně ještě prozkoumáno. Poukazuje na to ze zájmu čistě vědeckého ve článku „Hus a Viklif“ Fr. Černý v „Čas Matice Moravské“ (č 3). Podotýká, že Hus nebyl tak závislým na Viklifovi, jak se dosud za to má [??]. Náboženské proudy doby té osvětlovali dosud ponejvíce němečtí historikové. Čeští pracovali buď povrchně nebo jen úryvkovitě. Ani spisy předchůdců Husových dosud nevydány, tak aby se staly širšímu dějepisnému bádání přístupnými, a aby se závislost Husa na domácích směrech a proudech náboženských mohla prostudovati. Pan pisatel článku myslí, že závislost tato bude větší, než se dosud myslilo, že reformace česká byla už déle připravována a že byla dílem širší vrstvy než pouze jediného člověka; že konečně také byla na cizích proudech méně závislou, než jak se dosud za to mělo.

Podobným směrem béře se úsudek o Husovi v pražských „Rozhledech“, od jakéhosi (V. N.) „kacíře“, jenž staví se tu proti proudu agitačně-tradicionelního pojetí Husa. Počíná vytčením zásluh katolicismu, porovnává reformaci českou s germanskou. Česká jako povaha českého lidu rychle vzplanula ale také nepotrvala. Germanská se déle připravovala, ale také provedena. Teprv „úkolem příští historie bude vyložiti Husa a jeho dílo z daného stavu prostředí národního a vzdáleněji ze stavu, v němž nalezala se soudobá společnost evropská. Až vykoná historie tento úkol, budeme vědět, čím Hus byl. Smí se již dnes historie odvážiti tohoto úkolu? Nesmí. Alespoň ne naše domácí historie. Viděli jsme přece, že jakmile se dva čeští professoři dějin prof. Kalousek a Pekař, odvážili učiniti jen praslaboučký náběh ku kritičtějšímu pojímání Husa, byli zakřiknuti. Zakřiknuti právě s té

strany. v jejímž táboře se nalezá crême české intelligence.“ — A čím Hus bude příštím pokolením: bratrem a symbolem. „Dnešní pokolení slabých, choulostivých a líných nemá práva zváti ho bratrem, jen klaněti se mu smí ... Hus je mnohým mezi námi lví škraboškou, kterou si nasazuje ovce ... Hus je příležitostí ke hře, ke komedii, ničím víc ... Hus bude příštím lidem symbolem Idey Husovy nebudou již ideami tohoto pokolení. Nebudou do 20. století přenášet to, co mělo smysl ve století 15. Jim nebude Hus agitačním prostředkem pro pastory ... A tito lidé zdola přijdou“ ...

Z podobného stanoviska — osvětlení doby a prostředí Husova vyšel i Fr. Modráček (vědecký debatteur soc. demokracie české) ve svém spisku příležitostném pro socialní demokratické dělnictvo vydaném. V „Akademii“ socialistické (č. 9.) hájí stanovisko toto, na němž vedle ekonomických vlivů materialistického evolucionismu přibral i nábožensko-kulturní a národní vlivy, a hájí toto své rozšíření obzorů proti stanovisku K. Kautského, s jakého ten ve své historii na Husa pozírá. Tento pokus zidealisovati dosavadní soc. dem. materialistický evolucionismus jest sám sebou zajímavý; u Husa ovšem jednostrannost staré methody zrovna křičela, proto přirozeně tu od ní odstoupeno.

„Pozor“ olomoucký ve své polemice o cyrillo-methodějské schůzi velehradské přinesl tajemnou zprávu, že z velmi závažných kruhů připravuje se žádost českých katolíků ke sv. Stolici o znovuzavedení slovanské bohoslužby v Čechách a na Moravě. Na zprávě této trval i když o ní pochybováno. Na ty „závažné kruhy“ jsme sami zvědavi!

Svoji zkušenost z oboru přeměny přizpůsobování druhů přírodních a tím i mírnou descendenční theorii pro katolíka připustnou vyložil v loňských a letoších „Stimmen aus Maria-Laach“ jesuita myrmekolog E. Wasmann (1902: 3 - 1903: 4, 5.) a končí výklad svůj tímto úsudkem: „S geologickým vývojem naší planety jest spojen i vývoj biologický, jenž se nám v paleologii zjevuje postupnou řadou rozličných květen a zvířen, až po naši květenu a zvířenu. A k vysvětlení tohoto postupu jsme oprávněni křesťanskou filosofií přijati přirozené příčiny. Proto nepohlížíme na dnešní květenu a zvířenu jako na celek v sobě uzavřený a na minulých předchůdcích nezávislý, jenž by jen Bohu a jeho všemohoucímu přímému zasáhnutí za svůj dnešní vzhled děkoval. Naopak květena a zvířena dnešní je pro nás pouze zatímní konečnou funkcí dlouhého uplynulého vývoje a snažíme se vniknouti v to skryté tajemství přírodního differenciačního pochodu, jenž až k nám dospěl. Důležito však jest rozeznávati tu mezi přirozenými druhy a mezi systematickými druhy. Theorie konstantní i tyto klade jako věčné a neměnitelné a přímo stvořené. Proti tomu však nutno hájiti, že systematické druhy jedné skupiny spojené v jednom přirozeném druhu jsou jen výsledkem vývoje původní kmenové formy. Přirozené druhy pak možno už vyložiti křesťanskou theorií o stvoření, neboť pro jiný původ jejich zatím nemáme důkazů.“ A jiný jesuita P. Hammerstein v 6. letoším vydání svých „Gottesbeweise“ praví: „Nestvořil-li Tvůrce jednotlivé druhy živočišné v dnešní jejich

formě, nýbrž dal jim rozvinouti se samostatným vývojem dlouhým pořadím předků a forem přechodních, pak jest jeho moc a moudrost tím větší. Když tedy i vývojové theorii bude se musit přiznati jistá oprávněnost, Tvůrce tím odstraněn nebude, naopak zveličen a ještě nutnějším učiněn.

Myšlenka „sjednocení církví“, již zesnulý papež Lev XIII. s takovou horlivostí povznesl a s takovou láskou chránil, ještě před tím než zavřel oči, doznala nečekaného ohlasu. Je ten ohlas sice příliš ještě negativní, ale na začátek ani jiný býti nemohl. Stačí vzbudila-li se myšlenka a touha po sjednocení i v jiných církvích křesťanských a idea sjednocení stala se předmětem myšlenek a úvah jejich. A to se právě poslední dobou projevilo.

Petrohradské „Církevní Vědomosti“ v 23. č. svém (v polovici června) uveřejnily vzájemnou korrespondenci mezi cařihradským a petrohradským sv. synodem. Patriarcha cařihradský Joachim s biskupy, členy synodu, poslal vloni v červenci všem autokefalním pravoslavným církvím a tedy petrohradskému synodu list, v němž mimo jiné žádá církve východní o mínění a stanovisko, jaké zaujímají k jiným církvím křesťanským a o opravě kalendáře julianského a přijetí kalendáře západního. Petrohradský synod na list cařihradský odpověděl přípisem ze dne 25. února (10. břez.) tohoto roku. List patriarchův počíná oslavou Ducha Sv. v církvi působícího a vychvalováním styků mezi církvemi pravoslavnými, jejich pečlivosti o neúhonnost nauky a pod. O zmíněné svrchu otázce sjednocení praví: „Bohu milo a souhlasno s Evangeliem bylo by rovněž uvědomiti se o mínění svatých autokefalných církví stran poměru našeho v přítomnosti i budoucnosti ke dvěma velikým odvětvím křesťanstva, t. j. k západní a protestantské církvi. Známo, že sjednocení jejich a všech věrných v Kristu s námi v pravověrné víře, jest předmětem neustálých modliteb a proseb naší církve a také zbožným a srdečným přáním každého opravdového křesťana . . . ale spolu s tím není nijak tajno, že takovéto bohulibé přání jeví se neuskutečnitelným pro nezlomnou zatvrzelost těchto církví v naukách, v nichž trvajíce jakožto na základě s časem ztuhlém, jeví se úplně neochotnými vstoupiti na cestu sjednocení, kteráž ukázána evangelickou a historickou pravdou: a jestli konečně i jeví pohotovost, pak v mezích a za podmínek, v nichž želaná dogmatická jednomyslnost a sjednocenost pro nás je nepřijatelna . . .“ „Ježto však každá věc nemožná lidem možna jest u Boha, tedy i sjednocení všech, nadějme se, stane se někdy možným, když milost Boží spoluúčinkovati bude a lidé nastoupí na stezky evangelické lásky a pokoje. Proto nutno hleděti a starati se dle možnosti o to, jak by na příště vyrovnati se měly k tomu cíli vedoucí nerovné — dnes aspoň — cesty, najíti body styčné a sbližující nebo dokonce pojednati o možných vzájemných ústupcích, dokud během času celá záležitost se nerozřeší ke všeobecné radosti a spáse a na vyplněnou slov P. a B. Spasitele našeho J. Kr. o jednom pastýři a jednom ovčinci. . . .“ Prones tato, v ústech prvního hodnostáře východní církve skutečně silná slova,

táže se patriarcha: „Neuznávají-li církve východní právě teď velmi vhodným zahájiti jakési přípravné úvahy o tom, aby se připravila rovná cesta přátelskému vzájemnému sblížení; a za všeobecného souhlasu členů veškeré pravoslavné církve určily základy, rozsah i prostředky toho sblížení, jak se uznají za nejlepší.“

A po této otázce obrací se zejména k záležitosti starokatolíků. O jiných zatím se výslovně nezmiňuje, ježto se mu zdá, že tu jsou poměry jasnější. Také za naléhavou prohlašuje změnu kalendáře julianského a s tím církve pravoslavné se dotýkající otázku o určení velikonoční neděle, již východní církev slaví vždy různě od západní.

Odpověď sv. synodu ruského vypadla mnohem neochotněji a pessimističtěji, než jak vyzněla otázka a návrh patriarchův. Předně zamítá myšlenku všeobecného sněmu církevního (pravoslavných církví), ač uznává, že by mnoho dobrého způsobil u vlastních věřících, u přátel i nepřátel. Ale „dnes, kdy svaté církve místní rozděleny mezi sebou hranicemi různých říší a kdy každý mezicírkevní styk nutně se dotýká i poměru mezinárodních, sotva se může uskutečniti takový sbor biskupů a takové všenárodní posuzování církevních otázek na tom sněmu. Zatím možno jen modliti se zaň a toužiti po něm. Bližší úlohou sv. místních pravoslavných církví a jich opatrných představených jeví se — podle možnosti se přibližovat ku světlému idealu dřevně církevního vzájemného obcování — prostřednictvím písemných poslání, bratrskými pozdravy za všech událostí radostných i žalostných, dotazy a poradami vzájemnými. Zvláště třeba takové sdílnosti vzájemné mezi sestrami církvemi ve věcech týkajících se základů víry a základních částí zřízení církevního anebo těch, jež mají všeobecný mezicírkevní ráz. Když tedy zavádí se nějaká závažná reforma, když se vynáší úsudek o nějakém novém proudu, zvláště když se může míti za to, že proud ten přesahuje hranice jedné místní církve, tu nechať představený dotčené církve písemným posláním nebo jinak vyprosí si u ostatních církví porady a náhled jejich vyslechne.“ Tedy jen „se modliti a toužiti“. Velmi laciné!

„Co se pak dotýče našeho poměru ke dvěma velikým větvím křesťanstva, latiníkům a protestantům, tu ruská církev spolu se všemi autokefalnými pravoslavnými církvemi vždy se modlí a přeje si i očekává horoucně, aby tyto kdysi dítky matky církve a ovce jediného stáda Kristova a teď závistí nepřítele odtržené a zbloudivší „kály se a přišly ku poznání pravdy“, aby znovu se vrátily v lůno svaté všeobecné a apoštolské církve ke svému jedinému pastýři (t. j. Kristu). Věříme v opravdovost víry jejich ve Sv. Trojici a proto přijímáme křest jedněch i druhých. Ctíme apoštolskou posloupnost latinské hierarchie a přichozí k nám kleriky přijímáme jako kleriky (podobně jak i u Armenů, Koptů, Nestorianů a jiných, kdož apoštolské posloupnosti nepozbyli). Srdce naše jest rozšířeno a všecko možné jsme ochotni učinit, abychom připravili sjednocení tu na zemi. Ale k velikému žalu našemu a starosti všech věrných dítek církve, dnes náleží pomýšleti ne tak na usmíření a upravení poměru našeho k západním křesťanům a o láskyplném přitažení jich k jednotě s námi, jak

o neustálé a bdělé ochraně všech nám svěřených oveček před stálými jejich útoky a různým svůdnictvím se strany latiníkův a protestantů."

A tu zvláště sv. synod věnuje **římským katolíkům tuto kapitolku**, svědčící o názorech a náladě ruské officialní církve. Praví: „Našim milovaným a ctihodným otcům a bratřím známy jsou odvěké cíle Říma, jež svého času byly příčinou i odpadnutí jeho (!); známy jsou z dějin i různé úskoky jeho, zjevné i tajné, namířené k tomu, aby si podrobil pravoslavný východ; známy jsou i nynější draho stojící školy, missionářské spolky, zvláštní řády řeholní a jiná a jiná zařízení, jichž číslo stále vzrustá a jichž jediným cílem je loviti, možno-li, dítky pravoslavné církve. Zvláště pak na ruskou církev obráceny jsou zraky latiníků. Nemajíce možnosti svésti náš prostý, ale zbožný a církvi oddaný lid [protože to st. zákony přísně zakazují!] obracejí se na členy vyšší společnosti, aristokratické, již zvykli si žíti za hranicí a už po mnoho pokolení jsou v duchovním styku se západem a tu tajnou propagandou, tu cestou literatury, tisku a p. snaží se zviklati je u věrnosti k víře otců a zakotviti v srdci jejich katolictví. Obrácení Rusi a ruského národu jest životním snem a netajeným cílem všech snah současného papežství. Proto, jakkoliv by byly řeči latiníků smířlivy, jakkoliv by horlivě jevili a všemožně vystrkovali svou zvláštní lásku a vážnost k pravoslavné církvi a zvláště k ruskému národu a říši, tyto řeči nesmí a nemohou zakrýti před námi skutečných záludů Říma. A my přirozeně ještě více sesilujeme ostražitost svou a odhodlanost státi nepohnutě na neochvějné půdě pravoslaví a nedáti se unésti nijakým ohledem míru lživě pojatého, přes to, že stále se snažíme[!] o jednotu víry všem křesťanům přikázanou samým Kristem, Spasitelem naším."

Tento názor o snahách sjednocení, jaké za posledního papeže církev katolická projevila, jest u ruské církve officialní věru nezasloužený. Svědčí o naprosté nechuti a nedůvěře, ba přímo zášti a nepřátelství. K takové kyselosti nemá přece ruská církev práva, to by více se jí bylo mohlo zatím nasbírati v srdci katolíků po všech těch událostech minulého století!

Ale útěcha pro nás je, že o protestantech a jmenovitě německých, skandinavských a amerických hovoří sv. Synod ještě nepříchylněji. Tito prý chovají se k pravoslavné a zvláště ruské církvi ještě nepřátelštěji než katolíci. Nerozumějí vůbec vnitřnímu náboženskému životu a proto tupí stále východní církev jako oblast náboženského zpátečnictví, kraj osvětné temnoty a bludu, neostýchajíce se dokonce viniti ji z modlářství. Neskrblí proto penězi, aby lid pravoslavný zmátli, autoritu církevní v něm podryli a víru i svatost podání církevního zatemnili. Náboženská výlučnost a dokonce fanatismus spojený s opovržením k pravoslaví jest u protestantův silnější než u latiníků. Je tím vinna německá bohoslovná škola, se svou jednostranností a předsudky odvěkými a úzkostí svého rozhledu náboženského.

Za to se synod příznivě a uznale vyjadřuje o anglikanské církvi, která jeví upřímné snahy po jednotě, třeba že ještě silno vězí ve

svých bludech z části z katolicismu, z části z protestantismu přejatých. Ještě vřeleji pak hovoří o starokatolících, o nichž pronáší obavu, že snad budou více, než jest si přáti, vtaženi v protest. racionalismus, tak že navázané s nimi vyjednávání a hledání společné půdy pro jednotu a vzájemné obcování bude snad zmařeno. O změně kalendáře pak se vyslovuje synod, že by snad v občanském životě mohl se zavésti kalendář západní, církev však pro svěcení svých svátků že lépe si ponechá i na dále kalendář julianský.

Pokládáme projev obou hlavních církví východních o této nám tak blízké otázce za významný a důležitý. Škoda, že dosti liberalní rozběh Cařihradu byl tak suše a rozhodně zaražen pessimismem petrohradským! Snad už tak brzy se pokus z té strany neobnoví. Ale malé církve východní i řecká jsou už dnes s dostatek přeplněny myšlenkou po sloučení církví křesťanských. Odpověď ruská jí neumrtví. Třeba teď hlavní snahu unifikační obrátiti k Rusku, jež jako nejsilnější a nejmocnější pravoslavná církev bude v budoucnosti míti ještě větší váhu a rozhodné slovo v záležitosti té pro celý východ. Zatím církev ruská ještě se sama dosti cítí. Stát jest jejím obrancem, společnost a lid v ohromné většině jest jí oddán, liberalismus jí nerozežírá jako církve západní. Ale i tato doba na ni dojde a pak i ona asi bude ochotnější, bude potřebovat pomocné ruky. Také jak bohoslovná tak všeobecná kultura, jež teprv počíná silněji projímat tlusté, nehybné sloje kněžstva i laictva ruského, učiní později své dílo. Ovšem otázkou jest, jestli Řím sám v sobě do té doby nebude rozerván protestantisujícími a racionalistickými proudy, jaké ze severu do něho víc a více se valí pod různými těmi „ismy“.

Věda a umění.

Životopisným studiem branických vlastencův a buditelů moravských Galašův obíral se professor brněnského druhého gymnasia St. Souček. Výsledek práce jeho podává „Časopis Matice Moravské“ (2. 3). Stopuje tu zvláště umělecké snahy otce řezbáře a syna chirurga, jenž po celý čas studií i později v životě obíral se rád kresbou a malbou, pro něž měl nejvíc chuti, od nichž však vůle rodičův a později povolání jej odtáhlo. V líčení svém pan spisovatel dotýká se též všeobecných rysů života a povahy Galašů, zvláště příkladné a dětinné zbožnosti a řádnosti jejich. Sám praví na konec, že nezjevil sice pro kulturní a uměleckou historii žádného zapomenutého snad genia, nýbrž pouze lépe osvětlil povahu a život prvního buditele moravského.

V „Časopise Musea moravského“ professor L. Janáček podává sbírečku z brněnských ulic zachycených hovorů, výkřiků, poznámek, zajímavých po stránce dramatičnosti hudební. Živost a výraznost tonová těchto úryvků mluvené řeči jest opravdu překvapující. Pan

professor podotýká, že operní skladatelé budou muset budoucně více sahati k těmto originalům mluveného hudebního krásna, jak zvláště markantně mnohdy z duše vyráží, aby dodali také hudbě a slovu opery přirozeného a opravdu lidového hudebního výrazu. Je to věru šťastná myšlenka a dobrý základ hudby dramatické, jež u mnohých novějších autorův i pro nejprostší city a nálady jest až příliš hledanou a nepřirozenou.

V „Časopise Olomouckého musea" (78) podává pí Vlasta Havelková delší studii o přírodní bohopoctě našich předků (slunce, měsíce, ohně, blesku) a mnohé dochované až podnes zvyky vysvětluje z dávného kultu. Práce je přeplněna doklady co nejrozmanitějšími, svědčíc o hojnosti probraného materialu. Autorka však, zdá se nám aspoň, kloní se ke směru nebo upřilišuje výklad svůj ve směru tom, jenž v moderní anthropologii a ethnologii velmi mnoho ne-li všecko vysvětluje z pohlavních styků člověka: z nich odvozují se všecky symboly, mythy, veškerá kultura, ba i počátky hospodářské práce, první orba a sázení rostlin, dobytkářství atd. Vloni v německém anthropologickém listě „Globus", jenž nijak nevyniká ideami konservativními, naopak slouží materialistické moderní německé škole, byl podobný výklad jistého německého historika dilettanta velmi nemilosrdně sražen a odbyt jako naprosto nevědecký. Také se nám zdá, že i mnohé věci, jež pí. Vlasta Havelková vykládá jako symboly tohoto zdroje, dají se mnohem jednodušeji a prostěji vyložiti. Pohlavní styk měl v životě primitivních národů veliký asi význam, ale tak široko sotva zabíral všecko myšlení a představování člověka!

„Svaz slovanských novinářů", jenž jest výsledkem dosavadních sjezdů slovanských žurnalistů, má dosud na 250 členů. Česká žurnalistika jest „nejorganisovanější", má totiž čtyry jednoty: spolek českých žurnalistů se 70 členy (sídlo v Praze), jednotu československých žurnalistů s 50 členy (sídlo v Praze), sdružení plzeňských žurnalistů se 6 členy a sdružení českých novinářů na Moravě a ve Slezsku s 10 členy (v Olomouci). Spolek mají Poláci haličtí s 59 členy a rusínští žurnalisté se 13 členy. Z Jihoslovanů mají sdružení novinářské katolicko-národní žurnalisté slovinští. Na plzeňském sjezdu sděleno, že zařízení vlastní zpravodajské kanceláře nepokročilo ještě tak daleko, aby v brzku se mohla uskutečniti. Zatím jeví se nejblíže možnost české tiskové kanceláře, na niž sebráno na 12.000 K a větší obnosy upsány, což však vše na financování její nestačí. Přes to výbor svazu slovanských žurnalistův oznámil, že brzy přikročí ke zřízení této kanceláře, jež bude pak vzorem pro ostatní slovanské kanceláře zpravodajské. Budouť v jednom tom ústavě spojeny vedle české ještě polská, maloruská, slovácká, slovinská, charvatská a srbská.

Spolek spisovatelů českých „Máj" pořádá po venkově českém přednáškové a zábavné výlety, při nichž obecenstvo naše může se tváří v tvář stýkati s našimi „velikány ducha". Je to sice hezký účel i záměr zábav těch (podpora spolku „Máje"), ale lepším lidem z českého spisovatelstva se sotva takové vystupování a stýkání s obecenstvem

bude zamlouvat. Už proto, že obecenstvo ve své nekritičnosti a nerozbornosti snadno toho či onoho z nich „urazí“.

Umělecko-výchovný kurs pořádá se při výchovné výstavce v Kutné Hoře počátkem srpna. Přednášeti budou samí osvědčení lidé v oboru tom: Braniš, Čáda, Hostinský, Krejčí, Matějka a učitel J. Petr „O umělecké knize pro mládež“, jenž o témže předmětě před několika lety i v „Hlídce“ hovoříval.

Česká moderní galerie umění učinila první zákupy: obě sekce rovnou cenou skoro (česká 7775 K, německá 7280 K). Česká koupila obrazy Švabinského, Slavíčka, Raška, Preissiga, Novopackého, Hofbauera a Tomce.

Moravský mistr Kalvoda přikročil k malování hradu a okolí Pernštýna, tak jako už byl zhotovil album hradu Buchlova. Tím oba nejkrásnější hrady moravské s okolím budou i umělecky zužitkovány.

V honbě po plagiatech jsou některé naše hyperkritické listy velmi čilé, jen že často upřílišují. Tak „Rozhledy“ vytýkají na př. v č. 41. mladému básníku Velhartickému, že jeho „Ghisola“ je celá vykradena ze Zeyera. Uvádí se celá skoro literarní práce Zeyerova a verš za veršem z „Ghisoly“ poukazuje na podobná místa v Zeyeru. A tu jsou uvedeny na př. i takové ukázky Velhartického: „a pak jsi prchla jako plachá laň“ = Z. „pak prchala jako plachá laň“ nebo Velh. „sen... pad' jí na víčka“ = Z „spánek spustil se jí na víčka“, Velh. „sladká ženo má“ = Z. „sladká moje paní“. Podobných plagiatův uvádí se více. Přísný pan kritik podle toho na vždy pod sedm zámkův uzavírá všecky terminy a obraty užité kdy Zeyerem. Užije-li jich kdy kdo druhý, nebude to původní. Tak tedy se už nebude smět nikdy psát „sladká....“, sice to bude plagiat. Trivialní přirovnání: prchat jako plachá laň, o snu, jenž na víčka padá a pod., to vše bude teď patentováno? Práce p. Velhartického dala se snadněji a důkladněji pochovat, k čemu tolik práce si dávat a celého Zeyera při ní probírat!?

Nynější předseda radikalního učitelského spolku na Moravě pan J. Úlehla vydal 1899 a 1901 pod patronancí Dědictví Komenského v Praze dva obsáhlé spisy (Listy paedagogické a Dějiny mathematiky, tyto dle Cantora). Po stránce kulturno-historické, zvláště co do antiky, podrobuje p. A. Krejčí v „Listech filologických“ (1903 301) spis Úlehlův důkladnému rozboru, jehož výsledek je zdrcující. „Nevědomost, jak známo, ráda rodí nenávist a svádí k velmi odvážnému psaní o věcech, kterým píšící nerozumí.“ „Nemůžeme než tvrditi, že tak, jako píše p spisovatel v ‚Děj. m.‘ o národech klasických, psáti nemá ten, kdo chce slouti spisovatelem vážným.“

Konečně opět dvě česká historická dramata! Jedno od Hilberta, moderního autora, druhé od Jiráska. Jiráskovo drama „Jan Žižka“ chválí všeobecně jako živé, dramaticky zpracované sceny z historie. Život doby husitské ožívá tu velmi plasticky a věrně a při tom obrazy neunavují. Hilbertova „Záviše z Falkensteina“ však různé posuzují; jedni na něm nenalezají kromě dobré dramatické stavby ničeho I myšlenka je prý násilná i charaktery nevěrny době.

Autor se totiž nestaral příliš o historickou pravdu. Vnáší také do konce 13. století do Čech idey dnešní o národní a hospodářské kulturní samostatnosti české a o rozplizlé pokrokovosti z ciziny přinášené. Ale jiní („Česká Revue“) i tento ráz dramatu mu kladou za přednost. Učinil osoby své co nejpochopitelnějšími, oživil je a sblížil nám co nejvíce. Tím jest účinek dramatu prý jen jistější. Vidí v tom smělý krok a smělou novotu. — Také o nových cestách mluví kritika při nové opeře mladého skladatele českého K. Moora „Vij“ (podle povídky Gogolovy „Vij“).

Velmi radostně bylo na všech stranách přijato dílo L. Niederlovo „Národopisná mapa uherských Slováků“, a to jak u nás, tak na Slovensku, tak i u jiných Slovanů. Je to dílo důkladné, nejen na základě samého úředního pramenu (statistiky o sčítání 1900) ale i podle vlastního zkoumání a zpráv z celého Slovenska sebraných. „Slovenské Pohľady“ vítají mapu tu jako velmi dobrý podklad, na němž bude dále možno pracovat, doplňovat a opravovat. Také hned v 7. č. přinášejí vysvětlení o národnosti obyvatelstva ve špišském okresu, kde vedle Němců a Maďarů jsou Slováci, Poláci a Rusíni vedle sebe. Sčítatelé úřední nebývají obyčejně tak zkušení, aby i když chtějí zapsat slovanskou národnost správně, dovedli rozlišit hranici mezi třemi těmi dialekty, jež třebas k sobě se značně přiblížily dlouhým sousedstvím, přece výrazné známky své každý podržuje. Nejobtížnější bylo při sdělání mapy, dovědět se původní a pravé slovanské jméno, neboť maďarské úřední prameny, schválně i mimoděk původní jména zamlčují, kazí, zaměňují, a též ani svých nově vynalezených, úředně maďarských, důsledně a stejně neužívají.

Týdenník a počátkem tohoto roku obdenník, potom zas týdenník — „Ľudové Noviny“ dnem 10. července vydaly poslední číslo. Neudržely se ani se svým opraveným hospodářským programem ani se svou příchylností k národu českému. Ač nakladatelstvo má dluhu na 12 000 K. mezi odběrateli, přece zdá se, že „L. N.“ zanikly více vinou redaktora vydavatele, než nepřízni publika.

V nově otevřeném „Národopisném Museu“ pražském zřízena zvláštní „lužická síň“, zatím jediná souborná výstavka z jinoslovanských národů v něm. Ježto však ještě nepodává takový úplný obraz národopisný, jaký by si Lužičané sami přáli, proto vyzývá měsíčník „Lužica“ v posledním sešitě svém ku sbírkám pro toto museum lužické v Praze. Zvláště se jedná o postavení a vyzdobení figurin těch krojů a krajů, které ještě v lužické síni nejsou zastoupeny.

„Dolnosrbská Matice“ („dolnolužická M.“) na své nedávné schůzi, jež dvojnásob tak četně navštívena jak minulá leta (30 osob!), sdělila, že s vydáváním svých „Kjarližových knigłov“ má dosud dluhu na 800 marek (při ročním vydání asi 400 marek na ně). Usneseno vydati dolnosrbský katechismus (protestantský), na jehož vylepšení a očištění zvolena zvláštní komisse. Dolnolužičané užívají svého dialektu, odchylného od hornolužického, snahy o sloučení literarní dosud byly marny. — V „Časopise budyšínské Maćicy Serbskeje“ Jak. Šewčik

podává příspěvek ku prvním počátkům křesťanství mezi lužickými Srby. Popírá, že by Lužičané teprv založením míšeňské biskupské stolice byli bývali pokřesťaněni (968). Už za Sama, jehož nazývá knížetem Srbů nad říší srbskou kol Mohanu se rozkládající, pokoušeli se Frankové o pokřtění Srbů. O pokřestění jejich pokoušel se dále i sv. Bonifác. Za něho už patřili k nově založenému biskupství Würzburskému (741) též Srbové, kteří politicky zatím ještě byli nezávislí, pod svými knížaty. Bamberk s kathedralou svou a hradem povstal na starém srbském božišti „Babině Hoře“, kromě něho v polovici 9. století bylo už v tom kraji na 15 chrámů křesťanských. Když bamberská diecese utvořena (z würzburské vyloučena) 1008, byla celá úplně srbská. Slované prvních diecesí něm. od sv. Bonifáce založených, v celém Pomohaní dlouho ještě jako venkované na rozdíl od vojenského a panského živlu německého, v městech usedlého, drželi se zvyků pohanských, na což biskupové bamberští ještě v 12. a 13. století si stěžují. Ještě v polovici století třináctého biskup Udo dosvědčuje, že v celém Durynsku a východním Pomohaní a saských malých státech jest domácí řečí řeč slovanská, německá pak že je řečí cizí a málo užívanou! — Dnes však jsou ty krajiny srdcem Německa!

Alexandr Hajdecki v Przegladu Polském počíná delší zajímavou studii o „Polácích ve Vídni“ ve středověku a v novověku (Vestigia Polonorum Viennensia). Styky Poláků a zvláště Krakova s Vídní byly už od 12. stol. velmi čilé. Osm arcikněžen rakouských provdalo se za Piastovce a Jagellonce. Krakovan Wolcner buduje v 13. století dom sv. Štěpána ve Vídni, biskupi krakovští nadacemi a odpustky daří nově zbudovanou kapli blahosl. Panny Marie v radnici vídeňské (1302). A styky tyto množí se čím dál více, čím Vídeň sama nabývá více významu a rozrůstá se v město vládnoucí širé říši.

V „Towarzystwě ludoznawčím“ polském ve Lvově podáván nedávno vysledek ankety a sběratelské práce krojové z kraje sandeckého. Ornament sandecký lišící se rázem svým jak od góralského zakopanského, tak od mazurskokrakovského slohu, jest hlavně květinový; vyšívá se hedvábím nebo přízí různobarevnou na bronzovém nebo granátovém sukně svrchních šatů mužských i ženských. Živůtky černé aksamitové jsou vysázeny perličkami sklennými. Po zpracování kraje sandeckého určeno letos sběratelskou práci počíti v okolí částochovském a laňckoronském. — Dopisovatel berlínský (S. Ernsten) do polského varšavského „Athenea“ rozhovořil se o německých proudech jdoucích za rozšířením umění do lidu, o tak zvaném umění užitém. Hospodářský rozvoj umožnil a vědomě i vyvedl tento proud. Zprvu fabrikace en masse v soutěžovém boji a ve svém přirozeném pokroku musila se brzy starati o víc než o hromadnou výrobu. Ta už se stala slabou výhodou; přikročeno tudíž k individualisaci výrobků, k rozmanitosti, ke vkusu. Také zrodila se zatím poptávka. Zbohatlá třída střední z počátku zpokojovala se s povrchním pozlátkovým krásnem: bylo to krásno „parvenovské“; označuje je Makart, Stroussberg. Ale i tito zbohatlí měšťáci

od té doby pokročili. Nejdřív tam, kde nejdřív zbohatli — v Anglii. Anglie proto plodí Ruskina a Morrise, oba už i socialně nadchnuté. V Německu vyčerpávajícím způsobem se tomuto umění socialně pojatému věnuje Sombart: Předvídá stkvělou budoucnost pro umění sestouplé k zástupům Dopisovatel „Athenea" pohlíží však na vše nedůvěřivě. Pro massy třeba bude vždy jen artikulů massových. Vzroste tedy „obchod užitý" a „fabrikace užitá" ale umění v nich nebude. Propast mezi vyvolenci a mezi lidem nedá se tak rychle překlenouti. Bylo by to prý sebeklamem, podle vzoru Sombartova, mysliti si, že umění užité utvoří zlatý most mezi oběma krajnostmi. Snad bledý stín, ale jen bledý stín krásna přestoupí prahy, za něž dosud nevcházelo. . . .

Aleks. Poliński v malém dílku nedávno vydaném dovozuje, že píseň sv. Vojtěchovi připisovaná („Bogarodzica") není od sv. Vojtěcha. Ve spojení se sv. Vojtěchem přišla tak, že nápěv k ní vzat z písně „Ave praeclara" Adalberta Magnusa dominikána kolínského, později biskupa řezeňského, jenž 1263 byl též v Polsku. Píseň sama nemohla vůbec povstati před 13. věkem, aspoň pokud se melodie týká. Slova písně jsou složkou dvou různých komposicí. Poliński má za to, že polský dominikán Boguchwal slyšev píseň tu od Adalberta kolínského napsal si ji a k nápěvu připojil text starší písně, již pak doplnil novou strofou a opravil. Píseň tato hned už r. 1285 arcibiskupem Jakubem Swinkou rozšířena po celé Polsce, neboť on píseň tu pod jménem „historia venerabilis Adalberti" všem farním chrámům doporučil.

Ant. Čechovi k pětadvacítiletému jubileu navrženo sbírati na národní dar, jak to Poláci učinili Sienkiewiczovi a Maďaři Jókaiovi. — Proslýchá se, že A. Čechov (také že Maks Gorkij) koupil od dosavadního vydavatele měsíčník „Ruskou Mysl", jeden z nejstarších a druhdy i nejlepších, který poslední leta už jen živořil, ve svém zastárlém liberalismu nemaje už kruhu čtenářstva a zmladiti se neuměje. — Literáti ruští na léto a mnozí i na zimu uchylují se na krásnou Jaltu na Krymu. Povstává tam od nějakého času celá kolonie literarní, podobná zakopanské polské.

Carská Akademie nauk podjala se věrného sbírání lidových písní ruských prostřednictvím fonografu. Chystá první sešit národních písní takto nasbíraných na střední Rusi. — Veliké a nádherné dílo umělecké chystá Lazarevskij: umělce ruské v dokonalé reprodukci s krátkým textovým doprovodem (francouzsko-ruským), každému umělci věnován bude samostatný svazek. Většinou jsou mnohem méně známi světu, než šťastnější bratří jejich od péra a i od muziky.

U příležitosti jubilea ruského tisku poukázáno na veliký rozvoj nóvinářský v Rusku: před 25 lety vycházelo všeho všudy ne celá 300 novin a časopisů, dnes však jich v Rusku vychází ke 2 tisícům. V Německu za to, ač má jen poloviční obyvatelstvo co evropské Rusko, vychází na 7000 novin a časopisů. Také rozmohl se vliv a rozšíření časopisectva. V letech 70tých nejrozšířenější denník liberalní „Golos" měl 36.000 předplatitelů. Dnes nejrozšířenější velký list Suvorinovo

„Nov. Vremě“ (N. Čas) má 65 000 předplatitelů. Sluší však uvážiti, že malé krejcarové lístky, tak zvaná „druhá vydání“ mnohých stoličních novin rozprodávají se v počtu ještě větším, přes 100 000 sahajícím. Roku 1812 bylo nejvyšší číslo novinových předplatitelů 1800, r. 1815: 4000, 1857: 9000, 1866: 15.000, 1878: 36.000 a 1902: 65.000. Co se tlustých časopisů týče, tu počet předplatitelů též vstoupl, ale méně. Roku 1862 „Sovremennik“ měl nejvíce abonentů, totiž 6658, Ruský Věstník 6100, „Otečestvennyja Zapiski“ 4350. Roku 1876 měl nejrozšířenější „Věstnik Evropy“ 6179 abonentů. „Ruská Mysl“ byla nejvíce čitaným časopisem po letech 80tých. měla na 10 000 odběratelů. Koncem století nejrozšířenější byla dekadentsko-socialistická „Žizň“ (1901 zakázaná), dostoupivši až 15.000 odběratelů. To jsou tak zvané vědecko-belletristické tlusté „žurnaly“, obracející se především k intelligenci. Ale lidové časopisy, s obrázky, s napínavým a lehčím čtením jak zábavným, tak poučným a časovým, dosahují odběratelů mnohem více! Tak list židovského vydavatele Marksa „Niva“, nejrozšířenější obrázkový belletristický týdenník má na 200.000 odběratel a když v něm vycházelo Tolstého „Vzkříšení“, vstouplo odběratelstvo dvojnásob.

Po předloňských bouřích na Ukrajině jala se vláda pronásledovati také maloruské vesnické „kobzary“ a „zpěváky“ („lirniky“), podezřívajíc je, že oni, anebo v jejich přestrojení podezřelé živly vnášejí do lidu vzpouru a odboj socialní. Nedávno ministr Plehve však nařídil nový způsob jednání s „kobzary“ a „lirniky“. Budou popsáni a fotografováni všichni, okruh jejich pochůzek vyšetřen, ráz jejich zpěvů, vliv a působnost v lidu prozkoumány. Pro „svobodné umění“ jejich jest takováto policejní procedura ovšem něco nesnesitelného: oni, národní pěvci a lidoví umělci pod policejní dohlídkou! Budou asi jako naši „kolovrátkáři“ koncessovanou živností.

V Poltavě koncem srpna odhalen bude pomník Kotlarevskému, zakladateli literatury rusínské.

Lvovský „Literaturno-naukovyj Vistnyk“, vlastně redakce jeho stěžuje si na stálé nesnáze se svými čtenáři a přispěvateli, kdy každý chce nehotový jazyk podle svého mistrovat a přetvořovat. Zvláště že ukrajinští z Ruska píší někdy jinak, z Haliče pak zase jinak. Uvědomělá redakce jest velmi platným jednotitelem rozběžných živlů.

Práce belletristické a naučné Dra. Ivana Franko, nejlepšího povídkáře rusínského, jenž i do mnohých cizích, neslovanských jazyků hojně se překládá, vyjdou v sebraném vydání zatím ve 12 svazcích. Bude to zároveň největší rusínské „dílo“ belletristické.

Dne 18. června (1. července) slavili Srbi 50letou pamět úmrtí Branka Radičevića, národního pěvce-básníka svého, jednoho z prvních a předních. „Brankovo Kolo“, karlovecký list literarní, podle něho pojmenovaný, připomíná, že letoší rok zároveň je 60., co Branko poprve vystoupil jako básník a 20. od převezení jeho ostatků z Vídně.

Srbské kláštery srěmské bývají hojně navštěvovány poutníky pravoslavnými srbskými z té i oné strany Dunaje a Sávy. Zvláště na Vidov dan (den sv. Víta — den bitvy na Kosovu — 15/28 června)

bývá dnem, kdy se tam sejde do mnoha a mnoha tisíc lidu. Letos vedle pobožností zařídil radvanický převor také vzdělavací a poučné hospodářské přednášky na několika místech Lid také příležitosti té použil a ochotně poslouchal řečníky, kteří dobrovolně se přihlašovali z intelligentních poutníků samých. Dříve se poutníci leda toulávali po krámech a nálevnách, letos už toho tolik nebylo.

Srbská královská Akademie se usnesla vydávati souborné dílo pod názvem „Srpska dijalektologija", jejíž první svazek bude Ant. Belića „Dijalekti istočne (vých.) i južne Srbije". Dosud podobné příspěvky uveřejňovány buď ve „Spomeniku" Akademie nebo v Etnografickém „Zborniku".

Jeden ze slavných srbských „guslarů-pěvců" a také jeden z posledních (poslední v jižním Charvatsku „na Lice") Ilija Trtica zemřel 26. května ve Vrchovině. Ze zpěvů jeho, písniček a popěvků i připitků mnoho zachováno od různých sběratelů, především od Manojla Kordunaše.

Sisecký továrník tamburic (v Charvatsku) počal vydávati také časopis pro charvatské a jihoslovanské „tamburaše" pod jménem „Tamburica" (8 K). Je to list hlavně spolkový a poučující o všem co v život tamburašský spadá, kritiku tamburaškých skladeb bude pěstovati i lepši skladby pro tamburicu přinášeti.

Ve „Vienci" záhřebském brání majitel dramatické školy záhřebské pravidelný výcvik herecký proti nepříznivé poznámce o něm ve 13. sešitě „Vience". Praví při tom o herectvu srbsko-charvatském: „Lidé, kteří mají maturu, jdou raději do státní služby než k divadlu. K divadlu jde u nás většinou jen ten, kdo se za ranné mladosti své dostane do sporu se školským řádem... Naši kritici žádají od herců všemožné psychologické podrobnosti a velikou hloubku pojetí — a zapomínají při tom, že mnohý z těch herců ani nerozumí textu jejž odříkává, tím méně aby chápal celý kus, jejž hrá nebo řídí. Se třemi normálkami (obecními třídami z Požarevce to je těžko pak vytvořiti Shakespeareovy či Molièrovy typy!"

„Vienac" myslí, že nejlepši školou divadelní by bylo dobře zřízené kočovné divadlo. Zatím samo záhřebské divadlo, které tak tak že vystačuje za tu pětiměsíční saisonu v hlavním městě podporováno ještě k tomu zemí, musí ostatních sedm měsíců putovati po Charvatsku. A vedle něho ještě několik drobných kočovných společností, mezi nimiž pouze Cirićova zasluhuje názvu herecké. chodí po městech charvatských. Všecko to dohromady představuje velikou ubohost jak uměleckou, tak materielní. Pisatel ve „Vienci" tedy žádá a navrhuje, aby se umělecká pochůzka po zemích charvatsko-dalmatsko-bosenských zorganizovala pod vedením záhřebského divadla. Toto ať pojme v sebe, co slušnějšího je při kočovných společnostech. Ať pořídí několik skupin hereckých, jež by v pevném pořadí hrály ve městech jako: Karlovec, Sušek, Split, Dubrovník, Mostar, Sarajevo, Sisek, Osek a Varaždín. Ve Splitu, Oseku a Varaždíně města beztoho už i postavila si svá městská divadla, mají své místní odbory, jen že na vydržování celé společnosti a celé

saisony nestačí. Na velké hry dirigovali by se herci z kraje do Záhřebu, kdy v Záhřebě samém by neměli zaměstnání vyslali by se na venkov. Tak by byla stálá cirkulace sil hereckých mezi městy a hlavním středem divadla v Záhřebě. Kapitál uložený v potřebách by se netříštil, a věcí by bylo více, neboť by neležely bez užitku. Personál by častějším hraním týchže kusů mohl se v kusech vystřídati a procvičiti. Jen vrchní vedení by musilo býti pevné. Takto centralisované a spolu rozšířené divadlo charvatské získalo by snad i podpory zemské nejen v Charvatsku, ale i v Dalmacii a Bosně, a snad i od jednotlivých obcí, v nichž by se pravidelně hrálo.

Při charvatském zemském konkursu dramatickém dostaly první cenu historickou: drama „Veronika desinićka" od J. E. Tomiće, socialní „Jedinec" od K. Lucerna a lidovou „Republika v Magaraševci" od Kuzmanoviće a „Obraz pred svijetom" od Dimitrijeviće. Ze socialních dramat nejlepší bylo Begovićovo „Za tudju sreću" (za cizí štěstí), ale ježto zatím sehráno bylo ve Splitu, vypadlo z konkursu.

Zemřeli. 20. května Dr. Kosta Vojnović, učený Charvát dubrovnický. „Crkva i država v Dubrovniku." „O sudbenom ustrojstvu rep. dubrovačke" jsou hlavní jeho právně-historické spisy. Proslavil se rovněž spisem „Opšti imovinski zakonik za Crnu Goru." Pro tyto otcovy i své zásluhy o Černou Horu jmenován nedávno syn K. V. Lujo ministrem spravedlnosti na Černé Hoře. — 25. kv. K. M. Stanjuković ruský romanopisec, proslulý povídkami z námořnického života (otec byl admirálem, on sám nějaký čas námoř. důstojníkem), satirickými pracemi a společenskými romany. — 26. kv. Hnat Halka, rusínský farář a ethnograf. — 2. června Ivan Gušalević, katecheta haličsko-ruský, básník a spisovatel, autor rusínské starší hymny „Mir vam bratja" (náležel k tak zv. starorusk. táboru). — 12. června Arnošt Říha, český pedagog a spisovatel, vydal několik mluvniček českých, německých a francouzských. — 14. června Jan Karlowicz, tvůrce lidopisu polského, světového jména ethnograf (red. „Wisły"), spisovatel četných děl a pojednání z anthropologie, lidopisu a zeměpisu zemí polských. — 26. června Vojtěch Urbański, polský uč. spisovatel, popularisator věd přírodních. — 29. června D. J. Timofejevskij, slavný ruský patholog, spisovatel lékařský. — 21. července Pantelija Slavkov Srećković, prof. vysoké školy bělehradské, člen akademie srbské, historický učenec a spisovatel („Istorija Srbâ"). — 22. července J. E. Toužimský, žurnalista a spisovatel (histor. slavist. český). — 23. července Ed. Weyr, prof. české university, mathematik jména světového.

Zprávy národohospodářské.

Noviny liberalní jsou zase plny noticek o nové „Drozdiádě“. Myslí tím záložnu v Myslošovicích, kdež rovněž nepořádností kněze zaviněn nějaký schodek v záložně, která sloužila širokému kraji. „Klerikalům“ tedy už přivěšují tři ústavy pochybné pověsti: svatováclavskou, kateřinskou, myslošovickou a mluví potajemné ještě o jiných, jichž nechtějí zatím jmenovat. Kdyby šli za hranice, mohli by napočítat ještě více těch závodů. Je jich opravdu už dosti. Ne snad tolik, kolik padne vinou rozhodných neklerikalů. Ale o to se nejedná, je-li jich více či méně. Jde o to, že jsou takové ústavy a všecky padly vinou, jež leží v povaze stavu, strany, prostředí, jež si tvoří ten tak zvaný klerikalismus

Jaká je ta příčina a vina? Všude se jeví jedna a táž: úctyhodnost a neosobní vliv (stavovský, stranický) muže, jenž stojí v čele ústavu, a prostota mysli a důvěřivost v celém jeho okolí. To jsou známky dobře spořádané katolické společnosti. Nemožno jich odmítati, naopak jest si přáti, aby všude jimi se katolická společnost vyznamenávala: úcta a důvěra na jedné, autoritativnost a vliv na druhé straně.

Ale chybou je, jakmile se tento poměr členů křesťanské společnosti roztahuje na širší pole, než náleží, a zveličuje víc než třeba. V náboženském ohledu nesmí ta důvěřivost s jedné strany býti naprosto nerozumnou (vlastní úsudek vylučující) a ta autoritativnost s druhé strany upřílišenou a bezohlednou. A přece tu ještě per excessum (přílišností) se nejméně může spáchati zlého. Zlé se plodí obyčejně per defectum (nedostatkem obojího).

Ale něco jiného je na poli hospodářsko-obchodním a zvláště na tomto, méně už od předešlého liší se vědecké, politické a všechna ostatní, mimo náboženství ležící. Tu spojení členů společnosti důvěrou a autoritou je zcela nepřípadné, totiž ty nemají tehdy platnosti, mají li se zakládati na pouhé funkci, na pouhém stavu a hodnosti a nikoliv na povaze, charakteru a zjevné práci a působnosti.

A tu právě kněžstvo tím co v nábožensko mravním ohledu jest jeho nejlepší podporou, v obchodním a hospodářském podnikání je sráženo a zneschopňováno. Jeho autoritativnost a s druhé strany důvěřivost obecenstva jsou pro moderní podnikání vlastnosti zkázonosné.

Nemyslíme tím, že by tyto vlastnosti svádėly vždy a všude ku zneužití a nepořádku. Nikoliv. Vždyť co kněží stojí v čele ústavů a podniků! zvláště družstev všelikých a dobře je spravují — a snad namnoze jsou jediní, kteří je spravovati a zdárně vésti mohou — každý jiný než oni by méně dobře působil. To přece přizná i největší osočovatel „klerikalismu“, že zlořády jsou tu velmi řídkou výjimkou, a naopak působnost na př. v družstvech hospodářských rolnických na venkově zanedbanějším, zrovna nenahraditelná.

A přece zůstává pravdou, že ony vlastnosti činí kněžstvo nejméně vhodným živlem hospodářsko a obchodně správním.

Kněz chce li a má-li dobře vésti jakou správu obchodního podniku, musí těch dvou předností svých, které ho jinak krášlí v náboženském styku s lidem, úplně se zbýti a stanouti bez nich, rovný mezi rovnými Neboť to je podmínkou moderního družstevního a spolkového podnikání (o to se jedná ve všech případech — ne o osobní podnikání!).

Moderní hospodářsko-obchodní spolek jest utvořen na zásadě: všichni rovným dílem a stejným právem. Není to podnikání, jaké znala stará doba, patriarchalní a později feudalní, patrimonialní a korporační doba. V patriarchalním zřízení vedoucí osobou jest otec, stařešina, hospodář, kterého se musí poslouchati v každém případě, ježto řád rodinný toho nezbytně požaduje. V takovém patriarchalním hospodaření hlava představuje i majitele všeho, co rodina zve svým, proto autorita a důvěra s poslušností, třebas se připínaly k hodnosti a ne k osobním vlastnostem, jsou zcela na svém místě, oprávněny a spravedlivy. V pozdější době, kdy otce rodiny zastupuje ve volnějším svazku, feudalní pán, nebo úřadem ať jmenovaný ať schválený nositel práva a autority, jest poměr obou činitelu administratora i administrovaných vyměřen zákonem a za rozsah zákona se nevztahuje. Moc dávající zákon bere na sebe risiko či aspoň mravní zodpovědnost za všecky nevýhody, jaké by z autoritativního podnikání hospodářského povstati mohly.

Za volné soutěže sil, za svobody hospodářského sdružování jest zřejmo, že pro nějakou autoritu „shůry danou“ není místa dnes v hospodářské správě podniků společenských. Autorita, pokud možno o jaké mluviti pod způsobem jisté právomoci a úřadnosti jistého správce, vychází zdola, a to jen tolik, kolik členstvo (či stanovy) dovoluje a na tak dlouho, jak ono určí. A ještě i tu tato autorita jest pouze podmíněná, relativní a prekerní. Autoritu mající kdykoliv jí může z vůle členstva pozbýti.

Za obchodním (výdělkovým) cílem sdružené členstvo musí míti v dnešní době, která jest plna změn a rozmanitostí, kdy situace hospodářsko-obchodní se mění každou chvíli, velikou volnost a svobodu ve všem. Třeba, aby prostředky a působnost spolková přizpusobovaly se neustále těmto změněným poměrům, neboť jen tak dosáhne členstvo nejvyšší možné výhody hospodářské, pro niž se sdružilo. S druhé strany, právě pro složitost hospodářských poměrů, málokdy jedna osoba sama stačí na vystižení situace. A kdyby i, účelu spolkového dosahuje se přece vždy jen obětovnou a úplnou účastí všeho členstva. Nikdo ze členů se nesmí ze spolkového účelu vymykat nikdo ze vzájemných povinností vyvazovat. Ručí také všichni svými podíly, po případě svým veškerým jměním (při neobmezeném ručení) a tudíž musí a mají též všichni spolučinni býti a míti vždy a v každém případě možný vliv a spolurozhodování při působnosti spolkové (právo žádati o svolání valné hromady). Ve starším podnikání hospodářském, dálo-li se společně, nebo řízeno bylo svrchu, byla cesta výrobní a obchodní přesně vymezena buď zvykem, buď zákonem. Pracovalo se známým pro všechny zpusobem. Autorita otce, pána, staršího vztahovala se tudíž ponejvíce jen na osobní vedení a na dohled, aby vše bylo v pořádku. Při dnešním

společenstevním hospodaření změnil se účel, způsob i prostředky, musí se měniti tudíž i ráz celé organisace.

Vůbec pro starý pojem autority, pro starou ctnost důvěry, není moderní hospodářské podnikání nijak přístupno. Naopak tím méně zkvétá, tím méně se daří, čím více tato stará pouta mezi hlavou a údy se daň vtírají a v něm zavládají. Tím není řečeno, že v tomto moderním družstevním a spolkovém podnikání nesmí býti žádné discipliny a žádné vzájemné sebeúcty. Právě poněvadž na dokonalosti a intensitě obou se dnes úspěch hospodářský zakládá, musí staré základy a staré útvary býti pohyblivy každou chvíli změnlivy: žádné idei, žádné tradici, žádnému stavu, žádné pevné moci podřízeny. Tu musí býti naprostá volnost ve volbě správní osoby a ve výběru členstva. Tato „autorita" správy a důvěra členstva musí býti každou chvíli vylepšitelna, když jí hrozí úhona. Ona musí býti spíše soubornou než osobní vlastností. Jednotlivec není v družstvu ničím jiným než kroužek z řetězu: ať je jakýkoliv, zlatý, stříbrný či železný, je kroužkem jak ostatní. Přicházeti do družstva s jinými nároky, s jiným řádem odjinud známým, jest chybou. Moderní družstvo hospodářské zůstává proto nezbytně volným, aby mohlo takové pochybené články ze svého řetězu kdykoliv vypnouti. Jakmile na jedné straně povstane vázanost nějaká, že buď správa je jmenovaná třetí osobou, nezávisle na vůli členstva, nebo že počet členstva a okruh jeho je určen a vymezen, pak přestává hospodářsko-obchodní spolek a začíná úřední korporace, která proti neúspěchům jest (aspoň nepřímo, nebo ex post) kryta zákonodárcem (státem, zemí), jenž vázanost na tu či onu stranu zavedl.

Přednostem kněžského stavu (vlivnosti, autoritě a důvěře) může se těšiti ovšem i neknéz: učitel, statkář, intelligent, či kdokoliv jiný v prostředí svém, jež obyčejně pod ním stojí — „klerikál" i neklerikál. Pak jsou i tyto osoby málo uschopněny ku správě hospodářsko obchodních družstev a spolků.

Což tedy v takovém tichém, hodném, opravdu křesťanském prostředí počíti, kde na kněze, učitele atd. a zvláště na kněze upíná se mimoděk neomezená důvěra v lidu a jemu propůjčuje se vliv a autorita naprostá? Nepodnikati tu ničeho? Nechati lid v hospodářské bezmocnosti, v nevýhodě ojedinělých, slabých proti sdruženým a mocným?!

Nikoliv, toho není třeba! Ale třeba, aby osoba, která vidí, že musí se v čelo spolku či družstva postaviti, a ta nešťastná důvěra a autoritativnost je zatím jejím ať nezaslouženým či zaslouženým údělem, obojího pro obor hospodářského podnikání se hleděla zbaviti. Nejsou-li zatím rovni vedle rovného, povznášeti je k sobě, poučovati, vzdělávati, zasvěcovati do zkušeností a vědomostí toho oboru, o nějž se jedná, vychovávati si vedle sebe rozumné kontrolory svého jednání, rozvážné opponenty, dovedné pomocníky. Neboť nečiní-li toho taková osoba stojící na vrcholku organisace hospodářské, pak může býti jista, že kdyby podnik od ní spravován byl sebe úspěšněji, až ona ruky odtáhne od něho, odejde, zemře, že se vše shroutí ihned samo sebou, anebo bude-li vedeno dále, pak jistě k neprospěchu neumělých členů, jež

nedovedla vychovávat, jež udržovala pouze v poslušnosti a závislosti k sobě.

Každý správce moderního hospodářsko obchodního spolku, který stojí příliš na své osobní autoritě, rozšiřuje ji, neztrpí odporu, neztrpí kontroly, cítí se uražena nedůvěrou, otázkami, námitkami, ten buďto to činí ze špatného svědomí — historie dokázala právě — nebo jest povahou nešťastnou, která se v čelo takového podniku nehodí. Ten nedorostl pro hospodářské družstevní podnikání, nerozumí mu, může býti vším jiným, jenom ne dobrým předsedou takového spolku; škodí a zavádí spolek — proto všude pryč s ním! Ať jest osobní postavení jeho jinak jakékoliv a hodnost, úřad, šlechetnost a učenost jeho sebe vyšší a závratnější!

Školství.

V „Životě" prý píše jakýsi otec: „Moje dítky nevěděly, co je modlitba, nač je kostel a neslyšely o Bohu. [No, děkuju pěkně!]... Letos vstoupil na podzim nejstarší hošík můj do školy. Až do té doby byl naprosto pravdomluvný, úplně ctnostný, neznal žádné špatnosti [aj, aj], lži, miloval své sourozence a rodiče, byl poslušen a neznal bázně... A nyní? Jak mnoho změnil se za čtvrt léta [!] ve škole! Hned na počátku slyšel o neposlušných andělích, o neposlušné Evě a Adamovi, o špatnostech v Sodomě a Komoře... Dnes není již tím pravdomluvným a ctnostným hošíkem, jakým býval. Vždyť slyšel jen o samých špatnostech od počátku..." Znamenitý ten otec-vychovatel končí tu hloupoučkou tiradu: „Zajisté nenáleží vyučovati děti takovýmto věcem [jako hřích, vševědoucnost Boží atd.]; vůbec nepatří náboženství do školy." To snad měl nebo chce míti děti své pod glassšturcem? a ten ovšem by musil býti z matného skla!

V Čechách dospěl rozvrat v učitelstvu až k tak zvané oposici, kteráž potírá poslední zbytky stavovské jednoty v organisacích. Chce prý, jak hlásá v „Uč. Nov." (č. 4.), „vypěstovat silné osobnosti, které nepotřebují vůdcův, obejdou se bez předsedův a jednatelův." A dosavadní organisaci posuzuje slovy: „Reforma jde napřed od jednotlivce k jednotlivci a k tomu slouží volné sdružení. Teprve potom jdou massy jako stádo (praví doslova v č. 39. „Uč. N."), když vidí, že všichni ti přední jdou před nimi — oposice, i kdyby se stala aktivní většinou nynější organisace, nesmí se státi davem, jakým jest organisace dnešní." Toť úsudek člena učitelské organisace pokrokové v liberalním listě stavovském.

Rozvrat podobný také jinde se jeví. V Haliči, kdež bylo všechno učitelstvo soustředěno v jednotném „Towarzystwu ped." Organem dobře vedeným pod správou tuším Baranowského byla „Szkoła" ve Lvově vydávaná. Z tohoto ústředí napřed se odštěpili Rusíni a sdružili se v ústředí „Ruske tovarystvo pedag." To začalo vydávat list „Učytel"

a „Dzvinok“ pro lid. Liberalní směr brzy rozštěpil obě ústředí a polští učitelé liberalisující sloučili se ve spolek „Towarzystwo nauczycieli ludowych“, jehož organem stal se list „Szkołnictwo“, duchem liberalním řízený. Áčkoliv dosavadní spolky i listy živoří, povstala v Krakově nová strana — protilvovská, která skupila se v „Towarzystwo wzajemnej pomocy“ a založila nový list „Gazeta szkołna“.

Totéž měrou ještě větší jeví se mezi Slovinci, kdež podobně jako v Čechách učitelstvo smýšlení katolického od liberalčíků do krajnosti se boykotuje. Učitel liberal slovinský se přátelsky stýká s německým nacionálem, učitelem losvonromistou, ale s učitelem pobratimem katolického smýšlení vlídného slova nepromluví.

Na Moravě se strany pokrokové společnosti ženské pracuje se ku zřízení reformního dívčího gymnasia; zřízen k tomu cíli spolek „Dívčí akademie“. Pokoušeno prý se už o to, aby dívky byly přijímány na chlapecká gymnasia, ale nebylo to dovoleno. Spolek bude tudíž bojovati za koedukaci, ale zatím zřídí jen gymnasium čistě dívčí, ježto jiné by nebylo uznáno, za to však s volným řádem.

Zajímavé jsou některé údaje statistické o školství moravském. Na př. výkaz o tom, jak se učí jazykům zemským na školách. Českých škol měšť. bylo 73 a na všech se učilo němčině, ve 14 povinně, v ostatních nepovinně. Německých škol měšť. bylo 63, ale jenom na 35 se učilo českému jazyku, povinně na jedné. Německý jazyk byl zaveden na 155 českých školách obecných, český jenom na 84 školách německých.

V Čechách založen učitelský spolek podpůrný v Náchodě. Má již 237 členů, 2000 K jmění, vydal za předešlý rok 1031 K, přijal 1272 K a roční obrat činí 4500 K. Uděluje podpory nuzným členům, hlavně však platí pohřebné.

O výchov učitelstva pečuje na Moravě sedm učitelských ústavů, tři české a dva německé mužské, po jednom dívčím. Soukromé, vesměs dívčí jsou tři německé a jeden český v Řepčíně. Českých kandidatů roku předešlého bylo 475, německých 228; kandidatek českých 254, německých 220, úhrnem 729 českých a 418 německých, celkem 1255 posluchačů. Maturitní zkoušce se podrobilo 316

Na ústavech těch znamenitě se jeví hospodářská rovnoprávnost podle německého měřítka. Na čtyřech ústavech českých uděleno 19.479 K, tedy průměrně na ústav 4864 K, na tři německé dáno 15.213 K, průměrně 5041 K; českých chovanců bylo 641, německých 372.

Německý školský spolek (šulferajn) vydržuje 15 škol s 28 třídami a 33 školek mateřských se 34 odděleními, vesměs v obcích neněmeckých pro děti ponejvíce české. Kromě toho dána podpora 51 obcím. Roku 1902 měl 427.519 K příjmův a 408.107 K vydání, přebytek roční činil 20.083 K.

Školní vycházky zavedli v Budapešti od dubna do října. Každá škola musí vykonati alespoň dvě vycházky do okolí města. Dráha pouliční zdarma vozí malé výletníky i průvodce.

V Praze zemřel 3. června řídící učitel v. v. J. Král, tvůrce a vůdce liberalního ruchu v učitelstvu českém. Založil a po leta řídil „Uč. Noviny“.

Pozoruhodný návrh učinil Dr. Šusteršič, náčelník katolické strany národní v Krajině. Aby se učitelstvu mohlo služné přiměřeně zvýšit bez obtížení země, žádá zavedení daně zvláštní. Každá osoba, jejíž roční příjmy převyšují 5000 K, ať platí daň na požadavky učitelstva.

Kuchařské běhy kočovné pro selské dívky zakládají v Kraňsku. Kursy trvají šest neděl. Kromě neděle pracuje se každý den od 8 hodin ráno do 4 hodin odpoledne. Žačky se cvičí v přípravě pokrmův a všech pracích s kuchařstvím spojených.

O ferialních osadách, jichž zakladatelem je farář Valter Bion z Curychu, uveřejňuje instruktivní článek časopis „Život“. Zaráží nás však nevěcný ton, jakým jest v některých částech psán. O Španělsku na př. praví, že se tam osvědčuje povaha země a lidu politickými nepořádky „a klerikalisí rozdrásaného a vyssátého.“ Děvčata mívají „v osadách“ (co tím jest míněno? německé Ortschaft?) za opatrovnice jeptišky, což prý po stránce tělesné sotva jde dívkám k duhu. Proč? Jinde praví, že v Rusku měla první osadu ferialní Vratislav (??); dosud patří ke Slezsku!! V Paraguay neznají pauperismu — šťastná prý Paraguay! Kdyby tak věděl pisatel, že tam veškeré školství mají v ruce Salesiané, kteří domorodce nejen učí víře Kristově, ale i řemeslům a zemědělství, jistě by o tom úspěchu ani nemukl.

Dvojí soustavu dozorčí mají v Němcích. Jsou tam okresní a krajští (zemští) inspektoři s působností samostatnou, z povolání, jako v Bavořích, Badenu, Sasku, Hesích, Hamburku, Lotarinkách-Elsasku a j. Jinde jsou dozorci jiného povolání, a inspektorat jest vedlejším úřadem ve Virtembersku, Oldenburku, Meklenburku, Anhaltech, Brunšvicku a j. Prusko má oboje dozorce, a sice je tam 316 inspektorů z povolání a 927 školdozorců z jiných povolání.

Znamenitá hřiště jsou v městech severoamerického soustátí. Na hřištích mají učírny, kryté i otevřené herny, tělocvičny, čítárny, piano, jizby ku hraní v šachy a domina.

Koedukace ve vlasti své slávy vychází z mody. Koncem let šedesátých min. století zavedli koedukaci na universitě v Evanstoně Ill. a teď táž universita koedukaci odsuzuje. Praví, že dosavadním společným výchovem zjistila se sice stejná schopnost mládeže dívčí ke studiím, že však jest obava, že bude-li přibývat studentek, nastane zženštění vyšších ústavů, čehož bylo by si tím méně přáti, protože by následek byl menší příliv mladíků k universitním studiím. Také universita chicagská zavedla již v prvních dvou rocích přednášky odděleně pro každé pohlaví, pravíc mezi důvody, že není možno ve společné učebně užiti proti dívkám takové přísnosti, jaké k zdárným výsledkům je třeba. Také není ani možno, k přísnosti nepřihlížeje, stejně ovládati jinochy a dívky. Podle toho by koedukace na vysokých školách velké budoucnosti neměla. Jestliže jsme se minule zmínili, že by se o koedukaci mohlo ještě důkladněji hovořiti, a to snad ne s výsledkem pro koedukaci zcela nepříznivým, k tomu vedlo nás pozorování školské. Spolužáci se

z pravidla nejlépe znají a posuzují. Spoluvýchovem obojího pohlaví ve škole by sice zmizelo mnoho „poesie“ feministické a masculinní, mnohý „ideal“ pro hloupost neb nedbalost by klesl s vybájené vysosti, a společenské styky mezi mladými lidmi by nabyly rázu střízlivějšího, pro budoucnost zdravějšího. Že by se mohly vyskytnouti též neplechy, nelze pochybovati. Ale věc stojí snad za uváženou, neboť nebylo by konečně se škodou, co se také namítává, že by mladíci jaksi zženštěli a děvčata pozbyla něco ze ženské jemnosti; trocha toho obojího by neškodila, neboť je ta naše mládež až příliš „mužná“, po případě „jemná“.

Laciné spisy pro mládež, německé klassiky, budou se vydávati v Německu. Svazek po 30 fenikách bude obsahovati netoliko práce, nýbrž i životopis spisovatele a výklad. Neméně zdatně pracuje společnost pro šíření lidového vzdělání v Německu. Zřídila nebo podporovala v říši 1809 knižnic s 58.264 svazky. Velmi se chválí působení knižnic stěhovavých, kteréž každým rokem působiště vyměňují. Takových kočovných knižnic je 358 a mají v nich 17.756 svazků.

V Rusku mají žáci škol obecných a měšťanských volnou jízdu na všech drahách. Posluchači vysokých škol platí čtvrtinu jízdného. Je to Rusko „barbarské“ u porovnání se západem, kde platí pán nepán i žebráček do ústavu poslaný. Inu u nás kvete lidumilnost! A ještě příkladeček ruského „barbarství“. Gavril Slobodnikov daroval 20 mil. rublů na dívčí vyšší školu prumyslovou v Moskvě, pak technickým a řemeslným školám a na podporu ručních prací ve škole.

Na konec trochu černé statistiky. V Kolíně n/R. pozoroval jistý učitel, že v pondělí jeví žáci nápadnou chabost tělesnou i duševní. Počal se dotazovati a zjistil, že příčinou podivného zjevu jest — alkohol. Z 54 žáků 19 bylo v hospodě Vína se napilo 20, piva 24, kořalky 19, vína i piva 17, vína, piva i kořalky 14. Že byli opilí, přiznalo 10, že byli zpiti do němoty 9, vrhlo 8, kouřilo na pobídku otců 19, na pobídku vojáků 4. Pak ovšem v pondělí nebyli „k ničemu“. K jakým asi výsledkům by se dospělo ve školách našich, zejména v průmyslových městech?

Vzdělanost prý člověka ušlechťuje. Že se vzdělanost v uplynulém čtvrtstoletí zvýšila, nepopře snad nikdo. Ale jak s tím ušlechťováním? V Německu bylo roku 1882 proti mravnosti 1919 přečinů, roku 1898 již 4650. V Rakousku bylo v letech šedesátých podle dvorního rady Lamače 229, roku 1896 již 1208 přečinů proti mravnosti.

Vojenství.

Rusko. General Bobrikov, finský guvernér, obdržel od cara plnou moc zakročiti v oněch případech, v nichž by se mu činnost finských úřadů zdála býti nedostatečnou. Je to tedy jistý druh diktatury, a bylo této plné moci nejprve použito k tomu, aby z každé obce jeden a z měst tři obyvatelé, kteří se před posledním odvodem uchýlili do Helsingforsu, byli zatčeni a vydáni. — Osmým dubnem vypršela lhůta, daná Rusku k vyklizení druhého pásma Mandžurska a přístavu Njučuangu. Rusko zatím drží stále obsazenu železniční trať a svou koncessi asi hodinu před městem. Ostatně není město dosud vyklizeno, jelikož tamní toataj dosud mešká v Mukdenu a nemůže správu Njučuangu převzíti. Zároveň byly vyslány vojenské oddíly k ústí řeky Jalu na ochranu ruských obchodníků s dřívím, neboť Žaponci tvrdí, že mají prioritu v koncesi na tento obchod. V Žaponsku panuje nad tím vším velké vzrušení. — Rusko učinilo k Číně stran Mandžurska jisté požadavky vrcholící v tom, že podél rusko-čínských tratí nesmí býti trpěny jiné kolonie nežli ruské nebo čínské a rovněž nesmí býti jisté přístavy jen ruským lodím přístupny. Nad tím velké jitření v Žaponsku a listy i dosud umírněné přidávají se k názoru, že nadešel čas, aby mocnosti interesované na celistvosti a vývoji obchodních pomůcek Číny osvědčily pevné chování. Z Tokia se píše, že nastalo tam velké jitření. Časopisy žádají energický postup a prohlašují, že za tohoto stavu věcí válka s Ruskem byla by válkou národní a vítanou. Žaponsko prý může počítati na podporu Anglie i Spojených Států. Markýz Ito svolal do Kyoty konferenci všech žaponských státníků. Tři válečné lodi odpluly do Njučuangu v Číně, kde nalezá se již značná část loďstva žaponského. Depeše z Yokohamy oznamuje, že také tam vzmáhá se velké nadšení v kruzích vojenských, které se chystají na příští válečnou výpravu. Z Washingtonu v té věci oznamují, že měl státní tajemník Hay ve svém bytě s ruským vyslancem hr. Cassinim poradu stran Mandžurska. Americký velvyslanec v Petrohradě Mac Cormick podal na rozkaz své vlády notu ruskému ministerstvu věcí zahraničních, která prý se podobá různému protestu. Dále byl americkému velvyslanci v Pekingu dán rozkaz, aby vyslovil Číně svou nespokojenost s ruskými požadavky a aby vyslovil naději, že Čína na tyto požadavky nepřistoupí. — V Njučuangu se s ruské strany dějí všemožné přípravy k válce. Posádka se sesiluje a dnes stojí již 14.000 mužů mezi ústím řeky Lian a Port-Arthurem. Do Niučuangu bylo dopraveno několik velkých pevnostních děl. Velké oddělení vojska vysláno bylo k opětnému obsazení Tienčvantaje. K ochraně silnice vedoucí k řece Jalu staví Rusové menší pevnůstky. Do Njučuangu byly dopraveny velké zásoby. Z úředních zpráv vychází toliko na jevo, že běží o ochranná opatření v případě protiruského hnutí v Mandžursku. V Pekingu rozšiřuje se zpráva, že Rusko obsazuje velkou válečnou mocí Mandžursko a Njučuang jakož i přístavy na řece Liao a činí prý rozsáhlé přípravy k válce. — „Novi kraj“ vycházející v Port-Arthuru

oznamuje: Číňané připravují se k opravdové válce, ježto jsou přesvědčeni, že bojovati musí, aby zamezili rozdrobení své říše. V Halganu ležícím severozápadně od Pekingu a blíže velké zdi čínské, dává čínský guvernér shromažďovati velké množství střeliva a potravin. Mimo to hromadí se tam i píce pro koně a velbloudy. Město toto se znova opevňuje. Angličtí inženýři řídí opevňovací práce. V Pekingu kupuje se velké množství koní pro jízdu. Došla tam ze severu Číny zásilka 700 velbloudův a 3000 koní. Z Mongolska se oznamuje, že tam přibyl náčelník boxerů. pověstný princ Tuan a general Tung-Fusiang. — Rusko rozmnožuje stále svou válečnou moc v čínských vodách. Sotva že roztály ledy ve finské zátoce, vypraveno z Kronštatu sedm velkých torpedových korábů na dálný východ. Všechny náležeti budou tichomořskému loďstvu.

Švycary. Sport na lyžích zjednal si brzy průchod z Norska až do krajů jižních. Na Sv. Gotthardě ve Švycarech holdují vojenské oddíly vytrvale tomuto sportu. — Dle znění švycarských zákonů nebylo veřejným funkcionářům dosud možno, přijmouti nějaký řád. Známo, že president národní rady musil se svého místa vzdáti, protože přijal velkokříž důstojnický čestné legie. Spolkovou radou nařízena byla anketa za tím účelem, aby se zjistilo, kdo z důstojníků nějaké vyznamenání cizí byl obdržel. U 25 důstojníků bylo zjištěno, že obdrželi vyznamenání již před zavedením státní ústavy r. 1874, a že se jim tedy řády ty musí ponechati, zároveň jim však dáno na srozuměnou, že nemají řády ani ve Švycarech, ani v cizině nositi.

Řecko. Uplynulo plných 5 let od války řecko-turecké a dosud neprovedeno ze všech oprav za pilné uznaných nic. Není divu, povážíme-li že korunnímu princi bylo sice svěřeno vrchní velitelství armady a provedení oprav. ale nedána mu ani k tomu potřebná právomoc, ani nutné peněžité prostředky. Největším zlem řecké armady jest politická činnost důstojníků, neboť jednak trpí tím disciplina, jednak nestarají se mnoho o své povinnosti vojenské, neboť důstojníci zvoleni do komory, nezastávají služby a musí býti propuštěni před každými volbami na 40denní dovolenou. Posledně kandidovalo na příklad na 300 důstojníků do komory. Kabinet Theotokis učinil skromný počátek, aby politickou činnost důstojníků omezil a mužstvo od služby policejní a četnické vyprostil, leč dotyčné zákony nemohly nabýti platnosti a tak zůstává pěkně všecko při starém.

Anglie. V debatě o rozpočtu zmínil se ministr vojenství Brodrick o tom, že nutno zavésti jisté změny v dosavadní výchově důstojnického dorostu. Generalní ředitel pro výchovu vojska má býti podporován poradním výborem. Studujícím universit má se dostati úlev, aby se věnovali povolání důstojnickému. Důstojníci mají býti nabádáni, by po skončeném odborném studiu a vstoupení do armady pokračovali ve studiích. Každý velící důstojník může brigadníkovi naznačiti důstojníka zvláště zasloužilého k rychlejšímu postupu. — Finanční tajemník admirality Forster vyslovil se, že sice jako státní občan lituje, má-li trvati velké a trpké soupeřství mezi národy, ale poněvadž tomu tak, jest nutno býti stále pohotovu. Do svazu loďstva byly přijaty čtyry

bitevní lodi, jež jsou rychlejší všech lodí nyní na moři plujících. Další tři lodě téhož typu mají býti zbudovány a mocná, moderní děla mají na nich býti postavena. — Letošní rozpočet námořní obnáší 35,836.841 liber šterlinků, o 3.292.000 liber více než lonský. Tento plus vysvětluje se tím, že se budou stavěti zmíněné již 3 lodě pro rychlou plavbu, 4 křižní I. třídy, 3 obrněné křižní, 4 zvědní lodě, 15 ničitelů torpéd a 10 podmořských člunů. — Vyskytl se návrh (Greyův), aby bylo udržováno 40.000 mužů, v jižní Africe, kdež by se tím docílilo značných úspor. Dále praví Grey, že výzvědná služba anglická není tak dokonalá jako německá, ví, že mají němečtí důstojníci oddělení zvědného rozkaz, prostudovat Anglii, a pochybuje, že by vlastní důstojníci věděli tolik o Natalu, co Němci o Yorkshiru. — Mezi důstojníky a mužstvem v jižní Africe panuje velká nespokojenost, ježto většina jich bydleti musí ve stanech, ano namnoze i ženy důstojníků jsou nuceny zdržovati se ve stanech. Důstojníci stěžují si také na přílišné mládí nových rekrutů. Většina těch jsou téměř ještě chlapci a neschopni vydržeti svízele nezvyklého podnebí. Boeři se těmto rekrutům posmívají.

Francie. Co do školního vzdělání zjištěno bylo u mužstva vřaděného k vojsku r. 1901., mezi 309.3332 nováčky 12.895 analfabetů, tedy 4·17%. Ze zbytku umělo 1·21% jen čísti a 11·37% neumělo nic více než trochu čísti a psáti, kdežto 76·09% mělo vzdělání školy obecné a 1·57% vzdělání vyšší. Předběžné vzdělání pro školy vysoké mohlo prokázati 2·08%, a u 3·51% nedal se stupeň vzdělání určité zjistiti. — Aby dosavadní pense pomalu zvýšeny býti mohly až na úroveň nově zvýšených pensí od 26 ledna 1892. počínaje, má státní pokladna ročně 4,806.504 franků k disposici. Z toho odpadá na doplatek oněm, jichž pense již r. 1903 dosáhla později ustanovené výše 1,816.276 franků a zbytek 2,990 264 fr. tvoří přilepšení (zvýšení) pense 28.653 osobám, tak že berou nyní vždy místo 2 franků 2·974 fr. — Pořádati slavnosti aneb ovace představeným na rozchodnou se výnosem ministerstva vojenství zapovídá. — Ve střelecké škole v Châlonu konají se stále pokusy o zlepšení ručnice Lebelovy. Zkouší se nyní nový jednodušší rámec pro patrony a projektil (koule) s níž možno až na 800 metrů bez násadky střílet. — Ministr námořnictva zbavil velitele obou obrněných lodí „Bouvette“ a „Gauloise“, které se nedávno srazily při lodním cvičení poblíže Toulonu, služby. Dále nařídil, aby velitel lovce torpedů „Escargole“ byl pohnán před vojenský soud. Z protokolů zaslaných ministerstvu námořnictva o těchto nehodách vysvítá, že zmínění velitelé ukázali nedostatek chladnokrevnosti a odhodlanosti. — V senatě projednána byla interpelace ve příčině zdravotního stavu v armádě. Gotteron poukázal k tomu, jaké vzrušení vyvolalo ve Francii prohlášení ministra vojenství, že jest úmrtnost ve francouzské armádě 4kráte větší než v německé. Řečník míní, že se ve Francii odvádí mnoho slabých lidí a služba zdravotní že není dostatečna. Ministr vojenství André odpověděl, že učiněna byla všemožná opatření, aby úmrtnost klesla. Přísné předpisy zaslány všem velitelstvím. — Jistý skotský mechanik předložil ministerstvu vzor pušky „magacínky“, z níž možno vypálit 28 ran za

minutu. Náboj zapaluje se zvláštním zařízením elektrickým. — Poslanci Messimy a Maujan předložili návrh zákona, dle něhož se má vojenský trestní řád a vojenské soudy zrušiti, disciplinarní trestní řád pak změniti. Za důvod se uvádí, že celá vojenská justice pochází ještě z dob revoluce a že se na dnešní poměry více nehodí. Armada dosahuje pomalu moderní organisace, bez výsadnictví a kastovního ducha, jinými slovy jest to národ ve zbrani. Co pak se vojenských soudců týká, jsou tito poměrně méně vzdělaní než civilní a přece musí samostatně rozhodovati v případech choulostivých, které by právě vyžadovaly soudců výtečníků. — Z posledních událostí v Marsilii víme, že se často mluvilo o „zapsaných námořnících" (inscrits maritimes). Co jsou to za lidé? Základ k této „inscription maritime" byl položen již Colbertem a od té doby činí tato instituce základnu pro námořní moc francouzskou. Dle zákona ze dne 24. prosince 1896 považován je každý rodilý a naturalisovaný Francouz, který buď na moři, buď na řekách až pokud příliv a odliv sahá, plavbu co živnost provozuje, za „zapsaného námořníka". Každý příslušník cechu musí býti u úřadu námořního zapsán a sice nejprv dočasně a po uplynutí jisté navigační doby definitivně. Z definitivního zápisu plynou výhody, ale také povinnosti, a to povinnosti týkající se služby na lodích válečných. Služba má troje období. První od 18. roku do závazného stáří, druhé jest období služby závazné 7 let a třetí v záloze až do 50 roků. Práva „zapsaných" jsou tato: příslušníci mají monopol obchodní plavby a rybářství, neplatí ani co námořníci ani co rybáři a konečně ani z prodeje svého lovu daň a jich vdovám a sirotkům vykáže se kus pomoří k lovu ryb. Příslušníkům pak, kteří dosáhli padesátého roku a sloužili 300 měsíců fakticky mezi plavbou, vyplácí se pense ve výši polovičního žoldu. Jsou-li tedy „zapsaní" naproti státu vázáni jako každý odvedený námořník, mají zase proti podnikům privátním zcela volné ruce a tohoto práva nyní v plné míře v Marsilii užili ku škodě obchodních sdružení, ač tato nucena jsou najímati nejprve své mužstvo z počtu „zapsaných" a platiti je tak, jak cizím silám neplatí. Osmihodinnou pracovní dobu na moři provésti půjde ztěžka, neboť bouře a jiné pohromy nenechají se také na osm hodin obmeziti.

Před ministrem vojenství Andréem bylo zvykem ponechávati nejvyšší vojenské hodnostáře ve stálém styku s centralou, tedy v Paříži. To se nyní změnilo, a vyšší generalita byla odkázána na svá místa po venkově co sboroví velitelé. Teď prý zase někteří politikové mají obavy, aby se takoví sboroví velitelové nestali až moc samostatnými a radí Andréovi, aby z těchto hodnostářů utvořil pro svou osobu jakousi válečnou radu. Za vynikající mezi nynějšími generaly francouzskými označují se generalové Brugère a Kessler. Vrchní velení a velení nad severovýchodní armadou bylo by prý těmto dvěma vojevůdcům svěřeno.

Leo XIII.

* $^{2}/_{3}$ 1810 — $^{20}/_{2}$ 1878 — † $^{20}/_{7}$ 1903.

Ročník XX. Číslo 9.

HLÍDKA.

Dvěstěleté jubileum periodického tisku v Rusku.

Podává Aug. Vrzal. (O.)

Ku konci třicátých let žurnalismus stává se již určitým zaměstnáním. Sám veliký básník Alexander Puškin r. 1836. založil časopis „Sovremennik", kterým chtěl zlepšit svoje hmotné postavení, a který po jeho předčasné smrti (1837) převzal Petr Pletněv. R. 1839. vystupuje Andrej Krajevskij (1810—89) s obnovenými na širokých základech „Otěčestvennými zapiskami", jež v letech 1818—30 vydával Pavel Svinjin duchem patriotických časopisův. Krajevskij, jenž už r. 1837 vydával „Litěraturnyja pribavlenija k Russkomu invalidu", shromáždil v „Oteč. zapiskách" lepší spisovatele tehdejší, mezi nimiž i slavného kritika V. Bělinského (1810—48), obdařeného neobyčejně jemným uměleckým citem, jenž společnosti ruské skvěle vyložil slavné spisovatele Puškina, Gogola i Lermontova, kácel lživé modly, uváděl mladé spisovatele do literatury, vybízel literaturu ke službě společnosti a lidu, žádal od ní, by kreslila skutečnost se ztanoviska určitého názoru světového. Proniknut lidumilnými ideami čtyřicátých let, Bělinskij vybízí, by literatura sloužila hlavně lidu, bez jehož štěstí a blahobytu nemůže být šťasten ani jednotlivec ani stát. Totéž hlásal za posledních let života svého v „Sovremenniku", který od Pletněva koupili Ivan Panajev a básník Někrasov. Kolem těchto petrohradských časopisů skupili se stoupenci t. zv. západnického směru v ruské literatuře, přívrženci západoevropské kultury, kdežto protivníci jejich, slavjanofilové, zástupcové národní samobytnosti v Rusku, seskupili se v Moskvě kolem Aksakovů, Kirějevských i Chomjakova. V žurnalistice tehdejší vystoupili slavjanofili pouze se

třemi „Moskovskými sborníky“ (1846, 1847 a 1852). Zápas se západnictvím částečně odrazil se také v časopise kvasného vlastence M. P. Pogodina „Moskvitanině“ (1841—56).

Mimo tyto časopisy všeobecného obsahu (politické a literarní) za Mikuláše I. vznikly také časopisy specialní, jako „Žurnal putěj soobščenija“ (od r. 1826), „Inženěrnyja zapiski“ (od r. 1826), „Vojennyj žurnal“ (od r. 1827) a j. R. 1838. vznikly v provincii úřední „Gubernskija vědomosti“, vydávané v gubernských městech dle téhož typu, ale v nestejných lhůtách dle potřeb místních. Velmi zajímavy na tehdejší dobu jsou poloúřední krajinské noviny „Kavkaz“, vydávané od r. 1846, dále „Oděsskij věstnik“ (od r. 1828) a „Vilenskij věstnik“ (1841).

Roku 1848. vládu ruskou pojal hrozný strach, že evropské hnutí revoluční rozšíří se na Rus. Literatura i věda za úplného nedostatku společenského života byly jedinými jevišti, na nichž poněkud mohl se odrazit vliv evropských nálad. A proto na ně padla tíha reakce let 1848—54. Západnický „Sovremennik“ i kvasný vlastenec Pogodin se svým „Moskvitaninem“, díla Puškinova i Gogolova, slavjanofili i miláček dvoru, básník Žukovskij, všichni byli pronásledováni hrůzovládou censury. Nejpopularnějšími novinami byla Bulgarinova „Sěvernaja pčela“, jíž všichni se báli pro důvěrné styky samého redaktora s chefy tajné policie. Soupeřem „Sěv. pčely“ byly „S. Petěrb. vědomosti“ od r. 1847., kdy je začal redigovat obratný žurnalista A. N. Očkin, k němuž od r. 1852. připojil se A. Krajevskij, ač ani ony neměly určitého směru. „Moskovskija vědomosti“ od r. 1852. redigoval M. N. Katkov, jenž značně zlepšil politický a vnitřní oddíl, uvedl „literarní oddíl“, rozšířil městský a divadelní letopis a podle okolností času, nepříznivého publicistice, a podle vkusu tehdejšího obecenstva i náklonnosti jeho k vědám, nestaral se o „směr“, nýbrž naplňoval noviny specialními traktaty svých kollegů z university o otázkách vědeckých. Podobnými učenými traktaty a nudnými romany naplňovaly se v době té hlavní časopisy tehdejší: „Sovremennik“, „Otěčestvennyja Zapiski“ i „Moskvitanin“, do něhož něco živosti vnesla t. zv. „mladá redakce“.

Novou epochu v ruské žurnalistice otvírá r. 1855., kolem něhož soustředí se důležité události, ukončení krymské války a vstoupení na trůn Alexandra II., Osvoboditele. Přípravy k osvobození lidu selského i k jiným reformám, odpovídajícím duchu času, dovolení nových časopisův a vybídnutí obecenstva vládou, by podporovalo reformy

vládní, daly periodickému tisku nový život a nový obsah. Již od čtyřicátých let literatura ruská jak v uměleckém, tak i v publicistickém svém projevení vášnivě hlásala osvobození lidu selského, lásku k lidu, víru ve velké síly, skrývající se v něm, nutnost pomoci lidu. Vznikal kult lidu, dozrávala myšlenka, že člověk jen ve službě selskému lidu může uskutečnit svoje určení a ve snaze po jeho štěstí nalézti svoje vlastní. Myšlenka ta přešla v literaturu 60. a 70. let. Středem duševního života v době té byly časopisy, mezi nimiž přední místo náleželo „Sovremenniku" (1847—66), kolem něhož seskupili se Někrasov, Dobroljubov, Černyševskij, M. Antonovič, Saltykov-Ščedrin, Jelisějev a Pypin. Byl to demokratický organ „lidovců", kteří hlásali, že intelligence má věnovat své kulturní schopnosti, své vědomosti, svou lásku službě lidu, že má vnésti v jeho život pravdu, vědu a spravedlnost, zachovati sloupy života rolnického, obščinu, i povznést ji. Většina spisovatelů těchto po zaniknutí „Sovremenniku" r. 1868. přešla v „Otěčestvennyja zapiski", jež trvaly do r. 1884. V letech devadesátých tomuto demokratickému směru bylo získáno „Russkoje bogatstvo", jež pod redakcí belletristy Vl. Korolenky a kritika Michajlovského vychází dosud. Kolem „Rusského Slova" (1859—66), jež založil hr. G. Kušelev-Bezborodko a jež r. 1860. přešlo pod redakci G. Blagosvětlova, seskupili se radikalní „osvícení realisté" Pisarev, Zajcev, Šelgunov, hlásající úplnou svobodu osobnosti a dosažení blahobytu studiem přírodních věd. Když „R. Slovo" zaniklo, směr tento přešel do časopisu „Děla" (1869—88). — Mírně liberalní strana západníků, N. Kostomarov, M. Stasjulevič, A. Pypin, K. Arsenjev a j. založili r. 1866. časopis „Věstnik Evropy", který do dnešního dne zastává se spravedlnosti a ustavičného zdokonalování společných forem života.

Strana slavjanofilů vydávala v době té časopis „Russkaja beséda" (1856—60), jehož redakci vedli A. Košelev, T. Filippov, a jehož hlavním spolupracovníkem byl žurnalista Ivan Aksakov. Slavjanofilům sympathiemi dosti se blížící strana „počvenníků" vydávala pod redakcí bratří Dostojevských časopisy „Vremja" (1861—63) a „Epocha" (1864—65). Všecky tyto časopisy byly více méně liberalní, pokrokové. Zástupcem konservativního směru v žurnalistice je r. 1856. M. N. Katkovem založený a dosud vycházející „Russkij věstnik". Katkov byl nejprve mírným liberalem, přívržencem anglického parlamentarismu a konstitučních svobod, ale hlavně od polského povstání r. 1863., které všemožně potíral, stal se stoupencem konservativního směru a

rozhodným odpůrcem snah socialistických a revolučních, ba stavěl se dokonce i proti konstitučním snahám, jež dříve hlásal. Najav si r. 1862. „Moskovskija vědomosti“, začal bezohledně bojovat proti nepřátelům svých rusko-centralistických snah, nevyjímaje ani slavjanofilův a Iv. Aksakova.

Rovnoběžně s rozvojem literarně-publicistických časopisů koncem padesátých a šedesátých let rozvíjejí se časopisy illustrované. První pokusy jejich náležejí do let třicátých a čtyřicátých. Byly to: „Źivopisnoje obozrěnije“ (1836—44), „Chudożestvennaja gazeta“ (1836—41) a „Illjustracija“ (1845—48); v době, o níž mluvíme, vznikly: „Russkij chudožestvennyj listok“ (1851—62), „Illjustrovannyj (semejnyj) listok“ (1859—63), jenž se změnil v „Illjustrovanou gazetu“ (1863—73), „Vsemirnaja illjustracija“ (1869—98), „Niva“ (od 1870 dosud), nejrozšířenější časopis ruský, „Sěver“ (od r. 1888). „Rodina“ (od 1884) a j.

V druhé polovici padesátých let, kdy nastal obličitělný, obviňovací směr v literatuře ruské, vznikly četné časopisy humoristicko-satirické. První zákopníky jejich vidíme v „Listku dlja světskich ljuděj“ (1839—44) a „Jeralaši“ M. Něvachoviče (1846—49), po nichž následovaly: „Listok znakomych“ (1857—58), „Veselčak“ (1858—59), „Gudok“ (1859), Kuročkinova „Jiskra“ (1859—76), „Razvlečenije“ (od 1859 dosud), „Zanoza“ (1863—65), „Budilnik“ (od r. 1865), „Strekoza“ (od 1876), „Oskolki“ (od 1881) a j.

Velice značně odrazil se duch obrození šedesátých let na počtu časopisů. Kdežto r. 1855 všech listů ruských bylo 139, mezi nimiž literarně-politických časopisů bylo 18, r. 1859. bylo všech časopisů již 220, z nich literarně-politických 55, úředních 65, vědeckých a specialních 100. Takto rozvoj je vidět nejen v obecném časopisectvu, nýbrž i v oboru specialních časopisů, jež v době té oživly také vnitřním obsahem. Počet časopisů v šedesátých letech stále vstoupal, tak že r. 1872. dostoupil výše 378, z nichž 75 bylo literarně-politických, vědeckých i specialních 148 a úředních 155.

Ale nejtypičtějším rysem šedesátých let jeví se rozvoj denního tisku, novin, jak v sídelních městech, tak i v provincii. Až do té doby okolnosti ruského života nebyly příznivy rozvoji novin, jako nástroje živé výměny myšlenek i dojmův, a všecky hlavní proudy společenského duševního života soustředily se v časopisech. Za celé osmnácté století novinářský tisk zastoupen byl pouze úředními Petrohradskými a Moskevskými vědomostmi. V letech

1801—25 vycházely současně dvoje až patery noviny. Počet časopisů všeobecného obsahu v době té rozhodně převládal nad novinami. První rozvoj novin pozorovat r. 1831., kdy vycházelo 12 novin. Ale počet tento do polovice padesátých let klesl na 9, ba až na 6, rovnaje se přibližně nepatrnému počtu časopisův obecného obsahu. Doba ta byla zvláště nepřízniva rozvoji novin, jež žijí politikou a společenským životem v konkretních jeho projevech.

Z neúředních novin jen Bulgarinova „Sěvernaja pčela" ze zvláštní protekce otiskovala politické zprávy. Ještě r. 1859. bylo pouze 15 novin v Rusku. Šedesátá léta značně pozvedla novinářský tisk: r. 1861. vycházelo již 20, r. 1865. 28, r. 1870. 36 novin. Toto zvětšení počtu novin vyvoláno bylo dílem zákonem z r. 1865., jímž zrušena předběžná censura pro časopisy a noviny hlavních měst, dílem zlepšením dopravních prostředkův a poštovního spojení. Z význačnějších novin v době té jmenujeme „S. Peterburgskija vědomosti", jež redigoval 1863—74 výtečný žurnalista Valentin Korš, zastávaje se reform šedesátých let proti vznikajícímu proti nim odporu, háje proti útokům nové zřízení soudní, zemstvo, porotu atd. Dostav se do konfliktu s přítelem Katkova, ministrem D. Tolstým, pro gymnasijní reformu, jsa ohnivým odpůrcem klassického systemu, nucen byl vzdát se redakce. Veliký význam a neobyčejný úspěch měly noviny Andreje Krajevského i Bilbasova „Golos" (1863—83), směru mírně liberalního, jež měly v době rozkvětu přes 30.000 odběratelův, rovněž mírně liberalní „Porjadok" (1881—82) Mich. Stasjuleviče a konečně „Novosti" Osv. Notoviče (od r. 1877.). Z neobyčejného úspěchu těší se také zkostnatěle konservativní denníky Al. Suvorina „Novoje vremja" (od r. 1869.) a „Svět", který od r. 1881. vydává V. Komarov.

Nový popud novinářskému tisku daly události balkánské a válka r. 1876., tak že noviny rozhodně začínají převládat v počtu periodických vydání obecného obsahu (společenských, politických a literarních). Ovšem počet všech časopisův i novin zatím značně se zvětšil. Kdežto všech vydání periodických r. 1871. bylo 353, r. 1881. bylo jich už 531, mezi nimiž politicko-literarních r. 1871. bylo 71, a r. 1881. už 153. V jednotlivostech je vidět, že novinářský tisk, který koncem padesátých let zastoupen byl pouze 15 novinami, r. 1871. tvoří již přes polovici všech ruských vydání periodických obecného obsahu. R. 1871. vycházelo 39, a r. 1881. již 83 novin. Časopisův obecného obsahu r. 1871. bylo pouze 14, r. 1881. bylo jich 35, tak že novinářský tisk od polovice šedesátých let rozhodně převládá nad časopisectvem politicko-literarním.

V posledních dvou desítiletích minulého století počet všech periodických vydání značně vzrostl; kdežto r. 1871. bylo jich 353, r. 1880. již 483, r. 1890. 697 a r. 1900. 1002. Ale tento vzrůst stal se hlavně rozmnožením časopisův úředních, vědeckých a specialních. Kdežto však počet periodických vydání politicko-literarních v letech 1871—81 se zdvojnásobil, z 71 vzrostl na 153, koncem let osmdesátých (1890) klesl na 149, mezi nimiž bylo 29 časopisův a 79 novin, a r. 1900. dostoupil výše 212, mezi tím pak bylo 36 časopisův[1]) a 125 novin, tak že počet novin více než třikrát převyšuje nyní počet časopisů všeobecného obsahu.

Jakkoliv ruský tisk za 200 let učinil značný pokrok, přece daleko ještě zůstává za jinými zeměmi evropskými. za severoamerickými Spojenými Státy, kde v jediném Novém Yorku vychází přes 21.000, tedy více než dvakrát tolik periodických vydání, co v celém Rusku, ba dokonce i za Japonskem.

Jak zjednodušiti a prohloubiti vyučování theologické?

JAN OLIVA. (Č. d.)

α)

V tomto oddílu jde nám tedy hlavně o to, co má posud platnost v jednotlivých theologických disciplinách. Za lepším přehledem promluvím nejprve o látce těchto věd, potom o formě. a konečně o jistých zvláštních požadavcích.

I.

Při látce, obsahu, theologických věd nejdříve třeba probrati věci všeobecné a potom zvláštní.

A) Se všeobecného stanoviska pro výběr látky theologické odporučuje se: omezení veškeré úzkoprsosti a náležitý zřetel k praxi.

1. Úzkoprsostí zde myslím to, co jiní jmenují přílišným konservatismem. Tohoto konservatismu je posud příliš mnoho u katolíků. Vzpomeňme jen, jak málo posud přijato všeobecně z toho, co biblická kritika nade vši pochybnost zjistila Nedávný spor mezi Kaulenem a Schöpferem toho je výmluvným důkazem. Nejinak je v církevní historii:

[1]) O ruských »měsíčnících« posledních desítiletí srv. delší můj článek v »Hlídce« 1901.

původ coelibatu, původ prvních oekumenických sněmů, původ mnohých ostatků, legend atd., ačkoliv jasně vysvětlen, nenalezá posud od mnohých přijetí. Sem by vlastně náležela celá řeč H. Grisara na sjezdu katolických učenců v Mnichově jakožto nejlepší obžaloba přílišné konservativnosti u katolíků. A že i po této řeči třeba stále si stěžovati do přílišné úzkoprsosti u nás, dokazuje spisek: Die historischen Brevierlektionen v. Dr. P. A. Kirsch, Würzburg 1902, kde se proti dru Bruderovi jasně ukazuje na mnohé historické nepřístojnosti přese všechnu kritiku stále v breviáři zachovávané. Ostatně tento bod o přílišném konservatismu je za našich časů stálým předmětem úvah a proto netřeba o tom dále se šířiti.

2. Časy naše ve všem směřují k praktickému, a proto i výběr theologické látky musí býti praktický, má-li míti vliv. O tom hned dále pod *B)* budou některé příklady.

Stanovisko právě projádřené žádá, aby i vybraná látka prakticky byla zpracována; prakticky = ohledem na život. To často se zanedbává a přece příležitosti k tomu hojně. Tak na př. každé prohlášení sněmu církevního má důležité, praktické, životní důsledky a třeba je ukázat, hlavně v dějepisu. Jinak bychom si nemohli ani dobře vysvětlit bojů, s jakými mnohé církevní sněmy byly spojeny. Vysvětlíme si to však, když víme, že tu šlo o věci zasahující do celého života.

B) Co právě všeobecně pod A řečeno, specialně nyní třeba applikovati pro jednotlivé obory theologické. Pro náš účel stačí opět obory nejhlavnější.

a) Dogmatika. 1. Všeobecně se považuje dogmatika za vědu málo praktickou. Je to následek toho, že se v ní málo přihlíží k tomu, jak jednotlivá dogmata působí na život jak jednotlivců, tak společnosti. Věc není tak nesnadná, jak se na první pohled zdá. Příklad nám to objasní. „Theologische Quartalschrift“ 1863, 357 píše: „Podstata církve nezakládá se na zevnějším důkaze, nýbrž na správném pojetí základního křesťanského dogmatu o vtělení ... Na učení o Bohu-člověku a obojích přirozenostech v Kristu musí se zkoušeti pojem církve. Smíšení obou přirozeností v Kristu dalo by pantheistický poměr mezi církví a státem; nestorianské odloučení přirozeností spiritualistický pojem církve. Nám však je církev věrným odleskem pravzoru Ježíše Krista, spojení božského s lidským, aniž by božské v církvi bylo vtaženo v lidské, anebo lidské ztratilo svou samostatnost. Jedině na tento pojem církve můžeme zakládati tradiční princip. Jedna základní pravda, jedna základní idea ovládá celý obor víry, vědění, kultu, umění a praktického života, idea

Boha-člověka. Všechny obory vnitřního a vnějšího, vědeckého a praktického, individualního a socialního života, soustřeďují se v křesťanském principu.“ Dogmatika takto zpracovaná byla by jistě praktickou. A při tom svého vlastního oboru by nijak nezanedbala. Část látky je tak zpracována ve statích faráře Dra C. M. Schneidera v „Jahrbuch für Philosophie und spekul. Theologie“ VIII. Taková dogmatika též by jasně ukázala, že lidé, kteří o dogmata dlouhé, velké půtky vedli,[1]) nekonali práce zbytečné, a že rozřešení těchto bojů od církve je životu praktickému mnohem přiměřenější, než výklady, jaké zastupovali jednotliví bludaři. Tak dogmatika by se stala kulturní apologií učení katolického.

Jiný příklad o vlivu dogmatiky podává Schell ve svých pojednáních o pravém a nepravém pojmu Boha. Nepravý pojem Boha zavinil i mimo jiné švindl Taxilův. Jde tu hlavně o výměr vlastností Božích, jež mají vztah k světu, tvorům a řízení všeho toho (oekonomie spásy).

2. Pro vymezení pravé látky dogmatice patřící neuškodí dbáti pokynutí staré „Theologisch-praktische Monatschrift“ Prag, 4. ročník 3. vyd. (1821), str. 104, kdež stojí: „Odpor, v jakém některá věta stojí proti všeobecně přijatému učení theologů (sententia communis doctorum), byl již často příčinou kaceřování. Chyba je tu ta, že se v dřívějších theologických spisech nelišily vždy dostatečně články víry od mínění školy, a že se málo dbalo na to, aby meze katolických dogmat byly náležitě vytčeny, čehož byl snadný následek, že to, čemu theologové souhlasně učili, dostalo povahu dogmat. A přece učitelé a spisovatelé theologičtí nečiní všeobecnou církev a jejich výroky neplatí více, než důvody pro ně uvedené. Mohou ovšem býti respektováni jako svědkové tradice ve století, v němž žili; ale to platí jen tenkráte, jde-li o skutečný předmět božského zjevení a dosvědčují-li výslovně fakt, že církev to neb ono učení uznává za učení víry. Byl na př. čas, kdy probabilismus byl společným učením doktorů, jak by však bylo nespravedlivo, prohlásiti jej proto učením katolické církve. Přečteme si, co Obstraet. de loc. theol. Dissert. III quaest. 3. § 3. num. 3, o tom praví.“

Zde je místo, specialně na základě právě předcházejících dvou bodů (1. a 2.) a dle stanoviska vyjádřeného v delší úvaze před α) o cennosti věd praktických, ukázati na praktickou cenu dogmatiky, kdyby

[1]) Luther nám vypravuje, jak dlouho a krutě bojoval, než přišel k vrcholu své soteriologie (že totiž každý člověk může býti naprosto jist svým spasením). Kuhnova »Dogmatik« 2. vyd. 470.

dbala při zpracování pokynů v této práci častěji dotčených, čímž by zároveň co nejlépe vědecky se prohloubila.

Pokyny ty uvedl jsem hlavně v prvém (א) oddílu tohoto článku pod A 1. a 2. Tam je těžiště nového mého náhledu. Pozorný čtenář si vzpomene, že tam šlo ne o dokazování dogmat, jak dosud se děje v dogmatikách, nýbrž o zpracování hotových dogmat v celé zvláštní theologické systemy, čili o práci, kterou theologové jmenují conclusio theologica a pod. Tu přijde k náležité platnosti spekulativní stránka a stránka praktická, obě nevyhnutelně nutné u každé theologické discipliny.

A právě ve zvýšeném ohledu na stránku tuto praktickou, ovšem na základě nutného podkladu stránky theologické, spekulativní, vidím povahu dogmatiky jakožto vědy hodící se pro naši praktickou dobu. V tom zároveň bude pravé její prohloubení, pravý její pokrok.

Posud dogmatiky naše jsou na stanovisku Suareza, Bellarmina, zkrátka novoscholastiků z protireformace. Ti měli ve svých pracích zřetel na svou dobu, hlavně polemikou se zabývající, a proto tolik dokazování z písma jednotlivých učení. Tak toho žádala tehdejší kultura, tehdejší život.

Kde však jsme nyní my! Náš věk pro ty otázky nemá smyslu. Musíme tedy opustiti onu methodu a zvoliti novou, účinnou v naší době, methodu psychologickou, celkovou (životní). V tom, dle mého, zůstavili nám příklad, abychom na svůj čas měli zřetel, jako oni měli na svůj.

To však v dogmatech provésti nejde, ta zůstanou stejná, to lze provésti jenom ve zpracování jich v celkové životní soustavy. A toto životní (= pro život) zpracování [1]) bude míti vliv i na lepší pochopení dogmat.

Čím se nám lépe podaří nové skutečně životní zpracování dogmat, tím více nabývati bude dogmatika váhy nejen snad u vzdělaných laiků, ale i u samých kněží. Jen se přiznejme upřímně, která kniha je knězi nejméně milá? Dogmatika. Na ni ze semináře vzpomíná jen s trpkostí, místo blažívé radosti působila mu muka. Proč? Vše tak abstraktní, tak mimo život. Kdo chtěl jako kněz dogmaticky něco působit, vzal si vždy Jirsíka. A proč tak málo opravdu dogmatických kázání? A co dogmatických chyb i v kázaních professorů theologie (že nás nikdo jiný nemohl vysvoboditi, leč Bůh, i kdyby byl Bůh chtěl mu to dovolit

[1]) Výslovně připomínám, že v celém tomto oddílu stále mám na mysli obor dogmatický, ne moralní, tedy vědecký, náboženský názor čili jak řečeno: zpracování dogmat v celé zvláštní theol. systemy.

a pod.) A co se naopakuje, že jedna duše je dražší než celý svět, a přece je to lež.

Než netřeba psáti, co každý ví, ale nechce říci veřejně. Potřebujeme moderní dogmatiky jako soli. To zde veřejně konstatuji a zároveň udávám, jak ji možno zpracovati. Budou to ovšem různé systemy, nebude to všechno na jedno kopyto jako dosud, ale to neškodí, naopak vyjde z toho výsledek dobrý: co nejlepší vyložení učení dogmatického pro naše časy. Jen tak přijde nový život do dogmatiky.

A tím povznese se kázaní, katechese a pod.

Význam, jaký přikládám dogmatice takto zpracované, vysvitne z analogie věd přirozených. Tu máme věci, jednotliviny konkretní, vědy o nich jsou konkretní vědy (na př. zoologie, botanika, geologie, mineralogie atd.). Na těchto jednotlivinách studují se společné jevy, skládají se v celky, vysvětlují se, a na základě toho pak dějí se experimenty (fysika, chemie atd.). Když se osvědčí, působí tyto experimenty v podobě nástrojů a strojů na život hospodářský atd. a konečně i na učení o tom životě (oekonomii atd.) Podobně si představuji význam v řadě ostatních theologických věd, jak ukazuje toto schema:

vědy konkretních jednotlivin — fysika, chemie atd. — oekonomie atd.
konkretní fakta zjevení a věda o nich (exegetika atd.) — dogmatika atd.
moralka atd.

Jaký tedy význam má fysika, chemie pro život lidstva přirozený, právě takový přikládám dogmatice pro život nadpřirozený. Co je experimentem ve fysice, chemii atd., to je mně v dogmatice zpracování hotových již dogmat na vědecké vysvětlení skutečného života náboženského přítomné doby. To je ovšem věc nesnadná, rád uznávám, dosavadní je mnohem pohodlnější. Jíti cestami ušlapanými je vždy snadno, ale nebývá vždy nejužitečnější.

Konečně dávám tu na uváženou a na obranu svého nového stanoviska slova dra Pavla Schanze v Kirchenlexikon 11, 1561—2: „Die Scholastik hat es sich zur Aufgabe gestellt, mittels der Vernunft das Gesammtgebiet der Offenbarung zu einem grossartigen System der Wahrheit organisch zu verbinden. Deshalb vertheidigt der hl. Thomas den wissenschaftlichen Charakter der Theologie, da sie aus gewissen, durch die Offenbarung gegebenen Grundwahrheiten durch Vernunftschlüsse zu weiteren Erkenntnissen führe.“

b) Moralka by se účelně prohloubila, kdyby se náležitě odlišila, jak toho žádá naše stanovisko, moralka nadpřirozená od přirozené

(ethiky). Požadavek ten taky byl vysloven veřejně v „Zeitschrift für katholische Theologie“, 1902, 570—1.

Co výše pověděno při dogmatice o autoritě jednotlivých škol theologických, platí i zde. „A. Vermeersch S. J. ukazuje vzhledem k závaznosti placení daní a vojenské služby k tomu, že se časy velice změnily, a že tedy náhledy starších moralistů, i prvního řádu jako Suareza, de Lugona a Alfonsa, nemohou se šmahem bráti, nýbrž že je třeba dle časových poměrů změniti.“[1]) Co tuto řečeno o daních a službě vojenské, má platnost i v ostatních traktatech moralky.

c) Prohloubení církevního práva stane se lepším zřetelem na právo zvykové, jak již výše podotčeno. Právo zvykové i v Římě samém je proti corpus juris canonici.[2]) To třeba dobře uvážiti, tím se prohloubí právo po stránce praktické.

II.

Jak při látce, obsahu, tak i při formě čili methodě jednotlivých theologických oborů možno s úspěchem prohlubovati. Promluvím o tom opět nejprve všeobecně, a pak specielně.

A) Všeobecným požadavkem methody theologické je, aby byla lehká a při tom přece prakticky důkladná.

1. Lehkou bude methoda, bude-li jasnou. A proto se nesmí vplítati v učení katolické učení jiné. Tak činila dřívější dogmatika Knollova, tak že pro bohoslovce v této příčině byla velmi těžká. Stále se střídalo při milosti učení katolické a protestantské a tím se věc stížila. Nejlépe vysvětlit úplně jedno a pak druhé a teprve potom je porovnávat.

Lehkou bude methoda, bude-li důslednou. V jednotlivých příručkách je tolik thesí, distinkcí, principů, že z toho hlava bolí, a přece je to vše libovolné, žádný neví, proč právě toho tolik. Jak by se ulehčilo, kdyby alespoň u jednotlivých věd byl zaveden stejný postup pro jednotlivé oddíly, hlavy a pod., tak že by studující věděl, že nejdříve se jedná o věci (these atd.) s tohoto stanoviska, potom s onoho atd., a že u následující these je postup týž, a u třetí opět týž. Tím by měl mnoho uspořeno pro paměť a věc sama by byla pak o mnoho jasnější. Věc se provésti dá, zde ovšem nemohu ji podrobně probírat.

Lehkou bude methoda, bude-li soustředěno vše k sobě patřící. Některý text přichází ve všech odstavcích jednotlivé partie. Tak na

[1]) Theologische Quartalschrift 1902, 473—4.

[2]) Ib. 1863, 495.

příklad 1 Tim. 2, 4. opakuje se v celém učení o významu vykoupení Kristova. Vysvětlením tohoto textu byla by získána příhodná basis pro celé učení, čímž by učení to bylo soustředěno a tím paměti ulehčeno.

S tím souvisí, že mnohdy místo více citátů z písma postačí jeden. Dogmatiky a moralky uvádějí často o jedné věci více citátů úplně si cenou, významem rovných. Tím se důkaz nesesílí. Kdo věří písmu, postačí mu důkaz jeden, kdo nevěří, nepostačí mu ani deset citátů.

Za to třeba uváděti více vhodných příkladů a tím se methoda stane lehčí. Na mnohých místech dalo by se velmi dobře užiti methody, jako má na příklad Šauer ve své Paedagogice; napřed příklady a dle nich teprve poučku. To zvláště by šlo v moralce. Ano i několik paragrafů za sebou dalo by se takto lehce spojiti. Jaká by to byla výhoda pro pamět a zároveň prohloubení věci! — Také v pastoralce by to šlo na mnohých místech. — Přese všechno hlučení kasusy, příklady vhodně volené mají velkou paedagogickou cenu, kasuistika při každém oboru theologickém je potřebná.

2. Prakticky důkladná methoda je ta, která při náležitém ohledu na skutečný život v ničem nezadává vědeckému pojetí. Úkolu tomuto theologie vyhoví tím, když věci všeobecně platné a vědecky zdůvodněné úplně a správně vyloží, za to však z věcí jen místně platných uvede jen to, co se týká našich poměrů českých a rakouských. Již v prvním dílu více jsem se o tom zmínil.

Tento ohled na život žádá nutně. aby některá učení, dosud jen krátce odbývaná, pečlivěji byla zpracována. Tak na příklad je veliké praktické záležitosti, pokud a jak t. zv. habitus má do sebe povahu těžkého hříchu resp., kolik těžkých hříchů tu je, a přece v knihách o tom až příliš málo je. Právě tak okolnosti, které hřích mění, jsou veliké důležitosti pro zpovědní náležitou praxi a přece jak se odbývají několika větami. Tu třeba na základě zkušenosti podrobně ukázati, kdy a jak se to děje v životě skutečném. Nejinak je s tak zv. nedokonalostmi. Jasného, přesného poučení tu nikde není a přece pro zpovídání lidí častěji se zpovídajících je to velice důležité. Co řečeno o okolnostech, platí i o species hříchů. Tu má theologie ještě mnoho doháněti a tak dle života učení své prohlubovati.

3. Aby theologie methodou svou činila zadost požadavkům právě pod 1. a 2. vytčeným, musí míti dobrý zřetel k logickým a methodickým zásadám všeobecně platným.

Zásady ty vyžadují, aby vše následující zakládalo se na předcházejícím, aby se nic nepředjímalo, ani zase nedohánělo. A tu právě

je velká vada dosavadní methody. V dogmatice na př. při pokání se mluví stále o hříších, ačkoli podstata, účinky atd hříchů se projednávají teprve v moralce. V dogmatice se mluví o jurisdikci, překážkách vstoupení do kněžství, ačkoli ex professo se o tom jedná až v právu. A podobných příkladů dalo by se uvésti mnoho. Špatné oddělení jednotlivých disciplin je toho příčinou.

Jak by asi touto methodou se mělo pracovat, poučí nás příklad o zákoně Božím. Jak známo, je vývoj v zákoně tom tento: zákon věčný, přirozený, Starého a Nového Zákona, lidský. Každým novým rozvojem, novým obdobím zákona se částečně změnilo svědomí lidstva, oceňování skutků atd., změnil se zákon předešlý, ale ne tak, že by byl odstraněn, ztenčen, nýbrž na opak doplněn, následující stupeň nutně předpokládá stupeň předcházející, jenom na předcházejícím sobě stupni jakožto svém základě mohl působení své rozšířiti na vše strany. A něco podobného se stane v theologii, až v ní zavládne právě udaná genetická methoda, a to bude jistě velkým prohloubením jejím. (P. d.)

Legenda Kristianova.

Napsal FRANTIŠEK VACEK. (Č. d.)

Také Epilogus, soudě podle vývodů Kosmových,[1]) hotoven byl s pomocí kroniky Reginonovy. Pověděli jsme na jiném místě, jak asi představujeme si vznik toho spisku v první polovici 11. století.[2]) V tom, že měl obsah založený na výzvědcích z Reginona, spatřovati je shodu nebo příbuznost jeho s legendou Kristianovou. O podrobnostech shody šířiti se nelze, protože Kosmas znal nejen Epilog, ale i kroniku Reginonovu a z té vážil některé zprávy bezprostředně: nemožno nám tudíž rozhodnouti, v kterých kusech nebo slovech Epilogus byl stejného znění se 14. kapitolou první knihy Kosmovy.

[1]) Kosmův »Letopis« I. 10: »Gostivit autem genuit Borivoy, qui primus dux baptizatus est a venerabili Metudio, episcopo in Moravia, sub temporibus Arnolfi imperatoris et Zuatopluk, eiusdem Moraviae regis.« I. 15: »Qualiter autem gratia dei semper praeveniente et ubique subsequente dux Borivoy adeptus sit sacramentum baptismi,... maluimus praetermittere quam fastidium legentibus ingerere, quia iam ab aliis scripta legimus, quaedam in privilegio Moraviensis ecclesiae, quaedam in epilogo eiusdem terrae atque Boemiae.« Prameny d. č. I. str. 18, 28.

[2]) Časopis českého musea LXXVII. str. 83.

Řeč dobíhající k cizozemským pramenům našich dějin a otázka, kdy nejprv užito jich bylo v Čechách, jest pro vyšetření stáří legendy Kristianovy dosti důležita. O Kosmovi († 1125) víme jistě, že kromě kroniky Reginonovy a pokračovatele Reginonova neměl cizího letopisu k pomoci. Z toho zavíráme, že v čas spisovatelské činnosti jeho nebylo v Praze středověké kroniky nežli Reginonovy. V klášterech českých mohli ovšem již tenkráte míti ten či onen letopis přinesený z ciziny. Než mínění naše jest, že neměli. Jinak byl by Kosmas, důvěrný přítel opata břevnovského Klementa, sotva asi minul vhodné příležitosti, obeznámiti se s těmi spisy a užiti jich ke své potřebě. V době mladší, asi v letech 1140—1150, známa byla skladateli letopisů hradišťských kronika Ekkehardova, z níž on mnohé zprávy do elaboratu svého přejal. Kolem roku 1170 mnich spisující annaly kláštera sázavského, v těch částkách svého spisu, kterými chtěl doplniti kroniku Kosmovu, zakládal se letopisy hersfeldskými. Povšimnutí zasluhuje, že i větší annaly altaišské z prostředka 11. století hotoveny byly, aspoň namnoze, přepisem hersfeldských letopisů. Přihlédneme-li k legendě Kristianové po stránce cizozemských pramenů jejích, seznáme, že i v té částce, jež týká se doby cyrillo-methodské, čas konečné úpravy její připadá za Kosmu, ježto legenda má zřetelné stopy po informaci nejen z kroniky Reginonovy, ale i jiných středověkých annalů. Myslíme tu na výzvědky o knížeti Rostislavovi a zřídlo jejich, kroniku kterousi, podle jména nám neznámou. Pokud víme, jednají o řečeném knížeti letopisy fuldské, Hinkmar remešský, Regino, Aimoin, Sigbert gemblourský, annaly weingartenské.

Stručná charakteristika pohanské ery u Čechů, položená za úvod k legendě o pokřtění prvního Čecha (počátek 2. kapitoly u Kristiana), není ve shodě s Kosmovým popisem prvověku českého, aniž může pokládána býti za starší fasi domácí tradice, kterou Kosmas teprve rozvedl, nýbrž naopak vykazuje detaily, Kosmovi nepovědomé, upomíná na cizí vzor a je tudíž z mladší doby nežli z první části 12. století. Kosmas ještě nic nevěděl o moru sužujícím pohanské Čechy, tak že šli poradit se s věštkyní Libuší, co by činiti bylo na odvrácení bídy hmotné a k tomu ještě socialního zla, totiž bezvládí a bezzákoní. Čechové, jak legenda dí, žili v té době sine lege, sine principe, sine urbe. Přijavše radu od Libuše, zvolili si knížetem Přemysla. Vzorem svrchu dotčeným pokládáme zprávu kroniky franské: „Petierunt (Frankové) consilium Marchomiro, ut regem haberent… Ac ille dedit eis consilium, et elegerunt

Faramundum, filium ipsius Marchomiri, et levaverunt eum regem super se crinitum. Tunc et legem habere coeperunt."[1])

Professor Pekař má za to, že starší a lepší znění legendy Kristianovy zachovalo se v rukopise kláštera böddeckého (ve Vestfálsku). Ale tam na místě, o kterém jednáme, jest hotový zmatek věcí. Upravovatel textu böddeckého učinil z Přemysla-oráče výborného ekonoma, vrchního hospodářského správce v národě českém a položil věk jeho k době knížete Bořivoje. „Sclavi Boiemi invento quodam sagacissimo ac prudentissimo viro, cui notissimum erat agriculturae officium, responsione phitonissae gubernatorem agrorum suorum statuunt cognominatum Primiz, iuncta ei in matrimonio supra memorata phitonissa virgine. Sicque demum a clade et multiplici peste eruti ducem sibi vel principem praeposuerunt vocitatum Boriwoi."[2]) Podle toho všechna řeč Kosmova o předchůdcích Bořivojových byla by teprve výmyslem Kosmovým. Recensi böddecké, jak z příkladu patrno, professor Pekař udělil nezaslouženou chválu. Ještě dobře, že rukopis tamního kláštera neměl předmluvy k legendě;[3]) jinak musili bychom žasnouti nad tím, jak málo písař vážil si velikých osob, které ručily za obsah spisu, měně svévolně autorisované znění legendy.

Vypravování o křtu knížete Bořivoje (ve 2. kapitole legendy Kristianovy) může pocházeti z 11. století. V něm neshledáváme známek ani staršího vlivu ani mladší ingerence, vyjma několik zvláštností spisovatelské manýry Kristianovy. Následuje zpráva, kterou pokládati jest jádrem pověstí odnášejících se k době biskupování sv. Methoda: Z Moravy do Čech přišel kněz Kajch a působil na Levém Hradci, venkovském sídle knížecí rodiny české. K tamnímu chrámu sv. Klementa vázala se paměť Čechů na počátek křesťanství v jejich zemi. Založení chrámu ve jméno světce, jehož ostatky nalezeny byly sv. Cyrillem a chovány potom na Moravě, a slovanské jméno kněze svědčí tomu, že svatyně na Levém Hradci byla stánkem slovanské bohoslužby. Působení Kajchovo v místě právě řečeném připadalo, aspoň svým počátkem, ke starší době, než kdy vládli knížata Spytihněv a Vratislav, kteří zbudovali chrámy na hradě pražském a usadili při nich kněze latinského obřadu: tudíž k době předchůdce jejich, knížete Bořivoje. Jméno Bořivojovo zůstávalo v paměti národa zvláště proto, že byl manželem sv. Ludmily. Tak stojíme před ne-

[1]) Anonymi Gesta Francorum k. 4.

[2]) *Pekař*, Nejstarší kronika č. str. 134 n.

[3]) *Dobner*, Annales Boh. III. str. 261.

pochybným faktem historickým: V době knížete Bořivoje vystavěn byl chrám sv. Klementa na Levém Hradci, a v něm službu Boží konal slovanský kněz, jenž přišel z Moravy.

Připusťme, že v 11. století nebylo u nás nic více známo o počátku slovanského křesťanství v Čechách než jen to, co víme posud o chrámě sv. Klementa na Levém Hradci, a představme si, že na základě vědomosti té bylo tenkráte uvažováno nebo badáno o křestění Čechů se strany moravské. Popud k badání vycházel z latinských legend o sv. Václavu, spisův od cizích kněží složených a v té příčině tendenčních, že v nich umlčována byla existence staršího křesťanství v zemi nežli z doby knížete Spytihněva. Badatelé domácí majíce vědomost o chrámě sv. Klementa na Levém Hradci musili usouditi, že prvním křesťanským knížetem v Čechách byl Bořivoj. K dalšímu úsudku, jenž týká se obrácení a pokřtění řečeného knížete, vedly takořka všechny okolnosti. V 11. století vědělo se u nás, že Svatopluk, Bořivoj a sv. Method byli vrstevníci. My sice nepochybujeme o možnosti toho, že Bořivoj pokřtěn byl od Methoda, ano přijímáme věc tu za pravděpodobnou, ale nemůžeme a nesmíme legendarní zprávě o tom, jež pochází teprve z 11. století, přisuzovati cenu historického svědectví.

Badatelé tehdejší prohlédli také k tomu, že první křesťanský chrám nebyl vystavěn na hradě pražském čili v předním místě země, nýbrž na menším hradě, jak se podobá, podružném sídle knížecí rodiny. Okolnost ta zasluhuje v pravdě povšimnutí. Řekli bychom na výklad její, že křesťanství knížete Bořivoje bylo spíše věcí jeho osobní nebo rodinnou nežli veřejnou, aneb že přijetí víry křesťanské od knížete a jeho rodiny vzešlo ze soukromého rozhodnutí, a ne zároveň z vůle representantů národa. Staří vykladatelé přidali okolnosti té ještě větší význam. Podle názoru jejich přijetí křtu Bořivojem nepotkalo se sice s odporem, ale šíření křesťanství v zemi vzbudilo knížeti mnoho nepřátel, ba sešikovalo proti němu stranu politickou tak mocnou, že musil uprchnouti ze země a hledati pomoci u Svatopluka na Moravě. Tam, jak legenda Kristianova vypravuje, laskavě byv přijat a doučen ve víře od arcibiskupa Methoda, učinil slib, že vystaví chrám Panny Marie v Praze, načež od strany panstva, která v Čechách věrna mu zůstala, byl nazpět uveden do svého knížectví. To vše mělo by podobu pravdy, kdyby i jinak hodilo se do rámce skutečných událostí. Ale běh dějin nenasvědčuje domyslu starých badatelů. Z jejich kombinací vyznívá opět vědomost o podřízenosti českého knížectví moravskému králi. Ježto

podřízenost ta počala se teprve roku 890, pět let po smrti sv. Methoda, nelze výkladům založeným na chybných reflexích přiznati cenu historické pověsti.

V legendě Kristianově je řeč o Strojmírovi jako knížeti posazeném na trůn proti Bořivoji, ale zavrženém zase proto, že neuměl česky. Přisvědčujeme nyní tomu, co prof. Kalousek napsal v „Osvětě“: „Příběh o Strojmírovi svým báchorkovitým rozuzlením (Proměňme se!) zdá se býti pouhou pověstí bez historického základu, ale ta pověst musila tak býti zaznamenána již v 10. nebo v 11. století, nejpozději v první polovici 12. věku, kdy tuším po vypuzení slovanských mnichů ze Sázavy vymírali poslední slovanští kněží v Čechách. Neboť spisovatel, který tu pověst prvotné zaznamenal, vysvětluje jméno Strojmír z jazyka církevně-slovanského, řka, že po latinsku znamená: rege pacem (řiď mír); kdyby byl to jméno vysvětloval z češtiny, byl by je musil přeložiti do latiny para pacem nebo nějak podobně, podle toho, jaký rozličný smysl má slovo strojiti v češtině; ono v češtině neznamená říditi, ale mívá ten smysl v církevní slovanštině, jakž vidno jest ze slovníku Miklošičova, též ze rčení legendy Vostokovské i z jejího hlaholského výtahu, že Drahomiř ‚utvrdi zemlju i ljudi svoje ustroji‘, že Václav dospěv, začal strojiti ljudi svoje‘.“ [1])

Po vyšetření pramenův a ohledání věcného obsahu dvou prvních kapitol u Kristiana vracíme se k úvaze, jaký asi byl poměr mezi jmenovanou částkou legendy Kristianovy a Epilogem. Kosmas naznačil obsah Epilogu (nejspíše však jen částky Epilogu) těmi slovy: „Qualiter gratia dei semper praeveniente et ubique subsequente dux Borivoy adeptus sit sacramentum baptismi.“ [2]) Tu nabízí se otázka: Nemínil letopisec, mluvě o „předchozí milosti Boží“, kterýmžto slovem může značena býti i příhoda o sobě nemilá, ale k dobrému činu nakloňující, ponížení knížete Bořivoje u hostiny, tím že podle znění legendy na zem byl posazen? Nechtěl týž letopisec, čině zmínku o „milosti Boží za skutkem jdoucí“, napověděti šťastné navrácení Bořivoje ke knížectví, když Strojmír, protivník Bořivojův podle znění legendy, ze země byl vypuzen? Jestliže mínil a chtěl napověděti, poskytl nám o dobrý kus důvodu více, pokládati druhou kapitolu legendy Kristianovy za skládání s Epilogem velmi příbuzné. Však i toho dlužno vzpomenouti, že Kosmas nazývá obsah celého Epilogu „stručnou historií země moravské a české.“

[1]) Osvěta 1903 str. 123 n.

[2]) Prameny d. č. II. str. 28.

Prvá kapitola u Kristiana počíná se slovy: „Moravia, regio Sclavorum“; druhá kapitola má začátek: „At vero Sclavi Boemie.“ Totě nová známka shody, formalní i věcné zároveň.

Dejme tomu, že úsudek náš ve příčině doby, kdy v Čechách mohla známa býti pověst o působení sv. Cyrilla mezi Bulhary, kdy z cizozemských pramenů byly váženy u nás vědomosti o Rostislavovi, jakož i kdy spisována byla stručná charakteristika pohanského věku českého, jest mylný, a že již v 11. století řečená pověst nebo tradice bulharská pronikla do Čech a byla zpracována od autora, jenž skládaje historii doby cyrillo-methodské, kromě domácích pomůcek dějepravných užil pramenů cizích neb aspoň výpisků z nich, některak mu poskytnutých. Výsledek úvah měnil by se potom takto: Prvá a druhá kapitola legendy Kristianovy není nežli přepis Epilogu, rozmnožený slovy a frasemi spisovatele, který hotově velikou legendu o sv. Ludmile a sv. Václavu, úvodem k ní přičinil znění Epilogu. Spis posledně řečený, totiž Epilogus Moraviae atque Bohemiae, nepocházel však z počátku 11. století, nýbrž teprve z konce toho věku, ježto by jinak nebylo lze vysvětliti vznik chyb a omylů v něm se naskytajících.[1] Účelem Epilogu byla latinsky psaná obrana slovanské bohoslužby (srv. legendu o svatém Cyrillu) a časové priority slovanského křesťanství v Čechách. Naproti latinským legendám o sv. Václavu, v nichž prvním křesťanským knížetem českým prohlašován je Spytihněv, Epilogus obrací se celou polovicí svého znění, závěrečnými slovy: „Hic (t. j. Bořivoj) primus fundator locorum sanctorum congregatorque clericorum et tantille, que tunc fuit, religionis institutor extat!“ (P. d.)

[1]) Srv. svrchu výklady naše o počátku záměny Konstantina-Cyrilla se sv. Cyrillem Alexandrijským a užití listin pasovských k legendě o sv. Cyrillu a Methodu. Mínění, že Epilogus sepsán byl v letech 1080—1097, podporováno jest i tím, že v legendě Kristianově klade se důraz na ustanovení veřejných služeb Božích slovanských: »Missas preterea ceterasque canonicas horas in ecclesia publica voce resonare statuit, quod et usque hodie in partibus Sclavorum a pluribus agitur, maxime in Bulgariis, multeque ex hoc anime Christo domino acquiruntur.« (Prameny d. č. I. str. 200.) Z toho soudíme, že v době spisování Epilogu slovanské služby Boží konány byly u nás aspoň v ústraní, t. j. v klášteře sázavském.

Bible nebo Babel?

Prof. Dr. Alois Musil. (Č. d.)

„Otázka po původu biblické zprávy o pádu prvních lidí“, píše Delitzsch (l. c. 37), „má, jako žádná druhá, význačně náboženskydějepisnou důležitost především pro novozákonní náboženství, které, jak známo, proti prvému Adamu, skrze něhož hřích a smrt do světa vkročily, staví Adama druhého. Smím ponadzdvihnouti závoj? Ukázati starý babylonský váleček pečetní: uprostřed strom s visícím ovocem, v pravo muž znatelný po rozích, znaku síly, v levo žena, oba vztahující ruce po ovoci, a za ženou had — zdali pak nesouvisí tento starobabylonský obraz s biblickou zprávou o pádu prvních lidí?“

Tak promluvil Delitzsch, a posluchačstvo se obdivovalo jeho nálezu — světelnému promítnutému obrázku pečetítka babylonského, tomuto dosud j e d i n é m u podkladu, na němž Delitzsch svou bujnou domněnku zbudoval.

Vědouce, jak Delitzsch originalův užívá, srovnejme ukazovaný a v jeho přednášce otištěný obrázek se starobabylonským originalem, abychom tak získali pevnou půdu pro další postup.

Babylonský original jest už od sedmdesátých let znám, a každý navštěvovatel British Musea může jej spatřiti ve skleněné skříni assyrského oddělení, ba odborníku bude skříň otevřena a může jej při různém osvětlení důkladně prozkoumati.

Je to váleček z pálené hlíny s trochu udrobenými okraji, mající 16 *mm* v průměru a 25 *mm* délky. Sloužil kdysi za pečetítko. Jako mívají naše razítka duté rytiny (znaky), tak mívají babylonská pečetítka vryty dutým reliefem různé zjevy náboženské nebo básnické; jako my přitlačujeme na pečetní vosk nebo jinou látku svá razítka, tak přejeli Babyloňané po pečetní hmotě jednou svým válečkem; jako bývá na našem razítku rýhou naznačen vrch, tak bývá přečasto babylonský váleček rozdělen po délce vlnitou rýhou, aby bylo zřejmo, kdy se jednou otočil a tudíž celý otlačil.

Na originale našeho válečku jsem v British Museu viděl dutý relief, mající uprostřed palmový strom s krátkým poměrně pněm a vysokou rozložitou korunou o šesti listech, pod nimiž visí dva hrozny datlí, a sice jest levý značně poškozen. V pravo i v levo od stromu stojí čtyrhranná sedátka zrobená ze čtyř tenkých (bambusových) hůlek. Na pravé židli sedí osoba oděná přiléhajícím rouchem, sahajícím od

krku až po paty. Na hlavě má plochou čepici vybíhající ve dva mohutné, zatočené rohy. Levice s ostrým loktem spočívá na klíně, pravice pak jest natažena k datlovému hroznu.

Osoba sedící v levo má podobné roucho, podobnou čepici — jen že bez rohů — a z pod čepice splývá u pravého ucha — jak se domnívám — krátký, napodobený plnovous. Opakuji „jak se domnívám“, neboť jest obličej levé osoby značně otřen, nejasný, a pouze zadní část pravého líce lépe zachována. Pravice spočívá na klíně, levice pak sahá po datlovém hroznu.

Mezi oběma osobami — za jejich zády — je tažena skoro po celé délce válečku šestkrát se vlnící hrubá čára, počínající v levo nad hlavou bezrohé osoby a končící ostře za spodní hůlkou židle rohaté osoby, jejíž levý loket se skoro dotýká pátého, kdežto pravý loket druhé osoby sahá až ku čtvrtému vlnitému záhybu čáry, která upozorňovala pečetitele, že již celý váleček otočil a otlačil.

Prvé vyobrazeni válečku pořídil dle okresleného hrubého otisku G. Smith roku 1875, a sice hodně zidealisované, a dle této nevěrné kresby zobrazován a idealisován váleček v různých a různých spisech, aniž by bylo komu napadlo srovnati kresbu s originalem. Toto učinil — pokud vím — jediný C. J. Ball, a to teprve roku 1899, jenž na str. 25 výborného svého díla[1]) podává dosti věrné vyobrazení dle přímé fotografie našeho válečku. Kdo se dívá — nepředpojatě — vlastníma očima a věrně, pravdivě vypravuje, co na originale skutečně vidí, nenapíše, že viděl hada, nýbrž napíše, že viděl vlnitou čáru, kterou lze spatřiti na četných válečcích z téže doby a chovaných v téže skříni. Ostatně kdo nemůže do British Musea a přece si chce utvořiti samostatný úsudek, ať se podívá do zmíněného díla Ballova, kde uvidí podobné rozdělovací čáry na různých pečetítkách, ba na téže straně, kde vyobrazen náš váleček, jest obrázek jiného válečku s touže vlnitou čarou rozdělovací mezi rohatou osobou a nahou ženou. Had, žena... Nový výjev z ráje, řekl by mnohý s Delitzschem. Nikoliv, je to kněz přivádějící zaslíbenou dívku (sestru boha) jakémusi bohu. Vedle (str. 25) otištěn třetí obrázek našemu velice podobný. Uprostřed znázorněn dutým reliefem palmový strom s korunou o šesti listech, pod nimiž visí dva hrozny datlové. V pravo i v levo stojí bezvousá, dlouhým šatem oděná osoba s nepokrytou hlavou a ve vrkoč spletenými vlasy (ženy), z nichž sahá jedna pravou a druhá levou rukou po datlovém hroznu. Rozdělovací vlnitá čára tu zastoupena podlouhlým

[1]) Light from the East, or the witness of the monuments. London 1899.

klínovým nápisem. Není to také něco z ráje? Bohužel opět nikoliv; je to zcela prosaický výjev z opěvovaného česání datlí, jako na našem válečku.

Tak vypadá babylonský original.

Co ukazoval Delitzsch, jest upravená (retušovaná) fotografie upravené kresby pořízené nikoliv dle originalu, nýbrž dle zběžného otisku pečetítka, tedy obraz ze „třetí nebo čtvrté ruky", který má s originalem pramálo společného.

Nesouhlasí ani rozměry ani provedení stromu a osob, ale nejpodařenější je zmíněná vlnitá čára. Její začátek, který jest na originale zahnut k hlavě bezrohé osoby, ponadzdvihnut, zašpičatěn a zvolna sesílen — vytvořena hlava; jednotlivé vlny hrubé čáry zaokrouhleny a vystíněny — vytvořen trup; konec, který jest na originale při židli rohaté osoby ostře vyznačen, spojen pěkně se spodní hůlkou židle, jejíž ostatní části vynechány — vytvořen ocas... nu a **z vlnité čáry „stvořen" had.**

Ale bylo ještě třeba upraviti „hadu" okolí. Na originale se táhne vlnitá čára mezi zády obou osob, ba levý loket rohaté osoby se jí skoro dotýká, než jakmile udělal Delitzsch z bezrohé (vousaté) osoby „ženu", z rohaté muže a z čáry „hada", nesmí býti loket mužův v žádném styku s „hadem", proto byl jednoduše vyretušován, a teď konečně měl Delitzsch, co potřeboval: „za ženou hada". Co tomu říkáte? nebo lépe, jak se říká takovému počínání?

A bylo by divno, kdyby se u Babyloňanů našla — dosud nemáme ničeho — podobná zpráva o pádu prvých lidí? Kdo věří v historičnost obsahu 3. hlavy Genese, musí připustiti, že si všichni národové o stavu prvých lidí odnesli společné podání, které se znenáhla zatemňovalo, u mnohých úplně pohaslo, ale u Babyloňanů, mezi nimiž vyvolený kmen sídlil, že se udrželo nejdéle.

Tento názor má historickou oprávněnost, ale říci (Delitzsch l. c. 37), že „babylonští myslitelé bádali, jak jest možno, že člověk, vyšedší z ruky Boží, stvořený k obrazu Božímu, propadnul hříchu a smrti", a vymyslili si historku o pádu prvých lidí, která do bible vpašována, je tvrditi něco, čeho **naprosto nelze** z babylonských památek dokázati. Z takového nedokázaného rčení dovozovati, že jak zpráva biblická o pádu člověka, tak novozákonní nauka o Kristu Vykupiteli jest původu babylonského, pohanského... je stvůra ve vědecké logice neznámá.

Delitzsch (l. c. 35—37) poukazuje, že pojem „hříchu" ovládá veškeren náboženský život babylonský, a kdo se ho dopustí, že bývá

právě tak trestán, jako v bibli, a z toho dovozuje, že bible vzala pojem hříchu od Babyloňanů. Je to zajímavý důkaz.

Všichni pravdomluvní badatelé, píšící o náboženských představách různých divých kmenů v Africe, Australii a v Tichém oceanu, souhlasí, že pojem hříchu, strach před trestem za spáchaný hřích ovládá náboženský život každého kmene i jednotlivce. Stihne-li ho nemoc, neúroda, porážka, ptá se hned, které z osmi přikázaní našeho desatera přestoupil, kterého „boha“ tím urazil a rozhněval, chvěje se před jeho hněvem a snaží se vinu svou nějakou obětí usmířiti. Podle Delitzsche jest jsoucnost tohoto pojmu o hříchu a trestu u různých divých kmenů důkazem, že neměli původně o hříchu ani zdání, ale až si „babylonští myslitelé“ pojem hříchu a trestu vytvořili, pak že „nějaký kněz učenec“ křovácký, maorský atd. do Babylonska přišel, z jejich knih si vše opsal a mezi svými soukmenovci rozhlásil... tedy náboženství Maorů novozelandských jest odvislo od náboženství babylonského...!!

V poznámce na str. 67 praví Delitzsch, že „jak se mu aspoň zdá“ probleskuje biblickým vypravováním Gen. 2—3 ještě jiný, starší způsob, znající pouze jediný strom uprostřed ráje, a sice „strom života“. Co tím míní? Vždyť výrokem svým odporuje i souvislosti biblické zprávy i názorům moderní školy, rozkládající zprávu o ráji v různé prameny, z nichž jeden znal pouze „strom vědění dobrého a zlého“, nikoliv „strom života“, tedy právě opak toho, co se zdá Delitzschovi.

Ale prvotní zpráva o událostech v ráji měla jistě oba stromy, poněvadž měl býti jeden prostředkem k zachování duševního (nadpřirozeného), druhý pak prostředkem k zachování tělesného života. Biblické vypravování se točí kolem „stromu vědění dobrého a zlého“, duševní život ztracen, a poněvadž by byl býval za takových okolností věčný, tělesný život nejvyšším břemenem, nebylo z milosrdenství Božího ovoce stromu života použito, nenabyl tudíž praktického významu, proto se mu věnuje méně pozornosti.

A kdo ví, kdo nám poví, jak vypadala prvotní zpráva o pádu prvého člověka? V podstatě, v obsahu se zachovala neporušeně, ale nebyla v jednotlivostech, v rozsahu pozměněna? Do kolika různých a různých jazyků byla převedena, od kolika různých a různých kmenův a národův upravena? Není tu samozřejmo, že byla největší péče věnována obsahu a zvláště výrokům Jahvovým, o čemž svědčí velebná, starobylá mluva básnická, kdežto ostatní, prosaické části byly dle potřeby více méně upravovány, stylisovány, ba i rozšiřovány? Vždyť pokud sídlilo lidstvo nebo aspoň vyvolený kmen v nejbližším sousedství

ztraceného ráje, nebylo třeba jeho všem známé polohy zeměpisně určovati. Teprve když Terahovci prvotní sídlo při perském zálivu opustili, kdy už ode dávna s Ḫawîlou obchodovali, když už bylo město Aššûr hlavou malého státu, teprve tenkrát ve 24. století před Kristem Pánem položen do prvotní zprávy popis zeměpisné polohy ráje. Tenkrát, ale též ne tuze později, což dosvědčuje území Kûš, kterýž název přenesen v pozdějších stoletích na Habeš.

Není nám známo, kdy byla zpráva o ráji poprvé písemně zaznamenána, jak byla tenkrát upravena, nebyla-li od různých pisatelů různě napsána, z čeho ze všeho patrno, že bylo mnoho a mnoho recensí, vydání než po mnoha a mnoha tisících let Bohem nadšený muž naši knihu Genese sepsal. Jest možno, že při tom použil dle vůle Boží ústní i psané zprávy, ba že použil různých, v jednotlivostech odchylných vydání, recensí, ale těžko přesně určiti, kde končí pramen jeden, kde počíná druhý, nesnadno lze říci, co přidal a upravil spisovatel sám, obzvláště uvážíme-li, že i text knihy Genese sua habuit fata.

Proto myslíme, že si počíná Delitzsch velmi směle, určuje prvotný způsob biblické zprávy a tvrdě, že v něm byl pouze **jediný** strom života, neboť obejde-li se naše zpráva o pádu prvých lidí **beze** stromu života, je naprosto nepomyslitelna **beze** stromu vědění dobrého a zlého.

Sebevědomě píše Delitzsch (l. c. 41): „Že konečně i představa o poslech božstva, andělích, o níž Egypťané ničeho nevědí, jest úplně babylonská, že představy o Kerubim a Serafim, o andělích strážných, člověka provázejících z Babylonska pocházejí, je známo."

„Je známo" — kolikrát toho různý novinářský zpravodaj užívá, a jeho čtenářstvo přece se ptá, co „je známo". A tak možná mnohý z posluchačů Delitzschových nevěděl, co „je známo" a pochybujeme, že by mu to byl Delitzsch svými důvody objasnil.

Týž soudí: „Poněvadž potřeboval babylonský vládce vojska poslů, kteří by roznášeli jeho rozkazy do všech zemí, tož je měli i bozi, a vzati tudíž pro Jahveho i do bible." Je to správno?

„Poněvadž stály při vchodech do paláců a chrámů babylonských socby bytostí podobných Kerubům z vidění Ezechielova, tož má israelské náboženství tutéž představu o Kerubech a andělích jako Babyloňané." Úsudek a důvod připomínající důvod o babylonském původě pojmu hříchu.

Vždyť není na světě náboženství, které by neuznávalo jakýchsi bytostí stojících uprostřed mezi Bohem a člověkem, a to bytostí dobrých, člověka chránících, a zlých, jemu škodících. Podle Delitzsche jsou všechny podobné představy původu babylonského, dle historického

názoru křesťanského, jsou všechny tyto představy společného původu — z prazjevení. Že pak jsou takové představy rozvoje schopny, ba že se v různých dobách z různých příčin i skutečně rozvíjely, o tom nejlépe svědčí knihy Tobiáš, Daniel a Ezechiel, které tak nepřímo vyvolený národ před bludnými domněnkami chrání.

Nemístnost domněnky Delitzschovy patrna i z toho, že marně hledáte jak v jeho tak v Muss-Arnoltově slovníku assyrské slovo כרוב Kerûb pro nějakou božskou bytost, z čehož zřejmo, že se toto slovo dosud v bohatých babylonsko-assyrských památkách nenašlo, kdežto v bibli, v tomto nepatrném zbytku literatury hebrejské, přichází velmi často. Není tu na snadě úsudek, že má-li hebrejština svůj vlastní význam „Kerûb“, má též svou vlastní o něm představu?

A jak si představovali Hebreové své Kerûby? Delitzsch (l. c. 42) ukazuje sice obrázek s podpisem „Kerub“, ale tento jeho „Kerûb“ má se starou, biblickou představou s těží co společného. Kde se poprvé činí o podobě Kerûbů zmínka (Ex. 37, 7—9, 1 [3] Král. 6, 23—29), stojí Israel i s Mojžíšem pod vlivem umění jihoarabského a egyptského; dle těchto vzorův upravuje svatostánek, oltáře, obětní nářadí, ba též archu úmluvy a tudíž i Kerûby, a tam třeba hledati význam tohoto slova. Egyptští „Kerûbové“ mají postavu lidskou, jen že mívají různé, zvířecí i ptačí hlavy. Dle těchto vzorů s různými hlavami zhotoveni Kerûbové při arše úmluvy, jakož i na stěnách chrámu Šalomounova, načež snad naráží Ezechiel (1; 10), popisuje ve vidění Kerûby jako bytosti živé se čtyřmi obličeji (hlavami). Ale vidění Ezechielovo právě proto, že jest „viděním“, nemusí míti se skutečnou představou, se skutečností nic společného, a v básnické mluvě možno užiti líčení i slov cizích, dáti jim zcela jiné, nové představy, o čemž svědčí tolik slov, rčení a líčení básníků řeckých a římských v hymnech křesťanských. A dle všech známek Starého Zákona jsou andělé, Kerûbové i Serafové bytosti živé, rozumné, od Boha stvořené, Bohu sloužící, a sice bytosti duchové, což potvrzeno Spasitelem. K této představě náboženství babylonské nedospělo, a pak prý jest dle Delitzsche naše nauka o andělích babylonského původu!

Delitzsch připisuje vše Babyloňanům, což divu, že tvrdí (l. c. 32): „Též deset babylonských králů před potopou bylo se všelijakými shodami v jednotlivostech přijato do bible jako deset předpotopních patriarchů.“ [1])

[1]) *Delitzsch:* Auch die zehn babylonischen Könige vor der Flut haben als die zehn vorsintflutlichen Urväter und mit allerlei Übereinstimmungen im Einzelnen Aufnahme in die Bibel gefunden.« — *Klouda* (l. c. 30): »Také deset babylonských králů před potopou přijati byli po jednotlivu s různými podobnostmi do bible jako deset praotců

Ptáte se po důvodech? Těch Delitzsch neuvádí, poněvadž dosud nemáme ani jediného zlomku babylonského, na němž by bylo oněch deset králů = patriarchů zaznamenáno. Známa jest pouze ze zkomolených výpisků babylonského kněze Berosa, jenž však žil až počátkem 3. století před Kristem Pánem, tedy v době, kdy byly v Babyloně i v okolních městech četné, missionářsky činné osady židovské s knihovnami, školami, tak že bychom mohli říci pravý opak toho, co tvrdí Delitzsch, že totiž Berosus pořídil své zápisky dle bible.

Ale dejme tomu, že čerpal ze starých, nám dosud neznámých babylonských pramenů, je to důkazem, že byly tytéž prameny přijaty i do bible, že nějaký kněz-učenec teprve v době zajetí babylonského z mythických králů svých deset patriarchů vytvořil?

Bible nemluví o četných synech a dcerách Adamových; zabývá se, pokud toho její náboženský účel vyžaduje, pouze potomky Kajinovými, t. j. Adamovci = představitel snah hmotných, pozemských, a potomky Setovými, t. j. Elohimovci = představitel snah duševních, nebeských, a sice potud, pokud nebyli Elohimovci od Adamovců v porobu a duševní zkázu uvedeni, což se stalo za náčelníka Adamovců Lámecha, jehož dcera Noema se pak provdala za Jareda Elohimovce, a oba kmeny splynuly.

Rodokmen Adamovců zaznamenán až do sedmého pokolení v Genesi (4, 17—24) v prastarém, jednoduchém slohu rodokmenů východních: N zplodil N_1, N_1 zplodil N_2 atd.... s občasnými kratičkými poznámkami o založení osady, o dvou ženách Lamechových — k čemuž zavdala příležitost prastará výhrůžná písnička Lámechova — a o jeho dětech.

Rodokmen Elohimovců čítá deset pokolení a vypadal původně — možno-li souditi dle Genese 4, 25—26 — rovněž tak; dle nynějšího záznamu Genese 5 jest jeho stavba mnohem složitější: „N žil x let a zplodil N_1, a žil N po zplození N_1 let x_1, a plodil syny i dcery. A bylo všech dnů N x_2 a umřel.“ Kratičká poznámka nám praví, že se za Enosa počalo potomkům Setovým říkati Elohimovci, a že Henocha, jenž zůstal věren Bohu, nebylo, poněvadž ho Bůh vzal.

Písmo sv. nikde nepraví, že jsou tyto rodokmeny úplny, ba přihlížejíce k jiným rodokmenům (na př. Krista Pána v Evang.), můžeme vším právem říci, že jsou kusy, že v nich po způsobu východním zaznamenány pouze osobnosti nejvýznačnější, a že jak počet 7 tak 10 může býti umělým (od Noacha do potopy opět 10, u sv. Matouše 3 × 14). (P. d.)

před potopou světa.« Klouda je znamenitý znatel němčiny; tak na př. na str. 35 má obrázek s podpisem »Hliněná koule«, kdežto v originale stojí (str. 39) »Thonkegel«.

Zákonník Hammurabiho.

(2285—2242 před Kristem Pánem.)

Prof. Dr. Alois Musil. (Č. d.)

150. Daruje-li někdo své manželce pole, zahradu, dům nebo jiné jmění, potvrdí jí to na tabulce, a nečiní-li po smrti jejího muže její synové žádných nároků, může matka svůj odkaz tomu ze synů, kterého miluje, poručiti a nemusí jeho bratrům ničeho dáti.

151. Přiměje-li žena, žijící v domě mužově, svého muže k záruce, že ji nesmí věřitel zabaviti a vymůže-li si na to tabulku, tu nesmí věřitel, u něhož se onen muž zadlužil spíše nežli si ji vzal za ženu, zabaviti manželku, a zadlužila-li se manželka spíše než vstoupila do domu onoho muže, nesmí její věřitel zabaviti jejího muže.

152. Vstoupí-li žena do domu mužova a oba se zadluží, musí oba podnikateli platiti.

153. Dá-li manželka k vůli druhému svého muže zavražditi, budiž naražena na kůl.

154. Pozná-li někdo svou dceru, budiž z obce vyloučen.

155. Zasnoubí-li někdo svému synu děvče, syn s ní obcuje, načež on v jejím klíně leží a jest při tom chycen, budiž svázán a do vody vhozen.

156. Zasnoubí-li někdo svému synu děvče, syn jí nepozná, on pak v jejím klíně leží, zaplatí jí půl miny zlata, vrátí jí vše, co přinesla z domu otcova, načež si ona může vzíti, koho chce.

157. Leží-li někdo po svém otci v klíně své matky, ať jsou oba upáleni.

158. Byl-li někdo přistižen po svém otci v klíně jeho ženy, která mu (otci) dítky porodila, budiž vyhnán z domu otcovského.

159. Přinese-li někdo do domu tchánova dary, věno vyplatí, na jinou ženu se zahledí a tchánovi řekne: „Nechci si vzíti tvé dcery", má si otec děvčete ponechati vše, co mu přinesl.

160. Přinese-li někdo dary do domu svého tchána, věno vyplatí a otec děvčete řekne: „Nedám ti své dcery", nahradí mu vše, co mu přinesl, dvojnásobně.

161. Přinese-li někdo dary do domu svého tchána, věno vyplatí, některý známý ho pomluví a tchán řekne ženichovi: „Neoženíš se s mou dcerou", nahradí mu dvojnásobně vše přinesené a jeho známý se nesmí oženiti s jeho nevěstou.

162. Vezme-li si někdo ženu, ta mu porodí syny a umře, nesmí činiti její otec nároků na její dar; ten patří jejím synům.

163. Vezme-li si někdo ženu, ta mu synů nepřinese a umře, tu, vrátí-li tchán věno do jeho domu od muže přinesené, nemá muž práva na dar své ženy; ten patří její rodině.

164. Nevrátí-li mu tchán věna, odčítá od jejího daru věno a zbytek vrátí její rodině.

165. Daruje-li někdo svému milovanému synu pole, zahradu, dům a tabulkou mu to potvrdí, tu, když se po smrti otcově bratří dělí, mají mu otcův dar ponechati, on jej má podržeti, načež se rozdělí o majetek otcovský.

166. Vezme-li někdo pro své syny ženy, pro svého nedospělého syna ženy nevezme a otec zemře, tu ustanoví dělící se synové svému nedospělému bratru, jenž si posud ženy nevzal, mimo jeho podíl též peníze na věno, aby si ženu vzíti mohl.

167. Vezme-li si někdo ženu, ta mu porodí dítě a zemře, on pak si druhou ženu vezme, která rovněž děti porodí, a otec zemře, nedělí se bratří o jmění matek, ale vzavše věno svých matek, dělí se o majetek otcův.

168. Chce-li někdo svého syna zapuditi a před soudcem dí: „Syna svého zapuzuji“, vyšetří soudce jeho udání a nedopustil-li se syn těžké proviny, pro niž by mohl býti ze synovstva vyobcován, nesmí ho otec ze synovstva vypuditi.

169. Dopustil-li se však jako syn těžké proviny proti svému otci, stalo-li se to poprvé, odpustí mu. Provini-li se těžce po druhé, vypudí otec svého syna ze synovstva.

170. Porodí-li někomu jeho manželka syny a jeho děvka rovněž, a řekne-li otec, pokud žije, dětem od děvky zrozeným: „Synové moji“ a připočte-li je k synům své manželky a otec potom umře, dělí synové manželky i děvky společně majetek otcův, jen že syn manželčin dělí a si vybírá.

171. Neřekne-li otec za svého živobytí synům děvky: „Synové moji“ a umře, nemohou synové děvky společně se syny manželky děliti, ale dostane děvka i synové svobodu, aniž mohou synové manželky činiti nároků na porobu synů děvky. Manželka si vezme svůj dar a podíl, který jí manžel uštědřil a tabulkou potvrdil, zůstane v domě manželově, pokud žije, bere z něho užitek a nemůže býti za peníze prodán; její pozůstalost patří jejím dětem.

172. Nedostala-li od muže ničeho, budiž jí vrácen její úděl a z majetku jejího muže uštědřen podíl jako synu. Nutí-li ji synové, aby dům opustila, má soudce vyšetřiti její záležitost, pokárati syny, a žena nemusí opustiti domu manželova. Umyslí-li si žena, že odejde, zanechá

dar od muže uštědřený svým synům, ale vezme si úděl, který přinesla z otcovského domu a může se provdati, za koho chce.

173. Porodí-li tato žena tam, kam vkročila, svému druhému muži syny a pak umře, dělí se o její úděl první i druzí synové.

174. Neporodí-li druhému muži žádných synů, dostanou její úděl synové jejího manžela.

175. Ožení-li se palácový otrok neb otrok propuštěncův s dcerou občana a zplodí syny, nesmí činiti pán otrokův nároků na otroctví dětí občanky.

176. Ožení-li se palácový otrok nebo otrok propuštěncův s dcerou občana a ona po sňatku s údělem otcovským do jeho příbytku vkročí, hospodářství se ujmou, domácnost si zařídí, jmění si nastřádají, načež pak onen palácový otrok nebo otrok propuštěncův zemře, vezme si ona občanka otcovský úděl a vše, co si nastřádali od jejího příchodu, se rozdělí ve dvě části. Majetník onoho otroka si vezme jednu polovici, občanka pak se ujme ve prospěch svých dětí polovice druhé. Neměla-li ona občanka údělu, rozdělí se vše, co s mužem od svého příchodu nahospodařila, na dvě polovice; jednu polovici si vezme pán otcův, druhou polovici si vezme občanka pro své dítky.

177. Zachce-li se vdově s nedospělými dětmi vkročiti do druhého domu, ať tak neučiní bez souhlasu soudcova. Vkročila-li do druhého domu, vyšetří soudce, co zůstalo v domě po jejím prvém muži a svěří dům jejího prvého muže správě jejího druhého muže, jakož i její, což oba potvrdí tabulkou. Mají hospodařiti, dítky vychovávati a nesmějí nářadí prodati. Kdo by nářadí dítek takové vdovy koupil, pozbude svých peněz a musí vrátiti majetek majitelům.

178. Uštědří-li sestře boha nebo nevěstce její otec nějaký úděl a potvrdí jí to tabulkou, avšak na této tabulce výslovně nepodotkne, že může úděl odkázati, komu se jí zachce, jí tedy volného použití nepřiřkne, tu dostanou po smrti otcově její pole nebo zahradu její bratří a odvádějí jí dle výnosu jejího údělu obilí, olej, vlnu k její spokojenosti; pakli její bratří obilí, olej, vlnu dle výnosu jejího údělu neodvádějí a jí neuspokojí, odevzdá se její pole a zahrada sedlákovi, který se jí zamlouvá, aby ji živil. Pokud žije, smí bráti užitek z pole, zahrady a ze všeho, co jí otec udělil, ale nesmí ničeho prodati ani jinému postoupiti, neboť její dětský úděl patří jejím bratřím.

179. Uštědří-li sestře boha nebo nevěstce její otec nějaký úděl, potvrdí jí to tabulkou s poznamenáním, že může úděl odkázati, komu se jí zachce a zanechá jí tak volné použití, tu může po smrti otcově svůj úděl odkázati, komu se jí zachce, aniž její bratří smějí něco namítati.

180. Nezaručí-li otec své dceři ať sestře boha, ať nevěstce údělu a umře, dostane ona z majetku otcova podíl jako každý syn, kterého užívá, pokud žije, načež připadne jejím bratřím.

181. Zaslíbí-li otec nějakému bohu chrámovou nevěstku nebo pannu a jí údělu nezaručí, dostane po smrti otcově z otcovského majetku třetinu jejího dětského podílu, z níž bere užitek, pokud žije, načež připadne její podíl jejím bratřím.

182. Nezaručí-li otec své dceři snoubence Mardukově v Babyloně žádného údělu, tabulky jí nenapíše, dostane od bratří po smrti otcově z otcovského majetku třetinu svého dětského podílu, z kterého nesmí sice užitku bráti, ale odkázati jej smí snoubenka Mardukova, komu chce.

183. Uštědří-li někdo své dceři, kterou měl se ženinou, úděl, ji provdá a tabulkou jí to potvrdí, nedostane po otcově smrti žádného podílu z otcovského majetku.

184. Neuštědří-li někdo své dceři se ženinou žádného údělu, ji neprovdá, mají po smrti otcově její bratří úděl jí dle obnosu otcovského majetku uštědřiti a provdati.

185. Vezme-li si někdo malé dítě od jeho otce na své jméno za schovance a je vychová, nemá nikdo práva požadovati tohoto schovance zpět.

186. Bere-li si někdo malé dítě od jeho otce na své jméno za schovance a jeho otec a jeho matka se tomu protiví, má se takový schovanec vrátiti do svého otcovského domu.

187. Syn palácového milce nebo nevěstky nemůže býti požadován zpět.

188. Vezme-li si cechovník synka za schovance a vyučí ho svému řemeslu, nemůže býti požadován zpět.

189. Nenaučí-li ho svému řemeslu, má se schovanec vrátiti do otcovského domu.

190. Nepočítá-li někdo dítě, které si za schovance vzal a též vychoval, mezi své vlastní syny, může se schovanec vrátiti do svého otcovského domu.

191. Založí-li si někdo, vzav si dítě za schovance a vychovav je, vlastní domácnost a dostav děti umyslí si, že onoho schovance zapudí, neodejde schovanec, pokud mu jeho vychovatel nedá ze svého majetku třetinu dětského podílu; pak může odejíti, ale z pole, zahrady a domu nedostane ničeho.

192. Řekne-li synek palácového milce nebo nevěstky otci nebo matce, kteří ho jako svého schovance vychovali: „Ty nejsi můj otec, ty nejsi má matka“, budiž mu jazyk vyřezán.

193. Doví-li se synek palácového milce nebo nevěstky o svém domě otcovském, na otce však a matku, kteří ho jako schovance vychovali, zanevře a do svého otcovského domu odejde, budiž mu oko vyrýpnuto.

194. Svěří-li někdo své dítě kojné, dítě v jejích rukou zemře, kojná pak bez vědomí otcova a matčina jiné dítě odkojí, budiž usvědčena, že bez vědomí otcova a matčina odkojila cizí dítě, a budou jí prsa odřezána.

195. Uhodí-li syn svého otce, budiž mu ruka uřezána.

196. Poškodí-li někdo druhému oko, budiž jeho oko poškozeno.

197. Zlomí-li někdo druhému kost, budiž jeho kost zlomena.

198. Poškodí-li oko propuštěnce nebo zlomí kost propuštěnce, zaplatí minu stříbra.

199. Poškodí-li oko něčího otroka nebo zlomí kost něčího otroka, zaplatí polovici jeho ceny.

200. Vyrazí-li někdo sobě rovnému zuby, budou jeho zuby vyraženy.

201. Vyrazil-li zuby propuštěnci, zaplatí třetinu miny stříbra.

202. Uhodí-li někdo líce muže výše postaveného, dostane veřejně 60 karabáčem z hovězinу.

203. Uhodí-li občan líce občana stejné hodnosti, zaplatí minu stříbra.

204. Uhodí-li propuštěnec líce propuštěnce, zaplatí 10 seklů stříbra.

205. Uhodí-li otrok líce občana, uřeže se mu ucho.

206. Uhodí-li někdo v hádce druhého a jej poraní, ať přísahá: „Umyslně jsem ho neuhodil“ a zaplatí lékaře.

207. Zemře-li na tu ránu, odpřisáhne rovněž, a byl-li to občan, zaplatí půl miny stříbra.

208. Byl-li to propuštěnec, zaplatí třetinu miny stříbra.

209. Uhodí-li někdo občanku tak, že plod potratí, zaplatí 10 seklů stříbra za ten plod.

210. Zemře-li ona žena, budiž jeho dcera usmrcena.

211. Potratí-li propuštěná svůj plod následkem jeho rány, zaplatí pět seklů stříbra.

212. Zemře-li tato žena, zaplatí půl miny stříbra.

213. Uhodí-li něčí děvečku a ona potratí, zaplatí dva sekly stříbra.

214. Zemře-li děvečka, zaplatí třetinu miny stříbra.

(P. d.)

O Gundulićově „Osmanu".

Napsal Lev Šolc. (Č. d.)

Ale pro toto vědomí národní a kmenové Gundulić není prost zájmu pro běhy všelidské, universální. Nejen turecké dějiny, nýbrž i svět antický, všecku Evropu, ba všecken tehdejší okrslek zemský obsahuje jeho rozhled široký, a není snad národa tehdy známého, jehož by básník nebyl postřehl s vysoké hlídky své a jenž by nějakým světlem neb odstínem k velikolepému obrazu tomu byl nepřispěl. A co zvláště uvážení hodno, Gundulic i k výši pravé, ušlechtilé humanity povznáší se tím, že daleko více než Tasso i vůči pohanům šetřiti dovedl objektivnosti, při „Osvobozeném Jerusalemě" naproti ušlechtilé nestrannosti eposu hellenského tak bolestně postrádané. Neb až na onen pekelný sněm a zásadné (ovšem důvodné) odmítání učení Mohamedova, nikde neshledáváme, že by básník potupně, zlostně nebo jízlivě o Turcích se vyslovoval. Nevole jeho, kde jakou pronáší, obrácena jest nikoli proti lidem, jakožto lidem, nýbrž proti chybnému (dle mínění jeho) učení, jehož neblahé následky v porážce chotimské, ve vzpouře vojenské a konečně v žalostném konci nevinného, mladistvého Osmana spatřovati se domnívá. Jako vítězný Vladislav zastupuje ušlechtilejší a mravně vyšší křesťanství, tak nešťastný Osman je příkladem a takořka živým důkazem nemravných a k tomu sešlých a schátralých institucí náboženství Mohamedova. Nikde básník Osmana netupí, nikde se mu neposmívá: jen hochem nerozvážným ho nazývá (čímž vpravdě byl), vytýkaje mu pýchu a ukvapenost. Jinak sympathie, totiž upřímná soustrast básníkova, jest úplně na straně mladého sultána, ba i ušlechtilé vlastnosti jako: velikomyslnost, uznalost za věrné služby, ctižádost a touha po slávě a panovnický majestát se mu připisují proti vzteklému davu vzbouřenců, jež básník ovšem ve pravém světle nám ukazuje a případnými slovy nazývá. Než i z tábora odbojníkův hrdiny líčí úplně objektivně, a třebas ukrutnými, nelítostnými a pomstychtivými (Daut, Derviš), přece věrnými barvami historie, bez nejmenší ujmy jejich chrabrosti a hrdinství. (Daut a Derviš v boji s Dilaverem O. XVIII).

Již nahoře bylo poukázáno k onomu místu O. J. (VII, 1—22), kde Erminie pustivší se za Tankredem, přijela večer do lesa na břehu Jordanu, kdež přemožena žalem usnula. Probudivši se z rána, znovu oddala se své bolesti, až, vedena jsouc hlasem písně provázené píšťalou, přišla k starému pastýři, jenž tu koše pletl, any děti jeho zpívaly.

On býval kdysi strážcem královských sadů v Memfidě, ale znechutiv si život dvorský, prchl do této samoty, by vzdálen světa a v klidu života užíval. Když mu Erminie vyložila své osudy, on k žádosti její uvedl ji ku své ženě do chaty, a od té doby dlela tu Erminie v úkrytu, pasouc stáda. Tento obraz idyllického života pastýřského, prosycený živlem milostným napodobil a rozvedl Gundulić v „Osmanu" (VI, 1—19), kde Krunoslava vypravivší se za Korevským, naříká v lese nad pramenem; též 20—34, kde slyší za zvuku dud píseň pastýře toužícího po své milé Rumence; též 35—41, kde nešťastná Krunoslava velebí osud tohoto pastýře proti svému, dále VIII, 20—28, kde vypisuje se, kterak Ljubdrag, potomek Jiřího despoty a Jeriny, zbavený svých dvanácti synů, v zátiší vede život pastýřský se svou dcerou Sunčanicou, pro niž on pořádá zábavy venkovanů s tancem a zpěvem (O. VIII, 48—90); též IX, 29—41, kde paní varšavské, tančíce na lukách u Visly, opěvují Vladislava, dárce míru, jemuž blahořečí venkované.

Živel idyllicky-pastoralní, mající klassické representanty v Theokritovi a napodobiteli jeho, Vergilovi, dostal se do vlašské literatury spolu s lyrikou provençalskou. Již Boccaccio složil pastýřskou báseň „Ameto". Bernardo Pulci skládal eklogy a idylly dle Vergila, a bratr jeho Luca báseň pastýřskou „Driadeo d'Amore". Jacopo Sannázaro (1485—1530) složil veleoblíbený idyllický roman „Arcadia", z něhož vplynula první hra pastýřská „Sacrificio", již složil Agostino Beccari. Nejvyššího květu dostoupil ten druh básnictví Tassovým „Aminta" r. 1572.[1]) a Guariniho „Věrným pastýřem" (Il pastor fido.[2]) Odtud hra pastýřská vešla v modu, tak že ji počátkem 17. věku vidíme rozšířenu i v Německu (Opitz). Není tedy divu, že Gundulić podlehl modě vládnoucí a že nejen ve svých dramatech následoval italských pastoral, nýbrž i v eposu svém široké místo vykázal sentimentalní idylle pastýřské. Chtíti chváliti nebo haněti, co bývalo kdysi modou, bylo by nerozumno; neboť o vkusu těžko se příti. Jen tolik smíme poznamenati, že umírněnosti Tassově, jenž tomu výjevu nevěnoval více než 20 stancí a přese všecku citupluost mnoho řečí nenadělal, nelze odepříti uznání; ač si to jinde, na př. v kouzelných zahradách a zámcích říše Armidiny hojně vynahradil. U Gundulića idylla Ljubdragova a zábavy venkovanů kolem Sunčanice (O. VIII), jakož i plesající na lukách Varšavanky velmi působivě položeny jsou proti náhlému vystoupení strašného černocha-eunucha Kizlar-agy a proti nenadálému

[1]) Přeložil Dinko Zlatarić a pod názvem „Ljubmir" vydal v Benátkách r. 1580.

[2]) Přeložil Petr Kanavelić z Krčoly (1600—1690).

přepadení bojovnou Sokolicí. I to přispívá ku zmírnění neobvyklého dnes slohu, že idylla (zejména u Ljubdraga a Sunčanice) připnuta tu k půdě zcela realní, že vyrostla z okolností přirozených a pravdě podobných. Neb, myslíme- li si, že Ljubdrag, pravnuk Jiřího despoty, hosté dubrovnického, od hluku světského utekl se do hor mezi pastýře, u nichž přebývá, co přirozenějšího, než, aby strážce sultanova haremu vnikl i do zátiší venkovského za dívkou slynoucí krásou, schudlou to potomkyní slavných předků? I loupež Sokolice pod samou Varšavou přese všecku vnější pravdě nepodobnost má svůj vnitřní důvod, a chvála knížete, jako dárce míru, vypadne vždy více-méně v tonu idylly. Proti tomu nářek Krunoslavy za Korevským, píseň toužícího pastýře a chvála jeho štěstí se strany Krunoslavy (O. VI) jsou výlevy onoho chorobného a lživého sentimentalismu, jehož výstřednost nejvíce v oči bijící právě při hrách pastýřských a současné idylle těžko srovnati lze s povahou bohatýrskou, ať nedím s během přirozeným. Proti ní obrátila se všecka síla odporu Rousseauova. Tato přejemnělost a vnitřní prázdnota je toho příčinou, že právě na třech místech (O. VI) básník rozvinul všecku svou sílu řečnickou a že nám tu předvedl výmluvnost svou v rouše nejnádhernějším, blyskotem řečnických okras až oslepujícím. Postrádajíce vnitřní pravdivosti těchto výlevů citových, slyšíme pak ovšem vždy více řečníka než básníka, což ostatně je příznakem poesie románské vůbec, především vlašské, a platí plnou měrou i Tassovi.

Přihlédněme ještě maličko k technice básnické.

Co se týče komposice, vnější rozvržení na dvacatero zpěvů Gundulić má od Tassa. Vnitřním skladem „Osman“ rozpadá se ve dvě části, byť ne počtem zpěvů, však celkovým objemem bez mála sobě rovné; v čemž Gundulić, jak se zdá, následoval Vergilovy Aeneidy. Neboť jako toto polovicemi svými tvoří jakési spojení Odysseje a Iliady, tak „Osman“ v prvé části (zp. I—IX) opěvuje vítězství Vladislavovo a porážku Osmanovu, jež nejvíce se jeví v tom, jak usiluje o uzavření míru; kdežto druhá část (zp. XIV—XX) líčí záhubu sultánovu. Proto že tato je následkem onoho nezdaru vojenského a plynoucích z něho neblahých opatření, vidíme obě části svazkem příčinnosti těsně spojeny, ana druhá z prvé takořka vyrůstá.

Pravdy historické básník v části druhé věrně šetřil, kdežto v prvé, panegirické, i v osobách i ve věcech fantasii své plnou uzdu pustil, jak patrno z předeslaného rozhledu dějinného, položíme-li holou skutečnost proti tomu, co báseň hlásá.

Pozoruhodna je charakteristika osob. Jako na starých obrazech vídáme lidi vznešené, mocí a postavením vynikající nehledě k souměrnosti vyznačeny zvláštní mohutností těla, proti nimž poddaní jeví se malými, takřka v měřítku zmenšeném, při čemž pojem aristokratie symbolicky naznačen původním příznakem převahy sil tělesných: podobně většina charakterů v „Osmanu“ vystupujících není v žádné shodě s danými okolnostmi, nýbrž stojí tu jako hotové typy, a jak je básník postavil do víru událostí, tak musíme s nimi účtovati dále, neptajíce se, kterak se to srovnává s pravdou a s přirozeným během věcí. Takové charaktery mohli bychom nazvati statickými, jak je znají antická skulptura i drama. City a činy, slovem celé povahy jejich nevyrůstají z přirozené půdy daných okolností, nýbrž kde se vzaly, tu se vzaly, jsou zkrátka zde, jako loutky na jevišti, a operují dále v tom směru, jejž jim básník vykázal. Přirovnání od obrazů výše uvedené vyloží věc snadno. My víme, že veliký válečník, ať král, ať podřízený jemu vojevůdce, naprosto nemusí vynikati silou tělesnou, ba praktické užívání zbraní vlastní rukou že u něho je věcí vedlejší. Tak bylo beze vši pochybnosti v bojích polsko-tureckých i při jiných událostech, o nichž „Osman“ jedná. A přece počíná si básník tak, jako Homér, líčící způsob boje, při němž vše záleželo na osobní udatnosti a síle. Pravda, každé epos bohatýrské hledí hrdinu svého vyvýšiti, „zveličiti“ se stránky osobní chrabrosti; ale z toho nenásleduje, že by všechen způsob boje musil jeviti se pravdě nepodobným, jakž patrno na př. z hrdinských písní srbských, v nichž při všem „zveličování“ průběh boje líčen mnohdy s věrností překvapující, vzdor „nehrdinskému“ prachu a olovu. Ne tak se má věc s vojenskými výkony Krunoslavy, Dilavera, Derviše, Vladislava a j.; z čehož naprosto nenásleduje, že by takové výjevy bitevní, samy o sobě váženy, nemohly býti skvostnými výkony básnickými, jak jsme nahoře ukázali. Ale přihází se při tom básníkovi ta nehoda, že přese všecko „zveličování“ nedosahuje toho mocného účinku, jejž pociťujeme na př. při líčení multanského a chotimského boje, jak věrná, pravdivá historie jej podává. Proti tomu vypsání konce Osmanova neztrácí účinnosti, přidržujíc se skutečnosti, jež sama sebou hluboce dojímá.

Tento nedostatek dynamického živlu v líčení Gundulićovu jeví se i v tom, jak užívá řečí, ať už jimi chce charakterisovati osobu, ať tlumočiti své vlastní smýšlení. Tyto řeči nevyrůstají organicky z dané situace, nemají větším dílem oné vnitřní nutnosti, která by nám je ukazovala přirozenými a pravdě podobnými, nýbrž jsou to z pravidla

expektorace připuštěné libovůlí básnickou; z čehož arciť zase nenásleduje, že by, samy o sobě vzaty, nemohli býti mistrovskými výkony umění řečnického. Ba právě naopak jedna vedle druhé podává důkaz o úchvatné výmluvnosti svého tvůrce, o výmluvnosti, jejíž síla jest neúmorná, jejíž proud plyne ze zdrojů nevyčerpatelných, jejíž virtuosnost v celku i v jednotlivostech dostupuje vrcholu svého umění. Jak při tom pochodila poesie, toť ovšem jiná otázka. Tyto řeči tvoří podstatnou část celé básně, k níž mnohý kus ostatní úpravy její se připíná. Řečmi nejen osoby jednající své city a mínění projevují, jimi i básník své přesvědčení k platnosti přivádí, jimi historie ku čtenáři promlouvá. Příklady takových řečí jsou: monolog Osmanův, v němž naříká nad kleslostí mravů tureckých proti staré neporušenosti (O. I, 23—77). Nářek jeho po cestě do jedi-kuly (O. XX, 30—72), při němž čtenář jistě pozastaví se nad tím, že nešťastnému sultánovi při této poslední jízdě dostávalo se času a myšlenek, by vypravoval celou historii tureckých výbojů. Podobně při řeči Ali-paše (O. XI, 135—201) divíme se, že posel prosící o mír, nejsa vyzván, vítěznému králi smí raditi a politiku jeho kriticky rozebírati. Nedostatečně motivovanými zdají se nám též řeči tří rádců sutlánových o jeho novém záměru vypraviti se na východ: Dilaverova (O. XVII, 15—49), Huseinova (51—101).

Mnohé z řečí těch vyzdobeny jsou hříčkami slovnými a vyumělými figurami řečnickými, z nichž vytýkáme zvláště důmyslné antithesy, jež mnohdy celé řetězy tvoří, jako O. VI, 11 nn.: „Nač slunce východní a bílý den mně mladé svítí, když slunce očí mých věčné noci temnota skrývá? Ale běda, kam se poděl můj rozum? Co to moje ústa praví? Kterak není věčný den tam, kde světlé slunce mešká? Den jest, ale z poza mraků kamenů ledových zářící paprsek slunce mého ven proniknouti nemůže.“ Aneb (O. VI, 29 nn.): „O Ruměnko mně ruměnnější nad zoru ruměnnou! Slyš, jak slavíci zpívají, když kýženou krásu tvou vzývám. Viděli, tuším, lepost tvoji z daleka a mysli, že bílý den jim vstává z líce tvého. Nade mnou toho listí ptej se na každé sněti zvlášťě, od mého plápolu neustávajícího jak často vzplanulo a se vzňalo.“ Aneb (O. VI, 36 nn.): „Ach, blahý a pln štěstí jest život tohoto pastýře, ježto zármutek svůj krátký hojí nadějí dlouhého míru. Žalostný je smutek můj a dnové, ach, plní teskností, ježto dlouhé tužby moje nepřinášejí mi ani krátké naděje. Blízko něho je dívka milovaná, k níž mu láskou život vadne; ale moje sladká láska daleko vzdálena ode mne. Jemu v doubí kráska milená slyší vše, zač prosí a žádá; mně ve stínu milého doubí plachý vítr řeči mé unáší; on bílým úsvitem

zory, já noční tmou jsem obklopena; on žije nadějí milou, bez naděje já umírám. On brzo nejšťastnějším v lásce bude moci zván býti; ale neštěstí mé na světě nikdy nedojde konce“ a j. v.

Neposlední ozdobou Gundulićovy básně jsou četná přirovnání, větším dílem dle Homéra a Vergila vypracovaná, již svou živou názorností a stkvoucími barvami tvoří malé drobnomalby v tom obraze velikolepém, podobna jsouce zářícím gemmám v umělém díle zlatnickém. Uvádíme O. XV, 107 n, kde zabitý sličný mladík, zohavený smrtí, přirovnává se prameni tekoucímu květnatou loukou, jejž pošlapal a zakalil dobytek. Aneb O. XV, 80, kde odražený ale přese všecky ztráty stále obnovovaný útok odbojníkův na palác Dilaverův připodobňuje se příboji mořskému, jenž roztříštěnou vlnou odráží se od skalnatého břehu, by věčně se vracel silou obnovenou. O. XVIII, 90, pobořené zdi paláce Dilaverova podobny se činí dubu, do něhož ve zlé nepohodě vichr pere a daleko široko pod ním leží zulámané větve a urvané listí. Krásné podobenství (O. XIX, 70 nn.), kde souboj Dilavera s králevičem perským a krásnou Begum přirovnává se souboji dvou býků s jalovicí, jež, stojíc opodál, s úzkostí hledí na strašný zápas, nevědouc, čí bude, připomíná ovšem Homéra, jest však provedeno tak názorně a tak samostatně pojato, že kráse jeho nelze dosti se nadiviti. Totéž u větši ještě míře platí o přirovnání Dilavera dostiženého Dervišem ku kanci obklopenému smečkou ohařů, nemajících odvahy k němu přistoupiti. (O. XIX, 106—110). Klademe je zde celé: „Jako prostřed hor když z lesa divoký kanec ven vyrazí, ano množství psů se všech stran kruhem jej obstupuje, na smrt hroze vzdornými tesáky, napíná se křečovitě a chrochtá, by odňal odvahu lovci, jenž jej honí, a postaviv se pevně, všech očekává, ale není toho, jenž by z blízka udeřiti směl na divocha strašného: tak proti vezírovi nemají smělosti odbojníci sultánovi, an stojí pevně a jistě s palicí dřínovou v pravici; každý holou šavli zdvihá, každý dychtí po jeho smrti náhlé; ale ani jeden neodhodlal se přistoupiti k němu blíže, by se s ním pustil do boje.“ — Toť obrázek živosti a názornosti homérské. (O. p.)

Kdy stanoveny články víry bludům Husovým protivné?

Dr. K. Římský. (Č. d.)

Myslíme, že uvedená svědectví dokazují dosti zřejmě, kterak církev před Husovou dobou stanovila učení o ústavě církve, a poznamenáváme, že nikterak se nedomníváme, že bychom byli uvedli všechna svědectví autoritativního rozhodnutí.[1]) Nyní budiž nám dovoleno porovnati poněkud a zkrátka bludy Husovy se stanovenými pravdami. Připomínáme především, že sněm kostnický nikterak nezavrhl všechny jednotlivé bludy Husovy jako kacířské, nýbrž jako „ne katolické, mnohé bludné, jiné pohoršlivé, některé uši zbožných urážející, a mnohé z nich odvážlivé a pobuřující a některé (nonnullos) z nich zřejmě kacířské a již dávno od svatých otcův a všeobecných sněmů zavržené a odsouzené“.[2]) Praví-li tedy sněm sám výslovně, že jsou pouze některé ze článků kacířské, že pouze některé již dávno byly zavrženy a odsouzeny, bylo by naprosto zbytečno a přehnáno, chtěl-li by někdo dokazovati, že všechny ony články jsou kacířské, či že již byly všechny zavrženy. Ježto pak sněm kostnický nerozlišuje jednotlivých článků a neudává, v jakém stupni články jednotlivé zavrhuje, stačilo by pro nás, kdybychom o dvou či třech článcích dokázali, že již byly odsouzeny, zavrženy (o ostatních článcích by platilo to, co jsme ukázali v úvodě k svojí práci). Rovněž by stačilo pro bohoslovce, kdyby věroučně (dogmaticky) dokázal pouze o dvou či třech článcích, že jsou kacířské. Pomíjejíce toho, čemu učí věrouka o jednotlivých článcích Husových, chceme nyní ukázati, čemu učí církevní dějiny o odsouzení bludů Husových v době před Husem a zatím jen bludů Husových o ústavě církevní. Bludy Husovy o ústavě církevní jsou tyto články:

7. Petr nebyl a není hlavou církve katolické.

9. Důstojnost papežská pochází od císaře, přednost a zřízení papežství má svůj původ v moci císařské.

---

[1]) Tak by bylo možno uvésti zajisté i odsouzení bludů Viklifových, jež však pomíjíme i proto, že Hus sám připouštěl, že bludy Viklifovy byly odsouzeny, i proto, že konečné odsouzení stalo se vlastně až v Kostnici, či nedlouho před tím.

[2]) Místo z rozsudku, kde se odsuzují bludné články Husovy, zní: »Haec sacrosancta Constantiensis Synodus declarat et diffinit, articulos infrascriptos .. non esse catholicos, nec tamquam tales esse dogmatizandos; sed ex eis plures esse erroneos, alios scandalosos, aliquos piarum aurium offensivos, pluresque eorum esse temerarios et seditiosos, et nonnullos eorundem esse notorie haereticos, et iamdudum a sacris patribus et generalibus Conciliis reprobatos et damnatos,..« *Mansi* l. c. XXVII. 752.

10. Bez zvláštního zjevení Božího nikdo sám o sobě neb o jiném nemůže tvrditi, že je hlavou kterékoli církve; a biskup římský není hlavou církve římské.

27. Ni v nejmenším není pravdě podobno, že by církev musela míti hlavu, kteráž by ji u věcech duchovních řídila a vždycky v církvi bojující trvala a v ní zachována byla.

28. Kristus by zajisté bez takových obludných hlav lépe církev svou spravoval skrze pravé učenníky své, po všem světě rozptýlené.

29. Apoštolové a věrní kněží Páně ve všelikých ku spáse potřebných věcech velmi dobře církev spravovali, pokud nebyl úřad papežský zaveden, a zajisté by ji až do soudného dne opět dobře řídili, když by už nebylo papeže.[1]

O všech těchto bludech můžeme a musíme (chceme-li mluviti pravdu) říci, že byly již dávno, a to několikrát před dobou Husovou zavrhnuty, že pravdy jim protivné byly slavnostně stanoveny buď přímo, aneb aspoň nepřímo zavržením bludů. Úsudek tento je prvním plodem dlouhé práce naší a je tak zřejmý, že ho netřeba déle dokazovati. Jmenujeme zde pouze pořadem autoritativní rozhodnutí, která sem patří. Jsou to: Dekret Gelasiuv, formulář Hormisdův, list Mikuláše I z r. 865., vyznání císaře Palaeologa na sněmu lyonském z r. 1274., bully „Unam Sanctam“ z r. 1302. a „Licet iuxta doctrinam“ z r. 1327. a odsouzení bludů armenských z r. 1341. uvedené v naší rozpravě s čísly I, II, IV, IX. X, XI, a XII

Jiné bludy o ústavě církve, v nichž Hus činí závislou právomocnost papežovu a kardinalů na osobní hodnosti jsou:

12. Nikdo není náměstkem Kristovým aneb Petrovým jestli jich nenásleduje svým životem; neboť takovéto nástupnictví jest nejpřiměřenější, a jiným způsobem nikdo nemůže od Boha dosáhnouti moci náměstnictví; neboť onen úřad náměstka vyžaduje rovněž srovnalost mravů jako autoritu ustanovitele.

13. Papež není zjevným a pravým nástupcem Petra, knížete apoštolu, jestli mravy jeho odporují mravům Petrovým. Jest-li papež lakotný, tuť jest náměstkem Jidáše Iškariotského. A rovněž ani kardinalové nejsou pravými nástupci sboru ostatních apoštolův, jestliže po příkladu apoštolův nežijí a zákona Kristova nezachovávají.

20. Jest-li papež nehodný, jest-li předzvěděný, tuť rovněž jako

[1] Články Husovy zde citujeme dle *Kryštůfka* l. c. 715 – 717; neboť jsou tam věrně podány.

Jidáš jest ďáblem, zlodějem a synem záhuby, nikoli však hlavou církve: vždyť pak ani údem této církve není.

22. Papež nebo prelát, jest-li nehodný a předzvěděný, jen v nevlastním slova rozumu jest pastýřem, vpravdě však jest zlodějem a lupičem.

24. Žije-li papež způsobem zákonu Božímu protivným, tedy zajisté nevešel skrze Krista v úřad svůj, byť také zvolen byl volbou po lidském zákonu platnou, ano i kdyby od Boha samého byl zvolen býval. Neboť Jidáš byl od Boha Ježíše Krista samého náležitě a zákonitě za apoštola zvolen a přece týž odjinud do ovčince se vedral.

26. Jestliže všichni voličové, neb většina z nich, podle lidského předpisu jistou osobnost zvolí, není tudíž táž osobnost pravomocně zvolena, aniž jest pravým neb zjevným náměstkem nebo nástupcem Petra neb jiného apoštola v úřadě církevním. Buď že voličové dobře, buď že špatně volili, vždy toliko skutkům zvolence věřiti dlužno. Čím hojněji někdo ve prospěch církve působí, tím větší moc k tomu od Boha obdržel.

Články tyto, jež zdají se pouze proto býti vymyšleny, by se mohl každý bludař protiviti svojim církevním představeným, jsou vlastně odsouzeny zároveň s články předcházejícími; neboť ustanovení, jež odsuzují předcházející články, nečiní nikterak závislou právomocnost církevních představených na hodnosti lidské. Kromě oněch stanovení můžeme však zde uvésti věroučné listy papeže Mikuláše I z r. 865. a Lva IX. z r. 1053., kdež protivné pravdy stanoveny, jak jsme ukázali v bodě IV. a VI.

Ostatně pokud články tyto jednají o předzvědění a takto činí všechnu autoritu církevní bezmocnou a nicotnou, o tom se zmíníme zvlášť ještě později, až bude řeč o členech církve.

Konečně zde uvádíme bludy Husovy o trestech církevních a vůbec o trestní moci církve, a o kázni a poslušnosti církevní.

15. Poslušnost církevní od kněží jest vynalezena, nemajíc žádného základu v Písmě svatém.

17. Každý kněz Kristův, kdož dle zákona žije, Písmo sv. zná a po tom touží, aby lid poučil, musí i tenkráte kázati, když byl postižen klatbou domnělou. A byť papež, aneb jiný prelát takovému knězi zapověděl kázati, on nikterak uposlechnouti nesmí.

18. Kdožkoli na kněžství jest vysvěcen, tomu se dává rozkaz, aby kázal, a on rozkazu toho musí býti poslušen, domnělé klatby nic si nevšímaje.

19. pokutami církevními (censurami), zejména klatbou, suspensí (zápovědí úřadování kněžského) a interdiktem (zastavením služeb Božích) duchovenstvo ku svému vlastnímu povznešení si podrobuje obecný lid, rozmnožuje lakomství, bezbožnost svoji zakrývá i antikristu cestu připravuje. Odkudž plyne, že takovýchto censur (pokut) původem jest sám antikrist. Duchovenstvo chápe se oněch pokut proti těm, kdož zlobu antikristovu odhalují.

I o těchto bludech třeba opakovati totéž, co jsme řekli o předešlých; i tyto byly odsouzeny již zároveň s prvními, a i proti těmto můžeme postaviti zvláštní odsouzení církevní autoritou, totiž: dekret papeže Mikuláše I na římské synodě r. 863., vyznání víry za Paschala II na synodě z r. 1102., vyznání víry předepsané Valdenským r. 1210., stanovení sněmu lateranského čtvrtého z r. 1215., zavržení bludů armenských z r. 1341., jež jsme uvedli pod čísly III, VII, VIII, XII.

Myslíme, kdo naše pojednání přečte a pravdu hledá, ten nám dosvědčí, že jsme ukázali dle pramenů, že mnohé pravdy bludům Husovým protivné byly stanoveny dávno před dobou Husovou, a že nelze tudíž nikterak tvrditi, že pravdy tyto byly stanoveny teprve na sněmu tridentském.

A nyní, než pojednáme o jiných bludech Husových, budiž nám dovolena ještě jedna poznámka. Nejednáme zde o tom, byl-li Hus o pravdě bludů svých přesvědčen. Nejednáme ani o tom, věděl-li Hus o tom, že bludy jeho byly papeži a sněmy církevními odsouzeny, či nevěděl-li o tom; je nám lhostejno, přidělí-li někdo Husovi k jiným jeho „ctnostem“ mimo neposlušnost ještě i nevědomost ve věci, již napadal. Tolik však chceme říci, že nemohl Hus nikterak tolik tvrdošíjně proti celému sněmu a veškerému podání žádati, by ho sněm zvlášť poučoval a se s ním takořka hádal o pravost víry katolické, a nejméně tam, kde se jednalo o bludy již dávno odsouzené. Jako by zločinec, pro zločin mu dokázaný (a k němuž se přiznal) odsouzený, pošetile a nesmyslně žádal od soudu, by mu soud nejprv dokázal, že jeho skutek je skutečně zločinem, tak zajisté i bludař odsouzený pro bludy mu dokázané (a k nimž se přiznal) by pošetile a nesmyslně žádal od sněmu církevního, by se mu nejprve dokázalo, že blud jeho je skutečně bludem; soudy o zločinech soudí, ale pouze soudí.

(P. d.)

Anglické písemnictví současné.

Referuje Alois Koudelka.

Hodlaje jako jiná leta na základě londýnského „Athenaea“ (číslo červencové) podati stručný přehled slovesné činnosti kontinentalní, předesílám něco o písemnictví anglickém, o němž týž list v každém čísle o jednotlivých objevech zprávy obšírnější a stručnější přináší.

Všeobecně lze charakterisovati anglické písemnictví z posledního roku: Nic nového, nic epochalního. Šlape se vyšlapanými cestami. jen tu a tam některý z chodců jaksi se rozběhne, z vyjetých kolejí vybočí, ale jenom na chvíli, aby potom zapadl v armadu odměřeným krokem a označeným směrem stoupající. Ale i ty „Seitensprünge“ nikterak nejsou k dobru, spíše jenom na zkázu, poněvadž pravidelně jsou napodobeninami smělých sice exkursů cizozemských, ale k ničemu nevedoucích. Snaha všech belletristů nese se jedině za tím cílem, aby pobavila, na umění se tolik nehledí. Pověstny jsou již ode dávna anglické romany svou délkou či správněji řečeno s našeho stanoviska rozvleklostí, nám mnohdy přímo nezáživnou a neztravitelnou. Z lepších buďtež uvedeny: L. Nerricka „When Love flies out o' the Window“, my bychom řekli: „Když jde nouze do domu, jde láska z domu“. Pravdivost toho přísloví dokazuje autor na sňatku uzavřeném mezi spisovatelem a umělkyní. Poutavým jest vylíčení života zákulisního a života hereckého vůbec, a to na potulných cestách po vavřínech v Paříži, Londýně a Novém Yorku. Místní kolorit dobře vystižen.

W. K. Cliffordové roman „Woodsiede Farm“ (snad: Stranou ležící farma) činí již větší nároky, ježto tepe upřílišené „slušnostní způsoby“ Angličanek, známé i u nás z vystupování anglických guvernantek. Jenom že autorka až příliš sama daleko zabíhá ve svém moralisování.

Duch lásky k životu potulnému (à la Gorký) vane z romanu E. Godfreyové (Lane) „The Winding Road“ (Vinoucí se cesta), v němž líčí se historie muže, jenž s houslemi pod paždí volí potloukati se od domu k domu, než vésti spořádaný domácí život.

Mrs. Humphrey Wardsová, pověstná svými tendenčně problemovými romany, vydala letos roman bez problemu, a sice: „Lady Rozy dcera“. Lady Rose Chantrey provdala se před 30 lety — nešťastně. Později zamilovala se do Marriota Dalrymplea a upláchla s ním. Muž nechtěl přistoupiti na rozvod s ní a tak rostlo děvčátko, jež z nedovoleného poměru jejího se zrodilo, v nouzi a chudobě pode jménem Julie le Breton. O 26 letech setká se Julie s jistou Lady Henry Delafieldovou, jež má veliký „salon“, ale jehož sama pro stáří a slábnoucí zrak nemůže říditi. Julie se k ní nastěhuje, a teď nastane boj mezi těmi dvěma ženami o vládu nad „salonem“, což výtečně podáno. Ale láskou syna Delafieldové obrozuje se konečně Julie. Po stránce umělecké patří roman ten i přes některé vady své k nejlepším věcem, jež Wardsová napsala a jimž ostatní anglické romany novější ani po bok se postaviti nemohou.

Pozoruhodným je také roman A. E. W. Masona „The Four Feathers" (Čtyry péra). Hrdina romanu toho, Harry Feversham, trápen jest idiosynkrasií strachu, že v okamžiku trapném (mučivém) osvědčí se sketou. Proto poděkuje se, když jeho pluk dostane rozkaz, aby se odebral do Sudanu. Přátelé jeho projeví mu své opovržení pro jeho zbabělost zasláním tří bílých per. Od své nevěsty, jež právě přítomna jest, když péra ona dojdou, dostane čtvrté. Tu se rozhodne Feversham smýti se sebe tu potupu a přátele donutiti k odebrání per. Odebere se do Egypta, to se rozumí, neofficielně a dokáže tam svými činy, že není babou. Mason vyznačuje se neobyčejnou znalostí srdce ženského jako Hardy, ba bezmála jako Meredith. Povahokresba je veskrze znamenitá a taktéž vylíčení scen v Egyptě, najmě popis žaláře v Omdurmanu.

A. Hopeho „Intrusions of Peggy" (Dotérnosti Peggy) jest podařenou satirou na moderní společnost anglickou. (Aricy Newton, boháč, hrá si na chudáka, kdežto Peggy Ryle, ač nezámožná, ráda a ze srdce pomahá nouzi trpícím spolubližním svým.) Hope znám jest jako mistr anglického dialogu, a po té stránce podal i tu co nejlepší.

Mrs. Craigieové roman „Love and the Soul Hunters" (Láska a lovci duší) čte se velice pěkně, jenom že hrdinové a hrdinky její nejsou z tohoto světa, a jestliže ano, vyjimeční tvorové.

Lépe nežli roman representuje se povídka, tak zv. „story"; také žeň na tom poli je vydatnější. Tu máme především osvědčeného již R. Kiplinga s jeho sbírkou „Just so stories for little children" (Historky, tak právě pro děti). Výtečně uhodil ve sbírce té na pohádkový ton. Kiplingovi každé zvíře jest myslící, mluvící a rozumně jednající bytostí. Celek lze nazvati idealem lektyry pro děti. Autor sbírku svou také sám illustroval.

Miss Cholmondeley, jejížto roman před dvěma lety vydaný „Red pottage" (Červená polévka) značnou sensaci vyvolal, vydala sbírku tří povídek (jedné delší a dvou kratších) pod názvem „Moth and Rust" (Moli a rez). Všecky vyznačují se značnou silou uměleckou a lahodou stylovou. V prvé „Geoffrey's Wife" (Žena Geoffreyova) vypravuje se, kterak ženatý muž za paniky domnívá se, že zachraňuje svou ženu, ale potom vidí, že spasil cizí ženu.

Henry James vydal sbírku psychologických povídek „The better sort" (Lepší druh) a George Moore ukazuje v řadě silných povídek pod názvem „The Untilled Field" (Neobdělané pole) na některé rány Irska. Líčí v nich vzmáhající se na Erinu horečku vystěhovaleckou a dovozuje, že třebas se potom tací vystěhovalci zbohatnuvše v Americe do vlasti své vrátili, přece tam na dlouho nezůstávají. Jest prý jim nesnesitelno tyranství kněžské. Pokud je to pravda, musí býti ponecháno samému autorovi, jenž sám jest Irem a vlast svou upřímně miluje.

Vydáno a sehráno více divadelních kusův, ale žádný nepronikl a nedodělal se zvláštního úspěchu. Nejlepší jsou H. A. Jonesa „Chance, the Idol" (Náhoda — bůh). Je to satira na vášeň v karty hraní, jenom že divák neví, chtěl-li autor napsati tragedii či veselohru. Esmondův kus „My Lady Virtue" (po česku asi: Dama ctnost). Hrdinka kusu,

lady Ernestone, domnívá se, že musí za všech okolností pravdu říci, a z toho vznikající rozpory činí řadu scen jednak komických, jednak trapných.

Z jiných pozoruhodnějších publikací vytýkám předně v kollekci Macmillanově životopisů předních spisovatelů životopis R Browninga od G. K. Chestertona a Sir A. Lyalla životopis Tennysonův. Onen vyznačuje se zajímavými a trefnými postihy časových poměrův a spojitosti mezi jednotlivými odvětvími literatury a umění, tento však postrádá pravé vroucnosti a horoucnosti při vší zdravé a správné kritice. S velikou úchvalou přijato bylo dílo Sydney Leeovo o královně Viktorii jako nejlepší vylíčení jejího života a působnosti. Skvostnými příspěvky k poznání anglické literatury 18. století jsou souborně vydané essaye Whitwella Elwina o Cowperovi, Sterne, Goldsmithovi a Fieldingovi, původně v „Quarterly Review" uveřejňované a teď o sobě vydané u Murrayho pod titulem „Some 18. century Men of Letters".

Obsáhlým dílem pojednávajícím o pestrém stavu anglické prosy od roku 1400—1800 je druhé vydání Garnerova díla o starém anglickém písemnictví. Celé dílo rozvrženo na 12 svazků, jemuž předeslán bude úvod z péra vynikajícího odborníka. Tak na př. A. Lang napíše pojednání o „socialním" Anglicku, S. Lee o sonetech Alžbětinských. Vyšlo již šest svazků. — Jiné dílo o anglickém písemnictví jednající vydává Heineman (Londýn) pod titulem „English Literature. An illustrated record". Vydavatel při vědeckosti a přesnosti klade důraz na poutavost a zajímavost. Zkrátka zdá se, že této historii za vzor sloužilo francouzské dílo Petit de Julevillesa „Littérature française".

O neméně rozsáhlém díle dějepisném podává zprávu „Monthly Review", a to o díle v Cambridži nákladem university vydávaném „Cambridge Modern History". První svazek už vydán.

Z amerických spisovatelův o H. Jamesovi jsem se už zmínil. Jako James, tak i William Dean Howells opovrhuje pochvalou a oblibou širších vrstev. Oba ke konci sedmdesátých let vystoupili jako zakladatelé amerického realismu, ale kdežto onen čím dál tím více rozšiřoval kruh svých typuv a problemův, obmezil se Howells na líčení prostředních typů v jejich všedním životě. Od svého prvního romanu „A modern instance" až po poslední „The Kentons" líčí Howells v nesčetných variacích typy ze středního stavu venkovského, lidi, v nichž se slučuje dobré se zlým, šlechetné a nízké pudy, zkrátka tuctové lidi. Jako James, tak i Howells nikde v pracích svých nezasedá na soudnou stolici nad svými reky, nýbrž nechává je mluvit a jednati bez moralisujících glos. Howells náleží k nejvroucnějším v Americe ctitelům Tolstého.

Dlouho se odmlčevši Thomas Bailey Aldrich vydal opět svazek svých povídek „A Sea Turn and other Matters" (Projížďka po moři a jiné věci). Jsou to pravé kabinetní kousky jemného pozorování.

Z nových čili správněji řečeno mladých vydal Frank Norris druhý díl své ohlášené trilogie (srv. „Hlídka" 1902 „The Pit". Bohužel trilogie nedokončí, zemřev krátce před vyjitím druhého svazku jejího. Jaksi ve šlépěje jeho vstupuje Booth Tarkington.

Známá **Mary Wilkinsová** podává ve svém svazku „Six Trees" (Šest stromů) šest novoanglických venkovských idyl. — Romantismem zrovna bují G. **Athertonové** „The splendid idle Forties"; je to řada oslňujících obrazů z Kalifornie v 40 letech.

Richard Harding Davis umí výtečně využitkovati svých zkušeností, jichž nabyl na svých cestách v tuzemsku a v cizozemsku jako novinářský korrespondent za války se Španělskem. O tom svědčí sbírka povídek jeho vydaných pod titulem „Ranson's Folly".

Dramatická literatura americká podává sice obecenstvu den jak den něco nového, ale jen nového, pro jeden večer vypočteného, ale nic cenného, trvalého.

A totéž lze říci i o poesii. Za to krásná prosa našla už i v Turecku obdivovatele, neboť nedávno přeloženy do turečtiny některé věci **Henry van Dykesa**, a to ze sbírky jeho povídek „The other Wise Man". Pilně také z americké prosy překládají Italové a Francouzi, o Němcích ani nemluvě.

K opravám diplomatáře moravského.

Píše FR. SNOPEK, k. a. archivář v Kroměříži.

CCCCXCV.

449. Boček z Labutě. Helfštýn, 8 prosince 1406. — Original v zemském archivě. Středovský Apographa I. str. 85.

Str. 488. ř. 12. Středovský správně: *Primo itaque sic dictae capellae et capellano,* ne pro capella et capellano;

ř. 19. po erogabunt má Středovský: *Quae quidem videlicet curia, quatuor lanei, duae curticulae et octo grossi annui census summarie octo marcas moravicales et quinquaginta grossos census annui insimul facient computata.* Potom teprve: Ne vero etc.;

ř. 30. Středovský: *devolutae* pertinebunt etc.

Str. 498. ř. 4. Středovský: ad ipsammet missam;

ř. 5. Středovský: pro sustentatione et [in] *laborum* recompensam;

ř. 6. „ per me *sibi* et successoribus suis etc.;

ř. 11. „ po: volentes čte: *non coacti nec compulsi sed sponte et libera voluntate ad omnia et singula onera superscripta nos et nostros successores obligamus, promittentes,* a pak teprve: pro nobis etc.

Z vidimusu města Lipníka z 4. července 1706 přepsati dal Středovský.

CCCCXCVI.

453. Biskup Lacek. 1406. — Manské knihy III. vnitřní strana obalu.

Str. 462. ř. 6. manské knihy: Rethe nowm quod dicitur newod, t. j. rethe novum quod dicitur newod; nesprávně opravuje Dr. Lechner: Rethe nowny (sic);

ř. 8. manské knihy: pullos dimidiam sexagenam cum VII, na desce jest psána číslice 1 prodloužena pak asi jakoby psal kdo latinské *j*, což vždy znamená *polovinu;*

ř. 10. „ „ latera IV lardium (lardiu s obloučkem nad *iu*; ale slanina slove vždy laridum nebo lardum, a zde měl by býti genitiv), lardes, -ium v žádném slovníku jsem nenašel;

ř. 11. „ „ pixides dwoge troynice et vna lapidea, ne jak tištěno.

CCCCXCVII.

465. Biskup Lacek. Olomouc, 22. února 1407. – F. I. a. 13.

Pečeť biskupova schází, zbyl jenom pergamenový proužek, kapitolní odtržena násilím, pročež listina kde byl zářez, roztržena jest. Nad to šikmo jest uprostřed proříznuta.

Záznamu na rubě není starého.

Str. 500. ř. 5. original: per *duos* honorabiles canonicos, jak dobře opravuje Dr. Lechner;

ř. 14. original: census superauctus;

ř. 18. 25. 35. „ Landfoyt;

ř. 22. „ impignenandi;

ř. 25. „ Michaeli Polcz eorum pueri*s* et uxoribus ne: puerorum;

ř. 40. „ Olomu*n*cz.

CCCCXCVIII.

469. Mikšík z Milčan. Holešov, 22. března 1407. — F. I. a. 14.

Pečeti tři zachovalé na pergamenových proužcích. Na rubě: Hlawacz tenetur quinque marcas. Ian Husse reposuit quinque.

Str. 504. ř. 2. original: mathura deliberatione prehabit*a*, ne: prehabitis;

ř. 3. original: olym;

ř. 4. „ ecclesie Chremisserensis etc. de reditibus etc.;

ř. 6. „ domino.. preposito etc. ecclesie Chremisserensis;

ř. 8. „ sancti Wencesslai.

Str. 505. ř. 4. original: michi;

ř. 7. original: Nos quoque Johannes dictus Huso de Chrumpsyn et Hlawacz de Bucowycz;

ř. 8. „ legittimi;

ř. 10. „ ecclesie Chremisserensis;

ve formule o ležácích u Dra. Lechnera III. 309 čísti dlužno, pak-li jest důsledný: Chremisser.

CCCCXCIX.

490. Biskup Lacek. Olomouc, 30. září 1407. — G. II. b. 15.

Konfirmace biskupa Protasia na pergameně, pečeti odpadly obě, biskupova i kapitolní. Na rubě: Littera pro recipiendis lignis ex siluis episcopalibus.

Str. 524. ř. 3. transsumpt: Pustmier;
ř. 5. transsumpt: *de* siluis ipsorum (sic), ne: ab silvis etc.;
ř. 12. „ expresso eo pleno iure gaudere;
ř. 16. „ Daliborim (sic);
ř. 17 „ capitulum Olomucensis ecclesie;
ř. 22. „ eis et dicto monasterio.

D.

407. Boček z Kunštátu. 29. října 1407. — G. II. a. 9.

Sedm pečetí na pergamenových proužcích, velmi dobře zachovalých, druhá a třetí ve vosku červeném ostatní v zeleném.

Na rubě: Littera vendicionis diuersorum bonorum in Swabenicz et Seborzicz (a) Boczko(ne), litery v závorkách byly setřelé, byly tudíž přepsány ve století osmnáctém.

Dr. Lechner: Druck richtig.

Str. 534. ř. 5. original: grošův (grossuw);
ř. 6. original: šedesát *a* čtyři groše;
ř. 12. „ i také s mezemi;
ř. 13. „ omylem: vladřství;
ř. 14. „ její konventu (sic, měl by býti akkusativ).

DI.

498. Klášter Klarisek v Olomouci. 1. listopadu 1407. — G. II. a. 10

Str. 535. ř. 2. original zřejmě: litterarum;
ř. 4. original: olym;
ř. 17. „ Elyzabeth;
ř. 20. „ omylem: quidam místo quidem;
ř. 21. „ plenarie resignamus *et* omnem etc.
Str. 534. ř. 3. original: renuncciamus;
ř. 5. original: cuiuscumque;
ř. 9. „ inpetente etc. tiranica;
ř. 10. „ duntaxat;
ř. 14. zřejmě vypsáno: littere.

Pět pečetí dosti zachovalých na pergamenových proužcích, prvá, druhá a čtvrtá ve vosku červeném, ostatní ve vosku zeleném.

Záznam na rubě: Super Barchanowicz villa in fundo episcopali sita (zřejmě: in fūdo, ne: in feudo, jak čte Dr. Lechner).

DII.

504. Václav patriarcha antiochijský. Vyšehrad, 29. prosince 1407. — A. I. a 10.

Pečeť ve vosku červeném na pergamenovém proužku poněkud porušená, s pečetí menší na rubě dobře zachovalou.

Záznamu starého na rubě nebylo, až na známky archivní, které jsou vyškrabány, ale dosti ještě patrny.

Předchází transsumovaná listina papeže Řehoře XII daná Senis XIV Kalendas Novembris téhož roku, otištěná Drem. Lechnerem v uvedeném časopise III. str. 310. st.

Str. 310. ř. 2. 3. transsumpt: capitulis quoque metropolitan̄ et cathedralium ecclesiarum, ne, jak Dr. Lechner čte: metropolitanis, místo: metropolitan*arum*, náležíť k: ecclesiarum;
ř. 19. transsumpt zřejmě: quat*i*nus.

Diplomatář XIII.

Str. 539 ř. 7. original: Nycolaum;
ř. 8. original: cum qua decuit reuerencia, přidané po: cum zajméno: *ea* mělo býti v závorkách;
ř. 11. „ a l *promerendam* remissionem peccaminum, ne: promouendam, na to poukazuje vlnitá značka zkratková.
Str. 540 ř. 4. original: *l*itteras (*l* při tisku vypadlo; lras);
ř. 5. original: ecclesiis parrochialibus.

Písmo listiny v dolní části velmi otřelé jest.

* * *

Tímto končím článek „K opravám diplomatáře moravského". Nechtěje býti příliš obšírným, jsem si na počátku všímal pouze oprav textových, teprve později popisoval jsem listiny, a tuším od sv. X. opravy všecky uváděl, nevynechávaje ani Lechnerových, neboť časopisu Zeitschrift des deutschen Vereines für Geschichte Mährens und Schlesiens nemá po ruce mnohý čtenář Hlídky, který si všiml této mojí práce I zde milerád opakuji, co napsal jsem v Časopise Matice moravské, že nejedna chybná oprava Dra. Lechnera jest chybou tiskovou. Tak i zde dodati třeba doplňky některé.

K č. III. Hlídka IV. (1899) str. 461 ř. 6, že Boček správně četl v listině ceterorumque (vlastně: cęterorumque); ovšem bychom zde hledali: cęterisque huiusmodi exactionibus.

K č. XV. tamtéž str. 533 odstavec poslední, nalezl jsem i pozdější listiny, kde král český církev olomouckou nazývá svojí matkou (mater nostra).

Při č. XLIV. tamtéž str. 680 záznam na rubě zní: Super quosdam laneos in Sals et in Czezans etc.

Č. CLVIII. Hl. V. (1900) str. 461 otisku str. 60: e*d* italiane

Č. CCCLXXXIX. Hl. VII. (1902) str. 589 čti: str. 309 ř. 9 manské knihy: pfeud*a*libus.

Jsou ještě na mnohých snad místech naší vlasti staré listiny dosud nepovšimnuté Laskavostí pana faráře štípského Jana Hradila dostaly se mi do rukou tři listiny, které jsem si na rychlo opsal a jež tuto v plném znění podávám. Jsou to vysvědčení (litterae formatae), že biskup abellonský František Janovi synu Adamovu z Tišnova udělil svécení podjahenské, jahenské a kněžské. Listina prvá dána jest na Vyškově 26. března 1384, druhá v Olomouci 12. června 1389 a třetí v Olomouci 8. června 1392.

I.

Nouerint uniuersi presencium noticiam habituri, quod venerabilis in christo pater dominus Franciscus episcopus Abellonensis de mandato et beneplacito honorabilis viri domini Johannis de Gulen camerarii ecclesie Halberstadensis. reuerendi in christo patris et domini domini Petri episcopi Olomucensis vicarii in spiritualibus generalis sabbato quo cantatur Sicientes in ecclesia in Wisschaw sacros clericorum ordines celebrans Johannem Ade de Tussnowicz ad promocionem domini Nicolai Pritloker canonici Brunnensis diligenter examinatum inuocata spiritus sancti gracia in subdyaconum ordinauit sub anno domini millesimo trecentesimo octuagesimo quarto die et loco quibus supra.

II.

Nouerint uniuersi presencium noticiam habituri. quod venerabilis in christo pater dominus Franciscus episcopus Abellonensis de mandato et beneplacito honorabilis viri domini Johannis de Ghulen propositi in Wolframskirchen reuerendi in christo patris domini Nicolai episcopi Olomucensis vicarii in spiritualibus generalis sabbato quatuor temporum quo canitur Karitas dei in ecclesia sancti Wenceslai in Olomucz sacros clericorum ordines celebrans Johannem Ade de Tusnowicz ad promocionem domini Nicolai Pritlucker diligenter examinatum inuocata spiritus sancti gracia in dyaconum ordinauit sub anno millesimo trecentesimo octuagesimo nono die et loco quibus supra.

III.

Nouerint uniuersi presencium noticiam habituri, quod venerabilis in christo pater dominus Franciscus episcopus Abellonensis de beneplacito et consensu honorabilis viri domini Johannis de Ghulen prepositi in Wolframskirchen reuerendi in christo patris et domini domini Nicolai episcopi Olomucensis vicarii in spiritualibus generalis sabato quatuor temporum quo cantatur Karitas dei in ecclesia sancti Wenceslai in Olomucz sacros clericorum ordines celebrans Johannem Ade de Tussnowicz ad promocionem domini Nicolai Pritluker canonici Brunensis diligenter examinatum inuocata spiritus sancti gracia in presbiterum ordinauit sub anno domini millesimo trecentesimo nonagesimo secundo die et loco quibus supra.

Originaly na pergameně, stopy pečeti podlouhlé gothické ve vosku zeleném na zadní straně každé listiny. Prvá jest dlouhá 15·7 *cm*, vysoká 10·5 *cm*, druhá 15·2 *cm* dlouhá a 11 *cm* vysoká, třetí 18·7 *cm* dlouhá a 10 *cm* vysoká. V listině druhé jsou opravována otřelá prve slova: Nicolai, pak: Wenceslai Olomucz, v třetí: Nicolai, Wenceslai Olomucz, nonagesimo secundo. Listina druhá dole v levo na místě nepopsaném od molů požrána.

Nová díla.

Gerhart Hauptmann: **Potopený zvon.** Pohádkové drama. Rozměrem a rythmy originalu přeložil Fr. S. Procházka. Nakl. A. Wiesner v Praze. Sborník světové poesie č. 66. Cena 2 K 40 h.

V malé horské vesničce pod nebetyčnými, nedostupnými horami žije slavný mistr Jindřich, zvonař-umělec. Mnoho zvonů již ulil, zvonů krásných a umělých, a jméno jeho všude je známé a slavné. Má všechno: má jméno, má slávu, má čest, má ženu Magdu a dvě dítky, ženu, která ho vřele miluje, která jen pro něho žije, která jej chápe a rozumí snahám jeho — má vše a přece šťasten není. Proč? Je to duše neklidná, nespokojená, nikdy nenasycená, duše v bolestném vzepjetí k nejvyššímu, duše, která stále tvoří, nové idealy a mety si staví, po nich touží a truchlí, ale nikdy jich nedosahuje...

Hle, dokončil právě své arcidílo, zvon pro nový kostel zbudovaný vysoko v horách, v oněch nedostupných horách, které dosud byly téměř výlučným panstvím horských duchův a vil. Celé své umění, celou svou sílu, celou svou duši vložil v to dílo. Vše již hotovo; jen ještě dopravit ten zvon na horu a na věž upevnit. K tomu však nedojde: duchové horští nelibě nesou, že opět pozbýti mají kus svého království, a jeden z nich, zlomyslný Skřet, srazí vůz se zvonem do propasti. Zvon zmizí na dně jezera, jež zrcadlí se v hloubi propasti a za ním zmizí i Jindřich, který však nedopadne až dolů, nýbrž padaje zachytí se na skalisku, octne se v neznámém divokém lese na úbočí hory, až konečně po dlouhém bloudění polomrtev klesá u chaty ježibaby. Tam poprvé spatří vílu Routičku. Je to zpola dítě, zpola dívka, »bytost elfí«, jak nazývá ji Hauptmann. Jindřich patří na ni okouzlen. Vidí v ní zosobnění svého idealu. A což když promluvila! Ten hlas, ten hlas! Jaká to sladká, melodická hudba v něm!.. Vysílen omdlí znova a tak ve mdlobách najdou ho vesničané, kteří již dlouho v lesích ho hledali, a zanesou domů. Když po dlouhé mdlobě opět se probudí, cítí nesmírnou slabost, cítí blížící se smrt. Nebojí se jí, nelituje, že jest mu umříti. Poznal, jak malé bylo všechno dosavadní dílo jeho. A zvláště nyní, od té chvíle, co byl na horách, není pro něho místa v údolí.

. . . Služba nížin
už neláká mne, jejich mír a klid
jak druhdy nestiší mé krve val.
Vše, co jest ve mně, od té, co jsem stál tam, [NB. překlad!]
chce do hor zpět v jas z moře chmur se bráti
a díla tvořit ze síly těch výšin!
A že to nemohu, tak mdlý jak jsem,
a že bych opět, v mukách chtěje výš,
jen padnout musil, raději ať umru...

Zatím co Jindřich, nemocný tělem i duší, zmítá se mezi životem a smrtí a Magda, jejíž láska právě v těchto chvílích objevuje se v celé své kráse a velikosti, marně snaží se ho zachrániti: přichází v podobě služky Routička a uzdraví mistra — a mistr, zdravý a silný, plný nadšení a horečné touhy po tvořivosti, opouští Magdu i děti, opouští údolí a odchází s Routičkou do hor. A tam vysoko v horách odtržen od ostatního světa zřídí si dílnu, v níž za pomoci šesti trpaslíků lije zvony nové, netušených, dosud neslyšených hlasů, zvony pro nový velkolepý chrám nového kultu, nového náboženství.

Přichází za ním kněz, onen kněz, který tenkráte po nešťastném pádě nalezl ho polomrtvého a s vesničany domů ho dopravil, teď přichází, přemlouvá, radí k návratu. Jindřich zamítá. Lid vzbouřený počínáním jeho, útočí na dílnu jeho: Jindřich vítězí. Nepřátelští duchové se Skřetem v čele kde mohou kazí dílo jeho: to však jen sílí energii Jindřichovu, on bojem roste, stává se titanem..

Tedy nic z venku nedovede zlomiti, nedovede přemoci Jindřicha. A přece klesne, klesne přemožen z nitra. Ta stará s k e p s e, která dříve otravovala život jeho, ta hlodá stále i nyní na duši jeho. Či to není zosobněná skepse, ten čtvrtý trpaslík, který stále cosi šeptá Jindřichovi do ucha, stále cosi haní, stále nové chyby nalezá na díle jeho? Toť jedna příčina, že Jindřich nikdy zcela nebude šťasten. A druhá, daleko hlubší a intensivnější jest j e h o v i n a, jeho minulost. Vždyť nynější jeho štěstí zbudováno jest

na zničeném štěstí jiného: Magdy a dítek jejích. A to je ten potopený zvon minulosti, jehož hlas zaznívá do nejšťastnějších chvil jeho života — výčitky svědomí. A ten zvon zaznívá čím dál častěji, čím dál hlasitěji, až konečně jednou zazní, aby již neustal... Je to krásná scena, v níž vrcholí tato personifikace vyvstalé viny minulosti. Bylo to v noci po onom vítězství. Tedy ve chvíli, kdy cítil se Jindřich nejsilnějším a snad i nejšťastnějším. S Routičkou patří na mohutný horský kraj, jenž prostírá se před nimi ve svitu měsíčním. V tom cestou od jezera spatří Jindřich jako fantomy blížiti se dvě dítky v košilkách, nesoucí namahavě jakýsi džbán. Jsou to děti nešťastné Magdy, jeho děti!

První dítě: Matinka tě pozdravuje.

Jindřich: Mé dítky, holečku, je zdráva?

První dítě (pomalu a smutně, na každém slově důraz): Ba ano, zdráva je. (Sotva slyšitelné tony zvonu zazní z hlubiny.)

Jindřich: Co nesete to?

Druhé dítě: Džbáneček.

Jindřich: Pro mne?

Druhé dítě: Ano, milý otče!

Jindřich: A co v tom džbánku máte, milé děti?

Druhé dítě: Slzy matčiny.

Jindřich: Ó Bože na nebi! Kde máte naši mamičku?

První dítě: Mamičku?

Jindřich: Ano, kde?

Druhé dítě: Tam pod lekníny. (Silný hlas zvonu z hlubiny.)

Jindřich rozumí. Nešťastná Magda se utopila. Ona rozhoupala ten starý, pohřbený zvon, který teď tak neuprosně, tak hrozně zní mu do duše. Marně snaží se ho Routička upokojiti, marně přemlouvá ho, že jsou to jen přeludy. Jindřich ji zamítá a proklíná v děsném vzrušení.

Nenávidím tě! Pliju na tě! Vari!
Pryč, duchu kletý! Kletba mně i tobě
i mému dílu, všemu!...

Zamítá vše a vrací se do údolí. Ale jest pozdě již. Jednak již příliš uvykl horám, než aby opět dovedl se přizpůsobiti údolí — a pak lidé tam dole, ti nedovedou zapomenouti, neumějí odpouštěti. . Prchá nazpět na hory. Tam zatím Skřet s ostatními nepřátelskými duchy zničili na vždy veliké dílo jeho, a opuštěná Routička stala se ženou Vodníkovou. Jen jednou ještě ji spatří, naposled před smrtí. Ale jen aby se přesvědčil, že skutečně všemu již konec. Konec naprostý. Kouzlo se rozplynulo. Pohádka dosněna. Routička bledá, chladná, polo neživá již nezná ho. Teprve když zoufající Jindřich zvolá jméno Magdino, Routička s polo jásavým polo vzlykavým výkřikem spěchá k němu, aby poslední polibek vtiskla na rty umírajícího...

Takové jest drama Hauptmannovo, které s takovou slávou proletlo světem a které původci svému přineslo jméno prvního současného dramatika německého. Mnoho mluvilo se také o renaissančním problemu jeho. Vždyť přišlo právě ve chvíli, kdy vedle nesčetných jiných hesel v literatuře a umění hlásána také renaissance.

Renaissance! Nelze upříti: jisté kouzlo má to slovo! Kouzlo Hellady, kouzlo jasného, slunného dne, kouzlo nevystihlé harmonie a klidu. Kouzlo tím lákavější, tím účinnější, čím vzdálenější byl jemu nepokojný, v hledání rozptýlený duch posledních dnův. A zářivé, slunné, životem kypící umění Řecka bylo ode dávna mocným lakadlem, jež magickou téměř silou vábilo k sobě i duchy nejvzdálenější. Nejen jednotlivci, nýbrž i celá období rostla a pila z bohatých jeho zřídel. Což divu tedy, že i za našich dnů, za dnů hledání a bloudění, učiněn pokus navázati na antiku, novou renaissancí osvěžiti a vyléčiti chorého, bloudícího ducha moderního a nalézti tak konečně cestu z moderního chaosu,

z močálů dekadence, plných nezdravých výparův a nemocí, jež dusí nás a ztravují, cestu do nového života, do říše ducha a umění budoucnosti. „Mám dosť tmy, bídy, nemoci, strachu, hrůzy, děsu, mlhy, vlhka a šera v literatuře. Chci slunce, chci jasno, chci zdraví, chci sílu.“ (F. X. Šalda.) „Trochu Řecka, po němž jsem tolik toužil. Trochu krásy pro sebe i pro vás!“ (Georg Hirschfeld.)... Takové hlasy bylo slyšeti.

Ale přehlížíme-li bilanci tohoto hnutí, jest nanejvýš smutna. Ukázalo se, že dnešní člověk je příliš daleko od klidného, harmonicky vyrovnaného Řecka. A tak se stalo, že hlasatelé této renaissance ve svém napodobení neviděli, neb aspoň nedovedli více než napodobiti jednu stránku, a to ještě tu nejstinnější: pohanskou její smyslnost...

Nuže, jaký význam má „Potopený zvon“ v tomto vzhledu? Že jakousi soouvislost má s tímto hnutím, o tom není pochybnosti. Nesprávno ovšem a směšno bylo ukazovati na faunickou scenerii „Potopeného zvonu“. Nějakým faunem nebo nějakým „Evoe“ problem renaissance se nerozlušti. Ale třeba vyznati, že celým dílem jde jakýsi dech, tak podivně rozdílný od toho, nač zvykli jsme v době poslední, a přece na druhé straně dech nám tak známý, tak blízký, jakoby náš to dech. A v tom právě veliká cena „Potopeného zvonu“, že v něm vyslovena nová forma pro nejvnitřnější city, jež zmítají duchem lidským. Zmodernisovaný Faust. A problem renaissance? Zde nechává nás v naprosté nejasnosti. Zdá se, jakoby zde celé dílo vymykalo se mu z rukou. Vždyť ani co se idey týká, není tu jednotnosti. Jaká jest idea díla a v čem vlastně záleží tragická vina Jindřichova? Jindřich sám, jak poukázal u nás již F. X. Šalda, vidí vinu svou ve své slabosti, polovičatosti, zradě nové říše, nového ideového světa. Podobně Ježibaba: „Tys byl přímý kmen a silný, ale přec ne silný dost. Byls povolán, ale nebyls vyvolen.“ Ale celá stavba dramatu ukazuje k vině Jindřichově, k minulosti, která nebyla usmířena a která pohltila a zahubila přítomnost i budoucnost. (F. X. Šalda, Moderní drama německé.) Podobně nejasný je konec dramatu. Krásný sice a poetický, ale nic nepovídající. To jsou slabiny celého díla. A slabiny citelné!

Ale nechť je tomu jakkoliv, nechť jakkoliv vykládají a kommentují, já cením si „Potopený zvon“ jako krásnou pohádku, pohádku plnou kouzla a poesie.

Aug. Eug. Mužík: **Krůpěje rosy.** Písně ve slohu národním. Nakl. J. Otto v Praze 1902.

Národní píseň vždy lákala k imitaci. A není to tak snadné. Neboť dnešní člověk je příliš složitý, než aby tak snadno mohl se vmysliti v tu naivní prostotu, lehkost a nenucenost, která jest podmínkou písně lidové. A již tím samým dána také bilance knihy. Mužík jest duch příliš vážný a příliš meditativní, než aby vždy dovedl se přizpůsobiti lehkému a hravému tonu písně národní. Proto leckde dosti citelně cítíte ten umělý, nelidový původ písně, cítíte, že lid řekl by to jinak, ne tak, jak podává to básník-umělec, který je v zcela jiném ovzduší duševním a jen na chvíli a skoro násilně sestupuje v niveau, z něhož

vyrůstají písně lidové. Ale celkem má p. Mužík dosti šťastnou ruku. Naleznete tu dosti čísel, v nichž šťastně vystižena píseň lidová formově i ideově, v nichž zachycena nálada i psychické prvky i formový aparat. Taková jsou na př. Voda, Ořeší, Pravý počet, Žežulčino proroctví, Loučení a j. Někde až příliš imituje; některé seskupení vět a slov jakoby bylo pouhou obměnou jednotlivých písní národních. Na př. „Tkalci“:

Ach, vy tkalci, ubožáci,
co děláte?
Ráno, večer a den celý
jenom tkáte.

A takových obměn a verbalních imitací naleznete plno. A tak nelze se diviti, že mnohá z těch písní, jak p. Mužík v předmluvě se chlubí, sotva se objevila v časopise, hned byla „vsazena do not“...

Karel Skřivan: **Potulný zpěvák.** Vydal Nový Život v Novém Jičíně. Cena 1 K.

Pseudonymní básník provází sbírku svou „Věnováním“, ve kterém skoro se omlouvá, že odvažuje se přijíti se sbírkou takových veršů. Je to sbírka písní lehkého, polo lidového, polo umělého genru, připomínající tak živě písně Hálkovy.

Vítám proto „Potulného zpěváka“ jako knihu poesie prosté, ale pravé, čisté a zdravé, poesie, v níž bije srdce a ozývá se život. Najdete tam písně plné něhy a citu, písně, které zní jako ty skřivančí písně v oblacích, jásavé, hřejivé, tak mile okouzlující, písně jako: Loučení, Vidění, Sluneční píseň sv. Františka, Návrat potulného pěvce a j. Ovšem netřeba podotýkati, že nejsou všechna čísla na této výši. Jsou zde čísla, bez kterých „Potulný zpěvák“ býval by nic neztratil. Fr. Dohnal.

Jaroslav Janeček: **Před branou vyšších světů.** Psychické síly člověka. Nakl. J. R. Vilímek v Praze. Str. 204. Obr. 8.

Okkultismem zabývá se nyní veliká část obecenstva vzdělaného, zvláště toho, které nepěstuje studií odborných a má kromě svého obyčejného zaměstnání (jest-li vůbec jaké) dosti času i chuti obírati se literaturou a otázkami psychologickými. Celkem pokládá se dosud pěstování okkultismu za chorobu pokolení podrážděného neb otupělého, za sport, jehož napohledná hluboká vážnost má dodati prázdnému životu mnohých, nevyplněnému prací rozumnější, nějakého obsahu. S druhé strany však nelze upříti — ať se věc s úkazy okkultismu má konečně jakkoli — že všem interessentům okkultismus není hračkou; jeví se tu jakási nespokojenost a reakce proti směru materialistickému, ačkoli — divnou ironií osudu — okkultismus sám nezřídka jest hodně materialistickým, a jakési hledání určitějších styků se světem nadsmyslným, záhrobním a vůbec duchovým. Jest při tom i náboženská stránka značně vytčena, i když odvolání okkultistů na Písmo nejsou vždy šťastna. Nelzeť upříti, že i v dějinách zjeveného náboženství časem ohlašovaly se názory ne právě nejčistší vlivem orientalního mysterismu,

zvláště v legendotvorném středověku pokřižáckém. Všetečnost lidská jest veliká, a poněvadž jí zaručené dogma dosti nevyhovuje, zavládá vedle něho v životě a v hagiografii dogmatika jiná, bohužel i na kazatelně atd. zhusta pěstovaná, dogmatika, která všecko ví, co se děje v nebi nebo v pekle a v očistci. Při nedostatečném a často převráceném vzdělávání náboženském chápe se proto i lid nauk okkultistních, jako vzdělanci z dlouhé chvíle a neporozumění křesťanství praktickému, na které by větší důraz měl býti dáván; provádění nauk jeho by zaměstnalo a spokojilo duši tak, že by se neshánělo po bajkách okkultismu.

Vědecký význam jeho dosud se neuznává, ačkoli měl mezi přívrženci zvučná jména vědecká. Pokusy jeho mohly by snad přispěti bádání fysiologickému i psychologickému, kdyby se a priori nestavěly na stanovisko transcendentní. P. spisovatel uvedeného díla zaznamenává dosti střízlivě jednotlivé třídy nauk a pokusův okkultistních, ale s úplnou důvěřivostí v ně, ujišťuje, že jsou zaručeny. Nepochybuje zajisté nikdo, že zpravodajství jeho jest úplně spolehlivo, a že zaznamenané události nebyly vyvráceny. Vzhledem k tomu však, že mnoho jiných bylo vyvráceno a že kritika jejich jest vůbec velice nesnadná, nepředpojatý čtenář nemůže zpráv těch s takovýmto vysvětlením tak zhola přijati. A vůbec nemyslím, že by bylo vhod, šířiti je mezi vrstvy neodborné, dokud předpoklady i události samy jsou tak nejisty. Době naší potřebí především nauk a pobídek, jež by ji činily lepší, kdežto okkultismus zatím hoví jen všetečnosti, neřkuli horším pudům, a může v nevěrecké době napomáhati pověrčivosti, čehož zajisté nemůžeme si přáti. Jinak pro orientaci rozumnému čtenáři spis p. Janečkův dobře poslouží.

Jaroslav Hilbert: **Falkenštejn.** Hra o pěti dějstvích. Nakl. Bursík a Kohout v Praze. Str. 134.

Nejednou předností vyniká toto dramatické zpracování známého příběhu nad předešlá, jmenovitě obratným rozčleněním, rázným a účinným postupem děje (někdy jen se příliš dlouho mluví) a ostrou charakteristikou typů. Charakteristiky časové postrádáme, látka zmodernisována, jak jen možno. Sám hlavní hrdina horuje sice o českém státě, ale na mysli má vlastně sebe. Vůbec tu sympathickými rysy věru neplýtváno. Mluva jest místy nabubřelá a hrubě nesprávná.

Petr Dejmek: **Liliputánské duše.** Veselohra o třech jednáních. Nakladatel F. Šimáček v Praze. Str. 79. Cena 1 K.

Nový lékař pokouší se „prohloubiti“ život venkovského městečka, zvláště v ženské otázce; deklamuje, jakoby odříkával z Masaryka. Že se všecko skončí svatbami, rozumí se samo sebou. Až na některý poněkud násilný obrat jest veselohra zdařilou. Charakteristika je pěkná.

Karel Jonáš: **Hostinec u krásné paní.** Nakl. J. R. Vilímek v Praze. Str. 171.

Pod názvem první povídky otištěno tu ještě šest jiných ze společenského života. Jak povahy, tak příběhy jejich jsou trochu výstřední, hrubšího zrna; líčeny celkem dovedně slohem úsečným, ne však dosti uhlazeným a správným. Práce novinářské.

Karel Klostermann: **Bílý Samum.** Nakl. J. R. Vilímek v Praze. Str. 122.

I v tomto díle Vilímkovy knihovny název první povídky jest názvem sbírky, jež obsahuje ještě tři jiné kresby s oblíbené p. spisovateli půdy šumavské. Ještě pořád poutají povídky jeho zvláštní barvitostí povah i příběhů, z ovzduší nám méně známého, ač vypracování po stránce umělecké ne vždy uspokojuje. Některé rysy opakováním zdají se už vyčerpány. Reflexe nezdají se vždy šťastně umístěny. A což ten Úvod?!

Alois Tuček: **Rok v samotách.** Historie z vězení. Nakl. Hejda a Tuček v Praze. Str. 188.

Jsou to zápisky člena nešťastné naší „Omladiny", již potkal osud tak krutý. Již tím samým budí kniha nemalý zájem a uchovala by si jej až do konce, kdyby nebyla tak obšírná. Soucit realní, kterým nešťastného spisovatele provázíme, probuzen s dostatek několika stránkami trudného líčení, které však opakujíc pořád stejné podrobnosti, bez uměleckého propracování, brzy unavuje. Vězeň prožil zajisté velmi mnoho, pro umění však příliš málo. Věrné vylíčení samo nestačí. Dokumentem jest knížka ovšem vážným; škoda, že nešíří se víc o záhadné záležitosti samé. Slohové nedostatky za těch smutných okolností třeba aspoň omluviti.

Kára Ben Jehuda: **Za plotem.** Humoresky a satiry. Illustroval K. Rélink. Nakl. Alois Wiesner v Praze. Str. 212.

Oblíbený spolupracovník „Švandy Dudáka" zajisté zavděčí se touto sbírkou milovníkům lehkého, veselého čtení. V prvním a posledním oddíle (Různé črty — Tucet bájek) jsou některé práce velmi zdařilé, mezi nimi též takové, při nichž není právě do smíchu. Bajkám by snad prospěl úsečnější, soustředěný sloh. Z „Pražských obrázků" zvláště pěkné jsou „Tři králové" a „Homo sapiens". Účinnější by snad byly naše české humoresky bez oblíbeného vtipkování, které v obraze skutečně humoristickém vyznívá jaksi nuceně a kazí věcný humor.

J. Humpal-Zemanová: **Amerika v pravém světle.** Nakl. F. Šimáček v Praze. Str. 80. Cena 1 K.

Spisovatelka (z Chicaga) uveřejňuje tu tři z přednášek, jež měla na několika místech ve vlasti naší. Jednají o americké ženě a škole, ovšem jen povšechně a úryvkovitě. Kromě určitých údajů valné ceny nemají, neboť úvahy prozrazují příliš americké brejle. O mělkosti jejich svédčí bezmyšlenkovitý výrok (str. 80): „Škola americká učí děcko [proč děcko?], že život jest ustavičným zápasem. Učí děcko, by tázalo se vždy: co jest život? Od ní uslyší, že život jest boj o existenci, v němž jen silný vítězí. Dotazuje se náboženství, jež odpovídá, že život jest ustavičným bojem s pokušením a jen svatý vítězí.

Pro tento zápas [pro který?] snaží se škola vyzbrojiti mladý nadějný dorost..."

Takový a podobný myšlenkový brak hodí se docela dobře k onomu „bastardnímu řemeslu t. zv. university Extension“ (Živa), u nás též provozovanému [srv. hausirování se středověkem], neznamenaje nic víc a nic méně než onu osudnou povrchnost životních názorův „amerikánských“, jíž netřeba nikomu záviděti. Není všecko zlatem, co se třpytí — ani v Americe ne.

Směs.

O Pentateuchu neboli 5 knihách Mojžíšových vznikají a zanikají, jak známo, přerůzné hypothese. Jelikož není v časopise našem možno předmětem tímto se obšírněji obírati, uvádíme hypothesi slovutného prof. Dra. Pavla Vettra v Tübinger Theologische Quartalschrift (1903, str. 521) pro informaci, jak katolický učenec o vzniku Pentateuchu soudí. „V Pentateuchu třeba dobře rozeznávati dvě literarní kategorie: látku dějepisnou a zákonodárnou. Pro obě kategorie platí jiný způsob podání. Dějepisná látka, pokud obsahuje pravěk a věk patriarchů, byla obsahem ústních podání, která jakožto podání rodinné od pokolení do pokolení se pěstovala v oné linii Semově, která konečně vrcholila v Abrahamovi. Tato podání přesazena Abrahamovým příchodem do Kanaanu na půdu kanaanskou a přeložena se změnou jazyka nevědomky do mluvy hebrejské. Obsah těchto podání rostl neustále rodinnými dějinami Abrahamovými a jeho hebrejských potomků. Podání to se stěhovalo se syny Jakobovými do Egypta i vrátilo se s národem israelským do Kanaanu, jsouc ještě stále v rozvoji ale jako drahé dědictví otců váženo a střeženo, obohacováno údivnými zkušenostmi doby mosaické. Formou podání bylo básnění, a bylo jí nutně — podle zákona pro slovesnost všech národů platného, že každá nepsaná slovesnost začíná se básnictvím. Zatím však ve slovesných dějinách Israele, který až po Mojžíše znal podstatně jen slovesnost nepsanou, začalo druhé období, slovesnosti psané, založeno byvši Mojžíšem. Spisy Mojžíšovy, jednak náboženské předpisy, jednak kronikářské poznámky o tažení přes poušť, jednak písně, byly základem posvátných spisů, jejž národ israelský znenáhla v Kanaanu se usazující po smrti svého velikého proroka zachovával jakožto odkaz jeho. Za Soudců když Israel na vždy pevně se usadil, vzrůstal rychle v nadaném a duševně čilém národě, jenž v nynějším území svém byl vystřídal starý národ kulturní, smysl pro dějepisné záznamy, a odtud povstaly kroniky rodinné i kmenové, písemné podklady knih Josuových i Soudců Tentýž dějepisný smysl, ze kterého vzešly prameny knih Josuových i Soudců, vedl nezbytně také ku sbírce a písemnému záznamu prastarých podání, ve kterých vypravovány dějiny lidstva od Adama a dějiny Israele od Abrahama až do Mojžíše. Takto zapsána za Soudců podání dotud ústně a v básnické podobě zachovávaná, a to nejméně dvakrát, dvěma spisovateli, celou spisovatelskou povahou od sebe odlišnýma. Jeden byl rozhodným básníkem, jej zajímaly více podrobnosti a básnické ovzduší, jež kol minulosti národu jeho se vznášelo, druhý byl střízlivým systematikem, který rád zpo-

všechňoval, čísla a údaje zapisoval. Oba psali prosou, zkracujíce sloh podání, jak v národě se vyskytoval, převádějíce jej do prosy a jen ze zvláštních příčin zachovávajíce básnickou podobu jednotlivých kusů buď zcela neb částečně. Odtud jest, že v Genesi výpravná prosa i básnická forma se proplétají a stále střídají, někdy v témž verši...

Neodvisle od tohoto zachovávání látky dějepisné v ústech lidu a později písemnou sbírkou podání bylo kněžstvo činno, aby jednak na základě ústního podání psané mosaické předpisy rozšiřovalo, jednak další rozvoj práva zákonodárstvím sinajským uplatněného ustálilo, jednak zákony dle věcných tříd do zvláštních sbírek zařadilo. Jedna z těchto zvláštních sbírek, která vznikla na konec doby Soudců jako nová redakce staromosaických zákonů, Deuteronomium, měla ráz prorocký. Na základě tohoto náboženského písemnictva jednak dějepisného jednak zákonodárného, které jakožto psané začátek mělo ve spisech Mojžíšových, sestavena za rozkvětu království israelského, za stavby chrámu, kanonická pětidílná kniha zákonů, Pentateuch, dle též methody, jakou vůbec řídila se historiografie hebrejská, any částky pramenů mosaikově zpracovány v celek. Uzavřeny však touto redakcí dějiny zákonníku nikterak nebyly, znění jeho ještě se měnilo rozsahem i obsahem, až asi 600 let potom prací Esrovou celý rozvoj ukončen. Náš Pentateuch tedy je týž co kniha zákona, kterou za Esry národ židovský se zavázal."

Životopis Lva XIII. Francouz Boyer d'Agen vydává obšírný životopis † sv. Otce, překládaný do němčiny od C. M. Schneidera, též u nás reklamou doporučovaný. O druhém svazku, líčícím praelaturu Joachima Pecciho, podává prof. Dr. v. Funk v Tübinger Quartalschrift úsudek naprosto nepříznivý, vytýkaje dílu bezobsažnost a nedostatek zaručených zpráv o životě a činnosti oslavencově, zvláště pak utrhačnou a neodůvodněnou smyšlenku, že Joachim Pecci jest pisatelem denníku z konklave roku 1829, který francouzský vyslanec Chateaubriand poslal se svými poznámkami do Paříže. Devatenáctiletý student Pecci prý byl v konklave (!) zpravodajem francouzského vyslanectví (!), ačkoli vlastní dopisy jeho v díle otištěné ukazují, že v konklave tom vůbec nebyl, jak ostatně samozřejmo. Celé dílo zove v. Funk více pikantní causerií než dějepisem.

Leo XIII a studia dějepisná. O výkonech a činech církve z prvních dob není authentických listin; archiv a knihovna papežská v prvních stoletích byly věcí nepatrnou, pak sdílely osudy papežů dobré i zlé, ukládány byly tu i tam, děleny, rozmetávány. Později nahromadily se zákonníky, rejstříky, listiny v Římě ve Vatikaně, u sv. Jana v Lateraně, na hradě Andělském, ve Viterbě, v Luce, Avenioně; častěji byly oloupeny, v nepořádek uvedeny, zničeny. A když v novějších dobách dostaly sídlo stálé, dozor spolehlivý, uspořádání pravidelné, přece neušly záhubě a ztrátě jednotlivé věci nedbalostí samých představených úřadův a papežských kongregací, kteří často zadrželi v bytech svých listiny důležité, jež měli v rukou, a pak veliká část z rozkazu Napoleona zavlečena do Paříže. Přes to uzavřeno zůstalo ohromné množství listin vztahujících se na dějiny církevní i světské celého světa ve skladištích téměř neznámých.

Listiny byly uschovávány především k vůli právním nárokům a zájmům, jež dokazovaly; knihy z počátku pro jich řídkost a cenu peněžitou, pak také,

aby mohlo býti dohlíženo dle nich na studia a vyučování. V středověku koncilové, synody, církevní představení hrozili přísnými tresty škůdcům knihoven.

Do knihovny a archivů papežských málo osob mělo přístup, do archivu tajného ani kardinalové, ba ani ten, jenž jej vedl v evidenci. Byli tu sice archiváři a bibliothekáři placení od papežské kurie, avšak úřad jejich obmezoval se na to, aby dbali dozoru a tajemství, a vybírali takové paměti, které bylo třeba uveřejňovati na ochranu zájmů politických a finančních; tak ve století 18. listinami veden boj o Ferraru a Comacchio. V posledních letech dovolen někdy přístup badatelům, jejichž konservativní zásady byly známy, avšak takové obmezování přístupu na lidi z táboru vlastního a strannictví mělo za následek mylnou domněnku, že leží v archivech tajnosti, kterých nelze vynésti na světlo, které musí býti skrývány a střeženy.

Leo XIII pochopil ducha doby nové, jenž žízní po pravdě a světle. Byl přesvědčen, že světské dějiny církve a papežů jsou dějinami jako jiné, že není správné a rozumné vyjímati je z bádání kritického a z volné rozpravy. A proto otevřel svobodomyslné státní archivy skoro všechny, i nejskrytější a nejtajnější. V pohodlných sálech poskytl badatelům vzdělaného světa, aniž se tázal po vyznání víry, aniž žádal jakých vyjádření nebo slibů, prostředky k vyhledávání a studování i pomůcky všecky, jichž si vůbec k svým účelům přáti mohou. Tím způsobem na př. R. Davidsohn mohl podati v „Archivio Storico Italiano“ zprávu o jediném vzácném svazku florencké inkvisice ze 14. století dosud zachovaném, jelikož jistý nevědomý prelat před několika lety dal zničiti všechny ostatní.

I bibliothece vatikanské, která nebývala tak nepřístupnou jako archivy, věnoval Lev XIII starost a péči láskyplnou. Učinil z ní v krátké době ústav vědecký prvního řádu, stále navštěvovaný od četných a věhlasných učenců všech zemí. Pozůstává z drahocenného pokladu kodexů psaných; knihy tištěné jakoby byly jen na porozumění a výklad jejich.

Mezi archivem a knihovnou ve skvělých sálech umístěna je „Knihovna poradní“, jež může býti nazvána vzorem toho druhu. Bohata jest! Má 70.000 svazků, moudře vybraných dle přísných pravidel — jsouť z ní vyloučena díla neužitečná — a požívá dnes pověsti tak dobré, že se všech stran do ní prší dary spisovatelův a vydavatelů, kteří se ucházejí o čest (a není snadno jí dosíci), aby jejich knihy stkvěly se v tak světoznámém chrámě studijním. Aniž jest někým obtěžován, může badatel pohodlně sám si vyhledati, co potřebuje, a pak se mu snadno a rychle poskytnou knihy nebo spisy z archivu nebo z vatikanské knihovny.

An Leo XIII knihovnu i archiv považoval za vědecké ústavy důležitosti veliké, postaral se také o hrazení výdajův a o všechno, což jim zabezpečuje prospívání trvalé a slušné. I dosáhl svou moudrostí nejmenšími prostředky účinků největších. Opatřil oba ústavy ředitelstvem hojným, učeným, vybraným, dal jim přiměřené služné, aby se mohli úkolu svému výhradně věnovat; práce hmotné provádí personal podřízený. Zamezil také byrokratismus, který vládne v knihovnách a archivech jiných, kde snaží se předstihnouti v administraci jeden druhého pro nepatrné výhody peněžní.

Stálým navštěvováním a každodenním stýkáním a potkáváním se na schodech a v sálech poznávají se a sbratřují mezi sebou a s personalem

vatikanským. Badatelé předpojatí, kteří přicházejí mnohdy s domněnkami, že v těchto zdích nahromaděny jsou památky bůhvíjakých špatností, zde naleznou klíč k tajným příšerným hanebnostem, ukojivše v těchto bohatých pramenech a aktech žízeň po vědění, odcházejí odtud obyčejně s náhledy opačnými, seznáním pravého stavu věcí uklidnění, odcházejí jako přátelé blahovolní. Tak každoročně značný počet vědeckých děl jménem a chválou ústavů papežských zaplavuje svět. Již dlouhý je také seznam úředních publikací bibliotheky i archivu. Počaty byly „Regesty Lva X“ kardinalem Hergenröthrem, jichž následovaly jiné svazky, i s „Dějinami knihovny Bonifacovy a Avenionské“ od prefekta vatikanské knihovny F. Ehrle.

Budiž ještě poznamenáno, že Lvu XIII dlužno přičísti i jinou reformu, pocházející ze vznešené jeho mysli a snah moderních, totiž odstranění z listin papežských důležitějších zvláštního písma zvaného „bullatika“, které jest téměř nečitelné laiku, zdá se, že bylo zachováváno z pouhé vážnosti před zvyky starožitnými. E.

Něco o honoráři (Č. d.) Jakou cenu asi sami nakladatelé připisují romanům, poznati z vypsání ceny, kterou vypsal mnichovský časopis „Münchener neueste Nachrichten“ na podzim roku 1901. První cena byla 7500 marek, druhá 3000, třetí 1500 M; roman měl býti z mnichovského života a odpovídati požadavkům romanu uveřejněnému ve feuilletonu časopisu. A když se nějaká cena vypíše, jaký tu bývá pak výběr prací. Berlínský časopis „Bühne und Welt“ vypsal v říjnu 1901 tři ceny, a sice 500 M., 300 a 200 M., za nejlepší divadelní kus o jednom jednání Přihlásilo se 362 spisovatelů, z nichž poctěna byla první cenou brněnská německá učitelka Helena Hirschova. Spisovatel Ernst Otto dostal tantièm za svou činohru „Jugend von heute“ asi 72.000 marek.

Zajímavé zprávy podává vídeňský list „Buchhändler Correspondenz“ 1901, str. 753, o rozšíření spisů ruského romanopisce Tolstého Mnohé z jeho spisu jsou v Rusku více čteny, než nejoblíbenější francouzské romany a jsou tam nejvíce právě ty z jeho spisů rozšířeny, o nichž málo ví cizina. Ruské vydání sebraných spisů Tolstého o 15 svazcích stojí 80 K a vyšlo v 86.000 výtiscích. V ruském oddělení knihovny britského musea jest Tolstého spisů 80 německých překladů, 150 francouzských, 120 anglických, 50 dánských a švédských, jakož i několik tatarských, žaponských a hindustánských. Z jednotlivých jeho spisů je v Rusku rozšířeno po 140.000 výtiscích: „Moc tmy“ veselohra, „První vinopalník“, „Vzkříšení“, „Sebastopol“, „Tři druhy smrti“ a brošura „Bůh vidí pravdu“; povídka „Pán a dělník“ vyšla v 200.000 výtiscích. Nejvíce však jsou rozšířeny dva malé spisky Tolstého: „Prvn[illegible] čítanka pro děti“ v 600.000 a „Nová abeceda“ ve více než 800.000 výtiscích. Oba nejznamenitější spisy Tolstého „Vojna a mír“ a „Anna Karenina nejsou uvedeny v této statistice, ale jistě nedosáhly takové popularity, jak obě jmenované malé knížečky. První literarní práce Tolstého vyšla r. 18[illegible] v petrohradském časopise „Vrstevník“ pod názvem „dětství“; redaktor lis[illegible] Nekrasov vyplatil Tolstému 50 rublů honoráře za jednu tištěnou strán[illegible]

Umělci dostávají v celku větší honorář než spisovatelé. Tak p[illegible] listy o našem Janu Kubelíkovi a jeho pobytu v Americe: Koncerty Kubelíky převyšují vše, co dosud zde, t. j. v Americe pořádáno bylo. Příjmy v jeho-

tlivých koncertech dosahují výše až 5500 dollarů čili 27.500 K a mimo to bývá umělec zván k soukromým koncertům. Paní W. C. Whitneyová zaplatila mu za hodinu vystoupení dne 3. prosince 1901 při domácím soirée 1500 dollarů, t. j. 7500 K a jiných žádostí o vystoupení před vybranou společností za tutéž cenu má tolik, že bude snad nucen upustiti od svých koncertů, které měl v úmyslu pořádati v městech západně od Clevelandu. Kubelík přijel do Ameriky počátkem prosince 1901 a přijel zpět počátkem dubna 1902 a dovezl prý s sebou čistého výtěžku 80 tisíc dollarů čili 400.000 K. Tu lze vskutku mluviti o zlatě v houslích. Za impressaria měl Američana Daniela Frohmana.

Operetní zpěvačka paní Anna Dirkensová zpívala letos v zimě v Berlíně v zimní zahradě a dostávala za jedno vystoupení 7200 K honoráře, v Brně byla třikráte v německém divadle a dali jí pokaždé po 500 K, v Drážďanech dostávala polovici čistého příjmu. Letos chtěla počátkem roku podniknouti tříměsíční uměleckou cestu do Ameriky znamenitá herečka paní Schrattová. Mínila uzavříti smlouvu se svým impressariem, dle níž jí zaručeno bylo 40 večerů po 2500 K příjmu čili v celku 100.000 K, mimo to měla zaplacenou cestu pro sebe a dvě společnice. Ale pokud jsem sledovati mohl, umělkyně vzdala se úmyslu jeti do Ameriky. Ruská operní zpěvačka slečna Soukisova přišla při železničním neštěstí o pět předních zubů; tvrdí, že proto nemůže zpívati a žádá na dráze 114 tisíc rublů odškodného - dle všeho vyhraje.

Ruský car jmenuje někdy některé ze znamenitějších ruských zpěváků „carskými solisty", což odpovídá našim komorním zpěvákům; s titulem je spojen roční příjem tří tisíc rublův.

Roku 1901 byl engažován ku dvorní vídeňské opeře první tenorista pan Lev Slezák, rodilý Brňan, který se oddal studiu zpěvu jako vyučený zámečník. První rok má plat 36.000 K, druhý a třetí po 40.000 K, čtvrtý a pátý po 44.000 K; jak vídeňské listy psaly, doposud neplatila nikomu tolik dvorní opera; pan Slezák má šest měsíců, tedy celého půl roku prázdniny a z nich smí čtyři měsíce použíti ku pohostinným hrám; protože měl ještě závazek zpívati v opeře ve Vratislavi, bylo umluveno dáti tamnímu řediteli 42.000 K odškodného, z čehož Slezák zaplatil 24 tisíc a vídeňská opera 18 tisíc, mimo to musí dávati po tři léta ze všech svých pohostinných vratislavskému řediteli dvacet procent. Letos v zimě byl Slezák po tři neděle v Londýně a dostával za troje týdenní vystoupení 4500 korun honoráře, když nedávno zpíval v Brně, dostal za tři večery 2000 K; totéž divadlo brněnské dalo členu vídeňské opery panu Schmedesovi za jeden večer 800 K honoráře. Tenorista Josephi přijat byl na podzim 1901 za člena berlínské opery a dostane první rok 42.000 K platu, a následující dvě po 45.600 K.

Bývalá proslulá zpěvačka Adelina Patti zakoupila si ze svého honoráře zámek Craigynos, který je pravou klenotnicí. Leží velebně na výšině a je obklopen vzorně zařízeným parkem se skleníky a jinými budovami pro zušlechtění stromů. Dvě stráže obcházejí zámek ve dne v noci, ve všech dveřích a oknech jsou přístroje na zvonění proti zlodějům. Jsou také nutny, neb je v zámku mnoho drahocenností, z nichž hlavně dámy zajímá diamantová páska na krk a diamanty ozdobený rámeček s podobiznou, dary zemřelé anglické královny Viktorie, diamanty posazený obrázek portugalské královny,

náušnice plné drahokamů, několik věnců ze zlatých listů, z nichž jest na každém listě napsáno jméno úlohy z některé opery, kterou Patti zpívala; v zámku je také orchestrion snad ze všech na světě nejdrahocennější, neboť hrá zrovna tak, jako kapela šedesáti mužů a má na programu osmdesát hudebních kusů a stálo 72.000 K. Za největší poklad však považuje zpěvačka a každému, kdo ji navštíví ukazuje hezkou mluvící loutku, kterou dostala jako sedmileté děvče za krásný zpěv.

Každému napadne, platí-li divadla svým členům tak ohromné služné, mají asi také velké příjmy, ale obyčejně doplácívá mnoho buď stát anebo obce. Pařížská velká opera mívá ročně vydání 4 mil. K; abonnenti platí ročně 1·7 mil. K, stát přispívá 0·8 mil. K a ostatní se musí hraditi ze vstupného. Ovšem nelze upříti, že mnohdy bývají zpěváci hlavně při různých soirée, hostinách a podobných příležitostech hanebně využitkováni. Tak žaloval v Paříži barytonista S. paní de M. pro nezaplacení honoráře 400 K za dva večery, které pozván byv, v jejím soirée zpíval. Paní de M. se vymlouvala, že ponejprv zpíval na zkoušku, chtělať prý ho engažovat pro představení k dobročinnému účelu a tu přece bylo nutno, aby ho napřed slyšela. pak zase chtěl ho slyšeti divadelní agent; pan S. však namítal, že přítomno bylo asi třicet osob; soud odsoudil dámu zaplatiti 200 K místo žádaných 400 korun. (P. d.)

Ze života náboženského.

O třetím katolickém sjezdě v Brně konány tyto přednášky: Náš program (P. Tomáš Šilinger, chefredaktor). Co pojí českého rolníka k zásadám křesťanským? (J. Šamalík, rolník-redaktor). Křesťanský život v našich rodinách československých (Fr. Valoušek). Naše národní vady (JUDr. J. Sedláček). Idea Cyrillo-Methodějská (Dr. A. C. Stojan). Klesají-li státy a národové katoličtí? (Dr. R. Neuschl) Socialní úkoly křesťanské lásky (red. Václav Myslivec). Církev a moderní společnost (prof. Dr. Jan Sedlák). Katolické spolky vzdělávací, jejich úkoly a směr činnosti (P. Al. Slovák O. S. A. a Fr. Světlík). Jak plní konference svato-Vincencské svou úlohu (Dr. B Šústek O. S. A.). Reformní snahy mezi katolíky (kanovník msgr. Dr. Josef Pospíšil). Tertiáři v českém národě (prof Dr. J. Kupka). Poměry českých katolíků ve Vídni (kustos dvorní bibliotheky F. Menčík). Katol. život na uherském Slovensku (B. Simonides). Katolické hnutí československé v severní Americe (R J. Nekula, miss. ze St. Louis). Moravská universita (prof Dr. Josef Samsour). Výchova na středních školách (Dr. Fr. Nábělek). Naše stanovisko k universitním extensím (kanovník Dr. J. Tumpach). Školní bratří a Matice Cyrillo-Methodějská (Dr. A. Štancl). Kněz a učitel (ředitel J. Tiray). České spolky učitelské a časopisy (správce školy J. Všetečka). Naše vyšší vzdělavací ústavy dívčí (odb. učitelka M Šebíková). Charitativní činnost katol. žen a dívek (učitelka M. Jiřičková). Ženské spolky dělnické (M. Krkoškova).

Moderní směry náboženské (prof. Dr. Fr. Bulla). Nové proudy v umění výtvarném se zvláštním zřetelem na užité umění (prof. Dr. A. Podlaha). Stanovisko naše k modernímu divadlu (prof. Dr. Al. Kolísek). Naše Církev a česká literatura (P. S. Bouška O. S. B.). Naše noviny (L. Zavadil). Oprava tiskového zákona a svobodná kolportáž (chefredaktor P. T. Šilinger). Odborové sdružování dělnické (Jan Šrámek). Vzájemnost v novodobém sdružování (P. Prokop Šup, ř. sv. B.). Úvěr maloživnostenský (JUDr. Josef Růžička). Družstva maloživnostenská (Ferd. Peške). Lidové pojišťování (L. Kokta). Rolnická družstva hospodářská (poslanec Dr. J. Koudela). Rolnické úvěrní ústavy (Jan Holba). Hospodářský průmysl (poslanec Vincenc Ševčík).

Dne 25. srpna konána v Praze schůze českého kněžstva, uspořádaná „Zemskou jednotou českého duchovenstva“. Jednáno na ní o postavení kněze v národě a ve společnosti. Postavení toto a těžkosti jeho velmi případně vylíčil Fr. Kroiher a zároveň poukázal na příčiny jeho, totiž náchylnost českého lidu k indiferentismu náboženskému, politická trucovitost kněžstva, šovinismus všeho církevního, co vidí český národ v sousedství: maďarské, vlašské, německé hierarchie a kněží; příčiny a chyby, jež možno odstraniti společnou prací, jsou: nedostatečné vzdělání, zastaralost theologického studia, seminářské vychování, byrokratismus a nadržování vrchnostem, nespravedlivost u samých vrchních církevních úřadů, zlořády s patronatem spojené, konečně nechuť a nepřátelství státu dnešního. Debatta, která se k referatu a resoluci pojila, byla velmi živou. Schůze však vyzněla v důstojný a vážný hlas valné části kněžstva českého po nápravě, již dlužna provésti obojí vrchnost, církevní i světská.

Zajímavý boj vyvinul se po Husově slavnosti letos mezi „klerikalními“ a mezi „národními“ evangelíky českými. Klerikalní kupili se kolem „Času“, národní ozvali se v „Národ. Listech“, „Čes. Bratru“ a j. Jinak však hlavní bitvy sváděny jen žurnalisty z „Času“ a „Národních Listů“. Příčinu zavdalo účastenství německých hostí protestantských na Husově slavnosti, dopis jednoho z nejbojovnějších klerikalův evangelických, faráře Duška k německému pastorovi, a pak výroky padlé v nadšení a ve vřavě bitvy ze strany evangelických klerikalů. A v protikladech obou stran padly opravdu silné výroky; o sedání za stolem německým jako rovný s rovným, jež nastane totiž až budou všichni Češi evangelíky; o nízkosti kultury české (i mravnosti!), pokud je katolickou; o připravování české pečeně pro „německo-římskou“ troubu; o zakrývání českých neřestí (protestantismem!); o jediné spáse českého národa v protestantismu, pro případ, až bude zabráno Rakousko Německem — a podobné výroky, jež jest stejně zbytečno vyvracet, jako bylo nepředložené jejich pronesení. Všecek ten boj se nad obyčejnou novinářskou diskussi nepovznesl, jmenovitě z národního tábora bojováno jménem a způsobem běžného „vlastenectví.“

Proti námluvčím evangelickým možno uvésti z naší historie, že ne náboženské splynutí, ale právě náboženské rozlišení se sokem naším

to bylo, jež nás zachránilo, a ne-li zachránilo, tedy aspoň se projevilo vždy, když bylo zle. Tak za náplyvu německého katolicismu v říši velkomoravské byla to východní církev (princip národního obřadu), jež nás odlišila od západu a tím zachránila. Po Karlovi IV. bylo to zase odtržení se od katolické církve okolní (za Husa a po něm) jež vyčistilo zemi od náplyvu cizincův už už nás dusících, který od 11. do konce 14. století do Čech se dral stále silněji. Třetí differenciace byla po bitvě bělohorské, kdy v záplavě evangelictví a německtví, český národ musil změniti víru na rozdíl od silného sousedního severu německého a tak se uchoval. Bylo by to tedy proti dosavadnímu běhu naší historie a proti psychologické zásadě, kdybychom teď se svému sokovi měli spodobiti co nejvíc, abychom obstáli! Čím více růzností mezi oběma sousedy, tím větší jistota, že každý zachová svou individualitu. Národně by pro nás bylo líp, kdyby Němci všichni byli protestanty, a katolíků mezi nimi nebylo, a mezi námi ovšem žádných evangelíků a žádné evangelické tradice historické. Ale když už to tak není, lépe jsme chráněni dnešním stavem, protože katolicismus německý nemá daleko té výbojnosti, co německé evangelictví. Dnes aspoň ještě jí nemá. Ale ježto se snaží k ní dojíti, aby nebyl za druhým svým bratrem německým pozadu, nastává i pro nás znovu okamžik, kdy zatoužíme po nové „mutaci“. Tato se také už po léta jeví přáním, obnoviti Cyrillo-Methodějskou tradici a liturgii. A bude přání toto tím více všeobecněti a sesilovati se, čím více poroste šovinismus i na straně katolíků německých.

Nenajde-li tato naše psychologická snaha po nové differenciaci pochopení a zákonného vyplnění v daný čas u vrchních církve naší, může se historie z 15. století znova opakovati, že bude národ nucen odlišiti se ve směru zcela novém, aby sesílil svou individualitu a rozlišil se víc od okolí. Nebude-li se to odehrávati na poli náboženském, že by náboženství ztratilo zatím životnost v národě, pak se to provede na poli jiném. Jako už dnes skutečně národy se snaží odlišovat se co nejvíce na poli — umění: hledání osobitého národního rázu, návrat ke starým lidovým tradicím a pod.

Za příležitosti změny na papežském stolci zatopen svět tolika zprávami a úvahami o osobách minulého i budoucího papeže, o celém papežství, o kurii římské, o katolicismu vůbec, že tato záplava sama, tento všeobecný zájem celého světa jest nejvýmluvnějším dokladem moci a síly, jakou papežství vyvěrá! Tento zájem byl velmi proti mysli listům církevnickým v protestantismu i pravoslaví. Ale ani ony nemohly nechati události bez povšimnutí. I ony musily se ať tak či onak zmiňovat o všem, co se v Římě dálo. Tuto sílu papežství může posouditi nejlíp žurnalista, na jehož stolku schází se denně halda novin všech národův a směrů. Při žádné příležitosti neshledal zajisté zájmu tak širokého a všeobecného a vytrvalého. Porovnejte s tímto zájmem o papežství, zájem světa o soka jeho — o patriarchu cařihradského, o prvního biskupa kterékoliv autokefalní církve, ať pravoslavné, ať protestantské. Změna v těchto církvích, je-li to obyčejná změna odúmrtím a novým jmenováním nebo volbou, přejde tak tiše a bez-

významně, že ani ten svět novinářský se o ni nestará, a často ani pouhé jméno v těch případech za místní tisk nepronikne. Za to jak jinak se vše má při změně na trůně papežském!

Nejsprostěji snad u nás psáno v organech strany realistické, ani „Naší Doby“ nevyjímajíc, ba tam zvláště. Inu, umravňování, jakého katolictví ovšem není schopno.

Jeden z nejlepších myslitelů a filosofů-publicistů dnešního Ruska, Meňšikov, napsal za příležitosti úmrtí papežova v N. Vremeni ve feuilletonu „Velký sen“: „On byl jediný. Na zeměkouli čítáme okolo desíti císařův, několik desítek králů, presidentů republik, patriarchů, metropolitů a jiných velikých představitelů moci. Nad ohromnou většinou lidstva papež nemá ani stínu moci, a ba i dvě třetiny křesťanstva úředně ho vyhlašují za odpadlíka od víry božské, za heretika, ale jediné slovo papež naplňuje všecky přece mimovolnou úctou. Ani pravoslavní, ani protestanté, ani Armeni, ani Ethiopové (církve vých.) neuznávají ani v theorii moci papežské, ale přece i pro ně on jest papežem — jiného titulu ani u nich nemá.“ Meňšikov vyhlašuje papežství za krásný sen lidstva. Ono mu představuje jednotu vysokého idealu, moc ducha nad světem. „Jest draho všem, jako minulost lidstva, jako jeho naděje, nesplněná ale žádoucí. Jako erby rytířské, nemají bully papežské síly a moci, ale zříci se jich bylo by bolestným.“

A jiný, stejně význačný filosof-publicista ruský Rozanov v témž listu napsal: „Opatrný Lev XIII, jako ohnivý Pius IX, přes celou svou zdánlivou protivnost, jsou dvě velké postavy, ale ne individualně, nýbrž kollektivně: velkým jest ten pahorek na pobřeží Tiberu, mons Vaticanus, na němž sídlí a panují ti lidé, nosící dosud pohanský název z doby před Kristem, název ‚Pontifex Maximus‘“ ...

„V každou novou fasi rozvoje vchází papežství jako nová bytost, ale čerpající novotu ne ze zevnějška, nýbrž ze své nepřebrané hloubi nauky a života svého. Papež aspoň nepřestal býti „Pontifex Maximus“, když vztáhl ruku k socialismu a odvrátil se od králův a knížat. Nezaváděl riskantních disputů s Lassalem a jeho nástupci jako Bismarck; v žádné smlouvy s nimi nevcházel ani papež, ani kardinálové. Nepustil k sobě Zoly, ač při tom přijímal osoby mnohem méně známé a důležité. „Sim ut sum aut non sim“ (ať jsem jaký jsem, nebo vůbec ať nejsem) — zůstává heslem papežství i v nejnovější době ...“

Po volbě nového papeže Pia X. rozvlnila se veřejnost velmi vášnivou debattou o tom, zda jest pravdou, že Rakousko podalo v konklave „veto“ na kardinala Rampollu, jak první ohlásil poloúřední francouzský „Temps“. Úřední Rakousko dlouho mlčelo, až konečně 16. srpna ohlášeno ve „Fremdenblattu“, že zakročení Rakouska proti kardinalu Rampollovi je pravdou. Rakousko však popřelo, že by to bylo učinilo na přání Německa a Italie, které nemohly odpustiti kard. Rampollovi jeho přátelství ku dvojspolku, a zvl. k Rusku. Tato okolnost také asi rozhodla, že veto podáno za ministra zahraničního Poláka Gołuchowského a od kard. polského, krakovského biskupa Puzyny. Polské církevní kruhy nebyly nikdy kard. Rampollovi nakloněny, neboť káral jejich

směšování katolicismu s polskou a protiruskou politikou. Teď však po „vetu" právě radikalní listy polské vrhly se na kard. Puzynu pro službu prokázanou, hlavně asi pobídnuty nelibostí přátelského tisku francouzského a zapomněvše na rusofilství Rampollovo docela.

O podstatě a neoprávněnosti „veta" samého nemělo by býti sporu. Ale i kanonisté a hodnostáři církevní jako dříve vždy tak i teď oprávněnost jeho smíchali s užitečností a účinností jeho a proto se opovážili dokonce i hájiti je! „Veto" dosud skoro vždy účinkovalo, bylo-li podáno se strany jen trochu závažné. Také uznáno vždy za lepší nevolit toho, proti němuž jest ať oprávněný, ať n oprávněný odpor, aby pro osobu netrpěla věc. Kanonisté rozeznávají tu ještě „jus exclusivae" od „jus inclusivae", „právo výluky" (nemilé osoby) od „práva určení" (milé osoby). Toto by bylo ovšem horším bezprávím než ono, ač ani to ani ono není přípustným podle konstitucí o volbě papežské. A přece tytéž důvody: opportunity a účinnosti daly by se uvésti i pro právo „inclusivy" když by totiž státy už napřed určily, koho chtějí míti papežem! Toto však sotva kdo odváží se hájit, ač jest jen rozšířeným vetem, po případě by mohl nastati případ inclusivy, kdyby exclusivy užilo více států a každý u jiné osoby.

Jistý protestantský list německý podotkl, že veto mohlo míti smysl za doby, kdy papeži měli světské panství, ale dnes že není vůbec ani se stanoviska státu odůvodnitelno.

Hnutí pro „hlaholici" změnou na papežském trůně zadrženo zatím, aspoň na venek. Ale z dřívějšího ruchu ještě dodati zbývá některé drobnosti. Ve Splitu na sv. Cyrilla a Methoda letos poprvé s povolením Říma byly slavné bohoslužby ve staroslovanském jazyku. Docílila toho deputace z Dalmacie vyslaná kněžstvem a občanstvem. Deputace tato, aby ukázala, jak jsou chaby nároky vlašské na Dalmacii, mluvila v Římě jen francouzsky, deputanti dělali se, že vlašsky neumějí. Řím povolením slavné svatocyrillské mše sv. ve Splitu ukázal se ochotným jíti i za ustanovení breve o slovanské bohoslužbě z 5. srpna 1898.

Biskupu terstskému Naglovi za visitace jeho podaly tři děkanaty isterské memorandum, v němž domahají se od něho, aby vyprosil zavedení slovanské řeči bohoslužebné ve všech slovanských obcích své diecese, neboť podle svědectví biskupů visitatorů ze 17. století, tehdy ještě všecky obce slovanské této řeči užívaly v kostele, a mají tudíž na ni všecky právo, třebas ne jak breve z 1898 žádá od 30 let nepromlčené. Nadají se však, že by na slovo biskupů Řím vrátil právo i promlčené přes celý věk i přes dva věky, jen kdyby věc dobře představili a za ni se zaujali. — Praví se, že kard. Rampolla byl přítelem obnovení slovanské bohoslužby, a to prý byl pro maďarskou a rakouskou vládu jeden ze silných důvodů veta.

Radostný zjev sdělili z Bosny, kde u příležitosti nastolení nového metropolity Zimoviće smířil se laický živel s duchovenstvem. Smíření toto, jehož si vláda bosenská nepřála, nastalo ještě před smrtí správce Kallaye, tak že tento patřil ještě na zmar svých politických snah (divide et impera). Nový metropolita dohodl se se zástupci laické

církevní samosprávy o novém statutě. Ustupky a vyjasnění vyšly z obou stran. V čem nenastalo dohodnutí, podrobily se obě strany soudu patriarchy cařihradského, jemuž věc předložena.

Také v Uhrách v srbské pravoslavné církvi pokročila náprava. Statut schválený minulým církevním sněmem srbským o správě církevních statků, potvrzen vládou i císařem a utvořen už správní výbor pro statky a jmění církevní, jež jest ohromné, dosud však špatnou správou jak v klášteřích tak na obročích biskupských a farních bývalo rozšantročováno.

Srbské noviny z království vytýkají u příležitosti bohoslovného doktoratu srbského mnicha z Uher, jak bohoslovné vzdělání mezi mnichy a kněžími v karlovecké patriarchii stále pokračuje, kdežto v Srbsku samém stydno vzpomínat. Mladší mnišské generace v Srbsku jsou prý čím dále nevzdělanější. Vůbec církevní a náboženské poměry v království srbském jsou velmi rozhárané. Srbské listy radikalní jsou plny útokův a zpráv škandálních na srbské biskupy a kněze. Znajíce radikalismus odjinud, nedivili bychom se tomu. Ale divno přece jest, že radikalismus srbský, který nevyšel s náboženského hlediště, jako náš západní, mohl tak daleko dospěti. Ostatně i velmi vážné listy — teď u příležitosti 25letého jubilea metropolity bělehradského Innokentije — doznávají, že všecky ty útoky, ani teď neušetřivší církve a jejích hodnostářů, jsou až příliš oprávněny. Vinou kněžstva a církve prý také mravnost a nábožnost z lidu stále více mizí, a dnes už v Srbsku zavládla taková lhostejnost náboženská a taková rozpustilost mravní, s jakou potkáváme se jen v nejpověstnějších okrscích průmyslového socialistického západu. Svědectvím tohoto stavu jest i malá podrobnost z referatu dvou delegatů selských družstev srbských, kteří navštívili letoší jarní sjezd srbských zádruh uhersko-charvatských. Divili se, že sjezd začíná bohoslužbou, divili se, že členové sjezdu zbožně se účastní mše svaté, sami při ní — vycvičený sbor kostelní zádruhářský — zpívají na choře, že všichni přítomní ve chrámě buď zpívají spolu nebo ve zbožnost jsou pohříženi, nesmějí se, nebaví se a netoulají se s místa na místo, jako ve chrámech v Srbsku se to děje. Jen že kněžstvo z patriarchie karlovecké samo přiznává, že podobná lhostejnost náboženská byla i u pravoslavných Srbů charvatsko-uherských a že teprve poslední dobu se to lepší následkem vážné práce kněžstva v lidu a pro lid.

Velmi intensivní pohyb obranný rozrušil bukovinské pravoslavné Rusíny. Bojují proti několika frontám: proti nadvládě své hierarchie rumunské, proti vládě, proti rusínské unii a proti všemožným t. zv. „jezuitským útokům“, o jakých bájí všecky nekatolické církve, zastírající svou útočnost nebo slabost. Biskup, kapitula i farní kněžstvo jsou z většího dílu Rumuni, a nezřídka bývá ustanoven farář pro ruskou obec, neznající slova rusky ani polsky. Na schůzi Rusínů bukovinských v Černovicích dne 7. července uspořádané a velmi četně navštívené sestaveny požadavky Rusínův a shromáždění odebralo se s nimi před palác arcibiskupský. Arcibiskup Dr. Repta po dlouhém zdráhání přijal

vůdce deputace, ale prohlásil rozhodně, že požadavků těch nesplní, že nezmění svůj způsob správy církve, jejž pokládá za spravedlivý, a že nemají vůbec práva míchat se do církevních věcí. Požadavky rusínské nebyly ovšem malé: žádali rozdělení diecese na rumunskou a rusínskou, a prozatím než bude rozdělena, chtěli generalního vikáře Rusína pro rusínskou část. Usneseno též vyslati memorandum s touže žádostí k císaři. Spolu jak Rusíni tak Rumuni stěžují si na mrhání statků církevních, jež spravuje vláda. Církev a kostely nemají nejpotřebnějšího, zatím vláda z fondu podporuje úřednictvo, židy, germanisaci a všecko možné.

Haličtí sjednocení stěžují si, že obřad jejich stále více je zatlačován latinským a Poláky. V obcích smíšených chrámy rusínské z nedostatku prostředků pustnou a namnoze musejí býti opouštěny, za to všude pozdvihují se nové dobře vypravené latinsko-polské. Tak v posledních letech prý zaměněno devět chrámů sjednocených latinskými. Tu však zřejmě jest vinen ne fanatismus latiníků, ale nedbalost a lhostejnost sjednocených samých.

Usvědčovací literatura mezi Poláky nachází poslední dobu časté pěstitele. V následcích svých zjev dobrý, pro současníky však nepříjemný. Takovou jeví se i nedávno vydaná brošurka X. Y. „Ruina“ (Zkáza), k jaké se žene prý společnost polská. Zajímavo jest, co praví autor o náboženském životě a o kněžstvu. Náboženský život u Poláků dosud pokládán za hlavní známku národní: upřímný a neohrožený v projevech a dosti hluboký v citech svých. Ale už prý pomalu se jeví vše jinak. Intelligence jest už naprosto lhostejnou, a nejen lhostejnou, ale i nepřátelskou. Zjev polského atheisty nebo materialisty, při nejmenším indifferenta není dnes už ničím vzácným mezi Poláky vzdělanými. A mezi těmi, kdož ještě s náboženstvím a církví se nerozešli, vládnou názory zcela protivné náboženství katolickému. Přikrajují si dogmata podle svého, a odvahy k obraně náboženství katolického už nemají, a nejen odvahy, ale ani ne schopnosti. I tito už nelibě nesou vřelejší projevy náboženské u mládeže i dospělých, neradi jsou nábožensky vyrušováni a znepokojováni Mládež od projevů takových zdržují — už vynašli si termin „klerikalismu“, kterým stigmatisují život podle náboženství vůbec. Mládeži se vysmívají, ji od úkonů náboženských odvádějí, proti kněžstvu podněcují — A na druhé straně o polském kněžstvu praví: Ze seminářů vycházejí kněží „karierovići“ (za úřady se honící), toužící po fialových obrubách a talárech anebo bažící jen po naplnění kapsy; jsou to nicky v ohledu mravním i společenském a často i nicky v ohledu vzdělání a intelligence. Kázaní jejich, jež mají povznášet, jsou až k smíchu naivní a odpuzují. Kněžstvo, co zatím společnost jde mílovými kroky v před k moderním proudům, coufá, aby společnost zdrželo a odstrašilo, anebo aspoň nestačí s ní pokračovat a tak se činí bezvlivným. — Tedy i mezi Poláky týž rozklad a tytéž směry, a ještě méně poznání a prohlédnutí než jinde — na západě, řekněme třeba hned u nás.

Když vloni na sjezdě v Buffalo sešli se Poláci katolíci američtí, aby se poradili o zažehnání roztržky, jakou mezi nimi

způsobilo národní hnutí církevní (v čele pseudobiskup Kozłowski), obrátili se nejdříve na arcibiskupa Keana, a když ten pravil, že ze své moci nic učiniti nemůže, vyslali žádost do Říma, aby sv. Stolice nařídila rovnoprávnost jazykovou pro Poláky v amerických diecesích. Žádají za polské biskupy, nebo aspoň biskupy, kteří by polsky znali, v těch diecesích, kde jest polovice věřících polskou, nebo třetina či čtvrtina polská. Tam pak, kde jest Poláků valná část v diecesi, nechť aspoň se pro ně jmenuje biskup koadjutor (zástupce). A jmenovitě žádají své vlastní biskupy polské v provincii církevní chicagské, kde jest Poláků 261.200 duší, pro novo-yorkskou (tvoří polovici věřících v buffalské diecesi) provincii, v níž bydlí 296.500 Poláků, v provincii filadelfské s 306.000 Poláků, v provincii Cincinnati s 186.300 Poláků, v milwaucké s 178.460 Poláků, ve svatopavelské s 96.000 Polákův a v bostonské provincii, kde jest 139.500 Poláků. Ve všech provinciích počet tento stačí, aby pro Poláky jmenován byl zvláštní biskup, třebas diecese jeho dle národnosti ohraničená sahala po celé provincii přes několik biskupství jinonárodních.

Hlasy tisku ruského o odpovědi sv. synodu na poslání patriarchy cařihradského se rozdělily podle známého skupenství: starokonservativní a církevnické listy jsou spokojeny s odpovědí, vyjma „Graždanina", jenž mívá často nepravověrné mínění. Liberalní listy však ubolévají nad tím, že vážný hlas řecké církve, který mohl dáti podnět k nové eře v církvích, tak zhola odražen a odmítnut.

Rozdíl mezi východní a západní církví zase velmi zřejmě vyniknul při zapisování nového světce do kalendáře ruské církve, řeholníka O. Serafima, poustevníka sarovského. Už ten ráz svatosti na východě a na západě! Naše církev od konce 15. století nekanonisovala světce ani světice, kteří by nebyli vynikali nějakým způsobem v účinné práci a lásce pro bližního. I když to byla nějaká v ústraní žijící dušička, přece tento moderní ráz — abychom tak řekli — svatosti její nikdy neschází. Není v životě posledních světců katolické církve nic podivínského, nic naivního, nic báchorkovitého: jsou to svatí střízlivě podle katechismu se snaživší. Jak liší se od našich moderních světců katolických nový světec ruské církve! Připomíná životem svým dobu stylitů, dobu poustevníků s ďábly se bijících, která v katolické církvi leží hodně daleko nazpět a jiného než legendarního významu se jí nepřikládá. Otec Serafim vstoupil koncem věku 18. do staroslavného klášterního sídla sarovského. Žil tu nějaký čas jako bratr, pak posvěcen na kněze (1793). Zlákán životem několika poustevníků, kteří v lesích kolem Sarova tehdy žili a svou přísností podiv lidu vzbuzovali, prosil opata, aby směl též za nimi odejíti na „poušť". Opat mu dovolil a O. Serafim roku 1809 zašel na 10 kilometrů hluboko do lesů, tu si zrobil domek, udělal zahrádku a žil bohulibě. Dělil se o potravu svou se zvěří divokou (medvěd k němu chodil na chléb) a ptactvem nebeským. Později i tyto své druhy opustil, zašel dále, žil v jeskyni a živil se jen odvarem trávy. Ďábli ho mučili a pronásledovali stále. Tloukli mu na dvéře chaty, vyli kolem po lese a jednou ho dokonce zbili, vynesli

do vzduchu a hodili na zem. V takových kratochvílích dospěl k vyšší dokonalosti sebeumrtvování. Svlékal se donaha, stoupl na slunce a dal se štípati od much a komárův, až celé tělo mu opuchlo Konečně vyhledal si veliký granitový kámen jeden před jeskyní, druhý v jeskyni; na něj vylezl, klekl a ruce k nebi vztáhnuv tak setrval na modlitbách, jen za nejnutnější potřebou s kamene slézaje. Přebyl na kamenech tisíc dní a tisíc nocí a z úst jeho vycházela jen slova: „Bože, Bože, buď milostiv mně hříšnému!“ Když ho jednou tři zbojníci pobili, dovlekl se do kláštera. Tu churavěl, až zemřel 19. (31.) července 1833.

Za tento život, jistě ne rozkošnický, ale pro naše západnické myšlení a cítění bezužitečný, lid ho už za živa ctil velice a po smrti putoval k ostatkům jeho, jež klášter dal pohřbiti na poustce jeho. Věhlas rozsáhlého kláštera sarovského přičinil mnoho k rozhlasu svatosti Serafimovy. Už Chomjakov vytýká tři hlavní svatyně Ruska: Kreml, Kyjev a Sarov. Svatost Serafimova před Bohem dokumentována prý mnohými zázraky. Některé staly se (jistá dívka ode dvou let slepá prohlédla) i za dnů slavnostních. Přítomno bylo na 300.000 lidí. Tisíce lidí koupalo a umývalo se ve studánkách Serafimových v pustině sarovské. Zástupy dnem i nocí čekaly, až dojde na ně řada, neboť přístup ke studánkám přísně střežen.

Pravoslaví v severní Americe, agitující hojně mezi přišlými sjednocenými Rusíny, z nichž mnohé podaří se mu chytiti na staroslovanský obřad a liturgii (vloni celá jedna kostelní obec rusínská přešla k pravoslaví), doznalo stejné roztržky, jakou prožívá katolická Polska v Americe. Vyhlásil se totiž za biskupa pravoslavného jistý mnich z hory Athos (v Turecku), a pod jménem biskupa Serafima shání si s fingovanými listinami ruského sv. synodu svou diecesi. Uspěch biskupa Serafima zakládá se na nechuti Malorusů k Velkorusům, k nimž se hlásí pravoslaví ruské. Proto sní o své vlastní na „Moskalech“ nezávislé církvi. Serafim dokonce se prohlásil už i za patriarchu kanadského. Je tedy o jednu patriarchii zase na světě více.

Biskup anglikanský z Winchesteru po synodě se svým duchovenstvem konané, ohlásil nedávno pastýřský list, jímž zakazuje ritualismus. Je to první biskup anglikanský, který zřejmě vystoupil proti celému směru. Zakázal kadidlo, svíce, uschovávání svátosti, podávání proti „prayer booku“, zavádění obrazů a soch do chrámů, modlitby k P. Marii a svatým. Ale většina listů toto nařízení biskupovo přijala nemilostivě. Upírá se mu právo, že by směl zakázat, co v druhých biskupstvích se svobodně koná, že by vůbec o takových věcech směl samostatné a definitivně rozhodovat sám. Namítá se, že jsou jiné, vážnější věci k vyřízení v anglik. církvi, zvláště otázka disciplinarní. Obou otázek dotýká se deklarace anglikanského kleru nedávno vyšlá. V ní nepřátelé ritualismu v kleru odsuzují jej, tvrdíce, že se smí zachovávat jen, co je v „common prayer booku“ a doplňcích jeho; uznávají však i delší ritual Edvarda VI, jenž je katol. nejpodobnější, ale i ritual zkrácený pozdější praksí. Co se discipliny týče, žádají zavedení pořádku synodalního, a jen tehdy zavazuje výnos biskupský,

je-li vydán za formalního souhlasu s absolutní většinou kleru. Žádají zvětšenou účast laiků na synodách a neprávoplatnost usnesení, jež učiní pouhá menšina, třebas sebe vážnější.

Londýnský sbor diecesní také pro tuto všecírkevní synodu přijal řád volební a jednací podle parlamentu anglického ustrojený. V lůně biskupů nastala roztržka, jedni si přejí rozšíření moci biskupské a nesouhlasí s navrženým řádem synody, druzí však hájí co největší zdemokratisování církve.

Věda a umění.

Nad literarní obcí naší už od několika let dominuje skupina výtvarně malebné a hudebné krásno tvořící. Společnost naše a žurnalistika zabývá se většinou jen malíři a skladateli, literat ustoupil docela do pozadí. Jako bychom pěstitelů slovesného krásna neměli. Ono pro ně dnes, zdá se, není ani místa v myslích mladých ani starých. Studentstvo zachvacováno vesměs různými proudy a směry politickými, společenskými, vědecko-praktickými, pro literaturu nezbývá, než aby se odmlčovala, nebo produkovala tuctové zboží, které se jen sem tam mimochodem požaduje. Není dnes literáta, jenž by „strhoval“ — Kondelíci byli nedávno jedinou výminkou — a i to je významné.

První výstavku většího slohu po našich vzorech hodlají Poláci uspořádati v Těšíně: národopisnou, lidovou a kulturní.

Svatyně polsko-národní v Rapperswylu ve Švycarech letoším sjezdem emigrace (2.—6. srpna) reorganisována. Museum národní odloučeno od pokladu národního. Poklad tento je fondem za dlouhá leta nasbíraným na zavedení akce pro sloučení a znovustvoření Polsky. Obnáší asi 200.000 franků. Z čehož vidno, že není to leda naivní sen emigrace nechápající skutečnosti a poměrů. Poláci ve všech třech dílech Polsky také do pokladu toho žádných nadějí neskládají. Také z vlastní Polsky přes agitaci mladopolskou (radikalní „všechpoláci“) poklad nijakých přírůstků nedostává. Spíše ještě na museum Rapperswylské se pamatuje.

Poslední číslo „Naukovo Lit. Vistnyku“ rusínského přináši statistiku Malorusů (Rusínů) v Petrohradě bydlících. Při posledním sčítání v Petrohradě z 1,439.613 duší velikorusky mluvilo 1,260.541 lidí, malorusky jen 1513 lidí, tedy méně než všech ostatních národností, ba méně než třebas Tatarův (5825). Podobně Bělorusové nezapisovali se jako lidé jinou než ruskou řečí mluvíci, leda nějaké sto jich napsalo řeč běloruskou. A z jihozápadní Rusi bylo za sčítání 11.333 selského a 3286 městského lidu. Přihlásila se tedy sotva desetina k řeči pronásledované. A z oněch 1523 Ukrajinců podle vyznání byla většina pravoslavných, 108 katolíků, dva rozkolníci, jeden protestant a jeden žid. Sjednocení neudáni žádní, nebo se od katolíků nerozlišují.

Ruské noviny letos sdělují o hojnějším počtu turistů cizích v Rusku. Cizina stále více o Rusko se zajímá a přes nepohodlí s cestováním na Rusku spojené osobně je navštěvuje. Jsou to nejen obchodní cesty, ale i výlety a cestování pro zábavu. Rusko od několika let také upravuje stále líp své četné lázně mořské, mineralní a stepní, které se stávají hledanými nejen pro domácí, ale i pro cizí.

Učitelé ruští na venkově nemají nijak záviděni hodného postavení. Už plat nejvýš 300 rublů není ku skvělému blahobytu příležitostí. V letoším referátě o školství ve pskovské gubernii kromě toho zmíněno, že učitelstvo cítí se nešťastným také proto, že po strávení několika let ve školách, tedy v živém, kulturním prostředí, najednou jsou vysláni do hluchých koutů, v místa, kde život bez sebe rovné společnosti zdá se jim zoufalým. Car tuto těžkost rozluštil tím, že na zprávu připsal, aby ustanovováno bylo více učitelek než učitelů. Asi v tom domnění, že ženská spíše v novém prostředí uvykne a také ve všem je skromnější. Toto řešení těžkostí je zvláštní. Dnes už ostatně na ruských školách jest poměrně mnohem více učitelek než na př. u nás. Zdá se, že v Rusku nejdřív ženy některá zaměstnání dříve mužská samy naprosto obsadí.

Na valné schůzi „Matice Hrvatské“ 26. července přišlo letos opět k setknutí dvou směrů, které už déle v Matici se potírají, „klerikalní“ a „liberalní“. Dr. Marchetti vystoupil totiž proti tomu, aby Matice podporovala literarní čtrnáctidenník „Vienac“, který ode dvou let jest vydáván několika spisovateli na vlastní náklad a Matice jen dává podporu (letos 8000 K), kdežto dříve sama „Vienac“ nakládala. „Vienac“ ode dvou let přijal formu zcela moderní, vystříhá se však v illustracích veškeré frivolnosti, slovní část ovšem také zmodernisována, ale ne tak, jak u nás nebo jinde „moderna“ vyhlížívá. V konservativních kruzích charvatských však už i tato svoboda slova rozladila. Směr „Viencův“ našel ovšem ve spisovatelských kruzích Matice své obhájce a také předseda jej bránil. Matice spravuje fondů obnosem 538.727 K, základního jmění má 321 862 K. Pololoční výdaj obnášel 49.080 K.

Srbské listy obviňují bosenskou správu nebožtíka Kallaye, že rozšantročila srbské národní fondy, jež na národní a dobročinné účely poskládány, obnosem 240.000 K.

Professor „veliké školy“ bělehradské M. Andonovič sestavil srbskou národnostní mapu všech zemí a krajů srbských v přítomnosti a minulosti. Otázka srbská mapou názorně představena. Text k mapě pro cizinu vydán též francouzský. Práce dosud jediná.

Universitní mládež srbská pořádá v Karlovcích sjezd akademický, na němž se raditi bude o práci akademiků mezi lidem, zvláště na hospodářské povznášení lidu má býti zřetel obrácen, a pak o zřízení srbské university v Bělehradě. Myšlenkou tou zanášel se už král Alexander, universita měla už název („srbská universita krále Alexandra“), jen že ke zřízení jejímu nedošlo, ježto peněz nebylo a ani dnes není, a také prý dnešní professoři „veliké školy“ nejsou jí příznivi, ježto by většina jich, nejsouc habilitována pro universitu, musila odejíti z budoucí vysoké školy.

Zemřeli. 18. června O. Markevyč, rusínský historický spisovatel. — 11. července I. Grabovyč, polsko-rusínský ethnografický a belletristický spisovatel. — 22. července V. I. Aristov, jeden z prvních členů „slov. blahotvor. obšč.", společnosti na pomoc slovanské mládeži studující zřízené. — 4. srpna Dr. Fr. X. Kasparek, polský professor práva a spisovatel (dílo „O reformě obecní"). — 8. srpna professor Dr. Karel Maydl, slovutný chirurg a spisovatel český. — 17. srpna MUDr. Pavel Durdík, spisovatel a překladatel český. — 18. srpna F. Folnegović, jeden z hlavních politických činitelů charvatských poslední doby, vůdce jedné strany „právašů", redaktor listu „Hrvatsko Pravo", mistr slohu a řeči charvatské ve svých vzpominkách a pracích literarních.

*

Švedský anthropolog A. Nyström v Pettermanových zeměpisných „Mittheilungen" uveřejňuje svůj názor o původě dlouholebosti. Podlouhlá hlava proti kulaté vystavována německými šovinisty jako znak povýšené intelligence germanské, a krátkolebé plémě jako nekulturní a slaboduché přezíráno. Nyström praví, že původně člověk je krátkolebý (hlavy skoro kulaté). Odchylka od krátkolebosti nastala u různých plemen později, a to buď umělým znetvořením lebky nebo ponenáhlým vývojem. Hlava a lebeční kosti protahují se do zadu silnou prací svalů žvýkacích a silnou prací svalů šijových. Tedy národy, jež požívaly potravy příliš pevné a tuhé po dlouhé věky, ponenáhlu přešly od krátkolebosti k dlouholekosti. A podruhé národy, které byly nuceny těžko pracovati ve skrčené postavě, jako při zemědělství a při různých domácích řemeslech Tu šijové svaly, jež se příliš napínaly, zadní část lebky protáhly. Moderní národové, kteří pracují už lehčeji, než staré národy, které pracují ve stoje víc a u strojů, zbývají se poněkud dlouholebosti a vracejí se k původnímu přirozenému tvaru kulaté, krátké lebky. — Tedy jistou povznešenost dlouholebost zdědila: má za sebou věky dlouhé a těžké práce. Proto hlavně severní národové, kde život je těžší, a národové rolničtí dlouholebostí vynikají.

Ve franc. „l'Anthropologie" professor Verneau popisuje nový typ lidský, nalezený na pobřeží ligurském, v jeskynich mentonských, jež na náklad knížete monackého probádány od abbého de Villeneuve. Francouzský anthropolog neurčuje definitivně svého nálezu a nečiní z něho tudíž hned dalekosáhlé uzavírky na nějaké předhistorické plémě. Za to německý anthropolog Wilser vidí v nálezu tom pozůstatek plemene, z něhož se vyvinulo nynější černé plémě. Předkové dnešních černochů by tedy byli žili v Evropě za dob, kdy tu žil ještě lev a slon a jiná tropická zvířata. Jiní jej prohlašují za předka pozdější evropské negroidní rassy (Cro-Magnonské podle naleziště ve Francii). Tak k záhadným nálezům a typům (Cro, Magnon, Mentone, Dordogne. Spy, Neanderthal, Krapina) druží se nový, zase záhadný. Anthropologové ve svých předhistorických hypothesách o původu lidstva mají zase o jednu příležitost více k novým snům.

Jak zkušenost učí, osvědčilo se často při hadím uštknutí požití velkých dávek alkoholu, které měly neobyčejně příznivý výsledek bez jakéhokoli uškození na zdraví a aniž by obyčejné příznaky opití následovaly. Tuto okolnost, dosud záhadnou, rozbírá Nik. Clemm a podává různá možná vysvětlení. Snad nastává uštknutím hadím vypjetí onoho přijímacího stroje, kterým se rovnoměrné roztříděni organických šťáv po těle lidském zprostředkuje, v krvi pak jedovaté bílkoviny neškodnými činí. Anebo podráždí alkohol nervová ústředí tou měrou, že hadímu jedu všechna místa k uchopení vhodná uzavrou. Konečně i to je možno, že alkohol odnímá krvi v dutině žaludeční vodu tou měrou, že krev otrávená zhoustne, a tím při menším množství krve alkohol volněji a s tím větší silou dalšímu rozšiřování jedu po těle cestu zastaví.

Vlastnosti malých rostlinných živoků — svítivosti některých bakterií — využila věda už i prakticky. Sestrojena Francouzem Duboisem lampička kapesní Novou takovou lampu bakterijní sestrojil professor H. Moliš v Praze. Tato předčí daleko lampu Duboisovu, neboť svítí již při 10° teploty dva až tři týdny dlouho a to tak jasně, že nejen kapesní hodinky, stupně teploměru a pod. z bezprostřední vzdálenosti lze pozorovati, nýbrž i na dva neb tři metry obličej lidský rozeznati a fotografický snímek učiniti. Vzhledem k veliké láci této lampy lze se nadíti, že i pro praktickou potřebu po svém zdokonalení dobře poslouží. Tak zase nejnižší říše živoků dochází nového praktického upotřebení; člověk si opravdu služebným činí všecko, co kolem něho žije a se hýbá.

O práci, jaká by se dala vykonat oním teplem, kterého třeba v našem žaludku k náležitému zahřátí požité zmrzliny na teplotu těla, podává anglický časopis „Engineer“ zajímavý výsledek. Předpokládá, že člověk v 5 minutách přijme asi 55 gramů zmrzliny a vypočítává, že se k onomu zahřátí spotřebuje celkem 6·4 kalorií, což by odpovídalo 34 koňským silám. Požívá-li se sorbet, což jest chemicky směs ledu s alkoholem, tu má se věc zcela opačně. Sorbet odnímá sice též tělu teplo, ale za to daleko větší měrou je nahrazuje slučným teplem alkoholu. Obsahuje-li vypitý sorbet 10 gramů alkoholu, vzniká asi 70 kalorií, tak že po odečítání tepla spotřebovaného k ohřátí zbývá 63 kalorií. Zmrzlina tedy tělu teplo odnímá, sorbet mu je naopak dodává.

Oblíbená vůně čínského čaje povstává kvašením svadlých lístků čajových a pochází od činnosti jistých mikroorganismů. G. Wahgel nechal hustou čajovou šťávu kvasiti za obyčejných podmínek a užil k tomu různých druhů čaje. Při drahých druzích čínského černého čaje objevil pouze jediný druh kvasinek, kdežto při laciných druzích shledal velké množství různých druhů. Silná a příjemná vůně čaje pak pocházela jak od množství, tak od jakosti oněch kvasnicových buněk. Dosud se mu však nepodařilo zjistiti, vedlo-li by umělé užití některých specifických druhů bakterií ku zlepšení čaje.

O příčině katastrofy, která nedávno zastihla světoznámou zvonici sv. Marka v Benátkách, podal zprávu něm. společnosti

geologické p. Ochsenius. Za hlavní příčinu udává zvláštní uložení půdy v nížině benátské. Jsou-li mrtvá ramena řek, rybníky a jiné prohlubiny po delší dobu sama sobě ponechána, bývají jednak vrstvou plovoucího rostlinného materialu, jednak navanutým prachem a pískem zanesena, tak že jejich pokrývka pozvolna tvrdne a zpevňuje. Tím utvoří se v půdě zvláštní vodní nádržka s pružným povlakem zemním nahoře na způsob puchýře, který značným tlakem horní vrstvy byv stlačen, bortí se, našla-li voda nějakou štěrbinou východ, nebo byl-li vodnatý ten prostor navrtáním, protržením neb jakýmkoli jiným způsobem vyprázdněn. Ku tvorbě podobných vodnatých pater podzemních je půda benátská jakoby stvořena. Máť nesčetné prohlubeniny, jezera a zálivy Pádu, oplývá bujnou vegetací a půda její chová značné množství slínu. V samých Benátkách dokázána přítomnost vodních slují pouličním vrtáním v letech 1846—9 Z nenadání vytryskl mohutný proud kalné vody a s velkou prudkostí vystřikl až na 40 *m* vysoko nad střechy domů. Často se i stane, že některý dům začne se i se základy propadávati, jako na př. stalo se i v samém dožecím paláci, který musel býti proto řetězy k pevně stojícím zdím sousedním připevněn, aby se neshroutil. — Podobné podzemní vodní puchýře působí nenadálé katastrofy mnohdy i v jiných krajích, ač ne tak hlučně.

Školství.

Letoší prázdniny byly neobyčejně hlučné. Učitelstvo všech druhů konalo sjezdy, na nichž rokovalo hlavně o věcech stavovských. Nejvíce pozornosti vzbudil sjezd českého učitelstva svobodomyslného v Praze dne 6. a 7. srpna konaný. První den věnován poradám v odborech, tedy skutečně pracováno, druhý den konány representační schůze okázalé. Učitelstvo jménem královské Prahy vítal starosta Dr. Srb, jménem poslanců Dr. Herold, jménem vysokého učení professor Dr. Drtina. Důkaz, že učitelstvo nabývá vlivu i v životě veřejném. V předsednictví Moravu zastupoval p. Bašný, Slezsko p. Šimoš. Z usnesení různých nejvíce do života zasahuje práce druhého odboru o opravě školství a dozoru. Odbor postavil se na stanovisko čistě samosprávné a žádá, aby školství prohlášeno bylo za záležitost čistě zemskou. Zemi náleží školy zřizovati a vydržovati. Zemi ať náležejí všechna práva. Zemský sněm usnáší se na zákonech školských po slyšení zemských konferencí. Nejvyšším úřadem školním jest ministerstvo vyučování pro země koruny české. Nejvyšší instancí školskou v každé zemi je zemská školní rada. Předseda a místopředsedové volí se z plena zemské školní rady. Také předseda a místopředseda okresní a místní školní rady jsou volenými funkcionáři. Co se dozoru tkne, navrhuje komise, aby dozor

pedagogický obstarával dozorce volený učitelstvem jednotlivých okresů. Vedle toho dovolává se školních lékařův a dozorců technických. Požadavky Slezáků jsou stejné, jen že daly by se uplatniti jen při zemské školní radě rozdělené na odbor český, polský a německý, kteréž rozdělení v Čechách dobře se osvědčilo.

Povšimnuti zasluhují též hlasy žádající úplné vyloučení náboženství ze škol, což jest důsledkem liberalního směru v českém učitelstvu rozhodujícího. Je zcela jisto, že v dozírné době bude hlavním požadavkem zliberalisovaného učitelstva: náboženství a tím i kněz budiž ze škol úplně odstraněn, jak provedli tuto základní zásadu svobodáři ve Francii, v Italii a jinde, kdež liberalismus opanoval všechen výchov a ve školství stal se činitelem samovládným.

Učitelstvo měšťanských škol konalo sjezd v Pardubicích dne 7. srpna. Projednáváno: výsledky březnové enkety a o reformě škol měšťanských, o zemském zákoně škol pokračovacích se týkajícím a jiné časové otázky.

Učitelstvo zemědělských škol sjelo se letos do Třebíče, kdež 22. a 23. srpna pojednávali: O Rusku a petrohradské výstavě všeslovanské (H. V. Burian, ředitel hospodářské školy v Novém Bydžově). Organisace studijních kroužků hospodářského učitelstva zemí koruny české (J. B. Macalík, professor hospodářské střední školy v Přerově). O skioptikonu a jeho použití při vyučování (J. Hess, ředitel hospodářské školy v Lounech). O zkouškách učitelské způsobilosti pro hosp. školy (Josef Novák, odborný učitel rolnicko-chmelařské školy na Klášterním Hradisku u Olomouce).

Náklad na moravské školství obnášel minulého roku 1?,992 324 K. — V Čechách vydali na školství 35,440.644 K.

Zajímavo je srovnat výdaje různých zemí na školu a na vojsko. Spojené Státy severoamerické více na školství vydávají než Rakousko-Uhersko, Rusko, Anglie a Francie dohromady věnují na výchov a učbu. Na jednoho obyvatele činí školský náklad ve Francii 2·94, na vojsko 16; v Anglii na školu 15·62, na vojsko 21; v Prusku na školství 2·1, na vojsko 8·57; v Rakousku na školu 2·6, na vojsko 5·71; v Rusku na školu 0·13, na vojsko 8·57: v Italii na školu 5·1, na vojsko 6·58; ve Spojených Státech vydají na vojsko 0·64, na školství 5·67 marek.

Boj proti varhanictví učitelů nabývá vážného rázu. Pokrokáři v Čechách vydali heslo, že učitele není důstojno, aby varhaničil. Heslo vyšlo hlavně od učitelů, kteří se v hudbě chrámové méně vyznají. Hnutí se přeneslo i k nám, a dle zpráv časopiseckých v arcidiecesi olomoucké pomýšlí se vážně na to, nahradit učitele varhaníky z povolání. Že to všude provedeno býti nemůže bez velkých obětí poplatnictva, jest nesporno. Proto by se měla otázka dříve se všech stran klidně uvážit, než bude zásadní rozhodnutí dekretováno.

V Čechách učitelstvo směru katolickému přející utrpělo ránu bolestnou. Dne 26. června pochovali v Šestovicích řídícího učitele Karla Škultétyho, předsedu katolického spolku učitelského, muže akademicky vzdělaného.

Boj o české školy v Brně nabývá ošklivého rázu, vzdělaného národa nedůstojného. Vládcové hlavního města slovanské Moravy chtějí české školství za každou cenu zničit. Za tím účelem vystrkují školy české na odlehlá, nepřístupná místa, vnucují školám budovy naprosto nezpůsobilé a chtějí znemožnit, aby se děti v české škole též němčině mohly přiučit. Doufáme, že všechny útoky budou tak marny, jako byly dary a hmotné výhody, jimiž chtěli si české děti koupit. Rozhodnouti o protestech českých vyhradil prý si sám ministr Hartel; zatím z. š. rada dislokační rozkaz okresní školní rady jako nekompetentní zrušila.

V Kloboucích u Brna zřizuje se vinařská škola jednoroční, jež má hynoucí naše vinařství zachránit před zánikem.

Budujíc svůj kulturní program svobodomyslné učitelstvo zařaďuje do něho požadavek, aby zřizovaly se všude jesle pro děti do tří let, v nichž by děti rodinné péče postrádající byly ošetřovány se zvláštním zřetelem k zdravotnictví; pro děti od 3—6 let žádají opatrovny, pro sirotky a děti opuštěné výchovny, pro děti slabomyslné, hluchoněmé a slepce ústavy, pro zpustlé a zanedbané polepšovny a nápravné kursy pro děti s porušenou mluvou. Podávajíce zprávy o podobných ústavech cizozemských, zcela zamlčují, že kněz Don Bosco založil výtečné ústavy a Salesiané že skvěle osvědčili se jako vychovatelé mládeže opuštěné, zpustlé a mravně nebo tělesně porušené. Na Moravě máme již tři ústavy pro hluchoněmé s 260 chovanci, ústav pro slepce se 136 chovanci a dvě ochranovny se 182 svěřenci.

Polský ústav učitelský v Těšíně prý nebude zřízen proto, že zemská školní rada nechce připustit polských učebnic z Haliče, a ve Slezsku takových učebnic není. Zajisté divný to důvod pro odmítnutí kulturních potřeb Slovanů v říši většinou slovanské.

O mimoškolní práci dětí bylo zjištěno, že roku 1900 z 3,207.675 dítek školu navštěvujících bylo 154·791, t. j. 4% zaměstnáváno k pracím živnostenským, hospodářským atd.

Pro nedbalou návštěvu školy roku 1900 bylo vyměřeno 246.627 trestův, a sice 94.175 trestů vězení a 152.452 pokut peněžních v obnosu 263.440 K. Na 100 dětí školou povinných připadlo 6·34 dětí, které nebyly vůbec vyučovány (6·34 v Přímoří, 0·01 v D. Rakousích) a 6·11 trestů (30·59 v Dalmacii a 0·87 v Solnohradsku). Co do úlev ve školní návštěvě dostalo úlevu 219.051 dětí (6·8%), kdežto dle zákona mělo na ni právo 799.264 (24·9%) dětí. Nejvíc úlev dáno bylo žákům ve Vorarlberku. Účinek práce dětí na dosažení učebného cíle poznati lze jen nepřímo z těchto údajů: 4658 (1·6% všech žáků nejvyššího stupně věku) žáků musilo školu navštěvovati ještě přes 14. rok.

Pozoruhodny jsou výsledky katolického hnutí vychovatelského v německých zemích rakouských. Za pomoci katolického spolku školského zřízeny a dobře prospívají školními bratry řízené učitelské ústavy ve Vídni, v Stubersdorfě a ve Feldkirchu. U nás podobný podnik na mysli má Matice Cyrillo-Methodějská v Olomouci, kteráž by velice prospěla nám, kdyby zřídila podobný český ústav ve Frýdku.

Svépomoc německého učitelstva v Čechách nese skvělé ovoce. Z literarních podnikův odevzdalo 20.000 K svým podnikům dobročinným v roce minulém.

Pozoruhodný je též rozvoj školství Ženského výrobního spolku českého v Praze. V trojtřídní obchodní škole tohoto spolku se dvěma pobočkami zapsáno bylo v uplynulém školním roce 253 žákyň. Do I. a II. oddělení školy kreslířské bylo zapsáno 9, do kursu pro přenášení vzorů tři, do malířského atelieru 26 žaček. Ve dvou odděleních literního odboru se dvěma pobočkami bylo 135 žákyň. Škola ručních prací rozdělena byla ve dva odbory. V prvním odboru byly čtyry třídy s odbočkou při III. třídě s oddělením drobných prací a s oddělením vyšívání, v nichž vyučováno úhrnem 147 vlastních žaček. Ve škole jazyků (frančiny, němčiny a ruštiny) a jednotlivých předmětů mimořádných (vychovatelství, hra na klavír, těsnopis) bylo řádných žaček 15, vedle posluchaček z jiných oddělení, tříd a odborů. V zimním kursu pro úpravu klobouků bylo 24, v letním 20 účastnic, v prvním březnovém kursu kreslení střihů na šaty osm, v druhém červnovém čtyři účastnice. Všech žákyň ve školním roce 1902/3 bylo 706. Všech učitelův a učitelek literních ve spolku působících bylo 30, učitelek ručních prací 15, asistentek 11. Spolek měl koncem roku 1902 jmění 222.703 K.

Neméně chvalně působí spolek „Záštita", založený pí. Červinkovou-Riegrovou. Úkolem jeho jest mravní a hmotná pomoc dívkám pracujícím. Spolek nyní založil odbor pro venkovské dívky do Prahy přicházející za tím účelem, aby se tam vzdělaly k samostatné výživě. Za poplatek 14 zl. měsíčně nalézají dívky z rodin bezúhonných v ústavě řádné zaopatření, dozor a péči. Počet takto odchovaných jest již značný, a jsou mezi odchovankami žačky c. k. pedagogia, výrobního spolku, Minervy, odborných škol obchodních a j. Místnosti spolkové jsou vzorné, u městských sadů poblíž nádraží. Bližší podá pí. Karla Machová v Praze, Půjčovní ulice č. 952 st.

V „Učit. Nov." čteme pozoruhodný posudek o četbě novin, jež se dávají dětem do ruky. List správně dokazuje, že noviny zejména v městech působí zhoubně na děti, když rodičové nedbají, aby se dětem do ruky nedostaly noviny bezvadné. Píšeť o tom uvedený list: „Všímejme si bedlivě, kterých novin dostává se dětem do ruky a jak je děti čtou! Zejména v městech jest vliv novin na mládež úžasný. Nejčtenější jest asi všude ‚Politička'. Tak u nás ve druhé třídě měšťanské školy (děti dělnické) je 16 čtenářů Č. Politiky, 4 Kurýra, 4 Práva lidu, 1 Záře, 1 Nár. L., dva novin vůbec nečtou. Kromě toho zastoupeny jsou ještě četné oborné listy dělnické. Největší oblibě se těší Politika (z Kurýra jen obrázky). Novinami vssávají děti do sebe určité názory, s kterými třeba učiteli počítat. Chceme-li se však dověděti pravdy, nesmíme ukvapeně již napřed na jevo dávat svůj nesouhlas či odpor. Nedotýkejme se vůbec přesvědčení rodičův a s dětmi mluvme o všem, s čím se stýkají, jako s tvory rozumnými. Nechť se učí oceňovati všecko zdravým, nepředpojatým rozumem, a nikoliv dle vlajek táborův a stran. Zaráží, když na př. v dělnické čtvrti hoši (na měšťanské škole) jako něco

samozřejmého vysloví slovo ‚Politika‘, ale s posměchem přijmou, vyřkne-li někdo ‚Právo lidu‘. Který z těch časopisův obsahuje pro ně více vzdělavatelného? Je pravda, že pro děti noviny vůbec nejsou a snad by bylo lépe, kdyby jich nikdy nečetly. Ale zkusme jen zakazovat a doděláme se opaku. A jak bedlivě čtou se noviny mezi dětmi! Hochům neujde ani jmenování učitelu na školách (sám jsem zadržel výstřižek novin, který si ve škole podávali), ani soudní síň, ani sportovní zprávy, ano někteří i hodně politisují: Macedonie a Srbsko mnohým mátlo hlavy. Pozná-li učitel i s této stránky děti, může leckdy účinněji působiti na ně, nežli když se pohybuje ve sferách jakýchsi idealních, nepozemských tvorů, kteří potom na něho zase dívají se, jakoby spadl odkudsi s měsíce.“ Projev zasluhuje vážného posouzení, neboť i pro nás obsahuje mnohé zrnko trpké pravdy.

Rozvoj školství v Bosně a v Hercegovině jest nepopíratelný Před okupací roku 1878 bylo v těchto zemích pouze pět škol veřejných, 16 pravoslavných a pět katolických soukromých. Roku 1901 bylo škol veřejných 200, pravoslavných 64 a katolických 32. Školních dětí bylo 29.481, a to 22.862 chlapcův a 6519 (!) děvčat. Z těch bylo ve školách pravoslavných 3257 chlapcův a 1415 děvčat, v katolických 859 chlapcův a 1789 děvčat. Učitelů bylo 660, učitelek 228. Průměrné učitelské služné na školách veřejných činí 1318 K, na školách pravoslavných 1108 K a na katolických 1458 K. Veškerý náklad na školství činil skoro 1,112.000 K, k němuž přispívá stát 516.000, obce 460.000 K, zbytek uhrazují církevní fondy.

Universitní kursy prázdninové zdomácněly v Rusku. Letos v červnu konány v Novgorodě a ve Vladimiři, v červenci v Rjevě nákladem zemstev. Přednášeli professoři z universit a technik o dějinách Rusi, z fysiky, hvězdářství, geologie, duševloví, vychovatelství, pytvy, lučby, ruské literatury, zdravotnictví atd. Místy pořádají kursy lékařské pro učitele, aby v místech, kde není lékařů, lidu dovedli rozumně poradit.

Latinku zavádí do škol vláda v Žaponsku, čímž plemeno žluté ještě více sblíží se s evropskou kulturou a otevrou se zdroje naší vzdělanosti Žaponcům.

Na konec doklad zvláštní přízně Maďarů k učitelstvu nemaďarskému. Když o Letnicích učitelé slovinští konali sjezd v Brežicích, nebyl tam ani jeden učitel z Charvatska, ač jsou Brežice blíže hranic charvatských — vláda charvatská to zakázala. Poněvadž pak v program sjezdu přijat byl i výlet slovinských učitelů do Záhřeba, odvážili se tam někteří učitelé slovinští, ale řečí uvítacích nebylo; policie je zakázala. Slovinští učitelé chtěli setrvati v Záhřebě do druhého dne, ale o druhé hodině v noci přinutila je policie, že musili Záhřeb opustit. O tom všem charvatské listy učitelské se ani nezmínily. Co teprve se děje v Uhrách s učitelem, který se odváží ukázati příchylnost k svému rodu zpupným Maďarem uhnětenému?! Budou to kdysi divné kulturní dějiny, až nestranně se bude psáti o Maďarech naší doby.

Vojenství.

Německo. Ministr vojenství šlechtic Gossler odešel v úplné nemilosti. Císař prý byl s ministrem již dlouho nespokojen a odhalení zlořádů v hřebčincích a v jiných oborech vojenské správy učinily Gosslera nemožným. V poslední době císař již se svým ministrem jednal toliko prostřednictvím vojenského kabinetu. Gosslerovi to však nevadilo, aby byl stále příkřejším proti svým podřízeným a i vynikající hodnostáře vojenské nechával po celé hodiny čekati ve své předsíni. Když se to císař dověděl, dal si dne 29. dubna Gosslera předvolati a tu prý došlo k velmi prudké sceně. Na to podal ministr žádost za propuštěnou a císař prý zvolal. jsa požádán o audienci na odchodnou: „Ah, co, již ho nechci ani vidět!“

V Düsseldorfu vystavena byla patrona dělová, při níž prach umístěn jest v pytlíku ze zvláštního tkaniva, které i s prachem úplně shoří. Krupp zdokonalil tento vynález v tom smyslu, že použil nitrocelulosy co tkaniva a tím docílil nejen téhož úspěchu, totiž úplného strávení tkaniva ohněm, nýbrž i zvýšení síly prachu, neboť nitrocelulosa je vlastně též bezdýmným prachem.

Vláda hodlá předložiti požadavek na zřízení nového armádního sboru se sídlem v Olštýnu ve východním Prusku u Kralovce. O rozdělení východopruského armádního sboru ve dva sbory, bylo, jak sděluje „Vossische Zeitung“, již dříve uvažováno. Armádní tento sbor sestává ze tří divisí, z nichž jedna umístěna je v Kralovci, druhá v Instruči a třetí v Olštýnu. Rozdělení toto značí značné sesílení vojska na východních hranicích Německa. Aby utvořil se v něm nový armádní sbor, bývá zvykem, že o povolení první jeho divise požádá se říšský sněm a druhou připojí k ní vojenská správa sama. Aby pak práce tato byla ještě snadnější, zřídí si vojenská správa u některého armádního sboru třetí divisi — armádní sbory mají v Německu zpravidla dvě divise — a požádá pak říšský sněm, jak stane se i nyní, aby jí z přespočetné divise dovolil zříditi armádní sbor nový. Jelikož třetí divisi má v německém vojsku i 14. armádní sbor, rozložený v Karlsruhe, Freiburku a Colmaru, není pochyby, že také z něho povstanou záhy dva armádní sbory, jak stalo se posledně s 11. armádním sborem, z jehož tří divisí zřízeny byly armádní sbory 11. a 18.

Rakouský konsulát v Hamburku oznámil městskému zastupitelstvu, že hrabě Attems hodlá založiti nadaci 6000 marek na udržování kaple a pomníku, jež staví se právě na počest padlých Rakušanů u Šlesviku. Zastupitelstvo bylo zároveň tázáno, je-li ochotno přijati tuto nadaci do své zprávy a chce-li pečovati též o udržování kaple a pomníku. Otázka ta zodpověděna ve schůzi kladně.

Francie. Komise pro zkoumání nejlepších stejnokrojů navrhuje uniformu z vlněné látky modro-šedé barvy asi jako u našich myslivcův, a k tomu doporučuje místo lesklých kovových knoflíků knoflíky rohové

a měkké plstěné klobouky. Zruší se červené čapky, epolety, bílé rukavice a historické červené spodky.

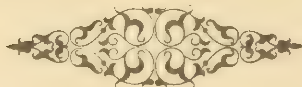
Vojenský lékař Saint-Paul hledí interessovati vojenské kruhy pro zavedení vozíku „roule sac“ místo nynějších tlumokův a torb k nosení. Představuje si věc tak, že by se na malém vozíku k rozebrání dalo umístit asi šest tlumokův i s bodáky a tato úleva trvala by tak dlouho, pokud se jde po cestě. Pak by se vozík rozebral a každý vojín by nesl po součátce asi kilo těžké. Ovšem by se těmito vozíky táhnoucí sloupy vojska značně prodloužily, a sice u pluku o 250 metrův, u divise o kilometr.

Francouzská jízda čítá v Evropě 79 pluků po 5 škadronách, a to 13 pluků kyrysníků, 31 pluků dragounů, 21 myslivců a 14 husarů. 12 sborových brigad a 7 samostatných divisí. Jelikož toto rozdělení moderním požadavkům nevyhovuje, přináší „Journal officiel“ z 31. prosince 1902 toto nové rozdělení francouzské jízdy, počínající lednem 1903. Sborové jízdní brigady u 6. a 7. sboru obdrží ještě jeden (třetí) pluk jízdy. Zbytek jízdy, t. j. 16 pluků dragounů, 6 myslivců, 13 kyrysníků a 4 husarů sloučen jest v 8 samostatných jízdních divisí dle tohoto náčrtu. I. Divise v Paříži pozůstává z druhé a šesté brigady kyrysníků, páté dragounů a má 11. a 12. baterii třináctého pluku dělostřeleckého u sebe. II. Divise v Luneville, z druhé brigady dragounů a druhé myslivců; má u sebe 10. a 11. baterii pluku číslo 39. III. Divise v Châlonu s. M. ze sedmé brigady dragounů, druhé husarů a má 14. a 15. baterii pluku číslo 40. IV. Divise v Sedanu ze čtvrté brigady dragounů, první husarů a 13. a 14. baterie pluku číslo 25. V. Divise v Reimsu z třetí brigady kyrysníků a třetí dragounů. Přiděleny jsou baterie 15. a 16. pluku číslo 25. VI. Divise v Lyonu z páté brigady kyrysníků a šesté dragounů. Má 14. a 15. baterii 6. dělostřeleckého pluku u sebe. VII. Divise v Melunu z první brigady kyrysníků a první dragounů, má u sebe 14. a 15. baterii pluku 32. VIII. Divise v Dôle z osmé brigady dragounů a první myslivců, má 13. a 14. baterii pluku číslo 4. Celkem tedy 18 brigad z 39 pluků, čili 195 škadron a 16 jízdních baterií. — Pařížská posádka čítá 36 praporů, 30 škadron jízdy, 16 polních a 6 jízdních baterií, 6 setnin pevnostného dělostřelstva, 7 zákopnických, 12 železničních, 6 telegrafních, 4 vzduchoplavecké a 3 vozatajské setniny. Mimo to je tu velitelství vojsk kolonialních a z těchto 6 praporů.

Amerika. Historii hanby, tak píše novo-yorkský dopisovatel „Timesu“, obsahuje právě uveřejněná zpráva generallajtnanta Milesa o proviněních a přestupcích důstojníkův a mužstva na Filipinách. Že v tom jest ostatně cosi pravdivého, vysvítá již z toho, že vojenská správa nemeškala vydati tyto zápisky veřejnosti. Generallajtnant byl vyslán na Filipiny departementem za tím účelem, aby tamní poměry zjistil a v „důvěrném“ líčení sdělil. Tyto důvěrné zprávy jsou však toho druhu, že Miles sám stál na tom, aby byly uveřejněny. Zde ukázka: „Na cestě z Calamby do Bautangasu zpozoroval jsem, že jest kraj spustošen a obyvatelstvo náramně skličeno. V Lípě jsme se po-

někud zdrželi. a tu přišlo několik občanů pod vedením starosty a žalovali, že 15 z nich bylo mučeno ‚vodní kurou‘ a jistý stařec že byl po tomto trýznění ještě bez sebe dovlečen do svého domku, jenž nad ním zapálen, tak že chudák uhořel. Obyvatelstvo bývalo sehnáno do měst a tu pak uvězněno až na 600 osob do jediné místnosti. Jistý lékař uvolil se potvrditi, že mnoho z těchto vězňů se jednoduše udusilo.“ Miles praví dále, že se o pravdivosti výpovědí přesvědčil a uvádí mnoho surovostí spáchaných před očima amerických důstojníků, jako na př. bičování až k smrti, obírání a vraždění zajatých, trýznění kněží i žen a p.

Zprávy došlé z Pekingu do Washingtonu oznamují: Situace v Číně působí poplach. Jistý vysoký hodnostář departementu washingtonského prohlásil, že situace v Číně způsobuje vládě Spojených Států mnoho starostí. Boxeři, kteří od roku 1900 chovají se poměrně klidně, počínají se shromažďovati se zbraní v ruce v okolí Pekingu. Jejich náčelníci konají časté tajné porady s princem Tuanem, duší to strany cizincům nepřátelské. Místoadmiral Evans, proslulý znalec poměrů čínských, naléhal několikráte na vládu, aby připravila se na nejhorší události. Nedávno žádal novou posilu pro loďstvo ve vodách čínských se nalézající. Dle výroku admirala tohoto nastane větší povstání v Číně než bylo roku 1900. Povstání to může nastati každé chvíle.

Ročník XX. Číslo 10.

HLÍDKA.

Legenda Kristianova.

Napsal František Vacek. (Č. d.)

4. Slovanská legenda o sv. Václavu (leg. Vostokovova).

Kdo v paměti podrží přední myšlenky a tendenci prvých dvou kapitol legendy Kristianovy a přečte potom celou další částku legendy, neubrání se velikému podivení. Shledá totiž, že autor spisu vypadl úplně z původní úlohy své, hájiti prioritu slovanského křesťanství v Čechách, i přestal dokonce sledovati vývoj nebo další dějiny toho křesťanství v zemi. A přece byla příležitost pokračovati v řeči. Písemné památky naše z 10. století zavírají v sobě řadu drobných zmínek o zálibě čelných osob českých ve slovanském písemnictví a slovanské liturgii, týchž osob, kterým legenda Kristianova věnuje největší pozornost, přednášejíc obšírné biografie jejich. Kde hledati příčinu náhlého obratu v počínání, a tudíž i smýšlení jejího původce? Čekali bychom přece po přirozeném běhu věcí, že spisovatel 10. století znal lépe historii své doby, nežli podle znění prvých dvou kapitol znal a popsal počátek křesťanství v zemi na sklonku 9. století.

O legendě, kterou podle objevitele jejího, ruského jazykozpytce A. Vostokova nazýváme legendou Vostokovovou, nejnovější badatelé pronášejí úsudek, že byla sepsána původně v Čechách brzy po zavraždění sv. Václava, buď v prvé polovici nebo kolem prostředka 10. století, že původce její byl Čech, nejspíše zprvu latinník, chovanec západní římské církve, jenž potom vyučil se církevní

slovanštině.[1]) Spis je rázu více dějepravného než legendarního. Klade narození knežice Václava k roku 903, vypravuje o slavnosti jeho postřižin (prvního střihání vlasů), k níž přizván byl biskup Notar (patrně biskup slovanský) s družinou duchovenstva, činí zmínku o tom, že Ludmila dala vnuka svého Václava vyučiti v knihách slovanských u popa (slovanského kněze), jmenuje popa Krastěje, hradského kaplana v Boleslavi, popa Pavla, bývalého kaplana kněžny Ludmily, a šíří se v podrobnostech, jež dávají světlo dějinám doby Václavovy.[2])

Slovanská legenda o sv. Václavu, buďsi plodem vyrostlým v Cechách nebo na Moravě nebo na Slovensku, známa byla u nás v druhé polovici 10. století. To lze ukázati rozborem nejstarších latinských legend o světci. Na otázku, zdali známa byla i Kristianovi, dostává se nám odpovědi, jež by zastancům mínění, že spis pod jménem jeho vydaný jest prací 10. století, měla způsobiti největší překvapení: Kristian neznal slovanské legendy. Tak usoudil sám professor Pekař, a my k úsudku jeho se přidáváme. Co by možno bylo uvésti na omluvu takové neznalosti, dotčený badatel nepraví, a my podobně nevíme. Kristian, jak ohlašuje v předmluvě svého spisu, nalezl různá skládání o utrpení sv. Václava a sv. Ludmily, ale poznav, že nevypovídají všechno plně, nemeškal vyslechnouti pamětníky doby Ludmiliny a Václavovy, načež ve svém spise chyby předešlých autorův opravil, a co posud scházelo, doplnil. Kdo by uvěřil této řeči, musil by za to míti, že slovanská legenda je snůškou nepravd, ježto výslechem řečených pamětníků Kristian nedověděl se ničeho z těch věcí, které jsme svrchu vypsali, jakkoliv jisto jest, že by zprávy dobíhající ke slovanskému křesťanství v Čechách plnou měrou pozornost jeho k sobě obracely. Mezi slovy Kristianovými: „Dignum duxi, ut... si qua deessent, hos, qui adhuc superstites essent, senes seu religiosos quosque, qui eorum gesta vel acie oculorum hausissent seu auditu aliorum narracione comperissent, percontarer atque hic adderem“[3]) a obsahem slovanské legendy, venkoncem věrohodné, je příkrá neshoda.

Výzvědky ze slovanské legendy (myslím tu na zprávy, které nebyly přejaty z ní do nejstarších latinských legend o sv. Václavu ani do slovanských synaxariův o sv. Václavu a sv. Ludmile) neupadly

[1]) Časopis českého musea LXXVII. str. 147 nn.

[2]) Prameny d. č. I. str. 127—134.

[3]) Tamže str. 199.

u nás hned do zapomenutí, nýbrž dodržovaly se čas kratší nebo delší, až ten či onen z nich opět písmem byl utvrzen. Tak ve Vavřincově legendě „Dominus ac redemptor noster“ z 11. století poznamenáno jest, že Boleslav „chodil“ pod Václavem (sub fratris dicione degebat), a že Václav odrážeje vražedný útok, „povrhl“ bratra svého Boleslava na zem (ipsum suis potenter substravit vestigiis.[1]) Kristian podobně má dvě zprávy, nevíme, zda ústním podáním až k době jeho dochované, či před tím již kdesi zapsané, než přednáší jednu z nich s tak širokými přívěsky, že pozdní obal tradičního jádra bije takořka do očí. Zpráva ta týká se vraždění dětí po smrti sv. Václava. Slovanská legenda dí: „Razsěkoša že ego i mladenci ego izbiša“ (rozsekli jej a panoše jeho pobili) aneb podle glagolského textu: „Razsěkoše že ego i mladěñce ego radi izdaviše ěkože i Christa radi“ (rozsekli jej a děti pro něj povraždili jako pro Krista). Kristian píše: „Vrahové svatého mučedníka cválem přihnali se do města pražského, tam všechny jeho přátele rozličným, ale vesměs ukrutným způsobem pobili a děti jejich za živa do hlubin řeky Vltavy ponořili. My pak o těch, kdož tak zahynuli, věříme, že stali se účastni slávy, jako byli účastni utrpení (Václavova), a třebas nám hříšníkům není znám jejich počet a nejsou známa jejich jména pro množství osob, jsme přesvědčeni, že Bůh je zná a sobě vyvolil.“[2]) Druhá zpráva týká se účastenství Drahomiřina při pohřbívání sv. Václava. Kdežto

[1]) Prameny d. č. I. str. 173, 177. Legenda »Dominus ac redemptor noster« sepsána jest v 11. století. Tomu svědčí obsah její. Autor legendy klade přenesení sv. Václava z Boleslavě do Prahy k době biskupování sv. Vojtěcha (983—997) a dodává, že po přenesení po mnohá leta narůstaly nehty na rukou a nohou svatého těla. Vypravuje také o zázračném vysvobození 80 a více vězňů, kteří strádali v okovech na blízku chrámu sv. Víta a přáli si toužebně obcovati službám Božím ve svátek sv. Václava, načež pouta a řetězy samy od sebe se potrhaly a s nich spadly. Události té byl prý očitým svědkem pan Benedikt, Sas, jenž později uchýlil se do kláštera montekassinského a do smrti (omni, quoad vixit, tempore) choval při sobě částku oněch řetězů. Spisovatel legendy, mnich montekassinský Vavřinec, nenaznačuje, že by byl znal řečeného pana Benedikta. Z uvedených okolností jest patrno, že Vavřinec nepsal dříve než v 11. století. Zprávu o přenesení sv. Václava podal mu kterýsi krajan náš, ale nevelký znalec historie, soudíc podle toho, že představoval si přenesení sv. Václava údajem z doby sv. Vojtěcha. Vavřinec diví se neobyčejné příhodě, o níž mu řečeno bylo, že stala se při translaci sv. Václava: »Mirum in modum nostrisque temporibus nimis stupendum miraculum accidit.« Těmi slovy nepraví, že zázrak stal se za jeho doby, nýbrž že jeho době (zázrakům nezvyklé) jest nad ním přímo žasnouti. Takový smysl má legendarní frase: »Res nostris stupenda temporibus« již od doby sv. Řehoře Velikého. Srv. libri IV dialogorum, III. 5, 32.

[2]) Prameny d. č. I. str. 219 n.

však slovanská legenda v tom místě velmi dojemně popisuje službu mateřské lásky: „Uslišavši že mati ubienie syna svoego, i pritekši, iskaše ego, uzrěv'ši že i, pripade k serdciju ego, i plačjušči sja, sobiraše udy t lesi syna svoego. I sobrav'ši že i, ne smě nesti ego v' dom svoj, no v popově izbě obolkše i, položiša posredi cerkvi",[1]) Kristian suše vzpomíná Drahomiře mezi osobami, jež pohřeb vykonaly.

Co poznamenáno jest v legendě „Dominus ac redemptor noster" o povržení Boleslava na zem, bylo známo i Kristianovi, ale věc nezdála se mu tak jistou jako ostatní okolnosti zápasu, protože četl o ní jen v jednom prameni. Píše tudíž: „Cum vero eum (Boleslava) cerneret a cepto minime desistere opere, tandem ipsum, ut aiunt quidam, arripiens, pedibus suis substernens: Eya, inquit, perdite tuo iudicio (snad: dei iudicio), vides, ut bestiarum minimam (jak nevhodné slovo v tak vážné chvíli!) manu propria te conterere valeam, sed absit dextre servi dei, ut unquam fraterno cruore maculetur." [2]) Jakkoli tu Kristian i ve slovech některých srovnává se s legendou „Dominus ac redemptor noster",[3]) nechceme přece tvrditi, že rčením „ut aiunt quidam" mínil spisovatele jejího Vavřince. Spíše asi myslil na autora legendy o sv. Václavu, kterou znal zpravodaj Vavřincův.

Je sice ještě několik shod mezi Kristianem a slovanskou legendou, ale jednati o nich přísluší teprve, až zavedeme řeč na mladší památky hagiografické. Tuto ukázáno buď na neshody mezi řečenými spisy, odpory a protivy, které vylučují možnost, aby legenda Kristianova a legenda Vostokovova byly práce svým vznikem jen o 40 nebo 50 let od sebe vzdálené.

Proti znění slovanské legendy jest, že po smrti Vratislavově všichni velmoži nebo celý národ poručili Václava, mladého knížete, a Boleslava, bratra jeho, Ludmile, aby je vychovala. Kristian pokládá Václava v té době nedospělým chlapcem (tenere adhuc etatis erat) a Drahomiř, matku jeho, neschopnou vychovatelkou křesťanských dětí (cuncti satrape prudenti consilio... Ludmile... ducem ipsum rudem cum fratre suo Bolezlao educandos commiserunt." [4]) Však podle slovanské legendy sv. Václav v čas smrti svého otce byl

[1]) Tamže str. 132 n.

[2]) Prameny d. č. I. str. 219.

[3]) Tamže str. 177: »Ipsum suis potenter substravit vestigiis dicens: En cernis omnium stolidissime, qualiter iustus iudex deus meis te subdiderit pedibus, utque possim tuum stultissimum abscindere caput; sed absit, ut meas in tuo cruore inquinem manus.«

[4]) Prameny d. č. I. str. 206.

jinoch 18letý a žil s bratrem svým při matce, která pro nedostatek let jeho, k samostatné vládě potřebných, řídila knížectví. Při tom vliv Ludmilin na mladého knížete, aby ve zbožnosti neoblevoval, zůstával týž jako prve. Smyšlenka o vzetí synů matce, kněžně vladařce, vznikla teprve v hlavě pozdního legendisty, pracujícího o životopise sv. Ludmily, když hledal důvod závisti nebo msty Drahomiřiny. Nejhlubší základ smyšlenky, totiž zpráva slovanské legendy, že Ludmila dala vnuka svého učiti knihám slovanským, však ještě za života otce jeho, Kristianovi znám nebyl.

Proti znění slovanské legendy jest, že Václav došel samovlády tím, že matku svou a velmože, kteří s ní stejně smýšleli, vyhnal ze země. Kristian uvádí příčinu toho rozhodnutí: Drahomiř a většina velmožů českých byla nepřátelská křesťanskému vyznání, z čehož vznikaly třenice a krvavé rozbroje v zemi. Podle slovanské legendy však Václav pokojným během ujal se řízení země: „Dragomira utvr'di zemlju i stroi, doideže vz'raste Vešteslav' i nače sam stroiti ljudi svoe.“[1]) Když potom věkem dospěl Boleslav, a k němu (nejspíše jako údělnému knížeti) přimkla se řada šlechticů, rádcové Václavovi tušili spiknutí, osočili Drahomiř, jakoby stála po straně mladšího syna a byla přední účastnicí piklův, i přiměli knížete, aby vykázal jí nucené bydliště. Jinak Drahomiř byla upřímná křesťanka. Radovala se z víry syna svého a ze skutků křesťanského milosrdenství, kteréž on činil.[2]) Podobně většina šlechty české oddána byla křesťanství. Všechna řeč o nepřízni jejich ke křesťanskému vyznání vzešla mylným výkladem zpráv, podle nichž nepřáli oni tomu, aby knežic Václav vychováván byl tak jako klerik.

Proti znění slovanské legendy jest, že Václav hned jak zván byl do Boleslavě, věděl o úkladech proti životu jeho nastrojených, ale nechtěje se jim vyhýbati, dal poslední sbohem všem svým přátelům. Podle slovanské legendy Václav hodlal ještě v den poutní slavnosti (27. září) vrátiti se do Prahy, a když přece na prosbu bratrovu odchod poodložil, nedal víry tomu, co soukromě bylo mu pověděno, že život jeho jest v nebezpečenství.[3])

Proti znění slovanské legendy jest, že Boleslav ťal dvakráte bratra mečem. V legendě té zmínka se činí o jednom udeření. Kristian potom sám zapomenuv na to, co prve byl řekl, mluví jen

[1]) Glagolský text slovanské legendy v Pramenech d. č. I. str. 128.

[2]) Prameny d. č. I. str. 129; 210 n.

[3]) Tamže str. 131; 216.

o jedné ráně (wulnus illud unum, quod frater eius crudelissimus capiti eius inflixerat.[1]) Zpráva jeho o zavraždění sv. Václava je ze všech, které známe, nejobšírnější. V ní autor nešetří příkrých slov na odsouzenou knížete-bratrobijce. Nazývá jej druhým Kainem, zvrhlým paricidou, bídáckým katem a ni slova nepřičiňuje k tomu, aby vzhledem k okolnostem činu (že vražda vykonána byla po noční pitce, návodem a spolupůsobením zištných rádců) nebo k potomní lítosti vinníkově a velikým zásluhám jeho (že výborně vládl, že vychoval děti v horlivé křesťany, šiřitele a podpory církve: Boleslava Pobožného, Dobravu, choť knížete polského, Strachkvasa-Kristiana mnicha, Mladu abatyši, a nekladl odporu uctívání sv. Václava) umírnil řeč o jeho vině. Nic z toho bychom nevzpomínali, kdyby tak zvaný Kristian, spisovatel legendy, nechtěl pokládán býti za Strachkvasa, syna Boleslava bratrobijce. Slovanská legenda jest plna lidského citu, zlému činu nevěnuje slov nad potřebu, o Boleslavovi dí, že zakázal další vraždění, vypravuje potom o jeho pokání: Kristian ve všech zmínkách svých o Boleslavovi zůstává netknut pomyšlením, že lítost a dostiučinění smývají hřích sebe větší!

Proti znění slovanské legendy jest, že pohřeb Václavův dál se v přítomnosti matky jeho Drahomiře, a to způsobem nedůstojným (corpus rapientes, in tumba tandem proicientes humo cooperuerunt). Podle slovanské legendy Drahomiř připravivši mrtvé tělo k čestnému pohřbu, uprchla z Boleslavě do Charvatska, načež Boleslav „prizvav popa Pavla, i da molitvu tvorif nad nim, i pogreboša že čestnoe ego tělo, Vjačeslava, dobrago i pravednago vladyku, bogočetca i christoljubca.“ [2])

Se zněním slovanské legendy se nesrovnává, že krev mučedníka byla po třikráte, t. j. prvního, druhého a třetího dne po jeho smrti, smývána se stěn a otírána ze země, ale marně, ježto i po třetím omytí shledána zase tam, kde byla před tím. Legenda dí, že krev po tři dni nechtěla vejíti do země; teprve třetího dne u večer vešla, ale ukázala se v chrámě nad hrobem sv. Václava.[3])

Se zněním slovanské legendy se nesnáší, že Boleslav doslýchaje o zjevení Božím, kterým již častěji nařizovalo se, aby svaté tělo přeneseno bylo z Boleslavě do Prahy, dal svolení k tomu, ale jen tak, aby přenesení bylo vykonáno za jednu noc, a kdyby

[1]) Prameny d. č. I. str. 221.

[2]) Tamže str. 133; 219.

[3]) Prameny d. č. I. str. 133; 219.

plnitelé rozkazu nevrátili se do Prahy před úsvitem jitra, aby všichni na hrdle byli trestáni. Kristian motivuje povolnost Boleslavovu tím, že chtěl pokládán býti za horlivého křesťana, jakkoli nebyl, a že úradek Boží, aby Čechové měli slovutného mučeníka svým patronem, byl z míry velkolepý a nepřemožitelný (quia christiane milicie clamide erat obtectus, magnalibus dei resistere non valens). Podle slovanské legendy kníže Boleslav byl křesťan upřímný a horlivý. Přenesením sv. Václava chtěl dostiučiniti za svůj hřích. „Boleslav že pomjanuv sja k Gospodu Bogu, koliko grěcha stvoriv, pomoliv sja k Bogu i vsěm svjatym i poslav slugy svoja, prinese tělo blažennago knjazja Vjačeslava, brata ego, iz Boleslav'lja k slavnomu gradu Prazě, i glagolja sice: az sgrěšich, i grěch moj i bezakonija moja az věm." [1])

Z toho, že tak zvaný Kristian neznal slovanské legendy o svatém Václavu, nesmělo by ještě uzavíráno býti, že nemohl skládati spis svůj v 10. století. Avšak velikým počtem příkladů zjištěná neshoda, leckde i přímý odpor mezi legendou Kristianovou a slovanskou legendou jest již plným důkazem toho, že předmluva k legendě Kristianově není hodna víry, a že skládání o sv. Václavu, jemuž ona chce dodati svědectví velikého stáří, nepochází z doby, kdy historické detaily, slovanskou legendou tlumočené, byly ještě v živé paměti Čechů.[2])

Legenda Vostokovova byla částkou nejstarší slovanské „služby" o sv. Václavu. (P. d.)

[1]) Tamže str. 134; 220.

[2]) Do počtu věcí, o nichž nezvěděl Kristian přes to, že byly známy u nás v 10. století, náležejí ještě jména rádců Boleslavových a vrahů Václavových: Hněvsa, Tuža, Česta, Tira.

O Gundulićově „Osmanu“.

Napsal Lev Šolc. (O.)

Co se vnější formy týče, Gundulić vůči lákavému vzoru Tassovy stance (která k Italům ovšem z Provence přišla) osvědčil samostatnost uznání hodnou tím, že nedada se svésti vábením cizího vzoru, přidržel se klidně starého epického verše domácího, dlouhého řádku z osmi trochejů, jehož užil tak asi, jako pěvci umělého rytířského eposu německého užili dlouhého řádku staroněmeckého: přelomiv řádek dlouhý vejpůl, ze dvou takých veršů rýmovaných upravil si slohu o čtyřech verších trochaických čtyrstopých, vázaných střídavým rýmem ženským. Této své domácí, svérázné formy básnické Gundulić užívá s takovou dokonalostí mistrnou, že verše jeho co do hudebnosti vlašským ani dosti málo nezadají, a myslím, že jest Gundulićovou zásluhou, že charvatština uznává se ze slovanských jazyků za nejlibozvučnější. Čteme-li uhlazené tyto slohy, kde rým, položený na svém místě bez nejmenšího násilí, jakoby z verše vykvetl, zní tak přirozeně a pravidelně jako zvuk cepů nebo dopadání kladiv kovářských: tu zdá se nám vše tak prostým, tak jednoduchým, jakoby to ani jinak býti nemohlo, a myslíme, že není nesnadno takové verše dělati. Leč to jest právě znakem nejdokonalejšího tvoření, že budí zdání — mnohdy velice klamné zdání — absolutní svobody, naprosté hravosti a snadnosti výroby. Gundulićovy verše plynou hravě, jako bublavý potok, a slyšeny vtiskují se hluboko v paměť. Toť odměna za práci, toť básníkova nesmrtelnost.

Proti češtině básník popřál si jedné volnosti, významu ne nepatrného, totiž té, že ze dvou nebo tří samohlásek stýkajících se na konci jednoho a na počátku druhého slova, dle vzoru romanských jazyků, hlavně vlaštiny, připouští elisi první nebo prvních dvou, kterážto elise však není ve všech případech nutna. Tak na př. O. I, 4/1 „Kolo od srieće u okoli“ čte se: Kōlŏd srěćě ŭ ŏkōlĭ; verš I, 2/4 „Najprie ognjeni tries udari“ zní: Nājpr(é)ŏgněnĭ trēs ŭdārĭ. Tím prostému rythmu trochaickému časem dostává se vítaného vzpružení i osvěžení a verši přibude objemu. Podobného cosi připouští sice česká i německá rythmika, jest však volnosti té užívati velmi zřídka a s opatrností, poněvadž jazyk náš tvrdý a křepký dalek jest měkké plynulosti idiomů jižních, klonících se od přírody k tomu, aby vyhybaly se hiatu a řadu slov vázaly v celek. I my užili jsme v následující ukázce překladu volnosti té jen řídkou výjimkou.

IV. Kus překladu na ukázku.

„Osmana“ zpěv I

Ach, coť všechna světská sláva,
lidské pýchy marná chlouba!
Čím se výše v lety dává,
tím ji níže srazí zhouba.
Není pod sluncem věc žádná
věčně silna, věčně cela;
nejvíc hromu střela pádná
stihá vysokých hor čela.
Bez pomoci vyšší s nebe
světa řády neobstojí:
uvnitř potrou sama sebe
nejsilnější carstva v boji.
Bez ustání cestou svojí
Štěstěnino kolo běží.
Kdo kdy padl, nyní stojí,
a kdo stál, teď dole leží.
Meč se za korunou zvedá,
meč zas do koruny bije,
tu rob na království sedá,
a jenž král byl, robem žije.
Štěstím neštěstí se hojí,
z krve koruna ti kyne,
a koho se mnozí bojí,
strachem ze mnohých on hyne.
Úklady a zráda stranou
na cara zlé zuby cení,
a časem se skutky stanou,
že jim pamětníka není.
Ó vy čisté, vlídné děvy,
na hoře co slavné, svaté
libé vnukáváte zpěvy
pěvcům, sladkým kouzlem vzňaté,
Tož i mně teď napovězte:
jak car mladý Turků zlostných
ubit v Cařihradě městě
rukou hrdin nelítostných.
Vím, že s vámi měl bych prve
pěti, jak on šťastný, blahý
z carské Achmetovy krve
prvenec se zrodil drahý,
po smrti pak otce jeho
vlastní strýc jak cestou zrády
s trůnem carstva osmanského,
Mustafa, se zmocnil vlády;
a jak opět s trůnu shozen
Mustafa, jak na tom starém
přestole, kde Osman zrozen,
sultán Osman stanul carem;
jak on dětskou touhou hnaný
vzkřísit dědů slávu velkou,
vojnu zdvihl na Polany
s valnou mocí, se ctí mělkou:
než, bych tím snad zpěvu svého
nepřekročil míry slušné,
vyjevte mi smrti jeho
původ zlý a konce krušné.
Vladislave, slavný synu
slavných králů nad Polany,
hle, an lesk tvých slavných činů
plní všecky světa strany,
k písni tě nechť mile shlédne
vznešená tvých zraků síla
v níž můj duch se hlásat zvedne
nedostižná tvoje díla.
Králeviči světlý, slavný,
když car Osman smrtí klesl,
vítězství tvé neustavný
ohlas na kraj světa nesl.
Tož ať svět z mé trouby slyší
rostoucí vždy slávu tvoji,
ty tvoř stále díla vyšší,
věčně slaven písní mojí.
Upomínka v srdci žalná
Osmanovi hryže skryta,
kterak vojska jemu valná
rukou Polanů jsou zbita;
a jak po všem světě známém
velká z toho vzešla sláva,
vítězem zvouc nad sultánem
králeviče Vladislava.
Po suchu ať poutník spěje,
námořník ať brázdí moře,
Vladislav se všude pěje
slavný z Osmanova hoře.
Hodovníků kroužek milý
i ten pastýř nade stády
opěvali ze vší síly
skrušitele turčí vlády.
Hlas ten po všem světě nový
křídlem větrovým se vzchopí,
králevič jak sultánovy
šavle zkrušil, zlámal kopí.
Nad oblaky v jasné výši
od východu do západu
slunce zlaté střely píší
jména jeho slavnou vládu,
Řkouce: Orel nade Dněstrem
zabil draka od východu,
za ním letě v honu pestrém
po Dunaj až, chladnou vodu.
An hoch pyšný pro tu ránu
kormoutí se, hryze, moří,
jak by naň svět kydal hanu,
když se Vladislavu koří,
zvolá: »Já ti, ach, dost málo
králeviči, nezávidím;
souzeno tak v sudbách stálo,
vítězem ať tebe vidím.

Aniž věru již mne bolí
dobrý tvůj a můj zlý osud;
neb coť usouzeno koli,
neušel tomu nikdo posud.
Avšak srdce mého rány,
žalost má a moje muky
hrdin mých odbojné strany
a mých vojsk jsou zrádné pluky.
Kde jsi, hrdin slávo věčná,
kde vy, slavní Turci staří,
s nimiž ztekli nekonečna
předkové mí, vaši caři;
Kde jsou válečné ty sbory,
kde jsou vaše slavná díla,
která důstojnými vzory
mravů hrdinských nám byla?
Život vám dal namahavý
srdce pevná, smělé zraky,
stejně letní úpal žhavý
nesli jste i zimní mraky.
V pohromách jste mužně vezdy
v poslušenství věrném stáli,
vaše přebrodily jezdy
skokem řeky, pole, skály.
Říkali jste: Svízel který
raděj' snes neb zemři padna,
než by carův příkaz který
zrušila tvá duše zrádná.
Vrchol přání, vrchol slasti
v jednom všecko vy jste zřeli:
jízdně bujným ořem vlásti,
z luku pouštět rychlé střely.
Ba i bez rozpaků všeci
vzali za zábavu svoji:
šavli k pasu, kuši k pleci,
kopí v dlaň a koně k boji.
Obilí vám na pochodě
krmí bylo bez rozdílu:
ve studánek bystré vodě
čerpali jste vzácnou sílu.
Vám i koním pospolitá
v tichu nočním střecha byla,
chýše, kterou ruka hbitá
z dubového roští svila.
Na moři i v poli holém
vojvoda i hrdin řady
měli postelí a stolem
kůži lesní zvěře všady.
Ba když na sever, střed zimy,
Podunajím jste se brali,
lůžkem země sněhy svými,
poduškou vám byly skály.
Prostý oděv, doma tkaný,
špatná jen vás houně kryla,
místo brně všecky rány
prsa hrdin zachytila.
V opovržení vám byla
bohatství i šlechta cele
kromě té, již meč a síla
bojem dobývá si směle.
Vážili jste za neštěstí
největší krom boje býti,
ba že umřít lépe jesti,
než jen tak, naprázdno žíti.
Ženám sluší — tak jste děli —
aby doma plátno tkaly,
hrdinám, by nepřátely
v širém poli přepadali.
Za zdobu jste měli svoji,
za největší čest a slávu,
za císaře svého v boji
utratiti rusou hlavu.
Volali jste: Smrti kletá,
málo chceme tebe dbáti,
jen když carstvo roste, zkvětá,
ať pak život náš se zkrátí!
Ach, jak čestno, ach, jak milo
žíti v jedné době s vámi!
Světa dobyt snadno bylo
s takovými hrdinami.
Běda, dnes je všecko jiné:
vojvody i vojsko prosté,
vše je zvráceno, vše hyne,
všady sémě zrady roste.
V boj jdou všichni z donucení,
mráz je hubí, horko naví,
v hedbáv, zlato oblečeni,
muži tváří, ženy mravy.
Ani tak se třpytí zlatem
v nádheře, jíž ceny není,
nepřátel zvou k sobě chvatem
ne tak v boj, než ku plenění.
Poutí přes hory a moře,
pro pohodlí měkké, v lodi
napřed zlatouzdé oře,
vzadu soumary si vodí.
Z hedbáví jim stánek pne se,
stolce zlaté, na nichž sedí;
pták na moři, ryba v lese
lahůdky jsou, které jedí.
Na kobercích kolem stolů
dlouhé hodokvasy slaví,
pijíce, až víno spolu
sil i rozumu je zbaví.
V noci na prachovém loži,
prostřed nádhery a vůně,
na vzdor řádu a pravdě Boží
hýří v slastí vábném lůně.
Dvořany a pacholaty
obklopen jsa, každý sedí
na svém oři, všecek zlatý,
hlavu vzhůru, pyšně hledí,
chlubí, chvastá se a chválí,
vydává se za hrdinu:
ucho strojnou řečí šálí,
sketou pak se zjeví v činu.

Ach, jak často hanbou rudý,
vida křesťana, an s koni
po stádech je tam i tudy
jako ovce polem honí,
křikna, sám jsem spěchal v půtku,
vojínem jsa z vojevody,
pro stud z nemužného skutku
nedbaje nic na nehody.
Věru, neváhal jsem mstíti
této potupy a hany,
s hrozbou nutě napřed jíti
v nejhustější seč a rány.
Ach — dím — hanebné vy skety,
proč tak náhle utekli jste?
Zdaž i vy, jak polské čety,
po dvou pažích neměli jste?
Jsou snad oni z pekla běsi?
Snad i ve vás srdce bije?
Co vás dusí? Co vás děsí?
V kom turecká chrabrost žije?
Lépe v boji podlehnouti,
padnout ve chřtán smrti kletý,
než tak podle zahynouti
beze cti a bez odvety.
Darmo síla soptí, brojí,
jazyk volá, pěsti perou;
neboť z oněch strach se pojí
s janičárův proněvěrou.
Jízda, která prostřed seče
bojovala ještě statně,
když ti zahodili meče,
po nich umknula se chvatně.
Toť ta vina, proč mé voje
Lechův meče posekaly,
krvavě že rudé zdroje
podél Dněstru protékaly;
ba že řeka ta se zcela
zanesla a zastavila
pro mrchy a padlá těla,
jež moc polská porazila.
Nadále však chci a velím,
ať má ruka všechno zdrtí,
ať zavládne světem celým
nad životem, nade smrtí
Neb my caři nesem vinu
vší té bídy, jež nám zraje,
ježto ctíme nad hrdinu
vábné milce ze seraje;
chtíce, by, kdo život celý
rozkoši jen sloužil vilně,
bojem bil se s nepřáteli,
vojvodil a vládl silně.
Chtíce oplývati zlatem,
jiných věcí dbáme málo,
a co bývalo hrdin platem,
carským obchodem se stalo.
Ale v carský trh se derou
náměstníci — trhoději;
za vojíny plat si berou,
pastýřů dav odvádějí.
Pastýři jsou ovcím hlavou,
nad stádem jsou vojvodami —
ale s jakou chceš je slávou
k boji vésti s hrdinami?
Ne! znám dílo větší, nové.
V této šavli, v této pěsti,
zbrojní Asie národové,
světa osud, vaše štěstí.
Alexandr v době dávné,
velký král, jsa stejně mladý
se mnou, vedl vojny slavné,
dobyl všeho světa vlády.
Soliman též, rek všech reků,
praděd slavný, jenž mne zplodil,
meče chopiv se v mém věku,
sám svým vojskům vojevodil.
Ti dva caři ode dávna
vzorem byli mojim tužbám:
sleduje jich díla slavná,
celý svět si zajmu k službám.
Chrabrost vede veleduchy;
vím, co chci, a znám svou chvíli.«
Přestal — a pln slavné tuchy,
pnul se k vysokému cíli.
Carský poklad nepřebraný
na východ chce odeslati
s listinou, kde čtou se psány,
názvy hrdin, jež on platí;
aby, peněz nedbajíce,
každý, jak se komu vidí,
ze všech končin na tisíce
sebrali mu mladých lidí.
Nad to v číslo mnohem větší
zvýší janičárská družstva
odchovaným k ranám, k seči
květem východního mužstva.
Též i čety jízdných sborů
dvojnásobnou silou vzpružil
čerstvé chasy po výboru,
s níž se sjednotil a sdružil;
by tou uzdou ukroceni,
poslušná a věrná stráže,
nedbajíce usmrcení,
letěli, kam sultán káže.
Rozhodl též v mysli svojí,
ba i zaklel se svou duší,
že, kdo lepší junák v boji,
také vyšší čest mu sluší;
chtě, by carská důstojenství
sami výtečníci měli
osvědčivší udatenství
v líté půtce s nepřáteli.
By ne zlato, smilstvo, ženy,
nýbrž ctnost a síla spolu
cestou k milostem a ceny
k císařskému byly stolu.

Těmi milostmi on sobě
všemocnou chce získat vládu,
rozrůsti chce v krátké době
od východu do západu.
Ono rozhodnutí pevné,
nad nímž zaklínal se právě,
nejdřív odkryl v řeči zjevné
Dilaveru, pašů hlavě
V desíti tisících koní
s východní se přihnav strany,
mladého on cara vloni
ochránil sám před Polany.
Tož car pašu velikého,
Huseina, svrhnuv s křesla,
Dilavera místo něho
pozval, by se ujal vesla.

Však, co nezatajil jemu,
hodžovi též zjevil věrně,
i kleštěnci serajskému,
bílých bohyň hlavě černé.
By pak mohl světu pevně
význam úmluvy té skrýti,
chytře usmyslil, ji zevně
náboženstvím přioditi.
Proto do všech končin světa
rozhlásiv, dal oznámiti,
u hrobu že Mohameta
v Mekce chce se pokloniti.
Odtud pak — toť rozkaz jeho —
k moři obrátí své šiky,
emira by sidonského
potřel s jeho odpadlíky.

Jak zjednodušiti a prohloubiti vyučování theologické?

JAN OLIVA. (O.)

B) Nyní jde o to, specielně v jednotlivých disciplinách ukázati, jaký by měl býti v nich postup, aby se vyhovělo právě vzpomenuté genetické methodě. Poněvadž však již v první části této práce mnoho o tom řečeno, podám zde jen doplňky toho, pokud toho přítomná část žádá.

a) Dogmatika. Před učením o díle Kristově jest nevyhnutelně třeba dáti stručné a pravdivé vylíčení, v jakém stavu byla rodina, náboženství a stát před Kristem, aby se tak vidělo jasně, co pro ně učinil Kristus Pán a že tedy církev, když to učení a dílo Kristovo tak bránila, jednala k užitku společnosti lidské, z lásky k ní. Něco podobného má Hirscher ve svém katechismu. Tím nabude učení dogmatické jak praktičnosti, tak hlubšího vědeckého zpracování.

b) Moralka. Velice by bylo přehledné, napřed uvésti (všeobecně a podrobně dle stavů) ty věci, které jsou pro křesťany povinnostmi (na př. víra, spravedlnost...), a pak teprve ty, které jsou ponechány dobré vůli a snaživosti jak jednotlivců tak stavů. Tím by se již zevně ukázalo, kdy zákon a kdy samovolnost má v životě křesťanském místo, čímž by nauka moralní jen získala.

c) O právu vše uvedeno výše.

d) V pastoralce (Skočdopolově I. 322—326) stať o přihlídce k duchovní správě (visitace atd.) patří vhodně na konec knihy. Podobně by bylo třeba přemístiti ještě jiné odstavce.

III.

Na tomto místě jest nám pojednati o některých všeobecných a zvláštních požadavcích, kterými lze docíliti hlubšího pojetí theologických disciplin, pokud tyto požadavky nespadají v úvahy o látce a formě výše (I. a II.) podané.

A) Všeobecné požadavky v tomto oddíle týkají se lepšího oddělení jednotlivých disciplin, vyplnění mezer dosud v nich stávajících, lepšího vnitřního jejich prolnutí.

1. Jednotlivé příručky theologické jsou zpracovány od různých autorů z různých zemí, a následek toho jest, že některé věci opakují se ve více oborech. Psáno již o tom. Tu třeba lepšího oddělení látky, aby se zbytečně nemařil čas. Věci k sobě patřící nechť se projednají jednou, ale úplně. Výhody toho popisuje pěkně professor Dr. J. Renner[1]) takto: „Soustředěným zpracováním téhož předmětu získá přehled, prohloubení, důkladnost, na čemž vše záleží. Ono známé divide et impera není všude vhodným: lectorem unius libri timeo. Mělo by tedy i v theologii docíleno býti shody, aby týž předmět nepojednávaly příliš mnohé vědy. Protože čtyry theologické vědy (nehledě k liturgii) zabývají se svátostmi, stává se, že právě denní chléb kněží, udílení svátostí, přednáší se na ústavech méně přiměřeně."

2. Dosud jsou v theologii mnohé mezery, ty třeba vyplniti. V pastoralkách, částečně i v moralkách líčí se mnohé věci jen se světlé stránky, stíny se zamlčují. Při spolcích na př. se uvádí jen užitek jejich, ale škoda nikoliv, a přece mnohé spolky i náboženské více škodí než prospívají.[2])

Kde najdeme jasně vyložen poměr milosti a víry s nadějí v duši křesťana, je-li láska a s ní milost posvěcující pryč z duše pro těžký hřích? A přece podobných případů jest hojnost v životě. Více případů jsem uvedl v dřívějším článku v „Hlídce" 1900, 444 n.

3. Vyplněním požadavků v 1. a 2. právě uvedených získá se i lepšího prolnutí jednotlivých oborů, po němž se nyní všeobecně volá, jak ukazuje i „Literarische Rundschau" 1902, 324.

B) Zvláštní požadavky tohoto oddílu uvedu jako výše dle jednotlivých oborů.

a) Dogmatika musí nevyhnutelně míti odstavce o skutcích lidských; nechávati je, jak nyní se děje, až do moralky, jest ne-

[1]) *Augustinus* 1901. 10.

[2]) Viz o tom můj článek v »Hlídce« 1902: »Nač se nesmí zapomínati při volání po opravách v církvi.«

pedagogické. Dogmatika zabývá se odměnou za skutky lidské. Mám-li tomu rozuměti náležitě, musím věděti, kdy může býti skutek člověku přičten, jak v něm takový skutek povstává a pod. To novější dogmatikové nahlédli, jako Staudenmaier, Pesch a j., kteří mají v dogmatikách svých celé učení o skutcích lidských, o ctnostech a p.

Dogmatika musí náležitě umět vyložit učení o darech Ducha sv. Posud o tom není nikde jasně pojednáno, a přece důležitost věci jest na jevě.

b) Moralka požaduje pro svůj traktat de religione nevyhnutelně učení o pravomoci církve. To posud je rozděleno do apologetiky, která učí se před moralkou, ale i do práva, kterému se učí teprve po moralce. Je tu tedy methodická chyba.

Při učení o víře v moralce třeba pojednati o poměru této víry k ospravedlnění; co podáno v dogmatice, nepostačí, protože moralka o tom mluví s jiného stanoviska a dle toho právě potřeba pojednati též o ospravedlnění. Věc ta zasahá až do srdce katolického učení a jest pro život velmi praktická.

c) Právo bude potřeba rozděliti tak, že některé věci přijdou blíže k dogmatice, jiné půjdou za moralkou. Nynější učebnice práva nemohou najíti patřičné soustavy právě z této dvojaké povahy práva. Oddělením věcí k sobě nepatřících zjedná se tu mnoho světla.

d) V pastoralce třeba dodati návod, jak zacházeti se stavem učitelským, úřednickým a pod. ve zpovědnici, a ovšem i se stavem kněžským, neboť kněz zpovídává kněze. O tom netřeba zde dále mluvit, že podobného návodu specialně pro zpověď kněží jest na výsost třeba.

Pečlivého rozboru pro pastoralku požaduje bludné svědomí. Jest mnoho lidí, kteří mají nezaviněně bludné svědomí následkem vychování a okolí. Věc ta sahá až na dno života lidského, požaduje velké znalosti života a theologie a zdravého úsudku. Vděčná to látka pro monografickou práci! Zde ovšem nemohu o tom se rozepisovati, jen na věc upozorňuji. Mám o věci více záznamů, snad časem dojde k zpracování.

Nový, velice pěkný úkol postavil pastoralce neznámý autor ve spisku „Die Unzulänglichkeit des theologischen Studiums der Gegenwart“ (2. vydání, Lipsko 1886). Je to protestant, ale leccos z jeho slov možno si vzíti k srdci i u nás katolíků. Na třech příkladech: o ospravedlnění, o božství Kristově a o druhém příchodě na svět (89—102) ukazuje, jak si představuje tento nový úkol pastoralky. Slova jeho o božství Kristově chci zde uvésti jakožto příklad nejen pro pastoralku, ale i pro jiné obory theologické, neboť pozorný čtenář jistě pozná, že vlastním účelem

této mé práce jest: podobným duchem nadchnouti a prolnouti všechny obory theologické, ujednotiti je více, než posud se dělo, dáti jim nový úkol, jaký od nich vyžaduje přítomná doba. Proto slova neznámého autora budou vhodným zakončením mé úvahy o statické stránce theologie. Co on požaduje po pastoralce, to já požaduji po celé theologii: žíti se životem a ze života pro život!

Praví pak autor náš takto: „Druhým[1]) dílem úlohy praktické theologie jest: má učiti zužitkovati výsledky vlastních vědeckých disciplin theologických pro praxi a předváděti je do praktické formy. Má, když dříve vše potřebné v ostatních disciplinách vědecky a odděleně bylo projednáno a spořádáno, dotknouti se těsta a učiti péci chléb, aby farní osada svůj duchovní pokrm mohla dostávati v záživném a zdravém způsobě. To jest úloha, o kterou posud až příliš málo bylo zavaděno, a jež jen ojediněle v praktických seminářích a cvičeních byla řešena. To je v souhlase se vším tím, co jsme v této kapitole projednali Skoro při všech theologických disciplinách, jichž užitek pro praxi farní jsme zkoumali, musili jsme konstatovati deficit, ne proto, že by snad discipliny byly špatně zastoupeny nebo pěstovány nebo samo sebou neužitečny, nýbrž proto, že skoro nikde nedostává se studentovi praktického návodu o vlastním užitku každé discipliny pro farní praktický úřad a o způsobu, jak možno obsahu a výsledků každé discipliny užiti pro úřad farní. Tuto mezeru musí praktická theologie vyplniti. Musí, dříve než obrátí zřetel svůj k úřadu farnímu, obrátiti zřetel svůj na ostatní theologické discipliny a v krátkém přehledě cenu vědeckého studia vůbec a každé theologické discipliny pro farní úřad osvětliti. Mimo to musí buď v přednáškách, buď v seminářích a praktických cvičeních — dle možnosti obojím způsobem — na jednotlivých konkretních a důležitých příkladech poměr různých disciplin k sobě, jich souvislost, jich rozdíl a konečně zvláštní rozlišující charakter jejich výsledků jasně ukázati, a sice tak, aby nutný rozdíl všeho praktického projádření ode všeho vědeckého formulování se uplatnil. Bude snad vítaným, když k úkolu právě vytknutému, k methodě přenášeti vědecké výtěžky v praktický obor, podám některé příklady. Volím k tomu tři prakticky velice důležité věci evangelického učení: ospravedlnění z víry, božství Kristovo a příchod Páně a srovnám jejich formulaci a vývoj ve všech theologických disciplinách a ve všech odvětvích farní praxe.“

Nemohu zde, jak řečeno, všeho podati, omezím se jen na jeden příklad, o božství Kristově. Autor pokračuje: „Božství Krista jest

[1]) Za první díl považuje dosavadní zpracování pastoralky.

vrcholem a cílem naší křesťanské víry. Jsme tu však často v nebezpečenství pro zevnější theologické formule zapomenouti na obsah a praktický význam tohoto fakta. Snad dozná každý, že dogmatická formule tohoto dogmatu může se vyplniti velice různým obsahem, dále že uznání theologické formule božství Kristova není ještě nijak faktickým uznáním božství samého. Právě tak je to velice osudný omyl, myslí-li mnozí theologové a laikové, že jen ten káže božství Kristovo, kdo užívá dogmatické formule, jiný ne... Praktický theolog reasumuje nejdříve pomocí exegese a biblické theologie jak to, co se dá označiti ve Starém Zákoně jako příprava a zárodek k tomuto dogmatu, tak i novozákonní material. Při stanovení novozákonního stavu nesmí zapomenouti jednak na podstatný souhlas v hlavní věci, jednak na úplně různé formulace a časové podmínky, podněty a protivy náležitě upozorniti. Prohlídka dějinami dogmatův ukázala by bezpodmínečné liturgicko-náboženské uznání božství Kristova bez určitých theologických představ, reflexí a formulací v nejstarší církvi, pak by ukázala zvláštní podněty, přednosti a slabosti monarchianských christologií, potom boj o vítězství logochristologie s jejími přednostmi i povážlivostmi, konečně ustálení starocírkevního dogmatu spory 4.—7. století, při čemž by bylo všude třeba klásti důraz na důležité, náboženské motivy a zájmy zastoupené theologickými formulemi. Kouknutí do středověku ukázalo by pravdu božství Kristova opět v novém liturgickém a theologickém osvětlení. Připojení symboliky by ukázalo, že dogma o božství Kristově, na pohled identické u různých vyznání, ve skutečnosti ve víře a v životě různých církví má docela různý význam. Z dogmatiky bylo by přitočiti správné, systematické formulování článku víry, jeho náboženský výklad a zdůvodnění, a bylo by třeba osvětliti spojení tohoto článku s ostatními členy systemu. Odkaz na moralku představil by význam tohoto dogmatu pro ethické výpovědi a postulaty, jakož i pro křesťanskou mravnost vůbec. K tomu by se opět připojila otázka: jak třeba evangelium o božství Kristově zpracovati v kázání, liturgii, katechesi atd. Co učí porovnání různých disciplin při tomto dogmatě jako vlastně podstatné a významné uznati a co jest jen vedlejším a měnivým? Jak možno v našem věku a pro naše církevní poměry tuto pravdu a tento fakt v srdcích oživiti a k platnosti přivésti? Jde přirozeně o to, dosáhnouti praktického, náboženského poznání božství Kristova. Uznání theologické formule jest proti tomu poměrně lhostejným a od laiků jen tehdy třeba ho vyžadovati, je-li jim formule ta úplně srozumitelná a stala-li se jistými

okolnostmi šiboletem evangelia. Naopak možno prakticky nábožensky Krista jako Boha ctíti, aniž bychom znali theologickou formuli; aniž bychom tuto formuli jmenovali, můžeme učiniti o božství Kristově celé kázaní. Ano v jistém smyslu všechno naše kázání není nic jiného než velkým kázáním o božství Kristově. Neboť božství Kristovo... jest identické se všemi ostatními spasitelnými pravdami a fakty, které nám evangelium přineslo; víra v božství Kristovo je zcela zvláštním, praktickým pojetím a přijmutím evangelia, při každé opravdové, živé víře v Krista nějakým způsobem, byť i jen v zárodku, skutečně přítomným. Živá víra v božství Kristovo ukáže v životě tyto známky: praktické, pokorné uznání Krista jako našeho Pána a Pána všehomíra, velikou důvěru k němu, jistotu, že jen skrze něho, od něho a pro něho možno dojíti odpuštění hříchů, modlitbu k němu a skrze něho k nebeskému Otci a život dle jeho vůle. To vše jsou práva jen Bohu vlastní. Za stálého zřetele na tyto hlavní body bylo by třeba studujícím ukázati, jak mohou tohoto učení prakticky užiti v kázaní, liturgii, katechesi a při jiných praktických případech farního úřadu. Musily by se na konkretních biblických textech, modlitbách a zpěvích názorně ukázati rozmanité možné případy, — rozdíl jak mezi theologickým a praktickým zpracováním téže pravdy tak mezi jednotlivými disciplinami a jejich zvláštním způsobem zpracování. Výsledek takové cvičby byl by dozajista i ten, že bychom se naučili docela jinak než dosud prakticky-náboženské porozumění ceniti nad vědecko-theologické difference a že bychom, nemýlíce se pouhými theologickými hypothesami, podali si ruku k veliké, důvěrné a společné práci na nejvyšších úkolech evangelia. Náš křesťanský lid je syt hádek theologických. Spasitel čeká, že ten lid k němu povedeme, nikoli však, že z něho naděláme národ theologů. Kdy konečně umlkne theologie a bude mluvit opět evangelium? Anebo jsme posláni proto, abychom lidem místo živícího chleba nabízeli theologické kameny?

Uvedenými příklady myslím, že jsem dostatečně jasně odůvodnil svůj náhled a vzbudil v čtenáři cit, jak nutným, jak instruktivním, jak požehnaným by takový návod byl pro praktickou theologii. Nemusím snad ještě zvláště připomínati, že každá ostatní křesťanská nauka a pravda dá se podobně zpracovati. Bylo by úkolem professora pastoralky příklady střídati a vždy aspoň na některých, zvláště charakteristických případech celou věc jasně ukázati..." Tolik náš autor.

β)

Zde bych měl promluviti o všem tom, co dle výše podaného rozboru (před α) patřilo by do druhé pomocné knihy. Než upouštím od toho,

a to proto, že by tím článek příliš vzrostl. Mimo to je to věc i po methodické stránce váhy ne právě zásadní, ač dle mého zdání by užitek methodický měla nemalý.

γ)

Na tomto místě zbývá nám promluvit o formalní stránce theologických příruček jak řady statické tak dynamické.

1. Především tu jde o řeč. Velká většina příruček u nás je psána latinou. Má to svou příčinu v národních rakouských poměrech, ve snaze, aby autor pronikl do katolických národů mimorakouských, a konečně v povaze věci samé. Tak na př. dogmatika celým svým vývojem a charakterem žádá si ustálené latiny. Přes to nedá se upřít, že se latině příliš mnoho v příručkách povoluje. Jest ovšem žádoucno, aby theolog si latinu náležitě osvojil, ale tam, kde bez ublížení, ano na prospěch věci možno ji opomenouti, ba kde by docela i mohla býti závadou poznání, tam jí třeba zanechati. Myslím si, že by to šlo docela dobře tak zařídit, aby these a všechny věci všeobecně důležité podávaly se latinou, podrobné, praktické provedení pro život však řečí národní. Je těžko v moralce a právu nové výrazy a socialní poměry náležitě vyjádřiti latinou, jak je to možno řečí národní. Tímto způsobem vyhovělo by se jak charakteru latiny jakožto vlastní řeči církevní, tak i praktické znalosti věci.

2. Některé staré názvy v theologii dříve užívané, které nám však již nejsou běžné, jest lépe vypustiti úplně, nanejvýš je dáti do závorek nebo poznámek.

Tak principium materiale jmenujeme nyní ve vědě vůbec pramenem poznání (v theologii je to Písmo a tradice), principium formale jest v životě autoritativní rozhodnutí (článek víry, rozhodnutí církve). Když by se však chtěly podržeti, bylo by třeba vysvětliti vždy jich význam, neboť názvy tyto mívají někdy více významů. (Cf. Egger 71 a 73 s 461.)

Zvláště však třeba důrazně upozorniti, jak třeba býti opatrným v citatech z Otců a pod., neboť některé názvy dostaly později zcela jiný význam. Tak na př. theologia scholastica dřívější jest dle našeho theologia speculativa, a theologia speculativa dřívější jest dle našeho theologia theoretica. (Viz Müller I. 24.) Nežli si to člověk uvědomí, dá mu to mnoho práce a leckdy i falešně dle toho dedukuje. Tak na př. fysika u Aristotela je tolik jako naše nynější kosmologie a ještě význačněji řečeno, jako náš přírodopis.

Mnohé výrazy mají nyní mnohem užší rozsah nežli dříve. I na to třeba dobře při citatech míti zřetel. Tak na př. sacramentum dříve značilo i všechny svátostiny, sacramentalia. I v tomto významu až posud se toho slova užívá v ritualu a v missalu. Z malého zřetele na tyto okolnosti si vysvětlíme mnohé zbytečné hádky o sv. Tomáše a pod. Odpůrci hledí jen na stejně znějící výraz a nerespektují změny, která zatím s ním se stala u pozdějších theologů. Poučný jest v tomto ohledu spor Kuhna se Schäzlerem o prvotní integritu dle učení theologů v době reformace a v době scholastické.

3. Heslem naší doby jest názorné vyučování. Kde jen možno, činí se diagramy, schemata, přehledy atd. Je to ovšem již namnoze až přehnáno, ale u nás zase úplně zanedbáno. A přece každý ze svého studia ví, jak takové věci ulehčí porozumění. Jsem pevně přesvědčen, že by i theologii mnohý prospěch vzešel, kdyby této věci více si všimla. Mnohé a mnohé věci daly by se jistě pěkně a při tom stručně znázorniti, a tak by bylo paměti ulehčeno. Pamatuji se, jak jsme v antikvitách se musili slovo od slova učiti zařízení stolův obětních a pod., poněvadž jiné pomoci nebylo. Obrázku jsme neměli a jinak jsme nevěděli, co počíti. Teprve později jsme dostali jakýsi starý slovník, kde to bylo vyobrazeno, a jak se nám vše osvětlilo. Co jest unio hypostatica, dlouho jsem jasně nevěděl, až jsem si udělal schema o tom. Právě tak mohutnosti duše a jich kony při nějakém činu člověka dají se pěkně znázorniti, a tím se o mnoho lépe porozumí činění lidskému. Proto novější autoři této pomůcky tu a tam již užívají, jen že bohužel posud jest jich málo. Tak činí na př. A. H. Tombach ve spise „Untersuchungen über das Wesen des Guten“ (Bonn 1899), kde má tabulku přehlednou o poměru práva k dobrému a o poměru dobra (resp. zla) stvořeného k nestvořenému. A o spise „Die liturgischen Verrichtungen der Leviten und Assistenten“ von Chr. Kunz praví „Lit. Rundschau“ (1901, 247): „Jakožto přednost této liturgické knihy před jinými považujeme hlavně figury na mnohých místech vsunuté, které studium podstatně ulehčují.“ Ano i v přísně theologických knihách začíná se toho užívati. Činí tak na př. L. Janssen O. S. B. ve svých „Praelectiones de Deo uno ad modum commentarii... divi Aquinatis“ (1899), kde užívá velmi často k lepší orientaci přehledů. Vřešťál ve své moralce má diagram zákona. Costa-Rossetti ve své „Philosophia moralis“ (1886) má čtyry tabulae de virtutibus et vitiis a pod. j.

Bible nebo Babel?

Prof. Dr. Alois Musil. (Č. d.)

Číslice v rodokmenu Elohimovců jsou mladšího původu, tak se aspoň zdá srovnáním se starším zlomkem (4, 25, 26) téhož rodokmenu, kde číslic není, srovnáním se starými rodokmeny východními, které rovněž číslic neznají, obzvláště však pohyblivostí těchto čísel ještě v době mezi zajetím babylonským a narozením Krista Pána. Různí svědkové té doby různé udávají číslice, a těchto růzností nelze přičísti chybám opisovatelů, nýbrž jedině úmyslným změnám.

Dle číslic pentateuchu samaritánského, jenž ukazuje text Písma svatého ze 6. století před Kristem Pánem, zahynul v potopě Jared, Methusalem a Lamech, tedy — mimo Henocha — všichni náčelníci zkažených již Elohimovců, kdežto dle talmudicky upraveného nynějšího textu hebrejského jsou číslice tak pozměněny, že zahynul v potopě pouze Methusalem. Septuaginta, která byla přeložena z hebrejského textu ve 3.—2. století před Kristem Pánem, si pozměnila číslice tak, že Methusalem žil ještě 14 let po potopě, a spisovatel Josephus Flavius zná v 1. století po Kristu Pánu ještě jiné číslice. Chronologické výsledky těchto číslic vypadají pak takto: od stvoření světa do potopy uplynulo

dle údajů	pentateuchu samaritánského	1307	let,
„ „	textu hebrejského (Vulgaty)	1656	„
„ „	LXX	2256	„
„ „	Josefa Flavia	2656	„

Co je správno? Uvážíme-li, že není účelem Písma sv. učiti letopočtu, vědeckým dějinám atd., vzpomeneme-li si, že tyto číslice netvoří pražádných podkladů pravd náboženských, nebudeme z číslic rodokmenův ničeho dokazovati.

Zcela jinak třeba souditi o poznámkách vsunutých do obou rodokmenů. Tyto odpovídají úplně zvyku východnímu, a není příčiny, proč bychom pochybovali o jejich historické pravdě, kterou ostatně právě jejich stručnost nejlépe dokazuje. Pověsti by tato stručnost nestačila, a jak si pověst kratičkou poznámku o Henochovi svým způsobem rozšířila a vyzdobila, učí apokryfní kniha o Henochovi (sepsaná 135 až 105 před Kristem Pánem).

Všichni patriarchové obou rodokmenů jsou rovněž osoby historické, neboť neznáme rozumného důvodu pro názor opačný. Jejich jména se mohla po tisíce let bez záznamu písemního ústním podáním udržovati,

právě jako se udržují v rodokmenech beduinských pouze ústním podáním jména náčelníkův, o nichž se náhodou z jiného pramene můžeme přesvědčiti, že skutečně před tisíci a tisíci lety žili. Ovšem se neuchovala jejich jména ve znění původním, nýbrž byla vždy do nové a nové řeči převáděna tak, aby se aspoň původní význam zachoval. (Srovnati to můžeme s naším slovem Bohdan, které povídá totéž jako Adeodatus, Θεόδωρος, Jonatan atd.)

Vždyť neznáme řeči, jakou mluvil prvý člověk. Nevíme, užíval-li řeči kmenové či agglutinující nebo snad ohybné, tím méně můžeme říci, kterou z různých jejich rodin své myšlenky pronášel — jak bychom pak mohli říci, jak se jmenoval! Nevíme, do kolika a kolika řečí tato vlastní jména převedena, nežli vznikla semitština, nevíme určitě, jak zněla v prasemitštině, ale pozorujíce snahu Písma sv. vystihnouti a etymologicky odůvodniti význam a znění prastarých vlastních jmen, můžeme právem souditi, že nebyla-li zachována tato jména ve znění původním, že zachována aspoň ve věrném překladě, třebas odůvodnění etymologické nebylo vždy správno. Podle toho se nazýval prvý muž „Člověk“, prvá žena „Matka“, jejich děti „Výplod“ a „Syn“ atd. čili Bohem nadšený spisovatel naší Genese podal věrný, hebrejský překlad jednotlivých vlastních jmen patriarchů předpotopních, jak ho ve svých pramenech nalezl.

Z týchž předsemitských nebo prasemitských pramenů mohl vším právem čerpati i ten neb onen spisovatel babylonský a mohl si ona vlastní jména přeložiti a upraviti do babylonštiny. Že pak se tak s rodokmenem Elohimovců skutečně stalo, dosvědčuje záznam Berosův o desíti předpotopních náčelnících = králích, jichž vlastní jména jsou babylonským překladem skoro týchž významů základních jako v bibli; tak na př. biblický Enos = Člověk odpovídá babylonskému Ἀμήλων, Almelon = Amêlu = Člověk. Jen že jsou vlastní jména „králů“ předpotopních, jak je zaznamenal babylonsky Berosus, častým opisováním ještě hůře zkomolena, nežli jména patriarchů biblických, která jsou rovněž v každém skoro textě jinší, tak že jest velmi těžko úplné srovnání obou provésti.

Uznáváme tedy společný, historický pramen obou zpráv, ale neuznáváme neodůvodněné domněnky Delitzschovy o původnosti textu babylonského, z něhož si teprve kněz učenec deset patriarchů přeložil. Delitzsch nemůže říci, kdy se tak stalo, neboť ví, že v době, kdy byla naše kniha Genese — dle názoru moderní školy — konečně upravena, a kdy toho tolik od Babyloňanů „vzato“, ani nenapadlo překládati vlastní jména babylonská do hebrejštiny, ba zbožní Hebrejci dávali

dětem i jména babylonských bohů, na př. Mardochej (bůh Marduk), Esther (bohyně Ištar). Proč pak by se byl kněz učenec právě s předpotopními patriarchy tak mořil?

Pro neodvislost, ba původnost biblického rodokmenu Elohimovců svědčí též veliká vyšperkovanost údajů Berosových, jichž sloh má ostatně s prastarým slohem rodokmenů východních málo společného. Píšeť Berosus: „... byl králem N z města Y a kraloval x sarů (x $\times$ 3600) let“ a přidává rovněž poznámky, jen že již velmi rozvedené.

Jména a jádro poznámek jsou jako v bibli historická, ale jako jsme pravili o číslicích biblických, že jsou původu mladšího, tak jsou číslice Berosovy ještě pozdější a zřejmě upraveny uměle tak, aby vyšlo 10krát 12 sarů po 360 $\times$ 10 letech, t. t. číslice přizpůsobeny hvězdářským názorům babylonským.

Přesné údaje, ze kterého města ten neb onen král pocházel, svědčí rovněž o mladém původě, o době, kdy již byli jednotliví králové uctíváni jako bozi, a do měst, v nichž měli (nejslavnější) chrámy, kladeno i jejich rodiště. Písmo sv. jmenuje mnoho měst babylonských, mohlo tedy snadno po příkladě Berosově to neb ono s tím neb oním „králem-patriarchou“ spojiti, ale nečiní toho, i jest proto tím věrohodnější.

Rozvláčné poznámky o některých králích jsou nejlepším důkazem, jak daleko již pověst pokročila, jak se z historických událostí vytvořily úplné mythy, které připomínají mnohé apokryfické knihy pozdního židovstva.

Totéž můžeme pozorovati i v babylonské zprávě o potopě.

„Babyloňané dělili své dějiny na dvě velká období: před potopou a po potopě“, o níž si mnoho vypravovali, a „celé toto vypravování — právě tak jak zde (v Babylonsku) sepsáno, putovalo do Kanaanu. Než při zcela různých útvarech půdy se zapomnělo, že bylo moře hlavním činitelem, a tak nalezáme v bibli dvě vypravování o potopě, která nejen že jsou přírodovědecky nemožna, nýbrž si ještě úplně odporují, ježto dle prvého trvala 365 dní, dle druhého 40 + (3 $\times$ 7) = 61 dní.“ Tak Delitzsch l. c. 29—32.

Babylonskou zprávu o potopě jsme znali rovněž ze zápisků Berosových, ale v knihovně Assurbanipalově nalezeny zlomky velké babylonské epické básně, kterou považujeme za original, z něhož Berosus čerpal. Báseň ona, známá pod jménem „epos Gilgamešovo“, vydána od roku 1872 již několikráte, nejlépe od P. Jensena v KJB VI. (Berlin 1900, str. 116—290). Vykládají se v ní na 12 tabulkách příhody reka Gilgameše (babylonsko-semitsky Nârûda = Nimroda) a jeho přítele Eabaniho.

Nejdůležitějším pro nás je zpěv XI. Dovídáme se v něm, jak rek Gilgameš ze strachu před smrtí putuje na ostrov, na němž dlí zbožněný jeho předek Ut-napištim. Ut-napištim je totožný s desátým králem předpotopním jakož i s biblickým patriarchou Noachem, neboť sumerské jeho jméno čísti lze i Kuš-zi, což znamená semitsky: Odpočinek duše = Nûh-napištim, zkrácené Noach, Noe.

Gilgameš prosí Ut-napištima za lék, jímž by se mohl zachrániti před smrtí, a dotazuje se, jak se mu — člověku — podařilo dostati se mezi bohy a tak si zachrániti život na věky. I vykládá Ut-napištim:

9. »Vyjevím ti, Gilgameši, co skryto
10. a tajemství bohů tobě oznámím,
11. Šurippak, město tobě známé,
12. na břehu Eufratu leží;
13. toto město jest prastaré, v němž bozi
14. potopu způsobiti si usmyslili...«

Vypočítává velké ony bohy, ale neudává příčiny, proč mělo býti město Šurippak, ležící při samém ústí Eufratu do perského zálivu, zničeno potopou (abûbu), jako rovněž neznámé pohnutky, proč bůh Ea praví rákosovému domku, v němž Ut-napištim přebývá:

21. ›Domku z rákosí, domku z rákosí! Stěno! Stěno!
22. Rákosový domku, slyš, ó stěno, rozuměj!
23. Člověče ze Šurippaku, synu Ubar-tutův!
24. Zhotov obydlí, zbuduj loď (elippu)!
25. Nestarej se o bohatství, pečuj o život!
26. Pohrdni majetkem, zachovej se na živu!
27. Doprav všeliké semeno životní do lodi!
28. Lodi, již máš zbudovati,
29. rozměry ať jsou změřeny.
30. V poměru má býti její šířka k délce!
31. Při moři (í-ma apsī) ji zakotvi.«

Ut-napištim porozumí tajemné této výzvě, slíbí, že tak učiní, a ptá se, co má říci na dotazy zvědavých spoluobčanů šurippakských. Ea mu dá radu boha nehodnou, neboť ho vybízí, aby své spoluobčany oklamal.

38. »Ty, člověče, takto promluv k nim:
39. ‚Bêl mne proklnul,
40. proto nechci býti ve vašem městě,
41. na zemi Bêlovu nechci již patřiti,
42. ale zajedu na moře (apsī) a usadím se u Ea, svého pána,
43. jenž na vás bude dštíti hojnost,
44. kořist ptáků, kořist ryb,
45. dostatek dobytka, úrodu na polích,
46. až jednou večer vládcové temnoty
47. na vás spustí déšť ničivý.‘«

Sotva se rozbřeskla jitro, dá se Ut-napištim do práce. Pátého dne je s plánem lodi hotov a udává její rozměry, které však jsou nesrozumitelny. Loď byla vysmolena, opatřena různými pomůckami, slavena veliká hostina a počato s nakládáním. Naložil vše, co měl ze stříbra a zlata, vše, co mělo semeno života.

85. »Uvedl jsem do lodi svou rodinu a všechny své příslušníky,
86. dobytek polní, zvěř polní, řemeslníky všechny jsem tak uvedl«

a čekal, až nastane večer a spustí se onen ničivý déšť. Jak se to stalo,

93. »... dostal jsem strach,
94. i vkročil jsem do lodi, zavřel svou bránu.
95. Kormidelníku lodi, plavci Pugur-Kur-Gal-u
96. svěřil jsem stavbu se vším obsahem.«

Teď líčí Ut-napištim básnickým vzletem hroznou bouři:

97. »Sotva se rozbřesklo prvé jitro,
98. vystoupil od základů nebe černý mrak,
99. Adad v něm bouří,
100. Nabu a Šarru kvapí v před,
101. spěchají jako hlasatelé po horách i rovinách.
102. Kůl, k němuž loď připevněna, Uragal vyrve,

103. kmitne se Ninib, pustí se útokem,
104. a Anunnaki zvednou pochodně,
105. tak že se rozohní země jejich leskem.
106. Bouřný vztek Adadův blíží se k nebi,
107. zamění jasnost v temnotu.«

Jeden den zuřila bouře, a voda se lila na lidi útočným přívalem.

112. »Nevidí bratr bratra,
113. nelze poznati lidí v nebi.
114. Bozi se ulekli potopy a
115. utekli, vystoupili do nebe Anu-ova.
116. Bozi jako psi se krčí a ztrnule čapí.
117. Řve Ištar, jakoby rodila,
118. naříká Paní bohů, lepohlasá«,

že souhlasila, aby byli její lidé zahubeni. Dá se do pláče a s ní lkají bozi Anunnaki, jsou sklíčeni bozi, sedí plačky, zakrývajíce si rty...

128. »Šest dní a nocí
129. zuří vichor, potopa, bouře zaplaví zemi.
130. Sedmý den jak nastane, zdrcena bouře, potopa, příval...
131. kteří jako... zápasili.
132. Utichlo vodstvo (i-nu-uh tâmtu), ukonejšila se průtrž, ustala potopa.
133. Jak jsem spatřil ten den, byl umlčen hlas
134. a veškeré lidstvo se stalo blátem.
135. Jak proniklo denní světlo, pomodlil jsem se,
136. otevřel jsem průduch, denní světlo padlo na můj obličej,
137. i sklonil jsem se, sednul a plakal,
138. po mém obličeji stékaly slzy.
139. Rozhlížel jsem se po prostorách vodstva (tâmtu),
140. když tu po 12 dvou hodinách vystoupí ostrov,
141. k území Nisir přiblížila se loď.
142. Výšina území Nisir loď přijala, kolébání zamezila.«

Šest dní stála loď na výšině území Nisir.

146. »Sedmý den jak nastal,
147. vypustil jsem holubici na svobodu;
148. odletěla holubice a vrátila se,
149. ježto nebylo odpočívadla, zase přiletěla.
150. Vypustil jsem vlaštovku na svobodu;
151. odletěla vlaštovka a vrátila se,
152. ježto nebylo odpočívadla, zase přiletěla.
153. Vypustil jsem krkavce na svobodu;
154. Odletěl krkavec, uviděl opadati vodu,
155. požíral, v bahně se brodil, krákoral a nepřiletěl.«

Na to otevřel Ut-napištim loď a obětoval na nejvyšším místě beránka a hojné kadidlo.

160. »Bozi se kochali vůní,
161. bozi se kochali vůní dobrou,
162. bozi se shromáždili jako mouchy nad obětníkem.«

Paní bohů zlé mluví proti Bêlovi, jenž dosud neví o ničem.

167. »Půjdou-li bozi k oběti prolévané,
168. Bêl ať nejde k oběti prolévané,
169. protože nerozvážně způsobil potopu
170. a mé lidi určil k záhubě!«

Jakmile přišel Bêl a uviděl loď, rozpálil se hněvem na bohy i Igigi a volal:

174. »Což pak si někdo zachránil život?
175. Vždyť neměl uniknouti člověk záhubě!«

A bozi ze strachu před rozhněvaným Bêlem vyzradí, že to učinil Ea, jenž se obhajuje:

182. »Ty nejmoudřejší z bohů, přemocný!
183. Proč, proč jsi nerozvážně potopu způsobil?
184. Hříšníku nalož jeho hřích,
185. bezbožníku nalož jeho bezbožnost...
187. Než jsi způsobil potopu,
188. lvi mohli povstati, lidi přebrati.
189. Než jsi způsobil potopu,
190. dravci mohli povstati, lidi přebrati.
191. Než jsi způsobil potopu,
192. hlad mohl nastati a zemi...
193. Než jsi způsobil potopu,
194. bůh moru mohl povstati a zemi zkaziti.
195. Já jsem neotevřel tajemství velkých bohů,
196. chytráka (at-ra-ḫa-sis) jsem nechal sníti i zaslechnul tajemství bohů.«

Na to se radili bozi, a výsledek porady byl Ut-napištimu příznivý, neboť jej i se ženou prohlásil Bêl za bohy a usídlil na onom ostrově.

Tak vypravoval zvědavému Gilgameši Ut-napištim, nazvaný od Ea na konci chytrákem = Atra-ḫasis.

Srovnáme-li tuto zprávu o potopě, pocházející ze 7. stol. před Kristem Pánem se zápisky Berosovými (z počátku 3. stol. před K. P.), shledáme mnohé rozdíly, které svědčí, že čerpal Berosus z jiné recense, z jiného vydání.

Berosus nazývá reka potopy důsledně Xisuthros = Ḫasis-atra = Atra-hasis, epos Ut-napištim. Zná den (15. Daisios), kdy potopa nastala, loď jest pět (dle armen. 15) stadií dlouhá a dvě stadia široká.

Xisuthros má zakopati knihy v Sippaře, ptáci se vrátí s nohama zablácenýma, po oběti zmizí Xisuthros a jeho příbuzní slyší ze vzduchu hlas, že on, žena, dcera a kormidelník budou pro svou zbožnost bydleti s bohy. Příbuzní mají se z Armenie vrátiti do Sippary, vzíti tam knihy a rozšířiti je mezi lidmi, což oni učinili a Babylon znova vystavěli. V Kordyjském pohoří v Armenii se dle něho ještě ukazoval kus oné lodi, jejíž smůla pomáhala od různých nemocí.

Zajímavo jest, že ani vydání, z něhož čerpal Berosus, neudává příčiny potopy, dále pak že se již umísťuje loď na pohoří Kordyjské v Armenii, kdežto epos zná pouze výšinu v území Nisir (Nimuš) při dolní rovině mesopotamské.

Ale máme ještě jiné, starší — byť dosud zlomkovité — recense naší zprávy, které svědčí, že kolovala sama pro sebe, a to v rozsahu mnohem větším než uchován v epu Gilgamešově.

Tak čteme na malém, prastarém zlomku:

»Jak nadejde okamžik, který ti pošlu
... vstup a zavři bránu lodi;
... své obilí, zásoby a majetek,
... svou rodinu, své příbuzné, své řemeslníky,
... polní, zvěř polní, která se živí bylinami,
... tobě pošlu, chránit své brány.«

Atra-ḫasis otevře svá ústa a promluví,
»řka Ea-ovi, svému pánu:
‚Lodi (elippu) jsem dosud neviděl;
na zemi nakresli její obraz,
na obraz se podívám, loď vystavím‘.«

(P. d.)

Kdy stanoveny články víry bludům Husovým protivné?

DR. K. ŘÍMSKÝ. (Č. d.)

Po bludu o ústavě Církve katolické, o pravomoci papežův a biskupů nejdůležitější je snad mezi bludy Husovými blud o předzvědění a předurčení. O tomto bludu chceme nyní pojednati tím spíše, poněvadž Hus spojil několikráte tento blud i s pravomocí Církve, učiniv moc (autoritu) církevní vrchnosti závislou nejen na osobní svatosti, nýbrž i na předurčení, t. j. věčném ustanovení Božím přivésti toho či onoho člověka do nebe. Dle Husa nemá totiž ani papež ani biskup (a vůbec prelat, představený církevní) pražádné moci, není vůbec papežem, představeným, je-li předzvěděn, t. j. nemá-li přijíti do nebe, nýbrž má-li býti zavržen, což ovšem Bůh od věčnosti ví. Blud tento jest vysloven ve článcích 11, 20, 22, kteréžto články jsme již dříve uvedli.[1])

Zvláště o předurčení a předzvědění jednají tyto bludné články Husovy:

1. Jednou, svatou a obecnou Církví je sbor všech předurčených k životu věčnému.

3. Předzvědění nejsou údy Církve, jelikož nižádný díl Církve nemůže propadnouti věčné záhubě.

5. Předzvěděný, byť byl i v stavu milosti, vskutku není přece údem Církve; naproti tomu předurčený vždycky údem Církve zůstává, byť i někdy pozbyl milosti případné (t. j. zhřešil); milosti předurčení tím neztrácí.

6. Pokud se Církví vyrozumívá sbor předurčených, ať dle pří-

---

[1]) Viz články tyto »Hlídka« č. 9 str. 694. Předpokládajíce zde nějakou znalost pojmův o předurčení a předzvědění, pojmů to v učení katolickém ne právě nejsnadnějších, upozorňujeme pouze na rozdíl, činí-li kdo závislou církevní pravomoc (papežství či představeného kteréhokoliv) na osobní hodnosti a svatém životě (o čemž jsme již pojednali, dokázavše, že blud tento dávno před Husem byl odsouzen), a činí-li kdo závislou tutéž moc na tom, má-li kdo býti spasen (je-li předurčen k spasení) či bude-li zatracen (je-li předzvěděn). Rozdíl je každému katolíkovi znám, jenž ví, že mnohý, který vede život nehodný, zpustlý, přece se může káti a spasen býti, je tedy předurčen pro nebe, kdežto jiný, jenž vede nyní život hodný, ctnostný, později může svou vinou upadnouti do neřesti a hříšně umříti a takto pro své nepravosti věčně zahynouti, je tedy předzvěděn. Předurčení není tudíž totéž jako okamžitá svatost osobní, rovněž jako předzvědění není totéž jako okamžitý hříšný život. To dostačiž pro náš účel, aby byly řádně rozlišovány pojmy a bludy. Kdo se více chce poučiti o těchto bohosloveckých pojmech, toho odkazujeme na příslušné věroučné spisy bohoslovců katolických.

tomné spravedlnosti jsou ve stavu milosti čili nic, potud jest učení to článkem víry.

21. Milost předurčení je svazkem, jímžto tělo Církve a každý úd téhož těla nerozlučně spojen je s Kristem jako hlavou.

K těmto článkům třeba ještě připojiti blud obsažený v článku druhém, jenž není nežli všeobecný blud užit v jednotlivém případě. Zní pak článek tento: „Pavel nikdy nebyl účastníkem ďáblovým, ačkoli (před svým obrácením totiž) činil skutky, které se zcela podobaly skutkům zločinců.“ [1])

Je zřejmo, že podstata bludu Husova záleží v tom, že páska pojící nás s Církví Kristovou, činící nás členy Církve Kristovy je (dle Husa) předurčení, t. j. ono poznání Boží, jasně a jistě vědoucí o každém členu Církve, že dojde blaženosti nebeské, jakož i udělení všech k tomu potřebných milostí. Ten pak, jenž není předurčen, o němž Bůh ví, že hříšně opovrhne všemi milostmi a bude zatracen, takový (dle Husa) není nikdy členem Církve. Tento blud jest ve všech uvedených článcích Husových rozličným způsobem vysloven.

Nastává nám nyní otázka: Byl tento blud již před Husem odsouzen či ne? Připomínáme znova, že nečiníme nároků na naprostou úplnost rozhodnutí církevních až po dobu Husovu, jež uvedeme; uvedeme některá a oceníme, jak daleko jsou pro náš předmět závazná a rozhodující.

Učení katolické o předurčení bylo sice již v 5. století napadáno, ale úplně z jiné stránky než to činil Hus (jednalo se totiž o milost). V 9. století však nalezáme již blud Husův vyslovený Gottšalkem, jenž učil mimo jiné, že „Kristus umřel toliko za předurčence k blaženosti a ne za zavržence...[2]) oni (zavrženci) nejsou platně pokřtěni a nejsou také členy Církve.“ [3]) Z rozličných synod za oněch dob slavených uvádíme pro naši otázku synodu v Quiercy (853), kdež bylo mimo jiné za předsednictví Hinkmara, metropolity remešského, ustanoveno v kapitole čtvrté: „Kristus umřel za všechny lidi... ačkoli všichni tajemstvím jeho umučení vykoupeni nebudou. Že všichni jeho umučením nejsou vykoupeni, to netýká se velikosti a hojnosti ceny, ale týká se (jest podílem) nevěřících a pak těch věřících, kteří nemají víry působící láskou.“ [4])

[1]) *Kryštůfek* (Církevní dějiny), Středověk, část druhá 715—717.

[2]) »Zavrženec« značí zde totéž jako »předzvěděný« (k zavržení). Jsou to dva výrazy pro tentýž pojem člověka, jenž nedojde blaženosti nebeské.

[3]) *Kryštůfek* l. c. Středověk, část I., str. 471.

[4]) *Kryštůfek* l. c. str. 473. Text latinský zní: »...nullus homo est, fuit vel erit pro quo (Christus) passus non fuerit, licet non omnes passionis eius mysterio redimantur.

V této kapitole jest každému zřejmý rozdíl mezi nevěřícími a věřícími (infideles — credentes). Že pak v řeči církevní výraz „věřící" (credentes či fideles) značí údy Církve, „nevěřící" (infideles) ony, kteří údy Církve nejsou, toho myslím dokazovati netřeba. Nyní se však tvrdí v uvedené kapitole, že ačkoli Kristus Pán za všechny umřel, všichni spaseni a vykoupeni nebudou (tedy do nebe nepřijdou, nejsou pro nebe předurčeni) ne pro nedostatečnost vykoupení, nýbrž proto, že buď jsou nevěřící, anebo že, i když jsou věřící a takto členy Církve, nežijí dle víry, t. j. nemají víry působící láskou (což bohoslovci nazývají fides caritate formata). Je tedy v kapitole této vysloveno učení bludu Husovu protivné, že totiž není pravda, jakoby pouze ten byl členem Církve, kdo jest předurčen k spasení, nýbrž pravdou jest, že i člen Církve může věčně zahynouti, že tedy předzvěděný (praescitus) může býti zde na zemi členem Církve.

Totéž učení bylo vysloveno roku 855 na synodě ve Valenci a opakováno na synodě Langresské roku 859. V kanoně pátém synody Valenceské čteme mimo jiné: „Rovněž věříme, že pevně vyznávati třeba, že veškeré množství věřících vodou a Duchem sv. znovuzrozené a takto vpravdě Církvi vtělené a dle apoštolského učení ve smrti Kristově pokřtěné, jest v krvi Jeho od hříchův obmyto (poněvadž v nich ani nemohlo býti pravé znovuzrození, kdyby nebylo i pravé vykoupení...) Z onoho množství věřících a vykoupených však (pevně vyznávati třeba, že) někteří docházejí věčné spásy, poněvadž milostí Boží ve vykoupení svém věrně zůstávají... jiní nechtěvše zůstati ve spasné víře, již na počátku obdrželi, a zvolivše špatným učením či životem milost vykoupení raději promarniti nežli zachovati, nikterak nedospívají k plnosti spásy a k obdržení věčné blaženosti."[1])

Quod vero omnes passionis eius mysterio non redimantur, non respicit ad magnitudinem et pretii copiositatem, sed ad infidelium et ad non credentium ea fide, quae per dilectionem operatur, respicit partem...« Viz *Denzinger* n. 282.

[1]) Text latinský zní: »Item firmissime tenendum credimus, quod omnis multitudo ex aqua et Spiritu Sancto regenerata ac per hoc veraciter Ecclesiae incorporata et iuxta doctrinam apostolicam in morte Christi baptizata, in eius sanguine sit a peccatis suis abluta (quia nec in eis potuit esse vera regeneratio, nisi fieret et vera redemptio...) Ex ipsa tamen multitudine fidelium et redemptorum alios salvari aeterna salute, quia per gratiam Dei in redemptione sua fideliter permanent... alios, quia noluerunt permanere in salute fidei, quam initio acceperunt, redemptionisque gratiam potius irritam facere prava doctrina vel vita quam servare elegerunt, ad plenitudinem salutis et ad perceptionem aeternae beatitudinis nullo modo pervenire.« *Denzinger* 287. *Mansi* XV. 3.

Tento kanon je tak jasný, že netřeba připojovati ničeho k vysvětlení. Ba zdálo by se, jakoby byl delším vysvětlením a přesnějším vyslovením kanonu dříve uvedeného. Biskupové na synodě shromáždění praví tu, že páskou pojící nás s Církví je křest svatý, jímž jsme Církvi vtěleni (ne tedy předurčení ku spáse, jako chce Hus), a že ze členů Církve [z množství věřících Církvi vtělených] někteří blaženosti věčné nedosáhnou. Dále obsahuje kanon onen i důkazy z Písma sv. pro toto učení, kterýchžto důkazů jsme zde neuvedli, poněvadž se nám zde jedná o pouze stanovené učení a ne o věroučné důkazy.

Nyní však třeba odpověděti na otázku: jaká je theologická cena těchto uvedených ustanovení církevních? Jsou to neomylná stanovení? Odpovídáme těmito poznámkami.

Synody tyto nejsou všeobecné sněmy církevní (concilia oecumenica), nýbrž pouze provincialní synody (concilia particularia), a proto kanony sněmů těchto samy ze sebe jako kanony nemají závazné ceny pro celou Církev katolickou, nejsou (samy ze sebe) neomylným autoritativním stanovením učení katolického, od papežů pak závaznosti oné zvláštním potvrzením neobdržely, rovněž ne od všeobecných církevních sněmů. Jako kanony byly tudíž závaznými pouze pro věřící oněch provincií církevních, pro něž byly dány; pro ostatní věřící nejsou závazny jako kanony samy ze sebe, nýbrž pro katolické učení, jež jest v nich obsaženo. Vždyť sněmy provincialní mají co do věroučných otázek mimo jiné právě tu působnost, že pravdy katolické v Písmě sv. a v ústním podání obsažené a v stálém učení církevním k věření předkládané, ne právě jako nejvyšší vrchnost církevní definují, nýbrž pouze jako příslušná vrchnost věřícím předkládají. Připomínáme ještě, že stanovení sněmu ve Valenci byla učiněna od protivníků Hinkmarových, jenž slavil synodu v Quiercy, a přece v učení taková shoda. A jelikož tento blud Gottšalkův dále rozšířen nebyl, nebylo též třeba dalších slavnostnějších rozhodnutí vrchnosti církevní až po dobu Husovu. Proto též nebylo učení tomuto bludu Husovu protivné o předurčení a předzvědění až po dobu Husovu ani papežem ani všeobecným církevním sněmem neomylně stanoveno, zůstalo však pravdou katolickou, již sněmy provincialní věřícím předložily, již veškerá Církev učila, o níž byl celý katolický svět tak přesvědčen, že po mnohá století popírána nebyla. Právem tudíž články Husovy, této katolické pravdě protivné, byly prohlášeny za bludné.[1])

[1]) K dějepisné naší práci nepatří uváděti důkazů věroučných pro jednotlivé katolické pravdy; ale snad nám bude dovolena nějaká poznámka k tomuto bludu Husovu,

Co jsme až posud pravili, týká se vlastně bludu Husova o předurčení a předzvědění zvlášť; proto třeba připojiti ještě několik slov o bludu, jímž Hus spojil pravomoc církevní s předurčením, popíraje předzvěděným veškerou církevní moc, blud to, o němž jsme se zmínili nahoře a jenž je vlastně pouze úsudkem z všeobecného bludu, že předzvěděný není členem Církve.

Zde opakujeme v podstatě totéž, co jsme právě řekli. Blud tento nebyl až po dobu Husovu těmito slovy pokud víme nikde odsouzen, a pravda bludu tomuto protivná nebyla ještě až po Husovu dobu neomylně stanovena, byla to však pravda katolická, obsažená v pokladě víry Kristem Církvi svěřeném, pravda až po tu dobu žádným bludařem nenapadaná, pravda, kteráž vlastně již byla vyslovena v církevních ustanoveních, stanovících podmínky pro pravomoc církevní, ale naprosto mlčících o podmínce Husově o předurčení pro blaženost nebeskou. Proto i v této částce bludu o předurčení byly Husovy články právem prohlášeny za články bludné, poněvadž stanovily pro církevní pravomoc podmínky učení katolickému protivné. (O. p.)

že předzvěděni k zavržení nemohou býti členy Církve. Věru podivením nás naplňuje tento blud Husův. Vždyť by se nám zdálo býti nemožným, aby katolík s učením katolickým jen poněkud obeznalý nevěděl, že i členové Církve mohou věčně zahynouti a tedy býti předzvěděni. Či co znamenají ona napomenutí Krista Pána a svatých apoštolů v Písmě svatém tak často vyslovená k věřícím učeníkům Kristovým a obráceným novokřesťanům, aby bděli a žili dle víry, sice že věčně zahynou, ne-li onu vážnou pravdu, že i ten, kdo zevně k Církvi Kristově přináleží, může přece býti na věky zavržen? A což ustavičná kázaní a napomínání Církve, aby členové Církve žili ctnostně a beze hříchu — což nehlásají tato kázaní tutéž pravdu? Není tudíž třeba znáti všelijakých ustanovení sněmů církevních, a přece se zdá skoro nemožno v této pravdě katolické poblouditi. Ovšem kdyby se jednalo o nějakého nevědomce, pak bychom se nedivili; ale Husa bychom si přece raděj představovali jako duševními vlohami hojně obdařeného. A přece takový blud!!

Zákonník Hammurabiho.
(2285—2242 před Kristem Pánem.)

Prof. Dr. Alois Musil. (Č. d.)

215. Operuje-li lékař občanu těžké poranění bronzovým nožíkem a vyhojí ho, nebo otevře-li bronzovým nožíkem občanu zákal na oku a oko občanu zachrání, obdrží 10 seklů stříbra.

216. Byl-li to propuštěnec, dostane pět seklů stříbra.

217. Byl-li to něčí otrok, dá jeho majitel lékaři dva sekly stříbra.

218. Operuje-li lékař občanu těžké poranění bronzovým nožíkem a zaviní smrt občanovu, nebo otevře-li bronzovým nožíkem zákal na oku a zaviní ztrátu oka občanova, budou mu ruce useknuty.

219. Operuje-li lékař otroku propuštěnce těžké poranění bronzovým nožíkem a zaviní jeho smrt, nahradí otroka otrokem.

220. Otevře-li mu bronzovým nožíkem zákal na oku a zaviní ztrátu oka, zaplatí polovici jeho ceny.

221. Vyléčí-li lékař občanu zlomený úd nebo některou nemocnou vnitřnost, dá nemocný lékaři pět seklů stříbra.

222. Byl-li to propuštěnec, dá tři sekly stříbra.

223. Byl-li to něčí otrok, dá jeho majitel lékaři dva sekly stříbra.

224. Operuje-li lékař krav nebo lékař ovec krávě neb ovci těžké poranění a ji uzdraví, dá majitel krávy neb ovce lékaři šestinu seklu stříbra v odměnu.

225. Operuje-li krávě neb ovci těžké poranění a zaviní její smrt, zaplatí majiteli krávy neb ovce čtvrtinu její ceny.

226. Vpálí-li holič otroku bez vědomí jeho pána známku neprodejnosti, ať se uřežou takovému holiči ruce.

227. Přiměje-li někdo klamem holiče, aby vpálil otroku známku neprodejnosti, budiž zabit a ve svém domě zahrabán, kdežto holič odpřisáhne: „Nepoznamenal jsem ho úmyslně“ a jest bez viny.

228. Staví-li stavitel pro někoho dům a jej dostaví, dá se mu za každý sar zastavené plochy po dvou seklech stříbra v odměnu.

229. Staví-li stavitel pro někoho dům a pevné ho nezbuduje, tak že dům postavený se zboří a majitele zabije, budiž stavitel potrestán smrtí.

230. Zabije-li syna majitelova, budiž syn stavitelův usmrcen.

231. Zabije-li otroka majitelova, nahradí majiteli domu otroka otrokem.

232. Zničí-li majetek, nahradí vše zničené, a protože postaveného domu pevně nezbudoval, tak že se zbořil, postaví vlastním nákladem zbořený dům.

233. Staví-li stavitel pro někoho dům a než ho dostaví hrozí již zbořením, upevní stavitel zeď svým nákladem.

234. Staví-li loďař pro někoho loď o 60 gurech, dostane po dvou seklech stříbra odměnou.

235. Staví-li loďař pro někoho loď, pevně jí nezbuduje, ona pak téhož roku odpluje a pohromu utrpí, vymění loďař tuto loď nebo ji pevně zbuduje na svůj náklad a pevnou loď majiteli odevzdá.

236. Pronajme-li někdo svou loď lodníku, lodník jest nedbalý a loď porouchá nebo potopí, nahradí lodník majiteli loď lodí.

237. Najme-li si někdo lodníka s lodí a na ni obilí, vlnu, olej, datle nebo jakýkoliv jiný náklad naloží, lodník však z nedbalosti loď porouchá a náklad ztratí, nahradí porouchanou loď se vším, co v ní ztraceno.

238. Porouchá-li lodník někomu loď, ale sám ji zachrání, nahradí ve stříbře polovici její ceny.

239. Najme-li si někdo lodníka, dá mu šest gur obilí ročně.

240. Vrazí-li vor do lodi a ji potopí, udá majitel potopené lodi vše, co s lodí ztratil, před Bohem, a pán voru, který do lodi vrazil a ji potopil, mu nahradí loď se vším, co v ní ztraceno.

241. Nutí-li někdo vola do práce bez souhlasu (majitele), zaplatí třetinu miny stříbra.

242. Najme-li ho na rok, dá za každého vola ročně čtyry gury obilí.

243. Za dojnou krávu pak tři gury obilí majiteli nájemného.

244. Najme-li si někdo skot nebo brav a na poli je lev roztrhá, ztrátu utrpí jejich majitel.

245. Najme-li si někdo vola a nedostatečnou výživou nebo bitím ho zahubí, nahradí majetníku vola volem.

246. Najme-li si někdo vola a zláme mu nohu nebo rozřízne šiji, nahradí majetníku vola volem.

247. Najme-li si někdo vola a zaviní ztrátu oka, zaplatí polovici jeho ceny majiteli.

248. Najme-li si někdo vola, zlomí mu nohu, uřeže ocas nebo propichne nozdry, zaplatí ve stříbře čtvrtinu jeho ceny.

249. Najme-li si někdo vola a Bůh vola zasáhne, tak že zhyne, odpřisáhne před Bohem a jest práv.

250. Trkne-li splašený býk někoho ve svém běhu, tak že umře, není právního řízení.

251. Trká-li vůl rohama ustavičně, což jest majiteli známo, on však mu rohů neupraví ani svého vola nezavřel, tu potrká-li takový vůl občana, tak že umře, zaplatí půl miny stříbra.

252. Je-li to otrok občanův, zaplatí třetinu miny stříbra.

253. Zjedná-li si někdo muže, aby býval na jeho pozemcích, opatří ho osivem, svěří mu tažný dobytek a uloží mu, aby pozemky obdělával, on pak krade obilí i píci, a najde vše to v jeho rukou, budou mu ruce useknuty.

254. Přisvojí-li si osivo a tažného dobytka nepoužije, nahradí úrodu z osiva, které měl zapraviti.

255. Pronajme-li tažný dobytek jinému nebo ukradne obilí a na poli ničeho nepěstuje, budiž usvědčen a odměří po 60 gurech obilí za gan půdy.

256. Nemůže-li se za tuto náhradu zaručiti, budiž na oněch pozemcích ponechán při dobytku.

257. Najme-li si někdo oráče, dá mu 8 gur obilí ročně.

258. Najme-li si někdo pacholka, dá mu 6 gur obilí ročně.

259. Ukradne-li někdo na poli vodní čerpadlo, zaplatí majiteli čerpadla 5 seklů stříbra.

260. Ukradne-li někdo vodní okov nebo pluh, dá tři sekly stříbra.

261. Najme-li si někdo pastýře pro skot neb ovčáka pro ovce, dá mu 8 gur obilí ročně.

262. Jest-li někdo skot nebo brav... (vytřeno).

263. Zaviní-li ztrátu svěřeného skotu nebo bravu, nahradí vola volem, ovci ovcí jejich majiteli.

264. Zaviní-li pastýř, jemuž byly krávy neb ovce svěřeny k opatrování a jenž dostal své umluvené nájemné k úplné spokojenosti, zmenšení užitku krav, ovec, počtu přírůstku, odvede přírůstek i užitek tak, jak bylo ujednáno.

265. Podvádí-li pastýř, jemuž byly krávy neb ovce na pastvu svěřeny a mění jejich přírůstek. za stříbro to prodává, budiž usvědčen a nahradí ukradený skot a brav majetníku desetkrát.

266. Zasáhne-li rána Boží ovčinec nebo roztrhá-li ho, očistí se ovčák před Bohem a majitel stáje nese škodu stáje.

267. Zaviní-li ovčák vlastní nedbalostí škodu v ovčinci, nahradí ovčák škodu zaviněnou ve stáji a zaplatí majiteli jak krávy tak ovce.

268. Najme-li si někdo vola k mlácení, dá 20 ḳa obilí nájemného.

269. Najme-li si osla k mlácení, 10 ḳa obilí obnáší nájemné.

270. Najme-li si tele k mlácení, 1 ḳa obilí obnáší nájemné.

271. Najme-li si vola s vozem i s pacholkem, dá 180 ḳa obilí na den.

272. Najme-li si pouze vůz, dá 40 ḳa obilí na den.

273. Najme-li si někdo dělníka, dá mu od nového roku do pátého měsíce 6 še stříbra na den, od šestého měsíce do konce roku pak mu dá 5 še stříbra na den.

274. Najme-li si někdo řemeslníka, obnáší mzda 5 še stříbra, u cihláře obnáší mzda 5 še stříbra, u krejčího 5 še stříbra, u kamenníka (dva řádky vytřeny), u stolaře 4 še stříbra, u zedníka ? še stříbra.

275. Najme-li si někdo loď, dá 3 še stříbra na den.

276. Najme-li si někdo vor, dá $2^1/_2$ še stříbra na den.

277. Najme-li někdo loď o 60 gurech, dá denně šestinu seklu stříbra nájemného.

278. Koupí-li někdo otroka neb otrokyni a před uplynutím měsíce je popadne nemoc benu (padoucnice?), vrátí je prodavači a kupitel dostane vyplacené stříbro.

279. Koupí-li někdo otroka neb otrokyni, kteří mají nějaký závazek, ručí prodavatel za onen závazek.

280. Koupí-li někdo v cizině otroka neb otrokyni nějakého občana, přijde do vlasti a občan-majitel svého otroka neb otrokyni pozná, propustí je bez peněz, jsou-li domorodci.

281. Pocházejí-li z cizí země, udá kupitel před Bohem stříbro, které vyplatil, načež nahradí občan-majitel vyplacené stříbro podnikateli a dostane otroka neb otrokyni.

282. Řekne-li otrok svému pánu: „Ty nejsi mým pánem“ a jest usvědčen, uřeže mu pán ucho. (P. d.)

Maďarské písemnictví.

Referuje [1]) Alois Koudelka.

Celkově možná vyjádřiti se o produkci krásné literatury maďarské za uplynulý rok (od července do července počítáno), že proti jiným letům znatelný byl v ní odliv. Po skrovnu jenom objevilo se na trhu knižním publikací novostí a pozoruhodností vynikajících.

Ne-li právě pro vniternou hodnotu, tedy jaksi z úcty k veteranu maďarského písemnictví na prvním místě uvádím roman „Náš Polák“. Polákem tím rozumí M. Jókai polského žida, pololegendarního Don Juana, jenž po zajímavém milostném dobrodružství s krásnou, hrdou šlechtičnou smutně končí, když jí byl v obět přinesl jak svou víru tak i lásku. Děj odehrává se za časů boje o svobodu, a jak už u Jókaie zvykem, na pozadí romanticko-humoristickém.

Z nejoriginalnějších a nejvíce čtených maďarských spisovatelů vedle Jókaie, Herczega (o něm níže) je Š. Bársony. Vydal v uplynulém roce tři svazky povídek a črt, a to „Keresd az asszonyt“ (Hledej ženu), „Előképek“ (Živé obrazy) a konečně „Erdőn-mezőn“ (V lese a na luhu). V této sbírce nejskvostněji bleskotá jeho talent v líčení přírody — v tom ohledu žádný jiný spisovatel maďarský se mu nevyrovná, u nás jedině bratří Mrštíkové. Než Bársony je také mistrem tak zv. zvířecí povídky, kterou v Anglii se proslavil R. Kipling, není však napodobitelem jeho, poněvadž už před ním několik svazků vydal, a pak rozchází se od něho svou individualitou.

Nováček L. Beck představil se obecenstvu politickým romanem „Idealy“. Člověk by myslil, že politický roman u Maďarů není vzácností, ale není tomu tak. A jaké jsou idealy autorovy o politice a o socialním životě? Hodně odchylné od názorů vůdčích politiků maďarských; proti jejich utopistickým a šovinistickým idealům vyznačují se jeho náhledy realností a vyspělou rozvážností. Za ideal v politice prohlašuje — nezištnost (a to v Uhrách!), v socialním životě — snášelivost, uznalost ke kulturním a výchovným vymoženostem jiných národův a osvojení si všeho, co dobrého u druhých. Není tedy zastancem pověstného „Extra Hungariam non est vita“.

F. Herczeg, redaktor maďarského časopisu „Uj Idők“, v němž většinou své delší a kratší práce napřed uveřejňuje, vydal roman „Ondřej a Ondříček“. Je to ironicko-satirické líčení současného společenského života budapešťského, jež mezi jiným poskytuje elegantně a rozkošně zachycené obrázky z jistých žurnalistických kruhů v Uhrách. Co do komposice není práce ta zrovna jednolitou a přesnou, ale za to odškodňuje čtenáře autor svými duchaplnými dialogy a skvostnou charakteristikou.

[1]) Použito hlavně zprávy *L. Katschera* v letoším anglickém »Athenaeu«, jež ve svém červencovém čísle (3949) jako jiná leta — přináší stručně sice, ale věcně vystižené referaty o kontinentalních literaturách. Zastoupeny jsou všecky až na řeckou, nebylo bezpochyby o čem referovati; já aspoň nic nového jsem z Athen nemohl dostati.

Těmitéž přednostmi a nad to řádnou dávkou psychologické jemnosti a přesvědčující logiky vyniká roman B. Korányiho, nováčka literarního, „Gabriel Serédy". Postav v něm nemnoho, ale za to skutečně z masa a z krve. Děj odehrává se jednak v Paříži, jednak v Uhrách. Hrdina, pocházející ze starého šlechtického rodu, padá za obět své veliké lásce. — Zmínky ještě zasluhuje A. Vértesiho roman „Em. Varga", velmi pěkné vylíčení stálosti mužovy a věrné lásky ženiny.

D. Malonyay, jemuž vytýkána přílišná přilínavost k francouzským spisovatelům po stránce moralní nechvalně pověstným, omyl se z poroku toho svým romanem „Tartodská honba na medvěda"; je to historie chudobné, ale neobyčejně sličné Sedmihraďanky, Gituciové, z níž by rádi učinili maitressu jistého cizozemského následníka trůnu. Gituciová však vítězkou vychází z toho těžkého boje o svou čest. Týž autor vydal sbírku (12) rozkošných povídeček pod názvem „Její Excellence Kitty". A tak bych se byl octl u drobné povídky. — Kromě uvedené právě sbírky pozoruhodny jsou „Milostné povídky" od J. Hontiho a J. Hevesiho povídky z Benátek „Holubi sv. Marka".

Humorista, maďarský Mark Twain, V. Rákosi vydal prvních 8 svazků svých sebraných spisů; K. Eötvös pokračuje dále u vydávání svých sebraných spisů, právě vydané svazky obsahují jeho „Vzpomínky", konečně vyšel také 5. sv. sebraných spisů Dóczyových, jež se vyznačují krásou řeči, živým dějem, duchaplným dialogem a poutavým líčením duševních stavů.

Z dramatické produkce po stránce umělecké nejvýše stojí Viktora Tardose velkolepě založené drama „Neronova matka". Vynikající esthetik vidí v Tardosovi nového Shakespearea a jiný kritik opět míní, že z malíře fresek a divadelních kulis nenadále vyrostl Maďarům „hotový a dokonalý" dramatik, od něhož lze se pro budoucnost nadíti „neobyčejného". Talentu upříti mu nelze, ale dosud hodně daleko pokulhává za Shakespearem, najmě v charakteristice; jeho Nero jest příliš nepatrný proti vedlejším osobám.

L. Palágyiho „Otroci" vynikají úchvatnými, dramaticky rušnými scenami a líčí mistrně vyciselovanými verši Řím za dob cesarův, ale — je to pouze knižní drama. — Na jevišti největšího úspěchu dodělala se veselohra F. Herczega „Manus manum lavat", v níž se břitkou satirou mrská nepotismus.

Eugen Rákosi, bratr výše vzpomenutého Viktora Rákosiho, bývalý ředitel divadelní, po desitiletém odmlčení opět se ozval, a to truchlohrou „Královna Tagma", jejíž děj vzat z polohistorické a zpola báječné doby Uher, zpracování však vyniká neobyčejným realismem. Tragedie ta při četných vadách vyniká mnohými přednostmi, na předním místě vpravdě effektivním sestrojením a pak jadrností dikce

Jiří Verő napsal (nové) Kainovské drama, jemuž nelze upříti podařené charakteristiky a vzletu celkového, jež však spíše uchvacuje postavou Kainovy ženy, Hadou, než hlavním hrdinou.

Z poetů vydal A. Teleki svazek básní „Stíny a paprsky", jež sice po stránce formalní nevyrovnají se první jeho sbírce („Putující

oblaka“), ale za to předčí je bohatostí myšlenek a citu. — Výtečné, plné pravé poesie a vroucí lásky jsou též básně R. Erdősové („Verše“ jest název sbírky jejich) až na jisté výstřelky a zvláštnosti. — Konečně budiž vzpomenuto i sbírky („Básně“) M. Bally, jež obsahuje popěvky, genreové obrázky a krajinomalby.

Z vědecké literatury teprve bídná žeň. Uvádím 9. sv. Kossuthových spisů, v němž pozoruhodna je studie o Andrássyho politice východní. — Dále 10. sv prof. Marczaliho „Velkých illustrovaných dějin všeobecných“ a I. Acsádyho „Historii uherské říše“.

J. Fekete vydal „Filosofii života“, jež přes to, že skýtá mnoho chybného, nejasného a nesprávného a přečasto k odporu přímo dráždí, přece obsahuje též mnoho pozoruhodného a zajímavého.

M. Gelléri pojednává ve svém díle „Dnešní otázky socialní“ o těchto třech věcech: „Problem nezaměstnaných“, „Representace práce“ a „Pracovní závody“.

Polská literatura.

Referuje[1]) Alois Koudelka.

Moderna patrně se v polské literatuře vzmáhá. Kromě „Chimery“ za redakce Z. Przesmyckého, o níž nepřátelé už roztrušovali, že zanikne, jež však nejen nezanikla, ale také prosperuje — finančně-li také, nedovedu říci — opanovala moderna i nově vzkříšený měsíčník (ve Varšavě vycházející) „Ateneum“. A proti „Ateneum“ se skrovnějšími pretensemi založen ve Varšavě jiný měsíčník „Ognisko“.

Romanová literatura utrpěla velikou ztrátu odúmrtím Adolfa Dygasinského, jenž zvláště proslul svými „zvířecími“ povídkami, jež se vyznačovaly jednak důkladnou znalostí těch němých spolutvorů našich, jednak pravou, po okamžikovém effektu se nepachtící silou líčení; nedostižitelným byl zejména v umění, kterým propůjčoval svým zvířecím historkám hlubšího „lidského“ významu. Proto také poctěn od kritiků titulem polského Kiplinga. Poslední prací jeho byl „Svátek života“, symbolická to historie střízlíka se zlatou chocholkou, položená do předhistorických časů.

Poslední práce E. Orzeszkowé (roman) sluje „Anastazya“. Je to spíše báseň než povídka; obsahem jejím jest episoda ze života šlechty, jakou nám líčí A. Mickiewicz ve svém „Panu Tadeáši“. Převládající notou její jest altruistické pojímání a co do formy šťastné napodobení staropolského hovoru a řeči. Celková komposice však není prý dobrá.

W. Berent (mladší) napsal povídku „Próchno“ (Práchnivina). Povídka ta skýtá mohutný a vyčerpávající obraz nervového přepjetí, chaotických dověr a mravního rozervání nejmladší generace, zejména

---

[1]) V »Athenaeu« má referat o ní *Adam Bełcikowski.*

v kruzích intelligence a umělců, jichžto členové tráví život svůj v kavárnách a v hudebních síních. O ději nějakém nelze při této povídce vůbec mluviti, nicméně přece uchvacuje, a to způsobem svého předvedení, zdařilým rozborem psychologickým a jednotlivými dramatickými situacemi. Jednotlivé osoby v povídce vystupující jsou v pravém slova významu při vší své svitivosti — duševními „práchnivinami". Spisovatel až do té doby téměř neznámý, rázem dobyl si knihou tou sympathií čtenářstva. V povídce před tím vydané „Odbornik" — arci jiným tonem psané — poukázal na neblahé následky toho, když stoupenci utilitarismu nutí mladé intelligentní lidi, aby se věnovali zaměstnání (řemeslu), jež povaze jejich nesvědčí, jen z toho důvodu, že toho žádá obecný prospěch.

Nietzsche vymyslil si „nadčlověka", J. Zuławski líčí nám zase v povídce slohem Verneovským psané, ale mnohem poetičtěji založené, „podčlověků" plémě. Trojici lidí, a to dvěma mužům a ženě, podaří se dostati na měsíc (odtud název povídky „Na stříbrné kouli"), z této společnosti objeví se na měsíci nová generace, valně degenerovaná proti lidem; i není divu, že tito „podčlověci" pohlížejí na pozůstalého člena oné expedice jako na boha.

K. Przerwa-Tetmajer líčí ve sbírce povídek („V zemi skal") život obyvatelstva tatranského před sto lety, kdy loupeživost a vášnivá láska tvořily jeho význačné rysy.

W. Orkan napsal rozkošnou povídku („V horských úvalech") s pozadím podobného rázu

W. Sieroszewski vydal samostatně v časopisech už uveřejněné povídky pod názvem „Čínské povídky". V povídkách těch neukázal se Sieroszewski čtenářstvu ze žádné nové stránky, a třebas nedovedl sympathií svých pro Číňany čtoucímu vnuknouti, přece nedá se zase popříti, že obrázky, jež tu před zraky čtenářovy maluje, jsou nádherně pestré a podání bídy ubohých „kuli" vyznačuje se silou a upřímností.

K historickým povídkám patří W. Gomulického „Meč a loket", jejížto děj se odehrává v 17. století a jež psána je zajímavě, ale autor trochu moc se pachtí po melodramatických effektech a zauzleních děje. Totéž jak po stránce dobré tak i špatné o povídkách, k nimž náměty vzal z francouzských válek, W. Konsiorowského „Kajetán Stuart", „Napoleonští rhapsodisté", „Hurikán".

E. Luninského sbírečka povídek „Na hlavní silnici" vyniká realističností v podání scen a povah a jednotlivé povídky svým živým podáním zrovna uchvacují.

A. Miecznika „S proudem života" je zajímavá povídka, bohužel psychologie tu a tam pokulhává. — A. Gruszecki v povídce „Po tisíci letech" podává obraz politických poměrů na Slovácku a v Uhrách s podařenou charakteristikou obou kmenů.

G. Zapolská napsala povídku „Jak duha", M. Radziewiczowa „Vřesový květ", v níž líčí ženu vzácného ducha, jež jest nešťastná v manželství a jež se věnuje ošetřování nemocných, až konečně nákaze podlehá. — Zmínky zasluhují ještě E. Jeleńské „Dvůr v Haliniskách" a W. G. Bęczkowské „W szponach".

Co se týká lyrické poesie, stojí v popředí z mladších (starší zůstávají si důslednými) B. Adamowicz, jenž vydal v Paříži svazek „Básní", jež vynikají neobyčejnou barvou při vší eleganci. Hlavní důraz klade v nich na snížení ducha národního a na strašlivý chaos zavládnuvší v mravních pojmech civilisovaného světa. — Bez tohoto patriotistického tonu, který v básních Adamiczových převládá, nesou se básně G. Danilowského, jež jsou pravé skvosty mužné lyriky.

T. Miciński zůstal si důsledným i v poslední sbírce svých básní („W mroku gwiazd"). Jeho živlem jest mystika, nestarající se o to, aby mu bylo porozuměno a aby si získala popularity.

L. Staffa sbírka básní „Den duše" ukazuje, kterak mladý poeta touží po síle a energii výrazu, ale posud se mu to nedaří.

W. Wolského „Neznámým" odlišně od tendencí modernistů vyznačuje se asketickou vážností slohu a citu.

A. Mironowského básně nesou se tonem melancholickým, druhdy až přesentimentalním.

Na poli dramatickém vzpomenuto budiž především Stanislava Wyspiańského dramatu „Vysvobození", ač-li název ten případný. Co vlastně ideou kusu, o to spory se vedou mezi polskými kritiky. Praví se, že Wyspiański podjal se úkolu přetvořiti Mickiewiczova Konráda z třetí části „Dziadů" v hrdinu doby přítomné, procifujícího všecko utrpení národa a toužícího vyléčiti ten národ z malomoci, do níž upadl následkem dlouhé poroby. Ale nepovedlo se to autorovi. Jeho příliš bohatá fantasie zatemnila hlavní myšlenku, proto také na jevišti nedodělalo se takového úspěchu, jako jiný kus jeho („Boleslav Smělý").

J. Zulawski v dramatě „Dyktator" rozvinuje obraz z posledního polského povstání roku 1863, líče v něm mistrnými rysy Langiewicze, onoho nešťastného muže, jemuž nemajícímu víry v budoucnost vnucena byla úloha vůdce celého národa, a pak Helenu Pustowujtovou, jež se v přestrojení mužském bojův účastnila. Kus však nelíbě přijat pro svou historickou pravdivost.

Taktéž roku 1863 hraje G. Zapolské kus „Jesiennym wieczorem", jehož základní situace jest neobyčejně působivá. Starý muž diktuje své snaše dopis na syna svého, jenž po potlačení vzbouření byl na Sibiř odveden. Otec neví, že syn už vytrpěl tam mučenickou smrt. Vdova to ví, ale tají to před tchánem, aby mu bolesti ušetřila. Za to každý dopis starého pravá muka jí působí, a to tím větší, ježto starý nespravedlivě s ní nakládá. Je to arci dojemné, ale na drama to nestačí.

L. Rydel napsal dojemnou tragedii rodinnou „Na zawsze" v dokonalých verších. Dva milující musili se před lety rozejíti. On totiž odešel do boje za svobodu. Ona truchlila a čekala; když však došla zpráva, že milý v ruském vězení zemřel, povolila nalehání matky a provdala se za poctivého šosáka, jenž ji upřímně miloval. Žijí spolu už několik let, ona v srdci stále prvnímu milenci věrná. Tu pojednou domněle mrtvý přichází stíhán četníky. Muž se nabízí, že milenci své ženy dopomůže přes rakouské hranice, třebas sám měl to odpykati.

ale milenec toho nepřijme, a tak zůstanou manželé i nadále na sebe odkázáni. Od sentimentalnosti chrání kus veršovaná forma.

Z. Kaweckého „Dramat Kaliny" vzbudilo nemalé naděje v autora. Obsah prostinký. Muž cítící v sobě tvůrčího ducha, jest připoután k prosaické, šosácké ženě, jež ho nedovede pochopiti. Předmětem básnické tvorby naskýtá se Kalinovi jeho vlastní, pochybený život, jejž by rád v dramatě předvedl. Než nedostává se rozluštující zápletky, Kalina tedy jednak aby této zápletky docílil, jednak aby se své ženy zbavil, rád by ji k nevěrnosti donutil. Než její neochvějná ctnost nedá se svésti, a básník propouští nás s vyhlídkou, že se Kalinovi nepodaří jho se sebe střásti, aby tak přivodil katastrofu pro své drama. — Ale Kawecki zklamal naděje v něho kladené druhým kusem „Widziadła" (Tváře). Co se z něho dále vytvoří, ukáže budoucnost.

Slabého úspěchu dodělal se S. Kozłowski veselohrou „Luminarz". Totéž platí o S. Przybyszewského „Matka"; lepší štěstí měly už kusy B. Gorczynského „V červencové noci" a K. Słomczewského fraška „Přirozená továrna".

Na poli literarně-historickém budiž jmenováno dvousvazkové dílo W. Feldmana „Piśmiennictwo polskie ostatnich lat dwudziestu", v němž autor názorný celkem obraz podává o poesii v Polsku za 1880—1900, ač tu a tam ve svých sympathiích příliš daleko jde.

S. Windakiewicz vydal spis „Lidové divadlo v staré Polsce", v němž neunavný tento badatel na poli divadelní historie podává patrné stopy a pozůstatky lidového divadla v Polsku, o němž se až dosud téměř nic nevědělo. Mnozí však berou v pochybnost jeho vývody.

S. Przybyszewski v knize „Synagoga satana" podává příspěvek k psychologii čarodějnic, chybou toliko jest, že autor satanismu příliš veliký význam a rozšíření připisuje.

Piotr Chmielowski vydal u Gebethnera a sp. ve Varšavě „Historya krytyki literackiej w Polsce". Je to první toho druhu dílo, proto podává — zejména v prvních kapitolách — hojnost neznámých údajů, tam pak, kde pojednává o přítomnosti, objektivně a věrně charakterisuje čelné kritiky.

Nová díla.

MUDr. Bedřich Drož: **Dějiny kláštera a města Žďáru** na Moravě. Nákl. vlastním. Str. 211.

Vyzbrojen obsáhlým studiem pramenů podjal se p. spisovatel záslužné práce této, by obnovil památku slavných dob Žďáru, jenž více pozornosti zasluhuje než se mu dostává. Pan spisovatel obmezuje se na stručné chronologické podání látky, jejížto zpracování dalo by snadno monografii mnohem obsáhlejší. Jestliže tímto bohatstvím obsahu řadí se spis jeho k nejlepším toho druhu, neustupuje jim ani v části obrázkové, která též opatřena velmi bohatě a poučně.

Dr. Miloslav Buďárek: **Na ostrově Syltu.** Cestopisná causerie. Nakladatel Al. Hynek v Praze. Str. 106. Cena 1 K 50 h.

Cestopis tento, psaný pěkným, plynným slohem, výhodně liší se poučným směrem svým od mělkých cestopisných povídaček, majících baviti všelijakými anekdotami, i také od cestopisů příliš důkladných, jež dělají se podle cestovních příruček. Pan spisovatel nezapírá sice přírodopisce, ale všímá si bedlivě také života společenského, jejž podle zkušenosti své líči názorně a poutavě. Obrázky a mapka zvyšují cenu zajímavé knížky.

Petr Kopal: **Defraudant.** Str. 159. — *Vlasta Pittnerová:* **Došla štěstí.** Str. 164. — *F. J. Čečetka:* **Srdce lidská.** Str. 144. „Ludmila" r. V. sv. 4—6. Nakl. V. Kotrba v Praze.

Povídka Kopalova, ač obsahu myslím věčně starého i věčně nového. přichází právě tak v čas do veřejnosti naší, defraudacemi stále v rozčilení udržované. „Syn hodné, ale na něho již slabé matky", faktotum záložny, sňatek se záletnou, schudlou, ale tím útratnější šlechtičnou, tajné výpůjčky, nešťastné spekulace, revolver...

Mnohé podrobnosti jsou raffinovanému životu peněžnickému odkoukány. Vypravování jest živé, působivé; křiklavých barev, jak u p. spisovatele zvykem, naneseno hodně. V mluvě je dosti chyb. Na str. 133: opakuje se, co jsme četli na str. 112. Incognito na str. 113. (srv. str. 136.) zdá se trochu pravděnepodobným.

Povídka druhá vypravuje tklivé osudy učitelské siroty, která nucena jsouc opustiti rodný dům prožívá mezi příbuznými i cizími krušné dny, tu a tam jen zásvitem štěstí ozařované. Když konečně usmívá se na ni jakýsi blahobyt hmotný, volí se v klášteře oddati docela službě milosrdenství, které již po drahnou dobu prokazovati uvykla, ač se jí ho bylo málo dostalo.

Povahopis hlavní osoby jakož i některé obraty dějové nejsou ve všem snad podařeny, ale celkem jest povídka pěkná. Život v pohorské škole a na panském sídle líčen sympathicky. Sloh by potřeboval četných oprav; mimo jiné opakují se napořád nesprávně přechodníky, jako: „uklidníc se, usnula" a pod.

6. svazeček „Ludmily“ obsahuje dvě povídky: „Bratři“ a „Pro blaho obce“. V oné vylíčeny kontrastní postavy dvou bratří dělníkův a život jejich rodinný, v této boj dvou stran v opozdilém městečku. Příběhy jinak všední vypravovány dosti zajímavě, s ušlechtilou tendencí; v druhé povídce má sympathie čtenářova náležeti asi straně starší, t. z. konservativní, avšak dle vylíčení p. spis. nesnadno jí nabýti. Úvodní krajinomalba (str. 1.): „M r t v é t i c h o přerušovalo chvílemi b u r á c e n í v ě t r u; lesy velebně hučely... Mlhy zahalily údolí... zase vichřice p ř e h l u š i l a v š e na chvíli.“ Jak to?

Jan Seidl: **Od jara do zimy.** Povídkové obrazy z české přírody. Str. 157. „Libuše“ r. 33. č. 3.

Pan spisovatel se zdarem udomácňuje v českém písemnictvu drobnokresbu ze života mysliveckého a vůbec loveckého. Sbírka tato obsahuje devět obrázků. „Tetřevem“ začíná, „Vánočním kaprem“ končí. Vypravování jest poutavé, s nádechem humoristickým, přírodomalba oduševnělá. Přítel života v přírodě mile se knížkou pobaví.

Směs.

Národ v úpadku. Všichni, kdož čtou zprávy o potupných pronásledováních katolicismu ve Francii, táží se právem, jak možno, že vláda, která se jmenuje „liberalní“, takovým šíleným spěchem a chvatem vládu socialismu nad celou zemí šířiti může, která, nenastane-li brzo změna, jen ku zničení národa vésti musí. Aniž chceme učiniti závěrečný soud o výsledku přítomné krise pronásledování, ukážeme zde jen na některá fakta, jež vysvětlují, proč lid francouzský přes lepší názor velké a lepší části jeho o nutnosti odporu účinného proti ničemnému jednání kliky zednářské, k vážnému odporu přijíti už vůbec nemůže, nebo jen ponenáhlu vzchopiti se může. Nedostatek vší vážnější mravní síly ukazuje na hluboké, mravní onemocnění, ochromení organismu lidového v jeho lepších silách, jež samo způsobeno bylo mravní vinou. Vybíráme z pařížské „Réforme Sociale“, známého to časopisu Playem založeného, řadu pozorování, o nichž si čtenář sám úsudek učiniti může.

„Kdo rostoucím četným obyvatelstvem vládne, tomu náleží budoucnost“, tak zní stará národohospodářská zásada. V plném významu platí však zajisté jen v následujícím znění: „Kdo má četný, počtem a mravností silný lid, ten může s důvěrou pohlížeti vstříc každé budoucí eventualitě.“ Pravda této věty je patrna z opačného divadla ve Francii. Žádný lesk civilisace, vysoké minulé i přítomné kultury a duševního vzdělání, žádné sebelepší vlohy, žádné politické statky, žádné bohatství, sláva a vážnost, nezachrání lidu v těžkých krisích a poblouzeních; tu pomohou jen mravní, socialní ctnosti, které udržují sílu lidovou a v tuhém odporu se osvědčují obětavostí a duchovním povznešením. Srovnejme Francii s okolními národy.

Jestliže na hospodářskou moc a národní bohatství počet obyvatelstva přímo vliv má, pak možno o budoucnost Francie míti obavy. V r. 1800 bylo evropského obyvatelstva 98 milionů, z toho 28 milionů měla Francie; r. 1900 čítala Evropa 343 milionů a Francie jen 38; ve sto letech Francie klesla ze 26 na 11% evropského obyvatelstva.

Rozsah území řeči francouzské před sto lety byl světový, dnes je omezen nanejvýše na 45 milionů, kdežto u Německa vystoupil na 100 milionů, u Anglie na 130 milionů. — Až do r. 1850 byla Francie na prvním místě obyvatelstva evropského, klesla však po tom na druhé; dnes stojí na šestém místě velmocí, v brzku bude i Italií předstihnuta.

„Chceme-li", praví „Réforme", „ještě důkladněji všimnouti si tohoto fakta, shledáme, že přebytek porodů nad úmrtím r. 1899 pro hlavní evropské státy dosáhl následujících čísel: Francie 31.321, Velká Britanie 422.156, Německo 705,167, Rakousko-Uhersko 530.806, Italie 385.165. Rozdíl pro naši zemi je enormí. Abychom jen o Německu mluvili, je rozdíl strašný, zvláště uvážíme-li, že přebytek u nás nedrží se pravidelně na udané výši a že r. 1900 porody za úmrtími zůstaly o 20.350.

Z fakta uvedenými čísly osvětleného, jde na jevo, že obyvatelstva vůbec u všech národů a tedy počtu porodů, hlavního to elementu při každém hnutí obyvatelstva, v posledním desítiletí značně přibylo. A přece jsou tito národové v stejné míře civilisovaní jako my, a není žádného důvodu, proč by byla Francie nemohla své obyvatelstvo v stejně rostoucí míře rozmnožiti. Náš národ trpí tedy nemocí smrtelnou, jež ponenáhlu na jeho životě, jeho vlivu, jeho rozšíření tak tráví, že v budoucnosti ne příliš daleké v Evropě s námi se nebude počítati. Toto faktum bije tak do očí, že nepotřebuje dalšího vysvětlení; v r. 1899 čítalo se v Německu 1,980.304 porodů, ve Francii jen 847.627."

Při tomto skutečném stavu věcí nebylo jistě přeháněním, pravil-li Moltke, že Německo každým rokem vyhrává nad Francií bitvu následkem rozdílu porodů, jenž každý rok přes 600.000 činí.

Mezi důvody, kterými „Réforme" tento zjev vysvětluje, chceme jen na jeden poukázati. Ve Francii ubývá rok od roku rodin s četnými dítkami.

„Vtip", praví „Réforme", „zabývá se rád tímto faktem a naděje na nové dítko bývá pokládána ponejvíce za něco směšného, snad za pravé neštěstí od otce i matky ... Na místě dřívějších rodin, jež často 6, 8—12 dítek čítaly, vidíme dnes domácí krb téměř osiřelý, opuštěný, až na jednoho syna, kterého jeho matka ve změkčilosti vychovává, vymýšlejíc všecky prostředky, by ho všelikou tvrdostí života ušetřila, místo by jej k boji proti nim sílila. Tento syn počítá se jměním svých rodičů místo se svou osobní energií, a pro toto vychování bez síly, beze vší zmužilosti, a aby tento jediný syn po celý život odpočíval na poduškách zahálky, omezují rodiče počet dítek a nedopouštějí, by následoval druhorozený."

K těmto infamním, protipřírodním nemravnostem, udává „Réforme" některá čísla o počtu dítek, jenž připadá na každou francouzskou rodinu. Přehled konstatuje, že ve Francii žije 2,638.752 rodin, jež mají jen jedno dítko, t. j. na celkový počet všech domácností plných 24·33%, tedy pravím a píšu jedno dítko pro čtvrtinu všech rodin! Není-li takováto protipříroda

kletbou pro národ, není vyzýváním božské spravedlnosti, není pravým mařením všech milostivých záměrů Božích s každou jednotlivou duší a s osudy národa?

Vidíme-li rozkvět ostatních národů evropských, jejich rozvoj v obchodu a průmyslu, jejich vzrůstající význam světový, lze to jen přičísti jejich rozmnožení, kdežto ve Francii je neplodnost francouzských manželství jednou z hlavních příčin úpadku a stagnace obchodu a průmyslu. Každý četný zástup dítek kolem otce a matky je životním centrem netoliko pro rodiče, nýbrž i pro dítky samy. Čím četnější dítky, tím více rojí se na všechny strany se silou, duchem, životem rodiny a skytají tak rozličným odvětvím socialního a hospodářského života užitečné a blahodárné síly. Kde však jen jedináček hrá úlohu, jaká často ošklivá omezenost v odporném egoismu!

Přejděme k jinému pořadu idejí. Aniž bychom se pouštěli zde do úvahy přímo politické, platí věta: „Národ hrá v tom, co jsme ironicky zvykli nazývati evropským koncertem, více méně důležitou úlohu, podle počtu lidu." O tom nalezáme vzhledem ku Francii v „Réformě" následující pozoruhodnou poznámku: „V době míru vestfalského čítala Francie mezi evropským obyvatelstvem 38%; to vysvětluje, proč mohla Francie svým sousedům zákony předpisovati. Za revoluce a prvního království bylo její postavení méně příznivo, byla však v něm přece vládnoucí (s 27—20%), byla sjednocenou a pevně organisovanou mocí. Dnes počítáme jen s 11% obyvatelstva a denně klesá náš význam v otázkách diplomatických. Z vojenského hlediska Francie měla r. 1872 jen téměř 300.000 rekrutů a Německo 330.000. První číslo se nezměnilo, naproti tomu vstouplo poslední v r. 1895 na 448.433. V 50 letech bude míti tedy Německo na 80 milionů obyvatel se 700.000 vojáky a Francie se 45 miliony sotva 350.000 vojáků. Italie od krátké doby se povznáší; brzo nás počtem obyvatelstva převýší a pak budeme jak se strany Alp tak se strany Rýna poraženi."

Musíme se tázati: Nemá Francie již porozumění pro taková elementarní, od každého dítěte pochopitelná fakta? Proč nezastává se více síly v národu, zachránění posledních základů v církvi a veřejném pořádku? Le Play dal dávno odpověď. „Francie umírá v šílenství, ve zbožňování fixních idejí šílených z r. 1789."

Je to jasno; Francie vyčerpává se na půdě třetí republiky úplně a na srázné dráze nedopřává jí zimnice revoluční vnitřní politiky žádného klidu. Attentaty proti všelikému lidskému a božskému řádu, proti vlastnímu životu, zdá se, že mají dostoupiti vrcholu; okamžik, kdy socialismus a vláda kommuny bude kliditi ovoce dnešního vladaření, dá znamení k posledním věcem. Co takový konec dosvědčuje, to jsou události na nejnovějším poli duchovního a kulturního života, které znemožňují vyléčení šílených idejí, porušenou rovnováhu v organismu stupňují a sekulární vliv a převahu francouzské kultury v moderním životě duševním zmenšují a ničí. I o tom ještě slovo z „Réforme":

„Dnes mluví se méně než kdy před tím francouzsky v Evropě, a i s tohoto hlediska mizí náš vliv více než kdy jindy. Naše plémě stává se nedokrevným a naše myšlení bez síly a energie. Aniž zde chceme jakoukoli literarní kritiku konati, vyslovíme přece jen pravdu, že od 30 let ve Francii

nepovstalo žádné genialní dílo na poli filosofie, literatury, divadla, které by onu přednost Francii v těchto oborech udržovalo, jež se před tím tak skvěle ve světě uplatňovala.“

„Jako cizozemci nás předstihují na našem nejvlastnějším poli, tak ukládají se mlhy literatur severních národu vždy více na intelligenci francouzskou. U Maeterlinka nebo Björnsona žebrají naši dramaturgové o inspirace a vzory; Wagner a jeho severní žáci plní naše divadla svými hlučnými orkestry a svými excessními harmoniemi; německá kritika šíří se ve všech odvětvích učenosti; filosofové, kteří věří v něco idealního, omezují se na kommentáry Kanta, kdežto jiní pohodlně pod autoritou Spinozy, Hegela a Schopenhauera ve svém materialismu se válí.“

„Střed světové myšlenky, zdá se, že víc a více ustupuje od naší země; naše umění, naše věda, naše literatura již neimponuje. Honíme se v cizině za vzory a domníváme se, že jsme dostoupili vrchu dokonalosti, vypůjčili-li jsme si od Angličanů jejich mody, jejich methody vyučovací, jejich sport a jejich řeč, nebo zjednali-li jsme si od německého vojenského a socialního zákonodárství kopie. Smýšlejme o tom jak chceme, nezůstává to vše proto méně znamením úpadku.“

A nyní slovo o úpadku obchodu, průmyslu a financí francouzských. Nedávno konal professor na vyšší škole pro vědu obchodní v Paříži Georges Blondel před tamějším spolkem ingenieurů konferenci, z níž vyjímáme některá čísla a vysvětlení především exportu se týkající v době 1881—1901. Evropský vývoz vstoupl pro: Hollandsko a Norsko o 60%, Německo o 52%, Belgii o 50%, Rakousko o 40%, Anglii o 35%, Francii o 18%, pro Ameriku však 84%. Dovoz ukazuje vzrůst jen cizích strojů za 50 milionů franků; při německých chemikaliích počet od 20 let se ztrojnásobil; Severní Amerika prodává Francii za 450 milionů franků, kdežto Francie prodává tam jen za 250 milionů. „Jeden z nejmocnějších dojmů“, praví Blondel, „který jsem si přinesl ze svých evropských cest, je dojem ohromného poškozování sebe, jež si v boji se všemi národy světa sami sobě působíme tím, že si libujeme v neplodných sporech, rozepřích všeho druhu, jež ohromný počet lidí zaslepují, tak že nejsou s to poznati, že nutnou potřebou pro Francii je svornost, jednota, soustředění všech národních sil. Než, zatím co naši sousedé pracují, mrháme nejlepší své síly v bojích hluboce politování hodných. Připadá mi tak, jakoby bylo naší hlavní zábavou po tom toužiti, bychom ducha nesvornosti v sobě udržovali, jenž oko nám od jiných důležitých otázek odvrací.“

Než co táží se po tom Combes a oni bratři z lóže, kteří z nejhloupější nenávisti proti církvi a kleru žijí! Vzhledem na tížící břímě daní budiž připomenuto, že od r. 1870 daně pozemkové o 25% vstouply, kdežto cena půdy v stejné době o 2—20 milliard klesla. Výnos osobních a mobilarních daní vstoupil o 82%, daně ze dveří a oken o 71%, patentové o 110%. — Národní dluh se od r. 1870 zdvojnásobil; vstoupil na 36 milliard, jejichž zúročení ročně 1250 milionů vyžaduje, t. j. na hlavu 800 franků, kdežto Anglie na hlavu jen 377 fr., Německo 284, Rusko 150, Švycarsko 100 a Amerika jen 99 fr. platí. Blondel uvádí jako důvody pro toto ohromné schudnutí Francie od r. 1881 slabý vzrůst obyvatelstva, vstoupající lásku

k bureaukratii a hospodářství úřednickému, nedostatek hospodářského kapitalu a socialní, hospodářský a finanční nepořádek.

Nekonstatuje-li Blondel výslovně faktum, jež přece s původem tohoto materielního rozvratu co nejúžeji souvisí, vyčte je každý z jeho vážných výkladů: je to od J. Ferryho v r. 1879 započatý a 1880 ve velkém rozměru provedený boj proti církvi. Byl to první těžký krok k záhubě. Lóže se postavila, aby až dodnes klid nezavládl. -R.

Něco o honoráři. (Č. d.) Herci zřídka dostávají tak velké honoráře. Známá Sarah Bernhardová přiznala se, že hrá-li, vydělá si týdně 50.000 K; má v Paříži dům na půl milionu korun ceněný, dala se též pojistiti na půl milionu korun. V listopadu 1902 hrála v Hamburku po tři večery, za něž dostala 36.000 K.

Tak zvaný klassik, spisovatel, žid Börne vypravuje ve svých spisech, že měl Paganini za svůj pátý pařížský koncert čistého příjmu 50.000 marek, jiné koncerty vynášely prý mu obyčejně 20.000. Týž vypravuje, že dostávala tanečnice Taglioni v Anglii měsíčně 100.000 platu. Tenorista pařížské opery podnikl vloni na podzim uměleckou cestu do Ameriky a dostal za tři měsíce 300.000 K honoráře. Operní skladatel Vlach Mascagni uzavřel smlouvu, že podnikne s kapelou 90 mužů, většinou z Pesara pocházejících, osminedělní uměleckou cestu po severní Americe a dostane 400.000 K honoráře. Pařížský „Figaro“ sděluje, že dávala v Montrealu v Kanadě operní společnost Morice Grana několik oper a že vydělala z nich tyto obnosy: „Carmen“ vynesla 60.860, „Lohengrin“ 32.500, „Traviata“ 38.300, „Lazebník sevillský“ 30.440, „Tannhäuser“ 35.850 K. První zpěvačka dostávala za každé představení 10.000 K honoráře. Nedávno provozovány byly Wagnerovy opery s neobyčejným úspěchem v Paříži a za prvních osm představení „Siegfrieda“ bylo čistého výtěžku 160.840 K, tedy průměrně za večer 20.855 K. První baletka vídeňské opery sl. Sironi má ročního platu 20.000 K, druhá sl. Dethmelova 12.000 K. Vídeňské divadlo „Deutsches Volkstheater“ je pronajato za 100.000 K ročně; aby nájemce vystačil, musí denně přijmouti 2800 K.

O tom, co vynese zdařilá píseň, píše „Hlídka“ (1902, 119), odkudž k vůli zajímavosti některá data opakuji. Skladatel Mascheroni nabízel kterémusi londýnskému nakladateli novou balladu „For all etermity“ za 240 K, ale nikdo jí nechtěl; konečně přece našel nakladatele, a tato píseň dosud mu vynesla 53.760 K. Tamtéž jest uvedeno tucet písní, které vynesly skladateli asi po 240.000 K. Sullivan, znamenitý anglický skladatel, složil ve šťastné chvíli píseň „Lost Chord“, a tato jednohodinná práce vynesla mu 240.000 K honoráře. Píseň „In Old Madrid“ vynesla nakladateli na půl milionu korun. Ovšem nelze nepřipomenouti, že přinese nakladateli ze sto písní, které vydal, sotva jedna většího výtěžku.

U nás v Rakousku jest dle všeho nejoblíbenějším hudebním skladatelem J. Brahms. Nedávno byl ve Vídni (v březnu 1902) lipský nakladatel Simrock a vzal si z archivu vídeňské hudební společnosti, která jest dědičkou Brahmsovy pozůstalosti, rukopis obsahující 11 preludií pro varhany, z nichž má nejdelší v rukopise šest a nejkratší dvě strany. Ač dosud poměrně málo vešlo ve známost, že vyjdou, přece se již přihlásilo u nakladatele 5000 odběratelův, a to z Ameriky a z Anglie.

Z nejznámějších valčíků jest „Il bacio“ (Polibek), který složil italský skladatel Luigi Arditi a prodal ho svému pařížskému nakladateli za 1200 K; protože se skladba všeobecně líbila, vydělal nakladatel více než 192.000 K a prodal právo skladbu vydávati nedávno ještě za 14.400 K.

Zajímavé věci přišly na jevo při processu primasa cikánské kapely v Paříži proti majiteli Café du Paris; primas žádal náhradu 30.000 K za vybrané peníze, které mu odpíral dáti kavárník. Cikáni, oblečeni v nádherný národní kroj, hrávali tam vždy od půlnoci do čtyř hodin ráno a dostávali za to 35 franků; měli však právo několikráte sbírati po hostech. Dle soudního vyšetření vynesly tyto sbírky od února 1898 do června 1899, tedy za 17 měsíců, pěknou sumu 75.135 K. Hosté, kteří v restauraci „soupirovali“, dávali často po napoleondoru, a kromě toho bývalo zvykem objednati si u kapelníka některý kus, který se některému z hostí obzvláště líbil, tak že někdy za to až 500 franků dostal. Nejzajímavější výsledek však mělo přelíčení co do osob této „pravé cikánské kapely“, neboť pozůstávala ze dvou Španělů, kteří vystudovali konservatorium v Madridě, ze dvou Vlachů, jednoho Šveda, jednoho Němce a „primasem“ byl Petr Moller, Dan — a to byla pravá cikánská kapela.

Jakou cenu má nyní krásný hudební kus, viděti z obnosu, který vypsala londýnská společnost hudební Musicians Compagny of London za nejlepší korunovační pochod ku korunovaci krále Edvarda VII; první cena byla 50 liber šterlinků čili 2400 K. — Když slavila se roku 1889 v Paříži stoletá památka revoluce, složila skladatelka pí. Augusta Holmesová „Ode Triumphale“, za kterou jí dala pařížská městská rada čestný dar 100.000 franků.

Nyní se poohlédněme po malířích a začněme s malířem českým. Jak vloni denní listy oznamovaly, prodal malíř Václav Radimský obraz „Potok u Giverny“ za 1600 K, „Kapří rybník v Normandii“ za 1200 K, „Potok u Giverny při západu slunce“ za 500 K, „Podzimní nálada“ za 600 K, „Starý mlýn u Giverny před západem slunce“ za 1200 K. Ale co je to proti cenám, které se nyní platí za obrazy starých mistrů, jako jest Raffael, Rubens a jiní. Americký milionář Morgan koupil Raffaelovu Madonnu, která bývala dříve v klášteře sv. Antonína Pad. v Perugii a pak přešla v majetek římského knížete Chigiho, za ohromnou sumu 2,400.000 K; obraz kupovaly sice i francouzská bývalá císařovna Eugenie a anglická vláda, vyjednávání se však nezdařilo, Morgan mohl lépe platiti. Lze říci, bude-li to tak déle trvati, poputují nejen všechny naše lepší obrazy, vůbec pokud bude možno je skoupiti, nýbrž i vzácné knihy, starožitnosti a jiné kulturní poklady Evropy do Ameriky. Tak koupil týž milionář Rubensovu podobiznu kardinala infanta Ferdinanda a druhý obraz od Van Dycka, podobiznu markýze Spinoly se srpem, za 600.000 K, dále dva obrazy, které maloval Joshua Raynolds, totiž podobiznu vévodkyně Devonshire a podobiznu lady Delmi s dětmi za 720.000 K; milionář J. H. Smith koupil Rubensův obraz „Svatá rodina“ za 200.000 K a daroval ho museu Metropolitan v Novém Yorku. A při tom se musí zapraviti za předměty umělecké, které se dovezou do Spojených Států amerických, clo 20% kupní ceny. Jediná Italie brání se proti vývozu svých uměleckých pokladův a potrestala knížete Chigiho, který prodal Madonnu Raffaelovu, k dvouměsíční vazbě a k náhradě škody. Ovšem

že si vydělají při takových kupech často překupníci a dohazovači důkladné zpropitné. Týž kníže Chigi prodal roku 1899 Madonnu, kterou maloval Sandro Boticelli, obraz skoro v životní velikosti, americkému milionáři Vanderbildtovi za 315.000 K, sprostředkovatel dostal od kupce 25.000 K, mimo toho v Americe zaplatil 20% nákupní ceny, tak že obraz přišel na půl milionu korun; avšak prozradilo se na knížete, že prodal obraz bez dovolení vlády, a byl odsouzen zaplatiti státu jako pokutu celou nákupní cenu 315.000 K.

Zajímavé zprávy uveřejnil K. Wörmann v časopise „Repertorium für Kunstwissenschaft" dle záznamů, které nalezl v obecní a biskupské knihovně v Piacenzi o prodeji světoznámého obrazu, největšího nyní pokladu drážďanské knihovny, Raffaelovy Sixtinské Madonny. Tím také i největším pochybovačům o pravosti tohoto obrazu dokázáno, že jest original a žádná kopie. Mniši kláštera piacenského San Sisto byli nuceni nouzí a neúrodou Madonnu prodati a vymohli si sami dovolení papeže Benedikta XIV; papež sice k prodeji svolil, ale vévoda z Parmy jako světská vrchnost zakázal skrze svého presidenta Rossi Scribanyho obraz prodati, čemuž se mniši podrobili. Avšak král saský August III neustál a podařilo se mu vévodu obměkčiti, že svolil k prodeji. Dne 17. ledna 1754 již zastupoval saského krále opat Bianconi v Piacenzi a jménem svého pána obraz převzal; povstaly však nové obtíže, neboť žádali měštští celníci cla za vývoz 27.000 zechin, tedy více než dvakráte tolik, zač obraz prodán, neboť král saský zaplatil za něj 12.000 zechin čili asi 60.000 korun. Konečně se shodli na mnohem menším clu, které zaplatila saská vláda, a darovala klášteru též věrnou kopii obrazu, kterou již před 25 lety objednala. Dne 24. ledna 1754 zvěstuje president Scribany vládě do Parmy, že obraz již odvežen a kopie dodána klášteru, kde ji až doposud lze viděti mezi okny choru. — Jiný obraz Raffaelův, překrásně zachovaný a malovaný roku 1507, Madonna nazvaná z Blensheimu, jest nyní majetkem rodiny vévody z Marlborough a cení se na 1,680.000 korun.

Jak nepatrné byly proti těmto obnosům platy, kterými odměňováni bývali tito velikáni malířští za svého živobytí. Papež Martin V (1417—1431) povolal roku 1427 malíře Gentile da Fabriano, aby vymaloval Lateranskou basiliku a platil mu tehdy ohromnou sumu 300 zl. ročně, kdežto inženýr a dělolijec Bevilacque de San Severino měl jen 120 zl., později platil jinak štědrý papež Mikuláš V Fiesolovi 200 zl. ročně. Papež Mikuláš V zaměstnával mnoho umělcův a o některých je známo, co jim platil; tak dostávali architekti Antonio di Francesco měsíčně 10, Rosellino 15 zl., Fioravante 6—7 dukátů, malíř Bartolomeo de Foligno, který pracoval ve Vatikaně v letech 1451—1453, dostával mimo stravu a byt měsíčně 7 dukátů. Co vůbec tento papež prostavěl, viděti z účtů doposud zachovaných, z nichž zřejmo, že stavitel Beltramo di Martino, který stavěl chor svatopetrské basiliky a část městských zdí, dostával ročně 25—30 tisíc dukátův, avšak musil sám si zaopatřiti potřebný material.

Papežové byli vždy velmi štědří k umělcům; za Papeže Julia III. bylo dne 14. ledna 1506 vykopáno ve vinohradě Římana Felice de Freddi nedaleko terem Titových nyní světoznámé sousoší Laokoon. Papež je zakoupil a dal nálezci i jeho synu Fredderigovi místo hotových peněz doživotně výnos cla u brány S. Giovanni, které vynášelo ročně přes šest tisíc dukátů. Týž

papež objednal si za živa již náhrobek u Michelangela a ujednal ho za 16.500 dukátů; umělec se uvolil zhotoviti ho za sedm let a zavázal se, že nic většího nepodniknę v té době; pomník však nebyl nikdy dohotoven; dle úmluvy měl míti výšku 9 metrů a čtyřicet soch. Za vymalování Sixtinské kaple dostal Michelangelo šest tisíc dukátů, ale byla to obrovská práce, že sotva pochopiti lze, jak mohl vše jediný muž učiniti. Sám Goethe praví: kdo neviděl Sixtinské kaple, nemůže si učiniti přesvědčilého úsudku, co jeden člověk zdolá. Jen strop kaple má ve výměru 10.000 čtverečních stop a na tuto plochu namaloval Michelangelo 343 postav, z nichž Sibylly 18 stop měří a vůbec všechno až do nejmenších podrobností svědomitě vypracováno. Umělec pracoval od listopadu 1508 až do října 1512.

Co dostal Raffael za své fresky ve Vatikáně, které maloval za papeže Julia III., nelze nyní říci, ale protože později za jednu fresku v sále dell' Incendio dostal 1200 dukátů, možno asi totéž přijmouti za sál čili stanza della Segnatura; dle toho byl by dostal za jednu komnatu 12.000 K.

Všeobecně lze říci, že se prodávají nyní obrazy starých mistrů velmi draho. Tak koupilo na př. museum města Kolína nad Rýnem Murillův obraz „Portiunkula“ za 120.000 K, Velasquezův obraz „Princ Baltazar s trpaslíkem“ koupila obrazárna v Bostonu v Americe za 380.000 K, americký milionář Vanderbildt koupil od vídeňského obchodníka obrazů a antikvit Jakuba Herziga Van Dyckensův obraz „Villiam de Villiers“ za 125 000 dol., čili za 725.000 K; Herzig sám se přiznal, že dal za obraz 300.000 K, vydělal si tedy hezkých pár tisíc. Ale některý obchodník je přece vlastenecký a jedná šlechetně; berlínský obchodník s uměleckými předměty Agnese koupil v Anglii ze sbírky lorda Roberta Palazza dva obrazy Van Dycka, představující podobizny v životní velikosti manželů Bartolomeo Giustiniano za 611.000 K a prodal je za tutéž cenu berlínskému museu; zajisté řídký úkaz vlastenecké obětivosti, neb nelze pochybovati, že by byl Agnese za tyto obrazy lehce dostal od některého amerického milionáře milion.

Nyní se však zřídka podaří koupiti lacino nějaký vzácný starý obraz, neboť znalci a přátelé obrazů proštourali a prolezli hlavně v Italii kdekterý koutek země. A přece se podařilo vloni řediteli benátské malířské akademie Cantalamessovi, že koupil dva skvostné obrazy, z nichž jeden „Svatou rodinu“ maloval Palma Vecchio v životní velikosti, za 2500 K a druhý obraz, který maloval Jacopo de Ponte nazývaný Bassano, představující svatého Jeronyma též v životní velikosti, koupil jen za tisíc korun; obrazy koupeny od pana Bedendo z Maestre, který je celé pomazané a zaprášené nabízel ku koupi. V dražbě v Kolíně nad Rýnem v lednu 1902 bylo prodáno několik drahocenných obrazů starých mistrů poměrně lacino, a sice dosáhla Tizianova podobizna Karla V. 18.060 K, Murillův „Sv. Antonín“ za 16.200 K, Giorgonův „Mladík v zamyšlení“ 66.000 K, Ruysdaelova krajina 2568 K. Bode má ve své knize o Rembrandtovi (III. díl), zajímavou zprávu, že dostal za obraz, nazvaný „Noční stráž“ roku 1642 dokončený tehdy velký obnos 1600 zl.; na obraze je 29 osob, z nichž 17 podobizen a má $3^1/_2$ metru výšky a $4^1/_2$ metru šířky

Z nejnovějších mistrů bývají dosti draze placeny obrazy Böcklinovy; tak koupil náš rakouský ministr vyučování Böcklinův obraz „Mořská idylla“

za 120.000 K; téhož mistra obraz „Centaur v kovárně“ zakoupila obrazárna v Budapešti za 96.000 K, „Rodinu Tritonů“ zakoupilo městské museum v Magdeburku za 96.000, „Jarní hymnu“ lipské městské museum za 78.000 K; obraz „Letní den“ prodán za 96.000 K. Obchodník Becker v Hamburku nabízí ke koupi téhož umělce následující obrazy: „Válka“, „Básnictví a malířství“ po 96.000 K, „Honba Dianina“ za 54.000 K, „Zuřivý Roland“ za 48.000 K, „Naděje“ za 36.000 K, „Venuše Anadyomene“ za 18.000 K. (O. p.)

Ze života náboženského.

Polský slavista A. Brückner (universitní professor slavistiky v Berlíně) uveřejnil nedávno napřed německý výtah a pak širší polskou práci v zářijovém „Przegladě Polském“ o sv. Cyrillu a Methodu. Práce polského slavisty („Sel. Listy“ olomoucké ho zvou Němcem a útok jeho německým útokem — není to tedy německý, ale slovanský útok na slovanské apoštoly) pobouřila a pobouřiti musila každého i vlažného ctitele dosavadní tradice cyrillomethodějské. Podle tonu, jakým práce — odvoláváme se jen na „Prz. P.“ — je sepsána, zdá se spíše pamfletem, než vážnou prací vědeckou. P. professor zachází se svým předmětem nevážně, namnoze výsměšně, projevuje velikou nechuť k pravoslaví a pravoslavnému názoru na sv. Cyrilla a Methoda, ale nedbá na to, že zároveň boří, a to mnohem důkladněji katolickou tradici o obou slovanských věrověstech. Ostatně p. professor Brückner není církevním historikem ani hagiografem, dívá se na celou věc se stanoviska moderního, necírkevního a „nadnáboženského“ kritika.

Na půl druhého tisíce prací posvěceno apoštolům slovanským, a to ve všech jazycích, slovanských i neslovanských; ze slovanských nejméně se jimi obírala literatura polská. Proto ať prý také jednou polský pracovník vnese trochu nového světla do tajemné oné doby.

Prof. Brückner zdařile vystihuje prostředí církevní i politické z druhé polovice devátého století, v němž odehrával se boj o Velikou Moravu. Možno s ním, ježto on první toho netvrdí, přiznávati, že Morava s Uhrami byla již v r. 863 pokřesťaněna a pravidelně spravována biskupy německými. Kněží aspoň většinou jistě znali slovansky, nebyli to snad jen sami Němci, ale i domácí synové od Němců vychovaní. Rostislavovi nešlo o první věsť nauky křesťanské pro lid, ale o vymanění své země z církevního područí biskupů pasovských a solnohradských. Toto církevní područí nebylo tehdy valně odlišné od politického. Biskupi němečtí byli víc vojáky než kněžími, a nešlo jim o missionářskou práci v dnešním slova významu.

Prof. Brückner může míti docela pravdu, že nešlo ani o první pokřesťanění lidu slovanského, ani o to, aby mu víra hlásána a při-

sluhována byla v domácí řeči, — o slovanskou liturgii už vůbec ne — nýbrž o politický tah proti německým biskupům a Římu.

Brückner však na konec pochybuje vůbec o tom, že by Rostislav byl povolal někoho z Cařihradu a poselství do Cařihradu posílal pro nějaké buď věrověsty, buď biskupy. Poselství zdá se mu bájkou, a má za to, že sama missionářská touha oba bratry soluňské a žádné povolání nebo poslání, přivedla na Moravu

Prof. Brückner nenávidí zrovna dílo věrověstů našich, pokud ono spočívalo v zaštípení obřadu slovanského. Nazývá Svatopluka vysoce moudrým státníkem, že slovanskému obřadu bránil a po smrti Methodově slovanské obřadníky vypudil. Národ českomoravský stejně jako polský mohl se vedle mocného souseda svého udržeti jen s obřadem latinským. Kdyby byli Češi a Moravané měli později obřad slovanský, nebyli by Němci ustali vší mocí stále proti nim útočiti, jako proti kacířům, a Řím by podle všeho nebyl bránil, aby jeho centralisaci nepohodlný obřad i s obyvatelstvem vyhubili Něco jiného bylo na Balkáně. Tu národové slovanští ujavše s velikou horlivostí dědictví Cyrillo-Methodějské; tomu obřadu děkují ne-li za své zachránění, tedy aspoň ulehčení této své záchrany. Řecký patriarcha a Cařihrad byl vždy slabým, než aby byl mohl jakkoliv politicky nebo církevně udolat balkánské Slovany a pod panstvím Turku národní obřad byl základem národní samosprávy. Škodlivou byla liturgie slovanská už Rusum. Těmto nehrozilo žádné takové nebezpečí odnikud, proti němuž by je musila slovanská liturgie ochraňovat. Za to však národní obřad utvořil stěnu mezi nimi a západem a učinil Rusko analfabetickým (jako by v Polsku, ba i v samé Italii analfabetů nebylo a nebylo bývalo!).

Nejhoršího porušení dosavadní tradice dopouští se prof. Brückner tím, že apoštoly slovanské líčí jako klamače Říma, kteří v Římě se jen vymlouvali a pěknými učiniti hleděli, řeckého smýšlení se nevzdavše, ba Method na konec i s Cařihradem se smířil.

Kdyby prof. Brückner s větší láskou a důkladností byl myšlenku provedl, zdálo by se dokonce, že z pokorných a tichých, pouhých trpících, ze všech stran stíhaných bratří soluňských učinil genie, aktivní a podnikavé iniciatory činů, již utvořili novou velikou epochu historickou; že činí z Konstantina zvláště nábožensko-církevního reformatora, který zanášel se utvořením nové třetí církve. — vedle východní řecké a západní římsko francké — veliké církve slovanské, nejen moravské, ale vůbec slovanské. Autor připisuje Konstantinovi výslovně známost o rozsahu a významu světa slovanského a podkládá mu vědomou snahu býti buditelem a církevním vládcem celého tohoto velikého světa slovanského. On praví o Konstantinovi, že po nezdařené missii chazarské tato myšlenka v něm vznikla a na ni se připravoval za svého ústraní v klášteře cařihradském. Tu složil abecedu glagolskou pro slovanské zvuky zvláště upravenou, tu přeložil některé části Písma sv. a sv. Otců, a liturgických knih, co ještě přeloženo nebylo a upraviv si celý plán svůj v mysli, dal se s bratrem na cestu. Zvolil si další Pannonii a Moravu, neboť zavádění nové liturgie a provádění svých filosofických

snů na Balkáně blízko Cařihradu zdálo se mu nebezpečným a nevhodným. Tu Slované také asi podléhali úplně vlivu kultury řecké.

Působnost obou bratrů na Moravě líčí Brückner zvláště ve světle od dosavadní tradice odchylném. Byla to činnost snílkův a intrikánů, kteří se musili bránit na všecky čtyry strany: přemáhat nechuť domácích knížat i lidu proti novotám, bojovat proti Němcům a latinským kněžím domácím, naklonit si Řím a upokojit jej a při tom nerozhněvat Cařihradu, jenž je vyslal. Brückner nejvíce potíží pro oba bratry dává vyvěrati se strany německých biskupů a latinských kněží domácích. Od těchto udáváni byli pro novotářství a herese řecké a proto očišťovali se v Římě. Brückner pochybuje o tom, že by byl papež Hadrian a vůbec, který schválil liturgii slovanskou bez výhrady, pouze se dal naklonit k tomu, že ji trpěl vedle latinské, která měla v zemi dále zůstati a také zůstala. Svatopluk sám nedal si vzíti volnosti, míti kněze latiníky. V zemi a celé říši Svatoplukově se přes celou 20letou působnost svatého Methoda a jeho učeníků obřad slovanský nerozšířil a nezakotvil. Bylo snad při smrti sv. Methoda víc latiníků v zemi než slov. kněží, neboť děje se zmínka jen o 200 učenících a stoupencích Methodových při jeho smrti, kdežto v Macedonii, jež nebyla ani třetinou Velké Moravy, učeník Methodův Klement za několik let na 3500 učeníků po kraji rozeslal.

A na čem všem zakládá prof. Brückner tuto svou novou cyrillomethodějskou theorii? Na pouhém nápadě: životopisy sv. Cyrilla a Methoda latinský, moravský i bulharský jsou pouhá díla hagiografická, úplně zveličující zásluhy, zpěkňující motivy, vlastní politiku zamlčující a o rozporech nemluvící. Jsou sepsány na základě omluv a vytáček Methodových, ba latinská legenda zřejmě a úmyslně zakrývá prý rozpaky Říma, do jakých jej naši svatí uvedli! Tedy jsou to tendenční spisy a nesmí se jim věřit, musí se jíti hlouběji a jinam pro vlastní motivy než jak ony je vyličují.

Vývody prof. Brücknera nepostrádají namnoze důvtipu a širokého pojímání. Ale aby mohl a směl na každém svém tvrzení státi, k tomu by bylo třeba mnohem hlubšího a zevrubnějšího opření se o studium tehdejších pramenů. Tak jak úvaha podána v „Pol. Przegladě" je to pouhý zběžný časopisecký náčrtek, takové „aperçu", „rozvedený nápad". Tu by také se musilo jíti dále a stopovati pověst věrověstů po smrti jejich, jejich osudy v církvi západní a východní.

Autor nenadržuje Němcům, není to útok na sv. Cyrilla a Methoda, aby se obhájilo jednání německé církve tehdejší doby; autor má jediné apriorní stanovisko, stanovisko radikalního polonismu, t. j. nechuť a idiosynkratický odpor ku všemu pravoslavnému. Šlehy ironické, jež rozdává, dopadají stále na cyrillomethodějské velebitele a spisovatele rusko-pravoslavné, ale ovšem i na naši ideu a naši tradici. Až tam jeho rusofobie dospěla, že i liturgii slovanskou i původce její jednostranně zlehčuje, poněvadž jemu nemilí lidé je ctí a velebí. Že by přispěla práce Brücknerova k tomu, aby vynahradila, co Poláci v osvětlení cyrillomethodějské otázky dosud zanedbali, pochybujeme. Přes to může

dáti podnět ku zrevidování názorův a tradicí o povaze doby a lidí a o motivech celého toho hnutí církevního, jež věrověsty našimi vyvoláno.

Přísnému kritiku „reformkatolicismu" A. M. Weissovi vytýká Dr K. Holzhey (Passauer Theol.-prakt. Monatschrift 1903, 677): „Jestliže rozumí ‚reformkatolicismem' sport, chtíti neodůvodněnými, zbytečnými a přepjatými hypothesami přinášeti duchu doby obět přece jen marnou, a to na účet náboženského života a církevní autority, pak není správno, muže uznaně bezúhonné snahy a výtečného vědění, jako jsou Schanz, Ehrhard, Schell. Lagrange a jiné házeti do téhož koše. Cítí-li však v sobě schopnost proti tomu, co tito učenci ve svém oboru kladně aneb i v nejlépe míněných pobídkách a návrzích vykonali, oprávně vystoupiti, pak opět není správno, svou lepší vědomost světu zadržovati a jen ostnu jeho nedostatečnosti ho ponechávati." (Podobnou výtku činí jmenovaný měsíčník P. Chr. Peschovi vzhledem k jeho kritice novějších exegetů [1903, 534]: „Na rozhodných bodech sám nevyslovuje pevně vymezeného úsudku ....")

Dobře řečeno, snad i pro naše poměry, a to na obě strany: i těm, kteří pořád naříkají, že to a to nemá se tak a tak dělati, ale sami prstem nehnou (leda by házeli druhým klacky pod nohy), i těm, kteří sice dobře vědí nebo domnívají se věděti, jak by to a to mělo se dělati, ale příkladem toho také neukáží. Nelze zneuznávati, že kritika a návrh jest už také kladnou prací, ale bude konečně také záhodno nad projekty, návrhy a programy se odhodlati k práci konkretní.

Dnes na př. budiž upozorněno pouze na jedno odvětví, lidové písemnictví náboženské (básnictví duchovní, svatopisectví, asketika atd.). Podívejme se, kdo to obstarává a jak se to obstarává! Co tu nechutenství, pověry, vůbec nedůstojného zahrávání s nejdůstojnějšími předměty! Ví se to, odsuzuje se to, ale nápravy se nechápou. Což pak dělá ten náš nadějný kněžský dorost v té věci, ten dorost, jenž přece při duchovní správě má takové věci zrovna na cestě?! Nedodalo li mu theologické studium větší chuti k práci právě v tomto nejvlastnějším oboru, pak věru není tam cosi v pořádku! A kdyby to byly jen překlady neb výbory ze starobylých pokladů, na př. asketických! Či snad se o nich ani neví? Získáváme na př. intelligenci a nemáme pro ni ani slušného vydání Písma — knihy knih — ani slušné modlitební knihy. Chceme duchovní umění a nebýti těch Soukopů nebo Šťastných, nebude lid míti téměř ani slušné písně kostelní; nápěvy bez toho si vypůjčujeme z Polska a Francie. Cesta pouhé kritiky je záslužná, klikatá, cesta kladné práce přímá a proto působivější. Vždyť nechceme boje pro boj, ale pro výboj.

Professor vídeňské theologické fakulty Swoboda přednášel prý při audienci u Pia X o „liturgische Wandtafeln", kterých prý se na vysokém učení v Rakousku užívá. To by tedy první ukázka rakouské theologie u nového sv. Otce nebyla právě nejskvělejší!

Zaznamenati sluší z nedávného sporu českých liberalů s protestanty výrok, jaký protestanté bránice se proti zradě národní, uložili v „Čase" (č. 252) „Náboženské svoje stanovisko kla-

deme nad zájem národní a to rozhodlo, že jsme volili, jak jsme volili“ (totiž něm. liberala místo českého kněze P. Šilingra). A dokládají, že tak voliti budou vždy i dále: německý liberal je jim bližší než český klerikal. „Pozor“ k tomuto přiznání, jehož se hrozí, dodává utěšující výsledek soukromé debatty, v níž protestanté projevili na konec názor, že se nejednalo při oné volbě o zásady, ale o osobu. Mírného klerikala že by byli i protestanté volili proti něm. liberalovi. Touto restrikcí se nic neubírá z hořejšího drsného výroku. Naopak věc se stává horší: neboť že se vznešená idea náboženská omylem staví nad národní, to nesmí ještě urážet, ale že se malicherné ohledy osobní a strannické staví nad národní, to je neodpustitelným. Ostatně heslo „náboženství nad národnost“, jež i katolíkům někdy vyčítají, je samo v sobě nemožným: náboženský a národní zájem nemohou nikdy a nijak býti proti sobě; leda falešné nějaké exklusivistické „náboženství“ a nepoctivá „národnost“.

Štvavé noviny mezi hesly svými proti kněžstvu uvádějí také Havlíčkovo: „Nic jim nevěřte, nic jim nedávejte!“ Dobrá! Škoda jen, že Havlíček nepřidal ještě: „. . . a nic od nich nechtějte!“ a sám se tím neřídil! To dva „pokrokoví“ studenti na schůzi v Brně (20. září) kabrňácky vystihli pravíce, že přijímati podpory od klerikálů je pro studenta nemravné; kdo nemá peněz, ať nestuduje. No tedy!

Prof. Ehrhard v brošurce nedávno pro katolické studentstvo vydané, obrací se proti tak zv. „náboženskému nepolitickému katolicismu“, který poslední dobu tolik byl od jisté části „moderny“ vynášen. Praví, že názor o nějakém nepolitickém katolicismu mohl vzniknouti jen pod vlivem hesla, že „náboženství je věcí soukromou,“ že je pouze osobním subjektivním pocitem, který se jinak snese s každým a jakýmkoliv názorem životním, vědeckým, socialním a politickým, a nemá vůbec nijakého skutečného vlivu na kulturní život národů. „Náboženský katolicismus“, totiž nepolitický, neuplatňovaný ve všem životě jest Dru. Ehrhardovi totožný s náboženským indifferentismem, s lhostejností a vlažností. Odtud asi ta moderní zaujatost pro ten tak zv. náboženský katolicismus. Něco jiného jest ovšem politika a působnost té či oné strany. V Německu stoupenci hesla onoho také vždy jen stranu politickou si znechutili, ale ne náboženství v širokém slova smyslu politisující; to jest na veškeren život vplývající.

Toto heslo procházelo také mnohými listy jako zbožná přání při volbě nového papeže. Jen aby to byl náboženský a ne politický papež! Sotva však by to bylo štěstí pro církev v dnešních dobách, kdyby papež nezabýval se pražádnou politikou a veřejným životem národů a jen vydával modlitby s odpustky či bez odpustku, oslavoval nebe i zemi samými svátky, zakládal zbožná bratrstva a vůbec šířil život kontemplativní a vedle něho snad jen o vnitřní missii se staral. Nemohlo by katolíky nic horšího stihnouti než taková doba teď, kdy je v církvi potřeba co největší a co nejširší aktivity.

V cizozemsku obrací se více pozornosti k posvátným ostatkům a k leipsanografii. Nedávné spory o domnělé roucho Páně i tu dobře

působí. Svědomití pastýři duchovní zkoumají nejen zprávy o pověsti ostatkové, nýbrž i — ostatky samy. A tu, jak „Katholik“ (1903 I. 480) naznačuje, našla se na př. v kterémsi městském farním kostele ve skříních ostatkových, již v sakristii odstavených, místo kostí — vyřezávaná dřívka, ovšem drahocenně ozdobená a ověšená, bez úředních dokladů.

20 září konali popudem red. A Hajna čeští bezkonfesníci sjezd v Pardubicích. Přihlášeno jich bylo 346, z nich 146 dělníků, 30 soukromých úředníků, 17 redaktorů, 9 obchodníků, 6 lékařů, 3 rolníci, 2 studenti filosofie, 1 učitel, 1 doktor práv, 80 žen a 49 nezletilých. Přišlo jich však tuze málo.

Proti budoucí katolické universitě v Solnohradě, na niž se teprve sbírá, založili už liberalové volnou universitu v tomtéž městě, zatím ovšem ve skrovných rozměrech.

Ve vypovídacím postupu řeholí školních z Francie musila vláda udělati malou zastávku. Minulý rok školní už zůstalo 80.000 dítek bez vyučování, neboť ze 150 700 dítek zrušených škol řádových státní školy stačily přijmouti jen 71.588 dítek. Vláda začala akci, k níž se nepřipravila leda nenávistí. Také obyvatelstvo, pokud je s vládou, nechce řádů, ale ani břemen ne, jež dnes řádovou organisací zapravována. Řády, třeba že nepracovaly zadarmo, přece jen levněji. A tuto levnější daň sháněly si samy v obyvatelstvu. Právě bohatší liberalní vrstvy byly touto řádovou sbírkou „daně“ ušetřeny. Teď, když práci řádovou převezme stát a to hodně draho, budou musit tyto liberalní vrstvy bohaté klopit první. A to je nejmrzutější věc pro ně

Německé katolické listy bez výjimky a naše všechny po nich, nepřestávají pohlížeti na dnešní boje francouzské jako na nějakou pohromu církevní ve Francii. Zatím není to víc než nezbytná reakce socialní, jako církvi dobrá a výhodná očista, jen že prováděná z nekompetentního místa a nepravým způsobem. Třeba skoro všichni francouzští biskupové protestovali proti „vyhánění“ řádu, přece úbytku různých bratří a sester řádových lituje z nich málokterý. Proto také Řím vůči takové situaci musil se zachovati trpně.

„Civiltà Cattolica“ v zářijovém svazku zazlívá oběma italským kněžím S. Minocchimu a G Semeriovi, že cestujíce po Rusku stavili se u Tolstého, a to ne ze zvědavosti anebo ze slušnosti odbyli si jen nějakou konvenienční návštěvu, ale že se Tolstého vytazovali na náboženské názory a beze všeho snesli jeho útoky na Kristovo dílo, na církev a zvláště na církev katolickou. „Vyslanec Kristův, který světu dodává pravou nauku víry a přisluhuje tajemstvím i křesťanství, jenž má svěřeno posvěcovat národy, jenž ví a věří, že církev jeho ochraňovaná duchem svatým jest hlídačem pokladů pravdy, jež Kristus přinesl na svět — tento vyslanec Kristův jde k popěrači učení Kristova, k popěrači církve a táže se ho na věci víry a mravů!“ Tato hrůza, jež pojímá ctihodnou revue římskou, je trochu přece zastaralou a nemístnou! V dnešní době všemožné žurnalistické výměny nejprotivnějších názorů brát na takovou váhu interview o všeobecném hnutí moderního

života! Ohlášení otázek a odpovědí ve veřejném listě italském („Giornale d'Italia“ 14. srpna) poukazuje také na to, že obě strany beze sbližování a vyrovnávání zůstaly státi na svém stanovisku. Hrabě Tolstý se neceremonil se svými hosty, nýbrž zpříma jim pravil, mají-li kousek moderního názoru (hlásili se totiž k moderně) v sobě, aby vystoupili z církve a stavu duchovního. „Jak můžete býti pravdy milovní a upřímní jsouce katolíky a kněžími?!“ Oba italští modernisté se však hájili a hájili i svou církev. Pronesli tu v obraně své názor o evoluci v církvi, o měnění obsahu a formy a zachovávání pouhého jádra, podstaty dogmatické.

Tento jejich názor a naděje v lepší „katolicismus budoucnosti“ zvláště to jsou, jež nenacházejí milosti v očích římské revue.

Ritualistický spor s biskupem londýnským vedl nedávno faráře od sv. Michala a dva jeho kaplany, jakož i na osmdesát farníků k přestupu na katolictví Proti ritualismu začíná se od anglik. biskupů vystupovat namnoze i násilím. Kostel po katolicku přistrojený se násilím proti vůli obce a kněží vyrabuje a přistrojí po protestantsku a hostie uschované zničí. Taková opatření však buď nic nepomohou, neboť obec se znovu zařídí po svém, anebo jako ve farnosti sv. michalské nastanou hromadné odpady od církve episkopalní.

V protest. církvi švycarské a pruské už delší dobu trvá hnutí žen o dobytí rovnoprávnosti v církevní obci a v církvi. A bojovníky za právo žen v církevní obci jsou — právě někteří konservativní pastoři. Hodlají si totiž proti liberalisujícím mužům získati silný konservativní živel, jaký tvoří ženy skoro vždy v každé instituci. Žena už svou citlivostí je náchylna spíše k rigorismu než k laxismu dnešních protest. liberálu. A i dosud vliv žen to byl, když spor v některé obci rozhodnut byl ve prospěch starých zásad. Ve Švýcarsku otázka dozrála už k rozhodnutí církevní konference samé; v Prusku zatím hnutí ještě kryje se jen v ženských spolcích; do církevních sborů dosud neproniklo.

V protestantském Německu skoro celé léto zajímali se otázkou unie všech církví protest. Plán pro spojení vypracovaný od komise třinácti delegátů, nevyhověl malým církvím, a eisenašský sjezd jej také v červnu značně opravil. Avšak přes to ani tak se nelíbí mnohá ustanovení. Malé církve nevidí záruky, že by Berlín neuchvátil vrchní moci v oné budoucí unii. A přece Prusku povoleno jen 5 členů z patnácti v budoucí radě unie a sídlem zatím nezvolen ani Berlín, nýbrž ustanoveno — ale na zatím jen — aby sídlem komitétu uniatního bylo sídlo předsedovo, který bude z počátku svobodně volitelným, později pak má býti osobou jmenovanou, nevolitelnou. Poněvadž však toto interim platí jen na pět let, a po pěti letech měl by už býti vnucen trvalý pořádek, který by asi přirozeně zavedl středisko říšské i do organisace církevní, tu ani takovémuto návrhu menší církve nedůvěřují. Proti němu vyslovili se pastoři hessenští, a zvláště meklenburský sbor rozhodně prohlásil, že se bude bránit každé unii, a žádal též vévodu, aby Berlínu neustupoval. Tedy „strach před Berlínem“ panuje ve

spojeném Německu nejen in politicis, ale i v církevních záležitostech! Za to za hranicemi Německa jeví takovou přítažlivost!

Koncem srpna a počátkem září konány synody diecesní v Lublani a Mariboru. Obě zařízeny podle ceremonialu tridentského. Předměty jednání však byly vzaty z aktuelního života církevního, ze správy duchovní, z mystického života, a částečně i z potřeb a povinností kněžstva v politice, národě a společnosti. Synody vyzněly beze všeho rozladění a nesvornosti. Oba biskupové mariborský i lublaňský osvědčili se jako výteční vůdcové všech debatt a znalcové všech záležitostí církve a života. Jejich vedení přispělo také mnoho ku zdaru obou synod. — Literalové slovinští útočili na obě synody stejně, ač byly jen zcela vnitřní záležitosti církve, jako útočívají na obyčejné veřejné sjezdy katolické. — Starosta ricmanský stál nedávno v Terstě před soudem obviněn, že vykonává neoprávněně funkce církevní (pochovával totiž už třikráte). Ale osvobozen.

Biskup terstský vydal 13. září nový list — třetí už — k ricmanským, domlouvaje jim co nejlaskavěji, aby netrvali ve svém odporu proti církvi katolické. Zvěstuje jim poslední rozhodnutí z Říma, že Řím naprosto nedovoluje přestoupení obce latinského obřadu k obřadu slovanskému, nemá-li obec ta práva k tomu v podmínkách vyložených v srpnovém breve z r. 1898 o slovanské bohoslužbě v jihoslovanských zemích. Žádá tedy biskup po nich, aby se podrobili tomuto rozhodnutí Říma, jež je založeno na stálé tradici církevní a není výrazem nějaké nepřízně nebo přísnosti pokutující. Aby si nedali namlouvati od různých kalivodů, že se jim musí vyhověti. Nechať pamatují na blaho a spásu duší svých, nečiní z nejsvětějších věcí politickou otázku a vrátí se do lůna církve, která je mateřsky a laskavě přijme. Jiným jejich přáním stane se zadost, fara pro ně bude zřízena a poměry kostelní po jich přání budou upraveny. — Kostel v Ricmanji a kaple v Logu už přes čtyry měsíce jsou zavřeny, okna zastřena, zvony mlčí. Prosbou a domluvám biskupa svého a kněží svých za toho stavu sotva by ricmanští mohli tak dlouho odpírati i přes agitace a podněcování se strany protivné, kdyby obec ležela někde jinde — v kraji ryze slovanském, otočena samými klidnými a věrnými vískami slovinskými. Ale tak v samém Terstu, v ovzduší přeplněném samými nářky na nespravedlnost v úřadě, škole i církvi, jakou Vlaši pášou všude, rána se těžko hojí a schází hlavně bratrská pobídka a napomenutí lidu slovinského z okolí. Tento pohlíží na ricmanské ve svých stálých potyčkách jako na hrdiny, kteří se radikálně opřeli a ne jako na zbloudilé. Celá ta nálada diecese terstské a sousední diecese porečské pod vládou známého biskupa Flappa, je mezi slovanským věřícím lidem rozčilená a podrážděná a v takové se proto případ ricmanský tak těžko usmiřuje! O rozpoutanosti náboženské a politické v jižních zemích charvatsko-srpských, v niž i katolická církev vtažena, svědčí neštěstí travnické (požár), jehož původce hledá vláda ve fanatismu mohamedánském, Srbi a mohamedáni však svádějí zase vše na vládu!) Agitace a podrážděnost mezi obojím tímto obyvatelstvem však je zřejmě

mimořádná. Na arcibiskupa Stadlera učiněn z mohamedanské strany pokus vraždy — což za normalních poměrů jistě by se nedalo mysliti. — V Charvatsku obviňování kněžstva vládou, že zavinilo a podnítilo bouře, trvá dále a i nový ban, ač popřel příslušný svůj výrok, chová jako minulý nedůvěru a nepřízeň k národně probudilému kněžstvu katolickému. — Národní církev srbská v Uhrách a Charvatsku touží už dlouho po úpravě poměrů. Zákony, jež by částečnou nápravu přinésti mohly do autonomie církevní, vloni na sněmu církevním usnesené, pro nepřiležitosti a nesnáze politické dosud neschváleny a neprovedeny. A zatím víc a víc, stěžuje si dopisovatel do bělehradského jednoho denníku, chrámy se prázdní a školy živoří a to jak církevní tak obecní. Obyvatelstvo o nových obětech na chrám a školu ani slyšet nechce, a nebylo by divu, kdyby i dnešní své povinnosti se sebe setřáslo. — Případu s rus. kons. Rostovským využil pravoslavný metropolitní chrám v Prizrenu. Od let nesměl si zavěsiti pro nepřízeň Albánců zvony na věž chrámu svého, ač měl výslovné dovolení sultánovo na to. Teď však v tísni turecké vlády a zaraženosti živlu mohamed. pod záminkou žalobných projevů za zavražděného konsula dal biskup srbský zvony pověsit a zvoní se jimi i dále. Tím se na velikou radost svou dorovnala církev pravoslavná katolické, neboť na katol. kostele v Prizrenu zvony visí a zvonívají od dávna, jen pravoslavní zvonit nesměli! — Vlašsko-černohorská láska začíná už mrzet pravoslaví ruské. Italská královna Jelena s vlašským vlivem začíná šířit a podporovat i katolicismus na Č. Hoře. Tak neslýchaným ústupkem zdá se jim, že kníže dovolil postavit veřejný katolický chrám na Cetinji, a nejen chrám ale i katolickou školu s katol. klášterem (františkány) při kostele. A nadto nevyminěno si ani aby v chrámě a klášteře byla bohoslužba slovanská, nýbrž bude prý chrám i klášter latinským, ač podřízen arcibiskupovi barskému, jehož maličká arcidiecese je glagolská. Král i královna italská dílo toto na knížeti si vyprosili a sami je co nejštědřeji podporují.

Polská americká deputace, jež počátkem září dorazila do Říma, zdá se, že bude míti úspěch aspoň částečný, a domůže se zvláštní církevní organisace. Pro národy nastěhovalé do Spojených Států byl by to velmi dobrý prostředek sebezachování, kdyby každý si zřídil svou církevní autonomii, pokud je taková v katolické církvi možná. Tím by, jako na př. pro národnosti křesťanské v Turecku, byl dán nejpevnější znak a svazek národní, jenž by svým příslušníkům, pokud to je možno v americké promíchanosti národnostní, nedovoloval vymknouti se a splynouti ve všem s ostatním obyvatelstvem. Sami naši slov. Američané, vyjma Poláky, zatím to neshledávají ani potřebným ani možným. — Nedávno zvolený v pruském Slezsku hornický poslanec, radikalní Polák Korfanty stal se osou proticírkevního boje, jenž podňat listy nejen mladopolskými. Posl. Korfanty jako agitator volební vystupoval velmi nešetrně proti kněžstvu katol. v diecesi vratislavské — hlavně ovšem pro jeho němčourství. Po volbě chtěl se ženit, ale farář jeho (v Bytomi) odepřel mu církevní sňatek, dokud svých

urážek neodvolá. Poslanec Korfanty vydal se do Krakova a žádal tu o sezdání, ale tam mu odpověděli, že i když vyhoví státním podmínkám, nemohou ho podle církevního práva sezdati, dokud záležitost v jeho diecesi není vyrovnána. Korfanty odvolal se tedy ke kardinalovi vratislavskému, ten mu však odpověděl, že schvaluje jednání svého duchovenstva a radí mu aby odvolal. Korfanty appelloval na nunciaturu do Mnichova, ale dostal tutéž odpověď, aby se s duchovenstvem smířil a odvolal. Záleži ost svou tedy přednesl Korfanty do Říma. Podle nápovědi nuncia mnichovského prý sotva v Římě rozhodnou jinak. V obyčejném případě farář smí a má sezdat i nekajícného ženicha, sezdává konečně i jinověrce s katolickou stranou a za jistých podmínek musí jej sezdat — tedy může i rozsudek Říma vypadnouti ne-li zcela tedy z části ve prospěch Korfantyho.

Neobsazený dosud stolec biskupský sjednocené církve ve Stanislavově v rusínském kněžstvu vzněcuje spory a boje, ač ani jedna ani druhá strana nemá ovšem vlivu a moci na obsazení. Ale i mladorusínské i starorusínské kněžstvo přece myslí, že projevem přízně pomůže a projevem odporu zpříčí jmenování toho či onoho kardinála. Spor točí se vlastně jen o osobu P. Filasa, basiliana a býv. regenta semináře a miláčka arcibiskupa Šeptyckého. Tohoto totiž jako celý řád basilianský nemohou staroruští kněži cítit. Basiliani jsou v jejich očích (po reformě) rusínskými „Jesuity“ a nástroji k polatinění sjednocené rusínské církve.

Některými učenci-kněžími pravoslavnými vynesen návrh, aby založen byl „zahraniční list pravoslavný“. Totiž list takový, který by evropský západ seznamoval s pravoslavnou naukou, dokazoval mu její pravost, vyvracel předsudky proti pravosláví a polemisoval s bludnými názory katol. i evangel. západu, přinášel zároveň zprávy ze všech církví západních a podával zároveň přehled života v církvích pravoslavných. Za místo vydávání se navrhuje buď Petrohrad buď Berlín. List ten by byl tedy jakýmsi missonářem pravoslavné církve pro západ evropský — který by připravoval vyrovnání protiv a sjednocení. Tedy něco v rodě řím. „Bessariona“, jen že asi bez oddílu vědeckého (dějepisného a starožitnického) a více útočně a žurnalisticky vedený.

Kláštery pravoslavné „západního kraje“ na utvrzenou víry nově obrácených unitů zakládané, pořádají teď po vzoru katolickém slavnosti, aby lidu mnoho přivábily. Podporovány hojně sv. synodem a vládou rozvíjejí se — aspoň na zevnějšek — velmi rychle. Tak před čtyřmi lety (1899) založený ženský klášter rodečnický má již 50 sester. Proti nenákladnosti katolických chrámů vynikají pravoslavné kláštery svou velikostí a bohatostí a četností své populace. Zástupy lidu, jež stahují se k nim z celého okolí ve dny slavností, chodí však ne jako na pout, jako na pobožnost, ale jako na trh nebo výstavu, podívat se a pohýřit si. Proto také litují podolské „Eparchialné Védomosti“, že ruští poutníci neumějí putovat jako katoličtí. Nejsou sorganisovaným processím, ale bezhlavým shlukem; nezpívají a neumějí ani zpívat, chvílemi se modlí anebo ani se nemodlí společně. Vyzývají proto ducho-

venstvo ruské, aby naučilo lid putovat: ať je naučí pěkným poutním písním, modlitbám a sorganisují je pod dohledem a vedením starších zkušených a osvědčených lidí. Při tom podotýká organ podolské konsistoře pravoslavné: „Musíme se přiznat, že my pravoslavní jsme mistři v tom, ukazovat a hořekovat, co všechno kněží katoličtí dělají a nedělají v duchu své bojující církve; ale sami nic neděláme, nejen že ne k povznesení náboženského vědomí v lidu, ale ani abychom svůj věřící lid obránili před vlivem římsko-katolickým. Ani už hotových forem a ideí nepřijímáme a nepoužíváme. Jen napodobit katolické kněžstvo bychom mohli, ani toho nečiníme.“ — Nač také, když pravoslavnou církev brání nejlíp policie!? Odpadnout nikdo nesmí, tak proč se namahat!

Proti zabrání statků církve armenské od vlády ruské povstaly bouře lidu, od kněží podnícené, v Zakavkazí. Vláda však sotva odvedou od zamýšlené nápravy. Je to ostatně nezbytný sek proti armenské rozpínavosti, intrikánství a buntovnosti na samé půdě ruské. Armeni jsou povahy jako židé nespolehlivé, jen že jsou židů smělejší, tvrdší a dovednější. Se žádným národem v Zakavkazí nežijí v míru. Gruzíny nenávidí, moslemy utiskují, úřady proti nim štvou, ruské Duchoborce oni ze Zakavkazí vyštvali a dohnali k útěku, neboť úřady neustále proti nim popichovali, ba i podpláceli. Úřadům ruským sic nadlézají, kde chtějí jakou výhodu od nich, jinak však Rusy nenávidí, rozkazů úředních si nevšímají a řídí se jen pokyny a rozkazy svého duchovního ústředí v Ečmiadzinu. Před nedávnem zakázal armenský „katolikos“ (arcibiskup) kněžím a věřícím skládat přísahu před soudem a ve vojště po rusku, a měl tak dlouhé boje s vojenskými i civilními úřady. Armeni počítají Zakavkazí za své historické dědictví, tak asi jako Poláci činí si nároky na Litvu a Ukrajinu, a zatím tam jen Rusy trpí, těšíce se, že jednou vzbudí tu zase slavnou Georgii. Tak aspoň na ně žaluje v „Ruském Věstníku“ (za červen) p. Veličko.

Věda a umění.

Doba výstav a sjezdů. Ty tři měsíce červenec, srpen a září už ani na jinou attrakci se nezmohou. Jest v tom i jejich práce i jejich kouzlo. Stálo by za poctivé změření a vypočítání, stojí-li výsledek takové výstavky nějaké za všecku tu práci, jíž na ní pracovalo hromadu lidí. Snad už a priori odsoudí výstavku nějakého zastrčeného místa jako bezvýslednou. Ale neprávem. Právě výstavy větších a živých měst dají mnoho práce a často zbytečné luxusní práce, a výsledek teprv bývá velmi problematický, neboť v takovém velkém městě, kde je i tak živo a plno ruchu, výstava nic nového nevzbudí a nevykoná. Leda že je na chvíli zábavním místem pro měšťáky a lapákem pro

zbloudilé cestující. Právě takové výstavy, nejsou-li opravdu ohromných rozměrů zdají se méně vhodné a prospěšné. A na velkých světových výstavách bývá právě té vedlejší práce a těch vedlejších výloh pro oči a pro zábavu nejvíc: opravdové a poctivé práce jest menší díl, a ta v tak ohromném množství seskupena, že svou nepřehledností neodborníka sráží a unavuje a odborníka jen s jedné stránky uspokojiti může. Všeobecné takové výstavy ani hospodářských, ani uměleckých, ani vědeckých výsledků míti nemohou, poměrných totiž nákladu svému. Lépe se už zamlouvají výstavky místní. Stojí mnoho práce, ale často objevují světu teprve některý z těch zastrčených anebo nevšímaných koutků. A kromě toho práce, jež se jim věnuje bývá už sama sebou výtečnou školou organisační, dobrým prostředkem rozhledu a uvědomění pro ty, kdož na ni pracují. Jinak ovšem výstavky čistě odborné, ty podrží svůj informační a povzbuzující ráz. Mnohé dílo koná se pak jen k vůli výstavce, jež by se jinak nehotovilo, do odboru vnáší se vědomější závodění v dokonalosti výroby. Obecenstvo se tu lehce a názorně a mnohdy i systematicky a všestraně poučuje a vzdělává. V tom ohledu stávají se všeobecným prostředkem právě pro ty, kdož málo vidí, viděti chtějí a mohou. Jiná je zase s výstavkami premiovými, ty svůj cíl mají v závodění, v dostizích, v reklamě, dílo už se na ně přináší hotovo a uměle, nevšedně připraveno. Namnoze tedy předstihují se lidé ne užitečnou, ale výstavní jakousi dovedností a zručností. Že výstavky se staly kromě toho druhem moderního švindlu, a to ze dvou stran, jednak že pořadatelé a odměňovatelé podvádějí, a jednak že vystavovatelé podvádějí a klamou — to je přirozený následek hojnosti a pravidelnosti výstav, jakož i potřeby jejich. Výrobce jich potřebuje k reklamě, kupec a konsument na rozhled a výběr. Zaměnily se jimi dávné výroční trhy, jež vyšly z mody a potřeby. Účelnost a potřebnost výstav ostatně dosvědčena nejlépe tím, že stávají se zárodkem museí: uměleckých, průmyslových, obchodních, kulturních a jiných; že výstavky s obchodním cílem proměňují se ve s t á l é; tak případný, nahodilý zjev se ustaluje ve formu života: informační část jeho stává se „museem“, obchodní část jeho stává se obchodním magazinem, stálou tržnicí.

Hojnost výstavek v našich zemích od jubilejní pražské snáší se dosud veřejností naší trpělivě a obětivě. Široké massy, neuvažující a nepočítající, dávají se unésti, a co je unáší, tomu nedovedou se opříti. Ale ani rozvážnější obecenstvo, ani tisk, který si hrá na kritický, dosud nezakřikuje a neodsuzuje, leda z jiných ohledů, ne ze zásady. Konečně však musí uzráti přesvědčení, že výstavka, ať taková, ať onaká, nemůže sama v sobě býti účelem a koncem: že je to pouze začátek, třeba s trochou té oslavy nějaké, stálé intensivnější práce a pevnější organisace. Tam, kde se po výstavce organisační prvky, jež se tu sbíhaly na chvíli, zase rozběhnou a nestanou se zárodkem nové lepší formy pracovní, tam i když jakýs takýs opravdový úspěch z výstavky měli, přece z ní nevytěžili, co z ní vytěžit mohli a povinni byli.

Ze Ž i l i n y s l o v e n s k é v ý s t a v k a m a l í ř ů nastoupiti hodlala cestu po Moravě, nejdříve do Mor. Ostravy.

Moravský mistr Kalvoda dobyl svou výstavou úspěchů zasloužených i v pruském Berlíně. Berlín ostatně stává se po příkladu Vídně pohostinnou půdou pro české umění. A může býti a bude asi ještě nestrannějším svědkem a obdivovatelem než Vídeň, neboť není docela nic národnostně zapleten v boj s námi, nemá tudíž předpojatosti.

Česká hudba operní (Dalibor) slavila tam také v letě vítězství nad očekávání skvělé. A Berlín zatoužil poslechnout si bezprostředněji více české hudby (pozváním opery Národního divadla).

Po mezinárodních koncertech a mezinárodním kongressu hudebním, jaké se zařídí od 1.—5. října za příležitosti, kdy Richardu Wagnerovi postaven bude pomník a celé Německo ukáže tu Berlínu a shr máždčnému světu, jak nejlépe umí provádět mistrovská díla svého genia a jak daleko v kompositorské i reprodukční stránce hudební pokročilo, a kdy i ostatní svět vyzván, aby podal co má nejlepšího a jak umí nejlépe, zdála by se doba nevhodnou k vyniknutí. Ale také ve Vídni bylo to za mezinárodních dostihův operních, že česká hudba vynikla. A zdá se právě, že obecenstvo hudbou zrovna uštvané tím spíše pochopí a ocení. Máť i nejslabší odborník mnoho novějších dojmů v zásobě pro srovnávání, a toto široké publikum (rozumí se vzdělané hudebně) stává se bystrým rozhodčím; této schopnosti jindy právě snad se postrádá.

K dosavadním virtuosům na housle přibyl nový — Štěpán, opět žák professora Ševčíka, už pátý v několika málo letech.

Sbormistr učitelského ústavu kroměřížského professor F. Vácha vytvořil si sbor pěvecký ze svých žáků, 60 hrdel silný, a uspořádal s ním letos koncerty v několika městech českomoravských. Výtečná secvičenost a jemnost tohoto sboru všeobecně překvapila.

Nedávné objevy na Velehradě vedly ku zřízení pravidelné komise, která se bude starati o další bádání a vésti je. Je to také znamením, že teprve teď se k tomu přikračuje, kdy už otázka velehradská sama a nadšení Cyrillo-Methodějské přece tolik let hýbají Moravou. Musili nám dáti pořádný postrk a zajistiti podporu z Vídně, z ústřední umělecké komise pro zachování památek, a teď to snad už půjde. Či vězelo v nás ve všech přece jen silné a instinktivní pochybování, že práce ta s hledáním Velehradu jest marna?

Ježto ruská vláda počíná se starat o „západní kraj", to jest Ukrajinu, Bílou a Černou Rus a Litvu, počíná se oživovat plán na zřízení nové ruské university na severozápadě — vlastně jen na obnovení staré vilenské university, davší polskému národu vedle Mickiewicze ještě několik zdárných a věhlasných pracovníků právě v poslední leta svá. O universitu stojí vedle Vilna i jiná města, zvláště Grodno a běloruský Miňsk. — Počátkem září konán v kavkazských proslulých lázních Pjatigorsku balneologický sjezd ruský. Pro posouzení ducha a nálady i na takových sjezdech slouží usnesení sjezdu ve prospěch židů ruských, aby byli na roveň postaveni všem ostatním lázeňským hostům a směli všech lázní užívat! — Kavkazské lázně na černomořském pobřeží na severozápadním úpatí Kavkazu od několika let, co vláda jim věnuje něco více péče stávají se koutkem, jenž jak

svou přepychovostí, tak také návštěvou začíná závodit se světovým pruhem podrudohořským, francouzským pobřežím na jižním úpatí Alp a belgickými lázněmi mořskými. — Na zvelebení Krymu, jenž na celém téměř pobřeži svém hodí se za solné a mořské lázně a už teď proslaven jest jako ruská „riviéra“, vláda zatím, když ne přímou hmotnou podporou účastní se „úkazy“. Vydáno nařízení stavební, jímž se musí řídit všichni ti, kdož na pomoří krymském buď novou budovu staví nebo starou přestavují. Řád stavební má na mysli budoucí služby Krymu jako místa výhradně výletního a lázeňského. — Družstvo mladých výtvarných petrohradských umělců „Soudobé umění“ přetvořilo se v novou společnost, která upouští od pořádání výstavek v Rusku, za to všechen zřetel obrátí na dobývání ciziny. Spolek sorganisován šíře a též obsáhleji. První výstavku ruského umění uspořádá v Berlíně na jaře. Odtud výstavka půjde do jiných měst Německa a Francie.

Při odhalování pomníku Kotlarevskému v Poltavě ruská vláda zakázala svým Malorusům mluvit rusínsky a jen rakouští Rusíni směli mluvit a přednášet své pozdravy ve své řeči. Ale první rusínská řeč z Haliče byla povelem k hovoru maloruskému přese všecky zákazy úředního zástupce, až konečně slavnostní shromáždění za protestu proti násilí se samo rozešlo. Ruská vláda si z toho vezme asi to naučení, že budoucně ani takového projevu dovolovat nesmí.

Za nové správy v Bosně odstraněn konečně potupný výmysl Kallayův (Jagićem schválený!) o „bosenském“ jazyku. Jazyk obyvatelstva nazývá se teď srbskocharvatským. Komedie s novým národem a jazykem slovanským tedy skončila bez úspěchu. — Koncem září měla „srbská Matice“ novosadská velmi bouřlivou valnou hromadu. Zájem a účastenství bylo nebývalé. Výbor stěžoval si ve zprávě své, že s dosavadními fondy nemohl vystačit, a narostly při některých fondech deficity, hromada je měla sanovati, z kapitálu odepsati. Tato zpráva o deficitech některých fondů právě pobouřila tak celou veřejnost, že na sto členů zvláště posváženo z okolí, jen aby oposice mohla si zvolit nového pokladníka a změnit správu — Srbů v Banátě uherském stále ubývá. Před stoletím byli oni až po Temešvár výhradnými držiteli celého území, byla to čistě srbská země, ovšem velkostatky sem tam prostoupená. Ale od poč. minulého století Srbové ustupují: půda se kolonisuje; vedle Srbů osazují se Slováci, Němci, Maďaři, Rumuni, a Srbi už tvoří na půdě, kde jednou byli sami, menšinu (280.000 s 1,200.000 jinorodci). Ale nejen takto poměrně ustupují; ztráty mají i absolutní. A to vinou církve a školy. Stane se, v některé obci mají sešlý chrám, a kněze není. Srbská samospráva církevní se ani o chrám ani o kněze nepostará, a obyvatelstvo pomalu bývá přemlouváno k sousedním církvím. Zvláště rumunští kněží a rumunské obce církevní jsou v tom ohledu osvědčení pracovníci. Tak nedávno přestoupila celá jindy pravoslavná obec srbská (Suška se 6000 obyv.) k sousední farní obci rumunské a tím už je pro národnost ztracena, neboť církev dělá národnost v jižních Uhrách.

*

Jak známo, nesídlí sluneční skvrny rovnoměrně po povrchu slunečním, nýbrž lze sledovati určitá pásma, v nichž se nejčastěji objevují. V době maxima slunečních skvrn možno znamenati na každé polokouli pouze jeden takový pás, jehož střed leží asi při 18° sev. a již. šířky slunopisné. Ten pohybuje se pozvolna k rovníku, ztráceje při tom na své intensitě až do příštího minima. V době minima pak objeví se pásmo nové v šířce asi 30° až 35°, tak že již za minima lze stopovati dvě pásma. Mezi tím, co se jižní pásmo ztrácí na rovníku, sesiluje se ono severní a blíží se opět k rovníku, až dosáhne svého maxima. Tento pohyb skvrn děje se na každé polokouli zároveň v periodě 11 let.

Podobný 11letý oběh pozorovali N. a W. Lockyer (dle Proceedings of the Royal Society 1903) na slunečních pochodních (protuberancích). Lze totiž na slunci určiti jistá centra, která se vyznačují nejmohutnější protuberanční činností, jejichž pohyb však se děje směrem od rovníka k točnám, tedy opačně, než-li jdou skvrny sluneční. V době po maximu protuberanční činnosti lze pozorovati dvě pásma v šířkách 24° a 50°, která slábnou a sice při 40° splývají v jedno, tak že v době minima, které, mimochodem řečeno, spadá s minimem skvrn slunečních, pohybuje se toto pásmo rychle k polům, zatím co nový výbuch blíže rovníka cestu k polům nastupuje. Tento děj lze zjistiti současně na obou polokoulích.

O účinku slunečních skvrn na střední teplotu celé naší země podal obšírnou zprávu Ch. Nordmann ve Zprávách francouzské akademie věd 1903. Srovnal pozorování starších let, tak že dospěl k zajímavému výsledku: průměrná teplota naší země úzce souvisí se změnami skvrn na povrchu slunečním. Za maxima skvrn je střední teplota zmenšena, kdežto za minima objevila se hodnota střední temperatury největší.

Svého času vypočetl Maxwell dle své „Magnetické theorie světla“ tlak, kterým působí paprsky světelné na těleso, na něž dopadají. Experimentalně tento velmi nepatrný tlak zjistiti povedlo se Lebeděvu. Účinek tohoto tlaku lze totiž pozorovati i na velmi lehkých tělískách volně v nějakém prostředí se nacházejících. Dopadá-li na ně silný paprsek světelný, tu zdá se, jakoby tělíska byla tímto paprskem odpuzována. Zjevu toho chopili se Američané Nichols a Hull, aby jím dokázali chvostnatý tvar komet. Ve vzduchoprázdné rouře kapal na způsob písečných hodin s hora velmi jemný prášek, na který dopadal svazek paprsků čočkou koncentrovaný ze silného elektrického oblouku. Ihned od místa dopadu se prášek jakoby rozedmul, a objevil se velmi zřetelný obraz vlasatice, který v podrobnostech se skutečnou kometou se shodoval.

O modrém zbarvení oblohy ustálily se hlavně dvě theorie: fysikalní, která vysvětluje modrou barvu ovzduší odrazem světla od temného prostředí, jímž jsou tu částice atmosfery; a chemická, která přikládá toto zbarvení oblohy vlastní barvě kyslíku a ozonu ve vzduchu obsaženého. Hlavní její zástupce, W. Spring, předložil na loňském sjezdě přírodozpytců v Ženevě pojednání, v němž dokazoval na zá-

kladě pokusu nevhodnost theorie fysikalní. Napodobil atmosferu polokulovitou nádobou naplněnou temnou kapalinou, příslušnými pak okénky učinil cestu paprskům přímým i odráženým. Dokud v nádobě byla kalná tekutina samotna, nepostihl pozorovatel v odrážených paprscích žádného zbarvení. Naproti tomu bylo světlo odražené zcela určitě modré, přidal-li do kapaliny v odměřeném množství methylenové modře. Pokus tedy učil, že temné prostředí pouze tehdy modře vyhlížeti může, jestliže v něm přítomna jest nějaká látka o vlastní barvě modré. Musí tedy i naše ovzduší obsahovati látky modré, jíž jest především kyslík, neboť zkapalněn, dává kapalinu barvy modré. Mimo to však se ve vzduchu nachází ozon, vodní pára, nadkysličník vodíkový a j. Tyto modré látky stačí, aby vzduch, v tak velikých vrstvách pozorován, jevil se modrým.

Od té doby, co objeveny byly v ovzduší nové prvky krypton a xenon, přikročeno několikrát ku přesnému určení jejich množství ve vzduchu. Tím, že umožněno přístrojem Hampsonovým velké množství vzduchu zkapalniti, bylo snadno látky více a méně stlačitelné nežli vzduch od něho odděliti a je měřiti ve větších dávkách. Dle zprávy angl. „Royal Society“ bylo při posledním měření asi 190 kg. vzduchu ztekuceno a shledalo se, že dle váhy připadá jeden díl kryptonu na 7 milionů dílů vzduchu, xenonu jeden díl na 40 milionů. Dle objemu pak obsahuje 20 mil. dílů vzduchu 1 díl kryptonu, 170 mil. vzduchu 1 díl xenonu. Při téže příležitosti zjištěna byla též přesnější hodnota pro hustotu kryptonu, totiž 40·81 vzhledem k hustotě kyslíku. Dle toho byla by atomová váha kryptonu 81·62.

Všeobecně se má za to, že rozsáhlé lesy v některé krajině mají velmi příznivý vliv na déšť. Toto ustálené mínění se však ukázalo velmi nepřesným při porovnávání statistických údajů metereologického ústavu ve Washingtoně. Srovnány byly dešťové poměry Spojených Států za dobu 85 let, a tu se objevilo na př., že krajina na déšť nejchudší není příliš vzdálena od krajiny deštěm nejbohatší, jen asi 8° šířky zeměpisné, a že obě leží na pacifickém pobřeží, kdež o zvlášť rozdílných poměrech vegetačních nelze ani mluviti. Správně ovšem možno tvrditi, že krajina je zalesněna, protože tam vydatně prší, opačný však úsudek nesrovnává se s pozorováním. Pouze tu přednost možno zalesněným krajinám přičísti, že vegetace déšť rovnoměrně zadržujíc vodě rychle odtékati zabraňuje a půdě času poskytuje, aby se deště dokonale nassála.

Zprávy národohospodářské.

Hospodářské úkoly, jaké od sedmi let stále čekají svého rozřešení, jsou čím dále nemožnější a vzdálenější pravidelného dovršení. „Nedělnost" rakouské sněmovny přenesla se i do Uher a ve vyšším stupni. U nás je pro případ nouze § 14., který konečně hospodářské otázky dovede rozřešit líp a rychleji, když totiž hospodářské sbory (hospodářská rada a socialní dělnická komise) příslušné návrhy vypracují, po případě posoudí a upraví, může zákon býti už důkladně a výhodně sestaven, takže práce sněmovny docela už není potřeba. A také pro jiné otázky má vláda odborné sbory po ruce: radu železniční, svazy průmyslníků, zemědělské rady, komory obchodní, sdružení obchodní pro hájení zájmů hospodářských při budoucích smlouvách a jiných více. Kteroukoliv otázku může tedy vláda za pomoci těchto sborů a § 14. řešit a nové zákony velmi dobré zavádět, zcela pohodlně a bez obavy. Při takovém hospodaření jedinou chybou by bylo, že by jmenované rady a sbory nemohly hájit obyvatelstva a jeho prospěchů proti vládě tak úsilně a účinně jako sněmovna, když vláda někdy musíc ustoupiti vlivům vyšším nebo zevnějším, příliš zadává prospěch domácí cizím přáním. Ale takových sporných věcí nebývá mnoho v životě států a dobrá vláda už i sama učiní co může.

Hůře je v Uhrách, které oposiční vláda může přivésti na pokraj bankrotu státního. Neboť v Uhrách, kdy sněmovna nepovolí nic a všecku práci zmaří — podle zákona má zůstati celý stroj státní trčet: daně se neodvádějí, úřady nesmějí od občanstva ničeho žádat, nic na něm vynucovat, vojsko se nemůže doplňovat — vláda ztrácí skoro veškeru svou právomoc nad občanstvem. Tu státní pokladna se musí přirozeně zadlužit, když daně se nescházejí a vymahat jich nesmí. A ježto daně ihned nezaplacené později aspoň z části, stanou se nedobytnými, třeba nějaké procento už napřed škrtnouti. Mimo to stát dlužící si na běžný účet za takových poměrů nemívá podmínek nejlepších, a až dojde pak k uspořádání — uvidí, že ten oposiční špás přišel dosti draho. Ale nejen že přímo se takto poškozuje státní pokladna, ubíjí se veškerý hospodářský život země. Už dnes, kdy konečně naděje na smírné urovnání sporu byly pravdě podobné, ztratily Uhry důvěru na mezinárodním trhu peněžním. Uherská renta korunová klesla o $3^1/_2\%$ v hodnotě své a sotva se už na tom stupni zastaví. Tím jsou sice přímo postiženi i zahraniční kapitalisté, kteří rentu mají, ale víc vždy utrpí domácí ústavy a domácí lidé, neboť obchod a zpeněžování domácí výroby octnou se na vratké ploše.

Bezradnost parlamentarní v naší říši padla právě na rozhraní dvou obchodně smluvných období. Smlouvy ovšem nevypovězeny od 1. ledna budoucího roku, tak že mohou býti mlčky prodlužovány dále se všemi důležitějšími státy sousedními. Pouze Italii vypovězena smlouva obchodní. S tou tedy musí nastoupit nové dohodnutí. Poněvadž však sporných položek není vyjma víno, jemuž se mají odníti staré výhody

při dovozu k nám, tedy i když tato položka se bude měnit, ostatní může zatím zůstati jak jest. Jen že nejedná se tu o domluvu, na niž by obě vlády času 'měly dosti, ale o schválení nové smlouvy, jež v jedné polovici státu má se státi parlamentarně. A to právě sotva bude možným. Bezesmluvným stavem, kdyby měl nastati mezi říší naší a Italií, bude potrestána vlastně Italie, jakožto stát více nám prodávající než kupující od nás. Rakouskému průmyslu, který sem tam ještě v Italii nalezá dobrý odbyt, stav bezesmluvní rovněž by těžce přišel. V případě stavu nesmluvního nastoupí všeobecný tarif celní, podle něhož vyjma několik zámořských nedůležitých států nikdo z vážnějších sousedů pro celé období nevyclíván, a ani v budoucnu vyclíván nebude. A byla to právě uherská vláda, která stála tolik o vypovězení smlouvy, již teď sotva bude lze zavčas obnoviti.

Německo, Rusko, Rumunsko, Švycarsko stojí už připraveny ke smlouvání s novými svými ochranářskými sazbami. Ve smlouvání se pustily zatím jen Německo s Ruskem a i tu jde záležitost velmi ztuha, neboť Rusko žádá velmi důrazně výhody pod minimalní cla obilní, jaká si agrárníci němečtí vymohli. A nejen o cla, ale i o ustanovení vzájemného převozu zboží a spojení pohraničního se oba státy rozcházejí. Nebude tedy se smlouvami naspěch nikde a v Rakousku mohou se sněmovny zatím ještě vesele přít s vládou a strana se stranou. Nejspokojenější za toho stavu bude asi Srbsko. To bálo se a zcela oprávněně, že dosavadních výhod svých už v budoucnosti si neudrží, že na nátlak rakousko-uherských agrarníků říše naše Srbsku výhody ty buď zkrátí nebo zcela sebere Ono samo také nevědouc, jak se zaříditi při té nejistotě států větších, teprv teď začíná se sbíráním a přípravou materialu. Bulharsko, které najednou své smlouvy povypovídalo, octne se od nového roku se všemi skoro sousedy ve stavu nesmluvném, a teď ani ono samo, ani ostatní státy nebudou moci smlouvy nové uzavříti. Bulharsko poslední leta si ostatně zvyklo na samé celní potyčky a nestálost obchodní ve styku se sousedy; nezastihne ho tedy nic nebývalého.

V naší polovici říšské nálada protiuherská vzrůstá; volá se po rozluce hospodářské i s těch stran, jimž jednota celní nejvíce výhod přinášela. Tak „svaz průmyslníků“ rakouských, ač zásadně není proti jednotě celní s Uhrami, smiřuje se s myšlenkou rozluky, a i textilní průmysl, jenž sám tržil třetinu toho, co v Uhrách naše polovice stržila, přiznává, že bude mu oželet uherské tržiště a utěšuje se tím, že trh ten beztoho už poznenáhla ztrácel a docela ho zase ani po rozluce ztratit nemůže. Po hospodářské rozluce stanou se Uhry, víc než dosud za jednoty, zemí výdělků pro naše kapitalisty. Mělyť mnohé výhody finanční (ve společné bance, společných penězích, společném trhu rentovém, společných clech atd.) dosud zcela zdarma, budoucně tytéž výhody si budou musit kupovat.

Letoší světová úroda podle ocenění uherského ministerstva orby nevynesla tolik co loňská, aspoň při chlebovém obilí kulturních zemí nikoliv. Za to mnohem lépe urodila se kukuřice (720 mil. *q* proti

670 mil. q), potravina nekulturních nebo méně kulturních zemí jižních. V zemích těchto ostatně se pšenice a kukuřice navzájem každý rok doplňují, proto nedostává-li se na jedné straně a zbývá na druhé, není nikdy zle. Ba země jižní snesou spíše ještě nedostatek pšenice, neboť ta jest chlebem panským, nežli kukuřice, která jest obživou chudého člověka a celé jeho domácnosti. Tím tedy balkanské a turecké země, Italie, Španělsko, Amerika budou letos participovat méně na pšeničném chlebě a tak i slabý nedorod letoší nedá se snad pocítiti v zemích kulturních. Oceňuje se pak úroda pšenice na 815—830 mil. q, průměrně asi na $822\frac{1}{2}$ mil. q, kdežto vloni sklizeň pšenice vydala přibližně na 824 mil. q. Zásob se čítá $18\frac{1}{2}$—20 mil. q. Spotřeba se oceňuje na $807\frac{1}{2}$ až $838\frac{1}{2}$ mil. q. Sklizní i se zásobami byla by tedy veškerá i nejvyšší spotřeba úplně uhrazena. Podobně věci se mají u žita (rži), které dalo letos značně méně než vloni: průměrně $384\frac{1}{2}$ mil. q proti 425 mil. q loňské úrody. Spotřeba žita je však omezenější a jen některé kraje tuto chlebovinu ve větší míře užívají; jsou to rakouské a české země s Haličí, Německo, Rusko, Dansko a skandinavské země. Tedy slovansko-germanský severovýchod Evropy. Letoší potřeba žita v těchto krajích vypočítává se na 397—$404\frac{1}{2}$ mil. q. Proti tomu stojí sklizeň 377—392 mil. q. Zásob se čítá na 16 mil. q. Rozhodujícím pro spotřebu rži je sedlák ruský a dělník německý. V Rusku sklidilo se letos 200 milionů pudů (34 milionů q) méně než vloni, totiž $1209\frac{1}{2}$ milionů pudů proti $1403\frac{1}{2}$ milionů pudů r. 1902. Sklizeň letoší byla nižší než průměrná posledního pětiletí. Na spotřebu domácí právě by tak stačila ta letoší sklizeň, tak že Německo, jež má nedostatek do spotřeby přes 10 mil. q (spotřeba střední 95 mil. q, sklizeň 85 mil. q) nemělo by skoro vyhlídky, toto své manco režné spotřeby dovozem uhradit. Ale ruský sedlák jako vždy, když se málo urodí, musí nedojídat, a Rusko vyváží přec. Vyváží pak na účet své domácí spotřeby. Na vývoz přijde ovšem obilí statkářské, jež ruský sedlák ani není schopen konsumovat, protože je nemá zač koupit. Statkářská rež ruská tedy musí ze země tak jako tak, v dobrém i špatném roce; ruský drobný rolník musí pak vystačit vždy s tím, co jemu samému se urodí: je-li toho příliš mnoho, také odprodá, nemá-li však úrody žádné, musí ho živit a kupovat pro něj chléb ten rok stát a zemstva. Z té příčiny neruské země evropské, jež se žitným chlebem živí, nemusí ani při slabší úrodě exportního Ruska míti strach, že se na ně nedostane.

Strach třeba míti spíše ze špatné statistiky nežli z neúrody. Ta statistika sklizně je totiž v mnohých zemích zcela nespolehlivou. Není ani o to, že je vždy jen přibližnou všude, neboť přibližná a prostřední čísla také by dostačila k znázornění situace. Ale statistika úrody jest v mnohých krajích prostředkem obchodní spekulace. A tu zvláště ve Spojených Státech se sklizeň podceňuje, ve východoevropských státech (v Uhrách, na Balkaně a v Rusku) zase přeceňuje. Ve Spojených Státech činí tak zemědělské statistické úřady, aby hojnou sklizní cen příliš nestlačily; východoevropské státy pak k vůli svému státnímu úvěru obyčejně výše počítají nežli skutečně počítat možno.

Máme sice korrektivu ve statistikách soukromých anglických a amerických obchodních společností, jakož i ve statistikách některých ministerstev orby (uherského, ruského fin., francouzského) a velkých, dobře zpravovaných listův obchodních, ale ani ty se nevymknou nikdy docela z toho či onoho směru spekulace tržní. Leda že v takovém případě proudy navzájem proti sobě pracující se paralysují a pravdu možno pak bezpečně bráti někde uprostřed obou.

Školství.

Učitelstvo sdružené v katolickém spolku českého učitelstva na Moravě konalo na Velehradě valnou hromadu dne 22. srpna, o níž dlužno se zmíniti s uznáním. Vynikalať ne tak počtem účastníků, jako spíše opravdovostí v jednání věcném a klidnou debatou o palčivých otázkách učitelských. Zaráží ovšem, že ke schůzi, ač pozváni byli, ani jediný poslanec katol. strany národní se nedostavil a kromě dvou vůbec ani písemným projevem nedali na jevo alespoň tolik přízně, jaké věnují všem jiným vrstvám naší společnosti. Bylo trpce a právem žehráno na nevšímavost, jaké si učitelstvo smýšlení katolického ničím nezasloužilo. Z jednání zvláštní pozornosti zasluhuje řeč red. Adamce „o programu katol. učitelstva", a sice po stránce náboženské, osvětové i hospodářské.

Letošní prázdniny byly bohaty a na kursy vzdělávací. V Brné konán universitní kurs učitelský. Přednášky konali: Dr. E. Babák o fysiologii člověka, Dr. V. Novák o zářivé energii, Dr. Studnička o nauce buněčné, Dr. Jos. Koloušek úvod do národního hospodářství a Dr. B. Němec podal přehled fysiologie rostlinné.

V Luhačovicích pořádány vzdělávací přednášky pro učitelky. Celkem konáno tam 12 přednášek. V Kutné Hoře byl umělecko-výchovní kurs a ve Vel. Meziříčí kreslířský kurs šk. rady Anděla.

Neméně obsáhle projednávány věci školské na katolickém sjezdě československém v Brně. Pracováno hlavně ve školském odboru, kdež místo p. Všetečky, který za povinnostmi odejeti musel, v poslední chvíli, J. M. Kadlčák promluvil o českých spolcích a časopisech učitelských. Přednášky vesměs měly ráz vědecký a podány s vyššího stanoviska, než bývá zvykem. Uvedeny a uplatněny mnohé nové myšlenky, tak že material v nich snešený bude míti cenu trvalou a prospěje i pracovníkům budoucím jako spolehlivý pramen. Celkem mělo jednání v odboru školském ráz moderní — v nejlepším slova smyslu — a překvapilo zajisté všechny, kdož o školství se zajímají. Po našem soudě pracováno netoliko do šířky, ale i do hloubky a ceníme v odboru vykonané dílo za nejlepší z prací dosud na sjezdech vykonaných.

Učitelstvo slezské konalo schůzi delegátů Ustř. spolku ve Svinově. Jednáno o změně třetího odstavce § 26 zákona o právních poměrech učitelstva, dle něhož 20% učitelstva ve Slezsku může „pro zvláštní způsobilost a působnost“ mimořádně býti povýšeno do vyšší platební třídy. Tohoto ustanovení užívá se na odměny učitelů odrodilců, kteří slouží germanisaci.

Po rozhovoru o minulé zemské poradě učitelské, která slovanské učitelstvo úplně umlčela a pominula, usnešeno, že se má vydávati samostatný list učitelský počínaje r. 1904, což zasluhuje uznání.

Rozhodnutí důležité o věcech vychovatelských a dalekosáhlé učinil c. k. okr. soud v Krumlově. Jan Podhrázský, rolník z Rybníkův u Mor. Krumlova, dal počátkem školního roku 1896—7 jako poručník zapsati svého poručence Julia Podhrázského do české matičné školy v Krumlově, avšak matka hocha toho na radu krumlovských Němců dala zapsat a posílala ho do německé školy, ačkoli německy neuměl. Poručník podal stížnost proti tomuto nezákonitému jednání k okr. soudu, který rozhodl, že matka musí posílati dítě do české školy, jelikož může míti prospěch jen z vyučování na české škole. Matka na radu krumlovských poněmčovatelů podala stížnost k zemskému soudu, který výnos soudu okresního úplně potvrdil tímto rozhodnutím: „Rozhodnutí c. k. okresního soudu v Mor. Krumlově, aby Jul. Podhrázský chodil do české školy, úplně se potvrzuje vrchním soudem, neboť v zájmu dobrého, důkladného a s výsledkem spojeného vychování nezletilého Julia je nutno, aby chodil do školy české, neboť jen ta může mu zaručiti dobrou budoucnost, kdežto na německé škole by prospívati nemohl.“

Nepěkné zkušenosti se stabilisací školdozorců oznamují se z Haliče. „Uč. Noviny“ píší o tom: „Jak nespravedlivé a do nebe volající jest nynější obsazování učitelských míst, o tom již dlouhá léta docházejí časté ač marné stesky ze všech zemí rakouských. Nejnižší pudy a vášně lidské při něm beztrestně a cynicky slaví přímo orgie. Protekce, korupce, rodinkářství, msta a pod. věci jsou tu na denním pořádku. Nejhůře trpí při takovém obsazování učitelé tam, kde jsou již zřízeni stálí inspektoři, totiž v Haliči. Tam jest učitel, některému inspektorovi nepříjemný, přímo psancem, který se nemůže v celé zemi definitivního místa domoci Tak nyní zas oznamují polské listy učitelské, že jistý učitel, který již před 22 lety vykonal zkoušku způsobilosti, nemůže se domoci stálého učitelského místa.“

Takových výsledků nenadáli se zákonodárci, když zaváděli inspektory stabilní. Po těchto zkušenostech nebude asi jinde nikdo toužiti po školdozorcích trvale ustanovených.

Jubilejní fond mor. učitelstva nastřádaný z příspěvků veškerého učitelstva, obnáší 62.873 K a uložen je v přerovské spořitelně. Nyní vládnoucí předáci pokrokového směru usilují, aby fond výhradně sloužil směru liberalnímu.

Pozornosti zasluhuje návrh Dr. L. Wappa v „All. Zeitung“. Žádá, aby při vyměřování služného byl brán zřetel na rodinné poměry a

dokazuje, že je nutno rodinné přídavky dáti učitelům, kteří mají četnější rodiny. Návrh pilně se projednává v řadách německého učitelstva, které dálé žádá, aby i při obsazování míst na rodinné poměry brán byl náležitý zřetel.

Odborné školství bude opět rozmnoženo. V Čechách počíná se opět šířit starodávné rybářství a rozkvétá rybnikářství. Aby se práce v těchto hospodářských oborech usnadnila a zdokonalila, domahají se tam zřízení rybnikářské školy, pro niž navrhují Třeboň, střediště velkolepého rybnikářství knížat Schwarzenberků.

O státních zkouškách z lesnictví a lovectví vydány nové předpisy. Žádosti třeba nyní podati do 31. března každého roku a zkoušky mají započíti prvním úterkem měsíce září. Zkoušky z ostatních oborů mají následovati po těchto zkouškách, k nimž se připojí.

V Německu horují pro volný rozvrh hodin v prvních dvou ročnících učby elementární Doporučují, aby se stanovil počet hodin pro jednotlivé předměty, ale kdy se má učiti předmětům, volným rozvrhem se nepředpisuje. Zároveň žádají, aby povinná návštěva posunuta byla od 7. do 15. roku.

Počet vyučovacích hodin povinných pro Berlín ustanoven tak, že ředitelé — rektor — vyučovati mají 10, učitelé nejvyšších platebních tříd — nejstarší — 24, učitelé II. až IV. třídy 26, učitelky 22 hodin týdně. U nás pro všechny maximum posunuto na 30 hodin týdně.

V Rusku dosud neměli všeobecné povinnosti školní. Nyní zasazují se zemstva některých gubernií, aby na venkově byla zavedena povinná návštěva školy 3—4 léta trvající. Počátek učiněn v bobravském újezdě gubernie voroněžské na Novgorodsku a sousedních guberniích.

Chceme-li správně posuzovat rozvoj školství a jeho význam ocenit, třeba znáti alespoň v hlavních rysech statistiku srovnávací. Nebude zajisté bez užitku, když občas zařadíme obšírnější statistický rozhled po školství domácím i cizím. Dnes upozorňujeme na přehled statistický o školství obecném v území rakouském. R. 1850 bylo všech obecných škol 12.784; r. 1900 však měli jsme 20.442 škol obecných. Měšťanských škol r. 1850 vůbec nebylo r. 1900 měli jsme 822 škol měšťanských. Podle řeči vyučovací bylo německých: veškeré školy v Horních Rakousích, v Salcbursku a Vorarlberku; 99·7% v Dolních Rakousích, 74·5% v Korutanech, 69·3% ve Štyrsku, 55·7% v Tyrolsku, 10·8% v Terstu, 7·5% v Kraňsku a 0.5% v Istrii. V Čechách jest 57·4% škol českých a 42·6% německých, na Moravě, 29·9% škol něm. a 70·1% českých, ve Slezsku 43·1% německých, 21·1% českých a 26·9% polských, v Haliči 0·6% německých, 51·1% polských, 42·4% rusínských a 5·9% smíšených; v Bukovině 6·6% německých, 0·3% polských, 39·4% rusínských, 33·1% rumunských, 0·9% maďarských a 19·7% smíšených. Ze sta obecných škol rakouských jest 39·6% s německou vyučovací řečí, 53·6% se slovanskou, 4% s italskou a 2·8% škol jest smíšených. Kdežto v roku 1880 bylo ještě

50% všech škol německých, jest jich r. 1900 jen 39·6%, naproti tomu vzrostl počet škol slovanských ze 43·6% r. 1880 na 53·6% r. 1900 o 10%. — Roku 1900 vyučovalo na všech školách rakouských 53.070 učitelův a 22.466 učitelek, tedy dohromady 75.535 osob, z nichž bylo 52.607 (38.563 učitelův a 14.044 učitelek) úplně zaměstnáno. Roku 1880 počítalo se v Rakousku činných učitelů 31.134, r. 1900 38.563, vzrostl tudíž počet učitelů činných o 23·8%; naproti tomu bylo r. 1880 jen 4791 učitelek činných proti 14.044 r. 1900; počet učitelek činných vzrostl tedy o 192·7%. Kdežto r. 1880 připadalo na 100 činných osob vyučovacích 15·4% učitelek, připadá jich r. 1900 již 26·7%, V Terstu je víc učitelek než učitelů, v Tyrolsku a v Haliči téměř stejně učitelův a učitelek. Kdežto však toliko 17·7% učitelů jest zatímně ustanoveno, jest 44·7% zatímně ustanovených učitelek. — Příjmy učitelstva: 406 učitelův a 1566 učitelek má ročně příjmu, vlastně almužny, méně než 600 K, roční plat 12.624 učitelův a 6989 učitelek kolísá mezi 600 až 1200 K. Více než 2000 K platu mělo 11.768 učitelův a 1926 učitelek. Skoro třetina všech úplně zaměstnaných učitelův a dvě třetiny všech úplně zaměstnaných učitelek mělo ročních příjmů méně než 1200 K!! tedy méně než exekučním řádem stanovené existenční minimum.

V Dol. Rakousích nařídila zemská školní rada, že abiturienti na rok reprobovaní, pakli nekonají maturitu na témže ústavě, musí předložiti vysvědčení o bezúhonnosti, opakují-li maturitu. Nemusejí však předkládati žádosti za připuštění ke zkoušce dospělosti.

Na průmyslových školách všech stupňů zavedena nová klasifikace. Tak se nyní klasifikuje na pokr. školách průmyslových, podobně jako na školách středních a na vysvědčení každý učitel píše známku z předmětu svého a podepíše se.

Dvě strany ústř. učit. jednoty v Čechách, obě ovšem „liberalní“, melou se v novinách, až třísky lítají.

Ročník XX. Číslo 1[1]

HLÍDKA.

Legenda Kristianova.

Napsal FRANTIŠEK VACEK. (Č. d.)

5. Legenda „Crescente fide“ (o sv. Václavu).

Církevní oslavu sv. Václava počali kněží slovanští, dobře-li soudíme, ne v Čechách, nýbrž buď na Moravě nebo na Slovensku. V Čechách úcta k řečenému světci-mučeníku byla zprvu rázu soukromého, a k takové úctě přidal se i kníže Boleslav I, dav přenésti tělesné ostatky bratrovy na sídelní hrad svůj a pochovati je v kostele sv. Víta. Máme za to, že soukromá úcta neproměnila se tu v úctu veřejnou a církevní, dokud živ byl Boleslav I. Teprve smrtí jeho minula závada nevyhnutelného ohledu. Kosmas klade úmrtí Boleslava k roku 967.[1]) Jestliže se neomýlil, první veřejné chvály ke cti sv. Václava zavzněly u nás v roce právě jmenovaném. Církevní oslavy nového světce pílili potom rovněž tak kněží-latinníci jako kněží slovanští.

I k latinskému officiu bylo potřebí biografie (Passio, Vita). Nám zachoval se spis, ukazující na sobě všechny známky toho, aby mohl pokládán býti za nejlepší liturgické čtení o sv. Václavu. Je to legenda „Crescente fide“ neznámého autora, nejspíše cizozemského kněze, který v Čechách propůjčoval se službě duchovní. Podle znění jejího[2]) soudě, měla poskytovati čtení ke dvěma svátkům, totiž k utrpení sv. Václava dne 28. září a k přenesení sv. Václava

---

[1]) Prameny d. č. II. str. 34. V drážďanském rukopise úmrtí Boleslava I poznamenáno jest k roku 972.

[2]) Prameny d. č. I. str. 183 190.

dne 4. března. Čas sepsání není sice výslovně pověděn, ale okolnosti přece jej naznačují. Legendista mluví velmi mírně o Boleslavu bratrobijci: „Frater eius iunior et peior nomine Bolezlavus diabolica fraude deceptus cum impiis malignum inierunt consilium contra praedictum virum beatum.“ To ukazuje k době, kdy dobrý způsob vlády Boleslavovy byl ještě v živé paměti. Legendista nazývá knížete-mučeníka „svatým panem Václavem“ (beatissimus dominus Vendezlavus). Obcoval tudíž s Čechy, kteří znali ještě Václava knížete a nepřestávali jmenovati jej pánem. Hovoře o zázračném propuštění vězňů ze žaláře na přímluvu světce-trpitele, praví, že div ten stal se teprve za delší čas po přenesení sv. Václava (longe post haec), a že jeden z vězňů tenkráte propuštěných byl ještě mnoho let živ (postea plurimos vixit annos.[1]) K projití let tuto řečených pokládati lze dobu vlády Boleslavovy za dostatečnou. V legendách „plurimi anni“ jsou někdy pouhým desítiletím. Tak dospíváme k úsudku, že legenda „Crescente fide“ byla složena brzy po smrti knížete Boleslava I.

O poměru jejím ke Gumpoldově legendě, jež doposud pokládána byla za nejstarší latinskou biografii sv. Václava, psal nedávno professor Pekař. Podle nálezu jeho „Gumpoldova legenda není nic jiného než rozvedená a pokažená legenda ‚Crescente fide‘.“[2]) My přijímáme aspoň to, že Gumpold zakládal se legendou „Crescente fide“. Ježto dílo své hotovil na rozkaz císaře Oty II (973—983), nejspíše v čase, kdy jednalo se o založení biskupství v Praze (před rokem 975), legenda „Crescente fide“ je staršího původu nežli z roku 975. Její vznik může trvám nejlépe položen býti k roku 967.

Spisovatel legendy spořádal látku svou postupem života Václavova. Nejprve mluví o mládí světcově před smrtí knížete Vratislava, potom o chování jeho v době, kdy byl již knížetem, ale nedospělým (legendista rozeznává tu čas a příhody před smrtí sv. Ludmily a potom zase od smrti její až do mužného věku Václavova), potom o skutcích knížete Václava a zavraždění jeho, na konec o přenesení tělesných ostatků světcových z Boleslavě do Prahy a zázracích, které dály se na blízku hrobu jeho. Pramenem byly mu jednak výzvědky ze slovanské legendy o sv. Václavu, jednak ústní podání. Pominuv z úmyslu vše, co týkalo se působení slovanského duchovenstva v zemi, zpracoval ostatní látku slohem a duchem biblickým, namnoze napodobením latinských legend, jemu povědomých. Spis je skládání

[1]) Tamže str. 188 n.

[2]) Český Časopis historický VIII. str. 433.

prosté a dojemné, avšak podrobnostmi líčení, oděnými v roucho cizích vzorův, odstupuje daleko od slovanské legendy.

Legendista byl v Čechách cizincem, historickou minulost země znal jenom z doslechu, o knížeti Václavovi vypravovali mu nejvíce kněží-latinníci, aneb na jejich výpovědi bylo mu především spoléhati: i nelze se diviti, že nepronikl všude k jádru věcí, že nevystihl pravého smyslu tradice a poznamenal leccos s omylem nebo nepravdou. Přihlédneme-li k legendě Kristianově, k té částce její, která jedná o sv. Václavu, shledáme, že autor přijal legendu „Crescente fide“ se všemi jejími omyly a chybami za hlavní kus svého vypravování o ctnostech, zásluhách a zázracích sv. Václava, že veliký díl legendy chybně ve svém spise umístil a k tomu ještě svými dopověďmi a dodatky rozmnožil řadu špatných výkladův a neporozumění ústnímu podání. Tu nelze vyhnouti se otázce, proč méně chyboval cizinec nežli člověk domácí, a jak rozuměti předmluvě k legendě, kdež autor chlubí se výslechem pamětníkův a věrohodných svědků? Zda řeči o svědcích nebylo spíše k tomu potřebí, aby i dodatky jeho, ve starých spisech nepřicházející, zdály se věrohodny?

V legendě „Crescente fide“ částka vypravování od slov: „Tum praedictus illustris puerulus permanens in principatu minime discessit a disciplina“ až po větu: „Itaque et potum, quod ei propinabant, numquam gustavit“ [1]) odnáší se k době života Václavova, kdy světec byl nezletilým knížetem, a matka jeho Drahomiř vladařkou. Kristian toho nepoznal a nepochopil. Řečenou částku z „Crescente fide“ přepsal do oddílu své kompilace, kdež promlouvá výhradně o době samostatné vlády Václavovy. Tak skutky z jinošského věku světcova přisouzeny jsou mužným letům jeho života! Aby dosah pobloužení byl patrný, sledujme vývody spisovatele legendy „Crescente fide“ a přirovnejme k nim řeč Kristianovu.

Při smrti knížete Vratislava Václav, dědic trůnu, požíval literního vzdělání, jež nelišilo se od přípravy ke stavu duchovnímu. Když potom (na rychlo) zaučován byl panovnickým povinnostem, velmoži, kterým povaha knížete ukazuje cesty budoucnosti, a tudíž velmi pilně jimi bývá pozorována, shledali při něm náklonnost k mírnějším věcem, než jaké řízení země s sebou přináší. Kněžic měl srdce k lidem strádajícím, hrozil se rozsudku smrti, když měl vydán býti na vinníky, konal skutky tělesného milosrdenství, prokazoval úctu osobám stavu du-

[1]) Prameny d. č. I. str. 183—185.

chovního. vlídně jednal s podřízenými, vesměs podle návodu písem, jenž dán jest osobám zámožným a správcům lidu. Útlocit kněžice nebyl po chuti zemských velmožů. Přáli si pána raději drsného než jemného, milovníka hodů, pitek a jiných hlučných zábav šlechtických. Václav nemohl dosti rychle vyzouti se ze záliby v úkonech žákovských. Šla o něm řeč, že nočního času s pomocí komorníka Podivena zabývá se pečením hostií a lisováním vína k mešní oběti, že pod rouchem knížecím odén jest šatem kajicníků (ciliciem, žíněnou košilí) a oddává se na kromobyčejné pobožnosti. Však i veřejné úkony církevní, kterých se účastnil, svědčily o zvláštní zbožnosti jeho. Velmoži dávali mu za to jméno mniška nebo svatouška. Podle názoru jejich vychování kněžice bylo pochybené (qui princeps debebat esse, perversus est a clericis et est monachus), a vina toho, že neodkládal způsobů žákovských, byla na bábě jeho sv. Ludmile.

Po zavraždění staré paní užito bylo mocných prostředkův, aby mysl kněžice poddala se vedení, jež i matka jeho i velmoži pokládali za potřebné budoucímu zeměpánu. Odstranili z jeho okolí osoby, zvláště duchovní, o kterých bylo domnění, že vlivem svým nepřiměřeně působí v povahu Václavovu. Domlouvali mu, aby zmoudřel, prohlašujíce duchovní zaneprázdnění knížete za překážku v jeho vladařských povinnostech a světských úkonech. Než k tomu přece nemohli ho přiměti, aby setrvával s nimi v hodech (legendista dí: v obětních hodech pohanských) a pitkách; neboť mladý kníže uměl vždy vyhledati záminku ke včasnému odchodu.[1])

Z toho, co jsme uvedli, jedva zmínka o dobrotivosti a zbožnosti Václavově hodí se také k době samostatné vlády jeho. Kristian připojil tam vše.[2]) Při tom silně interpoloval svou předlohu. Podle jeho vývodů kníže Václav ctnostným životem přesahoval míru lidské svatosti (modum humane excedens pietatis). V čas, kdy sbor soudců vydával rozsudek smrti na vinníka, kníže odešed, schovával se, jak mohl (occultabat, qua valebat). Kněze, kleriky a mnichy ctil jako Pána Boha (presbiteros clericosve ac monachos ut dominum honorans). Ke službám Božím dodával každého dne hostie a víno vlastníma rukama svýma zpracované (cottidie oblacionem suam manibus suis confectam domino exhibebat). Užívaje kajicích šatů velmi drsných (cilicia, žíněné pásy), odíval se na tělo vlněným rouchem jako

---

[1]) Prameny d. č. I. str. 183 nn.

[2]) Tamže str. 213—215.

mnich.[1]) Byl střídmý v ukájení potřeb tělesných A jestliže přece někdy se stalo, že při večerním kvase — musilť jako kníže lehati mezi nenasytnými šelmami (feras inter tantas cubanti) — pil přes obvyklou míru, druhého dne záhy z rána vytrhnuv se ze spánku, spěchal do chrámu, a tam ať kněze ať nižšího duchovního, kohokoli totiž z nich zastal, oblekl v nejlepší roucho své, dávaje mu je darem, a vrhnuv se mu k nohám, snažně prosil, aby za něj pobožně modlil se ke Kristu Pánu, aby hřích v předešlé noci spáchaný milostivě mu odpustil.[2])

Tak podle předmluvy k legendě kněžic český v 10. století zdokonaloval životopis sv. Václava, svého strýce, tak psal o pánech českých (tantae ferae), jichž synové seděli v radě bratra jeho knížete Boleslava II! Povšimnutí zasluhuje, že řeč o nemíře v pití uznána jest již od starých autorů za nesmysl, a to dosti pohoršlivý. Skladatel legendy „Oriente iam sole“ ze 14. století dí o ní: „Certum est minus esse verum, quod quidam aliter hoc in loco de ipso (o sv. Václavu) dogmatisaverunt ad scandalum audientium et ad excusandas excusationes peccatoribus in peccatis.“ [3]) My bychom nazvali ji výmyslem velmi důvtipným, protože do řady povahopisných detailů, silně idealisovaných, uvádí realistický rys, vypočtený na utvrzení víry v ostatní podrobnosti líčení. Než otázka jest, jak shoduje se zmínka o poklescích, jichž silnější povaha dovede zniknouti, s předešlým

[1]) Při obnově pohořelého chrámu sv. Víta roku 1143, jak píše pokračovatel Kosmův, mnich sázavský, nalezeno je cilicium sv. Václava. Prameny d. č. II. str. 262. Bylo asi velmi porušené. Soudíme tak z poznámky Kristianovy, jež není bez tendence: »Que (cilicia) tempora usque ad hec reverenciam ob ipsius velut nova servantur.« Tamže I. str. 214. Na sklonku 10. století cilicium sv. Václava bylo buď obnošené nebo jako nové. Bylo-li jako nové, nebylo ho mnoho užíváno, a legendista té doby neměl proč by se zmiňoval o jeho zachovalosti nebo neporušenosti. Podobně nesrovnalé jest, co Kristian napsal o vlněných košilích sv. Václava: »Assidue laneis ceu monachus indutus tunicis ad carnem.« Prameny d. č. I. str. 214. V 10. století horlivější mnichové odívali se žíněnou košilí. V klášteře sv. Jimrama v Řezně, kde žil Kristian, syn knížete Boleslava I, bylo dovoleno, jak se praví, pro nedostatek žíněných rouch, aby starší mnichové užívali košil plátěných, mladší pak košil vlněných. »Lineis camisiis utebantur seniores, qui eas habere potuerunt, caeteri laneis induebantur, ob penuriam scilicet cilicinarum vestium.« *Arnold*, De miraculis s. Emmer. (*Pertz*, Monum. script. IV. str. 559.) Teprve ve 12. století bylo hojněji užíváno košil vlněných. Opat kláštera herzogenrathského roku 1137 »primus lanea indutus est tunica pro consuetudine, unde modo quasi pro ordine solent eam omnes induere, qui hactenus lineis contenti camiseis fuere.« Annales Rod. (vyd. Ernstem) str. 47.

[2]) Prameny d. č. I. str. 214.

[3]) Rukopis universitní knihovny pražské, 13 D 20 fol. 166 b

výrokem legendisty: „Modum humane excedens pietatis“? A kdy teprve a v jakém prostředí vznikla myšlenka, že přestupek z minulé večeře má hned z rána intensivnější pobožností nebo vyznáním hříchu býti smazán?

Také při úpravě další částky životopisu Václavova na podkladě legendy „Crescente fide“ Kristian leccos přidal, co nemá podoby staré tradice, nýbrž jest buď jeho vlastním nálezkem nebo reprodukcí pozdních pověstí. Uvádíme přidané kusy týmž postupem, v jakém přicházejí v legendě, zároveň s odůvodněním, proč nelze pokládati jich za ohlas starého podání.

V druhé polovici 10. století vypravovalo se o sv. Václavu, že zrušil žaláře a dal skáceti šibenice ve svém knížectví. Jádrem pověsti bylo snad faktum, že Václav nestrpěl toho, aby vězňové byli chováni v jeho domě, v kterési místnosti knížecího paláce, a že dal odstraniti šibenici z blízkosti svého příbytku a hradského chrámu. Anebo řeč o zrušení žalářův a šibenic byla jen na vyjádřenou jeho veliké útrpnosti, podle níž slitovával se nad vinníky a byl hotov jim odpustiti. Buď jak buď, skladatel legendy „Crescente fide“ napsal: „Carceres destruxit et omnia patibula succidit.“ [1]) Kristianovi to nestačilo. K žalářům a šibenicím přidal ještě trestné náčiní (suppliciaque, que usque adhuc inerant ad excruciandos homines), tak že podle jeho názoru zločinci v té době nebyli ani poutáni ani mrskáni ani jinak na těle trestáni. Naproti tomu čteme v legendě „Crescente fide“, že sv. Václav dokračoval přísnými tresty na provinilce. Výtržníky, tuláky, opilce a rušitele kázně dával prý vázati ke stolu („illos mensae pronos alligans“, aby totiž byl přístup k jejich zádům) a mrskati mnohými ranami.[2]) Kristian zapomenuv na to, co sám byl napsal o zrušení tělesných trestů, přejal i tento passus z legendy „Crescente fide“, ale se změnou, jež svědčí o svévoli, s jakou rozšiřoval životopis světcův. Z trestního stolu učinil stůl knížecí čili hody, k nimž prý sv. Václav zval provinilce, když jinak nemohl se jich zmocniti, načež místo jídla a nápoje častoval je tuhým výpraskem. „Zelo accensus divino si haut illos aliter apprehendere valuisset, saltim mense sue occasionis accersitos gracia flagris verberabat ingentibus.“ [3]) Výmyslem podskočného jednání Kristian ani sobě ani životopisu světcovu neposloužil.

(P. d.)

[1]) Prameny d. č. I. str. 184. — [2]) Tamže str. 186. — [3]) Prameny d. č. I. str. 215.

Kdy stanoveny články víry bludům Husovým protivné?

Dr. K. Římský. (O.)

Ze všech třiceti odsouzených článků Husových zbývá nám tedy ještě osm článkův, a to články 4, 8, 14, 16. 22, 23, 25 a 30. Jelikož články tyto většinou nemají tak velké důležitosti (vyjma asi dva či tři), pojednáme o nich dosti zkrátka.

Článek čtvrtý zní: „Obě přirozenosti, božství a člověčenství, jsou jeden Kristus (on jest jediná hlava choti své, Církve.[1]) Pro nejasnost slov (o níž mluví i Kryštůfek) nejraději bychom tento blud vůbec pominuli a odkázali na poznámku, již Kryštůfek k tomuto bludu učinil. Upozorňujeme pouze, že chtěl-li by někdo slovům těmto rozuměti, jakoby jimi bylo vyjádřeno spojení božství a člověčenství v jedné přirozenosti (unio in natura), pak by byl článek tento právem odsouzen, jako přející kacířství dávno zavrženému. Mělo-li by se pak článku onomu (jak Kryštůfek praví a jak ostatně snad i bludy Husovy žádají) rozuměti, že hájí dvě osoby v Kristu, pak opět by byl již dávno odsouzen v Nestorovi. Ostatně připomínáme, že v tak důležitém tajemství třeba nejen správně myslit a věřit, nýbrž i správně mluvit, sice jinak se stane řeč nebezpečnou a k bludu svádí. — Odkazujíce i zde na bohoslovecké spisy o tomto tajemství jednající, obracíme se raději k daleko důležitějšímu bludu Husovu obsaženému ve článku 8. a 22.

8. „Kněží, kteří vedou hříšný život, poskvrňují moc kněžskou a jako synové nepraví (infideles, nevěřící, nevěrní) nepravě (infideliter, nevěrecky) smýšlejí o sedmeru svátostí, o klíčích, úřadech, trestech, mravech, obřadech a posvátných věcech Církve, o úctě ostatkův, o odpustcích.“

22. „Papež nebo prelat, je-li zlý a předzvěděný, jen v nevlastním slova rozumu jest pastýřem, vpravdě však je zlodějem a lupičem.“

Nejedná se v článcích těchto o tom, čemu i Církev katolická učí jako pravému učení, že totiž kněz ve stavu hříchu smrtelného, nemaje posvěcující milosti Boží, uděluje-li svaté svátosti, těžce hřeší, páchaje svatokrádež, poněvadž neuctivě a hanebně jedná se svatými věcmi (podobně jakoby v lidských poměrech hanebně jednal zástupce císařův, kdyby vládce svého zastupoval ne v šatě zástupci císařovu patřícím, nýbrž v ošklivých hadrech). O tom se tedy nejedná, nýbrž jedná se o bludu Husově, články těmito vysloveném, že kněží hříšní. kněží ve

[1]) Přídavek v závorce jest uveden dle Kryštůfka, u Mansi jsem ho nenašel.

stavu hříchu smrtelného, neplatně zastávají úřad svůj, posvěcovati věřící svátostmi, tak že svátosti takovými kněži udělené nic neprospívají, kněz pak takový stává se místo pastýře lupičem, jenž věřící okrádá o svátosti. Že Hus tomuto bludu učil a že tento smysl uvedené články mají, to zde předpokládáme jako známé (viz spisy Lenzovy) a ostatně je to zřejmo z uvedeného textu.

Na otázku, byl-li tento Husův blud před dobou Husovou odsouzen a tím i zároveň pravda bludu protivná slavnostně stanovena, odpoví nám nejlépe toto rozhodnutí vrchnosti církevní.

Ve vyznání víry Valdenským bludařům předepsaném čteme: „... Rovněž ani svátostí, které se v ní (t. j. svaté římské, katolické... Církvi) slaví, a v nichž (svátostech) nepochopitelná a neviditelná moc Ducha sv. působí, v ničem nezavrhujeme, i když jimi posluhuje kněz hříšný, pokud ho Církev přijímá; aniž odporujeme církevním úřadům a požehnáním jím (knězem hříšným) vykonaným, nýbrž je rádi přijímáme jako od nejspravedlivějšího, poněvadž nehodnost (zloba) biskupa nebo kněze nikterak neškodí ani křtu dítěte ani udělování nejsv. Svátosti, ani ostatním církevním úřadům vůči poddaným vykonaným.“ [1])

Zvláštní vysvětlující poznámka k tomuto církevnímu rozhodnutí jest naprosto zbytečnou; jakou pak cenu má toto vyznání víry bludařům předepsané, pověděli jsme již ve „Hlídce“ na str. 579, kdež jsme pod číslem VIII. jinou část tohoto rozhodnutí uvedli.

Roku 1318 zavrhl papež Jan XXII. Constitucí „Minorum fratrum sacer ordo“ rozličné bludy, ze kterých čtvrtý se týká opět naší otázky. Praví totiž papež: „Čtvrté těchto bezbožníků rouhání, plynoucí z jedovatého pramene řečených Valdenských, pošetile stanoví, že kněží, i když jsou řádně a zákonitě dle církevního způsobu vysvěceni, nemohou svátosti Církve ani vykonati ani udělovati, jsou-li obtíženi jakýmkoli zločinem.“ [2])

[1]) »Sacramenta quoque, quae in ea celebrantur, inaestimabili atque invisibili virtute Spiritus Sancti cooperante, licet a peccatore sacerdote ministrentur, dum Ecclesia eum recipit, in nullo reprobamus, nec ecclesiasticis officiis vel benedictionibus ab eo celebratis ab eo detrahimus, sed benevolo animo tamquam a iustissimo amplectimur, quia non nocet malitia episcopi vel presbyteri neque ad baptismum infantis, neque ad Eucharistiam referendam vel ad caetera ecclesiastica officia subditis celebrata.« *Denzinger* 370.

[2]) Celou Constituci viz u *Raynalda* ad annum 1318. Místo námi uvedené (u Raynalda XLIX) zní: »Quarta huiusmodi impiorum blasphemia de praedictorum Waldensium venenato fonte prorumpens, sacerdotes rite etiam et legitime secundum formam Ecclesiae ordinatos, quibuslibet tamen criminibus pressos, non posse conficere vel conferre ecclesiastica sacramenta confingit.« Viz též *Denzinger* 416.

I toto rozhodnutí jest úplně jasné; proto uvádíme zrovna jiné rozhodnutí od papeže Benedikta XII roku 1341, jímž odsoudil a zavrhl bludy Armenův.[1] Osmašedesátý z odsouzených bludů jest, že Armeni „praví a věří, že kněz či biskup řádně vysvěcený, spáchá-li i tajný hřích proti svaté čistotě, ztrácí moc vykonávati a udělovati všechny svátosti, které biskupu či knězi přísluší; a takové svátosti jimi vykonané nemají ani účinku ani moci."

Opomíjíme uváděti zde jiná rozhodnutí papežův a sněmů církevních o platnosti křtu svatého kacíři uděleného, poněvadž se nám zde jedná o bludu všeobecném a ne o jedné svátosti pouze. Ostatně myslíme, že svědectví uvedená dostačí, aby byl podán důkaz, že tyto dva články Husovy právem byly zavrženy, a že dávno před Husem blud tento byl odsouzen.

Čtrnáctý článek Husův zní: „Doktoři, kteří učí, že ten, kdo trestu církevnímu propadl, jestli se napraviti nechce, soudu světskému má býti odevzdán, následují šlépějí velekněží, zákonníkův a fariseů kteří Krista, jenž jich nechtěl ve všem poslušen býti, odevzdali soudu světskému řkouce: ‚Nám nesluší zabiti žádného'; oni jsou vražedníci nad Piláta horší."[2])

Vysloven tedy článkem tímto blud, že Církev provinilce své nesmí dát potrestati od vrchnosti světské. Že tento blud byl právem odsouzen jako odporující veškerému právu církevnímu, dávno před Husem papeži a církevními sněmy (a ne tedy pouhými „doktory"!) ustanovenému a schválenému, toho snad ani dokazovati netřeba nikomu, kdo zná jen poněkud církevní dějiny a nauku Církve. Uvedeme zde však přece některé ustanovení církevní.

Na všeobecném sněmu církevním, Lateranském druhém roku 1139 vydán byl mimo jiné kanon 23, v němž sněm právo Církve, odevzdat kacíře moci světské, zřejmě předpokládá. Čteme zde totiž: „Ty pak, kteří škrabošku pobožnosti ukazujíce, zavrhují svátost Těla a krve Páně, křest dítek... jako kacíře z Církve vylučujeme a odsuzujeme a rozkazujeme, aby byli mocí světskou potrestáni."[3])

---

[1]) Viz, co jsme o tomto rozhodnutí pravili ve »Hlídce« str. 584 pod číslem XII. Místo uvedené zní: »Item dicunt et tenent quod si presbyter vel episcopus ordinatus committat fornicationem etiam in secreto, perdit potestatem conficiendi et ministrandi omnia sacramenta, quae pertinent ad episcopum vel presbyterum et talia sacramenta per eos confecta nullam efficaciam vel virtutem habent.« *Raynaldus* ad ann. 1341.

[2]) *Kryštůfek* l. c. 716.

[3]) »Eos autem, qui religiositatis speciem simulantes, Domini corporis et sanguinis sacramentum, baptisma puerorum ... damnant, tamquam haereticos ab Ecclesia Dei pellimus

Jasnější ještě jest kanon 27. z třetího Lateranského sněmu církevního roku 1179, z něhož vyjímáme: „... ačkoliv církevní kázeň spokojena je soudem kněžským a krvavých trestů nevykonává, přece jí pomáhají ustanovení katolických knížat, aby lidé často hledali spasný prostředek, bojíce se tělesného trestu.“ [1]) Zde tedy se jedná o tresty, jimiž katolický stát a podporuje Církev.

Podobně čteme i v bulle „Unam Sanctam“, že jsou dvě moci na zemi, meč duchovní a světský. „Tento (světský) sice pro Církev, onen však od Církve má býti užíván. Onen (duchovní) rukou kněze, tento (světský) rukou krále a vojína, ale dle pokynu kněze.“[2])

Šestnáctý blud Husův jest uveden u Kryštůfka: „Skutky lidské děliti dlužno ve ctnostné a bezbožné. Bezbožný člověk vždy si počíná bezbožně, ctnostný naproti tomu vždy ctnostně; neboť smrtelný hřích otravuje veškery skutky člověka bezbožného vůbec, jakož zase ctnost oživuje všecky skutky člověka ctnostného.“ [3]) Tvrdí tudíž Hus v tomto bludu, že člověk ve stavu hříchu smrtelného (bez posvěcující milosti), člověk hříšník, ať koná co koná, jedná bezbožně (vitiose), hříšně. O tomto bludu ovšem připouštíme, že před Husem odsouzen nebyl; ale důvod byl pouze ten, poněvadž až po tu dobu bylo v Církvi katolické neslýcháno, že by hříšníci každým skutkem hřešili, ba naopak byla pravda katolická každému věřícímu známa, že jsou mnohé skutky hříšníků, které nejsou sice záslužny pro nebeskou odplatu, ale nejsou též hříchem (na př. miluje-li hříšník své přátely, dá-li almužnu, zajisté nehřeší). Pouze Viklef a Hus a pozdější „reformatoři“ odvážili se tuto katolickou pravdu popírati a byli proto právem odsouzeni.

Co do učení méně důležitým, ale nad jiné ku štvaní způsobilým jest asi 23. článek Husův: „Papež nesmí býti nazván Nejsvětějším,

---

et damnamus, et per potestates exteras coerceri praecipimus.« *Denzinger* 309. Že »potestates exterae« není moc církevní (církvi vnitřní), nýbrž světská, je zřejmo.

[1]) »... licet ecclesiastica disciplina sacerdotali contenta iudicio, cruentas non efficiat ultiones, catholicorum tamen principum constitutionibus adiuvatur, ut saepe quaerant homines salutare remedium, dum corporale super se metuunt supplicium.« *Denzinger* 338.

[2]) Viz ostatně »Hlídku« str. 581 pod číslem X. »Is quidem (gladius temporalis) pro Ecclesia, ille vero ab Ecclesia exercendus. Ille sacerdotis, is manu regum et militum: sed ad nutum et patientiam sacerdotis.«

[3]) Latinský text zní: »Divisio immediata humanorum operum est, quod sunt vel virtuosa vel vitiosa, quia si homo est vitiosus et agit quidquam, tunc agit vitiose; et si est virtuosus et agit quidquam, tunc agit virtuose, quia sicut vitium, quod crimen dicitur seu mortale peccatum, inficit universaliter actus hominis vitiosi, sic virtus vivificat omnes actus hominis virtuosi.« *Denzinger* 537.

ani s ohledem na úřad svůj, jinak by také král co do úřadu svého se musil Nejsvětějším nazývati, ano i soudní sluhové a hlasatelé by musili nazváni býti svatými, a posléze i sám ďábel by svatým zván býti měl, neboť i on je sluhou Božím.“ Zdá se nám, že tento blud je způsobilým ku štvaní, poněvadž zajisté lichotí všem těm, kteří chtějí dokázati své velikášství tím, že popírají jiným tituly a znaky jejich důstojnosti. Z téhož důvodu, že se totiž jedná vlastně pouze o titul, zdá se nám tento blud býti co do učení méně důležitým. Rovně jako kdyby někdo připouštěl sice moc císařskou, ale popíral titul „císaře, Veličenstva...“, tu by nebylo tak důležitým s ním se o titul hádati.

Při tomto bludu nebudeme dokazovati, že katolíci tento titul papeži dávali a jej považovali za oprávněný, že tudíž se Hus protivil věci u katolíků naprosto přijaté a ustálené. To by bylo zbytečno. Raději poukážeme na věcnou stránku bludu. Věcně totiž blud mimo onu pošetilost o ďáblu tvrdí, že úřad papeže a úřad vrchnosti světské je stejným způsobem úřad sluhy Božího, popírá tudíž v jistém smyslu rozdíl úřadu církevního a světského. S této stránky pak jsme již nahoře dokázali, že vrchnost církevní je rozdílná od vrchnosti světské; vždyť to je vysloveno skoro v každém onom církevním rozhodnutí, jež jsme uvedli jednajíce o prvenství Církve římské. Ostatně titul „Nejsvětější“ jest původně dán papeži ne tak pro jeho moc autority, jak pro jeho nejvyšší kněžství, t. j. proto, že jest biskupem. Biskup má totiž plnost moci svaté, vrchol kněžství, nejvyšší moc stavu kněžského (plenitudo potestatis ordinis), posvěcovati totiž jiné udílením všech svátostí, kterážto moc u obyčejných kněží jest poněkud omezena. Proto ode dávna byli nazýváni biskupi „nejsvětější, sanctissimus“, kterýžto titul ponenáhlu byl v Církvi katolické podržen pouze pro papeže, kdežto u Řeků i nyní ještě biskupi slují „nejsvětější, ἁγιώτατος“.[1]) Že pak král, vrchnost světská nemá této biskupské moci a proto jí ani tento titul nepřísluší, je zřejmo, a proto právem článek Husův zavržen.

Zde snad jest užitečno upozorniti i na tituly, jež církev řecká dává patriarchům dle svého církevního práva. V první části kodexu církve valašské a multanské z roku 1652 „Directorium Legis vulgo Pravila“, jenž jest překlad z řeckého Nomokanonu od Manuela Malaza roku 1561 sepsaného dle spisů Fotia, Balsamona, Blastara a Zonary (osob to pro právo církve řecké nejdůležitějších), nalezáme v kanonu 395. tyto tituly patriarchů: římského „Felicissimus, Sanctissimus...“,

[1]) *Biederlack*, Institutionum iuris ecclesiastici synopsis III. 143, kde se jedná o titulech papežových.

cařihradského „Sanctissimus Patriarcha oecumenicus", alexandrijského „Sanctissimus Papa et Patriarcha", antiochenského „Sanctissimus Pater Patriarcha magnae civitatis Antiochenae", jerusalemského „Sanctissimus Pater Patriarcha Jerosolimitanae urbis" etc.[1])

Pětadvacátý článek Husův zní: „Odsouzení 45 vět Viklifových, od doktorů vyslovené, jest bezdůvodné a nespravedlivé, a vymyšlena jest příčina, kterouž oni udávají, že prý žádná z oněch vět není katolická, nýbrž že každá jest buď (kacířská nebo[2]) bludná nebo pohoršlivá." Tímto bludem déle se zabývati považujeme za úplně zbytečno; neboť nepravda článkem tímto hájená vysvítá již z toho, že mnohé z oněch 45 článků Viklifových jsou totožny s oněmi bludy Husovými, o nichž jsme již dokázali, že byly dávno před Husem prohlášeny za kacířské, na př. bludy Viklifovy o ústavě Církve, jimiž popírá prvenství Církve římské, Církev římskou nazývá synagogou ďáblovou. Jiné bludy Viklifovy jsou opět tak nesmyslny a tak rouhavy, že každý, kdo je jen přečte, pozná, že právem byly odsouzeny jako kacířské nebo bludné nebo pohoršlivé; na př.:

Blud 6. Bůh musí poslouchati ďábla.

20. Kdo dá almužnu řeholníkům (bratrům, fratribus), jest proto okamžitě exkomunikován.

31. Kdo zakládá kláštery, hřeší, a kdo vstupují do nich, jsou muži ďábelští.

44. .. od papeže až k poslednímu řeholníku všichni jsou kacíři.

45. Všechny řády bez rozdílu jsou uvedeny od ďábla.

O jednotlivých bludech Viklifových[3]) zde pojednávati nebudeme; vždyť již z uvedených ukázek jest patrno, že „odsouzení 45 vět Viklifových od doktorů vyslovené nebylo ani bezdůvodné ani nespravedlivé, ani nebyla vymyšlena příčina, kterou oni udali..." Ostatně pro bludy Viklifovy se u nás asi málokdo rozohní.

Tak tedy nám zbývá poslední, třicátý článek Husův: „Nikdo není pánem světským, nikdo prelatem, nikdo biskupem, jestli se ve smrtelném hříchu nachází."

K tomuto bludu, jenž je totožný s patnáctým bludem Viklifovým, poznamenáváme: Pokud se bludem tímto činí hodnost biskupská či hodnost vrchnosti církevní (jakož i moc udělovati svátosti) závislou na

---

[1]) *Papp-Szilagyi*, Enchiridion Iuris Ecclesiae orientalis catholicae pag. 111, viz též pag. 70.

[2]) Přídavek v závorce není u *Kryštůfka;* viz jej *Denzinger* 546.

[3]) Viz je na př. u *Denzingra* 474—521.

hodnosti a svatosti osobní, o tom jsme již nahoře pojednali. Pokud pak blud tento tvrdí, že světská vrchnost (dominus civilis) ztrácí své panství, spáchá-li smrtelný hřích, o tom rádi vyznáváme, že blud tento až po Viklifa a Husa nebyl slavnostně odsouzen; neboť až po tu dobu žádný katolík nebyl tak pošetilý, aby popíral onu katolickou pravdu, jíž Kristus Pán a svatí apoštolové učili, napomínajíce nás, abychom byli poslušni i pánů hříšných (1 Pet. 2, 13—20). Pro tak anarchistické učení, jako je tímto článkem vysloveno, byl Hus zajisté správně odsouzen, a nikdo nesmí od Církve katolické žádati, aby takový blud neoznačila za protikatolický a aby posvětila loupež.

Tak jsme tedy probrali všechny články Husovy a dospěli jsme na konec svojí práce. Budiž nám dovoleno zakončiti větou, jež jest výsledkem celé práce.

Pravdou dějinami církevními zaručenou jest, že z třiceti bludů Husových mnohé (více než polovice) byly dávno před Husem slavnostně Církví zavrženy a takto pravdy bludům protivné slavnostně stanoveny,

mnohé (asi 5—8) nebyly sice neomylně zavrženy, ale přece byly pravdy jim protivné na provincialních sněmích biskupy proti bludařům hájeny,

jiné pak bludy, i když se o nich až po tu dobu autorita církevní nevyslovila, byly přece protivny pravdám katolickým, anebo, dotýkajíce se pravd katolických či definovaných, byly svou nerozvážností a nejasností nebezpečny a bludu přející,

proto právem zavrhl církevní sněm Kostnický všech třicet článků Husových.

Zákonník Hammurabiho.

(2285—2242 před Kristem Pánem.)

Prof. Dr. Alois Musil. (O.)

Právní řád, který Hammurabi, moudrý král, stanovil a tak zemi spravedlivému zákonu a boholibému pořádku naučil.

Hammurabi, král-ochránce jsem já. Neodcizil jsem se lidem, které mně Bêl daroval, jejichž vládu mně Marduk svěřil, bez meškání jsem jim opatřil pokojné bydlo. Srázné rokle jsem přístupnými učinil, světlem je opatřiv. Mocnou zbraní, udělenou mně od Zamama a Ištary, bystrým věhlasem, určeným pro mne od Ea, moudrostí mně od Marduka uštědřenou vyhladil jsem nepřátely na severu i na jihu, svět jsem si podrobil, říši blahobyt opatřil, obyvatelstvu sídla bezpečná propůjčil a žádného buřiče jsem nestrpěl.

Velcí bozi mne povolali, neboť já jsem spásonosný pastýř, jehož berla rovna, jsem dobrý stín, spočívající nad mým městem. V náručí svém držím obyvatelstvo Sumerska i Akkadska, tak že pod mou ochranou pokojně si odpočívají, jsouce skryti v nitru mém.

Aby silný slabému neškodil, abych sirotkům a vdovám v bezpečnosti hlavu pozvednul, abych právo domácí hlásal, spory rozřešil, škody napravil — v Babelu, městě Anu-ově a Bêlově v E-sagilu, chrámu tak pevných základů jako nebesa a země, napsal jsem svá vzácná slova na pomník a před svým obrazem, znázorňujícím mne jako krále spravedlnosti, jsem ho postavil.

Král nad krále městské vynikající jsem já. Slova má jsou promyšlena, moudrosti mé se nic nevyrovná. Na rozkaz Šamaše (Slunce), velkého soudce nebes i země, ať vyjde spravedlnost na zemi, na slovo Marduka, pána mého, ať jest můj pomník uchráněn zkázy a jméno mé ať se na věky ozývá v E-sagilu mileném! Ať přijde utlačovaný, mající při, k mému obrazu v podobě krále spravedlnosti, ať si přečte nápis a uslyší moje vzácná slova! Nápis mu jeho při objasní, právo ukáže, tak že mu srdce zajásá: „Hammurabi jest pánem i otcem svým poddaným! On zjednal úctu slovu Mardukovu, k vítězství Mardukovi na severu i na jihu dopomohl, srdce Marduka, pána svého, rozveselil a blahobyt věčný svým poddaným opatřil a zemi uspořádal.“ Přečti nápis, ať se před Mardukem, pánem mým, a Zarpanitou, paní mou, z plna srdce pomodlí, načež se budou ochráncové, bozi do E-sagilu přicházející, za jeho tužby denně přimlouvati před Mardukem, pánem mým, a Zarpanitou, paní mojí.

Pro časy pozdější, věčné, vždy trvající: Král, jemuž země patřiti bude, ať zachovává slova spravedlnosti, která jsem napsal na svém pomníku, ať zákona domácího, který jsem dal, a výnosů, které jsem prohlásil, nemění, mého pomníku nekazí! Bude-li takový král moudrým a schopným, aby udržel svou zemi v pořádku, bude zachovávati slova má, která jsem tímto nápisem vyjádřil, a nápis mu ukáže nález ustanovení a zákon domácí ode mne daný, výnosy ode mne prohlášené, aby dle nich svým poddaným vládl, jim právo pronášel, rozsudek prohlašoval, ze své země zlé a bezbožné vyhubil a svým poddaným blahobyt opatřil.

Hammurabi, král spravedlnosti, jemuž Šamaš právo uštědřil, jsem já. Moje slova jsou promyšlena, nic se nevyrovná činům mým, abych domýšlivého ponížil, pyšného pokořil, hrdost vypudil. Bude-li takové kníže dbáti slov mých, v mém nápisu vyjádřených, mého zákona neporuší, mých slov nezamění, mého pomníku nepředělá, kéž dá Šamaš onomu knížeti, jako mně králi spravedlnosti, vládu dlouhou, aby spravedlivě spravoval své poddané!

Nebude-li takové kníže dbáti mých slov, obsažených v mém nápisu, ale pohrdne mými kletbami a kletby Boží se báti nebude, zákon ode mne daný vyhladí, slova má zamění, můj pomník předělá, moje jméno zhubí a své jméno vepíše nebo pro ony kletby tak rozkáže učiniti jinému, takovému člověku, buďsi králem nebo pánem, vládcem neb občanem jména jakéhokoliv, ať velký bůh (Anu), otec bohů, na jehož rozkaz vládnu, odejme lesk královský, zlomí jeho žezlo, proklne jeho osud!

Bêl, pán určující osud, jehož rozkaz se nemění a jenž moji vládu zveličil, ať způsobí vzpouru, jíž by jeho ruka nezkrotila, vichřici záhubnou pro jeho sídlo; leta vlády za nářku, krátký život, leta hladová, temnotu beze světla, smrt, jíž by svým okem předvídal, ať mu za osud určí; zánik jeho města, rozptýlení jeho poddaných, odstranění jeho vlády, zničení jeho jména i památky na zemi, ať mocnými svými ústy nařídí!

Beltis, veliká matka, jejíž rozkaz v E-kuru mnoho platí, paní, která mým tužbám milostivé vyslyšení vymáhá, ať při soudě a přelíčení u Bêla jeho záležitost kazí, zpustošení jeho země, zkázu jeho poddaných, vylití jeho života jako vody ať v ústa Bêla krále vloží!

Ea, velké kníže, jehož úradky trvají, myslitel božský, jenž vše ví, jenž dny života mého prodlužuje, ať mu odejme rozum i moudrost, ať na něho přivede zapomětlivost, ať zarazí jeho řeky při prameni a v jeho zemi obilí k výživě lidí ať růsti nedá!

Šamaš, veliký soudce nebes i země, jenž udržuje každou bytost při životě, pán životní síly, ať rozdrtí jeho království, neprovede jeho práva, ať zhubí jeho cestu, zničí pochod jeho vojska, ať ve snu mu ukáže, jak budou základy jeho trůnu vyhlazeny a jak jeho země zanikne; ať ho hned zachvátí soud Šamašův nahoře mezi živými, dole pak v nitru země ať postrádá jeho duch vody!

Sin, pán nebes, otec bohů, jehož srp mezi bohy svítí, ať mu odejme korunu i království, ať na něho vloží těžkou vinu, hrubý zločin, jenž nemůže býti sňat, aby dokonal dny, měsíce a leta své vlády v nářku a slzách; ať mu zvětší tíži vlády a určí mu osudem život rovný smrti!

Adad, pán úrody, kníže nebes i země, pomocník můj, ať zadrží déšť v nebi a zavodňování v pramenech, ať zhubí jeho zemi hladem a nedostatkem, ať se rozzuří na jeho město a z jeho země ať nadělá kopečků, jaké potopa způsobila!

Zamama, velký bojovník, prvorozenec E-kuru, provázející mne po pravici, ať zlomí na kolbišti jeho zbraň, zamění mu den s nocí, ať dopřeje nad ním vítězství nepříteli!

Ištar, paní boje a zápasu, řídící moje zbraně, dobrotivá moje ochránkyně, milující moji vládu, ať prokIne, rozhněvána v srdci a mocně rozzuřena, jeho království, ať obrátí jeho zdar ve zhoubu, rozlomí jeho zbraň na bojišti a zápasišti, ať mu způsobí nepořádek a vzpouru, pohubí jeho bojovníky tak, aby země pila jejich krev, aby hromady mrtvol jeho vojsk pokrývaly pole, ať jemu nedopřeje smilování, ale vydá ho v ruce nepřátel jeho a jako zajatce ať jej dovede do země jeho nepřátel!

Nergal, silák mezi bohy, jemuž v boji nikdo neodolá, dopřávající mně vítězství, ať mocnou silou svou spálí jeho poddané jako slaboučké stéblo třtinové, ať utne silnou svou zbraní jeho údy a rozdrtí jej jako hliněný obrázek!

Nintu, vznešená paní zemí, matka, roditelka, ať mu odepře syna, nedopřeje mu jména a nedá mu mezi lidmi žádných potomků!

Nin-Karak, dcera Anu-ova, skýtající mně blaho, ať na jeho údy přivede v E-kuru těžkou nemoc, zlou horečku, jitřivé rány, které se nezhojí, kterých žádný lékař nepochopí a svým obvazkem ošetřovati nemůže, které se nedají odstraniti jako uštknutí smrti, pokud nezhubí jeho život tak, aby hořekoval nad svou životní silou!

Velcí bozi nebes i země, Anunnakiové veškeří, ať metnou kletbu a zhoubu i na obvod tohoto chrámu, ba i na zdi tohoto E-barra, na jeho vládu, jeho zemi, jeho bojovníky, jeho poddané i na jeho vojsko!

Bêl mocnou kletbou svých úst, která se nemění, kéž ho proklne a hned zastihne!

*

Tak zní (dosud) nejstarší psaný zákonník světa.

Pozorný čtenář si učiní samostatnou představu o vysokém stupni vzdělanosti, na němž stáli Babyloňané již ve třetím tisíciletí před Kristem Pánem, v době Abrahamově. Vidí před sebou řady soudců, trhové smlouvy, velkoobchodníky s četnými cestujícími jednateli, velkostatkáře i malorolníky, lékaře, stavitele, dělníky, otroky; může nahlédnouti do rodinného života, do různých vinárniček, ba i do domů nevěstek, podřízených státnímu dozoru.

Mnohá zařízení odpovídají úplně našim, jiná jsou zcela různá, což musí odborníka, právníka nemálo zajímati, a přejeme si, aby některý z našich právníků úplné srovnání provedl.

Nás zajímá více poměr zákonníka Hammurabiho k bibli vůbec a tak zvanému zákonníku Mojžíšovu zvlášť.

Řekli jsme na různých místech, že jest Hammurabi totožný s králem Amrafelem (ḫ za ᶜ), vrstevníkem Abrahamovým, známým ze 14. hlavy Genese. Na jiném místě píšeme, že jest hebrejská čeleď, Abrahamova téhož původu, jako dynastie Hammurabiho, přistěhovaliť se jejich předkové do Babylonska z východní polovice Střední Arabie = Kedemu do území Heber, odkudž se posunovali dále. Z toho plyne, že si přinesli nejen stejnou řeč, ale mnohé stejné zvyky, obyčeje, právní názory, které byly v nových sídlech buď podrženy, nebo novým poměrům přizpůsobeny a s mnohými právními názory domorodého obyvatelstva konečně od Hammurabiho kodifikovány, t. j. od nejvyšší moci státní jako závazné pro všechny poddané prohlášeny.

Abraham byl dle bible současníkem a poddaným Hammurabiho, žil s nejbližšími potomky svými koncem třetího tisíciletí před Kristem Pánem v území ovládaném od Hammurabiho a jeho nástupcův, byl tudíž nucen státních zákonů poslouchati.

Dle názorů školy Reuss-Wellhausenovy není Abraham s potomky svými osobou historickou, nýbrž vybásněnou představou kněžských kruhův judských z prvé polovice prvého tisíciletí před Kristem Pánem. Tyto kněžské kruhy žily v ovzduší zákonníku Mojžíšova. Zašlého dávnověku neznaly, i bylo tudíž nutno, aby pověst o Abrahamovi svému ovzduší přizpůsobily, t. j. v životě Abrahamově se má výlučně obrážeti zákonník Mojžíšův.

Ale čteme-li prostonárodní vypravování o Abrahamovi a jeho potomcích, setkáme se s mnohými jednotlivostmi, které zákonníku Mojžíšovu jsou neznámy, ba jeho názorům odporují, kdežto se zákonníkem Hammurabiho věrně souhlasí.

Bezdětná Sara (Gen. 16, 3.), Rachel ba i Lia (30, 4. 9) dají své služky svým mužům, aby z nich zplodili děti, což úplně odpovídá čl. 144.

Žárlivá Sara nesmí prodati svou služku Hagaru, ač se na ni nemálo hněvá (30, 4 n.), neboť to zapovídá čl. 146., 147.

Abraham hledá manželku synu svému (24, 2 n.) dle čl. 155., 166., ze svého vyplatí za ni příbuzným věno (24, 43) v souhlasu s čl. 159. n. Nevěsta dostane úděl z domu otcovského, který si sama spravuje a sama odkazuje bez ohledu na muže (srv. 24, 61. 31, 15. 16), jak často čteme ve čl. 164. n. Prvorozený dostane mnohem více a má právo si voliti (27, 37 n.), což odpovídá čl. 165., 170 atd

Mohli bychom ještě nejednu podrobnost uvésti, ale již z podaných ukázek jest zřejmo, že ovzduší, v němž vylíčen Abraham biblický odpovídá názorům konce třetího tisíciletí a nikoliv prvé polovici prvého tisíciletí před Kristem Pánem. Že tudíž nemáme příčiny o historičnosti osoby Abrahamovy pochybovati.

Čeleď Abrahamova žila ve státě spořádaném, dbala určitých zákonů, jakož i různých zvykův a obyčejů přinesených z vlasti původní.

Za pobytu v Kanaanu a Egyptě poznali a přijali potomci Abrahamovi mnoho zákonu nových, které si rovněž osvojili a přizpůsobili, tak že při východu z Egypta nebylo jediného Israelity, jenž by nebyl býval určitým zákonům podroben.

Ba dočítáme se ve druhé knize Mojžíšově, že měli Israelité již při vyjití z Egypta své kněžstvo (Ex. 19, 22. 24), svůj svatostánek (Ex. 33, 7), ba v něm i „testimonium", t. j. nějaké znázornění přítomnosti Boží (Ex. 16, 34), tudíž i upravený řád obětní i kněžský, který v mnohém nutně připomínal obětní řád egyptský, jak ani jinak býti nemůže.

Dlouhým pobytem mezi pohany navykli si však Israelité mnohým obyčejům a názorům pohanským, o čemž svědčí mnohá stránka knih Mojžíšových. Na těchto základech nemohl býti zbudován stát vyvoleného národa, poněvadž by nebyl dospěl k cíli od Boha určenému. Bylo třeba nakažené pohanské příměsky odděliti, prastaré zdravé zákony, zvyky a obyčeje novým poměrům přizpůsobiti, dle potřeby doplniti a vyčištěný tento právní řád kodifikovati, t. j. jménem nejvyšší autority, t. j. Jahve jako závazný pro všechny Israelity prohlásiti.

Tento úkol provedl z vůle Boží Mojžíš.

Za dlouhého pobytu ve zdravé poušti u madijanského kněze poznal důkladně právní názory pouště, které byly kdysi duševním majetkem i jeho předků,* poznal podrobně vypracovaný kněžský i obětní řád Arabie, v níž se úcta jediného Boha nejdéle zachovala, a byl tudíž nejschopnějším, aby úkol od Boha svěřený provedl.

Písmo svaté zřejmě povídá, že sestavil řád kněžský, řád obětní, řád soudcovský, řád očisty, řád smlouvy sinajské, řád obnovené smlouvy moabské a nazývá nebo může nazývati skoro každou tuto jednotlivou sbírku zákonů jménem *Tôra.*

Tyto Tôry, t. j. právní řády tvořily základ ústavy israelské, neboť byly prohlášeny po vůli a ve jménu Jahve, a poněvadž byla ústava živého národa živou, vývoje schopnou, mohly býti doplňovány, rozšiřovány muži od Jahve k tomu povolanými. O tom svědčí zřejmě Písmo svaté, připisujíc Josuovi (24, 26) i Samuelovi (1 Sam. 10. 25) nové Tôry, a jest úplně pravdě podobno, že proroci, tito živí hlasatelé vůle Jahvovy, dle potřeby nových poměrů mnohou Tôru doplnili, rozšířili, než byla z Tôr utvořena z vůle Boží od Ezry sbírka jediná zvaná pak Tôra κατ' ἐξοχήν.

Majíce tento Písmem sv. i sv. Otci hlásaný vznik zákonníka Mojžíšova na zřeteli, pochopíme, že může obsahovati zákony z různých dob, odpovídající různým potřebám, ruzného puvodu.

Nám, kdož věříme v jediného nejvyššího zákonodárce, jenž vložil v srdce každého člověka zákon přirozený, jest úplně jasno, jak to možno, že se nalezá většina desatera Božích přikázaní u všech národův, a pochopíme snadno, proč jsou mnohé články nejen zákonníku Hammurabiho, ale i zákonníků čínských, indických a egyptských skoro úplně souhlasny s výroky Písma sv. — vyrostlyť z téhož zákona přirozeného.

Můžeme pak býti mnohem spravedlivější než Delitzsch a mnozí jiní, kteří připisují pouze Babyloňanům, co jest jistě původu společného. Společný původ můžeme dokázati u všech zákonův odpovídajících prostému, prvotnému způsobu života, neboť je nalezáme v témž obsahu u obyvatel pouště arabské, tohoto koutku země, kde se žilo před sedmi tisíci lety právě tak jako dnes.

Mnohé zákony podmíněné stálým, pevným bydlištěm vyvinuly se v Egyptě právě tak jako v Babylonsku, a těžko říci, kde jest prvenstvo. Že jest zevnější forma, sloh zákonů biblických mnohem bližší zákonům babylonským než egyptským, je zřejmo, poněvadž jsou oba jazyky společného původu, měly tudíž společný prastarý sloh; že

však není zákonník Mojžíšův opsán ze zákonníka Hammurabiho, toho důkazem jest právě tento společný, zevní sloh.

Jest přece známo, že národ, který své zákony opisuje, nemá tak vysoké vzdělanosti, jako ten, od kterého opisuje. Scházejí mu pro mnohé právní pojmy případné výrazy i pomáhá si často tím způsobem, že si nejen zákony, ale i mnohé termini technici vypůjčuje, což se děje tím snáze, čím bližší, příbuznější jest řeč, z níž opisuje.

Tu měl Delitzsch nejlepší příležitost ukázati na odvislost bible od Babelu, mohl ukázati, že je celá řada technických výrazů právních v bibli původu babylonského, ale neučinil toho, poněvadž nemohl. Bible má totiž zcela různé, samostatné názvosloví hebrejské, což důkazem, že si bible při společném slohu své názvosloví a tudíž i zákony samostatně vytvořila.

Oba zákonníky, byť i v některých jednotlivostech souhlasné, různí se přece svým obsahem a účelem.

Každého čtenáře zákonníka Hammurabiho napadne, že je zákonník tento určen pro lid sídlící při velkých, splavných vodách, v rovině pokryté pečlivě obdělávanými a pilně povlažovanými lány, pro lid bydlící v osadách a městech se stálým vojskem a státním úřednictvem. Dále si řekne pozorný čtenář, že se zabývá onen lid obchodem na hrubo i na drobno, že měl poštovní i obchodní spojení po souši, po moři s dalekými krajinami, že byl velmi bohatým, a též nemálo rozmařilým. Zarazí čtenáře kruté tresty a naprosté mlčení o chudých, jakoby tam chudiny ani nebylo, a odnese si dojem, že celý zákonník směřuje pouze **k blahobytu pozemskému.**

Zcela jiný obraz se rozvine před očima čtenáře zákonníka Mojžíšova. Vidí kmeny, čeledě a rody srůstající v jediný národ, kočující ve vyprahlé poušti, nebo sídlící v nuzných osadách a malých městech, národ pastýřův a rolníků, jehož nejvyšším požitkem jest, může-li se dosyta napíti mléka a najísti sladkého medu. O stálém vojsku, úřednících není zmínky, neprovozuje žádného obchodu, ba má zakázáno bráti úrok. Veškera jeho snaha se má odnášeti k Jahvovi, má býti proniknut plněním jeho svaté vůle, má býti tak svatým, jako Jahve, poněvadž má býti vzorem všem národům ostatním.

Tam snaha pozemská, hmotná, **zde snaha nebeská, duchovní,** — tam mrtvá hmota, **zde živý duch,** — tam zlaté tele, **zde svatý Bůh.**

A tato vznešená idea táhnoucí se celým zákonníkem Mojžíšovým, idea, na kterou nelze prstem ukázati, jíž však není možno popírati, kterou

vycítí každý, ať chce nebo nechce, a kterou veřejně uznati musí, nezapírá-li svého přesvědčení — toť Duch Boží vanoucí zákonníkem bible a dosvědčující, že jest zákonník Mojžíšův *Slovem Božím*, kdežto zákonník Hammurabiho ostává pouze slovem lidským.

Bible nebo Babel?

Prof. Dr. Alois Musil. (Č. d.)

Rek potopy se zde zove Atra-ḫasis, mluví ve třetí osobě a nezná plánu lodi, kdežto Ut-napištim v epu Gilgamešově sám si plán vymyslí.

Z jiného rozsáhlejšího zlomku se dovídáme, co se stalo před potopou. Čteme o hříších lidí bydlících při Eufratu, jakož i o různých pohromách, které na ně za trest bozi posílali.

Ale nejzajímavějším je zlomek pocházející z doby krále Ammizaduga, tedy z třetího tisíciletí před Kristem Pánem a uveřejněný od pisatele v „Hlídce" 1899, str. 495 n. Pořízen byl z jiného prastarého originalu, což důkazem, že již ve čtvrtém tisíciletí před Kristem Pánem zpráva o potopě básnicky zaznamenána byla.

Dle tohoto záznamu chce bůh... způsobiti potopu hroznou bouří, průtrží mračen, vystoupením a záplavou řeky, a sice rovněž pouze v okolí města... Kterýsi buh se přimlouvá za lidi a zřejmě žádá, aby vstoupili (spravedliví) do lodi. Rek potopy se zove rovněž Atra-ḫasis a mluví ve třetí osobě.

Připomínáme znova, že je tento zlomek úryvkem velké epické básně „Enuma nilu amelum", že jest jasně datován jako opis z prastarého, místy nečitelného originalu, že tedy byla zpráva o potopě již koncem čtvrtého tisíciletí před Kristem Pánem básnicky zpracována, z čehož plyne, že byla prosaická zpráva ještě starší.

Dále upozorňujeme na různá zpracování též události, neboť můžeme říci, že máme čtveru recensi, čtvero vydání již teď, a jest naděje, že jich budeme míti ještě více. A to jsou vydání básnická, psaná; kolik jich kolovalo v prose, v ústním podání?!

Veškeré tyto zprávy, veškeré recense poukazují na dolinu při ústí Eufratu do perského zálivu, všechny jednají o zátopě prvotně místní, která způsobena z vůle božstva a k potrestání bezbožných prostředky

přírodními. Zahynuli všichni, pouze rodina zbožného muže se zachránila způsobem zázračným v plavidle.

Toto jádro jest všem zprávám společno, a není, proč bychom o jeho historičnosti pochybovali. Rozvedení, vyšperkování jest v různých zprávách ovšem různé, ale to pravdě obsahu nikterak neškodí.

Událost sama jest historická. Kdy se přihodila? Byla-li již ve čtvrtém tisíciletí před Kristem Pánem zpracována básnicky ve velkém epu, nezbytně se přihodila ještě dříve, čemuž ostatně nasvědčují zvláště vlastní jména jednajících osob, a některé názvy technické, které jsou ze starší, nesemitské řeči do semitštiny upraveny, a sice tak, aby, když ne zvuk, aspoň význam a podoba etymologického odvození se zachovaly.

Jak se hrdina potopy skutečně jmenoval, nevíme, protože nevíme, jakou řečí mluvil, ale můžeme souditi dle všech recensí, že jeho jméno znamenalo: Odpočinek, Útěcha.

O události, jíž byl očitým svědkem, vykládal on i jeho rodina, a vykládali tolik, kolik skutečně viděli, slyšeli, věděli.

Vykládal, čím obyvatelé města, v němž býval, Boha rozhněvali. Vykládal, jak si na vnuknutí Boží zbudoval zvláštní plavidlo, loď, jaké dosud neznal. Udal její rozměry a vypočítal osoby a zvířata,[1]) které s ním v plavidle byly. Začátek zátopy se mu obzvláště vštípil v pamět, i vykládal, jakých přírodních prostředků Bůh použil. Nejmenoval všech, ale zmínil se pouze o těch, které sám viděl. Viděl prudký lijavec již při vstupu do plavidla, nu a déšť padá po východním názoru z veliké nádržky nebeské, otevrou-li se uzavřená okénka (jimiž za noci prozařuje nebeské světlo). Viděl, jak vlny mořské spojené se stavenými vlnami řeky se hrnou na zem, vyrvou kůl, k němuž jeho plavidlo bylo přivázáno, pozvednou toto a nesou je dále — a po východním názoru zaplaví vlny mořské pevninu, když se protrhnou, provalí nádržky obrovského vodstva, které souš obklopuje.

Když tato děsná záplava nastala, byl pro něho „celý svět" zahalen v mraky, „celá země" byla zatopena, „všichni lidé", jeho spoluobčané, které znal, zahynuli, ba „všechna zvířata", „všechno semeno", které bylo ve „světě" jemu známém, vzalo za své. Tak vykládal věrně dle pravdy, co viděl. Konečně se jeho plavidlo zastavilo na jakési

[1]) Jeden babylonský starý zlomek píše, že si vzal do lodi: velbloudy, koně, osly, mezky, skot, ovce, kozy, jeleny, gazely, divoké osly, zajice a některé ptáky, mezi nimiž zvláště se připomínají holubi, vlaštovky a krkavci. Též různá semena jak obilní tak zahradní.

výšině, která jako ostrov ze záplavy vyčnívala. I vypustil některé ptáky, vyšel ven a zaslíbil se službě Boží.

Tak vypravoval on, tak v podstatě vypravovali jeho synové, ač se v jednotlivostech již mohli rozcházeti. A toto vypravování přecházelo z pokolení na pokolení, v podstatě stejné, v jednotlivostech stále různější, a jak se měnila lidská řeč, tak se upravovalo i ono. Změna řeči podmiňovala obzvláště změnu vlastních jmen jakož i změnu některých technických názvů, které se pečlivě překládaly a často archaicky uchovávaly.

Bylo-li již za živobytí reka potopy několik recensí téže zprávy, bylo jich čím dál více, což bylo obzvláště snadno při údajích, kdy potopa nastala, jak dlouho trvala, při rozměrech plavidla atd., tedy při číslech.

Ale tyto změny neznamenají ničeho u srovnání s onou změnou, jíž propadly některé recense naší zprávy, jakmile se úcta jednoho Boha zvrhla v mnohobožství. Pak různé skutky téhož Boha přičteny *různým bohům* — z historické zprávy stal se ponenáhlu mythus. A jak se mnohobožství šířilo, tak se u jednotlivých národů naše zpráva polytheisticky přebarvovala, kdežto čistá se zachovala — byť v různých recensích — pouze u skupin oněch kmenů, které zůstaly monotheismu věrny.

Když se skupina kmenů, uctivajících jediného Boha, za náčelníka Teracha ze svých sídel na severozápadě Perského zálivu vystěhovala a velká čeleď za vůdcovství Abrāmova do Kanaanu přišla, přinesli si s sebou zprávu o potopě nejen ústní, ale pravděpodobně i písemní, a to — rovněž pravděpodobně – v různých recensích. Vždyť nevíme, kdy byla tato zpráva poprvé písemně zaznamenána, nevíme, dle kterého, dle kolika podání se tak stalo, a novým a novým recensím, úpravám byla podrobena, nežli se z jazyka Abrahamova vytvořila naše hebrejština.

A když Bohem nadšený spisovatel měl psáti zprávu (naší knihy Genese) o tom, jak moudře nejvýš milosrdný Bůh lidstvo ku spáse vedl, použil z vůle Boží jistě zpráv psaných i nepsaných a vybral si z nich, čeho k vystižení svého úkolu potřeboval. Účel jeho byl čiře náboženský: měl ukázati, jak potrestal Bůh Elohimovce = představitele snah duševních, nebeských za to, že se oddali snahám hmotným, pozemským.[1])

[1]) Překrásně tomu nasvědčuje poznámka o Henochovi. Dle textu samaritánského zahynul v potopě i jeho předek Jared i jeho potomci Methusalem a Lamech, »jeho« však v okamžiku potopy již »nebylo«. Proč? »Chodil s Bohem«, t. j. zůstal věren prvotnému messianskému určení Elohimovcův a za to »ho nebylo, neboť ho vzal Bůh«, což může dle způsobu mluvy Starého Zákona úplně dobře znamenati, že byl způsobem přirozeným vzat z tohoto světa a tak nezahynul v potopě.

Poněvadž psal pro lid a měl mu každý rozuměti, přizpůsobil se slohu lidovému, vykládá prostonárodně v obsahu, v podstatě totéž, co vykládal Noach. V rozsahu, v jednotlivostech zpráva naší knihy Genese jistě se liší od zprávy Noachovy, právě tak, jako se liší v rozsahu a jednotlivostech zprávy evandělistův o různých řečech a zázracích Krista Pána, ač byli evandělisté vrstevníky a často očitými svědky událostí a řečí, které vypravují.

Jednáť se tu i tam o obsah, o událost samu, o její příčinu a účel, nikoliv o jednotlivosti, které nemají pro náboženský účel žádného hlubšího významu. Jaký pak má náboženský význam, kolik loktů bylo ono plavidlo dlouhé? Kolik dní potopa trvala? Který pták byl napřed vypuštěn? Údaje tyto byly v prvotné zprávě Noachově jistě správny, ale zachovaly se nám neporušeně? Kdo uváží, jak snadno se číslice v paměti. ve slově i v písmě pozměňují, připustí, že se mohly neporušeně zachovati pouze celou řadou zázračných zasáhnutí Božích, nebo přímým zjevením pravdivých číslic Bohem nadšenému spisovateli naší knihy Genese, a pak opět pouze zázračným působením na každého opisovatele, aby jich neměnil. Ale je zde důvod pro tuto nadpřirozenou činnost Boží? — Nejvýš moudrý Hospodin užívá prostředků nejvhodnějších, a nejvyšší Zákonodárce nemění bez příčiny zákonů přirozených.

Různost číslic v různých vydáních zprávy babylonské jsme již viděli, podíváme se teď na číslice zprávy naší knihy Genese, která mohla býti od spisovatele Bohem nadšeného sepsána dle různých psaných i nepsaných pramenů. To je přirozené a jasné, ale velmi nejasno jest, kde končí pramen jeden a kde začíná druhý, obzvláště uvážíme-li, že byla i zpráva naší knihy Genese mnohokráte přepsána a — jako náš Otčenáš — živé hebrejštině v různých dobách různě přizpůsobena, čímž byl prvotní sloh jednotlivých pramenů značně setřen.

Ve zprávě naší knihy Genese se čítá dvojím způsobem: α) dle měsíců, β) dle počtu dní.

Tak α)	potopa začala	17./2.
	archa stanula	17./7.
	vrcholky viditelny	1./10.
	země schne	1./1.
	Noach vyjde	17./2. nebo 27./2.

Východ z archy 17./2. odpovídá hebrejskému počítání dle let měsíčních, činíť součet od 17./2. do 17./2. právě 354 dny, t. j. jeden měsíční rok, kdežto od 17./2. do 27./2. obsahuje 365 dny, t. j. jeden rok

sluneční. LXX a Vulgata udávají, že stanula archa 27./7., nikoliv 17./7., jak má text hebrejský, z čehož viditelno, že měli překladatelé LXX jinou recensi, že tedy ještě ve 3. století před Kristem Pánem tyto číslice ustáleny nebyly.

Dle β)	lijavec trvá	40	dní
	záplava mizí	150	„
	než vypuštěn krkavec, uplyne	40	„
	„ vypuštěna holubice „ poprvé	7	„
	„ „ „ „ podruhé	7	„
	„ „ „ „ potřetí	7	„

Než čítání dle β), t. j. dle počtu dní, není úplné, nýbrž doplňuje počítání dle α), t. j. dle měsíců, s nímž se dá úplně dobře srovnati. O nějakém odporu není řeči. Ten by byli farisejští vykladatelé zákona dávno vycítili a snadno upravili. Ba působí-li oboje počítání dojem umělosti, odpovídá přece dobře poměrům podnebí při Perském zálivu. Kladeť počátek potopy začátkem listopadu, kdy se zimními dešti Eufrat rozvodňuje, a vrcholky pahorků se ukazují v druhé polovici června, kdy nastává největší sucho, a Eufrat, táním sněhu v severních horách nejvyšší, začne opadávati.

S biblickým určením začátku potopy souhlasí i zpráva Berosova, čteme-li místo 15. Daisia, 15. Dia, což jest při původní zkratce úplně možno.

S Berosem souhlasí naše Vulgata při údaji místa, na němž archa stanula. Dle Berosa to bylo „ἐν τοῖς Κορδυαίων ὄρεσι τῆς Ἀρμενίας“, dle Vulgaty „super montes Armeniae“. Zde se sv. Jeronym přizpůsobil tehdejším názorům, právě tak jako když Genese (2, 13) za prastaré území Kuš, ležící při Perském zálivu, klade své současné Kuš, t j. Ethiopii, ležící jižně od Egypta.

LXX má „ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ Ἀραράτ“, hebr. הָרֵי אֲרָרָט, což oboje svědčí, s jakou pietou se prastarý název „výšina“ zachoval. Znamenáť ararat totéž jako hârê, t. j. výšina, ale poněvadž se starému názvu ararat = urarda = urtu časem nerozumělo, byl vysvětlen vsuvkou hârê. Později se zapomnělo, že jest hârê pouze vysvětlivka urardu, toto považováno za vlastní jméno, za název kraje, na jehož výšině archa stanula, a přeneseno postupně na krajinu, které Assyřané v prvém tisíciletí před Kristem Pánem „Výšina = Urtu = Urarda“ = Armenie říkali, kdežto „výšina“, na niž archa spočinula, ležela jistě při rovině Eufratu, někde severně nebo severozápadně od Perského zálivu, kamž ukazuje i epos Gilgamešovo.

Z řečeného již jasno, že zpráva naší *knihy* Genese v mnohém se shoduje se zprávami babylonskými. Pro jasnější přehled připomínáme, že je zřejma shoda v těchto základních bodech:

Rek potopy jest desátý král = patriarcha.

Příčinou potopy jest hřích, účelem trest.

Z vnuknutí Božího se staví plavidlo zvláštního tvaru.

V plavidle jsou určitá semena, určitá zvířata, určití lidé.

Bůh použije prostředků přírodních: deště a vln mořských.

Potopa místní se zevšeobecňuje.

Po zastavení plavidla vypuštěni ptáci.

Po výstupu obětována obět.

Shodu vidíme ostatně i v mnohých rčeních; tak na př. epos Gilgamešovo, ač zná potopu pouze v území města Šurippaku, přece píše, že se stalo blátem „veškeré lidstvo = kul-lat tí-ni-ší-í-ti" (XI 134), právě jako dí bible, že zahubeno „veškeré lidstvo = kōl hā'ādām" (7, 21); nebo „zavřeny jsou nádržky vodstva (moře) = wajjissāk'rû ma'j'nôt t'hôm" (8, 2) odpovídá v epu Gilgamešovu rčení „utichlo, uklidnilo se vodstvo (moře) = i-nu-uh tāmtu" (XI 132), a zvláště nápadně souhlasí rčení anthropomorfické „i kochal se Jahve vůní líbeznou" (8, 21) s babylonským „bozi se kochali vůní dobrou" (XI 161).

Souhlas tento krásně osvětluje společný původ obojí zprávy a ukazuje nám, jak asi vypadala, než byla mnohobožskými názory znečištěna, neboť veškeré podstatné rozdíly týkají se pouze pojmu o božstvu.

Bůh bible, ač prostonárodním způsobem nakreslen s četnými tahy lidskými (má ducha, vzdychá, lituje, zavírá za Noachem, rozpomíná se, kochá se vůní), přece je tak veliký, spravedlivý, moudrý a milosrdný, že ho nelze s bohy zpráv babylonských ani srovnati

Bozi epu se hádají, vyčítají si nerozvážnost, nevědí, co se děje, šidí se navzájem, dychtí po obětech, jsou závistiví, bázliví atd. Jak nízkým byl pojem o bozích, když se básník neostýchá přirovnati je ku skrčeným psům — což jest na východě největší nadávkou — nebo k mouchám dychtícím po mase?!

Nejspravedlivější z nich, Ea, se nestydí raditi Ut-napištimu, aby oklamal své spoluobčany, a vymlouvá se prapodivně, že prozradil úřední tajemství.. A rek potopy babylonské nemá soustrasti se svými spoluobčany, nevaruje jich, nýbrž je zřejmě obelhává a slibuje jim hojnost a blahobyt, kdežto přece dobře ví, že jim hrozí děsná smrt. — Toť

několik rysů, které ukazují každému, kdo samostatně myslí, která zpráva jest pravdivější, prvotnější.

Ale i v mluvě jsou četné rozdíly, kterých nemůžeme pominouti. Jest nápadno, že se rek biblické zprávy jmenuje Noach, což jest překladem prastarého, nesemitského jeho jména Ghis-zi = Guz-zi = Kuš-zi, kdežto babylonské zprávy znají pouze jména Ut-napištim, Atra-ḫasis, Xisuthros. V recensích babylonských sluje plavidlo známé potopy jednoduše „elippu = loď“, což odporuje souvislosti, poněvadž při moři sídlící a plavby znalý Atra-ḫasis takového plavidla nezná. Mnohem lépe vystihla bible toto zvláštní plavidlo názvem תֵּבָה = tēba, kteréhož užívá pouze ještě Ex. 2, 3., aby označila ošitku, na niž bylo dítě Mojžíš položeno, kdežto „loď“ se jmenuje v bibli jinak.

Potopa sama se zove v babylonštině abūbu, kteréhož slova se však neužívá výlučně o naší potopě, neboť i jednotliví králové mohli působiti různé „abubu-potopy“. Biblické prastaré „mabbûl“ vyjadřuje pouze a jedině potopu od Boha přivoděnou a bylo v pozdějších stoletích již tak nesrozumitelno, že se v targumech, t. j. volných překladech po zajetí babylonském nahražuje slovem tûfânā.

O četných odchylkách v jednotlivostech se zmiňovati nebudeme, jsouť pozornému čtenáři již známy a úplně jasny, připustí-li společný prastarý původ, nepochopitelny pak, myslí-li s Delitzschem, že opsána zpráva biblická kdysi v 6. století z epu babylonského. „Putovalo-li celé vypravování o potopě právě tak, jak bylo v Babylonsku sepsáno, do Kanaanu“, bylo jistě všemu obyvatelstvu známo a nebylo příčiny, proč by knèz-učenec jednotlivosti, maličkosti měnil. Mohl mu každý vytknouti, že vynechal vlaštovku, že přidal duhu, olivový lístek, že udělal z obyčejné lodi jakési zvláštní plavidlo atd.... maličkosti, na nichž lid obzvláště lpí.

Proč si měl kněz-učenec tvořiti nová jména, když se v té době názvy babylonské davem do hebrejštiny hrnuly? Odkud vzal jména pro archu, potopu, když jich neměla ani tehdejší hebrejština ani babylonština?

Nikdo nejedná bez příčiny, bez důvodu; a jaký důvod mohl přiměti Hebrejce, aby do svých svatých knih přijali událost, které si nemohli ani představiti? Vždyť sídlili na horském hřbetě ve výši až 1000 metrů nad hladinou mořskou, trpívali často suchem, ale nikdy nezažili zátopy, záplavy, ba většina z nich ani nevěděla, jak moře vypadá. A třebas kladli původ svých předků k Perskému zálivu, proč

si měli od pohanů vypůjčiti vypravování, které jim bylo úplně cizí, ba které je původem svým k modlářství nepřímo ponoukalo, a to v době, kdy jest boj proti modloslužbě národní povinností, a kdy úcta předků proniká každého? (O. p.)

Moje Luhačovice.

Píše LEOŠ JANÁČEK.

Ani netřeba se poohlédnouti a po hlasu poznáme známého člověka. Tolik zvláštních příznaků sneseno jest u každého na okolku (ambitu) jeho melodie mluvy, na divném jejím zabarvení, na typických záhybech nebo strnule na jediné ploše vyrytého jejího směru.

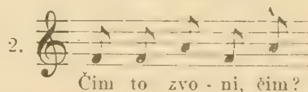
Tu postřehne ucho v mluvě skotačivou, jiskřivou hru tonu, který si rozmarně buď na hlásce usedl a slavíkem zpívá nebo zase rychle po celé spoustě slov zvonivou kaskadou proběhl Tyto osobní příznaky mluvy postřehneme i mimo povšechné příznaky, jež nářečí vtiská v melodii mluvy.

Poslechněme si na př. nápěvy dvou dětí lašských. Prvé protahovalo líně každý hlas:

Bylo to také umcurané děcko.

Druhé ptalo se čiperně za poledne:

Jednoměrná sčasovka lašská, jednou tak mazlavá a podruhé zrovna se drobí.

Pro osobní charakteristiku hudební, obzvláště v opeře, mají velkou důležitost úryvky nápěvné i z obyčejného, abych tak řekl, bezestrastného života. Po jejich úrovni uhodneme po pravdě, do jaké výše asi zajásá s nimi u té osoby láska, do jaké hustoty je zpění jeho nenávist, jak je skřiví její závist, jak měkce je zaokrouhlí dobrota tohoto ženského srdce.

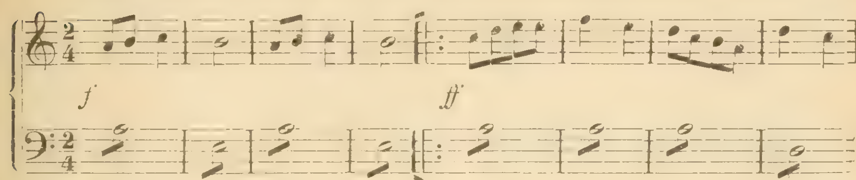
Třeba dříve skladateli precisovati základní melodii osobní charakteristiky hudební, než ji začne dramaticky vyvinovati: než ji vypne hrůzou výkřiku nebo slahodí do vln milostných.

Na zpěvu má lpěti osobní hudební charakteristika; sebe lesklejší příznačný motiv orchestrový jí nenahradí.

Pojďme po stopách těchto bezestrastných nápěvků mluvy! Jsou jako květy leknínu třesoucího se na tiché hladině šťastného, bezstarostného života.

*

S písničkou hudců, jež z daleka k nám klarinetem a basou dolétala,

vjížděli jsme v krásné naše lázně luhačovské.

Kočí zastavil koně známým:

3. P-r-r-r, stoj!

Brzy smlouváme bytné v droubounké ville Pospíšilově. Hospodyně neví ještě, kolik týdně žádati. „Povězte aspoň přibližně!"

„Ne-bu-de chceť s měchem!"[1] byla její úsečná odpověď.

Nežli se setmí, tož aspoň pookřát jediným pohledem na malebnou Slanici. Na širokém hřbetě Malé Kamenné důvěrně volá na mne pasák návratu nedočkavý:

4. Pan-ta-to, ko-lik je ho-dín?

Zdravý jeho hlas v čistém vzduchu široce se vlnil.

Potkávám ženskou. „Kam tudy dojdete?" ptám se. Odpovídá:

5. Do Lud-ko-vic, do Lud-ko-vic!

Po chvilce podotýká:

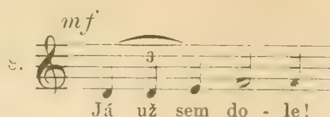
6. To se tu na-le-ze!

S kopce se jde mnohým hůř než do kopce. Aspoň maličký, čisťounce a vkusně oděný hošíček, asi tříletý, radoval se:

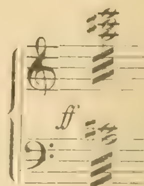
7. Já už sem dô-le.

Ale když jsem k němu přišel blíže, opakoval již nesměle:

[1]) t. j. tolik peněz, aby s měchem bylo co odnášet.

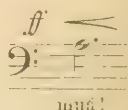

Přeběhl jsem na Velkou Kamennou. Byla v tom okamžiku jak očarována. Rozléhala se plným fortissimem souzvuku:

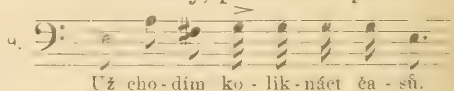

vzdáleného orchestru lázeňského.

Nepopsatelným humorem účinkovalo, když v ton výsměšným fagotem vpadla kráva:

Vraceje se nádhernou silnicí vedoucí od Lhoty, potkávám zpoceného sedláka z Dolní Lhoty. Praví mi:

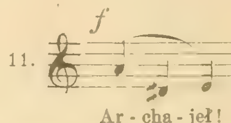

Z trhu šel, aniž byl koupil „hříbja". „Koliknáct časů" bylo ve významu mnoho hodin; shoda česko-ruská.

K novým villám, budoucí „Pražské čtvrti", dostavovali most. Černoocí cikáni tloukli tu štěrk. Děti a ženy žebraly. Malinké cikáně:

a s krejcárkem dalo se hned do běhu. Stará cikánka však obořila se na ně:

Děcko se zastavilo a poděkovalo: „Pánbu zaplať!" Snad znamená „Archajeł" děkuj!?

Ale jednoho podaruješ a hromádka jiných tě pronásleduje.

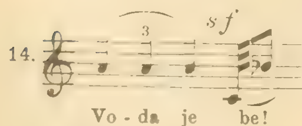

se šelmovským výrazem doprošuje se osmáhlá žena.

Jdeme podél potoka, jehož zkalené vody si povšimlo i dvouleté dítě;

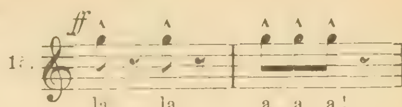

— pověděla.

prozradila svůj umělecký temperament mladší ještě dceruška paní majorové Zahájské.

Několik dam na cestě podpichovalo krásnou ozvěnu směrem k Jestřabí, vykřikujíce na ni:

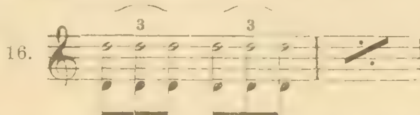

Ozvěna líně jim odpovídala:

S rozpustilým smíchem již se důvěrněji smíchala.

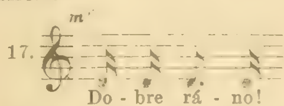
Trioly klekání

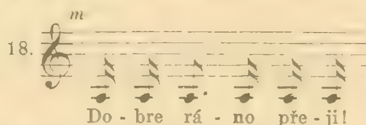

rozletly se ve třech verších a odnesly již dávno všechen šumný život na promenádě.

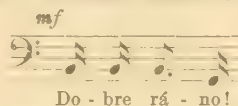
*

Nalévačky u studní Vincentky a Amantky v pyšném kroji národním s udivením pozdravovaly druhého dne nejrannějšího hosta lázeňského:

Nejrannější host zastal ještě i divného nočního hlídače s fezem na hlavě. Byl by mu vyhl, kdyby nebyl pozdravil:

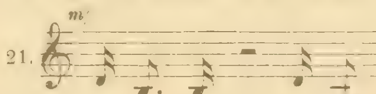
Přijdou pekaři s nušemi a škádlí hôtelskou službu: „U Zápařku?“

»No u Zá - pař - ku!« odpovídá. — „A do rána, do rána?“

odsekla služka. — Potkávám belhavou stařenku. Nese nůši bylin. „Co si to nesete?“

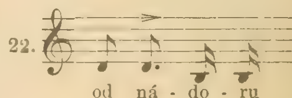

na nohu. Možu lepší chodit. Bolí mne noha.“

List byl velký, stříbrnatý vespod a huňatý.

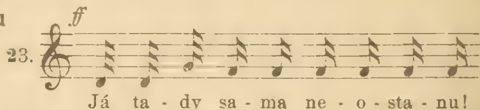
Znáte ten divný šum ve včelíně, když slunko se opře nejprve o nejvyšší vrcholky hor, pak slézá níž a níže po stráni, až usedne si na nízkou louku? Základní tón šumu se zvyšuje; tisíce včel vidíte, jak se černými tečkami míhají proti jasné obloze a pak přímo k slunci zamíří jako s ranním pozdravem. Tak na těsnou promenádu vylákalo slunce lázeňskou společnost v pestrý život. Jako byste slyšeli tlumený šum obrovského orchestru, z něhož jen solové nástroje tu vtipnou, tu lkavou, tu bolem trhanou melodii života prozrazují. Jen škoda, že tak mimochodem jen zaslechnete úryvky melodií, z kterých hádáte na průběh episod životních.

Mladá Slovenka z uherské strany, bledého, milého obličeje, „od nádoru“ trpí; postává si co chvíle. Z dobroty hostí a správy lázeňské se tu léčí.

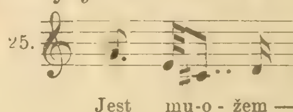
Vřesk trompetového hlasu objemné, zdravé paní často nevolaně a nemístně o vás zavadí; vyhýbá mu kdo může.

Teskní a naříká fanfarou na svou samotu:

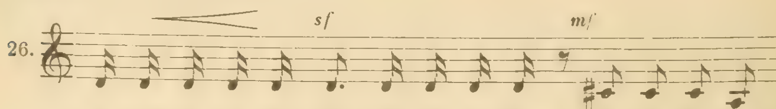

Tu zazní na blízku zpěvné, plné motivy jiné slovenské ženy·

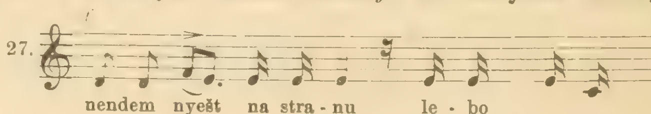

přichvaluje si po chvíli.

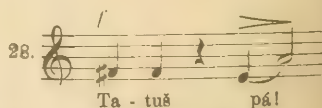

stěžuje si sousedce hlasem duté flauty vytáhlá ženština.

Stará, ohyzdná židovka rozkročila se proti „krajanu“ z uherského Slovenska a bublavým hlasem odhaluje mu nestydatě účinky vody:

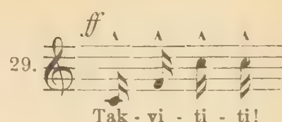

„Tatuš — pá!“ vzpomíná hlásečkem pronikavým malinké děvčátko otce.

Táhlé zvuky Svatováclavského chorálu snesly dávné věky a vážnou náladu až k nám sem a zladily s ní všechen procházkový šum.

Ztrácíte se v zamyšlení v pletivu cestiček lesních. — Zajdete hluboko, až v teskném tichu zalekne vás skřek vyplašeného dravce: „Takvititi!“

*

Kouzlo hlasu lidského! Chvěje se pod přímým tlukotem srdce a zastavuje se tlakem vůle. V sladké melodie se rozvlní, když se lichotí, hrdě své motivy vypne, když odpuzuje. Ztichne údivem do šepotu, když duše se poznávají; zaniká slzou a smíchem. Není umělce většího nad člověka v hudbě jeho mluvy, neboť na žádném nástroji nevypoví umělec svou duši tak pravdivě, jako člověk v hudbě své mluvy. Kouzlo krásného hlasu budí důvěru, váže upřímnost a ladí harmonii.

Violetty d'amour melodie mluvy vládly tím divným kouzlem. Oduševněny byly až do affekce herecké.

Jako večerní stíny spadly náhle ve smutných vzpomínkách a hned zase pozlátkovou lehkostí srdečného veselí se smály. Pohleďme na několik nápěvků toho rázu; až nápadně lehce přimkly i k taktu i tonině.

30. *sf* Pro Bo - ha ži - vé - ho, ne!

31. *f* O - ni by mne by - li za - bi - li —

32. Mám ci - tli - vou du - ši —

33. O ne! Já jí ne - po - tře - bu - ji!

34. *mf* To jste rá - da, že a - no?

35. *sf* Co? Je to pra - vda!

(S údivem.)

36. A - le tys pro - ti so - bě!

Dětský krásný obličej zvážněl ještě více. Hlava klonila se níž a níže, až padla bílým čelem na ramena skřížena na opěradle židle. Jako vůně zlomené lilie nesly se tiché tony vzpomínek. Hudebnost nápěvků volá po důvěrné harmonii.

37. *p* Má-te mě rád?

38. *p* Jsem krá - sná?

39. *dolcissimo* — Já my - slím, že ta - ky —

Ped.

40. *p* Co jste si my - slel?

Sarkastickou odpovědí na řídké úsměvy osudu, tak působil náhlý přechod ve vířivou veselost.

41. *f*

Já vý - te - čná he - re - čka! Ap-plau-duj-te mi, ap-plau-duj-te mi!

A následoval zrovna usedavý, zaslzený smích, jenž roztříštil se v nové melodie dříve, než jednu jste si uvědomili.

42. *ff* *dim.*

O - o - o - o - o - o - o - o!

„Co je láska?“ ptají se pětiletého jejího hošíčka? Slyším dobře napodobenou odpověď:

43. *sf*

Když se má Na - na a Jo - han rá - di!

„Tři otčenáše uložil mi pokáním“, zrazuje nastávající pan manžel.

44.

„Mi ta - ké; my má-me stej-ny hří-chy!?“ vyzvídá dětinsky veselá nevěsta.

*

Hôtelní restaurace pění se a kouří a hlučí veselím. Bručivý hajný prý viděl ženskou, „ta jim byla hezká po hubě!!“ Opěvující motiv se rozmarně přechycuje:

45. *mf* *sf*

Po hu - bě! Po hu - bě, po hu - bě! Na-pi - šte si to: po hu - bě!

46. *mf*

Mne by - ste ta - ké na - psal?

Než se nadál, byl napsán všetečka-student.

Byla napsána i ta affektovaná mladá slečinka ze stínu „zlomeného paraplete“:

47.

— to už ne - ní?

48. *mf*

— »nač tam ne - chá - vá - te klo- bouk?«

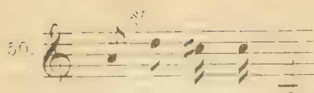
zpěvavým hlasem se lichotí.

Ani resolutní paní knihkupcovou nemožno vynechat:

49.

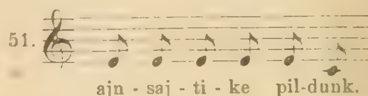
— ne - mám, ne - mám!

Čeho? nemohl jsem doslechnout.

Že tak vtírati se mohla jen židovka, každý uhodne.

Paní Místecká ve společnosti českého professora stěžovala si na české vzdělávání jako na:

Německé je patrně „zweiseitig", druhou stranou se přimkne k Prusku.

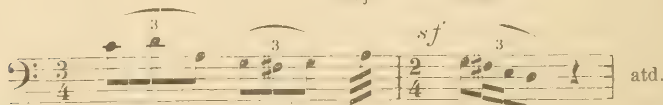
Všechny nápěvky „od hôtelních stolů" hodí se sem stejnou známkou hravosti bezstarostného života.

*

Jakoby s nádherné kukané Janova domu byli právě slétli a na kameni těsně se uhnízdili ti ptáci velikánoviči pavillonu hudebního. Křídla přiražena, oči vypoulené: tak naslouchají hudbě. která vysoko přes hlavy se jim tratí.

Zabočíte na poslední procházce k Zápražkům. Zastavují vás třesavé. ponuré, ječivé variace ze židovské modlitebny:

Změříte krásnou procházku od nádherné villy „Vlasty" k nádhernějšímu Augustiniánskému domu a nabudete přesvědčení, že do tmavé zeleně lesů luhačovských třeba na stavbách barev jasných, pohádkových.

Každý chce dodávat lesku, nádhery, útulnosti a slušnosti našim českým lázním.

Hrkotá přede mnou vůz košinový. Na voze vysoká postava upřeně se dívá a volá do košin:

Hned na to hartusivě:

Za chvilku tryskem i s „vypjatým" starostou přejíždí vůz Slanicí.

Nová díla.

H Meyer-Benfey: Moderne Religion. Leipzig 1903. Eugen Diederichs. Str. 193. Cena 3 M.

Některé části spisu uveřejnil autor již dříve ve „Frankfurter Zeitung“ jako feuilleton. kterým prý vyvolal velikou sensaci a jsa vybídnut, teprv odhodlal se vydat je ve zvláštním díle. Jak čteme v předmluvě, má býti tendence spisu ne bořit. nýbrž stavět (str. 3). ale poněvadž se nedá žádná budova jinak zbudovat, než odklidíme-li staré zříceniny. nedá se vyhnouti ani zde polemice se starými. dosud panujícími názory, musí je tedy navždy (!) odstranit.

Dle autora zrodilo se náboženství z mocných dojmů přírody nás zevšad obklopující: z něho vzniklo všechno, co má lidstvo ve světě duševním. zkrátka všechny statky kulturní: věda a umění úzce s názory náboženskými v zárodcích svých souvisely. „Náboženství bylo také vodítkem (Gängelband) na strmé stezce k mravnosti“ (11). Ponenáhlu se však skoro všechny tyto duševní statky vymanily z područí náboženského a staly se úplně samostatnými. Ano „půda. již nyní čistá kultura nabývá. jest pro náboženství ztracenou“ (13). Zbude však v „této obdivuhodné stavbě (Wunderbau) kulturní. k níž položil Kant základ (!). na němž uplynulé století neunavně pracovalo. a který lidstvu jako věčnou, nevyčerpatelnou úlohu zanechalo. jehož obraz jako zářný ideal (!?). oživující slunce vše naše myšlení a tvoření ozařuje (!)... zůstane zde snad pro náboženství skromná kaplička?“ (13.)

Především podotýká autor. že o náboženství positivním nemůže býti ani řeči, neboť „kosmopolitické“ idealy humanitní 18. století odstranily prý různá dogmata jednotlivých společností náboženských jak meze, jež tyto rozdvojují a tím se ona dogmata ukázala býti nepodstatnými (!) částkami jejich. „Ano i ony části, jež k společnému údělu a železnému trvání všech, zvláště všech vyvinutých náboženství patřiti se zdály a které i nejradikalnější myšlení jako vrozený podíl lidského ducha stranou nechalo, ona slova. Bůh, duše, nesmrtelnost nemají již pro nás žádného významu (!)“ (14). Dříve se vedl úsilovně boj o Boha za dob kriticismu Kantova. dnes prý se o to nikdo ani nestará; nikomu prý ani nenapadne o tom disputovati. „Nepotřebujeme Boha. ano ještě více. nemůžeme ho potřebovat; nevěděli bychom. co s ním začít... není pro něho místa (!)“. [Podobně jako Lalande a Herschel. kteří dalekohledem hledali ve vesmíru Boha; stejnou měrou mohli bychom těmto učencům říci. že nemají rozumu; neboť zkoumáme-li jejich mozek drobnohledem. nenalezáme rozumu. nýbrž jenom hmotu v pohybu. ale o rozumu nikde nic; ergo ho nemají; konkluse tato rovná se na chlup oné svrchu uvedené.] Ani v mravnosti nemá prý Bůh již úřadu; neboť náš zákonodárce jest prý v nás! „Představu osobního Boha moderní svět ani nesnese. My učeníci Zarathustrovi víme. že Bůh jest mrtev a že již nevstane z mrtvých“ (16). Podobně tropí si žert z nesmrtelné duše; odbývá tento mythologický výmysl slovy Zarathustrovými: „Tvá

duše bude spíše mrtvou než tvé tělo." Ani nesmrtelnost duše není podstatnou částkou náboženství. [Podobně tvrdí Dr. Brodbeck ve svém díle „Hundert Irrthümer auf dem Gebiete der Religion, Philosophie, Moral, Astronomie etc."] Ale neuvádí, jak obyčejně, ani jediného důvodu; kritická filosofie to prý vše odbyla, a to mu dostačí.

Dosavadní náboženství byla zněšvařena různými přídavky, ale za to je moderní náboženství mnohem čistší a plné hloubky; nemá s rozumem a vůlí nic společného; jeho obor jest od těchto úplně odloučen; náboženství je cit, a to cit závislosti na nekonečném, božském základě všeho bytí, jehož organem jest veškeré lidstvo. [Zde inspiroval autora bezpochyby pantheista Schleiermacher, „církevní otec liberalního protestantismu".) Duše, jež si tento nekonečný ocean života, jenž se nám všude vnucuje a city náboženské vyvolává, neuvědomí, jest prý skutečně malichernou a ubohou. Cit a nic víc, toť čisté, pravé jádro každého náboženství a vše ostatní pouhá skořápka a časové nahodilosti, a jako takové jsou bezcennými. Logické zdůvodnění je zastaralé, bezvýznamné. Pomoc a vysvobození z bídy, mravní obrození, úsilí aspoň poněkud se připodobnit mravnímu idealu, boj o rozšíření království Božího na zemi, toho u moderního náboženství nenalezáme. Uspokojení dávají prý nám díla umělecká; a jak moderní náboženství člověka činí spokojenějším a šťastnějším, o tom svědčí slova autora samého (37): „Nedá se upřít, že zvíře jest v mnohém ohledu šťastnějším nežli člověk a člověk primitivní taktéž blaženějším nežli vzdělaný." „Když naši čtyřnozí, ještě úplně zvířecí (!) předkové na horkém jihu po stromech lezli a ořechy louskali, cítili se jistojistě šťastnějšími než lidstvo vůbec kdy bylo nebo bude. Neměli jsme se raději nikdy státi lidmi, tím méně lidmi vzdělanými" (40). Důsledně by mělo býti heslo našeho autora: „Zpět k onomu prvotnímu stavu našich předků!"

Příbuznými representanty náboženství citového je také již svrchu uvedený Schleiermacher a Maeterlinck, jichž názory se pak šířeji rozvádí. Onen odbyl Kantovy postulaty praktického rozumu jako bezúčelné, mrtvé; takové „prekerní" ideje nemají žádné ceny; co prý si má náboženství s nimi začít? Schleiermacher zavrhuje i Kantovo stotožňování náboženství s mravností. „Ani kapička náboženství nedá se smíchat s mravností, sice by tato pozbyla své čistoty" (Reden über die Religion, 108). „Náboženství jest vůbec každý cit, který nás z nás samých vyvádí a hranice našeho ‚já' rozšiřuje, proniká, zaplavuje, jest láska k jednotlivci, k společnosti, k níž náležíme, anebo lépe řečeno společným základem všech těchto citů jest náboženství." Tedy kouká přece jakási mravnost z toho. Naděje v nesmrtelnost je Schleiermachrovi zrovna „unfromm". „Náboženství nenávidí ojedinělosti", řekl kdysi jistý liberalní protestant, a pravdu těchto slov uznal i Schleiermacher; chtěl proto také založit náboženskou společnost; ale jak je to možno bez theoretických pomůcek? vždyť pravé jádro náboženství se nedá ani dle něho vyjádřit, aby prý nebylo znesvěceno! Nejčistěji se projevuje náboženský cit jenom jediným způsobem, totiž uměním, jímž probouzí se i u jiných. Podobné názory má i Maeterlinck; pravým

náboženstvím jest mystika, jíž se nejúžeji s vesmírem spojujeme. Cílem naším není nic jiného než Nirvana, zničení svého já, jeho zánik v nekonečnu. Vedanta, Buddhismus atd. mluví zcela otevřeně, že kořenem všeho zla jest vůle k životu, a když tu zničíme, jsme šťastni a blaženi.

Člověk žasne čta explikace tohoto moderního náboženství. Tak daleko muselo přijít; ale bezmezný subjektivismus, který zavrhuje i idealní autoritu, o žádné nechce ani slyšet, protože je baštou tmy a nevědomosti, kráčí dále nedbaje varovných hlasů, jež se tu a tam od rozumnějších hlav ozývají. Je to skutečně hotová anarchie myšlení. Čta spis tento, maně přišel jsem na slova Schlegelova, jichž užil kdysi proti Schleiermachrovi: Náboženství jest jednou z oněch věcí, ze kterých pozbyl náš věk i pojmu a které musí znova objevit, chce-li poznat, že již tu byly za starých časův a v jaké podobě tu byly.

Uvedu na ukázku místo, jak autor filosofuje proti existenci Boží. Je to skutečně kus „mistrné“ logiky (15): „Hlubší nahlédnutí v obdivuhodný soulad veškerenstva, nikde nepřestávající řetěz příčin netrpí žádné svévole, žádného zasahnutí cizí moci. Co bylo by to však za Boha, který by nemohl pomoci a zasahovat, který by nečinil zázraky?“ Ergo Boha není!

Prof. *Dr. J. Seidenberger:* Grundlinien idealer Weltanschauung aus Otto Willmanns „Geschichte des Idealismus“ und seiner „Didaktik“. Braunschweig 1902. Vieweg. Str. 300. Cena 3 M.

Spisy Willmannovy, professora v Praze na německé universitě, jsou četné. Aby se ideje jeho dostaly mezi širší obecenstvo, aby i sem proniklo jeho obhájení idealního názoru světového, sestavil Seidenberger krátký výtah z jeho objemných svazků.

V úvodě podává se jadrně podstata idealního názoru na svět. Idealem rozumíme obyčejně ve veřejné mluvě správný předobraz neb vzor. Idealní názor světový tvrdí, že vše pozemské je stvořeno dle ideje, dle nadzemského pravzoru, dle trůrčí myšlenky; viditelným zjevuje se nám viditelné; v uskutečněném uskutečňující. Pravý idealismus nepřelétá skutečnosti, nechce jí nijak subjektivovat, nýbrž nechává se věcmi přivést až k jejich duchovosti (Gedankliches); mohl by se zváti také realismem, ovšem s tím rozdílem, že realismus klade hlavní váhu na svět, který smysly vnímáme, jehož arciť ani idealismus nepodceňuje, kdežto v idealismu stojí na prvním místě obsah myšlenkový. Je tedy pravý idealismus onen směr myšlení, který nás idealními principy ideje, míry, formy, účelu, zákona poměr božského ke konečnému, bytí k poznání, přirozeného světa k mravnímu poznávati učí. Toť vlastně základ theistického názoru na svět, jenž ohnivého obhájce svého našel právě ve Willmannovi. Jiskry názoru tohoto probleskují již u myslitelů pohanských. Důkazem toho jsou systemy řeckých veleduchů jako u Pythagory, nejvíc však u Platona, Aristotela a u Novoplatoniků. Též u Indů máme v jejich starých spisech něco podobného (Veda-Vedanta). — V dobách předkřesťanských měl idealismus stálého nepřítele ve skepticismu. Jinak se měla věc u Židů, kde jasněji se vynořují základní rysy idealního názoru

na svět; ale ne jako vymoženost síly lidského ducha, nýbrž jako pravda Bohem samým lidstvu zjevená; pravda monotheismu je zde silně vyznačená; pojem Boha je zde mnohem čistší než u filosofů pohanských. [Mínění některých učenců, že se ve Starém Zákoně nacházejí místa, jež prý jsou pravými blasfemiemi na Boha, jest nesprávné; přehlížejí paedagogický účel zjevení, které musilo se židům tak podávat, aby mu bylo ode všech porozuměno.] Teprv až vystoupením křesťanství byl idealní názor světový ucelen; ve velikolepý system byl uveden veleduchy křesťanskými sv. Augustinem a sv. Tomášem, při čemž každý z nich měl na zřeteli požadavky své doby. V nové době nabýval vrchu nepravý idealismus čili subjektivismus, jenž měl v zápětí stálou anarchii; soustavy povstávají, množí se jako jepice a hned zase zanikají. Každý chtěl podati něco nového, předka svého přetrumfnouti; následkem toho upadla filosofie v opovržení pro ono tohuvabohu. Naproti tomu postavil se Adolf Trendelenburg a hlasem varovným volal: Jest německým předsudkem, že každý filosof má svou vlastní rukou začít, každý jiným, dle jisté formy vyleštěným zrcadlem zachytit. Tím trpí naše filosofie falešnou originalitou, která se i po paradoxním shání; tím, že v každém touží po individualitě, ztrácí trvání a velikost . . . Tento předsudek Němců musí padnout, jakoby totiž pro filosofii budoucnosti ještě nějaký nově formulovaný princip musel býti objeven. Tento princip jest již nalezen; jest v organickém názoru na svět, který se zakládá na Platonovi a Aristotelovi a od nich se dále propagoval a který se v hloubějším zkoumání základních pojmů, tak jak v jednotlivých stránkách tak i ve vzájemném působení s realními vědami má vytvořiti a ponenáhlu i doplnit (str. 85). Nejenom filosofie novověká zaujímala příkré stanovisko vůči idealnímu názoru na svět, nýbrž i přírodní věda byla jí v tom nápomocnou; tato popírala usilovně účelnost v přírodě, jež je makavými stopami vyšší intelligence zrovna až poseta. Avšak autority jako Karel Arnošt z Baerů (známý svým novým výrazem „Zielstrebigkeit"), Liebmann a jiní dokazují v tom ohledu pádně pravdu pravého idealismu. Tento filosof na př. píše: „Celý moderní názor o přírodě dá se beze zbytku, bez násilné interpretace a umělého přetvořování v pojmový rámec Aristotelovy metafysiky pojat" (Gedanken u. Tatsachen I. 17).

V druhém díle probírá autor víru a vědu. Touze po Bohu můžeme dáti dvojím způsobem průchod, totiž buď mystikou neb náramně obtížnou cestou rozumové konkluse. V mystickém vzplanutí hledá duše co nejužší spojení s Bohem; zbožná mysl lehce se kloní k opovržení rozumové cesty a nedůvěřivě jaksi na ni pohlíží. Angelus Silesius píše: „Der nächste Weg zu Gott führt durch der Liebe Thür, der Weg der Wissenschaft führt dich gar langsam für . . ." Obojí cesty bylo v katolické vědě dbáno; zvláště v mystice neupadalo se tak lehce do bezedných propastí jako u Indů ve Vedě a Vedantě.

Ve stati o filosofii praví autor důležitá a pravdivá slova: „Každá touha po hloubějším vzdělání narazí na mnohých místech na filosofii. Duševní oko jest především mnohotvárností věcí a zjevů upoutáno a jsouc ozbrojeno bystřejší silou zrakovou, hledí dále v jejich souvislost

vniknout. Zrak proniká skutečnost až k její příčině, vidí za nahodilým nutné" (str. 146). Pak mluví autor o nezbytnosti filosofie při budování světového názoru a na něm závislého názoru životního. Filosofii musí respektovat každá věda, neboť každá z ní teprv povstala, jak dokazují dějiny; časem se ovšem některé vědy emancipovaly; jakmile se však jedná o jejich zásady, musí uznati prioritu filolosofie. „Jako věda repraesentuje filosofie jednotu vědy vůbec, taktéž zastává se v každém oboru bádání pozorování se všeobecných hledisk. Platonovo slovo: „Kdo jest schopným k přehledu, jest schopným k spekulaci, platí i opačně: spekulativní pojímání uschopňuje k přehledu celku. Filosofie prohlubuje a očišťuje vědy, pomáhá formulovat otázky a problemy, vymezuje pole jejich zkoumání; pracuje o vyhranění method a zprostředkovává jejich systematické zbudování. Filosofické vzdělání jest proto předběžným vzděláním pro vědu, a základ k onomu jest podstatnou úlohou vyučování, jež má k vědě vésti" (str. 148). — Pozoruhodnou je také stať o poměru filosofie a theologie. Především nás učí nepředpojaté studium dějin a opravdoví učenci moderní to také potvrzují a uznávají bez obalu, že filosofie má svůj původ v náboženství. Křesťanství přineslo filosofii obrození; poukázalo předně na ona zrnka pravdy a přidalo, čeho ještě bylo zapotřebí k ucelení idealního názoru světového. „Antická a křesťanská filosofie neliší se od sebe jako rozum a víra neb svoboda a otroctví, nýbrž jako předtucha a doplněk, začátek a provedení, Vorzeit und Vollzeit" „Každá filosofie zakládá se na náboženství, pravá filosofie na celém náboženství, pravdivá filosofie na dokonalém náboženství" (str. 150). Ve stati o základních rysech idealu vzdělání píše, že každý intelligent musí míti vzdělání intellektuelní; vědomosti jeho nesmějí býti mrtvým pokladem, který by mu mohl i scházet, aniž by se jeho osoba stala jinou, nýbrž fermentem jeho života, mají ho prostupovat; ale vědění takové musí být nezdolné (nezvratný názor světový žulových základů); tak vypěstíme pravé, silné charaktery a ne slabochy, třtiny větrem se klátící jak u polovzdělaných.

Dr. Karel Kašpar: **Církevní zákonodárství o náboženských kongregacích.** Nakl. V. Kotrba v Praze. Str. 168 velké 8°.

Pan spisovatel chce „soustavně podati církevné právní ustanovení o kongregacích náboženských jak mužských tak ženských." Ustanovení ta obírají se buď „vztahem kongregací k představeným církevním, stojícím mimo náboženskou společnost" a tvoří zákonodárství zevnější, nebo se zabývají zřízením a vnitřní správou týchž institutů, tvoříce právo vnitřní. Spisovatel podává veřejnosti svého díla část první, jednající o zákonodárství zevnějším.

Dávno již nejen u nás, ale kdekoliv působí kongregace, po takovém díle touženo. Zákony a předpisy a rozkazy a zákazy během let a století kongregacím a o kongregacích dané jdou do nekonečna. Veškery, pokud jsou rázu všeobecného, spisovatel obratnou rukou uspořádal, pojednav ve třech oddílech o kongregacích diecesních, apoštolských a exemptních. Podání látky založeno vesměs na patřičných dekretech.

konstitucích atd a jimi též pod čárou doloženo, tak že povstala-li by v některých případech pochybnost o správném jejich výkladě, snadno lze vyhledati si samo původní znění. Všude brán také ohled na zákony státní.

Kniha bude zejména církevním vrchnostem praktickým ukazatelem, jak s jednotlivými kongregacemi právně zacházeti, pokud se kongregace svými výsadami zevnější správě nevymykají; ale i kongregacím samým bude kniha rádkyní v nejedné záležitosti. Jest si jen přáti, aby veškery náboženské instituty řídily se dle církevního práva; kázeň domácí, láska k Církvi by jen získaly, a nepovstávaly by pochyby o platnosti náboženských výkonů, třeba i samých slibův a noviciatu.

Vedle kongregací, o nichž na str. 22 je řeč, jsou též takové, jichž členové skládají prosté sliby hned na doživotně, bez předcházejících slibů na nějaký čas na zkoušku. — Proti určitému tvrzení (str. 12), že by řeholníci exemptní nepotřebovali jurisdikce biskupovy, aby zpovídati směli osoby světské, že jim třeba toliko jeho approbace, jest nejeden kanonista; také provincialní koncil pražský, vykládaje (IV. 7) Trid. XXIII. 15. de ref. o jurisdikci, zdá se býti proti tvrzení, kteréž ovšem zase jinak opírá se o vážné důvody.

Pojednání uvedeno statěmi o „historickém a právním vývoji řádův a náboženských kongregací", o „rozdílu mezi řády a náboženskými kongregacemi", „o pravomoci Církve vzhledem k řádům a kongregacím" a ukončeno dějepisným nástinem o povstání, vývoji a účelu té které kongregace a statistickým přehledem „socialní činnosti kongregací v diecesích českomoravských." Vše podáno stručně sice, ale jasně, správně. J. Hudeček.

Abbé de Broglie: Religion und Kritik. Übersetzt von Emil Prinz zu Öttingen-Spielberg. Regensburg 1900. Manz. Str. 372. Cena M. 3.50.

Spis sestavil a vydal teprv po smrti abbé C. Piat, professor na katolickém ústavě pařížském. Předmluva pojednává krátce o životopise Brogliově; šířeji se pak rozvádí směr jeho činnosti literarní, což illustruje Piat mnohými doklady z velikých spisů jeho. Hlavního odpůrce viděl onen apologeta francouzský v naturalismu, jejž měl za nepřítele nejenom křesťanství, nýbrž náboženství vůbec; tím směrem nesly se také veškeré práce Brogliovy. Starší apologetice, jež kladla hlavní důraz na osvědčenou methodu filosofickou, jaksi příliš nedůvěřoval, poněvadž prý je některým těžce srozumitelnou a částečně prý také nekráčí s duchem času. Trochu nešikovně vyjadřuje se Piat v těchto slovech (str. XII.): „Kantovo učení a positivismus zničil a seslabil silnou víru, již měli naši předkové v sílu rozumu; skoro bez účinku jest naše metafysika na naše duchy". Ale jiným způsobem se k theismu nijak nedostanem leč obtížnou cestou metafysiky, při níž třeba velmi opatrně si počínat; vždyť se ani světový názor bez metafysky nedá zbudovat, a přec zakládá si moderní svět tak náramně na svém nepředpojatém názoru na svět a metafysika dostává od nich kopanec za kopancem jen což; jak se to ovšem rýmuje, člověk nechápe. — Autor chce budovat na základech všeobecně uznaných, aby ušel podezření a nedůvěře, že navazuje na to, co se má napřed jako

správné dokázat a osvědčit. Za takové všobecné pravdy má Broglie realitu světa mimo nás a světa vnitřního, pak zákony myšlení a bytí; tomuto poslednímu mohla se věnovat větší pozornost, neboť je to příliš tvrdý oříšek; jest shoda mezi zákony myšlení bytí a zákony logickou nutností? nesvádí nás snad v tom nějaká fatamorgana? kritická filosofie má tuto otázku za nerozluštitelnu. — Jest v zájmu pravdy katolické, aby spisy, které ji obhajují sepsány byly v jazyku té země, by měly vliv na čtenářstvo co nejvíc veliké. (Str. LIX.) „Scholastika užívá pouze latiny, a to takové, která se nedá obnovit tak jak se nedá vzkřísit řeč Ariů. Zastaralý oděv filosofie středověké musí se odložit; z tohoto velikánského systemu vyberme jenom ty otázky, kterými se naše století zabývá. Dle přání nejvyššího pastýře musíme učení jeho rozšířit v souvislosti s moderními vědami; doktrina tato musí se přizpůsobit svému okolí, aby je opanovala.“ Sv. Tomáš by si byl s Kantem, Comtem, Beylem etc. jinak počínal nežli s Averrhoem. — V prvním díle zabývá se Broglie různými definicemi náboženství, jak je podávali moderní filosofové, jako Kant, Fichte, Comte atd.; odbývá tyto výmysly rozumářů a vybírá zrnka pravdy náboženství historických, které měly společny s pravým náboženstvím, v němž všechny jiskry pravdy jako ve společném ohnisku jsou soustředěny. Ve stati o transcendentnosti judaismu a křesťanství snaží se autor dokázat, že tvrzení naturalistů jakoby náboženství židovské a křesťanství jenom graduelně se lišily od ostatních náboženství, že jest mezi nimi rozdíl podstatný, dále že přirozeně vyvoj jejich se nijak nedá dokázat; nepřipustíme-li příčiny nadpřirozené, jest nám jak židovství tak křesťanství hádankami věnývčmi, neboť přirozeně nedají se nikdy vysvětlit; křesťanství jest, abych tak řekl, zosobněnou idejí všeho dobrého a pravdivého, jež nacházíme u jiných náboženství; jest jeho harmonickou živou synthesí, k níž slabý lidský duch, jenž tak často se mýlí a předsudkům své doby podléhá, nestačí. Dílo o náboženství a vědě poukazuje na shodu mezi náboženstvím a pravou vědou, ne domněnkami; nesmějí se také nepodstatné, nahodilé části vydávat za jádro náboženské; nesmí se podceňovat duležitost vědy; ona je to, jež odstranila mythologii, polytheismus atd.; ona vede badajícího ducha upřímného na pravou cestu k náboženství. — Některé věci mohl autor jednoduše vynechat; zabývat se na příklad věcmi, jak je scholastické coelum empyreum, je zcela zbytečno. První díl jedná o pokroku náboženském

Dr. Jan Heller: **Svépomocný prodej zboží dle práva obchodního na základě práva obecného.** Rozpravy České Akademie v Praze.

V obsáhlé monografii pojednává známý spisovatel v oboru práva obchodního Dr. Jan Heller o právu prodávajícího v tom případě, prodlévá-li kupující zboží mu prodané a řádně nabízené odebrati ze skladiště neb jiné obchodní místnosti prodávajícího, čímž zůstává zboží proti vůli a proti úmluvě v uschování neb opatrování jeho a prodlužuje se závazek jeho k řádnému dodání a odevzdání zboží, a odpovědnost za ně; kromě toho má prodávající zájem, aby co nejdříve sproštěn byl povinnosti schovatelovy, ježto potřebuje místností svých k uložení zboží

jiného, k vyčištění skladiště a pod. Nezáleží na tom, zdali kupující zboží zaplatil a nějakým právnickým aktem převzal, nýbrž záleží na faktickém odklizení zboží. Při tom jest lhostejno, zdali prodlení odběratele je zaviněné nebo zcela nahodilé. Chce-li však prodávající užiti vůči váhavému kupci práva svépomocného prodeje, musí napřed kupci prodejem tím pohroziti, leč, je-li zboží podrobeno zkáze. Prodej ten provádí se bez intervence soudní, ovšem ale úředně, beze slyšení druhé strany, ano i za její nepřítomnosti a třebas i proti vůli její. Nikoliv soudy, nýbrž úřady správní (obce) jsou povolány k povolení a provedení svépomocné dražby. Svépomocný prodej provádí se na účet váhavého kupce, prodávající sproštěn jest prodejem tím své povinnosti vydati koupené zboží původnímu kupci, tento jest však naproti tomu povinen zaplatiti tržní cenu, pokud není hrazena výtěžkem svépomocného prodeje; naopak ovšem má váhavý kupec právo na vydání přebytku, bylo-li dražbou docíleno více nežli činila původní cena smluvená.

Zajímavými jsou vývody p. spisovatelovy o povaze tohoto prodeje jako prodeje dobrovolného, o způsobu provádění dražby, o právu obou stran súčastniti neb nesúčastniti se dražby, o právní povaze nároku prodávajícího na náhradu nákladů na zboží činěného jako negotiorum gestora, o vadách provedeného prodeje atd. Avšak p. spisovatel nejedná pouze o svépomocném prodeji dle čl. 343 obch. z., o němž zde právě mluveno, nýbrž i o svépomocných prodejích dle čl. 354 obch. z., když kupující jest v prodlení s placením tržní ceny, dále dle čl. 348 obch. z., když kupující zboží jemu zaslané dal pro vady prodávajícímu k disposici, o právech komisionáře, speditéra a povozníka (zejména železnice) k prodeji zboží a podává na konec stručný přehled práv slovanských o předmětu pojednání.

Spis p. Dra Hellera, jehož podrobností nelze zde uváděti, vyniká důkladnou propracovaností látky, důmyslným řešením všech sporných otázek látky té se týkajících a přihlížením k literaturám a zákonům cizozemským.

LÖFFLER.

Joseph Kardinal Hergenröther's Handbuch der allgemeinen Kirchengeschichte. Vierte Auflage, neu bearbeitet von Dr. J. P. Kirsch. I. Band. Freiburg 1902.

Církevní dějiny zemřelého kardinala Hergenröthera jsou nepopíratelně nejlepší historií církevní, kterou v tomto rozsahu máme se strany katolické. Proto professor Kirsch prokazuje velkou službu vědě uveřejněním čtvrtého opraveného vydání díla ceny tak veliké. První svazek, jenž vyšel minulého roku, obsahuje výlučně dějiny křesťanského starověku čili šesti prvních století; první perioda středověku, která k tomuto svazku prvnímu byla připojena v předešlých vydáních, byla právem ponechána pro svazek druhý.

Kardinal Hergenröther, jehož tu následoval zvláště Funk ve svém Kompendiu, rozdělil tři epochy historie církevní ve větší periody a v každé z nich popsal ve zvláštních kapitolách zevnější dějiny Církve, bludařství, vývoj a pokrok dogmat, ústavu církevní, bohoslužbu atd. Že

se toto rozdělení zachovává v menších příručkách, proti tomu professor Kirsch nic nenamítá; než byl názoru, že se nehodí v díle tak obsáhlém jako je toto. Je vskutku důležito, abychom měli celkový přehled každé epochy dějin církevních. Tohoto účelu dosáhnouti nedopouštěl způsob výkladu v prvních vydáních přijatý. Proto zachovávaje velké rysy plánu Hergenrötherova, professor Kirsch rozděluje každou epochu na menší oddíly; pojednává pak v jedné a téže kapitole obsahující jen omezenou dobu o různých otázkách dějin zevnějších a vnitřních. Zda nemá tato methoda nedostatků s jiných hledisk? Z počátku jsme téměř pokoušeni tak za to míti. Neboť při první četbě je těžko sledovati postup Církve ve světě, rovněž tak jako i organický vývoj její nauky, její liturgie, jejích institucí. Přes to je tento nedostatek jen zdánlivý. Použijeme-li rozvrhu látky na str. IX—XIII, spojíme snadno paragrafy týkající se jednohokaždého zjevu v životě katolicismu v různých epochách a budeme moci takto snadno souditi o postupu ideje křesťanské, vývoji dogmat a kázně církevní.

Kontroverse, které byly akuelní v době, kdy psal kard. Hergenröther, zmizely v tomto čtvrtém vydání. Taktéž je tomu při jistých dissertacích, týkajících se více dogmatiky nebo apologetiky, než dějin samých. Naproti tomu setkáváme se tu s obšírnějším pojednáním o životě a vlivu předních biskupův a učitelů církevních, a to vším právem, neboť nezdá se nám správno, že často historie církevní sotva jmenují veliké representanty orthodoxie, kdežto značného místa popřávají bludařům zájmu nejméně hodným.

Jiná zásluha tohoto nového vydání spočívá v tom, že podává v čele každého paragrafu úplně téměř nejdůležitější prameny a literaturu. Právem píše prof. Kirsch, že nevynechal žádného díla skutečně důležitého pro studium otázky, o které pojednává. Bylo by si však přáti, aby byl ve větší míře použil prací, jejichž seznam tak úplný podává. Je třeba doznati, že pan vydavatel, jestliže značně opravil dějiny Hergenrötherovy v uspořádání knihy, ponechal, pokud se týče základu díla, toto vydání až příliš podobné předešlým. Tu litovati třeba, že důkladněji nepojednal o prvních dobách křesťanských a jistých těžkých otázkách, na př. o dějinách svátostí křtu a pokání, o naukách trinitářských ve století 2. a jiných. Přes to však píle, kterou věnoval prof. Kirsch tomutu čtvrtému vydání, zasluhuje všeho uznání a dílo učeného kardinala Hergenröthera bude se zajisté těšiti i v nové této formě té oblibě a vážnosti, kterou měla vydání předešlá.

Dr. Jos. Samsour.

Karel Sezima: **Passiflora.** Nakl. J. R. Vilímek v Praze. Str. 246. Cena 3 K.

Býval jí kdysi domácím učitelem, nyní když utekla surovému manželu, bývá jí — tělesně i duševně zlomené — častým společníkem. Platonická láska tato přechází u něho ve skutečnou, avšak jen aby rozklad sil jejích urychlila.

Líčení jest hodně výstřední; i polovice té nádhery byla by víc než dostatečná a také — pravdivější. Takto nejen charakteristika osob stává se skoro karrikaturou (na př. str. 23.), ale i děj, místy až příliš

naturalisticky a smyslně podávaný. ztrácí se v neživotné mlhavosti; na př. zahrada či park při poštovní budově malého města líčen jako nějaký knížecí park nejbohatší úpravy a prostornosti; život professora střední školy vytržen tu zcela z podmínek skutečnosti.

Ukázky slohu: „kavaleristovi pomáhal na nohy, podražené podagrou a různými čestnými finančními závazky“ (21); paní „rozvířila prach úřadovny a nervy“ (22); muž její starý poštmistr Lutna byl „paní Teréze příliš lehkou mincí, tento opozděný galantní abbé“ (? 22) atd. Na str. 18. máme také „desillusionovanou ženu“, velice vhodnou na potýrání jazyka.

Helena Nosková: **Lidské srdce.** Nakl. J. R. Vilímek v Praze. Str. 128.

Vedle prázdných kusů máme tu též velmi pěkné příspěvky ke společenskému romanu, drobné sice rozsahem i významem ideovým, ale životem význačné a obratně vystižené. Některé ženské postavy kresleny znamenitě; v té charakteristice poskytují povídky tyto leccos nového, jadrného. Prostý, upřímný sloh mile působí. Místy toliko pozorovati affektovanost invence (Kapitola sv. Marka) neb neurovnaného podání (Milenec), totiž t. ř. duchaplnosti; tahle lidská srdce na to věru nejsou. Panáčků nemá spis. ráda, neboť je zatahuje silno za vlasy, ba na jednom místě (str. 99.) tak delikátně (byla totiž kdesi chválena pro delikatessu při choulostivých líčeních), že by to snad i v drožkařské společnosti shledáno bylo dosti pikantním; ostatně je vždycky dobrým znamením, když ženská nemá ráda panáčků, buď pro ni nebo pro ně.

A. Sova: **Povídky a menší črty.** Nakl. Hejda a Tuček v Praze. Str. 237. Cena 3 K.

Sbírka různorodých prací napsaných od r. 1889. až do 1899 — povídek, reflexí, úsudků, nápadů. P. spis. stál ve víru nových směrů, když se v životě i písemnictvu našem uplatňovaly, a práce jeho jim dávají zdařilý výraz, v myšlenkách i ve formě. Bohemství umělecké není sice naší zvláštností, zde však dovedně vystiženy některé stránky jeho z naší skutečnosti. Souvisí s tím zajisté i leckterá naturalistická neomalenost v líčení povídkovém; je to sice již jaksi nezbytná část realistického inventáře, ale člověku to nedá, aby jednotlivých případů vždy znova nekonstatoval.

Před črtou, jako je „Shon“ (107 d.), stojí referent na rozpacích; ani u všech partií meditačních není jich prost.

Směs.

Otázkou vyvolanou Harnackem (viz „Hlídka“ 1900, str. 669), jenž tvrdil, že chvalozpěv **Magnificat** přičísti dlužno Marii a nikoliv Alžbětě, zabýval se Spitta v „Theologische Abhandlungen“ (Tübingen 1902, str. 61—94) v pojednání „Das Magnificat, ein Psalm der Mariä und nicht der Elisabeth“. Autor zkoumal důvody uvedené v kontroversi Loisym, Conradym, Harnackem, Hilgenfeldem a Bardenhewerem. Dle něho Maria zapěla ovšem Magnificat. Avšak canticum toto existovalo z počátku zvlášť; byl prý to jakoby triumfální zpěv ženy israelské oslavující šťastnou událost dějin svého národa, pro niž vlastní dítky této ženy bojovaly (?). Evangelista, uváděje jej v příběhu navštívení jako výraz citů Marie, přetrhl kontext tohoto příběhu.

M. L. Goldschmidt právě vydal u Calvaryho et Cie. v Berlíně **babylonský Talmud** s Misnou pod názvem: Der babylonische Talmud mit Einschluss der vollständigen Misnah. Je to první kritické úplné vydání těchto dokumentů, jejichžto důležitost pro studium Nového Zákona a dějiny církevní je zbytečno na pamět uváděti. Toto vydání je zpracováno podle editio princeps z r. 1520, z něhož nezbývá než několik exemplářů, srovnáno je s vydáními pozdějšími, s manuskriptem mnichovským a citacemi v pozdější literatuře. Všecky zkratky v textě jsou odstraněny. Překlad německý je pokud možno slovný, opatřený poznámkami. Sedm svazků bylo až dosud vydáno. Celé dílo má jich míti devět, k tomu ještě přistoupí svazek úvodní a svazek doplňků.

Netištěný spis o odpustcích českého kanonisty Stanislava. V mnichovské dvorní a státní knihovně nalezá se v Cod. lat. 14, 243, fol. 235b—241b pojednání o odpustcích, které počíná těmito slovy: Circa materiam indulgenciarum, que multum necessaria est Christifidelibus, est sciendum, a končí slovy: Et sic est finis repeticionis magistri stanislai doctoris decretorum. Finitum an. dni 1415 in vigilia vitalis martiris. Tento údaj letopočtu nepochází jistě od spisovatele, nýbrž od opisovatele; neboť týž svazek obsahuje ještě různé jiné spisy, které rovněž roku 1415 opsány byly. Poněvadž v pojednání několikráte zřetel se bere na jubilejní bullu Urbana VI ze dne 14. dubna 1389, jest jisto, že spis byl napsán mezi r. 1389—1415. Spisovatel Stanislaus náležel zajisté pražské vysoké škole; každým způsobem žil v pražské arcidiecesi. To patrno z této poznámky: Queritur numquid scolaris advena habebit indulgentias archiepiscopi pragensis. Na pražského theologa Stanislava ze Znojma nelze mysliti, poněvadž nebyl doctor decretorum. Je to možná magister Stanislaus de Scarbimiria, jenž 1389 v Praze byl immatrikulován a 1396 doktorem práv se stal. (Srv. Monumenta historica Universitatis Pragensis. Pragae 1830 sqq. Tom. II. P. I. p. 5.) Jiného Stanislava, kterého bylo by lze stotožňovati se spisovatelem našeho pojednání, nelze ani u Hurtera ani u Chevaliera nebo u Fr. Schulteho nalézti. Není proto zajisté od místa, kanonistovi až dosud neznámému, jehož pojednání i v bibliothece upsalské se nalezá (srv. Gummerus, Beiträge zur Geschichte des Buss- und Beichtwesens in der schwedischen Kirche des Mittelalters. Upsala 1900. Str. LXIV), několik krátkých slov věnovati.

Stanislav nepodává ve svém spise nic nového o odpustcích, přidržuje se co nejtěsněji svých předchůdců, zvláště kanonisty Viléma z Montlaudunu a Jindřicha ze Susy (Hostiensis). V souhlase se všemi ostatními kanonisty a theology učí, že odpustky se nevztahují na odpuštění viny hříchu, nýbrž na tresty za hříchy: Indulgencia est auctorisabilis concessio remissibilis pene peccati a clavium potestate procedens... Ex ista descripcione sequitur, quod per indulgencias culpa non remittitur, sed pena, et ideo quia antea culpa deleta est per contricionem, eo quod acquirens eas debet esse contritus; nam per solam contricionem Deus remittit culpam.

Zvláštní je způsob, kterým Stanislav hledí ospravedlniti formuli: Indulgentia a poena et a culpa. O jubilejních a křižáckých odpustcích poznamenává: Huiusmodi indulgencie vulgariter nominantur a pena et a culpa. Bylo totiž tehdy právě v obyčeji úplné odpustky označovati jako odpustky od viny a trestu. Jak hledí však Stanislav tuto formuli vysvětliti? Jest dvojí vina vykládá: vina neboli hřích proti Bohu a vina proti Církvi. První odpouští jen Bůh; druhou naproti tomu může i papež odpustiti; a o této poslední vině může býti rozuměna formule: odpustky od trestu a viny: Secunda est culpa seu offensa commissa in ecclesiam militantem et hanc papa eius sponsus remittere potest virtute clavium et vicariatus sibi commissi; de quo potest intelligi, quod dicitur, quod papa absolvit a pena et a culpa, secundum Wilhelmum et Gentzelinum, in cap. finali de penis et remissionibus in Clementinis. (Srv. Apparatus excellentissimi doctoris Guillelmi de monte Lauduno super Clementinas. Parisiis 1517 f. 169a.)

I Genzelinus nebo Zenselinus de Cassanis, jehož kommentar ku Clementinám není tištěn, pouze opakoval, co před ním řekl Vilém z Montlaudunu. Zvláštní vysvětlení nalezlo však v dobách následujících jen málo stoupenců; bylo také výslovně, jak Mikuláš Weigel ve svém velkém díle o odpustcích (hl. 23) se zmiňuje, od jakéhosi Almoina jako neudržitelné odmítnuto. Tento Almoinus, který možná je totožný s minoritou Vilémem Almoinem, jenž v druhé polovici 14. století žil (srv. Hurter, Nomenclator IV. 515, Chevalier, Répertoire, p. 83), poznamenává právem ve svém Kommentaru ku kapitole Quod autem, de poenis et remissionibus: Non iudico quod possit offendi Ecclesia militans quin Deus, qui est eius sponsus, offendatur. A týž Almonius připojuje ještě: Si aliquis sit vere penitens et confessus et papa dat plenam, plenariam vel pleinssimam indulgenciam peccatorum, stat illum absolutum esse a pena et a culpa, a culpa mediante contricione, a pena mediante potestate clavis, quam habet papa.

Co se týče odpustků pro mrtvé, je Stanislav, jako většina starších kanonistů názoru, že nemohou býti přivlastněny duším v očistci: Non prosunt indulgenciae illis qui sunt in purgatorie, quia procedunt a virtute clavium, et clavis non ligat et absolvit mortuos, qui ad maius tribunal sunt vocati et divino iudicio relicti... licet aliqui dicant contrarium, inter quos est frater Thomas. Nepřímo však mohou odpustky duším v očistci prospěti, pokud totiž dobré skutky, které k získání odpustků se vykonají, za duše v očistci obětovány jsou.

Ostatní většinou kanonistické vývody můžeme mlčením pominouti, poněvadž neskytají nic pozoruhodného. -R.

Několik čísel ze státního hospodářství za Marie Teresie. Jednou z nejdůležitějších oprav, k nimž došlo v Rakousku za Marie Teresie, jest nová úprava daní. Bezprostřední její příčinou byly války a hlavním původcem Bedřich Vilém hrabě z Haugwitzů.

Hrabě Haugwitz pocházel ze starého protestantského šlechtického rodu ve Slezsku, avšak již v mládí přestoupil ku katolicismu a zvolil si dráhu úřednickou. Již jako přísedící úřadu vratislavského a vrchní zemský rada lišil se dle svědectví Fürstova od svých kollegů tím, že sám pracoval a nepodpisoval jen prací svého sekretáře. Proto svěřovány mu záhy důležité úkoly a za Karla VI pověřen řízením nové kontribuční soustavy ve Slezsku. Po vpádu pruském odebral se do Vídně a žil tam po delší dobu z 200 dukátů, jež mu zapůjčil kterýsi přítel. Po míru vratislavském a berlínském stal se presidentem rakouské části Slezska, a šťastnými obchody, jež podnikal o své ujmě, získal si pověst znamenitého finančníka.

Krátce po podpisu vratislavských preliminářů míru, v letě roku 1742, předložil hrabě Haugwitz císařovně pamětní spis, v němž dokazoval, že král pruský, ponechají-li se mu tři nebo čtyři leta času, nespokojí se pouze Slezskem, nýbrž že pokusí se i o zabrání Čech. Proto že nezbytně je třeba, aby v Čechách a na Moravě stále byla udržována silná moc válečná, která však nesmí býti v rukou stavů, nýbrž jedině vlády. Když pak po dvou letech vpadl král Bedřich skutečně do Čech, uvěřila císařovna Haugwitzovi a nařídila mu, aby jí předložil podrobný plán, kterak by bylo možno docíliti na vydržování potřebného vojska bezpečné úhrady. Počítáno, že by k tomu bylo třeba 180.000 mužů, kteříž by vyžadovali ročního nákladu asi 14 milionů, jež by společně musily opatřiti jednotlivé země. Poněvadž pak Lombardsko a Nizozemsko nebylo povinno přispívati ničím a příspěvek z Uher byl nejistý, zvýšeny hned z počátku požadavky na zemích ostatních a rozpočteno na Čechy 5,270.000, na Dolní Rakousy 2,008.000, na Moravu 1,856.000, na Štyrsko 1,182.000, na Horní Rakousy 906.000, na Korutany 637.000, na Kraňsko 363.000, na Banát temešvárský 355.000, na Slezsko 245.000, na Charvatsko a Tyroly po 100.000, na Gorici a Gradisku 41.000, na Vojenskou Hranici 30.000, na Uhry 2,447.000 a na Sedmihradsko 721.000, tak že celková suma v oné předloze i s příspěvkem z Uher a ze Sedmihrad obnášela více nežli 16 milionů zlatých.

V krátké poměrně době vyhověl hrabě Haugwitz císařovninu rozkazu a plán jeho došel jak u Marie Teresie tak i u jejího manželu plného uznání. Základní jeho myšlenka byla zásada, že aspoň v jistém smyslu musí přestati právo stavů, povolovati vládě ročně jen tolik vojska a peněz, kolik uznají za dobré, a místo dosavadního příspěvku, jenž obnášel celkem kolem devíti milionů, že musí nastoupiti recess, jímž by se stavové zavázali po deset let platiti o pět milionů ročně více. Tak zvané naturalní dávky, jako dodávka koní atd. měly se odhadnouti dle skutečné ceny a odváděti v penězích. Všechno řízení administrativní části vojenských záležitostí, jež dosud náleželo stavům, mělo býti přeneseno na úřady jmenované vládou a potřebné obnosy měli stavové platiti v měsíčních lhůtách. Aby pak nikdo nebyl snad utiskován, měla býti zvýšená ona daň vyměřena dle normy zcela nové: přísežnými znalci měla býti odhadnuta cena veškerého nemovitého zboží, výnos jeho

měl býti pokládán za 5% výnos kapitalu a šlechta měla z něho platiti setinu, lid selský pak padesátinu; immunita od daní, jíž se do té doby těšila šlechta, duchovenstvo a některá města, naprosto měla přestati.

Ježto návrhy Haugwitzovými měla býti moc stavovská značně omezena, bylo hned z počátku zřejmo, že stavové proti nim zdvihnou tuhý odpor. Mluvčím jejich byl nejvyšší kancléř český Bedřich hrabě Harrach, muž energický, pevný a rázný, jenž pro svůj sňatek s kněžnou Lichtenštejnskou byl všeobecně pokládán za vůdce rakouské šlechty. Avšak přes odpor Harrachův a nechuť státní konference císařovna návrhy ony schválila a poslala hraběte Haugwitze nejprve na Moravu a potom do Čech, aby zahájil se stavy tamními vyjednávání. A vyjednávání to se mimo nadání zdařilo: nejprve získáni stavové moravští a ostatní se k nim zvolna připojili. Jenom ve Štyrsku a v Kraňsku jevili stavové neústupnost, povolivše žádaný recess pouze na tři leta; v Korutanech pak recess sice přijali, ale po třech nedělích podpisy odvolali a dali se k daním donutiti teprve mocí zeměpanskou. Tak zavedena daň pozemková na poněkud aspoň spravedlivém základě v Rakousku všeobecně.

Vedle daně pozemkové vypsána roku 1743 nová daň, k níž měl přispívati každý desetinou všech příjmů, jež odhadovány dle šestiletého průměru; na lid selský a podruhy se však daň tato nevztahovala. Všichni bez rozdílu byli postiženi zdaněním až roku 1746, kdy ukládána jakási daň z hlavy. Nejvyšší poplatek, 600 zl., vyměřen arcibiskupům a biskupům, kteří zároveň byli knížaty, potom knížatům a vévodům, kteří byli hlavami rodův aneb aspoň některé samostatné větve; mladší členové takových rodů platili po 200 zl. Nejvyšší hofmistři, náčelníci dvorních štábů, ministři, kancléři a presidenti dvorních kanceláří, dvorní dámy, polní maršálci a hrabata, kteří byli hlavami rodův a měli značný pozemkový majetek, měli platiti po 400 zl. Polním zbrojmistrům, generalům jízdy, tajným radům a místopresidentům dvorních úřadův určeno po 300 zl., biskupům, kteří nebyli zároveň knížaty, polním podmaršálkům, komořím a svobodným pánům, kteří byli hlavami rodů nadaných statky, po 200 zl. Dvorní radové a majitelé velikých obchodních a bankovních domů měli platiti po 75 zl., komorné u dvora, dvorní zpovědníci, hejtmani, rytmistři a umělci prvního řádu po 12 zl., usedlí sedláci s potahem 48 kr., bez koní a řemeslničtí tovaryši 24, nádenníci 12, čeledíni a služky 4 kr. ročně; Uher se daň tato netýkala.

V říjnu roku 1758 uložena všem rakouským a českým zemím nová daň z kapitalu, obnášející 10% všeho movitého majetku, a v červnu 1759 desetiprocentová daň z dědictví. (O. p.)

Něco o honoráři. (Č. d.) Nejproslulejší dražby obrazů jak novějších tak starších bývají nyní uspořádávány hlavně v Paříži v hôtelu, t. j. v paláci Drouotově, v Londýně u Christie a jinde, v Mnichově, ale jak „Zeitlexikon“ (1901), z něhož tyto data vyjímáme, podotýká, jsou nyní ceny obrazů vzácných a uměleckých mnohem nižší nežli dříve; tak prodán obraz Meissonierův za 5000 K, portrait od Nicoly Maisa za 20.500 K; oba zakoupilo brusselské museum. Watteauův „Menuet“ prodán za 17.500 K, Corotův „Most“ za 17.200 K, Munkaczyho „Hrdina vesnice“ za 9600 K, téhož „Krajina“ za 3720 K, Matějkův obraz „Básník Kochanowski u rakve své dcery“ za 3060 K, Lenbachův „Kníže Bismarck“ za 6120 K, Hobbema „Lesní krajina“

za 142.520 K; jednou prodávali v hôtelu Drouotově 20 obrazů z pozůstalosti abbéa Gaugina, který je koupil za 20.000 K a při dražbě prodány za 127 000 K. Přítel a horlivý sběratel Dun odkázal new-yorkské obrazárně několik obrazů, za něž zaplatil tyto obnosy: Rousseau „Rovina“ 150.000 K, Daubigny „Bahnisko“ 200.000 K, Corotův obraz 125.000 K, jiný obraz téhož mistra 90.000 K, Troyau „Pasák a ovce“ 67.060 K. Drážďanská gallerie koupila roku 1901 obraz „Rybářská rodina“ který maloval roku 1870 malíř Puvis de Chavannes, za 16.500 K; bavorská vláda koupila obraz řeckého malíře Mikuláše Gysisa „Karneval v Řecku“ za 30.000 K.

Rozmarnou historku vypravovaly nedávno listy o jakémsi nadšeném příteli obrazů v Paříži; koupil totiž v hôtelu Drouotově při dražbě poměrně velmi lacino skvostnou malbu od Delacroixa za 15.000 franků. Jda domů rozvažoval, zda by snad nebylo lépe, kdyby své manželce, když jí vše sdělí, slevil několik tisíc, a umínil si: „Řeknu jí sedm.“ Ale když doma vše vykládal, selhal důkladně a řekl, že obraz stál jen 3000 franků. Brzy na to musil na několik dní odjeti na cesty; když se domů vrátil a manželka ho uzřela, běžela mu plna radosti vstříc a zvěstovala se zářícím obličejem: „Vydělala jsem 1500 franků!“ — „Jak to?“ — „Prodala jsem včera ten obraz, za který jsi dal nedávno 3000 franků, za půl páta!“

Jak docela jinak vypadají obrazy a malby, které si kupuje obyčejné publikum. Spolupracovník pařížského listu „Petit Parisien“ navštívil takový lidový malířský atelier na Montmartu v Paříži a velmi zábavně ho popisuje. Píše: „Asi šest mladíků pracovalo v jedné trochu větší světnici a jeden z nich nabídl se, že mi vysvětlí všechno. Pověsíme si na zeď, vykládá mi, 10, 12 anebo 15 rozhčných kusů malířského plátna, dle velikosti objednávek; pak si připravíme různé barvy: jednu pro nebe, druhou pro zemi, třetí pro stromy, čtvrtou pro domy, jiné pro lidi, zvířata a pak začneme. Malíř nebe začíná, jde od jednoho plátna ke druhému a všude namaluje modrou barvou oblohu; malujeme-li obrazy, na nichž jest moře, namaluje hned touže barvou i moře. Za ním jde malíř či jak my mu přezdíváme zedník, který namaluje domy, anebo je-li potřebí i lodě, pak jde za nimi malíř-zahradník, který namaluje trojím tahem štětce, neboť jest na tři prsty tlustý, stromy; malíř postav namaluje čtyřmi tahy dle potřeby, dle objednávek a dle přání buď vojáka nebo jezdce, Bretaňku nebo chlapce. Za nimi jde náš ředitel, který vše přehlédne znaleckým okem a kde potřebí něco popraví; někde přimaluje ještě nějaký strom, jinde připojí ke stromku větvičku nebo vsadí do trávy nějakou květinku. Náčrtků neděláme si k obrazům, fermež a plátno dávají nám objednavatelé, my koupíme si sami po kilo bílé, modré, žluté, černé, okrové barvy, což stojí několik haléřů.“ — „A co si vyděláte?“ — „Za tyto mazaniny dostáváme za tucet 30 K, plátno stojí 25 h, za rámce berou 50 h, tedy v celku přijde nám obraz na 3 K 25 h; náš dodavatel je prodává po 4 K, v bazarech za 5 K, a tak si všichni vyděláme něco. Když pilně pracujeme po celý den ráno od sedmi až do sedmi večer, namalujeme čtyři tucty za den, tak si vyděláme každý až 20 K denně, jen že trvá naše sesona krátce, jen 3—4 měsíce v roce; při takovém výdělku si něco každý ušetříme a pak po sesoně jdeme na venkov a malujeme dle přírody stromy, květiny, trávu a podobné věci.“

Ba i tak zvané zázračné děti dostávají někdy až královský honorář. Pětiletý pianista Španěl Pepito Rodriguez dostával za poslední pařížské výstavy za každý večer 2400—4800 K; pak se vypravil do Ameriky a impressario mu zajistil 50 koncertů po 6000 K čistého příjmu. — Šestiletý Josef Hofmann si vydělal jako virtuos na klavíru 7200 K denně, podniknuv pak cestu do Ameriky vydělal si tam v 52 koncertech 288.000 korun. — W. J. Betty šel s osmi lety k divadlu a dostával za večer 2440 K, jsa 16 let stár, měl ušetřeno 960.000 K; když pak později, odbyv studia zase šel k divadlu, nelíbil se a uchýlil se do soukromí, žije z peněz, které si nashromáždil jako „zázračné dítě“. — V Americe je 12letý hráč na kulečník Willie Hoppe, který si vydělá týdně 1880 korun. (O. p.)

Ze života náboženského.

Národní podrážděnost a nesnášelivost stále urputněji dere se do církevních záležitostí v Čechách a na Moravě. Sjezdy, schůze, protesty resoluce, žádosti — jako na politické areně. Rušným živlem jsou Němci. A jako vždy, když akce s německé strany u nás vychází, jde o osoby. Jazykově zajisté Němci necítí křivdy. Zatím ještě všecko všude v církvi u nás je víc německé než české, po případě ani to ani ono, ale latinské. Ve správě duchovní Němci zaopatřeni jsou hojněji než Češi, sotva bude kde usedlé menšiny německé, na niž by se nebral víc než patřičný ohled. Ale o to nejde — osoby jsou tu v cestě. Nával mládeže německé do úřadů, vojska, k zaměstnáním praktickým, nechuť našich Němců vůbec k těžkému a málo výnosnému povolání kněžskému, způsobily, že kněžstvo v našich zemích je převážnou většinou české, v českých i německých krajích. A jako proti českému úřednictvu Němci se chtějí bránit „uzavřeným územím“, rozdělením správy zemské — v Čechách aspoň — tak přicházejí s toutéž i v církevním ohledu. Možno pochopit, že okolnost tuto Němci nemile nesou. Dnes bychom ani my netrpěli to, co jsme trpěli klidně před padesáti či sto lety — německé a česky drmolící kněze v českých obcích. Domáháme se všemožně rovného, či poměrného zastoupení i v důstojnostech, na kapitulních beneficiích, biskupa, česky neznajícího, sotva bychom v které z pěti českých diecesí mlčky snesli; ale přes to jsme snášelivější, spokojujeme se s věcným a jazykovým právem svým, po osobním původu se neptáme. Možná však, že bychom se též i nad tímto pozastavovali, kdyby kněžstva původem nemeckého bylo mnoho mezi námi. Se stanoviska našeho můžeme tudíž pochopiti i netrpělivost německou.

Ale neoprávněnou jest jejich nesnášelivost a podezřívání a žaloby na křivdu. Když Číňané pobijí missionáře cizince, kterých k sobě nezvali, a kteří proti domácím zvykům a domácímu náboženství zavádějí nové, cizí nauky, je to též vysvětlitelno a přirozeno. Ale nenávist proti

kněžím jiného původu, kteří jdou jen z nutnosti a obětují se pro spásu obce, ta je v křesťanské obci nespravedliva a se stanoviska křesťanského nepochopitelna. Žalovat na slabé zastoupení v řadách kněžstva, a sám tím býti vinen, jest nesrovnalostí a nedůsledností. Prostředky, jaké k odpomoci nabízejí tytéž stěžovatelé němečtí, jsou: německé oddělené bohosloví, německé diecese. Na Moravě nestačí na jedno ani na druhé, nežádají tedy výslovně ještě ani toho a onoho. V Čechách žádají obojího. Ale ani jedno ani druhé není zaručenou odpomocí. Jest v Rakousku přece několik diecesí čistě německých — vídeňská, sv.-hypolitská, linecká, štyrskohradecká — a přece tam musí vypomahat veliký počet českých kněží. Ani tam nemají Němci dostatek svého kněžstva. Naši Němci krátce řečeno jsou už příliš demoralisováni, než aby stačili na to, vyvésti ze sebe dostatečné množství lidí, již by chtěli oddati se idealnímu povolání kněžskému. U nás se jim nedostává kněží, v Německu, Dánsku, Norsku a Švedsku se jim nedostává pastorů — jsou všude stejni A za naše oběti zlobí se — ne na sebe — ale na nás!

Domnělý neúspěch polsko-amerického poselstva v Římě prohlášen u nás nedávno za záruku, že ani v Čechách nebude Řím nakloněn k národnímu rozhraničení diecesí. Polská záležitost však dosud v Římě nevyřízena a jak se „Pozn. Dzienniku“ ve věcech církevních vždy dobře informovanému sděluje, nebude skončena před lednem budoucího roku. Z té se zatím nedá nic odvozovati pro naše poměry. Pro mír a pokoj, na němžto zdar pastorace ve veliké míře záleží, býval Řím odedávna ochoten k ústupkům.

Rovněž mnoho národnostně politických hořlavin ode dávna nahromaděných vznítilo se na prahu společné církve polsko-německé v Prusku. Strana katolicko-národní stojící za bytomským „Katolíkem“ dosud šedší s centrem, spojila se teď s polskými radikaly v jedno volební ústředí. Centrum pozbylo tak ve Slezsku jedním rázem všech polských voličů. Nevole kardinala Koppa a jeho pastýřsko-volební listy, nevole listů centru náležejících a hrozby nic nepomohly. Teď centrum německé ochladne vůči polským požadavkům ještě více. A tam je vláda míti chtěla, jak pruská tak říšská. Od delší doby byla to už jediná „Kolínská Volkszeitung“ jež Poláků bránila, teď ostatní tisk katolický od nich docela se odvrátil a staví se i proti nim. Tak tedy na celé hranici slovanské od Jaderského moře až k Baltu není klidného místečka, bojem ušetřeného: ještě církev to bývala, ani ta už to není. Vinni jsou Slované, neboť se brání, dokud byli tiši a trpěli, byl pokoj.

V „Rozhledech“ počátkem října počal Karel Rohan uveřejňovati článek „Moderní stoupenci Husovi“, v němž posuzuje a odsuzuje vůdce realistů, vůdce klerikalismu evangelického, a spojení obou těchto směrů v nezdravou a nepřirozenou alianci. Ježto spisovatel sám jest evangelíkem, váží jeho slova tím více. Také jak realisté, tak evangelíci jeho kritikou jsou velmi podrážděni. Škoda, že tu užívá p Rohan tak nezáživného slohu, slohu policejně soudních akt, jinak by kritika jeho. velmi případná. řízněji účinkovala. Ale ježto hromadí dokument na dokument, mluví i ty výrazně za něho.

Na kasselském sjezdě německých přírodozpytcův a lékařů (počátkem září) měl úvodní řeč Dr. Ladenburg z Vratislavi, jenž retorickým, ale velmi povrchním způsobem ukazoval, jak přírodní názory moderní shroutily všecky staré názory a tradice náboženské a filosofické. Řeč Dra. Ladenburga vyzvala v Německu celou kampaň novinářskou: ohradili se proti ní jak katolíci, tak protestanté a též liberalní listy obou stran. Zdálať se i těmto příliš vyzývavou.

Německá věda vystupuje poslední leta opět útočněji. Co chvíle nějaký případ rozvlní hladinu. Zvláště nemile nesou zastaralost učebné osnovy na gymnasiích (v Německu), do níž ještě ani descendenční theorie nepojata a učitelé musejí se jí vyhýbati. Proto také navrhováno už vloni na jednom ze sjezdů přírodovědeckých, aby se učenci němečtí zasadili aspoň o tuto reformu. Jiným však i to je málo: žádají, aby vůbec celý plán vyučovací se postavil ne na náboženský tradiční názor, ale na přírodovědecký podklad, jenž by platil pro všecky nauky. V Německu takovéto hnutí umožněno jest posledními pracemi protestantských liberalních theologů, kteří se staví už úplně nad náboženství křesťanské a nad všecku nadpřirozenost jeho — zůstávajíce nanejvýš při deismu.

Zvláštní případ historické úzkostlivosti přihodil se nedávno v historickém ústavě německém v Římě. Professor Schulte zkoumal tu v archivu vatikánském prameny a doklady vztahující se na obchod s odpustky koncem 15. a počátkem 16. století v Německu. Najednou professor Schulte musil svou badatelskou činnost v tom oboru přerušit. To se ví, že hned voláno, Římu jest nemilé, uveřejňovati tehdejší odpustkové sbírky, proto vláda zastavila práci Schulteovu. Zatím se ukázalo, že professor Schulte od církve nijak ani zdržován nebyl, ani práce jeho nebyla Římu nemilou. Ale nemilým stalo se odhalení té doby dnešním knížatům německým, jejichžto špinavé obchody z té doby postaveny tím do plného světla. Církev z dob těch vychází čím dále nevinnější a hlavní tíha viny padá čím dál více na tehdejší socialní a politické poměry v Německu — na německé předáky na biskupských i knížecích trůnech. A tu je víc bázně před historickou pravdou než v kurii římské.

Zástupy sester z řeholních zrušených domů ve Francii navrženo vládě rozsadit po venkově — po farách: nadělat z nich farních sester, které by jak v kostele a farní osadě tak i na faře zastávaly vše, co s přípravou bohoslužby a starostmi o budovu, věci a osoby souvisí. Farní a kostelní obsluha měla by býti jejich zaměstnáním. A živit by je měl — farář? stát? obec? Ani jeden ani druhý však toho nechtějí. Myšlenka však není zlá, jen že příliš v „klerikalním duchu“. — Debatty o to, bylo-li by církvi katolické ve Francii lépe bez konkordatu než je teď s ním, přivádějí nové a nové hlasy. Z biskupů je to zvláště monsignore Le Camus, jenž zastává se odloučení církve od státu. Ale většina episkopátu jest proti tomu. Také papež Pius X nazval stav konkordatní lepší modus vivendi pro církev ve Francii, než by měla bez něho. Ale ani vláda, ač liberalní, rozloučení církve od státu nechce. Bojí se oposice, kterou by opatření

to vznítilo ve venkovském lidu a menších městech. Protiklerikalismus francouzský je totiž na velmi slabých nohou a jen katolická nejednota a zastaralá politická umíněnost kruhů konservativních jej umožňuje. Ale proti odloučení církve od státu jsou i protestanté. Těm zvláště se dobře vede pod ochranou státní. A ti by s materialního stanoviska spíše mohli se odhodlat, žíti na svém. Známý národohospodářský spisovatel Ch. Gide, sám protestant, zrazuje z rozloučení církve a státu. Alespoň pro obce protestantské si toho nepřeje Kdyby měly protestantské obce příště sbírati samy mezi sebou ten náklad, jejž dnes bere na sebe stát (2¹/₂ milionu franků), připadlo by na hlavu průměrem tři franky, na rodinu tedy 12 až 20 franků ročně. A protestanté nemohou dnes sehnati milodary a sbírkami ani na ty účely, jež každému protestantu leží velmi na srdci (společnost missijní 1 mil. franků ročně, společnost ústřední půl milionu franků ročně, komise synodalní 600.000 franků ročně), na lepší zaopatření svých pastorů v nemoci a sešlosti není ani pomyšlení, na to už ani sbírati nemožno. A vedle těchto asi dvou milionů franků, které jen s nouzí a tak těžko se stloukají, má professor Gide za nemožno, aby protestanté sami na sebe složili ještě na 2¹/₂ mil. franků. Ale on popírá také všeliké výhody, jež by církvi protestantské z rozloučení pošly. Svobodna je tak, že si nemůže přáti více svobody. Stát by jí byl větším nepřítelem potom než nyní.

Tytéž důvody materialní platí ovšem i pro katolickou církev. Jen že ta už i dnes je na střádání zvyklá a katolický lid francouzský nad míru je obětavý a štědrý, tak že by snad po materialní stránce nebylo jí hůře. Ale svobodu, volnost slova a činu, nemá ani potom zajištěnu. Na straně protestantské jsou pro rozluku zeloti, na straně katolické liberalní živly. Tato protivnost obou proudů je snadno vysvětlitelna: katolíci považují Francii za napravitelnu, jsou na ni stále pyšni, jako na první dceru církve, čekají, že se poměry dříve, později obrátí. Horliví protestanté však se ve Francii ať liberalní, ať klerikalní necítí doma — je pro ně cizinou, nepřátelským mořem, které stále jest přece jen nespolehlivým silným živlem vůči jejich lodičce.[1])

Neuvěřitelnou ochotu vůči vypuzeným školním kongregacím francouzským prokazuje sultán turecký. Pozval je, aby se usadily v Macedonii. Pokládá se to za krok politický. Chce prý rozvrátit pravoslaví, neboť

[1]) K minulé zprávě své o Combesově boji protikongregačním, pro kterou prý kdosi žádal, »aby se tak nepsalo«, podotýkáme jen tolik: Mělo by se od našeho čtenáře přece předpokládati, že ten, kdo ex professo o těchto věcech referuje, má pro zprávy své také prameny, a to lepší nežli ten onen čtenář, a že nenapíše zpráv svých jen tak ledabylo, zvláště když znějí tak nepopularně. Myslím tedy, že by takové školácky dětinské diktování, jak se má a nemá psáti, mělo mezi rozumnými lidmi už jedenkrát přestati. Má-li pak onen čtenář lepší zprávy, tedy jenom ven s nimi! My svoje zprávy čerpali jsme přímo od (několika) biskupů francouzských! Kdyby se ostatně o poměrech francouzských poněkud chladněji přemýšlelo, muselo by každému napadnouti: Jak pak tedy ten katolický výchov kongregační dopadá, když všecko, politika, věda, písemnictví, rodinný život atd. atd. ve Francii tak hrozně je znemravněn a pořád více klesá?! Že bychom sveřepé násilnictví nějak schvalovali, jako naši liberalníci, o tom přece nebude řeči! Ale každý národ, zvláště konstituční, má konečně vládu, jaké zaslouží.

rozdělený lid nebude tak nebezpečný. A mimo to katolíci pod tureckou vládou se nebouří.

Jesuitská revue „Études“ přináší dopisy vychovanců jesuitských lyceí jako odezvu na knihu Kerrovu, jenž vydal vzpomínky své na studium u jesuitů. Částečně v prvním tomto dopise líčí se také okolnosti, proč vychovanci kollejí jesuitských jsou dnes bezmocni v boji státu s kongregacemi. Byli prý vychováváni v tom duchu, že vstupovali pak vesměs do vojska, které jako „la grande muette“ („velká němá“) nemá slova v politice, anebo do obecních služeb, jen ne do státních. Mnoho vychovanců kongregačních také utonulo hned po vyjití ze školy ve víru světa. Povahy živé, vratké, těkavé, slabé, jakmile tlak školy pominul, vrhly se v náruč druhému extremu, nevázanosti, a všecka předešlá práce školy na nich tak zmarněna. Vůbec síla školy není taková, aby pro všecky lidi vystačila na celý život. Ani sebe lepší škola není ještě celou a úplnou výchovou člověka. A francouzské kongregace vrhly celou svou píli a sílu jen na školu, pak už své chovance opouštějíce. Před nedávnem teprv jesuité byli si založili v Paříži útulek pro mladé své vychovance, opatrujíce je tak ještě i jako posluchače universitní a mladé úředníky; tak ovšem zachránili jich ještě několik, ale ne všecky.

Protikongregační hnutí přešlé před dvěma lety z Francie do Španěl, zatím utišeno a urovnány cesty pro budoucnost. Z domluv, jež se vedly mezi vládou a sv. Stolicí, vyplynulo usnesení: dnešní kongregace a řády zůstanou jak jsou, v neztenčeném počtu, ale budoucně každá nová kongregace a každý nový dům dnešních kongregací, aby se směly zříditi právoplatně, musí míti k tomu svolení Kortesů (sněmu). Toto omezení života čistě církevního je sice značné, ale pro Španělsko, kdež liberalní a konservativní vlády se střídají co chvíle, jest jen částečným.

Dosavadní kroky papeže Pia X nalézají horlivé vykladače. Se všech stran se pozoruje, v čem se bude lišit od minulého papeže a se všech stran se čeká něco nového od něho. Je to přirozené u všech nových lidí, že jsou porovnáváni se starými a známými a že se od nich čeká, že do chyb předchůdcových neupadnou. U papežů, kdež není možna politika dynastická nebo rodová, je to teprve vysvětlitelno. A novoty, jaké na něm pozorují dosud zpravodajové anglických a francouzských listů (oba ty národy se oň nejvíce zajímají), je reforma dvoru papežského, zjednodušení a zmenšení ústředních úřadů, decentralisace církve; neboť kurie, která pomalu všecko důležitější rozhodování na sebe stáhla, byla už tak zavalena pracemi, že o důležitých věcech rozhodovali mnohdy lidé nejpodřízenější a vrchní vedení nestačilo ani všecko sledovat. Po této decentralisaci voláno dosud nejvíc z Anglie. Snad je tedy zpráva spíše pium desiderium. V encyklice, kterou se papež ohlásil křesťanskému světu, také ihned různí interpretové, zvláště z protestantských listů postřehli nového ducha a nový směr. Tak nápadným jim bylo slabé akcentování panství světského, za to celou encyklikou prý se províjí silná idea o Kristu. Protestantská theologie totiž pomalu scvrkla se v pouhou christologii,

zavrhujeť už i nauku o Trojici a tedy ráda by vyčetla týž obrat i v myšlenkách nového papeže. S takovýmto učením prý by Pius X, kdyby odložil některé frase a návyky katolické, docela dobře se mohl státi dobrým evangelickým superintendentem. Vytrvají-li protestanté s touto zálibou při Piu X až do smrti jeho, jest jiná otázka.

Za charakteristický krok papežův má se všeobecně jmenování nového sekretáře, jímž se stal mons. Merry del Val, syn vyslance španělského, z matky Irčanky, vychovanec anglických škol. Mons. Merry del Val osvědčil se už několikrát jako dobrý diplomat (urovnal spor mezi irským kněžstvem a anglickou vládou, informoval kurii o protikongregačním hnutí ve Španělsku). Rakousko nedávno odmítlo jej jako nuntia, když jej kurie místo kardinala Talianiho chtěla poslat do Vídně. Už to by mu mohlo býti dobrým doporučením. V Římě však pozastavují se nad tou novotou, že sekretářem státu jmenován Španěl a ne Vlach a pouhý prelat (biskup) a ne kardinal. Jmenování Vlacha bylo nezbytným, dokud papež byl též světskou hlavou státu římského a jeho sekretář prvním ministrem tohoto státu. Dnes však těchto ohledů bráti netřeba. Podle osoby a zásad jest mons. Merry del Val člověkem vyrovnání, smiřování a přizpůsobení, tedy snad právě výrazem té „nepolitické“ politiky, jaká od nového papeže čekána.

Toto leto potvrzena knížetem a v život teď jsou uváděna „církevní bratrstva“ v jednotlivých diecesích bulharských. Bratrstva tato, skládající se ze všeho farního duchovenstva a z ostatního, pokud se přidá za členy, mají v čele samého biskupa, tak že jsou leda novým výrazem stávající už organisace církevní. Účelem bratrstev těchto je pracovat společným úsilím o tom, čeho sám jediný duchovní správce často nezmůže: pečovat o mravní a náboženské povznesení lidu, bojovat s protináboženskými proudy bulharskými, které div že už docela nepodryly veškerá náboženství v Bulharsku, a konečně působit proti účinné a úspěšné propagandě protestantské a katolické. Prostředky k tomu cíli budou sbírky a osobní práce: kazatelská, literarní, vědeckobohoslovná i charitativní.

Přiznáním srbské národnosti za autonomní v Macedonii a v Turecku mnoho obcí, které z nechuti k Řekům a Turkům hlásily se za bulharské, prohlašuje se teď za srbské, zvláště severně a západně od Skopije. Odhlašují se od exarchatu bulharského v Cařihradě a přihlašují se k patriarchatu, neboť teď jako autonomní národnost a církev se ho už báti nemusejí. Také školy bulharské v takových obcích se prázdní a za to plní se srbské. Toto snadné přecházení od jedné národnosti k druhé (jak u nás ve Slezsku na př.) jest důkazem, že obyvatelstvo nemá ani historické ani politické ani národní tradice žádné.

Mezi kněžstvem a lidem jižní Rusi — jak poslední dobou stále nové a nové hlasy se ozývají — nejsou pravidelné a správné poměry. Obviňovali kněžstvo pravoslavné, že ono dokonce vinno bylo nedávnými bouřemi selskými, nestará se o lid. V kyjevském diecesním listě jakýsi duchovní A. G. sám vypravuje teď, že lid a duchovenstvo na jižní Rusi úplně se sobě odcizili. Lid se vůbec kněži vyhýbá, nechce

se s ním ani setkati, nezdraví ho a nepožádá ho o požehnání, ani ho nepřijme, když by chtěl kněz při setkání snad sám mu je uděliti. Takovéto poměry zrovna o zášti a nenávisti svědčící zavinilo prý kněžstvo samo svou aristokratičností. To znační, kněžstvo pravoslavné těchto krajů bohatě jsouc nadáno, hrá si na pány, s „pány“ — Poláky, Němci a Rusy — se stýká a jejich společnosti vyhledává, lid malorusky ponechávajíc samu sobě.

Na sjezdě duchovenstva tverské eparchie žádáno přeosvíceného, aby z „popečitelského (podpůrného) fondu“ diecesního vyplácelo se vdovám po duchovenstvu aspoň po 4 rublech ročně na jednoho sirotka. Dosud osiřelá rodina dostávala roční pense dva ruble na duši, tak že ročně to činilo 5—10 rublů, cestou milosti povolováno až 15 rublů. Neupraveností otázky vdovské a sirotčí jest ruské duchovenstvo, jak vidět, velmi trpce postiženo. Už ani ne tak rodina farářova, jenž přece sem tam něco pro ni ušetří, ale více nižšího duchovenstva, psalomščikův a ďjačků. — Jiná svízel je s dětmi, zvláště dcerkami, už i dříve Skoro v každé diecesi zřídilo si duchovenstvo na vlastní peníze dívčí vyšší školu pro své dcerky. Ale nikde učiliště tato nedostačují. Vybírají se jen nejnadanější. To však způsobuje v řadách odmítnutých nevoli. Všichni musejí stejné přispívat a pak přijaty jsou jen některé. A popova dcerka s učilištěm už i lepší „partii“ najde, a aspoň za učitelku na selskou školu ji přijmou. Bohatší rodiče pak i výše by své dítko poslali, na „vyšší kursy“ do Petrohradu nebo do Moskvy, na universitu, a tak se cesta mnohým zavírá. Těch 600 rublů, jež na šestitřídním učilišti eparchialném prostuduje, netvoří ještě takového věna, aby nahradilo dívce výhody vzdělání. Na každé schůzi diecesní kněžstvo nejvíce s těmito stížnostmi přichází, na každé mluví se o eparchialném učilišti (dívčím), jeho lepší dotaci, jeho rozšíření, zvelebení. O studium hochův už se kněžstvo tolik starati nemusí, pro ty je vždy všude více místa v seminářích i na státních středních školách. A tak vždy jen řeč jde o dcerkách a těžkých starostech s nimi.

Athenská universita — bohoslovecká fakulta její — požádala řeckého ministra kultu, aby na příště jmenoval biskupy a pomocníky jejich jen z řad diplomovaných posluchačů university a ne jako dosud jakoukoliv poněkud vhodnou osobu ze světského nebo řeholního kněžstva. se tím povznésti sama důstojnost biskupská a také zajistiti lepší působnost.

Synod řecký vydal k obyvatelstvu provolání, v němž jej zapřisahá a zrazuje, aby nedávalo děti své do škol cizineckých. Školy protestantské a katolické, jichž je značná řada v Řecku, už tím, že se na nich ditky učí jazykům evropským německému, francouzskému, italskému a anglickému a pak že jsou velmi dobře řízeny, jsou lákadlem pro řecké rodiče neodolatelným. Zvláště teď po vypuzení školních řádů ve Francii katolických škol cizich přibylo v Řecku a přibylo také osvědčených sil pedagogických na nich. Pro církev hellenskou nastává tedy veliká starost, neboť mládež vychází ze škol těch, jak přirozeno, k pravoslaví velmi indifferentní, ne-li nepřátelská.

Věda a umění.

Prof. Brückner zdá se obral si za úkol životní bořit dávné české tradice. V polovici října přednášel ve lvovském „svazu naukovo-literáckém", a obral si za thema „mystifikaci v historii". Vyličoval jak první čeští a polští kronikáři dělali prvotní historii národa svého, o níž i podání a pověst mlčely a pramenů nebylo, jak pověsti zpracovali a z narážek slovných a jmenných analogií celé báje si vymýšleli. Tak povstala bájeslovná epocha české historie o Kroku a jeho dcerách, Přemyslu a nástupcích jeho až po první historická knížata česká; v polské historii totéž o Wandě a Kraku. Prof. Brückner horuje pro Svatopluka moravského, pro Boleslava českého (bratrobijce) a Boleslava Chrabrého polského, kteří jako realní a drsni politikové začali zakládat říše národní a prvními státotvornými panovníky byli. Na téže schůzi mezi historické mystifikace připočítal rovněž legendy a dosavadní tradici o sv. Cyrillu a Methoději. Slibil, že o té věci vydá dukladné vědecké pojednání. Litoval, že názor jeho o věrověstech slovanských byl přijat tak nelibě a nepříznivě. Diví se, že mohl proti němu pronešen býti i důvod, že kdyby i měl pravdu, že s takovou pravdou měl se tajiti ve prospěchu věci slovanské. Na celé přednášce mladého polského slavisty zase bylo nápadno, jak nelitostivě zrovna a lehkovážně — odsuzuje. Kdyby jen osvětloval, nové náhledy pronášel! Ale má takový zrovna vyzývavý způsob dikce. Kadlubkovy polský kronikář, Kosmovy a Dalimilovy báje a pověsti jsou jistě i pro každého českého i polského historika bájemi — až prof. Brückner se nad nimi rozčiluje.

Bulharský professor Šišmanov v Jagičově „Archivu slovanské filologie" přinesl vysvětlení k falsifikaci staroslovanských národních epopejí Verkovičových („Veda Slovena"). Verkovič byl by totiž rád dokázal slovanský puvod starých národu v době staro-řecké na balkanském poloostrově osedlých Thraků, Dáků, Macedonců, Illyrů) a k tomu cíli vypsal cenu na sbírání dokladů. Jmenovitě chtěl jako doklady míti staré lidové písně o Orfeovi, Alexandrovi Velikém a podobných thematech řeckých pověstí. Ponévadž však ve slovanském lidu ani nových ani starých takových zpěvů nebylo, smiloval se řecko-bulharský pop Goldanov nad slovanským snílkem, a ovšem spíše k vůli odměně než z lítosti — sepsal sám několik takových písní nemožným jazykem staroslovanským a Verkovičovi po něčem je zasílal, vyličuje mu s jakými těžkostmi je v Rodopách mezi Pomáky (mohamedanští Bulhaři) sbírá. Staroslovanské zpěvy na slovanském sjezdě v Moskvě r. 1867 učinily sensaci. Ale padělanost jejich se v zápětí konstatovala. Jen Verkovič v padělanost věřit nechtěl a všemožné se přičiňoval ve své důvěřivosti objevit recitatora zpěvů. Ale nepodařilo se mu to, ani on ani jiní zkoumatelé nic podobného v celých Rodopách ani kde jinde od lidu neuslyšeli. Teprve po smrti Verkovičově (1893), Šišmanov z pozůstalosti jeho a z dopisů jeho s Golganovem přišel na stopu prohnanosti

Golganovy, jíž důvěřivý až do smrti Verkovič padl za obět. Přece ještě nevinnější historie než u našich „rukopisů“!

Knihkupec Methoděj Melichárek na Velehradě vydává teď velmi čile spisky týkající se starobylosti a památek velehradských. Poslední spisek pana školního rady Chodníčka „Králov stol“ jest dokonce dílem tak „epochalním“, že přeložen prý bude ihned do frančiny a němčiny. Jedná se o kámen v lese u Velehradu „královým stolem“ zvaný. Do sporu o Velehrad přibylo spiskem tím zase hodně nadšeni a víry — ale málo přesvědčivosti!

V mariborském slovinském čtvrtletníku „Voditelji“ uveřejňuje jesuita E. Rakovec článeček o významu slovanského názvu „krstiti“ (rusky kreščať, polsky chrzcić = křtíti). Slovo to nemá v celé etymologii staroslovanské příbuznosti, jež by jemu dodávala práva na označení úkonu, pro nějž vzato. Latinsko-řecké „baptizare“, německé „taufen“ znamená spolu i do vody hroužiti, oplachovati — slovanský terminus tohoto smyslu nemá. On vůbec nemá v řeči slovanské domovského práva. Ale z cizího jazyka přijat ve formě adaptované. Ze slova středoněmeckého „christen“, jež znamenalo Krista a Kristu připsati — a které předkové naši nejčastěji slýchali od svých prvních věrověstů Němců, vzali si i terminus pro úkon, jímž člověk od úcty božstev přestupoval k úctě Krista. Ježto ve formule křestní, aby byla platnou, musí býti vyjádřen úkon: ponořiti do vody či obmývati vodou — a to ve jménu sv. Trojice — mohla by nastati otázka, byli-li naši předkové, a ti kdož byli slovem tím křtěni — opravdu křesťany?[1]) Odpověď je samozřejmou, ježto na původu slova nezáleží, jen na významu jeho, a slovo christiti, krstiti význam ten mělo. V ruštině rozlišeno později na dvojí: kreščať a krestiť, z nichž první značí obmytí křestní, druhé značí žehnati čili podřízenější úkon křestní — kříž nad obmytým se jmeny svaté Trojice dělaný.

Slovinský odbor „Leonovy společnosti“ počal vydávati „Materialie k historii národa slovinského.“ Material řadí a oceňuje Dr. Franc Kos, professor v Gorici. Vyšel dosud svazek první obsahující dobu 501—800 po Kristu.

Návštěvy českého umění v cizině staly se snad už tak pravidelnými, jako návštěvy a zájem cizího pro nás — ovšem ne tak hojnými. Nebude potřeba zvláště se těšit a ohlašovat, kdy ten či onen umělec, to či ono dílo české dojde dokonce i v cizině uznání. Sebevědomý národ pohlíží na to jako na něco samozřejmého. Ale naše umění jest ještě příliš mladé než aby nebylo samolibé, ba mnohdy zrovna i nejisté o své pravdě a podstatě. Uznání ciziny kvituje proto se zvláštní radostí. Národům pokročilým, jako jsou Francouzi, Italové, Němci — nestačí „uznání“ — ti už dávno z expanse svého umění (i své vědy) do ciziny učinili si výnosný obchod. Francouzi naříkají už po leta, ne že cizina méně jich uznává, ale že méně výrobků jejich kupuje, obracejíc se vkusem svým teď k Angličanům a Němcům,

[1]) Ježto u nás se křtí latinsky, máme o jednu »záhadu« a »nesnáz« v životě méně!

anebo se rozptylujíc po všech národech a kulturách světa. Ve velkých národech zakládají se ne na idealních, ale na obchodních zásadách společnosti pro šíření domácího umění do ciziny — my a naši mladší bratři slovanští (ale i starší: Poláci a Rusové), chodíme ještě cizině vstříc s nezištným, idealním zájmem. Potrvá to asi déle ještě takto — ale i zájem obchodní se pomalu vyvíjí a upevňuje — a bude postupem času víc a více samozřejmým. Tu však bude třeba buď silného kapitalisty-podnikatele, nebo mocné organisace drobných, zatím po tom ani po onom stopy. Jediný obor náš umělecký od jakživa a i dnes hojně chodí do ciziny na výdělek a ne z idealních zájmů — výkonní umělci hudební, částečně i skladatelé. Při povaze hudby, nejinternacionalnější, je to pochopitelno. Tak daleko sotva kdy jiné obory, zvláště slovesné dospějí. — I to též už je ostatně veliký pokrok, že se při zneuznání opovážíme i bránit, jak učinila česká operní pěvkyně Destinnová v Berlíně proti nepříznivé kritice berlínské o Daliboru. Konec sporu zatím ještě nenastal. Ale nebude snad takový, jakého dožil se slavný jinak německý umělec — houslista Willy Burmester, který musil ze Stockholmu tyto dny odejít, za to že veřejně projevil nelibost nad nepříznivou jemu kritikou. Zvláště bohati jsme poslední leta na produkci operní, možno směle říci, že poslední leta přinesla nám víc nových oper, než nových dramat. Teď při jednom z posledních dramatických konkursů pozorován již obrat, ucházelo se o cenu již několik kusů! — Pražský sbor hudební „Filharmonie“ po nedlouhém trvání je již na úhynu. Aby nemusil se rozejít, sbírá se na jeho udržení družstvo s podíly 250 korunovými. Podnik byl dosud veden příliš vysoko umělecky a málo obchodnicky. Trochu vyrovnání mezi oběma směry by mu jistě prospělo. — Šubertovo „drama čtyř chudých stěn“ dostalo se 1. října po deseti letech poprvé na jeviště pražského divadla národního. Censura je doposud zakazovala, až když dáváno beze všeho mimo Prahu, připuštěno i v Praze. V r. 1893 aktuelní tehdy směr sblížení mezi intelligencí a socialní demokracií (dělnictvem vůbec) zatím už pořádně vyvětral a rozbředl, tak že pathetická místa, jež by byla tehdy zápalnými, dnes vypadají jako podivnůstky. Třebas drama přijato nadšeně, přece nedožije asi významu jako první naše socialní drama, Jeřábkův „Syn člověka“.

„Manes“ přijal do svých místností výstavních výstavku charvatských malířů, z nich zvláště Bukovac, Crnčić a Čikoš mají i za hranicemi své vlasti dobré jméno. Vlaho Bukovac navržen za professora na pražskou akademii malířskou.

„Nový Srbobran“ záhřebský referuje o úspěchu Nušićova dramatu „Pučina“, jež dáváno na Zvěřínské sceně v Meklenbursku. Drama „Pučina“ převedeno rovněž na francouzský a na italský jazyk. Jen v Záhřebě, praví „Srbobran“ — srbská dramatická tvorba nemá přístupu na scenu. Celému světu může býti milá, v Záhřebě z celého světa budou věci ukazovati, jen ze srbského nic — jak nasvědčuje tomu repertoire tohoto roku. Glišićova „Podvala“ dávána nedávno ve Vídni.

Boj katolických listů charvatských proti záhřebskému belletristickému illustrovanému 14denníku „Vienac“ trvá i po schůzi „Matice“ dále, ba teď teprve vede se v otevřeném poli. Jak „Katolički list“ záhřebský, tak sarajevská „Vrhbosna“ i Krcká „Hrv. Straža“ kárají liberalnost mladých směrů, jež se Vience zmocnily a hrozí Matici bojkotem, nepusti-li Vienac ze své péče a podpory. Také proti činnosti ostatních mladých i sympatické a záslužné činnosti skupiny St. Radičovy vystupují listy katolicko-národní. V Charvatsku, jak vidět začíná boj, který už v sousední Krajině dostoupil vrcholu. Tam již mezi klerikaly a liberaly nastala úplná rozluka ve všem. Každá strana opatřena vším a ve všem jen po svém. Zůstala ještě „Glasbena Matica“, hudební družstvo, o niž právě teď se zase boj vede a „Slovenska Matica“, která ještě byla jakž takž ušetřena. Divadlo, ač ještě společné, počítá se již více na stranu liberalní. — Letos zažádali Slovinci (dramatické družstvo) na sněmu, aby v divadle, jež je společno dosud německé i slovinské společnosti, obě národnosti měly stejně večerů. Dosud měli Němci 4 v týdnu a Slovinci 3, chtějí teď aby se den za dnem střídal. Slovinských představení rok od roku přibývá. Střídáním s německými večery saisona slovinská by čítala pak asi 120 představení.

Družba sv. Mohorja, spolek pro vydávání laciné četby lidové (nezávadné, katolicko-národní), letos má o 4000 údů méně než vloni. Dosáhl vloni nebývalého počtu členů 80.046. Letos klesl nazpět na 76.058. Ve všech diecesích slovinských a charvatských ubylo členů, přibylo jich pouze v cizích zemích. Znamení to pomíjející příčiny asi, snad neúrody předloňské a loňské, jíž v jižních zemích pocítili, také asi následek horečky vystěhovalecké. Poukazoval by na to přírůstek v cizích zemích. Tam jen vystěhovalci dále berou knihy družstva, ale ovšem jen nejvěrnější.

Zaniklou před dvěma lety revui „Hrvatska Misao“ (Mysl) počal od října opět vydávati Stjepan Radić. „Hrv. Misao“ pokračovati bude dále stejně v národohospodářském uvědomování národa. Pro tento směr ji také staří i mladí „politici“ charvatští neradi viděli, nazývajíce ji čifutskou, židovskou. Nabádání k hospodářskému uvědomění lidu a prohloubení programu národního v tom směru bylo jim židovským kšeftařstvím. Teď co boj za finanční samostatnost Charvatska, ač postavena otázka zprvu jen na politické stanovisko, rozšířil zájem a obzor hospodářský u všech stran, bude snad i hospodářský moderní směr „Hrv. Mysli“ míti více ctitelů. První číslo věnováno také finanční nezávislosti země skoro výhradně. Tyto články jsou také ještě nejkonkretnější. Ostatní je zase mlhavé theoretisování, jako celá politika charvatská (v takové libují si ostatně i ostatní národy slovanské!).

Na sjezdě srbské studující mládeže v Karlovcích hospodářské povznášení národa položeno rovněž na prvé místo: hospodářský ruch pokládá za nejvážnější a klade si za úkol jej všemi silami podporovati. Sjezdu súčastnilo se nejvíc akademiků z vídeňské university. Proti správě bohosloví karloveckého (pravoslavného) uspořádána demonstrace, že nedovolilo theologům účasti.

Před dvěma lety zhynula nečestně ubita od předplatitelů neplatících srbská „Zora“, belletristický půlměsíčník. Teď tímtéž osudem má zbynouti druhý belletristický list srbský v Bosně „Bosanska Vila“. Má na 10 000 dinarů mezi čtenáři a nedobytných asi. — Karlovecké „Brankovo Kolo“, rovněž belletristický půlměsíčník, ohlašuje, že zatím se tomu osudu ještě nepoddá a budoucí rok dále to ještě zkusí. Bylo ostatně člověku s podivem, mohou-li vůbec Srbové udržeti si tolik listů belletristických, co jich měli dosud. Měliť jich skoro více než my Čechové. Ukazuje se, s jakými obětmi se listy ty udržují! — Také slovácký „Hlas“ nestojí pevně. Aspoň umělecká jeho příloha zmáhá nakladatelstvo. Byla přece předčasnou. Pro lid neznačila tolik co stála, a intelligence si jí neudrží.

Ve výroční valné hromadě Českoslovanské Jednoty v Praze, jež má za úkol jednotit Slováky a Čechy a podporovat Slováky materielně i kulturně, praví se, že v mnohém ohledu úspěchy jsou čím dále slabší. Tak mistrů a obchodníků českých hlásilo se o slovenské učně 43, ze Slovenska se hlásilo však jen tré hochů, a ti nevydrželi do konce! Na výtky proti své působnosti a na radu, že by měla raději podporovati Slováky podporou domácích děl literarních než strkat jim tam češtinu, a jiné ještě výtky, odpověděla Jednota (v „Pozoru“, 160), že působnost svou dosavadní uznává za zcela správnou, že ji sice rozšíří, ale nezmění. To to rozšíření působnosti její má se vztahovati na povznášení krajů našich rakousko-moravsko-slezských se Slováckem sousedících a zvláště moravského Slovácka, z něhož pokrok pak nejsnadněji přejde na Uhersko.

Na lvovské universitě demonstrovala mládež rusínská proti volbě rektora P. Fijalka. Dr. Fijalek zvolen přes protest a výstrahy metropolity rusínského Šeptyckého, senát právě proti vůli Rusínů chtěl provésti svou. Dr. Fijalek je nenáviděn proto, že při loňských bouřích on byl na theologické fakultě, kde Rusíni tvoří polovici posluchačstva, z nejneústupnějších. V odvetu polští studující nechtěli pak pustit Rusíny do budovy universitní a uspořádali kočičinu před rusínským seminářem a klášterem Basilianek (!). Poměry mezi Rusíny a Poláky začínají dosahovati takové rozvášněnosti, že se toho jen trochu prohlédaví mužové na obou stranách lekají. Nové rusínské gymnasium ve Stanislavově, jež vláda vídeňská ochotna je zříditi, sněm haličský povolit nemíní. Výbor sněmovní navrhuje odročení, ježto prý Rusíni zatím nemají dostatek professorů! — Ve Lvově zřízeno rusínské ženské pedagogium soukromé.

Ve své zprávě sněmu podané školní rada haličská stěžuje si opětně na neblahé vlivy, jakým mládež je vydaná: politická, atheistická a socialistická agitace jich zneužívá, svádí je k veřejným demonstracím, porušuje mladé idealní snažení a seje v srdce jejich nenávist národní a společenskou. Školní rada hájí se, že působí jak může proti těm proudům, nabádá k témuž i ředitele a professory středních škol, ale zatím bezúspěšně. Jeden z řečníků na sněmě namítl k těm nářkům, že vinni jsou vším židé, kterých je na středních školách příliš mnoho, kteří pak kazí mládež mravně a svádí k bouřím

politickým. Neodporováno mu, že by to pravdou zhola nebylo, ale varováno jen před rozdělením mládeže podle náboženství, což by prý stav věci ještě zhoršilo.

Krakovské mystické společenstvo „Eleusis“ založené Lutoslavským na šíření čtveré zdrželivosti: od opojného, od tabáku, od her a od necudnosti. Za krátkého svého trvání překonalo už mnoho vnitřních i zevnějších krisí. „Elsové“ (členové) stávají se velmi brzo „leniuchy“, pak zrádci a odpadají. Jiní z nich nechtějí platit. Společnost krakovská se na Elsy dívá s nelibostí a musili se vystěhovat až na předměstskou ves Krowodrzu u Krakova. Ve spolku jsou pořádky jako v zednářských ložích, samá tajemnost, samá hesla, nesrozumitelné formulky, předčítání geniů od Lutoslavského uznaných a podobné. Podle zprávy „Dziennika Poznańského“ četivo Elsů se stává čím dál více pornografickým. Celé hnutí začavší jako oznak moderního mysticko-mravního přerodu omezuje se čím dál více na lidi duševně choré a hysterické.

Srbové lužičtí brání se svými slabými silami před zálevem okolního moře německého, jak mohou. Jednotlivci jako hrudky od břehu stále se odtrhují, a údrobený kámének sotva někdy moře vrátí. Intelligenti velmi často, zahnáni v úřadě daleko od rodných vísek svých, zapomínají. Proto snaha vlastenců lužicko-srbských směřuje k tomu, studující mládež si udržeti a uvědomiti, aby aspoň učitelé a kněží z ní vyšlí a v lid se vrátivši byli jednou oporou a světlem jeho. Takové studentské „skhadžovanky“ (schůzky), zábavy, koncerty pořádané tu v té, tu v oné dědině — celým studujícím Srbstvem najednou! — mívají proto v národním životě srbském význam nemalý. A zdar i hojná účast jak účinkujícího studentstva, tak hostů bývá epochou.

Pro evangelické bohoslovce, kteří vychováni jsou na německých školách, zřízeny kursy prázdninové. Některý z farářů vlastenců vezme na sebe úkol cvičiti je v srbštině, homiletice srbské a národních úkolech příští pastorace. Tyto srbské semináře založené nebožtíkem Jonišem od Couska, po smrti jeho přeneseny do Hradiště, a vede je reformovaný farář Mrózak. Letos se kursu súčastnili čtyři (!) bohoslovci!

Rusko velmi snaživě se stará o to, aby lidový průmysl jeho nalezl si cestu do ciziny. Ovšem pouze výrazné lidově umělecké výrobky mohou tuto cestu najíti. Na výzkumné cesty za tím účelem posláni delegati k nám do Čech, do Vídně, do Němec, do Francie a do Anglie. Spolu snaží se vláda povznášet lidový („kustarný“) průmysl po umělecké jeho stránce. Nejen vláda, i společnost ruská tytéž snahy jeví. Také z kruhu umělců vychází se kustařům vstříc. V Petrohradě organisuje se právě družstvo mladých secessních umělců výtvarných, kteří si předsevzali zpracovat v umělecké formy a v užitém směru národní kresbu ruskou a národní ornament ruský. Upravené vzorky bude vydávat družstvo ve zvláštních, snadno přístupných sešitcích, a mezi lidové řemeslníky rozšiřovat. Obrací se také k tomu účelu na pomoc společnosti i vlády ruské.

Literarní zprávy Volfovy udávají počet vydaných belletristických knih za rok 1902, v Petrohradě na 1103 díla

v 5,934.654 exemplařích. Nejvíc děl a nejvíce exemplařů připadlo na romany (217 titulů v 1,324.050 ex.), povídky (119 titulů 892.012 ex.), novelly (147 tit. 579.775 ex.), kramářská belletrie („bluboční literatura") (52 titulů 645.000 ex.), historické romany (81 titulů 327.550 ex.). sebrané spisy (58 titulů 438.314 ex.), dětské knihy (117 titulů 460.315 ex.), pohádky (39 titulů 211.205 ex.), vzpomínky (33 titulů 152.838 ex.), cestopisy (30 titulů 120.500 ex.), básně (60 titulů 236.585 ex.), epopeje (29 titulů 153.400 ex.), sborníků (40 titulů 98.700 ex.), dramatických spisů a libret (82 titulů 284.310 ex.). Nejsilnější náklad v jednotlivých oborech měli: v sebraných spisech Žukovský (52.000 ex.), Puškin (46.000 ex.); při sbornících: K. S. Barancevič (11.000 ex.); z romanů: Nemirovič Dančenko (24.000 ex.); novelly L. Andrejova (28.200 ex.), Veresajeva (25.000 ex.): ze zápisků: Veresajeva „Zápisky lékaře" (30.000 ex.); v histor. romaně Žukovského jubil. vydání (81.000 ex.); z básní jsou to „Historické básně" jakéhosi neliteráta Oksenova (30.000 ex.), básně „Gusli" (bezcenné 20.000 ex.), báseň na O. Jana Sergia Kronštadského (10.000 ex.). Z poem „Mrtvé duše" Gogolovy (55.100 ex.); z dramat Gogolův „Revisor" (55.100 ex.) a Gorkého „Měšťané" (45.500 ex.). Kramářskou bellerii vydávají tři nakladatelé: A. Cholmušin, V. Maksimov a T. Kuzin. Krváky mají stejný ráz, tisknou se na 16terce, mají 96 stránek, tisk mizerný, papír jako na balení, bez korrektury, cena pěťák. náklad 10–15 tisíc.

Rusko nemá literarní ochrany a také jí žádnému státu nepřiznává. Z ruské literatury možno tedy překládat beze všeho a Rusi rovněž mohou kterékoliv dílo cizí překládat, znova vydávat. zpracovávat, aniž by jich původce originalu mohl stíhat. Nejnemileji tento stav nesli dosud dramatičtí spisovatelé francouzští. Dramata jejich překládána valem do ruštiny a oni z překladů těchto neměli žádného zisku. Proto chtějí to nějak zaonačiti a požádali spolek dramatických spisovatelů ruských, aby je přijal za své členy, a sami zase nabídli Rusům členství ve svém dramatickém spolku. Ale nepochodili. Spolek ruský výměny členství nepřijal, zatím aspoň ne, a i kdyby francouzští dramatikové se stali členy ruského spolku, už napřed upírá jim jakékoliv právo autorské na překlady do ruštiny.

N. Rubakin v „Ruské Mysli" v článku „Knižnyj potok" udává vzrůst literatury ruské těmito číslicemi: Vydáno knih a spisů r. 1887 18,540.390 výtisků (na duši 0·17 výt.). r. 1888 17,395.050 výt., r. 1889 18,777.891 výt., r. 1890 18,353.126 výt., r. 1891 22,918.105 výt., r. 1892 24,819.933 výt., r. 1893 27.224.903 výt., r. 1895 25,512.814 výt., r. 1898 44,221.864 výt., r. 1901 58.529.480 výt (na duši 0·6 výt.).

Zemřeli: 14. září Eustach Ivanovský, historický spisovatel polský, více fragmentarní a vzpomínkový než systematický; věnoval několik prací církevní historii polsko ruské. — 24. září Fr. Ruth, dramatický spisovatel český, proslulý více jako mecenáš umění než jeho tvůrce. A. Procházka, sochař český, původce několika větších pomníků v různých městech českých. — 27. září Jandrija Širović. velkoobchodník terstský, Srb, spisovatel o srbských věcech v několika

evropských jazycích, hlavně v italštině. — 10. října Valerya Marrené-Morzkowská, polská romanistka (romany „January“, „Muž Eleonory“), psala též kritiky literarní, vychovatelské úvahy a pod. — 23. října K. Podwysocki, psal původní básně, hlavně však překládal cizí básníky, jmenovitě francouzské.

Zprávy národohospodářské.

Říjen letos označen sněmovní prací v zemích. Jindy to býval leden a únor, předešlá leta ponecháno to až na duben, květen, červen a tak se pomalu zemské sněmy oddalují, až naposledy budou muset stahovat dvoje zasedání v jedno. Zdá se ostatně, že na Moravě už mají zálusk, v letoším říjnovém zasedání vyříditi už i co je potřebno na rok, aby sněm v budoucím roku nebylo třeba svolávat. Podán aspoň rozpočet už i na rok 1904. Bude-li teď vyřízen, odpadne hlavní důvod sněmování — to všecko ostatní počká. — Na několika sněmech zahostila se obstrukce, takže nemohou z místa: na českém pro německou; na krajinském pro katolicko-národní, na istrijském pro slovanskou, vůbec od počátku obstrukce visí stále též nad sněmem moravským (česká), haličským (rusínská) a štýrským (poslanců venkovských). Vypadá to, jako by veškera práce zákonodárná ústřední i zemská měla býti přivedena ad absurdum. Na českém sněmě a říšské radě platí to už plnou měrou, tam si strany jedna druhé a tu ta, tu ona vládě obstruují na vzdory.

Je to zjevem už pravidelným ve všech sněmech, že žádná strana a žádná menšina nechce strpěti pouhého přehlasování. Tam kde se jedná o vážnější věc, menšina brání se násilím a obstrukcí, aby mínění a přání její nebylo většinou jen prostě zamítáno. Rozhodování absolutní, čitanou většinou vešlo v nenávist u všech stran. Každá strana a každá menšina jest si toho vědoma, že představuje a uplatňuje právě tak dobré názory jako většina, a běda většině, neuzná-li toho. Jsou-li názory většiny a menšiny protilehlé a ani kompromissem nedají se urovnat, pak je po parlamentní práci. Ten případ nastoupil u nás mezi Němci a Čechy. Každá strana každým ústupkem pokládala by se za přemoženu.

Pokud se hospodářské stránky zemských zpráv týká, tu stále zřejmější se stává, jak finance zemské jsou školstvím země zmáhány. Ve všech zemích školství zabírá velikou polovici, až dvě třetiny celého nákladu zemského. A ježto výdaje školské rapidně rostou, škola stává se jak dražší stále, tak také počet jejich s rozvojem populace a vznikáním nových potřeb vzdělání — stále stoupá, tu je přirozené, že náklad zemský stává se těm poplatníkům na nichž spočívá stále

odiosnější. A poplatníci tito jsou výhradně třídy středních výrobců, živnosti s realním podkladem majetkovým: pozemkem, domem, dílnou, obchodem. Protože daň zemská spočívá na přirážce k této trojí živnosti, stává se nespravedlivou. Unikají jí všecky ostatní třídy a třídy tyto pomalu začínají býti už velmi četnými, ba četnějšími, než třídy poplatníků. Jelikož pak úkoly zemské jsou z většího dílu všeobecny a jen z menšího dílu se vracejí přirážky nákladem na tu či onu živnost, tu pochopitelno jest volání, aby základ zemské dávky byl zreformován. Dávka ať se rozloží na všecko obyvatelstvo, tak jako většina daní státních, nebo jsou-li už jaké daně specifické, ať každá třída majetná má nějakou takovou svou daň, a to aspoň přiměřeně stejnou.

Země žebrají na stát, že zastávají vlastně jeho úkoly, že jeho náklad na sebe berou a on všecky výnosné daně zabírá pro sebe, ponechávaje zemím daně dnes už nejnepříhodnější. Tak školství střední jen pro nedbalost státu musí i země zařizovat a vydržovat buď přímo, buď nepřímo ještě soukromé školy podporovat. Náklad tento činí na Moravě skoro celou desetinu zemského nákladu — na 2 miliony korun a stoupl by ihned mnohem výše, kdyby česká většina země měla příslušící jí právo rozhodovati o zemských výlohách. Tak dnes musí se několik středních škol vydržovat buď zcela na náklad soukromý nebo spokojovat se jen příspěvkem země a státu. Náklad na školství vůbec, pokud to není nižší školství hospodářské a průmyslově-obchodní, v zemském rozpočtu jenom z rozsahů státní kassy se nachází. Stát si osobuje právo řízení, právo určování látky, směru a zásad vyučovacích, zemím ponechává velmi malé sebeurčení, ale náklad jim ponechává skoro všechen. Platí to nejen o středních, ale i o nižších školách, ba i o takových, jako jsou pouhé večerní pokračovací školy. Tu právě teď vzbouřena veřejnost haličská, že stát škrtl z osnovy vyučovací škol těchto vlastenecké dějiny (polské). U nás tento škrt — ono ho ani třeba nebylo — snesli jsme od počátku naprosto klidně. V Haliči však všecky vrstvy společnosti a zvláště obchodně-průmyslové komory a společenstva živnostenská brání se velmi rozhodně. Také v obecném školství větší slovo si osobuje stát, země má právo řídit leda osobní věci ve školství a regulovat vliv obcí. Tyto pak mají pouze vliv materialní: to jest platit na budovu a pomůcky a příspěvek na služné učitelův.

A právě obecné školství je to, jež zmáhá země nejvíc. A není ještě v žádné zemi na vrcholu rozvoje svého, aby se mohlo říci, náklad tento už neporoste. Musí růsti, neboť i škol více je třeba, i učitelstvo žádá služné stavu a práci jeho náležící, i vnitřní zvelebení školství má ještě mnoho co dohánět. Když by stát převzal na sebe celý nynější zemský náklad školský, ještě zbude místnímu obyvatelstvu dosti břemen, jimiž bude jeviti zájem o školství. Tak zbývá ještě stavba školních budov a jejich udržování, učebné pomůcky, celé hospodářské vedení školy, zbývá i část nákladu na služné, zapravovaná školním platem a 12% přirážkou školní. Když by stát převzal dnešní náklad obecních škol, země by mohla převzíti paušalní či poměrný příspěvek místo

zrušeného školného a vzíti na sebe příspěvek obcím na stavbu nových školních budov. Tak by potom náklad školní byl aspoň přiměřeně rozdělen na trojí pokladnu podle síly její: státní, zemskou a obecní. Vliv zemský na školství však by bylo záhodno spíše sesíliti než seslabiti na úkor obou dvou ostatních spolučinitelů. Ač pro politické různosti ne ve všech zemích možno si přáti stejného měřítka!

Ze zemských předloh mimo rozpočtové a správní věci vyžadovala by letos obzvláštní pozornosti na všech sněmech předloha říšského rámcového zákona o rolnických společenstvech. Ale sotva ve všech dojde letos k zemské úpravě jejich. Snad jednou z nejochotnějších a nejpohotovějších zemí bude v tom ohledu Morava. Přece však ani na Moravě není naděje, že by už v tomto zasedání zákon byl vyřízen. Na Moravě zdá se nebude velkých srážek ani národnostních ani socialních při vyplňování mezer v říšské osnově. Zemědělská rada moravská postarala se knihou zemského rady Dra. Roháčka („Předpis pozemkové daně a rolnická společenstva") o nestranný důkladný referát o všech těch sporných možnostech, jaké se naskytnou. Také neprojeveno na Moravě ze žádné strany valného nesouhlasu s navrhovaným ve spise tom řešením. Na katolickém brněnském sjezdě minulém, kdež otázka ta projednávána též důkladně, ač ovšem ne v celém rozsahu, vysloven panem referentem a schůzí přijat odchylný názor leda při ustanovení normy, kdo má býti členem, totiž norma česká (1 hektar nebo 40 K výnosu — nejmenší hranice pro členství). Přes to však moravský návrh trojdílný jest lepším a bude také možná bez vážnějších námitek přijat. V Čechách však osnova zákona říšského zpracovaná výborem z obou odborů rady zemědělské voleným, narazila na mnoha místech na tuhý odpor. Jmenovitě byli to zástupci českých menšin (Dr. Kubka), kteří velmi rozhodně vystoupili proti řešení členské otázky a národní příslušnosti, jak je návrh spojených odborů předložil. V otázce národního příslušenství návrh český je radikalnější, v obvodu okresním volno je totiž jednotlivcům hlásiti se k tomu či onomu společenstvu národnímu. Moravský návrh kombinuje princip osobní s principem territorialním, tak že nepatrné menšiny by s obou stran zůstaly ve společenstvech cizorodých. — V obou zemích zbude ještě veřejnému mínění asi dosti času, aby se otázkami těmi ještě zabývalo až do omrzení.

Náhlé povýšení finančního ministra ruského Witteho a tím odstranění ho z nejdůležitějšího místa správního v Rusku všem bylo nápadno a všelijak vykládáno. Domníváno se, že je to vítězství druhého vlivného ministra (vnitra) Plehveho. Ale neprávem asi. Ministr Witte padl pro věci svého oboru, pro svou jak se zdá hyperboličnost v líčení své správy a pro neshodu s dvorní politikou v otázkách východoasijských. Člověk, jenž mu vymkl žezlo nejsilnějšího úředníka z rukou, jest prý jakýsi Bezobrazov, self-made man, kapitalista a obchodník, s hospodářskými a politickými poměry východní Asie velmi dobře obeznalý a carovy důvěry došlý, jemu pak zcela jiné zprávy podávající než Witte. Je-li tomu tak, a zdá se, že ano, pak by pád Witteho byl dosti tragický, stejně jak romantický byl jeho výšin

z malého úředníka železničního až na ministra financí. — Witte měl mnoho velebitelův, oslňoval svými úspěchy na všech polích státního hospodářství; přišel ve šťastnou dobu hospodářského rozmachu, jenž zvláště v průmyslu zrovna překvapoval; byl iniciatorem a provaděčem šťastných myšlenek a velikých podnikův, a uměl sestavovati čísla ve svůj prospěch! Na konec se obrátili však proti němu první a hlavní jeho velebitelé, západoevropští kapitalisté, kteří krisemi ruského průmyslu od roku 1898, a následkem své vlastní grynderské špekulace, byli poučeni o vratkosti všech těch na oko velkolepých závodů průmyslových. Přes to všecko, co vytýkali Wittemu, nebyly jeho chyby, nýbrž pouze jeho dovedné zakrývání hospodářských nedostatků ruských. Vůči cizině Rusko dobře hájil; zemědělec ruský však mu neodpustil, že ze státních peněz tolik fedroval cizácké průmyslové podnikatele. Po desítiletí sotva oslaveném (letos v lednu) odešel nikým nežehnán, ale dal finanční politice Ruska směr, jehož dlouho nebude moci ani chtít opustiti.

Školství.

Moravské učitelstvo dvě otázky zaměstnávají tou měrou, že věcí ostatních takměř si nevšímá. Veškeru pozornost věnuje, pokud se hlásí ke směrům liberalním, boji proti tak zvanému klerikalismu a pak úpravě hmotných i právních poměrů. V boji za chléb a právo učitelstvo veškero v jediném šiku stojí. Organisovaní o nic důrazněji se nedomahají úpravy než neorganisovaní. O tom svědčí projevy Katolického spolku českého učitelstva na Moravě předsedou uveřejněné, v němž důrazně se žádá úprava služného podle slezského vzoru, ale netoliko pro učitele a učitelky škol obecných a měšťanských, nýbrž i pro katechety a industrialní učitelky, na které jiní úplně zapomínají, ač právě poměry učitelek ručních prací jsou neudržitelné a nedůstojné.

Učitelstvo sdružené v Ústředním spolku učitelských jednot moravských — Katolický spolek je vyloučen! — konalo manifestační sjezd v Brně dne 27. září. Účastenství bylo slušné. Účelem bylo uplatniti požadavky učitelstva. Proto se všechny řeči nesly k témuž předmětu, a celkem měly věcný ráz až na řeč nadučitele p. Konečného, kterýž mluvil způsobem snad v hospůdkách v době půlnoční obvyklým. S takovými vývody a výpady — à la „farské kuchty“ — se nepolemisuje. Povídáním svým snížil p. Konečný manifestaci na nízký stupeň štvavých schůzek, jimiž se mnoho pokaziti může, ale nic nevzbuduje. Či snad chtěl p. Konečný takto podati důkaz potřeby akademického vzdělání?!

Záchvaty proti „klerikalům“ opět lomcují učitelstvem smýšlení protikatolického. Netoliko na „manifestačním“ sjezdě hodně drsně bylo projeveno, nýbrž i v okresních jednotách opět bují terror antikatolický.

Důkazem je vylučování učitelů, kteří jsou členy Katolického spolku učitelského. Nás ostatně nijak nepřekvapuje tento zjev: jsou to důsledky všeobecně uplatněného směru liberalního, kterýž v posledních cílech svých je negací katolicismu a křesťanství vůbec.

Předloha moravského výboru zemského týkající se úpravy služného budí v učitelstvu odpor. Nevyhovuje slibům, jimiž bylo učitelstvo zlákáno do volebního boje za věc liberalní. Je tudíž pochopitelno, že sklamáno v nadějích učitelstvo rozhodně se ozývá proti příštipkářství.

Přes to však, že platy nejsou uspokojivé, byl do ústavů učitelských nevídaný nával. Zejména do ústavů dívčích se hlásilo na sto kandidátek a přijato býti mohlo sotva něco přes 40 Že pak bez veliké protekce není snadno domoci se přijetí, je pochopitelno. Návalem tím však nemálo jest oslaben i boj za větší skývu chleba.

Na sněmě moravském povšimnuto si konečně také nezákonitosti stran němčiny, která — nikdo neví jakým právem — vpašována na české ústavy učitelské jakožto povinný předmět učebný. Bezpochyby ještě zbytek učitelského mrvařství.

Po akdemickém vzdělání jest nyní velký shon, ale jenom v listech a na schůzích. Ve skutečnosti věci vypadají poněkud jinak. V Praze letos pořádán universitní kurs filosofický a ten navštěvovalo celkem 14—15 učitelů, ačkoli v Praze a předměstích je několik set učitelů. Mnozí prý ani nevěděli, že se kurs pořádá.

„Český Učitel“ s patrnou radostnou ochotou obohatil program liberalního učitelstva. V Německu kterýsi pastor žádá, aby ze škol byl odstraněn katechismus. Myslí ovšem protestantský. Toho ihned ujal se „Český Učitel“ a navrhuje, abychom následovali příkladu. Že by již nyní pro tento „požadavek“ v českém národě bylo patřičné nadšení, pochybujeme, byť i na schůzi „bezkonfessijních“ v Pardubicích dne 20. září t. r. konané byly prohlášeny programové požadavky: sňatek manželský budiž prohlášen za občanskou smlouvu, přísaha budiž zbavena rázu náboženského, vyučování veškeré budiž úplně bezkonfessijní a zavedeno budiž povinné spalování mrtvol.

Aby se zavděčil čtenářstvu na vážnou četbu a věcné probírání hlubších myšlenek odborných nezvyklému, zavedl „Český Učitel“, organ Ústřední jednoty v Čechách, zvláštní „Klerikalní hlídku“, v níž soustavně se píší věci, v jakých si kdysi libovaly listy rázu „Červánek“ a pod. Opět důkaz, že listy z pravidla obsahem svým se řídí podle vzdělání čtenářů.

Zajímavý zjev a pozoruhodný je fakt, že nejlepší rozpravy a úvahy vychovatelské uveřejňuje „neučitelský“ časopis „Život“. Zajisté výmluvná známka doby.

Poláci ve Slezsku dopracovali se cenného úspěchu. Dosavadní soukromé gymnasium polské v Těšíně počátkem tohoto roku školního sestátněno. Zároveň převzato do správy státní soukromé gymnasium ve Frýdku, jež bylo řízeno jedině za čisté nacionalnými účely a mělo zničit matičné gymnasium místecké. Toto dobře osvědčené, dříve zřízené není sestátněno. Na české školy je vždy času dost.

Ústřední knihkupectví a papírnictví založilo si organisované učitelstvo české v Praze. Zároveň má býti zřízen „učitelský dům“, v němž by soustřeďoval se veškerý ruch organisovaného učitelstva.

Dědictví Komenského, nakladatelské sdružení česk. učitelstva mělo minulého roku 2012 členů. Za rok přibylo 245 členů. Příjem obnášel 27.209 K, vydání 24.313 K. Členové dluží 10.819 K.

Program organisace učitelstva v Čechách vrcholí v těchto požadavcích: zlidovení, znárodnění, zautomisování, odcírkevnění a odstátnění všeho školství a akademické vzdělání veškerého učitelstva. Zajisté pozoruhodné požadavky, jichž dosah ani mnohým učitelům není dosti jasný.

Poměry naše skvostně osvětluje rozhodnutí c. k. okr. hejtmanství a c. k. okresní školní rady v Horšově Týně, kteréž dle „Školy našeho venkova“ prohlásilo, že děti bez vyznání náboženského nemusí navštěvovati vůbec vyučování náboženství ve škole. Ploveme, jak z toho patrno, plným proudem do pohanského úpadku. Táž c. k. okres. školní rada rozhodla, že katecheta nesmí snížiti známku z prospěchu nebo mravů, když dítě školou povinné zanedbává bohoslužby.

Ve Vídni důsledně českým dětem upírají právo na víchov tím, že české škole zadržují právo veřejnosti a mrzačí je na duchu i na těle. V Brně totéž páchají nacionalismem pohanským zaslepení vášnivci nedbajíce ani rozkazu zemské školní rady. Listy české vším právem odsuzujíce toto barbarství nedůstojné vzdělaného národa důrazně tepají škandal, jaký smí býti páchán beztrestně, když jedná se o děti české a škůdcem je furor teutonismu.

Zemský sněm dolnorakouský přijal návrh zákona o sedmileté a polodenní návštěvě obecných škol na venkově.

V době, kdy školství ve všech oborech se rozvíjí, ano i rybářská škola v Čechách se zřizuje, školství nejnižší, hlavně chudině sloužící: opatrovny a zahrádky dětské nevzrůstá náležitě. Bylť roku 1901—1902 na Moravě jenom 8 českých a 13 německých opatroven. Českých zahrádek měli jsme 75, německých 85. Smutný doklad kulturní naší vyspělosti. Podle počtu osad a obyvatelstva českých opatroven bychom na Moravě měli míti několik set.

Charvaté také ve školství pokulhávají. Majíť na 1715 obyvatelů jednu školu na rozloze 30·4 *km*². Všech škol národních bylo ve školním roce 1901—2 úhrnem 1400. Škol chlapeckých bylo 58, dívčích 56, smíšených 1213. Jednotřídních škol bylo 781, dvojtříd. 345, trojtřídních 76, čtyrtříd. 106, pětitříd. 18, šestitřídní 1. Charvatsky (srbsky) vyučovalo se na 1293, německy na 22, maďarsky 7, slovensky na 3 a malorusky na 2 školách. Na 1161 školách bylo vyučování celodenní, na 156 polodenní. Vydaje na školy činily 3,887.708 K, z čehož na platy učitelské připadalo 2,776.943 K. Budov školních bylo 1427 vlastních a 101 najatá; v dobrém stavu jich bylo 991. Bez učebných pomůcek docela bylo 5 škol. Školních zahrad bylo 1111 ve výměře 21·141 *a*. Učitelův a učitelek bylo 2467, dětí školou povinných 322.2?4 (= 13·42% všeho obyvatelstva), z nichž do školy chodilo pouze 204.463 (119.152 chlapců,

82.182 dívek), z nichž bylo 148.744 katolických, 45.997 pravoslavných a 6593 jiných vyznání. Vyšších škol obecných (= měšťanských) bylo 30 (18 smíšených, 12 dívčích) s 201 učitelem, 913 žáky a 2216 žákyněmi. Jazyk vyučovací byl na všech těch školách srbskocharvatský. Němčině vyučuje se jako předmětu povinnému na 4 vyšších obecných školách, v Přímoří charvatském vyučuje se povinně i vlaštině, na čtyrtřídních vyšších školách obecných i frančtině v 7. a 8. třídě. Vydržování vyšších škol obecných stálo 276.465 korun. Z příčin pochopitelných Maďaři a maďaroni všemožně pečují o to, aby školství charvatské se nerozvíjelo a nezdokonovalo. Čím méně škol, tím méně národ bude odpírat „maďarské státní idei", t. j. tím klidněji a rychleji se dá zmařit.

Za to v Němcích školství úžasně mohutní a kvete, zejména vyšší. Měliť v Němcích předešlého roku 460 gymnasií, 47 realných progymnasií, 62 vyšších realných škol (2 přibyly), 294 realných škol (13 přibylo) a 183 učitelských seminářů. K tomu ještě dodati sluší 87 jiných veřejných ústavův oprávněných; 2 vyšší školy jsou v cizozemsku (v Cařihradě a v Bruselu). Počet všech k jednoroční vojenské službě oprávněných vyšších škol v německé říši činí tedy 1345 (r. 1901/2 1337 a r. 1900/1 1317). Ze 460 gymnasií připadá na Prusko 291, na Bavory 43, na Virtembersko 18, na Sasko a Elsasko-Lotrinky po 17, na Badensko 14, na Hesy 11, na Meklenbursko-Zvěřinsko 7, na Brunšvicko 6, na Oldenbursko 5, na Anhaltsko 4; ostatní státy mají po 1—3. Z 97 progymnasií mají Prusy 57, Bavory 26; ze 122 realných gymnasií Prusy 76, Sasko 12, Meklenbursko-Zvěřinsko 6, Bavory 5, Badensko 4, Hesy a Virtembersko po 3; ze 47 realných progymnasií připadá na Prusko 27, na Virtembersko 5; z 62 vyšších realných škol náleží 36 Prusku, 8 Virtembersku, 7 Badensku, po 3 Hesensku a Elsasům-Lotrinkám; z 294 realných škol jest v Prusku 128, v Bavorsku 52, v Sasku 29, v Badensku 17, ve Virtembersku a Hesích po 14, v Elsasích-Lotrinkách 10 a v Hamburku 7. Gymnasia, realná gymnasia a vyšší realné školy v Německu jsou o devíti třídách; realné a j. školy mají 6 nebo 7 tříd.

Ročník XX. Číslo 12.

HLÍDKA.

Bible nebo Babel?

Prof. Dr. Alois Musil. (O.)

Ale ještě tíže rozluští Delitzsch náboženský rozpor. Jak bylo možno, aby kněz-učenec narozený a vychovaný v mnohobožství, obklopený pohanstvem vytvořil z bohů babylonské zprávy velebného Boha bible? Toť by byla činnost duševní, jaké není svědka v celých dějinách lidstva — toť by byl zázrak...! Proč sahati k zázraku, když stačí přirozený, historický průběh, který může pochopiti každý, kdo pochopiti chce. Ale Delitzsch se vžil do své domněnky tak, že pochopiti a viděti nechce, ba on se ani neostýchá prameny uváděti nesprávně, jen aby svou domněnku obtížil.

Ve své druhé přednášce [1]) píše, že má babylonská zpráva o potopě „jeden rys, pro který se nám mnohem více zamlouvá nežli zpráva biblická. ‚Zátopa — tak vypravuje Xisuthros — ukončena. Rozhlédl jsem se po širém moři, hlasitě křiče, že všechny bytosti lidské zahynuly...‘ O nějaké soustrasti Noachově nečteme ničeho.“

Delitzsch si upravil text, jak ho potřeboval. V originale stojí (XI. 130—138): „Sedmý den jak nastal, zdrcena bouře, potopa, příval; utichlo vodstvo, ukonejšila se průtrž, ustala potopa. Jak jsem spatřil ten den, byl umlčen hlas, a veškero lidstvo stalo se blátem. Jak proniklo denní světlo, pomodlil jsem se, otevřel jsem průduch, denní světlo padlo na můj obličej, i sklonil jsem se, sednul a plakal, po mém obličeji stékaly slzy.“

[1]) *Fr. Delitzsch,* Zweiter Vortrag über Babel und Bibel (26. bis 30. Tausend). Stuttgart 1903, str. 32.

Proč pláče Ut-napištim? Z radosti, že je zachráněn — tedy z čirého egoismu, což zřejmo nejen ze souvislosti, ale i z dřívějšího jeho jednání (XI. 38—47), kdy své spoluobčany nejen nevaruje, nýbrž obelhává a tak k jejich záhubě přispívá. Je to sympathický rys?

O slavném geologu Eduardu Suessovi tvrdí (v prvé přednášce l. c. 30), že dokázal z babylonské zprávy podrobně průběh cyklonu, kdežto (l. c. 32) biblická zpráva že jest přírodovědecky nemožna. Ve skutečnosti spojil Eduard Suess ve svém díle: Das Antlitz der Erde (I B. Wien 1883) obojí zprávu, babylonskou i biblickou, ukazuje, jak prostonárodně a přece věrně líčí historickou událost, a jak se vzájemně doplňují. Jeho práce byla od katolické kritiky (jesuitů) velmi příznivě přijata, kdežto od protestantských kruhů, k nimž Delitzsch náleží, ostře odsouzena, což Suessa, jak mně sám pravil nemálo zarazilo. Budou jesuité doporučovati dílo, usvědčující Písmo sv. z přírodovědecké lži?

Delitzsch praví (l. c. 30), že hraje v babylonské potopě hlavní roli moře, což prý (l. c. 31) v biblické zapomenuto.

Ve skutečnosti hraje v Gilgamešovu epu (XI. 97 n.) hlavní roli: déšť spojený s ohromnou bouří. Tomu aspoň odpovídá básnické líčení, jak vystupuje černý mrak, v němž burácí Adad-hrom, před nímž skučí divý vichor a z něhož šlehají blesky = Anunnaki zvedají pochodně. Součinnost moře jest nejasna, neboť se moře při vlastní potopě nikde nejmenuje. Teprve po potopě se připomíná (XI. 132), že se vodstvo (moře) uklidnilo. Tím nikterak nechceme zátopu připisovati pouze dešti, nýbrž uvádíme, co v epu skutečně stojí.

Bible rozeznává úplně jasně dva přirozené prostředky, jichž Bůh použil: déšť z otevřených průduchů nebeských, a záplavu z protržených nádržek vodstva (moře). Oba tyto prostředky se uvádějí na začátku (7, 11) i na konci (8, 2) potopy, ba moře se jmenuje týmž slovem jako v babylonštině (תְּהוֹם = tâmtu). Kde tu, prosím, na moře zapomenuto? A byla-li s použitím obou těchto prostředků potopa biblická „přírodovědecky nemožna“, jak měla býti možna dle zprávy babylonské pouhým deštěm?

Ale „přírodovědecká nemožnost“ nedostačuje. Delitzsch metá proti bibli i výtku vnitřního odporu, ponévadž prý tvrdí dle jednoho vypravování, že trvala potopa 365 dní, dle druhého pak 40 + (3 × 7) = 61 dní. Výtkou touto stojí Delitzsch v rozporu s moderními školami kritickými, které rozlišujíce prameny zprávy biblické, připisují vypravování J 40 dní.

kdežto vypravování *P* 150 dní, z čehož plyne, že si Delitzsch výsledků moderní kritiky příliš nevšímá, což ostatně ukázal i při stromech v ráji (srv. „Hlídku“ str. 678).

Již shora jsme upozornili na umělost číslic ve všech zprávách o potopě, ale o vnitřním odporu ve zprávě biblické nemůže býti právě pro tuto umělost ani řeči, neboť jak pramen *J* tak i *P* čítají svým vlastním způsobem, a spojeny, doplňují se navzájem tak, že jest doba jednoho roku úplně zřejma. Odpor najde pouze ten, kdo něco ze souvislosti vyrve a odpor mermomocí nalézti chce.

Delitzsch jest proti bibli předpojat, poněvadž se na ni dívá očima babylonskýma. Vše, co jest v babylonštině, jest dobré, pravdivé, krásné, původní, — vše, co má bible, jest napodobeno a tím nedostatečno.

Mnoho hluku způsobila domněnka Delitzschova, že úcta jediného Boha, tato stežejná vlastnost bible, jest rovněž původu babylonského, ba že samo vlastní jméno Boží Jahve odtud vzato. Toto proslovil Delitzsch ve své přednášce zcela jasně a určitě, ale v tištěných vydáních ponenáhlu seslaboval tak, že ponechává čtenáři na vůli, k jakému důsledku dospěje.

Píšeť (l. c. 45—46): „Zvláštní jest, že nikdo nemůže určitě říci, co naše německé slovo ‚Gott‘ původně znamená. Kolísajíť jazykozpytci mezi ‚buzení úžasu‘ a ‚rozmluva‘, kdežto slovo, které si Semité pro Boha utvořili, jest nejen jasno, nýbrž vystihuje pojem božstva i do výšky i do hloubky... Toto starosemitské slovo, vlastně slovíčko pro Boha jest nám všem známo z *Eli Eli lama azabtani* a zní El a značí Cíl. Bytost, k níž se jako k cíli upírají oči člověka hledícího k nebi... bytost, k níž člověk vztahuje ruce, po níž touží lidské srdce, aby se dostalo z nestálého a nedokonalého života pozemského — tuto bytost nazývaly semitské kmeny kočovné El čili Bůh.“

Jak krásná, jak vzletná to slova, jenom že nejsou — bohužel — pravdiva.

Dle řečeného a poznámky (l. c. 71—74) myslí Delitzch, že dokázal prvotný význam slova El = Il = Ilu = Elo^a^h = Ilah = Elohim = Allah — myslí, ale přesvědčen o tom není právě tak, jako nepřesvědčil ani jazykozpytcův, ani náboženských historikův, ani bohoslovců.

Jazykozpytci budou dále pátrati po prvotném kořenu a významu tohoto prastarého slovíčka, jenž jistě nebyl totožný s předložkou el = k = cíl.[1])

[1]) *Delitzsch* se odvolává (l. c. 71) na rčení לְאֵל יָדְךָ a překládá אֵל = směr = směrem; ale לְ značí rovněž »směr«, tak že vznikne neobvyklá v podobných rčeních skupina:

Náboženští historikové řeknou, že nemáme v celé literatuře semitské — babylonské nevyjímaje — ani jediného určitého důvodu, že by byli Semité na svého Boha pohlíželi jako na svůj přirozený i nadpřirozený Cíl.[1])

Mnohým bohoslovcům by se tento vznešený pojem o Bohu velmi líbil, ale vzpomenou-li si, že dnes sotva několik idealních myslitelů svým tělesným i duševním životem k Bohu jako ku svému Cíli směřuje, řeknou, že je tento význam naprosto nepomyslitelným v prastaré době, kdy se — dle moderních škol — teprve pojem „bůh“ *tvořil.*

Delitzsch píše, že jest nám všem známo slovíčko El ze rčení *Eli Eli lama azabtani;* dle význačného tisku a přece prostonárodního (nikoli vědeckého) přepisu myslíme, že uvádí všem křesťanům známá slova umírajícího Spasitele. Ale Delitzsch zapomněl, že Kristus Pán mluvil nářečím aramejským, a že zní ona věta správně (sv. Mat. 27, 46, sv. Mar. 15, 34) prostonárodně: *Eli Eli lama* ***sabachtani.***

Prvotnosti monotheismu babylonského dotýká se Delitzsch (l. c. 46) skromně slovy: „A jelikož se jim bytnost božská jednotnou jevila, nalezáme u oněch starých severosemitských kmenů, které se kolem 2500 před Kristem Pánem v Babylonsku usadily, jména osob jako: ‚Bůh dal‘, ‚Bůh se mnou‘, ‚Bohu patřící‘, ‚Bože! nakloň se opět‘, ‚Bůh jest bůh‘ atd.“ Ba ukazoval tři tabulečky z pálené hlíny, na nichž napsána jsou „tři jména dalekosáhlého významu pro dějiny náboženství:

Ja-a'-ve-ilu
Ja-ve-ilu
Ja-ú-um-ilu (l. c. 47).“

V tomto znění můžeme s názorem Delitzschovým částečně souhlasiti, t. j. pokud připisuje monotheismus některým semitským kmenům, zaplavivším kdysi počátkem třetího tisíciletí před Kristem Pánem vyžilým obyvatelstvem osídlené nivy babylonské, nikoliv Babyloňanům vůbec, jak psaly dle jeho přednášky různé listy, rovněž nikoliv dynastii, jíž Hammurabi náležel.

směrem, ve směru ruky své. Uvážíme-li, že jest dle hebrejského názoru ruka sídlem a nástrojem moci, síly, hledáme v אֵל význam »moc, síla« a překládáme: (to neb ono jest dáno) »v moc ruky tvé« = můžeš s tím svobodně nakládati, což tolikrát slyšíme v lichotných úslovích arabských. (Srv. Gn. 31, 29, Dt. 28, 32, Mich. 2, 1, Prov. 3, 27, Neh. 5, 5.)

[1]) *Delitzsch* (l. c.) se odvolává na babylonské rčení: »Slunce (Šamaš) je terčem (zraků) širé země«, při čemž zapomíná, že viditelné, celý svět osvětlující Slunce není totožno s neviditelným Bohem monotheistů.

Neupíráme, že se setkáváme přečasto v literatuře babylonské s úctou „jednoho“ boha, tedy s jakýmsi mono- (lépe) henotheismem, jenž bývá buď politický neb esoterní.

V nejstarších dobách shledáváme Babylonsko rozděleno na četná království městská. Město s okolními osadami tvořilo celek s jedinou nejvyšší hlavou, městským králem, jehož poslouchali četní starostové, a s jediným nejvyšším bohem, pod nímž (nikoli vedle něho, tím méně nad ním) žili četní bozi i v městě i v osadách. Vzrostem království rostla moc i krále i boha, a když se stal Babel hlavou velké říše, stal se král sídlící v Babelu pánem všech králů městských,[1] a hlavní bůh babelský Marduk byl povýšen nade všecky bohy.

Ale král babelský nesesadil jednotlivých, poslušných králů městských — odňal jim pouze výkonnou moc — a podobně Marduk dovolil jednotlivým bohům, aby byli i nadále ctěni ve svých městech, jen že se dal od Ea prohlásiti za syna, prostřednictvím Anu-ovým zvoliti za nejvyššího vládce všech bohův, a že přijal od každého boha význačné vlastnosti.[2])

Kde se jedná o zájmy celé říše, vystupuje vždy Marduk samostatně, a není ani třeba, aby se namahali bohové ostatní, vždyť on vítězí v boji jako Nergal a Zamama, je silným jako Ninib, rozumí obchodu jako Nebo atd.... neboť mu svěřili své vlastnosti, on jediný má výkonnou moc.

Tak se vyvinul za rozkvětu Babylonska politický monotheismus Mardukův, jemuž ku cti skládány hymny a žalmy, přepracovány prastaré pověsti, aby všude bylo jasno, že on si získal nejvíce záslub o bohy, o lidi, o říši...[3])

Ve skutečném, obecném životě neměl však henotheismus Mardukův žádného významu, neboť ctili jak králové tak občané nesčetné bohy ostatní, o čemž svědčí celá babylonská literatura.

Ale tato sláva Mardukova zašla, jakmile se stalo Ninive hlavou církve; pak nezbylo Mardukovi leč svěřiti veškeru výkonnou moc Assurovi, ovládajícímu z Ninive všecky bohy rozsáhlé říše assyrské, a nastal henotheismus Assurův.

Za takového politického monotheismu jest možno užívati názvu

[1]) Viz předmluvu a doslov k zákonníku Hammurabiho.

[2]) Srv. uvedená místa z epu »Enuma eliš«.

[3]) *J. Hehn*, Hymnen und Gebete an Marduk, Leipzig 1903, str. 23 n. je tak nadšen osobností Mardukovou, že jemu pomalu přičítá vše, co my Kristu Pánu a Duchu sv. — a je to katolický kněz.

„bůh“ bez bližšího určení. Jako říká náš venkovan: Půjdu do „města“, a všichni domácí vědí, do kterého „města“ chce jíti, tak se mohlo říkati (viz zákonník Hammurabiho): dostaví se před „boha“, ba byla možna i vlastní jména: „‚bůh‘ dal“. „‚bůh‘ je se mnou“ atd. Mohl to býti „bůh“ městského království nebo „bůh“ říše, jenž byl „bůh“ κατ' ἐξοχήν. Tak jistě znamená jméno Babel = Bâb ilu = Brána boha = Brána boha Marduka.

S tímto politickým monotheismem nemá biblická úcta jediného Boha nic společného.

Když osadily israelské kmeny Kanaan a tvořily po sta let čtyři ostrůvky obklopené modloslužebnými domorodci téhož jazyka, nezvolily si čtyry různé bohy, nýbrž byla úcta jediného, všem společného Jahve jediným pojítkem a jediným znakem israelské národnosti.

Čekáme po příkladě ostatních Semitů, zvláště babylonských, že bude bůh města Gibaa, sídla Saulova, nebo bůh Hebronu, sídla Davidova, zvláště uctíván, ale čekáme marně, právě tak jako marně hledáme skutek v Babylonsku samozřejmý, že totiž ustanoví Jeroboam I nového boha pro svou říši. Jeroboam ani jeho nástupcové nepoužijí tohoto prostředku, ač k němu přečasto byli naváděni a dobře věděli, že by — po východním názoru — svou moc i svou říši velmi upevnili. Jsou nuceni, aby ponechali téhož Jahve, a pokus, vykázati mu nová střediska bohoslužby, se hrubě nezdařil, ač volili místa prastarým podáním posvěcená.

Biblický Jahve rozdává Abrahamovi kraje, v nichž druzí bozi vládnou, a ač jest hlavně bohem svého, vyvoleného národa, přece řídí a spravuje národy okolní, ba co jest v Babylonsku neslýcháno — on neodstoupí své moci nikdy žádnému bohu druhému, používá cizích národů za vykonavatele vůle své a trestá je, jakmile dělají po svém. Když jest jeho chrám spálen, jeho město zbořeno, jeho kněžstvo s výkvětem národa přesídleno do Babylonska, přece tvrdí, že jest pánem celého světa, že se tak z jeho vůle stalo za trest nedodržené smlouvy. Tak by Marduk se svým chrámem, se svým městem se svým kněžstvem a národem nejednal...

Odkud se vzal tento nepolitický, v literaturách semitských zcela neznámý monotheismus bible? Že se nevyvinul z politického monotheismu s nesčetnými bohy, přizná každý myslitel.

Což — není to monotheismus esoterní? Neprohloubil se některý idealní muž tak v myšlence o božstvu, že poznal, že božstvo může a musí býti pouze jedno, že musí býti bytnost božská jednotna, že nejsou různí bozi leda zosobněné vlastnosti téže bytosti — že je tudíž jediný Bůh?

Nenapadne nám, abychom popírali tuto přirozenou cestu vedoucí z pohanstva k víře v jediného, pravého Boha. Rádi přiznáme, že bylo jak v náboženství babylonském tak v egyptském mnoho, velmi mnoho, co přímo nabádalo k podobnému přemýšlení, a jsme jisti, že bylo mezi Semity mnoho šlechetných duchů, kteří byli věrou v pravého Boha prodchnuti; ale to byli pouze jednotlivci, jichž osobní — byť i napsané — přesvědčení na lid nepůsobilo a praktického výsledku nemělo, což dosvědčuje celá literatura semitská i egyptská.

Aby takový esoterní monotheismus vnikl v lid, k tomu bylo třeba buď meče nebo zázraku, a dějiny by nám vypravovaly o dlouhých, dlouhých bojích mezi lidem, lpějícím na starých bozích, a mezi mocným hlasatelem jednoho božstva. Viděli bychom, jak nejvzdělanější, nejbohatší třída uznává monotheismus, proti němuž se nemyslící lid ze všech sil brání. A kdyby konečně tímto způsobem monotheismu k vládě dopomoženo, shledali bychom, že jest idea o božstvu u mocných nejčistší, u lidu pak nejtemnější...

O podobném vývoji není však v Israeli ani zmínky, jak dosvědčují nejen zprávy biblické, ale i zprávy národův okolních.

Israel ctí výlučně jediného, živého, osobního Boha, a to celý Israel, lid i páni, ba lid je tak proniknut ideou monotheismu, že se považuje za jejího strážce a krutě trestá spíše nebo později každý pokus vládnoucích tříd, ano i kněžstva zavésti modloslužbu. Nejsou to kruhy mocných, ba ani ne vyšší kněžstvo, odkud vycházejí nejčetnější proroci — z lidu je Bůh povolává, a lid jim nejlépe rozumí, což důkazem, že měl právě lid *nejčistší* pojem o bytosti božské, třebas si Boha samého anthropomorficky znázorňoval, třebas ho často po způsobu sousedův uctíval.

Idea o jediném Bohu nebyla tedy na kmen israelský z ciziny štípena, nýbrž vypučela a rostla ve kmeni a s kmenem — toť historická pravda, které neumlčí žádná domněnka.

Kdo uznává prazjevení, vysvětlí si velmi dobře, od koho byla tato idea do Israele vdechnuta, ba vysvětlí si i mnohou stať z dějin člověčenstva, která jest přívržencům přirozeného vývoje nepochopitelna.

Lepým, prostonárodním slohem líčí nám bible, jak Bůh vedl člověčenstvo ku spáse. Zcela proti obyčeji východnímu je tím stručnější, čím více se blíží počátkům dějin. Jen někdy metne proud světla do temné dávnověkosti, aby nám osvětlila událost významnou pro náboženství.

Názorně a podrobně popisuje prvou srážku představitele snah hmotných, světských se zástupcem snah duchových, nebeských. Rolník

Kajin přemůže pastýře Abela, usedlý zvítězí nad kočovníkem připoutaná hmota nad svobodným duchem. Vítěz nezahuben pouze potrestán. Zápas trvá.

Uplynou tisíce let, a bible nám líčí záhubu Elohimovců, představitelů snah nebeských, božských. Zpronevěřili se sami svému poslání, proto zahubeni, ale zápas neustane. Cham vede boj dále.

Opět uplynou tisíce let, o nichž ničeho bible nepraví. Zatím se snahy hmotné rozšířily po celém světě, jen ve východní části střední Arabie, ve svobodné, Bohu tak blízké poušti kvete na jednotlivých ratolestech kmene Semova idea nebeská, víra v jediného, osobního, živého Boha.

Všude stejná poušť, neskytající stálé výživy na témže místě, nedovolující stavěti osady, města, ale nutící k stálému pohybu, napomáhala přirozeně k uchování monotheismu, neboť týž Bůh provází kočovníka celou pouští, neváže se na určitou osadu, určitý chrám, určitý strom, což bývá začátkem mnohobožstva.

Z pouště arabské, z Kedemu hrne se dle bible (Gen. 11, 1) část potomků Semových, jak ze souvislosti zřejmo, do úrodné, vyžilým obyvatelstvem zalidněné roviny babylonské a založí si obrovskou říši s hlavním městem a hlavní pevností (= věží) Babelem.

S rostoucí mocí světskou zapomínají na své messianské poslání a tonou ponenáhlu v moři pohanstva.

Z ratolestí kmene Semova, kvetoucích ve vyprahlé poušti, vadne a usychá jedna po druhé v zavlažovaných, městy pokrytých nivách mesopotamských. Hmota vítězí nad duchem, zlo nad dobrem.

A opět uplyne mnoho set let. Přívrženci snah nebeských sídlící v území Heber (ʿEber) na pravém břehu dolního Eufratu při městě Ur opustí svá sídla a posunují se za vedení Terachova ponenáhlu na severozápad. Náčelník Terach najde dobrá pastviska na levém břehu horního Eufratu, ale jednotlivé, a to mocné čeledě posunují se ještě dále k západu až do nynější Syrie a Palestiny.

Všechny tyto kmeny, čeledě vyšedší z území Heber, zvaly se Hebrejskými. Nejznámější jest nám hebrejská čeleď Abrahamova, pak Moabci, Ammonští, Edomci, ale z listů Tell-el-Amarnských (archivu egyptského ministerstva věcí zahraničních z 15. století před Kristem Pánem) jsme poznali, že je skoro celý Kanaan hebrejskými kmeny osazen, a že si ještě jiné čeledě Ḫabirů = Hebreů před příchodem Israelitů z Egypta hledaly s mečem v ruce nová sídla v různých končinách Kanaanu a Syrie. Z toho patrno, že posunování kmenův a

čeledí hebrejských. které započalo v polovici (na počátku) třetího tisíciletí před Kristem Pánem, trvalo přes tisíc let. a že se tyto kmeny roztrousily od dolního Eufratu po celém poříčí Eufratu a Tigridu až k moři Středozemnímu.

Hlavně Wincklerem vytvořen pro tyto kmeny název Kananejci, kterého teď Delitzsch užívá, ale neprávem. Vlastní Kananejci tvoří starší nesemitskou vrstvu obyvatelstva palestinského, po které se naše kmeny teprve rozlily. Odporuje onen název listům Tell-el-Amarnským, které zřejmě jmenuje nové, s usedlými spřízněné přistěhovalce Habiry = Hebrejci, a odporuje to rovněž rozumnému myšlení, které soudí ze známého na neznámé. Vlastní „kananejština“ jest nám neznáma, známe však dobře hebrejštinu a vidíme, že se řeč oněch stěhujících a částečně již usedlých kmenů skoro úplně podobá nejstarší hebrejštině, nemáme proto práva čítati Hebrejce ku Kananejcům, nýbrž máme ponechati název Kananejci pro starší (nesemitské) obyvatelstvo, kdežto kmeny, které se tam ve třetím a druhém tisíciletí rozlily a novou vrstvu na půdě starého, již posemitštěného Kananejska utvořily, máme nazývati Hebrejci.

Bible praví zřejmě, že byl Abraham Hebreem, přivádí ho tedy v souvislost s ostatními stěhujícími se kmeny a čeleděmi hebrejskými, ba píše zřejmé, že byl vrstevníkem krále Hammurabiho = Amrafela, jehož říše sahala od vysočiny Iranské až do Středozemního moře.

Písmo sv. nikde nepraví, že by se byla víra v jediného Boha udržela pouze v rodě Terachově nebo pouze v rodině Abrahamově. Naopak vidíme, že celá čeleď Abrahamova ctí jediného Boha, a téhož Boha, byť již s pohanskými přídavky nalezáme později i v rodině Labanově. Můžeme tudíž právem souditi, že si přinesly všecky kmeny a čeledě hebrejské úctu jediného Boha z pouště do nových sídel.

Hebreové užívali původně téhož jazyka — s malými odstíny — a nazývali Boha společným jménem všech Semitův El a vlastním jménem Jahve, které sahá rovněž do dávné minulosti. Což divu, že tvořili osobní jména s oběma těmito slovy? Za dynastie Hammurabiho byli Hebrejci roztroušeni po celé říši, pak může vlastní jméno Ilu-ittia (srv. Emmanuel) = Bůh se mnou. Ilûma ilu = Bůh jest bůh atd. právě tak býti ryze monotheistické jako hebrejské, a vlastní jména s Jahve složená jsou nám nejlepším důkazem prastarého původu tohoto názvu jakož i uchovaného monotheismu prazjevení.

Nesouhlasíme s různými odpůrci Delitzschovými pochybujícími o správnosti jeho čtení jména Jahve na klínových tabulkách. Delitzsch

těchto tabulek nenašel ani jich prvý nečetl. Dávno před jeho přednáškou byly uveřejněny, přečteny i důsledky z nich činěny zvláště od Sayce a Hommela, ale že by měly nějaký „dalekosáhlý význam pro dějiny náboženství“, **rozhodně** popíráme.

„Dalekosáhlý význam“ mohou míti pouze pro toho, kdo slepě věří rabbinskému podání, že bylo jméno Jahve až do Mojžíše úplně neznámo, že je teprv jemu Bůh „zjevil“. Toto učení jest však v přímém rozporu s vypravováním Genese, kde se jména Jahve stále užívá, ačkoliv „známo nebylo“, z čehož čerpají protivníci námitku, že si spisovatel staré podání po svém názoru upravoval — odporuje Mojžíšovi, který zřejmě praví, že jest Jahve Bůh jeho **otce** (Ex. 15, 2), jakož se i matka jeho jmenovala Jochabed = Jô + Kebed = Jahve + sláva (srv. Bohuslava).

Jméno Jahve nalezáme více než padesátkrát ve vlastních jménech osob různých dob, ale — což jest velmi důležito — všechny tyto osoby patří, nebo mohou patřiti ku kmenům hebrejským, což podporuje náš názor, že si je přinesly ze společné vlasti.[1])

Ovšem jak se mísili Hebrejci s modloslužebným obyvatelstvem domácím, zatemňoval se u nich pojem jediného Boha, význam slova Jahve upadal v zapomenutí, ale jméno samo se udržovalo v různých názvech osob i měst.

Zatím uplynulo mnoho set let, o nichž bible ničeho nevypravuje, a přiblížil se okamžik, kdy počal Jahve své, praotcům dané sliby vyplňovati. Znakem věrnosti Boha ve slibech, jeho nezměnitelnosti k vyvolenému národu a jeho věčné, neomezené moci stalo se teď toto prastaré jméno Jahve a dostalo tak pro Israele nový znak, nový význam, tak jasný a velkolepý, že se stalo základní známkou národní příslušnosti israelské, zvoleno heslem v zápase nebe se světem, ducha s hmotou. Teď bylo zřejmo, že Bůh dopomůže svým věrným — a mezi ně má patřiti veškeré lidstvo — ku spáse, ku svobodě duševní právě tak jistě, jako dopomohl Israeli ku svobodě náboženské i občanské. Co praotcové důvěrně očekávali, mělo býti teď splněno, čímž byl ovšem součastníkům význam jména Jahve tak objasněn, jak praotcům nikdy zjevným nebyl.[2])

---

[1]) Tak si krásně vysvětlíme, jak mohl býti Balaam, ať již pocházel z Aramu nebo z Ammonska, **prorokem Jahvovým** — bylť příslušníkem Hebreů, k nimž čítá Písmo sv. jak kmeny aramské tak ammonské.

[2]) Ex. 6, 2 nelze vykládati jako naprostý zápor, nýbrž po způsobu mluvy biblické tak, jak vykládáme 1 Sam. 7, 13, sv. Jan 7, 39 atd.

Prohloubený a rozšířený význam prastarého slova Jahve nesl působením Mojžíše a proroků nejkrásnější ovoce — ovoce čistého monotheismu křesťanského, k němuž žádný z ostatních kmenů hebrejských nedospěl — třebas budovaly všecky na společném základě, třebas ctily kdysi všecky jediného Boha pod jménem Jahve. Jsoucnosti tohoto ovoce nelze popírati, ale příčiny jeho vzniku nemůžeme přirozeným vývojem vysvětliti, právě tak jako nemůže Delitzsch vysvětliti monotheismu některých kmenů hebrejských kolem roku 2500 před Kristem Pánem, poněvadž nechce připustiti prazjevení. (Zweiter Vortrag 27, 28.)

Souhlasíme s Delitzschem úplně, že byly kolem roku 2500 před Kristem Pánem kmeny severosemitské (po našem hebrejské) ctiteli jediného Boha. Uznáváme to za historickou pravdu. Ale každá historická pravda musí býti vysvětlena, třeba ukázati, jak se k ní dospělo.

Jak dospěly — přirozeným vývojem — tyto kmeny k čistému monotheismu? O monotheismu politickém neb esoterním nemůže přece býti u roztříštěných a nevzdělaných těchto kočovníkův ani řeči. Podle názoru moderních evolucionistů měly býti tenkrát na stupni šamanismu!? Divná věc! Barbarští kočovníci ctiteli jediného Boha — a vzdělaní obyvatelé Babylonska modloslužebníky. Nevzdělaní předstihli v přirozeném vývoji vzdělané o jeden stupeň. Čekáte, že na něm setrvají, ba že půjdou ještě výše? Čekáte marně. Za málo set let jsou všecky tyto kmeny modláři — o jeden stupeň zpět.

Jak to Delitzsch přirozeným vývojem od fetišismu k šamanismu nebo k totemismu, úctě duše, úctě hvězd, mnohobožství a konečně k úctě jediného Boha vysvětlí?

Lidskému vědění jsou vykázány určité meze, které největší myslitelé, největší učenci uznali a uznávají — a za nimi počíná víra a víra nás učí prazjevení.

Dotkla-li se bolestně mnohého rabbinského ducha slova Delitzschova o prastarém původě jména Jahve, rozhorlil se — a částečně právem — jeho domněnkou, že i sobota jest původu babylonského.

Delitzsch píše (l. c. 28—29): „. . . jest na uváženou, že israelské podání ani o původě soboty určitého náhledu nemá (srv. 2 Moj. 20 s 5 Moj. 5, 15). Poněvadž však měli Babyloňané den sobotní *(šabattu)*, v němž se k vůli smíření s bohy odpočívalo, t. j. žádná práce se neměla konati a poněvadž 7. 14. 21. 28. den v měsíci poznamenány v kalendáři jako dny, které se ‚pro nějakou záležitost (obchod?) nehodí', tož nelze pochybovati, že děkujeme za hojnost požehnání obsaženou ve svěcení

soboty — či neděle onomu prastarému národu kulturnímu na Eufratu a Tigridu.“ [1])

Co říkají babylonské prameny?

V jednom sumersko-babylonském slovníčku zachovala se poznámka, z níž se dovídáme, že znali Babyloňané výroční svátek Šabattu, jenž byl *ûm nuḫ libbi = den upokojení srdce (bohů)*, tedy den prosebný, kajicný. — **Kdy se světil, nevíme.**

Direktář pro měsíce Elul II a Marchešwan nás učí, že jest 7., 14., *19.*, 21. a 28. den v měsíci *ûmu lemnu = zlý den*, v němž se bozi zvláště hněvají a rádi neštěstí dopouštějí; proto se nemá počínati nic, čím by se bozi ještě více pobouřili, ale má každý ať král, ať lékař nebo kouzelník pokorně a kajicně bohy za odvrácení neštěstí prositi. — Dosud nemáme určitého důkazu, že by se byly tyto dny nazývaly šabattu.

Tolik víme o babylonské „sobotě“ z babylonských pramenů, z nichž Delitzsch dovozuje, co v nich nestojí.

Pro svůj výrok: „... Babyloňané měli den sobotní (šabattu), v němž se k vůli smíření s bohy odpočívalo, t. j. žádná práce se neměla konati“, nemá jiného důvodu než poznámku ze slovníčku: Šabattu = ûm nuḫ libbi, t. j. svátek Šabattu jest věnován upokojení srdce bohů, dle mluvy babylonské totéž, jako na př.: je to den prosebný, kajicný. Že by se nemělo pracovati, nikde nestojí, ba můžeme dokázati pravý opak, že se totiž po kajicných bohoslužbách pracovalo.

Ve druhém důvodě vynechal Delitzsch den 19., neřekl, že nemůže dokázati, zvaly-li se tyto dny šabattu, neupozornil, že *ûm nuḫ libbi* = prosebný den, není totožno s *ûmu lemnu* = zlý den (ve smyslu našeho „nešťastného“ pátku). Naprostou nepravdou jest jeho domněnka, že se tyto dny pro obchod (?) nehodily; vždyť přece ví jako odborník, že máme sta a sta trhových smluv, které byly 7., 14., 19., 21., 28. úředně potvrzeny — tedy se obchod v tyto dny provozoval.

Mohli bychom upozorniti na zcela různý význam soboty biblické a svátku Šabattu babylonského, na neshodu obou v měsíci, poněvadž může biblická sobota padnouti na kolikátýkoliv den měsíce, kdežto domnělá babylonská sobota by byla nerozlučna od 7., 14., 19., 21. a 28. dne měsíce, ale k vůli stručnosti nebudeme se tím šíře zabývati, poněvadž nepřikládáme babylonské sobotě žádné význačné důležitosti.

Biblická sobota a naše neděle mají zcela jiný obsah, zcela jiný náboženský důvod než domnělá sobota babylonská, právě tak jako má

[1]) Srv. *Fr. Delitzsch*, Zweiter Vortrag über Babel und Bibel (26. bis 30. Tausend). Stuttgart 1903, str. 26.

náš svátek velikonoční zcela jiný význam než Pascha Starého Zákona, nebo svátek Mardukův týmž časem svěcený.

Výtku Delitzschovu o různosti podání o původě soboty třeba bráti cum grano salis Týž svátek může přece míti různé důvody, ba může novou událostí získati nový důvod. Tak měla biblická sobota připomínati stvoření světa a východ z Egypta, dvě události pro vývoj náboženství biblického velmi důležité. Prvotnější a významnější jest ovšem důvod prvý, neboť za účelem svěcení soboty bylo vypravování o stvoření světa rozděleno na šest občanských, skutečných dnův, aby si již každé dítě vštípilo, že a proč má sobotu světiti. Kdy se tak stalo, těžko říci. Vždyť nemáme v celé Genesi (stvoření vyjímaje) ani jedinké zprávy o skutečném svěcení soboty, kdežto o obřízce atd. se mluví. Písmo sv. zřejmě spojuje vlastní, náboženský význam svěcení soboty s Mojžíšem. Mojžíš žil dlouhá leta v Arabii u madjanského kněze, a Arabové znají dobře sobotu, a to zvláště Arabové pouště, kteří se se židy a křesťany pramálo stýkají.

Ale ještě zajímavější jest, že jest Arabům pouště jô"m as-sabt „zlým = nešťastným dnem" mu'ğel al ḳadar, padne li na 6., 16., 26. nebo 21. den v měsíci. Srovnejme toto s názorem babylonským a shledáme u nich základní jednotkou sedmičku, zde desítku, u obou pak nespojený článek, a to u Babyloňanů 19, u Arabů pouště 21. A počítání desítkami je starší a Babyloňanům rovněž dobře známé.

V chystané, obsáhlé knize o životě různých kmenů, čeledí a rodův Arabie Petrejské ukážeme mnoho, velmi mnoho jednotlivostí souhlasných neb aspoň podobných názorům a rčením biblickým a babylonským. Po způsobu Delitzschovu, jenž přičítá vše Babelu, mohli bychom velebiti prvenstvo Arabie, a to tím větším právem, poněvadž semitští Babyloňané (zvláště dynastie Hammurabiho) jistě z Arabie přišli. Než neučiníme tak.

Proč jednomu národu bráti a druhému dávati, co může býti společného původu, nebo k čemu musí každý národ přirozeně dospěti?

Proč říkati s Delitzschem, že je starozákonní obětní i kněžský řád úplně od babylonského odvislý (l. c. 28), když nalezáme ve společné vlasti — v Arabii — dosud skoro tytéž oběti jako v bibli, když čteme na ma'inských a sabejských pomnících nejen povinnosti, ale i jména Levitů, když vidíme, že jest biblická archa úmluvy zbudována dle přenosného stánku bohův egyptských, a že má velekněz israelský skoro tytéž odznaky jako egyptský?

Vzali Egypťané svůj obětní a kněžský řád rovněž z Babylonska? Podléhali daleko na jihu arabském sídlící Ma'inští a Sabejští rovněž vlivu babylonskému? To by Delitzsch sotva tvrdil, a přece ví, že, když se obětní i kněžský řád biblický tvořil, byli Israelité odvislí od Egypta a od hebrejských Madijanitů, mezi nimiž Mojžíš v Arabii tak dlouho býval — v téže Arabii, ze které přišla právě dnes proslavená dynastie Hammurabiho. Není tu společný původ mnohem pravděpodobnější?

Proč přičítati pouze Babyloňanům touhu po dlouhém životě pozemském (l. c. 38), když ji nalezáme na celém světě?

Proč má býti (dle Delitzsche l. c. 39) babylonského původu představa, že pijí duše zemřelých v ráji „čistou vodu"? Proč by právě Babyloňané po vodě, po čisté vodě tak dychtili, že by svou touhu teprve po smrti ukojenu měli? Vždyť bylo Babylonsko protkáno celou sítí průplavův a vodovodů, při každém poli byly zavlažovací studny, měl tudíž Babyloňan vody, a to zdravé, čisté vody až nadbytek.

Nepřinesli si tuto představu ze skalnaté, vyprahlé pouště, kde po leta neprší, kde bývají vodní kaluže na mnoho dní cesty vzdáleny, kde se pije voda všech možných barev a hutností, kde panuje věčná žízeň, a věčná touha po čisté, čerstvé vodě?

Arabští básníci končí skoro každou dumku přáním a modlitbou, aby měl mrtvý hojnost čisté vody, a žíznivý Bdúwi vylévá poslední kapku vody ze svého měcha na čerstvý rov svého otce nebo přítele .. Zde má čistá voda svůj význam, ale v Babylonsku nikoliv.

Líčení umírajícího Muslima v poušti, jak nám je Delitzsch (l. c. 40) podává, dosvědčuje, že pouště nezná. Žádná karavana, tím méně poutnická, kterou má Delitzsch na mysli, neopustí svého nemocného a slabého člena. Tento bývá uvázán buď na své nebo na cizí zvíře a krmen a napájen, pokud neumře. V poušti, ve skutečné poušti nenajde Delitzsch ani jediného džbánečku, proto jest naprosto nemožno, aby měl takový opuštěný nemocný džbáneček vody vedle sebe. — Představa, jak si umírající vlastní rukou připravuje v písku hrob, je sice velmi dojemná, ale úplně nepravdiva. Písek pouště tvoří slitou, tuhou vrstvu, které žádný nemocný nerozhrábne. Plochy s létavým pískem jsou řídké a v nich si nebude žádný Bdúwi připravovati hrob, poněvadž ví, že je to naprosto zbytečné, ježto ranní nebo večerní vítr ho pískem zasype.

Delitzsch nenajde jediného kmene v poušti, jenž by znal Muhammedovu představu o ráji, jenž by se těšil na smrt jako na bránu vedoucí k muslimským požitkům, o nichž nemá Bdúwi ani zdání.

Muhammed nebyl *ʿArab Bdûci* — byl rozkošnictvím nakažený *ḥaḍarijj* — měšťák, kupec z obchodního, horkého a vlhkého přímoří, kde jest vilnost doma. Tam vznikl Islam, tam se hlavně rozšířil, tam znaji sury koránu, nikoli v poušti.

Ostatně neodpovídá vědecký přepis Delitzschův začátku prvé sury skutečné výslovnosti. Píšeť (l. c. 41): *el-ḥamdu lillâhi rabbi-l-ʾâlamîn*, správně dle výslovnosti muslimské má státi: *al-ḥamdu lil'âh rabbi-l-ʿâlamîn*. (Delitzschovo ʾ = ʾalef v ʾâlamîn místo správného ʿ = ʿajn si vysvětlujeme chybou tisku.) Rovněž několikrát opakované: „selam“ zní dle výslovnosti pouště arabsky *salâm*, a muslimský pozdrav zní všudy: (as-) *salâm ʿalajk*, nikoliv: selam alaika (l. c. 40).

Když se již zabýváme posmrtným bydlištěm blažených, třeba se podívati, jak babylonské podsvětí vypadalo. Máme důkladnější popis? Dle Delitzsche (l. c. 38) ovšem, neboť praví: „Na dvanácté tabulce epu Gilgamešova se popisuje babylonské podsvětí do nejmenších podrobností.“

Jak zní tento popis dle věrného překladu originalu?

Zpév VII. Gilgameš by se rád dověděl, jak to v říši mrtvých vypadá. Prosí boha Ea, aby mu vyvolal ducha zesnulého Eabaniho, což se prostřednictvím boha Nergala skutečně stane. Duch Eabaniův se ukáže, ale nechce vypravovati, věda, že by svého přítele leda zarmoutil. I dotazuje se Gilgameš, a Eabani stručně odpovídá:

Sloupec IV.

1. »Řekni, příteli můj, řekni, příteli můj,
2. řád země, který jsi viděl, řekni!«
3. »Neřekl bych ti, příteli můj, neřekl bych ti.
4. Řeknu-li ti řád země, který jsem viděl,
5. ... sedneš, zaplačeš!«
6. »... sednu si, zaplaču.«
7. » .. jsi se dotknul, že se tvé srdce zaradovalo,
8. ... celou zemi.
9. ... jsi se dotknul, že se tvé srdce zaradovalo.
10. ... pln prachu.
11. ... v prachu se skrčil
12. ... v prachu se skrčil
13. ... viděl jsem.

Sloupec V.

1. Jako slepý
4. kdo ... viděl jsi, [vidím].
5. kdo smrtí ... zemřel, viděl jsi, [vidím].

Sloupec VI.

1. V ložnici odpočívá a
2. pije čistou vodu.
3. Kdo byl v boji zabit, viděl jsi, vidím:
4. Jeho otec a jeho matka pozvédají jeho hlavu
5. a jeho žena ... k ...
6. Jehož mrtvola na poli pohozena,
7. viděl jsi, vidím;
8. jeho duše neodpočívá v zemi.
9. Jehož duše nikoho nemá, kdo by se o něho staral:
10. viděl jsi, vidím:
11. Jídlo zbylé v hrnci, zbytky pokrmu,
12. vyhazované na ulici, jídává.

Tak zní popis podsvětí — a tomu říká odborník Delitzsch: „nejpodrobnější popis“. A ví přece dobře, že máme ve zprávě o cestě Ištařině do podsvětí, o Nergalu a Ereškigale ve II. i X. zpěvu epu Gilgamešova mnohem obšírnější a zajímavější podrobnosti, ale důkladného,

úplného popisu podsvětí nám babylonská literatura dosud nedala, právě tak jak nám ho neposkytuje bible, která se zmiňuje o způsobu života po smrti pouze stručně, a to hlavně ve spisech básnických.

Zajímavo jest, že nenalezáme v bibli nikde názoru, jakoby duše nepohřbených neměla přístupu do podsvětí, jak to vyjadřuje (VI. 6—8) epos Gilgamešovo. A týž názor se zachoval dosud v Arabii.

Syn pouště úmyslně nepochová zabitého nepřítele, jen aby mu nové útrapy způsobil. Jest přesvědčen, že duše člověka, jehož mrtvola v poušti pohozena, nepohřbena leží, nemůže vstoupiti do podsvětí, které hledá Bdúwi vždy v zemi. Duše poletuje ve způsobě mouchy širou poušti a dojemným bzukotem prosí udiveného jezdce, jenž již dávno neobvyklé v poušti mouchy nespatřil, aby zbytky vybledlé kostry pochoval.

Škoda, přeškoda, že nechce Delitzsch nic viděti, nic slyšeti, ničemu rozuměti, co nepřichází z Babylonska. Tím vtiskl svým odpůrcům mohutnou zbraň do ruky a uškodil pravému vědeckému bádání.

Právem mohl Delitzsch poukázati na kajicné žalmy babylonské, které jak slohem tak účelem odpovídají biblickým — ale neučinil toho, poněvadž si byl vědom, že jest duch žalmů biblických zcela jiný než babylonských. A tento rozdíl jest velmi důležitý, poněvadž v lyrickém žalmu nemluví vypočítavý učenec, nýbrž zdrcený trpitel, jenž přímo, bez obalu povídá své osobní cítění a přesvědčení.

Kajicník obrací se v žalmech biblických i babylonských k Bohu, ale kdežto v bibli jest pouze Bůh jeden, znají žalmy babylonské velký počet bohův a bohyň známých a neurčitý počet bohův a bohyň neznámých. Bozi nejsou věčni, ale Ištar, matka bohů, je zrodila, neboť jest jako všechny ostatní bohyně — provdána.

Bozi žijí úplně tak jako lidé, které si ku své službě stvořili. Jen že je těžko sloužiti *všem* bohům a bohyním tak, aby se všem zavděčil. Nikde neřekli bozi, co od člověka chtějí, co je dobré a co zlé, tak že si babylonský kajicník naříká:

Člověčenstvo je zmateno, čemu pak rozumí kdo z nich?
ničeho nemůže rozeznati. Jednají-li dobře nebo zle,
Lidé, jakkoliv se jmenují jménem, přece toho nerozeznávají.

A jiný kajicník, jenž dobře cítí, že se příkladem bohův a bohyň říditi nesmí, volá:

Rozeznání nemohu nabýti,
rady si nevím.

Tu jest věru těžké živobytí, což nejlépe poznává člověk toužící po spravedlnosti, po dobré vůli bohů. Co mu pomůže, přinese-li obět jednomu bohu neb jedné bohyni, když tím vzbudí závist jiných? A pak jednají bozi a bohyně tak libovolně, jako mocní tohoto světa, tak že se neostýchá babylonský kajicník veřejně prohlásiti:

(Ó Ištaro,) mimo tebe
není jediného božstva, které by jednalo spravedlivě!

Jak po názoru epu Gilgamešova Bêl nerozvážně potopou zhubil lidi, tak stíhají i ostatní bozi bez příčiny toho neb onoho smrtelníka, jenž si tklivě naříká:

Hříchu, jejž prý jsem spáchal,
neznám,
proviny, jíž prý jsem se dopustil,
neznám.
Známý a neznámý bůh
mne souží,
známá a neznámá bohyně
mně bolest působí.
Hledám pomoci,
a nikdo mně nepodává ruky,
pláču,
a nikdo se nestaví po mém boku,
hlasitě volám,
a přece mne nikdo vyslyšeti nechce,
pln bolu ležím na zemi,
očí nepozvedám.
K svému milosrdnému bohu se obracím,
hlasitě kvílím,
nohy své bohyně líbám.
— — — —
Ku známému i neznámému bohu
hlasitě kvílím,
ku známé i neznámé bohyni
— — — — — —
Kdy pak, známý a neznámý bože,
hněv tvého srdce,
kdy pak, známá a neznámá bohyně,
tvé nepřátelské srdce se uklidní?

Když si kajicník babylonský dle předepsaného návodu *šurpu* své svědomí zpytuje a pozná, že se proti některému božstvu provinil tím, že nepřinesl předepsaných obětí, nebo že porušil své rodinné a společenské povinnosti, pak má svých hříchů litovati a z nich se vyznati.

Ale Babyloňan zpytuje své svědomí pouze tehdy, když jest k tomu donucen nějakým neštěstím. Zastihne-li ho horečka, neduživost, hlad, bída, nepřátelství, zajetí, zátopa, neúroda atd., pak se chápe zpovědního zrcadla a hledá, čím to zavinil.

Buď sám nebo prostřednictvím kněze vyjadřuje lítost nad hříchy svými:

Za nářku
sedí zde,
bolestně volá
se srdcem usouženým,
hořce pláče,
trpce si naříká.
Lká jako holoubek
neunavně ve dne v noci,
ku svému milosrdnému bohu
úpěnlivě volá jako laň pouště.
Bolestný ston
ze sebe vydává,
před svým bohem za nářku
na tvář svou padá . . .

Pak mu nezbude, leč vyznati:

Mnoho jest hříchů mých,
jichž jsem se sám dopustil.
Své skutky ti vypovím,
své skutky, ač jsou nevylíčitelny,
své řeči ti vyložím,
své řeči, jichž nelze spočísti...

Známý, neznámý bože,
četné jsou moje hříchy,
velké jsou moje proviny!
Známé, neznámé bohyně,
četné jsou moje hříchy,
velké jsou moje proviny!

Aby snáze odpuštění dosáhl, slibuje božstvu různé věci — právě jak by člověku sliboval. Když se žádoucího odpuštění dočkati nemůže, přimlouvá se za něho kněz:

Vezmi ho za ruku,
zbav ho jeho hříchu!

Přijmi jeho dar,
vezmi si jeho výkupné!

a líčí božstvu, jak pěkné jsou dary, které kajicník za své hříchy nabízí.

Kajicník pozná, že dosáhl odpuštění, až je zbaven svízele, pro kterou se vlastně kaje; dokud není uzdraven, vysvobozen z vězení neb jakékoliv jiné nehody, nevěří, že by byl odpuštění dosáhl, a knězi nezbývá, než donutiti božstvo známé či neznámé k pomoci, což se koná zaklínáním, zaříkáním.

Z uvedeného patrno, že jest mnoho společného s kajicími žalmy biblickými, ale patrno rovněž, že tu schází vlastní pojem hříchu, lítosti i zadostčinění.

Dopouští se hříchu potud, pokud není od boha polapen a potrestán, a lituje ho ne proto, že božstvo zarmoutil, nýbrž že sám sobě uškodil. Nesnaží se, aby si opravdovým předsevzetím a příslušným zadostčiněním milost boží vyprosil, nýbrž chce bohy podplatiti, jídlem a pitím zaslepiti, aby ho přestali trestati.

Jak mnohem výše stojí žalmista biblický, který rovněž přirozenými pohnutkami počínává, ale na perutích zjevení vzlétá k pohnutkám nadpřirozeným, tak že je si vědom, že má konati vše z lásky a pro lásku Boží a volá:

Srdce čisté stvoř ve mně, Bože,
a ducha přímého obnov v útrobách mých! (51, 12.)
Koho pak mám v nebi,
a čeho bych si přál na zemi — mimo Tebe?
Třebas bylo zdrceno tělo mé i srdce mé,
Bůh zůstane navždy mou skálou, mým údělem! (73, 25. 26

Kde v celé žalmové literatuře babylonské najdeme podobné místo, podobnou myšlenku? My jsme ji marně hledali, ač jsme schválně vybírali jen nejkrásnější, biblickým nejpodobnější části, chtějice jednati spravedlivě, čehož nelze — bohužel — říci vždy o Delitzschovi.

Byl-li ve své prvé přednášce ještě sem tam spravedliv, nezná ve druhé, z níž jsme již na mnohá místa poukázali, jeho vášeň pro Babel žádných mezí. Tu není Delitzsch již spravedlivým učencem, ale babelským nadšencem.

Nechce naprosto věděti, jak vznikly knihy Starého Zákona, že nelze stotožňovati listy, zápisky a podání jednotlivých osob se sbírkami těchto listů, zápisků nebo podání. Zamlčuje, že měly jak listy tak sbírky mnoho nepřátel živých i neživých, úmyslně zapomíná, že to nebyla mrtvá litera, nýbrž živé slovo, které se doplňovalo, rozšiřovalo, pozměňovalo, a že zkostnatělo teprve působením fariseů.

Místo aby upozornil na náboženský význam bible, vytýká jí prostonárodní sloh, ač ví, že byla psána od lidí a pro lidi, že tudíž obsahuje lidské názory, lidské přesvědčení, lidské podání, které směřuje k účelu náboženskému, jaký Bůh spisovateli vdechnul.

Proč zavrhuje knihu Job (l. c. 18), když ví, že nám právě tato kniha tak často ze srdce mluví, když ví, že z ní vyznívají slova, která idealní mysl lidskou tak krásně zobrazují, slova: „Credo Domine, adiuva incredulitatem meam“ — nebo ve volném překladě: „Věřím, Pane, ale chci též věděti“!? Není tu církev sv. liberalnější, útrpnější než Delitzsch?

Proč vytýkati bibli pomstu (l. c. 24), když přece ví, že zastupuje krvina náš trestní a hrdelní řád tam, kde není pevného útvaru státního? Či není náš soudce zástupcem mstitelovým, vykonavatelem hesla: „Oko za oko, zub za zub?“ S rostoucí jistotou a mocí státní mizí krvina, ale roste, hyne-li smysl státu pro spravedlivost. Právě krvina zabezpečuje osobní svobodu tam, kde toho nečiní stát, o čem se pisatel nejednou přesvědčil.

Proč naplňovati hrůzou posluchačstvo líčením ukrutného rozkazu, aby „veškeré“ obyvatelstvo Kanaanu bylo povražděno (l. c. 31), když každý orientalista ví, že má východní „veškeré“ zcela jiný význam, že to nadsázka, znamenající ve skutečnosti vojíny, chycené se zbraní v ruce a neprosící za milost. Rozkaz tento nebyl nikde a nikdy tak krutě proveden, což třebas na mysli míti i při městech národní klatbou, cheremem stižených. I zde třeba dbáti východního, semitského způsobu mluvy a nepřikládati všeobecným významům našeho evropského obsahu a rozsahu.

Proč buditi rozhořčení posluchaček poukázáním na nízké, nehodné postavení ženy v bibli, která prý se ani pouti ku chrámu súčastniti nesměla (l. c. 32), když jest všeobecně znám lepý příběh o matce Samuelově, putující s milujícím a milovaným manželem do chrámu?

Proč vkládati do prvé sury koránu nesnášelivost ku křesťanům (l. c 34, 35), když ví, že celý korán uznává křesťanství za náboženství pravé, a že teprve fanatičtí vykladatelé podobný smysl do prvé sury vložili? Sury? Proč hlásati, že byl Jahve „jedině, výhradně“ Bohem Israele (l. c. 36), když ví, že to tak nikde doslova nestojí, že tomu přečetná místa odporují?

K čemu tak hrubě znázorňovati, jak Jahve píše svým prstem na tabulkách (l. c. 20), když ví, že týž Jahve píše svým prstem v celé přírodě? Či nezná prostonárodních představ a výrazů bible?

Vyrvanými ze slovosledu místy lze všechno dokázati, na to bylo poukázáno již v úvodě napsaném, kdy nebylo ani řeči o druhé přednášce Delitzschově, která teď naše tehdejší vývody úplně ospravedlňuje (srv. 20, 28, 32, 36 a jinde).

Nenajdete tak hned tak „lidské“ anthropomorfické představy o Bohu bible, jako u Delitzsche — a přece týž Delitzsch žádá důrazně své odpůrce, aby byli k bohům babylonským spravedliví (l. c. 28).

O inspiraci pronáší na různých místech názor, jakoby byl Hospodin spisovateli každé slovo diktoval, a pak proti tomuto názoru bojuje. Kdo pak tak o inspiraci soudí? Nebylo lépe vysvětliti pravou inspiraci, ukázati součinnost nejvýš moudrého Boha s moudrým člověkem? Nač zaměňovati „zjevení“ s „inspirací“, nač připisovati Hospodinu zázrak, kde stačí přirozená prozřetelnost?

Delitzschovo „prazjevení“, „zjevení“ a „inspirace“ jsou pojmy nejasné a litujeme velice, že takové výroky mezi lid hodil, poněvadž bádání značně znesnadnil.

Jak velebným jest proti tomu obsah oněch pojmů v katolické církvi, která dobře vědouc, že jest v bibli mnoho, velmi mnoho čiře lidského, přece ji nazývá slovem Božím, poněvadž v ní vidí právě tak působnost i obraz Boží, jako v člověku.

Dva pracovali v bibli: Bůh a člověk, jest v ní proto božská i lidská část. Božským jest její náboženský účel, vznešené náboženské pravdy, lidským jest vypracování, přiodění, znázornění onoho účelu.

K dosažení svého účelu používal nejvýš moudrý Bůh nejvhodnějších prostředků, nesahal tudíž k zázraku, kde stačila přirozená cesta. O tom nám svědčí každý list bible Vidíme, že byl spisovatel nucen studovati, sbírati prameny, že používá vědomostí svých i cizích, zápisků, poesie prostonárodní i umělé, současných názorů historických, zeměpisných, národopisných, jen aby dospěl k určenému cíli.

Či měl mu Pán Bůh všechno zjevovati? Není cílem zjevení nadpřirozená spása lidstva? Měl tedy Bůh „zjeviti“ lidstvu naprosto jistou a neomylnou pravdu o fysice, zeměpise, hvězdářství, dějepise atd. Bylo tohoto zázraku třeba? Nepodmiňoval pak celou řadu zázraků nových? Vždyť současníci těžko věřili náboženské pravdě podané v rouše domácím, prostonárodním, což teprv, kdyby byla okrášlena vědeckými pravdami, které jejich názorům úplně odporovaly? Bylo-li naprosté pravdy o vědách přirozených třeba, pak se musila neporušeně zachovati, pak bylo nutno, aby byl každý opisovatel zázračně osvícen, aby žádné číslice nepozměnil, žádného jména nepřepsal, nikde slovosledu nezaměnil... Ale odkud jest různost textů Písma sv.? Kde rozum a vůle člověka, když přece Pán Bůh ponechal věci světské, mundum disputationi eorum i. e. hominum (Eccl. 3, 11)?

Chraň nás Pán Bůh, abychom si působnost nejvýš moudrého Boha tak babelsky představovali!

Končíce, odpovídáme na otázku: „Bible nebo Babel?“, že jak bible tak Babel svědčí o jsoucnosti a činnosti jediného, živého Boha, že však vyniká bible nad Babel jako nebe nad zemi, neboť obsahuje čisté — což v literatuře babylonské marně hledáme — nadpřirozené zjevení, připravující a vedoucí ku Kristu Pánu.

Legenda Kristianova.

Napsal FRANTIŠEK VACEK. (Č. d.)

Cizozemským autorům, kteří psali o počátcích křesťanství v naší zemi, nemůže býti ve zlé vykládáno, že chybovali přisuzujíce Čechům pohanské chrámy. Soudiliť podle jiných národů, zvláště starověkých. Legenda „Crescente fide“, sepsaná v Čechách, nemá ani slova o pohanských svatyních. Ale Kristian pracující o to, aby spis jeho byl velikým a obsažným dílem, přidal k těm věcem, o nichž praví se, že byly zrušeny od sv. Václava, také pohanské chrámy: „fanaque profanorum terre coequavit.“[1]) Tu sluší vzpomenouti na legendu, jež počíná se slovy „Oportet nos, fratres carissimi, vitam et passionem s Wenzeslai martyris Christi fideliter considerare“ a pochází ze druhé polovice 11. století. V ní podobně jako u Kristiana děje se zmínka o boření pohanských svatyň v Čechách, jen že bořitelem jmenován je strýc Václavuv kníže Spytihněv I: „Igitur sine mora Zpitigneus sacri baptismatis misterio regeneratus, in fide sancte trinitatis sapienter edificatus plurima idolorum templa destruxit.“[2]) Ukážeme později, že spis tuto řečený Kristianovi byl znám.

V legendě „Crescente fide“ velebí se panická čistota sv. Václava, pro niž on přál si zůstati neženat. „Corpore castus, ita ut celebs libenti animo optabat vitam finire.“[3]) Kristian přidal k tomu, že světec zachoval panickou čistotu i v manželství: „castitatem amplectens, quamvis hec rara vis uxoratis matrimonio, presentem inhians finire vitam.“[4]) Podle slovného znění jeho výroku zdálo by se, že Kristian špatně četl svou předlohu, že totiž rozděloval slova její takto: „corpore castus ita ut celebs, libenti animo optabat vitam finire.“ To bylo by sice čtení velmi nejapné, nicméně skytalo by aspoň nějaký výklad ke vzniku podivuhodné parafrase. Však Kristian byl příliš dobrým latinníkem, aby nechápal pravý smysl místa. Kromě toho neženatost sv. Václava, starými legendami hlásaná, nepřicházela u nás nikomu v pochybnost. Ani po Kristianovi neujal se jiný názor, než byl před ním. Z toho jde, že Kristian mluvě o manželství sv. Václava, či vlastně jenom je napovídaje, tlumočí mínění zcela separatní, soukromé

[1]) Tamže.

[2]) Rukopis universitní knihovny pražské, sign. 6 E 13, str. 416.

[3]) Prameny d. č. I. str. 186.

[4]) Tamže str. 215.

zdání své, pomysl nemající ani stínu opory v dějinách, ale vyjádřený přec tak jistě, jakoby předmět jeho byl historickým faktem. Ježto nové myšlenky nevznikají beze zvláštních popudů, naskytá se otázka, kterou okolností nebo činem ponuknut byl Kristian, aby uvedl biografické novum do legendy o sv. Václavu? Podle našeho úsudku okolností tou bylo vydání životopisu císaře Jindřicha Svatého († 1024). Ve spise právě dotčeném hlásána byla ctnost zachovalého panictví Jindřichova v manželství se sv. Kunhutou. Ctnosti tak neobyčejné podivoval se kde kdo v křesťanstvu, a nejvyšší autorita v církvi prohlašujíc Jindřicha světcem uznala, že shledati lze v dějinách málo příkladů podobné cudnosti.[1]) Jak se podobá, Kristian z horlivosti pro oslavu českého světce-knížete připsal Václavovi, čím honosili se Němci v legendě o sv. Jindřichu: „virginitatem raro exemplo matrimonio iunxit.“[2])

K okolnostem, které předcházely mučenictví, Kristian přidal, že sv. Václav hned, jak do Boleslavě přišel, postřehl známky úkladů: přeskvostně ustrojenou hostinu a veliký počet nepřátel svých, tajně ozbrojených. Věda, co ho čeká, poručil se Bohu[3]) a přímluvě svatých Kosmy a Damiana. Potom s veselou tváří vstoupil do jídelny. Při hostině neušlo mu, že spiklenci jižjiž hotoví se vykonati krvavé dílo. Ale ustáli od toho poprvé, podruhé i potřetí, protože byla asi vůle Boží, aby světec trpěl v den liturgicky posud nezadaný (a ne v den 27. září, kdy připadá památka sv. Kosmy a Damiana, a kdy nebylo by lze slaviti svátek sv. Václava). I vyšel na chvíli ven z jídelny. V tom přistoupil k němu jeden z věrných jeho a pravil: Dal jsem ti, pane, potaji osedlati koně, ujeď rychle odtud, nebo hrozí ti smrt. Sv. Václav neposlechl, nýbrž vrátil se do jídelny a učinil přípitek, k němuž všichni přítomní věřící řekli: Amen. Dopiv políbil všechny hodovníky a uchýlil se do hostinského pokoje, kdež na loži říkal ještě dlouho modlitby a žalmy, až konečně usnul.[4]) Tu nelze

[1]) Bulla pap. Eugenia III z r. 1146: »In thoro legitimo positus, quod paucorum fuisse legitur, integritatem castimoniae usque ad finem vitae conservavit.« *Ludewig*, Script. Bamberg. I. str. 326. Srv. Brev. Rom. 15. Iulii: »Henricus virginitatem raro exemplo matrimonio iunxit.«

[2]) Podobně čte se v legendě o sv. Eduardu, králi anglickém, jenž byl kanonisován roku 1161.

[3]) Ve Vavřincově legendě z 11. století uvedena jest modlitba, kterou sv. Václav konal v chrámě boleslavském. Prameny d. č. I. str. 176.

[4]) Prameny d. č. I. str. 216 n.

ubrániti se dojmu, že vypravovatel měl na mysli způsob klášterního pohostinství z doby mnohem mladší než z 10. století.

Podle legendy „Crescente fide" sv. Václav druhého dne, vlastně ještě v noci před svítáním chtěl obcovati jitřní pobožnosti jako číníval nezřídka: „sicut et crebro, normali usu ibat ad matutinum."[1]) Kristian na místě toho uvádí, že světec účastnil se vigilií: „Advenit et tempus celebrandarum vigiliarum, quibus beatus vir, ut semper, devotus interfuit."[2]) Otázka jest, jakou pobožnost chtěl Kristian označiti slovem „vigiliae"? Z vývodů jeho jest patrno, že pomátl si dva různé významy tohoto slova, totiž noční bdění z příčiny pobožnosti a částku hodinek kněžských, tak zvané matutinum. To, co praví o světci: „vigiliis interfuit" a co k tomu hned připojuje: „Sane in tantum sancta anima christiane religioni et ecclesiastici propositi vigori favebat, ut quod perfectissimorum monachorum dicimus esse insigne, totam veteris testamenti historiam in ipsis vigiliis coram se legere suo tempore suos compelleret," nemůže se týkati než nočního bdění za příčinou pobožnosti. Ale Kristian potom prohlašuje to za matutinum (vlastně za Laudes): „Sed cepta ut prosequamur, beatus martyr, . . . ut diximus, matutinam laudem deo redditurus ecclesiam matrem petit." Omyl takový byl by zhola nevysvětlitelný u spisovatele 10. století, kdy obě různé pobožnosti, slovem „vigiliae" označované, ještě trvaly. Teprve v 11. století pominuly vigiliae ve smyslu nočního bdění před velkými svátky. Má-li omyl dojíti výkladu, dlužno přijmouti, že Kristian věděl o vigiliích již jen z knih, a to nedobře, ježto mátl si dva různé významy tohoto slova. Také to ještě buď dodáno: Kdo by uvěřil zprávě jeho o čítání celé historie Starého Zákona za vigilií, musil by mezi nejstarší spisy v Čechách známé počítati buď kroniku Isidora Sevillského nebo jinou obecnou kroniku z ranního středověku, ježto jen ve spisech toho druhu zpracován byl biblický dějepis Starého Zákona. Jinak, pokud vědomo, církevní autority doporučovaly kněžím, aby za dobrovolných vigilií (nočního bdění) četli ze žaltáře.[3])

Mínění naše, že Kristian bádal o starším způsobu věcí církevních k tomu konci, aby výtěžkem bádání rozhojnil legendu o sv. Václavu, potvrzováno jest další částkou jeho spisu, totiž vypravováním o obětavosti, s jakou světec opatřoval pacholata k pokřtívání v čas velkonoční a

---

[1]) Tamže str. 187.

[2]) Prameny d. č. I. str. 217.

[3]) Gregorii Turon. de cursu stellarum: »Quod si nocte tota vigilare volueris, totum psalterium decantabis.« *Krusch*, Monum Germ. I. str. 872.

svatodušní. Mezi pobožným nočním bděním a kupováním mladých otroků-pohanů, aby křtěni byli v době velikonoční nebo svatodušní, není zajisté souvislosti, než jen ta, že bdění po latinsku sluje vigilia, a veřejným křtem že přisluhováno bylo ve vigilii velkonoční (bílou sobotu) a vigilii svatodušní (sobotu před hodem svatodušním). Jestliže tedy Kristian pospolu klade dva údaje nesouvislé, jen z toho důvodu, že mu na mysli tanulo slovo „vigilia", vzniká domněnka, že teprv bádáním o vigiliích jako pobožnostech, k němuž podnět zavdala jeho předloha (jak ukážeme, Gumpoldova legenda), uveden byl na to, co pak za dobré uznal pověděti o vigiliích jako dnech roku církevního. Domněnka ta mění se v přesvědčení, když přirovnáme zprávy z křesťanského starověku k jeho vývodům. Církevní spisovatelé 5. a 6. století stýskají si na úpadek katechumenátu (obřadné přípravy na křest, jenž udělován byl v dny svrchu řečené) pro nedostatek křtěnců, ježto křesťanští rodičové té doby dávali děti své hned v útlém věku a v kterýkoli čas roku církevního pokřtiti, a věkem dospělých proselytů v zemích křesťanských už nebylo. Kristian došed vědomosti o tom, vzdělal s její pomocí nový detail ze života sv. Václava. Když, praví, ve svaté dny obecného, slavného křtu, totiž bílou sobotu a sobotu před hodem svatodušním, nebylo křtěnců (parvuli) ke skrutiniím (obřadům křestním, jako jsou recitování symbola a Otčenáše, exorcismus, pomazání svatým olejem), sv. Václav poslal na tržiště skoupit všecky mladé otroky-pohany a přivésti je ke křtu, aby z těch věcí, které řád církevní ukládá, v liturgii nic nebylo pominuto.[1])

S pravdou jest, že v 10. století byl veřejný křest udělován v dny právě řečené, že podle úchval církevních mimo ty dny nemělo přisluhováno býti křtem než jen nemocným křtěncům, a že v Čechách tenkráte konali se trhy otročí. Ale tomu nikdo neuvěří, že by v 10. století nebylo u nás křtěnců. Kristian sám na jiných místech svého spisu mluví o přemnohých pohanech v zemi a sv. Václavu přisuzuje, že je uvedl do lůna svaté matky církve. Byť i jinak bylo, o nedostatku křtěnců, zvláště dětí (parvuli) nemůže býti řeči. Ostatně pozdnímu původu zprávy Kristianovy nasvědčuje i název křtu „baptisma generale", jenž ujal se teprve v druhé polovici 11. století a kvetl ve století 12.[2]) Křtění dětí v bílou sobotu trvalo dále, jak vidno z rubriky

[1]) Prameny d. č. I. str. 217.

[2]) *Hefele*, Conciliengeschichte IV. str. 893. Corpus iuris can. c. 11. De consecr. dist. 4: »Generale baptisma non nisi sabbato sancto Paschae et Pentecostes celebretur. Srv. slova Kristianova: »Sacrosanctis diebus, pasche dico et pentecosten sabbatis, quando baptisma generale celebrari solet.«

breviaře pražského k tomu dni: „Finito hymno fons benedicitur. et interim ebdomadarius vel plebanus sive tumbarius s. Adalberti infantes, si habentur, cathechizet (t. j. vykoná při nich obřady křestní) . . . Tunc uno puero baptizato relinquatur ebdomadarius, qui reliquos baptizet."[1])

Ke zmínce o cestě sv. Václava do chrámu Kristian přidal řadu pobožných úvah, tak že ta částka spisu jeho má spíše ráz kázaní než legendy. Věcným přídavkem jest rozkaz Boleslavův daný kněžím u sv. Kosmy a Damiana, aby zavřeli dvéře kostelní před Václavem a nedopustili mu vstoupiti dovnitř, ježto Boleslav nechtěl proliti krve bratrovy v chrámě, i bál se také, aby obmýšlený čin nebyl zmařen od účastníků jitřní pobožnosti, buď věrných Václavových a jeho komorníků, kteří ještě spali, aneb od prostého lidu. Podle toho rozkazu, když sv. Václav hodlaje zprvu modliti se soukromí, než by sešli se věřící k pobožnosti, a potom jako dobrý pastýř se stádem buď zpívati jitřní chvály, přicházel ke chrámu, jeden ze zvrhlých kněží (presbiter illius ecclesie, unus ex hiis, a quibus egressa est iniquitas a Babilone) zavřel před ním dvéře.[2]) Kdo pozná, že vypravování naměřuje hrot proti světskému duchovenstvu, nebude moci původu jeho klásti hlouběji než do 11. století.[3]) Text Kristianův, v němž slovem „camerarii" označováni jsou pokojští služebníci, jest ovšem mladší.

V popise mučenictví Kristian přidal, že světec uzřev bratra, objal jej, políbil a řekl: Vždy se měj dobře a oplývej statky tohoto života i budoucího, a Kristus přijmiž tě k věčné hostině za to, že jsi mne a moje lidi včera tak bohatě pohostil. Ale Boleslav zuřivě hleděl na knížete, vyňal meč zpod pláště, kdež měl jej ukrytý, a jednou i podruhé do hlavy jej ťal. Při tom hrůzou trnul, že krev neteče. Sv. Václav poranil se na ruce o meč, když jej bratrovi vytrhoval. Vida pak, že Boleslav od útoku neustává, porazil jej na zem a takto k němu promlouval: Hle, propadl jsi na soudě svém, a mohl bych tě

[1]) Breviarium horarum canonicarum secundum veram rubricam archiepiscopatus pragensis.

[2]) Prameny d. č. I. str. 218.

[3]) Na obraze, jenž přidán jest k opisu Gumpoldovy legendy (rukopis vévodské knihovny wolfenbüttelské z konce 11. nebo ze 12. století) a představuje zápas sv. Václava s Boleslavem, spatřuje se ve dveřích chrámu kněz zavírající dvéře, jichž chápe se svatý Václav, aby dovnitř vkročil. Srv. *Kalousek,* Obrana knížete Václava Svatého, str. 82. *Neuwirth,* Geschichte der christlichen Kunst in Böhmen, str. 183 nn.

rukou zadáviti jako drobnou šelmičku (ut bestiarum minimam), ale daleko buď ode mne, abych poskvrnil pravici svou krví bratrovou! To řka Boleslavovi meč vrátil a pospíšil ke chrámu. Bratrovrah běžel za ním a křičel: Lidé moji, lidé moji, proč nejdete na pomoc pánu svému v tak těžké chvíli? [1])

Legenda „Crescente fide“ má stručnou zprávu o pohřbu Václavově: „Eius exanime corpus rapientes posuerunt in monumento.“ [2]) Kristian nesrozuměl slovu „rapientes“, jehož užívá se v aktech martyrum o spěšném vzetí mrtvého těla mučeníkova, aby pohané nebránili jeho pohřbu, vyložil je na uchopení až neuctivé a dodal: Vrhli tělo jeho do hrobu a zemí zasypali, nepochovavše světce, jak se slušelo na mučeníka, ale jako pohřbívá se každý slušný a zámožný člověk (non ut decebat martyrem, sed ut assolet quisquam honoris aut beatitudinis mortalium). Ale svatý bojovník z trestání a potupy povznáší se ke slávě, a čím nehodněji nakládají s ním synové ďáblovi, tím mileji přijímá jej Pán jeho, i vítají spoluobčané nebes. [3]) A tak dále autor horuje o skvělé náhradě za nedůstojný pohřeb.

Podle legendy „Crescente fide“ vrahové sv. Václava pronásledovali také jeho duchovenstvo, to jest kněží a jáhny na knížecím patronatě. Kristian rozšířil řeč tak, jako by z duchovenstva téměř nikomu nebylo možno pro útisky zůstati v zemi. „Adunaverat autem vir beatus, dum adhuc viveret, clericorum non minimam multitudinem et servorum dei, quos persecutores sancti martyris adeo persecuti sunt, ut vix in patria aliquis eorum remaneret.“ [4])

(Na str. 809. řádek 19. má býti »nejstarší liturgické čtení«, a ne: nejlepší liturgické čtení; na str. 813. ř. 15. má býti »výmysl«, a ne: nesmysl.

---

[1]) Prameny d. č. I. str. 218 n.

[2]) Tamže str. 187.

[3]) Prameny d. č. I. str. 219.

[4]) Tamže str. 220.

Epigrafické studie.

Dr. Fr. Botek.

Nápisy, s nimiž se na pomnících pohanských potkáváme, dají se roztříditi na čtvero druhů, nápisy náboženské, pamětní na počest úřadův a osob vysoce postavených, historické, táhnoucí se k událostem válečným, a náhrobní.

Hřbitovní pomníky římské, o něž nám tu především běží, mívají často tvar popelnic, nepříliš nepodobných našim předhistorickým popelnicím moravským. Čím se od těchto liší, jest ušlechtilejší, mnohdy klassická forma a material. Jsou buď z mramoru, alabastru anebo ze vzácného skla, jako na př. proslavená popelnice pompejská, nalezená v náhrobku „Tomba del vaso di vetro blu“ nyní zvaném, za branou Herkulanskou. Overbeckův plán označuje hrobku tuto číslem 22. Mimo vasu portlandskou neznáme skvostu tohoto druhu vzácnějšího. Popelnice tato nalezena byla nedotknuta uzavřená ve schránce olověné, rovněž podobu popelnice mající.

Druhým způsobem pomníkův epitafických bývá cippus. Tento podobá se našim mezníkům čili hraničníkům. Je to tedy obyčejně čtyrstěnný kamenný, asi po pás sahající hranol, zakončený hrubě tesanou podobou hlavy lidské. Často jest dolní část, do země zakopaná, jehlanovitě súžena.

Dále bývají nápisy vryty na vrchních deskách pohanských oltářů. V tomto případě jest deska opatřena malým otvorem, do něhož obětující vlévali vonné oběti (libationes). Při těchto hrobech pohanských nalezeny byly skoro všude nádoby obětní (urceola), vasy a talíře (paterae).

Hroby křesťanské těchto obětních nádob vesměs postrádají i v Římě i mimo Řím.

Konečně bylo zvykem vrývati nápisy na boční a průčelní stěny pomníkův, oblouků triumfalních nad vchodem do veřejných budov atd.

Celkem připomenouti sluší, že v dobách klassických byla veřejná náměstí, silnice a pomníky výmluvnými hlasateli národní slávy a velikých činů.

Nádherné stavby měst řeckých a římských, v nichž převládá moment pospolité užitečnosti a celkového souladu, nebyly pouze okrasou města, ale též obdivuhodnou školou národního vkusu a lidového vzdělání.

Individualistické snahy dob moderních zbavily společnost občanskou všech těch výhod a ruch slavných jindy náměstí zmizel dnes pod klen-

bami, branami a řetězy střežených paláců moderních. Místo kamenných desek papírové folianty, místo nadšených epitafií encyklopedie věd, o níž lid neví nic.

Jména a tituly u starých Římanů.

Římané užívali tří jmen. Předejmí (praenomen), rodinného (gentilitium) a přijmení (cognomen), avšak jenom šlechta a měšťané (cives romani) měli právo psáti a zváti se třemi jmény (ius trium nominum).

Na pomnících psáno jest jméno rodinné a přijmení nezkráceně, kdežto předejmí bývalo obyčejně zkráceno.

Jelikož předejmí užívaných bylo poskrovnu, nebyly zkratky nikomu nesrozumitelnými. Tak na př. M. Tullius Cicero čte se, jak známo, Marcus..., P. Cornelius Scipio čte se Publius... atd.

Velmi často připojuje se ku jménu synovu jméno otcovo. Na př. M. Tullius M. F. Cicero, t. j. Marcus Tullius Marci Filius Cicero. Jindy zase vedle jména otcova připojeno bývá i jméno dědovo nebo pradědovo. Na př. M. Tullius, M. F. Marci nepos, pronepos, abnepos.

Každý občan římský (civis romanus) musil býti dle ustanovení Servia Tullia zaznamenán do jedné tribus, jichž bylo celkem asi 35. Jméno tribus (čeledi) psávalo se mezi jméno otcovské a přijmení. Jména čeledí nejznámějších jsou Pontina, Tromentina, Camilia. Četlo se tedy: L Caesius, L. F. Cam. Bassus: Lucius Caesius, Luci Filius Camiliae (tribus), Bassus

U žen neužívalo se v nápisech předejmí, nýbrž pouze jména rodinného (gentilicium) a přijmení. Ku jménu ženinu přidáváno bylo pak i jméno otcovo a na konec jméno mužovo. Na př. Caeciliae — Quinti Cretici filiae — Metellae — Crassi.

Často viděti jest na nápisech římských zkratku Ɔ (obrácené C). Archeologům dalo toto Ɔ již hodně práce. Čte se nyní toto Ɔ jako Caja (tedy na rozdíl od Cajus = C). Jiní se domnívají, že značka Ɔ je sigillarní písmenou, označující šlechtičny římské, které uzavřely právní svazek manželský, zvaný „iustae nuptiae". Marucchi však se domnívá, že obrácené C není ničím jiným než femininum (jméno ženského rodu), značící jinak totéž co C. Tedy L Cornelius Ɔ Lib. Zosymus čte se dle Marucchiho: Lucius Cornelius Corneliae libertus Zosymus.

U Římanů měnilo se jméno per adoptionem. Za syna přijatý zval se po adopci jménem adoptujícího, ale k tomu připojil jméno své

původní, jehož koncovka změnila se na **anus**. Adoptoval-li tedy Cornelius Scipio nějakého P. Aemilia, zval se tento Publius Cornelius Scipio Aemili**anus**.

Otroci měli jen jméno jediné. Toto jméno bylo buď z řeči barbarských vzato, aby ostal rozdíl mezi svobodným a nevolníkem, anebo dal pán otroku jméno označující vlastnosti u otroka žádoucí, anebo jinak jména odnášející se k povinnostem, původu, osobě, vadám otroka. Agilis, Graecus, Syrus, Asinius etc.

Nabyl-li otrok svobody, přijal jméno (předejmí a gentilitium) svého pána a místo cognomen podržel jméno své. L. Cornelius Lucii libertus Zosymus, t. j. propuštěný otrok Lucia Cornelia, Zosymus zvaný.

Syn otroka propuštěného nepotřeboval se již zváti jménem bývalého pána (otcova), avšak ve svém cognomen podržel vždy znamení svého původu, tak že se od mužů z rodin svobodných rozeznával i na dále.

Členové z rodin patricijských honosívali se titulem C. V.; C. F.; C. P. (clarissimus vir, clarissima femina, clarissimus puer).

Členům z rodin rytířských (ordinis equestris) patřil titul V. E. (vir egregius), E. M. V. (egregiae memoriae vir).

Dle těchto zkratek podařilo se zjistiti v katakombách římských množství hrobů křesťanských, patřících osobám vysoké šlechty římské, čímž nemálo objasněna otázka týkající se prvních styků křesťanství s patricii římskými.

Nová díla.

Dr. Ph. Mayer: Der teleologische Gottesbeweis. Mainz 1900. Verlag von F. Kirchheim. Str. 275. Cena 4 M.

Pravda slov písma svatého, že svět se svou obdivuhodnou krásou a účelností vydává svědectví o svém Tvůrci, byla často popírána, zvláště však darwinismem, který své theorie všem za jedině správný vědecký výklad světa a života se všemi jejich hádankami podával. Jak to s tou vědeckostí v darwinismu, který tu a tam má zrovna až fanatické hlasatele, à la Haeckel etc., vypadá, o tom nás poučuje autor v tomto díle, jež dělí na dvě části; v první probírá důkaz účeloslovný a v druhé darwinistické výklady, zda přiléhají ke skutečnosti. Teleologický důkaz je tak starý jak lidstvo vůbec; neboť ani jednoduchému člověku neujdou dokonalé formy, jež se jeho pozorovacímu oku jeví a které samy sebou nejsou srozumitelnými, a tedy dle zdravého rozumu žádají dostatečnou příčinu, nejvyšší moudrostí a mocí obdařenou. — Již ve starém věku popírali někteří filosofové řečtí účelnost v přírodě jako na př. Empedokles a odvozovali vše z mechanických příčin; proti nim vystoupil Anaxagoras a proto lehce pochopíme chválu, které se mu za to dostává od Aristotela. (Metaf. I. 3.) „Když Anaxagoras tvrdil, že rozum jest jak v živých tvorech tak i v přírodě příčinou světa a všeho pořádku, připadal jako střízlivý proti dřívějším, již si nerozumně počínali.“ I Cicero užil často důkazu teleologického; zvláště oblíbeným však stal se důkaz tento u křesťanských apologetů jako u Tertulliana, Clementa Alexandrinského, u Minucia Felixe atd. Radikalně vystoupil proti tomu z moderních filosofů hlavně Spinoza, jenž prohlásil všechny causae finales za humana figmenta a deliria; po něm byl také Kant nepřítelem důkazu účelnosti, jež dle něho tvoří regulativní princip našeho myšlení, není však konstitutivním principem světa mimo nás, neboť vnášíme účel dle něho do přírody, vkládáme jej do jednotlivých předmětů. — Nutným předpokladem důkazu účeloslovného a můžeme říci důkazu každého jest možnost jistého poznání světa zevnějšího a všeobecná platnost principu kausality, což vzato ze Schellova spisu „Gott und Geist“ (I. 190). „Skeptická a kritická práce moderní filosofie zkoušela neunavně svou duševní sílu na tomto zákoně buď libujíc si v boření nebo vedena jsou žízní po pravdě; dnes můžeme již říci, a to vzdor různých mínění: Zákon kausality ve svém absolutním a nepodmíněném významu a platnosti vyšel jako vítěz z tohoto boje.“ Gott und Geist. (I. 107.) Následuje definice účelu, jehož zvláštní známky uvádí opět dle Schella. 1. Jednota účinu v porovnání s mnohostí vykonávajících příčin. 2. Snaha přizpůsobit se změnám poměrů. 3. Stálost a setrvání směru, kterým se příčina bere bez ohledu na nesčetné možnosti, které i jiným směrem se bráti mohly a na mnohé vyrušení. 4. Pravidelnost, kterou se přivádí účin v přírodě. Na těchto přednostech sjednocení, sebezachování a obnovení charakteru podstaty, což se z mechanických příčin nijak vysvětlit nedá, poznáváme působení vůle, jež

táhne za cílem (zielstrebig). „Gott und Geist". (II. 316.) Veliká účelnost jeví se v úžasném organismu celého vesmíra; přirozená kosmogonie nechává mnoho a mnoho otázek nerozluštěných; na př. retrogressivní pohyb některých měsíčků jako Titanie a Oberona u Urana. „Nur ein zielstrebiger Wille erklärt einwandfrei die Voraussetzungen, welche die Kant Laplace'sche Hypothese machen muß; das Heraustreten der Stoffe aus der Homogenität und Indifferenz, die Veranlagung derselben zu mannigfachen, unter heftigen Gegensätzen sich vollziehenden chemischen Verbindungen, die Richtung und Geschwindigkeit ihrer Bewegung und die Feststellung von Anziehungszentren." (Str. 39.) — Pak probírá autor účelnost v říši rostlinstva, zvířat a v životě lidském; veškeren svět jest zrovna proniknut účelností, která jeví se jaksi neviditelnou duchovou stránkou světa hmotného. Veškery věci přírodní jeví snahu po rozvoji sil, jež v nich spí, především ve světě organickém nacházíme, že úsilovně tíhnou k dokonalému utváření, trvání a propagování; člověk cítí v sobě žízeň po pravdě a mravní dokonalosti; kdyby pouhé síly mechanické měly vše vysvětlit, byl by účin větší příčiny, což však odporuje zákonu příčinnosti. Darwinismus byl a zůstane hypothesou, proti níž svědčí důkazy pádnými sama zkušenost, na které si právě darwinisté tak příliš zakládají; tam, kde se dle těchto přírodovědců jevily mezery, a těch bylo mnohem více než positivních fakt, konala službu fantasie, jež u některých jako u Haeckla, byla příliš bujnou. Tento, nahlížeje nemožnost pouze mechanického vývoje, oduševňuje již atomy. Toť filosofie starých národů v plenkách! Na rozšíření darwinismu ve světový názor pohlížejí praví vědátoři s nedůvěrou oprávněnou. Jenom u polointelligence nezasvěcené v pravý stav věci těší se darwinismus veliké oblibě. Nynější socialisté prohlásili ho za své kredo; pro ty je dobrý dosť!

Dr. Georg Wobbermin: Der christliche Gottesglaube in seinem Verhältnisse zur gegenwärtigen Philosophie. Berlin 1902. Verlag von Alexander Duncker. Str. 127. Cena 2 M.

Spis skládá se z několik přednášek, jež autor, privatní docent berlínské university, v prázdninovém kursu konference církevně-theologické v provincii braniborské loňského roku přednášel. Účelem jeho má býti, podati stručný přehled oněch filosofických problemů, jež mají nějaký vztah k základním pravdám náboženství křesťanského. První kapitola jedná o Nietzscheovi a Avenariovi a jejich poměru k nynější filosofii. Nietzsche byl zásadním odpůrcem veškeré systmatičnosti, bez níž se žádná pravá a zdravá filosofie neobejde, chce-li činiti nároky na vědu, musí míti pevnou, nezdolnou posici a tíhnout k idealu zjednat jednotný názor o světě, jenž by byl beze vší disharmonie v různých perspektivách, jež se nám otevírají; tyto požadavky nechal Nietzsche úplně stranou; nedbal na ně, ano skoro zuřivě je potíral; není tedy možná, bráti jej vážně jako filosofa a proto nemůžeme ho zváti také zástupcem soudobé filosofie. V jistém smyslu representuje Nietzsche moderní duši s jejím neklidem a rozervaností, ale právě dvě vlastnosti, jež jsou nerozlučně spojeny s moderní filosofií, mu scházejí; je to

zkušenost jako východisko a kritické myšlení jako methoda. [Zdá se, jakoby autor opomíjel ony moderní filosofy, již přelétajíce zkušenost stavěli apriorní schémata filosofická à la Hegel, Fichte, Schelling, Schopenhauer etc., či snad k moderní filosofii nepatří?] Pro tuto bezzákladnost může každý dějepisec tohoto modního filosofa nechat stranou. „Věcná diskusse s ním o theismu není ani možnou ani nutnou; o něm platí jeho vlastní slova: Tento myslitel nepotřebuje nikoho, kdo by jej vyvracel; sám si k tomu dostačí“ (str. 6). [Zajímavým je také úsudek zemřelého berlínského professora universitního Pavla Rée, pronesený nad Nietzschem, s kterým po několik let v Lipsku přátelsky obcoval. „Nietzsche“ píše na str. 362—63 díla: „Philosophie von Paul Rée, nachgelassenes Werk“ „nemohl namahavě duševně pracovat, nýbrž jenom chvilkově, explosivně; cítil, že mu není dlouhý čas k práci usouzen; chtěl proto něco ohromného vytvořit, světem pohnout. Stěžoval si mně jednou v Lipsku na úplnou ztrouchnivělost (Wurschtigkeit) svého myšlení; tím mínil, že se nikdo o ně nestará Ve zlosti nad tím vykonal v málo okamžicích, v nichž mu jeho zdraví dovolovalo tvořit, neslýchané, děsné — opak toho, co lidé kdy vymyslili, novissimum et inauditissimum; něco, co za každou cenu mělo vyvolat sensaci. Každý činí vše z ješitnosti (!?), ale jeho ješitnost jest pathologickou, nemocí podrážděnou; ve zdraví byla by jej dovedla k vykonání velikých skutků; v nemocném, jenž jenom zřídka myslit a psát mohl a se obával, že brzy vubec ani toho nebude moci činit, a který za každou cenu si chtěl slávu získat, vyvolala tato nemocná ješitnost nemocné, zhusta duchaplné a krásné, ale v podstatě pathologické, šílené, nesmyslné — žádná filosofie, nýbrž delirium.“ Tak mluví nestranný kritik, jenž nebyl žádným katolíkem, o modním filosofu Nietzscheovi, jehož spisy jisté kruhy české vyhlašovaly za „nové evangelium“ nutné pro nynější dobu!]

Druhým představitelem soudobého myšlení jest Avenarius, původce tak zvaného empiriokriticismu, kterýžto system uložil hlavně ve svém díle nadepsaném: „Kritika čisté zkušenosti“; v něm zavrhuje autor zásadně rozdíl činěný mezi zkušenosti vnitřní a zevnější jako nekritický a staví jej na stejný stupeň s naivními představami animistickými. Tvrzení Avenariovo jest naprosto bezpodstatným; neboť rozdíl onen se nám zrovna mocí vnucuje; rozlišujeme nutně představy, jež jsou pouhými obrazy věcí mimo nás, od hnutí a emoce vůle a citu; následkem toho padá theorie Avenariova, jež zaujímala k metafysice stanovisko naprosto nepřátelské. Mimo tyto dva myslitele máme skoro nepřehlednou řadu jiných; slovo, máme tolik filosofií kolik filosofů, není tak neoprávněným, tak se obyčejně mylně za to má; neboť skoro každý má svůj system individualně přibarvený; ovšem ten více, onen méně. Jistá stanoviska spojují některé z filosofujícího světa a podle těchto společných bodů naskytuje se nám jejich rozdělení.

Dva směry jsou poněkud význačnými: „Zpět ke Kantovi“ zní heslo jednoho; „Evoluce“ jest heslem druhého; tento směr dal by se lehce podřídit bodu prvnímu, neboť myslitel Královecký naznačil i směr evoluční hlavními rysy, jež nacházíme v jeho díle již vyšlém r. 1755

„Allgemeine Naturgeschichte und Theorie des Himmels“; půdorys darwinismu v hrubých liniích podán v jiném spise Kantově „Kritik der Urtheilskraft“. Ve svých dílech poukazují na to přírodovědci jako Haeckel (Natürliche Schöpfungsgeschichte 10. vyd. str. 92) a Liebmann (Zur Analysis der Wirklichkeit 3. vyd. str. 344). U Kanta to byla ovšem apriorní koncepce, již později přírodověda šířeji rozvedla.

Druhá kapitola jedná o právu a mezích vědecko-filosofického odůvodnění křesťanského. Dle Eusebia odpověděl jistý Apelles, jsa tázán na důvody své víry, οὕτως δὲ κινεῖσθαι μόνον „nemohu jináč“. Což když se proti tomu postaví jiné ἐγὼ δὲ ἄλλως κινοῦμαι? „Je tedy nutným zastávat se vědecko-filosoficky křesťanské víry v Boha, nutným v jejím vlastním zájmu, v zájmu církve a theologie“ (20) K tomuto výroku se další explikace nijak nechtějí hodit; autor vynáší Kanta pro „epochalní“ dílo „Kritiku čistého rozumu“. „Vědecké myšlení bylo Kantem na nový stupeň postaveno, neboť mu vydobyl stanovisko nové, do té doby neznámé, dosud nepřekonané a možná pro vždy nepřekonatelné. V tomto všeobecném stanovisku, ne snad v některé jednotlivé doktrině, zakládá se epochalní význam kritiky čistého rozumu“ (str. 21). Co tím míní asi autor? Nic jiného než východisko při filosofování z vědomí a za druhé, že vědecké poznání vztahuje se pouze na předměty zkušenosti. Následkem toho padá také vědeckost důkazů existence boží, na nejvyšší pravdy nestačí naše síla intellektuelní; ony jsou přístupny poznání jinému, totiž takovému, „jež v nitru člověka vyrůstá; nejvyšší a poslední pravdy jeví se mu v hloubce citu, v jeho vlastní vnitřní zkušenosti“ (str. 24). Toť pravdy, jež dle našeho autora mají trvalou cenu a Albrecht Ritschl má dle něho zásluhu, že je uvedl i do theologie.

Wobbermin neschvaluje Kantova rozdělení rozumu na theoretický a praktický, ano praví o něm na str. 24, že jest nesprávným tento dualism a na delší dobu neudržitelným. Máme konečně pouze jeden rozum a ne dvojí. Tak zvanému theoretickému rozumu podrobuje se k prozkoumání i osobní citová i volní stránka života; jejich zvláštnosti musí se ovšem respektovat. Každý světový názor, i kdyby opatrně vycházel ze zkušenosti, opatrně stavěl na materialu zjednaném přírodní vědou, „nesmí se vydávat za něco jiného než je ve skutečnosti, totiž pokus, který přelétá vědění empirické a snaží se veškerý material empirie rozumem propracovat a „einer einheitlichen übergreifenden Gesammtbetrachtung unterzuordnen,“ pokus, jenž nutně zůstává podmíněným a stále opravě podléhá“ (str. 27). Zde vyřkl autor rozsudek smrti nad vědeckostí světových názorů; neboť hypothetická věda a nevěda je totéž. Příčinu toho poznáváme o něco dále. Platnost principu kausality omezuje na zkušenosti; tvrzení, že příčinnost jest absolutním nejvyšším zákonem, dle něhož se ve světě vše řídí, nazývá nesprávným (str. 30). Pomocí tohoto zákona dostaneme se jen k nekonečné řadě — regressus in infinitum; samé konečné věci, jež se zavzájem podmiňují; zde vidět opět vliv Kantův, jehož názor se tu prostě dogmatisuje, aniž se nahlíží jeho vnitřní odpor; nekonečná řada skládající se z konečných částeček — konečná nekonečnost, tedy totéž jako „zářivá tma“ nebo

abych mluvil s dekadentním básníkem „řval bych jako ryba.“ Dle všeho zdání upadá autor na str. 31 do sensualistické theorie poznání. „Princip kausality uzavírá v sobě subjektivní faktor; neboť charakter nutnosti nepochází ze zkušenosti; zkušenost zná jen jednotlivá fakta, zjevy, žádnou nutnost. Tato ... se jen předpokládá.“ Každá věda stává se tím podmíněnou, protože každá tíhne k všeobecnosti; zde platí totéž o vědě vůbec, co bylo svrchu řečeno o hypothetické vědě. Po těchto explikacích nedá se vysvětlit, jak může autor tvrdit na str. 38, že každý filosofický názor světový musí přijat jednotný základ. Ano i věta jeho zní apodikticky: Přísný atheismus jest filosoficky nesmyslný a neudržitelný. O biologii tvrdí, že namnoze vrací se opět k starému názoru o účelnosti.

Bůh je dle našeho autora: Einheitliche Allheit geistig persönlichen Lebens, což zavání pantheismem. Na str. 63 píše: „Daß Zellen die Fähigkeit besitzen eine Entwicklung herbeizuführen von einer Urbacille bis zum Palmenwald, von einem Urmikrokokkus bis zu Suleimas holden Gebärden und zu Newtons Denkerhirn — daß solche Zellen zufällig und auf rein kausal-mechanischem Wege entstanden sein sollen, das zu behaupten ist Wahnsinn, hat es gleich Methode!“

V. O. Slavík: **K. A. Vinařického korrespondence a spisy pamětní.** I. Korrespondence 1820—1833. Sbírka pramenů ku poznání literárního života v Čechách, na Moravě a v Slezsku. II. 6. Nákl. České Akademie. Str. 348.

Sté narozeniny K. A. Vinařického (1803—1869) nebyly tak oslaveny, jak by zásluhám jeho bylo přiměřeno. Jest vůbec ještě daleko nedoceněn, čehož příčinou jest jednak nechut ke stavu jeho a působení kněžskému, v officielním světě českém nyní vládnoucí, jednak chatrná znalost života a práce jeho. Již literární práce jeho pro širší veřejnost určená zaslouží úcty, i když nenáleží do první řady. Kolik vykonal pro české školství, třeba teprve vypsati; již i v této části korrespondence jsou cenné k tomu doklady. Theologické písemnictví, ač nebyl professorem, mělo v něm po dlouhou dobu předního pěstitele a buditele.

Korrespondence osvětlí jej kromě toho ještě s jiných stránek; dosud znám jest hlavně jakožto věrný přítel Čelakovského, u mnohých snad jen proto ještě nachází milost. Ale byl to muž v pravdě vynikající — rozumem i srdcem. Synovec jeho p. řed. Slavík byl především povolán postaviti jej do pravého světla, byť zatím jen těmito dokumenty, na nichž ani to již není nezajímavo, že sahají až do prvých let dvacátých, tedy do studentských let pisatelových.

Z moravských věcí v korrespondenci zmíněných zajímá zvláště to, že 1831 podnikl Vinařický konkurs o stolici češtiny na stavovské akademii (str. 227[5] stojí nevím proč, že „na ústavě technickém“) a že úkladem Jana Nejedlého jí nedostal, nýbrž Boček, jenž (dle str. 232) hr. Mitrovským ke konkursu takořka donucen a proti němuž propadl i Trnka, který jej (Bočka!) nedávno v češtině vyučoval; mezi konkurenty jmenuje se na str. 221. také „Schömbera“.

A konečně (jako klerikálové) zajímáme se ovšem také o to, s jakou odchází z této korrespondence katolické kněžstvo; bylo by věru dobře, kdyby hanobitelé jeho si ji přečetli — leč by snad zase řekli, že to jsou jen ti bývalí, osvícení.

Pro literarní a kulturní drobnokresbu našeho probuzení je sbírka tato pramenem důležitým, bude pak zajisté ještě důležitějším v dalších svazcích.

Sloh v nových proudech školské práce vůbec a jazyka vyučovacího zvláště. Úvahy o jazyku vyučovacím ve škole národní. Díl I. Napsal *Josef Müller*. Nákl. „Dědictví Komenského“ v Praze. Cena 4 K.

Kniha Müllerova jest opravdu novinkou v nejlepším slova smyslu jak po stránce obsahové tak i formalním provedením. Není knihou methodickou v obvyklém slova smyslu, a přece bude vážným průkopníkem nových — a rádi přiznáváme — zdravých směrů methodických ve věci, jež v novodobé soustavě školské nejméně byla propracována a životu přizpůsobena. Müller zpracoval šťastně ohromný material a podal dílo ceny nevšední. „Sloh“ Müllerův jest kniha účelně psaná, kniha směrodatná, bez níž se neobejde nikdo, jemuž učba dána za úděl práce životní.

Směs.

Broumov a třicetiletá válka jest předmětem německé programmové práce benediktina Vavř. Wintery. Zvláště zajímají doklady, že protestantský kostel broumovský opatem Wolfgangem Selendrem buď r. 1614 či později r. 1618 byl zavřen aneb snad docela zbořen. Událost tato uvádí se až dosud ve všech českých historiích jako jedna z přímých příčin, jež zavinily neblahou defenestraci dne 23. května 1618, způsobily povstání stavů českých a otevřely dvéře osudné válce třicetileté. Autor vykládá ve své práci přesvědčivě, že k zavření protestantského kostela broumovského nedošlo ani roku 1614 ani roku 1618, nýbrž teprve roku 1622. Je sice pravda, že opat stavbě protestantského kostela bránil, jako vrchnost katolická ani jinak nemohl, ale stavbě nezabránil, kostel přes odpor opatův byl stavěn a také r. 1613 dostavěn. K zavření pak jeho nedošlo ani roku 1614 ani r. 1618. Tak nedošlo k němu r. 1614, jak by snad Gindely se domníval, ježto v září r. 1614 do téhož kostela darovány byly varhany, 1. ledna 1615 byl na něm zavěšen nový zvon a 18. září 1615 byla v něm zřízena nová kazatelna. Všecko to zajisté jsou důkazy, že vykonávání bohoslužby v kostele tom dálo se zcela volně a beze všeho přerušení. Mimo to r. 1609 působili při kostele tom predikanti protestantští, kteří se těšili výslovné ochraně defensorů. K zavření kostela nedošlo ani později r. 1618 a to pro odpor protestantských měšťanů broumovských. Staly se sice pokusy,

aby kostel zavřen byl, zavření jeho bylo také mnohokráte přikázáno, ale pokusy ty byly vždy zmařeny protestantským obyvatelstvem a rozkazy zůstaly neprovedeny. Ani opat Wolfgang ani magistrat městský ani vláda zavření kostela nedokázala. Císař Matyáš sám vydal v této příčině dva přísné rozkazy, avšak těch nedbáno, ba protestantské obyvatelstvo proti rozkazům těm i pohoršlivě demonstrovalo. Když Matyáš o tom se dověděl, pohnal šest předních měšťanů broumovských — strůjců nepokojů ve městě — před sebe do Pardubic (císař vracel se tudy z Prahy do Vídně), aby se zodpovídali. Měšťané ti se skutečně do Pardubic dostavili a byli kancléřem Lobkovicem vyslýcháni. Po výslechu byla jim dána přísná důtka a nařízeno jim, aby navrátíce se ihned odevzdali klíče do rukou opatových; během čtyř neděl měl tento rozkaz býti vykonán a zpráva o tom, že se tak stalo, měla opatem býti zaslána místodržiteli do Prahy. Rozkazu tomu však zas vyhověno nebylo. Kostel zavřen nebyl, ač se magistrat o to namáhal, ale pět broumovských občanů odebralo se do Prahy, aby jednak dovolávali se ochrany defensorů, jednak aby ve dvorní kanceláři se aspoň zdánlivě ze své neposlušnosti omluvili. Místodržící však nepřipustili žádné omluvy a dle výslovného rozkazu, jenž pro případ, že by broumovští neuposlechli, jim byl dán, vsadili měšťany ty do Bílé věže do vězení. Po té poslali do Broumova nové rozkazy, aby čtyři občané, jichž jména výslovně uvedli, klíče kostelní do Prahy přinesli. Tři z jmenovaných občanů vydali se skutečně do Prahy, spoléhajíce na mocnou ochranu defensorů, ovšem že opětně bez klíčů. Magistrat chtěl kostel sám zavříti, aby mohl klíče poslati do Prahy. Tu však měšťané protestantští udeřili na zvon na poplach a tovaryši soukeničtí a lidé všeho druhu se srotili kolem kostela a vyhrožovali konšelům smrtí, kdyby snad kostel chtěli zavříti. Když pak onino tři měšťané do Prahy přišli, byli k předešlým pěti do Bílé věže zavřeni. A tato věc byla vlastně jedním z nejbližších popudů, jež zavdaly příčinu k pražské defenestraci, kdežto zavření protestantského kostela broumovského před r. 1622 nikdy nebylo provedeno. Kostel ten nedokázala zavříti ani zvláštní komise, jež dne 11. března 1618 na zvláštní rozkaz královský za tím účelem do Broumova se odebrala. I ta musila odejíti z Broumova s nepořízenou, jsouc ráda, že zachránila své životy. Tak byl a zůstal kostel i r. 1618 v rukou protestantských občanů broumovských V týchže rukou zůstal kostel ten i po r. 1618 a od svého postavení r. 1613 až do vítězství véci katolické v Čechách ani na okamžik zavřen nebyl. Nedokázali toho ani opat, jenž tehdy již ani moci k tomu neměl, ani městský magistrat, ani úředníci královští. Protestantský kostel broumovský spolu s mnohými jinými téhož vyznání zavřen jest až teprve r. 1622 na na rozkaz místodržitele Lichtensteina. Tak autor uvádí na pravou míru též zprávu Pavla Skály ze Zhoře, jenž vypráví ve své historii české (Historia Bohemiae) k r. 1617, že kostel broumovský byl zavřen a zapečetěn. Zprávu tu přijal pak i Gindely ve svá historická díla, ač se zdá, že o nepřesnosti její věděl. Pravíť Gindely sám ve své historii českého povstání, že Broumovští při vzniku povstání tohoto dne 23. května r. 1618 kostel ve své moci měli, ježto zavření jeho zabrániti dovedli. Autor proto podivuje se, že Gindely zprávy Skálovy sám neopravil, a vykládá si toto jednání Gindelyho tím,

že snad Gindely pokládal za faktum, že kostel již dříve r. 1614 byl zavřen, což ovšem též nesrovnává se s pravdou historickou.

Zdálo se nám, když studii tu jsme pročítali, že tehdejší historie broumovská a městské tamější poměry ukazují nejednu až markantní podobnost se všeobecnými tehdejšími dějinami a poměry českými. Co v nich osoba Thurnova, to v broumovských dějinách osoba bohatého soukromníka Davida Seidla. Thurnovi šlo o svržení a zničení moci Habsburků, aby cíle svého došel, chopil se prostředků všech, Seidlovi jednalo se o svržení opata Selendra a zničení panství řádu benediktinského nad Broumovem a, by toho dosáhl, též neštítil se ničeho. I konečné rozluštění vnitřních zápasů broumovských v mnohém se podobá rozuzlení a zakončení tragického postavení stavů českých.

Dr. Josef Kašpar.

Několik čísel ze státního hospodářství za Marie Teresie. (O.) Vedle toho ukládány zvláštní daně i jednotlivým zemím. Tak vypsána 5. dubna 1759 mimořádná válečná přirážka pro Dolní Rakousy. Všecky rodiny rozděleny ve čtyry třídy a měly platiti jak za své členy, tak i za služebnictvo po 6, 4, 2 a 1 zl. A již po třech měsících uložena tam nová daň všem, kdož měli více než 1000 zl., měli platiti u stavovské pokladny 3%, a za to dostali 5% zúročitelný stavovský dlužní úpis. V říjnu 1761 vypsána opět vysoká přirážka na účely válečné, avšak postižena jí jenom Vídeň. Kdo tam byl usazen a v žádné z dědičných zemí neměl statků, měl platiti z důchodů, jež bral z kapitalů, 5% daň z příjmů. S daní tou spojena i daň z hlavy a obyvatelstvo rozděleno v různé třídy. V první třídě měl každý otec za sebe, ženu a děti platiti 36 zl., za každou od sebe odvislou osobu 6 zl.; svobodní musili platiti obnos čtyřnásobný. V páté třídě platil „obyčejný člověk“ za sebe, ženu a děti, jimž bylo přes 15 let, po půl zlatce. K této dani se družila daň z bytu. Každý měl platiti ze svého nájemného 5%, majitel bytu pak polovici bytného; služebným určeno 10% roční mzdy. Také za koně se platilo dle různých kategorií, od 2—6 zl.

Mimo Vídeň daň tato vypsána nebyla. Stalo se tak asi jednak pro živé protesty mnohých zemí, jednak že i u dvora bylo uznáváno, že více při nejlepší vůli se vynutiti nedá. Vždyť na mnohých místech propukla již zřejmě nespokojenost. Žehráno, že majitelé pozemků budou ožebračeni a že jim nezbude leč vystěhovati se. U Vídeňského Nového Města shluklo se kolem 400 lidí, usmrtili dva agenty jistého nájemce tabáku a teprve zbraní byli rozehnáni. A k podobným výstupům došlo též v Horních Rakousích a v Kraňsku, ano ještě před válkou sedmiletou to v lidu vřelo.

Nemalou vinu obecné nevole měla ostatně sama vláda. Kdykoli vypisovala nové daně, vždy se odvolávala na výlohy válečné, ale po válce místo úlevy daně jen zvyšovala. Jednání to jest však omluvitelno, neboť ve stálé své finanční tísni vláda nemohla si pomoci. Ačkoliv se státní příjmy od roku 1745 do 1754 zdvojnásobily, přece nikterak nestačily ani na nejnutnější vydání a státní dluh neustále vzrůstal. Před válkou sedmiletou mělo Rakousko 49 milionů státních dluhů, v září 1761 více než 136 milionův a roku 1763 psal již Crizzo o více než 300 milionů. K placení úroků ze starého dluhu bylo po ruce dosti fondů, jež vykazovaly i malý přebytek, pro dluhy nové nebylo fondu žádného. Celý státní příjem obnášel jen něco

málo přes 24 milionův a již roku 1761 pohltily z toho 2¼ milionu úroky, tak že byla vláda stále v nesnázích.

Proto omezováno dle možnosti vydání. Počátek učiněn u samého dvora. Kdežto za císaře Josefa I počítáno na dvorní vydání, z něhož se platili i vyslanci na cizích dvorech atd. 3,335.000 zl. a za Karla VI 3,703.000 zl., kleslo roku 1747 vydání ono již na 2,780.000 zl., ač v něm byly zahrnuty i položky, které tam dříve nebývaly, jako 45.000 zl. na pensi vdovám po důstojnících atd. Zredukováno vydání na dvorní kaplu a hudbu ze 145.000 na 77.000 zl., na kuchyň a sklep z 361.000 na 288.000 zl., na nákup zboží pro dvůr z 244.000 na 100.000 zl., na mimořádné výlohy ze 150.000 na 75.000 zl., na tajná vydání z 56.500 na 15.300 zl. Aby se pomohlo financím, zvýšeny také většinou taxy za propůjčení hodností a titulů. Tak platilo se za propůjčení titulu tajného rady 4000 zl., hodnosti maršálské 2000 zl., zbrojmistrovství 1000 zl. Zvláště vysoké taxy ukládány nově zvoleným nebo jmenovaným hodnostářům církevním; probošt v Klosterneuburku a opat v Melku na př. platili po 6250 zl., opatové v Göttweigu a Zwettlu po 5000 zl. atd.

Avšak čeho na jedné straně přibývalo, na druhé zase ubývalo. I v nejhorších dobách, kdy rozhodováno o osudech Rakouska, plýtváno penězi na zábavy a dvorní slavnosti. V pozdějších letech Marie Teresie se sice zásluhou císařovnina zpovědníka Taroucy mnoho změnilo, ale hry o vysoký základ kvetly u dvora stále. Rovněž každá cesta císařského dvora spojena byla s nákladem, jenž nejednou sahal do milionů; tak na př. na cestu císaře Františka s následníkem trůnu Josefem k volbě krále římského do Frankfurtu byly rozpočteny tři miliony zlatých a na každé poštovní stanici musilo býti pohotově 450 koní. Také neznala císařovna míry ve štědrosti a v důkazech vděčnosti k lidem, jimž jakýmkoli způsobem se cítila zavázanou. Zvláště vysoké úřednictvo mělo plat na tehdejší dobu nepoměrně značný, a přece každým rokem se setkáváme s tisícerými žádostmi o zvýšení. Tak na př. dostával dvorní kancléř Ulfeld roku 1742 roční služné 24.000 zl., po dvou letech již měl 30.000, roku 1746 dokonce 40.000 a roku 1751 již zase psal císařovně, že se služným svým nestačí a žádal aspoň o 97.000 zl. Podobně kníže Kaunitz; měl ročně 78.000 zl., ač v úředním výkazu z r. 1756 figuruje pouze s 30.000 zl. S císařskou štědrostí odměňováni též všichni ostatní.

Ještě větší bývaly císařovniny dary. Tak darovala Ulfeldovi jednou 100.000, podruhé 30.000 zl. a nad to zaplatila za něho ještě 160.000 zl. dluhů, hraběti Chotkovi palác v ceně 300.000 zl., polnímu maršálkovi Daunovi po vítězství u Hochkirchu fideikomis v ceně 250.000 zl., Kaunitzovi palác za 100.000 zl., Bartensteinovi, když vzdal se roku 1753 místa státního sekretáře, 100.000 zl., jeho zeti Wiesenhütterovi, Taroucovi a hr. Khevenhüllerovi po 50.000 zl., hraběti Pergenovi 1000 dukátův atd. Kdo se oženil s dvorní damou, dostával roční pensi 2—3 tisíce zlatých. Ano hraběnka Schliková, která se roku 1754 provdala za generalního adjutanta svob. p. z Hagerů, dostala k své svatbě darem 50.000 zl., ženich pak roční přídavek 1000 zl. Převzácné dary putovaly též do ciziny; tak obdržela markýza z Pompadour, když ujednána byla druhá smlouva versaillská, obraz císařovnin s psacím náčiním v ceně 77.278 lir. Mimo to rozdávala Marie Teresie denně množství

almužen; menší dary rozdával komorní topič Stockel, větší pokladník Dier. K radikalním změnám ve dvorním i státním hospodářství došlo teprve za Josefa II. R. T.

Hochland jmenuje se nový měsíčník německý pro všechny obory vědy, pro literaturu a umění, redigovaný známým spisovatelem mnichovským Karlem Muthem. Motto zní: „Hochland hohen Geistes Land — Sinn dem Höchsten zugewandt." Směr jeho jest positivně křesťanský a má za účel rozšiřovat pravý idealism v době materialismem nasáklé, idealismus, jenž hledí také na obsah a ne pouze na lesklou formu, jež se často rozpadá v planou frasovitost. Nechce se slepě klanět moderní kultuře ani jí jednostranně odbývat. Ne proto, že něco je novým, eo ipso musí být správným a cenným a vše staré špatným a bezcenným již pouze proto, že je starým. Uznává s Goethem: „Ať duševní kultura dále pokračuje, ať vědy přírodní ve větších rozměrech a hloubce rostou a duch lidský se rozšiřuje jak chce, nad vznešenost a mravní kulturu křesťanství, jež v evangeliích září, se nedostane." (Str. 4.) Kořenem každé veliké kultury bylo vždy náboženství a kultura bez náboženského základu nikdy se ještě nezachránila před rychlým úpadkem. Hochland slibuje, že bude přinášet práce z různých oborů od autorit na slovo vzatých a sice způsobem takovým, by mu i od laiků bylo porozuměno. Všechny pokusy, jež se musí podniknout v boji o světový názor, mají zde najít svůj ohlas, ozřejmění a komentář, což se má dít klidně, věcně a slušně. Spolupracovníků má časopis tento na tři sta, z nichž mnozí jsou universitními professory. Vyšly dosud dva sešity se zajímavým obsahem. Pozoruhodným jest článek Finkův o Bonifáci VIII a článek Schanzův, Kant ve Francii. Vliv kritika Královeckého vnikl i do Francie a působil zde částečně i na křesťanské apologety (Ollé Laprune; Blonde. [Action]). Jest zjevem zajímavým, že se velký počet francouzských apologetů rekrutoval z laiků: Chateaubriand, de Maistre Bonald, Nicolas a nyní je to hlavně redaktor časopisu „Revue des Deux Mondes" Brunetière a jeho spolupracovník Goyau, kteří od r. 1895 mnoho pro církev vykonali. Nedá se upřít, že apologetika musí se přizpůsobit potřebám své doby. Kde vládne Kantův kriticism, tam metafysikou mnoho nezískáme; naproti tomu ukazuje nám psychologie a moralka hloubku lidského citu a vůle, učí nás potřeby srdce a ducha poznávat a dává příležitost poukázati na pravdy a zákony Zjevení jako příjemný prostředek k utišení touhy vnitřního člověka; methoda tato není konečně ani tak novou jak se zdá; užíval jí již svatý Augustin a Bonaventura, svatý František Saleský a jiní. — O filosofii posledních desítiletí referuje Dr. Efflinger. Připomíná hned ze začátku, že mnohé zjevy v soudobém myšlení připomínají dobu řeckých sofistů. Polovičatě vzdělané třídy a náboženství odcizené massy hledají spásu ve vědě, kdežto praví vědátoři dávno již si uvědomili, že víra v možnost vědeckého názoru světového jest mrtvou; a chlubí-li se někdo, že jeho názor na svět je čisté vědecký, že přiléhá ke skutečnosti, je o století pozadu; Haecklovo dílo nazývá Külpe — nepodezřelá autorita — „ein posthumes Werk". (Philosophie der Gegenwart in Deutschland, str. 42), jež bylo možným na základě nedovolené ignorance ve věcech filosofických. Víra však v tvůrčí sílu lidského myšlení, v jeho schopnost proniknout úzké meze lidské zkušenosti nezanikla. Jeden z nej-

znamenitějších positivistů přítomné doby Arnošt Mach neuniká osudu proti své vůli státi se metafysikem; v biologii nabývá teleologie opět ponenáhlu vrchu, a bude li mnohý z přírodovědců důsledně pokračovat, uzná snad se světoznámým Robertem Mayerem, stanovitelem principu energie: „Pravá filosofie nesmí a nemůže ničím jiným být než propedeutikou pro náboženství křesťanské.“ Str. 109. K jakým koncům dospěla metafysika, jež se zásadně odvracela od křesťanství, toho důkazem Hartmannova filosofie „Nevědoma“, jehož životní názor končí radou, by lidstvo spáchalo všeobecnou samovraždu, u „filosofie“ Nietzscheova, se svým opojením síly. U důsledných myslitelů máme zmalátnělost, u nedůsledných polovičatost. Zajímavým a skoro ojedinělým zjevem v soudobé filosofii jest Eucken, jenž se se vší rozhodností zastává náboženství; schází mu ještě krok dále, zbýt se různých předsudků a může se stát křesťanským apologetou.

Něco o honoráři. (O.) O honoráři ruských lékařů psaly listy takto: V Rusku jest nyní mezi lékaři velká agitace, neboť žádají, aby ustanoveny byly státem sazby za léčení. Jiní však zase praví, aby se nechalo vše při starém, sice by přestaly velké honoráře, které tam doposud dostávají mnozí slavní lékaři. Tak dostával častěji proslulý lékař zemřelý Botkin za jedinou diagnosu honoráře 10.000 rublův; od milionáře Bernardakiho obdržel jednou za třídenní léčení 30.000 rublů. Sibiřský majitel zlatých dolů Němezganov platil osobnímu lékaři Zaleskému, bývalému universitnímu professoru, který dostav tak výnosné místo vzdal se professury, 30.000 rublů (rubl jest více než tři koruny). — „Moravská Orlice“ měla letos v březnu tuto zprávu o lékařském honoráři v Americe: Tak vysokého honoráře snad doposud nepožádal žádný lékař, jako požaduje Dr. Browning ve Filadelfii od dědiců senatora Maggea v Pittsburku, kterého ošetřoval za poslední jeho choroby. Tento účet jest horší než největší lekárnické účty, dostoupilť výše i v Americe neobvyklé 190.000 dollarů, což jest bezmála milion korun. Slušno poznamenati, že obnos tento má se zaplatiti za ošetřování nemocného po dobu 21 měsíců, při čemž byl nucen lékař nemocného doprovázeti při nejedné cestě jeho. Za vyjížďku do Atlantic City (mořské americké lázně) počítal si přes 80.000 K, za procházku do Hot Springs 60.000 K, za noční návštěvu chce 400 dollarů (2000 K). Rozumí se, že nechtějí dědicové tohoto honoráře platit, a vede se soud. — Milionář americký N. dává svému lékaři ročního platu 60.000 marek, jiný milionář dal svému lékaři za týden léčení 100.000 marek. Milionář N., kupec v New-Yorku, nabízí v novinách lékaři, který by mu osleplému zrak vrátil, honorář milion dollarů (skoro 5 milionů korun). — Vídeňský znamenitý lékař professor Lorenz pobyl v Americe pět měsícův a dostal honoráře asi 174.000 dollarů čili 870.000 K. Dle zpráv „New-York American“ dostal za vyléčení Lolity Armonrové v Chicagu, jejíž otec ho povolal do Ameriky, 30.000 dollarů, za jiné případy v Chicagu 25.000, v Dluveru 10.000, v San Francisku 15.000, v Los Angelos 6000, v St. Louis 20.000, ve Filadelfii 20.000, v Baltimore 8000, ve Washingtoně 5000, v New-Yorku 5000, v Bostoně 30 000 dollarů. Proti těmto sazbám jsou ještě naše největší lékařské honoráře pravou almužnou.

Konečně zmiňuji se o honoráři podvodníkův a zrádců. Před 20 lety byl v Anglii nadmíru dovedný písař, který falšoval autografy, je prodával za originaly a oklamal i nejzkušenější odborníky. Započal svou činnost

v Edinburku, kdež byl písařem v advokatní kanceláři; jednou dostal od svého chlebodárce rozkaz vykliditi starou skříň, v níž našel několik autografů znamenitých mužů, které prodal hodně draho. Protože se stále u něho po dalších poptávali, přišel na myšlenku, sám je napsati. Poněvadž krátce před tím prodával pravé rukopisy a také si vedl velmi chytře a obezřele, oklamal i největší znalce a stržil mnoho peněz. Rukopisy a listy, které tak rozprodal do všeho světa, napsali Cromwell, škotská královna Marie, Jakub VI, princ Charlie, John Knox, Rob Boy, Burns, Scott, Thackeray, Carlyle, Salisbury, Gladstone, lord Nelson a mnoho jiných. Jak viděti, byl podvodník tento všestranný. Byl tak dovedný, že se dal jím oklamati jistý pán, který v mládí nosíval do tiskárny všechny Scottovy rukopisy a tedy výtečně znal jeho písmo, a přece odkoupil podvodníkovi všechny domnělé Scottovy dopisy. — Nakladatel Byronových spisů koupil za 2964 K 47 Byronových dopisův, ovšem že falšovaných. Knihovna v New-Yorku, zvaná Lenoxova, koupila za 96.000 K mnoho autografů, taktéž učinila i knihovna v Edinburku. Ačkoliv autografy tehdy hromadně nabízeny byly ke koupi, přece nikdo neměl ani nejmenšího podezření a dávaly se za ně velké ceny. Konečně však se prozradil podvodník vlastní neopatrností; nabízel totiž ku koupi báseň, kterou prý napsal vlastnoručně Robert Burns, s nápisem „Modlitba chuďasova“. Ale kdosi tento domnělý autograf četl a vzpomněl si, že tutéž báseň viděl již v časopise „London magazine“ z roku 1766, kde podepsán byl jako spisovatel Simon Hodge, dělník. A i kdyby ji byl Burns snad pod tímto pseudonymem vydal, bylo nemožno, protože byl roku 1766 stár teprve sedm let. Toto faktum vzbudilo ponejprv podezření a jak jednou byla nedůvěra, počalo se dále pátrati a najednou kde kdo se přesvědčil, že byly to vesměs falsifikaty; sběratelé z celého světa nyní poznali ku své velké bolesti, že byli hanebně ošizeni. Falsifikator byl usvědčen a odsouzen k delšímu vězení. Co do drzosti, dovednosti a výsledku nikdo se mu nevyrovnal; škoda jen, že anglický časopis „Tit Bits“, z něhož zpráva vyňata, nejmenuje jména jeho.

Zrádce ruský podplukovník Grimm, který prodal mobilisační ruské plány, dostal prý sám a na podplacení jiných dustojníků dva miliony marek.

O honoráři českých spisovatelů se nezmiňuji, laskavý čtenář najde o této neutěšené kapitole vzácné zprávy v druhém ročníku pražského „Zvonu“, nač tímto poukazuji. I. Zháněl.

Co činí Američané pro vědu? Dle loňského výkazu university Harvardovy má ústav tento jmění 56 milionů marek, z čehož je roční příjem 2½ mil. M. Loňského roku bylo darováno k základnímu kapitalu na penězích 2,911.380 marek, k jiným účelům universitním bylo věnováno téhož roku 1,471.560 M. Správa universitní oznamuje, že byl r. 1902 příjem 19,040.000 M., vydání 15 milionů marek. I. Zh.

Ze života náboženského.

Česko-německá agitace přes různé utišující prostředky potrvala a vzrostla. S obou stran nabyla šíře, neboť zasáhly teď i veřejné sbory, obce, poslanci; každá strana ve svém smyslu. Češi proti dělení diecesí na české a německé. Němci ve prospěch jeho. Vyjádření vlády i list kardinala pražského, ač hledí smiřovati obě strany, přece ujišťují, že k dělení podle národnosti nemůže dojíti tak, aby jedna národnost v diecesi byla zanedbávána. Napjetí mezi kněžstvem samým vzrostlo prohlášením německých kněží diecese budějovické, v němž českému kněžstvu vytýkají národnostní agitace v obcích německých.

Potěšitelný zjev v tomto ruchu jest jednání lineckého biskupa, jenž proti agitaci nacionalní v městské radě a na sněmě pozdvihl mužně hlasu svého na obranu českých bohoslužeb v Linci. Česká obec kostelní chtěla totiž letos oslaviti poněkud slavnostněji 50letou památku trvání svého. Slavnost tato ohlášena tiskem, a jako vždycky bývá. s obou stran nadmuta k významu až nemožnému. Biskup linecký, jak se na církevního hodnostáře sluší, podle ducha církve své vystoupil proti nenávisti nacionalů německých pravě, že dokud on bude míti moc v diecesi své, nedovolí, aby na 2000 Čechů nesmělo v Linci vzývati Boha a slyšeti slovo Boží ve svém vlastním jazyku. Poukázal na následky, jaké by taková nesnášelivost národnostní měla, kdyby s obou stran byla pěstována. a kdyby každá většina národní všude menšině zbraňovala vykonávati bohoslužbu v mateřském jazyku.

Apoštolát modlitby, řízený jesuity, předpisuje na prosinec za hlavní úmysl modlitby obnovu světské moci papežovy.

Poslední projevy sv. Otce nesly se skoro vesměs k tomu cíli, aby vyvrátil o sobě neoprávněné předpovědi. a přesvědčil celý svět katolický, že žádného převratu v církevní správě nechystá. Proto také zástupcům dělnické demokratické ligy belgické dal ujištění, že i on jako minulý papež bude věnovati přízeň svou dělnictvu a sledovati snahy jeho, napomínal pak ku práci socialní pod vedením a za souhlasu biskupů. Také vůči Francii zustává táž situace a táž nálada kurie jako dříve. V Římě ostatně v tomto ohledu se příliš nebudou asi exponovat. neboť na obrátce ruky mohou se poměry ve Francii změnit. Také se všecko už kloní k obratu. Umírněná menšina republikánská počíná vládě Combesově vypovídati službu aspoň bezpodmínečnou, jakou jí prokazovala dosud. Vláda socialistickou levicí hnána je také ve své proticírkevní politice vždy dál a dále. Tak po návrhu na odstranění zákona Fallouxova o svobodě vyučování musila přislíbiti, že podá budoucího roku také zákon o rozloučení církve a státu, pro čež už tak dlouho socialisté a někteří radikalové horují, čehož však dosud u žádné vlády docíliti nemohli. Také Combes zprvu odpíral takovýmto záměrům, teď se poddal už a tím také zašel dále než středu republikánskému a než pravici se líbí.

V konsistoriu papežském konaném 9. listopadu papež pronesl delší řeč, v níž snažil se vyjádřiti blíže své cíle a plány. Vy-

jadřoval se však zase více negativně, odmítaje od sebe snahy, jež mu veřejností a tiskem podkládány byly. Zvláště odmítal od sebe „nepolitický katolicismus“ pravě: „Víme dobře, že to bude pro mnohé nepříjemno, řekneme-li, že se budeme starati také o politiku. Ale každý, kdo správně věci posuzuje, vidí, že papež nemůže politiku odloučiti od úřadu učitelského, jejž vykonává ve věcech víry a mravův. A ježto jest vrchním správcem a hlavou úplné společnosti, církve totiž, jež z lidí sestává a mezi lidmi trvá, musí ve skutečnosti styku si hleděti s knížaty státův a s vládci republik, aby všude na zemi chránil bezpečnost a svobodu věřících...“

Za významné v řeči papežově možno považovati místo o moderních vymoženostech vědy. Pravě, že víra a věda si neodporují, naopak že povolány jsou jedna druhou podporovati, odmítá nenávist liché vědy jako neoprávněnou a se své strany praví: „Ba vynálezy a zkušenosti, přírůstek vědomostí, zkrátka všecko, co podporuje a pomáhá pozemskému životu, neměly by se nám líbiti, nám, kdož jsme strážci katolické pravdy!?“ — Není možno ještě dopátrati se v této větě schválení „moderního“ programu katolického, jenž hlásá vyrovnání s moderní kulturou a přizpůsobení se jí ve věcech mimotních.

Také významným zdá se slabý projev o „svobodě kurie“. Slova: „Ježto jest pro křesťanskou společnost nezbytno a velmi výhodno, aby papež ve správě církve svobodným byl a nikomu nepoddán, proto litujeme bezpráví v tomto ohledu církvi učiněného.“ A novému směru nasvědčuje také výsledek sjezdu katolíkův italských v Boloni, kdež na naléhání mladých stran italských (demokratické Murriho a umírněné Grosoliho) přijata resoluce, aby katolíci italští v obcích a v okresích volebních připravovali si půdu pro možné budoucí zasáhnutí do voleb říšských a vystoupení politické, jehož se následkem zákazu z Vatikanu zdržovali. Toto vystoupení sice zatím jenom v theorii usnešeno. Kdo však zná úsilí, s nímž se mladá demokratická strana Murriho domáhala účinné účasti na politickém životě Italie, snadno se domyslí, že strana tato přemohla-li teď staré intransigenty (vedené hrabětem Paganuzzim), kteří teď rozmrzelí se uchylují v ústraní, a aspoň v zásadě zlomila dosavadní passivní politiku kurie, bude veškerou snahou svou mířiti nyní k tomu, aby se po uznané zásadě přešlo i k činu. Důležito jest, že usnesení zmíněné stalo se ve srozumění s papežem. Bologna, jako sídlo kardinala Svampy, všeobecně váženého a počítaného mezi „nové lidi“, k převratu tomu se zvláště hodila.

Za sporů s Ricmanskými a za neustálé snahy pomaďařiti slovansko-východní obřad v munkáčské diecesi v Uhrách stylisovala kongregace propagandy — její předseda kardinal Gotti — zásady, jimiž se kongregace řídívala a řiditi bude i na příště při změně obřadu. A tedy znova reskriptem z dubna (14. dubna 1903) vyhlášeno: Bez výslovného dovolení biskupův obou obřadů (propouštějícího i přijímajícího) neudělí kongregace propagandy dovolení k přestupu od jednoho obřadu k druhému. Toto dovolení svého biskupa musejí míti i ti, kdož podléhají zatím pravomoci biskupa obřadu nově voleného. Děti rodičů řecko-

východního obřadu, třebas byly křtěny od latinského kněze, náležejí řeckému obřadu. Věřící řeckého východního obřadu chtějí-li přestoupiti k latinskému, musejí to učiniti nad to se svolením samého papeže. V tom případě, že by někdo, chtěje si vynutiti přestup od jednoho obřadu k druhému, napřed odpadl od církve a pak jako odpadlý domáhal se na biskupovi obřadu žádaného, aby jej znova přijal, kongregace káže toto jednání „in fraudem legis“ odpadajícímu objasniti jako velmi těžký přestupek, ale odpadlý tímto zpusobem svého cíle přece dosahuje.

Zásady tyto, ježto vždy skoro jedná se o lidi politicky nebo národně rozvášněné, jsou zcela správny a dukazem, jak církev rozumně a rozvážně si počíná v politických affairách, nespouštějíc při tom se zřetele hlavního svého cíle — spásy věřících, jež konečně v posledním případě zmáhá i zásadu církevní „nehověti politice“.

Koncem října konána v Pešti opět jednou porada o autonomii katolické církve v Uhrách. Episkopat uherský sešel se k poradě o vyjádření ministra kultu, jež učinil k některým bodum posledního návrhu autonomního. Zvolen tříčlenný subkomitét, aby podal návrhy o ministrově vyjádření. Tak se zdá, že celá ta autonomie pomalu usne. Episkopat a vláda budou si tak dlouho posýlat vyjádření a návrhy vzájemné, až zatím se to těm dole — ti jediné o tu autonomii stojí — omrzí a dají už pánům nahoře s ní pokoj.

Theologie na peštské universitě má se rozšířit na pět ročníku, aby se mohla zavést patristika, důkladněji probrati filosofie a dogmatika.

Katolické sjezdy uherské konají se čím dále s větším zevnějším leskem a také lepším a dukladnějším programem. Jak aristokratické kruhy tak intelligence a střední stavy se stále pilněji súčastňují. Právě proto vláda a i někteří z biskupu činí stále větší obtíže pořadatelům Uherské hierarchické kruhy mrzí, že hrabata Zichyové — tedy laikové jsou vlastní vůdci lidu katolického a zároveň poháněči lhostejných, pohodlných vlastních pastýřů.

Zemřelý koncem listopadu neočekávaně německo-čínský biskup Anzer stal se nedlouho před smrtí svou terčem velmi prudkých útoků. Professor Nippold koncem září v Lipsku na schůzi missijního spolku protestantského pravil totiž, že povstání čínské (boxerské) a nenávist, jež Němcům v něm projevena zabitím německého vyslance, zaviněno bylo beztaktním a urputným chováním katolického apoštolského vikaře Anzera. Nippold praví, že již tehdy to vše bylo známo, ale že zatím nechtělo se škodit německé věci a proto všecka vina svalena pouze na boxery. Francouzské listy ostatně již tehdy poukazovaly na zpusob chování a mravy německého biskupa v Číně, jen že se zdálo, že tak činí z řevnivosti, protože roku 1890 domohl se vynětí německé missie zpod protektoratu francouzského. S druhé strany však není pravděpodobno, že by celá vina za povstání spadala na biskupa Anzera. Tento svou povahou opravdu po prusku říznou snad podráždil Číňany a přispěl k sesílení záští, ale on sám ho nezpusobil. Jako teď protestanté na něho, žalovali tehdy nejen katoličtí missionáři, ale i sami protestantští

cestovatelé na nesprávné a bezohledné chování právě protestantských missionářů německých, švedských, anglických a zvláště amerických.

Americká episkopalní církev (angl. protestanská) seslabovaná lhostejností svých členův a sektářstvím, jež v severoamer. Spoj. Státech došlo svého vrcholku, hledá si podpory na všech stranách. Není ostatně neznámo, že v ní skutečně nejvíce je smyslu a snah pro spojení s jinými církvemi. Držíť skoro nejméně pevně svou vlastní nauku. Z ní vyšlo i mezinárodní církevní hnutí projevivší se sjezdem všenáboženským na výstavě v Chicagu. Delší čas už zraky její obráceny byly na pravoslavnou církev ruskou, jakož vůbec anglikani od východní církve nadějí se nejvíce pomoci a podpory ve své bezútěšnosti. Nedávno vyměněna byla návštěva ruské a anglikanské církve z Anglie, teď pak vyslala své poselstvo americká episkopalní církev do Petrohradu. Poselstvo americké však nutno bráti vážněji. Američané přišli s hotovým návrhem. Episkopat americké protestantské církve vyslal po úradě společné biskupa Ch. Graftona z Fond du Lacu, který zprvu obrátil se na metropolitu petrohradského Antonia a jeho prostřednictvím na sv. synod. Grafton přinesl list vlastní, v němž vykládá nauku a názory církve anglikanské v severní Americe, donesl několik knih k informaci o své církvi a podal list svého arcibiskupa jakož i list předsedy episkopalního výboru mezicírkevních styků. Biskup Grafton přišel tudíž do Petrohradu jako přímý vyjednavatel a žadatel o církevní obcování obou konfessí. Písemná předloha jeho, v níž rozkládá učení své církve, vydána na jeho žádost tiskem, aby bohoslovi ruští mohli se o ní rozhovořiti a posouditi, pokud obě církve mohou vstoupiti ve styk a jaký by styk tento býti mohl.

Co se týká styku mezicírkevního, tu pravoslavná církev stojí na témže stanovisku jako církev katolická. Považuje se za jedině pravou držitelku pokladu víry a milostí Kristových. Mimo ni není pravdy a není spásy. Proto také všecky dosavadní námluvčí odbývá stejně jako katolická církev: není možno žádné smlouvání, přijměte naši jedině pravou nauku a pak teprve budeme za jedno. U pravoslavné církve je to lehčí, že uznává samostatnost každé národní a státní církve: místo monarchického spokojuje se s federativním zřízením. Řecká církev v touze po zveličení vlivu svého jest ochotnější v rozdávání společenství než ruská. Tato vidí, že sama si stačí a že i tak vliv její jest rozhodující na východě a že by přijetím mohutného společníka ze západu jen pozbyla, proto jest velmi neochotnou na všecky nabídky sjednocovací už z pouhé politiky. Dá se proto už napřed říci, že Graftonovo poselství vyjde naprázdno asi. A na více či méně přátelských styků v budoucnu není třeba takový důraz klásti. Všecky nekatolické konfesse ostatně dosti dobře spolu se snášejí, jen katolicismu na jméno přijít nemohou.

Mnišský život v pravoslavné církvi — všech zemí a států — nachází se ve značném úpadku. Není toho lesku věd, snah ušlechtilých, kázně a řádu, jakými dříve vynikával. Ovšem před staletími bylo snadno jednookému býti králem mezi slepými. Dnes však, kdy společnost všude už vyspěla a intelligence stala se dosti četnou, kláštery

zůstavše na témže místě a také ještě i podupadše, nepěkně se vyjímají v novém svém okolí. Všude proto jeví se snaha povznésti a zreformovati je. Z těchto snah dlužno též vysvětliti nařízení permského biskupa pravoslavného, jež u příležitosti postřižin a vysvěcení jednoho z mnichů vydal. Každý, kdo státi se chce „jeromonachem“, mnichem-knězem, musí znáti aspoň tolik ze zákona Božího, co se přednáší ve „farní škole“ a musí znáti pravidla mnišského života (podle návodu I. Brjančaninova). „Postřižený“ musí ještě po šest neděl chodit k biskupovi na učení. Kněži a jáhnové mniši musejí znáti nad to ještě spisy svatých Otců a míti touhu po dokonalosti podle příkladu a návodu jejich. — Z těchto velmi skromných požadavků možno si učiniti ponětí, z jakých asi lidí se rekrutuje hlavní kadr mnišstva pravoslavného.

Průmyslový rozvoj přinesl Rusi totéž co západu: rychlý vzrůst továrních osad, které sice zásobují se vším: školami, spolky, divadlem, ale chrámů nemají. Majitelé továren, kolem nichž nová dělnická osada povstává buď sami nejsou ani pravoslavnými, nebo vůbec o náboženství nestojí, proto i chrámů nestaví. Upozornění vlády, prosba biskupa nejčastěji ovšem stačí, aby chrám byl zřízen, ale jsou případy, že jak továrníci, tak samo obyvatelstvo jsou všem žádostem a přáním nepřístupnými. I navrhují „Moskevské Vědomosti“, aby osada překročivší jistý počet obyvatelstva (5000) donucena byla vládou zříditi si chrám poměrně svému obyvatelstvu zařízený. Bez donucení státu v mnohých továrních osadách to nepůjde. Nad to pak přihází se, že třebas i chrám zřízen byl záhy, ale pro rychle vzrostlou osadu naprosto nestačí, a v takových případech teprv těžko je přimět k zřízení nového, nebo dostatečného počtu chrámů.

Něco podobného po způsobu našich sjednocených má ruská pravoslavná církev v „jedinověrcích“, kteří z rozkolu přešli v polovici minulého věku k pravosláví, když jim některé zvláštnosti byly ponechány. Ale tito jedinověrci nežijí vždy a všude v přízni a v lásce s pravoslavnými. Kde jsou ve většině, nechtějí vedle sebe trpět pravoslavných a jako menšina snaží se lákati pravoslavné ku přestupu na svou „denominaci“. Přestup takový povolován dosud tu ochotně, tam tíže, zásad jednotných nezachováváno. Příčinou odlučování se obojí frakce jest samostatná hierarchická organisace u obou (jako u katolicko-latinského a řecko-sjednoceného obřadu). Tím se stává, že ve smíšených osadách popi z obojí strany hledí rozmnožiti stádce své, už k vůli příjmům, jež z něho mají. Jedinověrci jako menšina lépe zorganisovaná obyčejně vyhrávají. V ufijské eparchii utvořena pro úpravu této otázky komisse, jež poslednímu sjezdu duchovenskému podávala návrhy v ohledu tom. Žádá se, aby přestup byl stížen, pravoslavný přestupující k jedinověrství musí udati závažné příčiny; všude kde je smíšená osada ať se zřídí pravoslavná fara, duchovní na ni ať se vybírají co nejlepší (z duchovních pravoslavných, pijanů a nepořádných lidí berou si obyčejně jedinověrci záminku k nepřízni, sami majíce duchovenstvo mnohem řádnější, ale za to méně učené a jednostranné). Pro jedinověrce a pravoslavné ať

se ustanoví společný děkan, tak že tam už by samostatnost hierarchického zřízení přestávala a obě strany spojeny byly.

Mezi Poláky razí si „moderna katolická“ stále zřejměji cesty své. Počíná jako každý nový směr autokritikou své strany, káráním nedostatků, a zvráceností, jež se během času nahromadily. To však je vždy prvním lidem osudné. Také polská moderna má již několik takových svých invalidů raněných i zabitých. Ale byli to lidé, kteří buď špatně to začali, nebo sami nebyli nezranitelni. Staré strany jsou ještě příliš mocny, jisty a nebezpečny, kněžstvo ještě tvoří součást velikých stran konservativních a není tudíž osamoceno. A sama celá ta společnost s ním jdoucí shoduje se s ním v názorech i jednání. Kritika kněžstva a katolicismu padá tudíž vždy na široké vrstvy, ba vydávána po spojitosti náboženství a národnosti u Poláků za zradu národa, nejhorší „stigma“, jaké dnes může kterému kroku a počinu vpáleno býti. Přes tuto nepřízeň přicházejí stále noví. Tak v „Ogniwu“ radikalně lidovém týdenníku rozepsal se P. Bolcewicz o poměrech tisku a stran katolicko-konservativních. Bolcewicz sám navazuje na brošurku „Duchowieństwo i prasa“, podepsanou „Stary Gawędziarz“, kterýž pod týmže názvem své kritiky uveřejňoval dříve v časopisech hlavně prusko-polských. Bolcewicz stěžuje si mezi jiným, že „mladé“ nespokojené kněžstvo polské nemá svého orgánu, a listy katolické, ba ani tak zvané konservativní mu nijaké kritiky dnešního stavu neuveřejní. Nutno se tedy utíkati do listů nepřátelských. Ale za projev a kritiku takovému listu poslanou každý hned označen jako hotový heretik. Na kněžském a výslovně katolickém tisku nelíbí se mu jeho štvavost, nenávistné psaní, hledání vinníků vždy jen mezi židy, protestanty a zednáři; kněžstvo samo literarně úplně zplanělo. To co vydává se jako katolická literatura, nemá ani pro lid ceny jako zbožné a poučné čtení. Kněžstvo utápí se v hyperkatolicismu, formalitách a zevnější nábožnosti. Ruch vědecký, přírodní nauky samy sebou už jsou kleru polskému známkou spuštění a odpadu. Obviňuje jak kněžstvo, tak strany konservativní, že ze zásady a vědomě lid udržují v nevědomosti, více pronásledujíce každý sebevědomý projev pokroku než nejhorší zločiny a neřesti. A positivní program Bolcewiczův jest: idealní činnost kněze jakožto apoštola dobra a pravdy pro všechno lidstvo, bez nenávisti, beze lži a překrucování.

Věda a umění.

Praha má z poslední doby několik zajímavých událostí „uměleckých“. V „Máji“, spolku českých spisovatelů vystoupili proti svému zástupci ve správě národního divadla Svobodovi, že se obohacuje na úkor ostatních a stále své kusy jen strká na jeviště. Leč po Svobodovi dlouho nemohli najíti muže, který by ho zastoupiti chtěl. Vrchlický, jehož nezištnost je nade vše podezření, nechtěl přijati, konečně se podrobil

„Jednota českých výtvarných umělců“ („staří“) podniká veliké tažení proti professoru K. B. Mádlovi pro jeho nepříznivou kritiku některých členů svých Napřed prohlášení, ohražení, konečně i ve směšné figurce na plakáty svého „nepřítele“ vykreslila. — Mladý komponista Lošťák, jenž za Fibichova řízení hudebního repertoiru na národní divadlo nemohl se svou reformní hudbou prorazit, teď po smrti Fibichově kritisuje směr hudby jeho a celé školy jeho v brošurkách (Chromatické hromobití); odsuzuje hudbu posmetanovskou jako citově prázdnou a umělkovanou, tonově pak ohlušující.

Pražská Filharmonie v nové organisaci své, založena podílnickou společností, počíná slibnější (materielné) dráhu. Prostřednictvím Gorlenko-Dolinovy zamýšlí pořádati hudební cestu po Rusi. — Tam právě skončila v Petrohradě pouť svou Filharmonie polská z Varšavy, snad nejlepší dnes hudební sbor slovanský a jeden z nejlepších světových vůbec. Řízena je teď Čechem Čelanským. V Petrohradě stačí ovšem polská osada sama na to, aby si své hosty jak náleží uctila. Poláci ostatně v hudebním Rusku jsou velmi častými hosty a mají už návštěvníky ne z dvornosti a z povinnosti hostitelské, ale z úcty k polskému umění. Také návštěvy operních i činoherních umělců polských jsou v ruských městech časté. Tyto dni vedle Filharmonie varšavské v témže Petrohradě vystupoval proslulý tenor polský Myszuga v Monisuzkově Halce, zvláště pro jeho hlas psané.

„Československá Vzájemnost“ olomucká pod novým redaktorem nastoupila i v nový směr, žíravé kritiky, v jaké libuje si „Pozor“, jemuž Vzájemnost teď bude asi velmi blízkou. Přemnohým názorům jejím nemožno upříti pravdivosti a případnosti. Tak zajisté názory naše na Slovácko a práce pro ně zaslouží si už dávno řízného ocenění. „Vzájemnost“ vytýká, že dosavadní horování a pochlebování intelligence ať rodilé ať přistěhovalé je z pouhého pohodlí, neporozumění a Slovácku více uškodila než prospěla. Lid pokazila, utvrdila v nehybnosti a neváženosti ke všemu lepšímu a pokrokovějšímu. — Moravská zemská „Jednota živnostenských společenstev“ počala svým nákladem vydávati měsíčník „Náš dorost“ určený řemeslné mládeži. Myšlenka zajisté dobrá a list sám představil se velmi pěkně. Nezačal také nízko. I mnohý mistr najde tam, čeho dosud nevěděl a co by věděti měl. Ježto učni sami sotva ze své iniciativy budou časopis svůj odebírat, bude zajímavo, kolik asi mistrů jej svým učňům předplatí. U nás živnostníci sami ještě ve veliké většině nenávidí zrovna čtení a vzdělávání se.

V olomuckém musejním časopisu, jenž spolu se „Selským Archivem“ může býti opravdovou vědeckou chloubou nejen Olomouce a Moravy, upozorňuje M. Vanklová na starožitnost techniky výšivkové a tkací v lidu slovanském. Když v egyptských nálezech přišlo se na různé ženské ozdoby vyšívané, pletené, tkané, vidělo se, že práce tyto dělány zvláštní technikou, jaké dnes žena z lidu v západní Evropě nedovede užíti, a jaká je vůbec nepochopitelnou i učeným a zkušeným pracovnicím v tom oboru. A hle, týž způsob ručních prací nalezen ještě u ženy slovanské: u Rusínky, Slovačky,

Srbkyně v Bosně a Hercegovině. Okolnost tato svědčí ovšem zatím jen o velmi tuhém smyslu konservativním, jakož i o čistotě původu slovanského lidu, jinak z ní sotva co lichotivého pro slovanskou ženu možno vyvozovat

V „Slovanském Přehledě“ (číslo 2) K. Kálal navrhuje několik dobrých a účinných prostředků pro uskutečňování česko-slovenské vzájemnosti na poli kulturním. Žádá, aby česká akademie vyhledala a zaměstnala historika pro slovenskou literaturu, vydávala a podporovala vědecká díla slovenská, sama i chopila se iniciativy a vydala na příklad obrázkovou čítanku dějepisně kulturní pro slovenský lid i slovenskou mládež. Předně by vhodno bylo vydati zeměpis Slovenska, pro ně i pro nás. Na to obrací se na beletristy, básníky komponisty, aby všímali si života slovenského a studovali jej, že odtud mohou vyvážit ještě mnoho svérázného, mnoho vděčných, zajímavých podnětů a sujetů. Také za vydání slovenského zpěvníku pro Slováky se přimlouvá. Knihy, jež budou o Slovensku jednati, třeba by i české byly, budou též s radostí i na Slovensku čítány a kupovány. Přispívati do slovenských časopisů o věcech všeobecně poučných našich i jejich a rozmnožiti tak řadu slovenských spisovatelů samých velmi vřele odporučuje. Vstupovati do slovenských spolků všeobecně kulturních a Slováky zase přijímati do našich — utužovalo by velmi styky vzájemné. Nejlepším prostředkem vzájemného poznání a přilnutí jsou ovšem časté vzájemné návštěvy.

Za „silné“ prohlašuje kritika poslední drama Vrchlického (Knížata) dávané nedávno v Praze po prvé. Jedná o době Boleslava českého a polského a zhušťuje všecku tu knížecí krvelačnost a úkladnost, o jaké nám historie té doby dochovala paměť.

Na polských scenách pozoruhodnější prviny dávány, Przybyszewského „Sineg“ (Sníh), drama, jež uchyluje se od dosavadní jeho tvorby, že je trochu čistší, celkem se přizpůsobující tajemnosti dramat Ibsenových. Brzozowského, mladého literáta, proslulého poslední dobu svým bojem proti Sienkiewiczovi za jeho charakteristiku tvorby mladých („ruja i porubstwo“), drama „Mocarz“ dáváno s pěkným úspěchem ve Varšavě. „Mocnářem“ je vůdce mladé strany a majitel listu, jemuž všecko slepě věří. Protivná strana však odhalí vinu jeho minulosti a zlomí jeho moc.

Na petrohradských divadlech dávány v poslední době dvě novinky Potapenkovy „Kamennyj věk“, „Iskuplenie“ a „Vyssaja škola“. Potapenkovy dramata náleží k druhu obvinitelných obrazů z lepší ruské společnosti. „Iskuplenie“ a „Vyssaja škola“ zvláště jsou až příliš mračného rázu. Jinou novinkou jest Barjatinského „Pljaska žizni“, jež jako satira na „dobročinné“ zábavy v Rusku obrala předmět již příliš komediemi a humoreskami protřepaný.

Na záhřebském divadle mezitím co srbskými listy kolovaly výtky, že nevšímá si charvatská scena srbských dramat ani ne takové ceny, jakou mají dramata Nušičova, připravováno již jedno drama Nušičovo „Kněz od Semberije“. Představení Nušičovy historicko-hrdinné činohry stalo se velikou demonstrací srbsko-charvatské shody; již i jako

manifestace této shody vybráno. Drama samo je cenným dílem, samy „Národne Novine“, vládní organ, tak se jím rozenthusiasmovaly, že je nazvaly nejen jedním z nejlepších slovanských, ale i světových dramat! Jako vždy dosud při každé podobné příležitosti pokusilo se najaté židovstvo strany Frankovy („čistí pravaši“) shodu srbsko-charvatskou zkaliti. Ale myšlenka již tak pronikla, že názorům Frankovců, jež dříve byly evangeliem intelligence, již se zřejmě protiví. Nušič sám přítomen byl představení a velmi nadšeně pozdravován

Bělehradské divadlo od nového roku přejímá vláda na státní účet, bude tedy ještě více než dosud bylo ústavem representačním srbského umění. Ale ani svou družinou „uměleckou“ ani repertoirem, jenž sestával skoro ze samých německo-francouzských frašek a operetek, se dosud na stupeň takového ústavu nedopracovalo.

Dne 4. listopadu slaveno na carském divadle v Petrohradě padesátiletí činnosti herce P. M. Medvěděva, vychovatele a hlavního budovatele dnešního mimického umění na Rusi. Medvěděv až do roku 1888 byl sám ředitelem a majitelem několika společností provincialních, soustřeďuje v rukách svých vše, co bylo lepšího mimo obě stolice ruské.

O divadelních zvycích petrohradského publika často novinami projde výtka pokárání. Publikum divadelní počíná si totiž velmi nadšeně. Jeho applaus musí býti odměněn vždy opakováním a i přidanými vložkami (!), tak že se představení velmi zhusta protahují daleko přes půlnoc.

Dne 6. prosince slaveny budou stoleté narozeniny F. Iv. Tutčeva, počítaného k lepším básníkům popuškinovským. Činnost jeho básnická byla sice skoupá, ale mnohé verše jeho za to mají cenu ne prostřední. Město Orel, v jehož okresu se básník narodil, se chystá oslavit památku nějakým osvětným nebo dobročinným zařízením.

Ve sporu s Rusíny o nové gymnasium ve Stanislavově, jež za trest Rusínům (za výstřední chování radikalů rusínských) od školské komise i sněmu haličského odepřeno, ozvaly se hlasy, že by vůbec bylo lépe nezřizovat ani polských ani rusínských gymnasií, ale utrakvistická. O této otázce svolal koncem listopadu spolek učitelův a professorů polských schůzi. Na schůzi utrakvismus na středních školách rozhodně odmítnut a odsouzen. Žáci prý z ústavu utrakvistického neumějí pak správně ani polsky ani rusínsky. Také nepůsobí prý ústavy takové nijak na zmírnění protiv národních. A vychování žáků se tím stěžuje. Rozhodné bylo zamítnutí zvláště od ředitele utrakvistického dosud ústavu učitelského ve Lvově. Zastanců měl utrakvismus velmi málo, a ti mluvili jen z idealismu, podle předpojatých idei.

Zemřeli ve světě slovanském: 2. listopadu A. Pietkiewicz (Adam Pług), spisovatel jubilant (1897 slaveno 50leté jubileum jeho spisovatelské činnosti) polský. Psal básně, romany a povídky. Nejproslulejší byly svého času jeho povídky „Krev i duch“ a „Oficyalista“. Od roku 1875 redigoval belletristický illustrovaný týdennik „Kłosy“, který za jeho redakce těšil se veliké pověsti. Od roku 1875 věnoval se úplně činnosti redaktorské zprvu v „Kłosech“, později v „Kuryeru War-

szawském“. — 5. listopadu N. N. Debolskij, spisovatel a badatel ruský z oboru slovanského a hlavně staroruského práva. Dragutin Mijušković, professor vysoké školy bělehradské, srbský právnický spisovatel; práce jeho původní roztroušeny po časopisech, samostatně vyšly jen překlady jeho (mezi nimi Maciejewského „Historya prawa słowiańskiego“). — 9. listopadu V. V. Dokučajev, slovutný ruský geolog, nejlepší půdoznalec světový; sbírka půd, jež už za života jeho dala základ k museu půdoznaleckému v Petrohradě, byla unikum. Dokučajev byl — ruský protestant. — 10. listop. V. A. Zvenigorodskoj, starožitník velikého věhlasu, jmenovitě proslul jako sběratel byzanckých emaillí; sbírka jeho požívá světové pověsti jako nejúplnější. — 15. listop. A. Krywult, polský mecenáš umění; známy jsou jeho salony umělecké ve Varšavě.

Zprávy národohospodářské.

Svoláním říšské rady v obou polovicích říše žádná z nadějí se nezlepšila, žádný z úkolův ani kulturních ani hospodářských nepřiblížil se svému provedení. V naší říšské polovici nastoupí jako hlavní vyřizovatel všech záležitostí § 14, leda že by snad menší náhlé věci oba parlamenty z úcty k cizím státům připustily a projednaly. Takovéto náhlé věci bude zatímní smlouva obchodní s Italií a prodloužení dosavadní smlouvy obchodní s Bulharskem. Může se však státi, že v obou případech najdou se maličkosti, jež se té či oné skupině nebudou líbit a za rozdrážděnosti, jaká v politických kruzích všude vládne, zmaří se rokování bez ohledu na cizinu. Už od delší doby naše parlamentarní skupiny vůbec neodváží se nějakou nepříjemnou věc ani přijat ani zamítnout, nýbrž ji prostě obstruují, svalujíce tak rozhodnutí a odpovědnost za ně na vládu. Velmi lehký a zároveň velmi „politický“ způsob zákonodárné práce!

Rozpočet státní na rok 1904 předložený vykazuje výdajů 1.734,771.291 K, příjmů 1.737,509.991 K, tak že zbývá přebytek skoro třímilionový. U porovnání s rozpočtem na letoší rok je zvětšení nenepatrné. Ve výdajích jen 4½ mil. korun. Považíme-li však, že ve výdajích budoucího roku odpadne 18 mil. korun vývozní premie cukerní, tedy vlastně zvětšení výdajů obnáší 22½ mil. korun. Vzrůst o něco přece ještě menší než mezi lety 1902 a 1903. Tehdy rozpočet vstoupl o 40 mil. korun. Vzrůst z roku 1901 na 1902 byl pak 23½ mil. korun, z roku 1900 na 1901 61½ mil. korun, z roku 1899 na 1900 67 mil. korun. V posledním pětiletí vstoupl y tedy státní výdaje o 196·7 mil. korun, příjmy o 200 mil. korun. — Ministr financí Böhm podávaje výklad k rozpočtu státnímu, stěžoval si na slabý vzrůst příjmů státních následkem krise průmyslové, jež zasáhla říši naši po roce 1900. Slabý přírůst státního budžetu od roku 1904 je tedy následkem zhoršení situace

hospodářské a obezřetnosti finanční správy státu, jež s danými prostředky chtěla vystačiti. Ministr financí také líčil situaci ještě černěji, než jak ji jeví číslice rozpočtové. Chtěl tím docíliti asi, aby poslanci na účet těch zbývajících 18 mil. korun (po zrušení vývozních premií) nenavymýšleli si svých zvláštních požadavků ještě, jež všecky by byly neodkladnými a rozpočet na straně výdajů zvětšily snad o celých těch 18 či více ještě milionů korun. Proto o přírůstku příjmů za minulá leta pravil, že průměrný přírost příjmu z daní byl v desetiletí 1890 až 1900 26 mil. korun ročně. Přírůstek tento ve čtyrletí 1900 až dodnes nebyl v žádném roce dosažen: z roku 1899 na 1900 přibylo jen 24 mil. korun, na to už jen 13, vloni dokonce 5—6 mil. korun. Letos snad vzrůst daňových příjmův opět bude větší, ale průměru minulého desítiletí nedosáhne. Na rok 1904 počítá se s přírůstkem 11—12 mil korun.

Pro zlepšení hospodářské situace v říši uvádějí se některé nápadné známky, jež dokazují už i stupeň tohoto zlepšení. Jednu ze známek uvedl sekretář rakousko-uherské banky na schůzi banky počátkem listopadu. Je to zvýšený oběh bankovek. Porovnáme-li oběh bankovek letošího roku s oběhem jejich v roce minulém, tu vidíme, že 31. ledna t. r. bylo jich v oběhu více než 31. ledna minulého roku o 55 milionů korun. Toto plus vzrostlo 31. března na 64 milionů, 30. června na 96 milionů, 31. srpna na 107 milionů a 29. října na 125 milionů K. Bankovek spolu se zlatými mincemi bylo v oběhu toho dne víc než v roce minulém o 156 milionů korun. Zvýšení oběhu peněžního na tolik znamená i zvýšení hospodářské situace, že peníze z banky se vybírají od závodů průmyslových a obchodních na potřeby jejich. Větší potřeba značí tedy oživení průmyslu a obchodu. Jinou známkou je zvýšení mezinárodní naši směny zbožové, jež během tohoto roku měsíc za měsícem se zlepšuje, u porovnání s touže dobou roku minulého. I tato známka je věrohodným svědkem. Neboť ať zvýší dovoz svůj konsum či výroba, vždy značí to hospodářské vzmocnění kraje. Zvětšený vývoz pak značí už sám sebou lepší odbyt zboží a větší výdělek. Nářky samých průmyslníků na různých sjezdech jejich, zvláště ze železáren a strojíren třeba jen bráti za výraz, že není to ještě tak, jak oni by si přáli. —

Několik let už v ruském tisku projednávala se otázka ochuzení středních nejruštějších gubernií a zato rozvoje „pokrajin“ ruské říše, většinou neruským živlem osazených. Zvláště tu míněny pokrajiny západní a severozápadní: Polské království s pobaltickými provinciemi, jakož částečně i Kavkaz. Zvláště na Polsko a Pobaltí jsou ruští politici žárliví, že přes nepřízeň zákonných pořádku přece pokračují a povznášejí se rychleji, než kraje vnitřně ruské. Příčinou udáván dobrý odbyt hospodářských výrobku, jaký kraje ty mají následkem blízkosti Německa a jiných zahraničních trhů, jakož i pro četné posádky vojenské, jež v pohraničí německo-polském rozsazeny. Pro lepší zbádání příčin jakož i nalezení odpomoci zřídila vláda zvláštní komisi hospodářskou, která zasedá jako všeobecný zvláštní poradní sbor pro vyšetření příčin a nápravy nouze všeho selského obyvatelstva. Použila také materialu,

pro tento zvláštní poradní sbor sebraného a v něm sestaveného a zpracovaného. Mimo to však povoláni ještě znalci kraje k poradě osobní, čeho při „zvláštním poradním sboru“ není. Přísně však předsedou přikázáno přibraným porotcům, aby nezabíhali na pole politiky a drželi se jen vytknutého cíle hospodářského. Nelíbiloť se ústřední vládě už ani to, že přibraní poradci jednohlasně jako první podmínku zlepšení dovolávali se všeobecného školního vyučování. Tento požadavek vracel se také ve všech zprávách zaslaných od místních komitétu ústřednímu zvláštnímu sboru při posuzování příčin a odpomoci všeobecné nouze selské. Temnota, nevzdělanost je hlavní příčinou veškeré bídy ruské, tvrdí kromě malého kroužku vládně konservativních lidí celá Rus. Jakkoliv oprávněna, přece i upřílišena je tato domněnka. Poukazováno už v komisi, že co se vzdělání školského týká, stojí gubernie středoruská ještě výše než všecky ostatní kraje, a zvláště výše než severozápadní, západní a jižní okraj říšský. Ostatně ani v cizině hospodářská zdatnost rolnictva neřídí se školským vzděláním, ale zcela jinými činiteli. Nepopíráno však, že školní vzdělání pomáhá obyvatelstvu, aby lépe se obránilo nepříznivým poměrům a z nich si pomohlo. Na tento prostředek ostatně teď nemožno pomýšleti jako na ochranný, má-li se pomoci ihned. Účinek zvýšené kulturní úrovně bude znáti v hospodářském ohledu až v druhé či třetí generaci a tu se má již první pomoci a to co možná brzy. Obvod posuzovaný sahá od Poltavy k Niž. Novgorodu a od Podlesí do Volhy. Hospodářské prostředky pomocné navrhovány tytéž, jež i zemstva vůbec všude dnes provádějí, jen že žádáno pro dotyčná zemstva buď podpory státní, nebo aspoň větší volnosti a pravomoci v provádění nutných opatření.

Školství.

Letošní zasedání zemského sněmu z velké části bylo věnováno školství. Jednak podány obvyklé zprávy o dosavadním rozvoji školství moravského všech kategorií, ale projednávány též důležité návrhy zásadní a znovu upraveno služné učitelů škol obecných a měšťanských, částečně i katecheti pojati do úpravy. Jenom ubohé učitelky industrialní vyšly opět s prázdnem — snad ne na dlouho. Nový zákon o služném zpracován dle vzoru českého, ale s obmezením příjmů, zejména pokud se týká kvinkvenálek. Celkem obnáší zvýšení platů něco přes 2 miliony korun. Novinkou je návrh sl. Haupta jednomyslně schválený, že učitelky v manželství vstupující mají se úřadu učitelského vzdat. Z různých návrhů zasluhuje povšimnutí návrh poslance Dra Stojana, aby pokračovací školy průmyslové byly zdokonaleny, ale nedělní vyučování zrušeno, a návrh poslance V. Ševčíka, aby naukám hospodářským na ústavech učitelských vyučoval odborný učitel hospodářství, nauky ty pak aby se rozšířily. Návrh tento je velmi časový. Leckde vyučovali naukám hospodářským páni jinak vynikající, kteří však v hospodářství

se naprosto nevyznali. Žádný předmět na ústavech neodbývá se tak macešsky jako nauky hospodářské.

Protestní schůze učitelek hlásících se k směru domněle pokrokovém nejlépe charakterisuje výrok posl. Dra Stránského: že by tím, co slyšel ve schůzi proti, nemohl hájiti návrhu na zrušení posledního usnešení o vdavkách učitelek. Ve schůzi Dr. Seidl doporučil mezi jiným, aby vdaná učitelka si buď kojnou opatřila, anebo dítě své kojila ve škole před dětmi. Kde takové návrhy se dodávají, tam o výchovu těžko mluvit Ať si povídají pokrokové učitelky co chtějí: úřad učitelský a povinnosti ženy a matky nedají se sloučit. Jedno anebo druhé zanedbati musí, anebo zanedbává obě.

U letošním zasedání zemského sněmu Českého předložil zemský výbor zajímavou statistiku hospodářského školství v Čechách. Podle ní bylo v Čechách:

	r. 1895-8 škol	r. 1895-8 žáků	r. 1899-1901 škol	r. 1899-1901 žáků
hospodářských škol vysokých (akademií)	2	123	2	72
středních	3	379	3	424
rolnických	14	400	15	570
zimních	24	698	27	861
vinařských	1	51	1	30
mlékařských	1	9	1	11
hospodyňských	2	69	5	114
dohromady	47	1729	54	2082

Méně potěšitelné zprávy pronikají o hospodářském školstvu na Moravě, zejména nižším. Bude sice opět rozmnoženo školou lesnickou, lnářskou a drůbežnickou, ale tím se nijak neodčiní nepopíratelná, přímo ostudná lhostejnost lidu ke školám hospodářským. V Prostějově zapsáni zprvu do hospodářské školy 3 a v Kroměříži 4 žáci později něco více. K těmto číslům netřeba výkladu.

Pro učitelstvo hospodářských škol pořádán v Praze vědecký kurs od 21. do 26. září. Podobný kurs byl také v Brně. O kursu pražském sděleno, že bylo 33 posluchačů a přednášelo jim pět universitních professorů denně 7 hodin. Každý účastník dostal od zemského výboru království českého 40 zl. podpory. Kursy dle úsudku jednoho účastníka byly příliš akademické a málo praktické a nepodaly až na malé výjimky nic nového. Doporoučí takové universitní kursy zaříditi dle vzorů v Německu, kde o látce dohodnou se přednášející s posluchači a kde se více demonstruje než přednáší.

České školství ve Vídni učinilo další krůček na trnité cestě utrpení víře nepodobné. Ačkoliv platný zákon zní ve prospěch požadavků českých a sám ministr uznal: právo na české školy máte, jen ohledy politické nedovolují, aby český jazyk byl uznán za řeč v zemi obvyklou, přece ministerstvo zříditi veřejné školy české odmítlo. Dosud je ve Vídni soukromá škola česká bez práva veřejnosti. Spolek „Komenský“ vydržuje českou školu 7třídní v X. okr. s 832 dětmi a opatrovny v X. okresu (60 dětí) v III. okresu (45 dětí); pak školu jazyka českého ve 4 okresích.

Návštěva universit v Německu vykazuje 45.775 posluchačů, mezi nimiž ani ne celý tisíc studentek. Dosud posluchaček v Německu je sotva 2%. Je však zcela jisto, že toto procento bude pozvolna vzrůstat. Na tuzemských vysokých školách bylo v letním semestru roku 1903 zapsáno: Na vídeňské 5910 zapsaných posluchačů, z toho 183 na theologické, 2800 — mezi nimi 24 mimořádných posluchačů a posluchaček — na právnické, na medicínské 1137 (5 posluchaček), na filosofické 1790 (78 posluchaček). V Innomostí 263 na theologické, 302 na právnické, 149 na medicínské a 258 na filosofické fakultě; tedy v celku 972. Ve Štyrském Hradci úhrnem 1414 posluchačů, z toho 95 theologů, 759 právníků, 202 medici a 358 filosofů. V Praze na německé universitě bylo 1259 posluchačů: 49 theologů, 633 právníků, 179 mediků a 398 filosofů. Na české universitě bylo 3200 posluchačů: 126 theologů, 1771 právníků, 269 mediků a 1034 filosofů. Ve Lvově 1852 posluchačů: 336 theologů, 944 právníků, 39 mediků a 533 filosofů. Na universitě v Krakově 1567 posluchačů: 64 theologů, 597 právníků, 144 mediků a 762 filosofů. V Černovicích 587 posluchačů: 55 theologů, 362 právníků a 170 filosofů. Všech posluchačů bylo tedy na universitách rakouských 16.762.

Společnost pro šíření lidového vzdělání v Německu zřídila za 7 měsíců 1113 knihoven a rozšířila 34.000 knih.

V Německu se šíří školy pro slabomyslné čili tak zvané školy pomocné, jichž měli r. 1901 ve Vratislavi 7 se 17 třídami a 334 dětmi; v Hamburku 6 se 26 třídami a 559 dětmi; v Lipsku 3 s 19 třídami a 270 dětmi; v Kolíně 2 s 12 třídami a 344 dětmi; v Hanoverech 2 s 9 třídami a 213 dětmi; v Děvíně 10 tříd pomocných s 252 dětmi. Ve Švýcarech je 50 škol pomocných, a podobně v jiných zemích školy ty se ujaly. Roku 1901 konán třetí sjezd družstva pomocných škol v Augsburku za účastenství 364 členů, mezi nimiž bylo 28 školních radů a dozorců, 44 ředitelů, 11 lékařů, 212 učitelů atd. a zástupcové vlády pruské, bavorské, saské a anglické. U nás dosud těch škol si nevšímáme. Celkem jsou 4 školy pomocné ve Vídni a po jedné v Praze, Linci a Nov. Městě Vídeňském.

V Uhrách dosud měli pro dívky 13—151 té opakovací školy. Ty nyní zrušují a zřizují pokračovací školy hospodyňské. Zajisté změna účelná i časová.

K akademickému studiu připuštěni učitelé v Hesensku. Žádá se maturita z učitelského ústavu, zkouška učitelské způsobilosti II. třídy a 3letá praxe. Na základě ministerského rozhodnutí se takoví posluchači zapisují jako posluchači pedagogiky na filosofické fakultě, načež skládají státní zkoušky.

